DOCTORIS

FRANCISCI SVAREZ

GRANATENSIS

E SOCIETATE IESV,

IN REGIA CONIMBRICENSI ACADEMIA primarij Theologiæ Profeſſoris emeriti,

PARTIS SECVNDÆ SVMMÆ THEOLOGIÆ
Tractatus tertius

DE ANIMA:

Accurato Rerum & Verborum Indice locupletatus.

EDITIO POSTERIOR.

LVGDVNI,
Sumptibus Gabrielis Boiſſat & Sociorum.

M. DC. XXXV.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

Facultas P. Prouincialis Societatis Ieſu in Prouincia Luſitana.

EGo Antonius Maſcareñas Societatis IESV in Luſitana Prouincia Prouincialis, facultate ad id mihi facta à Reuerendo admodum Patre noſtro Generali Mutio Viteleſchi, facultatem concedo, vt Tractatus hic de Anima à Patre Franciſco Soario Societatis noſtræ, ſacræque Theologiæ Doctore, & in Conimbricenſi Academia olim primario Profeſſore compoſitus, & eiuſdem Societatis grauium doctorumque hominum iudicio approbatus, typis mandetur. In quorum fidem has literas manu manu noſtra ſcriptas, ſigillóque noſtro munitas dedimus Oliſſipone die 15. Octobris anni 1620.

ANTONIVS MASCAREÑAS.

EX commiſſione Illuſtriſſimi ac Reuerendiſſimi D. D. Fernandi Martiñs Maſcareñas, Algarbienſis Epiſcopi, & Generalis in Luſitania Inquiſitoris, legi non ſemel Tractatum hunc de Anima egregij Doctoris Franciſci Soarij è Societate Ieſu, primarij olim ſacræ Theologiæ Profeſſoris in Conimbricenſi Academia. Ac cenſeo digniſſimum qui in publicam non Philoſophorum modò, ſed etiam Thelogorum vtilitatem detur. Conimbricæ in Collegio eiuſdem Societatis 18. Octobris anno 1620.

DOCTOR BALTAZAR ALVAREZ.

VIſta à informaçao podeſe imprimir eſte tratado, e depois de impreſſo, torne pera ſe conferir com os originaés, e ſe dar licença pera correr, e ſem ella nao correrà. Lisboa aos 20. de Feuereiro. de 1621.

BPo INQVISIDOR GERAL.

Facultas R.P. Prouincialis Societatis IESV in Prouincia Lugdunenſi.

EGo Bartholomæus Iacquinotius Societatis IESV in Prouincia Lugdunenſi Præpoſitus Prouincialis, librum qui inſcribitur, *Doctoris Franc. Suarez è Soc. IESV Partis ſecundæ ſummæ Theologiæ Tomus alter de opere ſex dierum, & Anima*, iuxta priuilegium eidem Societati à Regibus Chriſtianiſſimis Henrico III. 10 Maij 1583. Henrico IV. 20. Decembris 1606. & Ludouico XIII. nunc regnante, 14. Februarij 1611. conceſſum, quo Bibliopolis omnibus prohibetur, ne libros ab hominibus noſtræ Societatis compoſitos, abſque Superiorum eius permiſſione imprimant, permitto IACOBO CARDON, & PETRO CAVELLAT Lugdunenſibus Bibliopolis, vt ad ſex primos annos imprimere, ac liberè diuendere poſſint. Datum Lugduni die 28. Decembris 1620.

B. IACQVINOTIVS.

Approbatio Theologorum.

NOs infrà ſcripti S. Theologiæ Doctores fidem facimus, vidiſſe, & perlegiſſe librum, cui inſcriptio, *Doctoris Franc. Suarez è Soc. IESV Partis ſecundæ ſummæ Theologiæ Tomus alter de opere ſex dierum, & Anima*, omniaque in illo iuxta orthodoxam Catholicæ, Apoſtolicæ, ac Romanæ Eccleſiæ, & ſanctorum Patrum ſanam doctrinam ſumma cum eruditione exponi. Lugduni 20. Ianuarij 1620.

FR. ROBERTVS BERTHELOT. Epiſc. Damaſci.

DE VILLE.

R.D.D. de Meſchatin la Faye huius libri imprimendi facultas.

THOMAS DE MESCHATIN LA FAYE, Comes, Canonicus, & Camerarius Eccleſiæ Lugdunenſis, in ſuprema Dombarum Parlamenti Curia Conſiliarius, Galliarum Primatiæ Officialis, & in Archiepiſcopatu Lugdunenſi Vicarius Generalis, librum inſcriptum, *Doctoris Franc. Suarez è Soc. IESV Partis ſecundæ ſummæ Theologiæ Tomus alter de opere ſex dierum, & Anima*, & à Theologis recognitum, typis mandari permittimus. Lugd. 13. Iulij 1621.

MESCHATIN LA FAYE.

SVMMA PRIVILEGII A CHRISTIANISSIMO Galliarum Rege conceſſi.

LVDOVICI XIII. Galliæ, & Nauarræ Regis auctoritate ſancitum eſt, atque patentibus literis cautum, ne quis in Regno ſuo, aliiſve locis ditioni ſuæ ſubiectis, intra proximos annos decem, à die impreſſionis primæ inchoandos, ac numerandos, excudat, excudendum, vendendúmque quouis modo, & ratione curet librum, qui inſcribitur, *Doctoris Franc. Suarez è Soc. IESV Partis ſecundæ ſummæ Theologiæ, Tomus alter de Opere ſex dierum, & Anima*, præter IACOBVM CARDON, & PETRVM CAVELLAT, Bibliopolas Lugdunenſes, aut illos, quibus ipſimet conceſſerint. Prohibitum inſuper eadem auctoritate Regia omnibus ſuis ſubditis, eundem librum extra Regni ſui limites imprimendum curare, vel quempiam, vbicunque fuerit, ad id agẽdum impellere, ac inſtigare, ſine conſenſu dictorum IACOBI CARDON, & PETRI CAVELLAT. Idque omne ſub confiſcatione librorum, aliiſque pœnis originali Diplomate contra delinquentes expreſſis. Datum Pariſiis die 27. Februarij 1620.

De mandato Regis,

Signatum,

LE BOSSV.

TRACTA

TRACTATVS TERTIVS

DE

ANIMA.

PROEMIVM.

1. *Præſentis tractatus introductio, & conſecutio ad præcedentes.*

PRÆSENTEM tractatum tum ad complementum poſterioris partis ſummæ Theologicæ, in qua verſamur; tum etiam ad quandam reliquæ Theologiæ, quæ de ipſo Deo, vt fine vltimo diſſerit, inchoationem, ſeu præparationem, non modò vtilem, ſed etiam neceſſariam indicauimus. Etenim poſt abſolutam Dei, vt Vnus, & Trinus eſt, cognitionem, in priori parte traditam, eiuſdem notitiam, vt author, & gubernator eſt rerum omnium, in poſteriori parte, quam à tractatione de Angelis inchoauimus, tradere propoſuimus. Et quoniam eius omnipotentia, ſapientia, & maieſtas in inuiſibili, & viſibili mundo, hoc eſt, Angelis, & ſex dierum operibus maximè elucet, ideo in duobus proximè præcedentibus tractatibus de illis diſputauimus. Quapropter ad conſummandum hoc bipartitum opus, quod de Deo in ſe ſpectato, & vt effectore creaturarum agit, operæpretium eſt, vt de homine, qui vtrumque mundum ſummatim continet, quatenus ex corpore, & animo conſtat, omnéſque rerum gradus in ſe complectitur, diſſeramus. Nam licèt in ſuperiori tractatu nonnulla de primi hominis creatione, & ſtatu dixerimus; ibi tamen non tam hominis naturam, facultates, & operationes, quàm ſacram de creatione hominis hiſtoriam explicuimus; ideoque optimè in hunc locum cadit naturæ noſtræ accuratior contemplatio. Ita enim fiet, vt nos ipſos clariùs, ac penitus cognoſcendo, Deum etiam ipſum meliùs aſſequamur; facilius enim, & perfectius ex nobis ipſis, quàm ex aliis eius effectibus ad ipſius intelligentiam prouehimur.

2. *Noſtræ animæ cognitio accommodatius, quàm Angelorum nos ducit ad cognitionem Dei.*

Etenim licèt angelica natura perfectior, quàm humana ſit, ac proinde ſuapte conditione Deum magis referat, ac repræſentet; nihilominus ab homine in hac vita difficiliùs, & tenuiùs cognoſcitur: nam ipſos etiam Angelos per quandam cum mente noſtra ſimilitudinem, vel analogiam inueſtigamus, & attingimus: ideoque humana mens excellentiam, & virtutem ſuam attentiùs conſiderando, & imperfectiones, quas in ſe conſpicit, remouendo, ad diuinam naturam, eiúſque perfectiones contemplandas magis prouehitur, & aſſurgit. Quamuis autem homo ex corpore & anima conſtet, ac proinde vtriuſque partis cognitio ad totum hominem cognoſcendum neceſſaria videatur, præſertim quia nec materia ſine forma, nec forma ſine materia, teſte Ariſtotele 2. *Phyſicorum*, *cap.* 2. exactè cognoſci poteſt, nihilominus de ſola hominis anima tractatum hunc inſcribimus, non quia corporis cognitio omnino negligenda ſit, ſed vt ſignificemus intentionẽ noſtram in animam ipſam per ſe, & (vt ita dicam) directè dirigi, de corpore verò illa tantùm delibanda eſſe, quæ ad cognitionem animæ, & facultatum eius, quæ corpore ad functiones ſuas, vt organo, vtuntur, fuerit neceſſarium, & ob cauſam ſimilem (vt Auguſtinus aliàs dixit lib. de quantit. animæ, cap. 33.) *Amputabo lectori latiſſimam quandam, & infinitam expectationem, ne me de omni anima dicturum putet, ſed de ſola humana, quam ſolam curare debemus, ſi nobiſmetipſis curæ ſumus.* Ita enim nos de anima tantùm rationali tractare proponimus; quia propria hominis excellentia in mente poſita eſt, per illam enim ad imaginem Dei factus eſt, & felicitatis æternæ ac liberarum, moraliúmque actionum capax exiſtit. Nihilominus tamen alios animarum gradus non omnino omittemus, quia in vna rationali anima cæteri virtute continentur, & ex coniunctione ad intellectualem gradum ſingularem perfectionem participant, & ſecundùm ſuas operationes, & affectus, etiamſi in ſe, vel in corpore inſint, vel per illud exerceantur, intellectui miniſtrant, liberámque voluntatem mirum in modum adiuuant, vel impediunt.

3. *Vtilitas, & neceſſitas huius doctrinæ pro tractatu de fine hominis, actibúſque naturalibus.*

Ex quo facilè intelligi poteſt alterum, quod in principio poſui, nimirum tractatum hunc veluti introductionem quandam eſſe ad alteram Theologiæ partem, quam, Deo bene iuuante, & vitam concedente, poſt iſtam complebimus. In illa enim de vltimo fine, ac beatitudine hominis, ac ſubinde de virtutibus, & vitiis, ac moralibus actibus, quibus vel comparatur beatitudo, vel amittitur, dicturi ſumus. Eſt autem anima horum omnium principium, ac fundamentum, & quandiu corpori coniuncta eſt, non ſolùm à ſenſibus in intelligendo pendet, ſed etiam in volendo, & operando ab effectibus appetitus, & à corporalibus motibus, ſeu paſſionibus, quæ ab illis in corpore excitantur, vehementer ducitur, & quodammodo trahitur. Hanc igitur ob cauſam neceſſarium eſt eum qui de moribus diſceptare voluerit, doctrinam de anima perſpectam habere, vt Ariſtoteles tradidit in Ethicis *lib. 1. cap. 13. & lib. 2. cap. 6. & lib. 1. Magn. mor. cap. 4.* Qui etiam *lib. illo 1. Ethic. cap. vltimo* dixit, quòd ſicut medicus, qui remedia corpori curando adhibere cupit, vt ſuo munere rectè fungatur, priùs in cognitione corporis multam operam ponit; ita potiori ratione qui de moribus doctrinam traditurus eſt, ea quæ ad ſcientiam de anima ſpectant, habere perſpecta curare debet.

4. *Differenter philoſophus, ac Theologus de anima tractant, ſicut & de Angelis.*

At enim dicet aliquis, quamuis moralis doctrina ſcientiam animæ requirat, non propterea expedire, aut conueniens eſſe, vt Theologus in ea tradenda, vel addiſcenda immoretur, cùm ex naturali philoſophia ſupponenda ſit. Reſpondemus negando aſſumptionem, quia Philoſophi etiam morales de humana facultate, voluntariis actibus, virtutibus, ac vitiis doctrinam tradunt, & nihilominus ſacra Theologia ſub altiori ratione, & per diuina principia eandem moralem materiam contemplatur. Vt igitur in ordine ſuo completa, & integra ſit, non tantum naturalem animæ cognitionem aliunde ſumit, vel ſupponit, ſed etiam ipſammet, ſub diuino lumine, & principiis reuelatis, excellentiorem, & pleniorem animæ cognitionem inueſtigare, ac tradere neceſſarium eſt. Quod poteſt ex his, quæ in ſuperioribus dè Angelis diximus, ſatis aptè declarari. Nam licèt naturalis Theologia, ſeu Metaphyſica intelligentias ſpeculetur; nihilominus ſupernaturalis Theologia ex ſuis diuinis principiis pleniorem, ac certiorem doctrinam, de natura, & proprietatibus earundem ſubſtantiarum ſeparatarum tradit. Idem ergo in cognitione animæ humanæ obſeruari debet. Quapropter eandem ferè methodum, quam explicando naturam Angelorum in priori parte illius tractatus, obſeruauimus. Nam poſterior pars illius doctrinæ, quæ eſt de gratia, & gloria, culpa, & pœna Angelorum, in præſenti de Anima conſideratione locum non habet; quoniam partes omnes Theologiæ, quæ poſt iſtam ſequuntur, in illo munere verſantur.

5. *Partitio præſentis tractatus.*

Igitur præſentem tractatum in ſex libros diuidimus: Primus animæ naturam, ſeu eſſentiam, eiúſque attributa ſubſtantialia declarabit; quatuor verò ſubſequentes de facultatibus animæ different, erítque in ordine Secundus de potentiis animæ in communi, & primò de vegetatiuis; harum enim doctrinam neque D. Thomas in ſua ſumma præteriuit, nec parum Theologo deſeruit ad rimandas appetitus humani paſſiones. Tertius de potentiis ſenſitiuis. Quartus de intellectiua. Quintus de appetitiuis facultatibus, quibus locomotiua cohæret. Sextus de ſtatu animæ ſeparatæ; illius enim conſideratio valde theologica eſt, multúmque naturalem ſcientiam tranſcendit; & in hac ſcientia commodiorem locum non habet, & per quandam proportionem ad ea, quæ de Angelis diximus, facilè poterit in præſenti expediri.

ELENCHVS
CAPITVM LIBRI PRIMI.

CAP. I. *VTrùm anima ſit forma, ſeu actus primus ſubſtantialis.*

II. *Cuius corporis anima forma ſit, eiúſque definitio integra traditur.*

III. *Vtrùm anima principium primum ſit nutriendi, ſentiendi, & intelligendi, atque hoc modo, & rectè definiatur, & prior definitio demonſtretur.*

IV. *Vtrùm anima in vegetatiuam, ſenſitiuam, atque intellectiuam rectè, & ſufficienter diuidatur, & qualis huiuſmodi diuiſio ſit.*

V. *Quomodo tres animæ inter ſe ordinentur, vel ſeparabiles inter ſe ſint.*

VI. *Diſtinguantúrne tres animæ realiter, vel eſſentialiter.*

VII. *Cur tres tantùm animæ diſtinguantur, cùm numerentur quatuor viuentium gradus, & quinque potentiarum genera.*

VIII. *An diuiſio animæ in dicta tria membra ſit vniuoca, vel qualis ſit.*

IX. *Vtrùm principium intelligendi ſit aliqua ſpiritualis ſubſtantia ſecundùm fidei, & rationis naturalis principia.*

X. *Vtrùm principium intelligendi hominis, ſeu animæ humanæ immortalis, vel incorruptibilis ab intrinſeco ſit.*

XI. *Quid Ariſtoteles de animæ immaterialitate, & immortalitate ſenſerit.*

XII. *An principium intelligendi in homine ſit vera forma ſubſtantialis eius, ac proinde in omni proprietate anima ſit, & vocetur.*

XIII. *An ſola anima rationalis ſit indiuiſibilis.*

XIV. *An eadem anima informet ſingulas partes viuentis.*

LIBER PRIMVS

DE SVBSTANTIA, ESSENTIA, & informatione animæ rationalis.

Quid nominis animæ rationalis explicatur.

PRIVSQVAM tractemus, quid in re ipſa anima ſit, quid nominis Animæ rationalis explicare oportet, vt ſimul quæſtionis reſolutionem, *An ſit anima*, tanquam per ſe notum ſupponere poſſimus. Igitur nomine animæ rationalis propriè ſignificamus principiũ illud intelligendi, & diſcurrendi, quod in nobis experimur. Abrahendo enim nunc à modo, quo tale principium noſtrum corpus afficit, vel informat: euidens nobis eſt, intra nos ipſos aliquid inuiſibile eſſe, quod eſt principium intelligendi, & volendi, quidquid illud ſit. Nam videmus in corpore mortuo totam hanc corporis molem manere, & principium intelligendi ab illo recedere, quod eſſe non poſſet, niſi principiũ illud aliquid eſſet diſtinctũ à corpore, & intra corpus ipſum exiſtens. Quo argumento etiã in animalibus euidens fit, eſſe in ipſis aliquid diſtinctum à mole corporis, quod ipſis eſt ſentiendi principium, quod animam ſentientem appellamus. Idémque eſt euidẽs de homine; licèt non ſit euidens an in homine idem ſit principium intelligẽdi, & ſentiendi, quod poſtea videbimus. Nunc autem ſupponimus, illud quod in nobis eſt intelligendi principium, nomine animæ rationalis ſignificari; & ita manet perfunctoriè explicata illius nominis ratio. Relinquitur etiã vt experientia euidenti notum, animam rationalẽ eſſe. Quamuis non ſit ita notum, qualis modus vel ratio animæ in illã conueniat; hoc enim ad *quid rei* intelligentiam pertinet. His ergo ſuppoſitis, quæſtio, *Quid anima rationalis ſit*, diligentiùs tractanda eſt, quoniam baſis eſt, & fundamentum, in ſuo genere, totius Catholicæ fidei, ac ſubinde totius Theologiæ; imò etiam totius vitæ Chriſtianæ. Quia nemo poteſt temporalem vitã probè inſtituere, niſi qui æternam cognouerit; qui autem ſe habere immortalem animam ſibi perſuaſerit, facilè intelliget ea bona, quæ æterna ſunt, omni ſtudio eſſe quærenda. Non poteſt autem æternitas animæ cognoſci, niſi priùs, quid ſit anima ipſa, intelligatur; & ideo eſſentiam animæ explicando, plura eius attributa, quæ vel ab illa non diſtinguuntur, vel ſolùm per negationes quaſdam ſubſtantiam eius nobis declarant, explicabimus.

Animã dari rationalem, fundamentũ eſt totius Theologiæ, ac vitæ Chriſtianæ.

CAPVT I.

Vtrùm anima ſit forma, ſeu actus primus ſubſtantialis.

1. *Duplex animæ definitio adducitur ex Ariſtot.*

QVoniam præter rationalem animam, alij ſunt animarum gradus; non poſſumus, quid ſit rationalis anima exponere, niſi priùs generi-

A cam animæ rationem & eſſentiam explicemus: Quam rem tractauit Ariſtoteles *lib.2.de anima, cap.1. & 2.* vbi duas animæ definitiones tradidit: vna eſt, *Anima eſt actus primus ſubſtantialis corporis phyſici organici potentia vitam habentis.* Alia eſt. *Anima eſt id quo viuimus, ſentimus, loco mouemur, & intelligimus.* De quibus definitionibus, & de oſtẽſione, ſeu demonſtratione vnius per aliam, quam etiam Ariſt. *in d.cap.2.* tradit, expoſitores ibi, & alij Philoſophi multa diſputant; ſed quæ huic loco neceſſaria ſunt, breuiter poſſunt expediri. Circa priorem ergo definitionem duo explicanda ſunt. Primum, an rectè conſtituatur anima ſub
B genere ſubſtantialis formæ. Secundum, an rectè per corpus organicum differentia eius conſtitutiua explicetur.

Vt prius illud declaremus, ſupponimus in primis *ex 1. Phyſic.* ex dictis *in 1. tom. Metaphyſic. d. 15. ſect. 1.* omnes ſubſtantias corporeas ex duabus partibus eſſentialibus conſtare, materia ſcilicet, & forma; quarum prior potentia eſt, poſterior verò eſt actus eius; quia materia de ſe indifferens eſt ad varias formas, & per vnamquamque formam definitur, ac determinatur ad exiſtendũm in tali ſuppoſito, ſeu completa natura. 2. *Suppoſitio 1. pro titulo capitis.*

C Deinde ſuppono inter ſubſtantias corporeas, quaſdam eſſe viuentes, alias non viuentes; quæ diuiſio communi ſenſu, quaſi per ſe nota, recepta eſt, ex his, quæ ſenſibus patent. Quamuis in aſſignanda primaria differentia inter viuentia, & non viuentia, aliqua ſit controuerſia, ſed illam *in cap.4.* expediemus. Quia in infimo gradu viuentium, qui eſt vegetabilium, verſatur. Nunc autem ab illa controuerſia abſtrahendo, ex communi Philoſophorum etiam doctrina, imò ex omnium hominum ſenſu ſupponimus ſubſtãtias corporeas viuentes à non viuentibus in hoc diſtingui, quòd non viuentes per ſe loquẽdo, & ex ſuæ naturæ inſtitutione, nec ab intrinſeco ſeipſas mouent, nec ad complementum ſuæ perfectio-
D nis acquirendum in ſeipſis operantur; viuentia verò ſunt, quæ hanc vim ſe mouendi ac perficiẽdi ab intrinſeco habent. Quòd enim inter ſubſtãtias corporeas, quædam habeant hanc vim ſe mouendi, ac perficiendi, experimẽto conſtat in plantis, animalibus, & hominibus; quòd autem aliæ hac virtute careant, in omnibus inferioribus corporibus notum eſt. Ex his autem diſtinctis operandi modis differentiam in gradibus ſubſtantialibus taliũ rerũ colligimus, quæ differẽtia per nomina viuentium, & non viuentiũ ſignificata eſt. Quæ doctrina ſumpta eſt ex Platone *in Phædone*, & Ariſt. 8. *Phyſic. & lib 1. de anima, cap.2. & lib.2.c. 1.* & aliis locis paulo pòſt referendis. & ex D.Th.

3. *Suppoſitio 2.*

Suppoſitio 3.

1.p.

1.*p. quæſt.* 18. Cùm autem hæc viuentia corpora non ſint ſimplicia, ſed ex materia, & forma conſtent, certum eſt, dictam differentiam non à materia prima, quæ communis eſt omnibus, ſed à forma prouenire, quia forma, vt diximus, eſt actus determinans materiam, & principium operationis totius compoſiti, vt in eodem loco metaphyſicè oſtenſum eſt. Habent ergo corpora viuentia proprium, ac peculiarem modum formæ ſubſtantialis alterius rationis, & ordinis à forma corporis non viuentis.

4. *Suppoſitio 4.*

Denique ſupponimus ex vſu vocis, & communi etiam conſenſu nomine animæ ſignificatam eſſe illam formam ſubſtantialem, quæ viuens corporeum conſtituit, & componit. Loquimur autem ſemper de corporalibus viuentibus, quia ſunt alia viuentia, quæ ſunt ſpirituales ſubſtantiæ, de quibus nunc non eſt ſermo, quia non habent formam informantem; cùm nec materiam habeant, vt de Angelis ſuprà diximus, & in Deo excellentiori modo inuenitur.

Concluditur iam animam eſſe formam ſubſtantialē, ſeu actum primum materiæ.

Anima ergo in reipſa nihil aliud eſt, quam ſubſtantialis forma conſtituens formaliter ſubſtantiam corpoream viuentem, ſeu in aliquo gradu vitæ. Quod non eget alia probatione; niſi quia talis forma datur in rebus, vt declaratum eſt, & tale nomen ad illam ſignificandam impoſitum eſt, vt patet ex vſu. Vnde talia viuentia corpora animata vocamus, & quando talem formam amittunt, mortua vocantur, & omnia, quæ non viuunt, appellantur inanimata, tanquam anima carentia. Ex quibus tandem conſtat meritò Ariſtotelem in definitione animæ poſuiſſe, quod ſit actus primus ſubſtantialis. Nam omnis forma eſt actus, vel per poſitiuam habitudinem ad materiam, quia ipſam determinat, & quaſi replet, vel per negationem potentiæ, vtique receptiuæ, & ſubſtantialis; forma enim non habet hanc potentialitatem, & ita poteſt dici actus, vt à tali potentia diſtinguitur: vel etiam quia eſt tantùm actus, & non conſtat ex potentia, & actu ſicut ipſum compoſitum.

5. *Actum eſſe primum dupliciter intelligi poteſt.*

Quod autem additur, animam eſſe actum primum, duobus modis poteſt intelligi. Prior eſt, vt actus primus diſtinguatur à ſecundo, qui eſt operatio, quem ſenſum indicat Ariſtoteles, dum animam comparat ſcientiæ, & ſomno, diſtinguens illam à vigilia, & contemplatione; & ideo communiter ita intelligitur. Quia verò talis actus primus poteſt eſſe duplex, vel etiam triplex, vt eſt forma, potentia, & habitus; ideo per antonomaſiam dici poteſt actus primus ille, qui nullum priorem ſupponit, & ab omni actu quaſi intermedio inter illum primum, & vltimum, qui per antonomaſiam dicitur actus ſecundus, diſtinguitur. Et hic ſenſus in re quidem verus eſt, nam iſto modo anima eſt actus primus; quia anima, & omnis forma ſubſtantialis eſt actus primus, id eſt, principalis, & radicalis (vt ſic dicam) reſpectu cuiuſcumque alterius principij, quod ad operationem tanquam actus primus comparatur. Hoc tamen magis explicatur per aliam particulam, in qua anima actus primus ſubſtantialis eſſe dicitur. Hæc autem omnia ſolum explicant genus animæ; nam communia ſunt omni formæ ſubſtantiali. Vnde perinde eſt, ac ſi diceretur, anima eſt forma ſubſtantialis.

Vide Diſp. 15. Metaph. ſect 1 n.5.

6. *Obiectio 1. contra dicta in n.4. & 5.*

Circa hanc verò partem duplex occurrit obiectio. Prior eſt, quia multi Philoſophi ſenſerunt, animam non eſſe ſubſtantiam, ſed accidens, vel accidentium harmoniam, ſeu temperamentum.

A Ita refert ex Epicuro, & aliis Plutar. *lib.4. de placit. c.3.* & docuit Galenus *lib. de locis affect. cap. 6.* Ita enim refert eius ſententiam D. Thomas *in quæſt. diſp. de anima art. 1. & libr.2. contra Gent. c.63.* quamuis idem Galenus in aliis locis varius ſit. Et in eadem ſententia fuerunt aliqui doctiſſimi medici, & antiqui hæretici: vt refert Theodoretus *in Epitome diuin. decret. c. de homine.* Fundamentum eſt, quia ex temperamento, & vſu rationis pendet & vita, & mors viuentis, & ab eodem in nobis diuerſi mores proueniunt; ergo anima nihil eſt præter qualitatum temperamentum; ac ſubinde eſt accidens.

Eiuſdem obiectionis fundamentū.

7. *Pbiectio 2. ex Platone, & aliis Philoſoph.*

Altera ratio dubitandi eſt, quia Plato, & non-
B nulli alij antiqui Philoſophi cenſuerunt animam non eſſe formam informantem, ſed aſſiſtentem: at anima aſſiſtens non eſt forma ſubſtantialis, ſed extrinſecus motor, & quaſi auriga, vt Ariſt. loquitur de anima cæli *in libr.2. de cælo, cap.2.* & 12. vbi animam appellat intelligentiam, licèt non informantem, ſed aſſiſtentem illam ponat. Et ſimiliter *d. lib.2. de anima, c...in fine,* huic ſententiæ fauet; quatenus ait ex dicta definitione nondum conſtare vtrùm anima ſit vera forma, vel tamquam auriga; in quo ſignificat, actum primum in illa definitione non ſumi pro actu informante, ſed vel pro actu mouendi, vel abſtrahendi ab informante, vel aſſiſtente. Et ratione poteſt hoc ſua-
C deri; quoniam anima, vt ſic, abſtrahit ab illis duobus modis actuandi; ergo non poteſt adæquatè anima definiri per actum primum, qui ſit propria ſubſtantialis forma.

Accedit ratio pro iiſdē Philoſophis.

8. *Aſſertio circa vtramque obiectionem. Probatur 1. inductiuè.*

Nihilominus aſſero de eſſentia animæ eſſe, vt ſit vera & ſubſtantialis forma. Hæc aſſertio in anima rationali eſt de fide certa, vt in ſequentibus oſtendemus. Illa autem veritate ſuppoſita, in cæteris animabus eſt euidens; & ita veluti inductione quadam probatur aſſertio. Nam omnis anima eſt forma ſubſtantialis; ergo ſignum eſt de ipſius ratione eſſentiali, & generica id eſſe.

Probatur 2. impugnando errores prædictarum obiectionum. per dilemma. 1 Membrum dilemmatis.

Deinde probatur aſſertio, refutando ſingulos relatos errores: & in primis contra priorem præcipuè agendum eſt generalibus rationibus, quibus probatum eſt in Metaphyſica dari formas
D ſubſtantiales. Nam inquiro, an in equo, v.g. ſit aliqua ſubſtantialis forma, necne; hoc poſterius dici non poteſt, alioqui à fortiori idem dicetur de quolibet naturali corpore; quod eſt contra dogma illud de ſubſtantialibus formis. Nec enim reddi poteſt ratio ob quam corpora non viuentia formis ſubſtantialibus in ſuis ſpeciebus conſtituantur, & viuentia illis careant, cùm perfectiora ſint, & quo maiorem organorum, & potentiarum varietatem habent, eo magis vno principio in quo radicantur indigeant. Si ergo in corporibus rerum viuentium nulla eſt ſubſtantialis forma, multo minus erit in non viuentibus: vnde fiet conſequenter, vt omnes res corporeæ ſolùm differant in accidentalibus formis, & ſola mate-
E ria ſit tota ſubſtantia corporum omnium; & quòd materia exiſtat, vtique ſine vlla forma ſubſtantiali, & ſimilia multa poſſunt facilè inferri in Philoſophia valdè incommoda. Et in Theologia ſequuntur alij errores de anima hominis, nimirum, quòd ſine materia exiſtere non poſſit, quia accidentia, quæ temperamentum componunt, extra ſubiectum non permanent; & conſequenter erit anima hominis entitas materialis, quia in ſubiecto materiali non inhæret accidens ſpirituale, & ſimilia.

9. *2 Membrū.*

Si autem in viuentibus datur forma ſubſtantialis diſtincta ab accidentibus illa profectò erit

anima vniuſcuiuſque viuentis; atque ita omnis anima erit ſubſtantialis forma, & hæc erit de eſſentia eius; nam in entitate ſubſtantiali gradus, ſeu differentia ſubſtantiæ non eſt illi accidentalis, ſed eſſentialis. Probatur autem prima illatio. Tum quia præcipua forma vniuſcuiuſque ſubſtantiæ eſt, à qua omnes facultates, & operationes eiuſdem ſubſtantię pendent; huiuſmodi autem eſt anima, vt poteſt ferè experimento probari: nam recedente anima omnes operationes, & facultates vitales deficiunt. Tum etiam quia corpus viuum, & viuens, eſt compoſitum ſubſtantiale per ſe vnum, ſed partes ex quibus componitur, eſſentialiter ſunt corpus, & anima; ergo ipſa anima componit vnum per ſe cum materia, ergo eſt forma ſubſtantialis eius. Tum denique, quia anima eſt primum principium intrinſecum, ac principale operationum vitalium; ergo eſt forma ſubſtantialis ipſius viuentis. Et hanc veritatem comprobant omnia, quæ de forma ſubſtantiali in genere diximus in citato loco Metaphyſicæ. Et quoniam ibi præcipuè id docuimus de anima rationali ex illa ad exteras animas argumentum à fortiori ſumendo, illa omnia magis confirmabuntur ex his, quæ de informatione animæ rationalis oſtendemus. De qua in particulari hanc veritatem probat Auguſtin. *libr. de immort. l. animæ*, nam habet proprietates, quæ non ſolùm temperamentum quatuor qualitatum, ſed etiam omnem materiam ſuperant. De quibus rationibus infrà dicturi ſumus.

10. *Ad fundam. primæ obiectionis in num. 6.*

Ad fundamenta ergo prioris erroris reſpondemus, ſolum probare temperamentum eſſe diſpoſitionem neceſſariam, vt anima in corpus introducatur, vel in eo conſeruetur; quod ſuo modo, & cum proportione commune eſt omni formæ ſubſtantiali rerum generabilium, & corruptibilium. Vnde ſicut in ligno, vel aliis corporibus inanimis, ex eo, quòd per ablationem, vel remiſſionem qualitatum corrumpantur, non ſequitur formam conſtituentem vnumquodque illorum, eſſe aliquod accidens, vel compoſitionem, aut temperamentum plurium accidentium; ita multo minus ſequitur, animam eſſe temperamentum, eo quòd per diſſolutionem temperamenti, vſque ad certum gradum vita finiatur. Et eodem modo ait D. Thomas 2. *contr. Gent. cap.* 63. ex eo quòd hominum mores ordinariè complexionem ſequantur, non ſequi complexionem, ſeu temperamentum eſſe proprium principium talium operationum, ſed ſequi diſponi materiam talibus affectibus deſeruientem; alioqui enim euidens eſt, operationes cognoſcendi, & amandi eſſe altioris ordinis, excedereque virtutem primarum qualitatum, ex quibus temperamentum conſtat. Item in homine eſt euidens eſſe aliud principium altius complexione, & omni principio alterante corpus, & paſſiones excitante: nam ſæpe paſſionibus, & motibus ſuæ complexioni proportionatis per virtutem animæ reſiſtit. Eſt ergo anima aliquid altius complexione.

11. *Progreditur proxima reſponſio.*

Vnde nihil etiam obſtat, quòd diſſoluto temperamento ceſſent operationes vitales, & conſequenter etiam propria illarum principia; quia etiam temperamentum eſt neceſſaria diſpoſitio organi vniuſcuiuſque vitalis facultatis materialis, vt in ipſo conſeruari poſſit. Vnde potiùs ſumitur argumentum, quòd ſicut potentiæ vitales, licèt ſint à temperamento diſtinctæ, nihilominus amittuntur diſſoluto temperamento; ita etiam anima. Nam ſi illæ facultates vitales non diſtinguuntur à ſubſtantiali forma, vt multi ſentiunt, habemus intentum; ſi verò diſtinguuntur, vt eſt probabilius, inde concluditur, eſſe neceſſarium aliquod principium prius, & principalius, in quo omnes illæ facultates, & operationes illarum radicentur. Tum quia in rebus inanimatis, etiam in ipſis elementis, qualitates, quæ ſunt principia proxima naturalium alterationum tranſeuntium, ſupponunt ſubſtantialem formam, in qua tales proprietates radicentur: vt in dicto loco Metaphyſicæ probauimus; ergo à foriori id neceſſarium eſt in viuentibus quæ in altiori gradu ſubſtantiarum conſtituuntur. Tum etiam, quia illæ facultates propriæ viuentium ſunt inter ſe naturaliter colligatæ & ordinatæ, & ſibi inuicem miniſtrantes, vel ſe mutuò excitantes, vel adiuuantes. Ergo habere debent vnum aliquod principium prius, in quo radicentur: vt tam in facultatibus partis nutrientis, quam in ſenſibus externis, & internis intellectu, & voluntate, ſeu potentia cognoſcente, & appetente videre licet. Et ex his, quæ de his facultatibus dicemus, euidentius fiet.

12. *Satisfit. 2. obiectioni in n. 7. enodando triplicem quæſtiunculam ibi tactam Quæſtiunc. 1. de re ipſa an omnis anima ſit forma ſubſtantialis. Id de fide eſt quoad rationalem. De aliis animabus probatur 1.*

Ad poſteriorem obiectionem reſpondemus, in ea attingi quandam quæſtionem de re, & aliam de modo loquendi: & poteſt addi tertia de ſenſu Ariſtotelis definientis animam. Prima erit, an loquendo de anima corporum verè, ac ſubſtantialiter viuentium, vt ſunt omnia viuentia natura ſua corruptibilia; an, inquam, omnis talis anima ſit vera ſubſtantialis forma informans; & ſic indubitatum eſt apud Chriſtianos Philoſophos omnem animam viuificantem corruptibile corpus eſſe veram formam informantem. Hoc oſtendemus infra eſſe de fide de anima rationali, & ratione etiam probabitur. De aliis autem animabus inferiorum viuentium eſt per ſe ſatis euidens. Quia in primis, ſi anima in his viuentibus eſſet aliqua ſubſtantia aſſiſtens tantùm illi materiali corpori, quod apparet exteriùs, vel illa eſſet ſimplex entitas, & ſic eſſet res ſpiritualis, & ſubſiſtens, quia dicitur non eſſe forma informans, & conſequenter nec inhærens materiæ; erit ergo ſubſtantia immaterialis, quod eſt abſurdiſſimum. Vel eſſet compoſita ex materia, & forma; & ſic multo minus eſſe poſſet anima alterius corporis, & de illa interrogabitur, an ſit viuens, nécne. Nam ſi eſt viuens, & compoſita, eius forma erit anima informans materiam propriam talis ſubſtantiæ: tota autem ipſa ſubſtantia non poterit eſſe anima alterius corporis. Si verò illa ſubſtantia non eſt viuens, forma eius etiam reſpectu illius non erit anima: quomodo ergo poterit aliud corpus diſtinctum viuificare?

13. *Probatur 2.*

Vnde argumentor vlterius, vna ſubſtantia aſſiſtens alteri non poteſt eſſe principium intrinſecum operationum, vel motuum eius, ſed erit extrinſecum agens per actionem tranſeuntem aliud immutans, ergo motiones, quæ fiunt à ſubſtantia aſſiſtente in altera, cui aſſiſtit, non poſſunt eſſe actiones vitales illius ſubſtantiæ, in qua altera illi aſſiſtens operatur. Ergo talis ſubſtantia aſſiſtens non viuificat tale corpus; non eſt ergo anima eius. Sicut motus cæli, non eſt vitalis cælo, quia in illo fit ab extrinſeca ſubſtantia aſſiſtente. Vnde nec dici poteſt cælum ſe mouere, ſed moueri ab alio, quod de propriis viuentibus dici non poteſt. Nam planta verè ſe nutrit, & equus videt, & ſic de aliis. Et ratio eſt ſuprà tacta, quia de ratione vitæ eſt, vt ſit ab intrinſeco principio ipſius operantis; ideo enim cenſetur viuere, quia ab intrinſeco operari poteſt, ergo

A ergo ſola aſſiſtentia vnius ſubſtantiæ in aliam, non ſufficit ad illam viuificandam, id eſt, vt illa poſſit vitaliter operari; ergo non poteſt ſufficere ad veram rationem animæ, ac ſubinde de ratione animæ eſt, vt ſit forma informans.

14. *Quæſt. 2 de nomine, an anima tantùm aſſiſtens dici queat forma.*

Hac ergo veritate in re ipſa ſuppoſita, quæſtio erit de nomine, an vna ſubſtantia, quæ alteri aſſiſtit, ſolùm per modum motoris, aut gubernatoris, aut per vnionem accidentalem ſimilem illi, qua principalis cauſa, verbi gratia, vnitur inſtrumento, poſſit aliquo modo vocari anima. Et hanc dico eſſe quæſtionem de nomine: nam in re conſtat talem ſubſtantiam non eſſe veram animam, vtique formaliter viuificantem illum, cuius anima eſſe dicitur. Et ideo ſi talis ſignificatio vocis admittatur, non erit vniuoca; ſed valde analoga, & potius metaphorica, quàm propria. Ad eum modum, quo Deus dicitur eſſe anima noſtræ animæ, quando illam mouet, vel excitat, aut ſpiritualiter viuificat. Quomodo aliqui antiquorum Philoſophorum Deum animam mundi vocarunt: vt attigit Ariſt. *libr. 1. de anima, cap. 3. text. 51.* Vbi loquutionem illam tanquam metaphoricam & à propria animæ conſideratione alienam remouet. Quamuis aliis locis ea phraſi loquutionis vtendo cælos vocat animatos *libr. 2. de cælo cap. 2. text. 13.* Hæc autem, quæ de animatione mundi, vel cæli dicuntur ab aliquibus, metaphoricè accipienda eſſe, vt vera ſint, interpretatus eſt Auguſt. *libr. 2. retract. cap. 7.* & ideò propriè, & ſimpliciter loquendo, qui rectè ſecundùm fidem, & rationem ſentiunt, negant cælos eſſe animatos; quia nimirum ſola intelligentiæ motio, vel aſſiſtentia ad animationem veram non ſufficit. Vt rectè docuit D. Thomas *1. p. quæſt. 70. art. 3.* Vbi concludit formam, ſeu motorem tantùm aſſiſtentem, non poſſe dici animam, niſi æquiuocè, & ideo non de re, ſed de nomine eſſe quæſtionem, an propter illum ſolum motorem cælum dicendum ſit animatum? Hinc etiam Ariſt. *libr. 2. de anima cap. 2. text. 15. & c. 2. text. 32.* indicat veram, & propriam animá ſolùm eſſe in corporibus mortalibus. Quod etiam notauit Simplicius *libr. 2. de anima.* Quare dubitandum non eſt, quin Ariſtoteles, cùm animam definiuit, & vocauit ἐντελέχειαν, & actum primum, de propria anima, & de actu informante loquutus fuerit. Vnde cùm in fine illius capitis primi, ait nondum conſtare, an anima (vtique quam definierat) ſit actus informans; non ideo dictum ab eo fuit, quia dubitaret, an ita eſſet, ſed quia id nondum probauerat; & ideo ad id probandum in ſecundo capite progreditur, vt capite ſequenti exponemus.

Dici poteſt ſatis metaphoricè.

Vide Conimb. 2. de cælo c. 1. q. 1.

Quæſt. 3. de mente Ariſt. circa prædicta.

CAPVT II.

Cuius corporis Anima forma ſit, eiuſque definitio integra traditur.

1. *Particulæ reliquæ definitionis animæ explanantur.*

IN præcedenti capite eſſentiam animæ ſecundùm genericam rationem explicuimus; nunc differentiam eius conſtitutiuam, qua diſtinguitur à reliquis ſubſtantialibus formis, quæ animæ non ſunt, expendemus. Quam differentiam tribus, vel quatuor particulis, non explicuit Ariſtoteles, dicens, *eſſe actum corporis phyſici*, ſeu naturalis, *organici, potentia vitam habentis.* Vnde exponendo ſingulas particulas, tota differentia, & animæ eſſentia declarata relinquetur. Primum ergo inquiri poteſt, quid nomine corporis ibi ſignificetur. Poteſt enim nomine corporis intelligi materia prima; nam prout habet inſeparabilem quantitatem, & per illam extenſionem, & molem corpoream vocari poteſt corpus. Sic enim inter Philoſophos, vna corporis acceptio eſt, prout ſignificat alteram partem ſubſtantialis compoſiti. Et ſumitur ex Ariſtot. *7. metaph. cap. 11. text. 39.* dicente, *Perſpicuum eſt animam ſubſtantiam eſſe primam, corpus materiam, hominem verò, aut animal, eſſe id quod ex vtriſque conſtat.* & *in eod. libr. 2. de anim. tex. 4* paulo ante definitionem dixit, *Corpus profectò non erit anima, ſed vt ſubiectum potius eſt, & materia.* Et ita hic ſenſus eſt valde probabilis, eumque tradit D. Thom. *d. text 4* & ſumitur ex eodem *1. p. q. 76. art. 4. ad 1.* & Greg. *in 2. diſt. 16. quæſt. 1. ad 2. contr. 4. concl.* & Argent. *in 4. diſt. 13. quæſt. 1. art. 1. in principio.* Fonſeca *lib. 7. Metaph. cap. 11. ſect. 9. circa finem.* Bene autem aduertit Greg. ſumpto corpore in hoc ſenſu, omnem formam ſubſtantialem eſſe actum corporis, ac ſubinde ſub genere formæ ſubſtantialis illam particulam quodammodo comprehendi. Hoc autem non eſt inconueniens, nec inutilem repetitionem continet. Quia cùm ratio ſubſtantialis formæ, ſeu actus primi ſit quaſi reſpectiua, ſaltem ſecundùm habitudinem tranſcendentalem, non poteſt ſine ſuo termino definiri. Iuxta ea, quæ de his relationibus tranſcẽdentalibus dixi in Metaphyſica *diſp. 47. ſect. 3 à num. 10 vſque ad finem, & tota ſectione ſequenti*, & ideo cùm anima ſit eſſentialiter ſubſtantialis forma, neceſſariò debuit per ordinem ad materiam definiri.

Corpus in definitione animæ importare materiam cum quantitate quidam volunt.

Hac ſententia probabilis eſt.

2. *Alij putant importare compoſitum ex materia & forma corporeitatis.*

Addunt verò aliqui, ibi nomine corporis non ſignificari ſolam materiam primam, ſed compoſitum ex illa, & ex forma ſubſtantiali corporeitatis, quam exiſtimant eſſe diſtinctam in re ipſa ab anima in viuentibus omnibus; & ideo dicunt animam, vt anima eſt, dicere habitudinem ad materiam iam informatam forma corporeitatis. Hæc fuit opinio Scoti *in 4. diſt. 11. quæſt. 3. art. 1.* quam eius diſcipuli poſtea ſecuti ſunt, & ante illum multi poſuerunt illam formam corporeitatis, licèt diuerſis modis. Contra illam verò latè ſcripſimus *in diſp. 13. Metaph. ſect. 3. n. 4. 12. & ſequentib. & diſp. 15. ſeq. 10. num. 8 & ſequentib.* vbi *in num. 15.* dixi corpus in definitione animæ poſſe ſumi, vel pro materia prima, vt iam explicaui vel pro compoſito ex materia, & forma, vt dante præcisè eſſe corporeum; non quòd talis forma in animantibus ſit diſtincta ab ipſa anima ſecundùm rem, ſed ratione tantùm ex præciſione mentis. Eandémque ſententiam latiùs declaraui *in tom. 3. c. 3. p. diſp. 51. ſect. 4. circa medium.* Et eam tradit Capreol. *2. diſt. 15. quæſt. 1. art. 3* ad argumenta 2. loco poſita contra tertiam concluſionem, vbi citat Heruæum. Et ſumitur ex D Thom. *1. p. quæſt. 76 a. 6. & quæſt. vnic. de anima a. 9. in Corp. & ad 5.* & ſæpe aliàs.

Authoris vera ſententia.

3. *Proxima ſententia minimè obſtat Ariſt.*

Nec contra hoc obſtat, quòd Ariſtoteles dixerit, corpus comparari ad animam, vt materiam, & ſubiectum. Nam hoc verum ſenſum habere poteſt, etiamſi corpus includat gradum corporeitatis; quia ſic comparatur ad animam, vt anima eſt, tanquam potentia, & ſubiectum, non propriæ inhæſionis, ſed ſubſtantialis compoſitionis Ita declarauit D. Thomas *in quæſt. de Spirit. creat. art. 3. ad 2.* dicens, *Cùm forma perfectiſſima det omnia quæ inferiores, & adhuc amplius, materia prout ab ea perficitur, modo imperfecto conſideratur, vt materia illius formæ vt perfectiori modo informat.* Vnde concludit, *Sic ergo iſta materia, ſecundùm quod intelligitur, vt perfecta in eſſe corporeo ſuſceptiuo vitæ, eſt proprium ſubiectum animæ.* Quapropter licèt prior expoſitio ſimplicior ſit, & magis phyſica, & fortaſſe ab

Ariſtotele fuerit magis intenta, nihilominus poſterior contemnenda non eſt, & veram doctrinam continet. Et in Theologia ad aliqua myſteria explicanda eſt aptior.

4. *Vox Phyſici in eadem definitione quid importet.*

Vnde iuxta hanc conſiderationem poteſt explicari alia particula in definitione animæ, ab Ariſtotele addita, nimirum, quòd ſit *actus corporis phyſici*, ſeu naturalis. Nam licèt hæc particula communiter cenſeatur addita ad excludendum corpus mathematicum, vel artificiale, ad hoc tamen parum neceſſaria videri poteſt Quia dictum iam erat animam eſſe ſubſtantiam per modum actus ſubſtantialis; per hoc autem ſufficienter conſtabat non eſſe actum per modum formæ artificialis, quæ accidentalis eſt, nec eſſe formam corporis mathematici, quod accidentis ſpecies eſt. Veruntamen eſto per illam particulam hæc etiam expreſſiùs declaretur, hoc non obſtat quominus etiam per illam *incipiat contrahi* definitio ad gradum animæ, vt anima eſt. Eadem enim anima, & eſt forma ſubſtantialis, & eſt anima, qui ſunt duo gradus eſſentiales, & ſubordinati in eadem forma, licèt non conſtituant duas formas diſtinctas phyſicè, vt in dictis locis Metaphyſicæ explicaui. Illa verò diſtinctio ſufficit, vt ſecundùm quendam naturæ ordinem, eadem forma prius intelligatur vniri materiæ, vt forma ſubſtantialis eſt, quàm vt anima eſt, ideoque vt forma eſt, dicit habitudinem ad nudam materiam; vt verò anima eſt, dicit habitudinem ad materiam, vt iam informatam forma corporis naturalis, vt tale eſt. Et ideo quatenus anima eſt optimè per habitudinem ad corpus phyſicum, ſeu naturale, tanquam ad proximum materiale ſubiectum definitur.

5. *Obiectio contra datam expoſitionē corporis phyſici.*

Dices, in qualibet forma ſubſtantiali, etiamſi anima non ſit, illæ duæ rationes diſtingui poſſunt. Nam forma ignis in particulari, vel elementi in genere, etiam conuenit cum anima in ratione formæ ſubſtantialis, & differt in gradu, quia eſt forma elementi, vel ignis; ergo etiam illa vt forma elementi, poteſt dici actus non tantùm materiæ nudæ, ſed etiam corporis phyſici, ſeu naturalis. Idémque conſiderari poteſt in formis miſtorum inanimatorum, vt in forma metalli in genere, vel auri in ſpecie, ſeruata proportione. *Soluitur.* Reſpondeo facilè poſſe totum concedi: nam per illam particulam non ſatis diſtinguitur anima, etiam vt anima ab aliis generibus, vel ſpeciebus formarum ſubſtantialium. Et ideo non dixi per illam particulam contrahi definitionem ad animam, vt anima eſt, ſed *incipere contrahi*; nam per cæteras particulas conſummatur, vt mox explicabimus. Addi verò poteſt, animam, vt animam, in hoc differre ab aliis formis ſubſtantialibus omnium corporum inanimatorum, quòd differentiæ aliarum formarum non addunt gradum, nec modum eſſendi eleuantem aliquo modo generalem gradum formæ corporeæ; ſed ſolùm determinantem illum in eodem gradu; &, vt ſic dicam, cum eadem immerſione in materia: anima verò, vt anima eſt, eleuat generalem rationem ſubſtantialis formæ ad altiorem gradum eſſendi, & operandi, aliquo modo magis à materia abſtrahentem, vt *cap. ſeq.* exponemus. Ad ſignificandam ergo hanc excellentiam anima, vt anima eſt, potuit per antonomaſiam dici actus corporis phyſici, quia illud ita actuat, ipſum vt eleuet ad gradum viuentium; quod aliæ formæ inferiores non habent, ſed ſolùm illud determinant in eodem gradu corporis naturalis; veruntamen hæc excellentia, quæ per illam particulam innuitur, per cæteras expreſſiùs declaratur.

6. *Declaratur vox organici.*

Additur ergo vlteriùs de ratione animæ eſſe, vt ſit *actus corporis phyſici organici*. Dicitur autem corpus organicum, quod ex partibus diſſimilaribus componitur, vt dicit Ariſt. *lib. 2. de part. animal. cap.* 1. vbi has partes organicas *officiarias*, & *inſtrumentarias* appellat, vt ſunt manus, oculi, aures, & ſimiles. Anima ergo generatim ſumpta, talis forma eſt, vt poſtulet corpus huiuſmodi partibus compoſitum. *Data declaratio ſuadetur inductione.* Quod ita eſſe inductione poteſt oſtendi in omni genere viuentium: nam in plantis, & arboribus, quæ infimum gradum vitæ participant, compoſitio ex partibus valde diſſimilibus in figura, & aliis qualitatibus primis, ac ſecundis reperitur, & in brutis animalibus eſt maior varietas talium membrorum; & in homine vel maior, vel ſaltem perfectior. *Et ratione à priori.* Ratio autem à priori eſt, quia anima ex ſuo genere eſt forma perfectior formis inanimatorum: vnicuique autem formæ reſpondet materia ipſi accommodata, & proximè diſpoſita, ac ſubinde formæ perfectiori materia, ſeu corpus perfectius, debetur; ergo animæ debetur corpus perfectius, & meliùs diſpoſitum, ordinatum, ac compoſitum. At verò corpus organicum compoſitionem perfectiorem, & vt ita dicam, magis ſpecioſam, & artificioſam in ipſa natura præſefert; ergo conuenienter tale corpus animæ proximum receptiuum eſſe dicitur; & è contrario anima dicitur eſſe actus talis corporis. Probatur, & declaratur ampliùs ratio huius vltimæ illationis, quia id, in quo gradus animæ, vt talis, inferiores formas ſuperat, eſt excellentia in operando, vel in modo, vel in ſubſtantia operationum. Nam, vt ſuprà dixi, & in ſequenti particula magis explicabitur, gradus viuentium in modo ſe mouendi, & perficiendi, & ſe redigendi in actum vltimum ab intrinſeco, à gradu non viuentium diſtinguitur. Hinc ergo eſt, vt anima indigeat inſtrumentariis partibus, per quas ſuas operationes efficit, & conſequenter, vt ex natura ſua corpus organicum poſtulet.

Duplex organizatio, diſtinguitur, & de quânam procedat definitio, opiniones duæ.

7. *Organizatio accidentalis.*

Sed occurrit dubium de qua organizatione hoc intelligendum ſit? Duplex enim organizatio in corpore intelligi poteſt, vna dici poteſt accidentalis, & altera ſubſtantialis. Prior conſiſtit in variis diſpoſitionibus accidentalibus exiſtentibus in variis partibus materiæ corporis organici: vt, verbi gratia, quia hoc membrum eſt huius figuræ, aliud alterius, hoc durum, illud molle, hoc calidius, illud frigidius; & ſic de aliis qualitatibus, & temperamentis earum. Quia ergo hæc varietas per accidens fit, ideo accidentalis dicitur, non quia neceſſaria non ſit ad animæ informationem. *Altera ſubſtantialis.* Subſtantialis ergo organizatio dicitur illud eſſe ſubſtantiale, quod vnaquæque illarum partium ab ipſa forma ſubſtantiali habet: nam hoc etiam eſſe partiale in ſingulis partibus varium eſſe cenſetur. Nam caro, & os, verbi gratia, etiam in ſuo eſſe, ſeu in ſubſtantiali compoſitione differre videntur.

8. *Opinio de organizatione accidentali. Eius arg.* 1.

Quidam ergo intelligendam putant illam particulam de corpore organico accidentaliter, ſeu ſecundùm varias diſpoſitiones in diuerſis partibus animæ præparato, & proximè diſpoſito. Ducuntur primò, quia vnaquæque forma ſubſtantialis reſpicit materiam, non tantùm nudam, ſed vt proximè aptam, & diſpoſitam ad recipiendum effectum

effectum formalem ſuum; ergo etiam anima reſpicit materiam vt proximè diſpoſitam, ac præparatam ad ſuum effectum formalem recipiendum: ſed huiuſmodi proximum ſuſceptiuum animæ eſt corpus accidentaliter organizatum, id eſt, variis diſpoſitionibus in diſtinctis partibus, ac membris affectum; ergo rectè dicitur anima actus huius corporis ſic organici. Probatur conſequentia, quia anima non reſpicit per ſe primò aliquam partem ſui corporis, ſed totum, vt compoſitum ex illis partibus materiæ, non vniformiter, ſed difformiter cum proportione diſpoſitis.

9. *Argum. 2.* Secundò, quia corpus organicum, cuius actus dicitur eſſe anima, ſupponitur ad introductionem animæ cum tota ſua organizatione, quia prius ſaltem natura debet ſupponi materia diſpoſita, & proportionata formæ, quàm in illam forma introducatur: diſpoſitio autem ad animam eſt organica, vt declaratum eſt; ergo non poteſt eſſe organizatio ſubſtantialis. Probatur conſequentia, quia ſi quæ eſt ſubſtantialis organizatio, illa non ſupponitur ad animam, ſed per illam formaliter confertur. *Euaſio obſtruitur.* Dicetur fortaſſe organizationem illam accidentalem fluere ab anima, quaſi per reſultantiam naturalem effectiuam; ſicut fluunt paſſiones, & ita non ſupponi ordine naturæ ad animam; ſed potiùs ad illam conſequi. Contra hoc verò inſtatur, quia hinc ſequitur animam priùs natura ingredi in materiam, vel nudam, vel vniformiter affectam ſola quantitate: quod credibile non eſt, tum quia id eſt contra rationem, & perfectionem animæ; tum etiam quia nulla poſſet tunc reddi ratio, cur potius in hac parte materiæ hæc accidentia, quàm alia ex anima reſultarent.

10. *Argum 3.* Tertiò, quia non videtur poſſe intelligi illa organizatio partium ſubſtantialium. Aut enim anima eſt diuiſibilis in partes quaſi integrantes, vel eſt indiuiſibilis. Si primum dicatur, omnes illæ partes erunt ſimiles, & eiuſdem rationis. Nam ſi eſſent diſtinctæ naturæ, & ſpeciei, non poſſent inter ſe vniri, & quaſi continuitatem habere ad vnam formã integrandam. Ergo talis anima diuiſibilis in ſe non habet partes heterogeneas, ſeu diſſimilares; ergo nec poteſt cum materia componere partes organicas ſubſtantialiter, id eſt, habentes ſubſtantialẽ diſſimilitudinem, ſeu varietatem, cùm nec in materia, nec in forma illam habeant. Idémque argumentum fortiùs vrget, ſi anima eſt indiuiſibilis: nam talis anima vbicumque fuerit, tota erit; ergo omnes partes organicæ ſubſtantialiter conſtabunt, eadem formâ ſubſtantiali, & materiâ; ergo nulla eſſe poteſt in eis diuerſa organizatio ſubſtantialis.

11. *Prædicta opinio ab aliis impugnatur 1.* Nihilominus hæc ſententia aliis Philoſophis non placet. Primò, quia partes organicæ formaliter conſtituuntur in ſuo eſſe organico per ſuam animam informantem; ergo accidentalis diſpoſitio non ſufficit ad organizationem, nec partes materiæ diuerſis affectæ diſpoſitionibus poſſunt dici organicæ prius natura, quàm anima informentur. Conſequentia clara eſt, quia effectus formalis ante formam eſſe non poteſt, nec ordine naturæ informationem eius præcedere. Antecedens verò probatur, quia corpus organicum idem eſt, quod potentiâ vitam habens, vt in vltima particula ſtatim explicabitur: ſed non eſt corpus vitam habens, niſi per ipſam animam informantem; ergo nec eſt corpus organicum, niſi ratione animæ informantis; ergo organizatio corporis ab ipſa anima eſt, ac proinde ſubſtantialem eſſe oportet. Propoſitio ſubſumpta, in qua eſt

A rationis vis, probatur ex Ariſt. *in d. cap. 1. lib. 2. de anima*, dicente, *non eſſe potentiâ viuens, quod abiicit animam, eaque vacat, ſed id, quod ipſam habet.* Dixerat autem paulo ſuperiùs, *Quòd ſicut pars ſe habeo ad partem, ſic totus ſenſus ad totum ſenſitiuum.* Eadem ergo ratio eſt totius, & partis. Sicut ergo corpus organicum eſt potentiâ viuens, & ideo animam includit; ita etiam quælibet partes. Et hoc confirmat, quod ibidem ait, deficiente anima oculum iam non eſſe oculum, niſi æquiuocè, ſicut eſt oculus lapideus. Idémque eſt de qualibet parte organica. Secundò, accidentia non ponuntur in definitione ſubſtantiæ, quoniam ad eius eſſentiam, & rationem non pertinent, nec cum illa vnum per ſe componunt: ſed anima eſt *Impugnatur 2.*

B ſubſtantia; ergo non definitur per accidentia; ergo corpus organicum per quod definitur, non includit accidentia. Et confirmatur, quia aliàs anima diceret per ſe tranſcendentalem habitudinem ad accidentia, ſeu ad effectum formalem eorum, quia illa habitudo, per quam definitur, per ſe, & intrinſecè illi conuenit. Conſequens autem eſt contra rationem ſubſtantiæ, & contra perfectionem animæ. Tertiò, quia in materia prima non præcedunt accidentia, quæ priùs natura organa diſtinguant, quia prima forma materiæ eſt ipſa ſubſtantialis forma. *Confir hac 2. impugnatio.* *Impugnatur 3.*

Pro deciſione controuertitur primò, ab accidentibúſne, an ab anima formaliter organizetur materia.

C

Duo poſſunt in hoc puncto controuerti. Vnũ eſt de re ipſa, an organizatio fiat formaliter per ſola accidentia, vel per ipſam animam; aliud eſt de definitione, an detur per ordinem ad ſubiectum, ſeu materiam proximam animæ, præſcindendo ab effectu formali eius, vel per ipſum effectum formalem, quem ſuo corpori confert. Circa primum, certum quidem videtur, diuerſas partes organicas primam diuerſitatem, ac varietatem ab accidentibus accipere. Ita docet D. Thom. 1. *p. quæſt 76. a. 5. ad 3.* dicens propriè loquendo, partes organicas non poſſe dici diuerſarum ſpecierum; *ſed quod ſint diuerſarum diſpoſitio-* D *num. Nam anima*, inquit, *licèt ſit vna in ſua eſſentia propter ſuam perfectionem, eſt multiplex in virtute, & ideo ad diuerſas operationes indiget diuerſis diſpoſitionibus in partibus corporis, cui vnitur.* Conſtat autem diſpoſitiones illas eſſe formas accidentales, quæ formaliter ſuos effectus conferunt his partibus, & ita illas diſponunt. Sic ergo talis organicarum partium diuerſitas formaliter fit per accidentia. Nam licèt reſpectu animæ, talia accidentia ſint diſpoſitiones ſubiectum illi præparantes, & ſub hac habitudine reducantur ad cauſam materialem; nihilominus comparatione ad materiam ipſam formaliter illam afficiunt, & ita illam diſponunt, & diuerſas partes materiæ multipliciter afficiendo formaliter conſtituunt diuerſa E organa, ſeu partes diſſimilares. Vnde Ariſt. *lib. 2. de part. cap. 1.* hanc partium diſſimilarium diuerſitatem per hoc explicat, quòd *quædam eſt mollis, alia dura, quædam humida, alia ſicca; quædam lenta, alia rigida*; & infrà dicit, *conſtant enim ferè omnia multiformi figura.* 12. *1 Pronuntiatum, prima organizatio materiæ ab accidentibus cauſatur. Probatur ex D. Thom.* *Item ex Ariſtot.*

Præterea obſeruandum eſt, duplicia eſſe accidentia, quibus hæ partes organicæ afficiuntur, & quaſi ornantur. Nam hæ partes, & ſunt partialia ſubiecta, ſeu partes ſubiecti adæquati ſuſcepti ui animæ; & ſunt inſtrumenta ipſius animæ ad actiones vitales materiales, ſeu organicas efficiendas. 13. *Duplex genus prædictorum accidentium.*

Vnū genus.

das. Indigent ergo hæ partes duplici genere accidentium, vnum vocare poſſumus paſſiuarum, ſeu paſſibilium qualitatum; aliud actiuarum facultatum. Et vtraque ſunt accidentia modo aliquo animæ connaturalia. Priora enim ſunt diſpoſitiones præparantes materiam ad receptionem animæ, vt eſt temperamentum primarum qualitatum, & ſi quæ ſunt, quæ ex illo per ſe conſequantur, vt ſunt mollities, durities, raritas, & denſitas, grauitas, vel leuitas, & alia huiuſmodi, quæ ex genere ſuo communes ſunt rebus, & formis inanimatis. Poſteriora verò accidentia ſunt, quæ animam comitantur, & ab illa fluunt, tanquam facultates, quæ illi dantur ad vitales efficiendas operationes, vt ſunt in vegetabilibus virtus attrahens, expellens, &c. in animalibus viſus, auditus, & aliæ potentiæ ſenſitiuæ, ſeu animales. Partes igitur organicæ primò quidem differunt in prioribus accidentibus diſponentibus materiam: deinde verò conſequenter differunt in facultatibus vitalibus, quia in vna parte organica eſt potentia viſiua, in alia vis audiendi, &c. Et ſic etiam in manu aliter eſt virtus motiua, quàm in pede, & ſic de cæteris; quia huiuſmodi potentiæ iuxta varietatem actionum ſuarum proximum ſubiectum requirunt, aliter, & aliter diſpoſitum. Vnde in genere cauſæ diſpoſitiuæ in hac parte recipitur potius viſus, quàm auditus, quia eſt diſpoſita conuenienter ad actionem videndi, & non audiendi. In genere autem cauſæ finalis, ideo agens hanc partem aliter diſpoſuit, quia ad talem actionem, & facultatem vitalem recipiendam, illa diſtinxit, ac præparauit.

Alterum genus.

14\.

A primo genere prius natura eſt organizatio, quàm à ſecundo.

Vnde colligitur has partes organicas ordine generationis prius natura inter ſe differre in organizatione, ſeu diſpoſitione, vt ſic dicam, materiali, quàm in facultatibus vitalibus, licèt ordine finis prior ſit differentia in facultatibus, quas ad vitales actiones exercendas recipiunt. Et conſequenter ſequitur priori modo antecedere ordine naturæ introductionem animæ: poſteriori autem modo ſubſequi ſimpliciter, & abſolutè, in omni genere cauſæ. Nam priores diſpoſitiones conſtituentes corpus organicum in ratione proximi ſubiecti ſuſceptiui animæ, non fiunt vllo modo ab ipſa anima in inſtanti generationis, ſed à generante fiunt, & perficiuntur vſque ad vltimum intrinſecum complementum, quod in illo inſtanti recipiunt, & ſic antecedunt formam in genere cauſæ materialis, & non ſequuntur ex illa in genere cauſæ efficientis. Ideoque corpus ſic organicum ſimpliciter eſt prius natura, quàm ſit viuum, ſeu informatum per animam. At verò poſteriores facultates ſequuntur ex anima per materialem reſultantiam, & ideo ſunt natura poſteriores in genere cauſæ efficientis; & non præcedunt in genere cauſæ materialis, quia non præparant corpus ad animæ receptionem, ſed ad actiones per membra eius poſtea exercendas. Atque ita tandem fit, vt priores diſpoſitiones multo magis antecedant ordine naturæ has vitales facultates, quia ſunt priores ipſâ animâ, & anima eſt prior ſuis potentiis; ergo à fortiori diſpoſitiones illæ præcedunt potentias. Item diſpoſitiones præparant organa ad receptionem potentiarum, ſeu facultatum vitalium, & nullo modo fiunt, ſeu cauſantur ab illis; ergo ſunt ſimpliciter priores ordine naturæ. Et ita ſufficienter declaratum eſt, quomodo hæc organizatio per accidentia fiat.

15\.

2. Pronunt.

Nunc explicandum ſupereſt, an fiat etiam aliquo modo per animam ipſam formaliter, ac ſubſtantialiter. Ad quod explicandum ſupponendum in primis eſt, duobus modis poſſe intelligi cauſalitatem animæ circa corpus ſuum, & membra eius in inſtanti generationis. Vnus eſt in genere cauſæ formalis, quatenus ſubſtantialiter informat, ac viuificat corpus, & membra eius organica; aliud eſt in genere cauſæ efficientis, quatenus ab ipſa anima reſultant in membris corporis potentiæ, ſeu facultates, quæ ſint principia proxima operationum vitalium, vt iam explicatum eſt. De hoc ergo poſteriori modo organizationis non eſt dubium, quin per ipſam animam perficiatur, non quidem formaliter propriè, ſed effectiuè modo explicato. Vnde perfectio illa, ſeu varietas organizationis, quoad hanc etiam partem accidentalis formaliter eſt quoad entitatem, licèt à ſubſtantiali forma naturaliter dimanet.

Organizatio fit etiam ab anima ſaltē effectiuè.

16\.

An fiat etiā formaliter.

Difficultas ergo eſt, an in ipſa ſubſtantiali informatione animæ, & ſubinde in ipſis membris, vt ex materia, & forma animæ ſubſtantialiter conſtitutis, aliqua ſubſtantialis diuerſitas intercedat, ratione cuius dicatur corpus ipſum eſſe ſubſtantialiter organicum, & ſecundùm talem organizationem, per ipſam animam formaliter conſtitui. Ad hoc autem explicandum oportet ſupponere, non omnem animam eſſe indiuiſibilem, nec omnem eſſe diuiſibilem. Nam de animabus plantarum, & arborum, & animalium imperfectorum, ſeu ſectilium, communis opinio habet eſſe diuiſibiles ſecundùm partes integrales, & quantitatiuam extenſionem. De anima verò rationali, certum eſt eſſe indiuiſibilem. De brutorum verò perfectorum animabus res eſt controuerſa, & dubia, ſed ad præſens non refert; quia ſufficit nobis in genere ſupponere diuiſionem animarum in indiuiſibiles, & diuiſibiles, abſtrahendo ab ſpeciebus, quæ ſub hoc, vel illo membro continentur.

Suppoſitio pro reſponſione, non omnes animas eſſe diuiſibiles, aut omnes indiuiſibiles.

17\.

3. Pronunt. hypotheticū. Si partes animarum diuiſibilium ſunt ſimilares, organa nō cauſantur ab illis formaliter, ſecus ſi ſint diſſimilares.

In his ergo viuentibus, quæ animas habent diuiſibiles, quæſtio illa de organizatione ſubſtantiali pendet ex altera, videlicet, an partes animæ, quæ diuerſas partes heterogeneas informant, ſint omnino ſimiles, & (vt ita dicam) homogeneæ in ſubſtantia ſua, & entitate, vel inter ſe aliquam diſtinctionem, & heterogeneitatem habeant. Nam ſi in ſe ſint omnino ſimiles, vnio etiam illarum partium ad partes materiæ erit eiuſdem rationis in omnibus partibus heterogeneis, & conſequenter nulla ſubſtantialis organizatio in eis intelligi poterit, ſed tantùm accidentaria; ſi verò partes illæ inter ſe ſunt diſſimiles in ſua entitate partiali ſubſtantiali, etiam partes organicæ in ſubſtantiali organizatione diſtinguentur. Quo autem iſtorum modorum illæ partes talium animarum inter ſe comparentur, non inuenio ab authoribus ſatis declaratum. Duas enim quæſtiones hîc diſtinguere oportet. Vna eſt an partes organicæ viuentium, præter animam quæ eſt forma totius viuentis integra, & ipſas etiam organicas partes informat, habeant partiales formas inter ſe diſtinctas. Et in hoc ſenſu veriſſima ſententia, & communis Doctorum eſt, præter animam non dari in his partibus tales partiales formas. Vt in Metaphyſ oſtendi *diſp.* 15. *ſect.* 10. *à num.* 29. tum quia nec materia tota, nec aliqua pars eius poteſt ſimul duabus formis ſubſtantialibus informari: tum etiam, quia cùm anima, quæ eſt forma totius viuentis, informet omnes has partes organicas, ſuperfluæ in illis ſunt aliæ formæ partiales, vt videri poteſt in Greg. 2. *diſt.* 16. *quæſt.* 2. in probationib. 3. concluſ. quem ferè Capreolus imitatur *diſt.* 15. *art.* 3. *in fine*, ſoluendo argu

Dubium incidens, an diuerſa organa diuerſas habeant partiales formas ſubſtantiales.

Pars negans verior la. è oſtenditur infrà c. 14. ex profeſſo.

argumenta 3. & 4. loco poſita contra 3. concl. vbi etiam Heruæum allegat. Item Sonci. *lib.* 8. *Metaph. quæſtion.* 10. Fonſ. *lib.*7 *Metaph. cap.*17. *quæſt.*1. & Conimbr. *lib.* 1. *de generat. cap.*22. Ceſſant autem illæ rationes, ſupponendo vnam tantùm eſſe animam, quæ totum corpus viuentis, & omnes eius partes organicas informat. Et adhuc ſupereſt quæſtio alia, videlicet, an illa anima, quatenus eſt diuiſibilis, conſtet ex partibus omnino ſimilibus in ſua ſubſtantia, & entitate, an verò in ipſa forma partes, quæ informant organa diuerſa, ſint inter ſe diſſimilares, & quaſi ſpecie diuerſæ.

18. *Diſcutitur hypotheſis, pronuntiati poſiti num. præced. Eius pars neg. indicatur à Conimbr.* In quo puncto authores allegati conſequenter indicant, vnamquamque animam in ſe eſſe omnino ſimilem, & vniformem; ac proinde organicas partes ſolùm in accidentalibus diſpoſitionibus, & facultatibus diſtingui. Hoc expreſſius, quàm cæteri inſinuant Conimbricenſes, dum dicunt ad organorum viuentis corporei varietatem conſtituendam, eorúmque munia ſubeunda ſufficere vnam formam cum vario temperamento, figura, ſitu, &c. quæ omnia (inquiunt) in his partibus accidentarium tantùm diſcrimen ponunt. Vnde colligunt, ſicut iſtæ partes ſimilares ex accidente ſolùm differunt; ita accidentarias tantùm, non intrinſecas definitiones habere. Vnde à fortiori idem dicunt de partibus organicis corporis humani, vel etiam animalium perfectorum, ſi animas indiuiſibiles habere ſupponantur. *Quomodo explicent.* Quod ita explicant; quia ſi partes illæ, vt quædam partiales ſubſtantiæ ſunt ex parte materiæ, & forma tota, vel eius parte, ſi diuiſibilis ſit, conſtitutæ conſiderentur, non magis inter ſe diſtinguuntur, quàm partes ignis, vel aquæ. *Accedit Fonſ.* Atque idem ſentit Fonſeca, & aliqua eius argumenta hoc ſuadere videntur, ſcilicet, quia ſi in ipſis partialibus animabus eſſet diuerſitas, ſeu diſſimilitudo, illa eſſet ſpecifica, & conſequenter partes talis animæ non poſſent eſſe continuæ; quia quæ ſpecie differunt, non continuantur, teſte Ariſtot. *lib.*5. *Phyſ. cap.*4. Vnde vlteriùs non haberet totum animal vnum eſſe per ſe, ſed potiùs plures partes eius eſſent plura animalia. Vnde hic author in aliud extremum inclinare videtur, ſentiens omnes animas eſſe indiuiſibiles, præſertim in ſolutionibus argumentorum. *Dicta pars neg. facilè defendi poteſt.* Sed hoc parum verſimile eſt: aliud verò probabile eſt, & facilè ſuſtineri poteſt.

19. *Pars affir. magis placet qua ſtatuitur 4. pronunt.* Ego verò in citato loco Metaphyſicæ *num.*40. loquendo de animabus diuiſibilibus (quas in multis viuentibus eſſe non dubito, & in omnibus præter hominem probabiliſſimum cenſeo) & ſupponendo in ſingulis partibus organicis tantùm eſſe vnam partialem formam ſubſtantialem, & ex omnibus vnicam integram animam componi, obiter attigi præſentem quæſtionem, an partes illæ eiuſdem animæ in ſe ſpectatæ, & præciſæ ab accidentibus, omnino ſimilares ſint, vel aliquo modo diſſimilares in ſua entitate ſubſtantiali. Et ſine diſputatione dixi facilè concedi poſſe, in diuerſis partibus corporis heterogeneis eſſe diuerſas partes animæ heterogeneas, vt in virga, foliis, & radicibus eiuſdem arboris, eas tamen partes nihilominus eſſe aptas, vt inter ſe vniantur, & continuentur, & ideo componant vnam integram animam, quæ ſola ſit in tota materia, ex qua tale corpus conſtat, & illam totam per ſe primò reſpiciat, & ideo tantùm vnum animal, vel vnum viuens, ſeu arborem vnam conſtituat. Quam ſententiam tenent Ioannes Andreas 7. *Metaph. quæſt.* 17. Paulus Venet. *lib.*2. *de anima*
A *cap.*5. Niph. *lib.*1. *de gener. textu* 26. *Probatur 1.* quia partiales illæ formæ non ex accidenti, vel caſu poſtulant partes materiæ diuerſis diſpoſitionibus affectas, & in eis habent diuerſas virtutes, ſeu facultates, & actiones vitales, vel in ſubſtantia, vel in modo differentes. Ergo veriſimile eſt in ſuis entitatibus habere aliquam diuerſitatem, & non eſſe omnino ſimiles: ſicút ſunt duæ partes formæ aquæ, vel ignis. *Probatur 2. rem ipſam explicando.* Et declarari hoc poteſt, quia tota anima vnius arboris dicit habitudinem adæquatam ad materiam variis modis diſpoſitam ſecundùm partes diuerſas, tamquam ad ſuſceptiuum adæquatum; ergo cùm talis forma ex diſtinctis partibus integrantibus ſit compoſita, rectè intelligi poteſt, & conſentaneum valde rationi eſt, vt
B vna pars eiuſdem animæ ex intrinſeca ſua entitate partiali dicat propriam habitudinem ad partes materiæ ſic diſpoſitæ, & alia ad aliam aliter diſpoſitam, & illæ inter ſe ſint aliquomodo diſſimilares.

20. *Probatur 3. ſatis faciendo allatis à Fonſeca.* Accedit tandem, quia nihil eſt, cur repugnet dari in forma hanc diſſimilarem varietatem in partibus ſubſtantialibus, cum vera compoſitione, ſeu continuatione, tum quia probabile eſt, ea, quæ ſunt aliquomodo ſpecie diuerſa, poſſe eſſe continua. Nam idem Ariſt. *lib.* 5. *Metaph. cap.*4. *circa principium*, dixit contingere, *aliqua eſſe vnum ſecundùm continuationem, & quantitatem, & non ſecundùm qualitatem*, hoc eſt, ſecundùm formam, vt ex contextu patet, & omnes exponunt. Quod
C maximè verum habet, quando partes, quæ vniuntur, ex natura ſua non ſunt in ſpecie completa, ſed ſunt incompletæ, ad cōponendúmque aliud, ſeu cum alio, ordinatæ. Nam, quæ talia ſunt, etiamſi differant ſpecie partiali, poſſunt naturaliter vniri, ſeu terminum communem habere, ac proinde continuari. Vel denique dici poteſt, diſſimilitudinem inter illas partes non eſſe ſpecificam, nec eſſentialem; ſed eſſe indiuidualem, conſtituentem nihilominus illam diuerſitatem, quæ ſufficiat, vt huic parti ex natura ſua debeatur talis ſitus in tali corpore, & talis figura, &c. Nam inter indiuidua eiuſdem ſpeciei poſſe hanc diſtinctionem inueniri in variis locis Metaphyſicæ, & Theologiæ, à nobis oſtenſum eſt, & infrà tra-
D ctando de animabus rationalibus, aliquid addemus.

21. *Probatur 4. ab exemplo.* Multo autem faciliùs id intelligi poteſt inter partes integrantes eandem animam diuiſibilem, vt non omnino inter ſe ſimiles ſint heterogeneitate per habitudinem ad partes materiæ diuerſo modo diſpoſitas, vt explicatum eſt. Et amplius poteſt declarari exemplo duarum viſionum ſenſibilium Petri, & Pauli, quæ licèt ſolo numero diſtinguantur; nihilominus ita comparantur, vt vna repræſentet Petrum, & non poſſit repræſentare Paulum; & alia è contrario, ob quas habitudines dici poſſunt habere entitates diſſimilares, licèt eiuſdem ſpeciei ſint. Cur ergo non id facile intelligetur, eritque poſſibile in partibus eiuſdem
E animæ diuiſibilis? Quod ſi poſſibile eſt, poterit etiam eſſe connaturale talibus formis: at verò ſi hoc poteſt eſſe connaturale formæ materiali, profectò quantum ex diſpoſitionibus, facultatibus, & actionibus talium animarum colligi poteſt, valde veriſimile eſt, talem eſſe compoſitionem, quam ex ſuis partibus habent. *Concluditur tandē principale intentum in n 16. quoad animas diuiſibiles.* Iuxta quem modum concluditur partes organicas compoſitas ex partibus materiæ & animæ habere organizationem ſubſtantialem, ratione cuius accidentalem requirunt, nec à ſolis accidentibus illam formaliter recipiunt. Nam ſi per diuinam poten-

tiam

tiam arbor integra ſine accidentibus in ſua ſubſtantia compoſita conſeruaretur ratione formæ, & partium ſubſtantialium eius heterogeneitatem, ſeu ſubſtantialem organizationem conſeruaret. Quanuis à nobis non niſi per habitudinem ad diuerſam complexionem, facultatem, & actuationem talium partium intelligi, aut explicari valeat.

22. *Quoad indiuiſibiles quorundam reſolutio negatiua, & probabilis.*

Sed quid dicendum eſt de partibus hominis organicis, in quibus non habet locum illa diſtinctio, cùm anima ſit indiuiſibilis, & tota ſit in ſingulis partibus materiæ tam organicis, quàm ſimilaribus. Idémque dubium locum habet in brutis perfectis, ſi eorum animæ indiuiſibiles ſunt. Reſpondeo breuiter iuxta duas ſententias tractatas cum proportione eſſe loquendum. Nam iuxta priorem ſententiam dicentem, partes animæ diuiſibiles eſſe omnino ſimiles in ſuis partialibus entitatibus ſubſtantialibus; & nihilominus æquè connaturaliter informare partes diuerſimodè diſpoſitas, & ab eiſdem partibus reſultare diuerſas facultates operatiuas in diuerſis partibus materiæ, propter diuerſam proximi ſubiecti, ſeu organi diſpoſitionem. Iuxta hanc, inquam, ſententiam conſequenter dicendum eſt totam animam indiuiſibilem eſſe connaturaliter in variis partibus organicis, & eodem modo illas informare, ita vt inter illa partialia compoſita ex ſingulis partibus materiæ, & totâ animâ, nulla ſit diſſimilitudo in ſubſtantia ſed ſolùm in accidentibus. Hoc enim poſterius apertè ex priori infertur. Imò quo anima indiuiſibilis altior eſt, & eminentior, eo credibilius eſt totam poſſe poſtulare, vel efficere varietatem illam accidentalem in partibus; cum inferior anima per partes omnino ſimiles, illam varietatem, & requirat ex parte quoad diſpoſitiones præuias, & efficiat quoad potentias, vel actiuas facultates, quæ ex illa reſultant. Et ita ſentiunt authores in priori dicendi modo, éſtque hoc magis probabile in his indiuiſibilibus animabus, propter ſuperiorem modum informandi, quem habent. Et quia indifferenter tota anima reſpicit totum corpus, & tota ſingulas eius partes. Et ita poterit quis hunc modum dicendi in his perfectis animantibus ſuſtinere etiamſi de imperfectis modo à nobis explicato ſentiat.

23. *Pars affirm. probabilior qua ſtatuitur 5. pronunt. Ratione declaratur.*

Nihilominus tamen etiam in homine (& ſi quæ ſunt alia animalia animas indiuiſibiles habentia) ſatis probabiliter dici poteſt partes organicas non tantùm in accidentibus, ſed etiam in ſubſtantiali organizatione diſtingui. Ratione declaratur, quia licèt omnes, & ſingulæ partes eandem omnino animam habeant; nihilominus non omnibus eodem modo vnitur, ſuúmque eſſe illis communicat, quæ diuerſitas ſatis eſt, vt illæ partes in ſua ſola ſubſtantiali vnione ſpectatæ aliquam varietatem, & organizationem ſubſtantialem habeant, ratione cuius tale, vel tale temperamentum requirunt. Et virtute animæ ſic vnitæ huic parti, verbi gratia, cordi, talis diſpoſitio ac temperamentum cum tali proportione in ea conſeruatur, & ſi ab extrinſeco mutetur, ablato extrinſeco impedimento virtute animæ vt vnitæ illi parti ad ſuam proportionem reducitur: idemque dicendum erit de cæteris partibus cum vniformi difformitate, quæ radicari videtur in ipſamet anima. Vnde cùm hæc varietas non poſſit illi attribui ſecundùm ſe ſpectatæ, cùm ſit omnino ſimplex, & eadem, videtur tribuenda illi, vt vnitæ propter diuerſum modum partialis vnionis. Qui dicendi modus ſola ipſa explicatione videtur fieri probabilis. Nam ſufficienter videtur colligi ex diuerſitate, ac varietate accidentium, & actionum talium organorum, & ex naturali vinculo, & connexione quæ inter accidentia connaturalia, & formam tam in toto, quàm in ſingulis partibus intercedere debet. Cùm ergo talis diſpoſitio cum tanta varietate non videatur habere connexionem, nec proportionem ad formam ſimplicem ſecundùm ſe ſpectatam, ſaltem in ordine ad formam, vt informantem, & vt diuerſimodè vnitam, admitti debet. Nec eſt hoc difficile intellectu, ſupponendo, quòd licèt anima indiuiſibilis ſit, modus vnionis eius diuiſibilis eſt, vt ſuprà *in lib.4. de Angelis, cap.17.* diximus, & in ſequentibus iterum occurret. *Declaratur amplius.*

24. *Confirmatur ex D. Thom.*

Denique modus hic explicandi hanc organizationem videtur traditus à D. Thoma *in quæſtion. vnic. de ſpiritual. creat. art. 4. ad 14.* quatenus dicit, carnem Petri magis conuenire ſecundùm rationem ſpecificam cum carne Pauli, quàm caro & os Petri inter ſe conueniant in eadem ratione ſpeciei; ſentit ergo in eodem Petro carnem, & os ſecundùm rationem ſpeciei aliquo modo inter ſe differre. Quod non poteſt eſſe ratione formæ, cùm ſit eadem; ergo ſaltem ratione vnionis. Idem ſentit in quæſt. de anima *artic.9.* vbi in corp. ſic dicit, *Cùm anima rationalis ſit perfectiſſima formarum naturalium, in homine inuenitur maxima diſtinctio partium propter diuerſas operationes, & anima ſingulis earum dat eſſe ſubſtantiale ſecundùm illum modum, qui competit operationi ipſorum.* In quibus verbis ponit apertam varietatem in modo dandi eſſe ſubſtantiale ſingulis partibus vniuſcuiuſque operationi proportionatum. Vnde ad 7. ait, *corpus organicum comparari ad animam, ſicut materiam ad formam, non quòd ſit tale per aliquam aliam, ſed quia hoc ipſum habet per animam, vt ſupra,* inquit, *oſtenſum eſt.* Vtique in corpore articuli in prioribus verbis citatis. Magíſque id explicat ad 14. dicens, quòd licèt anima ſit forma ſimplex ſecundùm eſſentiam, eſt multiplex virtute. *Et quia forma perficit materiam non ſolum quantum ad eſſe, ſed etiam ad operandum, ideo oportet, quod licèt anima ſit vna forma, partes corporis diuerſimodè perficiantur ab ipſa.* Et ita videtur intellexiſſe hunc locum Capreol. 2. *diſti. 16. artic. 3. in fin.* in quadam ſolutione ad 6. Vbi propter hanc rationem inter alias ait, quòd licèt anima rationalis non ſit extenſa, nec diuiſibilis, *nihilominus oculus, & pes differunt ſubſtantialiter, & eſſentialiter;* quod non poteſt eſſe in alio ſenſu verum. Eſt ergo hæc ſententia ſatis probabilis; non caret tamen difficultate, nec contradictione: de illa verò commodiùs dicemus infrà, de vnione animæ rationalis tractando. Nunc igitur ex dictis omnibus concludere poſſumus triplicem eſſe organizationem partium corporis viuentis, ſeu (quod perinde eſt) ex tribus compleri: vna eſt accidentalis, & quaſi materialis, & phyſica, alia eſt ſubſtantialis, & quaſi formalis: tertia eſt, quaſi inſtrumentalis, ſeu virtutis actiuæ completiua. Ex quibus prima in principio non eſt ab anima, ſed à generante medio ſemine; ſecunda eſt formaliter ab ipſa anima; tertia eſt quaſi effectiuè ab eadem anima per naturalem reſultantiam, vt iam explicatum eſt.

Idem cenſet Capreol.

Organizatio ex tribus completur.

Contro

Controuertitur ſecundò quomodo accipiatur organicum in definitione animæ.

25. *Reſponſio, qua ſtatuitur 6. pronunt.* Hac reſolutione ſuppoſita, declarandum ſupereſt alterum, quod ſuprà *num.* 12. propoſuimus, videlicet in quo ſenſu dicatur anima eſſe actus corporis organici: nam omnibus illis tribus modis proximè poſitis poteſt id intelligi, quia anima & eſt actus corporis organici primo modo ſumpti, tamquam ſubiecti proximè apti, ac præparati ad talem actum recipiendum, & eſt actus corporis ſubſtantialiter organici tanquam formaliter illud conſtituens, eo vtique modo, quo forma dicitur eſſe actus totius compoſiti, & figura dicitur eſſe forma compoſiti arte facti. Itémque anima eſt actus corporis organici quoad vitales facultates, & inſtrumentarias virtutes per modum actus primi, ad quem potentia, ſeu facultas ab eo reſultans per modum actus medij, ſeu poſterioris comparatur, vt in principio tetigi. Omnibus ergo his modis poteſt in definitione accipi non tantùm diuiſiuè, ſed etiam collectiuè; quia re vera omnes conueniunt animæ iuxta dicta, & omnes ad explicandam eius eſſentiam conferunt. An verò omnia hæc Ariſtoteles intenderit, vel in quo ſenſu fuerit locutus, non multum refert, nec facilè definiri poteſt; explicando verò vltimam particulam ab ipſo additam, meliùs id coniectare poterimus.

26. *Exponitur tandem vltima particula*, potentia vitam habentis. Addit ergo Philoſophus, *animam eſſe actum corporis phyſici organici potentia vitam habentis*; de qua particula dubitatio eſt, an ſit ſynonyma præcedentis, vel aliquid ei addat, id eſt, an corpus habere vitam in potentia, idem ſit, quod eſſe organicum, vel aliquid addat? Communis enim expoſitio eſt, illa duo idem valere; quia, & omne corpus habens vitam in potentia eſt organicum, & è conuerſo omne corpus organicum, eo ipſo habet vitam in potentia: nam ad hoc organizatur, vt ſit vitæ capax. Et ita exponunt frequentiùs Græci *lib 2.de anima, cap.*1. & ibidem D.Thomas. Alij verò cum Simplicio exiſtimant aliquid per illam vltimam particulam explicari, quod in præcedenti non ſufficienter continebatur, ne ſuperflua eſſe videatur. Et vtrumque eſt probabile; pendet tamen ex vſu terminorum: nam in re vix poteſt eſſe diuerſitas; poſterior tamen loquendi modus videtur ſatis commodus ad rem explicandam.

1. Expoſitio Græcorum, & D. Thom. probabilis.

2. Expoſitio Simplicij, & aliorum cõmodior.

27. *Vita altera eſſentialis ex D.Thom.* Primùm ergo omnium, quid nomine *vitæ* ſignificetur, declarare oportet. Vita enim in ſubſtantialem, & accidentalem diſtinguitur, vt docet D. Thomas 1. *part. quæſtion.* 18. *artic.* 2. Priori modo accipi videtur, quoties vita morti opponitur; ſicque illam accipit Ariſtoteles, in libro, quem de vita, & obitu inſcripſit, & ſic etiam vita breuis, aut diuturna dicitur. Sicut Ariſtoteles librum de diuturnitate, & breuitate vitæ inſcripſit. Hoc item modo *lib.2.de anima, cap.4.textu* 37. dicit, *Viuere in viuentibus eſt eſſe vtique ſubſtantiale.* Et ſic etiam communi ſignificatione, & vſu etiam Scripturæ numerantur anni vitæ, vtique ſubſtantialis. Et ſignificat Ariſtoteles ſuprà hanc vitam eſſe effectum formalem animæ, quatenus eſt ſubſtantialis forma viuentis, *Cauſam, enim*, ait, *cunctis, vt ſint, formam ipſam, atque ſubſtantiam eſſe patet.* Cauſa autem, ac principium viuendi, anima eſt, A cauſa vtique formalis, & ſubſtantialis. Igitur ipſum viuere eſt ſubſtantiale eſſe viuentis: ergo etiam vita, ſubſtantiale quid eſt.

28. *Hæc vita qualis in viuentibus compoſitis.* Vnde etiam colligitur, vitam non eſſe ipſam animam; quia anima eſt principium, & cauſa vitæ; ergo non eſt anima ipſa, ſed animæ effectus in viuentibus compoſitis. Et ſic in Scriptura anima non vita, ſed *inſpiraculum vitæ* dicitur *Gen.* 2. & aliis locis frequenter. *Qualis in Angelis.* At verò in ſimplicibus, vt in intelligentiis, ſubſtantialis vita non videtur eſſe aliud, quàm ipſamet ſubſtantia ſimplex, quatenus ſeipſam agere, & mouere ab intrinſeco poteſt: corpora autem viuentia non per ſe, ſed per animam informantem viuunt. B Vnde viuere ſubſtantiale in eis, nihil eſt quàm informari tali forma, quæ conſtituit compoſitum aptum ſubſtantialiter ad ſe mouendum ab intrinſeco. Vita autem ſic ſumpta comparatur ad viuere; ſicut abſtractum ad concretum, vel *ſicut curſus ad currere*: vt ait D. Thomas 2. *p. quæſt.*54. *artic.*1.*ad* 2. Si ergo viuere, eſt informari anima, vita erit ipſa vnio, vel informatio animæ; quæ ſubſtantialis eſt, & quaſi actus ipſe viuificandi corpus ſubſtantialiter. Vel fortaſſe poteſt dici probabiliter, vitam ſignificare naturam integram viuentis, vt ſic, quæ metaphyſicè dicitur forma totius, & comparatur ad viuens, ſicut humanitas ad hominem: & ita ex corpore organico, & anima reſultat vita, id eſt, propria, & integra natura C viuentis.

29. *Altera vita accidentalis.* Accidentalis autem vita eſt, propria operatio viuentis, & quaſi exercitium vitæ ſubſtantialis. Et ſic dixit Ariſt. lib 1 Polit cap.3. *Vita certè eſt actio, & non factio.* Et lib. 10. Ethic. cap.4. *Vita*, inquit, *quædam eſt operatio.* Et *lib.*1. *cap* 7 ait, *Quanquam eſſe vitam rationem habentis*, id eſt, hominis; & ſubdit, *Sed cùm hæc bifariam dicatur, exponenda eſt, quæ eſt actio, hæc enim magis propriè dicitur vita.* Et in eadem ſignificatione diuidit vitam, in actiuam, & contemplatiuam *lib.*7 *Polit.cap.*2 & *lib.* 1.*Ethic. ad Eudem.* circa principium illam diſtinguit, *In ciuilem, philoſophicam, & voluptuariam.* Et idem notat D.Thomas 1. 2. *quæſt.*3.*art.*2 *ad* 1. Sic etiam beatitudo, quæ in operatione conſiſtit, D dicitur in ſacra Scriptura, vita æterna. Vt *Ioan.*17. dixit Chriſtus, *Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te*, &c. Igitur in particula illa *potentia vitam habentis*, vtroque modo explicato, poteſt accipi vita; ſcilicet pro ſubſtantiali vita, & pro operatione.

30. *De vita eſſentiali intelligi prædictam particulam probatur.* De priori, ſcilicet ſubſtantiali patet, quia corpus organicum eſt ſubiectum proximè ſuſceptiuum animæ, vt declaratum eſt, & prius quàm animam accipiat, eſt in potentia ad illam recipiẽdam, & conſequenter eſt in potentia ad formalem eius effectum recipiendum, quod eſt viuere, & ad vnionem cum illa, quæ, vt dictum eſt, vel eſt vita ipſa, vel per illam conſtituitur vita, quæ eſt E ipſa viuentis natura: ergo corpus organicum meritò dicitur vitam ſubſtantialem habere in potentia, quatenus eſt in potentia proxima ad componendam cum anima integram viuentis naturam. Vnde iuxta hanc explicationem, in illa particula, *potentia*, ſumitur potentia paſſiua, vel receptiua, hanc enim habet corpus reſpectu animæ, & cõſequenter reſpectu vitæ, quam per animã poteſt recipere. Item accipi debet pro potentia proxima, & vltimatè diſpoſita ad recipiendã animã; quia anima nõ eſt actus materiæ, niſi proximè diſpoſitę ad ipſam recipiendam Deinde ſtante hac declaratione, corpus organicũ, vt ponitur in illa definitione, ſufficien

Vox potẽtia quid iuxta hanc expoſitionem importet.

Quid item vox organicum.

ſufficienter explicatur de organico primo modo, (A) ſcilicet, includente tantùm accidentales diſpoſitiones, quia per illas ſufficienter præparauit, & in potentia proxima ad vitam ſubſtantialem componendam, vel recipiendam cõſtituitur. Denique ſi organicum corpus accipiatur pro illo, quod completam, & proximam habet diſpoſitionem ad receptionem animæ; ſic re vera habere vitam ſubſtantialem in potentia nihil addit ſuprà eſſe organicum, vt ex declaratione facta manifeſtum eſt. Et ita procedit opinio Themiſtij, Philoponi, Alex. & aliorum.

Vt procedat expoſitio Græcorum in num. 26.

31. *Corpus organicum dici poteſt etiam non vltimò diſpoſitū ad animam, vt embrio, cadauer.*

Nihilominus tamen ſatis probabiliter dici poteſt corpus organicum latius patere, quàm corpus proximè diſpoſitum ad animam, vel vitam ſubſtantialem recipiendam. (B) Nam fœtus prius quàm animetur, aliquomodo organicum eſt, vt nondum eſt in potentia proxima vitam habens; & cadauer poteſt meritò dici corpus organicum, quia licèt non ſit organicum eadem organizatione, qua corpus viuum, ſub qua ratione membra eius æquiuocè dicuntur recipere nomina membrorum corporis viuentis, nihilominus aliquam organizationem habet, quia verè eſt vnum corpus, prius quàm reſoluatur; & non conſtat ex partibus ſimilaribus, vt per ſe notum eſt; ergo ex diſſimilaribus, & heterogeneis; ergo eſt organicum, quia idem eſt eſſe corpus organicum, quod conſtans ex partibus diſſimilaribus. Atque hoc modo procedit opinio Simplicij. Nã poſtrema particula non eſt ſynonima præcedenti: (C) ſed illam coarctat, & limitat, vt intelligatur de corpore organico tam perfecto, & completo, vt in proxima potentia vitam habeat, & ſic per illam vltimam particulam excluditur cadauer, cuius organizatio non conſtituit corpus potentiâ vitam habens. Et ſimiliter excluditur omnis organizatio, quæ in embrione præcedit duratione introductionem animæ. Et hoc modo videtur explicaſſe illam particulam Ariſtot. *d. cap.* 1. cùm dixit, *Non eſt id potentia viuens, quod abiecit animam, eáque vacat, ſed id, quod ipſum habet.* Dicens enim, *quòd abiecit animam*, excludit cadauer, & dicens, *eáque vacat*, excludit embrionem, ſeu fœtum nondum viuentem.

Vt procedat expoſitio Simplicij in num. 26.

Explicatur Ariſt. allatus num. 11.

32. *Obiectio contra dicta de vita eſſentiali diluitur.*

Dices hinc potiùs colligi, Ariſtotelem per (D) corpus organicum potentia vitam habens intellexiſſe corpus animarum. Reſpondeo, intellexiſſe quidem corpus illud, quod in re ipſa, ſeu in illo tempore, vel momento animatum eſt, non tamen per illa verba ſignificaſſe totum compoſitum ex tali corpore, & anima, ſed ſolùm ipſum corpus, quod de ſe eſt in potentia proxima ad vitam, & priùs natura antecedit, prout eſt in tali potentia tantùm. Et quamuis in eodem inſtanti vitam recipiat, nihilominus ſemper eſt in potentia vitam habens; quia recipiendo actum, non amittit potentiam, licèt amittat carentiam actus. Nam cùm actus ſit perfectio potentiæ, non deſtruit illam, viſus enim dum videt, potenria eſt ad viſionem. Inſtabis, quia iuxta hanc interpretatio- (E) nem in definitione ſubſtantiæ ponerentur accidentia, quia ponitur corpus organicum accidentali organizatione. Conſequens autem eſt inconueniens, quia accidentia ſunt poſteriora quàm ſubſtantia; & prius non habet definiri per id, quod eſt poſterius. Reſpondeo; cùm diſpoſitiones accidentales in corpore neceſſariæ ſint, vt ſubſtantialem vitam recipere valeat nullum eſt inconueniens, quòd illæ ponantur aliquo modo in definitione animæ; quæ

Inſtantia.

Soluitur.

forma ſubſtantialis eſt, nimirum, tamquam additum requiſitum in termino, ad quem anima tranſcendentalem reſpectum habet, illa enim habitudo ad tale corpus ſic diſpoſitum, & organizatum, eſt intrinſeca, & connaturalis animæ; neque poteſt à nobis animæ naturaliter explicari. Dixi autem illas diſpoſitiones poni, *aliquo modo*, in definitione animæ, quia non ponuntur vt potentiæ receptiuæ animæ; nec vt medium, quo anima ſubſtantiali corpori vniatur: nam ſola materia eſt potentia receptiua animæ; & anima per ſeipſam materiæ coniungitur. Sed requiruntur, vt diſpoſitiones, & conditiones quædam determinantes materiam de ſe indifferentem ad tale genus formæ; & fortaſſe etiam, vt inſtrumenta efficientia vnionem animæ cum materia. Et ita non obſtat, quòd accidentia ſint poſteriora ipſa anima: ſunt enim poſteriora in ordine finis, quia ſunt propter animam, & vt illi deſeruiant; & ordine perfectionis, quia ſunt minùs perfecta: & in genere cauſæ materialis, ſeu diſpoſitionis. Et hoc ſatis eſt vt anima per corpus ſic organicum, tanquam per additū aliquo modo priùs definiatur. Atque hæc expoſitio & rem ipſam ſufficienter, & ſatis conuenienter declarat, & facilè poteſt ad Ariſtotelem accommodari.

Proxima ſolutio elucidatur.

33. *Dictā particulā de vita quoque accidē. quidam accipiunt.*

Alio tamen modo poteſt illa particula *vita* de accidentali, ſeu de operatione intelligi: & ſic neceſſe eſt, vt particula, *potentia vitam habentis*, non ſolùm de potentia paſſiua, ſed etiam de potentia actiua intelligatur, quia potentia ad operationes vitales non paſſiua tantùm, ſed etiam actiua eſſe debet. Imò ratio vitæ accidentalis, ſeu vitalis operationis primariò in habitudine ad principium intrinſecum actiuum conſiſtit, & ideo corpus organicum ratione actiuæ poteſtatis dicitur habere vitam accidentalem in potentia. Quanuis non excludatur potentia paſſiua; quia illa poteſtas vitaliter operandi eſt poteſtas agendi in ſeipſum: nam poteſtas agendi in alios, inanimatis operibus communis eſt. Dices; etiam corpus organicum priori modo ſumptum pro ſubiecto proximo ad animam recipiendam apto, dici poſſe habere vitam accidentalem in potentia: nam ſimul eſt in potentia ad recipiendas animæ facultates, & earum operationes. At hæc potentia valdè remota eſt: particula autem illa de proxima potentia intelligi debet, vt diximus, & ideo ſuppoſita illa explicatione vltimæ particulæ, quòd in illa, vita pro operatione ſumatur, neceſſe eſt, vt corpus organicum, non ſolùm diſpoſitiones quaſi paſſiuas ſingularum partium diſſimilarium, ſed etiam facultates vitales includat. Nam per has proximè, & per ſe dicitur habere potentia vitam accidentalem. Vnde fit vt etiam includat organizationem ſubſtantialem, & animam, vt corpus illud actu informantem, quia corpus organicum non habet facultates vitales proprias in organis ſuis, niſi mediante anima informante ipſas, nam ab ea reſultant. Neque illę facultates ordine naturæ antecedunt animæ informationem, quia non præparant materiam ad illam, vt per ſe clarum eſt; ergo non poſſunt organa eſſe his actiuis facultatibus inſtructa, niſi priùs natura ſint anima informata: ergo ſi corpus organicum habet potentia vitam & operationẽ, neceſſe eſt, vt tale corpus ſit iam viuificatũ ſubſtantialiter per animã formaliter, & quòd ab ea per naturalem reſultantiã potẽtiam proximã ad illam vitam efficiendã acceperit.

Obiectio.

Euertitur.

Et

Et ſic particula vltima non addit aliquid præcedenti, ſed vim, & poteſtatem illius organizationis declarat.

34. *Prædictā expoſitionem ab Ariſt. alienā oſtenditur.*

Atque hæc etiam expoſitio veram doctrinam continet, & non eſt à mente Ariſtotelis aliena. Nam diſtinguens in illo capite primo actum ſecundum à primo, illum contemplationi comparat, hunc ſcientiæ, & ita videtur voluiſſe definire animam per ordinem ad actum ſecundum, qualis eſt accidentalis vita. Deinde cùm dixiſſet, quædam corpora habere vitam, alia carere illa, ſubiungit, *Vitam autem dicimus, nutritionem, accretionem*, &c. & poſtea concludit, *Animam eſſe ſubſtantiam, perinde ac formam corporis potentia vitam habentis.* Præterea cùm bis, B vel ter ibi illam definitionem repetat, priùs, tantùm dicit animam eſſe actum corporis naturalis potentia vitam habentis, & poſtea dicit, eſſe actum primum corporis naturalis, cuius partes ſunt inſtrumenta; nunquam verò illas duas particulas in vna definitione coniungit, ſignificans profectò, eſſe æquipollentes, & alteram per alteram eſſe explicandam. Idémque indicat in textu 8. cùm in fine concludit, *Animam eſſe rationem* (id eſt, formam) *corporis naturalis, talis, quod in ſe motus, ſtatúſve principium inſitum habeat.* Ac denique cum poſtea in textu 10. dicit, *Non eſſe potentia viuens, quod vacat anima, ſed ipſam habet*; non materialiter, ſeu concomitanter, ſed formaliter videtur intelligere, vt dicatur, *potentia viuens*, non tantùm, quando habet animam, ſed per ipſam animam: nam per corpus potentia viuens, illud intelligit, quod potens eſt vitaliter operari, vt ex antecedentibus, & ex exemplis, quæ adducit, colligi videtur.

35. *Eandem tradit D. Thom*

Deinde hanc expoſitionem docuit D. Thomas 1. *part. quæſt.* 76. *artic.* 4. *ad* 1. vbi tractando hæc Ariſtotelis verba inquit, *In eo cuius anima dicitur actus, etiam anima includitur, eo modo loquendi, quo calor dicitur eſſe actus calidi, & lumen actus lucidi, non quòd ſeorſim ſit lucidum ſine luce, ſed quia eſt lucidum per lucem, & ſimiliter anima dicitur eſſe actus corporis, quia per animam, & eſt corpus, & eſt organicum, & eſt potentia vitam habens.* Hæc D. Thomas, & adiungit ſic animam dici actum primum reſpectu ſecundi, qui eſt operatio, & eodem modo intelligit huiuſmodi corpus potentia viuens non excludere animam, imò illam formaliter includere.

Inter vtrãque expoſitionem parũ intereſt.

Nec inter has duas explicationes eſt in re magnum diſcrimen, quia ordo formæ ad materiam ſibi proportionatam, & ad compoſitum, ſeu effectum formalem ſuum, in re idem eſt, licèt ratione poſſint diſtingui, vt ex phyſica doctrina conſtat. Quia ex parte formæ eadem eſt aptitudo, & quaſi commenſuratio ad vtrumque, licèt nos per diuerſos conceptus poſſimus illa apprehendere, diſtinguere, & explicare.

36. *Obiectiones contra poſteriorem expoſitionem traditam n. 33.*

Vnde vulgares obiectiones ſuprà dictæ expoſitionis facilè expediri poſſunt, nimirum, quòd hoc modo anima definiretur per aliquid poſterius, vtique per effectum ſuum, vel formalem immediatum, qui eſt informare corpus, vel quaſi ſecundarium mixtum cum effectiuo, media naturali emanatione, nimirum, quatenus ab anima, vt informante reſultant facultates, per quas corpus proximè conſtituitur potentiâ vitam habens, & conſequenter etiam per effectum proprium in genere cauſæ efficientis; nam talis eſt vita accidentalis, ſeu operatio. Imò A inde ſequi videtur definiri per ſeipſam, quia corpus ſic organicum includit formaliter animam; ergo ponitur definitum in definitione. Et ſicut implicitè, ſeu confusè ponitur, ita poſſet poni explicitè ponendo phyſicam definitionem corporis ſic organici potentia vitam habentis loco definiri.

37. *Expediũtur.*

Veruntamen ob hæc omnia non eſt reprehenſibilis definitio in illo ſenſu. Quin potius ille modus definiendi eſt vſitatiſſimus, ſic enim definiuntur potentiæ per actus, & formæ per ſuos effectus formales. Sicut in prædicamentis definiuit Ariſtoteles, *Qualitatem eſſe qua dicimur eſſe quales.* Et in lib. 2. de Anima cap. 7. B text. 69 & 7:. *Lumen eſſe actum perſpicui qua perſpicuum eſt.* Et ratio eſt, quia licèt effectus formæ, vt effectus, ſit quid natura poſterius, tamen quia forma eſt propter informationem, tanquam propter finem ſuum proximum; ideo ſub ea ratione eſt prius, & per illum ratio, & quidditas formæ rectè explicatur. Et eadem ratione poteſt definiri per operationem, tanquam propter finem *quo*: quamuis ſub alia ratione ipſa anima, vel ipſum viuens ſit finis *cui*, ſuarum operationum, cùm ſit abſolutè perfectior illis, & ad illam perficiendam ordinentur. Vnde nullum etiam eſt inconueniens, quòd ſicut forma includitur in ſuo effectu formali adæquato, ſcilicet in toto compoſito, ita ratione illius in eius C definitione ponatur, quia ſolùm ponitur, vt additum quoddam ad formæ naturam explicandam neceſſarium. Et ad hunc finem poni debet ipſum compoſitum, vt tale eſt, & non vt reſolui poteſt in ſuas partes, & ideo nunquam poteſt ipſamet forma, quæ definitur, formaliter ac per ſe in ſua definitione poni.

38. *Fortior alia obiectio in c. ſequens remittitur.*

Maior difficultas eſt circa prædictam expoſitionem, quia iuxta illam videntur confundi, & in eandem coincidere duæ definitiones animæ, quas Ariſtoteles tradidit *cap.* 1. *&* 2. *lib.* 2. *de Anima.* Sed hanc difficultatem expediemus meliùs in capite ſequenti, vbi propter hanc cauſam, & vt Philoſophis ſatisfaciamus, alteram definitionem tractabimus.

Vltima obiectio attingẽs dubium, an de ratione animæ ſit eſſe ſemper in aliquo actu necne.

Nunc alia vulgaris obie- D ctio attingenda eſt. Nam ſi anima per vitam, id eſt, per operationem definitur, non per potentiam, ſed per actionem definiri deberet, id eſt, non eſſet dicendum, animam eſſe actum corporis potentia vitam habentis; ſed eſſe actum primum corporis actu vitam habentis; id eſt, actu vitaliter operantis, quia de ratione viuentis eſt, vt nunquam ab omni operatione ceſſet, ſed aliquam ſemper exerceat; ſiue vnam aliquam determinatam, vt nutritionem in vegetabilibus, cordis motionem in animalibus: ſiue indefinitè aliquam, vt hanc, vel illam cogitationem in phantaſia, vel in intellectu. Circa quam obiectionem ſolet hoc loco tractari, an ſit de ratione animæ ſemper eſ- E ſe in actu ſecundo, vel potiùs ſit de ratione animæ eſſe actum primum ſeparabilem à ſecundo. Hoc enim poſterius Caietanus aſſerit ſuper Ariſt. *lib.* 2. *de Anima, cap.* 1. & illam cenſet eſſe mentem Ariſtotelis, cùm dicit animam eſſe actum primum. *Negat Caiet.* Aliunde verò contrarium videtur probari ex modo operandi animæ intrinſeco, & ex ſe, ac ſeipſa, vel in proprio corpore. *Alij affirmant.* Inde enim fit vt ſemper habeat requiſita ad agendum, ac ſubinde, vt ſemper agat, excepta ſola anima rationali, quæ liberè operatur, quam perfectionem magis habet ex eo, quòd ſubſtantia ſpiritualis eſt, quàm ex eo, quòd anima eſt.

39. *Reſolutio, neutrum eſſe de ratione animæ ſicut nec formarũ non viuentium.*

Veruntamen cenſeo de ratione animæ non eſſe, vt ſemper ſit in actu ſecundo, neque quòd ab illo ceſſet, ſed ſolùm vt ſit actus primus eius, qui vitæ opera exercere valeat; quod ſemper habet, ſiue actu operetur, ſiue non. Et ideo meritò Ariſtoteles illud tantùm in definitione poſuit. Vſus eſt autem exemplo ſomni, vel habitus ad explicandum quomodo anima ſit actus primus, quia in illis exemplis differentia actus primi à ſecundo clariùs innoteſcit; non quia docere voluerit, eſſe ſpecialem animæ proprietatem poſſe ab operatione ceſſare. Nam eiſdem exemplis poſſumus nos vti ad declarandum formam ignis eſſe actum primum; quamuis non ſit ſpecialis eius proprietas poſſe ab actione ceſſare, ſed tunc ſolùm, quando deeſt illi materia in quam agat, vel aliquid actionem impediens occurrit, quia non omnia prærequiſita ad agendum occurrunt. Qui modus ceſſandi ab operatione communis eſt omnibus agentibus naturalibus, ac ſubinde etiam animæ, excepta ſola libertate voluntatis.

40. *In eo tamen qualibet anima nonnihil excedit formas non viuentium & rationali*

Nihilominus tamen addere poſſumus, animam ex modo operandi connaturali, aliquid peculiare habere, quod excellentiam eius ſupra inferiores formas naturales non parum oſtendit. Qui modus tanto perfectior in anima inuenitur, quanto ipſa gradum perfectiorem animæ participat. Vnde anima rationalis habet poteſtatem operandi, & ceſſandi ab operatione ex perfecta libertate: anima verò ſenſitiua, licèt naturali neceſſitate operetur, poſitis omnibus requiſitis ad agendum, & aliquam operationem naturalem habeat, à qua non poteſt per ſe ceſſare; quia non pendet ab appetitu, vel phantaſia, vt eſt motus cordis; nihilominus in his motibus, qui ex phantaſia, & appetitu pendent ab intrinſeco, ceſſat ab operatione, & quieſcit, vel ab vno motu ad alium ab intrinſeco tranſit. Vt in motu, & quiete animalium; & in ſitu corporis, ſtando, vel iacendo hoc, vel illo modo; & in progreſſiuo motu, hac, vel illa via incedendo, & in aliis ſimilibus mutationibus manifeſtum eſt. Quamuis enim bruta omnibus his modis ſemper ex neceſſitate naturæ moueantur, nihilominus hoc habent ſingulare vltra vegetabilia, & reliqua illis inferiora, quòd illa neceſſitas incipit à cognitione phantaſiæ per naturalem apprehenſionem; ſeu inſtinctum in ea reſultantem hoc, vel illo obiecto illi occurrente, executio verò tam operationis, quàm ceſſationis ab illa fit ab intrinſeco, proprio interecedente appetitu.

De ſenſitiua.

41. *De vegetatiua.*

Vegetabilia verò, quæ hanc perfectionem in modo operandi non aſſequuntur, habent ab intrinſeco quendam artificioſum operandi modum connaturalem, ratione cuius, licèt nunquam ab intrinſeco ceſſent omnino ab operando; habent nihilominus quandam varietatem, & viciſſitudinem in operationibus ſuis; in qua videntur ex ſe nunc hanc, nunc verò illam exercere operationem, & ab alia ceſſare. Nunc enim attrahunt alimentum, poſtea diſtribuunt, deinde concoquunt, & priùs radices emittunt, poſtea creſcunt, deinde folia, poſtea fructus producunt; & ſic de cæteris, quæ vnuſquiſque in eis conſiderare poteſt. Quamuis enim tota illa varietas cum naturali neceſſitate fiat, ſuppoſita applicatione materiæ cum his, vel illis circunſtantiis ad agendum requiſitis, vel concurrentibus; nihilominus in ipſa anima cum ſuis

A facultatibus naturalibus eſt aliquod intrinſecum fundamentum illius varietatis, quatenus vna facultas in tali occaſione fortius, quàm alia operatur; & ita facit vt anima ab alia operatione diſtet, vel quippiam ſimile ab intrinſeco intercedit; quod ſatis eſt ad oſtendendum altiorem modum operandi in huiuſmodi formis, vt magis in capite quarto declarabimus.

CAPVT III.

Vtrùm Anima principium primum ſit enutriendi, ſentiendi, & intelligendi, atque hoc modo, & rectè definiatur, & prior definitio demonſtretur.

B

Non contentus Ariſtoteles priore animæ deſcriptione, quam *in lib. 2. de Ani. cap. 1.* tradiderat, vt illam magis declaret, & oſtendat, aliam in *cap. 2.* ſubiungit, quam ferè proponens *in textu 18.* ait, *Animam eſſe principium horum, quæ dicta ſunt, & his definitam eſſe, vegetantem, ſentientem, intelligentem, mouentem.* poſtea verò *textu 24.* ſic ait, *Anima eſt quo viuimus, & quo ſentimus, ac intelligimus primò.* Veruntamen hæc poſterior non eſt, niſi repetitio præcedentis, vt ex ea probet, quod antea dixerat, animam 1. *Altera definitio animæ breuiter exponitur.*
C eſſe formam ſubſtantialem. Vnde cùm in poſterioribus verbis dicit animam eſſe, quo viuimus, ſubintelligit, *principium*, & quod dicit, *viuimus*, de vita vegetatiua id intelligit. Nam, quia priùs dixerat, vim vegetandi à cæteris ſeparari poſſe; cæteras verò ab illa non ſeiungi, & inde concluſerat, *viuere ob hoc principium viuentibus competere*, ideo, quod priùs principium vegetandi appellauerat, poſtea principium, quo viuimus, vocat. Particula verò *primum*, quam in fine addit in poſterioribus verbis, coniungenda videtur cum *principio*, quod loco generis in prioribus verbis poſitum fuerat. Et ita definitio adæquata erit, *Anima eſt principium primum, quo vegetamur, ſentimus, & intelligimus.*
D De qua breuiter tria explicanda ſunt. Primum, an bene, & congruenter data ſit; ſecundum, quo modo à præcedente differat; tertium, quid vel quantum ad probationem prioris conferat. *Tria puncta tractanda.*

1. *Punctum an bene habeat poſterior Animæ definitio.*

Circa primum nonnulla poſſunt contra illam definitionem obiici, non tamen magni momenti. Vnum eſt, quia illa definitio etiam intelligentiæ mouenti cælum poteſt adaptari, vel multo magis Deo: nam eſt primum principium quo cælum mouetur. Vnde eadem ratione con- 2. *1. Argum. pro parte neg.*
E ueniret intelligentiæ, ſi abſque formali informatione eſſet principium principale intelligendi in nobis: vt Auerroes, & Philoſophi multi finxerunt. Secundum, quia illa definitio ſoli animæ rationali conuenire videtur, quia nulla alia eſt principium viuendi, & ſentiendi, ac intelligendi coniunctim, ſeu copulatiuè, prout Ariſtoteles illa enumerat. Vel ſi dicatur ea diuiſiuè, ſeu diſiunctiuè eſſe accipiẽda, erit illa potius diuiſio, quàm definitio animæ, & genus definietur per differentias diuidentes illud, quod abſurdum *Secundum.* *Euaſio quædam impugnatur.*

dum eſt. Ac denique ſi per diuiſionem, & enumerationem ſpecierum illa definitio datur ſuperfluè quatuor membra numerantur cùm animarum ſpecies tres tantùm ſint. Nam principium vitalis motus localis non eſt aliud à principio ſentiendi, nec ab illo ſeparatur, quia localis motus non eſt actio vitæ, niſi quatenus per ſenſum & appetitum fit.

3. *Enucleatur definitio pro ſoluendis proximis argum.*

Facilè tamen poſſumus ita definitionem explicare, vt per proprium genus, & differentiam dari conſtet, & omnes difficultates ceſſent. Ponitur ergo in eo loco generis, vt anima ſit *principium primum*, vtique intrinſecum, quod explicatur in poſterioribus verbis, cùm additur, *quo viuimus, ſentimus*, &c. Nam per hoc explicatur animam eſſe principium, non qualecumque, B ſed intrinſecum; & formaliter conſtituens in ſuo eſſe illud ſuppoſitum, quod per talem operationem viuere, aut ſentire dicitur. Nam operatio vitalis, & connaturalis ab eſſe procedit, & forma dat eſſe rei; ideo non poteſt talis operatio alicui tribui, vt agenti, & operanti, niſi operatio à propria forma, tanquam à principio intrinſeco procedat. Vnde cùm aditur, *primò*, ſeu *primùm*; non excluditur omne principium prius, ſi illud extrinſecum ſit, id eſt, non conſtituens rem; nec illi inhærens, quale eſt, Deus, ſed eſt particula excludens aliud principium intrinſecum prius, vel principalius, quàm anima ſit, & diſtinguens animam ab eius facultatibus, C quæ ſunt proximum principium operationum vitæ. Atque ita perinde hìc dictum eſt, *principium primum*, ac in priori definitione dictum fuerat, eſſe actum primum. Quia verò hic actus primus duo habet munia, ſcilicet informare, & operari, in priore definitione genus animæ per prius munus explicatum eſt; in hac verò per poſterius.

4. *Ad 1 arg. in n. 2.*

Et ita ſatisfactum eſt primæ difficultati: nam conſtat falſum eſſe, definitionem hanc intelligentiæ cælum mouenti, aut cuicumque motori extrinſeco, ſeu aſſiſtenti tantùm, & non informanti corpus poſſe conuenire. Quia licèt intelligentia ſit principium motus cæli; non eſt tamen principium intrinſecum, ſed tantùm cauſa efficiens extrinſeca, quæ facit motum in cælo, D non tamen ita illum facit, vt ſit ab ipſo cælo; nec facit illum vt principium, quo cœlum ſe moueat, ſed vt principium *quod*, imprimens cælo motum, quo ipſum cælum tantùm paſſiuè mouetur. Ariſtoteles autem ſatis expreſsè dicit, animas debere eſſe principium quo ipſum viuens viuit actualiter, vtique ſe vegetando, aut aliter ſe perficiendo.

5. *Ad 2. ibid.*

Secundam difficultatem Ariſtoteles ipſe ſoluit: nam dicit, viuere, primò competere viuentibus ob principium ſe nutriendi, & aliqua eſſe corpora, quæ ob tantum officium vegetandi participant, quæ viuentia ſunt, & animam habent. E Et idem cum proportione eſt de his, qui ſenſum ſine ratione participant. Quando ergo in poſterioribus verbis ſigno copulante vtitur, dicens, *animam eſſe principium, quo viuimus, & ſentimus, & ratiocinamur*; non intellexit ſolam illam formam eſſe animam, quæ omnium iſtarum actionum eſt principium; ſed è conuerſo has omnes actiones eſſe alicuius animæ, & in quocumque compoſito aliqua illarum inuenta fuerit, illius primum ſeu principale, principium intrinſecum, animam eſſe. Vnde tandem concedendum eſt illa membra diſiunctiuè accipienda eſſe; nam

A particula &, diuiſiuè, ſeu diſtributiuè ſumpta in hoc ſenſu accipi ſolet. Quia licèt quod hoc membra diſtribuat, vt tam principium vetegandi, quàm ſentiendi, & raticinandi ſit anima; quia verò ad rationem animæ, vnumquodque horum ſufficit, diſtributio illa diſiunctionem ex parte munerum, ſeu operationum animæ includit. Vnde Ariſtoteles, in principio illius capitis dixit, *Cum multifariam viuere dicatur, etiamſi vnum tantùm iſtorum inſit, viuere dicimus illud, cui ineſt.*

6. *Ad impugnationem euaſionis ibid. quid. dicat Ægidius.*

Circa replicam autem, non deſunt. qui fateantur, quatuor definitiones, quatuor animarum (vt Ægidius loquitur) ibi Philoſophum tradidiſſe. Sed non rectè quatuor animas numerant, vt in capite ſequenti dicemus. Quia loco motiuum, non tranſcendit genus ſenſitiuum, licèt propter ſpecialem perfectionem ſoleat ab Ariſtotele, vt ſpecialis gradus, vel modus viuentium numerari. Re tamen vera non conſtituit gradum entis, vel animæ eſſentialiter diſtinctum, vt infrà declarabimus. Alio tamen modo poſſet intelligi eſſe ibi traditas ab Ariſtotele quatuor definitiones: vnam animæ generatim, videlicet, quod ſit *primum principium quo corpora anima viuunt*, id eſt, opera vitæ exercent, & tres alias trium animarum, quas ex dictis verbis conficere facillimum eſt. Et re vera negari non poteſt, quin Ariſtoteles animam generatim definire præcipuè intenderit; ſicut eam in *capite primo* definierat; id enim ſtatim in principio capitis proponit, & id poſtea declarat exemplo duarum definitionum quadrantium: & tandem vnam definitionem per aliam adæquatè declarat, & comprobat. Deinde verum eſt definitionem illam animæ, vt ſic, per dictam genericam differentiam (vt ſic dicam) ſufficienter tradi; quia anima ſimpliciter dicta veluti quoddam genus, ſeu ſpecies ſubalterna eſt, vt capite ſequenti dicemus. Et ita per illos generales terminos adæquatè definitur. Nihilominus tamen voluit Ariſtoteles illam generalem definitionem per ſpeciales declarare, quia rationem operationis vitalis, melius in particularibus, & per inductionem cognoſcimus, quàm per ſolum conceptum generalem. Et ita verum eſt virtute ſimul tradidiſſe Ariſtotelem proprias definitiones trium animarum, & diuiſionem animæ in tria membra. Quod nullum eſt inconueniens, quia illa non tanquam intrinſeca generali definitioni, ſed ad maiorem declarationem addita ſunt: quæ omnia in ſequenti capite ampliùs explicabuntur.

Melior ſolutio.

2. *Punctum, quomodo hæc poſterior definitio differat à priore.*

Circa ſecundum punctum de diſtinctione inter vtramque definitionem difficultas ex parte tacta eſt in fine capitis præcedentis, pendétque ex intelligentia prioris definitionis. Nam hæc poſterior vnum tantùm ſenſum habere poteſt: nam apertè datur per habitudinem ad vitam accidentalem; ſeu ad opera vitæ. Prior autem duplicem poteſt habere ſenſum, & in vtroque bona, & ſufficiens eſſe poteſt, vt declaraui. Et quidem intellecta in priori ſenſu, videlicet, vt anima definiatur per corpus organicum præcisè ſpectatum, vt materiam proximam, & completè diſpoſitam, cuius formalis actus eſt anima; ſic facilè poſterior hæc definitio ab illa diſtinguitur. Quia 7.

Oſtenditur diſcrimen iuxta ſenſum prioris definitionis allatum cap. præced. à num 30.

per vtramque duas habitudines animæ ſaltem formaliter ex terminis, & ex modo cauſandi differentes explicantur. Nam anima duplicem habet rationem cauſæ reſpectu corporis, ſcilicet formalis, & efficientis principij. Vt idem Ariſt docuit *d ct. lib. 2. cap 4. text.* 37. vbi etiam addit cauſalitatem finalem, quæ nunc neceſſaria nobis non eſt. Prima ergo definitio in dicto ſenſu intellecta explicat naturam animæ, per habitudinem cauſæ formalis reſpectu materiæ propriæ, id eſt, corporis organici, quæ eſt actuare illud, & dare illi eſſe. Hoc enim ſignificant illa verba, *Eſt actus primus corporis.* At verò ſecunda definitio explicat naturam eiuſdem animæ per habitudinem cauſæ efficientis, quam habet reſpectu operationum; ſunt ergo definitiones diuerſæ, & quælibet per ſe eſt adæquata definitio, & propriam animæ naturam declarat, licèt neutra totam eius rationem diſtinctè, & quaſi comprehenſiuè exprimat, cùm neutra per ſe omnem innatam habitudinem animæ declaret. Quæ autem illarum magis eſſentialis, & quidditatiua ſit, in fine declarabimus.

8. *Arguitur contra diſcrimen iuxta ſenſum allatum in cap. præced. à num. 33.*

At verò ſi prima definitio in alio ſenſu intelligatur, vtique particulam eius vltimam de vita accidentali intelligendo, vt multi expoſitores volunt, & videtur ſatis conforme textui Ariſtotelis, vt declarauimus; ſic difficile eſt hanc ſecundam definitionem ab illa prima diſtinguere: nam habitudo animæ ad vitam accidentalem, ſeu operationem, vnica tantùm eſt, vtique reſpectu eiuſdem operationis; ergo licèt in verbis ſit aliqua diuerſitas, idem omnino, & ſub eadem ratione per vtramque definitionem explicatur. Vnde non refert, quòd prior per potentiam habendi vitam, & poſterior per actum viuendi tradatur. Nam verba in definitione (vt aiunt) non dicunt actum, ſed aptitudinem. Vnde cum dicitur animam eſſe principium, quo viuimus, non ſignificatur, eſſe principium quo actualiter operamur: nam hoc accidentarium eſt, & in rigore eſt contingens; ſignificatur ergo eſſe principium, quo & poſſumus viuere actu operando, & viuimus quoties ſic operamur. Et anima rationalis ſeparata eſt vera anima, quia de ſe eſt principium, quo poteſt homo viuere, licèt actu non ſit principium quo, ſed quod viuit. Ergo in re idem ſunt eſſe actum corporis potentia vitam habentis, & eſſe principium quo viuimus; eadem enim habitudo potentialis actiua (vt ſic dicam) per ordinem ad operationem, vtriſque verbis explicatur; licèt in vna definitione nomine actus, in alia verò nomine principij ſignificetur. Hæc enim eſt in vocibus, non in re ipſa. Nam anima eatenus eſt primum principium potentiale viuendi, quatenus eſt actus primus conſtituens corpus animatum habens in potentia vitæ operationem. Sicut in calore, ſi dicamus, calorem eſſe principium, quo ignis, vel aqua calida calefacit, id eſt, potens eſt calefacere, vel calorem eſſe principium, quo aqua habet in potentia calefactionem, idem dicimus, licèt diuerſis verbis vtamur.

9. *Confirmatur.*

Et confirmatur, nam aliàs, non duæ tantùm; ſed tres eſſent animæ definitiones. Nam illa priora verba, *Anima eſt actus corporis organici*, explicata ſecundùm diuerſos ſenſus cap. præcedenti datos, duas diſtinctas continet definitiones; adeò vt Caietanus ibi dicat, vnam, quæ datur per ordinem ad corpus ſubiectum, proximè receptiuum animæ, eſſe quidditatiuam; aliam verò, quæ datur in ordine ad compoſitum, vt habet in potentia proxima operationem, non eſſe quidditatiuam, ſed deſcriptiuam per effectum, vel ſecundariam proprietatem; ergo ſi altera definitio diſtinguitur à prima vtroque ſenſu, non erit ſecunda, ſed tertia definitio. Quod & à mente Ariſtotelis, & à communi doctrina alienum eſt.

10. *Satisfit arg. in n. 8.*

Propter hoc videtur probabile Ariſtotelem in primo capite non definiſſe animam vllo modo in ordine ad vitam accidentalem, ſeu operationem; ſed tantùm per habitudinem formalem ad corpus organicum, vt eſt proximè capax vitæ ſubſtantialis, ac ſubinde vt eſt actu organicum per varias partium diſpoſitiones accidentales, vt eſt potentia organicum organizatione ſubſtantiali; ſeu viuens ſubſtantiali vita. Quam dicitur habere potentia, quia de ſe non habet illam, ſed oportet, vt ab anima illam recipiat; vtique in eodem inſtanti temporis, licèt priùs natura in potentia proxima illam habeat. In ſecundo autem capite definiuiſſe animam per habitudinem actiuam ad operationem, & ita diſtingui illas definitiones. Quia verò in primo capite ſæpe inculcat etiam operationem vitæ; addi poteſt, non ideo de illa ibi loqui, vt per eam ibidem animam definiat, ſed ſolùm, explicet, quid nomine viuentis, aut vitæ etiam ſubſtantialis intelligatur. Non enim poſſumus nos aliter viuentia à non viuentibus diſtinguere, niſi per operationem, ſeu actionem ab intrinſeco procedentem, & in operante manentem: vt in principio notauimus. Quamuis recté intelligamus ſub illis operationibus aliquid ſubſtantiale, & abſolutum exiſtere. Vt ergo nos manuduceret Ariſtoteles ad concipiendam ſubſtantiam animæ, & vitæ, opera vitæ ibi commemorauit; non verò vt per illa animam definiret, id enim in caput ſecundum reſeruabat. Et hunc ſenſum frequentiùs ſequuntur Græci expoſitores, & ad difficultates expedienda eſt clarus.

11. *Amplius ſatisfit.*

Addi vero poteſt, quòd licèt prior definitio intelligatur dari non tantùm per ordinem ad corpus, vt eſt ſubiectum animæ, & altera pars compoſiti, ſed etiam per ordinem ad compoſitum, ſeu ipſum viuens, quod per animam formaliter conſtituitur, vt ex D. Thom. ſuprà retulimus; nihilominus poterit prior definitio in hoc diſtingui à ſecunda, quòd illa datur per effectum formalem animæ, qui eſt conſtituere ſubſtantialiter viuens; ſicut definitur lumen per formalem effectum conſtituendi lucidum, ſeu perſpicuum: & ſic diſtinguitur à ſecunda, quia hæc datur immediatè per operationem, ſeu per habitudinem ad illam.

12. *Ad confirm. in num. 9. 1. Solutio*

Ad inſtantiam verò, quòd tunc erunt tres definitiones animæ, reſponderi poteſt in primis, id non eſſe inconueniens, quia cùm anima dicat habitudinem ad materiam propriam, & ad compoſitum, & ad operationes, per omnes poteſt definiri, etiamſi Ariſtoteles illas, vt duas tantùm tradiderit, quia in prima vnicum tantùm ſenſum intendit, quicumque illa fuerit. Deinde

2. Solutio

dici poteſt habitudinem animæ ad materiam, & ad compoſitum eaſdem eſſe in re, & ſecundùm rationem ita eſſe connexas, vt vix poſſit vna ſine altera explicari; quia habitudo ad materiam eſt habitudo cauſæ formalis. Vnde terminatur ad materiam media cauſalitate formali. Et

Et ideo priores duæ definitiones per habitudinem ad materiam, vel ad effectum formalem, & compoſitum, pro vna, magis, vel minus declarata, reputatur. Sicut etiam altera definitio, quæ per operationem datur, virtute includit duas, quæ præciſione mentis poſſunt ratione diſtingui: nam anima & eſt principium primum, à quo viuens habet proximas operandi facultates, & eſt principium proximum ipſarum operationum, & fortaſſe in ratione principalis principij etiam proximum: & ita poſſet anima definiri per habitudinem ad potentias; ſicut definitur homo eſſe animal riſibile; vel ſicut anima rationalis definiri poteſt, vt ſit illa, quæ ſecum affert potentiam intellectiuam, & definiri etiam poteſt immediatè per operationem, ſicut illam Ariſtoteles definiuit. Nihilominus tamen in eandem recidit vtraque definitio, quia potentia, & operatio, ita ſunt connexæ, vt vna ſine alia explicari non poſſit.

3. *Punctum, vt poſterior definitio demonſtret priorem.*

13. *Rectè demōſtrare oſtenditur.* Circa tertium de oſtenſione vnius definitionis per aliam, manifeſtum eſt, voluiſſe Ariſtotelem priorem definitionem per poſteriorem demonſtrare. Nam, & id proponit ſtatim in principio cap. 2. & id ſequitur circa finem capitis, concludens hoc modo, *Principium, quo viuimus, ſentimus, & intelligimus, eſt actus primus ſubſtantialis corporis organici: ſed anima eſt principium, quo viuimus*, &c. *Ergo eſt actus corporis organici.* Maiorem probat, quia actus, qui eſt primum operandi principium, eſt actus, & forma dans eſſe rei, illamque in actu conſtituens; quia ab eſſe procedit operatio. Minorem autem probauit, quia in illo modo operandi diſtinguuntur viuentia à non viuentibus. Quæ præbatio ſine dubio eſt bona, & efficax. Nec de illa eſt vlla controuerſia inter expoſitores. Dubitant autem, an ſit probatio per cauſam, & à priori, ſeu propter quid, vel ſit tantum demonſtratio, quod ita ſit à poſteriori, & per effectus. In quo puncto ſunt variæ opiniones.

14. *An demonſtratio ſit à priori. Opinio 1. affir. Græcorum & Alberti. Suadetur ex Ariſt.* Prima opinio affirmat eſſe demonſtrationem à priori, & per cauſam, quam Græci expoſitores communiter tradiderunt quos ſequutus eſt Alber. Mag. *lib.2. Natur. quæſt. cap.25.* videtúrque apertè probari ex ipſo Ariſtot. Nam in principio capitis ſecundi dixit, rationem definitiuam non ſolùm eſſe ſignificare, ſed etiam cauſam eſſendi oſtendere debere. Idque confirmat exemplo quadrationis quadranguli, tradens duas eius definitiones, vnam explicantem quid ſit, alteram explicantem cauſam eius. *Et ratione.* Ratione item ſuadetur, quia illa probatio eſt per cauſam primariam rei; ergo eſt à priori. Antecedens probatur, quia datur per cauſam finalem; quæ eſt prima cauſarum. Et aſſumptum oſtenditur, quia vnumquodque eſt propter ſuam operationem, tamquam finem, teſte eodem Ariſt. *lib.2. de cælo cap.3. text.17.* Ergo & anima eſt propter operationes ſuas. Sed illa demonſtratio datur per medium includens ordinem ad operationes, ergo datur per cauſam finalem, ac ſubinde eſt demonſtratio à priori. *Placet multis recentioribus.* Et hæc ſententia multis etiam modernis placet.

15. *2 Opinio eſſe potiùs à poſteriori, D. Thom & aliorum. Suadetur 1. ex Ariſt.* Secunda nihilominus ſententia, oſtenſionem illam eſſe à poſteriori, & per effectus. Ita docuit Diuus Thomas *ibi*, quem alij ſequuntur. Et poteſt etiam in ipſo Ariſtotele fundari. Nam in initio eiuſdem capitis 2 enitendum eſſe dicit ita priorem definitionem per poſteriorem oſtendere ſicut ſolet id, quod ſecundùm ſe notius, nobis autem obſcurius eſt, per ea quæ ſunt nobis notiora elucidari. In huiuſmodi autem proceſſu, in quo à notioribus nobis progredimur ad probandum ea, quæ nobis obſcura, in ſe autem notiora ſunt, ſemper progredimur à poſteriori per effectus, qui notiores nobis eſſe ſolent, latentes cauſas, quæ per ſe notiores ſunt, manifeſtando. Ergo hunc modum probationis ibi Ariſtoteles promittit, & conſequenter eundem poſtea exequitur. *Secundò ex re ipſa.* Secundò ex re ipſa ſuadetur, quia operationes ſunt effectus animæ, & per illas concluditur, animam eſſe formam, & actum corporis. Dices ſimul eſſe effectum, & finem, & ſub hac poſteriori ratione, vt medium aſſumi. *Euaſio obſtruitur primò.* Sed contrà, primò, quia notiores ſunt nobis operationes, vt effectus viuentis, quàm vt finis. *Secundò.* Secundò, quia potiùs ipſum viuens, & anima ipſa eſt finis, cuius gratia dantur ei operationes, & inſtrumenta illarum. Vt idem Ariſtot *cap. 4* dixit *text. 36. & 37.* *Tertiò.* Tertiò in toto illo capite nunquam Ariſtoteles conſiderauit operationes, vt finem, ſed vt effectum viuentis, & ex eo quòd ipſa operatio vitalis non ſolùm ineſt viuenti, ſed etiam eſt opus, id eſt effectus eius, colligit formam conſtituentem in ſuo eſſe ipſum viuens, eſſe principium talium operationum; ergo ex prima definitione colligit ſecundùm à priori poſtquam à poſteriori manifeſtauit primam definitionem ex operatione.

16. *Reſolutio per aſſertiones 4. 1. Aſſertio.* Inter has ſententias hæc poſterior mihi ſimpliciter probatur, quamuis prior ſecundùm aliquam rationem, veritatem etiam habere poſſit. Ad vtrumque autem explicandum in primis aſſero priorem animæ definitionem, qua vt eſt actus corporis organici definitur, eſſentialem, ſeu quidditatiuam eſſe, quantum nos poſſumus rerum eſſentias capere, ac definire. *Indicatur ab Ariſt.* Ita ſentiunt expoſitores ibi communiter, & ſignificauit Ariſt. *d. c. 1.* dum poſt definitionem traditam concludit, *Vniuerſaliter igitur diximus, quid anima ſit.* *Ratione probatur.* Et probatur, quia illa definitio datur per proprium genus animæ, vt anima eſt, nimirum, eſſe formam ſubſtantialem nullum enim aliud cogitari poteſt, ſub qua anima, vel propinquiùs, vel magis directè, magiſve eſſentialiter conſtituatur. Deinde dat differentiam maximè proportionatam ad contrahendam generalem rationem formæ, ad talem ſpeciem formæ, quæ anima nuncupatur. Nam ratio formæ incompleti entis eſt, & reſpectiui tranſcendentaliter, vt diximus, hoc autem genus entis non poteſt eſſentialius contrahi, quàm per determinationem talis reſpectus, quæ determinatio ſine proprio, & ſpeciali termino eius declarari non poteſt: talis autem eſt illa differentia per quam anima definitur, vt actus talis corporis; ergo eſt illa definitio maximè eſſentialis.

17. *Dicta aſſert. procedit quoquo modo organicum exponatur. Caietanus reiicitur quà ex parte cōtrarium ſenſit.* Hoc autem verum exiſtimo, ſiue corpus organicum in illa definitione accipiatur pro materia diſpoſita, vt proximè capaci effectus formalis animæ, ſiue ſumatur pro ipſo corpore, vt viuificato ſubſtantialiter per animam. Quod aduerto propter Caietanum, qui in priori ſenſu concedit definitionem eſſe quidditatiuam, negat autem in ſecundo quia ſic ait, *Per quia poſterius animæ eſſentia circumſcribitur.* Sed non eſt neceſſaria diſtinctio: nam in vtroque ſenſu definitio eſt eſſentialis, quia, vt dixi, habitudo animæ ad actuandum corpus organicum eſt eadem cum habitudine ad compoſitum, ſeu ad vnionem formalem, ex qua reſultat compoſitum. Nec obſtat

illa prioritas naturæ animæ ad compoſitum. Nam in primis in cæteris animabus præter rationalem non eſt prioritas ſimpliciter, etiam ordine generationis. Nam anima ſimul natura fit, vt vnitur, quod non ita eſt in anima hominis, vt infrà dicetur. Et deinde licèt hæc anima in ſuo eſſe ſit ſimpliciter prior natura, & quælibet alia in vno genere cauſæ poſſit dici prior ipſo compoſito; nihilominus tamen non eſt anima prior, quàm ordo, quem ad componendum compoſitum, vel ad talem effectum formalem corpori communicandum habet. Et ideo vtroque modo eſſentialiter definitur, & per id quod eſt, vel aliquo modo prius in genere finis. Nam forma eſt propter compoſitum; & propter ſuum effectum formalem: vel ſaltem per id, quod in ratione termini talis habitudinis habet neceſſariam, & quaſi ſimultaneam coniunctionem cum illa. Vel in eſſe actuali, ſi forma, vt actu informans ſumatur; vel ſecundùm eſſe poſſibile, ſi ſumatur anima, vt apta ad informandum, ſicut ſumi debet, quando eius eſſentiam declarat. Vnde potiùs dicendum videretur, magis eſſentialem eſſe definitionem illam, prout per formalem effectum animæ datur, quam vt datur per ordinem ad corpus tantùm, vt proximum ſuſceptiuum animæ, quia ordo ad effectum ſuum formalem eſt maximè eſſentialis animæ; ſicut etiam eſt formæ cuicunque.

18. *2. Aſſert. cõſona D. Thomæ.* Secundò è contrario aſſero, ſecundam animæ definitionem ab Ariſtotele traditam per immediatum ordinem ad operationem non eſſe quidditatiuam, ſeu deſcriptiuam, vt pote explicantem animæ naturam per quandam eius proprietatem, magis quàm per primam eius differentiam eſſentialem. *Eius probatio.* Ita ſumitur ex D. Thoma ſuprà, & declaratur in hunc modum. Nam anima duas habet habitudines: vna eſt formæ dantis eſſe ſubſtantiale compoſito, alia eſt principij effectiui operationum, quæ licèt immediatè conueniant animæ per ſeipſam; nihilominus inter ſe cõparatæ prior eſt ratio formæ, & habitudo ad informandum, quàm habitudo principij ad efficiendas operationes. Ergo prior eſt eſſentialis, ac per ſe primò conueniens animæ; poſterior verò eſt quaſi proprietas per ſe ſecundò illi conueniens. *Huius probationis aſſum tum ſuadetur 1.* Antecedens probatur primò, quia anima non ideo eſt anima, quia eſt principium operandi; ſed potiùs, quia eſt anima, eſt principium operandi. Nam ſicut res non eſt, quia operatur nec quia eſt potens ad operandum; ſed quia eſt talis tantæque perfectionis, ideo operatur, vel potens eſt ad operandũ; ita ſimiliter anima non dat eſſe, quia dat operari; ſed potiùs è conuerſo, dat poſſe operari, quia dat eſſe. Ergo ſecundùm naturam prior eſt in anima ratio formæ informantis, quam principij operantis; ergo prior ratio eſt eſſentialis; ſecunda tamquã concomitans eſſentialem, quia in vnaquaque re eſſentialis ratio eſt prima omnium, & quaſi radix cæterarum; ergo.

19. *Suadetur 2.* Declaratur hoc ex diuerſo modo, quo anima formaliter dat eſſe, & quo efficienter operatur, *vt quo.* Nam dat eſſe per ſeipſam, & immediatè, & ſubſtantiali modo ſine interuentu accidentis; eſt principium operandi non immediatè per ſeipſam ſolam, ſed mediante facultate accidentali. Vnde vel non influit immediatè per ſeipſam in opus vt multi volunt; vel ſi influit, non id facit ſine concurſu proximo potentiæ, nec ſine actione accidentali; ergo ſignum eſt, hanc rationem cauſandi, vel aptitudinem ad illam non eſſe ita eſſentialem animæ, ſicut eſt prior. *Tertiò.* Tertiò declarari hoc poteſt ex aliis formis: nam calor formaliter conſtituit calidum, & eſt calefaciendi principium. Prior autem ratio eſt prima & eſſentialis calori, vt talis forma accidentalis eſt; poſterior eſt veluti potentia conſequens illam. Idémque in forma ignis, & aliis ſimilibus conſiderari poteſt. Vnde ſi quis definiret formam Solis, eſſe quandam formam, quæ eſt primum illuminandi principium; profectò non quidditatiuam, ſed deſcriptiuam definitionem redderet. At quoad hoc eadem eſt ratio de anima, quia licèt illæ duæ rationes principij efficientis, & formæ, in anima perfectiores ſint, nihilominus inter ſe eandem proportionem ſeruant.

Denique definitio hæc datur per quid poſterius, & accidentale, ita enim opera vitæ ad animam comparantur; ergo non poteſt eſſe eſſentialis definitio ipſius animæ. 20. *Suadetur 4.* Sed contra hoc inſtatur, quia potentia, vel habitus definitur quidditatiuè per actus; cùm tamen etiam actus ſit poſterior, & accidentalis ipſi potentiæ. *Inſtatur proxima ratio.* Idem ergo erit in anima, militat enim eadem ratio. Potentia enim ideo per actus quidditatiuè definitur, quia licèt actus ſit poſterior in executione, eſt prior in intentione: nam eſt finis ipſius potentiæ, & vt ſic eſt tranſcendentalis habitudinis potentiæ ad actũ: ideoque definitio potentiæ per actus eſſentialis eſt; ergo eodem modo iudicandum eſt de anima quatenus per habitudinem ad operationes in ratione principij definitur. Reſpondetur negando conſequentiam. *Occurritur.* Eſt enim notanda differentia inter ſubſtantiam, & proprietatem eius, quæ rem hanc egregiè declarat. Nam viuens, vt corpore, & animo conſtat, eſt quædam ſubſtantia completa, quæ eſt res omnino abſoluta, & non includit eſſentialem habitudinem etiam tranſcendentalem ad accidentia; nec de ſe eſt propter accidentia, ſed potiùs accidentia, quæ illam ſubſtantiam ornant, ſunt propter ipſam. Et eadem ratione anima, & corpus, quæ ſunt partes ſubſtantiales, & eſſentiales ipſius viuentis, licèt inter ſe habeant eſſentialem, & ſubſtantialem habitudinem, & tranſcendentalem reſpectum mutuum; non tamen habent tranſcendentalem habitudinem ad ſuas potentias, vel actiones, nec inde ſpecificantur; ſed potiùs tales proprietates naturaliter reſultant, ac conſequuntur ex perfectione eſſentiali, & ſubſtantiali talis formæ ſubſtantialis, quæ eſt anima. At verò potentiæ per ſe primò ordinantur ad actus, & illis coaptantur, & ideo ad illos habent tranſcendentalem habitudinem, & ab illis aliquo modo ſpeciem ſumunt, ideoque per illos eſſentialiter definiuntur, vt infrà de potentiis dicemus. Et videri poſſunt dicta in Metaphyſ. *diſp.* 43. *ſect. vlt.* Vnde poteſt retorqueri argumentum. *Prædicta inſtantia retorquetur pro ipſa 2. aſſert.* Nam anima ſecundùm ſpeciem, & ſubſtantiam ſuam, non ſpecificatur ab operationibus ſuis, ſicut potentiæ ab actibus; ergo nec definitur eſſentialiter per operationem, ſed tantùm à poſteriori eius natura per operationem notificatur.

Tertiò hinc colligo oſtenſionem primæ definitionis per poſteriorem ſimpliciter loquendo eſſe à poſteriori, quia eſt ab operatione formæ ad eſſe eius, ſeu ad formalem effectum eius, qui progreſſus manifeſtè eſt à poſteriori. 21. *3. aſſert. probatur 1.* Nec reſponſio de cauſa finali ſatis facit, quia conſiderata ſubſtantia animæ ſecundùm ſuam eſſentiam, non eſt operatio finis eius; ſed potiùs operatio eſt propter ipſam, vt Ariſt. dixit *in cap.* 4. *Probatur 2.* Deinde declaratur per cauſales propoſitiones. Nam anima non ideo eſt talis eſſentiæ, quia tales habet, vel habere poteſt operationes, ſed potiùs, quia eſt talis

talis tàmque perfectæ naturæ, ac ſubſtantiæ, ideo ab illa prodire poſſunt tales operationes. Sicut etiam ſubſtantia Angeli, v.g. non ideo habet tam perfectam eſſentiam, quia habet tam perfectum intellectum, vel intelligendi modum; ſed potiùs è contrario. Idem ergo eſt de anima rationali, & conſequenter de reliquis. Vnde confirmatur: nam potentiæ operatiuæ non ſunt finis formæ ſubſtantialis, ſeu animæ, ſed ſunt conſequentes ipſam, & perfectionem eſſentialem eius; nemo enim dixerit, animam eſſe propter ſuum intellectum, ſed hunc reſultare ex eminenti virtute eius, vt ſit illi operandi inſtrumentum. Ergo ſimiliter operationes non ſunt finis animæ ſecundùm ſuam eſſentiam ſpectatæ, ſed illam conſequuntur ex perfectione abſoluta, quam in illa ſupponunt; ergo probatio quòd anima ſit talis naturæ, vel eſſentiæ, ex operatione, non eſt ex cauſa finali propria, ſed ex effectu conſequente, & ita eſt à poſteriori.

Probatur 3.

22. *Probatur 4. ex progreſſu Ariſtotelis.*

Tandem hoc ipſum oſtenditur ex ipſo Ariſtotelis progreſſu. Nam primum omnium pro fundamento ſuæ demonſtrationis ſumit, *animatum ab inanimato vita* (id eſt, operatione vitæ) *ſeiungi*, vtique à poſteriori, & quoad nos. Ideoque ex his, quæ videmus, & experimur, illud pronuntiatum oſtendit: & eodem modo diſcernit inter viuentia ipſa gradus eorum, quatenus videmus plures, vel pauciores ex his operationibus participare. Eodemque modo colligit eſſe in viuentibus aliquod principium talium operationum, quæ collectio planè eſt à poſteriori; quia procedit ab effectibus, vt notioribus, & experimento cognitis. Vnde non fundatur in operatione, vt fine: nam hæc habitudo non eſt nota ſenſui; ſed multo magis latet, quàm quòd anima ſit forma corporis viuentis. Imò in rigore vera non eſt, ſi operatio animæ ad eius nudam eſſentiam comparetur, vt dixi. Ac tandem ex illo principio quòd anima ſit principium operandi à poſteriori demonſtrato, concludit, animam eſſe actum primùm, ſeu formam corporis, per quod viuens operatur. Quæ collectio non ſolùm in fundamento, ſed etiam in ſe eſt à poſteriori. Quia, vt dicebam, non ideo anima eſt viuenti principium eſſendi, quia eſt principium operandi, ſed potiùs econtrario, quia illi dat eſſe, ideo dat etiam operari.

23. *4. Aſſertio.*

Quartò verò addo, quoad nos, & conſideratis rebus in ordine ad exiſtentiam, & vt ſubſunt intentioni agentis, poſſe demonſtrationem illam dici aliquo modo à priori in genere cauſæ finalis. Declaratur, & probatur, quia licèt virtus, & operatio alicuius ſubſtantiæ non ſit propria cauſa finalis perfectionis eius ſecundùm eſſe eſſentiæ, nihilominus finis agentis producentis illam ſubſtantiam in eſſe exiſtentiæ poteſt eſſe eius operatio. Vt ſol, v.g. non habet talem eſſentiam ſubſtantialem, quia eſt principium ſuo modo vniuerſale generationis inferiorum rerum. Sed hoc habet ex ſua perfectione abſoluta tanquam conſequens illam, non tanquam cauſata ab illa, etiam per modum cauſæ finalis, neque etiam per modum termini; ad quem illa ſubſtantia dicat habitudinem: vt in viuentibus iam declaraui. Nihilominus tamen in ordine ad exiſtentiam, & creationem verum eſt, ſolem eſſe à Deo factum propter ſuam operationem. Idémque in igne, & aliis rebus inanimatis conſiderare licet. Eadémque ratio eſt de viuentibus, vt, v.g. in homine, ſi naturam eius nudam, & ſecundùm eſſentiam tantùm conſideremus; non ideo eſt capax intellectualium operationum, quia eſſentialiter ad illas ordinatur, quocumque modo id intelligatur; eſt enim eſſentialiter res abſoluta tantæ perfectionis eſſentialis, vt ex illa naturaliter reſultet capacitas intelligendi, & nihilominus hæc capacitas reſpectu agentis potuit eſſe motiuum, & ratio finalis producendi talem creaturam, quia voluit illam creare, vt ipſum intelligeret, ac videret. Et ratio eſt, quia res ſecundùm eſſentiam tantùm ſpectata, ſicut abſtrahit à cauſa efficiente; ita & à cauſa finali. Et ideo ſi ſit omnino abſoluta, non habet cauſam finalem ſuæ eſſentiæ, ſicut nec efficientem. In ordine autem ad exiſtentiam, ſicut nata eſt fieri à tali, vel tali cauſa, ita etiam apta eſſe poteſt; vt propter talem finem fiat; & hoc modo res omnes dicuntur eſſe propter ſuas operationes, iuxta intentionem primi agentis.

Declaratur & probatur

Quomodo vnumquodque ſit ob ſuam operationem.

24. *Progreditur aſſertionis probatio.*

Sic igitur dici poteſt operatio vitæ eſſe finis viuentis, in ordine ad exiſtentiam eius, & intentionem primi agentis, & ſub hac conſideratione aliquo modo redditur cauſa ob quam tali corpori organico, tanquam forma deſtinata, ſeu coniuncta eſt ab authore naturæ; quia tales operationes in aliquibus compoſitis corporalibus eſſe voluit. Et ita licèt demonſtratio illa ab operatione, quatenus ex notioribus nobis indicat propriam animæ naturam, & eſſentiam ſimpliciter ſit à poſteriori; nihilominus in ordine ad exiſtentiam & productionem animæ indicat finem propter quem facta eſt: & ſub ea ratione tranſit in demonſtrationem à priori. Quod maximè poteſt deſeruire ad explicandum Ariſtotelem, qui vtrúnque coniunxit, ſcilicet, demonſtrationem eſſe ex notioribus, ac proinde ab effectu, & per illam cauſam rei apparere, debet enim intelligi de cauſa rei non quoad eſſentiam eius, ſed quoad exiſtentiam, ſeu productionem. Et huic ſenſui facilè poteſt exemplum accommodari: nam inuentio lineæ mediæ ad quadrandum quadrangulum, ſolùm eſt cauſa quadrationis in ordine ad exiſtentiam, & effectionem eius: nam inſtruit agens, vt ſciat quadrationem efficere; non verò eſt cauſa, ob quam ipſa quadratio talis rationis, ſeu quaſi eſſentiæ ſit.

CAPVT IV.

Vtrùm Anima in vegetatiuam, ſenſitiuam & rationalem rectè, & ſufficienter diuidatur, & qualis huiuſmodi diuiſio ſit.

1. *Ratio excitandi quæſtionem.*

QVoniam intentionis noſtræ eſt de ſola rationali anima ex profeſſo dicere, neceſſarium duximus diuiſionem hanc hoc loco præmittere: tum quia vnica rationalis anima eminenti quodam modo omnes illas rationes complectitur, vt videbimus: tum etiam, vt quid de inferioribus animabus certum ſit ſtatuentes, illarum diſputationem relinquamus nec de illarum proprietatibus amplius diſputemus, quàm ad animæ rationalis exactam cognitionem nobis ſit neceſſarium. Videri ergo poteſt illa diuiſio non rectè tradita; quia non apparet, qualis eſſe poſſit, quia nec eſt generis in ſpecies, cùm anima vegetatiua, & ſenſitiua interdum non differant eſſentialiter, nec etiam ſenſitiua, & rationalis: neque eſt ſubiecti in accidentia, cùm membra illa, & ſubſtantia ſint, & eſſentialiter interdum differant. Et confirmatur, quia eadem proportio, ſeu ratio eſt de

Arguitur 1. pro parte negat.

Confirmatur.

abſtra

abſtractis, & de concretis, ſeu de totis, & de partibus; ſed viuens non rectè diſtinguitur in vegetatiuum, & ſenſitiuum, & rationale; ergo nec anima in illa tria membra bene diuiditur. Minorem probamus; quia in bona diuiſione, vnum mēbrum non prædicatur de altero; ſenſitiuum autem vegetatiuum eſt, & rationale ſenſitiuum.

2. *Arguitur 2.*

Secundò obiici poteſt, quia illa diuiſio videtur diminuta, quia omittit animam loco mouentem, & appetentem; quæ non minus poſſunt ab aliquibus ex illis membris diſtingui, quàm aliqua ex dictis membris inter ſe diſtinguantur. Aliunde verò videtur ſuperabundans, quia forma vegetans præciſa à ſentiente non videtur habere veram rationem animæ; quia nullam habet propriam vitalem operationem, ex qua rationem animæ præcipuè cognoſcimus, vt paulo antea dictum eſt. *Huius arg. aſſumptum probatur 1.* Aſſumptum probatur primò, quia in planta, v g. nulla eſt operatio immanens: omnis autem operatio vitalis debet eſſe immanens, quia aliàs non erit à principio intrinſeco, ſed erit tranſiens ab extrinſeco agente in paſſium diſtinctum; ergo non eſt in plantis operatio vitalis. Maior probatur, quia omnes actiones partis vegetantis ſunt, vel ab ipſo viuente in cibum, ſeu alimentum, vel ad ſummum erunt inter partes diſſimilares per actionem vnius in aliam, ac proinde tranſeuntes. *Probatur 2.* Vnde probatur ſecundò idem aſſumptum, quia omnes actiones plantarum ſunt, vel alterationes per qualitates naturales communes rebus inanimatis, vt ſunt calor, humiditas, & ſimiles: vel ſunt motus locales per aliquam attractionem, vel expulſionem, quas actiones videmus etiam rebus inanimatis conuenire, vt magneti, & ſimilibus. Præterea aliunde videtur ſine cauſa inter illa membra poni anima rationalis, quia licèt operationem vitalem habeat, illam tamen vel non exercet per corpus, & ſic illa non eſt operatio animæ, vel ſi per corpus illam efficit, ad ſenſitiuam animam pertinet.

3. *Notatio prædicendis.*

Supponimus in primis, diuiſum huius partitionis eſſe illud ipſum, quod in præcedentibus capitibus definitum eſt, nimirum formam quandam ſubſtantialem, quæ ſit vera pars compoſiti per modum actus primi, & principij operationum talis compoſiti in ſeipſo; quæ forma vocatur anima, & compoſitum ipſum viuens appellatur. De hoc ergo diuiſo quatuor explicāda ſunt. Primum in hoc capite, quomodo omnibus, & ſingulis membris numeratis vera ratio animæ conueniat. Vnde conſtabit diuiſionem quoad hanc partem non eſſe defectuoſam, ſeu redundantem. Secundò explicandū erit *in cap. ſequenti* quo modo illæ tres animæ inter ſe comparentur, vel quoad ſubordinationem, vel quoad ſeparationem vnius ab alia. Tertiò addendum erit *in cap. 6.* quo modo membra illa inter ſe diſtinguantur. Quartò *in cap. 7.* quomodo diuiſum adæquent; ita vt diuiſio diminuta non ſit.

4. *Notatio altera, de ratione animæ duo eſſe, quòd ſit forma corporis, & principium vitaliū actionum.*

Circa primum aduerto ex dictis in præcedentibus ad veritatem animæ duo requiri: vnum quaſi genus, vt ſit actus formalis, ac ſubſtantialis corporis; aliud per modum differentiæ, quam nos per ordinem ad operationem explicamus, dicentes eſſe debere principium primum operationum vitalium. Vt ergo de vnoquoque illorum membrorum oſtendamus veram rationem animæ illi conuenire, probare oportet illa duo in ſingulis inueniri. *Vtrumque in rationali inueniri oſtenditur. Primò.* In anima ergo rationali, vt rationalis eſt, ſatis per ſe notum eſt, quòd ſit principium operationum vitalium. Quia intellectualis operatio non ſolùm vitalis eſt, ſed etiam ad ſupremum vitæ gradum pertinet: & eſt maxima participatio vitæ diuinæ, propter quam dicitur anima rationalis ad imaginem Dei facta. *Secundò.* Quòd autem hoc principium ratiocinandi in homine non ſolùm ſit in ſe viuens, ſed etiam ſit actus quo homo viuit, & corpus hominis actuans, vt vera forma, licet videatur etiam ipſa experientia ſatis notum; nihilominus multis Philoſophis fide carentibus occultum, & incognitum fuit. Et ideo *cap. 12.* probauimus animam rationalem, etiam quoad hanc partem, eſſe veram animam. Nunc ergo ſupponatur hoc, & conſequenter illam animam ſub illo diuiſo contineri; illúdque propriè, & eſſentialiter illi conuenire.

5. *Vtrumque etiam in anima bruti.*

Secundò notiſſimum etiam eſt, principium ſentiendi in animalibus brutis eſſe veram animam. Nam, vt Ariſt. *lib. 1. de Plant.* in principio (vel qui fuit illius libri author) dixit, *Vita in animalibus patens eſt, & manifeſta, in plantis verò occultior, nec adeò euidens.* Quod eiſdem ferè verbis dixit Aug. *lib. de Quantitate animæ, cap. 33.* Et meritò: nam in primis in animalibus, & in nobis ſentientis vitæ operationes experimur, quatenus in ſenſibus cum cæteris animalibus conuenimus, & in ipſiſmet brutis euidentia ſigna cognitionis, doloris, & motionis ab intrinſeco principio conſpicimus. *Ac primùm quod ſit vitalium actionum principium.* Quòd autem omnis cognitio, & appetitus, qui ad illam conſequitur, etiamſi per materiales potentias ſentiendi, & appetendi fiant, à ſubſtantiali principio interno procedant, non minùs euidens eſt; quia tales actus ab ipſo cognoſcente, & appetente fiunt, & in eo manent, & per illos ſeipſum ab intrinſeco perficit, & hoc eſt viuere accidentali vita, vt *in cap. 1. & 2.* declaratum eſt. Ergo in ſubſtantiis corporalibus, ſic operantibus euidens eſt, dari principium internum, à quo tales actus principaliter procedunt, & à quo eſſentialiter, ſeu neceſſariò dependent, cuius certum ſignum eſt, quòd per abſentiam, vel ſeparationem, aut deſtructionem talis principij ceſſat in illo ſenſibili corpore inanimi omnis talis operatio. Eſt ergo in re ſentienti intrinſecum principium vitæ.

6. *Deinde quod ſit forma corporis.*

Quòd autem illud principiū ſit actus corporis, patet ex dictis *in cap. præced.* quia principium intrinſecum operandi eſt actus, & forma dans eſſe corpori ſic operanti: tale autem eſt principium ſentiendi, quia hæc operatio talis eſt, vt natura ſua ab intrinſeco principio fieri poſtulet; vt experientia conſtat: nam deficienti illo principio, talis operatio fieri non poteſt. Deinde principium ſentiendi, vt ſic, ſi gradum illum non tranſcendat, materiale eſt, ſicut & operationes eius; ergo eſt actus pendens in fieri, & in eſſe à materia, nam de eius potentia educitur; ergo vnitur illi vt forma, quia eductio, & dependentia à ſubiecto, non eſt niſi per vnionem formalem ad illud, vt in Metaphyſica explicatum eſt. Eſt ergo principium ſentiendi in animalibus brutis verus actus corporis, vnde etiam corpus illud organicum eſt, vt oculis etiam conſpicitur; ergo tale principium eſt vera anima, & non niſi ſenſitiua; ergo anima ſenſitiua eſt vera anima. Nec in hoc puncto difficultas alicuius momenti occurrit. Quòd ſi aliqua fuerit, vel obiter in diſcurſu huius capitis, vel copioſiùs tractando de huius animæ facultatibus explicabitur.

7. *Denique vtrumque in ueniri in anima vegetāte oſtenditur.*

In anima verò vegetatiua res eſt obſcurior, quia in plantis vita eſt latentior, vt idem Philoſophus *in d. lib. de Plant.* dixit. Veruntamen loquendo de forma purè vegetatiua, qualis eſt forma plantarum, ſatis euidens eſt, eſſe actum formalem

Ac primò quòd ſit actus corporis.

malem, & ſubſtantialẽ corporis plantæ, vel arboris: nam totum illud compoſitũ materiale eſt. Vnde actus ſubſtãtialis eius materialis eſt, ac proinde pendens à materia, & eductus de potentia illius, ergo vnitus illi vnioni formali, & ſubſtantiali.

Quòd verò ſit principium actionum vitalium negãt aliqui moderni. Imò & veteres quidam apud Plutar. Theodor. & Clem. Alex.

Alterum ergo in illa forma minus eſt euidens, ſcilicet, an ſit actus operationum vitalium. Propter quam cauſam moderni aliqui (vt relatum inuenio) negare auſi ſunt formam vegetatiuam præciſè ſpectatam eſſe animam; qui conſequenter negant, plantas viuere. Quam fuiſſe antiquam aliquorum opinionem Philoſophorũ refert. Plutar. *lib 5. de Placit. Philoſoph. cap. 26.* & Theodor. *ſerm. 5.* contra Græcos, plures ex illis Philoſophis nominat, & ſpecialiter Stoicos, quibus etiam illam ſententiam tribuit Clemens Alex. *lib. 8.* B *Stromat. prope initium. §. 2. Eſt ergo*, vbi ipſe indicat quæſtionem eſſe poſſe de nomine, de quo ſtatim dicemus.

8\. *Eorum fundam. 1,*

Primum eorum fundamentum, ac principium eſt iam tactum, quòd omnes actiones partis vegetantis trãſeuntes ſint, & per alterationes merè naturales, & communes rebus non viuentibus fiant.

Secundum.

Secundum addi poteſt, quia nihil fit ab arboribus, ſeu plantis, quod non poſſit ab extrinſeco agente in eis fieri, ergo ſignum eſt talem actionem non eſſe actũ vitæ, quia actio ſumit ſpeciem ſuam à termino, & ideo ſi terminus natura ſua non eſt vitalis, nec actio, qua fit, erit vitalis: terminus autem, qui poteſt ab extrinſeco agente fieri, non eſt vitalis; ergo nec actio; ſic enim motus cæ- C li vitalis non eſt, quia ſufficienter ab extrinſeco fieri poteſt. Probatur ergo antecedens, quia prima operatio plantæ eſt nutritio, & augmentatio; at verò augmentum arboris poteſt fieri ab extrinſeco agente: nam poteſt Deus creare arborem cum toto augmento, quod per nutritionem, vel augmentationem conſequi poteſt.

9\. *Euaſio proximi fund. Inſtatur.*

Dices poſſe quidem Deum totam illam molẽ ſimul creare, & ita poſſe concreando facere id, quod per augmentum acquiri poſſet; non tamen poſſe per ſe facere illud augmentum ſine actione vitali. Sed contra hoc inſtatur, quia poſſet Deus ſine vlla actione ipſius plantæ augmentum eius eodem ſucceſſiuo modo paulatim efficere, appli- D cando nutrimentum per ſolam ſuam motionem localem ſuſpendendo actionem plantæ, non præbendo illi concurſum neceſſarium ad agendum, & per ſolam ſuam potentiam efficiẽdo, quidquid planta poſſet efficere; in hoc enim nulla eſt repugnantia. Et per illud ſatis videtur oſtendi in tota illa operatione veram vitæ rationem non inueniri. Et ſimile argumentum de nutritione, & aliis actionibus plantarum fieri poteſt. Et æquè procedit in animalibus, & hominibus ſpectatis præciſè, quatenus ſe nutriunt, vel augent, &c. nimirum quòd ex ea præciſè ratione non viuant, ſed quatenus in eis aliquid cognitionis, aut ſenſus in illa actione miſcetur, vt quòd diſcernunt alimentum, ſentiunt famem, & ideo mouentur E ad cibum quærendum, &c.

Antiqui ſenſum plantis tribuebant

Vnde quidam antiqui, vt vitam plantis concederent, ſenſum etiam illis tribuebant, dicentes illas appetere cibum, illúmque diſcernere, & in eo capere voluptatem; ſentientes ſine his non eſſe vitam. Vnde cùm illa de plantis incredibilia, & ridicula ſint, ſequitur nec vitam habere, nec earum formam eſſe animam.

Tertium fundam.

Et confirmari tertiò hoc poteſt ratione, quæ videtur maximè à priori, quia nulla res creata habet vitam, niſi quatenus aliquo modo participat vitam Dei: ſed non participant vitam Dei, niſi qui cognitionem, & amorem participant; er- A go quidquid nõ participat cognitionem, & amorem, non viuit; ac ſubinde ſine ſenſu, vel intellectu non eſt vita. Maior videtur euidens, quia nihil perfectionis eſt in creatura, niſi per participationem diuinæ perfectionis. Vnde creatura non eſt ens, niſi per participationem diuini eſſe, ſeu diuinæ entitatis; nec eſt ſubſtantia niſi per participationem diuinæ ſubſtantiæ; ergo nec eſt viuens, niſi per participationem vitæ diuinæ.

10\. *Effugium proximi fundamenti obſtruitur.*

Dices conſequentiam non eſſe formalem: nam creatura eſt corpus, & non eſt participatio diuinæ corporeitatis. Reſpondeo conſequentiam eſſe formalem, habereque eandem rationem in qualibet perfectione ſimpliciter ſimplici: nam omnis illa eſt in Deo formaliter, & per eſſentiam; & ideo ſi in creatura inuenitur formaliter, neceſſariò eſſe debet per participationem ſimilis perfectionis Dei. Secus verò eſt in perfectione non ſimpliciter, quæ in Deo tantùm eminenter inuenitur; & ideo licèt ab ipſo participetur, non tamen per formalem conuenientiam participatam, ſed per alium inferiorem modum. Viuens autem, vt ſic, dicit perfectionem ſimpliciter, cùm in Deo formaliter, & abſolute, ac per eſſentiam inueniatur: & ideo non poteſt in creatura inueniri, niſi per formalem participationem vitæ diuinæ, ſecus verò eſt de ratione corporis, quæ perfectionem ſimpliciter non dicit. Iam ergo probatur prima ſubſumpta propoſitio, quia in Deo nulla ratio vitæ inuenitur, niſi quia cognoſcit & amat; ergo vita Dei non poteſt formaliter participari niſi per cognitionem, & amorem; ergo è contrario, quæ non participant cognitionem, & amorem aliquo modo, nullo modo vitam Dei participant, ac ſubinde non viuunt; ergo plantæ non viuunt, nec forma earum eſt anima.

11\. *Pars affirm. ſtatuitur.*

Nihilominus, & in Theologia certũ & in Philoſophia euidens eſt, & plantas viuere, & formam vegetatiuam eſſe verã animam. Eámque ob rem in hac veritate aſſerenda omnes Philoſophi & Theologi conueniunt.

Probatur ex Scriptur. & Patribus.

Et in primis habet fundamentũ in Scriptura, dicit enim Paulus 1. Cor. 15. *Tu quod ſeminas, non viuificatur, niſi prius moriatur.* Vbi productionem plãtæ, *viuificationem* appellat; ergo quod ſic producitur viuit, vtique vita vegetatiua. Vt ponderauit Aug. *lib. 1. de ciuit. c. 20.* dicẽs, *Hoc genus rerum*, id eſt, plantarum, *quamuis non ſentiat, viuit, ac per hoc poteſt mori, & occidi:* & adiungit illud Pſal. 77. *& occidit in grandine vineas eorum.* Vnde Dionyſ. *c. 6. de diuin. nom. prope initium*, quaſi reſpondens tertiæ rationi à nobis factæ, inquit, *ex ipſa* vtique vita Dei, *& animantes omnes, & plantæ iuxta extremam vitæ harmoniam, vt viuant acceperant.* Et iterum in fine, *Ex ipſa* (inquit) *viuificantur, & confouentur, & animantes cuncta, atque arbores, & ſiue ſpiritualem dixeris, ſiue rationalem, ſiue ſenſitiuam, ſiue nutritiuam, ſiue vegetatiuam, ex ipſa viuit*, &c. Hinc Aug. lib. de vera relig cap. 55. *Non ſit.* ait, *vobis religio illius vitæ, qua dicuntur arbores viuere, quoniam nullus ſenſus in illa eſt.* Et diuiſionem trium animarum tradit *lib. 8. de ciuit. cap. 8.* Idem Ariſtot. *in citato loco*, & certiùs, *in lib. 2. de Anima, cap. 1. & 2.* & ſæpè aliis in locis, quæ infrà notabimus. Et D. Thom 1. *p. q. 18. a. 1. & 2.* vt omittam alios Philoſophos, & Theologos, qui eos ſine contradictione ſecuti ſunt.

12\. *Probatur deinde ratione phyſicè demonſtrante.*

Ratione probatur, quia vegetatio ipſa, ſeu nutritio eſt vita quædam, ſeu vitalis operatio; ergo forma, quæ ita informat corpus, vt ſit principium talis operationis, eſt anima. Conſequentia euidens eſt ex ſuprà dictis. Antecedens verò pendere quidem poteſt ex ſignificatione vocis; ut dixit

Alexan

Alexandrinus. Vocis tamen ſignificatio ſumenda eſt ex cõmuni vſu, & prima impoſitione ab omnibus recepta. Oſtendimus autem ſuprà ex communi peritorum ſententia, & omnium ferè hominum conſenſione in rebus creatis, in hoc diſtingui viuentia à non viuentibus, quòd non viuentia non habent intrinſecum principium ſe mouendi per ſe loquendo, vt in elementis, lapidibus, metallis, & ſimilibus videre licet. Dico autem *per ſe loquendo*, vt omittã quæſtionem de grauibus, & leuibus, & de reductione aquæ calidæ ad priſtinam frigiditatem, & ſimilibus; de quibus dubitari ſolet, an illæ actiones ſint à principio intrinſeco rerum, quæ ſic mouentur, à qua quæſtione nunc abſtinere volumus. Nam quidquid in ea dicatur, verum eſt illam actionem non eſſe vitalem, quia non eſt per ſe, ſed quaſi per accidens in tali natura, quia non eſt per ſe inſtituta; vt in illa, ſeu per illam actionem ſe exerceat; ſed per accidens illi conuenit, vt ſtatum connaturalem acquirat, vel recuperet, & in eo quieſcat. Viuẽtia autem ſe ipſa mouere per ſe poſtulant, ita vt ad illorum perfectionem hoc per ſe pertineat: & tunc cenſeantur eſſe in proprio ac perfecto ſtatu, quando actu ſunt in connaturali operatione, qua ſe ipſa mouent. At verò plantæ per ſe, & ab intrinſeca natura poſtulant eſſe in continua actione, & motione ſui, vel vt ſe conſeruent nutriendo, vel vt ad perfectum ſtatum augmenti ſua corpora perducant, vel vt ſua indiuidua conſeruent ſe nutriendo, vel vt conſeruent ſpeciem ex ſua ſubſtantia aliquid generando, vel ſemen ad generationem aptum præparando; ergo huiuſmodi corpora viuentia ſunt, & opera illorum vitalia ſunt; ergo, & forma illorum vera eſt anima. Et hæc quidem eſt phyſica demonſtratio. Niſi quis proteruus exiſtat, dicens, non ſatis eſſe ad rationem vitæ, vel operationem vitalem, quòd ſit illo modo à propria forma in ſuo naturali ſtatu petente talem actionem, qua idem ſuppoſitum ſeipſum moueat, ſed eſſe neceſſarium, vt actio ſit ex his, quæ ab eadem potentia fiunt; & recipiuntur immediatè: ſic verò reſpondens, relinquendus eſt, tamquam de voce contendens, contra communem vſum eiuſdem vocis; & nihilominus ſoluendo argumenta hanc proteruam contentionem ſufficientiſſimè refutabimus.

Proteruus negans hanc demonſtrationem, mittendus.

13. *Ad 1. fund. in n. 8. vel potiùs 2. quo ad primam probationem.*

In primo ergo fundamento contrariæ ſententiæ, duo tanguntur, vnum eſt, quòd actiones partis vegetantis ſunt tranſeuntes: aliud eſt quòd fiunt per alterationem primarum qualitatum. Ad priorem autem partem reſponderi poteſt primò, non eſſe contra rationem actionis vitalis quòd ſit tranſiens; vel è contrario non eſſe de ratione actionis vitalis, quòd ſit immanens; nam licet omnis actio immanens vitalis ſit, non videtur neceſſarium, vt è conuerſo omnis actus vitalis ſit immanens: & ſimiliter licèt actio tranſiens, vt ſic, & ex generali ratione ſua non poſtulet eſſe vitalis, non tamen illi repugnat, quod ex peculiari differentia, aut modo quo fit ſit vitalis, vt in plantis eſſe cernitur, tactumque eſt, & magis ſtatim explicabitur. Ita ſentit Fonſ. *lib. 9 Met. cap. 9. text. 16. in Comment.* Secundò verò ne in hoc etiam fiat quæſtio de nomine actionis immanentis, eiúſve ſignificato, diſtingui poteſt duplex actio immanens: nam vno modo dici poteſt immanens, quia manet, & inhæret in potentia, à qua proximè fit, ſeu in eodem organo per quod fit; vel ſolùm quia eſt in eodem ſuppoſito, ſeu toto, licèt in eo fiat ab vna parte per aliam, ſicut animalia dicuntur ſe mouere per diſtinctas partes, vnam

Altera reſpõſio duplicis modi actionis immanentis, quorum quilibet ſufficit ad vitalem.

A per ſe mouentem, & aliam per ſe motam. Si ergo intelligatur de ratione actus vitalis eſſe, vt ſit immanens primo modo, ſic negatur aſſumptum, vt iam negatum eſt, ſi verò id intelligatur de actu immanenti generatim ſumpto, vt ab illis duobus modis abſtrahit, conceſſa illa propoſitione, negatur, proprias actiones animæ vegetatiuæ ita eſſe tranſeuntes, vt nullo modo ſint immanentes. Nam ſunt immanentes reſpectu totius, ſeu ſuppoſiti ſe per ſe mouentis, ac perficientis, vt eſt per ſe euidens, & ex declaratione data, & ex ipſa experientia. Quòd autem hæc immanentia ad rationem vitalis operationis ſufficiat, probari poteſt, ex generali ratione viuentis iam declarata; quia illa immanentia ſufficit, vt idem ab intrin-

B ſeco moueat ſeipſum ex virtute eiuſdem formæ, quæ eſt principium primum, & intrinſecum talis operationis in eodem ſuppoſito, cui dat ſui eſſe; ergo ille modus operandi immanenter, ſatis eſt, vt & operans ſit viuens, & forma eius ſit anima, & actio eius vitalis ſit. Et pro hac reſponſione videri poſſunt, quæ dixi *in Metaph. diſp. 48 ſect. 6. num. 10.*

14. *Reſponſio quoad 2. probationem in eodem n. 2.*

Vnde ad alteram partem, quòd tales actiones fiunt per alterationes materiales, & per qualitates elementares, & cõmunes rebus inanimatis; ſimili modo reſpondetur in primis negando illationem: Nam hoc non repugnat actioni vitali, quia & alteratio ſi ſit circa ſeipſum, & ex propria virtute actiua intrinſeca, poteſt vitalis eſſe ex modo, quo

C fit, & qualitas elementaris, vt eſt animæ inſtrumentum, poteſt eſſe principium proximum vitaliter operandi, ſicut calor in animali eſt inſtrumentum animæ ad producendam carnem, quod non habet in igne, vel in alio inferiori corpore. Deinde verò addimus præter has qualitates habere animam vegetantem peculiares facultates, & potentias, quæ neque in elementis, neque in miſtis inanimatis inueniuntur, vt ſunt facultates nutriendi, trahendo alimentũ, & intimo quodam modo illud diſtribuendo, conuertendo, & ſibi vniendo, & facultas fabricandi ſemen, & illi tribuendi virtutem fabricandi, & organizandi corpus; ſiue facultates hæ ſint in re diſtinctæ, ſiue vna totam hanc virtutem contineat. Nam vtrumque

Altera reſponſio.

D ſit, oſtenditur inde in tali forma altior modus operandi ab intrinſeco, quàm in cæteris inanimatorum formis inueniatur. Et hac ratione dixit Ariſtot. *lib. 2. de Ani. cap 4.* animam eſſe augendi, nutriendique cauſam, non elementa.

15. *Ad 2. fund. in eodem n. 8.*

Ad ſecundum in primis bene ibi reſponſum eſt non eſſe eandem rationem de perfectione, vel magnitudine corporis viuentis ſimul producta cum ipſo viuente, & quando Deus creauit hominem, vel animalia, & arbores perfectæ magnitudinis, vel de illa quæ poſt rem in parua quantitate productam, paulatim acquiritur per propriam, & intrinſecam actionem rei iam genitæ. Quia in priori productione vnica eſt actio momentanea merè tranſiens ab extrinſeco agente: in poſteriori

E verò actio augmentatiua ſic perfectiua rei prius productæ eſt diſtincta, & eſt ab intrinſeco principio eiuſdem rei ſe perficientis, & ideo augmentatio eſt actio vitalis, licèt prima productio, vel comproductio eiuſdem perfectionis vitalis non ſit. Nec hoc eſt mirum, quia illa prior productio non eſt ſecundùm modum, & virtutem agentium naturalium, ſed per altiorem virtutem auctoris naturæ.

16. *Ad inſtantiam in n. 9.*

Vnde ad replicam in argumento factam concedo Deũ de abſoluta potentia poſſe paulatim augere arborem, v. g. cum eadem ſucceſſione, conuerſione,

uerſione, & vnione, ac diſtributione alimenti; & aggeneratione eorumdem membrorum; quia in hoc nulla apparet repugnantia, vt argumentum probat. Tunc autem nulla ibi interueniret actio vitalis, quia tota eſſet ab extrinſeco principio. Et ideo non ſequitur, actionem non eſſe vitalem quando fit ab eadem arbore parua paulatim ſe augente, quia tunc fit à principio intrinſeco, & modo connaturali, vt explicatum eſt. Vnde concedo non repugnare, eandem rem, quæ per actionem vitalem fit, poſſe fieri ab altero agente abſque vitali actione, ſi diuerſo modo fiat. Nam fortaſſe etiam ipſas entitates, ſeu qualitates actuum vitalium rigoroſè permanentium poteſt Deus facere ſine concurſu potentiæ, & tunc actiones non eſſent vitales, licèt res, ſeu qualitates productæ eſſent eædem. Quòd ſi vlteriùs inferas ſequi dari poſſe duas actiones eiuſdem ſpeciei à duobus agentibus, & vnam eſſe vitalem, & non aliam, quia vna fit ab intrinſeco principio eius in quo fit: & altera ab extrinſeco agente, cùm tamen eundem terminum producant, ac proinde ſint eiuſdem ſpeciei. Reſponderi poteſt, vel negando ſequelam, quia illæ actiones non ſunt eiuſdem ſpeciei; quia identitas materialis termini non ſemper ſufficit ad vnitatem ſpecificam actionis, ſi modus efficiendi diuerſus ſit, vel certè ſi in præſenti non inuenitur ratio ſufficiens ad diſtinctionem ſpecificam actionum, poteſt facilè concedi ſequela; quia vitalitas actionum non dicit aliquid abſolutum in ipſo termino, ſed habitudinem ad tale principium cum denominatione ab illo, quæ habitudo, & denominatio poteſt eſſe propter diuerſitatem actionis, etiamſi diuerſitas ſit tantùm numerica per reſpectum ad diſtinctum agens, & ad ſpecificam non perueniat.

Res producibilis vitaliter, produci poteſt non vitaliter.

An tales productiones dicantur eiuſdẽ ſpeciei.

17. *Inſtatur adhuc contra vitalitatem plantarũ variis exemplis.*

Sed inſtabis, quia totus ille modus actionis in ſeipſum, & cum reſpectu ad proximum principium intrinſecum in rebus inanimatis reperitur, nam ignis ſeipſum auget, trahendo, ac conuertendo materiam, & illam tandem ſibi vniendo, quæ vnitio actio eſt manens in ipſomet igne, ſeu augente, & ita reſpectu illius eſt ab intrinſeco principio; & ſimiliter ſe nutrit aliquando, licèt non augeatur, vt in igne lucernæ videre licet. Vnde Ariſt. *lib. 2. de Generat. cap. 8. text. 50.* dicit, inter elementa ignem nutriri: & *in lib. 1. Mag. Moral. cap. 4.* virtutem altricem plantæ cum virtute ignis æquiparare videtur. Simili modo in lapidibus quibuſdam, & metallis idem modus nutrimenti, & augmenti eſſe videtur. Ad hoc verò reſponſio communis eſt, hanc nutritionem, & accretionem ignis, vel lapidum, ac ſimilium rerum ſolùm eſſe per iuxta poſitionem, & per actionem merè tranſeuntem inter agens, & patiens, quæ ſunt diſtincta ſuppoſita. Quæ nutritio in primis eſt merè accidentaria ad naturalem ſtatum ignis, vel cuiuſcunque alterius inanimati corporis, non enim ordinatur ad perfectionem ipſius agentis, ſed ad generandum ſibi ſimile. Quòd autem inde ſequatur vnio inter agens, & patiens, & quòd ex vtroque reſultet vnum maius, quaſi per accidens euenit ex propinquitate & homogeneitate inter agens, & patiens. Vnde ſi ignis inflammet ſtupam diſtantem, vt interdum accidit, non augebitur, ſed generabit ſibi ſimilem per actionem merè naturalem ſine vlla ſpecie vitæ, cùm tamen actio ſit eiuſdem rationis; vnde non magis eſt à principio intrinſeco, quando ignis vnitur ſimul alteri parti denuò ignitæ, & ideo augeri dicitur, nec illa vnitio magis eſt in igne generante, quàm in genito, nec videtur eſſe propria, ac per ſe actio, ſed naturaliter reſultans ex propinquitate corporum eiuſdem rationis, quæ facilè permiſcentur; vti vniuntur duæ aquæ fluentis quando contingunt.

Diluitur inſtantia ex diſcrimine dictorum exemplorũ à plã tis.

18. *Idẽ diſcrimen declarat Ariſtot.*

Deinde hanc differentiam inter ignis nutritionem, ſeu augmentum, & vegetabilium, declarat Ariſt. *lib. 2. de Anim. cap. 4. text. 41.* ex eo quòd *ignis accretio in infinitum progreditur, & eo vſque fit, quouſque ſit combuſtibile, at eorum omnium quæ natura conſtant*, id eſt, viuunt, ſeu vitam habent, *eſt finis tam magnitudinis, quàm accretionis, & hæc omnia animæ ſunt.* Ex hoc enim ſigno optimè colligitur, accretionem in igne non eſſe quaſi ex inſtitutione talis naturæ, nec quia per ſe requiratur ad ignis præexiſtentis perfectionem, ſed veluti ex accidenti conſequi ex naturali virtute generandi ſibi ſimile, educendo formam ex materia ſibi propinqua. In plantis verò, & aliis, quæ vegetantur, eſſe ex peculiari perfectione, & ordine talis naturæ, quæ definitam perfectionem, & modum acquirendi illam propriam perfectionem talibus rebus præſcripſit. Item oſtenditur illo ſigno accretionem ignis fieri tantùm per appoſitionem vnius corporis ad aliud, quæ in corporibus eiuſdem rationis eſt quaſi accidentaria. Et ideo in quacunque mole, & in quocunque elemento, & miſto, ſi aliud ab intrinſeco non obſtet, fieri poteſt. Contrarium verò oſtenditur in vegetabilibus, ideo enim certum terminum magnitudinis requirunt ab intrinſeco, quia peculiari facultate augentur, quæ finitæ virtutis eſt; & ideo in modo illo intrinſeco accipiendi, vel attrahendi cibum, ſeu nutrimentum, & elaborandi illud, certum terminum habet.

19. *Declaratur etiam aliter.*

Eſt etiam optimum argumentum, quod ſumitur ex diuerſa diſpoſitione corporis, ignis, v. g. & plantæ: nam ignis totus eſt homogeneus, & non habet à natura certam figuram, aut partium diſpoſitionem, & conſequenter nec determinatam partem, per quam nutriatur, ſed iuxta neceſſitatem, aut applicationem corporum adiacentium ex hac, vel illa parte augetur, & in hanc, vel illam figuram conformatur. At plantæ corporibus organicis conſtant, & in illis habent diſtinctas virtutes, & per quandam partem intrinſecum alimentum ſumunt. Vt notauit Ariſt. *lib. 2. de partibus animalium, cap. 10.* Et deinde illud imperfectè, ſeu generali quodam modo diſponunt: deinde ad reliquas partes per certas vias, & internas motiones trahitur, & ab vnaquaque diſponitur modo ſibi accommodato, & in certa figura, ac temperamento. Vnde etiam in ſua nutritione proportionem in omnibus partibus ſeruant, vt in libris de Generatione latiùs oſtenditur; ergo ſignum eſt modum hunc nutritionis eſſe longè diuerſum.

20. *Satisfit Ariſtoteli adducto in n. 17.*

Et quod in igne declaratum eſt, in cæteris corporibus inanimis eandem rationem habet. Vnde Ariſt. *in d. lib. 1. Magn. Moral. cap. 4.* expreſsè dixit, *animæ portionem eſſe, qua alimur, quámque altricem appellamus*, ſubditque, *iure ita cenſeri, nam lapides ali non poſſe inuenimus, & proinde non eſſe dubium, quin ſit ali animatorum, quòd ſi animatorum, cauſa eſt anima.* Loquitur autem ibi de propria nutritione. Vnde quando inferiùs, & in aliis locis igni videtur nutritionem tribuere, loquitur generali modo de nutritione per ſolam actionem in proximam materiam, quæ igni ſpecialiter, & quaſi per antonomaſiam propter maximam eius actiuitatem tribuitur. Et quia dum in his inferioribus locis extra propriam ſphæram exiſtit, ſemper eget pabulo, & aliqua materia, in qua per continuam actionem, & conuerſionem in ſuam ſubſtantiam conſeruetur; quoniam aliàs facilè à circunſtantibus

contrariis corrumpitur. Nam quòd illa neceſſitas non ſit ab intrinſeco; facilè oſtenditur, tum quia in propria ſphæra, vbi diſtat à contrariis, ſine vlla huiuſmodi actione conſeruatur: tum etiam à priori, quia cùm ex partibus eiuſdem rationis, & omnino ſimilibus conſtet; non poteſt ab intrinſeco habere actionem in ſeipſam, propter quam extrinſeco nutrimento indigeat. Quod ſecus eſt in vegetabilibus etiam infimis; vt ſunt inſenſibiles plantæ, quarum compoſitio eſt ex partibus heterogeneis, inter quas eſt naturalis actio, & ita ab intrinſeco indigent alimento, vt conſeruentur, ac proinde illarum nutritio propria, & vitalis eſt. Ex quo etiam prouenit, vt certam habeant durationis periodum; quam ignis ab intrinſeco non habet.

21. *Ad 3. fund. in n. 9.*

Ad tertium reſpondemus, vitam Dei non conſiſtere in aliqua propria actione diſtincta à ſua ſubſtantia, vel potentia, quam intra ſeipſum ſemper exerceat: nam hoc eſt contra ſimplicitatem, & immutabilitatem Dei. In omni autem viuenti creato, actualis vita in actu diſtincto; & accidentali conſiſtit. Quapropter nulla creatura quoad hoc participat vitam Dei, vt per ſolam ſubſtantiam ſuam actu viuat; ſicut viuit Deus. In hoc ergo dicuntur aliquæ creaturæ participare vitam Dei, quia ſicut Deus ab intrinſeco ſemper eſt in actu vltimo, & perfecto per ſeipſum; ita creaturæ aliquæ per ſe habent poſſe ſe conſtituere in actu ſecundo, modo tamen minùs perfecto quàm Deus. Nam Deus per ſeipſum ſine actione ad intra, viuentia autem creata efficiendo circa ſe, in actu vltimo ſe conſtituunt. Vt *in Metaphyſ. diſp.* 30. *ſect.* 14. latiùs declaraui. Hoc ergo poſito, ad argumentum reſpondemus, etiam purè vegetabilia in hoc participare vitam Dei; quòd aliquo modo per ſeipſa ſe conſtituunt in actu vltimo ſibi poſſibili. Quod ſatis eſt, vt ſub generaliſſimo conceptus analogo viuentis; abſtrahente à creato, & increato, & à conſtitutione in actu vltimo, media efficientia vltimi actus, vel ſine illa, etiam plantæ cum Deo comprehendantur. Ad contrariam ergo probationem maioris propoſitionis reſpõdemus, quòd licèt in Deo non ſint alij actus vitales, noſtro etiam intelligendi modo, niſi intellectus, & voluntatis; nihilominus in illis includuntur rationes magis, vel minùs communes, ſeu abſtrahibiles, vt ſecundùm aliquam earum poſſint vegetabilia conuenientiam aliquam analogam in ratione viuentium cum Deo habere. Nam in Deo reuera vnus tantũ eſt gradus vitæ; qui eſt intelligere, quem ſolæ naturæ intellectuales participant; & nihilominus etiam bruta animalia participant vitam Dei, quia licèt non participent intelligere Dei, vt intelligere eſt, ſaltem participant illud ſub abſtractiori ratione, vt eſt cognoſcere. Sic ergo vegetabilia, licèt non habeant conuenientiam cum intellectione Dei, etiam ſub ratione cognitionis, habent aliam magis abſtractam, quæ eſt conſtitui per ſeipſa, ſeu operari circã ſe, ſumpto, *operari*, latè vt abſtrahit ab efficientia, vel eſſe in actu per eſſentiam.

Quo ſenſu viuentia participent vitam Dei.

22. *Concluditur ratio pro anima vegetabilium pro qua à n. 7. diſceptatur.*

Ex quibus omnibus tandem concludi poteſt ratio, quæ rem declarat, & quæſtionem de nomine tollit. Nam ex dictis eſt manifeſtum habere vegetabilia quendam modum eſſendi, & operandi altiorem, & perfectiorem modo eſſendi, & operandi inferiorum corporum tali operatione carentium, quia ſunt magis actualia, vt ſic dicam, & habent formam minùs materiæ immerſam, magíſque illi dominantem. Item eſt euidens, ſecundùm hanc perfectionem habere vegetabilia A aliquam conuenientiam ſubſtantialem cum animalibus, & hominibus, quam non habent inferiora corpora cum iſtis omnibus, quatenus vegetabilia poſſunt circa ſe operari propriè, & per ſe in vltimo actu ſe conſtituere. Ergo hic conceptus communis vegetabilibus, & cognoſcentibus, ſicut eſt vnus, ita & potuit vna voce ſignificari; ſignificatus eſt autem nomine viuentis, vt conſtat ex dictis, & ex vſu, iuxta quem ait Auguſt. lib. 11. de Ciuit. cap. 16. *In iis, quæ quoquo modo ſunt, & non ſunt, quod Deus eſt, præponuntur viuentia non viuentibus, & in his, quæ viuunt, præponuntur ſentientia non ſentientibus, & arboribus animalia.* Sicut ergo nomine viuentis aliquis gradus communis plantis, & animalibus ſignificatur; ita forma conſtituens viuens B in ſua communitate ſumptum, nomine animæ appellata eſt; & ita communis eius ratio in tribus animabus inuenitur. Quapropter cùm Auguſtinus *lib. 7. Gen. ad lit. c. 16.* ait, *in Scriptura per animam viuam ſignificari illam, quæ præter nutritionẽ habet ſpontaneum motum*, per antonomaſiam intelligendum eſt; nam ibi nihilominus optimè explicat, quo modo in plantis ſit motus ab intrinſeco, & vita. Et eſt etiam exponendus author libri de Spiritu & Anima *cap. 14. & 15.*

CAPVT V.

Quomodo tres animæ inter ſe ordinentur, vel ſeparabiles inter ſe ſint.

C

1. *1. Regula. Gradus vitæ imperfectior dari poteſt ſine perfectiori. Id oſtenditur de vegetante, reſpectu ſentẽtis, ex Aug. & Ariſt.*

HOc punctum ſecundo loco tractandum ſuprà propoſuimus. In quo duæ regulæ ſtatuuntur. Prima eſt; gradus animæ minus perfectus à magis perfecto ſeparabilis eſt; ita docet Ariſt. *dict. lib. 2. de Anim. cap. 1. & ſequentib.* & alibi ſæpe, & iam eſt ſine controuerſia receptum. Nam primò, quòd anima vegetatiua ſeparetur à ſenſitiua, & à fortiori à rationali, in plantis notum eſt: vt docet Ariſtot. *dict. lib. 1. de Plantis*, & aliis locis citatis, & *lib. 5. de Generat. animal. cap. 1.* vbi ait, animalia cùm dormiunt, vita plantæ viuere; at è conuerſo plantas non eſſe ſomni capaces, quia expergiſci non poſſunt, nec ſentire. Vnde Auguſt. Serm. 27. de verb. Apoſt. *Nobis*, ait, *viuere cum arbo-* D *ribus, & frutetis commune eſt. Nam vitis viuit cùm viret, areſcit cùm moritur; ſed vita iſta non habet ſenſum.* Et *lib. 2. de Mor. Manich. cap. 17.* irridet Manichæos, qui ſenſum, & rationem arboribus tribuebant. Idem lib. de Hæreſi. *cap. 46.* & lib. de vera relig. cap. 55. *Non ſit*, inquit, *nobis cultus illius vitæ, qua dicuntur arbores viuere, quoniam nullus ſenſus in illa eſt.* Et libro de Quantitate animæ, *c. 33.* contrariam ſententiam vocat, *Impietatem ruſticam, & errorem ſacrilegum, magis ligneam opinionem, quàm ſint ipſæ arbores, quibus patrocinium præbet.* Et quidem meritò, quia, vt docet ſufficienter experientia, nullum ſignum ſenſus, aut cognitionis in arboribus, vel plantis reperitur. Nec enim organa ſenſum habent, nec ſi pungantur, ſignum E doloris exhibent; ſicut animalia etiam imperfectiſſima oſtendere ſolent. Ratio verò eſt, quia plantarum corpora nimis terreſtria & denſa, ac proinde ad ſentiendum inepta. Nam omnia organa ſenſuum, etiam tactus, ſubtilius corpus, magíſque attemperatum requirunt; quia etiam ſenſitiua cognitio cum abſtractione aliqua, & perfectiori modo quàm per alterationem merè materialem fit.

Oſtenditur etiam ratione.

2. *Deinde oſtenditur de ſentiente, reſpectu rationalis contra duplicem errorem.*

Deinde non minùs certum eſt animam ſenſitiuam à rationali ſeparari, quod non negant, niſi qui vel cenſent omnia bruta habere rationalem animam

1. Error bruta pollere ratione, Pythagor. Origen. &c.

animam,vel qui (in aliud extremum declinantes) negarunt bruta ſentire. Primus fuit error Pythagoræ, & aliorum, qui putarunt animas omnium animalium ante corpora extitiſſe, ac ſubinde eſſe rationis capaces, & poſtea vniri corporibus tam brutorum,quàm hominum, quando generantur, vel prout ſors fert, vel ex aliqua prouidentia authoris naturæ. In quem etrorem Origenes, & aliqui hæretici inducti ſunt, contra quos infrà tractando de creatione Animæ rationis diſputabimus.

Exploditur ex Scriptu.

Omiſſo tamen hoc pnncto de exiſtentia humanatum animarum ante corpora, quod ad præſens ſpectat, vanum planè, & ab omni ratione alienum eſt, fingere in brutis rationis vſum; alioqui non ſpecie,ſed tantùm accidentali differentia, ſeu tamquam magis, vel minùs perfectum in eadem ſpecie ab homine diſtinguerentur: quod nemo dicere poteſt, niſi qui *iumentis inſipientibus factus ſit ſimilis*, vel *ſicut equus, & mulus, in quibus non eſt intellectus*, vt Scriptura pronuntiat. Sed & Ariſtoteles 7. *Politic.cap.13.in fine*,ſolum hominem rationem habere diſertè ſcribit.

Item à poſteriori & conſulatur author diſp.1. metaph. ſect. 6.à n.18.

Item in brutis non ſunt ſigna, vel effectus, qui rationis vſum oſtendant.Vnde nec propriam locutionem habent, nec libertatem in operando; ſed naturali inſtinctu ducuntur. Et ideo, quæ vnius ſpeciei ſunt, eodem ferè modo operantur. Vnde conſtat, quòd licèt in aliquibus quædam veſtigia,vel apparentia ſigna diſcurſus appareant, non in ipſis rationis vſum, ſed in authore naturæ ſummam intelligentiam, & ſapientiam oſtendunt.Nam opus naturæ eſt opus intelligentiæ: vt Ariſtotelæi celebrant, & omnes illi effectus, vel ſigna non excedunt neceſſarium modum operandi ex inſtinctu naturæ.

Ariſtotelæi apud Conimb. 2.phyſic. c.9. q.2.a.2 ad finem.

Et eadem ratione licèt aliqua bruta ſint aliquo modo diſciplinabilia, id non excedit gradum ſenſitiuum, quia per memoriam,accedente naturali inſtinctu poteſt ſufficienter fieri.

Denique ab abſurdo.

Denique ex contraria poſitione plures alij errores in fide ſequuntur.Nam ſequitur, vel animas humanas eſſe mortales, vel animas brutorum etiam eſſe immortales,& conſequenter eſſe capaces felicitatis, & miſeriæ, & boni,ac mali,&alia,quæ circa tranſmigrationem animarum afferri ſolent.

3.

2. Error bruta non pollere anima ſenſitiua, eiuſque funct.

Secundum errorem,quòd in brutis non ſit vera anima ſenſitiua, noſtra etiam ætate aliqui docuerunt: arbitrati enim ſunt opera ſenſuum non eſſe materialia,nec fieri,aut eſſe ſubiectiuè in organo corporeo, ſed in ipſamet anima. Vnde colligebant animam ſenſitiuam, vt ſic,eſſe ſubſiſtentem,ac proinde ſpiritualem, & immortalem, & conſequenter, etiam eſſe rationalem. Ne igitur brutis concederet rationalem animam,etiam ſenſitiuam illis negabant.Verumtamen ſententia eſt intolerabilis, & grande paradoxum; & quod ad Theologiam attinet, repugnat Scripturæ dicenti,*Cognouit bos poſſeſſorem ſuum,& aſinus præſepe domini ſui*;& ſexcenta ſimilia, quæ referre ſuperuacaneum eſt.

Repugnat Scripturæ Iſa 1.

Quod autem ad Philoſophiam pertinet, ſententia illa eſt ſenſui manifeſtè contraria.

Item ſenſui & experientiæ.

Quia in brutis videmus eſſe organa ſenſuum, tam externorum,quæ oculis patent, quàm internorum,vt per inciſionem, ſeu anatomiam oſtenditur. Illa autem organa non ſunt fruſtrà data à natura, ſed propter ſenſuum facultates, & operationes. Item experimur, hæc animalia moueri ab appetitu media cognitione, & in ſuo motu interdum viſu, intèrdum auditu, aliquando olfectu, vel excitati, vel dirigi. Deinde ex multis effectibus cognoſcimus habere memoriam,&per

A eam vel timore, vel amore moueri, vel aliquid de nouo diſcere.Vt,v.g.viam,vel locum, vel benefactorem, vel dominum, vel cantilenam, vel verborum ſonum, & quaſi ſermonem. Denique ferè non minora ſigna ſentiendi in his brutis conſpicimus,quàm in hominibus infantibus; vel perpetuò amentibus, qui ratione vti non poſſunt. Eſt ergo naturaliter euidens in his brutis animam ſentientem à rationali ſeparari.

Confutatur tandem ratione.

Et ratio reddi poteſt;quia cùm ſint diuerſi ordinis,&gradus ſentiendi ſit imperfectior, facilè fieri potuit, vt multæ rerum ſpecies illum attingerent, & ad perfectiorem non ttanſcenderent. Vnde, vt Patres notant, in ipſa rerum creatione hanc differentiam Deus oſtendit. B Nam animalia bruta generali quodam modo, ſicut res cæteras creauit, hominem verò ſpeciali modo, ac honore fabricatus eſt; & rationalem animam illi inſpirauit. Ideoque de illo ſolo dixit, *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram.*

Ad fund dicti erroris.

Nec eſt verum operationem ſenſus eſſe immaterialem,aut recipi in ſola anima; & non potiùs in organo corporeo, & quanto. De qua re poſtea ex profeſſo dicendum eſt.

4.

2. Regula bipartita quod è contra gradus perfectior non eſt ſine imperf.

Secunda regula eſt, animam perfectioris gradus ſemper ſupponere inferiorem, vel inferiores gradus;ita vt nec rationalis à ſenſitiuo, nec ſenſitiuus à vegetatiuo ſeparetur. Hanc tradit Ariſtoteles in citatis locis, & eſt communiter recepta, & per experientiam nota.

Prior pars regulæ ex Ariſt. & experien.

Nam gradus rationalis C animæ in ſolo homine inuenitur, in quo à gradu animæ ſenſitiuæ non ſeparatur,vt eſt notum experientia. Ergo nunquam ſeparatur rationalis gradus animæ à ſenſitiuo.

Obiectio.

Dices priorem propoſitionem excluſiuam ſolum habere locum in anima, quæ eſt actus corporis mortalis:in immortali autem corpore poſſe inueniri rationalem gradum ſine ſenſitiuo.

Fulcitur ex Ariſt.

Vnde Ariſt.quaſi hoc præuidens doctrinam hanc ad mortalia viuentia limitauit,indicans,vel in intelligentiis, vel in cælis animam rationalem ſine ſenſitiua inueniri, vt patet ex *lib.2.de Anima,cap.2.text.15.* vbi ſic dicit, *Sed hæc quidem vis*, (id eſt, vegetatiua) *à cæteris ſeiungi,ſepararique poteſt, cætera autem in ipſis mortalibus ab iſta nequeunt ſeparari.* Et clariùs cap.3.text. D 32. *Quibus mortalium ineſt ratio,his ſunt continuò,& cætera cuncta.*

5.

Soluitur obiectio quoad gradus animarum.

Reſpondemus autem,aliud eſſe loqui de gradibus propriarum animarum; aliud verò de gradibus viuentium abſolutè. Hîc priori modo loquimur;& ſic nulla eſſe poteſt rationalis anima, quæ non ſit actus corporis ſentientis, ſeu apti ad opera ſenſuum. Quia non poteſt talis anima corpori vniri, vt forma, niſi, vt per illud propriam intellectualem cognitionem aliquo modo accipiat; non poteſt autem corpus intellectuali cognitioni deſeruire, niſi mediis ſenſibus; & ideo non poteſt eſſe actus corporis, quod vitam ſenſibilem non participet; quem diſcurſum habet D. Thomas 1.p.q.51. & alibi, & *in lib.1. de Angelis,* E *cap.6.* illum latiùs explicuimus. Et ex eodem vlteriùs concluditur veram animam rationalem ſemper eſſe actum corporis natura ſua mortalis, quia illud ſolum capax eſt organi ſenſuum, vt infrà videbimus. Quapropter de propria anima loquendo, limitatio de corpore mortali non erat neceſſaria, cùm nulla ſit vera anima rationalis corporis immortalis; quia nec corpora cæleſtia ſunt verè animata, vt nunc ſupponimus, nec intelligentiæ immortales habent corpora ſibi ſubſtantialiter vnita,

A vt in principio tractatus de Angelis oſtenſum eſt; nec anima humana eſt in aliquo ſtatu actus corporis natura ſua immortalis: ideoque ſimpliciter, & ſine limitatione verum eſt, nullam eſſe rationalem animam reipſa ſeparabilem à ſenſitiua, & vegetatiua, nec dari viuens rationale, quod non ſit ſenſitiuum, & vegetabile. Si verò loquamur de viuentibus abſolutè, vt abſtrahunt à viuentibus ſimplicibus, vel compoſitis, ſeu ab habentibus vitam per animam, vel per ſuam integram ſubſtantiam; ſic verum eſt poſſe dari viuens intellectuale à ſenſu, & nutritione ſeparatum. Et fortaſſe in hoc ſenſu Ariſtoteles limitationem adhibuit, quia huiuſmodi viuens non eſt niſi immortale, vel fortè illam poſuit limitationem, vt intelligentias motrices cælorum excluderet; non quia neceſſaria eſſet exceptio, cùm illæ non ſint veræ animæ, nec ſint rationales, eo modo quo humanæ animæ, ſed quia voluit ab illa diſputatione abſtrahere, & modum animationis cælorum non examinare, vt ſuprà tactum eſt.

Admittitur quoad gradus viuentium.

Satisfit locis Ariſtotelis in in eadem obiectione.

6. *Poſterior pars regulæ oſtenditur.*

Et hinc facilè oſtendi poteſt alia pars huius regulæ, nimirum, gradum ſenſitiuum non poſſe à gradu vegetabilium ita in re ſeparari, vt viuens ſentiens, & non ſe nutriens inueniri poſſit. Quod etiam tradit Ariſtoteles in citatis locis, quamquam in priori loco *cap.2 lib.2. de Ani.* videatur eandem limitationem hîc adiungere, ſcilicet, vt de viuentibus mortalibus intelligatur, innuens, poſſe eſſe viuentia, quæ in corporibus immortalibus ſentiant, & non nutriantur. Sed alienum planè hoc eſt à doctrina Philoſophi, cùm ipſe infrà ex profeſſo oſtendat, non poſſe organa ſenſuum eſſe, niſi in corpore mixto ex elementis, ac ſubinde natura ſua mortali. Illa ergo non eſt limitatio, ſed declaratio, vel potiùs probatio huius partis. Ideo enim gradus ſenſitiuus neceſſariò vegetatiuum ſupponit, quia non poteſt inueniri, niſi in corpore corruptibili, vtpote miſto ex elementis, & temperamento primarum qualitatum. Imò neceſſariò eſſe debet in corpore, quaſi ab intrinſeco mortali, quia oportet eſſe organicum, & partium diſſimiliarium, quæ ad ſenſus recipiendos, & eorum actus exercendos aptæ, ac cum debita varietate diſpoſitæ ſint. Ex hac verò partium organicarum compoſitione intrinſeca mortalitas corporis naſcitur, & ideo ad conſeruandum huiuſmodi corpus diuturno tempore nutritio, ac vegetatio neceſſaria eſt. Et præterea vis ſentiendi per ſpiritus communicatur, qui ſpiritus propter ſuam ſubtilitatem, & frequentem agitationem facilè euaneſcunt, & ideo ad eorum reſtaurationem virtus nutriens neceſſaria eſt. Et ideo animam ſenſitiuam coniunctam eſſe vegetanti neceſſarium eſt, quia ſine illius miniſterio, nec conſeruari, nec operari in corpore, & per corpus poteſt.

7. *Concluditur generalis ratio pro vtraque regula.*

Vnde colligi poteſt generalis ratio vtriuſque regulæ, quoad vtramque partem eius, quoniam infimus gradus comparatur ad medium, & hic ad ſupremum, tamquam genus ad differentiam altioris ordinis, vel gradus contrahibilis ad contrahentem, & tamquam imperfectum ad perfectum; genus autem inueniri poteſt ſine differentia eleuante illud ad perfectiorem ordinem; non tamen è contrario: & natura ab imperfectis ad perfectiora ſenſim progreditur; & ideo inferior gradus ſeparari poteſt à medio, & medius à ſupremo; non tamen è contrario. Nec in his aſſertionibus difficultas alicuius momenti occurrit.

CAPVT VI.

Diſtinguantúrne tres animæ realiter, vel eſſentialiter.

1. *Varii ſenſus præſentis quæſtionis aperiuntur.*

TErtio loco tractare, ac explicare promiſimus *in cap.3.num.3.* quanta ſit diſtinctio inter hęc membra, & ſimul de reali, ac eſſentiali diſtinctione quæſtionem proponimus; quia vnius cognitio ab altera pendet. Ad vtramque verò exponendam varios ſenſus illorum trium membrorum, & plures comparationes, quæ inter illas animas fieri poſſunt, diſtinguere oportet. Poſſunt enim B conferri, vel prout in ſubiectis diſtinctis, & diuerſorum graduum inueniuntur; vel prout in eodem compoſito, ſeu viuente vniuntur. Vt, v.g. ſi comparemus animam, arboris, equi, & hominis, vel in eodem homine animam, quæ eſt principium vegetandi, ſentiendi, & ratiocinandi; vel in equo animam nutrientem, & ſentientem. Veruntamen prior ſenſus nullam habet quæſtionem. Nam per ſe notum eſt tres animas in eo ſenſu acceptas eſſe realiter, & ſubſtantialiter diſtinctas, cùm componant ſuppoſita realiter diſtincta, & illis diſtinctos effectus formales conferant, ſcilicet, eſſe plantæ, equi, & hominis. Hæc autem diſtinctio vt realis tantùm eſt, valde materialis eſt: nam C etiam inter duas animas humanas, & inter quaſcumque ſolo numero diſtinctas reperitur. Quæſtio ergo præcipua, & grauis eſt de his animabus, quando gradus earum in eadem natura, vel ſuppoſito, aut compoſito coniunguntur. Eſtque celebris hæc quæſtio in homine, an in eo principium vegetandi, ſentiendi, & ratiocinandi ſint tres animæ realiter diſtinctæ? Quæ habet ſpecialem difficultatem in anima rationali; & ideo meliùs tractabitur inferiùs poſt explicatam illius animæ ſpecificam eſſentiam, & ſubſtantiam. Hîc verò pauca dicemus de diſtinctione inter animam vegetantem, & ſentientem, quando in vna natura copulantur, in quo ſenſu habet locum quæſtio in brutis. Ex his verò, quæ de illis dicemus, parabitur via ad ea, quæ de anima rationali dicenda ſunt.

Senſus propriè in hoc cap. tractandus.

2. *Quoad diſtinctionem eſſent. 1. aſſertio.*

D Incipiendo ergo à diſtinctione eſſentiali ſeparanda ſunt certa ab incertis. Primò clarum eſt, in purè vegetabilibus viuentibus ſola vita plantarum, dari poſſe animas eſſentialiter diuerſas in arboribus ſpecie diuerſis; in his autem, quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, animas non eſſe eſſentialiter diuerſas, ſed ſolo numero diſtingui. Quia diuerſitas ſpecifica inter compoſita à formis eſſentialiter diuerſis naſcitur; & è contrario ſi compoſita non ſpecie; ſed ſolo numero differunt, non poſſunt animæ maiori differentia diſtingui.

3. *2. Aſſert.*

Secundò receptũ eſt ferè apud omnes (pauciſſimis exceptis) animam, quæ conſtituit ficulneam, E v.g. in generali ratione viuentis, ſeu vegetabilis, aut plantæ, vel arboris: & quæ conſtituit illam in eſſe ficulneæ non eſſe plures, vel duas realiter diſtinctas, ſed eſſe vnam, & eandem habentem plures differentias eſſentiales ratione diſtinctas ſecundùm conuenientias, vel diſſimilitudines, quas cum aliis rebus eiuſdem generis habet. Quæ differentiæ inter ſe dici poſſunt eſſentialiter diſtinctæ, non re, ſed ratione: nec diſtinctæ, vt omnino oppoſitæ, ſed vt inter ſe ſubordinatæ tamquam potentia, & actus, ſeu tamquam determinabile

&

& determinans ſecundùm rationem ; ita enim compoſita inter ſe comparantur, & cum proportione eadem eſt ratio de animabus,ſeu formis,per quas ipſa compoſita phyſicè conſtituuntur.

4. *Vtraque aſſertio verificatur etiam in formis non viuen.* Quod à ſimili declarari poteſt in formis corporum non viuentium, quæ intra eundem gradum inanimatorum, non aſcendendo ad perfectiorem gradum viuentium, talia compoſita cum conuenientia generica, & differentia ſpecifica inter ſe conſtituunt : vt, v. g. formæ ignis, & aquæ, quibus in genere elementi, & in ſpecie talis, vel talis elementi conſtituuntur, ſunt inter ſe eſſentialiter diſtinctæ ſecundùm ſpeciem, licèt in ratione generica eſſentialiter conueniant : in vnoquoque verò elemento illorum vna realiter forma eſt, per quam, & in eſſe elementi, & in eſſe talis elementi phyſicè conſtituitur. Nec aliud cogitari poteſt, niſi fingendo tot formas phyſicas, & realiter diſtinctas in compoſitis phyſicis multiplicari, quot prædicata generica, & ſpecifica nos in eis noſtris conceptibus diſtinguimus.

Id probatur 1. Hæc autem cogitatio vana eſt, & improbabilis. Tum quia aliàs infinitas formas realiter multiplicare neceſſarium eſſet, quia nos in infinitum poſſumus talia prædicata multiplicare, & innumeris modis rerum ſimilitudines, & diſſimilitudines diſtinguere, & inter ſe ordinare ſolemus. *Secundò.* Tum etiam,quia in ipſiſmet formis,& ſubſtantiis ſimplicibus illas rationes, & genericas, & ſpecificas diſtinguimus. *Tertiò.* Tum denique, quia ineptiſſimum eſt transferre ad res ipſas diſtinctionem, & modo noſtro concipiendi fabricatam, & in ſola maiori, vel minori ſimilitudine earundem rerum fundatam. De qua re ſcripſi latiùs *in Metaph. diſp. 13. ſect. 3.* præſertim à *num. 12. & diſp. 15. ſect. 10. n. 5. & ſequentib.* vbi obiectionibus, quæ fieri ſolent, reſpondi.

5. *3. Aſſertio.* Tertiò tanquam notum ponimus, animas vegetatiuas animalium, ſi inter ſe conferantur, cum eadem proportione diſtingui, vel non diſtingui eſſentialiter. Dicendum eſt ergo in animalibus eiuſdem ſpeciei, non eſſe differentiam eſſentialem, ſed tantùm numericam inter animas vegetabiles, ſicut eſt etiam inter animas ſenſitiuas; quia eandem conuenientiam in facultatibus, & actionibus partis vegetantis,quàm ſentientis habent; vt experientia docet. *Eius ratio.* Et ratio eſt, quia in eis anima vegetatiua ſubordinatur ſenſitiuæ, & illi miniſtrat; cùm ergo ſenſitiuæ animæ tantùm numero differant, idem dicendum eſt de vegetatiuis, prout in illis ſunt, vndè è conuerſo, propter eandem rationem, & experientiam, in animalibus diuerſæ ſpeciei etiam animæ vegetantes eſſentialiter diſtinguuntur, eſt enim eadem proportio : quomodo autem fiat hæc diſtinctio, & in quo conſiſtat, ſtatim dicetur. Idémque cum proportione de hominibus iudicandum eſt : nam ſicut habent animas rationales, ſolo numero inter ſe diſtinctas ; ita etiam vegetatiuas, vel ſenſitiuas;quod ſecus eſt reſpectu aliorum viuentium, vt poſtea dicemus. Vnde tandem concluditur, animam vegetatiuam plantæ, & animalis habere inter ſe eſſentialem diuerſitatem : nam in eo etiam gradu magis differunt, quàm duæ plantæ ſpecie diuerſæ inter ſe. Idémque ex diuerſo modo nutritionis augmenti,& generationis animalium,& plantarum,& diuerſis facultatibus,& organis naturalibus, quæ ad huiuſmodi actiones habent, manifeſtè colligitur.

6. *Dubium de differentiis diuidentibus immediatè gradum aliquem viuentis, an ſint perfectioris ordinis.* Solùm ergo relinquitur dubium, quæ ſit differentia illa, per quã eſſentialiter differt forma vegetatiua animalis, à forma vegetatiua plantæ, an ſit aliqua particularis, ſeu magis determinata intra eundem gradũ vegetatiuum,ſicut diſtinguuntur inter ſe duæ animæ duarum arborum ſpecie diuerſarum, vel diſtinctio ſit per differentiam alterius ordinis, & rationis : *Arguitur pro parte neg. Primò.* videtur enim primùm eſſe dicendum ; quia actus,& potentia debent eſſe proportionata,ac ſubinde eiuſdem rationis eſſe debent : ſed duæ animæ vegetatiuæ, equi, & oliuæ, conueniunt in eodem genere animæ vegetabilis; ergo etiam differre debent per differentias eiuſdem ordinis,& gradus,vt illi generi coaptari, & proportionari poſſint. *Secundò.* Deinde poteſt phyſice hoc oſtendi,quia planta,& animal nõ ſolùm differunt in ſenſibus,quæ eſt veluti priuatiua differentia : nam animal habet ſenſus, quibus planta caret ; ſed etiam poſitiuè differunt in facultatibus naturalibus partis vegetatiuæ, quia in vtroque inueniuntur conuenientes inter ſe in genere facultatum vegetabilium, & differentes intra eundem gradum in modo, & ſubſtantia actionum ad illum gradum pertinentium.

7. *Reſoluitur affirmatiuè & ſtatuitur 4. aſſert.* Nihilominus dicendum eſt, animam vegetandi,quæ eſt in equo, non differre eſſentialiter ab ea quæ eſt in arbore, v. g. oliua per differentiam ſpecificam intra gradum vegetabilem contentam determinantem, & contrahentẽ genus animæ vegetabilis, prout conuenit equo ad talem animam vegetabilem, ſed hanc determinationem in equo determinatè fieri per differentiam altioris ordinis,ſeu gradus,vtique ſenſitiui. *Probatio per dilemma.* Probatur,quia vel illa differentia veluti contrahens genus vegetabilis animæ in equo eſſet differentia ſpecifica,& vltima intra eundem gradum contenta,vel eſſet differentia ſubalterna,amplius determinabilis : neutra cogitari poteſt ; ergo nulla fingi poteſt talis differentia. Conſequentia eſt clara ex ſufficienti partium enumeratione facta in maiori propoſitione. *Prior pars dilemmatis.* Minor autem quoad priorem partem probatur, quia ſi illa differentia eſſet ſpecifica, & vltima ; per illam conſtitueretur anima vegetatiua equi in quadam ſpecie vltima animæ vegetabilis, non tranſcendentis gradum plantæ, ſeu formæ conſtituentis quoddam indiuiduum viuens ſpecifica vita plantæ. Conſequens autem eſt abſurdum, & impoſſibile;ergo talis contractio,ac differentia impoſſibilis eſt. Probatur minor,quia indiuiduum ſic conſtitutum,non eſſet tantùm indiuiduum generis, ſed eſſet eiuſdem ſpeciei vltimæ : nam per formam indiuiduam eiuſdem ſpeciei vltimæ conſtitutum eſſet ; ergo non poſſet ſimul eſſe indiuiduum alterius ſpeciei ſubſtantialis, quod eſt contra hypotheſim. Nam tractamus de equo, in quo animam, quæ in illo eſt principium vegetandi, conſideramus. Illa ergo non poteſt eſſe talis, quæ excludat conſtitutionem eiuſdem indiuidui in ſpecie animalis,eſſet autem talis,ſi prius eſſet anima conſtituta in aliqua ſpecie vltima viuentis intra gradum vegetabilem præciſè ſumptum.

8. *Poſterior pars* Altera verò pars minoris priùs ſubſumptæ, ſcilicet, quòd illa differentia non poſſit eſſe ſubalterna, & intra gradum vegetabilem contenta, probatur ; quia ſi illa differentia non eſt vltima, erit communis aliis ; vel ergo eſt communis aliis plantis, ſeu viuentibus intra ſolum gradum vegetabilium contentis, & hoc dici non poteſt, quia infra gradum vegetabilem, vt ſic, nulla eſt differentia communis animæ equi, & quibuſdam formis plantarum magis,quàm aliis : vel ſi omnibus communis eſt,profectò non eſt differentia diſtincta à communi differentia animæ vegetatiuæ,nec magis limitata,aut determinata, quàm illa. Concludimus ergo genus animæ vegetabilis,prout eſt

in animalibus immediatè contrahi per differentiam eleuantem illum ad genus ſenſitiuum: ac proinde quamcumque particularem animam vegetabilem, quæ in animalibus conſideretur, vt diſtincta eſſentialiter ab anima plantæ, immediatè ab illa diſtingui per differentiam eleuantem genus vegetabile ad gradum ſenſitiuum. Quia in animali non eſt medium inter viuens, & animal; ſeu inter vegetabile, & ſenſitiuum, nec in equo eſt tale vegetabile, niſi quia ſenſitiuum eſt; nulla enim differentia media inter illa duo in equo poteſt cogitari.

9. *Ad 1. in n. 6.* Nec obſtant rationes dubitandi ſuprà poſitæ. Ad primam enim dicitur, inter vegetabile, & ſenſitiuum ſufficientem proportionem inueniri, vt inter ſe tamquam determinabile, & determinans, ſeu tamquam potentia, & actus metaphyſici comparentur. *Ad 2. ibid.* Quia, & vegetabile miniſtrat ſenſitiuo, & per illud eleuatur, & perficitur. Ad ſecundum verò non deſunt, qui negant facultates ſequentes gradum genericum eſſe ſpecie diuerſas in ſpeciebus eiuſdem generis, vel eiuſdem, vel diuerſi gradus. Sic enim aliqui putant, ſenſus, v.g. viſum, eſſe eiuſdem ſpeciei in omnibus animalibus, etiam homines comprehendendo; qui fortè idem dicerent de facultatibus naturalibus partis vegetabilis, nimirum, eſſe eiuſdem ſpeciei in omnibus plantis, & animalibus; ſed hoc incredibile eſt, & de ſenſibus id attingemus inferiùs. De inferioribus verò facultatibus, videtur id manifeſtè colligi ex actionibus talium facultatum, & ex organis earum, ac diſpoſitionibus, quas in illis requirunt, & ex ſubſtantiis, vel intermediis, vt ſic dicam, vel quas in fine producunt: vt ſunt ſanguis, ſpiritus, caro, &c. Conceſſa ergo illa diſtinctione inter facultates vegetatiuæ partis animalis, vel plantæ, reſpondeo, illam maiorem perfectionem, quam in animali habent, ex coniunctione ad gradum ſentientem prouenire; quia non eſt in illis alia differentia media, vnde proueniat; ſicut oſtenſum eſt. Et ex fine, ſeu effectu talium facultatum oſtendi poteſt. Nam totum nutriendi, & vegetandi officium præſtant accommodatum muneri ſentiendi; ſignum ergo eſt facultates illas ita manare ab anima vegetatiua, vt ſimul manent ab illa, vt eleuata ad talem animam per coniunctionem ad gradum ſenſitiuum.

10. *Quoad diſtinctionem realem 5. aſſertio in ordine.* Atque ex reſolutione huius dubitationis circa diſtinctionem eſſentialem, expeditur facilè altera de diſtinctione reali. Dicendum eſt enim in bruto animali non eſſe duas animas realiter diſtinctas, per quas in eſſe viuentis, ſeu vegetabilis, & in eſſe animalis conſtituitur. Quæ aſſertio communiſſima eſt, & hoc tempore ab omnibus recepta. Omitto verò authores, quia in locis citandis Metaphyſicæ illos allegaui; & infrà tractādo de anima rationali aliquos referam. *Probatur 1.* Probatur ergo dicta reſolutio, primò, quia planta non conſtituitur in gradu corporis miſti, & vegetabilis per duas formas realiter diſtinctas; ergo nec brutum conſtituitur in gradu viuentis, ſeu vegetabilis, & ſenſibilis per duas animas realiter diſtinctas. Antecedens probatum eſt latè in Metaphyſ. *diſp.* 13. *ſect.* 3. & *diſp.* 15. *ſect.* 10. *à n.* 8. Conſequētia verò probatur ex ſimilitudine rationis, ac proportionis: nam ſicut ſe habet gradus ſenſitiuus ad vegetatiuum: ita ſe habet vegetatiuum ad gradum *Probatur 2.* corporis miſti communis inanimatis. Secundum argumentum ſimile eſt: quia in equo non ſunt duæ animæ, quibus in eſſe animalis, & in eſſe equi conſtituitur. Antecedens receptum eſt commu-

A niter, & conſequentia tenet à paritate rationis. Nam licèt ſenſitiuum addat nouum gradum ſupra animal, hoc non obſtat; quia ſemper illi duo gradus comparantur, vt genericus, & ſpecificus.

Vnde à priori argumentor tertiò ex diſcurſu facto. Quia anima vegetatiua in equo non eſt in reipſa, quaſi ſeparata ab omni determinatione, ſeu ſpecificatione generalis gradus vegetatiui; ita vt ſit quaſi indiuiduum generis, in reipſa exiſtens ſeparatum ab omni ſpecie, id enim repugnat, quia abſtractio generis ab ſpeciebus, non eſt realis, ſed rationis, multo magis, quàm ſit abſtractio ſpeciei ab indiuiduis. Vegetatiuum autem eſt genus, & valde generale, ac abſtractum. Ergo impoſſibile eſt eſſe in reipſa aliquam animam vege- 11. *Probatur à priori.*

B tatiuam in ſolo illo genere conſtitutam. Eſt ergo anima vegetatiua equi determinata in re ad aliquem modum vegetatiui; ergo talis determinatio non eſt per aliam animam in reipſa diſtinctam, quia vna anima non eſt actus phyſicus, ac realis alterius animæ, vt eſt per ſe notum: eſt ergo illa determinatio per differentiam ſola ratione diſtinctam. At verò illa contractio non eſt per differentiam contentam ſub gradu vegetatiuo, vt diſcurſu præcedenti oſtenſum eſt; ergo eſt per differentiam gradus ſenſitiui; ergo in re vna, & eadem forma eſt, qua equus eſt viuens, & animal, licèt ſecundùm rationem genericam, qua viuens conſtituit, concipiatur, vt vegetatiua tantùm; & ſub ratione minùs abſtracta, & ſpecifica reſpectu

C prioris, vt anima ſenſitiua apprehendatur. Et confirmatur, quia aliàs ſi anima vegetatiua, vt præciſa à gradu ſenſitiuo, eſſet forma ſpecifica in aliqua ſpecie vltima, compoſitum ex illa, & materia eſſet ſubſtantia completa in aliqua ſpecie vltima ſubſtantiæ, & ſic non eſſet per vlteriorem formam ſubſtantialem determinabilis, ſeu actuabilis; repugnat ergo in eodem animali duos illos ſubſtantiales gradus eſſe ab animabus realiter diſtinctis; de qua re in allegatis Metaphyſicæ locis plura videri poſſunt. *Confirm.*

Et ex his cum proportione concluditur, etiam in homine animam conſtituentem ipſum in eſſe vegetabilis, & animalis non eſſe duas formas inter ſe realiter diſtinctas, ſed vnam, & eandem ani- 12. *Proxima 5. aſſertio procedit etiam in homine.*

D mam. De qua, eadem proportione, concludi poteſt non eſſe in homine diſtinctam à rationali. Hoc autem in homine habet ſpecialem difficultatem propter immaterialitatem animæ rationalis. Et ideo prius quàm illa tractetur, & expediatur, naturam, & ſubſtantiam rationalis animæ, eiuſque informationem explicare neceſſarium eſt; ideoque, vt dixi, illam nūc omittimus. Et conſequenter de aliis duabus animabus vegetatiua, & ſenſitiua inter ſe collatis, nouam hîc difficultatem mouere neceſſarium non eſt; tum quia nulla occurrit alicuius momenti: tum etiam, quia ſoluendo difficultates circa animam rationalem à à fortiori aliæ expedientur.

Solùm ſupereſt in hoc puncto explicandum,

E quo modo anima in communi in tres animas diſtinguatur, cùm ſæpe illæ reuera non ſint tres animæ, ſed interdum ita coincidant, vt duæ illarum, vel omnes tres in vnam ſimplicem vniantur. Ad hoc ergo declarandum, aduertere oportet, illa tria membra duobus modis accipi poſſe. Primò vt in re ipſa exiſtunt cum ſeparatione reali, & ſuppoſitali, vt ſic dicam, vnius gradus ab alio. In quo ſenſu anima vegetatiua dicitur illa, quæ tantùm vegetatiua eſt, id eſt, quæ ſecundùm ſuā vltimā differentiam intra gradū vegetabiliū cōtinetur, & limitatur. Sēſitiua verò, quæ ad gradū ſenſitiuum 13. *Sitne diuiſio animæ in membra re, an ratione diſtincta. Quomodo ſit in diſtincta re.*

ſitiuum aſcendit, & vltrà non progreditur, ſed intra illum vltimam ſpeciem habet; rationalis verò, quæ in viuente corporeo principium eſt intelligendi, eſto ſit etiam principium aliarum actionum. Et in hoc ſenſu tria illa membra ſemper realiter diſtinguuntur, & eſſentialiter etiam ſecundùm ſpecies vltimas; vt ex diſcurſu proximè facto ſatis notum eſt.

15. *Quo modo in diſtincta ratione.* Secundò poſſunt illa membra ſumi ſecundùm præciſas, & abſtractas rationes communes principij vegetandi, ſentiendi, & ratiocinandi, ita vt vegetatiua præcisè ſumatur ſecundùm genericam rationem principij vegetandi, abſtrahendo ab omni determinatione, ſeu differentia contrahente illam genericam rationem, ſiue intra illum gradum, ſiue vltra illum. Et ſimiliter anima ſenſitiua cum proportione cum eadem abſtractione ſumenda eſt; rationalis verò ex ſe ſolùm dicit ſpecificam rationem communem. In hoc ergo ſenſu illæ tres animæ non diſtinguuntur, vt tres formæ phyſicæ diſtinctæ, ſed vt tria prædicata ſubordinata, quaſi in linea prædicamentali, ſicut diſtinguuntur, viuens, animal, & homo: nam cum eadem proportione diſtingui poſſunt prædicata generica, & ſpecifica in formis, ſicut in compoſitis, quæ per illas conſtituuntur. Et ſub hac ratione non eſt inconueniens, quòd plura ex illis membris in vnum conueniant, quia vt ſic non neceſſariò diſtinguuntur re, ſed ratione tantùm; vt in generibus, & ſpeciebus ſubordinatis manifeſtum eſt, & in capite octauo magis explicabitur.

CAPVT VII.

Cur tres tantùm animæ diſtinguantur, cùm numerentur quatuor viuentium gradus, & quinque potentiarum genera.

1. *Ratio dubitandi bifida.* IN hoc capite explicandum eſt, quod in quarto capite, *num.* 3. quarto loco poſuimus, ſcilicet, an prædicta diuiſio ſufficiens ſit. Et ratio dubitandi eſſe poteſt, quia gradus non diſtinguuntur à nobis, niſi per operationes, & facultates; quia illos non in ſe, neque per cauſas cognoſcimus, ſed à poſteriori per effectus inueſtigamus, *1. Pars.* & ſic animæ potentiæ diſtinguuntur quinque ab Ariſtotele, ſcilicet vegetatiua, ſenſitiua, intellectiua, appetitiua, & potentia motiua; & modi operationum diſtinguuntur ſaltem quatuor. Ergo quinque, vel ſaltem quatuor animæ ſunt diſtinguendæ. *2. Pars ex Ariſt.* Et hoc poſterius de quatuor modis operationum, confirmat Ariſtot. *lib. 2. de Anim. cap. 2.* Vbi in poſteriori animæ definitione quatuor mẽbra ponit, dicens, *Animam eſſe principium eorum quæ his definiuntur, vegetatiuo, ſenſitiuo, intellectiuo, etiam motu.* Ergo addendum fuiſſet in diuiſione quartum membrum, ſcilicet, anima loco motiua. Probatur conſequentia, quia etiam illa eſt actus corporis phyſici organici, & principium ſpecialis operationis vitalis, vtique motus progreſſiui, qui viuentium proprius eſt, & non minus diſtinguitur ab aliis tribus animabus, quàm ipſæ inter ſe diſtinguantur. Nam ſicut anima vegetatiua ſeparabilis eſt à ſenſitiua, & non è contra; ita anima ſenſitiua ſecundùm ipſum Ariſtotelem eſt ſeparabilis à loco motiua, & non è contrario, & loco motiua ſeparabilis eſt à rationali, & non è conuerſo; ergo eadem ratio eſt diſtinguendi animam loco motiuam à cæteris, & conſtituendi illam inter ſenſitiuam, & rationalem, quæ eſt diſtinguendi cæteras inter ſe. *Confirm.* Et confirmatur, quia, vt diximus, eadem eſt ratio de toto, & de parte, ſeu de concreto, & abſtracto, ſeruata proportione. Sed Ariſtoteles diſtinxit quatuor gradus viuentium; ergo eadem ratione diſtinguere debuit quatuor ſpecies animarum.

Imò hinc vlteriùs ſequitur plures quàm quatuor animas eſſe diſtinguendas; quia vt duæ ſpecies animarum diſtinguantur, ſatis eſt vt ita inter ſe comparentur, quòd vna ſit ab alia ſeparabilis, & non è contrario; ſicut vegetatiua ſeparatur à ſenſitiua, & non è conuerſo: at verò intra latitudinem animæ ſenſitiuæ, poſſunt plura membra eodem modo diſtingui. Nam in primis quædam eſt anima, quæ ſolum eſt principium tangendi, ſeu ſenſus tactus, & ſeparatur ab aliis ſenſibus, licèt è contrario anima ſenſitiua ſimpliciter non ſit ſeparabilis ab anima tactiua, vt ſic dicam. Vnde Philopon. *lib. 2. cap. 2. de Anima*, diſtinguit gradum viuentium medium inter plantas, & animalia, quem vocat plantanimal; quia nec eſt tantùm planta, cùm participet ſenſum tactus; nec ſimpliciter animal, cùm non participet abſolutè gradum ſenſitiuum. Et quidquid ſit de modo loquendi, illa anima tactiua ſeparabilis eſt à ſenſitiua perfecta, licèt non è contrario; ergo eadem ratione conſtituet peculiarem animæ ſpeciem. Vltra has verò animas addi poteſt anima concupiſcens: nam hæc etiam eſt diſtincta animæ vis, quæ à quibuſdam aliarum ſeparabilis eſt; licèt non ab omnibus. Imò Plato *in Timæo* illam diuiſit in iraſcibilem, & concupiſcibilem; quibus addidit ſolam rationalem, & ita modo alio longè diuerſo trimembrem animarum diuiſionem tradidit, quem in hoc alij multi poſtea imitati ſunt. *2. Altera ratio dubitandi.*

3. *Reſolutio. Probatur authoritate.* Nihilominus conſtans eſt omnium Philoſophorum ſententia tres tantùm eſſe animarum gradus, prout in illa diuiſione numerantur. Ita enim ſentit Ariſt. *in lib. 2. de Anim.* vbi omnes expoſitores conſentiunt. Tradit etiam optimè Diuus Auguſt. *lib. de Quantitate animæ, cap.* 33. vbi licèt ſeptem gradus vitæ diſtinguat; nihilominus tres tantùm primi ad diſtinctionem animarum, & ad naturalem philoſophiam pertinent: nam reliqui ad moralem, vel ad ſupernaturalem ſtatum viæ, aut patriæ ſpectant; & ita non mutant, nec multiplicant animarum ſpecies, ſed varias perfectiones, & ornamenta eiuſdem rationalis animæ continent. Docuit etiam diuiſionem illam D. Thomas 1. *part. quæſt.* 78. *art.* 1. vbi ſufficientiam illius diuiſionis ex operationibus colligit in hunc ferè modum. *Et D. Thom. diſcurſu.* Quia in hoc diſtinguitur gradus animæ in genere ab aliis formis inanimatorum, quod eſt principium intrinſecum operationis viuentis in ſeipſam, & ad ſuam perfectionem per ſe operantis, quem modum operandi inanimata non habent, vt ſuprà oſtenſum eſt. At verò inter viuentia ipſa tres modi ſic operandi in ſeipſis inueniuntur. Vnus eſt operandi in ſe per organa corporis, & per qualitates materiales & corporeas, & hic eſt infimus, & ad vegetatiuam animam pertinet. Alius modus operandi eſt per organa corporis, mediis tamen qualitatibus aliquo modo incorporeis, & ſic operatur anima ſenſitiua. Tertius modus operationis eſt abſque organo, vel qualitate corporea, qui eſt proprius animæ rationalis; ergo per habitudines ad hos tres modos operandi optimè, & ſufficienter diſtinguuntur tres gradus animarum.

4. *Difficultas prima circa hũc diſcurſum.* In quo diſcurſu, primùm dubitare quis poteſt circa ſubſumptam propoſitionem, cur animam

vegetatiua dicatur operari per qualitates materiales,& corporeas, potius quàm ſenſitiua. Nam ſi per qualitates materiales intelligantur primæ qualitates elementorum, vel miſtæ ex illis, quæ communes ſunt corporibus inanimatis; non per illas tantùm operatur anima vegetatiua, ſed etiam per proprias potentias, vitalem, & nutritiuam; & ſi quas alias habet adiutrices: vt attractiuam, expulſiuam, &c. Si verò per qualitates materiales intelligamus qualitates extenſas in materia, & ab illa pendentes, etiam anima ſenſitiua per qualitates tantùm materiales operatur. Ergo ratio illa diſtinguendi duas animas, non rectè ſubſiſtit. Vnde oritur etiam difficultas circa tertium membrum; quia licèt ille modus operandi valde diuerſus ſit, videtur tamen excedere rationem animæ, vt anima eſt, cùm anima vniatur corpori propter vſum eius ad operationem ſuam.

Difficultas 2.

5\.
Reſponſio ad 1. difficultatem.

Dicendum verò eſt, in præſenti corporeas qualitates appellari illas, quæ materiam ipſam concernunt, & diſponunt in ordine ad ſuum eſſe, vel ad eſſe ſubſtantiale ipſius compoſiti, aut partium eius,& ſic dicitur anima vegetatiua operari per has qualitates, non quia non habeat aliquam propriam potentiam vitalem; ſed quia hæc proximè vtitur calore, ſeu temperamento materiali ad ſuam operationem, & ita operatio eius in ſubſtantia ſua non tranſcendit actiones materiales, ſed tantùm in modo, vt ſuprà explicaui. Vnde in eodem ſenſu negatur, animam ſenſitiuam operari per qualitates corporeas; non quia operetur per proprias qualitates ſpirituales, & immateriales, ſed quia per ſubtiliores formas aliquo modo à craſſitudine materiæ abſtractas operatur. Dices, ergo fundatur hic diſcurſus in ſpeciebus intentionalibus, quarum poſitio valde incerta eſt. Reſpondeo in primis nobis eſſe ſatis certam. Et deinde qui illas negauerit, negare certè non poterit ipſos actus ſentiendi eſſe actiones, vel qualitates altioris ordinis, quàm ſint qualitates merè corporales. Et conſequenter potentias animæ, ſi per ſeipſas,& ſine ſpeciebus tales actus efficere poſſunt, eſſe multo altioris, & ſublimioris naturæ. Atque ita non minus efficaciter colligitur diſtinctio illius gradus ab inferiori,poſitis ſpeciebus intentionalibus, quàm ſine illis. Vnde poſſet etiam diſtinctio illorum duorum graduum ita explicari. Quia operatio rei viuentis circa ſeipſam, aut ordinatur tantùm ad ſeipſam perficiendam, conſeruandam, vel propagandam in ſuo eſſe naturali, & ſic pertinet ad gradum vegetatiuum; vel ordinatur ad ſe perficiendam recipiendo in ſe res alias,& quodam modo formas, vel ſimulachra illarum in ſe formando: & hic ſine dubio altior modus operationis eſt;ex quo generalis ratio animæ cognoſcentis diſtinctæ à vegetabili conſurgit. Ille autem operandi modus, vel per organum corporeum, vel ſine illo fieri poteſt, & ſic diſtinguuntur duæ aliæ animæ, ſenſitiua, & rationalis. De hac verò,quomodo ſit vera anima, licèt ad ſuam propriam operationem corpore, vt proprio organo, & inſtrumento immediato non vtatur, in ſequentibus dicemus.

Inſtantia cõtra hanc reſponſionem remouetur.

Exponitur aliter diſtinctio gradus veget. & ſenſitiui.

Difficultatis 2. expeditio remittitur.

6\.
Concluditur prior pars conſequentiæ poſitæ in fine n. 3.

Atque ita probata relinquitur conſequentia primi diſcurſus principalis,nimirum,diuiſionem eſſe bonam, & ſufficientem. Prior enim pars probatur; quia nos non poſſumus diſtinctionem formarum, niſi ex operationibus venari;illa autem tria genera operationum diſtinctiſſima ſunt, & in modo abſtrahendi à materia plurimùm inter ſe diſtant. Ergo optimè ex illis colligitur diſtinctio eſſentialis, ſeu formalis inter illa membra. Altera item pars de ſufficientia, & adæquatione (vt ſic dicam) membrorum cum diuiſo patet,quia nullum modum operandi formæ informantis corpus,& ſuperantis modum agendi inanimatorum inuenire poſſumus, qui ſub illis tribus non comprehendanrur.Quia nec experientia illum oſtendit,nec facilè cogitari poteſt, etiamſi fingendi detur licentia.

Concluditur poſterior.

7\.
Enucleatur ampliùs duplici notatione.
Primò.

Et hoc fiet faciliùs, & euidentiùs ſi duo conſiderentur. Vnum eſt, partitionem illam, quanuis adæquatam, non eſſe omnibus membris immediatam. Potuiſſet enim anima in communi immediatè diuidi in vegetanrem, & cognoſcentem: rurſus cognoſcens in ſentientem, & intelligentem; quia ſenſus, & intellectus maiorem conuenientiam inter ſe habent,quàm cum vegetandi facultate. Quia verò ad phyſicam cognitionem animarum illa conuenientia parum conferebat; ideo immediatè tradita eſt trimembris diuiſio. Aliud conſiderandum eſt, membra illa non eſſe æquè vniuerſalia:nam ſub primo, & ſecundo membro variæ ſpecies, vel etiam genera animarum comprehenduntur: tertium autem vnam tantùm ſpeciem vltimam continet.Vnde ſi danda eſſet adæquata diuiſio animæ per vltimas eius ſpecies, innumera membra recenſenda fuiſſent. Veruntamen nimis aperoſum, & ferè impoſſibile eſſet adæquatam diuiſionem illo modo tradere, nec ad generalem doctrinam de anima pertinet. Data eſt ergo illa diuiſio per generales modos operandi in corpore cum aliqua excellentia,& minori dependentia à materia; quorum diuiſio neceſſaria erat ad diſtinctam notitiam perfectiorum animarum, & præcipuè rationalis, & omnium facultatum, & actionum eius, & ideo, & ſufficientiſſima, & maximè doctrinalis eſt.

Secundò.

8
Ad rationem dubitandi in n. 1. generalis reſponſio.

Ad primam rationem dubitandi in contrarium reſpondetur, in primis generaliter non eſſe neceſſarium tot multiplicare animas, quot operationes, vel potentias; quia vna anima poteſt habere plures operationes, & potentias: vt anima rationalis,licèt vna ſpecie ſit, habet intellectum, & voluntatem, & anima ſenſitiua habet plures ſenſus, & appetitum. Vnde regula generalis eſt, quando vna potentia comitatur aliam, & vna ab alia non ſeparatur, licèt potentiæ ipſæ multiplicentur,non propterea animarum genera, ſeu gradus multiplicari. Et hac ratione, licèt appetitus vitalis ſit ſpecialis potentia, non conſtituit ſpecialem animæ gradum, quia ſemper cum proportione cognoſcentem potentiam comitatur.Et idem videtur cum proportione dicendum de potentia ſecundùm locum motiua, ſaltem quoad perfecta animalia:nam ſequitur ſenſum, & appetitum,& ab eis non ſeparatur.

9\.
Reſponſio ſpecialis pro 1. parte ibid.

Et ita ad priorem partem illius difficultatis fatemur, dari quinque potentias animæ;quarum ſufficientiam tradit D.Thomas *d. quæſt. 78. art. 1.* Nobis verò ſufficit, quòd diuiſio eſt ad tradendam doctrinam de anima accommodata, & quòd nulla cogitari poteſt animæ potentia, quæ ſub illis membris non contineatur, licèt facilè poſſet in plura diſtingui, vel aliis modis commodè fieri. Vel diſtinguendo appetitum in ſenſitiuum, & rationalem, ſicut cognoſcendi facultates; vel diſtinguendo potentiam generatiuam,quæ in illa diuiſione ſub vegetatiua comprehenditur: ſatis verò eſt, vt dixi, illam diuiſionem eſſe ſufficientem,claram,& doctrinæ accommodatam. Ex illa verò

verò non ſequitur multiplicatio animatum; quia tres ex illis potentiis vni animæ ſenſitiuæ conueniunt. Idémque cum proportione dicendum videtur de anima ſecundùm locum motiua: nimirum, non conſtituere peculiarem animæ rationem, niſi quatenus ſub anima ſenſitiua plures ſpecies, vel etiam genera animarum ſenſitiuarum ſubdiſtingui poſſunt. Nam anima ſecundùm locum motiua ſenſitiua eſt; quia per ſenſum, & appetitum efficit motum, licèt fortaſſe per ſpecialem facultatem in membris corporis exiſtentem, illum exequatur; hoc enim nõ ſatis eſt ad conſtituendum nouum animæ gradum, aut genus ſub illis tribus non comprehenſum. Quia (vt dictum eſt) ex eadem anima plures oriuntur facultates inter ſe ſubordinatæ.

10. *Reſponſio vna pro 1. parte in eodem n. 1.*

Vnde ad replicam de ſeparabilitate animæ ſenſitiuæ à loco motiua, & non è conuerſo, reſpondeo in primis animas non diſtingui per ſolam illam ſeparabilitatem, quæ ex maiori, vel minori potentiarum numero poteſt conſurgere: vt ſi vna anima habeat omnes facultates, quas habet alia, & vltra illas habet aliquam, vel aliquas non communes alteri. Quæ differentia interdum prouenire poteſt ex maiori, vel minori perfectione ſpecifica intra eundem gradum animæ; quando omnes illæ potentiæ eundem modum operandi cum dependentia à materia, & qualitatibus corporis participant. At verò generalis diuiſio animæ per diuerſos modos abſtractionis, vel (vt ita dicam) magis, vel minùs materialiter operandi data eſt. Et ideo ſub vno membro comprehendi poſſunt plures animæ alias differentias inter ſe habentes.

11. *Reſponſio altera.*

Deinde reſpondeo animam ſenſitiuam non ſeparari omnino à loco motiua; quia nullum eſt viuens participans ſenſum, quod non participet vim mouendi ſe, iuxta capacitatem ſuam, & cum proportione. Nam ſi perfectam facultatem ſentiendi internam, & externam habet, vim etiam ſe mouendi habet perfectam, vtique incedendo ab vno loco integro in alium, vel gradiendo, vel volando, vel ſaltando, natando, &c. Si verò imperfectum ſenſum habeat, vt ſolum tactum, ſaltem poteſt moueri, ſe dilatando, & conſtringendo, & ſic mutando locum etiam ſibi adæquatum, licèt tardo, & imperfecto modo. Sic enim diximus ſuprà probando plantas non ſentire, nullum eſſe viuens ſentiens, quod non exhibeat aliqua exteriora ſigna cognitionis, quæ ſigna, non niſi interuentu alicuius motus localis animalia exhibent. Omne enim viuens exteriùs ſentiens, phantaſiam, ſeu ſenſum internum, & conſequenter etiam dolorem, vel voluptatem participant, & per motum aliquem illarum affectionum ſigna exprimunt, dum ſe dilatant, aut colligunt. Veriſimile etiam eſt ſentire famem, vel nimium calorem, & inde poſſe ad quætendum cibum, vel refrigerium modo ſibi proportionato moueri. Ergo ſicut animæ ſenſitiuæ non debuerunt in illa diuiſione multiplicari, aut diſtingui, eo quòd inter eas quædam ſunt perfectæ, & aliæ imperfectæ; ita nec ob virtutem loco motiuam multiplicandæ fuerunt.

12. *Ad confirm. in fine eiuſdem num. 1.*

Sed tunc vrget altera confirmatio, vel inſtantia in authoritate Ariſtotelis potiſſimè fundata: nam addit quartum membrum, diſtinguendo quatuor viuentium membra; quam partitionem tota Philoſophorum Schola acceptauit: vt videre licet in D. Thoma *ſuprà*, & aliis, omnes tamen fundant illam tañtùm in dicta ſeparabilitate animalium ſentientium, & immobilium à ſe mouentibus. Quæ non eſt vera de omnimoda immobilitate, vt oſtenſum eſt: & ita ſolùm ſupereſt diuiſio in maiori, vel minori poteſtate, & perfectione ſe mouendi, quæ inuenitur non minor in gradu magis, vel minus perfecto ſentiendi. Vnde Patres Conimbricenſes *lib. 2. de Anim. cap. 3. quæſt. 2. art. 2.* fatentur, ſi viuens ſumatur, vt dicitur à vita ſubſtantiali, & conſtituitur per animam, vt forma ſubſtantialis eſt, & principium accidentalis vitæ, ſic tantùm tria genera, ſeu gradus viuentium conſtitui debere, vegetatiuum, ſenſitiuum, & rationale, à triplici anima, vegetante, ſentiente, & intelligente. Et hoc ſine dubio conuincit argumentum factum; quia non poſſunt plus multiplicari concreta, quàm abſtracta; nec compoſita, quàm formæ quibus conſtituuntur; ergo nec viuentia plus, quàm ſubſtantiales vitæ, nec vitæ plus, quàm ſubſtantialia principia earum, quæ ſunt animæ. Addunt verò nihilominus dicti authores, ſumendo viuentia; vt ab accidentali vita denominantur, id eſt, ab operatione vitali, vel potentia ad illam, ſic numerari quatuor gradus viuentium, propter gradiendi potentiam, quæ in animalibus perfectis, & non in inferioribus reperitur. — *Quid reſpondeant Conimbricenſes.* — *Eorũ reſponſio altera.*

13. *Non ſatisfaciunt in hac 2. reſponſione.*

Sed contra hoc ſecundum vrget ſemper difficultas tacta, quòd hæc potentia generatim ſumpta pro facultate ſe mouendi localiter, communis eſt omnibus animalibus. Tum, quia re vera ille, qualiſcumque motus animalium imperfectorum, vitalis eſt; quia non fit ſine ſenſu, imaginatione, & appetitu, nec etiam fieri poteſt ſine aliqua intrinſeca facultate actiua proximè mouente, ſiue illa ſit ipſe appetitus, ſiue in qualibuſcunque membris talium animalium exiſtat. Ergo animalia perfecta non excedunt imperfecta in potentia motiua abſolutè, vel in motu, ſed in eius perfectione. Ergo ſicut hoc non ſufficit ad diſtinguendum quatuor gradus animarum, aut viuentium vita ſubſtantiali; ita nec ad diuidendum quatuor gradus viuentium vita accidentali. Præſertim, quia nec nos diſtinguimus vitam ſubſtantialem, niſi per ordinem ad accidentalem, nec vita accidentalis quoad motum localem eſt diſtincta à ſenſitiua, & appetitiua tanquam nouum genus vitæ, ſed tanquam pars (vt ſic dicam) eiuſdem vitæ; ſeu tanquam quædam operatio, conſequens alia eiuſdem vitæ. Eadémque ratione diuerſitas perfectionis in tali motu ſolùm ſequitur ex animabus magis, vel minùs perfectis ſub eodem gradu animæ ſenſitiuæ contentis. Et ideo non magis videtur ſufficiens ad multiplicandos gradus, vel modos viuentium, quàm animarum, nec viuentium vita accidentali magis, quàm ſubſtantiali. Propter quod (ſalua Philoſophi authoritate) quod ad rem ſpectat, non cenſeo eſſe maiorem rationem multiplicandi illa membra ſub ratione, aut nomine animarum, quàm viuentium, & fortaſſe ab Ariſtotele ſolùm fuit ille gradus animalium ſe mouentium diſtinctè numeratus, quia ad tradendam doctrinam de gradu perfectionis talium animalium, & ad explicandam ſpecialiter potentiam motiuam perfectam viſa eſt illa partitio accommodata. — *Authoris reſponſio.*

14. *Ad 2. rationẽ dubitandi in n. 2.*

Et ita reſponſum eſt ad alteram rationem dubitandi. Nam quòd quædam animalia non habeant omnes ſenſus, quibus animalia perfecta prædita ſunt, parum refert ad multiplicandos gradus animarum; quia omnes illi ſub anima ſenſitiua comprehenduntur, nec diſtinguuntur in altiori modo abſtrahendi à materia in ſua operatione, ſed ſolùm in maiori, vel minori perfectione

ſpecifica

ſpecifica ſubalterna, vel vltima eiuſdem modi, & gradus animæ. Opinio autem illa negans viuentia ſolum ſenſum tactus habentia eſſe ſimpliciter animalia, vel habere animam ſenſitiuam abſolutè, & vniuocè (vt ſic rem explicem) Ariſtoteli apertè repugnat, & ab omnibus meritò reiicitur; quia vel diſputat de nomine, & ſine fundamento mutat communem loquendi modum; vel ſi rem ipſam ſpectemus, falsò dicit, vel animam, quæ principium eſt ſentiendi per ſolum tactum non eſſe nouum gradum animæ, ſuperantis gradum animæ purè vegetantis, cùm habeat modum operandi abſtractiorem, & nobiliorem. Vel ſi principium illud eſt in altiori gradu animæ, non eſſe ſimpliciter animam ſentientem, & verum animal conſtituere, cùm ſenſus tactus ſimpliciter ſufficiat ad ſentiendum, & cognoſcendum, & in hoc cum cæteris ſenſibus propriè, & vniuocè conueniat. Itaque ſolùm inde colligitur alia ſubdiuiſio animæ ſenſitiuæ in perfectam, & imperfectam, quæ alterius diuiſionis ſufficientiæ non obſtat, vt iam adnotauimus. Probat autem obiectio illa, non magis eſſe multiplicandos gradus viuentium propter maiorem, vel minorem vim ſe mouendi localiter, quàm propter virtutem ſentiendi pluribus, vel paucioribus modis, vel vno tantùm.

15. *Ad 3. rationem dubitandi ad finē, n. 2.*

Ad vltimam verò difficultatem de anima concupiſcente, reſponſio clara eſt ex dictis; illa enim non eſt diſtincta à ſentiente, & rationali, quia in vtraque eſt appetitiuum principium, quod idem eſt, ac concupiſcens generatim ſumptum. Iam verò declaratum eſt, cur appetitiuum non conſtituat gradum animæ peculiarem, etiamſi ſit ſpeciale genus potentiæ. Vnde illa diuiſio Platonica triplicis animæ in concupiſcibilem, iraſcibilem, & rationalem, non eſt diuiſio animarum, ſed potentiarum animæ, & in ea ratione non eſt integra, nec multum philoſophica; videtur autem excogitata, & accommodata ad explicandos affectus, & morales modos operandi animæ humanæ, vt *in lib.* 3. *&* 5. tractando de appetitu ſentiente, & rationali videbimus.

CAPT VIII.

An diuiſio animæ in dicta tria membra, ſit vniuoca, vel qualis ſit.

1. *Reſolutio aſſir pro 1. parte tituli animam vegetatiuã & ſenſitiuã eſſe mẽbra vniuoca.*

DVæ ſunt difficultates in hoc capite breuiter explicandæ; prior eſt de vniuocatione diuiſionis, qua ſuppoſita, naſcitur alia de qualitate diuiſionis. Circa priorem, non eſt difficultas de anima vegetatiua, & ſenſitiua inter ſe collatis; omnes enim fatentur vniuocè conuenire in ratione animæ, quia & definitiones vtrique ſimpliciter, & cum omni proprietate conueniunt, & nulla ratio æquiuocationis, vel analogiæ in eis inuenitur. Dices inueniri ordinem, quia anima ſenſitiua non eſt actus corporis, niſi media vegetatiua.

Inſtantia diluitur.

Reſpondeo, nihil hoc obſtare vniuocationi, quia non obſtante illo ordine, anima ſenſitiua eſt perfectior in ratione animæ, quàm vegetatiua, quia & perfectius actuat corpus, & nobilioris operationis principium eſt; & non participat rationem animæ à vegetatiua, nec per ordinem ad illam, ſed potiùs ſupponit illam, vt minùs perfectam, & quaſi diſpoſitionem, & potentiam, comparatione ipſius: ſicut numerus maior ſupponit minorem, & figura quædam ſolet aliam ſupponere, & nihilominus in genere numeri, & figuræ inter ſe

A conueniunt. Itaque hac parte ſuppoſita, difficultas eſt de anima rationali. Multi enim cenſent, non eſſe vniuocè animam cum cæteris, quod poteſt modis oppoſitis cogitari, nimirum, vel quòd anima prius dicatur de aliis duabus quàm de rationali, vel è contrario, quòd prius de rationali, quàm de cæteris.

Animam verò rationalem videri membrum analogum.

2. *1. Opinio, ſeu modus explicandi hanc analogiam.*

Prima ergo opinio erit, animam analogicè dici de rationali anima comparatione aliarum. Nam licèt anima rationalis, ſeu principium intelligendi in homine in genere entis, & ſubſtantiæ, ſit nobilius cæteris animabus: vt authores huius ſententiæ ſupponunt, eſtque ſatis per ſe notum, euidenterque ex diſcurſu huius libri conſtabit; nihilominus aiunt, in ratione animæ minus propriè, & analogicè eſſe animam. Ita ſentiunt *in lib.* 2. *de Anim.* Auerroes *text.* 7. *& ibi* Themiſtius, ac Simplicius *text.* 1. *&* 7. & Philoponus.

B

1. Eius fundam ex locis Ariſtotelis.

Quorum opinio probari poteſt ex Ariſt. 2. *de Anim. cap.* 2. *text.* 21. dicente, *Videtur hoc animæ genus eſſe diuerſum, idque ſolùm perinde, atque perpetuum ab eo, quod occidit, ſeiungi, ſepararique poſſe.* Vbi non de ſola potentia intellectus, ſed de ipſa anima intellectiua loquitur. Nam intellectus ipſe nec vniuocè, nec analogicè anima dici poteſt; cùm ergo dicit eſſe alterius generis, indicat non eſſe animam vniuocè, nec eiuſdem rationis cum aliis. Addi etiam poteſt, quod *lib. 6. Topic. c. 5.* vitam inter æquiuoca ponit, eo quòd in plantis, & in aliis, non eadem ratione inueniatur.

C

3. *2 Fundam. bipartitum.*

1. Pro illo coniectura.

Ratio verò huius opinionis videtur fuiſſe, quia anima intellectiua, aut non informat ſubſtantialiter corpus, aut ſi informat, longè aliter, quàm cæteræ. Primò, quia non communicat materiæ totum ſuum eſſe eo modo quo aliæ formæ; quia ita illud communicat, vel materiæ, vel compoſito, vt ſibi abſolutè retineat: nam ita informat, vt in ſuo eſſe ſubſiſtat, & ſic non tantùm eſt, quo aliud eſt, ſed etiam quod eſt, tanquam in ſuo eſſe ſubſiſtens, quod aliæ animæ non habent: ſed omnino ſunt actus, quaſi immerſi materiæ, & non ſubſiſtunt, nec ſunt ſimpliciter, quod eſt, ſed quo aliud eſt.

2. Coniectura

Secundò, quia in modo productionis ſuæ quædam analogia cernitur. Nam ſola rationalis anima fit per creationem, aliæ per eductionem.

D

Vnde aliæ non producuntur, ſed comproducuntur; rationalis verò non ſolùm per ſe producitur, ſed etiam creatur, qui eſt altior effectionis modus, & fortaſſe analogus, cùm ſit proprius Dei, cui nihil eſt vniuocum cum creaturis.

Tertia.

Tertiò ex modo operandi eadem inæqualitas cernitur; quia anima rationalis, vt talis eſt, operatur independenter ab organo corporeo, quod aliæ animæ non habent; ergo ſignum eſt non ita propriè, & verè informare corpus, etiam vt rationalis eſt, ac ſubinde non eſſe tam propriè animam.

4. *Prædicta opinio multis ex capitibus damnatur.*

Veruntamen hic modus dicendi, vel errorem in fide ſupponit, & in eo fundatur, & ideo erroneus eſt; vel certè ſi admittit veritatem fidei,

E

docentis animam rationalem eſſe veram, ac propriam formam corporis, eſt illa opinio improbabilis in Philoſophia, quia non conſequenter loquitur, nec probabili ratione fundatur. Et nihilominus in Theologia cenſuram grauem meretur; quia valdè probabiliter aliquid fieri contrarium ex illa inferri poteſt.

Et 1. eſſe hereticam, ſi velit animã humanam, non eſſe verã corporis formam.

Declaro breuiter ſingula; quia ſi ſententia illa ſupponit principium intelligendi in nobis non eſſe veram, ac propriam formam corporis, conſequenter quidem dicit, non eſſe vniuocè animam cum cæteris; imò dicere debet, potius æquiuocè, quàm analogicè vocari

cari animam, vel ſaltem non eſſe animam intrinſecè, & formaliter, ſed tantùm per quandam proportionalitatem; & metaphoram, valde extraneam: vt in capite primo notatum eſt. Illud autem fundamentum hæreticum eſt, & contra euidentem rationem philoſophicam, vt infrà oſtendetur.

5.
2. Eſſe falsã, eſto admittat eſſe veram formam.

Si autem hæc opinio in illo fundamento non nititur, ſed concedit animam rationalem eſſe veram formam ſubſtantialem humani corporis; ſic euidenter docet falſum, dum negat eſſe verè, ac propriiſſimè animam; ac ſubinde ex eo capite eſſe etiam vniuocè animam. Probatur hoc conſequens, *Primò.* primò, quia ſi verè, ac propriè informat, conuenit propriè cum aliis formis ſubſtantialibus in communi ratione formæ ſubſtantialis; ergo ex hac parte nulla colligi poteſt analogia. *Secundò.* Secundò, quia eſt verus actus corporis potentiâ vitam habentis, & in hoc etiam habet formalem conuenientiam, ac propriam ſimilitudinem cum aliis animabus; ergo definitio animæ illi propriiſſimè conuenit, ac proinde vniuocè. *Tertiò.* Tertiò, ac præcipuè, quia poſito illo principio nulla eſt probabilis ratio analogiæ ex parte animæ. Nam fundamenta contrariæ ſententiæ ad ſummum probant, modum informationis animæ eſſe alterius rationis ſpecificæ; non verò, quòd non habeat conuenientiam vniuocam cum modo informandi aliarum animarum, vt ſtatim reſpondendo eiſdem fundamentis patebit. *Quartò.* Denique ex illa opinione ſequitur ferè euidenter, animam rationalem non verè, ac propriè vniri corpori, vt formam: qui eſt error in fide; ergo & ipſa opinio errori proxima cenſenda eſt. Conſequentia cum minori ſupponuntur vt notæ; & ſequela patet, quia ſi talis ſubſtantia analogicè eſt anima; ergo analogicè animat; ergo analogicè informat; ergo analogicè vnitur corpori vt forma. Hæc autem analogia, ſi qua eſt, non poteſt eſſe cum conuenientia formali; quia tunc nulla ratio analogiæ fingi poſſet. Erit ergo per impropriet atem, & metaphoram ex parte informationis animæ rationalis, quod à vera fide catholica diſſonat, vt videbimus.

6.
2. Opinio ſeu modus explicandi dictam analogiam.

Prius verò quàm fundamentis dictæ ſententię ſatisfaciamus, alteram opinionem expendere neceſſarium eſt. Propter illas enim, & ſimiles rationes, alij dixerunt, diuiſionem illam eſſe analogam, ita tamen, vt principaliùs, propriùs, ac per prius dicatur de anima rationali, quàm de reliquis. Ita docet Iandunus *lib.2. de Ani. quæſt.3.* cum Alexand. *lib. de ſenſ. & ſenſib. in principio*, & Albert. *2. de Anim, cap.5.* & aliqui moderni. Et præcipuè mouentur, quia viuere ſimpliciter conuenit homini, cæteris verò animantibus tantùm ſecundùm quid; ergo & anima hominis eſt ſimpliciter anima, aliæ verò ſecundùm quid, & conſequenter non vniuocè, ſed analogicè. Conſequentia eſt clara; & antecedens probatur hoc modo. Viuens propriè, ac ſimpliciter dicitur, quod ſeipſum mouet, ſed inter animantia ſolus homo ſeipſum ſimpliciter mouet, alia verò tantùm ſecundùm quid; ergo. Probatur minor, quia illud ſeipſum propriè mouet; quod non ſolùm operationem efficit, ſed etiam propter finem propriè operatur, ſuam operationem in finem dirigendo: ſed hoc modo ſolus homo per rationem ſe mouere poteſt. Ergo ſolus ille ſimpliciter viuit, alia verò ſecundùm quid; quatenus in ſeipſis phyſicè operantur, ſeu motum efficiunt. Iuxta quem diſcurſum; etiam inter animam ſentientem, & vegetantem poteſt analogia conſiderari. Tum, quia

Eius primum motiuum ac diſcurſus pro illo.

A dum animalia ſe mouent ex cognitione boni, aliquo modo cognoſcunt finem ſaltem materialiter ſub ratione conuenientis, & boni amati; vegetabilia verò nullo modo finem percipiunt, ſed ſola naturali propenſione in illum feruntur, ſicut cætera inanimantia. Tum etiam, quia bruta veriùs, ac magis propriè agunt in ſeipſis, quia ſecundùm eandem partem, & facultatem in ſe agunt, dum cognoſcunt, & appetunt; vegetabilia verò tantùm ſe mouent ſecundùm quid, per vnam partem efficiendo in aliam, per actionem tranſeuntem. Denique in anima rationali conſiderari poteſt ſingularis perfectio etiam in ratione animæ, quatenus tota informat totum corpus, & tota ſingulas corporis partes. Ergo longe altiori modo eſt corporis forma; aliæ verò comparatione illius B tantùm ſecundùm quid.

2. Motiuum.

7.
Vera reſolutio pro vniuocatione triplicis animæ.

Nihilominus dicendum eſt, animam vniuocè diuidi in rationalem, & reliquas. Ita ſentit Ariſt. *in cap.1. & 2. de Anima*, vbi tradit definitionem animæ omnibus communem, vt ipſe dicit: & comparat figuræ, quæ vnam habet communem, & vniuocam rationem omnibus figuris. Idem docet D.Thomas *2. contr. Gent. cap.60. & 61.* vbi ex profeſſo probat definitionem animæ vniuocè conuenire animæ rationali, cum reliquis, quod idem eſt. Quod etiam bene defendit Ferrara *dicto cap.61.* oſtendens hanc fuiſſe mentem Ariſtotelis. Verum eſt, ipſos loqui præcipuè contra Auerroem, & alios in ſenſu tractato contra priorem opinionem. Tamen conſequenter hoc etiam affirmant. *1. Ratio.* Et probatur primò, quia definitio animæ cum omni proprietate conuenit animabus, C rationali, ſenſitiuæ, & vegetatiuæ, vt in ſuperioribus oſtenſum eſt; ergo vniuocè illis conuenit, tam definitio, quàm definitum. Probatur conſequentia, quia nulla probabilis ratio analogiæ interuenit, quia anima ſenſitiua non dicitur anima per habitudinem ad animam rationalem, nec per imitationem eius. Quòd autem ſit minus perfecta, non ſufficit ad analogiam, nec tollit vniuocationem. Niſi fortaſſe quis velit interpretari ſuperiores ſententias, iuxta modum loquendi Ariſtotelis *7. Phyſicor. cap.7.* dicentis, *In genere latere æquiuocationes*, id eſt, plures rationes ſpecificas. Sed hoc non ſufficit, vt vna ſola animæ ſpecies dicatur anima ſimpliciter, aliæ ſecundùm quid: D nec etiam, vt definitio animæ generatim ſumptæ, non tota, & propriè, ac ſimpliciter in ſingula membra conueniat.

8.
Secunda ratio.

Secundò argumentor, quia viuens vniuocè dicitur de planta, animali, & homine; & animal de bruto, & homine: ergo etiam anima vniuocè dicitur de tribus animabus. Antecedens probatur, tum quia illa ſunt duo genera ſubalterna prædicamenti ſubſtantiæ, ac proinde vniuoca; tum etiam, quia ſimpliciter, & ſine habitudine de inferioribus prædicatur. Conſequentia verò probatur, quia eadem eſt ratio de forma communi reſpectu inferiorum, quæ eſt de compoſitis ſeruata proportione, vt in ſuperioribus oſtenſum E eſt. *Effugium.* Reſponderi poteſt; genus viuentis non ſumi ab anima in communi prout eſt diuiſum huius diuiſionis, ſed ab anima vegetabili prout eſt forma communis omnium viuentium, ſcilicet, plantarum, brutorum, & hominum. Nam prima ratio vitæ eſt anima vegetatiua, teſte Ariſt. *lib.2. de Ani. cap.2.* At verò in omnibus viuentibus anima vegetatiua inuenitur vniuocè, & ideo, *viuens*, inde ſumptum genus eſt omnibus illis viuentibus vniuocum. Quod explicatur per genus animalis, in quo id euidentiùs apparet. Nam animal, vt eſt genus

genus ad hominem, & brutum, non ſumitur ab anima, vt abſtrahit à rationali, & ſenſitiua, & eſt quaſi genus ſubalternum, vtrique commune; ſed ſumitur ab anima ſenſitiua, vt talis eſt. Nam homo non conſtituitur in eſſe animalis per animam rationalem, vt talis eſt, ſed vt ſenſitiua eſt. Et ideo animal eſt genus vniuocum homini, & brutis; ſic ergo viuens, vt eſt genus vniuocum ab anima vegetatiua, ſumitur non ab anima in communi; & ideo non ſequitur animam in communi vniuocè, & æqualiter, tribus animabus, vt tales ſunt, conuenire. Nec etiam ſequitur viuens, vt ſumitur ab anima in communi, eſſe vniuocum.

9. *Obſtruitur mò.* Sed contra hoc inſtatur primò, quia non ſolùm viuens ſub illa ratione ſumptum, eſt vniuocum, ſed etiam, vt ſignificat corpus animatum, ſeu B compoſitum ex anima, & corpore; ſub qua ratione ab anima in communi prout eſt actus corporis organici ſumitur, quia planta, vt planta, tam propriè conſtat corpore, & anima, vt homo, licèt non tam perfecta anima conſtet. *Secundò.* Secundò ſi viuens priori modo ſumptum, eſt vniuocum, & genus; ergo etiam anima vegetatiua vniuocè dicitur de anima plantæ, & de anima rationali, vt vegetatiua eſt, quia vt ſic conſtituit hominem in ratione viuentis; ergo inter animas hominis, & plantæ datur vniuoca conuenientia; etiamſi vna materialis ſit, & alia ſpiritualis. Ergo eadem ratione anima rationalis, vt rationalis, poteſt cum vegetatiua, vel ſenſitiua in ratione animæ conuenire, etiamſi illa ſpiritualis ſit, & hæ materiales ſint, quatenus illos gradus non tranſcendunt. C

10. *Ad 1. fund in n. 2 quoad locũ de anima.* Vltimò confirmatur hæc veritas, quia nulla ratio veræ analogiæ inter animam rationalem, & reliquas inuenitur, vt reſpondendo ad fundamenta aliarum opinionum, facilè oſtendetur. Et in primis ad primum locum Ariſtotelis, quem prior opinio allegat ex 2. *de Anima, text.* 21. concedo in verbis illis, *Sed videtur genus aliud animæ eſſe*, Ariſtotelem loqui de rationali anima. Et ſi pro aliqua ex dictis opinionibus afferri poſſet, potius ſecundæ, quàm priori fauet. Inde tamen ſolùm colligitur, animam intellectualem eſſe nobilioris, & altioris ordinis in ſubſtantia ſua, quàm ſint cæteræ. Hoc autem optimè poteſt conſiſtere cum conuenientia vniuoca, tam in ratione animæ, D quàm in ratione ſubſtantiæ, ſeu ſubſtantialis formæ, cum cæteris animabus. Nam de intelligentiis etiam dicere poſſumus eſſe aliud ſubſtantiæ genus à corporeis; quamuis in genere ſubſtantiæ vniuocè conueniant. Et confirmari hoc poteſt ex verbis ſubiunctis, quibus Philoſophus probat, animam intellectualem eſſe alterius generis, *quia ſola ſeparari poteſt, tanquam perpetuum à mortali.* In quibus in primis pondero verbum *ſeparari*, quia per illud indicatur, priuſquam ſeparetur eſſe corpori vnitam, tamquam veram formam eius; & ita non repugnare nobilitati eius eſſe veram animam vniuocè cum reliquis. Deinde conſidero, ſolùm colligere excellentiam eius, ex eo quòd ſeparabilis eſt, & immortalis. Ex qua proprietate licèt col- E ligatur maior nobilitas ſpecifica; non tamen poteſt inde inferri analogia; aliàs ſequeretur inferiores animas, vel æquiuocè, vel analogicè animas vocari. Veriſimile autem eſt dixiſſe Ariſtotelem, rationalem animam eſſe aliud animæ genus, quia differt ab aliis, tanquam immortale à mortali, in eo ſenſu, in quo dixerat *lib.* 10. *Metaphyſ. cap.* 13. corruptibile, & incorruptibile differre genere, vtique phyſico, vt vocant, ſic enim non eſt inconueniens concedere animam rationalem differre genere ab aliis animabus, quia non pendet in ſuo

A eſſe à materia, ſicut reliquæ, cum hac tamen differentia ſtat conuenientia vniuoca in communi animæ ratione, ſeu in genere logico, vt eſt notum in Metaphyſica, & dixi *in diſp.* 35. *ſect.* 3. *n.* 37.

Alter verò locus Ariſtotelis ex *lib.* 6. *Topicor.* non rectè citatur. Nam verba eius ſunt, *Vita autem non ſecundùm vnam ſpeciem videtur dici, ſed altera quidem animalibus, altera plantis ineſt.* Conſtat autem ex dictis vitam, & animam de ſenſitiua, & vegetatiua vniuocè dici. Nec in eo loco Ariſtoteles de anima rationali mentionem facit. Igitur æquiuocatio de qua ibi loquitur, quamque cauendam eſſe docet, eſt illa, in qua ratio, ſeu definitio propria vnius ſpeciei, ſumitur, tanquam vniuoca omnibus membris, ſeu ſpeciebus ſub genere contentis, vt in illis verbis patet. *Contingit igitur, & ſecundùm electionem ſic aſſignare terminum, ac ſi vniuoca, & ſecundùm vnam ſpeciem omnis vita diceretur.* Solùm ergo negat, vitam eſſe ita vniuocam, vt omnis vita ſit eiuſdem ſpeciei, vt verba ipſa præſeferunt. Vnde videtur, vniuocationem ibi ſtrictè ſumere pro maxima conuenientia, & vnitate communi, & prout æquiuocationibus illis opponitur, quas alibi dixit, in genere latere; illas enim in genere vitæ, vel animæ reperiri non negamus. 11. *Quoad locum ex Topicis in eodem n.* 2.

Ad rationes prioris ſententiæ, relicto hæretico fundamento, quòd anima rationalis non informet corpus: ad aliam partem dicimus, coniecturis ibi adductis rectè probari informationem animæ rationalis eſſe ſpecie diuerſam ab vnionibus aliarum animarum, eſſeque longè perfectioris rationis, & ordinis; nihilominus inde non ſequi, vel rationalem animam non eſſe veram, & propriam formam, vel eſſe analogicè animam; ſed à ſummum ſequi, eſſe ſub genere animæ excellentiori. Vnde ad primam probationem in primis dicimus ſub dubio eſſe, an anima rationalis vnita corpori ſubſiſtat? Tamen, licèt hoc demus, negandum non eſt, quin totum ſuum eſſe corpori communicet; etiamſi priùs illud in ſe habeat, & in eo ſubſiſtat. Simul enim eſt, quod eſt, & quod totus homo ſimul cum corpore eſt, ac ſubſiſtit. Quia licèt ſit actus ſubſiſtens, nihilominus eſt ſubſtantia incompleta, ac proinde ſimul eſt actus ſe totum communicans corpori, etiamſi ab illo in eodem eſſe non pendeat; quæ dependentia non eſt contra communem animæ rationem. Nam licèt aliis animabus contraria conditio inſit; non eſt propter communem rationem animæ, ſed propter earum propriam imperfectionem. Et ita ex omnibus illis differentiis ſolùm concluditur, animam rationalem eſſe alterius ſpeciei, & ordinis ab aliis animabus; non verò eſſe analogicè, vel impropriè animam. 12. *Ad 2. fund. in num. 3.* *Ad 1. coniect. ibid.*

Idémque dicendum eſt ad alteram probationem ſumptam ex modo productionis. Vt enim omittam quæſtiones ibi inſinuatas (ſcilicet, an creatio, & generatio, vel eductiones dicantur, vel effectiones vniuocè, vel analogicè; & an Deus, vt creator, ſit vniuocè efficiens cum aliis agentibus naturalibus) vt alienas à præſenti inſtituto. Dico breuiter quidquid ſit de productionibus, certum eſſe eandem rem, vel plures eiuſdem ſpeciei fieri poſſe per creationem, & generationem. Vnde multo magis ex rebus eiuſdem generis, & in eo vniuocè conuenientibus, vna fiet per creationem, & altera per generationem. Vt Angelus, & homo, cœlum, & elementum. Ita ergo anima rationalis, licèt ſit vera anima, fieri poteſt per nobiliorem actionem, quàm cæteræ animæ, ſcilicet per creationem. Tertia denique probatio ex operatione 13. *Ad 2. coniect.* *Ad 3.*

ratione non organica, ſolùm probat, animam rationalem eſſe immaterialem, non verò impropriè informare corpus; vt poſtea declarabimus.

14. *Ad motiuum 2. opinionis, eiúſque diſcurſum in n 6 Mouere ſeipſum quomodo proprium ſit viuentium.*

Ad fundamentum alterius ſententiæ reſpondeo æquiuocationem in illo committi, quoad terminum illum, *mouendi ſe*, duobus enim modis dici poteſt aliqua res ſe mouere, ſcilicet phyſicè, ſeu efficienter, tantùm motum in ſe efficiendo, vel moraliter ſe in finem dirigendo: cùm ergo dicitur viuens illud eſſe, quod ſeipſum mouet, non intelligitur de motione morali in ordine ad finem, ſed de motione phyſica per efficientiam motus, vel operationis in ſeipſo, per ſe, & ex talis naturæ inſtitutione. Vt in ſuperioribus explicatum eſt. Quapropter ad rationem viuentis, vel animæ ſimpliciter dictæ impertinens eſt modus, quo ſe mouet in ordine ad finem; ſed tantùm conſiderare oportet, an per ſe, ac propriè ſe moueat effectiuè propter propriam perfectionem acquirendam. Nam ſi hoc habeat, erit ſufficiens ad rationem viuentis, vel animæ, etiamſi finem per talem motum intentum per proprium actum non intendat, nec cognoſcat. Vt, verbi gratia, cùm animal aliquid videt, propriiſſimè mouet ſe vitaliter, ſiue propter finem videat, ſiue non. Imò vita æterna, quæ in viſione Dei conſiſtit, eſt non ſolùm propria, ſed etiam perfectiſſima vita, & tamen non eſt illa actio propter finem ex directione operantis; ſed eſt naturalis, ac neceſſaria operatio, per quam finis vltimus obtinetur. Solùm ergo probat ille diſcurſus, illa viuentia, quæ propter finem moueri poſſunt, perfectiùs viuere, quàm alia, quia illa operatio, per quam finis formaliter cognoſcitur, vel intenditur, perfectum gradum vitæ requirit. Idémque ferè dicendum eſt ad alias coniecturas, in quibus inæqualitas inter animam vegetatiuam, & ſenſitiuam conſideratur. Probant enim animam ſenſitiuam eſſe altioris perfectionis, & gradus; analogiam verò nullo modo oſtendunt. Atque idem dico ad vltimum indicium perfectionis animæ rationalis, quòd tota informet ſingulas partes, de quo infrà latiùs dicendum eſt.

15. *Circa partem tituli de qualitate diuiſionis, ratio dubitandi.*

Ex hac verò reſolutione naſcitur dubium ſecundo loco propoſitum, nimirum, qualis ſit hæc diuiſio animæ in tres animas. Ratio autem dubitandi eſſe poteſt, quia ſi diuiſum eſt vniuocum, erit genus, quia prædicatur eſſentialiter, & quidditatiuè de membris diuidentibus, & non eſt ſpecies vltima, nec etiam eſt prædicatum tranſcendens; erit ergo genus. Ergo diuiſio erit generis in ſpecies, quia membra ſunt etiam communia, ſeu vniuerſalia, & eſſentialiter diuerſa. Conſequens autem difficultatem patitur, quia tres animę non condiuiduntur propriè inter ſe tamquam membra mutuò diſtincta, ſed comparantur potiùs tamquam inferius, & ſuperius in linea prædicamentali, vel directè, vel reductiuè; quæ autem ſic ſubordinantur, non diſtinguuntur tamquam ſpecies ſub communi genere, vt videtur clarum in Dialectica; ergo. Declaratur ex ipſis concretis. Nam viuens, animal, & homo non diſtinguuntur inter ſe ſpecie, neque habent genus commune, quod in illa tria membra diuidi poſſit; ergo, nec in animabus id reperiri poteſt. Probatur conſequentia, quia illa tria prædicata concreta, ex tribus animabus deſumuntur, vt ſuprà dictum eſt; ergo eadem eſt ratio de formis, quæ de compoſitis.

16. *Notatio pro reſolutione.*

Ad huius dubij reſolutionem, & clarioré illius diuiſionis intelligentiam, aduertere oportet, communem animæ conceptum dupliciter abſtrahi

A poſſe, iuxta duos modos ſimilitudinis, ſeu conuenientiæ, quæ inter ipſa viuentia, ſeu animas ipſas conſiderari, & diſtingui poſſunt. Primus modus conuenientiæ eſt, quatenus plantæ, animalia, & homines in hoc conueniunt, quòd ſe nutriunt, & vegetant. Vnde in operatione ipſa abſtrahitur conceptus communis nutritionis, vel vitalis generationis. Et conſequẽter in principio talis operationis abſtrahitur communis conceptus animę vegetatiuæ, in quo conueniunt animæ plantarũ, animalium, & hominum, tamquam in communi genere, & ab anima vegetatiua ſic concepta conſtituitur viuens, prout eſt genus commune animalibus, & plantis; vt ſuprà cum Ariſtotele diximus. Et ſimilis conuenientia, & cum eadem proportione,

B conſideranda eſt in anima ſenſitiua, quatenus eſt principium ſentiendi generatim; vt eſt brutis, & hominibus commune. Nam ſicut ſentire commune eſt omnibus illis, ita principia ſentiendi hominis, & bruti in illa communi ratione conuenientiam habent, quæ nomine ſenſitiuæ ſignificatur. Inter animas verò rationales ſola ſpecifica conuenientia reperitur, & abſtrahi poteſt.

Iuxta hanc ergo abſtractionem, & conſiderationem, diuiſum in illa partitione, eſt anima, quatenus eſt principium vitæ, quæ in re ipſa eſt anima vegetabilis in communi, & eſt genus ad omnes animas. Nam omnis anima eſſentialiter eſt principium vegetandi in communi. Diuiditur autem in animam purè vegetabilem, ſenſitiuam, & rationalem, diuiſione vniuoca, & tamquam genus in ſpecies ſuas, non quidem vltimas, ſed partim ſubalternas, partim vltimam; nec diuiſione immediata, ſed media ſaltẽ ex parte. Anima enim illo modo ſumpta immediatè diuidenda eſſet in purè vegetatiuam, & ſenſitiuam ſimpliciter; & rurſus ſẽſitiua in purè ſenſitiuam, & rationalẽ, vt ſuprà etiam notum eſt. Hoc autem non impedit, quominus diuiſio in hoc ſenſu ſit adæquata, & doctrinalis, & conuenienter tradita, ad totam animæ amplitudinem explicandam. Neque contra hunc ſenſum militat difficultas propoſita, quia tres animę: vt ſunt membra diuidentia in ſenſu prædicto, nõ coordinantur in linea prædicamentali, ſed ſunt ſpecies omnino inter ſe condiſtinctæ. Nam anima

17. *Reſolutio.*

Ad rationem dubitandi in n. 15. iuxta proximam reſolutionem.

D vegetatiua, vt eſt membrum diuidens, non ſumitur in cõmuni, vt abſtrahit à vegetatiua pura, ſeu planta, & à vegetatiua animalium: ſed pro vegetatiua, quæ illum gradum non tranſcendit, quę vt ſic non conſtituit viuens in communi, ſed tantùm plantam in communi; & ſic condiſtinguitur à ſenſitiua. Et pari modo ſenſitiua, vt membrum eſt diuidens, ſumitur pro anima præciſè ſenſitiua, quæ non conſtituit animal in communi, ſed brutum; & cõdiſtinguitur ab anima hominis, quæ nõ tantùm ſenſitiua eſt, ſed etiam rationalis. Et hic ſenſus videtur mihi facilis, & ad rem explicandam ſatis accommodatus. Authores autem non videntur communiter ita exponere Ariſtotelem,

E vel rem ipſam; & ideo alius eſt addendus ſenſus, qui non eſt contrarius, vel diuerſus, &, ſi rectè explicetur, veritatem etiam continet.

18. *Notatio altera pro modo altero reſoluendi 2. partem tituli.*

Alius ergo modus conuenientiæ inter prædictas tres animas conſiderari poteſt inter propria earum conſtitutiua, quatenus talia ſunt. Quæ conuenientia priùs in operationibus explicatur: deinde in principiis earum, quæ ſunt prædictæ tres animæ, quæ per ordinem ad operationes diſtinguuntur. Operatio ergo nutriendi, ſentiendi, & intelligendi conueniunt inter ſe, in communi ratione operationis vitalis, de cuius ratione generaliter eſt, vt ſit à principio intrinſeco eius,

in quo talis operatio fit. Et ſub hoc communi genere, vel conceptu continentur tres modi operationum vitalium, vt ſunt nutritio, ſenſatio, & intellectio, non tamen omnino immediatè, quia ſenſatio, & intellectio conueniunt inter ſe in ratione cognitionum, & ita poteſt operatio vitalis diſtingui immediatè in nutritionem, & cognitionem; & cognitio in ſenſationem, & intellectum. Sic ergo anima, quæ eſt principium vitalis operationis in communi, non eſt anima vegetatiua, ſed vniuerſaliorem, magiſque abſtractam rationem habet, ſicut & ipſa operatio. Eſt ergo communis quædam ratio animæ abſtrahens ab illis tribus gradibus, & ſic viuens, quod per illam, vt ſic, conſtituitur, non eſt idem, quod vegetatiuum, ſed idem, quod animatum, id eſt, conſtans corpore, & tali forma, quæ ſit principium actionis vitalis. Viuens autem ſic ſumptum immediatè diuidi poterit in viuens vegetatiuum, & cognoſcitiuum: & rurſus viuens cognoſcitiuum, in ſenſitiuum, & rationale. Vnde tandem concluditur adæquata diuiſio, tum viuentis in illa tria membra, vegetatiuum, ſenſitiuum, & rationale: tum etiam animæ in vegetatiuam, ſenſitiuam, & rationalem.

19. *Reſoluitur & ſatisfit dictæ rationi dubitandi in n. 15*

Sic autem illa diuiſio non eſt generis in ſpecies: nam illa tria prædicata ſolùm ratione differunt, non per differentias oppoſitas, ſed per differentias ſubordinatas, quarum vna eſt per aliam contrahibilis, ſeu determinabilis. Vnde fit, vt illa tria membra poſſint eſſe eidem viuenti, vel eidem animæ eſſentialia. Nam idem homo eſt viuens, animal, & rationale; & eadem anima eſt vegetatiua, ſenſitiua, & rationalis, quatenus eſt principium nutriendi, ſentiendi, & ratiocinandi generis in ſpecies. Quia, vt Ariſtoteles ait *lib. 10. Metaph. cap. 11.* genus, & ſpecies non differunt ſpecie, vtique poſitiuè propter rationem tactam, quia non conſtituuntur differentiis oppoſitis, ſed tantùm negatiuè dici poſſunt, non eſſe eiuſdem ſpeciei, quia non eadem differentia conſtituuntur: vt *in diſp. 7. Metaph. ſect. 3.* notaui. Et eadem ratione non poſſunt habere genus commune: tum quia genus dicit relationem ad ſpecies; tum etiam, quia poſſunt ad conſtituendam eandem integram eſſentiam concurrere. Quapropter ſi aliquis conceptus communis abſtrahitur à conceptu generico, & ſpecifico, vt conceptus cognoſcentis ab homine, & animali, quod eſt genus hominis; & conceptus viuentis à nutritiuo, & cognoſcitiuo, illud commune reuera non eſt genus, etiamſi contingat eſſe vniuocum; ſed erit quaſi tranſcendens quoddam, quod differentias extra ſui rationem, & propriè contrahentes non habet: ſicut conceptus communis, qui interdum abſtrahi poteſt à differentiis ſimplicibus, non eſt genericus, ſed quaſi tranſcendentalis. Huiuſmodi enim eſt conceptus cognoſcitiui, vt abſtrahit à rationali, & ſenſitiuo, cuius ſignum eſt, quia eadem anima hominis, vt ratione diſtinguitur in ſenſitiuam, & rationalem, ſecum conuenit in communi conceptu animæ cognoſcitiuæ. Et ita patet reſponſio ad rationem dubitandi in principio poſitam.

CAPVT IX.

Vtrùm principium intelligendi ſit aliqua ſpiritualis ſubſtantia ſecundùm fidei, & rationis naturalis principia.

1. *Suſcipitur iam ſpecialis diſputatio de anima rationali.*

A HActenus de generica ratione animæ diximus, & illud genus in ſuas ſpecies diuidendo, & quæ ad inferiorum graduum animas pertinent, breuiter, ac pro inſtituto noſtro ſufficienter attigimus, & quod amplius deſiderari poteſt in ſingulis progreſſu dicetur. Iam ergo ad grauiorem & Theologis magis neceſſariam, ac quodammodo propriam de ſubſtantia, & eſſentia animæ humanæ diſputationem primùm accedimus, quam per diuerſa prædicata illius propria, & in quibus aliorum viuentium materialium animas ſuperat, explicabimus, & incipimus ab hac differentia *ſpiritualis ſubſtantiæ*; quia, vt videbimus, eſt fundamentum omnium aliorum attributorum, quæ hominis animam à cæteris diſtinguunt.

Quid nomine ſubſtantiæ in titulo importetur.

Quid autem nomine ſubſtantiæ ſpiritualis in hoc B titulo ſignificetur, breuiter explicandum eſt. Et in primis nomine ſubſtantiæ generatim ſumptæ vtimur, vt abſtrahit à completa, & incompleta; ſeu prout in materiam, formam, & compoſitum ab Ariſtotele alibi diuiditur. Neque verò tam inquirimus, vtrùm principium principale, ac primarium, quo nos intelligimus, ſit hoc modo ſubſtantia, quàm id, vt notum ſupponimus. Quia vel hoc principium eſt vera forma corporis noſtri, vel tantùm illi aſſiſtens. Si hoc poſterius dicatur, licèt erroneum ſit, vt infrà oſtendemus, inde euidentiùs concluditur eſſe ſubſtantiam, quia eſt quid per ſe exiſtens; cùm ſupponatur non eſſe actum informantem. Si verò primum dicatur, inde etiam concluditur eſſe ſubſtantiam, tam propter ea, quæ generatim de anima diximus, & alia, C quæ de ſubſtantiali forma in genere dixi *in diſp. 15. Metaph. ſect. 5.* vbi ex eo, quòd anima rationalis eſt ſubſtantialis forma, dari in aliis rebus corporeis ſubſtantiales formas oſtendi. Tum præterea, quia vitales operationes, & præcipuè intellectuales non poſſunt non radicari in aliquo ſubſtantiali principio, vt eſt per ſe notum, & ex diſcurſu materiæ conſtabit. Tum denique, quia homo, vt homo, eſt vna ſpecies ſubſtantiæ per ſe, quam ex materia, & forma componi neceſſe eſt: componitur autem ex principio intelligendi, vt tale eſt; ergo tale principium in homine ſubſtantia eſt.

2. *Quid nomine ſpiritus.*

Alter terminus in titulo poſitus eſt, *ſpiritualis*, per quem inquiritur quædam eſſentialis dif- D ferentia illius ſubſtantiæ, quæ in homine eſt principium intelligendi; ſupponitur autem per vocem illam eſſe in mundo aliquas ſubſtantias ſpirituales, quod de increata ſubſtantia, quæ eſt ipſe Deus, non ſolùm de fide certum eſt, ſed etiam ratione euidens. Idem verò de multis ſubſtantiis creatis oſtendimus in tractatu de Angelis *lib. 1. cap. 1.* vbi declarauimus ſubſtantiam ſpiritualem corporali opponi, quaſi priuatiuè, ita vt ſpiritualis dicatur, quæ corporea non eſt. Subſtantia autem corporea duobus modis dicitur, vno modo, quæ intrinſecè conſtat ex materia phyſica capaci quantitatis; alio modo, quia in materia extenditur per quantitatem. Priori mo- E do clarum eſt, animam non poſſe eſſe ſubſtantiam corpoream, quia illo modo ſubſtantia corporea non eſt, niſi compoſita ex materia phyſica, & actu, ſeu forma ſubſtantiali, quod repugnat principio intelligendi, quod eſt in nobis. Quia non eſt ſubſtantia compoſita ex partibus eſſentialibus, vt *lib. 1. de Angelis, cap. 7.* obiter oſtenſum eſt. Et præterea oſtendemus infrà, illam non eſſe ſubſtantiam completam; ſubſtantia autem compoſita ex materia, & forma, eſt ſubſtantia, vel natura completa.

Corporeum ſpirituali oppoſitum duobus modis dicitur.

Anima nec corporea eſt primo modo.

3. *Nec item modo poſteriori.*

Poſteriori modo dicitur ſubſtantia corporea, ſubſtantia ſimplex, capax extenſionis partis extra partem ſecundùm tres dimenſiones quantitatis; qualis eſt, vel materia ipſa, vel forma ligni, aut ignis, vel (vt aliqui volunt) ipſa ſubſtantia cæli. Et hoc modo iuxta mentem Auguſtini *epiſtola* 28. ſubſtantia corporea dicitur, quæ ſecundùm partes materiæ quantæ illi coëxtenditur, & partem extra partem habet. Vnde è contrario illa dicetur ſubſtantia incorporea, ſeu (quod idem eſt) ſpiritualis, quæ in ſua entitate partium extenſionem non habet, nec illius capax eſt. Veruntamen iuxta multorum Philoſophorum, atque etiam Theologorum opinionem hoc non ſatis eſt, vt forma aliqua ſubſtantialis ſpiritualis ſit. Nam animam equi, v.g. putant non habere extenſionem, & nihilominus non eſſe ſpiritualem, quia in ſuo fieri, & eſſe pendet à materia.

Concluditur explicatio nominis ſpiritualis in titulo.

Igitur in titulo propoſitæ quæſtionis, per ſubſtantiam ſpiritualem intelligere oportebit talem ſubſtantiam, quæ neque ex materia conſtet, neque illi coëxtendatur, nec ab illa in ſuo eſſe pendeat. Iuxta quam vocis interpretationem ſub illo titulo duæ quæſtiones includuntur. Vna eſt, vtrùm anima rationalis ſit ſubſtantia indiuiſibilis, ſeu carens partibus integrantibus? Alia eſt, vtrùm ſit anima independens? Quæ quæſtio cum illa coincidit, vtrùm anima immortalis ſit? Vt verò diſtinctiùs procedamus, nunc cum D. Auguſtino ſupponamus, omnem illam ſubſtantiam verè incorpoream eſſe, quæ nullo modo eſt capax effectus formalis quantitatis, nec extenſionis, vel compoſitionis partium integrantium. Et in hoc ſenſu inquirimus, vtrùm anima ſubſtantia ſpiritualis ſit?

4. *Qui in hac quæſtione partem negatiuam tenuerint.*

In hoc ergo puncto multorum ſententia fuit, animam hominis eſſe ſubſtantiam corpoream, ac proinde ſpiritualem non eſſe. Ita ſenſerunt omnes, qui eam mortalem fecerunt, quos capite ſequenti referemus. Specialiter verò hunc errorem tribuit Tertulliano Auguſtin. *epiſtola* 157. *& lib. de hæreſi in* 86. Vbi declarat Tertullianum de propria corporeitate eſſe loquutum. Et illum latè impugnat *lib.* 10. *Gen. ad lit. cap.* 24. Eundem errorem tribuit Tertulliano Iſidor. *lib.* 8. *Origin. cap.* 5. dicens Tertullianum docuiſſe animam hominis eſſe immortalem, & nihilominus corpoream illam eſſe credidiſſe, docuítque hunc errorem Tertullianus *lib. de Anima, cap.* 6. *& ſequentibus*, & multis aliis in locis, quos notat Pamel. inter paradoxa Tertulliani *in* 7. Atque eundem errorem ſecutus fuit Vincentius ille, contra quem diſputat Auguſtinus *lib.* 4. *de Anima, & eius origine, cap.* 12. Et in eundem incidit Fauſt. Rhegin. *in epiſtola ad Paulinum.*

5. *Recenſentur aliqui ex Philoſophis pro eadem parte negatiua.*

Eundem ex antiquis Philoſophis docuerunt Anaxagoras, teſte Plutarcho *lib.* 4. *de placitis, cap.* 3. & Stoici apud Euſebium *lib.* 15. *de præparat. cap.* 19. & Lucretius *lib.* 1. *de rerum natura*, quem refert Tertullianus *lib.* 1. *de Anima. cap.* 5. *in fine*, & Auguſtinus *lib. de vtilitate credendi*, illi attribuit, quòd animam ex atomis conſtare dixerit, ſicut Epicurus. Et contra eum diſputat Lactant. *lib.* 7. *diuinarum Inſtitution. capit.* 12. Refertur etiam pro hoc errore Soranus quidam antiquus medicus, quem quatuor libros de Anima commentatum eſſe refert Tertullianus *lib. de Anima, cap.* 6. vt omittam Galenum, & alios, qui dixerunt animam eſſe ſanguinem, aut temperamentum, ſeu harmoniam humorum, contra quos ſuprà diſputatum eſt. Nec alieni ab eodem errore ſunt, qui eaſdem dicunt eſſe hominum, & brutorum animas, de quibus poſtea dicturi ſumus. Pluréſque iſtorum in hunc errorem inductos fuiſſe ait Auguſtinus, eo quòd nimium imaginationi addicti, non poſſent aliquid vt verum ens concipere, niſi corporeum. Vnde eò proceſſerunt, vt Deum ipſum corporeum eſſe diſcerent, vt de Tertulliano idem Auguſt. affirmat, & videri poteſt in Pamel. ſuprà *paradox.* 15.

6. *Arguitur etiam ex Script. pro eodem errore*

Deinde aliqua fundamenta de anima ſpecialiter afferuntur. Primò ex Scriptura, quòd *Lucæ* 16. dicitur anima Lazari deducta in ſinum Abrahæ, & anima diuitis ſenſiſſe cruciatum ignis, & aquam ad linguam refrigerandam petiiſſe. Quo teſtimonio Tertullianus *lib. de Anima, cap.* 7. *&* 8. *& lib. de reſur. carnis, cap.* 17. & Fauſtus *ſuprà* vtuntur. Addit Tertullianus *in lib. de Anima, cap.* 11. illud Gen. 2. *Et inſpirauit in eo eo ſpiraculum vitæ*, vbi ipſe *flatum* legi vult, non ſpiritum. *Nam anima*, inquit, *in ſubſtantia flatus eſt, ab effectu autem dicitur ſpiritus, quia ſpirat.* Et adducit illud Iſai. 42. *Dans flatum populo, qui eſt ſuper terram, & ſpiritum calcantibus eam.* & illud cap. 57. *Spiritus à facie mea egredietur, & flatum ego faciam*, ſeu *ſpiritus ex me prodiuit, & flatus ego feci*, vt Tertullianus allegat. Denique adducit Fauſtus illud Pſalmi 141. *Educ de cuſtodia animam meam*, quod ipſe legit *de carcere*, inde argumentum ſumens, quia non niſi res corporea poſſet in carcere detineri, ſeu cuſtodiri. Cui ſimile eſt illud Pſalmi 29. *Domine eduxiſti ab inferno animam meam, ſaluaſti me à deſcendentibus in lacum.*

7. *Accedunt leues rationes nonnullæ.*

Addit denique Tertullianus *d. cap.* 6. *de Anima*, varias rationes Philoſophorum parui momenti, qualis eſt illa: Quod extrinſecus ab alio moueri poteſt, eſt corpus, anima autem ab alio mouetur extrinſecus, vt cùm *vaticinatur*, inquit, & furit. Item quòd anima mouetur ad motum corporis. Item quòd corpus ipſum corporaliter mouet. Item quòd recedit alterato, & mutato corpore. Imò quòd cibis corporalibus egeat, vt in illo ſuſtentetur, & vires ſuas exercere valeat, & ob defectum cibi deficiat.

Vltima ratio aliquando ponderoſior.

Sed hæc, & ſimilia leuia ſunt. Illud difficilius, quòd anima in ſuis operationibus à corpore pendet, quod quidem de cæteris inferioribus actibus eſt manifeſtum. De intellectuali verò patet, quia vſus ipſe rationis ex diſpoſitione corporis pendet, vt in pueris notum eſt, & per alterationem corporis amittitur, vt in inſanis, vel impeditur, vt in dormientibus. Ac denique ſine vſu phantaſiæ nihil cogitamus. Tam magna ergo dependentia in operando à corpore ſatis indicare videtur, ipſam eſſe corpoream. Denique ſumitur argumentum ab origine animæ, quia per actionem corporalis ſeminis incipit. Signum ergo eſt eſſe corpoream.

8. *Vera aſſertio affirmatiua bipartita. Probatur prior pars primò ex Script.*

Veritas nihilominus eſt, animam rationalem eſſe ſubſtantiam ſpiritualem, & incorpoream, tam iuxta principia fidei, quàm ſecundùm rationem naturalem. Priorem partem probamus primò ex variis locis, ac modis loquendi Scripturæ. Primúmque omnium ponderatur à Patribus, quod de hominis creatione dicitur *Gen.* 1. *&* 2. Nam priori loco eodem modo viuentium omnium ex elementis productio, ſeu creatio refertur per ſimplex verbum, ſeu imperium Dei, dicentis, *fiat*: cùm autem peruenitur ad creationem hominis, inducitur Deus vtens peculiari conſilio. *Faciamus hominem ad imaginem,* &

& ſimilitudinem noſtram, quaſi producturus rem altioris ordinis, & dignitatis à cæteris terrenis animantibus: quam dignitatem non habet, niſi ratione animæ, nec in alio fundari poteſt, niſi in eo, quòd ſubſtantia animæ eſt altioris gradus, quam ſint cæteræ corporum formæ; non poteſt autem eſſe altioris gradus, niſi ſit ſpiritualis, & incorporea. Et hoc declaratur ampliùs *in cap. 2.* vbi creatio animæ rationalis, & infuſio illius in corpus deſcribitur illis verbis, *Formauit Deus hominem de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem.* Quod de nullo alio animali dicitur; etiáſi Deus, quando cætera creauit, illa etiam formauerit quoad corpora, in quibus animam viuificantem induxit, non tamen peculiari actione, ſed illa, qua vnumquodque animal produxit. At de homine Scriptura ſignificat, peculiari actione ſpiraſſe, id eſt, effeciſſe *ſpiraculum*, id eſt, ſpiritum viuificantem hominem, qui eſt illius anima. Non eſt ergo corporea, ſicut cæteræ, ſed eſt ſubſtantia ſpiritualis extrinſecus corpori adueniens, vt verbis Ariſtotelis vtamur. Hunc ſenſum Athanaſius attigit *in tractatu de definitionibus, ſub titulo de Anima, & mente*; cúmque copioſè declarant Leo Papa *ſerm. 4. de Natiuit.* & Chryſoſt. *homil. 11. & 12. in Gen.* Et clariùs Theodor. *ibi quæſt. 23.* & eleganter Auguſt. *lib. 13. de ciuit. cap. 24.* Et in præcedenti tractatu *lib. 3. cap. 7.* alios Patres adduximus; & ideo plura hîc referre neceſſe non eſt.

9. Deinde addi poſſunt loca, in quibus anima hominis ſpiritus vocatur. Quamuis enim vox *ſpiritus*, in Scriptura æquiuoca ſit, & interdum rebus corporeis, & materialibus, vt ſunt ventus, & animæ brutorum, & ſimilia, tribuatur; nihilominus magis propriè, & frequentiùs de ſubſtantiis incorporeis dicitur; & hoc modo hominum animas vocari ſpiritus ex adiunctis circunſtantiis, & contextu, ac frequentia ſermonis clariſſimè colligitur. Probatúrque in primis ex verbis Mariæ Virginis Lucæ 1. *Magnificat anima mea Dominum. Et exultauit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo.* Quæ verba exponens Auguſtinus *in tractatu ſuper Magnificat*, qui ſub eius nomine habetur *in tom. 9.* ſic inquit: *Vnus, & idem ſpiritus, & ad ſeipſum ſpiritus dicitur, & ad corpus, anima: ſpiritus ſpiritalem habuit admirationem; anima corporalem; quare anima dicitur ſpiritus, & è conuerſo. Ideo anima humana quia eſſe in corpore habet, & extra corpus, anima vocatur, & ſpiritus. Anima dicitur, in quantum eſt vita corporis; ſpiritus autem, in quantum eſt ſubſtantia ſpiritualis.* Deinde ſunt optima verba Chriſti Domini Matth. 25. *Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma.* Et quod *cap. 27.* de illo dicitur, *Emiſit ſpiritum.* Et Ioan. 19. *Inclinato capite tradidit ſpiritum.* Luc. 23. *Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum.* Et Dauid Pſalm. 30. *In manus tuas commendo ſpiritum meum.* Et ſimiliter orabat Tobias cap. 3. *Domine præcipe in pace recipi ſpiritum meum.*

10. Sunt etiã optima verba Pauli 1. Corint. 2. *Quis enim hominum ſcit, quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt? ita & quæ Dei ſunt, nemo cognouit, niſi ſpiritus Dei.* Et *c. 5.* de illo fornicario ait, *Iudicaui tradere huiuſmodi Satanæ in interitum carnis vt ſpiritus ſaluus fiat in die Domini.* In quibus locis, manifeſtum eſt, animam hominis vocari ſpiritum; & ita diſtingui à carne, vt ſit capax ſpiritualis exultationis in Deo, & diuini ſpiritus, & ſpiritualium donorum eius, & vt ſeparetur à corpore, in manus Dei tradatur, & capax ſit æternæ ſalutis. Vocatur ergo ſpiritus, tanquam ſubſtantia verè ſpiritualis, & incorporea. Nec refert, quòd etiam anima bruti

A ſpiritus appellatur, *Eccleſ. 3.* Nam ſtatim ibi diſcrimen indicatur, cùm dicitur, *Quis nouit, ſi ſpiritus filiorum Adam aſcendat ſurſum, & ſpiritus iumentorum deſcendat deorſum?* vbi Hieronymus iuxta litteralem intelligentiam inter ſpiritum hominis, & iumenti differentiam aſſignari putat, *quòd ſpiritus hominis aſcendit in cælum, & ſpiritus iumenti deſcendit in terram, & cum carne diſſoluitur.* Quia verò hoc difficile cognoſcitur, ideo ſapientem interrogare, *Quis nouit?* Non quia dubitet, quòd ita ſit. Idque declarant optimè verba eiuſdem Sapientis in eodem libro cap. 12. *Reuertatur puluis in terram ſuam, vnde erat: & ſpiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.* Ac denique ad idem confirmandum iuuant alia, quæ *in lib. 1. de Angelis, cap. 6.* adduximus.

B Secundò veritas hæc oſtenditur ex doctrina Eccleſiæ, & Patrum. Nam in primis Conc. Lateran. ſub Innoc. III. *in cap. Firmiter, de ſum. Trinit.* de Deo inquit, *Sua omnipotenti virtute ab initio temporis vtramque de nihilo condidit creaturam, ſpiritualem, & corporalem, angelicam videlicet, & mundanam; & deinde humanam, quaſi communem ex ſpiritu, & corpore conſtantem* Vbi animam hominis ſpiritum vocat, diſtinguens illam à tota natura corporali, & ſub ordine ſubſtantiarum ſpiritualium illam conſtituens. An verò illa verba quoad hanc partem definitionem fidei contineant, in prædicto loco de Angelis diſputaui. Et licèt demus non continere propriam definitionem, quia non ex directa intentione ad illam veritatem definiendam C dicta ſunt; nihilominus oſtendunt, doctrinam eſſe certiſſimam, & tanquam communi conſenſu Eccleſię receptam à Concilio proponi. Quod poſtea aliud Concilium Lateran. ſub Leone X. *ſeſſ. 8.* confirmauit, docens, non minus certum eſſe animam rationalem eſſe incorpoream, quàm eſſe immortalem, & à corpore independentem. Quod eſſe de fide certum *in cap. ſequenti.* videbimus.

11. *Probatur deinde eadem 2. pars ex Concil.*

Et ita etiam Aug. *Ep. 157. in principio*, inter dogmata certa de origine animæ ponit, *Eam non eſſe corpus, ſed ſpiritum; non creatorem vtique, ſed creatum.* Idémque tradit *in Ep. 28.* prope initium, accuratè declarans vocem *corporis*, omnémque illius æquiuocationem tollens. Vnde *in Pſ. 145.* parũ ab initio, *Natura*, inquit, *animæ, præſtantior eſt quàm natu-* D *ra corporis; excellit multum, res ſpiritualis eſt, res incorporea eſt, vicina eſt ſubſtantiæ Dei.* Imò *lib. 10. Gen. ad litt. c. 24.* certius exiſtimat, animã non eſſe corpoream, *quàm non eſſe ex traduce*, de qua comparatione poſtea dicemus: nam re vera vtrumque certum eſt. Idem latè defendit *in d. lib. 4. de Anima, & eius origine à c. 12.* Denique *in lib. de Quantitate animæ, c. 3. & ſeq.* veritatem hanc variis modis, & rationibus declarare contendit. Quod ex profeſſo egit Claudianus *in tribus libris de ſtatu animæ*, contra Fauſtum ſcriptis, in quorum ſecundo alios Patres allegat: præſertim Greg. Nazianz. Amb. Aug. & Hieron. Quibus addi poteſt Athanaſ. *ſuprà, & Oratione contra Idola.* Baſilius Homilia in illud, E *Attende tibi. Contẽplatione*, inquit, *tuæ tibi inexiſtẽtis animæ incorporeæ, mihi cogita Deum eſſe incorporeum.* Niſſenus, ſeu Nemeſ. *de Opificio hom. c. 1.* Ioan. Maxent. *lib. 2.* Dialog. contra Neſtor. *Anima*, inquit, *quæ non eſt corpus, ſed ſpiritus, carni ſecundùm cõpoſitionem vnita, nullam contractionẽ in minori, nullã extenſionẽ in maiori patitur membro.* Dam. lib. 2. c. 12. *Simplicẽ, & corpore vacantem ſubſtantiam appellat.* Et idẽ docent omnes, quos pro animæ immortalitate in cap. ſequenti referemus. Hæc igitur ad confirmandã priorẽ partem noſtræ aſſertionis ſufficiãt. Venio ad alteram partem, in qua oſtendendum eſt, eandem veritatem ratione naturali poſſe cognoſci.

12. *Item ex Patrib.*

Claudianus habetur tom. 4. Biblioth.

13. *Probatur iam poſterior pars aſſert. ex variis Philoſophis.*

A gnoſci. Quod in primis à ſigno, ſeu effectu oſtendere poſſumus; quia multi Philoſophi fide carentes ſola ratione naturali ducti, veritatem hanc aſſecuti ſunt. Quos refert Claudianus ſuprà *lib.2. à cap.7.* nominans Philolaum, Architam, & Eromenem Tarentinos; & præcipuè Platonem in variis locis. Alios refert Lactantius *lib.7.Inſtit.cap.8.* vbi etiam Pythagoram, & præceptorem eius Pherecydem, eiuſdem veritatis authores facit. Nemeſius *de Natura hominis, cap.2.* Ammonium, & Numenium adiungit. Et Clemens Alexandrinus *lib.5.ſtromat.* refert Platonem in Phedro aſſerentem, animam nec effigiem, nec colorem habere. Euſebius etiam *lib.15. de Præparatione euangelica, c.20.21.* Plotinum, & Longinum pro hac veritate B adiungit. De Ariſtotele, Commentatore, & aliis antiquis eius interpretibus, idem veriùs eſſe credimus, & capite ſequenti oſtendemus, ne fiat repetitio. Nam eadem ſunt de præſenti puncto, & de immortalitate animæ teſtimonia.

14. *Ad idem ratio 1. ex Claudiano duabus nixa propoſitionibus.*

Prima verò ratio ſit, quam indicat Claudianus ſuprà *lib.1.cap.4.* Quia non fuit Deo impoſſibile facere ſubſtantiam creatam ex corpore, & ſpiritu compoſitam; & illam creare ad completam vniuerſi perfectionem pertinuit; ergo ita factum eſt. At verò illa creatura non eſt, niſi homo; ergo eſt homo compoſitus ex corpore, & ſpiritu: corpus autem eſt materia; ſpiritus ergo eſt ipſa anima; eſt ergo ſpiritualis ſubſtantia. Simili diſcurſu *in lib.1. de Angelis, cap.6.* ad probandum eos eſſe ſubſtantias ſpirituales, vſi ſumus: & quæ ibi diximus, hìc C ferè applicari poſſunt.

15. *Oſtenditur 1. propoſitio.*

Prima enim propoſitio de poſſibili videtur per ſe manifeſta, quia in primis id non poteſt eſſe impoſſibile ex defectu potentiæ diuinæ, ſi ex parte obiecti, ſeu effectus non oſtenditur repugnantia; alioqui Deus non eſſet omnipotens, nec infinitæ virtutis. Ex parte autem talis creaturæ compoſitæ ex corpore, & ſpiritu, nulla poteſt repugnantia cogitari; vt facile cõſtabit, diluendo Tertulliani fundamenta. Imò ex naturali ordine formarũ, & ſubſtantiarum, poteſt ſatis veroſimiliter oſtendi hoc genus ſubſtantiæ compoſitæ ex corpore, & ſpiritu, eſſe poſſibile. Quia materia cùm ſit ſimplex entitas ſubſtantialis, & potentialis, de ſe capax eſt D quorumcunque actuum ſubſtantialium habẽtium naturalem aptitudinem ad informandam materiam. Ex parte verò actuum ſubſtantialium duo extrema inueniuntur: nam quidam ita ſunt actus carentes omnino potentialitate materiæ, vt ſint in ſe omnino completi, & naturaliter inepti ad informandam materiam. Alij verò ſunt actus, qui ita ſunt ad actuandam materiam ordinati, vt coextendantur illi, & in ſe non poſſint exiſtere, niſi ſuſtententur ab illa. Ergo non repugnat dari actum ſubſtantialem medium, qui & actuare materiam poſſit, & illi non coëxtendi; nec ab illa pendere, ſed ſubſiſtentem, & indiuiſibilem entitatem in ſe habere; & hoc eſt eſſe ſpiritualem ſubſtantiam.

Declaratur ampliùs.

Declaratur præterea; quia non repugnat intelle-E ctualem ſubſtantiam corpori ſubſtantialiter copulari, vt illo vtatur, vt inſtrumento ad intellectualem etiam perfectionem acquirendam; ergo poterit dari ſubſtantia compoſita ex corporali materia, & intellectuali ſubſtantia. Intellectualis autem ſubſtantia ſpiritualis eſt, vt tractando de Deo, & Angelis eſt oſtenſum, & ſtatim etiam probabitur; ergo poſſibilis eſt ſubſtantia compoſita ex corpore, & ſpiritu.

16. *Oſtenditur 2. propoſitio. Primò.*

Altera propoſitio, nimirum, ſi poſſibilis eſt talis creatura, illam neceſſariam fuiſſe ad complementum vniuerſi, multis modis ſuaderi poteſt. Et in primis, quia vniuerſum perfectum debet omnes gradus rerum complecti, & præſertim illos, in quibus notabilis varietas reperitur; quæ maximè in illa mirabili compoſitione, & quaſi miſtione inuenitur. Deinde, quia hic ſenſibilis mundus debuit habere Principem aliquem creatum, cuius vſui inſeruiret, quíque illi dominaretur: hic autem eſſe non potuit ſubſtantia omni ex parte materialis, quia non eſſet rationis capax, & conſequenter nec dominij; nec etiam debuit eſſe creatura merè ſpiritualis, quæ per ſe, & propter ſe, non indiget vſu corporalium rerum; ergo eſſe debuit ex ſpiritu, & corpore compoſita, vt ratione corporis vſu corporalium rerum indigeret, & per ſpiritum poſſet inferioribus dominari. Denique, quia naturalis ordo poſtulat, vt ſuperiora inferioribus connectantur per media, ne fiat tranſitus ab extremo ad extremum, niſi per medium; quod & ſit ſupremum infimi, & attingat infimum ſupremi. Genus autem rerum purè ſpiritualium, & genus rerum purè corporalium, ſunt quaſi duo extremi ordines vniuerſi; optimè ergo connectuntur, mediâ creaturâ compoſitâ ex corpore, & ſpiritu, quæ vtriuſque extremi naturam participet: & ratione corporis ſit infra ſpiritualia, quamuis illa attingat ſecundùm partem ſpiritualem, quam includit, & ratione illius ſupra omnia corporalia exiſtat. Si ergo talis creatura poſſibilis eſt, ſine dubio à Deo facta eſt, qui ſemper facit, quod magis expedit, quódque penſatis omnibus, conuenientiſſimum eſt. Quòd autem talis creatura, ſi facta eſt, non ſit, niſi homo, notius eſt, quàm vt probatione indigeat. Nec minùs notum eſt, ſi quam ſpiritualem partem habet homo, illam non eſſe, niſi animam, quia ſolùm ex anima, & corpore conſtat, vt in ſequentibus oſtendetur.

Secundò. *Tertiò.*

17. *2. Ratio principalis ſumpta ex capacitate noſtra obedientiali ad ſpiritualia.*

Secunda principalis ratio ex capacitate principij noſtri intelligendi accipitur. Potéſtque vel ex capacitate ſupernaturali, ſeu obedientiali; vel etiam ex ſola naturali ſufficienter formari. Et priori modo erit ratio theologica tantùm, certa in principiis, & in illatione euidens: poſteriori autem modo erit naturalis, & per ſe ſatis efficax, ex principiis, & illatione ſatis euidentibus. Priori modo ſic colligimus. Anima eſt capax diuini eſſe ſupernaturalis, id eſt, magni, & pretioſi doni, quo diuinæ naturæ conſors efficitur, *1.Petri 2.* Item eſt capax contrahendi cum Deo veram amicitiam, & familiaritatem: ac denique eſt capax viſionis claræ diuinæ eſſentiæ. Sed hæc, & ſimilia dona non poſſunt eſſe, niſi ſpiritualia; quia Deus, quem proximè reſpiciunt, & cuius naturam ſingulari modo redolent, ſummè incorporeus, & ſpiritualis eſt. Ergo etiam animam, quæ illis donis ſubiicitur, ſpiritualem eſſe neceſſe eſt, vt potentia actui proportionata ſit. Et hanc rationem confirmant illæ locutiones Pauli, *Qui adhæret Domino, vnus ſpiritus eſt*, 1.Corinth.6. Et Illud, *Spiritus viuit propter iuſtificationem*, Rom.8. Et *ſimiles ei erimus, & videbimus eum, ſicuti eſt*, 1. Ioannes 3.

18. *Confirmatur proxima ratio.*

Huc etiam ſpectat, quòd animus noſter ſpiritualibus rebus maximè delectatur, & quaſi paſcitur, & nutritur. Ergo ſignum eſt, animum ipſum ſpiritualem eſſe. Nam vnumquodque viuens cibis ſimilibus, & proportionatis maximè gaudet. Vnde eſt illud Nazianzeni *in Apologetico*, quod Claudianus etiam *d. lib.2.* refert, *Magnum inter corpus, & animum eſſe diſcrimen. Nam ſicut corpus corporalibus paſcitur, ſic anima incorporeis ſaginatur.* Hanc etiam rationem fuiſſe vnam ex potiſſimis argumentationibus Philoſophorum, præſertim Platonicorum ad probandum animam

eſſe incorpoream, refert Tertullianus lib. de Anima, cap. 6. *Quia omne corpus*, ait, *corporalibus ali iudicant, animam verò, vt incorporalem, incorporalibus, ſapientiæ ſcilicet, ſtudiis*. Et eadem vtitur Greg. Niſſen. *ſuprà*, eámque ex Ammonio refert. Sic etiam dixit Marſilius Fiſcin. lib. 8. de Theolog. Platon. cap. 2. *Animam paſci incorporea, & æterna veritate*, ac proinde incorpoream eſſe.

19. *Tertulliani euaſio refellitur.*

Reſpondere autem conatur Tertullianus ex Sorano, humanam animam corporalibus quoque cibis ali, & deficientem aliquando corporalibus fulciri alimentis; quòd ſi illi in totum adimantur, à corpore dilabi. At hæc reſponſio nullius momenti eſt. Nam hæc alimenti corporalis neceſſitas non eſt propter animam ſecundùm ſe ſpectatam, ſed propter corpus, cuius eſt forma; & ita ex hac indigentia non probatur ipſam eſſe corpoream, ſed probatur, ipſam eſſe formam corporis, in quo peculiarem diſpoſitionem poſtulat, vt ei vniatur, & maximè, vt membris, & facultatibus corporis, vt inſtrumentis vti valeat; ideoque ad conſeruandam, vel reſtaurandam illam corporis diſpoſitionem, alimentis corporeis indiget. At verò anima ſecundùm ſe, & vt eſt intelligendi principium, non vtitur cibis corporeis, ſed ſpiritualibus, & præcipuè Deo ipſo, quem naturaliter maximè appetit, & extra illum non quieſcit, iuxta illud Auguſtini in Confeſſionibus lib. 1. cap. 1. *Feciſti nos Domine ad te, & inquietum eſt cor noſtrum, donec perueniamus ad te*. Et in lib. 10. de Ciuit. c. 4. *Bonum noſtrum nullum eſt aliud, quàm Deo cohærere, cuius vnius anima intellectualis incorporeo (ſi dici poteſt) amplexu, veris impletur, fœcundatúrque virtutibus.* Quod ſuo etiam modo aſſecutus eſt Plato, dicens in Conuiuio, *hominem pulchritudinis diuinæ inſpectatione beatum fieri, & veris, ac expreſſis virtutibus ali.* Ergo ex hac etiam naturali capacitate, & propenſione ad Deum cognoſcendum, & amandum, & ad ſapientiam, & virtutes, veritatem, & honeſtatem, optimè colligitur animam eſſe incorpoream, cùm illa omnia incorporea ſint, & omnibus corporalibus rebus excellentiora. Et hæc ratio ex ſequenti maximè confirmabitur; nam in illa hanc animæ capacitatem magis ponderabimus.

20. *3. Ratio principalis ſumpta ex capacitate noſtra naturali ad ſpirituales actus.*

Tertia igitur ratio, & maximè philoſophica eſt, quæ ex ipſa operatione intelligendi & amandi ſecundùm rectam rationem ſumitur, éſtque huiuſmodi. Operatio propria animæ, vt eſt intelligendi principium, eſt in ſe ſpiritualis; ergo & principium eius proximum, ſeu potentia, à qua proxima elicitur, eſt ſpiritualis; ergo etiam principium principale talis operationis, quod animam rationalem vocamus, eſt ſubſtantia ſpiritualis. Prima conſequentia per ſe nota, & euidens videtur; tum, quia nõ poteſt operatio eſſe altioris ordinis, quàm ſit potentia, cùm & potentia per actus ſpecificetur: & è conuerſo actus à potentia habeat ſuam dignitatem, & excellentiam: tum etiam, quia illa operatio eſt actus immanens, qui in eadem potentia recipitur, à qua elicitur: ideoque ſi ſpiritualis eſt, non niſi in ſpirituali potentia recipi poteſt. Secunda conſequentia eiſdem modis probatur; quia illa potentia vel eſt ipſamet anima, vt quidam volunt; vel ſi eſt res diſtincta ab animæ ſubſtantia, manat ab illa tanquam propria eius paſſio, ſeu proprietas; non poteſt autem immaterialis proprietas connaturaliter oriri, niſi ab immateriali principio: recipitur etiam illa facultas in ipſa animæ ſubſtantia, tanquam in ſubiecto, cui inhæret; ergo ſi ſpiritualis eſt, ſpirituale ſubiectum requirit, quia non poteſt qualitas ſpiritualis, & indiuiſibilis recipi (ſaltem naturaliter) in

Prima rationis conſequẽtia oſtẽditur.

Oſtenditur ſecunda.

A ſubiecto diuiſibili, & corporeo. Atque hoc genere argumentationis vſus eſt Ariſtoteles *lib. 1. de Anima, cap. 1. text. 12. & 13. & lib. 3. cap. 4.* & poſtea videbimus. Et eſt conſentaneus Dionyſio *lib. 1. de Caleſt. Hierar. cap. 11.* dicenti, operationem potentiam ſequi, & potentiam ex natura, ideoque ex operatione potentiam & naturam inueſtigari, & innoteſcere. Vnde etiam Auguſt. *lib. de Immortalitate Animæ, cap. 6.* dixit, ad inueſtigandam animæ naturam, *omnibus viribus incumbendum eſſe, vt quid ſit ratio ſciatur*, vbi per *rationem*, actum ratiocinandi intelligit: nam ſtatim addit, *Ratio eſt aſpectus animi, quo per ſeipſum, non per corpus verum intuetur: aut ipſa veri contemplatio, non per corpus.* Et hoc modo ratiocinatur in hac materia D. Thomas B *2. contr. Gent. cap. 49.*

Ratiocinatio hæc conſentanea eſt Ariſtoteli, & Dionyſio.

Item Auguſtino.

Atque etiam D. Thomæ.

21. *Oſtenditur iam rationis antecedens, de actibus circa obiecta ſpiritualia.*

Probatur ergo antecedens principalis rationis. Primò ex obiectis ſpiritualibus, quæ intelligendo contemplamur, Deum nimirum, & intelligentias: nam actus debet eſſe obiecto proportionatus, cùm inde ſpeciem ſumat; ergo actus, quo intelligimus Deum, vel Angelum, ſpiritualis eſſe debet. Obiicies, illam rationem non eſſe bonam, quia nos non cognoſcimus Deum, vel Angelum, prout in ſe eſt, ſed per analogiam ad materialia; ergo inde colligi non poteſt, actum illum eſſe ſpiritualem. Vnde etiam imaginatio poteſt apprehendere Angelum, vt motorem cæli, vel vt pulchrum iuuenem, & alatum; & Deum ipſum poſſumus aliquo modo per phantaſiam apprehendere, C cùm poſſimus etiam per ſenſum in illo delectari, iuxta illud, *Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum.* Nec ſatis eſt reſpondere, quòd licèt anima in corpore non cognoſcat Angelum, vel Deum, prout in ſe eſt, ſeparata id poterit; hoc enim licèt in re ita ſit, non tamen illa ratione probatur intentum. Quia nunc non experimur illum modum res ſpirituales cognoſcendi per proprios conceptus, ſeu imagines: at nunc ſolùm poſſumus argumentari ex actibus, quos experimur, de quibus procedit obiectio facta, quòd quoad illum imperfectum modum cognoſcendi non ſit neceſſatius ſpiritualis actus, vt actus phantaſiæ oſtendunt. Nihilominus tamen ratio eſt ſatis efficax, D quia licèt intellectus animæ coniunctæ corpori non concipiat propriam entitatem Dei, aut Angeli, nec illam repræſentet, vel apprehendat eius ſpiritualitatem, & modum eſſendi, prout eſt in ſe; nihilominus, quantùm ad actum iudicij, verè cognoſcit illas ſubſtantias eſſe immateriales, & incorporeas, & alterius ordinis à ſubſtantiis quantitati ſubiectis; qui actus non poteſt cadere in ſenſum. Quin potiùs ad ferendum hoc iudicium eleuatur mens noſtra ſupra ſenſus, & vincit illos, à ſenſibilibus abſtrahendo, vt de ſpiritualibus, quatenus talia ſunt, iudicare poſſit; ergo talis actus ſpiritualis eſt.

Obiectio.

Obiectionis euaſio obſtruitur.

Satisfit obiectioni.

22. *Satiſfit amplius.*

Accedit, quòd intellectus noſter ita de illis obiectis ſpiritualibus cogitat, vt circa illa diſcurrat, & proprias eorum naturas intelligere conetur, ac E proprietates corporibus repugnantes illis conuenire aſſequatur; non poteſt ergo illa eſſe actio corporea. Et quamuis ex hoc diſcurſu immediatè ſolùm inferatur, aliquos actus intelligendi animæ noſtræ eſſe ſpirituales; inde tamen optimè concluditur, omnes actus intelligendi eiuſdem animæ eſſe ſpirituales, quia ex vno actu ſpirituali ſtatim colligitur potentia ſpiritualis, vt oſtenſum eſt. Et hinc poſſet immediatè inferri ſubſtantia ſpiritualis, quia nulla ſpiritualis potentia eſſe poteſt, niſi in ſpirituali ſubiecto, præſertim connaturaliter, & tanquam intrinſeca proprietas

tas eius. Verumtamen etiam ex vno actu immateriali vlteriùs concluditur, omnem actum à tali potentia elicitum, eſſe ſpiritualem, quia potentia ſpiritualis non eſt capax actus eliciti materialis, & immanentis in ipſa, vt eſt omnis actus intelligendi. Cùm ergo omnes actus intelligendi ſint ab eadem potentia proxima, vt ſupponimus, ſi vnus eſt ſpiritualis, omnes erunt ſpirituales, etiamſi circa corpora verſentur, quia per ſpiritualem actum poteſt corpus altiori modo repræſentari, & cognoſci, vt in Deo, & Angelis conſtat; & hanc maiorem perfectionem participat actus, co ipſo, quòd eſt à potentia ſpirituali, qualis eſt intellectiua potentia, vt prior ratio probat.

23. *Oſtenditur deinde à quibuſdam, prædictum antecedens de actibus circa obiecta corporea, ex Ariſtotelis effatis.*

Addit verò Ariſtoteles *lib.3. de Anima, cap.5. text.4.* ſpecialem rationem, per quam ex corporum etiam cognitione colligit potentiam cognoſcentem illam eſſe ſpiritualem, ſeu immaterialem. Quoniam anima intellectiua omnia corpora intelligere valet; cognoſcit enim cæleſtia, & terreſtria, ſimplicia, & miſta, & ſic de reliquis. Ergo illa intelligit per potentiam ſpiritualem, & non per corpoream. Probat conſequentiam, quia intellectio fit, recipiendo ipſum intelligibile; & ideo potentia, vt omnia cognoſcere valeat, à natura recepti denudata eſſe debet; quoniam *intus exiſtens prohibet extraneum*, vt in viſu, & aliis ſenſibus videre licet. Ita exponunt rationem illam multi expoſitores, qui eam, vt demonſtrationem reputant. Et illa vtitur D.Thom. 1.*p.q.75.a.2.* Et poteſt ampliùs in hunc modum ex mente eiuſdem Philoſophi declarari, quia potentia corporea in corpore inhæret, & conſequenter certum organum, ſeu partem corporis, & determinatam eius diſpoſitionem requirit. Ergo non poteſt eſſe potentia vniuerſalis ad omnia corpora cognoſcenda. Probatur conſequentia, quia diſpoſitio vnius organi corporei, non poteſt eſſe apta ad omnia corpora cognoſcenda; ſicut in ſenſibus videmus, non eſſe aptam eandem organi diſpoſitionem ad omnia ſenſibilia percipienda.

Declaratur & confirmatur.

24. *Inſtatur ab authore cõtra illa effata.*

Nihilominus hic diſcurſus Ariſtotelis difficilis eſt. Primò, quia ſi eſſet efficax, in ſimili forma probaret, intellectum non eſſe ſpiritualem potentiam, nec rem intelligibilem, quod eſt abſurdum, vt per ſe patet. Sequela probatur, quia omne recipiens debet eſſe denudatum à natura recepti, ſed intellectus recipit in ſe quidquid intelligit; ergo debet eſſe denudatum ab omni natura, quam intelligere poteſt: ſed poteſt intelligere omnem rem ſpiritualem; ergo debet ipſe denudatus eſſe ab ipſa etiam ſpiritualitate (vt ſic dicam) ac proinde nec ipſe intellectus potentia ſpiritualis, nec principium intelligendi ſubſtantia ſpiritualis eſſe poterit. Et eodem modo inferri poterit non eſſe intelligibilem, quia poteſt intelligere omne intelligibile, & conſequenter eſſe debet denudatus à natura entis intelligibilis. Ad hoc verò communis reſponſio eſt, illa principia, ſeu axiomata Ariſtotelis, *Intus exiſtens prohibet extraneum*, &, *Recipiens debet eſſe denudatum à natura recepti*; intelligenda eſſe de ſolis potentiis materialibus, & corporeis, non verò de ſpiritualibus. Quia materia de ſe impedit cognitionem. Vnde videmus omnem cognitionem per aliquam eleuationem à materia, & per ſpecies aliquo modo immateriales fieri. Et ideo potentia corporea tanquam materialis magis eſt determinata, & limitata, vt intus exiſtens prohibeat extraneum, &c.

Quã nonnulli reſponſionem afferant ad inſtantiam.

25. *Hæc reſponſio eneruatur primò.*

Sed reſponſio non videtur difficultatem euacuare. Primò, quia, vel petit principium, & aſſumit, quod probandum eſt, ſcilicet, potentiam corpoream non poſſe eſſe vniuerſalem, & indifferentem ad omnia corpora cognoſcenda, vel (ne incidat in hoc incommodum) vtitur alio principio ad probandum fundamentum illius rationis, quòd *cognoſcens debet eſſe denudatum à natura cogniti*, vtique ex ineptitudine materiæ ad iuuandam cognitionem, & conſequenter determinando illud principium ad materiales potentias. Et ſic reuera mutatur diſcurſus Ariſtotelis, & aliud medium aſſumitur. In quo licèt antecedens de imperfectione materiæ verum ſit, illatio non eſt formalis, nec per ſe nota, nec ſufficienter probatur. Quia ex illo principio ad ſummum videtur poſſe inferri, potentiam materialem non poſſe niſi materialia intelligere, quod veriſſimè dicitur, & confirmat præcedentem rationem ſumptam à nobis ex cognitione immaterialium rerum. Difficile autem eſt inde inferre, & oſtendere non poſſe materialem potentiam ad omnia materialia cognoſcenda extendi, præſertim vtendo ſolis illis principiis, *Quod intus eſt, prohibet extraneum.* Et, *Quòd recipiens debet eſſe denudatum à natura recepti.*

26. *Eneruatur 2. per exemplum cogitatiuæ.*

Addo veriſimiliter poſſe ſuaderi, de facto dari potentiam materialem, quæ omnia corpora poſſit cognoſcere; nimirum, cogitatiuam hominis, quæ intellectus paſſiuus ab Ariſtotele interdum appellatur. Nullum enim eſt corpus, quod per illam apprehendi, & cognoſci non poſſit, vt patet inductione. Nam cælum, & terram, & cætera elementa, & omnia mixta (quantum eſt ex ſe) cognoſcere poteſt, ſi applicentur, & proponantur ipſi. Nam quòd de facto multa non cognoſcat, quia ſenſibus non offeruntur, accidentarium eſt; & in intellectu etiam poteſt contingere. Et hæc ratio fortiùs vrgebit, ſi vera eſt opinio, dicens in reipſa eandem eſſe potentiam in homine cogitatiuam cum phantaſia, ſeu imaginatione, & hanc cum ſenſu communi: nam ille ſenſus interior vniuerſalis eſſe videtur ad cognoſcendum quodlibet corpus ſenſibilibus qualitatibus affectum: nam ſi illis careat, etiam intellectus hominis coniunctus illud apprehendere non valebit. Et à priori probatur, quia nullum aliud obiectum adæquatum poteſt aſſignari cogitatiuæ, vel ſenſui interiori, ſi eſt vnus tantùm realiter, niſi corpus, ſeu materiale obiectum cognoſcibile. Ergo hæc vniuerſalitas non tranſcendit capacitatem, & perfectionem poſſibilem corporali potentiæ cognoſcitiuæ. Nec, vt videtur, ſatis probari poterit, eſſe impoſſibile dari potentiam materialem omnia corpora cognoſcentem.

Exemplum magis vrget, ponendum vnum tãtùm ſenſum internum.

27. *Prædicto exemplo non obſtant illa Ariſtotelis effata. de quo vide rurſum infrà lib.3. cap.2. à n.30.*

Nec obſtabit principium illud, quòd *intus exiſtens prohibet extraneum*; quia dici cum probabilitate poteſt, illud procedere in ſenſibus externis, qui per medium externum, à ſenſibilibus obiectis naturaliter immutantur; & ideo ſi organum, vel medium magis remotum ſit aliquo ſenſibili affectum, illa impedire ſolent, ne cætera purè, vel in aliquo ſimili gradu ſentiantur. At cogitatiua non immutatur hoc modo, ſed vel media ſenſatione exteriori, intentionalem ſpeciem, ſeu phantaſma rerum ſenſatarum recipit, vel acceptis aliquibus ſpeciebus, ipſa per ſe alias fabricat; & ita quamuis ex praua organi ſui diſpoſitione interdum impediatur; ne ordinatè, & conuenienter cognoſcat, aut apprehendat, tamen ex hoc ſolùm, quòd ſit in organo corporeo, certam materialem diſpoſitionem poſtulante, impediri non poteſt, quominus omnia corpora cognoſcere

 valeat.

valeat. Multóque minus impediet aliud principium, quòd *recipiens debet eſſe denudatum à natura recepti*: tum, quia potentia cognoſcitiua non recipit obiecta in ſuo eſſe naturali, ſed in eſſe intentionali, & repræſentatiuo; & ideo non repugnat, potentiam corpoream eſſe talem in ſuo eſſe naturali, & recipere alias res ſibi ſimiles in natura in eſſe intentionali; ſicut ego video oculum alterius, licèt meus ſit eiuſdem naturæ, quia hoc non obſtat, quominus poſſit alium in ſe recipere in eſſe intentionali. Tum etiam, quia in potentia ſpirituali ita contingit, & quoad hoc non videtur eſſe maius impedimentum in potentia corporea.

28. *Replicāt adhuc aduerſarij contra proximè dicta quadrupliciter.*

Dicet verò aliquis, potentia corporea ſenſitiua interior non poteſt cognoſcere, niſi quod ſenſus exteriores renunciant: ſenſus autem externi non cognoſcunt omnia corpora, ſed tantùm quaſdam eorum qualitates; ergo nec poteſt dari ſenſus internus, qui omnia corpora cognoſcat. *Primò.* Item interior ſenſus non poteſt cognoſcere materiam, quia nullam habet ſpeciem eius, nec viam cognoſcendi illam. *Secundò.* Deinde cogitatiua ſaltem ſeipſam non poteſt cognoſcere; ergo vel hac ratione, non poteſt cognoſcere omnia corpora. *Tertiò.* Denique licèt potentia corporea poſſet cognoſcere omnia corpora in indiuiduo, non tamen rationes vniuerſales corporeas. *Quartò.* Ergo etiam hoc titulo non poteſt omnia corpora cognoſcere. Sed hæc licèt aliis modis, & in alio ſenſu probent fortaſſe, non poſſe potentiam corpoream cognoſcere omnia corpora eo modo, quo illa intellectus potentia ſpiritualis cognoſcit, non tamen defendunt rationem Ariſtotelis, & fundamenta eius.

29. *Ad primum.*

Vnde ad primum reſpondeo, eandem obiectionem fieri poſſe de intellectu animæ coniunctæ, de cuius operatione nunc agimus, vt ex illa qualitatem talis ſubſtantiæ, & potentiæ inueſtigemus. Nam etiam intellectus coniunctus alligatus eſt ſenſibus. Vnde ortum eſt axioma illud, *Nihil eſt in intellectu, quod non priùs fuerit in ſenſu.* Nihilominus tamen dicitur cognoſcere omnia corpora, quia aliquo ſaltem imperfecto modo per eorum qualitates, quas mediis ſenſibus percipit, in aliquam eorum cognitionem venit. Idem autem dici poteſt de cogitatiua, vel ſenſu interno. Quia cùm nullum ſit corpus, quod non ſit affectum aliqua ſenſibili qualitate, ſaltem lumine, cum aliquo ſenſibili communi, vt magnitudine, figura, motu, &c. Nullum etiam eſt corpus, quod omnino cognitionem ſenſus interioris ſubterfugiat. Imò componendo ſpecies rerum ſenſibilium, poteſt plura corpora cogitare, quàm expertus fuerit. Ergo quoad hanc vniuerſalitatem non eſt differentia inter corpoream facultatem, & ſpiritualem. Verumtamen cùm hoc eſſe poterit, quòd intellectus intimiùs penetret inueſtigando, & cognoſcendo naturam vniuſcuiuſque corporis, quod potentia corporalis facere non poteſt; propter quod quidditas rei materialis ſolet poni obiectum quaſi proprium intellectus coniuncti. Hæc autem differentia non prouenit ex eo, quòd *intus exiſtens prohibet extraneum*; vel quia *recipiens debet eſſe denudatum à natura recepti*, ſed ex eo, quòd corporalis natura eſt obtuſa (vt ſic dicam) ratione materiæ, quam inuoluit, vel cui adhæret, eiúſque naturam ſapit. Et ita ratio diſcriminis non fundatur in vniuerſitate obiecti, ſed in modo cognoſcendi, & penetrandi, ſeu diſcurrendi circa rem cognitam.

30. *Ad ſecundū.*

Eadem reſponſio eſt ad ſecundam obiectionem: nam ſenſus interior etiam cognoſcit materiam, ſed valde confusè, quatenus rem quantam, & extenſam cognoſcit: intellectus verò diſtinctiùs circa illam operatur, ratione diſcurſus, & ſubtilioris cognitionis. *Ad tertium.* Similiter ad tertium, admittendo differentiam in eo aſſignatam, quòd cogitatiua de ſeipſa non cogitet per peculiarem actum, quo ſeipſam cognoſcat, & conſequenter ex ea parte ſenſum internum non cognoſcere omnia corporalia, dicendum eſt, id non prouenire ex eo, quòd intus exiſtens prohibeat extraneum: nam potiùs intus exiſtens prohibet ſuimet cognitionem, & non prohibet alia corpora extranea, ſeu diſtincta cognoſcere. Prouenit ergo etiam ex materialitate, quia non poteſt cogitatiua de ſeipſa cogitare, niſi reflectendo in ſeipſam; huic autem reflexioni ſupra ſeipſam obſtat imperfectio rei materialis. Intellectus autem cognoſcere poteſt non ſolùm cogitatiuam, quia ipſam directè cognoſcit, ſed etiam ſeipſum, quia ſupra ſeipſum reflecti poteſt, propter acumen, & ſubtilitatem facultatis ſpiritualis.

31. *Proxima reſponſio enucleatur magis ex D. Thoma.*

Vnde D. Thomas 2. *contr. Gent. cap.* 49. *ratione* 3. ex hac efficacitate intellectus ad reflectendum ſupra ſeipſum, intelligendo ſe, ſpecialem rationem ſumit ad probandum ipſum eſſe ſpiritualem. Quia ſicut corpus non poteſt mouere ſeipſum per ſe primò, ſeu ſecundùm eandem partem; ita potentia corporea non poteſt ſupra ſeipſam reflecti, vtique cognoſcendo ſeipſam. Ideoque, quo maior, ac ſubtilior fuerit iſta reflexio, eo magis propria eſt ſpirituali facultatis. Nam intellectus non ſolùm ſupra ſeipſum, ſed etiam ſupra ſuum actum reflectitur: cognoſcit enim ſe cognoſcere, & quanta certitudine, vel claritate cognouerit; & quid ſit ipſa cognitio inquirit; & ſimiliter reflectitur circa principia talis actus, vt ſunt ſpecies, lumen, & ſi quid eſt ſimile; quæ omnia non poſſunt cogitatiuæ circa ſuos actus, vel ſpecies attribui. Vnde ex hac parte verum eſt, eam non cognoſcere omnia corpora, id eſt, omnia entia materialia: illud tamen non prouenit, vt dixi, ex eo, quòd intus exiſtens prohibeat extraneum, ſed potiùs, quia materialitas impedit tantam potentiæ ſubtilitatem, qua in ſeipſam reflecti poſſit.

Ad quartum. Idem denique dicendum eſt ad vltimum de cognitione rerum corporearum in vniuerſali; concedo enim illud genus cogitationis non cadere in potentiam corpoream cognoſcentem. Imò illum concipiendi modum eſſe magnum ſignum potentiæ ſpiritualis independentis in operatione ſua ab organo corporeo, & conſequenter etiam in ſuo eſſe. Nihilominus tamen verum eſt, illam incapacitatem corporeæ potentiæ, non prouenire ex eo, quòd intus exiſtens prohibeat extraneum (hoc enim principium nullo conuenienti modo poteſt hîc applicari) ſed prouenire ex imperfectione, & limitatione materiæ, ſicut de aliis dictum eſt.

32. *Concluditur tertiā rationē vt ex Ariſt. ſumitur non demonſtrare aſſertionem. Quomodo conficitur efficaciter.*

Quocirca hæc ratio Ariſtotelis ex ſola generali cognitione omnium corporum deſumpta, & in illo principio fundata, non eſt demonſtratio, nec caret difficultatibus, quas Philoſophi de ſenſibus tractant; nunc autem illas expendere importunum eſſet, & à præſenti inſtituto alienum. At verò vim illius rationis non in ſola generalitate obiecti, ſeu corporum cognitorum, ſed in modo cognoſcendi ipſa corpora conſtituendo, eſt ſatis efficax ratio, vt in obiectionibus factis, & reſponſionibus datis eſt explicata. Et in duobus punctis præcipuè conſiſtit, videlicet, in modo cognoſcendi corpora, non in ſuperficie tantùm (vt ſic dicam) ſed intimè penetrando illorum naturas,

ras,vel ſaltem illas ſimul cum cauſis, proprietatibus, & effectibus inquirendo. Itémque in modo cognoſcendi non tantùm ſingula indiuidua, ſed etiam vniuerſales eorum rationes ab indiuiduantibus conditionibus, ſeu differentiis particularibus abſtrahendo; quod eſt proprium ſpiritualis potentiæ, quia in illo cognoſcendi modo, quaſi ſe eleuat ſupra omne corpus,ipsúmque quodammodo ſpiritualizat, vt ſic dicam, ab omnibus ſenſibilibus accidentibus, & circunſtantiis illud præſcindendo, vt ita ſpirituali modo illud cognoſcat. Vt probat D.Thomas *lib.2.contr. Gent. cap.66.* Maximè verò hoc inde conuincitur,quod anima humana non tantùm generales rationes corporum directè attingit, ſed etiam vniuerſaliores, & corporalibus, ac incorporalibus rebus communes,imò etiam tranſcendentales, quæ ſuo modo Deo cum creaturis communes ſunt; quod eſt manifeſtum ſignum, potentiam intellectiuam hominis eſſe omnino abſtractam in ſuo eſſe ab organo corporeo, & conſequenter etiam à materia.

33.
4 Ratio principalis ſumpta ex obiecto adæquato intellectus.

Ex quibus poteſt quarta principalis ratio formari ex obiecto adæquato intellectus humani deſumpta.Quia obiectum adæquatum intellectus eſt ens, in quantum ens, aut in quantum verum; ergo ſignum eſt, intellectum eſſe potentiam altioris ordinis ab omni ſenſu, ac proinde eſſe potentiam ſpiritualem, & ab omni corporeo organo abſtractam. Antecedens notum eſt ex Metaphyſica, & ex diſcurſu hîc facto,quia intellectus attingit omnia entia corporalia, & ſpiritualia, creata,& ipſum Deum increatum,ſubſtantiam,& accidentia, cæteraque omnia, quæ vt cadant ſub vnam potentiam, ſub aliqua communi ratione accipi debent.Hæc autem eſſe non poteſt;niſi ratio entis,vel intelligibilis,ſeu veri. Ergo hæc eſt ratio adæquati obiecti intellectus. Prima verò conſequentia,nimirum,potentiam,quæ tam vniuerſale obiectum complectitur, eſſe ſupra ſenſum,videtur profectò per ſe nota.Nam ſenſus,ſeu potentia cognoſcitiua, organica, & materialis (idem enim ſunt) eſt valde limitata potentia ratione materiæ, vt iam declaratum eſt.Et vlteriùs declaratur in hunc modum,quia conſtat,in rerum natura eſſe potentiam cognoſcitiuam altioris ordinis, & altioris ab omni ſenſu, vt eſt in Angelis, ſicut ſuprà probatum eſt; ſed ipſemet intellectus angelicus non habet vniuerſalius obiectum, quàm ſit ens, in quantum ens; ergo ſignum eſt, hoc obiectum eſſe vltra latitudinem omnium ſenſuum; ſeu, quod idem eſt, poſtulare potentiam ſuperioris ordinis ab omni ſenſu. Ergo etiam intellectus hominis, qui cum angelico in illa vniuerſalitate conuenit, eſt altioris ordinis ab omni ſenſu; ac ſubinde non eſt potentia corporea,ſed ſpiritualis, ſicut eſt angelicus intellectus.

Lib.2.de Angelis cap.2.à n.6.

34.
Roboratur proxima 4. ratio ex diſcurſu D.Thomæ.

Et declaratur ampliùs hæc ratio diſcurſu ſumpto ex D.Thoma 1.*p.q.*14.*a.*1. *& de verit.q.2.a.2. & lib.2.contr. Gent. cap.62. ratione* 4.in quibus locis hoc principium ſtatuit. Res cognoſcentes diſtinguuntur à non cognoſcentibus per aliquam abſtractionem à materia,quia res non cognoſcẽtes non ſunt capaces formarum aliarum rerum, cognoſcentes autem aliquo modo recipiunt formas aliarum rerum, quia omnis cognitio per aliquam aſſimilationem fit.Hæc autem differentia ex eo prouenit, quòd res non cognoſcentes habent proprias formas valde immerſas materię, à qua limitatio, & coarctatio prouenit; ergo illa maior amplitudo rei cognoſcentis ex aliqua abſtractione à materia prouenit,iuxta vniuſcuiuſque modum, & gradum. Atque ita videmus, etiam ſenſus ipſos recipere formas aliquo modo abſtractas à materia;& quo ſenſus eſt perfectior,eo ſubtiliores ſpecies recipere. Omnis ergo potentia cognoſcitiua aliquam immaterialitatem participat: vel è contrario immaterialitas potentiæ eſt ratio, quòd ſit cognoſcitiua. Ergo quo fuerit plurium rerum cognoſcitiua, ſeu vniuerſaliorem rationem obiecti cognoſcibilis attigerit, eo maiorem immaterialitatem participabit. Nam ſi capacitas illa ex aliqua immaterialitate prouenit; maior capacitas ex maiori immaterialitate proueniet. Ergo illa potentia cognoſcitiua, quæ eſt capax rerum omnium, & quæ adæquatè reſpicit vniuerſaliſſimam rationem obiecti cognoſcibilis, erit potentia ſimpliciter ſpiritualis,& immaterialis,id eſt,ab organo corporeo in ſuo vſu, ac ſubinde in ſuo eſſe independens. Talis ergo eſt intellectus humanus: & ſicut cum intellectu angelico in illa vniuerſalitate conuenit; ita & in abſoluta immaterialitate. Habet autem intellectus angelicus melius cognoſcere,quia in illomet ordine altior eſt, & ſimiliter vniuerſaliorem habet cognitionem, non ex parte obiecti adæquati, ſed ex parte actus,& modi cognoſcendi, vt ſuprà de Angelis dictum eſt. Et ex dicendis de noſtro intellectu comparatio perfectè intelligitur.

35.
5.Ratio ſumpta ex libertate voluntatis, ex eodẽ D Thom.

Vltimam rationem ſumimus ex operibus voluntatis, & maximè ex arbitrij libertate, quam etiam tetigit D.Thomas *d. lib.2. contr. Gent.cap.* 65. ratione prima. Nam habere dominium propriarum actionum, & poſſe pro ſuo arbitrio diuerſa,& oppoſita operari, ſignum eſt ſpiritualis, & immaterialis virtutis. Sed hoc dominium habet anima humana per voluntatem ſuam. Ergo ſignum eſt illam eſſe potentiam ſpiritualem,non organicam; multóque magis ipſam animam,quæ eſt principalis domina ſuorum actuum, ſpiritualem, & immaterialem eſſe. Conſequentia cum minori notæ ſunt. Maior autem oſtenditur, primò,quia omnia agentia materialia, quæ experimur, naturali neceſſitate operantur, & bruta inſtinctu naturæ ducuntur, cuius ſignum eſt, quia omnia,quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, determinatam operationem, & vniformem habent operandi modum; ergo illa determinatio ex materialitate prouenit. Ergo è contrario, aliter ille modus operandi rationalis animæ prouenit ex immaterialitate.Secundò ad idem argumentor,quia nullum creatum agens,ſiue cælum,ſiue Angelus, poteſt neceſſitatem inferre voluntati humanæ,ſi ratio vigilet,& attendat;& ſenſus interni non perturbentur; ergo ſignum eſt,illam non eſſe materialem virtutem. Nam omnis materialis virtus huius inferioris mundi ſubiecta eſt exteriori mutationi etiam violentæ externorum agentium:& præſertim cælorum, & Angelorum, applicando ſaltem actiua paſſiuis:voluntas ergo,quæ in ſe ab huiuſmodi efficacitate immunis eſt, non eſt materialis,neque à materia per ſe pendens. Tertiò, quia omnes creaturæ ſuperiores homine habentes libertatem arbitrij ſunt ſpirituales, & omnes inferiores homine, quia omnino materiales ſunt, non ſunt dominæ ſuarum actionum; ergo homo, qui ſecundùm animam cum Angelis in hac proprietate conuenit, ſpiritualem gradum in anima ipſa participat, non quidem alia ratione, niſi,quia anima ipſa ſpiritualis eſt;nulla enim alia ratio cogitari poteſt. Vnde cùm in Geneſi dicitur,*homo factus ad imaginem Dei*, ratione huius libertatis,& dominij dictum eſſe, ſancti exponunt:

Rationis aſſumptum probatur 1.

Secundò.

Tertiò.

nimirum, quia homo per ſpiritualem animam, gradum intellectualem, & libertatem arbitrij illius gradus propriam participauit. Sunt ergo in propriis animæ humanæ operibus euidentia ſigna ſpiritualis naturæ, quam non niſi ratione animæ homo participat. Eſt ergo anima verè ſpiritualis, & immaterialis. Quod in capitibus ſequentibus ampliùs confirmabitur.

36. *Ad fundam. contrarij erroris in n. 5.*

Ad fundamentum contrarij erroris ſumptum ex debilitate phantaſiæ non valentis rem incorpoream apprehendere, non eſt neceſſaria reſponſio, ſed admonitio (vt ſic dicam) homines non ſolùm fide, ſed etiam ratione, poſſe, ac debere ſenſum corrigere: & ſaltem per negationem ſpiritualia intellectu concipere. Sic enim euidenter cognoſcimus Deum eſſe incorporeum, & nihil repugnare fieri creatam ſubſtantiam in hac proprietate illi ſimilem. Item ſuprà oſtenſum eſt. Angelos eſſe incorporeæ naturæ. Inde ergo colligi poteſt, non eſſe impoſſibile noſtrum principium intelligendi habere hanc proprietatem cum Angelis communem. Imò cum in propriis operationibus eiuſdem gradus, & ordinis cum Deo & Angelis conueniat, ſatis euidenter colligitur, etiam in conditione immaterialitatis cum illis conuenire.

Lib.1. de Angel. cap. 5. à n 6.

37. *Ad 1. teſtimon. Scripturæ in n.6.*

Ad argumentum autem in contrarium ſumptum ex colloquio inter Lazarum, & diuitem defunctos, reſpondent Patres in primis, animam licèt ſpiritualis ſit, poſſe carcere detineri corporeo, & ibi ab igne corporali, ac vero, vt Dei inſtrumento torqueri. Et ita potuiſſe animam diuitis cruciatum ignis ſentire, id eſt, pati, & cognoſcere ſpirituali cognitione. Et ſimiliter aliquam conſolationem, & diminutionem illius pœnę deſiderare; & hunc affectum explicaſſe metaphoricè Euangeliſtam illis verbis, *Mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti ſui in aquam, vt refrigeret linguam meam*, &c. Luc. 16. Vnde Auguſt. *lib.21. de Ciuit. cap.*10. oculos, linguam, digitum, & aquam, ſpiritualia fuiſſe dicit, licèt per voces corporeas partes ſignificantes per metaphoram ſignificentur. Quod optimè declarat, & confirmat *d. lib.*4. *de Anima, & eius origine, à cap.*15. Idem habet Claud. *in lib.*3. *de ſtatu Animæ, circa finem.* Vbi optimè id confirmat ex locutione inter Abraham, & diuitem, quia corporalis eſſe non potuit; cùm enim magnum chaos inter illos interiectum eſſet, non poterat vnus alterius ſenſibilem vocem corporaliter audire. Idem ergo eſt de aliis. Idem optimè dicit Niſſenus *lib. de Anim. & Reſur. circa finem.* Quomodo autem hoc non obſtet, quominus ignis ille, & flamma cum proprietate intelligenda ſint, diximus latè *in lib.*8. *de Angelis, cap.*12. *à n.*10.

38. *Ad cætera teſtimonia in eodem n.6.*

Ad alia teſtimonia reſpondeo, locum Gen. 2. *Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ*, de creatione animæ intelligendum eſſe, vt in præcedenti tractatu *lib.*3. *cap.*7. expoſui cum communi ſententia Patrum. Parùm autem refert, quòd nomine *ſpiraculi*, aut *ſpiritus*, aut *flatus* anima ſignificetur, quia per quamcunque illarum vocum incorporea forma ſignificatur, etiamſi nomen flatus magis metaphoricus ſit ad illam ſignificationem tranſlatus. Vt notauit Auguſt. *lib.*7. *Gen. ad litt. cap.*3. *& ſequentib.* Vbi coniungit locum citatum *Iſaiæ* 57. dicens, flatum ibi non ſignificare, quemlibet flatum corporeum, ſed incorpoream animam. Idem habet *lib.*3. *de Ciuit. cap.*24. & Irenæus lib.5. contr. Hæreſ. cap.7. *Flatus*, inquit, *vitæ incorporeus eſt.* Idem ergo dicendum eſt ad loca Iſaiæ. Solùm circa illa notari poteſt diſtinctè

A nominari flatum, & ſpiritum, vnde accipi poſſunt, vel vt æquiualentia, ſicut interdum ſignificat Auguſtinus; vel vt diſtincta, ita vt flatus ſignificet animam, & ſpiritus ipſum diuinum ſpiritum. Vt Irenæus *d. lib.*5. *cap.*12. & Hieronym. *Iſaiæ* 42. & 57. indicant. In vtroque autem ſenſu flatus non ſignificat ventum, aut corporei aëris emiſſionem, ſed per metaphoram ſignificat animam, quæ etiam ſpiritus eſt, & per Spiritum ſanctum ſanctificatur. Argumentum autem ex verbis Pſalmi ſumptum, *Educ de cuſtodia*, vel *de carcere, animam*, &c. nullius eſt momenti. Siue enim nomine cuſtodiæ, vel carceris ſignificetur corpus, ſiue inferni locus, optimè intelligitur de ſpirituali anima, quæ & intra mortale corpus cuſto-
B ditur, & in loco inferni, tanquam in carcere contineri poteſt, vt ſuprà dictum eſt. Habet etiam alios ſenſus ille locus; nam & de ipſo Dauide, & de Chriſto Domino exponitur, ſed nunc illos expendere non eſt neceſſe. Idémque dicendum eſt de aliis verbis *Pſal.*29. vt per ſe ſatis patet.

Alia verò motiua Tertulliani, vt dixi, vel ſunt parui momenti, vel ad alias quæſtiones de immortalitate, & vera informatione rationalis animæ pertinent. Itaque, quod primo loco ponitur de motione animæ ab alio, poteſt intelligi, vel de motione intentionali, quæ per ſenſus fit, ad quam pertinet vaticinatio, ſeu diuinatio, & phræneſis, ſeu furia, vel de motione locali. Et priori modo rectè poteſt anima incorporea corpori v-
C nita ab intrinſeco moueri, vt conſtat. Imò etiam ſpiritus angelici, & anima etiam ſeparata poterit hoc modo moueri per locutionem, illuminationem, &c. vt de Angelis dictum eſt. Poſteriori autem modo etiam poteſt anima moueri ab extrinſeco motore, vel per accidens ſimul cum corpore, dum illud informat: nec quoad hoc magis animæ repugnat incorporeæ moueri ab extrinſeco, quàm vniri corpori, vt veram formam: nam vnum ex alio ſequitur. Idémque eſt de eo, quòd in corpore corpus moueatur ab anima. Præterquam quòd etiam ſpiritualis ſubſtantia ſeparata poteſt corpus localiter mouere, vt *in lib.*4. *de Angelis* fusè tractatum eſt. Ad eandem etiam informationem animæ ſpectat, quòd à diſputationibus
D materię quoad corporis informationem pendeat. Inde enim prouenit, vt per alterationem corporis ab eo expellatur, quia per alterationem, temperamentum corporis neceſſariò diſſoluitur; & conſequenter vnio animæ cum corpore diſſoluitur.

39. *Ad priores rationes Tertulliani in n 7.*

Eadem ratio eſt de dependentia, quam anima corpori vnita ab illo, eiúſque phantaſiæ diſpoſitione habet in operando, etiam ſecundùm intelligentiam, & rationem, quia hæc dependentia non eſt à corpore, tanquam ab organo, & inſtrumento intelligendi, vel ratiocinandi: ſed eſt tanquam ab inferiori potentia miniſtrante, & quaſi proponente obiectum, vel etiam eſt potiùs ſecundùm quandam concomitantiam, quæ ex
E radicatione in eadem anima corpori vnita oritur, quàm ex cauſalitate organi corporei in ipſum ratiocinandi actum: & ideo non indicat, animam ipſam eſſe corpoream, ſed tantùm eſſe verè, ac per ſe vnitam corpori, vt propriam eius formam, vt paulo pòſt videbimus. Denique, quod de origine, ac creatione animæ attingitur, propriam diſputationem poſtulat, quam mox tra-demus.

40. *Ad poſtremā in eodem n 7.*

CAPVT

CAPVT X.

Vtrùm principium intelligendi hominis, ſeu anima humana immortalis, ſeu incorruptibilis ab extrinſeco ſit.

1. *1. Aſſertio, ſeu ſuppoſitio de fide. Animam noſtram per mortem non extingui. Probatur euidenter ex Scriptura.*

SVpponimus ſecundùm catholicam fidem, rationalem animam de facto non deſinere eſſe cùm à corpore ſeparatur. Hæc hypotheſis euidenter probatur ex innumeris Scripturæ locis, tam veteris, quàm noui Teſtamenti. Ex veteri apertum eſt teſtimonium *Sapientiæ* 2. vbi de impiis dicitur, apud ſe dixiſſe: *Cuius erit corpus noſtrum, & ſpiritus diffundetur, tanquam mollis aër.* Et *in cap.* 3. de iuſtis dicitur, *Iuſtorum animæ in manu Dei ſunt, & non tanget illos tormentum mortis*, vtique ſecundùm animas. Et *cap.*4. additur, *Iuſtus, ſi morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit.* Idem probant omnia vetera teſtimonia, in quibus dicitur, vel ſupponitur, animas hominum poſt mortem viuere, & operari. Vt de anima Samuelis dicitur 1. *Reg.*28. apperuiſſe Sauli, & dixiſſe, *Quare inquietaſti me?* Et hoc teſtimonio vtitur Iuſtin. *Dialog. in Tryphon.* Et *lib.* 2. *Mach. vlt.* Ieremias, & Onias viuere ſupponuntur, cùm Iudæ apparuiſſe referantur. Et de Ieremia dicitur, *Hic eſt fratrum amator, & populi Iſrael; hic eſt, qui multum orat pro populo, & pro vniuerſa ſancta Ciuitate*, &c. Denique *Exod.*3. ait Dominus Moyſi, *Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob.* Addit verò Chriſtus Matth.22. *Non eſt Deus mortuorum, ſed viuentium.* Inde probans, vixiſſe tunc ſecundùm animam, etiamſi mortui eſſent ſecundùm corpus.

2. *Diſcutitur & ſtabilitur citatus locus Matthæi.*

De qua collectione, ſeu argumentatione ſolet dubitari, quàm firma ſit; quia potuit Deus denominari Deus Abraham, Iſaac, & Iacob, licèt iam nec in anima viuerent; ſolùm, quia fuit eorum Deus, dum in hoc mundo vixerunt. Sed hoc alterius eſt loci; nunc breuiter dicimus, Deum non dixiſſe: Ego fui, vel, Ego ſum, qui fui Deus Abraham, &c. ſed, ego ſum Deus Abraham. Non dicitur autem Deus pro aliquo tempore eſſe Deus alicuius, niſi pro eodem tempore alter exiſtat, & Deum, tanquam ſuum numen veneretur, & colat. Sicut è contrario non poteſt dici Deus nunc eſſe Dominus rerum, quæ fuerunt, & non ſunt iam, ſed rerum tantùm exiſtentium. Sicut etiam è conuerſo antequam res fierent, non erat Deus illarum Dominus. Nam hæ voces ſunt reſpectiuæ, & vtriuſque extremi exiſtentiam requirunt. Et quanuis nomen *Deus* ſit magis abſolutum, quàm *Dominus*; nihilominus cùm additur, & dicitur Deus huius, vel illius, iam inuoluitur reſpectus, qui fundari debet in exiſtentia, vel operatione alterius extremi creati, cuius dicitur eſſe Deus. Declararíque poteſt ex verbis Iacob, *Gen.*28. *Si fuerit Deus mecum, &c. erit mihi Dominus in Deum*, id eſt, illum pro vero Deo habebo, & colam. Sic ergo interpretatur Chriſtus verba illa, *Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob*, id eſt, ſum Deus illorum, quos ego amo, & quem ipſi colunt, & adorant: vnde optimè concludit, eos viuere, ſícque exponunt Chryſoſt. *Homil.* 71. & Theodor. ac Euthymius *in eum locum*, & ſignificat Hieronymus *ibidem*, & Hilar. *Pſ.*51. Et in eodem ſenſu dixit Paulus Rom.4. *Siue viuimus, ſiue morimur, Domini ſumus.* Loquitur autem de vita præſentis temporis in corpore, & animo, & de morte illi contraria; & ait, etiam poſt mortem eſſe nos ſub dominio Dei, nimirum, quia etiam tunc ſecundùm animam viuimus; aliter enim, ſi

A omnino non eſſemus, Domini eſſe non poſſemus. Et in eodem ſenſu ſubdit, *In hoc enim Chriſtus mortuus eſt, & reſurrexit, vt & viuorum, & mortuorum dominetur*: quia quos mortuos vocat, viuebant ſecundùm animas; & ideo ſtatim illorum dominium obtinere potuit. Eandem veritatem oſtendunt verba illa Chriſti Matth.10. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere.* Idem conuincitur de verbis Chriſti ad latronem, *Hodie mecum eris in Paradiſo*, Luc.23. Et ex deſcenſu Chriſti ad inferos, vbi *ſpiritibus prædicauit*, 1.Petr.3. id eſt, animabus ibi exiſtentibus, quas plenè iam purgatas inde eduxit. Nec minus efficax argumentum ſumitur ex hiſtoria, vel parabola. *Luc.*16. Anima Lazari dicitur poſt mor-

B tem portata ab Angelis in ſinum Abrahæ, diuitem autem mortuum ſepultum eſſe in inferno, vtique ſecundùm animam, in qua viuebat, videbat, & loquebatur, vt rectè declarat Irenæus *lib.* 2. *cap.*64. *& ſequentib.* Et Epiphan. *hæreſ.*64. Optima ratio eſt, quia poſt mortem datur præmium, vel pœna operum huius vitæ; ergo manet anima, in qua recipiatur. Et hæc aſſertio à fortiori ex ſequenti confirmabitur.

Accedit ratio pro eadẽ aſſert.

3. *Reprobatur ex dictis contraria hæreſis quorundam.*

Et hinc reprobatur ſufficienter hæreſis, quam Arabicorum nominat Auguſtinus *lib. de Hæreſ. in* 83. qui dixerunt, animam cum corpore extingui, licèt in fine ſæculi ſimul cum corpore reproducenda ſit. Iſidorus etiam *lib. de Dogmat. cap.*15. Arabem quemdam fuiſſe illius erroris authorem,

C eundémque in Arabia ortum eſſe, refert Euſebius *lib.*6. *Hiſt. cap.*27. Et ait authores eius ab Origene fuiſſe conuictos in quodam magno Concilio contra illam congregato. Et nihilominus Anabaptiſtas refert Coccius *in Theſauro. tom.*2. *lib.* 1. *a.*2. ex Caluino in Pſycho Panniſchia. Et ex quibuſdam theſibus, quas ipſimet Anabaptiſtæ in Cracouia euulgarunt. Contra hunc verò errorem ſufficiunt allata teſtimonia. Et ſpeciale argumentum ſumi poteſt ex allegatis verbis Chriſti. *Matth.*22. vbi, vt contra Sadducæos probaret, futuram eſſe reſurrectionem, probat animæ immortalitatem. Quia & reſurrectio animam exiſtẽtem ſupponit, & anima poſt mortem exiſtens ſuum corpus quodammodo poſtulat, ſeu appetit: & ſe-

Vnde peculiariter conuincatur.

D cundùm conuenientem Dei prouidentiam, & legem illi non denegatur, vt cum illa præmium, vel pœnam ſentiat. Vnde etiam Paulus 1. *Cor.*15. contra eos, qui negabant reſurrectionem, illud abſurdum optimè infert. *Ergo, & qui dormierunt in Chriſto, perierunt*; id eſt, omnino extincti ſunt ſecundùm animam, *& ſic vana eſt fides, & ſpes noſtra:* quia nec reſurrectio fit, niſi ex præexiſtente forma; nec præexiſtenti animæ reſurrectio, ſeu reunio ad corpus in perpetuum denegatur, vtique iuxta ſtatutam à Deo legem, & prouidentiam. Itaque vanum eſſet reparationem, ſeu reproductionem animæ ſperare, ſi cum corpore ipſa extingueretur. Ergo ſicut certum eſt, reſurrectionem eſſe futuram, ita eſt certum, animam homi-

E nis non deſinere eſſe, cùm à corpore ſeparatur. Et hoc modo eadem veritas optimè probatur ex celebri loco 2. *Machab.*12. vbi de Iuda, qui pro mortuis ſacrificium offerri iuſſit, dicitur bene, & religioſè de reſurrectione cogitaſſe, & conſequẽter de animarum poſt mortem corporis permanentia. *Quia conſiderabat*, dicitur ibi, *qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam habere repoſitam gratiam*, quam vtique expectabant in ſuis animabus exiſtentibus.

4. *2. Aſſertio, vel ſuppoſi-*

Secundò ſupponendum eſt, rationalem animam non ſolùm nõ extingui ſimul cum corpore, verùm

de fide animam noſtram non ſolùm non extingui cùm morimur, ſed nec vnquam poſtea. Repugnarunt aſſertioni Stoici.

verùm etiam perpetuò futuram eſſe, ſeu in ſuo eſſe permanſuram, ac proinde aliquo modo immortalem, ac perpetuam eſſe. Hæc etiam hypotheſis de fide eſt, & aliquid addit præcedenti. Non enim defuerunt Philoſophi, qui concederent, animam non extingui ſimul cum corpore, & nihilominus negarent, illam perpetuò manſuram, ſed pro aliquo tempore ſaltem breui. Vt de Stoicis refert Euſebius *lib.* 15. *de Præparat. cap.* 19. *in fin.* Cicero verò *in Tuſculana* 1. etiam diu, ſed non ſemper animam poſt ſeparationem à corpore permanſuram, eos docuiſſe refert. Eundémque errorem tribuit Zenoni Iſidorus *lib.* 1. *de Doctrin. & dogmat. fidei, cap.* 15. In qua ſententia duo errores continentur. Vnus eſt de facto, quòd anima ſemel creata aliquando deſinat eſſe: alius eſt de poteſtate, ſeu corruptibilitate animæ, de quo paulò pòſt dicemus.

5. *Probatur tamen aſſertio ex Scriptu. quoad animas beatas.*

Nunc contra priorem errorem aſſertionem propoſitam ſupponimus, quam eſſe dogma fidei euidenter conuincitur ex Scriptura. Primò ex teſtimonio citato *Exod.* 3. vbi poſt illa verba, *Hæc dices filiis Iſrael, Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob, miſit me ad vos.* Subdit Deus. *Hoc nomen mihi eſt in æternum.* Ergo iuxta Chriſti interpretationem, & illationem, etiam Abraham, Iſaac, & Iacob viuunt in æternum. Vnde idem argumentum ſumitur ex omnibus promiſſionibus præmij æterni, perpetuæque felicitatis, ac vitæ æternæ, quæ paſſim in ſacra pagina reperiuntur. Iuxta illud Sapient. 5. *Iuſti autem in perpetuum viuent.* Et ſimilia, quæ de duratione verè æterna, id eſt, nunquam finem habitura intelliguntur: iuxta illud, quod de Chriſto annunciatum eſt, *Et regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis,* Luc. 1. Et Dan. 7. *Poteſtas eius, poteſtas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius, quod non corrumpetur.* In eodem ergo ſenſu dixit Chriſtus Ioann. 12. *Qui odit animam ſuam in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam.* Et infrà, *Vbi ego ſum, illic & miniſter meus erit.* Et Paulus dixit, *Quod momentaneum eſt,* &c. *æternum gloriæ pondus operatur in nobis*; & infinita alia, quæ in materia de beatitudine latiùs afferuntur. Cùm ergo non poſſit præmium eſſe æternum, niſi perſona, vel anima viuat in æternum, non poteſt de perpetuitate animarum ſanctarum dubitari.

6. *Item quoad damnatas.*

Eadem autem ratio eſt de animabus damnatis, quia etiam illis æterna pœna tribuitur *Matt.* 25. & ſine exiſtentia, & naturali vita, propriáque cognitione pœna eſſe non poteſt. Ideoque de vtriſque animabus dicitur Eccleſiaſtes 11. *Vbi ceciderit lignum, ibi erit,* &c. Nec contrarius error poteſt habere aliquod fundamentum, ſaltem quoad hanc partem de facto. Quia ſi anima poteſt aliquo tempore in ſuo eſſe perſeuerare ſeparata à corpore, poterit etiam ſemper; ergo fruſtrà, & ſine fundamento dicitur manere pro aliquo tempore, non tamen ſemper. Conſequentia eſt clara, tum quia non poteſt determinari, quantum futurum ſit illud tempus: tum, quia non eſt maior ratio vnius temporis, quàm alterius, vel partis, quàm totius temporis veri, vel imaginarij. Et declaratur, quia vel permanere in ſe poſt ſeparationem à corpore naſcitur, ex naturali independentia à materia, & ſic cùm ſemper duret hæc independentia, ſemper durabit animæ exiſtentia; vel prouenit ex particulari conſeruatione Dei: & ſic etiam Deus æquè potens eſt ad animam in perpetuum conſeruandam. Vnde cùm id promiſerit, ſeu ita futurum eſſe reuelauerit, nulla ſupereſt in hoc negotio difficultas. Stoici verò non

Prædictus Stoicorum error omnino deſtruitur.

A credebant, animam eſſe ſpiritualem, & incorpoream, ſed per modum cuiuſdam vaporis, ſeu flatus corporei illam cogitabant. Vnde ſicut flatus emiſſus, aut vapor ab aliquo corpore reſolutus non defluit, & extinguitur ſtatim, ac ſeparatur à corpore, à quo egreditur, nec permanet ſemper, ſed paulatim extinguitur; ita de anima humana cogitabant, & ita poterant conſequenter rationem ſuæ ſententiæ reddere dicto exemplo proportionatam. Nam illa diſſipatio flatus, vel vaporis non fit ſine agente extrinſeco, quod non poteſt ſubitò, & abſque motu vaporem prorſus diſſipare, ac extinguere, intra breue autem tempus id efficere valet. Veruntamen hic diſcurſus totus in errore iam damnato fundatur; & ideo B ſuppoſito fundamento, quòd anima incorporea ſit, nulla poteſt reddi ratio, cur non ſemper exiſtat, ſi ſemel extra corpus viuere poteſt. Exiſtit ergo ſemper, & conſequenter eſt aliquo modo immortalis; quatenus immortalitas dicit aut perpetuam mortis carentiam, vel durationem nunquam finiendam. His ergo ſuppoſitis, quæſtio ſupereſt, an hæc animæ duratio perpetua, ſit illi connaturalis, vel ex dono Dei; & conſequenter, an ſola fide habeatur, vel etiam ratione naturali demonſtretur.

Qualem Stoici erroneè fingerent noſtram animam.

Prædicta fictio labefactatur.

Directa præſentis capitis quæſtio.

7. *Referuntur Ethnici partem negant. aſtruentes.*

In hoc ergo puncto multi ex Philoſophis errarunt, dicentes animam rationalem natura ſua mortalem eſſe, & de facto ita extingui, vel cùm homo moritur, vt nunquam ampliùs, vel corpo- C ri reſtituatur, vel exiſtat. Tribuit hunc errorem Epicuro Plutarchus *lib.* 4. *de Placitis, cap.* 7. & Tertullian. *lib. de Teſtim. animæ, cap.* 1. & 4. & *lib. de Anim. cap.* 3. & *lib. de Reſurr. carn. cap.* 1. Epicureis adiungit Senecam; quod etiam habet *lib. de Anima, cap.* 42. vbi Pamel. *numero* 465. citat locum Senecæ *in lib. de Remed. fortu.* Eundem errorem adſcribit Heracleonti Origen. *tom.* 18. *in Ioan.* & Democrito Lactantius *lib.* 3. *Diuin. Inſtit. cap.* 18. Hóſque ſecutus eſt Plinius *Hiſtor. lib.* 7. *cap.* 53. & 55. Tribuitur etiam Galeno; quia *in lib. Quòd animi mores corporis ſequantur.* contra Platonem in hoc diſputat; licèt *in lib. de Tremore, & frigore,* dubium ſe oſtendat, ſicut etiam de animæ ſubſtantia ſuprà diximus. Ex Ariſtote- D lis autem Commentatoribus eandem tenuit opinionem Alexand. Aphrod. *in* 1. *de Anima.* Quid verò Ariſtoteles ſenſerit, in ſequenti capite diſcutiemus. Hos Philoſophos aliqui hæretici imitati ſunt. Damaſcenus enim *lib. de Hæreſ.* quoſdam vocat Thnetopſychitas, qui hominum animos pecudum animis ſimiles eſſe, ſimúlque cum corporibus interire dicebant. Idémque dixit Hermanus, vt Prateolus refert, ex Bernardo de Luzemburg. Luther. etiam *in art.* 27. ex damnatis à Leone X. inter portenta (vt impudenter loquitur) quæ dicit eſſe in fide Romanæ Eccleſiæ, vnum eſſe dicit, animam eſſe immortalem.

Hæretici etiam aliqui cum Ethnicis recenſentur.

8. *Arguitur* 1. *pro hoc errore ex Scriptu.*

In huius erroris fauorem, in primis allegari ſolent verba Sapientis Eccleſiaſtes 3. *Vnus interitus* E *eſt hominum, & iumentorum, & æqua vtriuſque conditio; ſicut moritur homo, ſic & illa moriuntur: ſimiliter ſpirant omnia, & nihil habet homo iumento amplius; cuncta ſubiacent vanitati, & omnia pergunt ad vnum locum; de terra facta ſunt, & in terram pariter reuertuntur.* Hæc enim æquiparatio non poteſt eſſe vera, ſi anima eſt immortalis. Hoc enim poſito, quomodo verum eſt illud, *& æqua vtriuſque conditio*? aut illud, *Nihil habet homo iumento amplius*? Ergo cùm concludit, *In terram pariter reuertuntur,* indicare videtur, pari modo deſinere animam hominis, ac animam iumentorum, cùm in terram

reuer

reuertuntur. Et hoc indicare videtur in toto capite præcedenti, dicens: *Quid proderit homini de vniuerſo labore ſuo,& afflictione ſpiritus, qua ſub ſole cruciatus eſt?* Et infrà, *Nonne melius eſt comedere,& bibere, & oſtendere animæ ſuæ bona de laboribus ſuis?* In his enim verbis, & in toto diſcurſu illius capitis, nullam videtur habere rationem vitæ futuræ, vel actus, qui poſt mortem in anima futurus ſit. Secundò argumentor ex Concilio Conſtantinopolitano VI. *Act.* 11. vbi docet animam non eſſe immortalem per naturam, ſed per gratiam. Et quatenus illa ſententia ſit Sophronij *in ſua Epiſtola*, ab vniuerſo tamen Concilio recepta eſt. Potuítque fundari in Paulo 1. *Tim.* 6. de Deo dicente, *Qui ſolus habet immortalitatem.* Ergo eſto anima ſemper viuat ex Dei beneficio, non eſt verè ex ſe immortalis Tertiò argumẽtor ratione, quia nullum ſignum intrinſecæ immortalitatis in anima noſtra inuenitur. Primò quidẽ, quia ex natura ſua eſt forma corporis corruptibilis, cui non eſt proportionata forma incorruptibilis, ſeu independens à corpore. Alioqui vel violenter tali corpori vnitur, cùm illo non indigeat,& melius ſit eſſe liberam, quàm tali corpori immerſam. Vel è cõtrario, ſi tali corpori naturaliter vnitur,perpetuò erit in ſtatu violento, quod eſt contra naturalẽ rerũ ordinem. Secundò, quia videmus animã noſtrã in omnibus operibus ſuis à corpore pẽdere.Ergo ſine corpore nõ poteſt operari;ergo nec eſſe,cùm eſſe ſit propter operationẽ.

2. Ex Cõcil.

3. Ex ratione. Prima.

Secunda.

9. *3. Aſſertio catholica, principaliter hic intenta, & tripartita.*

Nihilominus veritas catholica,& rationi naturali conformis, ac per illam demonſtrabilis, eſt, animam humanam, ſeu principium illud internum, ac principale, quo homo intelligit, de ſe, ac natura ſua immortale, ſeu incorruptibile eſſe. Aſſertio eſt certa, quoad omnes eius partes. Ad cuius probationẽ oportet ſupponere declarationem illorum terminorum, *immortalis,* & *incorruptibilis*,quam tradidit *lib.*1. *de Angelis, cap.*8. Non enim ita accipiuntur, vt excludant omnem poſſibilitatem, vel capacitatem amittendi eſſe;ſed ita vt excludant propriæ corruptionis, ſeu mortis capacitatem. Nam priori modo nihil eſſe poteſt immortale, quia omnia indigent conſeruatione diuina, & ideo ab eius voluntate pendent,& per voluntariam ſuſpenſionem ſui influxus omnia in nihilum redigi poſſunt, per poteſtatem vtique extrinſecam Dei, potius quàm per intrinſecam capacitatem. Poſteriori autem modo dicimus, animam eſſe natura ſua immortalẽ, ad eum modum, quo ſunt Angeli. Et probatur primò ex ſacra Scriptura, quæ licèt non dicat expreſsè, & in actu ſignato (vt ſic dicam) animã eſſe natura ſua immortalem; nihilominus tam generaliter,& indifferenter tribuitur omni animæ humanę per ſeparationem à corpore,non perire,ſed manere, ac viuere ſeparatam, vt non per miraculum,nec per ſpecialem gratiam id accipere, ſed ex intrinſeca conditione ſuæ naturæ id habere,ſatis apertè præ ſe fert. Et declaratur optimè Eccleſiaſtes vltimo, *Reuertatur puluis in terram ſuam vnde erat, & ſpiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.* Vbi optimè indicatur vtriuſque partis naturalis conditio, quam vnaquæque habet ab origine ſua. Põderari etiam poteſt locus *Sapientiæ* 2. vbi in principio refert Sapiens errorem credentium animam interire, & extingui in morte hominis, & poſtea in fine ſubiungit, *Hæc cogitauerunt, & errauerunt, excæcauit enim illos malitia eorum.* Significans etiam in ipſo naturali lumine tã excæcatos fuiſſe. Alia etiã teſtimonia in prima ſuppoſitione adducta nõ parũ hoc cõfirmant.Item illa, quibus animas eſſe in corpore probauimus, vt ſtatim deducemus.

Notatio terminorum ad probationem.

Probatur iã prima pars primùm ex Scriptura

10. *Deinde ex Concil.*

Secundò probatur eadem veritas ex doctrina Eccleſiæ, & ſanctorum verum ſenſum Scripturæ explicantium. Et in primis Concil. Lateran. ſub Leone X.*ſeſſ.* 8. grauiſſimis verbis hoc declarauit, dicens:*Cùm diebus noſtris nonnulli auſi ſint dicere de natura animæ rationalis,quòd mortalis ſit,& aliqui temerè philoſophantes, ſecundum ſaltẽ Philoſophiam verum eſſe aſſeuerent: ſacro approbante Concilio,damnamus, ac reprobamus omnes aſſerentes animã intellectiuam mortalem eſſe.* Vbi non ſolùm videtur damnare eos,qui docent,animam in morte interire; ſed etiam eos,qui dicunt eſſe mortalem,vtique natura ſua,ſeu ſecũdùm Philoſophiã,ſicut antea retulerat.Quod ampliùs declarãt verba ſequẽtia:*Cùm illa non ſolùm*,id eſt,anima,*verè per ſe,& eſſentialiter humani corporis forma exiſtat,verũ immortalis.* Sicut ergo primũ eſt animæ cõnaturale,ita & ſecundũ.

11. *Denique ex Patrib.*

Accedit Patrũ conſenſus; paſſim enim animã immortalem vocant.Ideoque illorum teſtimonia congerere ſuperuacaneum eſt.Præſertim cùm diligenter id fecerit Coccius *in Theſauro.*2.*p.lib.*1.*a.*2. Solùm ergo aliqua teſtimonia ponderabimus, in quibus hanc immortalitatem clariùs indicant animæ connaturalem eſſe. Quod in primis colligo ex illis locis, in quibus ex eo,quòd anima incorporea eſt,& ſimplex,colligimus eſſe immortalem.Nam ſicut prior eſt connaturalis, ita etiã de poſteriori ſentiunt. Sic loquitur Clemens *lib.* 1. *Conſtit.cap.*11. & optimè Irenæus *lib.*5.*cap.*7. aliâs 1. dicens, *Caro eſt, quæ moritur, ſed non anima, nec ſpiritus. Mori enim eſt vitalem amittere habilitatem, & ſine ſpiramine in poſterum,& inanimalẽ,& immobilem fieri:hoc enim nec animæ euenit, flatus enim eſt vitæ;nec ſpiritui,incõpoſitus eſt enim, & ſimplex ſpiritus.* Sicut ergo connaturale eſt animæ eſſe ſimplicem ſpiritum; ita & eſſe immortalem. Atque eodem modo argumẽtatur Gregor.Neocæſar.lib.de anima.*Cùm anima corpore careat, ſimplex eſt, conſequens autem mihi videtur,vt quod eſt ſimplex, ſit immortale.* Sic etiã Gregor.Niſſ.Orat.Catecheti. c.8. *Mors,* ait,*non attingit animam. Quomodo enim diſſolui poteſt, quod nõ eſt compoſitum?* Similia habet *lib.de Anima, & Reſurrect. & in Orat.*3. *de Reſur.* Et ſimiliter alij ex eo,quòd anima eſt ad imaginem Dei, inferunt eſſe immortalem;cõſequentérque ſentiunt, ſicut prius eſt animæ connaturale, ita etiam poſterius. Sic Euſeb.*lib.*11.*de Reparat.c.*14. dixit Moyſẽ fuiſſe primum, quia animum immortalẽ eſſe docuit, cùm ad imaginem Dei eſſe aſſeruit.Et Caſſiodor. lib.de Anim.c.8.*Cùm animam ad ſimilitudinem Dei legamus factam, quis audeat cõtra ſanctam auctoritatẽ, eam mortalẽ dicere?* Idẽ ſentit Cyril Hieroſol. *Catecheſ.*4.Et indicãt Chryſ.*hom.*13.*in Gen* Damaſc.*lib.*2.*c.*12.& in ſpeciali libro,*de Animæ immortalitate.*

12.

Præterea Tertullianus, quod mirabile eſt,licèt animam fecerit corpoream,eam immortalem eſſe defendit *toto lib.de Anima*, præſertim *c.*22. & 24. & ſpecialiter *lib. de Reſurrect.carnis,c.*34. tractans verba Chriſti Luc.19.*Venit filius hominis quærere,& ſaluũ facere,quod perierat*,ſic ait:*Porrò recipimus animæ immortalitatem,vt perdita non in interitũ credatur, ſed in ſupplicium.* Inde infert,Chriſtũ non veniſſe,vt ſaluã faceret animã ab interitu in ſuo eſſe, vt ſic dicã,quia quoad hanc partẽ *ſalua erat anima natura ſua per immortalitatem.* Sed veniſſe ad ſaluandas animas à propria pœna, & corpora per reſurrectionem à corruptione,ſeu perpetua morte liberanda.Qui etiã videri poteſt *lib.de Anima,c.*22.& *ſequentib.* Idem ſatis expreſſit Cyprian. *de Cardinal. Chriſti operibus. Serm. de Reſurrect. Domini*, dicens, per mortem corpus terræ reddi, ex qua

ſumptum eſt: *Spiritum autem ad immaterialem originem reuerti, cuius natura diſſolutionis non admittit iniuriam.* Eandémque ſententiam aliis verbis ſcripſit Lactant. *lib. 7. de diuin. Inſtit. cap.* 12. Sic etiam dicit Gregor. *lib* 4. *Dialog. cap.*45. animam debere eſſe mortalem, & immortalem: mortalem, quia poteſt beatitudinem amittere; immortalem verò, quia eſſentialiter viuere nunquam deſinit, & naturæ ſuæ vitam perdere non valet. Et ferè ſimilia habet *lib.*4. *Moral. cap.*7. Denique Auguſt. *lib. de immortalitate animæ*, in hoc ſenſu illam probat rationibus in ipſa natura animæ fundatis. legatur etiam Ambroſius *lib.2. de fide, cap.*3. vbi ſic ait, *An mori diuinitas poteſt, cùm anima non poſſit*? Iſidor. *lib. 1. de ſummo bono cap.* 14. in hoc animas æquales facit Angelis, de quibus ſuprà probauimus ab intrinſeca natura incorruptibiles eſſe. Et Bernardus ſerm. 81. in Cantica. *Immortalis*, inquit, *eſt anima, quoniam cùm ipſa ſibi vita ſit, ſicut non eſt, quo cadat à ſe, ita non eſt, quo cadat à vita.* Et videtur ſumpſiſſe ab Ambroſio *lib.de Bono mort.cap.*9. & 10. Meritò ergo veritatem hanc catholicam eſſe diximus, quòd communi Eccleſiæ conſenſu fundata ſit Propter quæ dictam aſſertionem de fide veram exiſtimo; nimirum, animam natura ſua eſſe immortalem; id eſt, non habere in ſe principium corruptionis, licèt actuali Dei conſeruantis influxu egeat, ſicut de Angelis diximus; eſt enim eadem ratio.

Concluditur 1. pars aſſer. ſeu gradus certitudinis eius.

13. *Probatur vlterius aſſert. quoad 2 partem argumẽto dicto ex Ethnicis. Huius argumenti conſequentia oſtẽditur.*

Vlteriùs verò eandem veritatem eſſe conformem rationi naturali, authoritate in primis Philoſophorum fide carentium, confirmare poſſumus. Nam præcipuè Philoſophi ſola ratione ducti hanc veritatem aſſecuti ſunt. Ergo ſignum eſt, eſſe maximè conformem rationi naturali. Conſequentia clara eſſe videtur. Nam licèt quis dicere poſſit, Philoſophos multas fidei veritates ex lectione Moyſis, & librorum veteris Teſtamenti didiciſſe. Ita enim Euſebius, & multi ex Patribus allegatis affirmant. Hoc nihilominus non obſtabit: tum quia licèt id de aliquibus ſit veriſimile, vt de Platone, Triſmegiſto, &c. non tamen de omnibus, qui variis in locis, & temporibus ſcripſerunt. Tum etiam, quia licèt fortè illam veritatem in libris Moyſis legerint; non tamen ſola authoritate illorum librorum illam crediderunt: ſed quia viſa eſt rationi conſentanea. Et ideo rationes inuenerunt, quibus & ſibi, & aliis illam perſuaderent.

14. *Antecedẽti verò atteſtantur Patres.*

Ad probationem autem antecedentis, in primis notari poſſunt verba Origenis lib. 7. contra Celſum. *Perſuaſum habent non ſolum Chriſtiani, & Iudæi, ſed etiam multi tam Græci, quam Barbari, quòd ſuperſit, & quòd viuat poſt diſceſſum à corpore humana anima.* Deinde Tertullian. *lib. de Anim. cap.*1. Socratem morti vicinum pro hac veritate diſputaſſe refert ex Platone *in Dialogo de Anima*, ſeu *in Phædone*. Et *in cap.* 54. ait, *omnes Philoſophos, qui immortalitatem animæ, qualiter volunt, tantum vindicant, vt Pythagoras, & Empedocles, vt Plato, vt Stoici, ſuas ſolas, id eſt, ſapientum animas, in ſupernis manſionibus collocant.* Et Clemens Alexandr. *in libr. 4. ſtromat. cap.*7. & 8. refert antiquos Philoſophos docuiſſe, poſt mortem aliquam relinqui ſpem, bonis quidem bonam, malis autem malam: refertque præcipuè Pythagoreos, Socratem, & Platonem in Phædone, & Empedoclem dicentem ſapientum animas poſt mortem deos fieri: Et *in lib.*5. ait, hæc dogmata de præmio, & pœna poſt mortem, Græcam Philoſophiam à Barbara, & à Moſaica ſurri-

A puiſſe. De qua re, & de his, & aliis Philoſophis refert Eugubin. plura, *in lib. 9. de perenn. Philoſophia.* vbi *cap.*3. multa ex Triſmegiſto *Dialog.* 10. adducit: & ex Socrate *cap.*12. & *cap* 15. ex poëtis antiquioribus aliqua in hanc ſententiam congerit. Multa etiam videri poſſunt in Nicolao Faυenti. *lib.1. de immortalitate animæ, cap.*11.

15. *Oſtenditur amplius idẽ antecedẽs ex Seneca & aliis philoſophis apud Auguſt. Lactantium, Euſebium, Antoninum.*

Ex Philoſophis autem conſenſit etiam Seneca *lib.1. de Conſolat. cap. 2. & de vita beata, cap.*32. & *Epiſt.*87. & alios refert Auguſtinus *libro de immortalit. Anim.* & Lactant. *lib.7. Inſtit. cap. 8. & ſequentib.* & Euſeb. *lib.15. de Præparat. Euang. cap.*8. vbi inter alia ait, *non ſolùm Philoſophiæ ſtudioſis, ſed etiam idiotis, manifeſtum eſſe quòd Plato immortalitatem animæ tribuat; nec non multos ſupèr ea re*
B *ſermones reliquerit, quibus probat, quòd immortalis ſit anima.* Et addit ſectatores eius pro hac doctrina maximè pugnaſſe. *Quia in hoc dogmate ferè tota huius viri ſecta fundata fuit.* Et *lib.*11 *c.*14 ait Platonem à Moyſe immortalitatem animæ didiciſſe, & optima ratione confirmaſſe, quam latiùs expoſuit Porphyrius *lib.1. ad Boëtium*, & infrà illam attingemus Addit verò Cicero *lib. 1. Tuſculan.* Pherecidem Syrum primum dixiſſe animas ſempiternas. Et *lib* 4. *Academ. quæſt.* Xenocratem in ſuis de anima libris cum Platone præceptore ſuo dogma hoc defendiſſe. Quod ipſe etiam ſequitur tum eiſdem locis, tum etiam *lib.2. de legibus, & lib. de ſenect.* vbi *cap.* 1. refert verba Cyri regis, quibus filios in morte ſua conſolabatur, eo quòd
C anima non moreretur. De qua re videri etiam poteſt epiſtola Didymi regis Brachmanorum ad Alexandrum apud Antoninum 1. *p. Hiſtoriæ, titulo* 4 §. 13. qui alia refert 1. *p. Theologiæ, titulo* 1. *cap.*5. §. 2. Denique vulgare illud eſt, quod Auguſt. *lib.1. de Ciuit. cap.*22. & Cicero *Tuſc.* 1. de Cleombroto referunt lecto Platonis Phædone, in quo immortalitatem animæ perſuadet, ſe præcipitem dediſſe de muro, atque ita ex hac vita migraſſe ad eam, quam credidit eſſe meliorem. Supererat dicendum de Ariſtotelis ſententia. & conſequenter de tota ſchola Peripatetica. Sed quia hoc peculiarem conſiderationem requirit, in ſequens caput illud reſeruamus.

Factum Cleombr.

De Ariſt. quid.

16. *Tertia tandẽ pars aſſertionis probatur rationibus ſpeculatiuis. Prima ratio à priori.*

Iam igitur rationibus agendum eſt, quibus
D vltimam partem aſſertionis probemus; in qua diximus veritatem hanc de animæ immortalitate ratione naturali demonſtrari poſſe. Prima autem ratio, & à priori ſumitur ex dictis in capite præcedenti, nam principium intelligendi in nobis incorporeum eſt, & ſpirituale, ac proinde in ſua ſubſtantia ſimplex: ergo eſt natura ſua incorruptibile, & immortale. Antecedens demonſtratum ſupponitur. Conſequentiam probat optimè Gregor. Neocæſar. *libro de anima*, quia quod eſt ſimplex, non poteſt eſſe mortale natura ſua: ſed anima eſt natura ſua ſimplex, cùm ſit incorporea, ac ſubinde indiuiſibilis tam in partes eſſentiales, quàm in integrales; ergo eſt immortalis natura ſua. Maiorem
E probat idem author, quia corruptio, ſeu mors fit per diſſolutionem, & ſeparationem vnius ab alio; ergo ſupponit compoſitionem: nam idem à ſeipſo non ſeparatur. Poteſtque ampliùs ita explicari, quia res ſimplex, & indiuiſibilis non poteſt deſinere eſſe aliquid ex illa manente, quia cùm impartibilis ſit, vel tota eſt, vel tota in nihilum tranſit: ergo non poteſt deſinere per corruptionem, vel mortem, quia quod moritur, vel corrumpitur, non annihilatur, ſed aliquid illius manet: ergo

ergo anima corrumpi non poteſt, ac ſubinde incorruptibilis eſt. Quam rationem indicauit etiam Gregor. Niſſenus *in dicta oratione catechetica cap.* 8. dicens. *Quomodo diſſolui poſſet, quod non eſt compoſitum.* Supponit autem hæc ratio non poſſe animam naturaliter deſinere per annihilationem, quod etiam veriſſimum eſt; quia hic modus deſitionis non eſt rebus connaturalis, quia non eſt per potentiam intrinſecam; ſed per ſolam liberam voluntatem creatoris, & ideo talis poſſibilitas non opponitur intrinſecè immortalitati, vt ſuprà de Angelis probatum eſt *lib.* 1. *cap.* 10. *à num.* 6.

17. *Effugium.*

Dices, quamuis hæc ratio probet animam non poſſe mori tanquam proprium, ac primarium, ſeu adæquatum terminum corruptionis, non tamen probare ſimpliciter eſſe immortalem: nam etiam anima equi non poteſt illo modo corrumpi, quia ipſa etiam in ſe ſimplex eſt ſaltem quoad compoſitionem ex partibus eſſentialibus, quæ ad propriam corruptionem neceſſaria eſt; & nihilominus talis anima ſimpliciter mortalis eſt, quia poteſt condeſinere ad mortem totius compoſiti, & non annihilatur, ſed corrumpitur; quia non primariò, & quaſi per ſe deſinit, ſed ad compoſiti corruptionem. Idem ergo de anima hominis Philoſophi dicerent, nec ex vi argumenti facti conuinci poſſent.

18. *Occupatur.*

Lib.1.de Angelis c.5.

Reſpondemus autem, non eſſe ſermonem in argumentatione facta de quacunque re ſimplici, ſed de ſubſtantia incorporea, & ſpirituali, quam eſſe ſimplicem quoad compoſitionem ex partibus eſſentialibus, & indiuiſibilem quoad compoſitionem ex partibus integralibus, ſuprà de Angelis oſtenſum eſt: talis ergo ſubſtantia ſpiritualis, & indiuiſibilis eſt anima, & ideo nec corrumpi poteſt, vt probant rationes factæ, nec etiam concorrumpi. Nam ex eo quòd ſubſtantia eſt, habet non pendere à ſubiecto, cui propriè inhæreat, vt perclarum eſt; & quia ſpiritualis eſt etiam anima, cui vnitur, in ſuo eſſe non pendet: ac proinde nec ad corruptionem compoſiti concorrumpi, ſeu cum homine commori, vel per ſeparationem à materia deſinere poteſt; hæc enim omnia idem ſignificant. In quo diſcurſu ſola illa propoſitio probanda ſupereſt. *Anima, quia ſpiritualis eſt, à materia, cui vnitur, in ſuo eſſe non pendet*; illa verò tam eſt quaſi immediatè, & per ſe nota, vt ſola terminorum explicatione indigeat; animam enim ſpiritualem eſſe, idem eſt, quod eſſe immaterialem; non dicitur enim anima immaterialis, eo quòd ex materia, & forma non componatur: nam etiam anima equi hoc modo non eſt materialis, vt per ſe patet. ergo eſt immaterialis, quia licet materiam informet, non pendet ab illa. Ac denique non aliter animam eſſe immaterialem, ſeu ſpiritualem probauimus, quàm oſtendendo animam non pendere à materia: & hoc inde oſtendimus, quòd propriiſſima operatio animæ à corpore tanquam à ſubiecto, & organo non pendet.

19. *Quomodo dictum ſit allatam rationē eſſe à priori.*

Quocirca licèt dixerimus prædicta ratione oſtendi à priori animæ immortalitatem, id quidem verum eſt conſiderato medio proximo rationis factæ: nam reuera proxima ratio intrinſeca immortalitatis eſt talis formæ incorporalitas, ſeu immaterialitas eius, vt ſatis declaratum eſt; reſoluendo autem illam rationem ad ſua vltima principia, neceſſariò recurrendum eſt ad demonſtrationem à poſteriori, qualis eſt illa ex operatione ſumpta. Atque hoc modo Plato *in Phædro* ex operatione immediatè concludit immortalitatem, vt ex Porphirio latè refert Euſeb. *dicto lib.* 11. *de Præp. Euang.* vbi ſimul cum operatione propria animæ ſimilitudinem adiungit, ſicque argumentatur. *Si Deo immortali ſimilis anima eſt* (vtique in propriiſſima operatione ſua) *quodammodo etiam ipſa ſicut exemplar ſuum immortalis non erit*: Et infrà. *A ſimilitudine putauit Plato veritatem eſſe quærendam, & quoniam non viſibili, & mortali corpori, ſed viuo, & immortali Deo ſecundùm operationem ſimilis eſt anima, hac ſimilitudinem etiam quandam in ſubſtantia habere; ac inde immortalem eſſe ratiocinatur: nam vt quæ irrationalia ſunt, ſtatim à diuina ſubſtantia, cùm ſint caduca, & inſtabilia, longè abeſſe videntur. Sic certè conſequens eſt, quæ operatione intelligendi conueniunt, ea immortalitate quoque ſubſtantiæ conuenire. Quoniam enim ſubſtantia conueniunt, ideo etiam operatione conueniunt*, & cætera, quæ proſequitur. In quo diſcurſu hoc in virtute argumentum fit. Anima eſt intelligens: ergo eſt immortalis. Antecedens experientia ſupponit. Conſequentiam probat, quia per intellectionem oſtenditur anima maximè Deo ſimilis in operatione: ergo, & in ſubſtantia. *Nam ex ſubſtantia fluunt operationes, ac quædam eius ſunt emanationes.* Sed ſubſtantia Dei per ſeipſam maximè immortalis eſt: ergo anima in ſubſtantia ſua in immortalitate ſimilitudinem cum Deo habet.

Alia ratione ad eandem veritatem probandam vtitur D. Thom. 1. 1.*p.q.*75.*art.*6. & ſimilem habet de Angelis *q.* 50. *art.* 5. quæ eſt huiuſmodi, Anima rationalis eſt ſubſiſtens: ergo eſt incorruptibilis. Probat conſequentiam, quia forma ſubſiſtens non poteſt corrumpi per accidens, id eſt, concorrumpi ad corruptionem alterius, nec poteſt per ſe corrumpi. Priorem partem probat ratione à nobis facta, quia res ſubſiſtens non poteſt corrumpi per accidens, quia res ſubſiſtens per accidens generari non poteſt, quia res ſubſiſtens habet per ſe eſſe, & ideo non poteſt gigni, ſeu produci niſi per ſe; ita enim vnumquodque capax eſt fieri, ſicut & eſſe, & ideo, quod per ſe eſt, per ſe etiam fit: ergo ſimiliter etiam ſi corruptibile eſt, per ſe corrumpitur; & non per accidens: anima ergo rationalis, cùm ſit ſubſiſtens, non corrumpitur per accidēs. Quòd autem nec per ſe corrumpatur probat; quia nulla res ſubſiſtens, quod eſt forma ſimplex, eſt per ſe corruptibilis. Quod probat ratione valde Metaphyſica, & ſatis obſcura, nimirum quia res non poteſt corrumpi per ſe, niſi poſſit ſuo eſſe priuari: forma autem ſubſiſtens non poteſt ſuo eſſe priuari; ergo nec corrumpi. Minor probatur, quia formæ ſubſiſtenti per ſe conuenit eſſe, quod autem per ſe conuenit alicui, non eſt ſeparabile ab ipſo; ergo à forma ſubſiſtente non poteſt ſeparari ipſum eſſe, ac ſubinde non poteſt corrumpi. 20. *Secunda ratio ex D.Th.* *Probatio D. Thom. difficilis.*

Hanc verò rationem impugnat Scotus *in* 4. *diſt.*43.*q.*2. Eam verò defendit Caietanus, ſatiſque obſcurè loquitur. Et ideo Ferrar. 2. *contra gent. cap.* 55. ab illo diſſentit, & aliter illam declarat. Exiſtimo tamen, vt efficaciam habeat, ad illam, quam adduximus, eſſe reuocandam. Et in primis, quod in antecedenti ſumitur animam rationalem eſſe ſubſiſtentem, intelligi debet de anima coniuncta corpori, tum quia de illa eſt quæſtio, tum etiam, quia ſi ſupponitur ſeparata, iam ſupponitur immortalis, vt ſuprà tactum eſt, & ſtatim ampliùs explicabitur, & ita 21. *Eam impugnat Scotus ſed aliter, atque aliter defendunt Caiet. & Ferrar. Iudiciū authoris de dicta ratione D.Thomæ quomodo in primis illius antecedens debeat intelligi.*

& ita ſupponeretur in antecedenti, quod probari intenditur. Oportet ergo, vt ſermo ſit de anima coniuncta corpori; in hoc autem ſtatu dupliciter dici poteſt ſubſiſtens, ſcilicet actu, vel aptitudine. Et in priori ſenſu res eſt controuerſa, etiam inter catholicos, vt infrà videbimus; vnde non poteſt in eo ſenſu ſumi ad rem certam demonſtrandam; in alio verò ſenſu idem eſt animam eſſe aptam ad ſubſiſtendum, quod eſſe aptam ad exiſtendum ſine vnione ad corpus; ſeu ab illo ſeparatam. Et conſequenter idem eſt animam eſſe ſubſiſtentem, quod eſſe immaterialem, ſeu independentem à materia. Et ita veriſſimum quidem eſt antecedens: coincidit autem cum noſtro, in quo aſſumpſimus animam eſſe incorpoream. Quia, vt ſuprà declarauimus, nihil eſt aliud nimam eſſe incorpoream, quàm eſſe immaterialem non ſolùm quoad compoſitionem ex materia, vel quoad capacitatem, ſeu extenſionem quantitatis, ſed etiam quoad dependentiam ex materia, quod eſt eſſe ſubſiſtentem, ſaltem aptitudine.

22. *Deinde quomodo poſſit probari*

Hoc autem antecedens non poteſt à nobis à priori probari, ſed à poſteriori tantùm ex operatione intelligendi, vt in præcedenti capite vſum eſt. Et Diuus Thomas *in dicta quæſt.* 75. *artic.* 2. & *in quæſt.* 50. *artic.* 5. idem ſentit. Illo autem antecedenti poſito, optimè, & à priori colligitur animam non commori, ſeu corrumpi per accidens per hominis mortem, ſeu corruptionem; quia ex vi talis corruptionis ſolùm ſeparatur à materia: hæc autem non eſt ſufficiens cauſa deſitionis ipſius animæ in proprio eſſe, quia in illo non pendet à materia. Vnde optimè concluditur animam poſſe naturaliter exiſtere ſeparatam à materia abſque miraculo, vel ſpeciali dono Dei cum ſolo influxu ordinario, ac debito ex vi communis prouidentiæ cauſæ primæ. Quia ſine concurſu materiæ habet anima quidquid ex parte ſua neceſſarium eſt ad exiſtendum, & ab aliis cauſis ſecundis non pendet, & ideo per ordinarium influxum primæ cauſæ conſeruabitur in ſuo eſſe, licèt à materia ſeparetur.

23. *Dictam probationem nõ conficere quod eſt conſtitutum.*

Per hoc autem non videbitur ſufficienter probatum animam eſſe perpetuam, & incorruptibilem, quia, vt vidimus, non defuerunt, qui dicerent animam quidem non interire ſtatim per mortem hominis, poſtea verò tandem ſuum eſſe amittere. Et ideo D. Thomas adiungit directam probationem, qua oſtendat animam iam ſeparatam, & actu ſubſiſtentem non poſſe corrumpi. Quia tunc oporteret corrumpi per ſe, cùm iam non ſit in ſubiecto, nec poſſit per ſeparationem ab illo deſinere per accidens. Per ſe autem corrumpi non poteſt. Hunc autem minorem probat D. Thomas ex eo quòd eſſe per ſe conuenit formæ, & eſt inſeparabile ab illa. Quæ propoſitio eſt valde obſcura; & de illa eſt tota contentio, quia formæ creatæ non ita per ſe conuenit eſſe, vt habeat illud eſſentialiter, vel à ſe, vt eſt de fide certum, hoc autem ſatis eſt, vt poſſit ab eſſe ſeparari, tum quia poteſt deſinere eſſe per voluntatem Dei: tum etiam quia ſecundùm Thomiſtas ab anima Chriſti Domini ſeparatum fuit proprium eſſe creatum, ipſa per aliud eſſe permanente. Faciliùs ergo, & magis phyſicè id probatur ratione à nobis facta, ſumpta ex ſimplicitate formæ ſubſiſtentis, ad quam profectò reducenda eſt ratio D. Thomæ, aduertendo ipſum loqui de deſitione rei per actionem alicuius agentis corrũpentis, non de deſitione per ſolam abſtractionem influxus conſeruantis. Nam hic modus deſitionis eſt annihilatio, de qua non tractamus: tum quia illa deſitio nulli creaturæ cõtingit naturaliter, ſed potiùs præternaturaliter per liberam voluntatem Dei euenire poteſt, tum etiam, quia nunc non probamus, nec aſſerimus animam eſſe in annihilabilem, (vt ſic dicam) ſed eſſe incorruptibilem.

Exacta probatio ad quã reducitur dicta ratio D. Thomæ.

24. *Progreditur proxima probatio in primis ponendo exiſtentiam animæ ab ea nõ diſtingui.*

Per actionem autem contrarij agentis non poteſt ſeparari eſſe à forma ſimplici ſubſiſtente, quia vel exiſtentia non eſt in re diſtincta à forma eſſentiali, vel eſt diſtincta. Poſito primo impoſſibile eſt ſeparari à forma, non deſtructa forma, quia idem non poteſt ſeparari à ſeipſo; nec ea, quæ in re non diſtinguuntur, poſſunt ita ſeparari, vt vnum deſtruatur, & aliud maneat, ergo non poteſt eſſe ſeparari à tali forma, niſi annihilando illam: ergo non poteſt ſic amittere eſſe per actionem contrarij agentis, quia annihilatio non poteſt fieri per actionem poſitiuam, ſed per carentiam actionis conſeruatiuæ, vt diximus in Metaph. diſp. 18. ſect. 11. n. 7. & in materia Euchariſtiæ diſp. 50. ſect. 7. Ergo neceſſe eſt talem rem eſſe incorruptibilem, cum non poſſit deſinere eſſe niſi per annihilationem. Si verò exiſtentia eſt res diſtincta ab eſſentia; procedunt magis obiectiones factæ: tamen etiam illa hypotheſi permiſſa, dicendum eſt exiſtentiam non poſſe per operationem contrarij agentis ſeparari immediatè à forma ſimplici, cui per ſe, id eſt, ſine alio medio, & abſque dependentia à ſubiecto, conuenit. Probatur, quia actio contrarij agentis non aufert vnum eſſe, niſi inducendo aliud, quia omnis actio ad terminum poſitiuum tendit; nec etiam agens dat aliquod eſſe, niſi efficiendo formam à qua ſit formaliter illud eſſe, vt eſt per ſe notum. Ergo vt contrarium agens poſſet animam corrumpere, deberet inducere in illa formam dantem eſſe contrarium ipſi animæ, ſeu exiſtentiæ illius: hoc autem impoſſibile eſt, quia actio illa recipi deberet in ipſamet anima; nam ſi reciperetur in alio ſubiecto, vel eſſet creatio alterius rei, non poſſet habere formalem repugnantiam cum exiſtentia ipſius animæ; & ſic non poſſet illam priuare ſuo eſſe. Si autem in ipſamet anima recipitur, ſupponit in illa exiſtentiam: ergo non expellit exiſtentiam eius, cum ab illa talis actio pendeat ratione ſui ſubiecti.

Deinde ponendo etiam diſtingui.

25. *Confirmatur ampliùs quod proximè probatum eſt.*

Item illa actio non erit ad formam ſubſtantialem, cùm ſit circa formam ſubſiſtentem, quæ non eſt capax talis formæ: ergo erit ad formam accidentalem, quæ non poteſt eſſe corruptiua formæ ſubſtantialis, niſi quatenus diſponit ad introductionem alterius ſubſtantialis formæ repugnantis; nullum autem accidens poteſt diſponere formam ſubſiſtentem ad aliam formam ſubſtantialem, cùm in ea recipi non poſſit; ergo talis forma habens per ſe eſſe, nullo modo poteſt illo priuari per corruptionem, ſeu per actionem contrarij agentis, per quam talis forma ſubſiſtens à ſua exiſtentia ſeparetur, vel illa priuetur. Hæc autem omnia ſi attentè conſiderentur ad illud principium reuoluuntur, quòd *propria corruptio ſolùm habet locum in re compoſita ex materia, & forma.* Et ita non procedunt obiectiones; quia licèt formæ ſubſiſtentes non habeant exiſtere à ſe, nec eſſentialiter; inde ſolùm ſequitur poſſe per annihilationẽ deſinere; non verò poſſe corrumpi, quia

Ratio D. Thomæ prout hactenus propoſita, obiectiones euadit.

quia hoc ſimplicitati earum repugnat. Nec etiam poſſunt ſeparari à ſua exiſtentia ipſa eſſentia permanente in rerum natura, quia vel id ſimpliciter repugnat propter identitatem, vel licèt admittatur fieri poſſe per potentiam Dei, non tamen fieri poteſt niſi per communicationem alterius exiſtentiæ, vt multi putant factum eſſe in anima Chriſti per exiſtentiam diuini verbi: hoc autem dato, nihil obſtat immortalitati, tum quia ipſa anima ſemper manet incorrupta, & perpetua; nec aliter poteſt fieri illa permutatio exiſtentiæ (vt ſic dicam) niſi anima ipſa in rerum natura permanente: tum etiam, quia ſupernaturalis actio Dei non obſtat, quominus etiam ipſa exiſtentia creata animæ ſit de ſe perpetua, & naturaliter inſeparabilis ab anima, quod ſatis eſt, vt naturaliter incorruptibilis ſit.

26. *Tertia ratio ex eodem D. Thoma.* Denique ad maiorem abundantiam addit D. Thomas ſuprà, quòd licèt anima ſeparata à corpore eſſet ex aliqua materia compoſita, eſſet nihilominus incorruptibilis, ſaltem eo modo, quo cæli incorruptibiles ſunt, maiori etiam ratione: nam cæli ſunt incorruptibiles, quia non poſſunt pati ab agente contrario; nam ſine contrarietate non eſt generatio, & corruptio, in anima autem intellectiua, etiamſi fingatur compoſita, non eſſet contrarietas: ergo etiam tunc eſſet incorruptibilis. Minorem probat, quia anima recipit formas contrarias ſine contrarietate, quia non recipit illas ſecundùm ſuum eſſe naturale, ſed in eſſe intentionali, in quo rationes contrariorum non ſunt contrariæ, ſed eſt vna ſcientia contrariorum. *Effugium.* Quæ ratio, ſuppoſita vera natura animæ, optima eſt; tamen priori abſurdo dato, quòd anima eſſet eſſentialiter compoſita, vtique ex aliqua materia, & forma poſſet quis conſequenter fingere animam non ſolùm intrinſecas qualitates intentionales in potentia intellectiua recipere, ſed etiam poſſe immediatè in ſua ſubſtantia compoſita recipere qualitates contrarias ſuis connaturalibus diſpoſitionibus, & neceſſariis ad vnionem cum ſua materia, & ſic poſſe recipi. Nec mirum eſt, quòd vno abſurdo dato, alia fingantur abſurdiora: eſt autem abſurdiſſimum fingere rationalem animam ſeparatam ab hac materia corporea compoſitam ex alia materia, & propria forma, vt oſtendi *libro primo de Angelis, cap.6.*

27. *Expugnatur per dilemma.* Tamen fingendo illam compoſitionem, inquiro, an forma illa, ex qua dicitur conſtare anima ſeparata ab hac materia corporea, ſit inſeparabilis ab illa materia, cui nunc vnita eſſe fingitur, vel ab illa ſeparari poteſt. *Primum mẽbrum dilemmatis.* Si primum dicatur, erit forma illa incorruptibilis, & conſequenter anima, vt compoſita ex illa materia, & forma, erit incorruptibilis. Et ſic data illa hypotheſi concluditur, quod nunc intendimus, animam eſſe immortalem: & conſequenter dicendum eſſet formam illam vniri tali materiæ per ſe, & immediatè ſine diſpoſitionibus neceſſariis, ſed ſimplici vinculo ſubſtantiali, & indiſſolubili; ſicut nunc fortaſſe materia, & forma cæli vniuntur, vel ſi diſpoſitiones petere fingatur, dicendum eſſet diſpoſitiones illas eſſe immateriales, non habentes contrarium.

28. *Secundum membrum.* Si verò fingitur illa forma ſeparabilis à materia, vt hac ratione etiam anima corruptibilis cogitetur, tunc vlteriùs interrogo, an forma ſeparata à materia illa maneat, vel intereat: nam ſi manet, illa eſt immortalis, & illa eſt vera anima rationalis, quæ fruſtrà fingitur eſſe in duplici

A materia, vel ſimul, vel ſucceſſiuè, vt in dicto loco probaui. Si autem petit omnino, quæro rurſus, an altera pars, quæ vocatur materia, ſimul eſſe deſinat, vel permaneat. Nam ſi deſinit, illa non erit corruptio, ſed annihilatio, quam repugnat fieri per actionem naturalem (vt dixi) quia nulla actio per ſe tendit ad non eſſe; & conſequenter nec agens diſponit materiam per ſe ad expulſionem formæ, ſed ad introductionem alterius. Et ideo ſi materia illa non eſt capax alterius formæ, conſequenter non eſt capax diſpoſitionis repugnantis formæ, quam habet, ſeu vnioni cum illa. Si autem permanet illa materia poſt formam amiſſam, vel dabitur in ſubſtantiis ſpiritualibus, quòd generatio
B vnius ſit corruptio alterius, vel quòd pars potentialis ſpiritualis ſine actu maneat, & conſequenter ſine operatione inutilis, & otioſa: vtrumque autem abſurdiſſimum eſt, & ideo rectè dixit Diuus Thomas quocumque modo fingatur anima ſpiritualis, & ſubſiſtens, ſeu ſeparabilis à materia, neceſſariò dicendum eſſe, illam eſſe incorruptibilem, & immaterialem. Nos verò addere poſſumus eo ipſo, quòd creditur ſeparabilis à materia, credendam eſſe ſimplicem in entitate ſubſtantiali, & ſibi eſſentiali, vt ex dictis hîc, & in loco allegato manifeſtum eſt. Atque hactenus de rationibus ſpeculatiuis, quibus aliæ morales addi ſo-
C lent.

Prima, & præcipua eſt, quia Deus habet prouidentiam huius mundi, & præcipuè rerum humanarum: ergo ad iuſtitiam eius pertinet homines prauos propter peccata ſua condignè punire, & iuſtis præmia reddere; ſed hoc non fit in hac vita, in qua videmus iuſtos, & ſanctos affligi, & malos proſperari: ergo iuſta vtrorumque retributio in futuram vitam principaliter reſeruatur: hoc autem eſſe non poſſet niſi anima eſſet immortalis; ergo. Hanc rationem indicarunt *Iob 21.* Dauid *Pſalm. 72. & Habac. cap. 1.* vbi quæſtionem proponunt, cur in hac vita boni affligantur, & proſperentur mali; & reſpondet Dauid, *Labor*
D *eſt ante me, donec intrem in ſanctuarium Dei, & intelligam in nouiſſimis eorum.* Et latiùs in Pſalm. 36. *Noli æmulari in malignantibus, neque zelaueris facientes iniquitatem, quoniam tanquam fœnum velociter areſcent.* Et è contrario ad bonos ait, *Spera in Domino, & fac bonitatem.* Vnde rectè dixit Clemens libr. 3. recognit. *Si Deus iuſtus eſt, anima immortalis eſt.* Et ſimiliter dixit Origen. ſuper Cantica, *Vbi eſſet iuſtitia Dei, vbi bonorum merces, ſi anima eſſet mortalis?* Et ſimilia habet Lactantius *lib.3. de diuin. inſt. cap.19* & Chryſoſtom. *in Pſalm. 111.* circa verba illa, *Miſericors, & miſerator, & iuſtus Dominus*; hoc dicit eſſe maximum non ſolùm immortalitatis
E animæ, ſed etiam reſurrectionis argumentum. Et homil. 6. in epiſtol. ad Philipp. in fin. *Hanc,* inquit, *rationem ſemper canite, & non ſinet vos de reſurrectione dubitare.* Et *in homil. 4. de Prouid.* latiſſimè illam expendit. Nec ſoli ſancti Patres, ſed etiam Philoſophi ad probandam animæ immortalitatem hac ratione vſi ſunt, vt conſtat ex Platone, & Phædone *circa finem,* Socrate apud Ciceronem *Tuſc. 1.* Epicamo Poëta, cuius verba cum aliis refert Eugubinus *libro 9. cap. 11.* Ac tandem Chryſoſt. *orat. 2. ad Coloſſ.* ait nõ ſolùm Iudæos, ſed etiam Græcos admiſiſſe iudicium ſaltem in anima. Idémque generatim de Græ-

29. *Probatur vlterius eadem tertia pars aſſertionis tribus rationibus moralibus.*

Prima ratio, & potiſſima ex Dei prouidentia indicatur in Scriptura.

Celebratur à Patribus.

Vſurpatur à Philoſophis.

Græcis Philoſophis refert Nemeſ. *lib. de nat. hominis, cap* 44. *ad finem.*

30. *Oppoſitiones contra adductam ratio-*

Nihilominus Scot. *in* 4. *diſt.* 43. *quæſt.* 2. non putat hanc rationem eſſe efficacem; tum quia ipſa virtus ſuum affert præmium: nam & pacem animi, & voluptatem maximam, & puriſſimam comitem habet. Sicut è contrario, *inordinatus animus ipſe ſibi eſt pœna,* vt dixit Diuus Auguſt. *lib,* 1. *Confeſſ. c.* 12. Vnde Paulus *ad Roman.* 1. ait Gentiles, *mercedem, quam oportuit operis ſui in ſeipſis recepiſſe,* dum Deo permittente *in reprobum ſenſum, & in paſſiones ignominiæ dati ſunt.* Tum etiam quia fundamentum illius rationis de diuina prouidentia quoad iudicium, ac præmium, & pœnam futuræ vitæ, non eſt euidens, ideóque ex illo nihil certum inferri poteſt. Has autem obiectiones meritò reputat, & quaſi contemnit Cano, *lib.* 12. *de locis, cap. vltim. verſus finem.*

Solutiones. Ad primum.

Ad primum ergo dicimus delectationem virtutis non eſſe propriam remunerationem eius, ſed proprietatem connaturalem. Adde licèt ſecundùm rationem delectet, nihilominus eſſe difficilem, & laborioſam, è contrario vitium magis delectare, quàm affligat, & ideo tribulationi virtutis æternum pondus gloriæ repromittitur, 2. *Corinth.* 4. & deliciis peccatorum condigna tormenta ſeruantur, *Apocal.* 18. Quod genus prouidentiæ generatim loquendo de præmio, & pœna in omni benè inſtituta republica neceſſarium eſt. Vt boni ſpe præmij ad virtutem alliciantur, arceantur mali timore pœnæ. Multóque magis neceſſarium eſt ſecundùm diuinæ iuſtitiæ rationem in hac vniuerſali republica generis humani, quæ ſub vno Principe Deo gubernatur.

31. *Ad ſecundū.*

Vnde ad alteram partem reſpondetur, quamuis in particulari ſciri non poſſit naturali ratione, qualia futura ſint præmium, vel pœna vitæ futuræ; nihilominus quòd futura ſint adeò mentibus hominum perſuaſum fuiſſe, vt nulla fuerit tam barbara natio, quæ id ignorauerit. Et licèt fortaſſe per aliquam traditionem inceperit, adeò fuit naturali rationi conſentanea, vt ſtatim ferè omnium animis inſederit tanquam per ſe credibile, & moraliter euidens. Quia ſine hoc prouidentiæ genere, nec timeretur Deus ab hominibus, nec amaretur, aut coleretur, atque ita inſtitutio, & gubernatio vniuerſi diuinæ ſapientiæ, ac bonitati eſſet contraria. Fateor igitur illa ratione non maiori certitudine demonſtrari animam eſſe immortalem, quàm Deum habere iuſtam, & ſapientem rerum humanarum prouidentiam, hanc autem ad moralem demonſtrationem ſufficere iudico.

Inſtantia diluitur.

Sed inſtabit aliquis; quia ſaltem non demonſtrat illa ratio animam fore æternam, quia non poteſt ratione ſola oſtendi pœnam, aut præmium futurum eſſe æternum. Reſpondeo negando ſequelam, & ad probationem quidquid ſit de antecedente, de quo aliàs, negatur item conſequentia. Quia ſiue retributio vitæ futuræ æterna ſit, ſiue temporalis, ex illa conuincitur animam non amittere ſuum eſſe ſtatim ac ſeparatur à corpore: ac proinde per ſe, & ſine corpore ſubſiſtere. Hinc autem euidenter concluditur illam eſſe poſtea incorruptibilem natura ſua, ac ſubinde perpetuam. Tum propter priores rationes ſpeculatiuas, quibus probatum eſt, rem immaterialem ſimplicem, ac ſubſiſtentem corrumpi nō poſſe; tum etiam, quia ſi anima ſeparata conſeruatur in eſſe, id non eſt per miraculum, vt ſuprà dictum eſt; eſt ergo naturale, ac proinde perpetuum.

32. *Confirmatur* 1.

Poteſtque hæc ratio confirmari, quia rationalis anima per liberam voluntatem eſt capax A honeſtatis, & malitiæ moralis, & ſecundùm rectam diſtinctionem rationis, eiuſque inclinationem ad honeſtatem fertur, & obligatur; ratione autem corporis ad ſenſibiles delectationes etiam honeſtati contrarias vehementer ducitur: ergo valde conſentaneum eſt tali naturæ, vt in ſeipſa habeat motiuum, & fundamentum, quo ad ſuperandam corporis delectationem excitari, ac cōfortari poſſit. Quia hoc fuit ad bonam conſtitutionem talis naturæ neceſſarium, & natura in neceſſariis non deficit: at verò fundamentum maximè neceſſarium ad ſequendam virtutem eſt immortalitas animæ, eiuſque perſuaſio. Nam ſicut B Paulus 1. *Corinth.* 15. dixit, *Si in hac vita tantùm operantes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus;* ita diceret vnuſquiſque, ſi anima tantùm viuit, dum exiſtit in corpore, non eſt, quod pro virtute, ſed pro corporalis vitæ commoditate laboremus. Sicut de hominibus ſic errantibus dicitur Sap. 2. *Dixerunt cogitantes apud ſe non rectè, exiguum, & cum tædio eſt tempus vitæ noſtræ, & non eſt refrigerium in fine hominis, & non eſt, qui agnitus ſit reuerſus ab inferis, quia ex nihilo facti ſumus, & poſt hoc erimus tanquam non fuerimus,* &c. Vnde inferunt poſtea, *Venite ergo, & fruamur bonis, quæ ſunt, & vtamur creatura tanquam in iuuentute celeriter,* &c. Vnde non ſine cauſa dixit Auguſt. lib. 6. Confeſſ. cap. vltimo. C *Diſputabam cum Alipio, & Nebridio de finibus bonorum, & malorum, Epicurum accepturum fuiſſe palmam in animo meo, niſi ego crediſſem poſt mortem reſtare animæ vitam, & tractus meritorum, quod Epicurus credere noluit.* Quæ ratio non ſolùm ſuadet animam eſſe natura ſua immortalem, ſed etiam hoc poſſe naturaliter cognoſci, quia ad bene inſtituendam moralem vitam honeſtam neceſſarium eſt.

Superior rationalis.

Quantum valeat hæc confirmatio.

33. *Altera confirmatio.*

Augetur præterea huius rationis vis, quia ſecundùm rectam rationem naturalem animus debet corpori dominari, eique imperare, quod honeſtum eſt etiam contra propriam voluptatem, vel etiamſi cum labore, & dolore corporis exequendum ſit: ergo magnum ſignum eſt, eſſe altioris ordinis, & aliquid independens à corpore. D Quam rationem indicauit Ariſtoteles *lib.* 1. *Politicorum, cap.* 3. & Alcinous ex Platone. Vrgebit autem magis, ſi addamus non ſolum animam corpori reſiſtere, eiuſque commoda propter virtutē negligere, ſed etiam corpus ipſum eiuſque vitam fortiter contemnere, quando, ſecundùm rectam rationem neceſſarium, vel conueniens iudicatur, vt multi etiam Gentiles laudabiliter egerunt. At verò difficillimum eſt, vel etiam impoſſibile videri poteſt, eandem animam iudicare ſuſtinendam eſſe mortem pro virtute, ſi per mortem ipſamet anima ſe interituram, & in nihilum tranſituram eſſe, ſibi perſuadeat: ergo qui iudicat moriendum eſſe potius, quàm turpe aliquid faciendum, E profectò virtute iudicat per mortem corporis nō interire animam, ſed permanere. Et huc accedit, quod Plato etiam animaduertit, cùm anima rebus corporeis occupatur, perturbari, diſtrahi, & obſcurari; cùm verò à rebus corporeis abſtrahitur, quieſcere, illuſtrari, & altiori modo gaudere. Ergo ſignum eſt illam eſſe ſupra corpus, & per ſeparationem ab illo non deſtrui, ſed quodammodo meliorari, vt liberiùs ſuas potiſſimas operationes exercere poſſit.

34. *Secunda principalis ratio moralis ex fine hominis.*

Præterea ex fine, ac beatitudine hominis grauiſſima ratio ſumitur. Eſt enim homo natura ſua capax alicuius vltimi finis, quem non niſi per animam, eiuſque operationes aſſequitur, ſed non conſequitur illum perfectè in hac vita: ergo neceſſe

neceſſe eſt, vt poſt mortem anima viuat, & ad illum finem peruenire valeat. Maior, vt certa & euidens ſupponitur ex his quæ in prima ſecundæ in principio de beatitudine tractantur: fuitque ferè omnium Philoſophorum communis conſenſus,& quaſi principium per ſe notum. Minor etiam vel ipſa experientia nota eſt: tum quia hæc vita plena eſt miſeriis, & doloribus: tum quia conſequuto vltimo fine ſatiatur animus,ac quieſcit: in hac autem vita nulla eſt animorum ſatietas, ſed perpetua ſolicitudo, & inſtabilitas: ergo etiam ſecundùm rationem naturalem expectandus eſt alius ſtatus animæ ab his miſeriis ſeparatæ, in quo aliquod genus naturalis felicitatis obtinere poſſit.

Confirmatur.

Et confirmari poteſt hæc ratio, quia homo ſecundùm animam intellectualem, ſeu quatenus talis eſt, Angelis aſſimilatur, licèt ſecundùm corpus, & ſenſus cum brutis, & inferioribus rebus conuenientiam habeat. Eſt enim quaſi medium quoddam ex ſuperiori, & inferiori natura compoſitum: ergo homo ratione intellectualis animæ habet eundem operandi modum, in quo inferiora ſuperat, nimirum quatenus ſummum bonum contemplari, & amare poteſt: ergo conuenit etiam cum Angelis in fine vltimo, & modo conſequendi illum, ſaltem in anima, & per intellectualem operationem à corpore ſeparatam, quandoquidem illi coniuncta illum aſſequi non poteſt, quia *corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem*, Sapien.9.

35.

Tertia ratio D.Thomæ ſumpta ex appetitu immortalitatis.

Vltimò argumentatur D.Thomas *d.1.p. q.75. art.6.& in 2. diſt.19. quæſt.1.* ab appetitu immortalitatis, non ſolùm innato, ſed etiam elicito, quem ſolus homo inter animantia habet valde naturalem,& (vt ſic dicam) quaſi formalem; quia per intellectum apprehendit ipſum eſſe, non tantùm hîc,& nunc, quomodo res quælibet naturaliter eſſe deſiderat, ſed etiam apprehendendo ipſum eſſe ſimpliciter, & perpetuitatem eſſendi, vt ſpeciale bonum proprium. Adde etiam, vt ad ſuam beatitudinem neceſſarium: ergo tale deſiderium indicat immortalitatem eſſe proprietatem connaturalem animæ, circa quam homo tale deſiderium elicit; quia naturale deſiderium non poteſt eſſe inane.

Iurgium inter Scotum & Capreolũ circa hanc rationem prout nunc propoſita eſt, facilè dirimitur.

Hanc verò rationem deſpicit Scotus ſuprà *d.quæſt.2.* cui reſpondet Capreolus *eadem diſt.43. quæſt.2. concl.1. & ad argum. cont. illam.* Sed non oportet in hoc immorari; tum quia Scoti argumenta ex modo, quo rationem propoſuimus, & naturalem illum appetitum declarauimus, facilè ſolui poſſunt; tum etiam quia ratio hæc per ſe ſumpta, licèt ſit probabiliſſima coniectura per ſe ſumpta, non tamen eſt rigoroſa demonſtratio.

Quæ rationes ſingulæ efficaciter ex hactenus allatis inſtitutũ conficiant

Imò nec ſingulæ rationes propoſitæ, vt per ſe ſufficientes ad demonſtrandum afferuntur, præter illam ſpeculatiuam,quæ à propria operatione animæ ſumitur, eámque immaterialem, & conſequenter etiam immortalem eſſe demonſtrant; & alteram moralem ex retributione bonorum, & malorum deſumptam. Aliæ verò licet non ſingulæ cogant, ſimul collectæ multum perſuadent, & priores demonſtrationes iuuant; quia illæ etiamſi non ita metaphyſicè, vel mathematicè conuincunt intellectum, quin proteruus tergiuerſari poſſit: ſunt tamen phyſicæ demonſtrationes; quæ mentem benè inſtitutam efficaciter perſuadere poſſunt, ac debent. Et hoc modo dicimus veritatem hanc eſſe demonſtrabilem.

36.

Argumenta verò contra illam obiecta in principio facilè diſſoluuntur. Nam in loco *Eccl.* 3.

Ad primum in num. 8.

ſolùm fit comparatio inter hominem, & bruta animalia quoad conditiones, quæ corporis mortalitatem conſequuntur. Nam, vt ibi notat Hieronymus, dixerat Eccleſiaſtes *cap.2.* ſapientis, & ſtulti vnum eſſe interitum; & licèt ſtatim addiderit,non ſimiliter illis in futurum euenire, quia longè diuerſa eſt vtriuſque memoria, & vnus pergit ad refrigerium, alter ad pœnam; nihilominus addit *in cap.3.* non ſolùm hominis ſtulti, & ſapientis, ſed etiam hominis, & iumentorum æquam eſſe conditionem,vtique (vt exponit Hieronym.) ſecundùm corporis qualitatem. Vnde addit Sapiens, *Sicut moritur homo, ita & illa moriuntur.* In hoc ergo tantùm ponit ſimilitudinem, *Quia ſicut mors huius, ita mors illius.* Vnde ſubiungit, *Sicut moritur homo, ita & illa moriuntur, ſimiliter ſpirant omnia.* Quod Septuaginta verterunt, *Spiritus vnus omnibus*, vbi ſpiritus non de anima, ſed de reſpiratione, & aëre, quo alimur, exponendus. Vnde quod addit, *De terra facta ſunt, & in terram pariter reuertuntur,* de corporibus neceſſariò intelligitur; quia homo non niſi quoad corpus de terra factus eſt, & ideo ratione illius dictum eſt ei poſt peccatum, *De terra es, & in terram ibis*, Gen.3. Vt autem differentiam inter animas oſtendat, adiungit Sapiens Eccleſ.cap.3. *Quis nouit ſi ſpiritus filiorum Adam aſcendant ſurſum, & ſi ſpiritus iumentorum deſcendant deorſum?* In qua interrogatione non dubitationem, ſed rei magnitudinem,& difficultatem oſtendit. Nam eandem veritatem idem inferiùs *in cap. 12.* ſatis conſtanter affirmat; vt etiam exponit Hieronym. quem imitatus eſt Hugo Etherian. *lib. de Reg. Animar. cap.4.* & Salonius Viennen. *in eundem locum*: & *ibidem* Olympiodorus, qui aliam interpretationem adhibet, nomine iumentorum homines ſecundùm ſenſum viuentes intelligens, ſed illa myſtica eſt.

Ad 2. ex Concil. ibid. 37.

Ad verba Sophronij relata in VI. Synodo ſuprà *in lib.1. de Angelis, cap.8. & 9.* reſponſum eſt animam eſſe immortalem beneficio Dei creantis, & conſeruantis illam, quod beneficium lato modo gratia interdum vocatur, vt *in Prolegomenis de Gratia* latiùs explicamus. Huic etiam gratiæ iuxta præſentis materiæ capacitatem opponitur immortalitas, ſeu perpetuitas, quæ nullam dependentiam ab alterius voluntate libera, eiúſque influxu habeat. Et ſic dicitur ſolus Deus immortalis *1. Tim. 6.* Nihilominus tamen anima licèt à Deo conſeruante pendeat natura ſua, meritò etiam natura ſua immortalis dicitur, tum quia per mortem, vel propriam corruptionem deſinere non poteſt: tum etiam, quia ex nulla potentia intrinſeca ad vllum deſinendi modum per extrinſecam Dei potentiam annihilari poſſit, vt in citato loco fuſiùs explicaui.

Ad 3. ex ratione in eodem n. 8. 38.

Ad rationem negatur aſſumptum, nimirum nullum nos habere certum ſignum immortalitatis noſtræ; quin potiùs affirmamus multa,& certa indicia eiuſmodi immortalitatis nobis ſuppetere, tum in operationibus intellectus ſpeculatiui, quæ immaterialitatem animæ euidenter indicant, & conſequenter etiam immortalitatem; tum in actibus intellectus practici, præſertim in remorſu conſcientiæ, & in dictamine operandi honeſtè contra rebellionem corporis, & caſtigando illud, & morti exponendo, ſi opus ſit. Tum etiam in affectibus voluntatis, quæ non quieſcit niſi in Deo, & pœnam alterius vitæ naturaliter timet, & felicitatem appetit, quam in hac vita non inuenit: ſicut in aliis rebus ſimilibus, quas ſatis expendimus. Econtrario nullum

eſt in nobis ſignum mortalitatis ipſius animæ. Nam quòd habeat comitantem phantaſiam dum intelligit, ſolùm indicat illam eſſe veram formam corporis, & in ea ſic radicatam vtramque potentiam. Nec ex eo quòd ſit forma corporis, inferri poteſt eam eſſe corpoream, aut mortalem, quia non repugnat ſpiritualem ſubſtantiam corpori, vt veram formam vniri, vt in ſequentibus capitibus exponemus.

CAPVT XI.

Quid Ariſtoteles de animæ humanæ immaterialitate, & immortalitate ſenſerit.

1. *Qui putauerint errasſe Ariſtotelem in hac quæſtione.*

QVamuis ad prædictarum veritatum certitudinem non multum rèferat, quid de illis Ariſtoteles ſenſerit, indagare, vt aliàs Durandus dixit; nihilominus propter eius authoritatem, & quia præcipuæ rationes adductæ in eius doctrina fundantur, hacque occaſione magis explicabuntur; ideo quæſtionem hanc non duxi prætermittendam. In ea igitur multi ex antiquis Philoſophis, & Patribus, ac Theologis Ariſtotelem circa animæ immortalitatem erraſſe crediderunt. Ita de illo ſenſit Plutarch. *lib.* 5. *de placit. cap.* 1. & Alex. Aphrod. *lib* 3. *de Anima,* illi in eodem errore conſentiens. Refert etiam Euſebius *libr.* 1. *de Præparat. Euang. cap.* 8 9. 10. & 11. Atticum Plotinum & Porphyrium dicentes Ariſtotelem errorem hunc in Platonis inuidiam docuiſſe, vel ſaltem veritatem contrariam obſcuraſſe, & in dubium reuocaſſe. Iuſtinus etiam *in orat. ad Gentes, prope initium* Ariſtoteli abſolutè tribuit, quòd animam mortalem eſſe docuerit. idem Theodoretus *lib.* 5. *curat. Græcan.* & Gregor. Niſſen. *lib.* 2. *de Philo. cap.* 4. & 6. prout illum refert D. Thomas infrà citandus, vel potiùs Nemeſ. *lib. de natur. hominis c.* 2. Nazianz. *diſput. contra Eunom.* Orige. *lib.* 6. *inſcripto Philoſophomeno.* Niſſen. *lib. de Anim.* Idem Æneas Gazæus *in dialog. de animæ immortalit. prope initium,* habenturque *in tom.* 8. *Bibliothecæ.* Ex Scholaſticis idem credit Caiet. *lib.* 3. *de Anima*, Et Pomponat. *libro de immortalitate Animæ.* Scotus verò *in* 4. *diſt.* 43. *quæſt.* 2. ſaltem putat Ariſtotelem fuiſſe ancipitem, & ex inſtituto ſententiam ſuam occultaſſe. Idem Heruæus *quodlib.* 1. *quæſt.* 11. & *in* 2. *diſtinct.* 1. *quæſtion.* 1. Niphus *de immortalitate animæ.*

2. *Primum fundamentum ex variis locis ipſius Ariſtotelis.*

Fundamenta huius ſententiæ ex variis locis, & dictis Ariſtotelis, illa inter ſe conferendo, ſeu coniungendo deſumuntur. Primum ſumitur ex *primo, & tertio de Anima*, & iſto modo conficitur. Si intelligere eſt opus Phantaſiæ, vel non eſt ſine phantaſia, anima non eſt ſeparabilis à corpore, ſed intelligere, vel eſt opus phantaſiæ, vel non eſt ſine phantaſiæ operatione: ergo anima non eſt ſeparabilis à corpore, & conſequenter eſt mortalis. Supponimus enim apud Ariſtotelem idem eſſe animam eſſe immortalem, quod eſſe ſeparabilem à corpore, id eſt, eſſe natura ſua aptam ad exiſtendum poſt ſeparationem à corpore, quod eſt veriſſimum, vt ſuprà oſtendi, quia ſi ſeparata manet, ampliùs corrumpi non poteſt: vt demonſtrauimus. Vnde è contrario idem etiam ſunt eſſe inſeparabilem à corpore, & eſſe mortalem animam, quia ſi eſt inſeparabilis à corpore, pendet à materia in ſuo eſſe, & conſequenter per ſeparationem deſinit eſſe: ergo eſt mortalis; quia per illam ſeparationem fit mors hominis, per quam anima commoritur (vt ſic dicam) ſi eſſe deſinit: illa ergo duo idem ſunt, & illa eſt phraſis,

A ſeu modus loquendi Ariſtotelis, vt ex omnibus locis allegandis conſtabit. Conſequentia ergo principalis argumenti per ſe nota eſt, & formalis: vtraque autem præmiſſa ex eiuſdem Ariſtotelis doctrina ſumpta eſt.

3. *Progreditur idem fundamentum.*

Nam *in primo de Anima, text.* 12. neceſſarium eſſe dicit, inquirere, an operationes, vel affectus animæ omnes ſint communes, vel ſit aliqua operatio animæ propria: vocat autem communem, quæ fit cum corpore; propriam verò, quæ eſt ſolius animæ; tractat enim de operationibus vitalibus, quarum principium omnino neceſſarium, & principale eſt anima, ideóque nulla talis operatio eſſe poteſt propria ſolius corporis, quia ſine influxu animæ fieri non poteſt: ac propterea,

B *Si corpus etiam illi cooperatur, dicitur operatio communis: ſi autem non pendet à corpore, dicitur operatio animæ propria.* Meritò ergo ait Ariſtotelès neceſſarium eſſe inquirere, an ſit aliqua operatio propria animæ, vtique ad inueſtigandum, an ſit aliqua anima incorporea, ſeparabilis, & immortalis, quia ex operatione colligi debet, qualis ſit anima, quia non ſuppetit nobis aliud medium magis proprium ad naturam formæ inueſtigandam, vt in duobus capitibus præcedentibus oſtendimus. Et ita hoc etiam principium ſupponit Ariſtoteles *in loco citato; & lib.* 2. *de Generat. animal. cap.* 3 & aliis locis infrà referendis. Addit autem *in loco allegato* inter animæ opera *ipſum intelligere videri poſſe opus maxime proprium eius.* Et tunc adiungit alteram conditionalem propoſitionem quam in maiori propoſitione *num.* 2. poſuimus.

Prima conditionalis propoſitio ex Ariſtotele.

C *Si intelligere phantaſia quadam eſt, aut ſine phantaſia non eſt, non continget ſine corpore eſſe*; ac proinde nec anima eſſe poterit ſine corpore; quia ex dependentia operationis (vt dixi) dependentiam formæ colligimus; tum quia inter ſe proportionem ſeruant, tum etiam quia forma non eſt ſine operatione. Vnde ſtatim *in textu* 13. addit Philoſophus tertiam conditionalem, quòd *ſi nulla ſit operatio animæ propria; nec ipſa anima ſeparabilis ſit.* Maior ergo propoſitio Ariſtotelica eſt Minor autem ab eodem ſumitur *lib.* 3. *de Anima, text.* 30. vbi expreſsè dicit animam numquam ſine phantaſmate intelligere: cùm ergo ad veritatẽ diſiunctinæ vna pars ſufficiat, vera erit illa propoſitio diſiunctiua, *intelligere, vel eſt phantaſia, vel non eſt ſine phantaſia*: ergo iuxta priorem conditionalem, intelligere non eſt operatio propria animæ: ergo anima nullam habet operationem propriam, & ſi qua eſt propria, maximè eſt intelligere: ergo anima eſt mortalis, iuxta Ariſtotelis principia.

2. Conditionalis.

Tertia conditionalis.

D

4. *Secundum fundamentum ex locis aliis.*

Secundò argumentor ex eodem Philoſopho *lib.* 3. *de Anima, cap.* 5. vbi diſtinguens intellectum in agentem, & paſſiuum, ait intellectum paſſiuum eſſe corruptibilem; eſt autem intellectus paſſiuus, ſeu paſſibilis potentia intellectiua, per quam anima rationalis intelligit: ſi autem hic intellectus corruptibilis eſt, profectò etiam anima,

E quia vel in re ſunt idem, vel ſunt eiuſdem ordinis, & quia ſine intellectu anima eſſe non poteſt. Vnde licèt de intellectu agente dicat Ariſtoteles ibidem eſſe impatibilem, & æternum, videtur profectò ibi ſentire non eſſe animæ potentiam, ſed aliquam ſubſtantiam ſeparatam, ſeu intelligentiam aliquam. Adde quod *lib.* 1. *de Anima, text.* 65. numerans actiones animæ per quas mouetur ipſa, & mouet cor, vel aliam partem corporis, vt ſunt *iraſci, timere,* &c. inter eas ponit, *ratiocinari*, licèt addat, *ratiocinari autem, aut huiuſmodi eſt, aut aliud quidpiam.* Statim verò ſubiungit,

Secundus locus.

ſicut

ſicut non dicitur propriè animam texere, vel ædificare, ita nec iraſci, diſcere, vel ratiocinari, ſed hominem per animam: ergo ſentit illas actiones æquè communes eſſe corpori. *Tertius locus.* Tertiò eſt locus obſcurus ibi *libro* 2. *de Generat. animal. cap.* 3. vbi ait, non ſolùm vegetatiuam, & ſenſitiuam animam in potentia materiæ contineri, ſed etiam rationalem. Vnde ſentit de potentia materiæ educi, & conſequenter ab ea pendere, & materialem, ac mortalem eſſe. *Quartus locus.* Quartò *in libro* 1. *Ethicorum, cap.* 16. Solonis ſententiam reprobat, dicentis hominem non poſſe in hac vita eſſe felicem, ſed poſt mortem. Improbat autem hac ratione. Felicitas in operatione poſita eſt: at poſt mortem nulla eſt operatio; ergo nec felicitas. Videtur ergo Ariſtoteles in illa propoſitione ſubſumpta ſentire poſt hanc vitam nullam felicitatem ſupereſſe: ergo negat manere animam poſt mortem, quia ſi maneret, & operationis, & felicitatis capax eſſet. Et *libro* 3. *Ethicor. cap.* 6. dicit poſt mortem nihil boni, vel mali ſupereſſe. Et 12. *Metaphyſ. cap.* 7. *text.* 39. indicat felicitatem hominis tantùm eſſe in hac vita, & breui tempore durare. *Quintus locus.* Denique *eodem* 12. *Metaphyſ. cap.* 3. quæſtionem hanc attingens indeciſam eam relinquit, & *lib.* 1. *de Anima, text.* 63. *& ſequentib.* anceps eſt, & ſub dubio loquitur.

5. *Tertium fundamentum ex variis coniecturis.* *Prima coniectura.* Vltimò addi poſſunt coniecturæ: vna eſt, quia ſi Ariſtoteles cognouiſſet animam eſſe immortalem, & immaterialem, crediudiſſet vtique non educi de potentia materiæ, & conſequenter fieri ex nihilo per creationem: at ipſe vtique negat ex nihilo aliquid fieri, ſeu creari: ergo. *Secunda coniectura.* Secundò, quia ſi animæ poſt mortem permanerent, nunc eſſent animæ infinitæ, quod eſt impoſſibile, iuxta doctrinam eiuſdem Ariſtotelis 3. *Phyſicorum.* Sequela patet ex alio eius principio, quòd mundus, & homines ab æterno fuerunt; quia hoc poſito neceſſe eſt, vt homines infiniti præceſſerint, ac ſubinde, vt tot animæ ſimul nunc ſint; cùm Ariſtoteles ipſe tranſanimationem ſeu tranſmigrationem animarum in diuerſa corpora non admittat. *Effugium.* Reſponderi ad vtrumque poteſt, Ariſtotelem cognouiſſe creationem æternam per ſimplicem emanationem à prima cauſa. Et ita credere etiam potuiſſe omnes animas aliquando futuras ab æterno fuiſſe creatas, & poſtea ſuis temporibus corporibus infundi. *Obſtruitur* 1. Sed hoc in primis non ſoluit nodum, imò illum magis implicat: nam multo magis neceſſarium fuiſſet animas illas in numero infinito ſimul eſſe creatas, vt ad hominum generationes finitas non ſolùm à parte antè, ſeu quæ iam præceſſerunt, ſed etiam à parte pòſt, ad illas, quæ iuxta eiuſdem Philoſophi mentem in æternum ſuccedent, ſufficere poſſent, quandoquidem, quæ ſemel à corporibus ſeparātur, generationibus aliorum hominum non inſeruiunt, ex eiuſdem Ariſtotelis ſententia. *Obſtruitur* 2. Deinde aſſertum illud de animarum exiſtentia ante corpora repugnat eidem Ariſtoteli *libro* 12. *Metaphyſ. cap.* 3. *text.* 16. dicenti cauſam efficientem præcedere ſuum effectum, formam autem ex illo incipere, quod ibidem de anima etiam intellectiua in ſpecie affirmat, vt D. Thomas *ibi* notat. Ex quo vltima coniectura confici poteſt; quia, teſte eodem Ariſtotele, quidquid habet exiſtendi initium, habet etiam finem, vt ipſe probare conatur *libro primo de Cælo, capite* 12. Sed anima rationalis habet initium exiſtendi, (vt ipſe affirmat *loco citato*;) ergo habet etiam finem.

9. Nihilominus communis ſententia eſt, Ariſtotelem animæ immortalitatem cognouiſſe, & in A ſuis libris ſatis apertè hoc docuiſſe. *Communis ſententia tenens non erraſſe in hoc Ariſtotelem.* Hæc fuit ſententia omnium antiquorum Ariſtotelis interpretum; ac Peripateticorum (vno Alexandro excepto) nimirum Theophraſti, Themiſt. Philoponi, & Simplicij, Commentatoris, & aliorum ſuper *lib. de Anima Ariſtotelis*, præſertim in proœmio circa *text.* 12. *&* 13. *& lib.* 3. *text.* 30. & aliis locis ſparſim, & plures refert Eugubin. *lib* 9. *cap.* 19. *& ſequentib.* Idem docuerunt noſtri Scholaſtici, præſertim D. Thom. in eiſdem locis de Anima, præſertim *lib.* 1. *lect.* 2. *& lib.* 3. *lect.* 17. *& lib.* 12. *Metaphyſ. lect.* 3. *circa text.* 16. *&* 8. *Phyſicorum*, *lect.* 12. *& Quodlibeto* 10. *art.* 6. *& lib.* 2. *contra Gent. cap.* 78. *&* 79. vbi Ferrar. Durand. *in* 2. *diſt.* 18. *quæſt.* 3. Ægid. *dicto lib.* 3. *de Anima*, *cap.* 4. Albertus *tra-* B *ctatu* 2. *de Anima, cap.* 20. *& tract.* 3. *cap.* 13.

7. *Primum fundamentum ſolidius pro hac parte ex aliis locis Ariſtotelis.* Fundatur primò hæc ſententia in contrario diſcurſu, facto in fundamento primo præcedentis ſententiæ. Nam Ariſtoteles *in* 1. *de Anima*, *text.* 13. in hoc fundamentum iacit, *Si anima habet operationem, vel affectum proprium*, id eſt, quem per ſeipſam ſine corpore habeat, *fieri poterit, vt ipſa ſeparetur.* Quod principium communiter receptum eſt, eiúſque rationem ſuprà attigimus, & paulo pòſt illud magis explicabimus, & probabimus *à num.* 10. ſub illo autem ex eiuſdem Ariſtotelis doctrina ſumimus animam hominis in corpore aliquam operationem propriam habere. Ergo rectè concluditur animam ex Ariſtotelis ſententia eſſe ſeparabilem à corpore, & immor- C talem, quia vtraque præmiſſa eſt Ariſtotelis, & in virtute aſſertionem continet. Vnde non potuit tantus Philoſophus conſequutionem ignorare. Supereſt probanda minor, de qua Ariſtoteles lib. 1. de Anima in eodem textu 12. *Maximè verò proprium videtur intelligere.* Quia verò ibi non tam aſſerendo, quàm dubitando loqui videtur, ideo *libro* 3. *text.* 4 *& ſequentib.* probat ex profeſſo intellectum eſſe potentiam impermixtam vtique materiæ, id eſt, eſſe incorpoream. Et *textu* 6. inde infert intellectum non eſſe potentiam organicam, & ſpecies intelligibiles non recipi in coniuncto, ſed in ipſa anima, quæ propter hanc cauſam locus ſpecierum dicitur. Vtitúrque illa ratione, quòd potentia intelligens omnia corpora D debet eſſe denudata à natura corporea, ac ſubinde immaterialis, & incorporea. Vnde clarè ſequitur eſſe immortalem, quam rationem ſuprà expendimus, & *text.* 7. addit aliam, qua directè probat intellectum non eſſe potentiam organicam, & intelligere non fieri per organum corporis. Nam potentia organica ratione organi læditur, & impeditur à vehementi obiecto, vt in ſenſibus patet: intellectio autem non impeditur, nec intellectus læditur ab excellenti intelligibili, ſed in eo magis perficitur. Nam quia excellentiora intelligibilia contemplari nouit; inde ad inferiora intelligenda habilior redditur. Vnde concludit intellectum eſſe ſeparabilem, non autem ſenſum; & ideo *in lib.* 1. *text* 92. dixit non poſ- E ſe partem corporis aſſignari, in qua ſit intellectus tanquam in organo, vel per quam ipſum intelligere eliciatur.

8. *Accedunt loca alia.* Præter hæc inueniuntur in eiſdem libris de Anima plura loca, in quibus Ariſtoteles intellectum, *quo anima intelligit, aut exiſtimat, vel opinatur* (vt ipſemet expoſuit *text.* 5. *lib.* 3) vocat impermixtum, ſeparabilem, vel ſeparatum, perpetuum, ſeu æternum, *& aduenire*, *& paſſione vacare*, *& quid diuinum eſſe.* Vnde in *lib.* 1. *de Anima, textu* 65. *&* 66. de intellectu ait, *videri eſſe ſubſtantiam, nec interire.* Et vtitur alia ratione ex eo ſumpta,

pta, quòd per ſenium corporis non labefactatur intellectus, vt latè ibi exponit Themiſtius, & Philoponus, & nouiſſimè Hieronymus Dandinus, & *in text.* 28. intellectum vocat, *nobiliſſimum, & diuinum.* In *lib.* autem 2. *textu* 11. ait, nihil vetare aliquam partem animæ ſeparabilem eſſe, eo quòd nullius corporis ſit actus. Clariùs in textu 21. *De intellectu*, dicit, *& contemplatiua potentia, nondum quicquam eſt, ſed videtur animæ genus diuerſum eſſe, idque ſolum poſſe ſeparari, quemadmodum æternum à corruptibili, cæteras verò partes, id eſt, ſpecies animæ non eſſe ſeparabiles.* Quod teſtimonium eſſet irrefragabile, ſi maiori cum aſſeueratione Philoſophus loqueretur, nihilominus tamen ſatis mentem ſuam indicat, quanuis verbo, *videtur*, vtatur; quia rem non ex profeſſo tractabat, & B *lib.* 3. *de Anima*, *cap.* 4. intellectum ponit inter res ſeparatas à materia, & paſſionis expertes, & *cap.* 5. de intellectu agente clarè dicit eſſe ſeparabilem, non mixtum, paſſioneque vacantem. Sunt verò, qui de intelligentia ſeparata, vel de Deo ipſo locum illum interpretentur. At ſatis clarè ibidem docet Ariſtoteles intellectum illum eſſe potentiam, & quaſi habitum, vel lumen animæ, de quo *in lib.* 4. dicturi ſumus. Addi verò poteſt, quod ait *libro* 1. *de Part. cap.* 1. intellectum, quo anima intelligit eſſe immaterialem, ſeu à materia in ſuo eſſe abſtractum. Præterea *lib.* 12. *Metaphyſ. cap.* 3. *text.* 17. cùm dixiſſet formam non eſſe ante compoſitum. *Si autem aliquid poſterius permanet, conſiderandum eſt, in quibuſdam enim nihil prohibet.* C Vtique in hominibus, vt declarat, dicens, *Veluti ſi anima tale ſit, non omnes, ſed intellectus, omnem namque fortaſſis impoſſibile eſt.*

9. *Item alia*

Vnde *in lib.* 2. *de Generat. Animal. cap.* 3. cùm dixiſſet animas cæterorum animantium non poſſe extrinſecus aduenire, nec ſine corpore exiſtere, quia omnis eorum operatio corporalis eſt, adiungit. *Reſtat igitur, vt ſola mens extrinſecus accedat, eaque ſola diuina ſit, nihil enim cum eius actione communicat actio corporalis.* Quem locum in hac materia ſolennem, & clariſſimum aliqui detorquent, per mentem non rationalem animam, ſed Deum, vel aliam intelligentiam exponentes, frigidè tamen, & contra tenorem contextus, & contra illam doctrinam, quam inter hominem, D & alia animalia Ariſtoteles conſtituit. Ponderat item Philoponus addere ibi Philoſophum illud ipſum, quod de mente dixerat, *Non ſatis adhuc conſtare*, quod de diuina mente nunquam Philoſophus dixit. Quæ quidem animaduerſio, ſicut eſt optima ad illam violentam expoſitionem refellendam; ita eneruat vim teſtimonij, & aliquam inconſtantiam, & dubitationem ſcribentis oſtendit. In *eodem* tamen *lib. text.* 45. apertè dicit rationalem animam non eſſe corpoream. Et 2. *de Part. Animal. cap.* 10. dicit inter animantia ſolum hominem diuinitatis eſſe participem. Quod latiùs declarat *lib.* 10. *Ethicor. cap.* 8. Nam, cùm dixiſſet felicitatem conſiſtere in vacatione vitæ contemplatiuæ, addit, *Talem vitam ſuperare hominis naturam*, vtique quatenus corpore, & animo conſtat. Nam vt talis eſt, magis in actione E verſatur. Vnde addit, *Non enim hoc ipſo, quo homo eſt, ita viuet, ſed quo eſt quid in ipſo diuinum*, ſcilicet, anima rationalis, quæ Deo, & intelligentiis in hoc ſimilis eſt, quòd per mentis contemplationem ſupra corpus eleuatur. Et ideo adiungit, *Quantum igitur hoc*, id eſt, intellectiuum, *ab ipſo compoſito differt, tantum & huius operatio diſtat ab ea, quæ ab alia virtute proficiſcitur; quòd ſi mens diuinum ad ipſum hominem eſt, & vita quæ ab ea manat diui-*

D. Thom. lect. 11. in fin.

na eſt reſpectu ipſius vitæ humanæ. Et inde ſubinfert, *non oportere homines tantùm mortalia cogitare, ſed quod fieri poteſt, immortales nos ipſos facere*, &c. In quibus omnibus non loquitur de beatitudine vitæ futuræ, ſed tantùm præſentis. Nihilominus tamen fundamenta ponit, quibus immortalitas animæ naturaliter innoteſcit, quia per illam diuinitatis participationem, quam per mentis eleuationem, & contemplationem in nobis experimur, intelligimus habere nos aliquod principium operandi ſimile Deo, & intelligentiis, & conſequenter à corpore ſeparabile, & æternum, & *lib.* 9. *Ethic. cap.* 8. *in fin.* ponit aliud immortalitatis ſignum, quod nos ſuprà expendimus, ſcilicet, quia vir probus corporis bona, & ipſam etiam corporalem vitam propter honeſtatem contemnit. Non videtur ergo veriſimile illum, qui de honeſtate, & felicitate humana tam præclarè ſenſit, animæ immortalitatem ignoraſſe.

Eſt ergo hæc poſterior ſententia valde credibilis: ſuadebitur autem ampliùs reſpondendo prioribus argumentis, vel certè hæc poſteriora cum illis conferendo. Principalis autem difficultas in primo fundamento vtriuſque ſententiæ poſita eſt. Ad quam radicaliter expediendam, exponere oportet tres priores conditionales, quas Ariſtoteles *in d. lib.* 1. *de Anima, cap.* 1. *textu* 12. & 13. poſuit tanquam fundamenta ad animæ rationalis immortalitatem indagandam neceſſaria. Et claritatis gratia incipiemus à ſecunda, quæ eſt hæc. *Si anima humana aliquam habet operationem propriam, fieri poterit vt ipſa ſeparetur.* Circa quam in primis ſupponendum eſt, ſermonem eſſe de anima corpori coniuncta, quod eſt per ſe euidens (quidquid Caietanus ibi tergiuerſetur, vt mox dicam) quia medium demonſtrationis, quo à poſteriori probamus immaterialitatem, ſeparabilitatem, & immortalitatem animæ, eſt operatio, quam habet dum eſt in corpore; tum quia illa exprimitur, & non quam habet ſeparata; tum quia aliàs ad probandum animam eſſe ſeparabilem ſupponeremus ipſam ſeparatam operari, & à fortiori eſſe, qui eſſet egregius argumentandi modus: ergo ſub illa conditionali, oportet ſubſumere animam coniunctam habere operationem propriam, id eſt, non communem corpori, vt ſuprà declaraui. Sed nondum ſatis declaratum eſt, quanta, & qualis hæc proprietas operationis eſſe debeat. Diſtinguunt enim ibi Philoponus, Auerroës, & præcipuè D. Thomas *in citatis locis*, duos modos, quibus operatio animæ coniunctæ corpori eſt illi communis, ſcilicet, vel tanquam inſtrumento, ſeu organo, per quod fit, & in quo ſubiectatur, vel tanquam ab obiecto quaſi excitanti, vel danti occaſionem operandi. Quam diſtinctionem Caietanus etiam, & omnes moderni admittunt, eſtque per ſe ſatis clara, ſed in applicatione, & vſu eius poteſt eſſe defectus.

10. *Secundum fundamentũ ſumptum ex reſponſione ad priora loca.*

In ſecunda propoſitione conditionali poſita in n. 3. *ſermo eſt de anima in corpore.*

Dupliciter intelligi poteſt operationem aliquam eſſe animæ propriam.

Dicunt ergo aliqui Ariſtotelem in dicta propoſitione per operationem propriam animæ illam intelligere, quæ neutro ex dictis modis corpori communis eſt. Ita ſenſit Albertus, quem ſequitur Caietanus, & probat ex prima hypothetica propoſitione tradita ab Ariſtotele, ſcilicet, *Si intelligere eſt phantaſia, aut non ſine phantaſia, non eſt ſeparabile.* Nam ex hac colligitur intelligere non eſſe propriam animæ operationem, ex qua poſſit ſeparabilitas animæ colligi; quia licèt non ſit phantaſia, non eſt ſine phantaſia, vt *in tertio libro* idem Philoſophus dixit. Ex qua ratione, & explicatione exiſtimat Caietan. primam obiectionem conuincere, Ariſtotelem in ea fuiſſe ſenten

11. *Quo ex dictis modis putent aliqui accepiſſe Ariſtotelem* operationem propriam *in ſua illa conditionali.*

ſententia, quòd anima non ſubſiſtat à corpore ſeparata. Nam in prima conditionali expreſsè dixit, quòd ſi intelligere eſt phantaſia, vel non ſine phantaſia, non eſt ſeparabile. Vnde nunquam dixit intelligere eſſe opus proprium animæ, ſed maximè proprium videri. Vnde virtute ſic argumentari videtur, ſi aliquod eſt opus animæ proprium, maximè intelligere; ſed hoc non eſt animæ proprium, quia non eſt ſine phantaſia: ergo omnis affectus, vel operationes animæ ſunt communes corpori, ac proinde non eſt anima ſeparabilis.

12. *Rectiùs D. Thom. & alij intellexerunt Ariſtotelem.* Nihilominus D. Thomas, & alij expoſitores communiter intelligũt Ariſtotelem vocaſſe operationem propriam animæ, illam, quæ per organum corporeum non elicitur, nec in illo recipitur, etiamſi aliquam aliam operationem corporis concomitantem habeat. Quam ſententiam veriſſimam eſſe iudico, tum in re ipſa, tum ex mente Ariſtotelis. *Id probatur ex reipſa.* Probatur prior pars; quia ſi intelligere eſt opus proprium animæ formaliter (vt ſic dicam) id eſt, quia ab illa ſola elicitur, & in ipſa ſola ſine corporeo organo recipitur, etiamſi non ſit propria cauſaliter, ſeu per redundantiam in corpus (vt ita rem aptiùs explicem) eſt ſufficiens medium ad concludendam animæ ſeparabilitatem, & immortalitatem. Ergo illa conditionalis, *Si anima habet propriam operationem, ſeparabilis eſt*, intellecta de operatione propria tantùm formaliter veriſſima eſt. Conſequentia eſt clara, & antecedens probatur. Quia operatio ſic propria non eſt materialis, nec corporea; quia non fit elicitiuè, & per ſe per organum corporeum, nec recipitur in parte organica, ſeu corporea. Ergo eſt in ſe immaterialis qualitas: ergo per ſe fit à potentia immateriali, in qua etiam recipitur: ergo & ipſa operatio, & potentia eſt in immateriali ſubiecto, quod eſt anima ipſa; ergo multo magis anima ipſa eſt ſpiritualis, ac ſubinde immortalis iuxta alios diſcurſus in præcedentibus capitibus factos.

13. *Confirmatur* Et confirmatur, quia ſi operatio eſt ita propria animæ, vt per corpus non fiat, nec in aliqua eius parte organica recipiatur, neceſſe eſt vt in ſola anima recipiatur, vel immediatè, vel mediante potentia, quæ in ipſa etiam anima immediatè fit: ergo talis operatio ſupponit animam per ſe, ac de ſe ſubſiſtentem, nam tale eſt eſſe, quale eſt operari; & ſubſtare accidenti, ſupponit ſubſiſtere; ergo anima, quæ operationem ſic propriam habet, immaterialis eſt, vtpote à materia, vel alio ſubiecto independens. *Inſtantia* Dices, non repugnat operationem eſſe ab anima, & in anima ſine medio inſtrumento, ſeu organo corporeo; & nihilominus animam ipſam pendere à materia, & conſequenter etiam operationem pendere à materia etiam ſaltem remotè mediante anima: ac proinde non repugnabit eſſe materialem operationem, & eſſe à ſola, & in ſola anima. *Diluitur.* Reſpondeo id apertè repugnare; quia ſi anima pendeat à materia in ſuo eſſe, non operatur, niſi vt vnita materiæ, quia operari ſupponit eſſe, & eſt illi proportionatum; forma autem pendens à materia non eſt niſi quatenus ineſt, vt ſic dicam, ſeu non prius eſt, quàm ſit vnita, & ideo non operatur, niſi vt vnita. Ergo operatio talis formæ non eſt propria ipſius, ſed neceſſariò fit per aliquam materialem partem determinatam, & aptè diſpoſitam ad talem operationem, & conſequenter per corporale organum; quia non poteſt fieri ab anima, vt vnita tali corpori, & ſingulis partibus eius, vt eſt per ſe notum. Nam ob hanc cauſam, & non propter aliam, omnes operationes ſenſuum organicæ ſunt, & communes corpori, & non propriæ ſolius animæ. Vnde è contrario ſi anima habet operationem propriam illo modo, id eſt, non factam per corporale organum; talis operatio non eſt ab anima, vt vnita materiæ, ſed abſtractè, ſecundùm ſe, ac proinde talis anima eſt formaliter, vt ſic dicam, independens à materia in operando; ergo etiam in eſſendo. Ergo propoſitio illa hypothetica, ſi anima habet operationem propriam, ſeparabilis eſt, veriſſima eſt, intellecta de operatione propria formaliter; ſiue ſit etiam propria, ſiue cauſaliter, ſeu concomitanter, ſiue non.

Hinc ergo concludimus alteram partem intentam, nimirum in hoc ſenſu loquutum fuiſſe Ariſtotelem de propria operatione in dicta conditionali enuntiatione. 14. *Deinde probatur eſſe de mente Ariſtotelis.* Primò quidem, quia illi conditionali affirmatiuæ adiungit Ariſtoteles aliam negatiuam: Si anima non habet operationem propriam, non eſt ſeparabilis. Quam quidem non infert ex priori, vt quidam putant: tum quia nullam proponit illationis formam: tum quia eſſet mala illatio à contradictorio antecedentis ad contradictorium conſequentis, vt eſt notum in dialectica. Non ergo vnam infert ex alia, ſed vtraque per ſe proponitur. Et nihilominus in vtraque ſine dubio ſumit operationem propriam in eodem ſenſu, quia non eſt veriſimile in tam breui contextu commiſiſſe æquiuocationem; & quia vtramque propoſitionem præmittit, vt fundamentum ad inquirendum, vtrùm anima mortalis, vel immortalis ſit. At verò in ſecunda propoſitione, operatio propria non poteſt in alio ſenſu accipi, aliàs vera non eſſet, vt videbimus: ergo in priori in eodem ſenſu etiam accipitur; imò propter eandem rationem dicendum eſt in toto illo capite primo, eodem modo loqui Philoſophum de operatione propria; quia nulla eſt ratio fingendi ambiguitatem, & varietatem in ſignificatione illius in eodem contextu. At verò in textu tertio ſtatim diſtinguit operationes animæ, & quaſdam dicit eſſe effectus proprios ipſius animæ, quaſdam verò per ipſam animalibus conuenire. Quod non poteſt intelligi, niſi de operatione propria tantùm formaliter, alioquin nulla eſſet propria, quia nulla eſt, quæ ſaltem cauſaliter, ſeu concomitanter corpori non communicetur, vt etiam de ipſo intelligere animæ coniunctæ manifeſtum eſt. Item illam vocat operationem communem, quæ per animam animali conuenit; ergò è contrario, quæ ipſi animæ ineſt, propriam vocat ſiue ab illa redundet alia in compoſitum, ſiue non redundet. Præterea *lib.* 2. *cap.* 1. *textu* 11. dicit, *nihil vetare, vt aliquæ partium animæ ſint ſeparabiles, propterea quod nullius corporis ſint actus.* Vbi per animæ partes facultates, ſeu potentias eius intelligit, & illas dicit eſſe ſeparabiles, ac ſubinde proprias animæ, quæ nullius corporis ſunt actus, vt eſt intellectus, de quo *lib.* 1. *text.* 92. dixerat. *Qualem partem corporis, aut quomodo intellectus contineat, difficile eſt fingere.* Ergo eadem ratione, vt operatio ſit ſeparabilis, & propria animæ, ſatis eſt, quòd ipſa non ſit actus corporis, ſed ſolius animæ.

Vnde iuxta hanc interpretationem, tertia conditionalis propoſitio negatiua in numero tertio adducta vt vera ſit, intelligenda eſt cum proportione de anima, quæ non habet operationem propriam formaliter, id eſt, non organicam, nec per aliquam partem corporis factam, aut receptam; ſic enim veriſſimum eſt, animam, quæ nullam 15. *Quo ſenſu verificanda ſit tertia cõditionalis poſita n.* 3.

nullam habet operationem ſic propriam; vel quod perinde eſt, animam, quæ omnem ſuam operationem per corpus exercet, & nullam habet eleuationem, corruptibilem, & inſeparabilem eſſe. Inter illa verò duo principia eſt notanda differentia, quia in priori affirmatiuo, non vniuerſaliter, ſeu diſtributiuè, ſed indefinitè, ſeu particulariter dicitur, *Si anima habet aliquam operationem propriam, eſt ſeparabilis.* Quia vt anima ſit ſpiritualis, ſufficit vt vnam, vel aliam ſpiritualem operationem habere poſſit. Quia materialis forma nullam ſpiritualem operationem vitæ elicere poteſt, & quia vna ſola operatio propria indicat animam ſubſiſtentem, ſeu per ſe habentem ſuum eſſe. Neque eſt neceſſarium vt talis forma nullam operationem habeat communem corpori, ſeu per corpus, quia eadem forma excellentior poteſt eminentiori modo continere inferiores, & non ſolùm per ſeipſam, ſed etiam per corpus operari. Item quia eadem anima licèt in ſe ſpiritualis ſit, poteſt eſſe vera forma corporis, ideoque non tantùm per ſe, ſed etiam per corpus poſſet operari. Vnde potiùs è contrario dicendum eſt de ratione talis animæ eſſe, vt non ſolùm propriam, ſed etiam communem operationem habere valeat: alioquin non poſſet eſſe forma corporis, ſed eſſet actus purè ſubſiſtens, ſicut ſunt Angeli, qui propterea tantùm habent operationes proprias ſpirituales, non tamen vitales operationes communes corporibus, neque illis indigent, vt *in lib.1. de Angelis* viſum eſt.

16. *Pregreditur expoſitio.* At verò in altera propoſitione negatiua vniuerſaliter ſumendum eſt ſub conditione animam nullam habere operationem propriam, vt inde inferatur non eſſe ſeparabilem, quia ſi vnam habeat operationem propriam, illa ſatis indicat eſſe ſeparabilem: ergo, vt ſit inſeparabilis, oportet vt nullam habeat operationem propriam. Quòd autem in hoc ſenſu propoſitio illa vera ſit, quamuis ex priori affirmatiua propoſitione non colligitur, vt dixi, optima nihilominus ratione probari poteſt tantùm ſeruata proportione; quia ex operatione colligimus naturam formæ: ergo ſicut ex operatione ſpirituali colligitur ſubſtantia animæ ſpiritualis; ita ex carentia omnis ſpiritualis operationis rectè infertur. Subſtantiam ipſam animæ non eſſe ſpiritualem, & ex eo, quòd forma eſt quaſi immerſa materiæ in operando abſolutè, id eſt, in omni operatione ſua, ita etiam in ſuo eſſe eſt merè immerſa, & ab ea pendens: tum etiam quia ſi forma non habet operationem, niſi communem corpori, ſeparata à corpore otioſa eſſet, nullámque operationem exercere poſſet: hoc autem inſtitutioni naturæ repugnat, quia in natura nihil eſt otioſum, & inutile; ideoque ſi anima non habet operationem, quam ſine corpore exercere poſſit, non eſt talis naturæ, vt à corpore ſeparata ſubſiſtere poſſit.

17. *Obiectio contra primam conditionalē poſitam n.3.* Supereſt ſoluenda obiectio ex prima conditionali ſumta, in qua videtur Ariſtoteles aſſerere, vt anima ſit ſeparabilis, neceſſarium eſſe, vt propriam operationem habere poſſit ſine vlla cooperatione corporis, nec formali (vt ſic dicam) nec conſequente, vel antecedente, vel concomitante; omnem enim huiuſmodi communicationem excludere videtur per illam diſiunctiuam. *Si intelligere ſit phantaſia, vel non ſine phantaſia.* Quomodocunque enim neceſſarium ſit intelligentem phantaſmata ſpeculari, iam intelligere non eſt ſine phantaſia, & conſequenter non eſſe ſeparabile, & ruunt omnia, quæ diximus. Propter

Reſponſio Alberti. hoc Albertus defendens illam primam conditio-

A nalem in illo ſenſu non tantùm ſecundùm mentem Ariſtotelis, ſed ſecundùm veritatem; negat aliud dogma, quod intelligere non ſit ſine phantaſia. Sed hoc in primis alienum eſt ab Ariſtotelis doctrina, quam nunc inquirimus. Deinde illud etiam fortaſſe falſum eſt, loquendo ſecundùm ordinarium curſum naturæ, vel eſt tam rarum, & incertum, vt inde non ſolùm ſumi non poſſit certum argumentum ad immortalitatem animæ probandam, verùm potiùs obiectio contra illam facta magnam vim retineat, ciúſque rei naturalem certitudinem multùm diminuat. *Impugnatur dupliciter.* Caietanus autem in eodem ſenſu admittens conditionem illam dicit eſſe veram, quia in ſtatu ſeparationis anima intelligit ſine phantaſia. Sed,
B vt dixi, hoc & eſt alienum à mente Ariſtotelis, qui clarè loquitur de intelligere animæ coniunctæ, & eſt impertinens ad probandam animæ immortalitatem, quia cùm ſubſumitur animam poſſe intelligere ſine phantaſmate, immortalis futura ſupponitur. *Reiicitur etiam Caiet.*

Alij ergo reſpondent, cùm Ariſtoteles ait, *non ſine phantaſia*, intellexiſſe non ſine illa, vt inſtrumento intelligendi. Ita exponunt Philoponus, & Auerroës. Sed & hæc expoſitio patitur difficultatem, quia in hac ſignificatione diſiunctiua eſt identica, & impertinens, quia ſi intelligere penderet à phantaſia, vt ab organo, ſeu inſtrumento, intelligere eſſet phantaſia. Quia ibi *phantaſia* non ſignificat potentiam phantaſiæ, ſed operationem
C elicitam à phantaſia tanquam à facultate, ſeu inſtrumento animæ: ergo idem ſunt eſſe phantaſiam, & non eſſe ſine phantaſia, vt inſtrumento. 18. *Reſponſio Philopo. & Auerrois Non placet.*

Aliter D. Thomas ibi reſpondet per diſtinctionem ſuprà inſinuatam duobus modis poſſe intelligi, intelligere non eſſe ſine phantaſia, vel tanquam inſtrumento, vel tanquam obiecto, & priorem modum eſſe falſum, poſteriorem autem verum, ex illo autem non ſequi inſeparabilitatem principij intelligendi à materia, quia licèt phantaſma comparetur ad intellectum per modum obiecti, nihilominus ipſum intelligere ſecundùm ſe eſt propria operatio animæ per ſeipſam operantis, non per corporeum organum. Ad Ariſtotelem autem reſpondere videtur, cùm dixit, *Si*
D *hoc eſt phantaſia, vel non ſine phantaſia*, in hoc poſteriori membro de dependentia à phantaſmate, vt obiecto eſſe loquutum. Cùm tamen infert. *Nec illud eſſe ſine corpore poteſt*; non affirmando, ſed quaſi arguendo, & difficultatem proponendo dixiſſe. Nam poſtea *in lib.3.* ita ipſe explicauit. Sed hæc etiam reſponſio difficultate non caret: tum quia tam aſſertiuè loquitur Ariſtoteles in illa conditionali propoſitione, ſicut in reliquis, & ita vel omnes eneruātur, vt in nulla earum poſſit demonſtratio fundari, vel omnes tanquam ex propria ſententia ab Ariſtotele traditæ accipiendæ ſunt. Tum quia etiam intelligendo partem illius diſiunctiuæ de neceſſitate phantaſmatis per modum obiecti, tota diſiunctiua vera eſſe pote-
E rit, vt patet in ſimili. Nam appetitus ſenſitiuus pendet à phantaſia tantùm, vt à proponente obiectum, & nihilominus verè dicemus, ſi appetitus eſt phantaſia, vel non ſine phantaſia, non eſt ſeparabilis. *Reſponſio D. Thomæ.* *Dicta reſponſio duplici ex capite difficilis.* *Primò.* *Secundò.*

19. *Notatio authoris pro veriori reſponſione.* Videtur ergo dicendum præter dependentiam alicuius operationis à phantaſia, vt ab organo, vel inſtrumento, ſeu facultate eliciente operationem duobus aliis modis poſſe aliquam operationem non eſſe ſine phantaſia. Vno modo antecedenter per ſe, & cauſaliter; alio modo conſequenter, vel concomitanter, & quaſi ex accidēti. Priori modo pendent

pendent affectiones appetitus ſentientis à phantaſia; quia licet non ſint actus eliciti ab illa, nihilominus ſine illius præuia operatione, & motione eſſe non poſſunt. Et ad eundem modum dici poteſt, phantaſiam non eſſe ſine ſenſu exteriori, ſicut loquitur idem Philoſophus *lib. 3. de Anima, cap. 3. text.* 160. & 161. Quia licet actus imaginationis non ſemper requirat actualem ſenſationem externam, quæ ſimul cum ipſo ſit, nihilominus illam, vel impreſſionem aliquam ab illa relictam, tanquam à proprio, ac per ſe motiuo prærequirit. Poſteriori autem modo dicitur intelligere animæ coniunctæ non eſſe ſine phantaſia, quia neceſſe eſt intelligentem phantaſmata ſpeculari, non quia ipſum intelligere per ſe ſpectatum ab actuali imaginatione per ſe pendeat, ſed ſolùm per quandam naturalem ſympathiam, ſeu concomitantiam, quæ ſequitur ex naturali vnione animæ ad corpus, vt *in lib. 4. cap. 7.* explicabimus.

20. *Reſpondetur iam ad obiectionem poſitam in num. 17.*

Quando ergo operatio, licèt non ſit imaginatio, ſine illa eſſe non poteſt priori modo, id eſt, ratione alicuius dependentiæ per ſe ab illa: tunc vera eſt illa propoſitio diſiunctiua, *Si operatio eſt phantaſia, vel non eſt ſine phantaſia, non eſt ſeparabilis*, quia talis dependentia rectè indicat illam potentiam eſſe eiuſdem ordinis cum ipſa phantaſia, & eſſe organicam, ſicut eſt illa, & ita contingit in dicta exemplo de appetitu ſenſitiuo, & fortaſſę idem eſt de potentia animæ motiua corporis ſecundùm locum. At verò ſi operatio non poſſit eſſe ſine phantaſia tantùm poſteriori modo, ſcilicet, quia illam excitat, & comitantem habet, tunc non ſequitur talem operationem eſſe inſeparabilem à materia, ſicut eſt ipſa phantaſia, quia poteſt illa concomitantia eſſe accidentalis, & non oriri ex intrinſeca natura operationis, vel proprij eius principij, ſed aliunde, ſcilicet ex ſtatu, vel alia conditione ſimili.

21. *Procedit reſponſio.*

Sic ergo intelligenda eſt illa conditionalis, & diſiunctiua propoſitio, *Si intelligere eſt phantaſia*, id eſt, actus elicitus à phantaſia, *vel non eſt ſine phantaſia*, id eſt, ſi ab illa, ſeu eius motione per ſe pendet tanquam operatio eiuſdem ordinis, ſicut ſenſatio interna non eſt ſine externa vel præſente, vel ſaltem præterita, vel ſicut timor, aut gaudium non eſt ſine phantaſia; tunc bona eſſet illatio, *intelligere non eſſet ſeparabile magis, quàm ipſa phantaſia*: neque eſſet propria animæ ſolius operatio etiam formaliter, quia reuera eſſet à potentia organica, ſicut nunc ſunt affectiones ſentientis appetitus, vel ſenſatio interna, ſeu imaginatio. Poſſetque exemplum adhiberi in cogitatiua, & phantaſia hominis, ſupponendo eſſe potentias diſtinctas. Nam tunc vera eſſet illa propoſitio, ſi cogitatio eſt phantaſia, vel non eſt ſine phantaſia, non magis eſt ſeparabilis, quàm ipſa phantaſia, quia ita non poteſt eſſe ſine illa, vt ab ipſa per ſe pendeat in ſua operatione, ſaltem, vt à cauſa per ſe mouente, ac ſubinde eiuſdem ordinis: credendum eſt ergo ita ſumpſiſſe Ariſtotelem illam diſiunctionem, & conditionalem enuntiationem, ne ſibi contrarius eſſe videatur. Sic autem non inuenitur in eo repugnantia, quia nunquam in eo ſenſu dixit alicubi intelligere non eſſe ſine phantaſia, ſed ſolùm concomitanter, vt ſuo loco oſtendetur. *Lib. 4 c. 7.* Vnde ſi in tali ſenſu ſumatur illa diſiunctio, falſa erit illa conditionalis propoſitio. Quia illa concomitantia poteſt inueniri A inter actiones, & potentias diuerſorum ordinum, potéſtque prouenire ex ſtatu formæ, quæ eſt vtriuſque operationis principium, & non ex intrinſeca conditione, vel natura operationis, prout de facto contingit in ipſo intelligere animæ coniunctæ, vt in citato loco explicabitur. Nec obſtat, quòd etiam intelligere, non ſit ſine phantaſia antecedenter, quatenus ab ipſa phantaſia recipit ſpecies, quibus per ſe, ac neceſſario indiget, quin potiùs inde confirmatur & explicatur data diſtinctio, etiam in doctrina Ariſtotelis, nam in hoc etiam non pendet intellectus à phantaſia tanquam à proprio, & B per ſe mouente, ſed ab intellectu agente, & phantaſma ſolùm prærequiritur, vel vt occaſio excitans, vel vt exemplar, vel ad ſummum, vt inſtrumentum eleuatum per ſpirituale lumen eiuſdem animæ. Vnde potiùs colligitur ipſum intelligere eſſe proprium ſolius animæ, etiamſi in corpore non niſi per phantaſiam excitetur.

22. *Ad primum fundamentũ in num. 2 & 3.*

Per hæc ergo ad præcipuam difficultatem contra doctrinam Ariſtotelis notam ſatis reſponſum eſt. Quia maior propoſitio vel non proponitur ſecundùm verum ſenſum ab Ariſtotele intentum, vel minor non rectè ſubſumitur, nec verè Ariſtoteli tribuitur, vt declaratum eſt.

Ad ſecundum fundamentum in num. 4. Expeditur primus locus.

Ad alia verò teſtimonia ſecundò poſita reſpondendo dicimus ad primum ex 3. *de Anima, cap.* 5. Cum Ariſtoteles ait intellectum paſ- C ſiuum eſſe corruptibilem, per intellectum paſſiuum non intellexiſſe Philoſophum propriam rationalis animæ facultatem, qua per ſe ratiocinatur, & intelligit, ſed phantaſiam, vel cogitatiuam hominis, quæ aliquo modo eſt rationis particeps, vt dicitur *in lib. 1. Ethicorum cap. vltimo*, & ſub ea conſideratione intellectus vocari poteſt non ſimpliciter, ſed ſecundùm quid, ſeu paſſiuus, quia non per ſe ſed vt motus à ſuperiori intellectu, ratione vti poteſt, vt in eodem loco Ethicorum Ariſtoteles dixit, vel certè poſſiuus dicitur; quia non ſine aliqua mutatione coporis fit. Potéſtque hoc ex aliis locis eiuſdem Philoſophi confirmari. In *lib. 3. de Anima, cap. 3. textu* 155. duplex intel- D ligere diſtinguit. *Nam vnum* (inquit) *eſt imaginatio*; *aliud exiſtimatio*, id eſt, actus phantaſiæ vel rationis. Si ergo actus phantaſiæ vocatur intelligere, quid mirum quòd ipſa phantaſia lato modo intellectum appellet? Et *eodem lib. 3. cap. 10. textu* 48. duo eſſe dicit principia motus localis, *appetitum* ſcilicet; & *intellectum*, & adiungit, *Si quis imaginationem, vt quendam intellectum eſſe ponat*. Et *lib. de animal. motu, ante medium*, aliàs *cap.* 3. phantaſiam, & cogitationem cum mente computare, eo quòd iudicandi habeant facultatem. Illa ergo vocis ſignificatio per ſe ſpectata non eſt ab Ariſtotelico vſu aliena, & ad illum locum conuenienter applicatur. Supponit enim ibi animam intellecti- E uam eſſe impaſſibilem, & perpetuam: in quo poſteriorem confirmat ſententiam; quærit autem cùm hoc ita ſit, cur interdum non recordemur eorum, quæ aliquando intelleximus. Et reſpondet hoc inde prouenire, quòd intellectus paſſiuus, id eſt phantaſia corruptibilis eſt. Docet enim idem Ariſtoteles *libr. de memor. & reminiſc. capit.* 1. memoriam in nobis ſine phantaſia non eſſe, & obliuionem ex mutatione phantaſiæ prouenire, de quo etiam rectè intelligi poteſt alter locus *libr. 1. de Anima, capit. 4. textu* 66. vbi cùm dixiſſet, *ſenectu*

Obiter referuntur, & explicantur verba alia ſimilia ex Ariſtot.

ſenectutem non eſſe, quia anima quicquam eſt paſſa, ſed quia id,in quo eſt (vtique corpus) *aliquid paſſum eſt*,addit,*Ipſum intelligere, & conſemplari marceſcit, quia aliud quoddā intus corrumpitur:* hoc ego quod intus corrumpitur, in alio loco intellectum paſſiuum vocauit; non eſt ergo aliud in phantaſia, vel cogitatiua. Et ita exponunt Philoponus, Auerroes, D.Thomas, & alij communiter. Quam expoſitionem nunc ſimpliciter acceptamus, licèt non careat difficultate, tum propter contextum, tum propter illa, quæ de memoria, & obliuione ibi Ariſtoteles dicit.Sed nō poſſumus has difficultates exactè tractare,niſi priùs de intellectu agente, & poſſibili, & de cognitione animæ ſeparatæ diſſeramus. Et ideo expoſitionem hanc, eiúſque difficultatem infrà *in lib.*4. *&* 6. enodabimus, & conſummabimus.

23. *Expeditur ſecundus locus in eodē n.4 adductus.*

Alter locus *ex lib.* 1. *de Anima, cap.* 4. *textu* 65. *&* 66. magis confirmat communem, ſeu ſecundam ſententiam. Nam ibidem præmittit intellectum, id eſt, intellectiuam animam ſubſtantiam quandam eſſe incorruptibilem. Vnde cùm addit ratiocinari,& amare,&c.eſſe actus coniunctos, & non animæ ſolius, loquitur de actu ratiocinandi,vt includit motum phantaſiæ;& eodem modo addit,*Quapropter,& hoc corrupto*, ſcilicet, compoſito,*nec recordatur, nec amat*, vtique anima. Quia, vt iam dixi, ex eodem Philoſopho, recordatio non fit ſine phantaſia, nec paſſio amoris, de qua ibi loquitur, ſine appetitu fit.Et ideo iterum ſubiungit,*Intellectus autem diuinum quid eſt fortaſſe, paſſioneque vacat.* Tertius item locus ex *lib.* 2. *de Generat. animal. cap.* 3. oppoſitum efficaciter probat, vt vidimus; nam expreſsè dicit mentem non educi de potentia materiæ, ſed extrinſecus accedere. Cùm ergo dicit in generatione animalis non ſolùm ſenſitiuam animam, ſed etiam intellectiuam prius eſſe in potentia conceptus, quàm in actu, non loquitur de potentia materiæ, ex qua educatur, ſed in qua recipiatur. Sic enim embrio prius eſt in potentia remota, vel proxima ad recipiendam animam humanam, quàm illam actu recipiat, etiamſi non per eductionem, ſed alio ſuperiori modo in illum introducatur, vt infra dicemus. Præterea quartus locus ex *lib.* 1. *Ethicorum, cap.* 16. nihil obſtat, ibi enim non tractat Ariſtoteles de beatitudine animæ ſeparatæ, ſed de beatitudine hominis mortalis, & quærit, an ſit aliquis felix dicendus,dum hic viuit.Refértque ſententiam Solonis dicentis neminem eſſe felicem niſi poſt mortem, quando iam à felicitate, quam in vita habuit,cadere non poteſt. Quam ipſe non probat, quia homo ita mortuus non poteſt dici felix ſecundùm præſentem illum ſtatum; quia mortuus operari non poteſt, & beatitudo in operatione conſiſtit:loquitur autem in hac parte Ariſtoteles de homine mortuo prout inter nos manet, & de felicitate huius vitæ, vt D. Thomas ibi *lect.* 15. notauit, & ſic clarum eſt mortuum hominem non eſſe capacem felicitatis, nec operationis. Et in eodem ſenſu accipiendum eſt, quod idem, Ariſtoteles 3.*Ethicorum, cap.6.*dixit, mortem eſſe vltimum vitæ, *Et homini mortuo nihil aut bonum, aut malum*, ait, *eſſe deinceps videtur*, vtique de his, quæ ad præſentem vitam ſpectant, vt ibi D. Thomas animaduertit. Ergo homo poſt mortem non poteſt dici eſſe felix felicitate huius vitæ, ſed ad ſummum fuiſſe felicem. Ex quo etiam concluditur dum viueret fuiſſe felicem, quia non poteſt verè dici, niſi quod præſens aliquando fuit. Vnde concludit hominem in hac vita eſſe felicem, ſi ſtudioſè viuat, & cum morali ſtabili-

Explicatur locus 3.

Explicatur quartus locus.

A tate honeſtè operetur, etiamſi omnino immutabilis non ſit. Quæ doctrina alibi examinanda eſt; nihil enim ex ea contra immortalitatem animæ ſumi poteſt, niſi hoc fortaſſe, quod de beatitudine vitæ futuræ nihil Philoſophus indicauerit. Sed hoc ſilentium, quantum ad illum locum ſpectat, inde oriri potuit, quòd illa conſideratio ad illius operis ſcopum non pertinebat; nam de moribus huius vitæ tractabat,non futuræ. Vt ibidem D.Thom.*lect.*17. in fine animaduertit. Vniuerſalior autem ratio fortaſſe fuit, quòd licèt Ariſtoteles aliud vitæ genus nouerit eſſe futurum in anima, qualis autem ſtatus eius futurus ſit, ignorauit, & ideo nullibi de illo ſtatu loquutus

B eſt. De aliis verò locis, in quibus Ariſtoteles dubitationem aliquam oſtendit; paulo pòſt dicam.

Ad 5. locum quid.

24. *Ad 3 fundamentum in num 5. Ad 1.coniecturam.*

Ad tertium principale ex coniecturis ſumptum dicendum eſt infrà tractando de origine animæ, nunc ſupponimus fieri per creationem. Et ad Ariſtotelem dicimus ipſum ſatis ſignificaſſe, illam formam non educi ex materia, ſed extrinſecus venire. Quomodo autem veniat, vel infundatur, non explicuit, quia ignorauit. Dici verò poteſt ipſum non ignoraſſe omnino creationem, vt in Metaphyſica *diſput.*20. *ſect.*1. *num.* 22. dixi, & de rationali anima ſpecialiter declaraui. Ad ſecundum de infinitate animarum ſimul exiſtentium, quæ ſequitur ex permanentia animarum poſita mundi æternitate, dicimus eandem ferè difficul-

C tatem in cæteris animabus, vel formis corruptibilibus inueniri. Nam ſi mundus æternus fuiſſet, infinitæ generationes, & animæ, v. g. equorum præteriiſſent; ad rationem autem talis infiniti parum referre videtur, quòd illæ omnes formæ ſimul perſeuerent,aut tranſeuntibus quibuſdam, & aduenientibus aliis multiplicentur. Vel ſi Ariſtoteles non cenſuit inconueniens inueniri infinitam illā multitudinē in ſucceſſione, quia illud infinitum eſt imperfectum,& ſecundùm quid: nam illi ſemper addi poteſt aliquid. Eadem ratione fortè non iudicauit inconueniens dari ſimul infinitum in animabus ſimul permanentibus. Nam ſemper illa multitudo eſt ſecundùm quid infinita, ſempérque illi addi aliquid poteſt. Denique Ari-

Vide Conim. lib. 3. phyſicorum c.8. q.1.art.5.

D ſtoteles ſemper eſt loquutus de infinito in quantitate,& rebus corporeis: de multitudine verò rerum ſpiritualium nihil vnquam dixit, & fortaſſe non negaſſet poſſe in eis multitudinem infinitam inueniri. Veritas tamen eſt, licèt homo ab æterno creatus eſſet, nihilominus generationes præteritas nunquam potuiſſe eſſe infinitas, quia nulla generatio potuit eſſe æterna. Ideoque ſi homo aliquis ab æterno creatus fuiſſet, non potuiſſet niſi poſt infinitam aliquam durationem æternitatis generare filium,de quo aliàs. Ad tertium denique reſpondeo nunquam Ariſtotelem dixiſſe, quidquid habet initium exiſtendi, habere etiam finem,ſed de his,quæ per propriam generationem incipiunt, loquutum fuiſſe, anima verò non inci-

E pit,per generationem, licèt cum hominis generatione incipiat, vt ſuo loco dicetur, ſed per creationem.Et ideo Gregor. Nazianz *orat.* 1. *de Filio*, aliàs 35. abſolutè dixit falſum eſſe illud principium. *Quod principium habuit, habiturum eſſe finem.*

Vide lib.1. de oper. ſex dierum c. 2. à n.9. Ad 3. in eodem n.3.

Oſtendítque hoc tam in Angelis, quàm in anima, idémque dicere poſſet de cælis, vt Empyreo, & aliis, quæ in æternum manebunt.

⁂

CAPVT

CAPVT XII.

Vtrùm principium intelligendi in homine ſit vera forma ſubſtantialis eius, ac ſubinde in omni proprietate anima ſit, & vocetur.

1. *Ratio præſentis quæſtionis excitandæ.*

IN præcedentibus capitulis eſſentiam rationalis animæ ſecundùm abſoluta quædam prædicata, quæ omnibus ſubſtantiis immaterialibus cõmunia ſunt, declarauimus; nunc verò propriam eius differentiam inquirimus; per quam, & in genere animæ, & in tali eius ſpecie conſtituitur; & conſequenter tam ab intelligentiis, quàm ab aliis animabus diſtinguitur. Hæc autem differentia ſine habitudine ad corpus, & ad formalem effectum, quem in ipſo habet, explicari non poteſt, ſicut ſuprà de anima in genere declarauimus. Et ideo inquirimus, an principiũ intelligendi hominis corpori eius tanquam vera forma vniatur. Mouetur autem hæc quæſtio inter eos, qui animam rationalem immortalem eſſe agnoſcunt: nam qui eam mortalem faciunt, non ſolùm concedunt illã eſſe veram formam, ſed etiam id tanquam per ſe notum, & tanquam fundamentum alterius erroris ſupponunt. Igitur ex antiquis Philoſophis, qui benè de immortalitate animæ ſenſerunt, nonnulli ex illo dogmate intulerunt; animam rationalem non eſſe veram corporis formam, nec per ſe, ac ſubſtantialiter illi vniri ad vnam ſubſtãtialem naturam componendam, ſed eſſe, & dici lato modo animam aſſiſtentem, & gubernantem, ac mouentem, eo modo, quo intelligentia mouens cælum anima eius à nonnullis appellatur. Huius ſententiæ fuit Plato in Alcibiade, quanuis non deſint, qui excuſent illum, & interpretentur, ſed non oportet in hoc immorari, præſertim cùm Plato tranſmigrationem animarum ab vno corpore in aliud cum Pythagora poſuerit, quæ multo faciliùs in anima aſſiſtente, quàm informante cogitari potuit. Hunc verò errorem multi ex Peripateticis Ariſtotelis interpretibus ſequuti ſunt, eúmque Ariſtoteli attribuunt, præſertim Auerroes 3. *de Anima, text.* 5 Simplic. *lib.* 1. *de Anima, text.* 17. Philopp. *text.* 11. & *ibi* Themiſt. & *lib.* 2. *cap.* 27. Ex hæreticis referri poſſunt Libertini, qui (vt refert Coccius) dixerunt Deum ipſum in nobis eſſe loco animæ, & vegetare corpora noſtra, nos ſuſtinere, atque in nobis vitales actiones efficere. Vnde humanas animas de medio tollunt. Et ibidem refert Franc. Georgium *tom.* 1. *problem. in* 7. 26. & 159 dicentem animum eſſe totum hominẽ, corpus autem eſſe veluti indumentum hominis ſub eo latentis ſentiens ſolam accidẽtalem vnionem inter ea inueniri. Aliqui etiam tribuunt hanc ſententiam Gregorio Niſſeno *in lib.* 2. *de Anima, cap.* 2. 5. Sed hunc librum inter opera eius non inuenio. Nemeſius autem (cui opus illud ſub alio titulo attribui ſolet) *in lib. de nat. hom. cap.* 2. & 3. aliquid indicare videtur; non tamen ita clarè, vt tam grauis error illi poſſit imputari. Denique tempore Concilij Viennenſis ſub Clemen. V. & Lateran. ſub Leone X. hic error excitatus fuiſſe videtur, vt in ſequentibus videbimus.

Apud quos locu habeat. *Eius partem negatiuam, qui ex Philoſophis tenuerint.* *Qui etiam ex hæreticis apud Cocciũ.*

2. *Arguitur primo pro hoc errore ex variis locis Ariſtotelis.*

Et quidem hæretici nullum habent in ſacra pagina huius erroris fundamentũ. Philoſophi autẽ citati eum Ariſtoteli tribuunt, authoritateque ipſius illum maximè ſuadere nituntur. Et in primis inducũt verba illa *lib.* 2. *c.* 1. *text.* 11. Vbi poſt explicatam definitionem animæ, quòd ſit actus corporis, addit, *Nihil tamen vetat, vt aliquæ partium animæ ſeparabiles ſint, propter ea quòd nullius corporis ſint actus. Atque obſcurum eſt, & nondum patet, ſi perinde corporis anima ſit actus, vt gubernator actus eſt nauis.* Vbi licèt Ariſtoteles non dicat apertè rationalem animam eſſe actum corporis, vt nauta eſt nauis, dicit ſaltem hoc non repugnare rationi animæ, vt ſic, & incertum eſſe, an ita ſit. In quo maximè fauet huic ſententiæ. Nam profectò, ſi ex definitione animæ non probatur rationalem animam eſſe actum corporis, vix inuenietur principium, vnde id probetur. Præterea *in lib.* 3. *cap.* 4. & 5. ſæpè refert intellectum eſſe impermixtum corpori. Quod quidem ſi de ſubſtantia ipſius animæ intellectiuæ accipiatur, idem ſignificat, quod non eſſe ſubſtantialiter vnitam, & infuſam corpori; quo enim alio modo illi miſceri poterat, vt immixta eſſe dicatur. Si verò nomine intellectus potentiam intellectiuam accipiamus; ideo impermixtus corpori dicitur, quia non eſt in organo corporeo, nec corpori inhæret. Vnde etiam ſequitur à fortiori ſenſiſſe ſubſtantiam animæ non eſſe vnitam corpori; quia non eſt potentia abſtractior à materia, quàm ſit eſſentia, ſeu ſubſtantia animæ, à qua ipſa manat. Præterea *in lib.* 1. *de part. animal. cap.* 1. ſentit Ariſtoteles animam rationalẽ non eſſe naturam, ex quo planè ſequitur non eſſe ſubſtantialem formam: nam omnis forma ſubſtãtialis eſt natura, vt ex *lib.* 1. *Phyſicorum* conſtat. Vnde addit ibidem Philoſophus conſiderationem animæ rationalis non ad naturalem ſcientiam, ſed ad ſuperiorem pertinere, quod etiam eſſet falſum, ſi anima rationalis vera eſſet forma. Afferri etiam ſolent plura loca, in quibus vim intelligendi, quæ eſt in homine, diuinam vocat; quia nihil cum ea communicat corporis actio, & hominem non contemplari diuina, quatenus homo eſt, ſed quatenus aliquid diuinum in ipſo eſt. Vt videre licet *lib.* 10. *Ethicorum, cap.* 7. & *lib.* 2. *de Generat. cap.* 3. & *lib.* 4. *de Part. animæ, cap.* 3.

3. *Arguitur ſecundò ex variis indiciis ex re ipſa petitis.* *Primum indicium ſecundum.*

Fundamentum verò præcipuum huius erroris eſt, quia repugnat ſpiritualem ſubſtãtiam eſſe veram corporis formam, quod multis indiciis, ſeu argumentis oſtenditur. Primum ſumi poteſt ex inductione de cæteris intelligentiis omnibus, etiã motricibus cælorum. Secundum ex ſimilitudine rationis, quia nulla ſubſtãtia ſpiritualis poteſt vti corpore ad propriam operationem illi conueniẽtem, quatenus ſpiritualis eſt, qualis eſt ſola intelligendi operatio, & dilectio, ſeu volitio, quæ intelligentiam comitatur. Tertiò, quia inter actum & potentiam debet inueniri proportio; hæc autẽ inter materiam, & ſpiritum non inuenitur, quia materia habet molem, & extenſionem partium, res autem ſpiritualis indiuiſibilis eſt, & incapax molis. Quartum, quia forma habet naturalem appetitum ad materiam: at verò ſpiritualis ſubſtantia non poteſt habere talem appetitum ad materiam; ergo. Probatur minor, quia ſpiritualis ſubſtantia per materiam impeditur à propria, & principali operatione intelligendi, quæ ex ſe abſtrahit à materia, vt ſuprà viſum eſt; cùm autem forma ſit propter ſuam operationem præcipuè, non videtur poſſe fieri, vt naturaliter appetat ſtatũ vnionis cum materia per quem in ſua operatione non iuuatur, ſed potiùs impeditur. Quintum, quia ſi talis ſubſtantia vniretur corpori, vt forma, deberet illi vniri inſeparabiliter, ſed non ita vnitur, vt conſtat tum experientia, tum ex natura, & modo talis corporis compoſiti ex contrariis, & ex membris diſſimilium diſpoſitionum; ergo non vnitur tali corpori, vt forma. Maior patet, quia ſi ſubſtantia ſpiritualis vniretur corpori ſeparabiliter, eſſet

Tertium. *Quartum.* *Quintum.*

eſſet duorum actuum capax, vtique coniunctionis,& ſeparationis, & hoc videtur contra naturæ ordinem,quia vel vterque ſtatus erit naturalis,& hoc repugnat,cùm ſint oppoſiti,vel alter erit violentus : quod nec de ſtatu coniunctionis dici poteſt, ſi illa ſubſtantia eſt vera forma, cùm forma naturaliter appetat materiam ; nec de ſtatu ſeparationis,quia ille futurus eſſet naturaliter perpetuus,& nullum violentum eſt perpetuum.

Sextum.

Sextum,quia forma non vnitur materiæ,niſi mediãtibus diſpoſitionibus materiæ, cuius ſignum eſt, quia conſummatis perfectis diſpoſitionibus introducitur forma; & quandiu illæ in certo gradu permanent, vnio conſeruatur, illis autem à tali gradu deficientibus recedit anima : ergo ſignum eſt illam animam non eſſe ſpiritualem ſubſtantiam;nam materiale accidens non poteſt in ſpiritum tantam vim habere: ergo talis anima non eſt ſpiritualis,& intellectualis, ſed materialis ſenſitiua,& in aliqua determinata ſpecie materialis animæ ſenſitiuæ. Ergo principium intelligendi, quod poſt talem formam homini adeſt, non eſt vera forma,ſed aliquod aſſiſtens.

4.
Vera aſſertio trimembris.

Nihilominus dicendum eſt principium intelligendi,quo homo principaliter intelligit,& quod eſt proprium principium,& ſubiectum intellectiuæ potentiæ humanæ eſſe veram, ſubſtantialẽ,& eſſentialem corporis humani formam,tam ſecundùm catholicam fidem,quàm ſecundùm rationẽ, & demonſtrationem naturalem Ariſtoteli,&non paucis aliis Philoſophis notam.Probatur breuiter aſſertio per ſingulas partes diſcurrendo.

Oſtenditur primum mẽbrũ ex Scriptu. in primis vbi multa tribuuntur homini non niſi ratione intellectiui principij ei competentia:

Et prima quidem apertè probatur ex illis Scripturę locis,in quibus homini multa tribuuntur, quæ non niſi ratione intellectiui principij ei conueniunt, nec per illud principium poſſent ei communicari,niſi aliqua ſubſtantialis vnio inter illud principium, & materiam interueniret;quæ non poteſt eſſe niſi vnio formæ,& materiæ. Hoc argumentum eſt ſimile illi, quo Theologi de fide probant ex ſacra Scriptura inter humanam naturam,& Deum,ſeu Dei filium vnionem ſubſtantialem factam fuiſſe, quia de vno, & eodem Domino Ieſu Chriſto diuina,& humana attributa,& operationes verè, ac propriè prædicantur. Prior ergo pars argumenti probatur ex illo Gen.1.*Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram.* Et infrà, *Creauit Deus hominem ad imaginem ſuam,ad imaginem ſuam creauit illum.*Homo ergo eſt imago, ſeu ad imaginem Dei,hoc autem illi conuenit ratione intellectus,& voluntatis,vt ibi Sancti exponunt,Chryſoſt.*homil.* 11.& cæteri,quos *in tract.*2.*lib.*3. *cap.*8. latè citauimus,& ſuprà *cap.*9.nonnullos commemorauimus. Tribuitur ergo homini dignitas, & proprietas illi conueniens ratione principij intelligendi,in quo cæteras res omnes ſuperat,quę ad imaginem Dei non ſunt. Idem probari poteſt ex illis verbis eiuſdem capitis,*Et præſit piſcibus maris,* &c.Quia homo non præeſt, nec eſt capax dominij,niſi per rationem,& liberam voluntatem.Vnde idem probant omnia loca, in quibus homini tribuitur libertas arbitrij,& culpa, vel bona operatio,præmium,vel pœna, iuxta illud 2. Corinth. 2. *Vt referat vnuſquiſque prout geſſit ſiue bonum, ſiue malum.* Nam libertas actionis eſt ab intellectu,& voluntate,nec poſſet homini imputari, niſi ipſemet eſſet ſuorum actuum dominus. Idem probãt omnia loca,in quibus dona Dei, gratiæ, charitatis,& viſionis Dei, homini communicari dicuntur,quia non eſt capax talium donorum, niſi ratione animæ,& ſpiritualium potentiarum eius.

5.

Altera verò pars, nimirum hæc non poſſe ho-

Oſtenditur deinde ex locis aliis vbi ſignificatur, non poſſe tribui illa homini niſi ſubſtantialiter vnito ex ipſo intelligendi principio,& corpore.

A mini tribui, niſi principium ipſum intelligendi hominem ſubſtantialiter componat,&conſequẽter corpori ſubſtantialiter vniatur ; præterquam quod eſt per ſe euidens,vt in ſecunda parte concluſionis dicemus, probari poteſt ex myſterio Incarnationis:tum quia ad communicationem idiomatum fuit neceſſaria ſubſtantialis vnio Verbi,& humanæ naturę;ergo multo magis eſt in præſenti neceſſaria : tum quia ſine vnione ſubſtantiali non fit vnum ſuppoſitum, nec vna natura per ſe vna;homo autem eſt vnum ſuppoſitum,& humana eius natura eſt vna per ſe, & eſſentialiter:ergo ſi includit intelligendi principium,includit illud, vt per ſe,ac ſubſtantialiter corpori vnitum. Præter hæc autem videtur hoc expreſsè probari ex illo Gen. 1. *Formauit igitur Deus hominem de limo* B *terræ,& inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ.*Quę verba de principio intelligendi incorporeo, & ſpirituali homini indito ſuprà expoſuimus. Et tamen de illo additur, *Et factus eſt homo in animam viuentem,*id eſt,viuificãtem formaliter.Fieri enim in animam viuentem, nihil aliud eſt, quàm conſtitui viuentem per illud ſpiraculum tãquam per animam dantem vitam corpori de limo formato: illam autem vitam non fuiſſe tantùm animalem, ſed etiam rationalem,oſtendunt ſequentia. Nam ſtatim dicitur Deus præceptum homini dediſſe, cuius non eſt capax niſi quatenus ratione vtitur. Et adiungitur, hominem impoſuiſſe nomina cæteris animalibus,quod etiam eſt opus rationis, & maximæ ſapientiæ,vt ibidem expendimus. Deni- C que vnionem illam ſubſtantialem inter animam, & corpus non poſſe eſſe niſi actus, ſeu formæ ſubſtantialis cum materia,ſeu corpore,& videtur per ſe notum, quia nullum aliud genus ſubſtantialis vnionis ibi cogitari poteſt,& ex eiſdem verbis Geneſis probatur : nam illud ſpiraculum vnitum fuit corpori tanquam vera anima,de qua ſuprà oſtendimus vniri corpori per modum actus formalis,& ſubſtantialis.

6.
Oſtenditur ſecundò idem primum mẽbrum ex Concil.

Secundò principaliter probatur eadem pars ex definitione Eccleſiæ. Expreſsè enim definita eſt hæc veritas in Concilio Vienneſi ſub Clemen. V.in Clement. vnica.§. porrò. de ſumma Trinit. *Doctrinam,* inquit, *ſeu poſitionem temerè aſſerentem, aut vertentem in dubium, quòd ſubſtantia animæ rationalis,ſeu intellectiua verè, ac per ſe humani corporis* D *non ſit forma,vt erroneam,& veritati catholicæ inimicam prædicto approbante Concilio reprobamus.* Et infra decernit, *Vt quiſquis deinceps aſſerere, defendere, aut tenere pertinaciter præſumpſerit,quòd anima rationalis non ſit forma corporis humani per ſe, & eſſentialiter,tanquam hæreticus ſit cenſendus.* Quam definitionem amplectitur Concilium Lateranenſe ſub Leone X. *ſeſſione* 8.quæ tacitè declarat doctrinam Concilij Lateranenſis ſub Innocent. III. *in cap. firmiter, de ſumma Trinitate,*dicentis creaſſe Deum à principio creaturam corporalem, & ſpiritualem, & deinde hominem ex vtraque, id eſt, *ex ſpiritu, & corpore conſtitutam*; illa enim conſtitutio non eſt per accidens, ſed per ſe, & ſubſtantialiter, tum quia ita ſunt aliæ naturæ conſtitu- E tæ,ſiue in vna ſimplici entitate, ſiue per vnionem ſubſtantialem plurium : tum denique quia aliàs non tantùm humana natura, ſed etiam cæleſtis creatura poſſet dici ex corpore,& ſpiritu aſſiſtente, & mouente conſtituta. Denique in Symbolo Athanaſij eadem veritas inſinuatur, cùm dicitur, *Sicut anima rationalis, & caro vnus eſt homo, ita Deus, & homo vnus eſt Chriſtus*; ponitur enim ſimilitudo ſolùm in hoc, quòd in vtroque intercedit ſubſtantialis vnio, ſine qua veritas

Symbol. Athanaſ.

veritas vnius ſubſiſtentis, & operantis conſiſtere non poſſet, quanuis modus vnionis ſubſtantialis non ſit idem, ſed in vnoquoque iuxta materiæ capacitatem.

7. *Oſtenditur tertiò idem primum mẽbrum ex Patribus.*

Tertiò hæc eſt communis ſententia Patrum, quam potius, vt notam ſupponunt, quàm illam ſpecialiter diſputent, aut confirment. Nam in primis exponentes hominis creationem, & verba illa, *Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem*, dicunt rationalem animam viuificare corpus humanum, vtique tanquam veram eius formam, qua ingrediente viuificatur, recedente moritur, redeunte reſurgit. Vnde Gregor. lib. 14. moralium cap. 7. *Homo*, inquit, *quia ex anima, & carne conſiſtit, quaſi ex robore, & infirmitate compoſitus eſt: robur ergo eſt hominis anima rationalis.* Et infrà, *Ex rationali quippe anima habet homo, vt in perpetuum viuat.* Vnde Irenæus *lib. 5. cap. 7* poſtquam dixit de ſpiraculo, ſeu flatu, quem Deus inſpirauit, quem animam puram eſſe dicit, eandem concludit, *ipſe vita eſt eorum, qui percipiunt illum.* Sic etiam dixit Athanaſius orat. contra idola, *Non eſt anima, quæ moritur, ſed ob eius diſceſſum corpus moritur.* Similiter Gregor. Niſſenus orat. 3. de reſurrect. *Anima*, inquit, *cùm ſit immortalis, mortale corpus ſocium habet actionum, rurſus ſocio ſuo inhabitabit*, &c. Vbi licèt non loquatur expreſsè de informatione, vel vnione, tamen ex communicatione, & ſocietate in actioninibus, & præmiis, ac pœnis earum manifeſtè colligitur illam habitationem eſſe per formalem vnitionem, vt ſuprà etiam circa teſtimonia Scripturæ ponderauimus, & infrà ampliùs id conſtabit ex eo, quòd per illam iteratam inhabitationem, & ſocietatem dicit fieri reſurrectionem, per quam corpus verè, ac ſubſtantialiter ad vitam redit. Vnde Chryſoſt. *homil. 13. in Gen.* ſic ait, *Priùs de puluere corpus hominis formatur, & poſt vitalis datur illi virtus, quæ animæ eſt ſubſtantia.* Similia ſumi poſſunt ex Tertulliano *de reſurrect. car. cap. 34.* Fulgentio *lib. 1. ad Morum, cap. 6.* Cyprian. *ſerm. de reſur. Chriſti.* Ambroſ. *lib. de bono mor. cap. 9. & 10.* Ac denique Proſper. *in carm. de Prouid.* de corpore, & anima inquit: *Subſtantia duplex iungitur, inque vnam coëunt contraria vitam.*

8. *Probatur vlteriùs ſecundum aſſertionis mẽbrum primò in generali.*

Hactenus authoritate ſacra vſi ſumus ad priorem partem aſſertionis probandam, nunc rationes naturales afferendæ ſunt, quibus, & veritas eadem ſtabiliatur, & ſecunda pars aſſertionis demonſtretur. Et primò quidem in generali argumentari poſſumus, quia non eſt impoſſibile dari in rebus creatis hanc veluti mixtionem ex materia extenſa, & corporea, & forma ſpirituali, ſeu nõ repugnat dari naturam ſubſtantialem verè ac per ſe vnam compoſitam ex materia corporea, & forma ſpirituali ſubſtantialiter inter ſe vnitis. At verò, ſuppoſita poſſibilitate, conuenientiſſimum fuit talem naturam creari: ergo datur in hoc vniuerſo talis natura; non datur autem extra hominem, vt de Angelis ſuppono ex dictis *in tract. 1. lib. 1.* De brutis verò eſt per ſe manifeſtum, & in ſequentibus oſtendetur. Ergo ſaltem in homine talis natura inuenitur: ergo in ipſo anima rationalis, quæ ſpiritus quidam eſt, corpori tanquam vera forma ſubſtantialis vnitur. Conſequentiæ omnes ſunt manifeſtæ. Maior autem præcipuè probanda eſt, reſpondendo ad fundamenta contrariæ ſententiæ; nũc autem declarari poteſt, quia nec ex parte corporis, ſeu materiæ repugnantia intercedit, tum quia per talem formam potiùs perficietur magis: tum etiam quia poteſt illi deſeruire ad opera vitæ exercenda, vt exponemus, nec etiam ex parte formæ eſt repugnantia, quia non eſt neceſſe, vt omnis actus informans materiam ab illa in ſuo eſſe pendeat, quia poteſt altiori, & nobiliori modo illi vniri, nec etiam eſt neceſſe, vt materiæ coëxtendatur; nam poterit eſſe tota forma in tota materia, & tota in ſingulis partibus eius. Neque denique ex parte originis animæ, nec ex parte vnionis, nec ex parte operationis oſtendi poteſt repugnantia, vt videbimus; nõ eſt ergo cur dicamus hoc opus fuiſſe impoſſibile: fuiſſe autem congruentiſſimum illud facere, ſi poſſibile fuit, oſtendunt ſatis rationes, quibus ſuprà vſi ſumus ad probandum fuiſſe conueniens dari quoddam viuens corporeum, & intellectuale, quod dominari poſſit cæteris animãtibus brutis, & illis per intellectum præeſſe, & vti poſſet.

9. *Probatur 2. in ſpeciali ex effectibus.*

Secundò magis in particulari hominem ita eſſe compoſitum ex eius operationibus, & effectibus oſtenditur, quia idem homo eſt, qui opera vitæ exercet, & elicit in illis tribus gradibus nutriendi, ſentiendi, & intelligendi: ergo omnia illa opera ſunt ab intrinſeca forma ſubſtantiali conſtituente hominem eſſentialiter in omnibus illis gradibus: ergo anima rationalis hominis eſt huiuſmodi forma eius. Maior euidens eſt in primis per experiẽtiam, vnuſquiſque enim experitur, ita ſe ratiocinari, & diſcurrere, ſicut experitur ſe ſentire, aut nutriri. Et qui hoc nõ experitur, & confitetur, neceſſe eſt vt ſe brutum quoddam eſſe, & tanquam vnum ex iumentis inſipientibus factum eſſe fateatur. Quòd ſi aliquis hoc concedere nõ erubuerit, profectò non eſſet cum illo ampliùs diſputandum. Veruntamen etiam ex natura talium operũ, & ex connexione, quã in homine inter ſe habent, colligi ſufficienter poteſt, omnes eſſe ab intrinſeca, & propria forma. Tum quia omnes ſunt operationes vitales, de quarũ ratione eſt, vt ab interno principio proximo, & principali ipſius viuentis procedant. Tum etiam, quia ſi operatio vitalis non eſt à me, etiam non eſt in me, quia eſt de ratione eius, vt ſit actio immanens, ſaltem in actibus cognoſcendi, & amandi. Vnde cogitari non poteſt, nec mente concipi, vt quis videat, & nihilominus actum videndi non efficiat, nec in ſe illũ recipiat: eadámque ratione non poſſum ego ipſe eſſe, qui intelligo, niſi actum intelligendi ego ipſe efficiam, vel recipiam. At verò actus intelligendi non poteſt eſſe in me, vel à me ratione materiæ, vt iam eſt notum ex dictis: ergo debet eſſe ratione formæ; ergo principium intelligendi in me neceſſariò debet eſſe forma mea. Tum denique, quia iſtæ operationes habent in homine euidentem connexionem; nam ex operationibus ſenſuum, & phantaſiæ generatur aliquo modo intellectiua cognitio, & ab illa peculiari ratione pendet, vt experientia docet, quia in pueritia, vel amentia ex defectu, vel læſione phantaſiæ vſus rationis impeditur: ergo ſignum eſt vtramque operationem ab intrinſeca, & vera forma proficiſci. Vnde alij Philoſophi conſiderantes hanc dependentiam in alium extremum errorem inciderunt, dicentes animam rationalem eſſe formam corpoream, vt ſuprà viſum eſt; ſed decepti ſunt, nam ſubſtantia talium operationum oſtendit principium earum eſſe ſubſtantiam incorpoream, modus autem exercendi illas in corpore cum tali dependentia ab illo, demonſtrat veram vnionem ſubſtantialem animæ cum corpore. Nam ſi principium illud eſſet ſubſtantia ſpiritualis omnino ſeparata ſubſtantialiter à corpore, non eſſet cur à corpore in intelligendo penderet, imò intelligeret modo angelico, & perfecto, quod eſt

Huius probationis maior propoſitio ſuadetur.

Suadetur 2.

Tertiò.

Quartò.

eſt ab anima coniuncta alienum. Denique hoc idem confirmant opera liberi arbitrij, quæ ſunt ab eodem principio intelligendi noſtro,&conſtat eſſe opera ipſius hominis,& illi imputari,vt ſuprà explicando loca Scripturæ ponderauimus.

10. *Probatur 3. & à priori quodammodo idem aſſertionis membrum.*

Tertiò principaliter oſtenditur eadem veritas quodammodo à priori,quantum materia patitur; iungendo ſimul oſtenſionem ex effectibus, quia neceſſe eſt hominem conſtitui in ſubſtantiali eſſentia hominis per aliquam ſubſtantialem formam ipſi propriam, & à formis brutorum diſtinctam,quæ poteſt dici forma ſpecifica hominis, ſiue cum illa ſint aliæ genericæ,ſiue non ſint, hoc enim ad præſens punctum nihil refert. Supponimus autem hominem eſſe ſubſtantialiter compoſitum ex materia,& forma ſubſtantiali,quod non eſt minus euidens in homine,quàm in cæteris animantibus. Nam ex illorum generatione,& corruptione compoſitionem huiuſmodi in eis colligimus, in hoc autem, *Vnus eſt interitus hominis, & iumentorum, & æqua vtriuſque conditio*, vt dicitur *Eccleſ.* 3. Conſtituitur ergo homo eſſentialiter ex materia,& forma. Vnde cùm eſſentia hominis diuerſę ſpeciei ſit ab eſſentiis,ſeu naturis brutorum, nec eſſe eſt ſubſtãtiali forma ab eis diſtingui, quia in materia omnes conueniunt, & actus eſt qui diſtinguit. Non fit autem ſubſtantialis diſtinctio per ſola accidentia, vt ex philoſophia notum eſt; fit ergo per ſubſtantialem formam, vnde conſequenter infertur, formam illam ſubſtantialem, quæ diſtinguit eſſentialiter hominem à brutis,eſſe diſtinctæ ſpeciei à propriis formis brutorum,alioqui non conſtitueret in homine naturam, & eſſentiam diuerſæ ſpeciei. Quocirca cùm homo in multis prædicatis genericis, cum brutis conueniat,ſcilicet in ratione ſubſtantiæ compoſitæ viuentis,& ſentientis;& in rationali differat,neceſſe eſt,vt forma conſtituens hominem in illo vltimo gradu,in quo à brutis diſtinguitur, ſit diſtinctæ ſpeciei ab omnibus formis brutorum.

Suppoſitio pro hac probatione, hominem conſtitui ſubſtãtialiter ex forma eaque ſpecie diſtincta à brut.

11. *Adducitur iam probatio bipartita. Prima pars.*

De hac ergo forma propria hominis inquiro, an ſit ipſummet intelligendi principium: vel alia forma. Si primum dicatur, habemus inrentum; quia ſi principium intelligendi eſt vera forma hominis,ipſum eſt vera anima rationalis; & conſequenter hæc anima ſpiritualis eſt, & immortalis, & illa ipſa dicitur eſſe ſubſtantialis forma hominem eſſentialiter conſtituens, quod probare intendimus. Si autem illa forma non eſt ipſum intelligendi principium,anima propria conſtituens hominem in ſpecie diſtincta à cæteris animantibus,non erit rationalis, ſed intra purum gradum ſenſitiuum contenta. Quia non eſt dare medium inter gradum ſenſitiuum perfectum in ſuo ordine, & rationalem; ideoque ſi illa anima non eſt rationalis,neceſſariò fatendum eſt,gradum ſenſitiuum non excedere. Hinc autem ſequuntur abſurda, & impoſſibilia iam inſinuata. Vnum eſt, quòd homo eſſentialiter erit brutum quoddam irrationale, quia per formam irrationalem,id eſt, purè ſenſitiuam conſtituetur phyſicè; & conſequenter metaphyſicè non poterit conſtitui per differentiam,*rationale*,quia talis differentia à forma phyſica rationali ſumitur, quæ non eſt niſi anima rationalis, & non purè ſenſitiua: non erit ergo homo eſſentialiter animal rationale, prout communi omnium ſapientum conſenſu definitur; erit ergo brutum. Aliud inconueniens eſt, quia non erit homo, qui intelligit, diſcurrit,& alia propria opera rationis facit. Sequela eſt euidens,quia ſi non eſt animal rationale, quomodo ratiocinabitur? Item quia ſi principium intelli-

Secunda pars.

Primum incommodum ex hac ſecũda parte inſurgens.

A gendi non conſtituit hominem formaliter in eſſe hominis,erit ſubſtantia quædam ſeparata, & integrum ſuppoſitum, ac perſona diſtincta ab homine eſſentialiter, ac perſonaliter: ac proinde ex homine,& illo principio non fiet vna ſubſtantia, nec aliquod per ſe vnum,ſed ſolum erit aggregatum duarum perſonarum accidentaliter vnitarũ, ſeu coniunctarum. Ideoque illa ſubſtantia ſeparata erit intelligens, vel diſcurrens; non homo. Nam inter ſuppoſita non eſt communicatio actionum, præſertim vitalium, quando & naturæ ſunt diſtinctæ,& principia proxima operãdi ſunt in vno ſuppoſito, & non in alio. Tertium inconueniens eſt, quia homo non erit liberi arbitrij, quia non operatur liberè,niſi qui intelligit, & diſcurrit, ac diſcurrit inter ea,quæ velle, aut nolle,aut inter ea B eligere poteſt. Vnde conſequenter nec benè agere,nec peccare homini imputabitur, quod etiam in ratione naturali abſurdiſſimum eſt.

Tertium incommodum.

12. *Euaſio Auerrois.*

Ad hæc autem reſponderet Auerroes,quamuis principium intelligendi non ſit vera forma hominis, nihilominus hominem per ſuam formam ſubſtantialem conſtitui in quodam rationalitatis gradu, in quo excedit omnia bruta, quíque ſatis eſt,vt rationalis dicatur, & definiatur. Nam homo per ſuam animam eſt capax cogitatiuæ potentiæ, quam Ariſtoteles intellectum paſſibilem appellauit. Vnde capax eſt intelligentiæ, & alicuius diſcurſus, & rationis, non quidem per ſe ſolam, aut ex vi ſolius animæ humanæ, ſed per influxum quendam, & participationem à principio intelligendi ſubſtantialiter quidem diſtincto, C ac ſeparato; accidentaliter autem coniuncto, & aſſiſtente, ac mouente, & dirigente cogitatiuam hominis facultatem, vt ratiocinari ſuo modo valeat. Vnde in hoc dicit hominem ſuperare bruta, quòd per propriam animam eſt aliquo modo capax ratiocinationis, & coniunctionis ad ſuperius principium intelligendi,ſaltem vt motorem, & directorem, quam capacitatem bruta non habent. Sed hæc euaſio fruſtrà conficta eſt,quia nec difficultatem expedit,neque id,quod dicit,mente ſatis concipi poteſt. Suppono enim in primis cogitatiuam hominis ſecundùm Auerroem eſſe potentiam materialem, & organicam, vt eſt clarum, quia illum facit corruptibilem, & dicit eſſe facultatem eiuſdem animæ corporeæ,& corruptibilis.

13. *Arguitur contra Auerroem.*

D Hoc ergo poſito interrogo an omnes actus intelligendi res tam corporeas, quàm ſpirituales,& tam vniuerſales,quàm particulares, & actus diſcurrendi circa illas,& iudicandi de illis,ſint actus verè eliciti ab ipſa potentia cogitatiua, tanquam à proxima facultate, & ab anima informante, & componente hominem ſubſtantialiter, tãquam à principio principali, & conſequenter ab ipſo homine,tanquam à proprio principio operante, vel non ſunt ab illa potentia eliciti, ſed à ſuperiori principio intelligendi aliquo modo communicati ipſi cogitatiuæ; vel quidam ex his actibus ſunt eliciti à cogitatiua, & quidam ab intelligentia ſeparata. Nullo autem ex his modis poteſt ſaluari, E quòd homo ſit rationalis,& intelligat,ſi principiũ intelligendi non eſt forma eius. Ergo neceſſarium omnino eſt hoc fateri. Probatur minor quoad primum membrum, quia ſi omnes illi actus à cogitatiua potentia eliciuntur, profectò illa erit verus intellectus, quia habebit pro obiecto ipſum ens, quatenus intelligibile eſt,& per ſe efficiet, ac recipiet omnes actus,quos nos intelligendo, componendo,& ratiocinando elicimus, ratione quorũ,ſeu poteſtate ad illos eliciendos nos rationales appella

Argumenti facti minor triſila.

Oſtenditur prima pars minoris.

appellamur & ſumus. Denique ex eiſdem actibus,maximéque ex eorum collectione oſtendimus in ſuperioribus intellectum eſſe potentiam ſpiritualem, & ſubſtantiam, quæ eſt principale principium eorum, eſſe ſpiritualem : ergo ſi omnes illi actus attribuuntur cogitatiuæ, mutato tantùm nomine, intellectus vocatur cogitatiua, & falſum eſt id, quod ſupponebatur, cogitatiuam eſſe materialem potentiam; falſum item eſt principium ſubſtantiale talium operationum nõ eſſe intelligendi principium, cum illi actus verè ſint actus intelligendi, & ratiocinandi. Ac denique falſum eſt principium intelligendi in homine non eſſe formam ſubſtantialem conſtituentem illum in eſſe hominis, quia cogitatiua illa, cui tales actus attribuuntur, vt proximo principio, eſt facultas manans ab illo principio, quod eſt vera forma hominis, vt in reſponſione ſupponitur. Quocirca doctrina Commentatoris nullo modo poteſt illud primum membrum reſponſionis ſuſtinere: præſertim, quia ſi propria forma, & anima hominis eſt principium omniũ actuum intelligendi, quos in nobis experimur, nihil eſt, quod intelligentia ſeparata nobis præſtare poſſit in munere intelligendi, ratione cuius principium intelligendi noſtrum dici valeat. Quoniam ad ſummum poteſt, aut obiecta nobis applicare, aut ſpecies intentionales in intellectu noſtro efficere, aut (ſi ſub intelligentiæ nomine Deus ipſe comprehendatur) aliquod intellectuale lumen infundere, vel nos ad intelligendum applicare,aut nobiſcum concurrere.

14. *Secunda etiã pars oſtenditur.*

Vnde non minùs euidenter probatum relinquitur ſecũdum membrum ſuprà in minori ſubſumptum; quia ſi nulli actus intelligendi in nobis ſunt ab illa potentia, quæ cogitatiua appellatur, & in nobis non eſt altior potentia intelligendi, fieri non poteſt, vt per illos actus nos intelligamus, vel ratiocinemur. Quia non poteſt fieri etiam ab ipſo Deo in me intimè exiſtente,vt eodem intellectu, vel actu, quo ipſe intelligit, ego intelligã,vel quòd mihi verè tribuatur,quòd intelligam omnia,quæ ipſe intelligit,ſolùm,quia ipſe eſt intimè in me, cùm ſemper ſit ſuppoſitum à me diſtinctum. Imò licèt Deus naturam humanam ſubſtantialiter in vnam hypoſtaſim ſibi vniat, non poterit per illam intelligere, niſi propriam intelligendi facultatem, propriúmque actum in illa ſuſcipiat, vt in proprio loco oſtenſum eſt.Ergo actus intelligendi elicitus ab intelligentia ſeparata intra me exiſtente, nunquam poteſt ita communicari meæ cogitatiuæ, vt per illummet actum ego fiam intelligens actu; ſicut neque per intellectum eius poſſum ego conſtitui formaliter intellectiuus. Nec etiam fingi poteſt, quòd ab illa intelligentia ſeparata fiat in hominis cogitatiua participatio aliqua formalis intellectionis ſuæ,per quam homo ipſe intelligat,vel ratiocinetur:tum quia cogitatiua materialis non eſt capax talis actus, qui ſit vera intellectio, & circa propria obiecta intellectus verſetur : tum etiam, quia non poteſt extrinſecum agens intellectuale imprimere in potentiam hominis cognoſcitiuam ipſum actum cognoſcendi, nec potentia ipſa poteſt ſaltem naturaliter cognoſcere niſi per actum à ſe factum. Si ergo homo de ſe non eſt potens ad intelligendum, non poteſt naturaliter participare intellectionem alterius ſuppoſiti intelligentis per quamlibet extrinſecam, ſeu accidentalem coniunctionem ad ipſum.

15. *Denique eiuſdem minoris pars tertia ſuadetur.*

Supereſt tertium membrum diſiunctionis ſuprà poſitæ, quòd quidam actus intelligendi ſint
A eliciti ab ipſo homine per potentiam cogitatiuã propriam;alij verò perfectiores ſint illi communicati ab intelligendi principio, quòd ſit intelligentia ſeparata, id eſt, ſuppoſitaliter diſtinctum. Et quoad hanc etiam partem facilè impugnatur ſubſumpta minor propoſitio. Tum quia experiẽtia ipſa nos docet,ita nos eſſe,qui diſcurrimus, & qui de quibuſcunque rebus conſideratis iudicamus,ſicut nos ſumus, qui phantaſiamur,vel imaginamur.Itémque nõ minus eſſet à nobis electio libera, quàm ſenſibilis concupiſcentia, & ſic de cæteris actibus mentis,& voluntatis:ergo fruſtrà, & ſine fundamento contra ipſam experientiam talis diſtinctio fingitur. *Primò.* Tum etiam, quia ratio, qua probatum eſt non poſſe intelligentiam ſeparatam nobis communicare omnes actus ſuos, *Secundò.*
B ita vt per illos faciat nos actu omnia intelligentes, quæ ipſa intelligit ; eadem probat hoc genus communicationis in nullo actu intelligendi poſſe habere locum, quia & eſt contra rationem actus immanentis,& vitalis, & excedit capacitatem humanæ cogitatiuæ, ſi materialis potentia illa eſſe ſupponatur.Tum denique, quia vel homo vt conſtitutus per ſuam formam, & per facultatem cogitandi ab illa forma intrinſecè manantem; quæ in ipſo homine ſit ſuprema, poteſt veros actus intelligendi, & ratiocinandi exercere,vel non poteſt: ſi non poteſt, in nullo actu,& in nulla materia poterit aliquem actum intelligendi habere per coniunctionem extrinſecam ſubſtantiæ intelligentis, vt probant rationes factæ. *Tertiò.*
C Si verò poteſt per propriam formam & intrinſecam facultatem aliquos actus efficere, qui ad intelligentiam verè pertineant: inde colligi poteſt, & debet illam formam eſſe altioris ordinis, & potentiam eſſe vniuerſaliorem, & altiorem,quàm ſit cogitatiua materialis,ac ſubinde illam formam eſſe rationalem,ſimulque eſſe veram animam informantem.

16. *Probatur tandem 3. aſſertionis membrum iuxta D. Thomam.*

Supereſt, vt vltimam aſſertionis partem confirmemus,oſtendendo ab Ariſtotele notam,& demonſtratam fuiſſe. Hoc autem colligere conatus eſt D. Thom. 2. *contra gentes*, *cap.* 70. ex eo, quòd ſecundùm Ariſtotelem cælum eſt animatum vera forma intellectuali. Sed hæc probatio in primis aſſumit principium incertum, nimirum, quid Ariſtoteles de cæli animatione ſenſerit, id
D eſt,an propriè, vel largè de animato cælo loquutus fuerit, cùm cælum animatum vocauit. Et ipſemet D.Thomas 1.*p.quæſt.*76. *art.*3. poſteriorem ſenſum præfert. Deinde illatio eſt per medium valde extrinſecum, ideoque demonſtrari non poteſt, ſed ad ſummum quadam coniectura, vel ſimilitudine rationis oſtendi. Meliùs ergo idem D.Thomas 1.*p.quæſt.*76.*art.*1.dixit Ariſtotelem *in lib.* 2. *de Anima* veritatem hanc docuiſſe, & demonſtraſſe. *Alij Ariſtotelis loci referuntur,* Quod ita eſſe demonſtratur. Nam *lib.*2.*de Anima*, *cap.*1. definit, animam eſſe actum primum eſſentialem tanquam veram formam ſubſtantialem,& ſub illa definitione animam rationalem comprehendit : ergo docuit il-
E lam eſſe veram formam ſubſtantialem.Maior nota eſt ex dictis in principio huius libri, & ex diſcurſu Philoſophi. Nam ad probandum animam eſſe actum primum, præmittit diuiſionem ſubſtantiæ in materiam,formam, & compoſitum. In qua diuiſione forma propriè ſumitur pro altera parte eſſentiali ſubſtantiæ compoſitæ, vt conſtat ex vſu illius diuiſionis. Et inde tandem concludit,animam eſſe ſubſtantiam, & non eſſe compoſitum ipſum, nec corpus, ſeu materiam, ſed eſſe formam ſubſtantialem, vtique propriam, &

dantem eſſe rei, vt cauſam formalem eius. Vnde idem Ariſtoteles 5. *Metaphyſic. cap.* 8. dicit vno modo ſubſtantiam appellari, *quod cauſa eſt ipſius eſſe, vt eſt in animali anima.* Minor autem, id eſt, ſub eam definitionem animam rationalem comprehendiſſe, patet, tum quia in principio capitis primi proponit dicere, *quid ſit anima, & quænam ſit eius communis maximè ratio.* Et poſtea *text.* 7. & 8. concludit definitionem illam eſſe maximè vniuerſalem, & omni animæ conuenire. Tum etiam, quia *cap.* 2. ſub ſecunda definitione animæ, etiam illam comprehendit, quæ eſt principium intelligendi; vt ex verbis eiuſdem definitionis manifeſtum eſt: dicit enim animam eſſe, *quo primò viuimus, mouemur, & intelligimus.* At verò ibi eodem modo loquimur de anima, quo in primo capite, nam vnam definitionem per aliam demonſtrat. Et in eo principio præcipuè fundatur, quod idem eſt principium formale, & eſſentiale eſſendi cuiuſcunque compoſiti, quod eſt illi principium operandi: ergo clarè ſentit animam, quæ eſt principium intelligendi in homine eſſe illi principium formale eſſendi, quod eſt eſſe ſubſtantialem formam. Et ideo in priori capite *text.* 7. manifeſtum eſſe dicit, ex anima, & corpore in vniuerſum, vnum per ſe fieri. Vnde in *cap.* 3. inter potentias animæ, ſicut numerat ſenſitiuum, ita ponit intellectiuum, & adiungit, *vnam eſſe animæ rationem perinde, ac formæ.* Similia habet *cap.* 4. & ſæpius id repetit. Et ex eodem principio dixerat *lib.* 1. *text.* 64. propriùs dici, *non animam, ſed hominem per animam diſcere, & ratiocinari.* Et *lib.* 1. *Ethicorum, cap.* 7. proprium opus hominis dicit eſſe ſecundùm rationem viuere, & ideo in opere rationis felicitatem hominis ponit, & illam dicit eſſe operationem animæ perfectiſſimam: eadem ergo eſt felicitas, & operatio hominis, & animæ, quod eſſe non poſſet, niſi id, quo ratiocinatur homo, ipſius eſſet forma, eum eſſentialiter conſtituens animatum, non eſſe ſimplex animatum vtique per veram formam informantem, nam impropriè cælum, licèt ſit corpus ſimplex, animatum alibi appellat; ergo ſignum eſt in illis libris loqui de propria anima informante, ſub qua rationalem comprehendit. Denique *lib.* 12. *Metaph. cap.* 3. *text.* 16. de propria forma loquitur, cùm dicit, *Simul cum ſuo compoſito incipere*, & nihilominus *in text.* 18. dicit conſiderandum eſſe, an poſtea aliquid permaneat: *nam in aliqua*, inquit, *nihil prohibet, licèt non in omni, ſed in mente ipſa.* Ergo ſupponit mentem, ſeu principium intelligendi hominis eſſe veram formam, & propterea non niſi cum ipſo homine incipere, licèt poſtea manere poſſit, quia venit de foris: vt *lib.* 2. *de generat. animal. cap.* 3. dixerat, vbi etiam inter animas, intellectiuam numerat, ad quam dicit potentiam priùs eſſe in potentia, & per illam poſtea in actum reduci. Fateor quidem aliqua ex his locis per alia nonnulla verba eiuſdem Philoſophi obſcuriora reddi, patique calumniam, aut euaſionem, vel reſponſionem aliquam; nihilominus tamen faciunt valde probabilem fidem, vt reſpondendo ad fundamenta contraria magis declarabitur.

Iudicium authoris de locis Ariſtotel. hic & in n. 2. allatis.

17. *Ad fundamentũ in n. 3 adductum ex variis indiciis. Concinit author in diſp. 34. Metaph.*

Ad fundamentum ergo contrarij erroris, nego eſſe repugnantiam inter hæc duo, nimirum eſſe ſubſtantiam ſpiritualem, & eſſe formam corporis. Nam licèt non omnis ſubſtantia ſpiritualis poſſit eſſe vera corporis forma; nihilominus aliquam eſſe talem formam non repugnat. Diſtinguenda eſt enim duplex ſubſtantia ſpiritualis, vna eſt

A omnino completa, & abſoluta in propria eſſentia, & ratione ſubſiſtendi, & hæc non poteſt eſſe forma corporis, nec cum alia ſubſtantia ad vnam completam eſſentiam ſubſtantialem componendam vniri; quia quod in genere ſubſtantiæ completum eſt, non poteſt ampliùs compleri. Alia verò eſſe poteſt ſubſtantia ſpiritualis incompleta in genere ſubſtantiæ, & non omnino abſoluta tranſcendentaliter, ſed includens in ſua eſſentia tranſcendentalem habitudinem ad corpus; quia in hoc nulla cogitari poteſt repugnantia, & talis actus ſpiritualis, poteſt eſſe vera corporis forma. Et ita ad primam probationem, ſeu inductionem ab Angelis ſumptam negatur conſequentia; quia intelligentiæ angelicæ ſunt com-B pletæ ſubſtantiæ, vt in *lib.* 1. *primi tractatus cap.* 6. diximus; anima verò eſt incompleta cùm ſuapte natura ſit ordinata ad totius hominis conſtitutionem, vnde, & ſubſtentiam habet tantummodo partialem, ideóque indiget comparte alia, videlicet, materia, vt in ſubſiſtente completo operationes ſuas exerceat, quod D. Thomas attigit 1. *p. quæſt.* 75. *art.* 7. in corpore quidem obſcuriùs, clariùs verò in reſponſione ad 3. Atque ex hoc diſcrimine obiter excluditur opinio Aureoli *in* 2. *diſt.* 8. *quæſt. vnica art.* 2. quam etiam refellit Capreol. *in diſt.* 3. *quæſt.* 1. ad argumenta contra tertiam concluſionem, non eſſe impoſſibile Angelum formam eſſe materiæ. Sed D. Thomas 1. *p. quæſt.* 51. *art.* 1. Scot. *quodlibet.* 9. Capreol. C *ſuprà*, & alij communiter contrarium docent, quia cùm natura angelica ſit in ſuo eſſe completa, contra rationem talis completionis erit, ſi fiat pars formalis alterius naturæ, ſed de hoc puncto latiùs in proprio loco.

ſect. 4. à n. 30.

Ad primum indicium.

Angelos non poſſe materiam informare.

Vide lib. 1. de Angel. cap. 9.

18. *Ad ſecundũ indicium in eodem n. 3.*

Ad ſecundum negatur aſſumptum. Nam anima rationalis præterquam quòd indiget corpore ad operationes materiales, non paucas, quæ ab illa etiam quatenus rationali dimanant, cuiuſmodi ſunt riſus, fletus, loquutio, ac ſimiles, ad ipſas quoque intelligendi, ac volendi actiones indiget corpore, non quidem vt ſubiecto, aut organo, ſed vt medio quodam ad recipiendas ſpecies. Et hinc ſoluitur etiam obiectio quorundam, quòd anima noſtra non det eſſe rationale corpori, cùm nec corpus ratiocinetur, nec homo per corpus, ac proinde vt rationalis eſt, non eſt D forma corporis. Reſpondendum enim eſt, formam non dare eſſe materiæ; ſed compoſito, nimirum homini, qui eſſentialiter rationalis eſt; materiæ verò eatenus dicitur dare eſſe, quatenus illam in ſuo eſſe conſeruat. Neque eſt neceſſarium, vt homo ratiocinetur per corpus, ſed ſatis eſt, vt corpus modo aliquo deſeruiat ratiocinationi.

19. *Ad 3 ibid.*

Ad tertium dic proportionem illam non in ratione entitatis, ſed in ratione actus, & potentiæ requirendam eſſe; proportio ergo actus informantis, & potentiæ receptiuæ in hoc conſiſtit, vt ſint aptæ ad conſtituendum vnum, poſſintque rectè E conuenire ad eundem finem, ſic autem ſe habet anima noſtra, ac materia; quare licèt anima ſpiritualis ſit, atque intellectiua, indiget tamen ſenſibus, quos habet in corpore, & ideo ex tali corpore, & anima ipſa optimè fit vnum compoſitum potens intelligere, ſentire, aliaque vitæ opera exercere. Non tamen poteſt negari eſſe valde mirabile, res adeò diſtantes, vt corpus, & ſpiritum tanto fœdere coniungi, vt vnam naturam componant, in eundémque finem operandi conſpirent, nec ob id ſpiritus de perfectione propria quicquam amittat, ſed potiùs perficiatur. Mira

Vide Nazianz. orat. 42 & ex philoſoph. Triſmegiſt. in Aſclepio. cap. 3 & alios apud

Bouer. tomo 1. demonſtr. 2. art. 2. §. eia. Vide Conimbric. lib. 2. de cœlo cap. 1. q. 2. art. 2. Accidens ſpirituale cur nequeat inhærere materiæ.

Mirabilis, inquam, res eſt, & ideo multis Philoſophis ignota, diuinæ tamen ſapientiæ poſſibilis. Eſtque naturæ rerum maximè congruum, vt inter res ſpirituales tantùm; & corporales tantùm extet vna media, quæ vtramque contineat. De quo argumento luculenter Nazianz. *orat.* 42. & alij non rarò. Si verò quiſpiam roget, cur repugnet formæ accidentali ſpirituali vniri materiæ, non autem ſubſtantiali, plana eſt ratio, quòd accidens à ſubiecto dependeat, ac proinde, ſi hoc materiale ſit, non poterit accidens ab illo materialiter cauſatum non eſſe materiale, vt dixi *tom. 1. in 3. partem, diſp.* 31. *ſect.* 5. §. *hæc tamen*, quod de forma ſubſtantiali ſpirituali, qualis eſt rationalis, minimè procedit, cùm à corpore nullatenus cauſetur.

20. *Ad 4. ibid.* Quarti argumenti minor propoſitio neganda eſt. Ad probationem dicendum ita eſſe animam humanam propter ſuam operationem ſpiritualem, vt etiam ſit propter alias materiales, quanuis minùs præcipuè, vt ex reſponſione ad ſecundum intelligi poteſt, ac declaratur ampliùs: nam ſicut anima rationalis eſſentialiter continet gradum vegetantis, ac ſentientis formæ, vt *capite tertio* viſum eſt, ita quoque neceſſariò, quanuis minùs præcipuè, oportuit illam eſſe propter operationes iis gradibus reſpondentes, ac proinde naturali appetitu inclinari ad materiam per cuius organa illas poſſet exercere.. Et quanuis ob hanc neceſſariam coniunctionem ad materiam minus abſtractum intelligendi modum anima ſortiatur, quàm ſi ſeparata eſſet à materia, aliunde tamen iuuatur potiùs à corpore, cùm mediis ſenſibus ſpecies ad intelligendum comparet per viam propriæ inuentionis, ac magis de ſuo, vt ita dicam, ſeparata verò quaſi per viam doctrinæ eas accipiat purè paſſiuè ſe habendo. Vnde mirum non eſt, ſi ad corpus naturaliter inclinetur, attenta etiam præcipua ipſius intelligendi operatione; quid verò de eiuſdem animæ appetitu in ſeparationis ſtatu ſentiendum, lib. vltimo dicetur.

21. *Ad 5. ibid. Tractatu 2. de voluntario diſp. 1. ſect 1. quid violentum ſit exponitur.* Ad quintum neganda eſt ſequela, ſiue maior propſitio, cuius probatio attingit vulgarem difficultatem de ſtatu ſeparationis animæ, an ſit illi violentus, ac naturaliter appetat vniri corpori, quæ in lib. vltimo opportuniùs occurret, viderique etiam poterunt quæ *diſp.* 35. *Metaph ſect.* 2. *à. num.* 6. dicta ſunt. Nunc reſpondeo ad argumentum, animam ſemel ſeparatam ſemper manſuram in eo ſtatu naturaliter loquendo cum non poſſit redire ad corpus permanſuram, quia tamen illa non ſolùm eſt id, quo aliud eſt, ſed etiam id, quod eſt, cùm ſit ſubſiſtens, ideo non tantùm habet pro fine informare, ſed etiam eſſe atque intelligere; quia ergo ſeparata à corpore intelligeret, non fruſtraretur vndique ſuo fine, ſed ex parte tantùm, quia de facto in perpetuum maneret abſque munere informandi, niſi diuina ſapientia, & virtute prouiſum eſſet de reunione in generali reſurrectione, quæ hac via procedendo naturali etiam lumine coniici poſſet aliqualiter. Fatemur tamen animam ſeparatam ratione aliqua pati violentiam contra naturalem inclinationem ad vnionem cum corpore. Illud verò effatum, *Nullum violentum perpetuum*, iuxta Caietanum procedit, quando naturalis via patet ad violentiam remouendam, quæ interpretatio peritione principij laborare videtur. Ideo dici poteſt violentum dupliciter dici, aut propter contrarietatem, aut propter ſolam priuationem, vnde duplex ſtatus violẽtus conſurgit, primus quádo ſolùm aufertur à te, quod illi ex natura ſua debetur, vt ſtatus cæcitatis, in quo nihil ponitur contra naturam, ſed aufertur, quod ſecundùm naturam debebatur, nimirum viſus. Secundus ſtatus eſt quando aufertur, quod debitum eſt, & ponitur, quod eſt contra naturam, vt cùm aqua calefit; aufertur enim ab ea debitum frigus, & ponitur contrarius calor: quando ergo ſtatus eſt ſecundo modo violentus, non eſt perpetuus, quia inter contraria neceſſariò ſequitur pugna, atque adeò ſtatus illius deturbatio; quando verò eſt primo modo, perpetuus eſſe poteſt, cùm à priuatione ad habitum non detur naturalis regreſſus; atque ita ſe haberet ſtatus animæ ſeparatæ, in quo non haberet anima contrarium repugnans illi, ſed careret tantùm perfectione debita, quæ eſt informatio.

Ad ſextum prima conſequentia, ex qua ſecunda, & tertia pendent, falſa eſt. Quod verò in eius probationem affertur, materiale ſcilicet accidens vim non habere, vt ſpiritum corpori vniat, & quodammodo alliget, ſunt qui reſpondeant, non habere quidem vim ad vniendam animam ſecũdùm gradum rationalitatis, bene tamen ſecundùm gradus aliàs vegetantis, & ſentientis, hoc tamen ſuſtineri non poteſt, iuxta ſupetius dicta. Nam vnio inter animam, & corpus realis eſt, ac phyſica, illa verò graduum diſtinctio ſolùm metaphyſica, ac per conceptus noſtros inadæquatos; aut ergo materiale accidens nullo modo vnit animam corpori, quod eſt contra reſpondentes, ac veritatem ipſam, aut vnit eam ſecundùm totam ſuam realitatem, quæ indiuiſibilis eſt, & ſpiritualis, quod intendimus. Negandum ergo accidentia materialia prædictam vim vniendi non habere, ſiue ſermo ſit de accidentibus materiæ inhærentibus, ſiue de inhærentibus ipſi generanti, hoc ſolo diſcrimine, quòd priora vniant in genere cauſæ materialis, poſteriora verò in genere efficientis, vt patet ex iis, quæ *diſput.* 13. *Metaph. ſect.* 9. *à num.* 5. *& diſput.* 18. *ſect.* 2. *num.* 20. dicta ſunt. Nec mirum ſi tantam vim habeant, cùm principales cauſæ ſint ſubſtantiæ, nimirum materia, & generans; atque vnio ipſa non ita purè ſpiritualis, quin materiam reſpiciat eſſentialiter, extenſionémque habeat ex parte illius. 22. *Ad 6. ibid.*

Concinit etiam Fonſeca 2. Metaph. c. 1. q. 2. ſect. 6. Ad tertium Conimbr 2. de Anima q. 6. ar. 2. concl. 2.

INTERMISSI OPERIS RATIO, eiuſque ſupplementum ex eodem Authore.

Hoc detinebatur ſtudio immortalis animi aſſiduus indagator & aſſertor P. Franciſcus Soarius, dum per ſacræ paginæ oracula, pérque ſacrorum Patrum ſcripta, ac naturalis rationis argumenta, in id vnum enixè incumberet: Deerat certè ad indubitatam veritatem vndique ſtipandam, ipſe eius intuitus, deerat experientia: ergo ſecreto à mortalitate corporis animo, atque ad beatam illam (vt minimè credimus formidoloſè) viſionem euocatus, ipſa ſui diſſolutione expertus, apertóque intuitu contemplatus eſt, certius certo fuiſſe, quod dudũ de immortalitate, & animo ipſo, & calamo verſaſſet.

Has ergo de Anima poſteriores curas, & ſi necdum primi libri argumentum expleuerint, quòd vniuerſa complecteretur, quæ ad ipſius animæ

De 1. authore infrà cap. 12 n. 17. & diſp. 34.

Metaph. ſect 5. à n. 30. & noſtrates Con. lib 8 de Anima c 1. q. 2.
De 2. iidem Conimbric. in q 5 & Fonſ. 5 Metaph c. 28. q 16.
De 3. item Conimb. q. 3. & nonnihil idem Soar. lib. 3. de opere ſex dier. c. 7. latiſſimè Bouer. t. 1. demonſt. 2.
De 4 Coni. ſuprà q. 7. & Bouer. in art. 5. In his verò citatis authoribus pleroſque alios antiquiores inuenies.

animæ naturam attinerent (diſputandum enim ſupererat primò de Animarum ſubſiſtentia in corpore; ſecundò de earum inter ſe æquali, vel inæquali perfectione; tertiò de origine, an ne per traducem, vt aiunt, vel per creationem potiùs fiant, ídque ante corpora, vel tunc primò cùm à generante perfectè diſponuntur; quartò denique num pro hominum numero multiplicentur, vel potiùs in alia, atque alia corpora demigrent.) Hoc, inquam, inchoatum opus, ex iis commentationibus, quas Soarius iuuenis quidem ætate, ſed iam doctrina longæuus auditoribus propinauerat, complendum cenſuimus, tum vt tantam inuidæ mortis iniuriam vindicaremus, lectórque haberet, vnde deſiderium mitigaret; tum etiam, quia prædicti commētarij per ſe digniſſimi ſunt qui lucem aſpiciant, cùm ipſius Soarij ingenium, methodúmque quam in aliis ſeruat libris multùm ſpirent, ac cum inchoato opere valdè cohæreant: tum denique quòd ea erat Soario mens, quam hauſimus ex ore, vt in Metaphyſico opere, atque tractatione de anima, tanquam in penu reponeret, quæ ludi magiſtri depromerent, ſuíſque auditoribus multo ſine labore exponerent. Neque verò à munere Theologi Doctoris alienum exiſtimes, ſi ad philoſophicas de anima quæſtiones demittatur, cùm iiſdem prorſus S. Thomas primam ſuæ ſummæ partem compleuerit, adeò vt nec vegetantis animæ, aut verò ſentientis, nedum intelligentis affectionibus diſcutiendis pepercerit, optima ſcilicet ratione, quam ab ipſo Soario in huiuſce inchoati operis præludio diſcas; quo etiam fiet obiter, vt tandem aliquando intelligas, vix credi poſſe quale, ac quantum iam inde, in natura rerum perſcrutanda acumen ingenij author oſtenderit, quámque ſplendidè inſtructus inter opinantium varietates diſcreuerit; niſi fortè (quod rei ipſius prudentes æſtimatores ſubodorantur) delapſa è cœlo luce, à Patre luminum perfuſus fuerit. Sed hæc ídque genus plurima euulganda remittimus iis, qui de tanti viri dotibus, ac vitæ rationibus latiùs dicent. Quòd verò ſubiectæ antiquioris lecturæ inſcriptionē Diſputationum, & Quæſtionum *nominibus à Soario appoſitā, in libros & capita verterimus, boni conſulat lector; inchoatum nimirum opus ac poſteriore forma inſcriptum, æquum fuit atque omnino neceſſarium ſtylo vnigenio de cætero vt proſequeremur. Quapropter ſi in libris de Angelis, aut alio fortaſſe opere poſthumo Soarij, hunc de anima tractatum* Diſputationum, & Quæſtionum, *titulo citatum legas, typographorum feſtinationi deputandum erit.*

CAPVT XIII.

Vtrùm ſola anima rationalis ſit indiuiſibilis, an etiam ſenſitiua, & vegetatiua.

1\. Hæc quæſtio pertinet maximè ad explicationem trium animarum, illarúmque ſubſtantiæ; circa quam rem ſit prima concluſio. Anima hominis eſt indiuiſibilis. Hæc ſequitur euidenter ex dictis *cap.* 9. cùm anima humana ſpiritualis ſit. Vnde concluſio ſi non de fide eſt, certè fidei proxima, vt docet D. Auguſt. contra epiſtolam fundamenti *cap.* 16. & 19. & *epiſtola* 22. *tomo* 2. *lib.* 10. *de Trinitate, cap.* 7. *tomo* 3. & *lib. de quantitate animæ*, Chryſoſt. *homil.* 5. *de incomprehenſibili Dei natura, tom.* 5. Gregor. Niſſenus 2. *de anima, cap.* 2. Tertull *lib.* 2. *de anima.* S. Thom. 1. *p. quæſt.* 76. *art.* 8. latiùs 2. *contra gentes, cap.* 72. & de ſpiritualibus creaturis *art.* 4. *quæſt. de Anima, art.* 11. Conſentiunt Theologi omnes *in* 1. *diſt.* 8. & *in* 2. *diſt.* 6. Itaque etſi non eſt expreſsè definita, eſt tamen fidei proxima, quia ferè euidenter ſequitur ex definitionibus fidei; ſi enim eſt omnino ſpiritualis, debet eſſe indiuiſibilis, diuiſio enim prouenit ab aliqua materialitate. Item ſi eſſet diuiſibilis, eſſet pars in parte, &c. ergo abſciſſa manu abſcinderetur pars animæ; vel ergo ea pars corrumpitur, vel manet. Primum apertè eſt contra fidem, anima enim rationalis eſt omnino immortalis, ac ferè etiam ſecundum. Nam vbi quæſo gentium, manet ea pars? Præterea habétne illa intellectum, an non? habere enim non poteſt, aliàs intellectus quoque eſſet diuiſibilis, duóque intellectus partiales in anima darentur, manere autem ſiue intellectu multo eſt abſurdius: ergo, &c. Imò Durand. *in primo, diſt.* 8. *q.* 3. eadem fide credendum putat, animam rationalem eſſe indiuiſibilem, qua credimus eſſe ſpiritualem, & immortalem.

Prima aſſertio pro anima rationali fidei proxima.

Secunda concluſio. Animæ tantùm vegetabiles extenſæ ſunt, ac diuiſibiles. Quidam huic concluſioni refragantur, aſſerentes animas etiam plantarum eſſe indiuiſibiles, vt Nemeſius *lib. de natura hominis, cap.* 2. Marſil. Ficinus *lib.* 1. 6. & 8. *de Theologia Platonis*, & tribuit Platoni, Amonio, Plotino, & Porphyrio. Idem tenet Tianenſis 2. *de anima, text.* 22. Pompanatius quoque *lib.* 1. *de nutriente, & nutrito, cap.* 10. dicit eſſe rationalem opinionem citans pro ea Hugonē Senenſem, & Auguſtinum *lib. de immortalitate animæ, cap. vltimo.* Hæc tamen ſententia nullum habet pro ſe fundamentum, niſi quod ſumi poteſt ex modo augmenti viuentium, & ex termino, quem in quantitate habent: ſed vtrumque ſolutum eſt à nobis. Primum *in* 1. *de generatione*, vbi diximus ad augmentum vitale non eſſe neceſſariam indiuiſibilitatem animæ. Secundum verò 2. *Phyſicorum*, vbi oſtendimus vegetabilia habere terminum, etiam ſi habeant animas diuiſibiles: atque hæc eſt ſufficiens probatio concluſionis; præſertim quia, vt diximus, oppoſita ſententia nullum præterea habet fundamentum. Deinde concluſio patet experientia certiſſim; ad iuiditur enim vitis, & vtraque pars diuiſa viuit, & nutritur poſtea: ergo pars animæ remanſit in partibus diuiſis. Vnde Ariſt. *lib.* 2. *de Anima, c.* 2. *text* 20. & *lib. de iuuentute & ſenect. c.* 1. ait plantarum animam, & quorundam etiam animalium actu quidem vnam eſſe, poteſtate verò plures, vtpote quia ſecta viuunt. Denique vegetabiles formæ parum excedunt perfectionem formarum non viuentium, ac ſunt nimis materiales; indiuiſibilitas autem multam arguit immaterialitatem: ergo, &c.

2. Secunda aſſertio pro anima veget. negans. Qui ei aduerſentur.

Probatur primò aſſertio refutando aduerſarios.

Probatur 2 ratione.

Reducitur igitur quæſtio ad animas ſenſitiuas tantummodo, de quibus nonnulli aſſerunt omnes eſſe indiuiſibiles, vt citati authores, & D. Auguſt. *lib. de quantitate animæ, cap.* 31. vbi miratur maximè, quod animātis cuiuſdam imperfecti quælibet pars diuiſa viueret, ac ſentiret, conatúrque

3. Animas brutorum omnes indiuiſibiles ponunt aliqui.

túrque explicare illius animam non fuiſſe diuiſam; ſed quoniam adducta experientia rem concludit. Sit tertia concluſio. Animalia imperfecta (annuloſa vocant) habent animas diuiſibiles, & extenſas. Probatur propugnando ipſam experientiam, quód vtráque talis animantis pars diuiſa viuat: quidam ergo occurrunt illam tantùm viuere in qua remanet caput, aliam verò partem videri viuere propter vitales ſpiritus, qui in ea ſaliunt, & cauſant motum. Sed contra hanc fugam experientia etiam militat, ſcribit enim D. Auguſtinus ſuprà, ob longum ac multipedé vermiculum diuiſum tam velociter, ac expedité ſecundùm vtramque partem ſeſe mouiſſe, ac ſi duo integra eſſent animalia ſtylóque puncta contorſiſſe ſe ad doloris locum, & ſubdit, *Tentauimus, quatenus id valeret, atque vermiculum, imò iam vermiculos in multas partes concidimus, itaque omnes mouebantur, vt niſi à nobis factum illud eſſet, & comparerent vulnera recentia, totidem illos ſeorſim natos, ac ſibi quemque vixiſſe crederemus:* nulla ergo ratione negari poteſt vtramque, vel alteram partem viuere, cùm motum ſuum efficiat. Eandem experientiam adhibet Ariſtoteles, qui concluſionem poſitam tuetur *primò de Anima, text.67. 93. & 94. & lib. 2. text. 20.* de longitudine, & breuitate vitæ *cap. 3.* de iuuentute, & ſenectute *cap. 1.*

Tertia aſſertio pro anima imperfectorum animalium. Probatur experientia.

Efugium 1. excuditur.

Ariſto. ſtat pro aſſert.

4 Alij occurrunt, vtramque partem viuere, non propter diuiſionem, ſed corruptionem potiùs præexiſtentis animæ, & introductionem duarum animarum in partibus diuiſis. At quo quæſo modo potuerunt per ſolam diuiſionem duæ animæ tam citò produci? Item quæ introductæ denuò dicuntur, vel alterius ſunt ſpeciei cum præxiſtente, vel eiuſdem, alterius eſſe obſtat experientia; habent ſi quidem eoſdem motus, & organizationem eandem, tantúmque differunt in magnitudine, quæ ſpeciem non variat. Deinde non facile eſt oſtendere quodnam agens materiam ad noui animalis generationem diſponat. Si verò dicantur eiuſdem, ergo ex corruptione indiuidui vnius ſequitur alterius generatio ſpeciei eiuſdem, quod eſt impoſſibile. Ad hæc, ſi animal diuiſum corrumpitur, quia organa deſtruuntur debita ad illius conſeruationem, certè non poterit introduci noua illius ſpeciei anima.

Efugium 2. variè expugnatur.

5 Alij tandem reſpondent vtramque partem viuere eadem anima, ſed incredibile eſt formam adeò imperfectam informare materias loco diſtinctas, ac nulló modo vnitas. Item ſi anima illa vna eſſet, operationes vnius partis impedirent alterius operationes, & vehemens dolor vnius debilitaret alteram; hoc autem conſtat non contingere; nulla ergo via poteſt effugi adducta experientia, atque adeò illa ſola reddit concluſionem in philoſophia certam. Accedit etiam, quòd imperfectio, & materialitas prædictarum formarum abundè oſtendit illas non ſuperare adeò perfectionem aliarum materialium, vt ferè ſpirituales, & omnino immateriales, vtpote indiuiſibiles exiſtimari debeant.

Effugium 3. multipliciter quoque obſtruitur.

6 Reſtat ergo quæſtio de animantibus perfectis, vt equo, leone, & ſimilibus, quæ perfectam organizationem & integritatem omnium ſenſuum poſſident, diſtinctionémque membrorum principalium, prout in homine reperiuntur, nempe cerebri, cordis, & c. Ac de his multi aſſerunt habere etiam animas extéſas, & diuiſibiles. Ita Scotus *in 4. diſt. 44. quæſt. 1. art. 1.* Durand. *in 1. diſt. 8. 2. p. diſtinctionis, quæſt. 3. num. 10.* Capreol. *in 2. diſt. 15. quæ. 1. ad vltimum contra vltimam concluſionem*, Marſilius *in 2. quæſt. 11. art. 1. & 1. de generat. quæſt. 11. & 12.* Ægid. *in 1. diſt. 8. 2. p. quæſt. 3.* Pomponat. ſuprà *cap. 4.* Petrus de Mãtua *tract. de primo, & vltimo inſtanti*, Iandunus *2. de Anima, quæſt. 6.* Apollinaris *quæſt. item 6.* Saxonia *1. de generat. quæſt. 10. & 11.* Probatúrque primò, quia nulla eſt forma à materia pendens ſecundum eſſe, quæ non ſit coextenſa materiæ, nam quid eſt aliud formam aliquam eſſe materialem, quàm extenſionem habere materialem, & corpoream? Si autem è contra indiuiſibilis eſt omnino, quid illi deeſſe poteſt, vt ſit immaterialis? Secundò arguitur. Omnis forma materialis educitur de potentia materiæ; ergo tota educitur de tota materia, & pars de parte: ergo habet partes: ergo & diuiſibilis erit. Prima conſequentia probatur, quia aut educitur tota forma de tota materia, & tota de qualibet parte, aut pars de parte; non primum: ergo ſecundum. Probatur minor primò, quia impoſſibile videtur eandem formam ſemel eductam de potentia materiæ denuò fieri: ergo etiam erit impoſſibile formam, quæ tota educitur ex vna parte, educi totam ex alia. Secundò aſſumo certam materiæ partem, ex qua educi ponitur tota anima, & argumentor ſic. Tota anima ex vi actionis, quæ in illa parte fit, educitur: ergo impoſibile eſt educi totam ſimul ex alia parte. Tertiò in augmentatione horum viuentium additur pars formæ: ergo eſt diuiſibilis. Antecedens probatur, quoniam aliàs forma, quæ antea erat, ad nouam materiam migraret: hoc autem videtur eſſe proprium ſubſiſtentis, & independentis formæ, maximè quòd in decurſu augmentationis poterit anima nullam iam habere illius materiæ partem, quam in generatione acquiſiuit: non ergo educta fuit de potentia illius, quandoquidem ab illa non dependebat in ſuo eſſe. Quartò arguitur experientiis: nam animalia hæc ſæpe viuunt partibus præcipuis abſciſſis, refert enim Ariſtoteles *1. de Anima, textu 92. & de iuuentute, & ſenectute cap. 1.* teſtudines abſciſſo corde viuere, Commentator etiam *7. Phyſicorum, textu 4.* refert ſe vidiſſe progredientem arietem abſciſſo capite, & ex Auicena taurum per duos iuiſſe paſſus, abſciſſo corde; ac ſimilia refert Tertullianus *lib. de Anima.*

Brutorum etiam perfectorũ animas diuiſibiles eſſe multi cenſent.

Primum argumentum pro hac ſententia.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

7 Contrariam ſententiam tradit S. Thomas *in q. de anima, art. 10. & in 1. diſt. 8. quæſt. 5. art. 1. 2. contra gent. cap. 72. 1. p. quæſt. 76 art. 8.* vbi Caiet. Albertus item Magnus *1. de Anima, cap. vltimo & lib. 2. cap. 7.* D. Bonauent. *in 1. diſt. 8.* Aſtudillo *1. de generat. quæſt. 15.* Iauellus *quæſt. 4.* Eandem indicat Ariſtoteles *de iuuentute, & ſenectute, cap. 1.* vbi poſtquam de animalibus imperfectis dixit eſſe quaſi animalia multa natura cohærẽtia, ſubdit, *at quæ optima fabricatione conſtant, haudquaquam viuere diſſecta queunt, quod eorum natura quàm maximè poteſt vna habeatur.* Fundamentum D. Thomæ ſumitur ab experientia, nam ſicut in homino vna parte ablata, ſtatim diſſoluitur, ac moritur totum, ita in quolibet animali perfecto accidit: ex hoc ergo colligendum videtur, eorum animas eſſe indiuiſibiles, ſicut eſt humana; nam ſi eſſent extenſæ, & pars cohærens parti poſſet quælibet ſeparata, & diuiſa cum parte materiæ informatæ aliquo tempore conſeruari, minimè autem poteſt: ergo ſignum eſt talem quamlibet animam eſſe indiuiſibilem, quæ per ſe primò reſpiciat totum corpus, tanquam primum ſuſceptiuum, extra quod non poteſt conſeruari. Huic rationi addit ſecundam Caietan. quòd animalia hæc non augeantur per additionem formæ, ergo, &c.

Qui doceant eſſe indiuiſibiles.

Fundam. 1. ex D. Thom.

Fundam. 2. ex Caiet.

&c. Probat aſſumptum. Quia quando aliquid creſcit per additionem formæ, quanto magis creſcit, tanto maiorem virtutem habet, nam addita forma additur virtus; ſed animalia perfecta in grandi mole conſtituta minores habent vires: ergo non niſi quia anima indiuiſibilis non poteſt tanto corpori dominari.

8. *Infirmatur primũ fundamentum*

Verùm hæc duo fundamenta non videntur firma. Ad primum enim dicetur, licèt pars formæ ſit in parte materiæ, mori tamen illicò partem abſciſſam, quia pars formæ pendet ex vnione, & influxu aliarum partium, ſicut ſi abſcindatur pars minima viuẽtis imperfecti, abſcindetur quidem pars animæ, quæ tamen non conſeruabitur, quòd deficiat organizatio requiſita. *Infirmatur ſecundum.* Ad ſecundum dicitur illud commune quoque eſſe animabus extenſis, arbor enim, ſi nimium creſcit, non tanta virtute fructificat; illud ergo prouenit, non ex indiuiſibilitate animæ, ſed ex magnitudine organorum, quæ non poſſunt tam facilè applicari ad opus, nec ſibi inuicem deſeruire. Item, quia alimentum in tot, ac tam porrectas partes diſtributum minores vires illi præbet. *D. Thomæ ſentẽtia ſuis etiam diſcipulis quibuſdam difficilis apparet.* Ac quia hæc D. Thomæ poſitio difficilè intelligitur, fundamentaque facilè ſoluuntur, multi etiam illius diſcipuli in hac parte ab ipſo defecerunt. Alij negantes ſententiam illam in re, defendunt in verbis, dicentes loqui D. Thomam de indiuiſibilitate phyſica, non quantitatiua, quod tamen ei aduerſatur, ait enim prædictas animas non eſſe quantas per accidens, ſed in qualibet parte totas æquè, atque humanam. Neque tamen eſt, cur in hac parte D. Thomam deſeramus, etſi pars altera ſatis probabiliter defendi valeat.

9. *Quarta aſſertio. Præmittitur in primis nõ eſſe impoſſibilem formã materialem indiuiſibilẽ.*

Vnde ſit quarta concluſio. Animæ ſenſitiuæ animalium perfectorum indiuiſibiles ſunt, & inextẽnſæ, quæ eſt etiam D. Auguſtini *6. de Trinitate cap. 6.* Probatur primò, quia nulla eſt implicatio, quòd hæc proprietas conueniat formis dependentibus à materia: non eſt ergo impoſſibilis: ergo de facto conuenit formis illis. Antecedens patet primò, quia à nullo aſſignatur implicatio, quod etiam patebit ex ſolutione argumentorum in contrarium. Secundò, quia nulla eſt neceſſaria connexio inter has duas proprietates, indiuiſibilitatem ſcilicet, atque independentiam à materia: nam licèt indiuiſibilitas ſequatur immaterialitatem, attamen quòd non poſſit abſque illa inueniri, non oſtenditur: ergo neque è contrario illa duo, ſcilicet indiuiſibilitas, & dependentia à materia repugnant: maior enim perfectio requiritur, vt forma ſit independens, quàm vt ſit indiuiſibilis, vt patet in accidenti ſpiritali, eſt enim indiuiſibile, ac dependens: poteſt ergo indiuiſibilitas ſaluari cum dependentia. *Euaſio præcluditur.* Si dicas non eſſe ſimile, quòd illa dependentia non ſit à materia, ſed à ſubiecto ſpirituali, inſtabitur, exemplum in omnibus ſimile eſſe non debere, illam verò differentiam nihil obſtare. Etenim ſicut forma ſpiritualis, licèt ſit perfectior natura, poteſt actuare extenſam materiam, tanquam vera forma, ita forma alia indiuiſibilis, quæ non attingit naturam formæ ſpiritualis, poterit dependere à ſubiecto, quod informat: hæc ergo argumenta videntur probare conſideratis illis duobus prædicatis ſecundùm ſe, ſcilicet indiuiſibilitate, & dependentia, ea non eſſe mutuò repugnantia, atque adeò eſſe poſſibilem formam indiuiſibilem pendentem à materia in ſuo eſſe.

10. *Probatur iã*

Aſſertio de facto. Prima ratio ex congruentia.

Quo ſuppoſito probatur aſſertio primò. Quia conuenit eſſe in vniuerſo omnes modos formarum poſſibilium: ſi ergo ponantur poſſibiles formæ, de quibus loquimur, indiuiſibiles nempe, & materiales eſſent profectò imperfectiores anima rationali propter dependentiam à materia, & ita non attingerent gradum ratiocinantium; eſſent deinde perfectiores omnibus formis extenſis, quia maximè accederent ad immaterialitatem, ac adeò eſſent in ſupremo gradu formarum materialium, qui eſt gradus ſentientium; & intra illum haberent ſupremum locum ob eandem rationem; hæc autem omnia conueniunt formis animalium perfectorum: ergo verè illæ tales exiſtunt, neque enim credibile eſt, quòd in creatione brutorum omiſſa fuerint perfectiſſima intra illum gradum; maxmè cùm modus eſſendi horum animantium perfectorum, perfectiſſimus appareat, cùm habeant ſenſus omnes, & virtutes poſſbiles in eo gradu. *Confirmatio.* Confirmatur præterea, quia non fit tranſitus ab extremo ad extremum, niſi per medium: ſunt autem inter animas quædam omnino materiales, & extenſæ, aliç immateriales, & inextenſæ, inter quas eſt poſſibile quoddam medium, ſcilicet animæ materialis, & inextenſæ: ergo datur tale medium non alibi certè, quàm in his viuentibus perfectis: ergo, &c.

11. *Secunda ratio ex variiſ experimentis. Primò.*

Accedunt experientiæ; primò, nam in hiſce animalibus reperitur tanta ferè conſonantia organorum, ac tantus conſenſus inter illa, quantus in homine; habent enim certa organa ad virtutes ſingulas deputata: cerebrum ad virtutem cognoſcitiuam, ad vitalem cor, ad naturalem, ſeu vegetabilem hepar, atque inter has partes talem cõſenſum, vt læſo tactu cor moueatur, & ſi imaginatio apprehendat vt nociuum, imperet motum, quem illicò pedes exequuntur: hic autem conſenſus tantus videtur ob identitatem animæ, quæ omnia gubernat, identitas verò non eſt ſine indiuiſibilitate: nam ſi eſſet diuiſibilis, quo quæſo modo pars animæ, quæ in pede reſidet, cognoſcit quod iubet pars, quæ eſt in capite, & illud exequitur? Ratio ergo tanti conſenſus ea eſt, quòd tota anima in capite eſt, atque in pede. *Secundò.* Alia experientia, quòd etam in his animalibus vehemens operatio vnius partis impedit operationem alterius vt grandis dolor tactus impedit actionem viſus, quod non contingeret, ſi diuerſæ partes animæ in diuerſis partibus viuentis eſſent, poſſet enim altera ſine alterius concurſu operari, itaque licèt vna eſſet attenta, vel defatigata, altera non ob id defatigaretur, aut impediretur à ſuo munere, quæ ſanè experientiæ ideo magnam probabilitatem faciunt, quòd ex nulla alia re videatur melius colligi identitas principij, quàm ex conſenſu, & conſonantia potentiarum illius; neque verò ſimilis conſonantia in plantis viſitur, nam licèt vna pars debilitetur, alia perfectè exequitur ſuam operationem, niſi fortè ſit media, per quam trahit alimentum, quod eſt per accidens. In ſectilibus quoque animantibus nihil tale reperitur; quòd ſi aliquando puncta vna parte mouetur alia, vtputa cauda, non ita fit, quòd vna pars alteri obediat, ſed potiùs id prouenit ex continuatione partium cum quadã diffuſione vitalium ſpirituum qui cauſant motum, atque etiam ex imperfecta phantaſia diſtenta per corpus, vnde ſpecies ſenſibiles deferuntur ad partes, quæ mouentur, non ſic autem in animantibus perfectis, vt de ſe patet. *Tertiò.* Tertia experientia. Habent animalia perfecta vim diſcernendi inter res duas ſimul propoſitas, agnus enim ſi videat lupum ſimul & equum, diſcernit inimi

inimicum à non inimico, & ab vno fugit, non ab alio; accurrens quoque ad matrem diſcernit ſuperiorem partem illius ab inferiori, & ad hanc accedit ad ſugendum, non ad aliam. Talpa etiam ſine viſu per tactum cognoſcit filium, & diſcernit inter illum, & alienum. Ex quibus planè indiuiſibilitas prædictarum animarum colligitur in hunc modum. Ad diſcernendum neceſſe eſt, vt qui diſcernit, vtramque partem cognoſcat: ergo ſi equus, v. g. diſcernit aquam, frigidam à calida, neceſſe eſt vt principium cognoſcendi vtramque ſit idem, non quidem principium proximum, nempe tactus (poteſt enim manus dextera tangere frigidam, & ſiniſtra calidam;) ergo ſaltem principium principale cognoſcendi in vtraque manu erit idem, atque adeò tota anima in qualibet manu. Si dicas, iudicium illud eſſe in imaginatione, meliùs ſurget argumentum. Nam ſi imaginatio diſcernit inter apprehenſa per ſenſus, certè idem eſt principium cognoſcens has omnes res, & gubernans potentias.

Conficitur argumentum ex adducta experientia.

12\. *Fundamentum D. Thom. n. 7. allatum ſuſtinetur.*

Hæc ergo omnia probabilem reddunt opinionem D. Thomæ, neque experientia, quam ipſe adducit, eſt contemnenda, quòd ſi tales animæ eſſent diuiſibiles, non tam citò pars abſciſſa moreretur; ſi enim quæque pars habet ſuam partialem formam, & in quantitate ſufficiente diuidatur, non eſt, cur tantam dependentiam habere dicatur, vt nec per inſtans conſeruari queat; ſic itaque D. Thom. intulit prouenire hoc ex indiuiſibilitate animæ probabiliter.

13\. *Ad primum argum. in n. 6.*

Ad primum verò argumentum in contrarium reſpondetur rationem formæ materialis abſolutè non conſiſtere in extenſione, ſed in dependentia à ſubiecto materiali, hócque efficere, vt animæ, de quibus agimus, ſpirituales non ſint. Ad ſecundum quidam reſpondent eam animam non educi de partibus materiæ, ſed à tota materia adæquatè, quòd ab illa tantùm pendeat, & non à ſingulis partibus. Reſpondetur tamen aliter totam educi de tota, & totam de qualibet parte, quam in inſtanti generationis informat, neque verò hoc eſt mirabilius, quàm totam eſſe in tota materia, & totam in qualibet parte, nam ſicut eſt in materia, ita fit. Sanè quod hîc difficultatem habet, illud eſt, quomodo vna, & eadem res ſit tota in tota materia, & tota in qualibet parte. Quæ difficultas communis eſt, neceſſarióque in humana forma admittendà: quòd verò talis aliqua forma ſuſtentetur à materia, parum, aut nihil difficultatis addit. Vnde ad primam impugnationem huius, ſeu probationem minoris negatur ſimilitudo. Namque educi de potentia materiæ tranſitus quidam eſt de non eſſe ad eſſe, quod eſt impoſſibile formæ iam exiſtenti. At verò educi ſimul de non eſſe ad eſſe ex duabus partibus materiæ cum illius materiæ adæquato concurſu nullam implicationem affert, ſed oſtendit tantùm, quòd idem ſit in duabus partibus ſimul quod nihil vetat. Ad ſecundam dic, vnam eſſe ibi actionem totalem, qua ipſa anima fit in omnibus partibus.

Ad ſecundum, vt quidam reſpondeant. Melior reſponſio.

14\. *Ad tertium in eodem n. 6.*

Ad tertium; ſicut ſunt quædam formæ, quæ totæ pendent à tota materia, & pars à parte; aliæ verò quæ exiſtentes in materia, à tota illa ſeparari poſſunt, ac per ſe ſubſiſtere: ita facilè intelliguntur formæ mediæ, quæ nec per ſe ſtare poſſunt, nec tamen neceſſariò ſunt af- A fixæ determinatæ parti materiæ, ſed paulatim poſſunt ex vna in aliam ſuccedere virtute ſua, non tamen ſeipſas ſuſtinere, quæ omnia eo magis rationi conſonant, quo tales animæ reperiuntur diſtare magis ab imperfectione materiæ, accedéreque ad perfectionem noſtræ animæ; naturale ſiquidem eſt, vt medium ipſum aliquid participet de extremis, & quo magis recedit ab vno, magis accedat ad aliud.

15\. *Ad quartum vt reſpondeat Albert.*

Ad experientias reſpondet Albertus *ſumma de homine, quæſt. 2. artic.* 3. motus illos non prouenire ab anima, ſed ab impetu impreſſo neruis ratione violentiæ, quæ interuenit in ſeparatione B animæ à corpore: iuuant etiam ſpiritus vitales, qui in neruis remanent per aliquam morulam, ac vim mouendi conſeruant, quæ tamen experientia non in omnibus eſt neceſſariò acceptanda, nam ſimiles ſæpe obſeruantur in homine, de quo conſtat habere animam indiuiſibilem. Eſt verò ſolutio clara, quando pars minor abſciſſa videtur viuere; attamen quando totum ipſum truncatum mouetur, vt taurus ſine capite, (quod appellatur ab Ariſtotele colobum, ſeu mutilum. 5. *Metaph. textu* 27.) tunc dici poſſet admitti illud quidem mutilum aliquo tempore viuere, non propter diuiſionem animæ, ſed quia tota anima potuit aliquantulum in corpore mutilo permanere; C cùm non adeò, neque ita pendeat vita à parte abſciſſa, vt primo inſtanti extinguantur. Atque his modis poteſt explicari, quod Ariſtoteles ait 3. *de partib. cap.* 7. poſſe animal truncato capite aliquantulum moueri, propter quem locum Pompanatius *libr.* 10. *de nutriente, & nutrito*, dixit omnem animam, etiam humanam ſecundùm philoſophiam, eſſe diuiſibilem, ſed turpiter lapſus eſt, & ex debili fundamento.

Moderamen huius reſponſionis.

Ariſt.teles exponitur. Pompanatij lapſus.

NOTATIO PRO
Præcedenti aſſertione.

D *Sententiam hanc de indiuiſibilitate animæ perfectorum viuentium, in quarta aſſertione poſitam, mutaret proculdubio ipſe author, ſi inchoatum hunc tractatum, vti cæperat, vltimis curis limaſſet. Quippe iam olim in Metaphyſica, hanc retractans quam priùs dictarat, oppoſitam dixerat probabiliorem* diſput. 15. ſect. 10. num. 32. *Imò hoc ipſo in libro* cap. 2. numero 19. *cenſuit probabiliſſimam. Non erat tamen cur omnia plenè prout ab eo accepimus non hic tibi, Lector beneuole, immutata daremus,* E *præſertim cùm ea etiam ſententia, quam hîc defendit, probabilis certè ſit, & in gratiam D.Thomæ ſuſcepta videatur.*

CAPVT XIV.

Vtrùm eadem anima informet omnes, & ſingulas partes viuentis.

1. *Pro parte negante primum argumentum.*

HÆc quæſtio etiam pertinet ad explicandum animæ modum informandi. Cuius negatiua pars vera apparet. Primò quia in diuerſis membris, diuerſæ, imò contrariæ reperiuntur diſpoſitiones, cor enim in excellenti gradu calidum eſt, cerebrum verò in excellenti frigidum: ergo non poteſt eadem forma eas partes informare. *Secundum.* Secundò, quando pars abſcinditur, retinet eandem formam ſubſtantialem, quam habebat in toto, non retinet autem animam totalem: ergo partialem aliam, quam etiam habebat. Maior patet: tum quia non eſt à quo introducatur noua: tum quia abſciſſa pars poteſt reuniri; retinuit ergo eandem formam. *Tertium.* Tertiò. In viuente quædam partes ſentiunt, aliæ non ſentiunt, ſed vegetantur, vt oſſa; aliæ nec vegetantur, nec ſentiunt, vt ſanguis, & capilli, incredibile autem apparet, quòd vna, & eadem forma tam diuerſos effectus cauſet: ergo, &c.

2. *Prima aſſertio bipartita pro anima diuiſibili.*

Præſens difficultas minor eſt in viuentibus, quæ formas habent diuiſibiles, & extenſas, nam in illis tota forma eſt in tota, & pars in parte, atque adeò vna eſt forma informans totum, quanuis non ſimplex ſit, ſed compoſita, ſicut etiam in non animatis contingit. Sit ergo prima concluſio. In viuentibus, quæ animas habent extenſas, vna eſt anima informans partes omnes, coalita tamen ex partibus diuerſarum rationum partialium. *Prior pars oſtenditur. Primò.* Prima pars concluſionis probatur, quia viuens vnum per ſe eſt ſubſtantiale ſuppoſitum, cuius omnes partes ſunt continuæ: ergo habent vnam formam eas informantem. *Secundò.* Item vna integra à qua vnam habet formam, à qua vendicat eſſe, & vnitatem: ergo & viuens, quod non minùs eſt vnum. Namque ad vnitatem formæ non eſt neceſſe, vt illamet entitas, quæ informat partem vnam, informet & alias, ſed eſt ſatis, ſi vna ſit ex compoſitione, & vnione plurium partium; ſicut & corpus hoc ſolo modo dicitur vnum.

3. *Poſterior quoque ſuadetur primò.*

Secunda pars concluſionis probatur primò, quia eiuſmodi partiales formæ requirunt ex propria ratione diuerſas diſpoſitiones: ergo ſunt diuerſarum rationum. *Secundò.* Item habent ex ſe diuerſos effectus formales, nam pars formæ arboris quæ conſtituit folium, non poſſet conſtituere radicem arboris, neque è contrario. *Tertiò.* Item operationes diuerſarum partium ſunt diuerſæ, forma autem coaptatur diuerſis partibus diſpoſitionum. *Quartò.* Tandem forma integra totius arboris, quæ informat radices, truncum, folia, &c. ſecundùm ſe ſumpta non poteſt eſſe tam homogenea, ſicut formæ ignis, aliàs nulla eſſet ratio, cur vna illius pars eſſet magis in vna parte materiæ, quàm alia: ergo non eſt tam ſimilaris, nec eiuſdem rationis in omnibus partibus: ergo diſtinguuntur partes illius ſecundùm partiales rationes. *Inſtantia remouetur.* Nec inferas: ergo illæ partes non ſunt continuabiles, quia ſunt ſpecie diuerſæ: nam id habet verum in iis, quæ differunt totali ſpecie, non verò in iis, quæ partialiter differunt, & ordinantur ad integritatem totius ſuppoſiti, vt in propoſito: & ſicut in artificialibus partes diuerſarum rationum vniuntur aliquo modo ad inte- A grandum perfectum artificium, ita in naturalibus, &c.

4. *Quid de anima indiuiſibili ſenſerint non pauci apud Galen.*

Difficultas ergo quæſtionis ſupereſt de his viuentibus, quæ habent animas indiuiſibiles, de quibus fuit antiqua Platonis, & aliorum opinio, quam Galenus refert 5. & 6. *de Placitis*, animam noſtram in corpore non eſſe ſimplicem, ſed ex multis compoſitam; ponebant enim animam concupiſcibilem ad appetendum cibum, &c. quam aiebant eſſe in hepate, & animam iraſcibilem in corde, cuius munus eſt cohibere concupiſcibilem, ſi eſſet effrenis, & tueri illam ab aduerſariis. Tertiam ponebant rationalem in cerebro, quaſi in arce ad impetrandum, & gubernandum. *Et apud Albert.* Idem refert Albertus *lib.* 2. *de Anima*, B *cap. vlt.* Philopon. *in lib. de Anima, fol.* 4. *colum.* 3. Idem ſentit Pythagoras, differebat tamen in modo loquendi, volebat enim has eſſe tres animas totales, & conſequenter plures animas congregari in homine; Plato verò non tres animas, ſed tres partes animæ illas appellabat. Refertur etiam Ariſtoteles 3. *de Anima*, *text.* 90. Cicero 1. *Tuſculana*, qui Platonem ſequitur cum Galeno, Tertullian. *in tomo* 3. *lib. de Anima*, *cap.* 24. & *lib. de reſurrectione carnis*. Philo Iudæus *lib. de eo, quòd deterius potiori inſidiari ſoleat, pagin. mihi* 112. & *lib.* 1. *Allegoriarum*, *pag.* 36. & *lib.* 2. *pag.* 54. Simonportius *lib. de mente humana*, *cap.* 70. Et id tribuit Ariſtoteli, eo quòd ſecundùm eum anima tantùm eſt in corde, quod certè inſinuat libro C de communi animalium motu in fine, vbi ait, *Quocirca non eſt opus in quoque membro animam ineſſe, ſed cum incerto principio conſiſtat, reliqua membra, quòd illi adiungantur, vniunt, atque officia per naturam obeunt ſua.* Idem inſinuat *lib. de iuuentute*, *cap.* 1. Idémque Albertus Magnus *de Anima*, *tractatu* 1. *cap.* 27. ſed obiter; *Exponitur proximus Ariſtotelis locus.* Ariſtoteles verò exponendus eſt, loqui ſcilicet de vi motiua, vel ſecundùm principalitatem, vt aiunt, quòd anima ſit in corde, vt in prima ſede, non quòd non ſit in aliis.

5. *Quid alij præſertim medici apud Nyphum.*

Eſt alia opinio, quæ ponit vnam animam informare totum corpus, tamen præter illam, inquiunt, eſſe diuerſas partiales formas in diuerſis partibus heterogeneis; quam tenent multi me- D dici, quos refert, & ſequitur Nyphus 1. *de generatione*, *text.* 78. ac videtur eſſe opinio Commentatoris 12. *Metaphyſ. text.* 17. vbi ait, quòd totum animal, & partes eius conueniunt in forma totius, differunt tamen in formis ſpecificis ipſarum partium. *Accedunt Anton. Andr. & Venetus.* Idem tenet Antonius Andr. 7. *Metaph quæſt.* 17. Venetus 2. *de Anima*, *quæſt.* 23. Et quidam eorum aiunt, has partiales formas eſſe adeò imperfectas, vt nequeant ſubſiſtere ſine totali. Alij, vt nullum eſſe exiſtentiæ tribuant, ſed quodammodo partiale.

6. *Secunda aſſertio pro anima indiuiſibili.*

Contra has opiniones ſit ſecunda concluſio. In viuentibus, quæ habent animas indiuiſibiles, eadem anima eſt & nulla alia forma, quæ informet eas partes viuentis, quæ inter ſe continuæ E ſunt, & in quibus eſt aliqua operatio vitalis. Hæc eſt D. Thomæ, & communis Theologorum *in diſtinct.* 17. vbi Gregor. *quæſt.* 2. Heruæus *tractatu de pluralitate formarum*. Idem tenent Philoſophi ferè omnes *in lib. de Anima*. Videndus eſt Albertus *tract.* 5. *cap. penult.* & ex medicis Nyphus *ſuprà* in recognitionibus, Turiſanus *lib.* 2. *in Galenum Commento* 12. *dubio quarto*, Valles *lib.* 4. *controuerſiarum in fine*, & *lib.* 2. *cap.* 14. *Probatur primò per dilemma.* Probatur. Nam ſi partes heterogeneæ haberent partiales formas diuerſas, vel omnes informarentur poſtea quadam anima totali, vel non; vtrum

vtrumque autem iſtorum eſt impoſſibile: ergo. Probatur minor quoad primam partem Nam ſi habeat partiales formas, & rurſus animam totalem, in eadem parte eſſet pluralitas formarum ſubſtantialium, quod ſæpe probatum eſt eſſe impoſſibile. Item ſi anima totalis informat omnes partes, manet eadem difficultas, ſcilicet quòd diuerſas diſpoſitiones in illis habeat, & quòd non præbeat illis idem eſſe, quare ſuperfluè adduntur partiales formæ. Item arguitur tertiò. Nam ſi os, v.g. habet partialem formam, per illã conſtituitur in tali eſſe, id eſt, in eſſe oſſis; ad hoc enim ponuntur prædictæ formæ, aliàs ſuperfluæ ſunt: ergo anima totalis nullum effectum formalem habet in tali parte, quia non præbet illi aliud eſſe: ergo non informat illam. Item quia illæ partiales formæ debent eſſe animæ, aliàs non haberent operationem vitalem, nec diſpoſitionem vitæ, & conſequenter fuiſſent ſuperfluæ, quod non eſt admittendum; eſſent ergo in eadem parte viuentis plures animæ, quod improbatum eſt *cap.* 5. Si verò dicatur ſecundum, ſcilicet quòd partes non informantur anima totali, ſed tantùm ſuis partialibus formis. Contrà arguitur. Vel illæ partes habent inter ſe continuationem, vel non; ſi habent, ex illis integrabitur vna anima, quæ erit diuiſibilis, & extenſa contra id, quod ſupponimus de indiuiſibilitate prædictarum animarum. Si autem non habent continuationem: ergo quælibet per ſe conſtituit ſuum ſuppoſitum viuens: & animal ex eis reſultans non erit per ſe vnum, ſed per accidens aggregatum multorum.

Prima pars dilemmatis oſtenditur. Primò. *Secundò.* *Tertiò.* *Quartò.* *Altera pars dilemmatis.*

7\. Secundò, ſi hæc anima indiuiſibilis non eſt in omnibus partibus, erit ſaltem in vna: peto ergo, an illa ſit organica, nec ne? Si non eſt organica: ergo talis forma non eſt actus corporis phyſici organici: ergo non eſt anima; ſi eſt organica: ergo ſicut informat partes diuerſarum rationum in illa parte, ita poterit informare partes diuerſarum rationum in toto: ergo ſuperfluunt partiales formæ. Rurſus interrogo, quænam ſit illa pars? Dices eſſe cor. Contrà: nam vis ſentiendi nõ prouenit potiſſimè à parte illa, ſed à cerebro, & vis vegetandi ab hepate: ergo potiùs eſſet anima in aliqua iſtarum partium: quòd ſi concedas, argumentum planè concludit eſſe in omnibus; nam probatum eſt ſuprà eſſe eandem formam, à qua omnes illæ vires procedunt. ergo ſi poteſt vna forma, & eadem has partes adeò diuerſas informare, poterit informare alias. Præterea, quia ſi hæc forma tantùm eſt in vna parte: ergo non eſt forma totius. Dices formam totius appellari, quia in vnica parte exiſtens gubernat, & influit in omnes alias; ſed falsò dices; tum quia nulla eſt pars in huiuſmodi animalibus, quæ ſola ipſa ſit principium omnium virtutum totius, vt poſtea dicemus. Tum quia hoc dato, poſſet illa dici gubernator, aut motor totius corporis, non tamen vera forma totius. Tertiò arguitur. Nam ſuprà *cap.* 13. *num.* 11. multis experientiis oſtenſum eſt, operationes, quæ fiunt in diuerſis partibus viuentibus, procedere ab eadẽ anima: ergo illa eadem anima informat omnes partes. Patet conſequentia, quia tales operationes ſunt vitales: ergo procedunt à forma informante. Et confirmatur. Nam operationes partium procedunt à forma informante illas, & procedunt ab eadem anima: ergo eadẽ anima informat illas. Quartò. Anima eſt actus primus dans eſſe compoſito; ergo dat eſſe omnibus partibus, nam eſſe totius conſurgit ex eſſe partium, ideoque impoſſibile eſt intelligere, quòd alia ſit forma totius, & alia partium. Quintò ſi manus haberet ſuam partialem formam, etiam diuiſa poſſet conſeruare illam, ſaltem aliquo tempore: manet enim cum eiſdem diſpoſitionibus, quas antea habebat, & ſola ſeparatio non eſt ſufficiens cauſa inſtantaneæ corruptionis. Conſequens verò eſt falſum, ait enim Ariſtoteles 4. *Meteor. cap. vlt.* 1. *de generatione Animalium, cap* 19 7. *Metaph. textu* 5 & 1. *de Anima, cap.* 1. quod manus abſciſſa eſt æquiuocè talis: ergo. Sextò Tandem concluſio eſt plurimùm conſona fidei aſſerenti animam per ſe, & eſſentialiter vniri corpori humano, vt habetur in Concilio tertio Lateranenſi *ſeſſ.* 8. Corpus autem humanum eſt id, quod variis membris conſtat, & non aliqua pars illius. Faciunt pro hac concluſione ſuprà adducta *cap.* 6. & 12.

Probatur ſecundo principaliter aſſertio. *Probatur tertiò principaliter* *Probatur quartò.* *Probatur quintò.* *Probatur ſextò.*

8\. Ad primum reſpondetur eſſe differentiam inter formam diuiſibilem, & indiuiſibilem, quòd diuiſibilis tota reſpicit totam materiam, & pars partem, forma verò indiuiſibilis reſpicit vt adæquatum ſubiectum totam materiam, partem verò non reſpicit per ſe, ſed in quantum integrat totum, quare non eſt inconueniens, quòd eadem forma in diuerſis partibus requirat diuerſas, & contrarias diſpoſitiones, quia ex illis partibus reſultat vnum integrum ſuſceptiuum attemperatum iuxta exigentiam formæ. Ad ſecundum negatur maior. Ad primam eius probationem reſpondetur idem argumentum eſſe de quacunque forma cadaueris: eadem ergo eſt ſolutio alibi tradita. Ad ſecundam reſpondetur, ſi pars non totaliter abſcindatur, non amitti animam, ſi verò totaliter, aiunt quidam non poſſe iterum informari illa anima, videri tamen habere aliquam operationem vitalem propter vnionem intimam, quam habet cum aliis partibus abſque noua informatione. Ita reſpondent Nyphus, & alij; videtur tamen valde probabile poſſe iterum reuniri, & informari eadem anima per modum nutritionis. Nam ſicut illa anima poteſt vnire ſibi materiam cibi, & informare, ita poteſt reunire ſibi materiam partis abſciſſæ, & informare, maximè ſi illi coniungatur ſtatim antequam amittat diſpoſitiones proprias. Neque in hoc apparet ratio impoſſibilitatis, imò nec tunc fiet propriè regreſſus à priuatione ad habitum, quia materia illa non fuit ſimpliciter ſeparata à forma, ſed ex parte. Tertium argumentum difficilius eſt, nam petit, vt explicemus, quo modo primò, & per ſe differant partes heterogeneæ: hoc verò abundè expoſuimus ſuprà *cap.* 1. *a num.* 19.

Ad primum argum in n. 1. *Ad 2. ibid.* *Vide diſp. 14. Metaph. ſect. 3. à n. 20.* *Ad 3. ibid.*

9\. Ex quibus ſequitur hæc tertia concluſio. Anima indiuiſibilis, & nulla alia eſt tota in toto, & tota in qualibet parte Ad cuius probationem ſupponit D. Thomas 1. *p. q.* 76. *ar.* 8. triplicem totalitatem formæ. Prima eſt eſſentialis, quæ conſurgit ex compoſitione generis, & differentiæ ſecundùm quàm totalitatem quælibet forma etiam diuiſibilis eſt tota in toto, & tota in qualibet parte, quoniam in qualibet parte formæ eſt tota eſſentia formæ. Secunda totalitas eſt potentialis, vnde vocatur totum potentiale, & ſecundùm hanc nulla anima etiam indiuiſibilis, eſt tota in qualibet parte, quia non in omnibus habet omnes potentias. Tertia eſt totalitas quantitatiua, & ſecundùm hanc formæ quidem diuiſibiles, non poſſunt eſſe totæ in qualibet parte, quia cùm ſint extenſæ, adaptantur

3. Aſſertio. *Notatio triplicis totalitatis pro aſſertione ex D. Thoma. Primò. Secundò.* *Tertiò.*

quantitati, vt pars ſit in parte, ac tota in toto; formæ verò indiuiſibiles; cùm non habeant partes, earum totalitas poteſt dici ſolùm entitatiua, & ſecundùm eam totam dicuntur eſſe in qualibet parte, quam informant. Ita patet expoſitio, & probatio concluſionis quoad vtramque partem.

Concluditur probatio aſſertionis

Atque hinc intelligitur, quomodo res indiuiſibilis valeat totam materiam diuiſibilem, & extenſam informare, non enim eſt indiuiſibilis inſtar puncti, vt Diuus Thomas adnotat de ſpiritualibus creaturis *artic. 4. ad 16.* Nam punctum ad genus quantitatis pertinet, anima verò indiuiſibilis tranſcendit aliquo modo genus quantitatis, ideo non circumſcribitur ſicut res quanta, neque vno ſolùm puncto limitatur, ſed in diuerſis partibus ſimul tota eſſe poteſt.

Infertur 1. contra proximam aſſert. *Secundò.*

Inferes primò: ergo tota anima eſt in digito, atque adeò vnus digitus homo eſt, cùm nihil aliud homo ſit, quàm compoſitum ex materia, & forma rationali. Secundò inferes intellectum eſſe in pede, ſi anima tota in pede eſt.

Tertiò.

Tertiò animam poſſe aſcendere ſimul, & deſcendere, verbi gratia, ſimul alteram manum attollam, alteram deprimam.

Quartò.

Quartò animam totam ſi in manu eſt, retrahi ad reliquum corpus, ſi fortè manus præcidatur, quæ omnia videntur abſurda.

10. *Ad primam inſtantiam.*

Ad primum negatur poſterior ſequela, nam homo ſignificat per ſe ſubſiſtens in natura humana; at digitus non eſt huiuſmodi. Itaque homo ſolùm dicitur compoſitum ex anima, & materia illi adæquata, in qua ſcilicet valeat à ſe conſeruari, quódque habeat potentias omnes, & paſſiones naturæ debitas, ac per illas operatur, quod nulli parti quadrat. Vnde intelligitur ratio, cur in homogeneis pars recipiat denominationem totius, non verò in heterogeneis.

Ad 2.

Ad ſecundùm negatur intellectum eſſe in parte corporis, cùm ſit in anima immediatè, nec valet illa conſequentia: Anima eſt in pe- A de, intellectus eſt in anima, ergo intellectus eſt in pede; ſit enim argumentum in quatuor terminis, cùm variatur modus eſſendi, eſt ſiquidem in pede anima, vt informans, intellectus verò in anima, vt inhærens, in corpore autem nullo modo. Vnde ſolùm ſequitur, intellectum eſſe in anima informante pedem, dici tamen impropriè poteſt intellectum eſſe in capite ratione ſenſuum illi miniſtrantium.

Ad 3. quid dicat Caiet.

Ad tertium Caiet. 1. *p. quæſt.* 76. *art.* 8. putat animam tantùm mutari, cùm totus homo mutatur, & quòd tantùm ſit definitiuè in toto homine; idem ſignificat S. Thomas *in 1. diſtinct.* 37. *quæſt.* 1. *artic.* 3. *ad quartum.*

Melior reſponſio ex D. Thoma.

Sed non dubito, quin ad motum brachij anima muretur, nam mutatis B nobis, vt ait Ariſtoteles, mutantur ea quæ ſunt in nobis, atque ſi conſideretur anima prout eſt in brachio, mutat certè reſpectum prioris propinquitatis, aut diſtantiæ. Reſpondetur ergo non eſſe inconueniens eandem animam ſimul aſcendere, & deſcendere ſecundùm diuerſas partes, in quibus eſt. Ita meliùs D. Thomas *quæſtione de Anima*, *artic.* 10. *ad* 12. Sicut corpus Chriſti Domini in diuerſis hoſtiis exiſtens ſimul aſcendit, & deſcendit, illi verò motus ſimpliciter contrarij non ſunt, quia nec per eandem lineam, neque inter eoſdem terminos exercentur.

Ad 4.

Ad quartum cùm pars diuiditur, neque anima corrumpitur, neque retrahitur, ſed eodem modo manens in cæteris partibus deſinit informa- C re partem diuiſam; idémque dicendum de formis animalium perfectorum, quia non à ſingulis partibus, ſed à toto corpore in ſuo eſſe pendent. Et hæc ſufficiant de ſubſtantia Animæ, per quæ dilucidantur quæſtiones 75. 76. & 90. primæ partis D. Thomæ, exceptis paucis, quæ ibi tangit, pertinentibus ad doctrinam de generatione, quæ ſuo etiam loco ſunt expoſita.

ELEN

ELENCHVS
CAPITVM LIBRI SECVNDI.

CAP.I. *AN potentiæ Animæ ab ea realiter diſtinguantur.*
II. *An potentiæ inter ſe per actus, & obiecta diſtinguantur.*
III. *An potentiæ Animæ ab ea fluant, & in ea ſubiectentur.*
IV. *An nutrimentum ſit obiectum potentiæ nutritiuæ.*
V. *An ſanguis ſit nutrimentum ſolùm, vel etiam animata ſubſtantia.*
VI. *An nutritio ſit omnibus viuentibus neceſſaria.*
VII. *An generatio ſit propria actio viuentium.*
VIII. *Quo modo, & ordine perficiatur generatio.*
IX. *Quæ ſit potentia nutritiua, & augmentatiua.*
X. *Quid ſit potentia generatiua, & an diſtinguatur à nutritiua.*
XI. *Quodnam ſit potentiæ nutritiuæ ſubiectum.*
XII. *Quodnam ſit ſubiectum potentiæ generatiuæ.*

LIBER SECVNDVS

DE POTENTIIS ANIMÆ IN communi, ac etiam vegetantis.

QVONIAM anima principium eſt operandi, oportet, vt aliquas potentias vendicet, per quas ſuas operationes exerceat;& ideo poſtquam dictum eſt de animæ ſubſtantia, conſequenter dicendum eſt de potentiis illius;ſed primo ingreſſu more noſtro dicemus in communi per capita tria,in particulari verò toto reliquo libro: de hac autem re pauca habemus ab Ariſtotele; tetigit verò obiter *libr.* 2. *de Anima*, *in cap.* 3 & principio capitis quarti, ſed copioſius diſputatur à Diuo Thoma 1. *p. quæſt.*77. & aliis in diſcurſu citandis.

CAPVT I.

Vtrum potentiæ Animæ diſtinguantur ab eius eſſentia.

1. *Arguitur pro parte negante.*

QVæſtio hæc ex parte videri poteſt Metaphyſica, hîc verò tractanda eſt, vtpote neceſſaria maximè ad inueſtigandam eſſentiam facultatum animæ, ac tota illa rationibus phyſicis diſſeritur. Eſt autem perdifficilis, quoniam hactenus dictum eſt, vnam, & eandem animam eſſe principium eſſendi, & operandi; potentia autem nihil aliud eſt, quàm ipſum operandi principium: ipſa ergo anima eſt ſua potentia, neque oportet fingere multiplicitatem, vbi neceſſitas non vrget, hîc autem eſt nulla. Nam quicquid anima efficit media entitate ſibi addita, poteſt ſe ſola operari. In contrarium eſt, quia videtur repugnare limitationi, atque imperfectioni creaturæ, vniuerſa per ſuam ſubſtantiam immediatè operari. Pro ſolutione notandum eſt, nomen potentiæ extendi ſolere ad quamcunque aptitudinem, ſeu capacitatem rei, quo modo dicitur materialis ſubſtantia habere potentiam, vt extendatur per quantitatem, & rem quantam eſſe in potentia ad diuiſionem; at de his potentiis certum eſt non diſtingui à rebus, quarum ſunt potentiæ. Nam ſi quælibet rei aptitudo, aut capacitas à re ipſa realiter diſtingueretur, proceſſus eſſet infinitus, veluti ſi ſubſtantia, verbi gratia, ponatur capax quantitatis per potentiam à ſe diſtinctam, ea potentia eſſet capax per aliam, & ſic in infinitum; ſunt igitur hæ aptitudines merè paſſiuæ, à ſubiecto indiſtinctæ, & negationes ſeu non repugnantiæ, quæ conſequuntur conditionem ſubiecti; difficultas ergo eſt de potentiis operatiuis animæ, de quibus variæ ſunt opiniones.

Arguitur pro affirmante.

De hac notatione vide diſp. 42. Metaphyſ ſect. 8 à n 9 & diſp. 43. initio.

2. *Prima opinio omnem diſtinctionem negans.*

Prima opinio eſt, nullo modo diſtingui potentias ab anima, ſed ipſam eſſe ſuum intel- A lectum, ſuum ſenſum, &c. Gregor. *in* 2. *diſt.* 16. Gabr. *art.*2. *part.* 2. cum Ocham 2. *quæſt.*24. Marſil. *quæſt.* 22. *art.* 2. *notab.* 5. & idem præmiſerat *in quæſt.* 16. *artic.*3. *ſuppoſitione* 4. Saxonia *lib.*2. *de Anima*, & Buridan. *quæſt.* 6. Secunda opinio eſt diſtingui formaliter, non verò realiter. Ita Scot. *in* 2. *diſtinct.*16. *& in* 4. *diſt.*12. *quæſt.*3. *& diſtinct.*16. Thomas de Garbo *in ſumma tractatu* 5. *quæſt.*2. *art.*3. Tertia opinio ait potentias animæ vegetantis ab ea non diſtingui, maximè verò ſenſitiuas, atque intellectiuas; ſic D. Bonauentura *in* 1. *diſtinct.* 3. 2. *part. diſtinctionis.* Dur. *in* 1. *diſtinct.*2. *quæſt.*2. Ratio illius eſt, quia actus vegetatiuæ partis ſunt producere, & adgenerare ſubſtantiam, *quæ*, inquit, *non poſſunt conuenire accidentali potentiæ etiam in virtute ſubſtantiæ.* B Quarta opinio vniuerſim potentias animæ diſtinguit realiter ab illa. Ita D. Thom. 1. *part. quæſt.*77. *artic.*1. *& quæſt.* 54. *artic.*3. de Angelis diſſerendo ait, nullam potentiam operatiuam ſubſtantiæ creatæ eſſe idem realiter cum eius eſſentia, quod ſequuntur communiter Thomiſtæ, Caiet. *dictis locis*, Capreolus *in* 1. *diſtinct.*3. *quæſt.*4. Soto *in cap. de proprio*, *quæſt.*2. & Iauellus hîc *quæſt.*10. accedunt Thomas de Argentina *in* 2. *diſtinct.*3. Ægid. *quodlib.* 3. *quæſt.* 10. Heruæus *quodlib.* 1. *quæſt.* 9. & alij, Marſil. Ficinus *lib.* 10. *de Theologia Platonis*, qui aſſeuerat eſſe ſententiam Platonis," & Plotini *in Timæo.* Ex Ariſtotele verò tantùm habemus, quòd haſce potentias vocet qualitates, numerétque in ſecunda ſpe- C cie, quem imitatur Simplicius *cap. de Qualitate*, Damaſcen. etiam *in ſua logica cap.* 51. Et Commentator etiam alicubi dixit animam diuidi in ſuas potentias, ſicut pomum in odorem, & ſaporem.

Secunda negans realem, & aſtruens formalem.

Tertia negans ſolùm quoad potẽtias vegetandi.

Quarta vniuerſim aſtruens realẽ diſtinctionẽ.

Eſt pro ſolutione notandum, eſſe in animatis operationes cum rebus inanimatis communes omnino; alias in quibus proportionaliter ſolùm conueniunt; alias, in quibus differunt; conueniunt quidem in actionibus primarum qualitatum, & earum etiam, quæ ex temperamento primarum immediatè procedunt; proportionaliter verò aſſimilantur in generatione, vel adgeneratione ſubſtantiæ; generatio enim, & nutritio viuentis habent quandam proportionalem ſimilitudinem cum productione, & adgeneratione ignis; differunt verò in D propria ratione vitæ, vt in cognitione. & appetitu in diſtributione cibi, & modo nutritionis: quantum ergo attinet ad actiones primas, eadem eſt de animatis, & inanimatis ratio. Nam per eaſdem qualitates fiunt, de quibus conſtat apertè, eſſe realiter à ſubſtantia diſtinctas. De operationibus ſecundi generis eſt proportionalis ratio: nam in generatione, vel adgeneratione ſubſtantiæ,tam in rebus animatis, quàm

3. *Notatio triplicis operationis, ac principij eius pro reſolutione.*

quàm in inanimatis, duo ſunt diſtinguenda, ſcilicet diſpoſitio materiæ, & inductio ſubſtantialis formæ; primum fit mediis accidentibus. Secundum immediatè à forma ſubſtantiali, de quo latè in ſequentibus agendo de potentiis vegetantibus.

4. *Prima aſſertio affirmatiua.*

De tertio ergo genere operationum, quæ ſunt accidentales, & propriæ viuentium, ſit prima concluſio. Potentiæ, quæ ad has operationes ordinantur, diſtinguuntur ex natura rei ab ipſa anima. Eſt contra Nominales, & videtur certa.

Probatur ex Patribus.

Nam Patres communiter in hoc diſtinguunt creaturas à Deo, quòd in Deo idem ſint eſſentia, potentia, & operatio, in creaturis verò diſtinguantur. Ita Diuus Dionyſius *de cælesti Hierarchia*, *cap.* 11. loquens de Angelis. Idem Diuus Auguſtinus 6. *de Trinitate*, *cap.* 6. vbi inquit animam humanam deficere à ſimplicitate diuina propter multitudinem operationem, & virtutum, & *lib.* 15. *cap.* 7. ait, mentem diſtingui ab anima; & potentiam hominis non hominem eſſe, ſed aliquid hominis. Diuus etiam Anſelmus *libr. de caſu diaboli* dicit, etſi potentiæ non ſint ſubſtantiæ, non tamen eſſe nihil. Idem *libr. de concordia præſcientiæ*, *&* *prædeſtinationis*, *cap. vltim.* conſentiunt Theologi ferè omnes à Nominalibus.

Probatur etiam ratione. Primò

Et ratione patet. Nam vitales potentiæ, vt potentiæ ſunt, habent diſtinctam rationem, & definitionem ab ipſa anima, in quantum anima eſt: ergo diſtinguuntur ex natura rei. Patet antecedens, quia anima, vt anima eſt, eſſentialiter ordinatur ad corpus, potentia verò vt potentia eſſentialiter ad operationem.

2. *Inductione.*

Secundò, hæ ipſæ potentiæ diſtinguuntur ex natura rei inter ſe: ergo & ab anima. Patet aſſumptum de intellectu, & voluntate, aliter enim rectè diceremus, intellectus amat, voluntas intelligit. Idem quis dicat viſum, & tactum non diſtingui, cùm vnus ſeparabilis ſit ab altero? quis appetitum ſenſitiuum, & intellectum non diſtinguat, inter quos tanta eſt repugnantia, quanta deſcribitur ab Apoſtolo *ad Rom.* 7. *&* *ad Galat.* 5.

3. *Exemplo.*

Denique habitus facultatum rationalium diſtincti ſunt, fides nimirum, & charitas, vt ipſa fides docet: ergo & illæ ſaltem ſunt inter ſe; diſtinctæ; ergo & ab anima: nam ſi identificarentur vni tertio, identificarentur inter ſe, quòd ſi rationales diſtinguuntur, alias quoque diſtingui neceſſe eſt, cùm non ſit diſpar ratio.

5. *Secunda aſſertio, de qua latiùs diſp. 18. Meta ſect. 3 & ſpecialiter in opere de Angelis lib. 2. cap. 1. lib 3. cap. 1. lib 4. c. 24.*

Secunda concluſio. Probabilius eſt potentias animæ diſtingui realiter ab illa. Hæc eſt contra ſecundam opinionem Scoti, & aliorum. Eam tamen ſequitur Diuus Thomas, ac ſuadet probabiliter; præcipuum fundamentum ſumitur ex ratione creaturæ, cuius ſubſtantia, vt pote limitata, non videtur eſſe poſſe principium tam multarum actionum, quas in viuentibus experimur. Argumentari etiam poſſumus ad hominem Scotum, quoniam iuxta ipſius doctrinam inter eſſentiam, & potentiam eſt diſtinctio formalis: ergo in creaturis maior eſſe debet. Item eadem eſt ratio de operatione, & virtute, ſed operationes ſunt accidentia ab ipſa anima realiter diſtincta: ergo. Præterea habitus perficientes animam ſunt diſtincti ab ipſa anima, cùm de nouo acquirantur, & deperdantur; & inter ſe etiam diſtincti ſunt, quia vel perficiunt diuerſas potentias, vel eandem ſecundùm diuerſas operationes: ergo ſignum eſt potentias ipſas eſſe diſtinctas. Et hæc ſententia conſonat fidei, quæ docet actus intellectus, & voluntatis, nempe

A fidei, & charitatis, & earum habitus eſſe diuerſos, ergo ipſæ potentiæ ſunt diſtinctæ inter ſe; vnde concurſus, quem præbet Deus intellectui, diſtinctus eſt ab illo, quem præbet voluntati; ergo. Facit etiam illud Lucæ 10. *Diliges Dominum Deum tuum ex tota anima tua, & ex omnibus viribus*, &c. Vbi potentias animæ vocat vires illius, & numerat illas, vt diſtinctas ab anima. Et iſto modo exponunt multi illud Pſalmi, *Benedic anima mea Domino, & omnia, quæ intra me ſunt.* Tandem ordo naturæ, & artis atteſtantur huic veritati, ars enim ad diuerſas actiones diuerſa adinuenit inſtrumen-B ta, & natura ad diuerſas operationes naturales, diuerſas præbet virtutes, vt experientia docet. Ratio dubitandi in principio poſita non vrget, quia diſtinctio quidem aſſerenda non eſt ſine neceſſitate, ſed neque etiam quærenda eſt ad hoc mathematica ratio, & in philoſophia rationes factæ ſunt ſufficientes ad concluſionem dictam aſſerendam.

6. *Dubium reſoluitur, de quo conſule etiam authorem diſp. 7. Metaph. ſect. 2. num 22.*

Rogabis, vtrùm ſaltem diuinitùs potentiæ animæ poſſint ab illa ſeparari, multi negant, vt Caietanus 1. *part. quæſtion.* 34. Capreolus *in* 1. *diſtinct.* 3. *quæſtion.* 3. inſinuat D. Thom. de ſpiritualibus creaturis *articulo vltimo ad ſeptimum* 1. 2. *quæſtion.* 110. *artic.* 4, vbi ait non poſſe intelligi animam ſine potentiis. Et probatur. C Nam quòd realiter adinuicem diſtinguantur, non neceſſariò arguit ſeparabilitatem; relatio enim, & terminus ſunt diſtincta, neque tamen poſſunt ſeparari, quia habent intrinſecam connexionem; inter potentiam autem & eſſentiam eſt ſumma vnio.

Cõfirmatur.

Et confirmatur. Nam de eſſentia propriæ paſſionis eſſe videtur dicta inſeparabilitas.

7. *Pars affirmatiua probabilior.*

Probabilius tamen oppoſitum, quod defendunt Ferrar. 2. *contra. cap.* 65. Soto ſuprà *cap. de proprio*, imò *in* 4. *diſtinct.* 9. *quæſtion.* 2. *art.* 5. dicit eſſe certum ſecundùm fidem, paſſionem eſſe ſeparabilem à ſubſtantia, quia in ſacramento Euchariſtiæ manet propria paſſio panis, nutrit enim, &c. Hæc verò opinio ex eo probatur, quia nulla eſt implicatio contradictionis D in ea re; ſunt enim animæ, eiúſque potentiæ entitates diſtinctæ, neque vna eſſentialiter pendet ab altera; probatio autem deſumpta ab Euchariſtia oſtendit quidem hoc eſſe conſonum illi myſterio, non tamen eſt cur dicatur de fide. Namque S. Thom. 3. *part. quæſtion.* 75. *articulo* 6. *ad vltimum* ait, operationes conſequentes ſubſtantiam panis conuenire accidentibus miraculosè, ac ſi manerent ibi potentiæ ad illas.

8. *Ad argum. partis negatiuæ in n. 6 Ad confirmationem.*

Ad argumentum ergo alterius opinionis reſpondetur ex ſola diſtinctione reali non colligi ſeparabilitatem, ſi adſit eſſentialis dependentia, qualis inter relationem, & terminum intercedit. Ad confirmationem dicitur cum D. E Thom. 1. 2. *ſuprà* ſeparata potentia, verbi gratia, intellectu, adhuc animam fore intellectiuam non formaliter, ſed radicaliter: atque hæc eſt differentia inter paſſiones, & accidentia communia naturaliter inſeparabilia, quòd paſſiones radicentur in eſſentia, non verò accidentia, & ideo quantum eſt ex vi eſſentiæ, paſſio non poteſt naturaliter ſeparari; alia verò accidentia poſſunt.

Dubiolum duplex.

An autem ſeparato ſemel intellectu, verbi gratia, ab anima ſibi relicta dimanaret alius intellectus, capite tertio dicetur. An rurſum intellectus fortè ſeparatus poſſet

 intelli

intelligere, ſicut calor calefacere, negandum omnino, quia actio vitalis intrinſecè pendet à primo principio vitæ, ſine quo proindeexerceri non poteſt. Diximus de hoc nonnulla in 2. Phyſicorum, & dicemus etiam cap. ſequenti.

Vide etiam diſp. 18. Metaph ſect. 5. n. 2. & ſect. 6 n. 3.

CAPVT II.

Vtrùm potentiæ diſtinguantur per actus, & obiecta.

1\. HAbet anima quælibet diuerſitatem magnam operationum, vt diſcurrendo per ſingulas facilè conſtare poteſt, ad quas exercendas diuerſis indiget potentiis, & diſtinctis organis quæ in viuentibus eſſe experimur; quare poſtquam dictum eſt de entitate potentiarum, dicendum ſequitur de earum diſtinctione, quam quidem ex obiectis, & actibus ſumere non videntur. *Arguitur 1 pro negatiua parte.* Primò, quia actus, & obiecta poſteriora ſunt potentiis, & illis multùm extrinſeca. *Secundò.* Secundò, quia diſtinctiuum, & conſtitutiuum rei debet eſſe quid certum, & indiuiſibile. actus autem, & obiecta, quæ ad vnam potentiam pertinent, ſunt innumeri, & diuerſi: ergo impoſſibile eſt ex his ſumi vnitatem potentiæ, aut diſtinctionem. *Tertiò.* Tertiò ſpecificatiuum eſt vnum tantùm: erit ergo in præſenti ſpecificans potétiam, vel actus, vel obiectum, & non vtrumque: nulla eſt autem ratio, cur ſit potius vnum, quam aliud; ergo neutrum erit. *Quartò.* Quartò ſi potentiæ diſtinguerentur per obiecta, non eſſet maior diſtinctio in potentiis, quàm in obiectis, neque è contrario; oppoſitum autem conſtat, nam voluntas, & intellectus realiter diſtinguuntur, & tamen eorum obiecta tantùm diſtinguuntur ratione: & è contra albedo, & nigredo diſtinguuntur realiter, tamen potentia ad illas tendens eſt eadem. *Quintò.* Quintò, ſi per obiecta potentiæ diſtinguantur, omnes potentiæ, quæ idem obiectum habent, eiuſdem erunt ſpeciei, vt viſus equi, & hominis, intellectus hominis, & Angeli, quod tamen videtur falſum. *Sextò.* Sextò ſi potentiæ ſpecificarentur ab obiectis, etiam actus ſpecificarentur, quia ſicut potentiæ verſantur circa obiecta, ita & actus. Conſequens autem eſt falſum; aliàs potentiæ, & actus circa idem obiectum eiuſdem ſpeciei eſſent. *Septimò.* Septimò, duæ potentiæ diſtinctæ verſari poſſunt circa idem obiectum: ergo non diſtinguuntur ex obiecto. Conſequentia clara eſt; antecedens verò probatur. Nam voluntas & intellectus verſantur circa bonum, illa amando, hic cognoſcendo. Viſus etiam percipit colorem, & phantaſia illum imaginatur. *Octauò.* Octauò habitus diſtinguuntur à potentia ſpecificè, diſtinguuntur autem inter ſe per actus, & obiecta: ergo non potentiæ. Probatur conſequentia, quia duæ res diſtinctæ ſpeciei non poſſunt habere idem ſpecificans, aut diſtinctiuum.

2\. *Prima aſſertio principalis affirmatiua ſuadetur multipliciter* In hac quæſtione ſermo eſt de diſtinctione formali, & ſpecifica, non de materiali, & numerica; illam ergo deſumendam eſſe ex actibus, & obiectis, Ariſtoteles affirmauit, & cum eo Philoſophi omnes, id quod negari non poteſt, *Primò* viſus enim ab auditu ideo diſtinguitur, quia vnus ordinatur ad videndum colores, alius verò ad audiendum ſonos. *Secundò.* Item actus ſunt effectus potentiarum, ex effectu autem adæquatè diuerſo colligi poteſt diuerſitas cauſæ. *Tertiò.* In artificialibus quoque inſtrumenta diſtinguuntur ex diuerſis actionibus ad quas deſtinantur; potentiæ autem ſunt inſtrumenta naturæ; ex actibus ergo diſtinguenda ſunt.

A Quocirca de quæſtione, an eſt, minimè certatur. Sed de modo eſt difficultas. *3. Opiniones variæ de modo explicandi proximam aſſert.* Nam quidam aiunt potentias diſtingui per actus à poſteriori tantùm, tanquam per effectus. *Primus modus.* Ita Philoponus *lib. 2. de Anima*, quem ſequitur Venetus, & Apollinaris, Iandunus *quæſt. 8* Caiet. Thienen. *text. 29. & 33.* *2. modus.* Alij volunt diſtingui potentias per actus à priori, vt cauſam tamen extrinſecam, & non ſpecificantem. *3. modus.* Ita Heruæus *quodlib. 1. quæſt. 12.* Alij tenent diſtingui potentias per actus intrinſecè, & eſſentialiter, non quòd ipſi actus, & obiecta ſint differentiæ intrinſecè conſtituentes potentias, ſed quòd in coaptatione ad actus, & obiecta conſiſtat intrinſeca differentia ſpecifica, & diſtinguens potentias. *Quartus & verior.* Hæc eſt D. Thomæ ſententia *1. p. quæſt. 77. art. 7.* & B Alexandri Aphrodiſ. *citato textu 33.* ſequunturque Caietan. Niphus, Ægidius, & alij. Item Ferrar. 4 *contra Gentes, cap. 24. §. pro huius.* Eſtque mens Ariſtotelis *in eo textu 33. & 2. Ethicorum textu 16.* Veraque ſententia, in cuius explicatione priùs dicemus de modo, quo ſpecificantur, & diſtinguuntur potentiæ, deinde quomodo ſpecificentur actus.

Notandum ergo duplicem eſſe potentiam, actiuam, & paſſiuam: actiua dicitur quæ ad agendum ordinantur. 4. *Notatio prima duplicis potentiæ, de qua re latè in Metaph. diſp 43.* Hæc autem duplex diſtinguitur. Nam alia eſt agens actione tranſeunti, vt calor, alia immanenti, vt intellectus, & conueniunt, quòd vtraque agit circa aliud; ſed differunt, quòd *Quid actiua.* C prima agat circa aliud, vt ſubiectum producendo in illo formam ſimilem. Secunda verò circa illud nihil agat, ſed reſpiciat tantùm, vt obiectum: quod cognoſcit vel amat, &c. atque hæc potentia purè actiua non eſt; ſed ſemper habet aliquid admixtum paſſiuæ.

Potentia paſſiua dicitur illa, quæ poteſt aliquid recipere; 5. *Quid paſſiua.* aliquando quidem formam phyſicam propriè dictam, ſeu terminum alterationis phyſicæ, & naturalis, aliquando verò formam ſolummodo perfectiuam, nullámque præiacentem admittendo, vt ſenſus recipit ſpeciem, atque huiuſmodi potentia paſſiua admiſcetur actiuæ immanenter, quia priùs indiget receptione alicuius formæ: vt deinde eliciat actum quem poſtea etiam recipit, vt dicemus libro ſequenti, agendo de D potentiis cognoſcentibus.

Ex quibus colligitur differentia inter has potentias, 6. *Vtriuſque diſcrimen.* quòd actiua tranſeunte, ſit operatiua ſui obiecti, actiua verò immanenter, minimè; habent enim ſe eiuſmodi potentiæ inſtar ſcientiæ practicæ, & ſpeculatiuæ, practica enim operatur ſuũ obiectum, vt ars ædificandi efficit domum, ſcientia verò ſpeculatiua ſupponit obiectum, & illud contemplatur; ſic calor, quia eſt potentia tranſeunter agens, calorem facit, quem pro obiecto habet, tactus verò calorem non facit, ſed illum ſentit, & cognoſcit: omnis igirur potentia actiua operatur circa ſuum obiectum, diuerſo licèt moE do. At verò potentia paſſiua non operatur, ſed recipit aliquid, & ab aliquo, ac quod recipit, habet propriè rationem obiecti reſpectu illius; nam ad id primò, & per ſe ordinatur. Sic potentia materiæ ordinatur ad receptionem formæ, & illam habet pro obiecto, quanuis etiam id à quo recipit aliquando dicatur obiectum, vt in potentiis cognoſcitiuis obiectum dicitur à quo potentia immutatur.

Secundò eſt notandum potentiam à natura dari non propter ſe, ſed vt enti iam exiſtenti deſeruiat, vel ad agendum, vel ad recipiendum aliquid. 7. *Notatio 2.* Vnde ex triplici illo genere rerum, quod in capite de relatione in logica diſtinguebamus, potentiæ

tentiæ omnes computandæ ſunt in medio genere earum, quæ nec omnino abſolutæ ſunt, nec omnino reſpectiuæ, ſed ſimpliciter abſolutæ, ordinatæ tamen ad aliud, vt ad finem. Ex quibus colligitur potentiam habere eſſentialem habitudinem ad obiectum, & operationem, diuerſo tamen modo, nam obiectum reſpicit, vt finem extrinſecum, operationem autem, vt intrinſecum, qui tamen duo fines non ſunt, ſed integrantes vnum.

8.

2. Aſſertio pro 4. opinione adducta num. 3. Vnde probetur.

His ſuppoſitis eſt concluſio: Omnis potentia animæ ſpecificatur intrinſecè, ex coaptatione, quam habet ad operandum circa ſuum obiectum, & per hanc etiam diſtinguitur ab aliis. Hæc concluſio ſatis probata manet ex dictis hîc, & ex ſimili de ſpecificatione animæ, nam ſicut anima ordinatur ad corpus, & ex coaptatione ad illud ſpecificatur, ita, &c. Idem patet ex iis, quæ in logica diximus de ſpecificatione habituum, & ex dictis in phyſicis de ſpecificatione motuum, hæc enim omnia æqualiter ſe habent, & ita idem eſt modò dicendum in præſenti.

9.

Explicatur, & ſuadetur amplius.

Hoc optimè explicant inſtrumenta artis; ars enim imitatur naturam, nam quod in arte ſunt inſtrumenta, ſunt potentiæ in natura. Vnde ſicut artifex primò conſiderat operationem, ad quam ordinat inſtrumentum, & materiam, circa quam debet cum illo operari, & poſtea ipſum efficit ex tali materia, & forma, qualem requirit finis illius ita hoc idem intelligendum eſt de potentiis naturalibus, anima enim quæ principium erat futura multarum operationum circa varia, & diuerſa obiecta, exigebat potentias diuerſas pro qualitate, & modo operationum, & obiectorum, & ideo natura tales dedit animæ potentias, vt eſſent talibus actibus, & obiectis proportionatæ, quod eſt ſpecificari ab illis. Vnde quicquid in eis intrinſecè reperitur, abſolutum eſt, ſicut quidquid eſt in inſtrumento artis, v.g. calamo, eſt abſolutum, attamen quia totum id reſpicit potentia, vt ſit coaptata operationi circa tale obiectum, ideo ab obiecto dicitur ſpecificari, eiúſque eſſentia conſiſtere in ordine ad illud, quod idem ſignificauit Philoſophus 9. *Metaph. textu* 13. dicens potentiam definiri per actum, ac denique in hoc fundatur illud effatum, *Actus, & potentia in eodem ſunt genere*, quia ſcilicet inter ſe proportionari neceſſe eſt.

10.

Quænam ſit vnitas obiecti, vnde potentiæ vnitas ſumenda eſt, variis exemplis diſcutitur, de quo conſule etiam autorem lib. 2. de Angelis cap. 14. n. 1.

Sed difficultas reſtat, quónam ſit obiectum ſpecificans potentiam, id eſt, quam vnitatem obiectum requirat, ſpecificam ne, an genericam? Simile dubium tractauimus de ſcientiis in fine Poſteriorum, atque ita declaratur. Nam ſæpe duo actus ſpecie differentes pertinent ad eandem potentiam, vt ſcientia, & opinio; ſæpe verò pertinent ad diuerſas, vt intellectio, & volitio. Item idem obiectum aliquando pertinet ad diuerſas potentias, vt inter arguendum dicebamus in principio in quarto argumento, aliquando verò diuerſiſſima obiecta pertinent ad eandem potentiam. Item quæ pertinent ad vnam potentiam aliquando continentur ſub vno genere, vt ſapores, & odores; aliquando verò ad diuerſa, vt ſubſtantia, & quantitas comprehenduntur ab intellectu.

11.

Primum corollarium ex dictis.

Hæc ergo, & ſimilia, quæ difficultatem aperiunt, viam parant ad inueniendam veritatem: nam ex illis habetur primò, non quamlibet diuerſitatem actuum diuerſificare potentias, ſiquidem potentia vna habere poteſt actus diuerſos.

Secundum.

Habetur ſecundò, conuenientiam ſpecificam, aut genericam rerum non ſpecificare ad conferédam

A vnitatem, vel diuerſitatem potentiæ, quia, vt dictum eſt, res vna, atque eadem pertinere poteſt ad diuerſas potentias, & diuerſæ ad eandem, aliquando etiam res comprehenſæ ſub obiecto vnius potentiæ ſunt eiuſdem ſpeciei, aliquando eiuſdem generis; interdum denique analogicè tantùm conueniunt, vt in ente. Et hinc tertiò colligitur, cùm differentia, vel conuenientia in eſſe reali non ſufficiat ad vnitatem, vel diuerſitatem potentiis tribuendam, in rebus iis, quæ ſub vnam potentiam cadunt, quærendam eſſe aliquam realem conuenientiam, ratione cuius ad eandem potentiam pertineant, & ſimiliter, quæ pertinent ad diuerſas potentias, id habere ex aliqua diuerſitate, quæ ex natura rei in ipſis reperiatur, imò ſi vna, & eadem res fortè ſpectet ad diuerſas potentias, in illa met quærendas eſſe rationes reales diuerſas. Quæ omnia ita patent. Nam vnitas, & diuerſitas potentiæ, eſt vnitas, & diuerſitas realis, quia ex obiectis ſumitur, & non ex conceptione noſtra; ergo vna potentia reſpicit adæquatè obiectum realiter vnum: ergo omnia circa quæ verſantur, debent conuenire in aliqua ratione reali vna; & è contrario in potentiis diuerſis proportionaliter philoſophandum. Et hinc vlterius colligitur quartò præter conuenientias, & differentias, quas res habent in eſſe rerum, habere alias in eſſe obiectorum, & has in illis fundari, non in conceptione mentis; quia verò ſtat, differre duo aliqua in eſſe rerum, & conuenire in C ratione obiectorum, ideo tales rationes inter ſe diuerſas eſſe concludendum eſt. Vnde habetur eiuſmodi tertia concluſio. Vnitas, vel diuerſitas potentiæ ſumenda eſt ex vnitate, & diuerſitate formalium obiectorum, vt obiecta ſunt. Cuius probatio patet ex dictis.

Tertium.

Quartum.

Tertia aſſertio ſatisfaciens difficultati in num. 10.

12.

Quonam putanda ſit eadem, vel diuerſa ratio formalis, vnde vnitas, vel diuerſitas obiectorũ ſumitur

Sed explicandum ſupereſt, quæ ſint rationes hæ formales obiectorum, ac ſufficientes ad dandam vnitatem, & diuerſitatem potentiis. Pro expoſitione eſt notandum primò inter potentias eſſe alias vniuerſaliores aliis, eo quòd reſpiciunt vniuerſaliora obiecta, eámque diuerſitatem aliquando prouenire ex perfectione, aliquando ex imperfectione earundem potentiarum; nam in potentiis purè paſſiuis, paſſione propriè dicta, ſeu D phyſica, quanto potentia imperfectior eſt, tanto eſt vniuerſalior, id eſt, aptior, atque aptior ad patiendum plura. Vnde materia prima, quia eſt imperfectiſſima inter potẽtias paſſiuas phyſicè eſt indifferens ad omnes formas, & cõſequenter ad omnes alterationes, & paſſiones phyſicas: at in potẽtiis paſſiuis paſſione perfectiua vniuerſalitas prouenit ex perfectione; ſic intellectus poteſt plura recipere, quàm ſenſus. In potentiis autem actiuis, vniuerſalitas ſimpliciter ſemper prouenit ex perfectione; exempla ſunt innumera. Et ratio eſt aperta, quia pati paſſione propriè dicta imperfectionis eſt, & ideo poſſe plura pati maioris imperfectionis; at verò poſſe perfici per receptionem alicuius formæ abſque alterius amiſ-E ſione, ac poſſe operari, & efficere, perfectionis eſt non modicæ. Et ideo vniuerſalitas hac in parte maior eſt perfectio potentiæ, ex quo intelligitur non eſſe eodem modo aſſignandum obiectum formale omnibus potentiis; nam potentiæ vniuerſaliori aſſignandum eſt vniuerſalius obiectum, id eſt, plura comprehendens ſub formali ratione ſua.

Notatio prima pro reſolutione.

13.

Notatio ſecunda, in qua concinit autor lib. 2. de grat. cap. 11. num. 5.

Ad hoc tamen meliùs intelligendum, notandum eſt ſecundò eſſe potentias vniuerſaliſſimas in ſuo genere, vt intellectum in genere potentiæ cognoſcitiuæ, alias limitatas nimis, vt exter-

nos

nos ſenſus in eodem genere, aliàs verò eſſe quaſi A medias, quia nec adeò ſunt vniuerſales, neque adeò limitatæ, vt interiores ſẽſus, & ſimile quidpiam reperiri potuerit in quouis genere potẽtiarum; iuxta quam diuerſimodè eſt illis aſſignandum obiectum formale, ordinariè tamen hoc illis commune eſt, quòd formalitas obiecti attendenda potiſſimè ſit penes modum, quo potentia ipſum attingit, & quo ab eodem immutatur, ſed differentia eſt quòd in potentiis particularibus in ſuo genere modus attingendi, aut immutandi ſumendus eſt ſecundùm particularem, & ſpecificàm quandam rationem; in potentiis verò vniuerſalioribus proportionaliter. Exemplum ſit in potentiis actiuis, nam diuina potentia, quæ vniuerſaliſſima eſt inter actiuas, vniens in ſe quicquid in aliis eſt diuiſum, habet pro obiecto adæquato omne poſſibile; potentia verò actiua particularis veluti ignis, quia limitatiſſima eſt, determinatur ad producendum ignem: potentia denique Solis, quæ eſt quaſi media, extenditur ad plura, quàm potentia ignis, ad pauciora tamen, quàm Dei potentia. Simile eſt in potentiis paſſiuis, atque etiam in potentiis animæ, nam intellectus, & voluntas, quæ vniuerſaliſſimæ potentiæ ſunt in ſuo genere, habent vnitatem ex vniuerſaliſſimis rationibus, ſcilicet quia vna operatur trahendo obiectum ad ſe, alia tanquam pondus tendendo in bonitatem obiecti, & ſimile eſt in aliis.

14.
Conſectariũ ex proximis notationibus.

Ex quo colligimus id, quod ſe habet, vt obiectum formale reſpectu vnius potentiæ, comparatum ad ſuperiorem, & vniuerſaliorem potentiam, habere ſe materialiter; quia nimirum reſpicitur ab ipſa potentia ſub vniuerſaliori ratione, quæ eſt quaſi forma ſui obiecti materializans quodammodo rationes omnes, quas ſub ſe continet, vt in appetitu ſenſitiuo, iuxta multorum ſententiam, de qua tamen infrà *lib. 9. cap.* 4. Bonum arduum, & bonum concupiſcibile ſunt duæ rationes formales obiectorum diuerſificantes duas potentias particulares, & materiales; tamen illæ rationes comparatæ ad voluntatem habent ſe materialiter, nam comprehenduntur ſub vniuerſali ratione boni, quam illa potentia in ſuo genere vniuerſaliſſima reſpicit, vt adæquatum obiectum. Verius exemplum cernitur in externis ſenſibus, quorum formalia obiecta materialiter ſe habent ad formale obiectum ſenſus interni. Eſſet item huius rei ſimile in artificialibus, ſi imperfectus artifex ad ſingulas actiones indigeret diſtinctis inſtrumentis, perfectior verò poſſet vnico inſtrumento exequi omnes. Atque hoc eſt, quod in communi dici poteſt de modo aſſignandi obiecta formalia potentiarum, in particulari verò dicemus in ſequentibus, & per hæc ſatisfactum eſt priori parti huius capitis earum quas in fine numeri tertij propoſuimus, iam de poſteriori.

De modo ſpecificandi actus.

15.
Vide diſp. 47. Metaph. ſect. 2. & 3.

Actuum nomine hîc intelligimus qualitates illas, quibus animæ potentiæ attingunt extrinſecè ſua obiecta, quales ſunt cognitiones, & appetitiones in facto eſſe: nam productiones, ſeu dependentiæ actuales talium qualitatum ab ipſis potentiis, & in vniuerſum actiones proprium conſtituentes prædicamentum, probabiliùs videntur per ipſos materiales terminos ſpecificari, vt ſuo loco diſputatur. Circa modum ergo quo ſpecificantur prædicti actus ſit quarta aſſertio huius capitis. Actus immanens, vt eſt qualitas, ſortitur ſpeciem ab obiecto, ad quod terminatur. *4. Aſſertio.*

Probatur quia eadem ratio proportionaliter eſt de actibus, quæ de potentiis, oſtenſum eſt autem potentias ita ſortiri ſpeciem ſuam; ergo, &c. Item ratio actus conſiſtit in quadam coaptatione ad obiectum, quoniam vel eſt cognitio, vel appetitio obiecti, vel quid ſimile. Vnde eſſentialiter ſunt tales actus, quales requiruntur ab obiecto circa quod verſantur: ergo, &c. Idem patet in moralibus, ſunt enim actus tales honeſti, ſcilicet, aut praui, qualia ſunt eorum obiecta, atque fines. Dices, terminare actum nihil in obiecto ponit: ergo vt ſic non poteſt veram ſpecificationem conferre. Reſpondetur, ſi non terminare, certè B terminatiuum eſſe, reale aliquid ponere in obiecto, ratione cuius ſpeciem conferat actui Simile quid diximus alibi de relatiuis. An verò actus ſpecificetur ab obiecto formali, vel materiali, & quòd ſit formale obiectum illius (non enim id hactenus expoſuimus) meliùs in ſolutionibus argumentorum quarti, & ſexti intelligetur. *Probatur.*

16.
Ad primum argumentum in n. 1.

Ad 1. argumentum ex initio poſitis communis ſolutio eſt, licèt obiectum ſit extrinſecum; ordinem tamen ad illud eſſe intrinſecum. Similiter actus eſſe priores potentiis in ratione finis, licèt in executione ſint poſteriores. Sed vtraque pars ſolutionis difficultatem habet. Prima quidem. Nam ex illa ſequitur potentias eſſe propter obiecta, & non è contrario: Secunda item pars C difficilis eſt, nam ſi actus nondum ſunt, quomodo ſpecificant? Ad primam partem reſpondetur potentias animæ intrinſecè ordinari ad operandum circa obiecta, & hunc eſſe finem earum proprium, neque eſſe inconueniens viſum, verbi gratia, ordinari ad qualitatem ſeipſo imperfectiorem, non enim ordinatur propter bonum ipſius obiecti, ſed propter perfectionem viuentis, & propriam, viſus ſiquidem percipiendo lucem ſatis perficitur: hoc ergo modo perfectior res ordinari valet ad imperfectiorem, id eſt, ad operandum circa illam, in qua operatione ipſa potentia, quæ ordinatur, perficitur. Ad ſecundam partem reſpondetur, actum in exiſtendo eſſe poſteriorem potentia, in eſſendo verò priorem, & ſic D ſpecificare per modum finis, quatenus poſtulat talem potentiam, quæ illum eliciat, vnde ſicut finalis cauſa non requirit exiſtentiam ad cauſandum, ita neque actus ad ſpecificandum, cùm non ſpecificet, vt intrinſeca forma, ſed ordo ad illum.

17.
Ad ſecundũ ibid.

Ad ſecundum negandum ſpecificans non eſſe quid certum, eſt enim obiectum formale adæquatum potentiæ, ſeu ratio formalis actuum, qui verſantur circa tale obiectum, petit verò argumentum, an eadem potentia exercere queat actus ſpecie differentes? Sunt qui dicant omnes actus provt procedentes ab eadem potentia eiuſdem ſpeciei eſſe, quòd omnes ſint intra latitudinem obiecti formalis vnius potentiæ, quod non videtur verum. E Nam actus ſcientiæ, & opinionis, amoris, & odij, nullatenus eiuſdem ſunt ſpeciei, & tamen ab eadem potentia eliciuntur. Item habitus dantur ad eandem potentiam ſpectantes, vt vitium, & virtus; fides, & error, de quibus nulla ratione affirmari debet etiam provt in eadem potentia inueniuntur, eiuſdem eſſe ſpeciei, aliâs calor, & frigiditas provt ſunt in eodem ſubiecto, eiuſdem ſpeciei dicerentur. Si ergo habitus eiuſdem potentiæ reuera diſtinguuntur, actus etiam diſtinguentur. Item calefactio, & illuminatio procedentes à luce Solis ſunt diſtinctæ ſpeciei: ergo eadem

eadem potentia poteſt habere actiones diſtinctas. Idem ergo affirmari poterit in præſenti de operationibus animæ. Antecedens patet ex dictis. Nam per illas actiones diuerſimodè communicat lux ſuum eſſe. Tandem potentia cognoſcitiua nō ſe ſola, ſed informata ſpecie elicit actum: ergo per diuerſas ſpecies poterit elicere actus diuerſos. Neque hæc diuerſitas actuum eiuſdem potentiæ obſtat ſpecificationi potentiæ ex actibus, quia non ſpecificatur potentia ex hac ſpecie actuum, ſed ex latitudine actuum, qui verſantur circa tale obiectum formale, eſt enim potentia vniuerſalior, quàm actus, vel habitus, & ideo vniuerſaliorem rationem reſpicit, ſub qua poſſunt dari multæ rationes diuerſificantes actus, & habitus.

Ad tertium. Ad tertium reſpondetur ſpecificatiuum potentiæ vnum eſſe, nam, vt dixi, actus, & obiectum integrant vnum finem potentiæ, qui eſt conſequi ipſum obiectum; ab hoc ergo vno fine ſpecificatur.

18. *Ad quartum in eodem n.1.* Ad quartum reſpondet D. Thom. *1. p. quæſt. 77. artic. 3. ad tertium*, ad diſtinguendas potentias ſpecie non requiri diſtinctionem realem obiectorum ſufficereque diuerſitatem rationis. Si opponas hanc diuerſitatem in re ipſa nullam eſſe, atque adeò neque vllam diſtinctionem à parte rei tribuere potentiis. Occurrit Caiet. licèt in re non diſtinguantur obiecta actualiter, diſtingui certè virtualiter, quoad diſtinguendas verè potentias ſufficit. Nam quod eſt actu vnum, ſi in virtute plura ſit, cauſare poteſt pluralitatem. Quæ ſolutio in primis non explicat illam virtualem diſtinctionem. Videntur deinde petere principium. Nam argumentum aſſumit, non poſſe habere virtutem ad diſtinguendum plura, id quod in ſe vnum eſt.

19. Reſpondetur ergo potentias deſumere ex obiectis diſtinctionem ſpecificam, ideoque requirere obiecta formaliter ſaltem diſtincta, quam diſtinctionem ſæpè D. Thomas vocat ſecundùm rationem, neque planè poteſt intelligi, quo modo diſtinctio formalis potentiarum ſumatur ex obiectis, niſi in illis etiam ſint diuerſæ rationes formales: ſicut etiam intelligi non poteſt, quomodo duæ ſpecies per eandem differentiam conſtituantur; obiectum enim in præſenti habet ſe ad modum differentiæ. Vnde ad argumentum concedo potentias ex vi obiectorum habere tantùm diſtinctionem formalem, talémque in obiectis ſolùm requiri, de factóque inueniri in bono, & vero; porrò identitas realis obiecti minimè arguit identitatem realem in potentia; ſicut neque è contrario, quoniam identitates hæ impertinenter ſe habent, neque vna aliam cauſat; ex quo ergo (inquies) diſtinctio realis potentiarum ſumetur? Reſpondetur ſumi ex diuerſitate magna in modo operandi, & attingendi obiectum, addita limitatione, & imperfectione potentiarum creatarum, ſicut in intellectu, & voluntate videre licet, differunt enim realiter ob longè diuerſam rationem actuum, nam intellectio quædam eſt aſſimilatio, & penetratio obiecti, amor verò eſt quoddam pondus in rem ipſam, vnica autem potentia creata, & limitata non potuit amplecti vtrumque modum operandi, in Deo tamen quanuis ſit vera intellectio, & verus amor, neque actus, neque potentiæ diſtinguuntur, propter illius infinitatem.

Ad quintum. Ad quintum reſpondetur, omnes potentias habentes idem obiectum formale eiuſdem ſpeciei eſſe, quæ autem ſint illæ, non eſt huius loci definire; quæ verò in argumento petuntur de viſu hominis, & equi, de intellectu Angeli, & hominis *lib. 4. capit. 1. numer. 7.* exponendum eſt.

Ad ſextum ſunt qui concedant potentiam, actum, & habitum eſſe eiuſdem ſpeciei, ſaltem ſecundùm ordinem quem habent ad obiecta: ſed hoc ſine dubio falſum eſt, nam intellectus, & intellectio ſecundùm omnem rationem ſpecie diſtinguuntur. Item habitus, & potentia diuerſas ſpecies qualitatis conflant etiam ſecundùm ordinem, quem habent ad obiecta, nam hinc potiſſimè ſpecificantur: ergo multo magis potentia, & actus. Dico igitur potentiam, & actum diſtingui ſpecie, conueniunt namque in obiecto ſolùm materialiter, & inadæquatè. Nam ratio formalis in obiecto potentiæ, eſt multo vniuerſalior, quàm in obiecto actus. Item modus, quo potentiæ attingit obiectum, eſt longè diuerſus, potentia enim attingit mediante actu, actus verò immediatè; potentia etiam reſpicit obiectum abſolutè ſub ratione poſſibilis, vt viſus viſibile, actus verò reſpicit obiectum quaſi exiſtens in actu, quia actu terminat: quæ omnia oſtendunt diuerſitatem in formali obiecto potentiæ, & actus; oſtendunt etiam quomodo obiectum formale ſit aſſignandum actibus, nempe ſub particulari aliqua ratione contenta ſub obiecto vniuerſali potentiæ. Ad ſeptimum, & octauum patet ſolutio ex dictis. 20. *Vide lib. 2. de Angelis c. 2. à num. 15. Ad ſextum.*

CAPVT III.

Vtrùm potentiæ animæ fluant ab anima, & in ea ſubiectentur.

Tractat quæſtionem hanc D. Thomas *1. part. quæſt. 77. artic. 4.* Nos verò circa illam primò dicemus de ordine, & cauſalitate animæ reſpectu potentiarum. Secundò de ordine, & cauſalitate, quam ipſæ inter ſe obſeruant. 1.

Quotupliciter anima cauſet ſuas potentias.

Quantum ad primum certum eſt, animam, ſeu animatum eſſe cauſam finalem potentiarum, ordinantur enim potentiæ ad perfectum ſtatum viuentis, ſicut & operationes ipſæ; vnde licèt potentiæ eſſentialiter ordinentur ad operationes, tamen quia ſimul ſunt inſtrumenta alicuius operantis, non nudas operationes reſpiciunt, ſed medio ſubiecto, cuius ſunt inſtrumenta, & virtutes, & ad hoc principaliter ordinantur. De cauſalitate formali ſecundò eſt certum non competere animæ reſpectu potentiarum, quin potiùs quodammodo ipſæ potentiæ ſunt formæ animæ, vel animati, in quo ſubiectantur. *Quid de cauſalitate finali, & formali.*

Eſt tertiò certum quoad cauſam materialem potentias ſpirituales, intellectum ſcilicet, & voluntatem, & ſi qua eſt potentia motiua ſolius animæ ſubiectari immediatè in anima, atque adeò ab ea cauſari materialiter; circa alias verò potentias non ſic, vel quia anima non eſt ſubſiſtens, vt in brutis, vel quia non eſt ſubiectum proportionatum talibus potentiis, quia anima ſpiritualis eſt, & ipſæ potentiæ materiales. Quapropter deceptus eſt Gregor. *in 1. diſt. 17. quæſt. 3.* dicens omnes potentias ſenſitiuas, ſi fortè illas ab anima diſtinxit, ſubiectari immediatè in ipſâ anima, atque adeò in anima ipſa perfici ſenſationem, ſicut & intellectionem, ex hoc enim ſequitur ſenſationem, & ſenſum eſſe ſpiritualia, imò & ſpecies 2. *Quid de materiali a.* *Ariminenſis lapſus.*

cies etiam ſenſibiles, quod eſt impoſſibile, cùm imprimantur à rebus materialibus. Rurſus ſequitur vel bruta non ſentire, vel animas habere ſpirituales, nam habebunt operationes proprias, non exercitus in corpore. Præterea diuerſitas organorum ad diuerſas potentias ſenſitiuas oſtendit eas non eſſe in anima, ſed in organis. Vnde intellectui nullum organum præbuit natura, & Ariſtoſtoteles 2. *de Anima*, *text.* 122. ait ſenſorium eſſe primum ſubiectum, in quo eſt ipſe ſenſus, & *lib.* 1. *cap.* 1. operationes omnes, & potentias ſenſitiuas eſſe communes, & totius coniuncti. Denique refert etiam D.Thom. ſuprà *art.* 8. ex lib. de Eccleſiaſticis dogmatibus, *hominem duabus conſtare ſubſtantiis, anima cum ratione ſua, & carne cum ſenſibus ſuis.* Et fauet illud Pauli, *Caro concupiſcit aduerſus ſpiritū*, Gal. 5. Inſtat Greg. quia aliàs ſenſus non manerent in anima ſeparata, poſſetque Deus conſeruare illos in corpore mortuo, itaque poſſet ſentire. Negatur tamen vltima conſequentia, quia ſentire operatio vitalis eſt intrinſecè dependens à primo principio vitæ, vnde impoſſibile eſt eſſe ſine illo.

Ariminenſis inſtantia diluitur.

3\. *Sententia D. Thomæ de cauſa materiali potentiarum materialium, reducitur ad bonum ſenſum.*

Sed quæres, quódnam ſit ſubiectum harum facultatum? S.Thom. ait eſſe totum compoſitum, & conſequenter loquitur, quia ſentit nulla accidentia eſſe in materia prima. Attamen dicendum has potentias eatenus ſubiectari in compoſito, quatenus ſupponunt ipſum conſtitutum; non enim poſſunt eſſe niſi priùs materia informetur anima, ex qua deinde oriantur; at eſſe in compoſito ita vt vtrique parti illius inhæreant, eſt impoſſibile, nam cùm ſint accidentia corporalia inhærent media quantitate, atque adeò in ſubiecto quantitatis, quod eſt materia.

4\. *Circa cauſam efficientem negatiua pars probatur.*

De cauſalitate effectiua duo ſunt dubia. Primum, vtrùm anima habeat efficientiam circa proprias potentias. Secundùm, ſi illam habeat, qualiſnam ſit. Circa primum videtur pars negatiua vera. Primò, quia agens eadem actione, qua producit viuens, ipſum producit cum debitis potentiis, nam qui dat formam, conſequentia ad illam confert: ergo ſuperfluum eſt fingere efficientiam inter potentias, & animam.

Prima confirmatio.

Confirmatur, nam aliàs duæ eſſent, vel plures fingendæ actiones in cuiuſque rei productione, vna ſcilicet productiua formæ ſubſtantialis, & deinde aliæ, quibus ipſa forma ſubſtantialis producit potentias; hoc autem ſuperfluum videtur, & contra illud principium quòd ſubſtantia creata non ſit immediatum principium actionis maximè accidentalis.

Secunda.

Confirmatur ſecundò, quia ſi anima haberet efficientiam circa ſuas potentias, poſſet virtute ſua illas recuperare, ſi auferrentur. Conſequens eſt falſum, & contra experientiam. Nam ſi ſemel auferatur viſus, non iterum fluit ab anima.

Tertia.

Confirmatur tertiò. Nam eadem ratio eſt de proprietatibus aliarum rerum, ac de potentiis animæ: ſed in rebus aliis proprietates non fluunt effectiuè ab eſſentia; ergo, &c. Probatur minor, quantitas enim eſt proprietas materiæ primæ, & tamen non fluit ab illa effectiuè, cùm materia nullam habeat efficientiam. Calor etiam proprietas ignis eſt, nec tamen fit effectiuè ab illius forma, quia prior eſt calor diſponens materiam, quàm forma introducta.

5\. *Pars affirmatiua iuxta D. Thomam probabilior.*

Nihilominus D.Thomas ſuprà, quem communiter alij ſequuntur, tribuunt animæ efficientiam circa potentias ſuas, quod probat ex differentia inter accidentia, propria, & communia, vtraque enim requirunt cauſam effectiuam, ſed differunt, quòd accidentia communia, quia extrinſeca ſunt, A proueniant ab extrinſeca cauſa: at verò propria, quia intrinſeca, ab intrinſeca eſſentia, & cauſa prouenire debent, tanquam à principio actiuo, forma enim ſubſtantialis, quæ dat primum eſſe ſimpliciter compoſito, debet eſſe cauſa efficiens reliquorum, quæ per ſe illi conueniunt, nam in per ſe ordinatis, quod prius eſt, debet eſſe cauſa poſterioris; forma autem, & potentiæ per ſe ordinantur ad perfectum eſſe compoſiti.

Vnde illam ſuadeat.

Confirmari poteſt. 1.

Et confirmatur hæc ſententia, quia pleniorem cauſalitatem habet eſſentia rei circa proprias paſſiones ſuas, quàm circa accidentia communia, ſed in ordine ad accidentia communia eſt cauſa materialis, & finalis (ſunt enim & hæc propter perfectionem ſubſtantiæ;) ergo genus aliud cauſalitatis B habet circa proprias paſſiones, non niſi effectiuæ: ergo, &c.

Secundò.

Item magis neceſſariò dimanat intellectus ab anima, quàm calor à calore; ſed vnus calor effectiuè fit ab alio: ergo à fortiori intellectus ab anima erit efficienter.

Tertiò.

Item neceſſaria connexio inter duo non poteſt eſſe abſque aliqua cauſalitate inducente ipſam connexionem, cauſalitas autem materialis per ſe ſumpta non eam inducit, vt patet in accidenti, & ſubiecto communi. Eadémque ratio eſt de cauſa finali: ergo duplex eiuſmodi cauſalitas non ſufficit ad tam neceſſariam vnionem, quanta eſt inter potentias, & eſſentiam: ergo admittenda eſt alia cauſalitas, & non formalis; ergo effectiua.

Euaſio impugnatur.

Dices, relationem, & terminum habere mutuam C connexionem, nec interuenire ibi cauſalitatem. Sed occurrendum inter terminum materialiter ſumptum, & relationem non eſſe illam mutuam connexionem, cùm poſſit manere id quod terminat ſine relatione, quanuis non prout actu terminat, quia vt ſic ab ea intrinſecè pendet in genere cauſæ formalis. Relatio quoque ipſa pendet à termino quodammodo, vt à forma extrinſeca, quia eius eſſentia conſiſtit in ordine ad illum; in vniuerſum igitur neceſſaria connexio pendet ab aliquo genere cauſalitatis.

Quartò.

Confirmatur tandem ab experientia. Nam ſublata frigiditate ab aqua ſtatim al a dimanat à forma, ac ſimile eſt de aliis; ergo forma ſubſtantialis habet efficientiam circa proprietates ſuas: ergo potiori ratione habebit il- D lam anima circa potentiam.

6\. *Diſquiritur modus quo anima ſuas potentias dicitur efficere. Primus dicendi modus.*

Sed antequam hanc primam partem dubij reſoluamus, videamus quid dici poſſit circa ſecundam. Nam ſi anima habet efficientiam, quem eius modum, quæſo, habet? Quidam tantam efficientiam ei tribuunt, vt aſſerant animam noua actione producere potentias, atque diſtincta ab illa, per quam ipſa fuit producta; itaque pronuntiant cùm anima rationalis creatur, creationem terminari ad ſubſtantiam animæ tantùm, & deinde ab anima prodire intellectum, & voluntatem noua alia actione; eo modo, quo productio Solis à Deo terminata eſt ad ſolem tantùm, & in eodem inſtanti ſol alia actione illuminauit aërem.

Suadetur primò.

Probatúrque hæc ſententia. Nam forma ra- E tionalis habet efficientiam circa ſuas potentias realiter à ſe diſtinctas, vt numero præcedenti oſtenſum eſt: ergo ſicut anima eſt effectus Dei, ita potentiæ ſunt noui effectus ab ipſa anima facti; ſed vbi eſt nouus effectus, eſt noua actio (actio enim res ipſa eſt, quæ fit prout egreditur à principio agendi;) ergo, &c.

Suadetur ſecundo.

Secundò potentiæ verè producuntur ab anima: ergo noua actione producuntur; nam producere ſine productione inintelligibile eſt.

Tertiò.

Tertiò anima non concurrit effectiuè ad ſui productionem; concurrit autem effectiuè ad productionem potentiarum, vt eſt proba

Quartò.

probatum;ergo diſtincta productio eſt animæ,& potentiarum : ergo & actio diſtincta. Quartò efficientia intrinſecè includit actionem, eſt ſiquiquem modus cauſandi per actionem proprius cauſæ efficientis, in eóque diſtinguitur à cauſalitate cæterarum cauſarum : ergo ſi potentiæ verè effectiuè dimanant ab anima,planè ab illa media actione dimanant.

Quintò.

Quintò hæc dimanatio noua actio fortè non eſſet, quia poſita ſemel anima, naturali ſequela potentiæ reſultant, ſed hoc non obſtat,cùm poſita etiam certa mixtione primarum qualitatum oriantur ſecundæ per nouam actionem, & poſito ſole, vt dicebamus, ſequatur lumen in aëre per diſtinctam etiam actionem:ergo naturalis ſequela propriam actionem non excludit.

7.
Non placet Thomiſtis prædictus modus.

Nihilominus plerique Thomiſtarum reiiciunt hunc dicendi modum, quòd pugnare videatur duobus principiis, quæ ipſi magna religione obſeruant. Primùm,quòd ſubſtantia creata nequeat eſſe immediatum principium alicuius actionis, maximè accidentalis, atque adeò impoſſibile ſit animam per actionem à ſe immediatè prodeuntem cauſare potentias. Secundum principium eſt, nihil poſſe agere in ſeipſum per ſe primò; cùm ergo anima recipiat in ſe potentias, vt intellectum, & voluntatem, eas propriè in ſe non agit, ac proinde nec media actione. Propter hæc Caiet. *ſuprà*,& latiùs 1. *part. quæſt.* 54. *art.* 3. quem alij ſequuntur, ait potentias dimanare à propria forma ſine vlla actione per quandum reſultantiam, cui fauet D. Thomas ſuprà *ad* 2. *&* 3. vbi ait animam eſſe principium actiuum potentiarum non propriè, ſed quodammodo, quia non efficit propria tranſmutatione, ſed per reſultantiam quandam.

Et confirmatur.

Et confirmatur,quia aliàs ad potentias animæ daretur per ſe motus, ſeu mutatio, nam ad rem illam eſt per ſe motus, & mutatio, ad quam propria actio productiua per ſe tendit : conſequens autem eſt contra Ariſtotelem,quare,&c.

8.
Notatio prima pro deciſione.

Pro reſolutione eſt notandum de ratione paſſionis eſſe inſeparabilem vnionem cum ſubſtantia rei,quantum de ſe eſt, quod ideo addo, quoniam aliqualis ſeparabilitas, quæ ab intrinſeco fit, non tollit rationem proprietatis, eſt enim ſummus calor, verbi gratia, proprietas ignis, licèt ſit ſeparabilis ab illo, nam in ea ſeparatione ignis ſaltem inchoatè corrumpitur, atque extra ſtatum naturæ ſuæ debitum trahitur.

Notatio ſecũda.

Secundò eſt notandum proprietates ſemper conuenire rei ratione formæ, vt D.Thomas dixit; (quantitatem excipio, quæ eſt indiuidua proprietas materiæ) inter proprietates ergo gratia formæ requiſitas quædam requiruntur non ſolùm vt conſequentes formam, ſed etiam vt paſſiuæ ad illam inducendam; huiuſmodi verò ſunt diſpoſitiones, quæ formam ſaltem natura præcedunt in materia. Aliæ ſunt proprietates, quæ ſupponunt exiſtentiam rei, & illi tribuuntur tanquam virtutes ad operandum, quales ſunt potentiæ animæ maximè ſenſitiuæ, & intellectiuæ, & multæ etiam virtutes herbarum, & mineralium. Atque inter has, & illas proprietates illud intereſt, quòd priores illæ non fiunt effectiuè à forma in primo inſtanti generationis, ſed immediatè ab agente diſponente materiam, vt inducatur forma, quod probat tertia confirmatio ſuprà facta num. quarto, quæ concludit planè ſuppoſita alia ſententia, quòd accidentia ſint in materia prima, inde namque ſequitur

A nullam vltimam diſpoſitionem fieri à forma, ſed ab agente, quanquam formæ ipſi de ſe non deeſſet virtus ad illam diſpoſitionem cauſandam, ſiquidem ea fortè ablata ſtatim efficit aliam; in primo ergo inſtanti non efficit, quia factam inuenit,tantúmque deinceps conſeruat.

9.
Primum pronunciatum circa dubium poſitum num. 4. de quo & ſequentibus vide authorem diſp. 18. Metaph. ſect. 3. & diſp. 23. ſect. 6. n. 9.
Suadetur primò.
Secundò.
Tertiò.

De aliis verò proprietatibus, quæ conſequuntur formam, ac ſimpliciter ea, poſteriores ſunt in omni genere cauſæ, de quibus præcipua quæſtio procedit, videtur valde probabilis opinio D.Thomæ. Primò,quia illa intima vnio, quæ inter formam,& virtutes reperitur, videtur neceſſariò inducere inter illas aliquam cauſalitatem effectiuam, aliæ namque cauſalitates minimè ſufficiunt. Secundò proprietates illæ, quæ ſemel B auferuntur, & iterum manant, oſtendunt eſſe inter formam, & proprietatem hoc genus cauſalitatis. Tertiò, cùm anima ſit ſimpliciter prior ſuis proprietatibus, rationi conſonum eſt vt illum ordinem cauſalitatis habeat reſpectu illarum; ergo.

10.
Secundum pronuntiatum.
Tertium.
Vnde probetur primò vtrumque pronuntiatum.
Probatur ſecundò.

Vnde dico ſecundò conſequenter videri concedendum actionem productiuam rei immediatè terminari ad ſubſtantiam ipſius, vt præciſam à proprietatibus. Tertiò dico actionem illam productiuam ſubſtantiæ diſtinctam eſſe ab illa, qua potentia ipſa dimanat ab anima. Vtrumque iſtorum patet factis argumentis contra opinionem Thomiſtarum in num. ſexto, quod iterum explicatur, & ſuadetur. Nam finge Deum creaC re ſubſtantiam animæ impediendo emanationem potentiæ ab illa, hoc enim poſſe fieri ſuprà eſt oſtenſum; maneret ergo tunc ſubſtantia animæ abſque intellectu, & voluntate; auferat verò poſtea Deus impedimentum, relinquátque animam ſuæ naturæ, certè dimanarent ab illa intellectus, atque voluntas, ſicut in primo inſtanti generationis, aut creationis. Iam ſic arguitur, in eo caſu actio creata haberet ſuum terminum integrum, qui alius non eſſet, quàm ſola animæ ſubſtantia, intellectus verò, ac voluntatis dimanatio poſtea ſubſequens eſſet diſtincta actio, vtpote ſeparata etiam tempore à creatione, & aliquid nouum producens: ergo & nunc eædem actiones ſunt in inſtanti creatioD nis, nam quæ in caſu poſito ſeparantur tempore, debet mens in vno inſtanti per acta ſeparare, quòd enim ſimul fiant, diſtinctionem non aufert.

Confirmatur 1.

Confirmatur primò. Nam vel ex vi actionis productiuæ animæ, producuntur etiam potentiæ, vel non. Si primum : ergo cùm tota illa actio ſit ab agente, anima nihil omnino efficit in productione ſuarum potentiarum, quod eſt abſurdum. Si ſecundum : ergo debet alia eſſe actio,per quam potentia producatur.

Secundò.

Confirmatur ſecundò. Nam actio per ſe vna debet terminari ad vnum per ſe terminum; at verò anima cum potentiis eſt vnum per aggregationem: ergo totum illud per vnam actionem non producitur. Id quod faciliùs intelligitur in productioE ne formarum materialium, nam talis actio eſt eductiua formæ ſubſtantialis de potentia materiæ; eductio verò ex propriis conſiderata, formaliter tantùm terminatur ad ſubſtantialem formam : ergo conſequutio proprietatum à forma non poteſt intelligi ſine noua actione, quod clariùs adhuc patet in allato caſu ſeparatæ dimanationis potentiarum à productione formæ, ac patet etiam in aqua reducente ſe ad priſtinum frigus. Nam verè motus ille fit à forma ſubſtantiali aquæ, nec minus vera

actio frigefaciendi eſt, quàm ſi proueniret ab extrinſeco, quid enim refert? Vnde eſt conſiderandum; quando formæ proprietates ſunt diſpoſitiones illâ priores; fieri etiam diſtincta actione ab ea, qua poſteriùs natura inducitur forma, alteratione videlicet diſpoſitiua, eo tamen diſcrimine, quòd tales diſpoſitiones non à forma tanquam à principio actiuo, ſed immediatè ab agente procedunt; at proprietates conſequentes formam, ſuam otiginem ab illa ducunt. *Nota.*

11. *Quartum pronunciatum.* Dico tamen quartò; abſolutè dicendum eſt, agens principale producere formam cum omnibus virtutibus, quæ ex illa ſequuntur. Hic certè eſt communis modus loquendi, & ſentiendi omnium, ſic Deus creando animam dicitur potentias concreare. *Eius ratio.* Ratio verò eſt, quia agentis eſt producere ſubſtantiam rei vſquequaque inſtructam ad ſuum finem, & ideo dando formam dat omnia, quæ ipſam perficiunt, non tantùm quoad eſſe, ſed etiam vt ſit exactum principium operandi, atque adeò vt ſit principium potentiarum ad finem operandi requiſitarum. *Declaratur amplius.* Item generans intendit aſſimilare ſibi genitum quantum poteſt: illa ergo actio, qua formam inducit, licèt immediatè tantùm ſit indnctiua formæ, mediatè, & radicaliter eſt comproductiua omnium, quæ natnraliter, & neceſſariò ex illa ſequuntur tanquam ad perfectionem geniti attinentia. Quo ſenſu dici ſolet, ac verè, vnicam eſſe actionem productiuam rei, & comproductiuam proprietatum, quia non conſiderantur cum præciſione, ſed conſideratur actio radicalis, & primaria. Et per hæc patet ſolutio argumentorum.

12. *Ad argũm. in n.4.* Ad primum enim dicimus agens vna actione producere omnia mediatè, vel immediatè, ſícque exponi illud axioma, *Qui dat formam, dare,* ſcilicet in radice, *conſequentia ad formam.* *Ad primam cõfirmationem.* Ad primam confirmationem reſpondetur rem præcisè conſiderando tot eſſe actiones, quot entitates; dici tamen vnicam actionem, quòd ex illa reliquæ dimanent. *Ad ſecundam.* Secunda confirmatio nos non vrget ſpeciatim; per ſe enim propriam difficultatem poſtulat, cur potentiæ animæ ſemel ſeparatæ non iterum fluant, ſicut experimur fieri in aqua, & in aliis naturalibus virtutibus inanimatorum. *Potentia ablata, cur alia ab anima non reſultet.* Et reſponderi poteſt primò naturam præuidiſſe id, quod per ſe eſt in rebus, non quod per accidens, per ſe autem eſſe, quod proprietas habens contrarium ab illo minuatur aliquantulum, ideoque naturam dediſſe formæ ſubſtantiali vires ad recuperandum tale detrimentum, potentias verò animæ de ſe non habere contrarium, & ideo de ſe tandiu poſſe durare, quandiu & ipſa anima poſſit; per accidens verò eſſe, quòd aliquando debilitentur aliunde, ideóque naturam id non prouidiſſe. Hæc tamen reſponſio non videtur facere ſatis, nam ſi anima eſt virtus ad efficiendas ſuas potentias, quòd ſemel illas efficiat, ea virtus non minuitur. Dicendum ergo potentias animæ de facto non lædi, vel auferri, niſi læſis, aut ablatis organis, in quibus reſident, quæ organa ſubſtantiæ ſunt, ac ſubiecta illarum; quia ergo anima ablatum organum non poteſt recuperare, ſicut nec recuperare abſciſſam manum, ideo neque potentiam in organo ſubiectatam. *Ad tertium.* Ad tertium iam reſponſum eſt; ad illud verò de materia prima diximus in lib. de Generatione *diſp.* 1. *quæſt.* 4. circa ſecundam confirmationem octaui argumenti ſecundæ opinionis, & ſecunda ſolutio ibi data eſt conformior doctrinæ hîc traditę, quanuis etiam prima ſuſtineri poſ- *Vide diſp. 14. Metaphyſ. ſect. 3. n. 7.*

ſit, quia eſt ſpecialis ratio in materia propter ipſius potentialitatem.

Ad motiuum Thomiſtarum reſpondetur, illa duo principia non eſſe adeo irrefragabilia, attamen exponi hîc poſſe ad mentem S. Thomæ, quòd forma ſubſtantialis non ſit immediatum principium perficiendi ſuum ſuppoſitum ſaltem in actu primo, & hoc fortè intendit D. Thom. vel dicito formam non eſſe actiuam niſi actione naturaliter reſultante ex illa, quæ dicitur dimanatio; hæc autem, ſi effectiua eſt, ſine actione difficilè intelligi poteſt. Similiter dicitur ad alterum principium, quòd idem in ſe non agat præterquam hoc actionis genere, quæ eſt dimanatio, vel certè non agit niſi vt virtus generantis; ſed de hoc ſecundo principio plura diximus alio loco. Ad cõfirmationem reſpondetur primò tunc eſſe per ſe motũ ad aliquid, quando datur actio in natura per primò tendens ad illud, non verò ſi actio ſit tanquam dimanatio ab alia actione: quando enim multa ſequuntur ex vi vnius actionis, quanuis inter illa ſit ordo, & conſiderando vnum reſpectu alterius, ſit noua actio inter ea, non dicitur tamen inter ea noua actio, niſi ad id ad quod primò, & radicaliter ipſa tendit: ſic ergo res habet in propoſito. Secundò dicitur aliud eſſe actionem tendere per ſe ad terminum aliquem, aliud verò, eſſe ad illum per ſe primò motum; poteſt ergo concedi ad has potentias eſſe aliquo modo actionem per ſe, non verò ptopriè mutationem, quia ſubiectum earum non mutatur, cùm ſimul incipiant eſſe cum illo, propriè verò res dicitur per mutationem fieri, quando ſit cum ſubiecti mutatione. Et hæc de prima parte quæſtionis. 13. *Ad motiua Thomiſtarũ in n.7.* *Vide diſput. 18. Metaph. ſect. 7. Ad confirmationem in fine eiuſdem n.7.*

De ordine, & cauſalitate, quam potentiæ inter ſe ſeruant reſultando ab anima.

14. *Notatio prima.* Circa ſecundam partem huius capitis, quam ipſo initio propoſuimus, ſcilicet de ordine potentiarum inter ſe, notandum primò eſt breuiter, eſſe rem ferè certam inter potentias animæ aliquem ſeruari ordinem: nam, vt D. Thom. optimè aduertit, quando plura oriuntur ab vno, debent ordinatim procedere, non confusè, ac veluti tumultuatim; poteſt autem talis ordo intelligi, vel inter potentias ipſas, vel per reſpectum ad vnum tertium. Inter ſe quidem, vt potentiæ cognoſcitiuæ, & appetitiuæ, hæ namque illis planè ſubordinantur; ſicut in operando, (nihil enim volitum, qnin præcognitum) ita & in eſſendo. Per reſpectum verò ad vnum tertium, vt tam multiplices potentiæ ſenſitiuæ noſtri gratia ſunt; & ad hoc diriguntur vt cognitionem perfectam ſenſibilium habeamus. *Notatio ſecunda* Secundò notandum, prædictum ordinem eſſe poſſe multiplicem; ſcilicet vel durationis, quaſi vna potentia poſteriùs exiſtat, quàm alia, vel quàm anima ipſa; vel dignitatis, quia potentiæ quædam ſunt digniotes aliis; vel generationis, quia potentiæ aliæ ptiores aliis procedunt; vel oblectorum, quia earum obiecta ſunt priora aliis ſecundùm naturam ſuam, vt viſibile, quàm audibile; vel finis, quatenus vna potentia ordinatur ad aliam, vt ad finem, vt ſcilicet illi miniſtret, vt exteriores ſenſus deſeruiunt interioribus; vel denique emanationis effectiuæ, ita vt vna potentia emanet ab alia immediatè. Tertiò eſt notandum *Notatio tertia.*

compa

comparari potentias, quæ conſequuntur animam ſecundùm vnum, & eundem gradum, vel inter ſe, vel ad potentias conſequentes ſecundùm alium gradum, vt vegetatiuas inter ſe, aut in ordine ad ſenſitiuas, & vtraſque in ordine ad intellectiuas.

15. *Primũ pronunciatum in hac 2. capitis parte.*

Hoc ſuppoſito dico primò. In ordine durationis nullus eſt ordo inter potentias eiuſdem viuentis inter ſe, vel cum anima, à qua fluunt. Patet, quia omnes incipiunt in eodem inſtanti, nam omnes dimanant ab vna anima, quæ in vnico eodem inſtanti incipit eſſe; id, quod apertè videre eſt in homine. *Secundum pronunt.* Dico ſecundò. Ordine generationis potentiæ, quæ conſequuntur animam ſecundùm gradum imperfectum ſunt priores ſecundùm naturam, quàm aliæ. Probatur, quia anima ſecundùm gradum imperfectiorem eſt natura prior, quàm ſecundùm gradum perfectum: ergo & potentiæ proportionaliter. Item actus illarum potentiarum ſunt priores, vt nutritio ſenſatione, quia ſenſatio pendet à nutritione tanquam à ſubminiſtrante, atque idem eſt de intellectione reſpectu ſenſationis: ergo & potentiæ ſunt priores, hæc verò prioritas ad genus cauſæ materialis reducitur; nam gradus imperfectior comparatur ad perfectiorem, vt potentia ad actum, quomodo Diuus Thomas ſuprà *art. 7.* ſcribit potentias imperfectiores eſſe veluti materiales cauſas reſpectu aliarum, quia quodammodo diſponunt ad illas, ſicut ſuperior gradus ad inferiorem. *Tertium pronũt.* Dico tertiò. Potentiæ gradus inferioris ſunt imperfectiores potentiis gradus ſuperioris; patet hoc inductione, & ipſo naturali lumine. *Quartum pronunt.* Dico quartò. Inferiores potentiæ ordinantur ad deſeruiendum ſuperioribus, ſuperiores verò ad adiuuandum inferiores, ſic potentiæ vegetatiuæ miniſtrant ſenſitiuis, nam organa illarum perficiunt, & illis præbent vires, vt meliùs poſſint exercere ſuas operationes; ſenſitiuæ verò viciſſim ordinantur ad tuendas vegetatiuas potentias, & ad quærendum, & præparandum illis cibum, quæ rurſum comparatæ ad intellectiuas miniſtræ illarum ſunt, & inſtrumenta comparandi ſpecies; viciſſim verò intellectiuæ dirigunt ſenſitiuas, eíſque dominantur, ac tandem omnes ordinantur ad perfectum viuentis ſtatum, conſeruationem, & regimen; ſicut in republica benè ordinata inferiores deſeruiunt ſuperioribus, & ſuperiores dirigunt, & tuentur inferiores, & omnes ſua munera exercent, vt reſpublica bene ſit inſtituta. *Inſtantia diluitur.* Dices, potentiæ vegetatiuæ de ſe non ordinantur ad ſenſitiuas, vt in plantis conſtat, nec ſenſitiuæ ad intellectiuas, vt patet in brutis. Reſpondetur, potentias quidem quaſcunque immediatè ordinari ad proprios actus, vltimatè verò ordinari poſſe ad deſeruiendum perfectioribus potentiis ratione perfectioris principij, à quo dimanant, à quo etiam vendicant, vt actiones proprias perfectiori modo exerceant. *Quintum pronuntiatum.* Dico quintò. Inter potentias pertinentes ad eundem gradum animæ, etiam eſt ordo aliquis ex ſuprà numeratis. Probatur, & explicatur. Nam inter potentias vegetatiuæ partis, potentia attractiua deſeruit retentiuæ, & vtraque cum expulſiua deſeruiunt nutritiuæ, quæ eſt virtus diſponens, & omnes tandem miniſtrant aſſimilatrici virtuti. Rurſum in animantibus potentiæ cognoſcitiuæ pariunt appetitum, & appetitus motum localem. Inter ſenſus quoque, externi deſeruiunt internis; externi verò inter ſe non ordinantur, vt vnum alteri deſeruiat, iuuant tamen ſeſe quatenus alter defectum alterius ſupplet, & omnes integrant vnum perfectum ſentiens, qua de cauſa D. Thom. inter ſenſus externos non aſſignauit ordinem præterquam ex parte obiectorum, quatenus vnus tendit in obiectum ſecundùm ſe priuſquam alius; ſimiliter inter intellectum, & voluntatem ordo eſt, quia intellectus dirigit voluntatem, eíque imperat, voluntas verò mouet & applicat intellectum in actibus liberis. Et ratio vniuerſalis horum omnium eſt, quia cùm omnes iſtæ potentiæ profluant ab eodem principio, & ordinentur ad perfectum illius ſtatum, congruum eſt, vt inter ſe ordinem obſeruent.

16. *Quid de modo emanationis vnius potentiæ ab alia ſentiat D. Thom.*

Eſt verò difficultas hoc loco, an vna potentia dimanet effectiuè ab altera eo modo, quo omnes dimanant ab eſſentia. D. Thom. ſuprà vniuerſaliter aſſeruit potentias imperfectiores dimanare illo modo à perfectioribus, & clariùs *in 1. diſtinct. 3. quæſtion. 4. artic. 3.* Quæ ſententia difficilis ſtatim apparet, quomodo enim credi poteſt petentias vegetatiuas hominis ab anima rationali mediante intellectu, & voluntate manare? Præterea arguitur ad hominem, nam gradus ſenſitiuus, ac potentiæ illi reſpondentes ſunt priores potentiis rationalibus; & vegetatiuæ potentiæ priores vtriſque: ergo impoſſibile eſt, quòd hæ potentiæ effectiuè oriantur ab illis, nam quæ ſunt principia actiua, ſunt ſimpliciter priora in ordine exiſtendi, efficere enim ſupponit exiſtere; quæ verò ſunt priora in exiſtendo, ſunt priora in generatione, cùm generatio tendat ad eſſe: ergo impoſſibile eſt, quòd potentiæ imperfectiores, ac priores via generationis, atque adeò in eſſendo, oriantur actiuè à perfectioribus. Et confirmatur. Nam inter alias paſſiones rerum non inuenitur talis ordo dimanationis actiuæ, vt in aëre calor non dimanat ab humiditate, vel humiditas à calore. Adde, nullâ neceſſitate aſtrui hanc efficientiam, nam ad ſaluandam connexionem intrinſecam inter paſſiones ſatis eſt radicari omnes in eadem anima, quanuis inter ſe cauſalitatem non habeant.

17. *6. Pronunciatum duplicis ſenſus.*

Quapropter dico ſextò. Vna porentia animæ non oritur actiuè ab alia. Hæc concluſio poteſt intelligi, aut comparando potentias diuerſorum graduum, aut eiuſdem, & vtroque modo habet verum; primámque partem potiſſimè probant rationes factæ num. præcedenti. *Probatur in primo ſenſu.* Accedit quòd anima, quæ principium eſt potentiarum, poteſt eſſe immediatum principium earundem, quantum eſt de ſe, vt patet in plantis, ac brutis: ergo melius in homine, in quo hi gradus ſunt perfectiori modo. *Confirmatur.* Et confirmatur. Nam eo ipſo, quòd anima dat homini eſſe vegetatiuum, poteſt & conferre omnes potentias illius gradus, etiamſi præſcindatur eiuſmodi gradus ab inferioribus. *Probatur in ſecundo ſenſu.* Secunda pars inductione patet, nam auditus non oritur ex viſu, neque è contrario. Et ratio eſſe poteſt, quia potentia vitalis pendet in ſua operatione à principio, vnde dimanat, omnes autem potentiæ pendent ab anima immediatè in operando: ergo omnes ab illa dimanant, & ſi vna profluereт ab alia, non operaretur ſine actuali concurſu illius, ſicut nulla operatur ſine actuali concurſu animæ. *Vide diſput. 18. Metaph. ſect. 5. à n. 2.*

18. *1. Obiectio contra proximè dicta.*

Sed contra hoc ſunt argumenta. Primum, quia hæc eſt demonſtratio à priori; homo eſt rationalis: ergo eſt ſenſitiuus: ergo rationalitas eſt cauſa ſenſibilitatis, & non niſi effectiua: ergo. Secundò potentiæ ſenſitiuæ in homine ſunt perfectiſſimæ; ergo ideo eſt, quia dimanant ab in-

tellectiua. Tertiò ſenſus in homine ſunt tanquam inſtrumenta miniſtrantia intellectus: ergo dimanant ab illo. *Ad primum.* Ad primum reſpondetur argumentum ab inferiori ad ſuperius non eſſe propriè demonſtrationem per cauſam; hæc enim argumentatio, *Eſt homo, ergo eſt animal*, non eſt à priori, cùm hæc cauſalis ſit falſa, *quia eſt homo, ideo eſt animal*, nam homo non eſt cauſa animalis, (ſed potiùs animal cauſa eſt materialis hominis) niſi fortè in genere cauſæ finalis, quomodo totum eſt cauſa ſuarum partium, & perfectiùs cauſa imperfectioris, eoque modo concedimus rationale eſſe cauſam ſenſitiui, non efficientem, ſed finalem. *Ad ſecundum.* Ad ſecundum dicitur potentias ſenſitiuas perfectiores eſſe in homine, quia oriuntur à perfectiori anima, & non quia ab intellectu. *Ad tertium.* Ad tertium reſpondetur ad id munus ſatis eſſe ſi intellectus, & ſenſus in eadem anima radicentur.

19. *Notatio vna pro vberiori dictorum intelligentia.* Aduertendum eſt tamen inter potentias pertinentes ad diuerſos gradus animæ, aliquando maiorem conuenientiam dari, quàm inter alias, intellectus enim, & ſenſus, verbi gratia, conueniunt in genere cognoſcitiuæ potentiæ, in quo non conueniunt cum vegetatiuis, & ideo illæ videntur maiorem habere inter ſe cauſalitatem, & ſubordinationem, nam potentiæ ſenſitiuæ ſunt veluti participationes quædam virtutis intellectiuæ, ac de his ſpecialiter videtur loqui S. Thomas. Adhuc tamen in his propria efficientia non cernitur, ſed quædam veluti cauſalitas exemplaris, cùm cognitio ſenſitiua ſit quædam imitatio intellectiuæ, quo etiam modo opera vegetatiuæ partis in quantum fiunt, quaſi arte, & intellectu, dici poſſunt illius imitationes.

20. *Notatio altera.* Vltimò eſt aduertendum inter potentias cognoſcitiuas, & appetitiuas videri inueniri quendam ſpecialem ordinem. Nam ſicut radix amoris eſt cognitio, ita radix, & cauſa appetitiuæ potentiæ, videtur eſſe potentia cognoſcitiua. Vnde hæc eſt propria demonſtratio, quia viuens eſt cognoſcitiuum, eſt appetitiuum; vbi dictio *quia*, non poteſt aliam cauſalitatem importare, quàm dimanationis effectiuæ, dicendum tamen neque inter potentiam cognoſcitiuam, & appetitiuam intercedere propriè cauſalitatem effectiuam phyſicam, ſed metaphyſicam, iuxta quam vno poſito, ſequitur aliud, eo quòd ſit neceſſarium ad diſpoſitionem illius, non quaſi ſit propria eius cauſa; ſicut ex rationalitate ſequitur admiratio, & *Quæ cauſa ſufficiat ad demonſtrationẽ à priori.* ex admiratione riſus, non quia hæ potentiæ ſeſe efficiant, ſed quia vna poſita ſequitur alia, quia actus vnius deſeruit aliquo modo ad actum alterius; atque hæc cauſalitas ſufficit ad demonſtrationem à priori; ſicut immortalitas demonſtratur à priori per immutabilitatem, non quia vna ſit cauſa effectiua alterius, ſed quia ſe conſequuntur. Adde quòd cognitio non cauſat effectiuè amorem, ſed obiectiuè proponendo bonum, vnde etiam non oportet, vt ipſa potentia appetitiua effectiuè fiat à cognoſcitiua, ſed ſatis eſt, quòd illam neceſſariò ſupponat, & ſequatur. De qua re latiùs infrà *in lib. 5.*

CAPVT IV.

De potentia vegetatiua quantum ad obiectum, vtrùm illud ſit nutrimentum.

1. PRæmiſſa tribus proximis capitibus generali doctrina potentiarum animæ, reſtat vt ad earum ſpecies deſcendamus, ac ſicut ordine naturæ, ita & doctrinæ occurrunt vegetatiuæ, de quibus tractat Ariſtoteles *lib. 2. de Anima, cap. 4.* Ex cuius doctrina hæc habentur effata. *Effata aliquot ex doctrina Ariſtot.* Primum, officia animæ vegetatiuæ ſunt generare, & nutrimento vti. Secundum, generatio eſt naturaliſſimum opus viuentium. Tertium, anima vegetatiua eſt etiam principium augmenti, vel decrementi, quia nihil augetur, niſi quod nutritur, nihil autem nutritur, quod non ſit particeps vitæ. Quartum eadem vis eſt nutriendi, & generandi. Quintum potentia nutritiua eſt quædam vis, qua viuens ſe conſeruat, in quantum ipſam habet, & ideo alimento priuatum eſſe non poteſt. Sextò, in nutritione tria concurrunt, ſcilicet, quod nutrit, & eſt anima; quod nutritur, & eſt corpus habens animam; quo nutritur, & eſt alimentum. Septimum, id quod anima nutrit, duplex eſt, ſcilicet nutrimentum, & calor, & ideo omne animatum habet calorem.

2. *Alimentum quotupliciter dicatur.* In hac ergo materia de potentiis vegetatiuis ab obiectis incipimus, iuxta methodum Ariſtotelis, ait enim nutrimentum eſſe obiectum potentiarum nutriendi, obiectum verò conſtat prius eſſe potentiis, atque actibus. Notandum ergo eſt alimentum aliud dici remotum, ſeu primum, aliud verò vltimum, ſeu proximum. Diuiſio eſt Ariſtotelis *2. de partibus, cap. 3.* Et priùs *Hippocratis lib. de alimento*, à quo inquit Galenus *primo Methodi*, deſumpſiſſe Ariſtotelem omnia ferè phyſica documenta; Hippocrates tamen illo loco in tria membra alimentum diuidit, nam aliud eſt, inquit, quod nutrit, aliud quod nutriet, & aliud quod quaſi nutriet; vbi per primum membrum videtur intelligere alimentum proximum, ſeu vltimum; per tertium alimentum remotum; in ſecundo autem membro videtur addere alimentum quoddam medium. *Primum alimẽtum quid.* Alimentum primum, & remotum eſt cibus, qui ore deſumitur, qui talis eſſe debet, vt aliquam contrarietatem, ſeu diſſimilitudinem habeat cum nutrito, non tamen tantam, vt mutari non poſſit, & verti in illius naturam, quia iuxta Galenum *tertio de temperamentis, cap. 2.* Omne viuens conueniente ſibi nutritur alimento; conueniens autem eſt quicquid facilè aſſimilari poteſt corpori, quod nutritur, & quo faciliùs alimentum conuerti poteſt in ſubſtantiam aliti, & pauciora habet excrementa, eo eſt melius.

3. *Eius diuiſio in cibum & potum, quo modo accipienda.* Huiuſmodi autem alimentum diſtingui ſolet in cibum, & potum, vtroque enim indigent viuentia, quamuis potus non habeat propriè rationem alimenti, vt diximus *lib. de Generatione*; porrò cibus eſſe debet calidus, & ſiccus, potus verò frigidus, & humidus, datur namque cibus, vt viuens illum conuertat in ſubſtantiam ſuam, quod potiſſimè facit medio calore naturali, vnde oportet, ne cibus ſit nimium frigidus, aliàs plus iuſto reſiſteret digeſtioni. Debet item eſſe ſiccus, tum quia in mixtis calori nimio admiſcetur ſiccitas, tum etiam, vt conſiſtat in corpore, neque effluat, aliàs non poſſet commodè fieri digeſtio, & ideo liquidamina apta ſunt ad nutritionem, niſi miſceantur. Iam potus deſeruit tum ad refrigerandum corpus nimium calidum, tum ad ducendum per venas alimentum, & ideo opus eſt, vt ſit frigidum, humidum, & liquidum; contingit tamen aliquando rem eandem deſeruire in cibum, & potum, vt vinum, nam de ſe calidum eſt, & humidum, ab extrinſeco tamen eſt frigidum; ratione igitur frigiditatis, & humiditatis in potum ſumitur,

ſumitur, quia tamen facilè amittit frigiditatem ratione natiui caloris etiam nutrit, quoniam verò ſiccitas ei deeſt, non eſt ſufficiens alimentum. Rurſum, quia frigiditatem facilè perdit, per ſe ſolùm non poteſt rectè ſufficere in potum.

4. *Fames & ſitis quid? & quomodo in animali exsitentur.*

Aduertendum verò eſt, quando dicimus cibum eſſe debere calidum, & ſiccum, non excludi alias qualitates, ſed has debere prædominari, temperatè tamen. Idemque eſt de potu ſentiendum; vnde intelligimus duplicem appetitum in animalibus inueniri, famem ſcilicet, & ſitim, ac fames, teſte Ariſtotele, eſt appetitus calidi, & ſicci, ſitis verò appetitus frigidi, & humidi, qui duo appetitus ad hunc modum excitantur in ventriculo, ſugunt venæ nimium à ſtomacho, ſuctus autem eiuſmodi efficit, vt alimentum deficiat in ventriculo; ad cuius abſentiam ex liene melancholiæ copia iniicitur, quæ os ventriculi rodit, ſicque fames ſentitur; contingit autem aliquando vt ob nimium venarum ſuctum, alimentum nondum rectè digeſtum ab ſtomacho attrahatur, quod ſemper ex infirmitate aliqua prouenit, atque tunc cauſatur fames canina; naturalis verò fames tunc eſt quando venæ ſolùm attrahunt cibum bene digeſtum; ſitis deinde cauſatur, quando ventriculus indiget humore potus ad cibos bene concoquendos, ſine potu enim alimentum coctum fit ſimile vſtioni, venæ etiam cum alimento attrahunt humorem neceſſarium, ex quo ſiccari contingit ventriculum, & ita cauſatur ſitis, vnde naturaliter fames prius ſentitur, quàm ſitis; nam potus non eſt niſi propter alimentum, & ideo prior eſt indigentia cibi, quàm potus; dixi, *naturaliter*, nam præter naturam ex vehementi calore ſæpe contingit, vt prius ſitim, quàm famem ſentiat animal.

5. *Alimentum non effectiuè, ſed materialiter alit.*

Vltimò eſt notandum huiuſmodi alimentum non nutrire effectiuè viuens, ſed materialiter tantùm, & hoc eſt, quod Ariſtoteles 2. *de Anima, textu* 45. ſcribit, alimentum pati ab eo, quod alitur, ſed non è contra; loquitur ſcilicet de alimento formaliter, ſeu in quantum alit, ſic enim non agit, ſed patitur, quamuis ille locus alias habeat expoſitiones. Nam quidam exponunt de alimento vltimo, quod non reagit. Commentator verò exponit vt nutritum agat in nutriens vſque ad conuerſionem, ſed non è contrario. Albertus & S. Thom. aliter procedunt; ſed quicquid ſit de litera, veritas eſt, alimentum prout alit non agere; attamen rem ipſam quæ eſt alimentum reagere, vt idem Ariſtoteles docuit *primo de Generatione*, *textu* 42. & experientiæ oſtendunt; porrò quando reactio illa eſt naturæ diſconueniens, nociuum dicitur, ſeu corruptiuum alimentum; quando verò reactio eſt naturæ conſentanea, dicitur medicamentum.

6. *Vltimum alimentum eſt ſanguis in venis decoctus.*

Alimentum vltimum, teſte Ariſtotele, eſt ſanguis in venis decoctus. Eſt enim aduertendum ex dictis *primo de Generation.* & ex Alberto 2. *de Anim. tractat.* 2. & 8. cibum primò deferri ad ventriculum, ibique ſubſtantialiter transmutari, ac generari chylum, deinde deferri ad hepar ad recipiendam formam ſanguinis, qui poſtea in venis depuratur, & ad ſingula membra trahitur; talis ergo ſanguis dicitur vltimum, ſeu proximum alimentum ab Ariſtotele *ſecundo de partibus, cap.* 3. 4. & 5. & *primo de Generatione animalium, c.*18. Quod quomodo intelligendum ſit, *in primo de Generatione* eſt dictum, eſt enim alimentum ferè omnium membrorum principalium, non tamen omnium ſimpliciter, & hinc colliges ſanguinem toto vitæ tempore de nouo fieri, quia toto tempore nutritur animal, vnde dici ſolet in ſanguine vita hominis conſiſtere, & Ariſtoteles 2. *de partibus*, *capit.* 34. ſcripſit dentes creſcere tota vita, vt fungi poſſint officio ſuo (aliàs per continuam attritionem breui conſumerentur) ita & ſanguinem creari ſemper, ne materia deſit perpetuæ nutritioni. Sed eſt aduertendum vlterius ſanguinem non tantùm deſeruire propriæ nutritioni viuentis, ſed generationi alterius, nam poſtquam ex ſanguine virtus nutritiua deſumpſit, quod ſibi neceſſarium erat, reliqua pars ſanguinis in ſemen conuertitur, propter quod Ariſtoteles *primo de Generatione animalium*, *cap.* 18. ſemen vocat excrementum alimenti vtilis, atque poſtremi; dicitur enim excrementum, non quia non fiat ex puro ſanguine, fieri enim Ariſtoteles *ibidem* docet, & Diuus Thomas 1. *part. quæſt.* 117. *artic. vltimo.* Sed quia fit ex ſanguine non neceſſario. Alimentum medium, quod ab Hippocrate additum eſt, dici poteſt chylus, & ſanguis impurus in hepate genitus, quanuis hæc omnia comprehenſa ſint ab Ariſtotele ſub alimento remoto. *Alimentum medium quid.*

7. *2. Suppoſitio.*

Hac diuiſione alimenti ſuppoſita, vt aſſignemus obiecta potentiarum animæ vegetatiuæ, eſt ſupponendum vlteriùs eſſe potentias actiuas, vt de ſe conſtat, in potentiis autem actiuis aliud eſt obiectum earum, aliud materia, circa quam operatur. Obiectum, vt ex præcedenti diſputatione patet, eſt id, quod per eas fit, vt, verbi gratia, obiectum potentiæ ædificandi eſt ædificium; materia autem eſt ſubiectum, quod ſupponitur actioni, vt ligna, vel lapides, &c. Hæc igitur duo oportet diſtinguere etiam in his potentiis. Denique ſupponendum in actione nutritionis multas interuenire decoctiones, proindéque virtutem nutritiuam non in vna tantùm parte reſidere, ſed in multis, ac diuerſo modo, nam in ventriculo eſt ad generandum chylum, in hepate ad ſanguinem elaborandum, in venis ad purificandum illum, nam ibi magis elaboratur, & decoquitur. In teſticulis virtus eſt ad trahendum ſanguinem, atque ex illo efficiendi ſemen. Et in vniuerſum in ſingulis membris virtus datur ad trahendum purum, & perfectum ſanguinem, ſibique incorporandum, & aſſimilandum; quando verò incorporatum iam eſt, gluten dicitur à D.Thom. *in* 4. *diſtinct.* 44. *quæſtion.*1. *artic.*2. *quæſtiunc.*2. & aliis paſſim. De quo ipſe intelligit Ariſtotelem, cùm 2.*lib. de Anima*, & 1. *de Generatione*, *capit.*5. ſcribit, alimentum decoctum eſſe ſimile nutrito; ſcilicet poſtquam factum eſt pars viuentis, vt exponit etiam Philoponus & Albertus 2. *de Anima*, *tractat.*2. *capit.*5. quanuis Themiſt. *capit.*16. id explicet de ſanguine, vt dicatur ſimilis non perfectè, ſed quia iam proximè accedit ad aſſimilationem. *3. Suppoſitio.*

8. *Satisfit iam titulo capitis.*

Ex his igitur habetur, materiam circa quam verſatur virtus nutritiua in ventriculo reſidens eſſe alimentum remotum, ſeu cibum extrinſecum aliquo modo in ore alteratum, & diſpoſitum; obiectum verò illius eſſe chylum. Item materiam, circa quam verſatur virtus hepatis eſſe chylum, obiectum verò eſſe ſanguinem, qui ſanguis materia eſt virtutis venarum ipſum depurantium; hunc item ſanguinem ita purum eſſe talis virtutis obiectum, & inſuper materiam membro

membrorum omnium, quorum finis eſt efficere ſubſtantiam partialem ſibi ſimilem. Iam verò potentiæ generatiuæ eſt efficere ſemen, quo mediante viuens ſibi ſimile producit. Atque hæc omnia ſolùm habent locum in animantibus perfectis habentibus ſanguinem, humoréſque alios, ac perfectum modum nutritionis. At in aliis viuentibus imperfectis, quales ſunt plantæ, tot tráſmutationes non intercedunt, quia non indigent alimento adeò elaborato; eſt tamen credibile, reperiri in eis aliquid proportionale ſanguini, id eſt, ſubſtantiam tenuem, & fluidam, in quam alimentum conuertatur, vt omnibus membris applicari poſſit, & in eorum ſubſtantiam conuerti.

CAPVT V.

Vtrùm ſanguis ſit tantummodo nutrimentum, an verò etiam ſubſtantia ſit animata.

1\. *Chylus formam propriam ſubſtantialem habet, non tamen viuentem.*

DIſtinximus capite præcedenti nutrimentum proximum à medio, & remoto. Ac de remoto quidem nihil dicendum ſupereſt, quod ad hanc ſcientiam pertineat; de medio verò quod eſt materia chyli diximus ſatis *in lib. 6. de generatione*, eſt enim cibus imperfectè coctus. Solum eſt obſeruandum in illa coctione fieri tranſmutationem ſubſtantialem, chylúmque recipere nouam formam, vt Albert. docet *tract. 2. cap. 8.* imò & Ariſtoteles *2. de partibus, cap. 3.* patétque ex magna alteratione in ipſo facta, illa tamen forma viuentis non eſt, ſed cuiuſdam liquoris, in quem reſoluitur alimentum, vt faciliùs tandem conuerti poſſit in ſubſtantiam aliti. Ratio verò eſt, quia cùm ſit tanta diuerſitas inter cibum, & animal, non poteſt prima decoctione fieri tranſitus ab vno ad alterum.

2\. *Pars affirmatiua quæſtionis ſuadetur Ariſtotelis, & D. Thomæ authorit.*

De vltimo igitur, & proximo alimento, quod eſt ſanguis, dubium graue reſtat, an tantùm alimentum ſit, an etiam pars, quæ totius viuentis anima informetur. Hoc ſecundum ſuadetur ex Ariſtotele *2. de partibus, cap. 2.* vbi ait, ſanguinem eſſe partem hominis, ſeu animantis, & *3. de hiſtoria, cap. 19.* ſcribit dum animal viuit ſanguinem animari, & feruere. Idem inſinuat D. Thom. *3. part. quæſtion. 54. artic. 3.* ait enim ſanguinem eſſe de veritate humanæ naturæ, quod autem de veritate humanæ naturæ eſt, humana anima informari videtur. Idem ait *in 4. diſtinct. 14. artic. 2. quæſtiunc. 2. ad 2.* Et ratione probatur primò. Nam ſanguis augetur, & nutritur: ergo viuit. Secundò hepar eſt animatum; ergo & ſanguis. Patet conſequentia; quoniam, ſanguis efficitur actione hepatis, omne autem agens effectum ſibi ſimilem cauſat. Tertiò, anima informat quæcunque neceſſaria ſunt ad conſeruationem viuentis, huiuſmodi autem eſt ſanguis; ergo. Quartò in corporibus reſurgentium erit ſanguis, & in Chriſto Domino fuit vnitus diuinitati; informatur ergo anima rationali. Probatur conſequentia. Nam Chriſtus Dominus ſolùm aſſumpſit naturam ex anima, & corpore compoſitam; eadémque tantùm manebit in reſurgentibus: quare, &c. Propter hæc argumenta Caiet. *1. part. quæſt. 119. art. 1. & 3. par. quæſt. 5. artic. 2.* Conrad. *1. 2. quæſt. 54.* Aſtudillo *1. de generat. quæſt. 15. art. 2. ad 1.* & moderni alij, partem hanc amplectuntur.

Item quadruplici ratione. Prima. Secunda. Tertia. Quarta.

3\. Oppoſitum tamen, id eſt, non informari anima ſanguinem, tenet Durand. *in 4. diſt. 10. quæſt. 1.*

Pars negatiua multorum quos citant etiam Conimb. lib. 1. de Gener. c. 4. q. 24. art. 2. Prima quo undam limitatio.

A *Capreol. in 4. diſt. 44.* Soto *ibi artic. 3.* & multi ex Medicis, & Philoſophis hoc ſequuntur. Syluest. *in roſa aurea, tract. 3. quæſt. 30.* ait vtrumque eſſe probabile. Alij tamen diſtinguunt duplicem ſanguinem, nempe nutrimentalem, & alium pertinentem ad perfectionem humanæ naturæ, quam diſtinctionem poſuit D. Thom. *quodlib. 5. art. 5.* volúntque nutrimentalem ſanguinem non informari anima, alium verò maximè. Alij aliter diſtinguunt, quòd alius ſit ſanguis neceſſarius ad conſeruationem hominis, is, qui in venis continetur, húncque aiunt informari anima; alius verò ſuperfluus, qualis ſanguis menſtruus in fœminis, & hunc minimè informari. Alij tandem diſtinguunt, quòd ſanguis quidem in venis B non animetur, in arteriis autem viuat, ſed diſtinctiones hæ minorem probabilitatem habent in præſenti.

Secunda limitatio.

Tertia.

4\. *Extenditur quæſtio ad omnes humores quatuor.*

Sciendum eſt ergo quæſtionem hanc non eſſe ſpecialem de ſanguine, ſed communem de quatuor humoribus, nam omnes neceſſerij ſunt ad conſeruationem viuentis, licèt non omnes eodem modo deſeruiant in alimentum, & quoniam quæſtio affinitatem habet cum aliis theologicis, ſupponamus quæ certa ſunt in Theologia, cui philoſophia debet famulari. Primò ergo certum eſt ſanguinem Chriſti Domini fuiſſe hypoſtaticè vnitum Verbo diuino, in quo omnes Theologi conueniunt, vno excepto Durando. Nam ſacra Scriptura ſanguini Chriſti Domi- C ni tribuit redemptionem noſtram, tanquam pretio infiniti valoris. *Non corruptibilibus auro, & argento,* inquit Petrus epiſt. 1. cap. 1. *ſed pretioſo ſanguine*, &c. Et Paulus ad Hebræos vltimo, *Propter quod, & Ieſus, vt ſanctificaret per ſuum ſanguinem populum* Et 1. Ioan. 1. *Sanguis Chriſti emundat nos.* Et ideo in Extrauagante *Vnigenitus, de Pœnitentiis & remiſſionibus*, ait Clemens Papa, vnam Chriſti ſanguinis guttam ob vnionem ad Verbum ſufficere potuiſſe pro redemptione humani generis; quapropter ſententia Durandi erronea eſt. Secundò eſt ſupponendum Chriſtum in reſurrectione aſſumpſiſſe ſanguinem, quem in paſſione effuderat, quia quod ſemel aſſumpſit, nunquam in perpetuum dimiſit. Hinc in conſe- D cratione calicis ex vi verborum vinum vertitur in ſanguinem Chriſti, cui vt diuino ſanguini adoratio latriæ debetur; ſi autem in corpore Chriſti nunc de facto in cælo non eſſet ſanguis, non eſſet etiam in ipſo calice, quod eſt hæreticum. Tertiò eſt ſupponendum in omnibus corporibus reſurgentium futurum ſanguinem ſicut exiſtit in Chriſto, qui noſtrum eſt exemplar.

Prima ſuppoſitio, de qua ac de toto præſenti capite author. diſp. 15. de incarnat. ſect. 6.

Secunda ſuppoſitio.

Tertia ſuppoſitio pro qua author tom. 2. in 3. p. diſput. 47. ſect. 3.

5\. *Primum corollarium ex ſuppoſitis.*

Ex quibus colligitur, ſanguinem eſſe neceſſarium ad perfectam organizationem, & integritatem corporis humani, & non ſolùm in alimentum, nam in corporibus reſurgentium non deſeruiet, vt alimentum, quia *ſeminatur corpus animale, reſurget autem ſpirituale*, 1. ad Corinth. 15. id eſt, non indigens eorum, quæ pertinent E ad vitam animalium; deſeruiet ergo ad integritatem corporis, namque in ſtatu gloriæ ſolùm reſtaurabitur in corpore, quod neceſſarium erit ad illius perfectionem. Ex quo vlteriùs colligitur ſanguinem duplex habere munus in nobis, aliud alimenti, aliud fouentis, & conſeruantis corpus, quod D. Thom. *in 4. diſtinct. 44. quæſt. 1. artic. 1. quæſtiunc. 3. ad 3.* exponit exemplo elementorum, quæ in vniuerſo habent munera ſimilia. Nam & ſunt materia ex qua generantur mixta, & pertinent per ſe ad integritatem vniuerſi. Prima igitur opinio attendens ſecun-dum

Secundum corollarium.

dum munus ſanguinis credidit illum eſſe veram partem corporis, quæ informetur anima. Secunda verò attendens in ſanguine rationem alimenti iudicauit oppoſitum eſſe verius, quòd contra rationem alimenti ſit forma aliti informari.

6. *1. Aſſertio negãs probatur primò ex Ariſtotele, & D.Thom.*

His ita poſitis ſit prima concluſio. Neque ſanguis, neque aliquis ex reliquis humoribus informatur anima. Primùm colligitur concluſio ex Ariſtotele locis citatis capite præcedenti, & ex 2. *de partibus*, *cap.* 3. *& lib.* 3. *cap.* 5. vbi ait ſanguinem eſſe materiam corporis, & potentiâ membrum, ac comparat illum aquæ irriguæ, quæ per varios ductus, & riuulos in olera mittitur. Idem habet D.Thom. *in* 3. *diſtinct.* 3. *quæſt.* 5. *art.* 1. & 1. *par. quæſt.* 119. *art. vltimo,* inquit alimentum non conuerti in ſubſtantiam hominis vſque ad quartam digeſtionem, ſanguis autem fit in ſecunda, & tertia; & 3. *par. quæſt.* 31. *art.* 1. *ad primum,* docet corpus Chriſti fuiſſe formatum ex ſanguine beatiſſimæ Virginis ſine corruptione alicuius partis corporis virginei, *quia ſanguis,* inquit, *non eſt humani corporis actu, ſed potentia.* Sunt, qui reſpondent fuiſſe formatum ex ſanguine menſtruo, ſed abſit hoc, fuit enim factus ex puriſſimo ſanguine, vt D.Damaſcen. citatus à Diuo Thoma 3. *par. quæſt.* 32. *art.* 4.

Videri poteſt authoritas n.2. in 3.p. d.9.30.ſect.1.

7. *Probatur ſecundo multiplici ratione. Euaſio exploditur.*

Secundò arguitur rationibus. Sanguis eſt alimentum: ergo non eſt adhuc tranſmutatum, ſed tranſmutabile in ſubſtantiam aliti. Reſponderi poteſt ſanguinem non ſubſtantialiter tranſmutabilem eſſe in alitum, ſed accidentaliter, quia diuerſis membris applicatus diuerſas illorum diſpoſitiones recipit, forma ſubſtantiali eadem manente; ſed hoc contra rationem alimenti eſt, quod in principio diſſimilis naturæ eſſe oportet, teſte Ariſtotele 2. *de Anima*, *text.* 45. *&* 1. *de generat. textu* 38. Item quoniam aliàs quandocunque pars aliqua in ſuis diſpoſitionibus mutaretur, alimentum reciperet, quod eſt abſurdum. Præterea ſimili ratione dici poſſet chylum eſſe partem animantis, eiúſque informari anima. Ad hæc ex ſanguine lac, & ſemen conficiuntur, quæ neutiquam partes ſunt ipſius animalis, cùm non informantur anima; multo ergo minus & ſanguis. Denique in ſanguine, & aliis humoribus non inuenitur operatio; ergo neque animæ informatio. Antecedens patet, tum quia neque ſentiunt, neque continuantur cum parte ſentiente, vt conſtat experientia, docetque Ariſtoteles 3. *de hiſtoria*, *c.* 19. Tum, quia non nutriuntur, ſed per additionem creſcunt, ſicut aqua. Reſpondent verò nonnulli humores informari anima non quidem vt anima eſt, ſed vt eſt forma. Verùm contra ordinem naturæ eſt dari animam, vbi nulla operatio animæ apparet, natura enim vnicuique rei præbet operationes illi conformes.

Euaſio excluditur.

8. *Probatur tertiò experientia.*

Tertiò principaliter arguitur experientia. Nam ſanguis à vena continuo defluxu erumpit: ergo totus eſt eiuſdem ſpeciei; habétque eandem formam: at extra venam non informatur anima; ergo neque intra: putare autem quòd in ipſo exitu mutet formam, diſcontinueturque ab exiſtente in corpore, friuolum eſt, ac contra experientiam. Et confirmatur. Nam ſanguis in venis, ſicuti in vaſe continetur, vt Ariſtoteles dixit, ac proinde non eſt continuus partibus corporis: ergo non informatur illius anima.

Confirmatur

9. *2. Aſſertio. Vnde probatur.*

Dico ſecundò. Sanguis neceſſarius eſt ad integritatem animalis, non ſolùm vt alimentum eſt, ſed etiam vt ſanguis eſt. Hæc patet ex dictis, ac præterea, quia humores alij, quanuis alimenta non ſint, requiruntur tamen ad conſeruationem

A animalis: ergo multo meliùs ſanguis. Notandum ergo eſt in animali quaſdam eſſe partes tanquam inſtrumenta actionum; alias quaſi materiam actionum quarundam, alias, quæ fouent corpus, & à contrariis defendunt; alias verò, quæ deſeruiunt ad ornatum, & pulchritudinem totius corporis; humores ergo dati ſunt ad animantis conſeruationem; nam cùm diuerſas habeant qualitates, conſeruant corpus in debito temperamento; ſic ſanguis caliditate ſua fouet corpus, humiditate verò temperat, & quaſi irrigat; ſimiliterque alij humores, qui præterea neceſſarij ſunt ad excitandas paſſiones, ac deſeruire poſſunt etiam ad ornatum, ipſis quoque beatis, repléntque locum ſibi debitum in corpore

Declaratur amplius.

B ex natura ſua. Et per hæc patet ſolutio quartæ rationis ſuprà factæ *num.* 2. concedo enim ſanguinem eſſe de veritate humanæ naturæ, ideoque fuiſſe aſſumptum à Chriſto Domino, & præterea alia ſpeciali de cauſa, nempe, vt eſſet pretium redemptionis noſtræ, non ideo tamen omnia, quæ ſunt de veritate humanæ naturæ, informantur anima, ſed illa ſolùm, quæ aliquam operationem vitæ participant, & ex his patet falſitas illarum diſtinctionum de ſanguine num. tertio adductarum; nam totus ſanguis eiuſdem eſt rationis, vt patet ex colore, & aliis accidentibus, differentiaque ferè conſiſtit in maiori, vel minori illius defæcatione.

Satisfit obiter rationi quartæ in n.2.

10. *Ad authoritatẽ Ariſtotelis in n.2*

Ad argumenta. Ad primum locum Ariſtotelis
C reſpondetur, loqui illum de parte latè, prout comprehendit omnia quæ ſunt intra hominem, & deſeruiunt ad illius conſeruationem. Vnde etiam lac ibidem vocat partem. Ad ſecundum locum dic antiquos calorem naturalem appellaſſe animam, vt Ariſtoteles notat 2. *de partibus animalium, cap.* 7. & *ſect.* 27. *problematum quæſtione* 10. appellat calorem quaſi animantem; illo ergo loco ſeruauit hunc loquendi modum, vt ſanguis, quia ſemper eſt calidus, animatus dicatur. Vel dicito Ariſtotelem non velle ſanguinem eſſe de facto animatum, ſed in fieri, hoc eſt, per continuam nutritionem viuentis animari. Ad primam rationem negatur antecedens. Ad ſecundam falſa eſt conſequentia, eodem enim argumento probare-
D tur chylum informari anima, quoniam ventriculus, à quo fit, ſic informatur; dicendum ergo decoctionem illam non eſſe perfectam vſque ad vltimam aſſimilationem. Vnde poſt formationem ſanguinis indiget hepar actione alia, vt eo ſucco ſe nutriat. Ad tertiam neganda maior. Ad quartam reſponſum eſt numero præcedenti. Inferes: ergo ſanguis compoſitus eſt ex forma ſubſtantiali, & materia: ergo habet propriam, & diſtinctam naturam integram: ergo aſſumpſit Chriſtus duas naturas. Reſpondetur quæſtionem hanc eſſe de nomine; neganda ergo vltima conſequentia, quia ſanguis non cenſetur per ſe natura completa, quia per ſe eſt ordinatus ad integritatem alterius naturæ; Chriſtus ergo aſſumpſit per ſe naturam
E humanam, & conſequenter omnia, quæ ad illam conſequuntur, vnde neque dicetur Chriſtum eſſe ſanguinem, ſed hominem.

Ad primam rationem ibid. Ad ſecundam. Ad tertiam. Ad quartam. Replica diluitur.

CAPVT VI.

Vtrùm nutritio ſit omnibus viuentibus neceſſaria ad vitæ conſeruationem.

Diximus de obiecto vegetatiuæ potentiæ, dicendum ſequitur de actionibus illius, quæ 1.

 duæ

A duæ ſunt, nutritio, & generatio; nam augmentatio, quæ annumerari ſolet, tantùm ratione diſtinguitur à nutritione, vt alibi dictum eſt, aliæ verò actiones, vt tractio, expulſio, &c. omnes deſeruiunt illis duabus, neque de illis dicendum aliquid ſupereſt.

Pro parte negatiua arguitur. Primò.

Videtur igitur pars quæſtionis negatiua vera; primò, quia nutritio potiſſimè eſt data viuentibus à natura vt per illam acquirant perfectam quantitatem: ergo illâ acquiſitâ, ceſſat eius neceſſitas: ergo non eſt ſimpliciter, ac ſemper neceſſaria.

Secundò. Secundò, quia dantur multa viuentia, quæ nutricatione carent, vt ſemen.

Tertiò. Tertiò, quia per nutritionem potiùs mors cauſatur: ergo non eſt neceſſaria ad conſeruationem vitæ.

Quartò. Quartò. Vita eſſentialis conſiſtit in vnione animæ ad corpus, hæc autem vnio conſeruari poteſt ceſſante nutritione: ergo, &c. B Patet minor, quia nulla forma ſeparatur à materia propter ceſſationem ab operatione, ſed actione potiùs agentis contrarij: ergo neque anima.

2. De actione nutritiua quid ſit, & quomodo fiat, aliiſque ad illam pertinentibus dictum eſt in libris de generatione, ſolùm hîc ſupereſt dicendum de neceſſitate illius, & de modo, quo ex ipſius defectu cauſetur corruptio: ſunt autem in hac actione duo. Primum, alteratio præuia diſponens materiam. Secundum, conuerſio cibi in ſubſtantiam aliti.

Quorundam ſententia in præſenti capite.

Aiunt ergo nonnulli viuens conſeruari non poſſe niſi perpetuò aliquid conuertat in ſubſtantiam ſuam. Ita Nyphus 1.*de generat.cap.*5. *dub.*5. Alij C volunt nutritionem quantum ad alterationem præuiam eſſe ſemper neceſſariam, non quantum ad ſubſtantialem conuerſionem alimenti, & ita exponunt Ariſtotelem pronunciantem viuens tandiu viuere, quandiu nutritur.

3. *1. Aſſertio probatur.*

Dico primò. Viuens ſtatim à principio vitæ incipit diſponere alimentum, non tamen id conuertit, niſi tranſacto aliquantulo tempore. Probatur, quia alimentum non poteſt conuerti in ſubſtantiam aliti niſi diſponatur, debet autem diſponi in tempore, quia in inſtanti ob contrarietatem, ſeu reſiſtentiam diſſimilis alimenti: ergo præcedit tempus aliquod ante ſubſtantialem conuerſionem: ergo eo ſaltem tempore exiſtit viuens abſque actuali nutritione ſubſtantiali.

4. *2. Aſſertio probatur 1. ratione.*

D Dico ſecundò. Poſtquam viuens cœpit ſubſtantialiter nutriri, non neceſſariò eam actionem continuat, ſed poteſt aliquanto tempore viuere illa ceſſante. Probatur primò, quia in principio generationis potuit viuens (vt oſtenſum eſt) conſeruari aliquantulùm abſque illa actione: ergo & poterit in decurſu vitæ, quia non magis requiretur actio in progreſſu, quàm in principio.

Secundò experimento.

Secundò patet experientia; nam licèt homo ceſſet à cibando dies aliquot, non continuò moritur, quanuis debilitetur aliquanto, tunc autem ceſſat à conuerſione alimenti, cùm nullum habeat, imò propriam ſubſtantiam conſumat. Ergo, &c. Præterea contingit aliquando debilitari adeò vim nutriendi, aut cibum tam eſſe diſconuenientem, E vt non poſſit conuerti in ſubſtantiam aliti; ceſſabit ergo tunc propria nutitio.

Accedit Ariſtot.

Atque hanc concluſionem intendit Phyloſophus 5. *Phyſicorum, textu* 23. dum ait, *continenter moueri, quod minimum intermittit.* Quia videlicet nihil obſtat nutritionem, verbi gratia, patumper ceſſare, quominus dicatur viuens ſemper nutriri dum vita durat; conſentiúntque ibidem Diuus Thomas, & Themiſtocles.

5. *Aſſertio.*

Dico verò tertiò. Ceſſatio à conuerſione alimenti diuturna eſſe non poteſt abſque corruptione viuentis. Ita oſtendit experientia, ſed vt ratione oſtendatur, eſt aduertendum, quatuor aſſignari cauſas mortis.

Notatio prima pro eius probatione.

Prima eſt continua actio calidi in humidum. Secunda reactio cibi, & excrementorum. Tertia actio medij contrarij circunſtantis. Quarta continuus labor proueniens ex actionibus corporis, & intenſus calor, qui aliquando inde excitatur. Ita Auicenna *Fen.* 1. *primi cap. de temperamentis.* At enim tertia cauſa communis etiam eſt rebus inanimatis. Quarta verò neque eſt cunctis viuentibus communis, neque intrinſeca illis; duæ verò reliquæ intrinſecæ ſunt, & propriæ, quas Ariſtoteles tradidit *lib. de morte, & vita, & de longitudine, & breuitate vitæ,* quanuis Galeno non placeant *lib.de Marcore.cap.* 3. vbi ait eſſe impoſſibile, quòd calor, qui viuentia generat, conſeruat, & auget, eadem corrumpat. Si enim alia quantumuis diſſimilia viuenti aſſimilat, quomodo deſtruet ipſum viuens? Reſpondebitur fortaſſe exemplo ignis conſumentis materiam ignis, quanuis aliquo tempore ipſum conſeruet; hoc tamen exemplum oſtendit potiùs difficultatem; nam ſi ignis cum ſuo calore ſibi relinqueretur, ac contrarius aër non adeſſet, non corrumperetur planè, etiamſi materia deeſſet: idem ergo erit de calore viuentis, atque adeò per ſe loquendo poſſet viuens conſeruari diu citra nutritionem.

6. *Notatio ſecunda.*

Eſt ergo aduertendum ſecundò, radicem iſtius neceſſariæ corruptionis viuentium eſſe compoſitionem heterogeneam eorum, habent ſiquidem partes diuerſarum diſpoſitionum, ita poſtulante varietate operationum vitaliũm, vnde in quibuſdam prædominatur frigiditas, in aliis verò calor, quo fit, vt continua pugna detur inter ipſa membra; atque adeo licèt abeſſet extrinſecum corrumpens, ipſum viuens ex ſe deficeret, quia non ſeruatur, niſi partes eius ſint debitè diſpoſitæ, ipſâ verò inter ſe pugna à debita diſpoſitione deiiciuntur.

Notatio tertia.

Tertiò eſt notandum, quòd vita animalis ſpecialiter dicitur conſiſtere in calido, & humido, quia omnia membra viuentis calore conſeruantur, & ſemper viuens habet partem aliquam determinatam, in qua calor viget, nam quia hæc viuentia continuam habent actionem, & reactionem intrinſecam, data eſt illis à natura ſpecialis virtus alendi ſe, & reſtaurandi id, quod deperditur illa actione; hæc autem virtus præcipuè exercetur calore, vt infrà dicemus; quia verò calor eſt conſumptiuus humiditatis valde neceſſariæ ad conſeruationem viuentium; ideo actio hæc viuentis ſpeciali ratione dicitur eſſe calidi in humidum.

Notatio quarta.

Vnde notandum vltimò, quòd cùm calor hic viuentium ſemper agat, niſi applicetur extrinſeca materia, id eſt, alimentum, actionem conuertet in ipſa viuentis membra, conſumétque eorum humidum. Hinc enim experimur auulſam radicitùs arborem breui areſcere; intrinſeco ſcilicet calore abſumente humidum, attenuanteque, ac reſoluente illius ſubſtantiam, atque ita tandem, vel ex defectu materiæ, vel humoris viuens corrumpi; hæc ergo eſt ratio, quare viuentia deficiant ex defectu cibi, conſequentérque nutritionis.

Inſtantia remouetur.

Dices: ergo ſi nunquam deficiat alimentum, nutritio, ac viuens perpetuò durabit. Sed negatur illatio; impoſſibile enim eſt nutritionem perpetuò durare; nam *primo de generatione* docuimus ſubſtantiam reſtauratam ſemper eſſe minus perfectam, minoríſque virtutis, quia ſemper debilitatur calor naturalis, qui quoniam virtus finita eſt, tandem extinguitur, vt Ariſtoteles tradit *locis citatis*; impoſſibile ergo eſt, non deficiente etiam alimento vitam perpetuari, propagari

gari tamen nimium poteſt ratione optimi, moderatíque alimenti.

7. *Primum corollarium ex dictis.*

Ex quo etiam colligitur, multipliciter contingere mortem naturalem; ex defectu humidi, vt quando areſcit lignum: ex defectu nutrimenti, vt ſi quis fame periret: ex defectu caloris adeò debilitati, vt nihil iam poſſit conuertere alimenti, tunc enim extinguitur ab excrementis, aut frigiditate aliorum membrorum, ſæpe tandem mors accidit caloris ipſius exuperantia, ſæpe namque præter naturam, accenditur cibo, vel immodica exercitatione, innumeríſque aliis agentibus,quæ nos perpetuò tranſmutant, vt ait Plato *in dialogo de natura.* Colligitur etiam ex dictis, cur viuentia habeant certas vitæ periodos, & cur alia breuiori, alia longiori tempore viuant. Nam quoniam deficiunt ob intrinſecam actionem calidi in humidum,ea quæ melius temperamentum habent harum qualitatum, ex ſe longiorem vitam habent, ac quæ multum caloris,& humiditatis habent, diu poſſunt viuere,etſi nonnunquam contingat ex cauſis aliis, vt quæ deterius habent temperamentum longiùs viuant, propter commoditatem videlicet ciborum, vel habitationis, qua de re Ariſtoteles *lib.de longitudine,& breuitate vitæ.* Ex his ergo patet ſatis probatio concluſionis;neque verò eſt inconueniens, quòd calor conſeruans viuens corrumpat illud, vt ſuperiùs Galen.arguebat; conſeruat enim per ſe, corrumpit verò per accidens, quia vel ab extrinſeco nimium exuberat, vel nimium diminuitur,vel certè quia deeſt ipſa eius materia, ſeu nutrimentum,quo fit, vt acrimoniam ſuam conuertat in ipſum viuens, quapropter ſimile non eſt, quod de igne adducitur, qui ex contrariis partibus,ſicut viuens minimè conſtat.

Secundum corollarium.

Concluditur iam tertia aſſertionis probatio.

8. *Ad primum argumentum in num.1.*

Et hinc ad primum ex initio poſitis reſpondetur actionem nutrimentalem non eſſe tantùm neceſſariam ob augmentationem, ſed ſimpliciter propter viuentis conſeruationem, quanuis etiam augmentationi deſeruiat. Ad ſecundum de ſemine diximus *in 2. Phyſicorum*, dicemúſque plura *cap.*12. vbi ſoluetur apertiùs argumentum. Ad tertium patet ex dictis ſolutio. Ad quartum reſpondetur viuens non pendere à nutritione, tanquam à cauſa per ſe, vel tanquam ab operatione tantùm, ſed tanquam à via reſtaurandi deperditum,reſtauratione autem ceſſante tantiſper, non illico perire viuens, quanuis incipiat in corruptionem tendere.

CAPVT VII.

Vtrùm generatio ſit propria actio viuentis.

1. *Arguitur pro negatiua parte.*

VIdetur pars negatiua vera, quia talis actio neque conuenit ſolis viuentibus, cùm ignis ſibi ſimile producat, neque etiam omnibus, cùm multa ſint viuentia, quæ vim non habent generandi;ergo non eſt actio viuentium propria.Cõfirmatur. Nam viuentia ſpiritualia ſibi ſimilia non generant;ergo neque materialia, quæ minùs perfecta ſunt,ex gradu viuendi potentiam generandi vendicant, ſed fortaſſe aliunde. Et hinc etiam apparet falſum,quod ait Ariſtoteles generationem eſſe naturaliſſimum opus viuentium;nam magis naturale eſt, quod omnibus inſeparabiliter conuenit,quæ eſt nutritio.

2. *Prima aſſertio affirmatiua.*

Dico primò. Licèt generatio ſubſtantialis ſignificet cuiuſuis ſubſtantiæ productionem, attamen peculiari quadam ratione eſt propria actio viuentium. Ad probationem notandum eſt viuentia in generando ſui ſimilia, ſpeciale quidpiam habere, ex quo hæc actio illis ſpecialiter tribuatur: generant enim vitali quodammodo per deciſionem propriæ particulæ, id eſt, ſeminis. Nam ſicut nutritio à propria, atque impropria abſtrahens communis eſt viuentibus, ac non viuentibus, vt tamen dicit actum vitæ, propria eſt vegetabilium: ita generare abſolutè commune eſt non viuentibus, fieríque poteſt per meram actionem tranſeuntem cum ſola mutatione extrinſeci patientis, quod tamen vitali actioni repugnat: at generatio propria fit, vt dixi, per deciſionem alicuius particulæ ex propria ſubſtantia B generantis, in qua reſidet modo aliquo virtus illius.

Notatio pro declaranda aſſertione.

Vnde viuentium generatio (vt rem pro præſenti loco breuiter attingamus) definitur à S. Thoma 1.*p.q.*27.*art.*2.*& de Anima,lectione* 7.*textu* 35. Emanatio,ſeu origo alicuius viuentis à principio viuente coniuncto in ſimilitudinem naturæ ſpecificæ.Quam definitionem ſic ferè declarat 4.*contra.c.*11.Quo res eſt perfectior,eo illius productio ei eſt magis intrinſeca, & quo imperfectior,eſt magis extrinſeca. Vnde in Deo qui perfectiſſimus eſt,productio ad intra cum ipſo identificatur, ſiue actiuè, ſiue paſſiuè ipſam conſideremus, atque Filius qui perfectiſſimo generationis modo à Patre producitur, in illo manet, & C eiuſdem ſubſtantiæ eſt cum illo, (diſtinctus tamen in perſona quòd abſque tali diſtinctione non potuerit eſſe vera generatio) at inanimata circa res merè extrinſecas agunt, viuentia verò in generando aliquid diſtinctum à ſe producunt in perſona,& natura ſaltem numerica, in quo quidem à perfectione deuiant diuina,non producunt tamen illud ex aliena, & omnino extrinſeca ſubſtantia, ſed ex propria, videlicet ſanguine, aut humore aliquo ſimili, vt in plantis, ex quo virtute propria ſemen elaborant, cui vim imprimunt ad generationem perficiendam, propter quod dicitur emanatio hæc eſſe à principio vitæ coniuncto, tum etiam quia fit ex parte aliqua viuentis, quæ illi fuerat coniuncta; debet autem D talis generatio eſſe in ſimilitudine naturæ ex vi ipſius actionis: nam productio vermis, quæ fit per accidens ex putredine, vel ſuperfluitatibus alterius viuentis, non eſt propria generatio, de qua hìc loquimur, neque natiuitas, quæ vt talis ſit, vniuoca eſſe debet, atque in eadem natura ſaltem ſpecifica; quòd ſi fuerit in eadem natura numerica,multo erit perfectior, ſed talis generatio ſoli Deo conuenire poterit, atque ita manet probata concluſio.

3. *De definitione generationis preſsè ſumptæ latiùs author lib. 9. de Trinitate cap.1. à n.4.*

Dico ſecundò. Huiuſmodi actio non dicitur propria viuentium, quòd conueniat omnibus, ſed eis ſolis. Hæc eſt Ariſtotelis *lib.2. de Anima*, ac patet, quia non omnia virtutem generatiuam habent, vt dicetur *cap.* 10. Dico tertiò. Generatio ſui ſimilis eſt naturaliſſimum opus viuentium. Hæc ponitur ab Ariſtotele, ſed quo E ſenſu, vel qua ratione illam aſtruat,minimè conſtat. Quidam interpretantur *naturaliſſimum* non comparatiuè, ſed quaſi dictum ſit valde naturale, ſeu ad quod plurimùm natura inclinat. Ita Apollinaris illo loco *textu* 35.Quæ expoſitio fortaſſe vera eſt, ſed quia clara à multis reiicitur. Alij ergo omnes putant comparationem fieri ad alia opera viuentium,ſed quidam volunt fieri inter ſola opera vegetatiuæ partis,inter quæ generatio naturaliſſimum opus dicitur, quia eſt perfectiſſimum

4. *2. Aſſertio ſumpta ex Ariſtotele.*

Tertia aſſertio ex eodem. Primus ſenſus abſolutus circa proximam aſſertionem.

Secundus ſenſus comparatiuus. Quo pacto aliqui dictam comparationem intelligant.

fectiſſimum, cùm ſit productio ſubſtantiæ totalis, ac requirens generans in ſtatu perfecto, nutritiò verò ſit partialis aggeneratio, fiátque à viuente etiam imperfecto; ordinatur item ad conſeruationem indiuidui, quod eſt bonum particulare; generatio verò ad conſeruationem ſpeciei, quod eſt bonum commune, atque adeo excellentius, *primo Ethicorum, cap.* 2. Addunt præterea, quòd generatio finis ſit nutritionis, & augmenti, nutritur enim animal, & augetur, vt ad perfectam quantitatem producatur, perfectáſque operationes exerceat, inter quas prima eſt, ſui ſimilis generatio. *Quarto Meteor. cap.* 3. *&* 2. *de Anima, text.* 49. ſcribit Ariſtoteles generationem eſſe finem animæ vegetabilis, quod verum apparet, nam finis arboris, verbi gratia, eſt procreatio fructus, atque hæc eſt expoſitio communis Themiſt. Philop. & Simplic. Auerro. S. Thomæ *lectione quæſt.* 2. *de Anima, text.* 39. *&* 1. *par. quæſt.* 72. *& quæſt.* 38. *art.* 2. Ægidij 2. *de Anima, text.* 34. & aliorum.

5. *Quomodo alij eandem comparationem accipiant.*

Alij verò exponunt opus generationis eſſe *naturaliſſimum*, quia ad illud præ reliquis natura inclinat non extenſiuè, ſed intenſiuè; naturalius extenſiuè appellant quod pluribus conuenit, quo quidem modo generatio (aiunt) non eſt naturaliſſima, vt argumentum initio factum probat; intenſiuè verò dicitur naturalius, ad quod natura inclinat vehementiùs, & hoc modo accipiunt *naturaliſſimum*, quia ad illud maximè inclinat natura tanquam ad commune bonum, quod naturaliter ſemper magis appetitur, quàm particulare, ſicut lapis deſerit locum proprium, vt repleat vacuũ, ita Paulus Venetus *citato textu* 34. & Caiet. addens comparatione hoc modo facta inter operationes viuentium etiam ſentiendi, & intelligendi generationem eſſe naturaliſſimum opus.

6. *Allati ſenſus improbantur tum quòd non ſit maior inclinatio ad generandũ, quàm nutriendum.*

Sed hæc omnia parùm ſatisfaciunt, in primis enim minimè credo naturam magis inclinari in opus generationis, quàm nutritionis, vtraque enim actio ordinatur ad conſeruationem ſpeciei. Quod ita probatur, ideo generatio data eſt ad conſeruationem ſpeciei, quia tendit ad productionem alterius indiuidui in ea ſpecie, ſed etiam nutritio eſt ad conſeruationem ſpeciei: ergo hac ex parte æqualis eſt inclinatio naturæ; ex alia verò ſuperat nutritio, cùm per eam conſeruetur ſpecies in proprio indiuiduo, per generationem verò in alieno; at magis appetit res conſeruationem ſpeciei in ſeipſa, quàm in alia, *nam amabile quidem bonum* (inquit Ariſtoteles) *vnicuique autem proprium*; vnde bonum commune ſolùm præfertur particulari, quando non conſtant ſimul, quòd ſi particulare bonũ includat æquale bonum commune, profectò magis appetit natura id particulare, quàm commune aliud; ſi enim lapis replere vacuum poſſit, deſcendendo potius inclinabitur ad replendum, quàm aſcendendo. Neque experientia aliud oſtendit, ſecundùm quam videri poſſet delectatio generationis, vt numero præcedenti tangebatur vehementior, & magis alliciens, nam communiter non ſunt cætera paria, appetitus enim nutritionis, & generationis ſunt ita ſubordinati, vt non ſit poſterior, niſi ſaltato priore, quando enim viuens non eſurit, non multum appetit cibos, túncque appetitus alter viget: attamen ſi viuens indigeat potu, & cibo, non multum curaret de generando, ſed maximè appeteret nutrimentũ, id quod etiam ratio oſtendit. Nam materia ſeminis eſt ſuperfluum alimentum, priùs ergo viuens deſumit quod ſibi eſt neceſſarium, tum quod generationi: ergo appeti-

A tus ille propriæ conſeruationis eſt prior, ac maior. Rurſus ſi generatio, & nutritio in perfectione conferantur, non excedit generatio ſaltem eſſentialiter; nam ſunt actiones eiuſdem rationis, ac ſolùm differunt tanquam pars & totum integrale, ſicut productio ignis, & illius auctio eiuſdem rationis ſunt, eò vel maximè quòd viuentia communiter diſpoſitiuè tantùm concurrunt ad generationem ſui ſimilis, atque vtplurimum efficiunt ſemen; in nutritione verò effectiuè inducunt in materiam partem formæ, vel formam indiuiſibilem in materia præexiſtentem.

Tum quòd generandi actus non excedat eſſentialiter actum nutriendi.

7. *Authoris ſenſus vnus verior.*

Quocirca placet mihi ſententia D. Thomæ citato loco de Anima, generationem dici opus *naturaliſſimum* viuentium, vtpote maximè à natu-
B ra proueniens, maximéque commune rebus naturalibus, eſt enim generatio abſolutè dicta commune opus totius naturæ, & ideo viuentia in generando maximè aſſimilantur rebus merè naturalibus, vnde Ariſtoteles poſtquam dixit generationem eſſe *naturaliſſimum opus*, rationem ſubdidit, *quia omnia appetunt perpetuò conſeruari*, quæ ſanè ratio communis eſt rebus omnibus naturalibus, ac corruptibilibus. Poteſt etiam dici *naturaliſſimum*, quia eſt maximè neceſſarium ad conſeruationem viuentium. Nam quia nutritio non erat ſufficiens, addita eſt generatio non tanquam finis nutritionis, ſed potiùs vt ſupplens defectum illius, & vt plurimum ſe habet vt extrinſecus finis.

Alter ſenſus.

8. *Ad argum. & confirm. in n.* 1.

C Ad argumentum in principio patet ſolutio ex dictis. Ad confirmationem reſpondetur viuentia ſeparata non poſſe generare ſibi ſimilia propter eorum excellentem perfectionem, quæ non niſi per creationem eſſe poteſt. Neque verò indiguerunt generatione, quia incorruptibilia ſunt. Inferes: ergo viuentia materialia habent actionem aliquam perfectiorem quacunque angelica, ſubſtantiæ ſcilicet productionem: ergo habent naturam perfectiorem, ſiquidem illa eſt natura perfectior, quæ perfectiorem habet operationem. Reſpondetur comparationem non rectè fieri; eò quòd inter res diuerſarum rationum fiat, veluti, ſi ſubſtantiam corporalem compares accidenti ſpirituali. Abſolutè tamen dicendum, ſicut for-
D ma ſubſtantialis perfectior eſt accidentali, ita & actionem immediatè productiuam ſubſtantiæ quantum ad entitatem ſuam, eſſe perfectiorem actione productiua accidentis; eiuſmodi verò actionem non arguere magnam perfectionem in operante, cùm perfectio rei attendenda ſit ex ſubſtantia illius; quòd ſi operationes conſideres, tunc attendendæ ſunt illæ, quæ vltimatè fiunt propter perfectionem rei, quæ operatur, ac potiſſimè etiam eſt attendendus modus operationis; in his autem duobus excellunt maximè operationes viuentium ſeparatorum; quare, &c.

Inſtãtia ſoluitur, de qua latiùs author lib. 4. *de Angelis, c.* 25. *n.* 25. *& diſp.* 35. *Metaph. ſect.* 6.

CAPVT VIII.

F *Quo modo, & ordine perficiatur generatio.*

1. *Duplex quæſtionis punctum.*

IN hac quæſtione duo videnda ſunt. Primum, an ſimul introducatur anima geniti in materiam, an verò ſucceſſiuè. Secundò, ſi ſucceſſiuè, in quas partes prius: habétque locum quæſtio in perfectis animantibus, integræque organizationis, nam de plantis, & aliis imperfectis beſtiolis, quæ minimam organizationem requirunt, minima, aut nulla eſt dubitatio; quanuis proportionaliter applicari eis poſſit, quod de aliis dicemus. Videtur ergo quibuſdam apud Galenum, genera

Circa primum punctum opinio prima. generationem totam ſimul perficiꝭ, & animam ſimul incipere informare omnes partes animalis. Ratio eorum eſt, quia omnia membra corporis ſunt ſibi inuicem deſeruientia, neque vnum ſine aliis poſſet perfectè exercere ſuum munus: ergo, cùm anima vnitur corpori ad exercendas actiones ſuas, debet toti, & ſingulis partibus ſimul vniri, vt omnibus illis vti perfectè poſſit. *Secunda opinio.* Aliis videtur partes quaſdam animantis ante alias generari. Eſt ſiquidem mos naturæ, vt ab imperfecto ad perfectum procedatur: ergo priuſquam integrum viuens conſtituatur, generabitur aliqua pars, cui ſucceſſiuè addantur membra alia, vt fœtus perficiatur, atque ita in plantis experimur. Nam priùs radices emittunt, deinde paulatim pullulant. Ars etiam, quæ naturam imitatur, ita procedit. Sic verò opinantes diuiſi ſunt; nam Galenus, & Hippocrates, quibus multi ex medicis conſentiunt, aſſerunt primum omnium generari hepar, quòd in hoc membro ſit prima radix nutritionis, vtpote prima operatio *Huius authores diuiduntur.* in viuente neceſſaria. Alij verò, vt Ariſtoteles, & Auicenna, credunt cor primum omnium generari, quòd ſit membrum potiſſimum, à cuius influentia, & vitali calore membra reliqua dependent, eáque ſublata animal ſubitò moritur: *Nota.* ergo neceſſum eſt ante omnia generari. Pro reſolutione notandum, aliud eſſe loqui nos de modo, & ordine, quo partes corporis fabricantur; aliud de modo, & ordine, quo anima eas incipit informare.

2\. *1. Aſſertio.* Prima concluſio. Animantium corpora fabricantur ſucceſſiuè. Hanc probat argumentum ſecundæ opinionis. Accedit, quòd virtus ſeminis limitata ſit, & finita; non ergo poterit in eodem inſtanti componere tot, ac tam diuerſa membra, id quod etiam comprobat experientia.

3\. *2. Aſſertio.* Secunda concluſio. Hepar ante omnia membra fabricatur, ab illóque proceditur ad cor, à corde ad cerebrum, tum ſimul fiunt membra alia, *Notatio ad probationem.* quæ hiſce principalibus deſeruiunt. Ad probationem ſuppono, in viuentibus, de quibus agimus, triplicem eſſe virtutem; naturalem, ſeu nutritiuam; vitalem, quæ conſiſtit in continua mutatione pulſus; ac ſenſitiuam. Prima reſidet in hepate præcipuè. Secunda in corde. Tertia in cerebro, quæ omnia inferiùs probabuntur. Prima deinde imperfectior, & quaſi fundamentum aliarum. Secunda verò perfectior quàm prima, imperfectior autem quàm tertia; & quæ ad illam conſequuntur. *Probatur iam.* Probatur iam concluſio. Proceſſus naturæ ab imperfecto eſt ad perfectum, atque ab eo quod ſe habet, vt fundamentum, tendens per medium vſque ad complementum rei, ſed hepar eſt imperfectius inter hæc membra, & quaſi fundamentum aliorum, cor verò medium, cerebrum rationem vltimi habet: ergo conſtitutio eiuſmodi membrorum ordine præſcripto procedit. Confirmatur primò. Quoniam natura ſemper incipit à facilioribus, hepar autem facillimè fit, quia imperfectum eſt membrum, ſolam ferè coagulationem ſanguinis requirens, cor verò quia meliores diſpoſitiones, ac maiorem organizationem vendicat, difficiliùs formatur, multo tamen faciliùs quàm cerebrum, quod innumera habet organa, compoſitionémque mirabilem: ergo, &c. Confirmatur ſecundò, quia experientia oſtendit inanimantia in principio vi nutritiua pollere ſenſitiua exiſtente adhuc imbecilli, vitali autem mediocri, quod ſignum eſt in generatione ſeruatum fuiſſe talem ordinem. Aliam experientiam adducit Hippocrates lib. de natura

A infantis de muliere, quæ fœtum emiſit fabricato hepate tantummodo.

Circa ſecundum de ordine animationis, & introductionis animæ ſentit Aritoteles *ſecundo de generatione animalium, cap.* 3. primò introduci animam vegetatiuam, deinde ſenſitiuam, & vltimò rationalem, quem ſequitur D.Thom. 1.*p.q.*118. *art.*2.*ad ſecundum, & quæſtione* 76.*art.*3.*ad tertium, & de potentia quæſtione* 3.*art.*9.*ad nonum*; explicat verò de prioritate temporis, idémque videtur ſequi Albertus Magnus *tertio de Anima, ad finem, cap.vltimo*, & Thomiſtæ communiter. 4. *Circa 2. punctũ varia placita. Primum Ariſt. & D.Thom.*

Secundum placitum aliorum. Alij volunt ante inſtans introductionis animæ vltimæ in toto tempore organizationis non introduci aliquam animam in embrione; quoſdam verò motus B in illo apparentes fieri, vel ab anima matris, vel à formatiua ſeminis, quæ remanſit; animam ergo ingredi in corpus iam perfectè fabricatum. Ita Alenſis 2.*par. quæſt.*87.*memb.*3.*art.*6. *Tertium placitũ.* Alij opinantur embrionem à principio habere animam vegetatiuam, quæ proceſſu temporis eadem realiter manens fiat ſenſitiua, ac tandem rationalis. Quæ ſententia rectè à D. Thoma impugnatur, ſi intelligat primam animam eſſe eſſentialiter tantùm vegetatiuam inſtar plantæ, poſteáque euadere ſenſitiuam, illud enim impoſſibile eſt, quia forma non poteſt tranſire ab vna ſpecie in aliam; ſi tamen coincidat cum opinione ſequenti, erit probabilis. *Quartum.* Dicunt ergo alij cùm primùm corpus organizatur, ſtatim introduci animam in gene- C ratione vltimò intentam, v. g. rationalem, vel equinam, priùs tamen exercere opera partis vegetatiuæ, deinde alia; Ariſtotelem verò explicant de prioritate naturæ, aut operationis. Ita Alb.Magn. 1.*de Anima, tractatu* 2.*c.penult.* Marſil. 1.*de generatione, q.*5.*ad* 5.

5\. *3. Aſſertio. Probatur.* Sit tamen tertia concluſio. Hepar prius tempore animatur, quàm alia membra. Probatur, quia illius operatio eſt operatio vitalis: ergo procedit ab anima; ſed prius tempore exercet ſuas operationes vitæ hepar: ergo prius animatur. Minor patet, quia formato hepate paulatim procedit per intrinſecam ſumptionem alimenti ad ſui augmentum, & conſeruationem, id autem fieri vitali modo planum videtur, cùm fiat vni- D formiter ſecundùm omnes partes. *Confirmatur primò.* Et confirmatur primò. Nam hepar tunc temporis habet formam aliquam ſubſtantialem, aliquámque diuerſitatem partium, & organizationem: illa ergo forma eſt actus corporis organici: ergo eſt anima. *Confirmatur ſecundò.* Confirmatur ſecundò. Nam proceſſus naturæ eſt perfectiſſimus; optimus autem modus fabricandi corpus eſt vt conſtituto membro vno principali, ſtatim exerceat ſua opera vitæ, vt vitaliter fiat proceſſus ad alia membra, qui modus generationis in plantis apparet manifeſtè: ergo, &c. *4. Aſſert. ſuadetur.* Quarta concluſio. Cùm primùm cor fabricatur, informatur anima ſenſitiua. Nam ſtatim exercet opera talis animæ continuam palpitationem efficiendo, motúmque pulſus, atque influendo ca- E lorem vitalem in cætera membra.

6 *5. Aſſertio.* Quinta concluſio. Probabilius videtur, animam qua primò informatur hepar, eſſe vegetatiuam tantùm, & qua informatur cor, ſimiliter eſſe imperfectam. *Probatur.* Probatur, quia anima rationalis, v. g. vel alia perfecta, requirit maiorem multo organizationem, quàm ſit ſolius hepatis, vel cordis, & quocunque horum membrorum deficiente, ſtatim anima deſinit informare, vt experientia docet: ergo ſignum eſt non poſſe informare vnum tantùm, vel aliud membrum: ergo à principio generationis illa membra non informabantur

animâ

anima perfecta, ſed imperfectis aliis animabus, quaſi mediis ad introductionem vltimæ animæ.

Confirmatur.

Confirmatur, quia naturalis ordo generationis eſt, vt procedatur ab extremo ad extremum, per medium: ergo cùm ex materia ſeminis inanimata debeat procedi ad generationem animalis perfecti, conueniens eſt vt fiat mediis quibuſdam animabus imperfectis.

Inſtantia ſoluitur.

Dies: ergo in generatione hominis priùs generatur ex ſemine planta, aut brutum. Reſpondetur, ante inſtans generationis hominis, produci quoddam viuens præditum anima ſolùm vegetatiua, & inde aliud ſola ſenſitiua præditum, eſſeque veluti partialia viuentia, & quaſi vias ad alterius melioris introductionem, atque adeò non eſt inconueniens generari illa ex ſemine hominis, vel equi; an verò dici poſſint planta, aut brutum, quæſtio eſt de nomine.

7. *6. Aſſertio.*

Sexta concluſio. Probabilius videtur, animam perfectam in eodem inſtanti generationis informare corpus perfectè organizatum ex membris ſaltem principalibus; quale hepar, cor, atque cerebrum. Hæc probatur ex præcedentibus, patétque facile. Nam perfectæ animæ requirunt corpus perfectè organizatum: ergo vt minimum requirunt tria illa membra, vt introducantur. Item ſi poſt generationem aliquod abſcindatur, ſtatim perit animal: ergo non poteſt abſque illis membris conſeruari: ergo nec à fortiori generari. Tandem animalia perfecta animam ſenſitiuam, & vegetatiuam perfectam habent: ergo ad illarum introductionem requiritur corpus aptũ, vt integrum effectum recipiat, ſeu (quod idem eſt) ab anima formetur ſecundùm omnem ipſius perfectionem, quod non contingeret niſi haberet animal tria hæc principalia membra. Atque in ſenſu huius concluſionis verum habet opinio prima in numero primo aſſerens hæc membra ſimul generari, Galenus verò, & Hippocrates iuxta alias concluſiones procedunt.

8. *Ad Ariſt. in n. 1. allatum.*

Ariſtoteles denique falſum fundamentum poſuit, ſolùm cor eſſe membrum principale. Ad illius verò rationem reſpondetur, influentiam cordis eſſe quidem neceſſariam ad perfectam operationem animalis perfecti, quam tamen non habet donec perfectam animam obtineat, hepar verò dum ſola imperfecta anima informatur, actione cordis non indiget, neque eget pulſu, cùm animam ſenſitiuam non habeat, neque item eget calore cordis, cùm habeat ſufficientem, & iuuetur à calore matris, ac ſeminis, quod adhuc durat. Simili ratione cor dum habet imperfectam animam, habet etiam imperfectum tactum à cerebro non dependentem.

Quorundam euaſio exploditur.

Fortè autem quis dicat in generatione animalium perfectorum non poſtulari organizationem cerebri ad introductionem animæ, cùm non tranſcendat gradum ſenſitiuum, ideoque poterit in corde introduci. Reſpondetur in illo gradu eſſe perfectam, proindéque indigere perfecta organizatione, quæ ſine cerebro non conſiſtit.

CAPVT IX.

Quæ ſit potentia nutritiua, & augmentatiua.

1. *Potentiæ animæ vegetatiuæ quot vulgò numerentur.*

POſt obiectum, & actiones, dicendum ſequitur de potentiis vegetatiuæ animæ, quæ tres diſtingui ſolent, nempe nutritiua, generatriua, & augmentatiua, cuius diuiſionis rationem S. Tho-

A mas reddidit ſuprà, quia viuens indiget principio, vt producatur; productum verò neceſſe eſt, vt perfectum ſtatum quantitatis acquirat, ac demum, vt in acquiſito conſeruetur. Ad primum autem generatiua potentia dirigitur, ad ſecundum augmentatiua, ad tertium nutritiua.

Diſcutitur prima pars tituli, quænam ſit nutritiua. Opinio 1.

De prima ergo videamus, quænam illa ſit. Qua in re ſunt variæ ſententiæ, quidam aiunt virtutem nutritiuam eſſe qualitatem ab anima diſtinctam realiter, & vocant calorem naturalem re, & ſpecie diſtinctum ab elementari. Alij verò calorem eſſe eiuſdem ſpeciei. ſed hi ſolo loquendi modo inter ſe differunt, conueniunt ſiquidem quòd in vegetabilibus præter quatuor primas qualitates ponant aliam quæ potentia nutritiua dicatur, atque

B ſi calor naturalis vocetur, diſtinctus ſit ſpecie ab elementari. Cuius ſententiæ eſt Themiſt. 2. *de Anima, cap.* 18. Philopon. *ibid. fol.* 49. *col.* 1. & Alexander, Albertus item *tract.* 2. *cap.* 10. à quibus ſi roges quíſnam ſit proprius actus huius potentiæ; reſpondent eſſe dirigere calorem naturalem ad actum nutritionis.

2. *Arguitur pro eadem primò.*

Hanc opinionem inſinuat Ariſtoteles *ſecundo de generatione animalium, cap.* 4. vbi inquit incrementum prouenire à facultate, ſeu virtute animæ, vtendo calore tanquam inſtrumento, & *in* 2. *de Anima, textu* 41. & 50. ait animam vegetatiuam vti duplici inſtrumento ad ſuas actiones, quod dicti autores exponunt de potentia nutritiua, & calore. Ratione probatur primò, nam

C potentia nutritiua eſt propria paſſio animæ, ſed calor mixtorum vel elementaris eſt accidẽs commune; ergo diſtinguuntur. Et confirmatur. Nam potentia nutritiua diuerſorum ſpecie, eſt diuerſæ ſpeciei, calor autem eſt eiuſdem ſpeciei in omnibus; ergo diſtinguuntur.

Arguitur ſecundò.

Secundò arguitur. Anima eſt eleuatior forma, quàm forma elementaris: ergo debet vti eleuatiori inſtrumento ad ſuam actionem, nam inſtrumentum debet proportionari principali agenti: ergo præter calorem communem, indiget anima alia potentia.

Tertiò.

Tertiò arguitur. Nam calor elementaris intenditur, & remittitur; potentia autem nutritiua minimè, eſt enim potentia ab anima fluens, & inuariabilis, permanens cum ipſa: ergo, &c.

Quartò.

D Quartò hoc videtur commune aliis potentiis animæ, vt ſupponant primas qualitates, non verò includant. Nam viſus indiget humiditate cum diaphaneitate ad ſuum actum, tactus etiam prærequirit certum temperamentum primarum qualitatum: ergo ſimiliter de nutritiua potentia ſentiendum.

Secunda opinio priori contraria.

Secunda opinio aſſerit actionem nutritiuam fieri à ſolo calore naturali, qui licèt eiuſdem ſpeciei ſit cum elementari, vnitus tamen animæ, vt inſtrumentum in virtute illius, poteſt attingere introductionem illius in materia, nulla alia qualitate concurrente, & hanc ſententiam videntur ſequi Thomiſtæ.

3. *Notatio triplicis generis actionũ in nutricatione interuenientiũ.*

Pro reſolutione eſt aduertendum, actionem

E nutriendi eſſentialiter conſiſtere in perfecta aſſimilatione alimenti ad ſubſtantiam aliti vitaliter facta, qui modus in eo eſt vt conuerſio fiat per applicationem, diſtributionémque alimenti ad omnes partes viuentis cum reiectione ſuperflui. Vnde triplex genus actionum videtur in nutritione concurrere. Primum eſt earum actionum, quæ remotè concurrunt, vt tractio, & retentio alimenti, expulſióque excrementorum. Secundum eſt earum actionum, quæ proximiùs accedunt, & diſponunt ipſam materiam ad introductionem animæ. Tertium eſt actio ipſa inductiua animæ in materiam cibi, in qua planè conſiſtit

conſiſtit ſubſtantialis nutritio.

4. *1. Aſſertio, pro qua tamen conſulatur author diſp.18. Metap. ſect.2. vbi in contrariam partem inclinat.*

Hoc ſuppoſito ſit prima concluſio. Virtus à qua procedit actio inductiuæ animæ in materiã cibi, non eſt aliquod accidens, ſed ipſamet anima viuentis, quod nutritur, atque in viuentibus quæ acquirunt partem nouam formæ, pars ea educitur de materia cibi immediatè ab anima aliti; in viuentibus verò vbi noua non acquiritur forma, veluti in homine, ipſamet anima vim hebet vniendi ſe materiæ diſpoſitæ, & ſibi applicatæ abſque alio agente extrinſeco. Hæc eſt ſententia Durandi citati *in cap.1. huius libri*, & patet ex dictis à nobis 2. *Phyſicorum*, quia accidens non poteſt attingere productionem ſubſtantiæ, niſi diſpoſitiuè tantùm. Dices. In ſubſtantia chyli introducitur forma ſubſtantialis, & non anima, à qua ergo virtute introducitur? idémqne argumentum eſto de ſanguine. Reſpondetur animam habere virtutem inducendi formas imperfectiores, quæ viæ quædam ſunt ad perfectiorem. Dices vlteriùs. In viuentibus in quibus acquiritur pars formæ, ſi contingat partem acquiſitam eſſe perfectiorem præexiſtentibus, (veluti ſi pars à qua informandũ eſt membrum nobilius, denuò per nutritionem accedat ad partem, qua præinformabatur minus nobile) à quã, quæſo, virtute introducitur noua illa pars formæ? Reſpondetur id fortè nunquam contingere, ſed partem, quæ actione ſua efficit aliam, ſemper eſſe perfectiorem, quòd ſi fortè aliquando id eueniat, tunc introductio formæ in illam partem eſſe non poterit abſque iuuamine alicuius cauſæ vniuerſalis, perfectiorémque virtutem habentis.

5. *2. Aſſertio de mente Ariſtotelis, & Galen.*

Secunda concluſio. Virtus diſponens materiam cibi eſt temperamentum primarum qualitatum, & non qualitas aliqua ab illis diſtincta Oppoſitum huius concluſionis videtur intendere prima opinio, eſſe tamen videtur ex ſententia Ariſtotelis 2. *de partibus animalium*, *cap.1.* & Galeni libello, de differentia morborum, aſſerentium viuentia exercere actiones ſuas mediis temperamentis. Ratione arguitur primò.

Probatur 1.

Nam in rebus naturalibus temperamentum conſeruans formam in materia, eſt virtus ad diſponendam aliam materiam ad introductionem ſimilis formæ: ergo idem erit in nutritione, quæ in aggeneratione quadam, & aſſimilatione ſubſtantiali conſiſtit; neque adeò aliquid inuſitatum in natura ponendum eſt ſine neceſſitate. Antecedens patet inductione. Nam ignis ad generandum ignem non diſponit materiam, niſi propriis diſpoſitionibus, nempe calore, & ſiccitate, idémque eſt in aliis elementis, & in mixtis etiam: vinum enim non conuertit aquam niſi medio virtuali calore. Et ratio vniuerſalis eſt, quia ad conuerſionem vnius ſubſtantiæ in aliam, ideo requiritur alteratio, vt diſponatur materia, non poteſt autem melius diſponi, quàm per eaſdem diſpoſitiones agentis: ergo hæ ſufficiunt, omnia verò alia ſuperflua ſunt. Explicatur. Nam in oſſe, v.g. eſt forma, & materia, ac tale temperamentum qualitatum, ex quo reſultat certa denſitas, durities, &c. ergo ſi os alteret medullam, & ſimili temperamento illam diſponat, reſultabit eadem denſitas, & durities, aggenerabitúrque pars oſſis: id ergo ſufficit, ac proinde ſuperfluæ ſunt potentiæ aliæ.

6. *Probatur 2.*

Secundò arguitur. Nam diuerſæ partes viuentis diuerſam generant ſubſtantiam, vt hepar ſanguinem, ventriculus chylum, &c. ergo vel

A illa diuerſitas prouenit ex ratione potentiæ nutritiuæ, vel ratione diuerſorum temperamentorum. Si primum, ſequitur in ſingulis membris heterogeneis eſſe ponendam diuerſam potentiam nutritiuam, quod etſi concedant Viguerius in inſtitutionibus theologicis *cap. 1.* Ferrar. 2. *contra gentes*, *cap.73.* Apollinaris 2. *de Anima*, *art. 2. quæſt. 9.* abſurdum tamen eſt, ac ſine neceſſitate dictum; debet ergo concedi ſecundum, quod eſt veriſſimum; nulla ergo alia ratione caro adgenerat partem carnis, & os partem oſſis, quia habent diuerſum temperamentum, diuerſimodéque diſponunt materiam ſibi applica-

B tam. Et confirmatur experientia. Nam vnaquæque pars generat partem ſibi ſimilem: ergo id accidit, quia introducit in illam ſimiles diſpoſitiones; ergo per eas ſit diſpoſitiuè nutritio, & non per aliam qualitatem. *Confirmatur.*

7. *Probatur 3 per dilemma. Prima pars dilemmatis.*

Tertiò arguitur. Nam vel illa potentia nutritiua aliquid immediatè operatur circa nutrimentum, vel nihil. Primum dici non poteſt, quia vel erit aliqua potentia ſibi ſimilis, vel aliqua primarum qualitatum, vel eſt ipſa formæ ſubſtantialis inductio. Nihil iſtorum poteſt dici probabiliter; nam potentia vitalis non eſt actiua ſibi ſimilis; atque ſi eſſet, id certè faceret poſt conuerſionem alimenti, ac adeò illa potentia

C non concurreret ad productionem. Iam ad efficiendas primas qualitates neceſſariæ non ſunt aliæ præter ipſas primas. Ad formã denique ſubſtantialem vel non poteſt attingere per ſe accidentalis potentia; vel ſi poteſt, nulla alia eſt, quàm quæ materiam diſponit. Si verò detur ſecundum, nempe illam potentiam nihil immediatè efficere, ſed vti ſolùm calore, vt inſtrumento, illúmque dirigere, quod prima opinio videbatur aſſerere; id facilè improbatur, quia potentia tribuitur ſubſtantiæ, vt operetur, potentiæ verò ipſi non tribuitur alia potentia, vt inductione patet, & ratione, quia aliàs eſſet proceſſus in infinitum. Nam qua ratione vna potentia vteretur alia, eadem ratione illa potentia poſtularet aliam, ac præterea modus ille, quo potentia nu- *Secunda pars.*

D tritiua dirigeret calorem, eóve vteretur, intelligibilis non eſt, & ſuperfluus: nam quidquid fingatur, non poteſt calor niſi calefacere, neque ratione illius directionis potentia vnquam perficeret, quod per ſe ipſa non poſſet.

8. *3. Aſſertio bipartita. Vide citatum locum Metaph.*

Ex his ſequitur tertia concluſio. Calor viuentis diſpoſitiuè tantùm efficit digeſtionem, & decoctionem, vnde eiuſdem ſpeciei eſt cum elementari. Prima pars conſtat ex dictis, quia accidens tantùm diſpoſitiuè attingit adgenerationem ſubſtantiæ. Secunda verò pars ſuadetur. Nam viuentis calor ipſemet eſt, ex quo conficitur temperamentum mixti, ſed talis calor elementaris eſt: ergo, &c. Confirmatur. Nam ſuperfluum eſt

E multiplicare ſpecies calorum abſque neceſſitate. Et hæc ſanè eſt ſententia Ariſtotelis 2. *de Anima*, *textu 41.* aſſerentis ignem eſſe concauſam nutritionis, nimirum eius virtutem, & *textu 50.* ait calidum operari decoctione, neque vnquam diſtinxit Ariſtoteles duplex calidum, idémque habet de ſenſu, & ſenſibili, *cap.4.* de iuuẽtute, & ſenectute *cap.4.* colligitur etiam ex 2. de partibus animalium *cap.6.* & *7.* vbi legimus calorem eſſe facultatem qua anima exercet hanc actionem, quod repetit etiã *lib.3. c.6.* & *9.* itẽ citato loco de iuuentute, & ſenectute expreſsè docet decoctionẽ neque ſine anima, neque ſine caliditate eſſe, *calore enim*, ait, *concoquunt omnia*. Idem colligitur ex D. Thoma 1.

ma 1. *part. quæſt.* 78. *art.* 2. dicente animam vegetatiuam eſſe imperfectiorem aliis, quòd ſuam actionem exerceat media qualitate elementari. Idem tradit *q.* 10. *de veritate*, *art.* 1. *ad* 2. *& q. de Anim. art.* 13. *&* 1. *de Anima*, *lectione* 14. *& lib.* 2. *lectione* 5. *in princ.*

9. *Obiectio contra ſecundam partem aſſertionis.*

Sed contrà. Nam Ariſtoteles 2. *de generatione animalium*, *cap.* 3. ait animalis calorem neque ignem eſſe, neque ab igne originem ducere, & D. Thom. 1. *part. quæſt.* 118. *art.* 1. *ad tertium*, vult calorem elementarem eſſe inſtrumentum virtutis nutritiuæ, ſeu caloris naturalis. *Confirmatur.* Confirmatur. Nam calor animalis eſt viuificus, generat, ac nutrit carnem, oſſa, & neruos, &c. elementaris verò non habet eiuſmodi virtutem, quin potiùs de ſe deſtructiuus eſt viuentis. Propter hæc multi diſtinguunt duplicem calorem, cæleſtem, & elementarem, cæleſtémque aiunt eſſe viuificum, communicatúmque viuentibus, ac diſtingui ſpecie ab elementari. *Fernelius & alij obiectioni cedũt.* Ita Fernelius 4. *Phyſiolog. cap.* 1. Nyph. 1. *Meteor. com.* 35. *quæſt.* 1. Mirandula *lib.* 3. *contra Aſtrologos cap.* 3. Marcellus *in ſuo lib.* 2. *de Anima. cap.* 3. & alij Ferrar. verò 2. *contra gentes, cap.* 73. tres diſtinguit calores eſſentialiter diuerſos, cæleſtem, & elementarem, & vitalem.

10. *Rectiùs Caietanus, Argẽterius, & alij.*

Sed immeritò hi calores multiplicantur, cùm accidentaliter ſolùm diſtinguantur, vt notauit Caiet. optimè *dicta quæſt.* 118. & latiùs Argenterius *lib.* 1. *de ſomno*, *& vigilia*, *cap.* 5. éſtque ſententia D. Thom. *ad textum* 41. *libri* 2. *de Anima.* Alexandri & Ægidij *ibid.* Albert. *lib.* 2. *de animalib. tract.* 2. *cap.* 4. Bonauenturæ *in* 2. *diſt.* 17. *quæſt.* 2. Auerrois 7. *colliget. cap.* 2. Saxoniæ *lib.* 2. *de Anima*, *q.* 5. Marſilij *ibid. q.* 4. Achilini *lib.* 2. *de elemẽtis*, *dub.* 10. & aliorũ. Ratio autem eſt, quia effectus horum calorum primarius, & proprius idem eſt, nẽpe calefacere, neque calor aliquis viuificat modo alio, quàm calefaciendo, & diſponẽdo. Differẽtia verò eſt, quòd elementaris dicitur ſecundùm ſe ſpectatus, ac ſine vllo temperamento. Vnde quantum eſt de ſe corrumpit, & diſponit ad ignem, calor verò naturalis, ſeu vitalis eſt attemperatus ſecundùm certum gradum, in quo intrinſecè cõſequitur rationem animæ, ac diſtingui ſolet contra ignem; de hoc ergo dicitur ab Ariſtotele, quòd non ducat originem ab igne, quia non fit actione ignis, ſed ab intrinſeco conſequitur animam; huic autem calori vitali aliquando additur ab intrinſeco calor cibi, vel alicuius medicamenti ad decoctionem faciliùs exequendam, ſicque dicitur tunc vitalis calor iuuari ab elementari, eóque vti ad actionem ſuam; non verò quòd in animali ab intrinſeco ſint duo calores; atque ita *D. Thomas explicatur.* eſt interpretãdus D. Thom. *dicta quæſt.* 118. *primæ partis*, & colligitur interpretatio ex eodem *in* 2. *diſt.* 19. *quæſt.* 2. *art.* 3. vbi ait, in animali dari calorem naturalem, per quem exercet opera vitalia, & addit non quòd calor hic non ſit quędam qualitas mixti, ratione cuius ignis dicatur mixtum animatum componere, ſed propterea dicitur non elementaris, quia non eſt deſumptus ab igne, ſed ab anima ipſa; quod etiam ipſæ experientiæ confirmant. Nam hic noſter calor naturalis intenditur à calore elementari, & remittitur à frigiditate etiam elementari: ſunt ergo eiuſdem rationis. Hinc intelligitur, quo modo calor viuificet, nempe diſpoſitiuè in quantum complet temperamentum requiſitum ad introductionem *Reſolutio contra priores authores.* animæ viuentis. Quomodo item dicatur producere aurum, vel argentum. Eodem verò modo

A calor Solis dicitur viuificans, quia cùm ſol ſit cauſa vniuerſalis, ſua actione iuuat, & complet ſæpe temperamentum viuentis: concludamus ergo diuiſionem illam caloris eſſe accidentalem, ac membra ſolùm diſtingui per reſpectus ad diuerſas cauſas efficientes, vel ad diuerſos effectus ſecundarios, ſícque erit interpretandus Commentator *de ſubſtantia orbis, cap.* 2. *&* 12. *Metaph. commento* 18. vbi hos calores etiam diſtinxit.

Ex quibus ſtatuitur quarta concluſio. Non ſolùm calor viuentis, ſed etiam qualitates alię complentes temperamentum, ſeu complexiones illius, concurrunt diſpoſitiuè ad nutritionem. Huic concluſioni contradicunt multi ex medicis, aſſerentes ſolum calorem, nulla alia qualitate prima 11. *4. Aſſertio, cui reſiſtunt medici plerique.*

B concurrente, efficere nutritionem, & ſpecialiter de frigiditate aiunt, quòd per ſe nihil efficiat, ſed per accidens tantùm, temperando ſcilicet calorem. Nam ſi daretur (inquiunt) calor temperatus ſine frigiditate, idem efficeret. Ita quoque Albertus 2. *de Anima*, *tract.* 2. *cap.* 8. Auer. 4. *Meteororum, &* 2. *de partibus animalium*, *cap. de cerebro*, Zimara *theoremate* 72. Valleſ. *lib.* 5. *controuerſ. cap.* 11. ex Galeno *lib.* 3. *de cauſis ſymptomatum, cap.* 3. & Auicen. *fen prima primi, doctrina* 6. *cap.* 3. qui aiunt frigiditatem non deſeruire ad operationes vitales, quin potiùs illas impedire. Vnde experientia conſtat frigus ſtupefacere, vt in paralyſi, priuare animam motu, & ſenſu. Confirmatur, inquit Valles, nam creſcente calore non ſtatim im-

C peditur nutritio, maximè verò creſcente frigore, quod ſignum eſt, calorem per ſe efficere nutritionem, frigus verò non item; temperat ergo ſolummodo. Vnde quando nimium eſt, plus iuſto temperat, ideóque impedit: huc accedit communis vox Philoſophorum dicentium calorem efficere concoctionem, nullam autem mentionem faciunt aliarum qualitatum, ſic Ariſtoteles vniuerſam coctionem calore fieri ſcribit 3. *Meteororum, cap.* 9. *& lib.* 4. *cap.* 2. *& lib.* 4. *de partibus*, *cap.* 3. *& lib.* 4. *de generatione animalium*, *cap.* 1. Galen. quoque *lib.* 2. de naturalibus facultatibus ait coctionem, & nutritionem, & omnem ſucci generationem eſſe ab innato calido, idem habet *lib.* 1. *Aphoriſmorum, cap.* 15. *& lib.* 5. *cap.* 22. *& lib.* 2. *ad*

D *Glauconem.*

Nihilominus tamen concluſio poſita videtur veriſſima, & illam confirmant omnia adducta pro ſecunda concluſione: nam id, quo viuens diſponit alimentum, non eſt ſolus calor, ſed totum temperamentum, quod probatur, quia cùm ex materia cibi debeat fieri pars carnis, vel oſſis omnino ſimilis præexiſtenti, neceſſariò debet habere temperamentum eiuſdem rationis: huiuſmodi autem temperamentum neque in ſolo calore conſiſtit, neque ab illo ſolo fieri poteſt: ergo debet fieri à toto temperamento præexiſtentis carnis, vel oſſis: ergo totum illud denuo factum cõcurrit diſpoſitiuè ad nutritionem. 12. *Suſtinetur, & probatur præcedens aſſertio. Primò.*

Secundò per nutritionem debent membra com- *Secundò.*

E poni cum eadem organizatione carnis, vel oſſis &c. huiuſmodi autem organizatio non prouenit ex ſolo calore, ſed etiam ex aliis qualitatibus primis, & ſæpe ex illis præcipuè, vt durities oſſis ex ſiccitate, & frigiditate: ergo requiritur actio aliarum qualitatum, præter calorem. Tertiò qualitates aliæ ſunt actiuæ naturaliter: ergo ſimul agent cum calore; quid enim obſtabit? Quartò alimentum, quod conuertitur in ſubſtantiam aliti, cùm eius ſit pars, maiorem ſortitur frigiditatem, quàm haberet antea: ergo frigiditas fuit operata *Tertiò.* *Quartò.*

in

Accedit Ariſt.

in conuerſione talis alimenti. Atque hæc eſt ſententia Ariſtotelis 2. *de generatione animalium, cap.* 4. dicentis incrementum prouenire à virtute animæ, vtendo caliditate, ac frigiditate, vt inſtrumento.

13. *Ad motiua in contrarium adducta n.11.*

Argumenta in contrarium facilè ſoluuntur. Nam frigus, & calor, & aliæ qualitates deſeruiunt operationibus viuentis, ſi ſint in debito temperamento; in exceſſu verò impediunt, & corrumpunt, vt Ariſtoteles docet loco proximè citato; quia tamen calor magis eſt ſecundùm naturam animalis, quàm frigiditas, ideo huius immoderatus exceſſus magis nocet, ac magis impedit concoctionem, cùm magis condenſet, & minùs agat. Nimius etiam calor, ſi adſit, impedit concoctionem, & ſæpe etiam ſuccum conuenientem diſſoluit. Ad communem vocem reſpódetur eſſe deſumptam à principaliori qualitate, non verò à totali, & integra; ſic enim dicimus, & ignem calore agere, eo quòd actio ſiccitatis minor ſit multo quàm caloris; ſic ergo in propoſito actio frigiditatis eſt minima, ac ſæpe nulla, ſi fortè habeant maiorem frigiditatem alimenta, quàm ſit neceſſaria nonnullis animantis partibus; reſpectu tamen earum partium, in quibus prædominatur frigus, certè frigiditas conducit plurimùm ad perficiendam nutritionem. Ex dictis intelligitur maxime, & facilè quomodo ex eodem cibo generetur calor, os, neruus, &c. ab eadem nutritiua virtute; ratio enim eſt, quia temperamenta talium partium ſunt diuerſa; nam vnaquæque agit ad ſui nutritionem per proprium ſibi temperamentum: facit ergo ſibi ſimile. Porrò quædam ſunt membra deſtinata à natura ad præparandum cibum omnibus membris, vt hepar, & ventriculus: hæc ergo in prima decoctione non faciunt ſubſtantias omnino ſibi ſimiles, quia temperamentum non peruenit ad omnimodam ſimilitudinem, attamen faciunt ſubſtantias valde ſimiles propter propinquitatem temperamenti.

14. *1. Aſſertio bipartita.*

Quinta concluſio. Virtus attractiua, & retentiua expulſiuaque excrementorum potentia eſt realiter diſtincta ab anima, & à qualitatibus primis, in ſe tamen vna videtur realiter. Prima pars probatur ex diuerſitate agendi, attrahere enim alimentum & illud diſponere, actiones ſunt omnino diuerſæ ab actionibus primarum qualitatum: ergo & potentiæ. Item in magnete virtus ad trahendum ferrum non eſt forma ſubſtantialis, nec temperamẽtum primarum qualitatũ vt oſtendimus in fine librorum de generat. ſed eſt ſpecialis qualitas, idémque eſt in ſimilibus aliis: ergo idem erit in viuente dicendum de hac virtute attrahendi alimentum. Tandem qualitates primæ, quòd ſint in animali, non ideo recipiunt nouam virtutem, & actionem: ergo temperamentum primarum qualitatum tantùm poteſt agere ſimile temperamentum: ergo ad actiones alterius rationis, vt attrahere, retinere, &c. neceſſaria eſt noua virtus. Quòd verò hæc ſit vna tantùm, probatur. Nam illa tria ſe mutuò conſequuntur, retentio enim eſt quaſi terminus attractionis; eadem autem eſt virtus cauſans motum, & terminum; tunc vlteriùs, retinere conueniens, expelleréque diſconueniens, habent inter ſe magnam vicinitatem: ergo ad hæc ſufficit eadem virtus, quæ retinendo vnum expellat aliud.

Suadetur prior pars. Primò. Secundo. Tertiò. Suadetur poſterior.

15. *Aliqui poſteriori parti aſſertionis repugnant.*

Nonnulli quidem has omnes potentias volunt eſſe diſtinctas, vt Viguerius, & Apollinaris *ſuprà*, & ex medicis nonnulli. Alij eſſe ipſum calorem naturalem, vt Fernelius *lib* 5. *Phyſiologiæ, cap.* 4. quod tamen diximus, videtur probabilius; ac fortè prima opinio poſſet ad hunc ſenſum explicari, nempe quòd præter temperamentum diſponens materiam cibi neceſſaria ſit ſpecialis virtus animæ vegetantis, quæ diſtribuat alimentum, trahendo ad ſingulas partes, ibíque retinendo, & expellendo ſuperflua; quo quidem modo dici poſſet eam potentiam dirigere, moderaríque actionem caloris naturalis; attamen quidquid ſit de ſenſu opinantium, quod à nobis expreſſum eſt verum videtur; oportet tamen addere virtutem attractiuam diuerſæ rationis apparere in membris diuerſis, diuerſitatémque magnam in huiuſmodi actionibus præ ſe ferentibus: ſic in hepate ſpecialis virtus apparet ad trahendum chylum in renibus, alia diſtincta ad trahendum ſerum, & in liene ſimiliter, &c. ſicut in diuerſis herbis diuerſa eſt virtus iuxta diuerſitatem tractionum, & actionum.

Trahitur ad cõmodum ſenſum 1 opinio in n. 1. allata.

Quo pacto accipienda ſit poſtero pars aſſertionis.

16. *Ad primum locum Ariſtotelis in n. 2.* *Ad ſecundum locum.*

Iam ad argumenta primæ opinionis. Ad primum locum Ariſtotelis patet expoſitio ex dictis; vel fortè eo loco per facultatem animæ intelligit Philoſophus principalem illius virtutem. Ad ſecundum locum reſpondetur Ariſtotelem per nutrimentum intellexiſſe inſtrumentum ſeparatum; calorem verò coniunctum, vt exponunt Themiſtius, Simplicius, Commentator, & alij. Ad primam rationem dicto potentiam nutritiuam, ſi ſumatur pro virtute aſſimilatrice, eſſe ipſam animam realiter; ſi pro virtute trahente alimentum, eſſe paſſionem animæ à calore diſtinctam; ſi pro virtute diſponente, ipſum eſſe temperamentum viuentis, quod in diuerſis viuentibus eſt diuerſum. Ad ſecundum iam tribuimus animæ virtutem quandam perfectiorem, ac temperamentum ipſum perfectius eſt, neque eſt opus alia virtus, quia nutriendi actio inter vitales infima eſt. Ad tertium potiùs nutritiua virtus remittitur, atque intenditur ad intenſionem, & remiſſionem caloris, vt experientia docet. Ad quartum exempla ſunt falſa, nam ſenſorium ſenſus non eſt inſtrumentum effectiuè concurrens cum ſenſu ad actionem, ſed ſubiectum eſt potentiæ, quod oportet commodè diſpoſitum eſſe; dicitur autem organum, quod ſit inſtrumentum animalis, non verò potentiæ.

Ad primum argumentum in eodem n. 2. *Ad 2. argumentum.* *Ad tertium.* *Ad quartum.*

17. *Satisfit item parti ſecundæ tituli.* *Primò.*

Ex his colligitur quid dicendum ſit de potentia augmentatiua, cùm enim nutritio, & auctio eadem actio ſint, eadem etiam erit potentia. Primò, quia qua virtute alimentum conuertitur in ſubſtantiam aliti, eadem acquiritur quantitas illius, quæ ſi ſit maior, quàm deperdita, dicitur augmentatio. Secundò, quantitas non producitur niſi cum ſubſtantia; eadem ergo virtus eſt acquiſitiua ſubſtantiæ, & quantitatis. Tertiò virtus productiua quantitatis non eſt alia quantitas: eſt ergo eadem virtus, quæ producit ſubſtantiam. Antecedens certum videtur apud omnes, qui profectò nullam phyſicam actionem quãtitati tribuunt. Conſequentia verò inde ſuadetur, quia quidquid aliud aſſignetur, poſterius eſt augmentatione, ac proinde principium illius eſſe non poterit. Confirmatur etiam exemplo ignis, nam eadem virtus nutritur, & augetur ſuo modo. Atque hæc eſt ſententia Ariſtotelis 1. *de generat. cap.* 5. vbi ait nutritionem, & auctionem eſſe eandem actionem, & alibi ſæpe, ſicut calori natu

Secundò. *Tertiò.*

naturali tribuit nutritionem, & augmentationem, vnde *cap.* 4. de ſenſu, & ſenſibili ait calidum augmentare. Idem repetit 3. *de partibus*, *cap.* 6. conſentit Philoponus 2. *de Anima*, *fol.* 49. *col.* 3. Themiſtius *cap.*17. Durandus *in* 1. *diſt.* 3. *p.*2. *quæſtione* 2. *art.*1. oppoſitum quidem inſinuat Albertus 2. *de Anima*, *tract.*2. *cap.*9. & tenent apertè Venetus, & Thienenſis *textu* 50. Iandunus *quæſt.* 13. Apollinar. *quæſt.* 9. Iauellus *quæſt.*18. Sed fortaſſe putarunt hi authores actionem nutritiuam, & augmentatiuam eſſe diſtinctas omnino, ac minimè ſubordinatas: quod cùm falſum ſit, conſtat eandem virtutem ad eas ordine ſuo exercendas ſufficere, cùm vulgare ſit in philoſophia actionem vel effectum primarium, & ſecundarium, virtutes diſtinctas non arguere.

Venet. & alij aduerſantes reiiciuntur.

18\. *Obiectio contra paulo antè reſoluta.*

Oppones tamen. Si potentia augmentatiua ipſe eſt calor naturalis: ergo quandiu calor ille durauerit, ac viguerit, tandiu durabit augmentum; conſequens verò falſum eſt. Nam pueritia tempus eſt augmenti, teſte Galeno, & Auicenna, non autem iuuentus, & tamen non minùs viget calor in iuuentute, quàm in pueritia. Reſpondetur ex Alberto ſuprà *cap.6.* diſcrimen eſſe, in pueritia enim membra ſunt mollia, quod neceſſarium eſt, vt alimentum poſſit per illa diſcurrere, omniaque augere: at in iuuentute iam membra duriora ſunt propter maiorem exſiccationem, & hinc eſt, quòd pueri plus, quàm dimidium ſuæ quantitatis circa ſeptimum annũ obtineant, poſtmodum verò procedit augmentũ vſque ad vigeſimum primum remiſſiùs communiter loquendo; poſt vigeſimum primum verò non fit augmentum ſecundùm longitudinem, quòd oſſa multo duriora ſunt, procedit tamen ſecundùm latitudinem creſcente, & pingueſcente carne, quæ mollior eſt. Vnde colligi poteſt ratio, quare plus alij, quàm alij creſcant ſtante æquali calore naturali, nam quidam exiguam habent humiditatem, multam verò ſiccitatem, ideóque à principio oſſa habent duriora, quæ difficiliùs dilatari valent.

Reſponſio ex Alb.

Varietas in accreſcendo tum in eodem, tum in diuerſis, vnde.

19\. *Nutritiua & augmentatiua nec formaliter diſtinguuntur.*

Quærat fortaſſe aliquis, an potentia augmentatiua, & nutritiua ſaltem formaliter diſtinguantur. Reſpondemus negatiuè propriè loquendo. Habent ergo ſe, vt eadem potentia exiſtens in diuerſis ſtatibus, ſicut etiam accretio ipſa, & nutritio formaliter non diſtinguuntur; ſed per diuerſos reſpectus. Vrgebis augmentatiuam poſſe auferri manente nutritiua. Sed non rectè, vt plurimum enim vigor illius potentiæ flacceſcit, eadem quoad entitatem ſuam permanente.

CAPVT X.

Quid ſit potentia generatiua, & an ſit à nutritiua diſtincta.

1\. *Prima opinio quorundam expoſitorum Ariſt.*

Secunda.

IN hac quæſtione quidam ſine diſtinctione opinantur huiuſmodi potentiam eſſe qualitatem quandam realiter diſtinctam à potentia nutritiua, & ab aliis, quam videntur ſequi expoſitores 2. *de Anima*, *textu* 42. Alij verò credunt eſſe eandẽ cum nutritiua, quod inſinuat ibidem Ægidius, & apertè tenet Valleſ. *lib.*2. *controuerſiarum*, *cap.*17. Sed in hac parte oportet vti diſtinctione, vt notauit Albert. *tract.*2. *cap.*7. Nam in generatione viuentis duæ interueniunt actiones, prima eſt formatiua ſeminis ex materia ſanguinis. Secunda eſt formatiua membrorum viuentis generandi; ſeu eſt actio generandi membra viuentis ex

Notatio ex Alberto pro reſolutione.

A materia ſeminis, in ipſo autem ſemine duæ ſubſtantiæ includuntur diſtinctas habentes formas, nempe ſubſtantia materialis, & craſſa, & ſubſtantia ſpiritus in illa plantati; vnde in prima actione includuntur duæ productiuæ talium ſubſtantiarum, quibus omnibus actionibus attribui debet aliqua virtus. Quare triplex inſurgit quæſtio, prima, an virtus formatiua ſeminis, quantum ad partem materialem, & craſſam, ſit eadem cum virtute, qua generans ſe alit? Secunda quæ ſit virtus formatiua dicti ſpiritus incluſi in ſemine? Tertia, quæ virtus ſubiectetur poſtea in ſemine ipſo, per quam poſſit corpus organicum effici.

Triplex hic enodanda quæſtio. Prima.

Secunda.

Tertia.

2\. *1. Aſſertio pro prima quæſtione.*

Dico primò. Virtus ad formam illam materialem ſeminis eſt eiuſdem rationis cum virtute B nutritiua exiſtente in quadam parte viuentis. Ad probationem huius ſuppono huiuſmodi virtutem formatiuam ſeminis non eſſe diſperſam per omnia membra corporis, ſed eſſe in determinata parte. Hoc ſuppoſito probatur concluſio primò. Semen ipſum eſt vltimum alimentum illius partis, & membri: ergo fit à virtute nutritiua illius. Antecedens probatur primò ex omnimoda ſimilitudine inter ſubſtantiam ſeminis, & ſubſtantiam illius membri, hoc enim argumento euidenter colligitur, quo ſucco vnaquæque pars viuentis nutriatur, ſic probauimus alibi chylo nutriti ventriculum, ſanguine hepar, vbera lacte. Secundò. Nam eſt optima inſtitutio naturæ quòd C illo ſucco nutriatur aliqua pars, quam ipſa elaborat, ſed illa pars habet virtutem elaborandi ſanguinem vſque ad formationem ſeminis; ergo nutritur illo; aliàs duas oporteret habere actiones circa ſanguinem; vnam qua nutriretur, aliam qua ſemen efficeret, quod ſuperfluum eſt, neque intelligitur quando vnam, quandóve aliam exerceat, cùm agens ſit naturale, & materia eadem, & eodem modo applicata. Tertiò. Nam pars illa quæ ſemen efficit nõ agit in ſanguinem niſi medio ſuo temperamento, agit enim aſſimilando ſibi, ſed temperamentum illud eſt virtus nutritiua, vt ex ſuperiori capite cõſtat: ergo, &c. Quartò arguitur. Nam idem eſt de generatione lactis in fœminis, & de formatione ſeminis: ſed lac fit D media actione temperamenti alicuius partis, ſcilicet vberum, quæ lacte nutriuntur, aliàs innumeræ virtutes, & potentiæ eſſent multiplicandæ: ergo idem eſt de virtute formatiua ſeminis. Quintò ſubſtantia illa ſeminis eſt ſimilis cuidam ſubſtantiæ, qua membra ſolida nutriuntur, ſcilicet medullæ oſſium. Vnde ea membra ſolida ſeminaria ſolent appellari, & Plato dialogo de natura medullam ipſam ſemẽ appellat: ergo ſicut in aliis membris ſolidis medulla fit à virtute nutritiua, ita in hoc, de quo loquimur, ſemen fit à virtute nutritiua, quod eſt intentum.

Probatur 1.

Secundò.

Tertiò.

Quartò.

Quintò.

3\. *Circa tertiam quæſtionem arguitur, quod virtus formatiua reſidens in ſemine non ſit ipſa nutritiua.*

Circa alias duas quæſtiones maior eſt difficultas, & à tertia incipiendo, videtur ſanè quòd virtus reſidens in ſemine ad organizandum corE pus, ſit longè alterius rationis à virtute nutriente. Et probatur. Nam virtus nutritiua eſt ipſummet temperamentum viuentis (loquimur enim de virtute diſpoſitiua, nam de aliis dubitatio non eſt) ſed virtus ſeminis non poteſt eſſe tale temperamentum: ergo diſtincta eſt. Probatur minor, explicatúrque argumentum. Nam in viuente os, verbi gratia, nutritur, quia in eo eſt temperamentum aſſimilans ſibi cibum; at in ſemine non eſt formaliter temperamentum ipſius oſſis: ergo virtus illa qua ſemen fabricat

os

os eſt diſtincta ab illa, qua os ſe nutrit: & idem argumentum eſt de ſingulis partibus. Dices fortè, ſemen agere temperamento ſuo tanquam virtute propria, & ita non differre à virtute nutritiua, niſi tanquam temperamentum vnius partis à temperamento alterius. Contrà. Si ſemen tantùm ageret ſuo temperamento, diſponeret ſolùm materiam ad productionem ſui ſimilis, vt in ſingulis membris fieri videmus, id autem non ita eſt. Nam ſpiritus ille ſubtilis, & tenuis format oſſa, & omnia membra diuerſa: ergo non poteſt agere per temperamentum ſuum, ſed per aliam eminentiorem qualitatem, quæ reſideat, & ſubiecteturin ipſa parte ſpirituoſa ſeminis, in qua tantùm reſidet virtus actiua.

Euaſio.

Inſtatur.

4\. *Circa ſecundam quæſtionem arguitur, quod viuens alia virtute procreet ſpirituoſum ſemen, alia ſeminarīu membrum nutriat.*

Et ex hoc vlteriùs videtur ſequi circa ſecundam quæſtionem, quòd virtus, quæ eſt in viuente ad formandam illam partem ſpirituoſam ſeminis ſit omnino diſtincta à virtute nutritiua. Et probatur. Nam forma illius ſpiritus, & qualitas eſt omnino diſtincta ab omnibus partibus viuentis: ergo virtus formatiua illius ſpiritus erit diſtincta à virtute nutritiua partium. Item virtus nutritiua tantùm habet præparare materiam cibi ad perfectam aſſimilationem ſubſtantiæ aliti; ſed illa ſubſtantia tenuis nulli parti viuentis deſeruire poteſt in nutrimentum: ergo non fit à nutritiua virtute. Item ille ſpiritus non fit ex ſanguine, vt ex materia, de quo infrà, virtus autem nutritiua ſolùm verſatur circa ſanguinem, cum ſanguis ſit vltimum alimentum: ergo.

Primò. *Secundò.* *Tertiò.*

5\. *Secunda aſſert. pro tertia quæſtione ſumitur ex Ariſt.*

Contrariam autem partem, ſcilicet virtutem generatiuam non eſſe diſtinctam à nutritiua, ſenſit Ariſtoteles 2. *de Anima, textu* 34. dicens actum vegetatiuæ potentiæ eſſe generare, & alimento vti, vbi has actiones refert ad eandem potentiam, & *textu* 42. clariùs ſcribit, quòd eadem vis animæ generatiua ſit, & nutritiua, & 2. *de generat. animalium, cap.* 4. id apertè inſinuat. Et probatur. Nam generatio, & nutritio ſolùm differunt, ſicut productio totius, & partis; productiones autem eiuſmodi per ſe loquendo eiuſdem rationis ſunt, dicta verò diuerſitas, quaſi per accidens: ergo ab eadem virtute procedunt, quod à ſimili poteſt confirmari, in igne augente ſe, & alium generante. Secundò contingit per nutritionem eadem membra integra reſtaurari, aut partem quandam carnis integram, in qua regenerantur arteriæ, venæque omnes requiſitæ, illud autem non fit per modum nutritionis, ſed per quendam modum nouæ generationis: ergo manet in membris viuentis virtus eiuſdem rationis cum generatiua, hæc autem non eſt niſi nutritiua: ergo, &c.

Probatur 1.

Secundò.

6\. *Proximè poſitæ probationes exponi poſſunt.*

Argumenta hæc ſolui aliquo modo poſſent. Nam Ariſtoteles illis locis, vt D. Thom. *ibi lectione* 9. exponit, loqui videtur de virtute principali, non de potentia, vel certè loqui non de virtute generatiua exiſtente in ſemine, ſed de ea quæ eſt in viuente ad efficiendum ſemen. Ad primam rationem dici poteſt, generationem quidem totius, & partis per ſe loquendo non requirere diſtinctas virtutes: attamen ratione diuerſi modi potuiſſe requiri, veluti generatio partium fiat à ſimilibus partibus, totius verò à quodam inſtrumento minus ſimili, & ignobiliori. Vnde ad ſecundum, quod eſt fundamentum Valleſij, reſpondetur in membris viuentis manere virtutem ſimilem generatiuæ, quantum ad effectum producendum, eam tamen non eſſe eiuſdem rationis, quia modus eſt valde diuerſus; viuens enim habet virtutem ad regenerationem partium per ſimilitudinem temperamenti; at verò ſemen ha-

A bet virtutem ad formanda membra non per ſimile temperamentum, quod in ſe habeat formaliter, ideóque oportet habere per virtutem alterius rationis. Inſtabis viuens quoque nonnunquam regenerare membrum heterogeneum per actionem partium diſſimilium. Sed negandum id fieri poſſe, vt experientia demonſtrat, vel ſi poſſit aliquando, id quidem fieri per virtutem conſimilem generatiuæ, ac proinde diſtinctam à nutritiua.

Sed tamen quanuis hæc argumenta ſoluantur, alterius tamen argumenti numero tertio expoſiti ſolutionem adhuc non inuenio: nempe, quæ ſit hæc virtus in ſemine reſidens, aut quo modo poſſit vnica exiſtens, quæ neceſſariò, & ſine cogni- B tione operatur, tam varia, & diuerſa membra tanto ordine componere; nam quòd vulgò dicitur virtutem illam eſſe calorem quendam vitalem adiutum cœleſti, verba ſunt quæ rem non explicant, calores enim illi non niſi calefaciunt, ac diſponunt ad formam ſubſtantialem. Imò eadem difficultas reſtat, quomodo à calore poſſit prouenire tanta varietas membrorum, & complexionum partialium, quanta reperitur in animantibus perfectis. Quare Scotus hanc efficientiam, ſemini denegauit, eámque tribuit cælo. Sed eadem difficultas vrget de cœlo, quod naturaliter agit, nec niſi calefaciendo, vel exſiccando. Galenus ergo, vt etiam 2. *Phyſicorum* dixi, *diuinam* (inquit) *hanc eſſe virtutem, & quæ procedere niſi ab aliquo habẽte intellectum nequeat.* Quod etiam Triſmegiſt. C apud Eugubinum *cap.* 3. apertè ſenſit, dicens, *cogita ô fili hominem in vtero materno compoſitum, totamque opificis artem diligenter perpende, & diſce quis ſit opifex, qui hanc hominis pulchram, diuinamque imaginem fecerit, quis oculos formauerit, quis nares, & aures terebrauerit, quis os aperuerit, quis neruos tetenderit, aſpice quot artes vnius materiæ, quot opera vna circunſcriptione, cunctaque pulchra, cuncta cum menſura, cuncta ſeorſum, quis hæc omnia fecit, quæ mater, quis pater, niſi inuiſibilis Deus, qui ſua voluntate cuncta operatus eſt?* Ego quidem cenſeo hanc virtutem eſſe altiſſimam, & multum ab alente diſtinctam, quod etiam dictus Galenus *li. de fœtuum formatione* aſſerit; attamen quid ſit, & quomodo operetur, non aſſequor.

7\. *Difficultatem verò in n. 3. propoſitam non ſatis expediri.*

Vt expediat Scot.

Vt Galen. & Triſmegiſt.

Vide authorem diſp 18. Meta. ſect. 2. à n. 31. & ſect. 5. ad finem.

De virtute verò formatiua ſpiritus incluſi in D ſemine arbitror non eſſe diſtinctam ab anima viuentis generantis, ſi loquamur de virtute inductiua formæ ſubſtantialis; ſi autem loquamur de virtute diſpoſitiua, illa eſt calor vitalis, & cordis diſponens materiam ad productionem ſpirituum vitalium, & ideo Ariſtoteles 2. *de generatione animalium cap.* 1. apertè aſſerit virtutem formatiuam ſeminis eſſe calorem naturalem. Non eſſet etiam improbabile putare illam virtutem eſſe qualitatem aliquam diſtinctam, & perfectiorem, ſed in ea re, nihil habeo certum, & exploratum. Ex his omnibus colligitur diuiſionem potentiæ vegetatiuæ, quæ tradi ſolet in nutritiuam, augmentatiuam, & generatiuam: non eſſe ſumendam E tanquam in potentias diſtinctas realiter; ſed potiùs dari ad explicandum actus omnes animæ vegetatiuæ.

8\. *De 2. q. in n. 1.*

Corollarium pro toto hoc cap.

CAPVT XI.

Quodnam ſit potentiæ nutritiuæ ſubiectum.

IN hac quæſtione non quærimus an ſit in materia, vel in toto compoſito nutriendi virtus, nam

1\. *Explicatur quæſtio.*

nam quid de hac re ſentiendum, alibi diximus. Quæſtio ergo eſt, in quibus partibus viuentis reſideat? Quidam ſentiunt talem potentiam non ſubiectari in parte aliqua viuentis, eo quòd alteret eas omnes, vnde in aliqua earum eſſe nequit, aliàs pars viuentis alteraret ſeipſam; ſed hæc ſententia impoſſibilis eſt, quia nutriendi potentia eſt temperamentum viuentis, vt ſuprà eſt oſtenſum: ergo in ipſo viuente reſidet. Quòd ſi contendas eſſe proprietatem, quæ animam comitatur, meliùs concludit argumentum. Nam omnis proprietas conſequens formam debet eſſe in habente formam. Ad hæc actio nutritiua intrinſeca eſt ipſi viuenti, ſi autem potentia illa eſſet in ſubiecto non viuente, extrinſeca eſſet viuenti, conſequenterque nutriendi actio eſſet illi extrinſeca, nam illius eſt actio, cuius eſt potentia; non eſſet ergo actio vitalis, neque ſeipſum viuens nutriret: certum ergo ſit dictam potentiam eſſe ſubiectiuè in viuente.

Prima opinio planè impoſſibilis, eiuſque fũdamentum.

2\. *Secunda opinio Ariſtotelis, & Auicennæ quã alij amplectuntur.*

Sed quæſtio reſtat, an ſit in toto, an in parte: quam quæſtionem indeciſam videtur reliquiſſe Ariſtot. *libr. de ſpiritu, capite tertio.* At *in ſecundo de generatione Anim. cap. 4. & de iuuentute, & ſenectute, cap. 4.* quæſtionem definit, dicens nutriendi potentiam eſſe in corde, vel in parte proportionali quoad animantia, quæ cor non habent; ab illaque communicari partibus aliis. Sequitur etiam Auicenna *Fen. prima primæ, doctrina 6. cap. 1.* Porrò illam communicationem explicant aliqui fieri per ſpiritus naturales, Galen. tamen *lib. 6. de placitis,* virtutem nutritiuam, quam naturalem vocat, in hepate collocat, ſequutus Platonem *dialogo de natura.* Idem tenet Albertus *2. de Anima, tractatu 2. cap. 9.*

Tertia opinio Galeni ex Platone, quam ſequitur Albert.

3\. *Duo in quibus conueniant duæ primæ opiniones.*

Circa has ſententias ſupponamus id, in quo conueniunt membra omnia augeri, & nutriri. Quod oſtendimus *in primo de generatione*, ex eo, quòd omnia alimentum alterant, & conuertunt in ſubſtantiam ſuam. Vnde ſatis liquet non eſſe ibidem omnino agens, & patiens, quod prima opinio opponebat. Secundò conueniunt quòd in omni parte, quæ vitaliter nutritur, ſit intrinſeca virtus ad ſe nutriendum. Ita Ariſtoteles *lib. de iuuentute, & ſenectute, cap. 2.* dicens omnes partes à primis vitæ rudimentis internum, & natiuum calorem habere, quo cibum conficiunt, idémque colligitur *ex 6. de hiſtoria, cap. 3. ex 2. de partibus, cap. 4. ex 1. de generatione animalium, cap. 18. & ex libr. 2. cap. 1.* Conſentit Galenus locis ſuprà citatis. Acceditque ratio, tum quia nutritio actio vitalis eſt ab intrinſeco principio procedens: cùm ergo omnia membra nutriantur, omnia habent intrinſecum principium nutritionis. Tum quia quoduis membrum informatur anima, atque etiam ſortitur præcipuum temperamentum, item potentiam attrahendi, & retinendi alimentum: hæc verò ſola ſunt principia nutritionis: ergo, &c.

4\. *Prima aſſertio & vnde conſtet.*

Ex quibus ſequitur prima concluſio. Virtus nutritiua non eſt determinata ad aliquod membrum particulare, ſed diffuſa per membra omnia quæ propriè vitaliter nutriuntur. Hæc, inquam, ex dictis ſatis habetur. Dixi tamen, *quæ propriè vitaliter nutriuntur*, ad excludendum nonnulla, quę in animalibus propriam nutritionem non habent, ſed augentur per extrinſecam additionem, in quibus proinde non eſt anima, neque propria virtus nutritiua; quid autem in viuentibus vitaliter, vel non vitaliter nutriatur, intelligendum ex modo alimenti, an ſcilicet fiat ſecundùm omnes partes, conſeruando eandem figuram, & proportionem, quam exigit natura vniuſcuiuſque partis; tunc enim nutritio vitalis erit, ſi verò non niſi per additionem nouæ partis ad aliquod extremum fiat, tunc nutritio, & impropria eſt, ac veluti mortua.

Et hinc colliges in arbore propriè nutriri radices, truncum, ramos, folia, & fructus. Nam omnia hæc habent diſtinctum modum nutritionis. In animali etiam alio, atque alio modo nutriuntur propriè caro, nerui, membranæ, venæ, arteriæ, & ſimilie, imò etiam diuerſimodè ſentiunt; oſſa item propriè nutriuntur, & animam habent, vt experientia demonſtrat. Vnde Ariſtotel. *2. de partibus, cap. 6.* tribuit oſſibus in alimentum medullam, aitque habere teporem, id eſt, calorem re-

5. Corollarium de vitalitate partium in plantis, & animantibus.

B miſſum. Similiter, & dentes nutritiuam vendicant, vt patet ex proprio ſui augmenti modo, & continuitate cum aliis partibus viuentis, de quibus proinde Ariſtoteles *ſecundo de generatione animalium, cap. 4.* ſcripſit eiuſdem eſſe naturæ cum oſſibus. Idem eſt iudicium de cartilagine, quæ parum ab oſſe differt, vt *ſecundo de partibus, cap. 9.* dicitur, *& tertio de hiſtoria cap. 8.* Quod etiam opinor de vnguibus; ſunt enim propriiſſimè partes animalis: ac per ſe ordinatæ ad quandam vitalem actionem, nempe ad firmiter apprehendendum, vt Galenus obſeruat *primo de vſu partium, in principio.* Adde vngues creſcere ſecundùm omnes partes, ſeruata eadem figura, & proportione inſtar aliorum membrorum, vnde reuulſo

Vide authorem ad 3. p. tom. 1. diſp. 15. ſect. 7. Conimbr. lib. 1. de generat. cap. 4. q. 23. qui alios referunt.

C fortè vngue alter paulatim generatur non minus, quàm os, vel neruus: atque hæc eſt ſententia Galeni *de anatomicis adminiſtrationibus, cap. vlt. in fine,* & D. Thomæ ſtatim citandi; oportet tamen aduertere vngues poſt adeptam perfectam quantitatem augeri tantùm ſecundùm partes ſuperiores ſicut & dentes, quod prouidit natura, quod partes hæ ex colliſione atterantur; vnde oportuit ſecundùm eas partes reparari; qua de cauſa venas habent, ac neruos pertingentes ad radices vſque ipſorum, quod planè docet nutritionem iſtarum partium eſſe vitalem. De pilis, capilliſque creditur probabilius non habere animam aut propriam nutritionem, quod ſenſit Galenus, *lib. de temperamentis*, explicuitque ſimilitudine vaporis in an-

D guſto loco; creſcit enim atque augetur, quia vapor alius ſupponitur, priorémque cogit aſcendere, ſic, ait, pilus ab excrementis genitus, creſcit per acceſſum noui, & conſimilis excrementi; non ergo ibi eſt propria nutritio. Confirmatur hoc primò ex ipſa ſubſtantia capillorum, eſt enim ſicca, & arida nimis, ac adeò inepta ad nutritionem. Secundò, quia ſi nutrirentur vitaliter ad omnem partem augeſcerent, quod non contingit; quòd ergo recta tantùm creſcant, ſignum eſt eos creſcere, ſuppoſito, ac ſubintrante ſimili excremento. Tertiò ex fine, non enim capilli per ſe ordinati ſunt ad operationem vitalem, ſed ad ornatum animantis. Et huic ſententiæ fauet Ariſtoteles *3. de hiſtoria, cap. 11.* ſcribens pilos in cada-

E ueribus augeri, quanuis oppoſitum inſinuet *1. de Anima, text. 79. & lib. 3. text. 6.* dum capillos numerat inter partes animalis; docuitque Diuus Thomas *3. part. quæſt. 17. artic. 2. & in 4. d. 44. quæſt. 1. artic. 2. quæſtiunc. 3. ad 3.* certè videntur pili in animantibus, ſicut folia in arboribus, quæ viuere, propriéque nutriri diximus. Ariſtoteles tamen illis locis loquutus videtur de partibus latè, de foliis verò non eſt par ratio, quia excrementa non ſunt, ac versùs omnem partem augentur ſtabili proportione; denique per ſe tendunt ad proprium finem cuſtodiæ fructuum. Ex quibus omnibus patet falſitas ſecundæ opinionis *in num. ſecundo*

cundo virtutem nutritiuam communicari ſingulis membris à corde, vel hepate per ſpiritum vitalem, & naturalem, ſi quidem virtus illa intrinſeca eſt vnicuique membro, vt diximus, quamuis foueri poſſit per influentiam alterius, vt modò dicam, atque hactenus non diſſentiunt Galenus,

6. & Ariſtoteles.

Tertiò conueniũt prædicta ſententiæ. Tertiò conueniunt omnes, quòd calor naturalis in omnibus membris foueatur, & cõſeruetur per influentiam à corde mediis ſpiritibus vitalibus, & motu arteriarum, qui pulſus dicitur. Quo ſenſu eſt dictum à Galeno cor eſſe quaſi focum illis; aliquando etiam videtur illud conſtituere principium nutritionis, in quantum ſcilicet fouet, ac roborat calorem naturalem; videantur dicta à nobis *in diſp.* 3. *de Generatione*, *quæſt.* 4. Hoc verò modo diſtingui ſolet duplex calor in animalibus, naturalis, & vitalis; naturalis eſt, qui reſidet in omnibus membris ab intrinſeco, vitalis qui à corde communicatur. Concinitque diuiſio altera medicorum, duplicis caloris in membris, ſcilicet innati, & influentis, hic deriuatur à corde, ille natiuus eſt ipſis partibus.

7. *Notatio ad punctum in quo diſcrepant.* His igitur ſic poſitis; ad intelligendum punctum controuerſiæ, eſt ſciendum, licèt omnia membra habeant vim nutritiuam, attamen vnum eſſe principale membrum, quod omnibus aliis præparat alimentum, illud ſcilicet, quod ſanguinem conficit, nam pars, quæ chylum efficit imperfectè, & remotè ad nutritionem concurrit tanquam miniſtra illius, quæ ſanguinem conficit, quod eſt membrum principale, ac diſtributor totius alimenti vltimi, à quo originem ducunt omnes venæ per quas defertur alimentum; itaque in tali membro cenſetur reſidere primò, & principaliter virtus nutriens. In hoc ergo diſſenſio eſt inter hos philoſophos; nam Ariſtoteles vult huiuſmodi membrum eſſe cor, Galenus verò hepar.

8. *2. Aſſertio.* Sit ergo iam ſecunda concluſio. Virtus nutritiua principaliter reſidet in hepate. Probatur potiſſimè experientia; hîc enim aliæ rationes dari non poſſunt. Ac primò conſtat ſanguinem mitti ab hepate ad cor, & non è contrario: ergo in illo reſidet virtus, de qua diſceptatur. Antecedens patet; cibus enim coniectus in ventriculum tranſit in chylum, chylus deinde in venis meſeraicis recipitur; cùm aliæ non ſint, per quas transfundi poſſit, hæ verò rectà deducunt ad hepar; in eo igitur chylus in ſanguinem conuertitur, & integro corpori diſtribuitur, cui muneri dantur in ipſo hepate venæ ad omnes partes corporis inſtar aquæductus. Reſpondet huic rationi Themiſtius pro Ariſtotele *libr. de ſomno & vigilia, cap.* 13. licèt ſanguis coquatur in hepate, ac rubeſcat (hoc enim, inquit, negari non poſſe, experientia oſtendit ac ſimilitudo etiam inter hepar, & ſanguinem) inde tamen aſcendere ad cor vbi elaboratur perfectè, ac per totum corpus diſtribuitur. Sed hoc etiam refellitur primò, quia iam oporteret ab hepate totum ſanguinem ad cor tranſmitti, retento ſolùm ad nutritionem ipſius hepatis neceſſario, vt de ventriculi chylo liquido conſtat; non ſic autem contingit, hepar enim partem ſanguinis præbet cordi, reliquum autem membris aliis, vt ex anatomia conſtat, & conſtitutione venarum; vna ſiquidem ad cor tendit per pulmonem, aliæ ad alia membra; præterea illa maior ſanguinis elaboratio in corde ficta videtur à Themiſtio, namque ſubſtantia ſanguinis in hepate generatur; accuratior verò decoctio, quæ accidentalis eſt, in venis fit ſufficienter. Vltima

A denique experientia eſt, quod fœtus antequam in lucem educatur, imò antequam perfectè formetur per vmbilicum alitur, ad quem vena quædam aſcendit, rectà tendens ad hepar, antequam pertingat ad cor, quod ſignum eſt primum generari hepar, & ali, quódque in illo radicentur venæ, per quas ex eo fonte nutrimentum commune animantis deriuetur.

Contrà verò arguit Ariſtoteles primò. Natura ſemper amat vnitatem, vnde quæcumque facilè 9. *Obiectio prima ex Ariſtot. contra proxime ſtabilita.* poteſt, ad vnum reuocat principium, atqui virtutes omnes animantis facilè reuocari valent ad vnũ cor: ergo, &c. Secundò venæ omnes in corde radicem habent: ergo cor eſt primum principium *Obiectio 2.* intrinſecum nutriendi. Antecedens patet. Nam B venæ cor non peruadunt, ſed in illo ſiſtunt, peruadunt autem hepar, quod ſignum eſt à corde oriri, non ab hepate. Vnde Plato *dialogo de natura* cor vocat venarum originem, fontemque ſanguinis. Ad primum dico membra hæc inſtru- *Ad 1.* menta eſſe in vno principali principio radicata, quod eſt anima, conſonum autem videri naturæ, vt ad diuerſa munia, diuerſa deſtinentur inſtrumenta, quamuis primum principium, vnum ſit. Ad ſecundum negatur antecedens, neque ſig- *Ad 2.* num illud efficax eſt, fortaſſe enim ad cor terminatur vena aliqua ad miniſtrandum ei ſanguinem; omnes verò terminari falſum eſt. Iam Plato, vt Galenus exponit *6. de placitis in fine*, per ve- C nas intelligit arterias, in quibus ſanguis tenuis, & affatim calidus continetur, ac per corpus totum diffunditur non in alimentum, ſed in fomentum caloris, ex quo etiam generantur vitales ſpiritus. Oppones. In arteriis nullus eſt ſan- *Replica diſſoluitur.* guis, cùm ſcribit Philoſophus 1. *de partibus cap.* 5. extra venas ſanguinem non eſſe. Reſpondetur ſub venis comprehendi arterias, cùm Philoſophus ipſe 1. *de hiſtoria cap.* 16. dicat arteriam ſanguinis perquam exigui compotem eſſe, addit tamen eum arteriarum ſanguinem participari à venis, vnde ſolùm à corde pendet quoad maiorem calorem, ſubtilitatem, accidentalémque perfectionem.

10. *Quæſtiuncula.* Sed quæret aliquis, an ſanguis poſſit ab alio, D quàm ab hepate generari. Ex dictis enim negandum videtur, ideo namque dicitur hepar primum nutritionis principium, quia eſt fons ſanguinis, quod ſimpliciter verum non eſſet, ſi poſſet alibi generari. In hoc dubio medici conueniunt ſanguinem in venis etiam generari; de modo autem, *Reſolutio affirmatiua.* & principio, à quo fiat, diſſident. Quidam aiunt generari ab hepatis virtute ibi tranſmiſſa per quoſdam ſpiritus naturales. Quæ ſententia mihi *Primus modus explicandi hanc reſolutionem diſplicet.* diſplicet, quia ſuperflua, & contra Galenum *lib.* 1. *de locis patientibus*, vbi in virtutibus naturalibus huiuſmodi influxum diſertè negat. Et ratio eſt, quæ omnia inſtrumenta nutriendi naturaliter operantur per temperamenta ſua ad aſſimilatio- E nem materiæ, in quam agunt: non ergo vim illam aliunde mutuantur. Alij fatentur fieri ſanguinem *Diſplicet etiam 2. modus.* à venis per propriam ipſarum virtutem, quod etiam falſum eſt, quia temperamentum venæ diſſimile eſt à temperamento ſanguinis. Dicendum *Sanguis alium ſimilem in venis generare poteſt.* eſt ergo venam non generare ſanguinem, hunc tamen poſſe alium in venis procreare, quod probatur, nam ſanguis actiuus eſt, cùm ſit calidus, & humidus: ergo poteſt generare ſibi ſimile ex pituita, vel alio humore ſibi in venis admixto, quod facilius continget, ſi ſanguis iuuetur à calore partium adiacentium; & adhuc perfectiùs in venis hepati vicinioribus propter vberiorem illius ſanguinis calorem ex ipſius hepatis vicinia,

quemadmodum indicat Galenus 4.*de vſu partium, cap.*17.*& lib.* 5. *de locis patientibus*, *cap.*7. hoc autem non tollit, quòd hepar ſit primum principium nutritionis, cùm abſolutè totus ſanguis ab illo ducat originem, ſicut vinum originem ducit à vite, licèt in dolio poſſit gutta aquæ in vinum verti, actione vini in dolio contenti.

CAPVT XII.

Quodnam ſit ſubiectum generatiuæ potentiæ.

1. *Primum dubiũ eiuſque reſolutio.*

HÆc quæſtio per quædam dubia meliùs, & breuiùs reſoluetur, quorum primum eſt, an hæc potentia in omnibus viuentibus; an tantùm in quibuſdam inueniatur. Dicendúmque in quibuſdam tantùm dari; quoniam actio generandi à quibuſdam tantùm poteſt exerceri: ergo potentia tantùm reperitur in illis; potentia verò ibi tantùm reperiri poteſt, vbi & actus. Inſtabis, omnia viuentia habent calorem naturalem, potentia autem ſeminis elaboratrix, ipſe eſt naturalis calor: ergo, &c. Occurrendum non quemlibet naturalem calorem eſſe productiuum ſeminis, ſed attemperatum, qualem non obtinent quælibet viuentia ſine diſcrimine. Ad hæc naturalis calor primò decoquit alimentum ad nutrionem viuentis requiſitum; inter viuentia verò ſunt, quibus tantùm ſuppetit facultas præparandi, quod ad propriam ſuſtentationem, & conſeruationem ſufficit: ergo, &c.

Inſtantia diluitur.

2. *Secundum dubium pro quo videndus authorem.2. in 3. p.diſp. 10. ſect. 2.*

Secundò dubitari poteſt, an generandi potentia ſolis viris inſit, an etiam fœminis? Ariſtoteles 1. *de Generatione animalium*, *cap.*2. *&* 20.*&* 15. *de animalibus*,*cap.*25. *&* 26. ſentit ſolùm ineſſe viris, ait enim virile ſemen totam efficientiam in generatione ſortiri, fœminam verò ſemen non emittere, ſed miniſtrare materiam; oppoſitum docuerat Hippocrates *lib. de genitura, & lib. de animatione fœtus*, cui acceſſit Galen.*lib. de ſpermate.* Nos hanc quæſtionem tetigimus 2. *phyſicorum*, *quæſt.*3. vbi Hippocratis opinionem probabiliorem cenſuimus. Vnde addimus potentiam generatiuam eſſe eiuſdem rationis in maribus, & fœminis: probaturque ex dictis *ſuprà*. Nam potentia generatiua duo efficit in ſemine, craſſam ſcilicet ſubſtantiam, & ſpiritum in ea complantatum; potentiam ad primum conſtat communem eſſe, cùm ſubſtantia illa non aliud ſit præter ſanguinem digeſtum, & decoctum ad nutritionem quorundam membrorum; in fœminis autem virtus eſt ad coquendam ſanguinem illo modo, cum illum interdum emittant: ergo, &c. Quòd deinde poſſint ſemini vim effectiuam imprimere probatur; quia fortaſſe non poſſent ex defectu natiui caloris, quod falſum eſſe conſtat, cùm fœminæ ſæpe ſint calidiores viris; vnde citatus Hippocrates ſcribit fœminas emittere interdum calidius ſemen, & efficacius, quàm viros, effectúſque ipſe comprobat, nam ſæpe filij ſimillimi matribus naſcuntur, quod nonniſi ad virtutem effectiuam referri poteſt. Nam ſimilitudo prouenit ex forma inductiua: effectus ergo aſſimilatur inducenti: ergo mater actiuè concurrit, & de his ſatis.

3. *Obiectio prima contra ſuperiorẽ doctrinam, de qua vide authorem tom. 2. in 3. partem diſp.10.*

Superſunt tamen argumenta duo, theologicum vnum, phyſicum aliud. Theologicum eſt non videri neceſſarium, vt mater ſemen ad prolem elaboret, illúdque ſuppeditet generando ne alioquin virgini matri, quæ Chriſtum Dominum veriſſimè genuit, prædictas actiones attribuere cogamur, quæ tantæ integritati videntur derogare. Sed hac de re ſuo loco. Secundum argumentum phyſicum, quoniam ſi fœmina habet vim efficiendi ſemen, ſe ſola poſſet concipere, & generare; nam intra ſe habet materiam, ex qua habet etiam vim actiuam: ergo non eſt neceſſarium virile ſemen. Reſpondetur, licèt poſſit fœmina ſemen procreare, non tamen adeò efficax, vt ſufficiat ad formationem fœtus ſine cõmixtione virilis ſeminis. Adde, ſi complexio fœminæ minùs calida ſit, ſemen quoque minus erit ſufficiens; ſi verò nimis calida, fortius quidem ſemen ſuppeditabit, materia tamen ad generandam prolem minor erit ob vim caloris, nihil ſuperflui ex alimento relinquentis.

Obiectio 2.

4. *3. Dubium.*

Iam tertiò dubitabit aliquis, quænam viuentia generandi potentia deſtituantur. Ariſtoteles 2.*de Anima*, *cap.*4. docet productionem ſui ſimilis conuenire viuentibus perfectis, ſi membris debitis orbata non ſint, quorum eſt proprium ex ſemine oriri. Tria ergo videtur poſtulare in viuente, vt poſſit generationem exercere; primò vt ſit perfectum, id eſt, in ætate ſufficiente ad illum actum. Secundum eſt, ne viuens ſit orbatum, aut naturaliter impeditum, quales execti, frigidi, & ſimiles, de quibus Ariſtoteles 8. *de hiſtoria, cap.*1. *&* 2.*&* 5. *de Generatione, cap.*7. *& ſect.*10. *problematum*, *quæſt.*25. huiuſmodi ſunt viuentia, quæ in tota ſpecie carent hac virtute, recenſétque Ariſtoteles 3. *de generatione animalium*, *cap.*6. Tertium requiſitum eſt, vt viuens ex ſemine productum fuerit, quod videtur addidiſſe ad differentiam eorum viuentium, quæ ex putrefactione, vel ex mixtione elementorum abſque ſemine generantur, de quibus ipſe agit 5. *de hiſtoria*, *cap.*1.

Tria ad vim generandi neceſſaria.
Primum.
Secundum.
Tertium.

5. *An genita ex putri materia eiuſdem ſpeciei ſint cum genitis ex ſemine, de qua vide Conimb. 2. de cælo cap.3. q.7.*

Vnde innuit animalia ex putrefactione genita non habere virtutem ſibi ſimile generandi, atque adeò ſpecie diſtincta eſſe ab iis, quæ fiunt ex ſemine. Idem inſinuat 2. *de generatione animalium*, *cap.*1. Vbi Commentator id affirmat, indicatque Diuus Thomas *in* 1. *diſtinct.*10 *artic.*5 *.de veritate. quæſt.* 12. *artic.* 2.*ad* 4. *de potentia*, *quæſt.* 3.*artic* 11.*ad primum*, & apertè Iandunus 7. *Metaph. quæſt.*14. Sed quid in hoc ſentiendum ſit, diximus *in* 2. *Phyſicorum*, tractatúrque *lib.*7. *Metaph.* vbi Soncinas *quæſt.*12. Iauellus *quæſt.*11. Antonius Andreas *quæſt.*8.*&* 11. Scot.*in* 1.*diſtinct.*2.*quæſt.*7. Caietan. 3. *part. quæſt,*28.*art.*1. Ferrar. 3. *contra*, *cap.*69. qui omnes tradunt opinionem poſitam à nobis citato loco Phyſicor. Ariſtoteles autem loco illo de anima exponendus eſt de iis ſpeciebus animalium, in quibus non eſt diſtinctio ſexuum; nam hæc vel propriè non generant, vt de anguillis refertur 6.*de hiſtoria*, *cap.*15.*&* 16. vel non niſi rem diſſimilem in ſpecie, vt de bombyce dicitur, ac de iis, quæ oua pariunt abſque commixtione maris; atque ita exponit ipſe Ariſtoteles *libr.* 1. *de Generatione animalium*, *cap.*1. *&* 16. *& lib.* 5.*cap.*1.8.*&* 9. *& ſectione* 10.*problematum*, *quæſt.* 14. Plinius *lib.* 10. *hiſtoriæ*, *cap.*68.

6. *An omne animal quod ex ſemine producitur, naſci poſsit ex putri materia. Lege, ſi placet authorem lib. 4. de Angelis cap 38. à n.9.*

An verò omne animal ex ſemine genitum poſſit etiam ex putrefactione generari, vt putauit Auicenna *lib. de diluuio*, *& lib.* 15. *de animalibus*, quæſtio eſt alio loco tractata, ſolùm eſt aduertendum Auguſtinum *epiſtola* 49. *ad Deo gratias*, *&* 3. *de Trinitate*, *cap.* 7. videri ex parte conſentire opinioni Auicennæ, quatenns ait ſerpentes Magorum opera factos, fuiſſe veros, cùm tamen non fuerint ex ſemine; fortaſſe verò non erant animalia perfecta, vel certè dæmon potuit ſupplere aliunde ſemen aliquod ſerpentium iam diſpoſitum ad generationem.

Vltimò

7. *Quartum principale dubium vt ab Hippocrate, & Alberto decidatur.*

Vltimò dubitari poteſt, qua in parte animantis ſubiectetur potentia generatiua, ſiue formatiua ſeminis. Hippocrates *libello de genitura, & lib. de locis & aquis*, quem ſequi videtur Albertus 2. *de Anima, cap. 7. tractatu* 2. ait ſemen decidi ab omnibus membris viuentis, vt in illo contineatur figura omnium membrorum, iuxta quam ſententiam potentia factiua ſeminis erit diffuſa per omnia membra. Hanc ſententiam improbat multis Ariſtoteles 1. *de Generatione animalium, cap.* 17. & 18. & Galen. ſæpe, ac D. Thomas 1. *p. quæſt.* 119. *art.* 2. & *in* 2. *diſt.* 30. *quæſt.* 2. *art.* 1.

Impugnant id Ariſtot. Gal. D. Thom. & alij. Primò.

Primò, quia ideo neceſſaria foret deciſio ſeminis ex membris omnibus, vt illud poſſet membra ſimilia efformare: hæc autem ratio nulla eſt, quia licèt generanti vnum, vel alterum membrum deſit, poterit integrum filium procreare.

Secundò.

Secundò ſemen deciſum ab omnibus membris, vel ſimile omnibus eſt, vel non; non primum, cùm ibi non cernantur, aut oſſis durities, aut cordis fibræ, variæque eorum figuræ, &c. Si autem non eſt ſimile, ceſſat ratio illa deciſionis, fictaque proinde eſt omnium membrorum effigies in ſemine.

Tertiò.

Tertiò poſita illa membrorum effigie, actio eorum eſſet confuſa, cùm ibi nec ſuperiores partes ab inferioribus, neque dexteræ à ſiniſtris diſtingui queant.

Quartò.

Quartò ſi ex omnibus membris decideretur ſemen, cùm decidatur ab vtroque parente, deberet ſemper vim habere ad efficienda membra ſexus vtriuſque, quod eſt apertè monſtroſum; certum ergo eſt non in omnibus membris; ſed in aliqua certa parte virtutem prædictam ſubiectari.

8. *Diſſidium inter Ariſtotelem, & Galenum circa idem dubium apud Valleſiũ.*

At in quanam ſubiectetur, diſſenſio eſt inter Galenum, & Ariſtotelem, quæ legi poteſt in Valleſio *lib. 2. controuerſ. cap.* 7. id ſolùm aduertendum, quòd in ſemine diſtinguenda eſt pars materialis ab ſpiritu in ea incluſo. Et pars quidem materialis à teſticulis elaboratur, illaque nutriuntur: de ſpiritu autem incluſo obſcurum eſt, an ab iiſdem, vel ab alio nobiliori membro fiat, vt à corde, vel ab hepate, in quo reſidet naturalis facultas. De qua re nihil certi habebo, apparet tamen probabile non fieri ab infimo aliquo, & ignobili membro, ſed fortè à corde, cuius eſt procreare vitales ſpiritus, viuentibus etiam aliis partibus principalibus, vt debitum temperamentum, & virtutem ſemen ipſum tandem recipiat, aptúmque vndique inſtrumentum euadat ad mirabilem illam organizationem peragendam.

9. Ex quibus omnibus licet colligere ex qua materia, atque forma ſemen fiat, materia quidem ex ſanguine deſumitur, fortaſſe tamen diuerſo modo, nam rudior illa ſeminis pars immediatè ſumi videtur ex ordinario ſanguine, at ſubtilior alia, quam ſpiritum ibidem incluſum aiunt, non immediatè, quia ſanguis craſſior eſt, vnde credi poteſt ſumi ex ſpiritu aliquo vitali, quod ſentit Valleſ. *lib.* 2. *cap.* 16. *Semen cuiuſmodi materia formáque conſtet.* Similiter de forma ſeminis diſtinguendum; nam quæ craſſam illam partem ſeminis informat, ad gradum animæ non pertingit, ſicut & forma ſanguinis; forma verò incluſi ſpiritus pertingit, vt *in* 2. *Phyſicor.* docuimus. *Pars ſubtilior ſeminis viuens eſt.* Quam ſententiam ſequitur etiam Germanus *in Epitome librorum de Anima*, & Iacobus de Forliuio *ad* 23. *Canon. Auicennæ*, inſinuátque Caietan. 1. *part. quæſt.* 118. *art.* 1. ait enim habere corpus heterogeneum, & ad hoc citat Albertum, ac ſuadetur, quoniam forma illa ſeminis actionem vendicat ſuperioris rationis, organizandi ſcilicet corpus ad generationem viuentis, quod eſt opus vitæ. Neque ſatis dicetur inſtrumentariè tantùm operari. *Effugium obſtruitur de quo diſp. 18. ſect. 2. Metaph.* Nam cùm ſemen ſeparatum ſit à viuente, proindéque ab illo iam non iuuetur, oportuit nanciſci formam actioni proportionatam; potéſtque id colligi ex Ariſtotele 2. *de Anima, cap.* 1. *in fine*, vbi ait corpus potentia viuens eſſe, quod animam actu poſſidet; cuiuſmodi, inquit, eſt ſemen, & fructus, conſtat autem fructus viuere, vt patet ex dictis, atque ex principio citati capitis primi.

10. *Negant tamen alij ſemen viuere.*

Contrarium tamen huius inſinuant Themiſtius, Simplicius, Philoponus, Albertus, & Ægidius 2. *de Anima, text.* 10. & D. Thom. 1. *p. q.* 118. *art.* 2. *ad* 3. & 4. & *de potentia quæſt.* 3. *art.* 9. *ad* 9. & *art.* 12. *Exponitur in bono ſenſu D. Thomas. Vide Conim. 1. de Gener. cap. 4 q. 25. art. 2.* Verùm D. Thomas tantùm ſignificat, formam illius ſeminis non eſſe animam in genito introducendam, id enim tantùm probat eius ratio, quòd materia ſeminis non ſit diſpoſita; non negaret verò D. Thomas dictam ſeminis formam altioris eſſe rationis à formis inanimatorum, atque adeò attingentem gradum animarum, quia tamen anima imperfecta eſt, & quaſi via ad aliam, ideo fortaſſe perfectam virtutem nutritiuam non eſt ſortita; ſed generatiuam tantummodo, vel ſi actionẽ etiam nutritiuam exercet, tarda eſt, & remiſſa, ideoque maiori tempori conſeruari abſque applicatione alimenti, vt vegetabilium ſeminibus deprehendimus. *Cur ſemina ſi viuunt, diutiſſime abſque nutritione ſeruẽtur.* Vltima quæſtio hîc eſſe poterat, quid ſemen efficiat in generatione viuentis, & an attingat etiam eius formæ productionem; videri tamen poteſt citatus locus ſecundi Phyſicorum. *Vltima dubitatio remittitur, de qua in diſp. 18. Met. ſect. 2 à num. 31.*

ELENCHVS
CAPITVM LIBRI TERTII.

Cap. I. AN ad cognoſcendum requiratur coniunctio obiecti cum potentia.
II. Quid ſint ſpecies intentionales.
III. An actus cognoſcendi ſit quid diſtinctum ab ſpecie.
IV. An actus cognoſcendi fiat à potentia, in qua recipitur cum ſpecie.
V. An per actum cognoſcendi producatur terminus.
VI. Quid ſit apprehenſio, & iudicium, & quomodo in potentiis reperiatur.
VII. An eadem potentia queat plures actus ſimul elicere.
VIII. De ſenſibilibus per ſe, & per accidens, propriis, & communibus.
IX. An neceſſarius ſit ſenſus agens.
X. An ſenſus in ſua cognitione falli queant.
XI. An aliquis ſenſus cognoſcat proprium actum.
XII. An, & quomodo poſsit aliquis ſenſus cognoſcere obiectum abſens.
XIII, An principium ſentiendi ſit in cerebro, an in corde.
XIV. Quid ſit lumen.
XV. De natura, & diuiſione colorum in ſpecies ſuas.
XVI. An vnum ſit obiectum viſus, & quid.
XVII. An viſio fiat aliquid extramittendo; nécne.
XVIII. De organo, & potentia ipſa viſiua.
XIX. Quid ſonus ſit, & quomodo, & quo in ſubiecto fiat.
XX. De diuerſitate ſonorum, maximè de voce, & echo.
XXI. Quo modo, & medio, ſonus immutet auditum.
XXII. Quod organum, & quæ potentia auditus ſit.
XXIII. Quid odor ſit, & qui ſapor, eorúmque ſpecies.
XXIV. Quomodo odor medium, & olfactum immutet.
XXV. De organo potentiæ olfactus.
XXVI. An guſtus, & tactus immutentur ab obiectis realiter, nécne.
XXVII. De organo guſtus, & tactus.
XXVIII. De numero externorum ſenſuum in ſe, & in ſuis ſubiectis.
XXIX. De comparatione prædictorum ſenſuum.
XXX. De numero ſenſuum internorum:
XXXI. De obiecto, actibus, ſubiecto, & organo ſenſus interni.

LIBER

LIBER TERTIVS

DE POTENTIIS COGNOSCITIVIS in communi, ac etiam ſenſitiuis.

DIXIMVS de potentiis animæ vegetatiuæ, ſupereſt hoc in libro dicendum de ſenſitiuis; quia tamen cum intellectiua in ſequenti libro explicanda conueniunt in ratione cognoſcendi, operæ pretium erit rationem hanc vtriſque generalem per ſeptem ſequentia capita priùs enodare; ſic namque & repetitionem multarum quæſtionum fugiemus, & præterea, (quod præcipuè intendimus) intelligemus ordinem, & connexionem, quam hæ potentiæ habent in homine, in quo reperiuntur omnes tanquam in vno principio radicatæ.

CAPVT I.

Vtrùm ad actum cognoſcendi neceſſaria ſit coniunctio obiecti cum potentia.

1. DIcturi ergo de huiuſmodi potentiis, ab obiecto earum incipimus, de quo in communi ſumpto illud ſolùm videtur poſſe inueſtigari, quomodo ad actum cognoſcendi concurrat, hoc enim eſt ipſum conſiderare ſub ratione communi cognoſcibilis, &c. Nam materialiter, quid nimirum ſit res cognoſcibilis, non poteſt tam vniuerſaliter diſputari, ſed de ea re progreſſu dicemus propriis in locis. In propoſita ergo quæſtione pars negatiua vera apparet. Primò, quia terminus actionis non prærequiritur ad actionem, vt propterea debeat eſſe coniunctus agenti, obiectum autem cognoſcibile eſt terminus cognitionis: ergo. Secundò vel neceſſarium eſſet obiectum coniungi potentiæ ſecundùm ſuum eſſe reale, vel ſecundùm illius ſimilitudinem; non prius, nam intellectus cognoſcit hominem quem realiter intra ſe non habet, ac de ſenſibus ait Ariſtoteles quòd ſuper eos poſitum ſenſibile non cauſet ſenſationem. Poſterius etiam non videtur neceſſarium, cùm fictitiæ videantur huiuſmodi ſpecies.

Partis negatiuæ argumentum primum.

Secundum.

2. In hac re eſt opinio aſſerens coniunctionem obiecti cognoſcibilis cum potentia cognoſcente non eſſe neceſſariam ad cognoſcendum; quod in virtute aſſerunt omnes, qui negant ſpecies intentionales ſenſibiles, vel etiam intellectuales, quam opinionem tribuit Galeno Gregor. Niſſenus *lib. de viribus animæ, cap.* 2. D. Auguſt. etiam *lib. de quantitate animæ, cap.* 23. videtur ſentire viſionem non fieri potentia aliquid recipiente. Idem tenet Seneca *lib.* 1. *naturalium quæſtionum*, ac tribuunt Platoni Plotinus *Enneade* 4. Et Porphyrius *lib. de ſenſu*; ſubſcribunt eidem opinioni Ocham *in* 2. *quæſt.* 17. *&* 18. Gabriel etiam *diſt.* 3. *quæſt.* 2. *notab.* 4. circa primam, & ſecundam concluſionem negat ſpecies in ſenſibus externis, quamuis in tertia concluſione addat in ſenſu exteriori interdum imprimi quòd tanquam

Huic parti vniuerſim neganti adhærere videntur qui ſpecies intentionales nõ agnoſcunt.

A reale obiectum ſit partiale principium ſenſationis. Item Durandus *diſt.* 3. *quæſt.* 6. *num.* 11. & licèt *diſt.* 13. *quæſt.* 2. aliquas ſpecies intentionales ſenſibilium obiectorum admittat, non tamen ob earum neceſſitatem ad cognitionem, ſed quòd ſint participationes quædam colorum, v. g. & ſimilium qualitatum naturaliter ab eis fluentes, eo modo, quo lumen procedit à luce, nihil tamen ad cognitionem conducentes. *Nam dum obiectum*, inquit, *viſui obiicitur, conſpicitur quidem non propter ſpecies, ſed quia hic eſt viſiuus, illud vero viſibile.*

3. Alij verò authores licèt concedant in ſenſibus eſſe neceſſarium obiectum coniungi potentiæ vel per ſe, vel per aliquam ſui ſimilitudinem, attamen in intellectu id negant, & quòd coniunctio B videatur ſolùm neceſſaria, vt obiectum excitet potentiam ad operandum, viſus enim non poterit videre, niſi excitetur ab obiecto viſibili, at intellectus, cùm ſit ſpiritualis, excitari nequit ad operandum ab obiecto materiali, ſed à cognitione ſenſuum, nam cùm eadem anima ſit, quæ ſentit, & intelligit, ſi quid apprehendit per ſenſum, illicò excitatur ad cognoſcendum exactiùs per intellectum. Quæ opinio excogitata videtur, vt effugiat difficultates, quæ in modo productionis ſpecierum intelligibilium occurrunt, quam maximè amplectitur Durand. *ſupra*, tenétque Henric. & Ioannes Baconius *in* 2. *diſt.* 6. *quæſt.* 1.

Alij minus vniuerſaliter negant.

4. Sit tamen prima concluſio. Vnio obiecti cognoſcibilis cum potentia neceſſaria eſt in omni C cognitione. Eſt ferè communis omnium Theologorum, & Philoſophorum, qui in potentiis cognoſcitiuis ponunt ſimilitudines quaſdam obiectorum, vt per illas obiecta vniantur potẽtiis, eáſque vocãt ſpecies intentionales; ſpecies quidem, quia ſunt formæ repræſentantes; intentionales verò, non quia entia realia non ſint, ſed quia notioni deſeruiunt, quæ intentio dici ſolet. Tenet hanc ſententiam Ariſtoteles *de Anima, lib.* 2. *cap.* 12. *& lib.* 3. *cap.* 1. aliàs 4. ait enim intellectum, vt intelligat, fieri debere ipſa intelligibilia, & ad hoc induxit intellectum agentem. Plato etiam poſuit intellectum noſtrum à principio ſuæ creationis habere inditas omnium rerum ſpecies, & *in lib. de cauſis* (qui Proclo tribuitur) *propoſitione* 10. legitur intelligentias eſſe plenas D formis, id eſt, ſpeciebus. D. quoque Dionyſius 7. *cap. de diuinis nominibus*, aſſerit Angelos plenos à principio ſpeciebus rerum omnium. D. Auguſt. 2. *ſuper Geneſim ad literam*, ſcribit Deum ſemel produxiſſe res in ſeipſis, iterúmque in intellectibus Angelorum, dando ſcilicet illis ſimilitudines earum. Idem habet 11. *de Trinitate, cap.* 2. vbi docet poſitionem ſpecierum difficilè poſſe ſuaderi tardioribus ingeniis.

1. Aſſertio affirmatiua communiſque apud authores.

Nomen ſpecierum intentionalium explicatio.

Eas admittunt. Ariſt. Plato, Liber de cauſis, Dion. Auguſt. & plerique apud Conimb. 3. de Anim. c. 5 q. 3. & quoad ſenſibiles lib. 2. c. 6 q. 2 denique author lib. 2. de Angel. c. 3.

5. Et probatur concluſio inductione, nam inter potentias cognoſcentes, quædam cognoſcunt intuitiuè, id eſt, obiecta ſibi præſentia, vt ſenſus externi,

Probatur inductione

aſſertio, ac primò quoad potentias intuitiuè cognoſcentes.

De tactu, & guſtu.

De viſu experientia vna.

terni,aliæ cognoſcunt abſtractiuè,id eſt, obiecta abſentia;in vtroque verò genere potentiarum inueniemus eſſe neceſſariam coniunctionẽ obiecti cum potentia ad cognoſcendum. Nam inter ſenſus externos, tactus, & guſtus requirunt obiecta materialiter coniuncta. An verò in illis detur coniunctio per ſpecies, néne, infrà dicetur. In viſu etiam qui inter omnes ſenſus externos percipit obiectum magis diſtans multis experimentis cognoſcuntur ſpecies prouenientes ab obiecto. Prima eſt, quia videmus noſipſos in pupilla alterius, quod non poteſt intelligi aliter fieri, quàm formula aliqua repræſentante meipſum impreſsâ in alterius pupilla. Similis experientia eſt de ſpeculo, non enim poſſet fieri viſio oppoſito ſpeculo niſi aliquid à reipſa ad ſpeculum manaret, illud autem vocamus ſpeciem, quod amplius explicatur. Nam ſi quis obiectum viſibile à tergo habeat, illud non videt, ſi tamen coram oculis ſpeculum proponatur,videt, quod ſignum eſt obiectum viſibile, ratione ſpeculi iam præſentis aliter immittere ſpeciem, quàm antea immiſiſſet.Nam ſi obiectum viſibile aliter non ageret, quàm antea, non eſſet cur nunc potius videatur, quàm antea. Nec dicas videri eo quòd oculus emittat radios, qui ab ſpeculo regrediantur vſque ad rem viſam; id enim præterquam quod faciliùs (vt res habet) dici poſſet de obiecto emittente ſpecies, quæ ab ſpeculo regrediantur ad oculum, inferiùs apertè impugnabitur. Nec rurſum dicas ideo nunc videri, quia nunc eſt præſens oculis, & non antea; vrget ſiquidem argumentum, quòd illa noua præſentia non potuit fieri ſine aliqua noua mutatione,vel actione, quæ certè alia non eſt, quàm productio ſpecierum. Eſt & alia experientia, nam obiectum propinquum apparet quantum eſt,diſtans verò apparet minus: hoc autem inde procedit,quòd aliter atque aliter emittit ſpecies. Simile experimentum eſt de baculo, qui ſub aquis fractus apparet, de denario item maiori apparente, de ſenum denique inſpecillis nonnullis,per quæ minuta quæque, ac ſi grandia eſſent conſpiciuntur. Similiaque alia deprehendimus ob ſpecierum refractionem, aliáſve earum immutationes, ſicut perſpectiui demonſtrant.

Experientia altera.

6.

Deinde quoad potentias cognoſcentes abſtractiuè.

De potentiis autem abſtractiuè cognoſcentibus probatur eadem aſſertio. Nam intra imaginationem experimur formari ſimilitudines quaſdam rerum corporearum. Item memoria, & reminiſcentia ſine ſpeciebus eſſe minimè poſſent, vt Ariſtoteles teſtatur *in lib. de Memoria, & reminiſcentia,& lib.de inſomniis.* Ratio eſt,quia ſi in abſentia rei nihil manet intra potentiam, non poſſet ſanè illam cognoſcere, vtpote per aduerſarios ita ſe habens, ac ſi nunquam cognouiſſet; idémque argumentum procedit de intellectu; concludítque præterea dari has ſpecies in ſenſibus externis, quia nihil poteſt ad interiores pertranſire niſi per exteriores ſenſus; conſtat ergo dari in omnibus potentiis ſpecies rerum cognoſcibilium, & hoc non alia ratione, niſi, vt obiectum cognoſcibile vniatur potentiæ; ergo hæc vnio neceſſaria eſt.

7.

Ex diſcurſu facto ab experientia concluditur aſſertio.

Probatur deinde à priori 1.

Ratio autem à priori eſſe poteſt,quoniam modus cognoſcendi eſt per aſſimilationem cognoſcentis ad rem cognitam, ideo dum res cognoſcitur, quaſi trahitur ad cognoſcentem, vt quiſque apud ſe experitur, dum cognoſcit; propter ipſam ergo aſſimilationem neceſſarium eſt, vt ipſum cognoſcibile vniatur cognoſcenti, vt ſcilicet aptè poſſit perfici actualis aſſimilatio, ſiue A cognitio;cùm verò realis vnio inter potentiam,& obiectum aliquando impoſſibilis ſit, aliquando improportionata, concedenda erit intentionalis, quæ fit per vicariam obiecti ſpeciem. Alia ratio reddi poteſt, quia potentia cognoſcitiua eſt indifferens ad operandum circa hoc,vel illud obiectum, & ideo vt determinetur in particulari ad cognoſcendum, indiget coniunctione aliqua ad ipſum obiectum.Fortè dicetur determinari à præſentia extrinſeca obiecti,ſed hoc in primis ſolum habet locum in externis ſenſibus. Imò in illis quoque non ſatisfacit, nam intrinſeca indifferentia potentiæ non niſi per intrinſecum aliquid tolli poteſt;quare ſi nec ipſum obiectum extrinſecum ageret in potentiam,neque potentia in obiectum, B non poſſet potentia ad obiectum ipſum determinari.

Secundò.

2. Aſſertio.

Ex his ſequitur ſecunda concluſio. Quando obiectum vnitur potentiæ media ſpecie, neceſſe eſt ipſam ſpeciem eſſe intrinſecè in potentia cognoſcente. Hæc concluſio eſt contra aſſerentes in intellectu non eſſe intrinſecè ſpecies intelligibiles, ſufficereque phantaſmata ipſa, vt numero tertio retulimus.Eſt etiam contra Simplicium, & Philoponum 2. *de Anima*, *cap.* 5. qui volunt ſpecies ſenſibiles non recipi in potentia ipſa ſenſitiua,ſed in organo illius,eo quòd Ariſtoteles 7. *Phyſicorum*, *cap.*2. dicat ſenſationem fieri patiente aliquid ipſo corpore,id eſt,organo,ibi tamen non excludit potentiam. Concluſio itaque noſtra eſt C Ariſtotelis,& D.Thomæ,& diſcipulorum eius,de qua Capreol. *in* 3.*diſt.*14. *quæſt.*1.*& in* 2 *d.*3. *q.*2. Ferrar. 2.*contra.cap.*82. Probatur primò ex adductis prima concluſione. Nam omnes ponunt in intellectu Angeli ſpecies rerum, ibi autem non eſt organum,in quo ſint:ſunt ergo in ipſa potentia;idemque valet de intellectu noſtro, cùm ſpecies ipſius maneant in anima ſeparata, iuxta illud Hieronymi, *Diſcamus in terris, quorum ſcientia nobiſcum perſeueret in cælis.* Ratio concluſionis eſt. Nam ſpecies ponũtur ad actuandam potentiam, non organum,forma autem debet eſſe in eo quod actuat; ſpecies ergo in ipſa potentia recipi debent, ideoque Ariſtoteles dixit ſenſum in actu fieri ipſum ſenſibile in actu, & *text.* 121. *lib. de* D *Anima*,ſenſum recipere ſpecies à ſenſibili, idémque repetit *cap.6. & lib.*3.*cap.*5.*de intellectu, & intelligibili*, D.Thom.etiam 1.*part.quæſt.*14.*art.*1. ait naturam cognoſcitiuam vt ſic non tantùm eſſe perfectibilem per propriam formam, ſed etiam per formas aliarum rerum, dum earum ſpecies recipit.

8.

Suadetur 1.

Suadetur 2.

9.

Suadetur 3.impugnando dictã ſententiam in num.3.relatam.

Primò.

Secundò.

Ex quibus colligitur falſum eſſe intellectum ſufficienter determinari per phantaſma. Primò, quia phantaſma cùm ſit quid materiale, & in inferiori potentia exiſtens,non poteſt eſſe ſufficiens ad operationem ſpiritualem potentiæ ſuperioris. Item phantaſma non poteſt determinare intellectum, vt forma inhærens illi, quia eſt materiale, neque etiam vt obiectum, quia intellectus non cognoſcit rem in phantaſmate,neque denique vt E cooperans intellectui,quia cùm ſit materiale non poſſet cooperari ad actum ſpiritualem;ergo. Præterea intellectus eſt potentia alterius ordinis ab omni potentia ſenſitiua; ergo in proprio ordine habet omnia requiſita ad actum cognitionis:hæc autem ſunt potentia, & obiectum illi vnitum;ergo in proprio ordine ſpirituali hoc habet:illa autem vnio fit per ſpecies;ergo habet proprias ſpecies à ſenſibilibus diſtinctas. Item quia qua ratione ponitur intellectum determinari à phantaſmatibus, eadem poneretur ſenſum interiorem determi

Tertiò.

Quartò.

determinari cognitione ſenſuum exteriorum, & ita non haberet proprias ſpecies, quod eſt contra experientiam. Si dicas ſenſum interiorem indigere propriis ſpeciebus, vt illas ſeruet in abſentia obiecti, idem dicetur de intellectu, habet enim vim ad conſeruandas proprias ſpecies, vt infrà videbimus.

Quintò.

Vltimò arguitur. Nam vel intellectus noſter eſt capax ſpecierum intelligibilium, vel non; ſi primum, ergo recipiet illas, ne abſurdè dicamus dum eſt in corpore carere ſemper forma ſibi naturali, & perfectione neceſſaria ad intelligendum; ſi non eſt capax, ergo ſeparatus à corpore non poterit naturaliter recipere ſpecies intelligibiles, atque adeò nec intelligere naturaliter, cùm ibi non ſint phantaſmata à quibus determinetur.

Sextò.

Tandem in eodem ſubiecto ſunt habitus, in quo ſpecies: ſed habitus intellectuales ſubiectiuè inſunt intellectui; ergo, & ſpecies, cùm habitus cognoſcitiuus ponatur ad facilitandam potentiam in vſu ſpecierum.

Ad primum argum. in nu. 1.

Ad argumenta igitur reſpondetur terminum productum per actionem non poſſe eſſe principium actionis, obiectum autem potentiæ cognoſcitiuæ per cognitionem productum non eſſe, ideoque poſſe prærequiri ad actionem.

Ad ſecundum.

Ad ſecundum negandum ſpecies fictitias eſſe, vt ſatis probatum eſt, pateñetque amplius ſequenti capite.

CAPVT II.

Quidnam ſint ſpecies intentionales.

1\.
Suppoſitio pro reſolutione.

QVoniam ſpecies ſunt quaſi inſtrumenta quædam, per quas communiter obiectum cognoſcibile vnitur potentiæ, ideo neceſſarium eſt perfectè illas cognoſcere. Et primò ſupponendum eſt huiuſmodi ſpecies eſſe entia realia; probauimus ſiquidem illas eſſe, quod eſt eſſe entia realia, nam quod non habet entitatem realem, non eſt. Quo ſuppoſito quærimus, an ſint ſubſtantiæ, vel accidentia, an materialia entia, vel ſpiritualia, & quem modum eſſendi habeant.

2\.
Prima aſſertio. Probatur de ſpeciebus ſenſuum externorũ.

Prima concluſio. Omnes ſpecies ſunt accidentia quædam. Probatur inductione. Ac primò de ſpeciebus ſenſuum exteriorum id conſtat, cùm fiant ab exterioribus accidentibus ſenſibilibus, & ab illas dependeant in conſeruari. Secundò, quia fingi non poteſt, quæ ſubſtantiæ ſint, nec vlla ad id occurrit neceſſitas, ordinantur nempe ad mouendum ſenſum, illúmque actuandum, ad hoc autem munus ſatis eſt eſſe qualitates. Tertiò, nullum eſt agens à quo producantur tales ſubſtantiæ, neque poſſent peruenire vſque ad ſenſum tam breui mutatione, quàm ſaltem perueniunt viſibiles ſpecies.

De intelligibilibus.

De ſpeciebus quoque intelligibilibus certiſſima eſt aſſertio, ſubſtantias enim ſpirituales præter humanas animas denuo creari inauditum eſt; ne dicam temerarium.

3\.
De ſpeciebus ſaltem ſenſuum internorum negant quidam.

De ſpeciebus ſenſus interioris, quæ phantaſmata appellantur, fuit opinio quorundam eſſe corpuſcula quædam, hoc eſt, ſpiritus animales in cerebro exiſtentes, repræſentantéſque res ipſas ſenſatas, ſiue per ſubſtantias ſuas, ſine per accidentia ipſis ſpiritibus inhærentia.

Primò.

Tum quia ſi phantaſmata inhæreant interno ſenſui, ſemper illum mouebunt ad operãdum, atque adeò ſemper deberet cognoſcere, quod falſum eſſe liquet experimento.

Secundò.

Tũ quia læſo cerebro amittuntur ſæpe phantaſmata: ſunt ergo corpuſcula aliqua, quæ corrũpuntur. Probatur tamen aſſertio quoad has

A etiam ſpecies.

Sed de his etiã probatur aſſertio.

Primò à pari ratione. Nam ſi in reliquis potentiis perfectioribus, ac minùs perfectis ſpecies ſufficiunt accidentales, cur non in phantaſia? Maximè cùm eædẽ rationes procedãt, quòd ad munus ſuum ſufficiat eſſe qualitates, quódque non ſit agens, à quo producantur ſubſtantiæ. Eſt præterea ſpeciale argumentum, nam tales ſubſtantias materiales eſſe oporteret, & corporeas; occuparent ergo locum, proindéque innumera penè phantaſmata in anguſtiſſimo cerebro reciperentur, cùm ſola repræſentent indiuidua, quæ per phantaſiam innumera ferè à nobis percipi, notiſſimum eſt. Quis autem credat poſſe cerebrum tot carpere corpuſcula locum occupantia.

4\.
Ad primum in nu. præcedenti.

Neque rationes paulo antè factæ vrgent, quia
B etiam intellectus ſpecies plurium rerum ſibi inhærentes habet, cùm non ſemper actu intelligat. Adde, quòd licèt eſſent corpuſcula eadem, ſi qua eſt, procederet difficultas: quòd ergo potẽtia non actu intelligat, aut cognoſcat omnia, quorum habet ſpecies, ex eo prouenit, quòd non cooperetur ſemper repræſentationi omnium ſpecierum, aut ob alia diuerticula, aut aliquando ex libertate, vt in homine.

Ad ſecundum.

Quòd verò læſo cerebro amittantur phantaſmata, nõ ideo eſt, quòd ſedem deſerant corpuſcula illa, contingũt enim talia ſymptomata abſque ruptione cerebri, vel fractione illius, vt neceſſe erat ad egreſſum corpuſculorũ; prouenit ergo ex eo, quòd virtus cerebri inepta redditur ad vtendum phantaſmatibus, vel ex eo
C quòd phantaſmata pendeant in conſeruari à recta diſpoſitione cerebri, qua diſſoluta corrumpuntur: conſtat ergo vniuerſalis concluſio poſita, omnes ſpecies intentionales eſſe accidentia, atque adeò qualitates, cùm ad aliud prædicamentum pertinere non poſſint.

5\.
1. Corollarium contra Caietanum, & Commentatorem, de quo ac de ſequenti conſulatur nuſquam lib. 2. de Attributis c. 12 à num. 6.

Et ex hac concluſione infero primò inter potentiam & ſpeciem intentionalem eſſe ſolùm accidentalem vnionem, vtpote inter accidens, & ſubiectum, neque vllam maiorem poſſe excogitari, quidquid Caietanus fingat 1. *p. q.* 14. *art.* 1. exponens famoſum Commentatoris dictũ, quòd ex intelligibili, & intellectu magis vnum fiat, quàm ex materia, & forma, ex quibus & vnũ tertium ab vtraque diſtinctum reſultat, & materia
D ipſa neutiquam forma efficitur; at verò ex obiecto, & potentia tertium non reſultat, ſed potentia fit ipſum intelligibile, ſiue obiectum. Illud tamen dictum in rigore falſum eſſe cẽſeo. Nam inter materiam, & formam ſubſtantialis vnio datur, ex illíſque fit per ſe vnum; inter potentiam verò & obiectum non poteſt intelligi vnio pluſquam accidentalis, maximè quando vnio fit media ſpecie, vt in præſenti, nec alio modo dici verè potuit intellectum fieri ipſum intelligibile, niſi quatenus informatur ſpecie illud repræſentante; hoc autem modũ accidentalis vnionis non tranſcendit. Præterea intellectus beati diuinam eſſentiam videns, illi intimè vnitur, nullo autem modo dici põteſt, quòd ſit ipſa eſſentia, niſi fortè nimium
E metaphoricè; ergo, &c.

6\.
Reſponſio Caietani expugnatur 1.

Ad occurrit Caietanus intellectum fieri ipſum intelligibile intelligibiliter, nõ realiter; hoc verò quomodo intelligibiliter dicatur, non intelligo, reuera namque ſola ibi potentia, & ſpecies, vnióque accidentaria, ac realis inter ipſas inuenitur; quid ergo per vocem *intelligibiliter*, importari amplius fingitur?

Secundò.

Præterea aut vniri intelligibiliter eſt vniri realiter, aut non: ſi hoc dicatur, profectò ex vi illius vnionis ſequi nõ poſſet realis actio, ſeu cognitio: ſi verò primũ reſpõdeatur, iam diſtinctio

eſt ſuperflua, & procedit argumentum, quòd ſit vnio inter res diſtinctas, & non eſt ſubſtantialis, cùm ſit inter accidentia; ergo accidentalis erit, quod eſt intentum, atque adeò nec maior erit, quàm inter materiam, & formam, neque potentia

Tertiò.

fiet ipſum obiectum. Item quando ait intellectum fieri intelligibile, vel id intelligit de intellectu præciſo ab ſpecie, vel cum ſpecie compoſito. Primum dici non poteſt, quandoquidem potentia præciſa ab ſpecie nihil reale habet, quod antea non haberet. Secundum autem nihil aliud dictum eſt, quàm quòd compoſitum ex potentia & ſpecie ipſum ſit obiectum in eſſe repræſentatiuo. Eiuſmodi tamen compoſitum vnione tantùm accidentali vnum eſt quod intendimus.

Reiicitur alia euaſio pro Caietano.

Reſponderi poteſt pro Caietano, & ipſius principiis, quòd ſpecies duo habeat, eſſe nimirum imaginem, & eſſe qualitatem; atque vt qualitatem inhærere, vnúmque per accidens efficere; vt imaginem verò non inhærere, ſed immediatè vniri potentiæ, adeò vt potentia fiat res ipſa quæ repræſentatur, ſed de hac diſtinctione quid ſentiendum ſit infrà dicemus *num.* 17. Attamen quod ad rem attinet, impertinens eſt, nam ſpecies ſub quacunque ratione, non poteſt non eſſe accidens à potentia diſtinctum, ac adeò nec niſi accidentalem vnionem cum illa cauſare.

7.
1. Corollarium contra eundem Caietanum.

Secundò colligitur ex hac concluſione ſpeciem intentionalem afferre ſecum proprium eſſe accidentale, illúdque tribuere potentiæ per realem inhærentiam ad illam, in quo etiam falſus eſt Caietanus 1. *part. quæſt.* 12. *art.* 2. *circa tertium*, dicens ſpeciem vt conſtituit potentiam in actu primo per realem inhæſionem habere eſſe imperfectum, vt verò conſtituit in actuali cognitione habere perfectum; nam ſpecies, inquit, comparatur ad actum, ſicut forma ad eſſe, eo quòd eſſe ipſius ſpeciei quatenus intelligibilis, eſt intelligere, quæ omnia mihi non ſunt intelligibilia.

Primò.

Nam primò, quid quæſo ſignificat intelligere eſſe ipſum ſpeciei eſſe? Nam ſpecies propriam entitatem habet diſtinctam ab actu cognoſcendi, quam conſeruat, ſiue potentia actu cognoſcat, ſiue otietur.

Secundò.

Secundò quomodo quæſo intelligitur, effectum formalis ſpeciei eſſe intelligere? Namque effectus formalis à forma accidẽtali tribuitur inhærendo, ſpecies autem inhærendo non tribuit cognitionem, cùm poſſit, vt dixi, ſpecies inhærere

Tertiò.

intellectiui, quin ipſe intelligat. Vnde ſumitur aliud argumẽtum; nam effectus formalis eſt inſeparabilis à forma quandiu eſt in ſubiecto; ſed actus cognitionis ſeparatur ab ſpecie: ergo non

Quartò.

eſt effectus formalis illius. Item actus, & ſpecies ſunt duæ qualitates diſtinctæ, vna autem qualitas non poteſt eſſe effectus formalis alterius, ſiquidem vtraque earum eſt forma diſtincta, proindéque potens diſtinctum effectum formalem

Quintò.

conferre. Denique infrà probabimus ſpeciem concurrere effectiuè ad actum; non ergo cauſa eſt formalis illius: habet ergo ſpecies proprium eſſe diſtinctum ab actu, quod confert ſubiecto. Si verò roges quam denominationem ſubiecto tribuat, reſpondemus carere vocabulo, tum quia ſpecies ſunt ignotæ, & ſenſibus haud ſatis perſpectæ; tum quia ſpecies potiſſimè ordinantur, vt repræſentent obiecta, deſeruiúntque cognitioni, atque id præcipuè in illis conſiderari, omiſſa denominatione ſubiecta, quæ ad hoc munus eſt quaſi per accidens.

8.
Aſſertionis hactenus tractatæ limitatio.

Vltimò tamen eſt in hac concluſione notandum, ſi contingat aliquando ipſum obiectum A immediatè vniri potentiæ, vt in beatis fieri credimus, aut etiam in ſubſtantiis ſeparatis, quando ſeipſas cognoſcunt, tunc non eſſe neceſſariam ſpeciem, quæ ſit accidens.

Secunda concluſio. Species non ſunt eiuſdem rationis cum obiectis ſuis. 9.

2. Aſſertio probatur primò ex Ariſtotele.

Concluſio eſt Ariſtotelis *lib.* 2. *de Anima*, *cap.* 12. dicente ſenſus recipere ſpecies ſine materia; materiam vocat ipſam naturam realem qualitatis, quod eſt dicere, viſum non recipere ipſum colorem materialiter, ſed quandam ſpeciem illius repræſentatricem; ſignificat ergo apertè ſpeciem, & colorem differre ſpecificè.

Probatur 2. ratione.

Præterea de ſpeciebus intelligibilibus conſtat concluſio. Sunt enim accidentia ſpiritualia, res autem cognita ſæpe eſt B ſubſtantia, vel res materialis; de ſenſibilibus verò oſtenditur: nam obiectum ſæpe habet contrarium, non item ſpecies; ſic albedo, & nigredo contrariæ ſunt, ſpecies autem illarum minimè, cùm poſſint in eadem pupilla, aut medio diaphano ſimul exiſtere, ac deſeruire ad vtrumque colorem conſpiciendum.

Conſulatur author pro hac 2. aſſer. lib. 2. de Ang. c. 3. n. 24.

10.
Durandi euaſio expugnatur.

Occurrit Durandus eo in euentu ſpeciem albedinis, & nigredinis non duplicem, ſed vnam mediam eſſe repræſentantem vtrumque colorem, ſed planè impoſſibile videtur res adeò diuerſas, & contrarias per vnicam ſpeciem repræſentari, maximè cùm poſſint albedo & nigredo in gradu intenſiſſimo obiici aſpectui, quod difficilius contra Durandum militat, aſſerentem ſpecies eiuſdem rationis eſſe cum ipſo obiecto, C vt infrà videbimus.

Species ſenſibiles multiplicantur ad multiplicationem obiectorum.

Atque per hæc non ſolùm probatur ſpecies contrariorum obiectorum eſſe diſtinctas, quamuis ſimul ſint in eodem medio, ſed etiam tot multiplicari ſpecies in oculo, quot ſunt res viſæ, vel repræſentatæ, cùm non poſſit vnica ſpecies eſſe ſimilitudo tam multiplicium obiectorum, niſi ſit eminentior, & altioris ordinis, qualis non eſt ſpecies ſenſibilis, neque appareat, à quo talis ſpecies produci queat. Vnde in ſolis Angelis illa ſpecierum eminentia concedi ſolet.

Refellitur exemplum ex D. Thoma quo fautur Durando.

D. Thomas tamen *in* 3. *diſt.* 14 *quæſt.* 1. *art.* 1. *quæſtiunc.* 4. *ad ſecundùm*, ſcripſit per eandem imaginem ſpeculum videri, ac rem in ſpeculo: ratio tamen facta contrarium probat; aliæque experientiæ ſimiliter, ſtat enim videri ſpeculum, & non rem, eſto in illo fiat re- D flexio, veluti ſi oculus in ea diſtantia ſit, ad quam perueniat directa ſpecies ſpeculi, & non reflexa obiecti. Nec effugies, ſi dicas præter ſpeciem, debitam quoque propinquitatem poſtulari ad cernendum; poſtulari enim meritò potuit, vt obiectum ſpeciem ſui produceret, quod in caſu propoſito iam conceditur: at vt potentia, idonea ſpecie iam recepta, ad actum ſuum immanentem eliciendum, propinquitatem cum obiecto poſtulet, nulla ratio exigit; alioquin ſimilem quoque propinquitatem in internis potentiis poſtularemus.

11.
Probatur 3. eadem aſſertio.

Præterea arguitur pro concluſione. Quia ſi ſpecies coloris eſſet color, poſſet videri in ipſo E aëre, non videtur autem niſi in terminato corpore, verbi gratia, pariete: ergo, &c. Item ſi color eſſet, profectò in oculo impreſſa ſenſationem non cauſaret, iuxta Ariſtotelem pronuntiantem ſenſibile ſupra ſenſum non efficere ſenſationẽ. Rurſus color colorem nõ producit; at coloris ſpecies per medium aliud, atque aliud, vt inſtrumentũ ſaltem obiecti efficienter diffunditur.

Probatur 4.

Ad hæc ſi ſpecies albedinis eſſet albedo, impediret viſionẽ nigredinis, non tamen impedit: ergo, &c. Vltimò ſpecies ſenſus

ſenſus interioris eiuſdem ſunt ordinis cum externis, ſed internæ non ſunt eiuſdem ordinis cùm obiecto, imaginatiua enim non habet intra ſe ſonum, vel odorem realiter: ergo neque externæ ſpecies eiuſdem rationis ſunt cum obiectis. Atque hanc concluſionem docet D. Thom. *de veritate, quæſt.* 8. *artic.* 11. 7. *Metaphyſ. lect.*6. Commentator *ibi text.* 27. Albertus *lib.*2. *de Anima, tract.*4. *cap.*11. & D. Auguſtin. 7. *ſuper Geneſim ad literam, cap.* 2. qui omnes aiunt ſpecies repræſentantes contraria poſſe eſſe ſimul in eodem ſubiecto, eo quòd qualitates intentionales inter ſe contrariæ non ſint. Ariſtoteles quidem 2. *de Anima, text.* 1..7 *& ſequentib.* inquirens quomodo cõtrariarum rerum ſpecies poſſint eſſe ſimul, non ſatis reſoluit; attamen in fine libri de ſenſu & ſenſibili communem illam ſolutionem affert, vbi D. Thom. *lect. vltima*, rem optimè exponit.

12. *Contra aſſertionem ſe opponunt Durand. & Valles.*

Contra ſatis confirmatam aſſertionem de ſpeciebus præſertim ſenſibilibus opinatur Durand. *in* 2. *diſt.*3. *quæſt.* 6. *num.*17. *& in* 4. *diſt.*49. *quæſt.*2. *num.* 13. Valles *lib.*2. *controuerſiarum*, *cap.* 28. vbi multa de ſpeciebus docet, ſed multa non verè.

Primò. Arguunt igitur primò. Ita ſe habent obiectum, & ſpecies, ſicut lux, & lumen; ſed hæc ſunt eiuſdem ſpeciei: ergo & illa. Neganda tamen maior propoſitio, quanquam minor etiam dubia ſit.

Secundò. Secundò ſpecies eſt ſimilitudo rei, ſimilitudo autem non eſt inter ea, quæ ſpecie differunt. Sed hoc argumento probaretur ſpeciem quoque intelligibilem caloris eiuſdem ſpeciei eſſe cum calore; quod tamen eſt apertè falſum, vnde dicitur ſimilitudinem in eſſendo requirere quidem vnitatem ſpecificam, non tamen ſimilitudinem in repræſentando.

Tertiò. Tertiò actio obiecti eſt vniuoca: ergo vniuocum effectum producit. Negandum tamen antecedens, ſed quomodo ſit actio illa æquiuoca, dicemus infrà.

13. *Quarto.*

Quartò, & difficilè arguitur. Nam ſpecies viſibilis, verbi gratia, coloris eſt viſibilis: ergo eſt color. Antecedens manifeſtum videtur, tum de ſpecie in ſpeculo, quam quiſque ibi de ſeipſo conſpicit; tum de radiis ſolaribus vitrum coloratum tranſmeantibus, eiuſdem enim coloris conſpiciuntur; talis autem color, non niſi ſpecies viſibilis à colore vitri cauſata, cenſeri poteſt.

Quorundam reſponſio. Ad primum exemplum communis conceptio vulgi eſt videri rẽ in ſpeculo eo modo, quo videretur in ſui imagine inſtrumentali. Vnde licèt viſio ad rem ipſam re vera terminetur immediatè, non ad ſpeciem ſpeculi, apparet tamen terminari; iuxta quam vulgarem conceptionem occurri poſſet ſpeciem ſecundùm entitatem quidem ſuam non videri, attamen quod repræſentatiua eſt, ac veluti in tranſcurſu, ſeu obiter poſſe videri, quia vt ſic induit eandem vicem, quam ipſum obiectum.

14. *Refellitur 1. hæc reſponſio.*

Sed hæc reſponſio non probatur. Primò, quia non ſatis intelligitur, vt quippiam non videatur in entitate ſua, in eſſe tamen repræſentatiuo videatur, nam repræſentatiuum eſſe, reale quippiam eſt, & in quantum repræſentans, in tantum eſt ens: ergo ſi videtur repræſentans, videtur ſecundùm entitatem aliquam.

Refellitur 2. duplici experimento. Secundò falſum eſt, quòd viſio terminetur modo aliquo ad imaginem in ſpeculo, hoc enim tantùm deſeruit, vt in eo fiat reflexio ſpecierum ad videndam rem immediatè in ſeipſa, id quod oſtenditur duplici experientia.

Primò. Primò. Nam quod cõſpici putatur in ſpeculo, non conſpicitur in ſpeculi ſuperficie, ſed quaſi in profundo, in tanta ſcilicet diſtantia,

A quanta diſtat ab ipſo ſpeculo: ſpecies autem attingit ſolum ſpeculum ſecundùm illius ſuperficiem, & ad ſummum ſecundùm eam craſſitiem, in qua fortè ſit tranſparens; ſi ergo ipſa inhærens in ſpeculo videretur, non adeò profunda appareret: obiectum ergo eſt quod immediatè videtur cum diſtantia ſua, ab ſpeculo.

Secundò. Secunda experientia eorum, qui vident per inſpicilla res à longè. Nam ſi obiectum ſit à tergo longè diſtans, & ſpeculum propè viſum cernitur optimè obiectũ à tergo exiſtens; non ergo videtur ſpecies exiſtens in ſpeculo, ſed id quod longè exiſtit, ſiquidem inſpicilla ſupponuntur apta ad videndum

B diſtans, & inepta ad videndum propinquum, nam ſpecies ſpeculi vtpote propinquiſſima non rectè videretur.

15. *Vera reſponſio. Secundi exempli reſponſiones falſæ.*

Dicendum eſt ergo ad illud exemplum non videri ſpeciem, ſed reflecti in ſpeculo, peruenireque ad oculum, tum videri per eam immediatè obiectum, cuius ſpecies à ſpeculo reflectitur. Ad aliud de vitro colorato ſunt qui dicant ibi produci verum colorem, quia licèt per ſe actiuus non ſit ſui ſimilis, adiutum tamẽ Solis radiis poteſt illum producere ſaltem remiſsè. Alij volunt ibi tantùm eſſe ſpecies coloris, ac videri; ſed neutrum dicere cogimur, vt latiùs *cap.*16. conſtabit.

Vera reſponſio. Dicendum ergo eſſe ibi tantùm ſplendorem quen-

C dam, apparere verò coloratum propter ſpecies rubei coloris illi admixtas, reflectentéſque ad oculum, nec ipſas videri, ſed per eas colorem à quo fiunt.

16. *Tertia aſſertio bipartita.*

Tertia concluſio. Species intentionales in ſolo intellectu ſunt ſpirituales, & indiuiſibiles; in aliis autem potentiis cognoſcitiuis ſunt materiales, & diuiſibiles.

Vnde conſtet prima pars. Prima pars eſt certa, ſuppoſito quod ſuprà oſtenſum eſt, has ſpecies ſubiectiuè reſidere in intellectu; nam accidens proportionatur ſubiecto, in quo eſt, intellectus autem eſt ſpiritualis: ergo & ſpecies in illo inhærentes.

Secundam partẽ negant Venetus, & Piſanus. Secunda verò pars eſt contra Paulum Venetum 2. *de Anima*, *text.*127. & Piſanum *in ſua perſpectiua parte ſecunda, propoſitione* 5. qui vniuerſaliter aſſerunt omnes ſpecies etiam ſenſibiles eſſe

D indiuiſibiles. & immateriales, tamen concluſio illa conſimili ratione fit certa.

Sua letur tamen. Nam accidens proportionatur potentiæ, in qua ſubiectatur, ſed potentiæ omnes ſenſitiuæ materiales ſunt, & extenſæ: ergo & ſpecies, quæ ibidem ſubiectantur. Confirmatur experientiis. Nam in ſpeculo ſpecies reflectitur extenſo modo, ſiquidem fracto ſpeculo, in quo integra facies repræſentabatur, pars ſpeculi partem faciei tantùm reddet: ergo, &c. in paruo quoque ſpeculo apparet res minor, & in maiori maior: ergo in maiori ſpeculo producitur maior ſpecies, & in minori minor: ſi autem indiuiſibilis eſſet, ſemper æqualis produceretur. Denique ſtat videre partem obiecti, non

E viſo toto: eſt ergo partialis ſpecies repræſentans partem, & totalis repræſentans totum, quod cum indiuiſibilitate ſtare non poteſt.

17. *Prima difficultas contra ſecundam partem aſſertionis, de qua & de ſequent. Conimbr. lib.2. de Ani. c.7. q.5. a 2. Mendoça diſp. 12. de Anim. ſect.5.*

Sed reſtat nunc difficultas circa ſecundam partem concluſionis. Nam ſpecies, verbi gratia, viſus extenſa dicitur ac per diuerſas ſui partes, diuerſas partes obiecti repræſentans: qua ergo ratione poteſt repræſentari, conſpicique per illam obiectum magnum, qualis mons?

Quorundam reſponſio. Reſpondent nonnulli à toto obiecto viſibili vnam tantùm ſpeciem produci, quæ quidem, ſi conſideretur ſecundùm partes ſubiecti extenſa eſt, & diuiſibilis, ſecundùm rationem verò repræſentandi indiuiſibilis, ita vt tota ipſa, & quælibet pars etiam totum viſibile repræſentet.

Reiicitur.

Sed contra hanc reſponſionem procedunt etiam rationes adductæ, & experientiæ; oſtendunt ſiquidem experientiæ partem ſpeciei repræſentantem partem obiecti, & non totum. Præterea ex eadem reſponſione ſequitur ſpeciem à duobus parietibus, verbi gratia, impreſſam oculis, non duplicem eſſe, ſed vnam, quæ per quamlibet ſui partem repræſentat vtrumque parietem, nam par eſt ratio de duobus parietibus, & de duabus medietatibus eiuſdem; conſequens tamen falſum eſſe patet ex dictis in ſecunda concluſione.

18. *Verior reſpōſio.*

Quare dicendum videtur, obiectum multiplicare ſui ſpeciem in circulum, id enim commune eſt agentibus naturalibus, vt ſphæram ſuæ actiuitatis vendicent circularem, & ſpeciatim de ſpeciebus Ariſtoteles affirmat *lib. de ſono*, experientiaque comprobat. Nam in ripa fluminis videtur quis, & per aërem, & per aquam versùs omnem partem; multiplicat ergo ſui ſpecies versùs omnes partes: fit ergo vt obiectum, & ſecundùm ſe totum, & ſecundùm omnem ſui partem producat ſpeciem ſui versùs omnem partem medij; vnde nulla eſt medij pars, in qua non ſit ſpecies totius viſibilis. Porrò illa ſpecies ſimplex non eſt (vt quidam volunt) ſed compoſita ex multis partibus, per quas diuerſas partes obiecti repræſentat, experientia enim conſtat vnam partem ſeparabilem eſſe ab alia; vt ſi occultetur, vel auferatur pars obiecti, aufertur ſanè ſpecies illius, & non aliarum partium, quas non oportet in diuerſis partibus ſubiecti exiſtere, ſed eſſe poterunt in eadem, componendo, integrandóque vnam ſpeciem totius obiecti.

19. *Secunda difficultas dupliciter vrgetur.*

Sed tunc occurrit altera difficultas, nam ſi in eadem parte ſubiecti, & datur ſpecies repræſentans totum, & pars etiam ſpeciei repræſentans quamcunque obiecti partem, repræſentatio planè obſcura erit, & confuſa. Rurſum ſi quando ſpecies viſibilis in ſpeculo reflectitur, in qualibet ſpeculi parte eſt ſpecies repræſentans totum viſibile, profectò per quamcunque partem ſpeculi fieret reflexio integræ ſpeciei, quod falſum eſt.

Satisfit.

Reſpondetur negando repræſentationem fieri confuſam, vel obſcuram, nam ſpecies ex obiecto pertingunt ad potentiam, vel ſpeculum per lineam rectam, ac quantum fieri poteſt breuiſſimam, atque eo modo, & ordine, quo ſunt inter ſe obiecti ipſius partes ordinatæ; non eſt ergo vnde confuſio in repræſentatione, aut viſione actuali proueniat; ſimiliterque neganda confuſio in ſpeculi reflexione, nam per eandem lineam fit reflexio, per quam ſpecies ab ſpeculo procedit, eodémque ordine, & modo, (imò talis proceſſio reflexio ipſa eſt) ac ſemper illa pars ſpeciei, quæ per minorem lineam multiplicatur, efficaciùs mouet potentiam, aut efficaciùs etiam reflectitur. Vlteriùs verò ſuccedit tertia difficultas, quomodo res appareat maior, vel minor in certam diſtantiam, ſed hæc meliùs tractabitur *in cap.* 17. agendo de viſu.

20. *4. Aſſertio. Cum his faciūt Con. lib. 1. de interpret. cap. 1. q. 2. art. 3. ſect. 1. & illos ſequutus Aegidius lib. 8. de Beatitud. 1. p. q. 2. §. 2. Suadetur 1.*

Quarta concluſio. Species intentionales non repræſentant formaliter obiecta, ſed effectiuè tantùm. Hanc multi non approbant poſt D. Thomam 1. *p. quæſt.* 12. *art.* 2. *& lib.* 2. *contra Gent. cap.* 98. *& lib.* 3. *cap.* 49. neque illos omnino improbabiliter ſentire iudicamus. Veruntamen poſita concluſio probabilior apparet. Primò, quia ſi ſpecies eſſent formales obiectorum repræſentationes, effectum ſuum formalem neceſſariò communicarēt potētiis quibus inhærent, atque adeò redderentur eo modo potentiæ formaliter conformes ſuis obiectis, ſeu, quod idē eſt, formaliter cognoſcentes, cùm cognitio nihil ſit aliud, quàm formalis conformitas intentionalis inter potentiam, & obiectum; hoc autem præter omnium ſententiam diceretur, ac facilè impugnatur; tum quia iam potentia poſt comparatas ſemel ſpecies ſemper eſſet in actu cognoſcendi, quantumuis multas haberet, cùm inhærendo, neceſſariò ei formalem ſuum effectum communicarent; tum quia iam voluntas ex illa ſui obiecti repræſentatione formali per ſpeciem, moueri poſſet ad volendum, neque ratione vlla diuertere poſſet intellectum à repræſentatione; quæ omnia falſa ſunt, & abſurda.

21. *Quorundam euaſio.*

Dices conformitatem potentiæ ad obiectum per ſpeciem impreſſam, eſſe ſolùm in actu primo, ſiue habitualem; cognitionem verò actualem, cùm ſit vitalis actus, ac inter cæteros potiſſimus, non recipi ſolùm, ſed elici quoque debere à vitali potentia, idque immediatè, ſaltem partialiter, cùm tamen ad ſpeciem impreſſam potentia ſæpè receptiuè tantùm concurrat, aut ſi effectiuè etiam aliquando concurrit, veluti cùm ſpecies immediatè ex obiectis non imprimuntur, eas non efficiat immediatè, ſed potiùs ſpecies ipſæ, inſtar aliorum habituum, ab actuali cognitione proximè emanent.

22. *Impugnatur.*

Hæc reſponſio vera quidem in ſe eſt, in præſenti tamen, petitionis principij vitio laborare videtur. Nam argumentum factum hoc ipſum vrget, non eſſe videlicet ad actualem cognitionem aliquid vlterius deſiderandum, quàm ſpeciem impreſſam, ſi ipſa formalis ſit ſui obiecti repræſentatio in potentia. Quòd ſi (vt res habet) vlteriùs aliquid deſideratur, ex eo eſt, quòd ſpecies impreſſa vim tantùm habet formalis repræſentationis, actualiſve cognitionis partialiter generandæ. Quod declaratur, & confirmatur optima ſeminis, & viuentis ex illo producti analogia, quam aliquando Auguſtinus attigit de intellectiuis ſpeciebus. *Accedit optimū exemplum.* Nam ſpecies ſunt quædam veluti obiectorum ſemina potentiæ cognoſcitiuæ tanquam vtero mandata ad formandos conceptus, vnde & nomina ipſa conceptus, ſpiritualis generationis, & partus in hac materia paſſim vſurpata eidem analogiæ atteſtantur. Nimirum, quia vt ſemen in ſe organa, vel potentias formaliter non habet, ſed vim effectiuè formatricem organorum in fœtu; ita impreſſæ ſpecies formales obiectorum repræſentationes non ſunt, ſed tantùm cauſales. *Vſurpat Aug. 10. confeſſ. c. 14. & 9. de Trinit. cap. 17. & cap. vltimo.*

23. *Suadetur ſecundò eadem aſſertio.*

Secundò probatur aſſertio. Nam facilè plerique omnes admittent ſpeciei concurſum ad cognitionem actualem impendi poſſe, non ſolùm per obiectum ipſum, quando accommodatè vnitum eſt potentiæ, vt in beata viſione patet, atque item in cognitione illa, qua Angelus ſe per ſuam eſſentiam intuetur, ſed etiam ſuppleri poſſe per quāuis aliam rem diſparatam: hoc autem falsò admitteretur, ſi ſpecies eſſet formalis obiecti repræſentatio, cùm rem diſparatam formaliter obiectum repræſentare, ſit impoſſibile. *Effugij impugnatio.* Dices in eo euentu id præſtari per obiectum ipſum; ſed non rectè, ſiquidem, quòd aſſumpta fuerit res alia diſparata pro ſpecie, nulla ob id facta fuit mutatio circa obiectum; aut ergo cùm adeſt etiam ſpecies, obiectum nihilominus munus illud præſtat, quod falsò dicetur; aut ſpecies ſemper effectiuum tantùm concurſum exercet; atque adeò abſque vlla formali repræſentatione obiecti, quod eſt intentum.

24. *Confirm. hæc impugnatio.*

Et confirmatur primò, quoniam indicatiui habitus ſcientiarum, ac ſimiles alij, repræſentatiui formaliter non ponuntur, & ſi in ipſis actualibus

bus qualitatibus, ad quas effectiuè concurrunt, formalis conformitas, propriaque veritas ad ipſa indicata obiecta reperiatur: ergo neque ſpecies, quæ habitus etiam quidam ſunt ad ſimplices conceptiones concurrentes, formaliter repæſentatiuas eſſe oportet. *Confirmatur iterum.* Confirmatur ſecundò exemplo diuinæ eſſentiæ, quæ ad cognitionem creaturarum concurrit in beatis; cum tamen earum repræſentatiua formaliter intentionaliter non ſit.

25. *Suadetur tertio dicta aſſertio qua de re concinit author diſp. 6. Metaph. ſect 6. n. 7. & diſp. 30. ſect. 11. à n. 30. & lib. 2. de Angel. cap. 3. n. 24.*

Tandem declaratur concluſio veluti à priori. Nam ſimilia ea dicuntur, quæ vnitatem aliquam, ſeu identitatem inter ſe habent, ac adeo eo veriùs, magiſque ſimilia dicentur, quo vnitas, ſeu identitas maior fuerit. Eſt autem maior in eſſentia, quàm in accidente aliquo, vt notum eſt; ac primo loco, ſi ſit vnitas in numerica eſſentia, ob quam rationem quælibet perſona diuina ſine diſcrimine alterius ſimilis (non dico imago) maximè propriè dicitur. Secundo loco, ſi ſit vnitas ſpecifica, vt inter duo eiuſdem ſpeciei indiuidua. Accidentalis porrò vnitas, ſiue identitas in aliquo accidente de genere quantitatis appropriatè dicitur æqualitas; de genere autem qualitatis commune nomen ſimilitudinis retinuit. Et hæ quidem omnes ſimilitudines reales ſunt, ſeu abſque vllo reſpectu ad mentem. Vlteriùs verò ſimilitudo alia inuenitur, ac intentionalis dicitur, non quòd pendeat à mente inſtar ſecundarum intentionum, ſed quia propriè cernitur intra potentias in obiecta intendentes; quales ſunt omnes cognoſcitiuæ facultates. Quia ergo talis tendentia non eſt, vt potentia realiter ipſum obiectum efficiat, ſed vt ei ſe conformet; ideo multum deficiens eſt talis conformitas, ſiue vnitas, ſicut vmbra, vel pictura à realitate exemplaris deficit; vnde per quandam ſolummodo analogiam attributionis cognitio vnitatem, ſeu identitatem, ac proinde ſimilitudinem cum obiecto habet.

26. *1. Corollar.*

Ex quibus colligitur primò propriam, vniuocéque dictam ſimilitudinem debere eſſe realem, qualis inter duo viſitur quæ vtrinque habent eandem naturam ſubſtantialem, vel accidentalem, vt explicatum eſt; illam verò aliam intentionalem, analogicè talem dici. *Secundum.* Secundò colligitur, quod in aſſertione intendimus, neque hanc ſimilitudinem defectuoſam, & analogam, oportere inueniri in ſpecie impreſſa, cùm ſit ſolùm inſtrumentum quoddam ad ipſam actualem, expreſſamque ſimilitudinem formandam. *Tertium.* Tertiò colligitur obiter vis rationis negantium ſpeciem poſſibilem diſtinctam diuinæ eſſentiæ; quia iam concederetur poſſibilis creatura, quæ eſſet formalis Dei ſimilitudo; habet nimirum vim hæc ratio ſi intelligatur de ſimilitudine aliqua reali, & vniuoca; de intentionali verò, vtpote nimium deficiente & analogica, ratio non concludit; etſi enim neque hoc analogico modo oporteat ſpeciem eſſe obiecto ſimilem, vt diximus, attamen qui actualem cognitionem, ſeu conceptum ita ſimilem obiecto concedunt, immeritò ex hoc capite ſpeciem Deo ita ſimilem negabunt. *Quartum. Diſcutitur obiter quorundam diſtinctio ſpeciei vt qualitatis, & vt repræſentatiuæ.* Quartò colligitur diſtinctionem illam communem ſpeciei intentionalis in eſſe qualitatis, & in eſſe repræſentatiui non eſſe propriam, quanuis putetur deſumpta ex Ariſtotele *de Memoria*, *& reminiſcentia*, *cap.* 1. & ex S. Thoma 3. *contra Gentes*, *cap.* 11. dicente diuinam eſſentiam eſſe formam intellectus non ſecundùm eſſe reale, ſed ſecundùm eſſe intelligibile. Nam qualitas, quæ eſt ſpecies, non poteſt concipi ſub integro conceptu hu-

A ius qualitatis, niſi concipiatur, vt repræſentatiua eſt formaliter, vel, vt verius putamus, efficienter, quia hæc ipſa eius efficacitas tranſcendentalis ad expreſſam ſimilitudinem, includitur in eſſentia illius. *Explicatur amplius hoc 4. corollar.* Et declaratur. Nam reduplicatio illa, *vt repræſentatiua eſt*, vel reduplicat eſſe reale, vel nihil reduplicat: ſi primum, certè reale illud eſſe non erit ſubſtantiale: ergo accidentale; neque alterius prædicamenti, quàm qualitatis: ergo ſpecies etiam vt repræſentatiua, eſt qualitas; niſi fortè dicatur verba illa *in eſſe qualitatis* importare tantùm genus ſpeciei, quod eſt qualitas, illa verò *in eſſe repræſentantis* importare differentiam; quod non inficiamur; Ariſtoteles tamen citatus illam diſtin-
B ctionem non tradit, ſed tantùm vult ſpeciem aliquando exercere munus ſuum, quando ſcilicet per illam potentia operatur; aliquando verò otiari, ac veluti mortuo modo manere in potentia. D. Thomas quoque ſolum intendit diuinam eſſentiam non ita dici formam intellectus, vt illum realiter actuet, ſicut calor calidum, ſic enim cenſetur forma ſecundùm eſſe reale; dici autem poſſe formam intelligibilem, quia in intellectu beati vicem ſubit ſpeciei intelligibilis: ſtatutum ſit ergo iuxta hactenus dicta pro 4. concluſione, impreſſas ſpecies formales ſimilitudines, ac veluti picturas obiectorum non eſſe, grauioréſque Philoſophos, aut etiam patres iis vocibus vtentes in ſenſu cauſali, aut interdum de expreſſa imagine procedere. *Vno verbo ſatisfit obiectionibus quæ contra 4. obiect. afferri ſolent.*

C

Dubia tria enodantur circa propoſitas aſſertiones.

27. *Primum dubium.*

Primum eſt circa primam & quartam concluſionem; nam ſi ad cognoſcendum requiritur ſpecies repræſentans, non poterit cognoſci res non exiſtens, quia illa non poteſt repræſentari; repræſentantis enim ad repræſentatum, debet eſſe relatio realis; vel ſaltem non poterit cognoſci res impoſſibilis, vt chimæra, cùm impoſſibilia repræſentari nequeant, ſimiliterque entia rationis: ergo nec cognoſci; priuationum etiam dari ſpecies non videntur, cùm tamen cognoſcantur, nam ſicut conſpicio locum, v. g. eſſe lucidum, ita & tene-
D broſum eſſe, & Ariſtoteles ſæpe ſcribit, idem eſſe ſenſum obiecti, & priuationis illius.

28. *Expeditur.*

Reſpondetur, res non exiſtentes optimè repræſentari poſſe, nec ſemper inter repræſentans, & repræſentatum dari relationem realem; repræſentans ergo vt abſolutum quidpiam eſt aptum vt realiter referatur, ſi repræſentatum exiſtat. Iam verò impoſſibilia cognoſcuntur per ſpecies repræſentantes partes poſſibiles: ſic ergo aliquo modo depingi, aut repræſentari valent, vt chimæra, nimirum partes illæ, vt ſecundum exteriorem figuram repræſentantur, poſſibiles ſunt, repræſentarique poſſunt etiam vt coniunctæ, quanuis coniunctio earum ſubſtantialiter ſumptarum ſit impoſſibilis; entia verò rationis finguntur, &
E cognoſcuntur per ſpecies earum rerum, in quibus fundantur, addito diſcurſu, & reflexione intellectus; priuatio denique conſimili modo cognoſcitur per ſpecies ſui poſitiui, vt Ariſtoteles docet *lib.* 3. *de Anima*, *cap.* 7. Itaque concludit argumentum, ſenſum externum poſitiuo actu non cognoſcere priuationem, nec enim viſus tenebras actu poſitiuo videt, vel auditus ſilentium percipit, dicuntur tamen cognoſcere priuationem ſuorum obiectorum non poſitiuè, ſed priuatiuè, quia in eorum abſentia carent actibus; tunc verò potentia interior ſaltem, quæ vim ha-

bet diſcurrendi per ſpeciem poſitiui obiecti cognoſcit priuationem illius. Nam cùm lux, verbi gratia, adeſt, neceſſariò oculus non impeditus immutatur, vnde ſi non immutetur potentia interior per ſpeciem lucis, dignoſcit abeſſe lucem, cùm oculus impeditus non immutetur.

29. *2. Dubium.* Secundum dubium eſt circa ſecundam concluſionem, nam ex ea videtur deſtrui proloquium Ariſtotelis *lib. 3. de Anima, cap. 4.* potentiam cognoſcitiuam debere eſſe denudatam à natura ſui obiecti, ne intus exiſtens prohibeat extraneum; atque ita omne recipiens debere eſſe denudatum à natura recepti. Nam iuxta dictam concluſionem ſatis eſt, quòd ipſa potentia careat ſpeciebus ſecundùm ſe, vt immutari poſſit ab obiecto: ergo non eſt neceſſe, quòd ſit denudata à reali natura ipſius obiecti: vt licèt oculus eſſet albus, eſſet nihilominus in potentia ad receptionem ſpecierum omnium colorum, quia careret illis; quemadmodum licèt exiſtat lucidus, eſt tamen in potentia ad recipiendas lucidi, & aliorum viſibilium ſpecies.

30. *Eius enodatio.* Reſpondetur argumentum concludere, illa proloquia, *Intus exiſtens,* &c. *recipiens debet eſſe denudatum,* &c. applicata ad potentias cognoſcitiuas non poſſe in eo fundari, quòd oporteat potentiam receptiuam carere actu, vt illum poſſit recipere. Ex hoc enim fundamento tantùm concludi valet potentiam cognoſcitiuam, vt ab obiecto pati poſſit, carere debere ſeeciebus ipſis, non verò carere reali natura obiecti, quapropter dicta proloquia nequaquam veririficantur in potentia cognoſcitiua vt ſic, ſed vt plurimum verificari poſſent in potentiis materialibus propter ſpecialem conditionem earum, vt ſuprà *lib. 1. cap. 9. à n. 23.* dicere cœperamus.

31. *Notatio prima pro vberiori enodatione.* Ad cuius intelligentiam eſt aduertendum potentiam ſenſitiuam in ſuo organo requirere certum temperamentum qualitatum, vt per illud debitè recipere poſſit proprias ſpecies; nam licèt ea receptio intentionalis ſit, non tamen ſine diſcrimine exerceri poteſt in quolibet ſubiecto; non enim organum viſus poteſt immutari à ſono, nec organum auditus à luce, quia non quælibet res eſt ſuſceptiua quarumlibet ſpecierum; vnumquodque ergo obiectum ſenſibile determinat certum ſubiectum immutabile ab ipſo, cum quo habet quandam conſonantiam, & conuenientiam, vt illi aliquomodo aſſimilari poſſit, vnde in ſequentibus videbimus vnumquodque organum accommodatum exiſtere obiecto potentiæ, quam ſuſtinet, vnde ex hac parte iam colligi poteſt, ſi tale organum naturam haberet obiecti alicuius, potentiam impediendam fore cognitione obiectorum aliorũ; propter hoc enim pupilla oculi omni colore vacat, quia ſi nigra eſſet, vel alio colore tincta, non eſſet apta ad recipiendas ſpecies albedinis, cùm hæc non ſit immutatiua rei nigræ, nec aſſimilatiua illius, etiam intentionaliter.

32. *Notatio ſecunda triplicis modi, quo obiectum fingi poteſt eſſe intra potentiam.* Secundò eſt aduertendum multis modis fingi poſſe ſenſitiuam potentiam habere intra ſe obiectum ſuum, vel partem illius; vno, ſi ipſa potentia ſit pars aliqua ſui obiecti, veluti ſi viſus eſſet color aliquis; altero, ſi aliqua pars obiecti ſit coniuncta potentiæ, vt ſi color aliquis viſui inhæreret; tertiò ſi fingatur coniuncta organo vt ſi pupilla oculi eſſet colorata: omnibus ergo his modis neceſſarium eſt potentiam cognoſcitiuam materialem eſſe denudatam à ſuo obiecto. *Quid de 1. modo.* Nam ſi iuxta primum modum potentia cognoſcitiua pars eſſet ſui obiecti; eiuſdem ordinis,

A & materialitatis eſſet cum illo, quod planè eſt contra naturam cognoſcitiuæ potentiæ, quæ abſtractionem aliquam à materia ſemper exigit, ideóque cùm potentiarum materialium cognoſcentium obiecta ſint materialia, neceſſe eſt, vt illæ abſtrahant à tali materialitate, atque adeò denudatæ ſint omnino à natura talis obiecti, quæ ratio in potentiis ſpiritualibus non procedit, cùm omnem abſtractionem neceſſariam ad cognoſcendum habeant. Et deſeruire hæc ratio poteſt Ariſtoteli ad probandum intellectum non eſſe corporeum; cùm enim hoc comprehendat ſub obiecto ſuo omnia corpora, magis abſtrahere debet à materia, quàm corpus omne; quod non fieret niſi aſcendendo ad gra-

B dum rerum immaterialium. *Quid de ſecundo.* Probat quoque ratio de ſecundo modo, nimirum potentiam cognoſcitiuam materialem debere quoque denudatam eſſe ab obiecto ſuo, ita vt huius pars nulla ei hæreat, aliàs talis potentia imperfecta eſſet, ac nimis materialis, proindéque minimè idonea ad percipiendum alia partialia obiecta.

33. *Quid de 3.* Tertius denique modus impediret etiam potentiam; vbi aduertendum in organo potentiæ materialis poſſe conſiderari tum id, in quo adæquatè ſubiectatur potentia, tum cætera omnia, quæ circunſtant ipſum organum, atque ad tuendum illud, conſeruandúmque ordinantur, vt in

C viſu, totus quidem oculus poteſt dici organum; adæquatum tamen ſola eſt pupilla, reliqua verò ad protectionem illius ſunt ordinata; igitur proloquium illud locum habet in organo adæquato potentiæ, nam ſi in illo eſſet aliquid obiecti, impediret ſanè cognitionem aliorum, non tamen ſi eſſet in partibus circunſtantibus: ſic de facto in oculo ſunt colores, qui nihil obſtant viſioni, eo quòd non exiſtunt in adæquato organo; de qua re inferiùs cùm de potentia viſus agetur. Ratio autem cur iuxta dictum tertium modum, obiectum exiſtens in organo impediret actum, ea eſt, quia vel ſimul cum aliis obiectis immutaret potentiam, atque ita impediret puram immutationem aliorum quemadmodum color exiſtens in medio, vel ſapor impedit ſen-

D ſationem obiecti, quia nimirum potentiam ſimul cum aliis immutat, ac per eandem lineam; quo fit, vt ſpecies mixtæ, multiplices imprimantur, nequeátque proinde potentia diſtinctè cognoſcere; imò aliquando obiectum ſic exiſtens in potentia, ſeu in organo, impediret omnino cognitionem aliorum, quia impediret immutationem ab eis faciendam, vt de facto contingit in tactu, ſicut ſuo loco explicabimus. Denique quanuis immutatio ſit intentionalis, eſt nihilominus virtualiter ſaltem aſſimilatiua ipſius potentiæ, atque organi: requiritur ergo organum nudum, ac purum, vt ſit aptum ſpecierum receptaculum; ſic ergo verificatur Ariſtotelis effa- *Concluditur explicatio proloquij Ariſtotelici in dubio poſito n. 29.*

E tum in potentiis materialibus, in ſpiritualibus autem minimè; & ideo in eis intus exiſtens non prohibet extraneum. Et per hæc patet ſolutio argumenti ſuprà facti *in num. 29.*

Tertium dubium eſt circa eandem ſecundam concluſionem, nam ſi obiectum cognoſcitiuæ potentiæ tantùm intentionaliter immutat potentiam, profectò obiectum cognoſcibile, quantunuis excellens, potentiam non corrumpet, quod eſt contra experientiam, ſonus enim excellens corrumpit auditum, & viſibile lucidiſſimum diſgregando viſum lædit, quod etiam teſtatur Ariſtoteles *lib. 2. de Anima, text. 123. & lib. 3. text. 143.* 34. *3. Dubium.*

Reſpon

Reſolutio. Reſpondendum obiectum cognoſcibile quantumuis perfectum non lædere, imò perficere potentiam intellectiuam, cùm ſit incorruptibilis, quod notauit Ariſtoteles *lib.* 3. *cap.*4.at vero ſenſitiuam corrumpere, quia ſpecies ſenſibilis (ait Caietan *lib.*2.*cap.*12.)proportionem requirit cum ſenſu,quam ſi excedat,ipſum corrumpit.Sed ratio hæc non ſatisfacit, quia ſpecies intentionales non alterant potentias ſecundùm eſſe naturale, vnde interiores ſenſus nunquam corrumpunt. Et ratio eſt, quia læſio ſenſus potiſſimè fit in ſubiecto organo, ipſa verò potentia de ſe inuariabilis eſt, donec corrumpat, quia nec intendi poteſt, nec remitti: organum igitur ex eo læditur, quia eius temperamentum ſoluitur aut per alterationem alicuius qualitatis primæ, nam in proportione earum conſiſtit, aut ex violenta aliqua diuiſione organi, quam alterationem, aut diuiſionem ſpecies intentionales cauſare nequeunt, ac proinde nec læſionem in ſenſu.

Eius ratio ex Caietano non placet.

35. *Vera dubij reſolutio.* Et ideo dicendum eſt obiectum, vt cognoſcibile ſemper quidem eſſe perfectiuum potentiæ, quia tantùm intentionaliter immutat illam, atque ex vi huius actionis ipſam ſemper perficere, contingere autem non rarò, vt tali actioni coniungatur materialis, & phyſica actio, ratione cuius ſenſibile corrumpit ſenſum, ſic in tactu admiſcetur actio primarum qualitatum, & in guſtu ſimiliter, in olfactu quoque actio caloris interuenit, cùm exhalatio odorifera ſit nimis calida, vt videbimus ſuo loco in auditu; deinde admiſcetur vehemens aëris commotio, quæ dolorem cauſat pulſando auditum, oculos verò quanuis colores non lædant, quòd actiui non ſint, ibi tamen aliquando miſcetur actio vaporis nociui à re viſa emiſſi, actio quoque realis lucis vehementis nocet, vnde res albæ, quia in eis maior eſt lucis repercuſſio, magis nocent viſui, quam alia colorata, ac viſus inter cæteros ſenſus læditur facilius, quia eſt delicatiſſimi organi. Addendum tamen aliquando potentiam cognoſcitiuam materialem lædi non tam ex actione obiecti, quàm ex continuata actione: ſic viſus flacceſcit attentè videndo, imaginatio aſſiduè operando, ac fortaſſe præ omnibus ambo, quia perfectiores ſenſus ſunt, attentionémque requirunt maiorem, & viſus ſpecialiter, quia vt exactè videat fixum eſſe oportet, cùm tamen de ſe nimium mobilis ſit. Quare dum intentè figitur, diſtenſio neruorum ſequitur, & dolor, vel laſſitudo; ac maior in rem nimiam intendendo, quia ad hoc maior oculorum defixio poſtulatur. Ad argumentum ergo reſpondetur, obiectum cognoſcibile, quantumuis excellens, ſi tantùm immutaret potentiam in ratione cognoſcibilis, nunquam illam ob id corrupturum, ſecus autem ſi illam alia ratione immutaret, vt diximus.

CAPVT III.

Vtrùm actus potentiæ cognoſcitiuæ ſit aliquid diſtinctum ab ſpecie.

1. DIximus de obiecto cognoſcibili; ſequitur vt de actu dicamus, de quo primò videndum eſt, quid ſit, poſtea quomodo fiat, & quid producat; eſt ergo in quæſtione propoſita opinio quorundam aſſerentium actum cognoſcendi non eſſe qualitatem diſtinctam à potentia, & ſpecie, ſed eſſe ſolam eius receptionem vitalem. Quam opinionem ſic explicant. Nam ſpecies dupliciter poteſt recipi in potentia, vno modo quaſi mortuo, quando ſcilicet potentia non attendit receptionem ſpeciei; ſic ſpecies imprimitur oculo, quando ad alia attendentes nihil videmus. Dicitur autem talis receptio mortua, quia illo modo etiam recipitur in ſpeculo; tunc ergo omnes conueniunt actum cognoſcendi diſtinctum eſſe ab hac receptione ſpeciei, quod etiam in ſenſibus interioribus, & intellectu patet, vbi ſpecies manent abſque actuali cognitione. Alio verò modo, vitali nimirum, recipitur in potentia ſpecies, quando anima attendit, quæ quidem attentio non eſt diſtinctum aliquid ab anima, & potentia, ſed potentia illius; hanc igitur vitalem receptionem ſpeciei volunt dicti authores eſſe cognitionem. Ita Venet. 2. *de Anima*, *text.*60.*&* *in ſumma de Anima, libro* 2. *tract.* 4. *cap.* 10. Nyphus *libr. de ſenſu contra Iandunum*, Caietan. 2. *de Anima*, *cap.*5. Ioann. de Ripa apud Capreolum *in* 3. *diſt.*14.*q.*1. & ibi Gabr. *quæſt.*1. & plures Nominalium. Quanuis autem multi ex his authoribus de ſenſibus ſpecialiter loquantur, tamen ratio vniuerſalis eſt de potentiis cognoſcentibus. Fauet Ariſtoteles 2. *de Anima*, *textu* 118. aiens, *Sentire quoddam pati eſt, quare id, quod agit, tale illud facit cùm ſit potentia, quale eſt ipſum actu*; quaſi dicat, ſenſibile facit ſenſum in actu, cùm ſit tale in actu, quale ſenſus eſt in potentia; & infrà *textu* 138. 139. *&* 140. docet eandem eſſe actionem ſenſibilis, & ſenſus, in ſenſu receptam, ſubditque actum coloris in viſu receptum dici viſionem, ſenſum verò prout recipitur in auditu dici auditionem; & *cap.* 5. *libri* 2. ait, *videtur autem ſenſum eſſe in eo, quod eſt moueri*, vbi ſenſum ſumit pro ſenſu in actu, & D. Thom. 1. *p. quæſt.*17. *artic.*2. *ad* 1. ſcribit ſenſum ſentire eſſe ipſum affici; fauet etiam D. Auguſtinus 9. *de Trinitate*, *cap.*2. *&* *ſequentib.* docens, quòd mens per ſeipſam ſe nouit, & quòd amor, & cognitio tanquam in ſubiecto inſunt menti, & in fine addit, quòd mens, & notitia eius ſunt vnum, ac vna ſubſtantia, idémque colligitur ex *lib.*10. *&* 15. *lib.* etiam 11. *cap.* 2. ſæpe vocat ſpeciem ipſam ſenſationem, attamen *cap.* 3. ſe exponit, oppoſitúmque affirmat. Fundamentum huius ſententiæ eſt, quia poſita vitali receptione ſpeciei intelligitur optimè quomodo fiat cognitio, & euitantur ſuperfluæ entitates, quæ non ſunt pro libito multiplicandæ.

1. Opinio negans eiuſque ſenſus.

B C D *Fundamentum eius.*

2. *Vera ſententia aſſeritur.* Oppoſita nihilominus ſententia eſt mihi certa, actum cognoſcendi eſſe ſpecialem qualitatem realiter diſtinctam à potentia etiam per ſpeciem informatam. Eſt communiſſima *in libr.* 2. *de Anima*, *cap.*5. vbi Philoponus, Themiſtius, Simplicius, & alij expoſitores, idémque Themiſtius *libr.* 3. *cap.* 15. pronuntiat notionem eſſe animæ actionem; & *de memoria*, *&* *reminiſcentia*, *cap.*11. imaginationem non eſſe impreſſionem ſpeciei. Alexander quoque 1. *de Anima*, *cap.*11. *&* 19. apertè diſtinguit ſenſationem à receptione ſpeciei.
E Commentator *libr.*2. *text.*149. Galenus 7. *de placitis*, *cap.*14. Gregor. Nyſſenus *de viribus Animæ*, *cap.*1. *&* 4. Nemeſius *lib. de natura hominis*, *cap.*4. idem ſentit S.Thomas paſſim ſpecialiter de veritate *quæſt.* 8. *quodlibet.*7. *artic.* 2. & locis ſtatim citandis, Capreol. *in* 1. *diſtinct.*35. *quæſt.* 1. *concluſione* 3. *&* *in* 3. *diſtinct.*14. *&* *in* 4. *diſtinct.*49. *quæſt.*1. *concluſione* 1. Ferrar. 1. *contra gentes*, *cap.*44. *&* 45. *&* *libr.* 2. *cap.* 47. Caietan. etiam ſibi contrarius 1. *part. quæſt.* 12. *art* 5. *&* 11. apertè diſtinguit actum cognoſcendi à receptione ſpeciei, idem præſtat *quæſt.*14. *artic.*1. *quæſt.*17. *&* 18. *&* 55. *artic.* 3. *&* 56. *art.*1. 79. *&* 80. *art.*2. *&* 85. *artic.*4. in eadem

ſententia eſt Scotus, quam latè proſequitur Gregor. *in* 2.*diſt*.7.*quæſt*.2.Zimara *theoremate* 124.

3. *Probatur quoad diſtinctionem cognitionis ab ſpecie contra Caiet.*

Et ratione arguitur. Nam ſi actus cognoſcendi non eſt diſtincta entitas vltra potentiam, aut ſpeciem, certè cum altera identificatur: vtrumque autem eſt falſum: ergo, &c. Reſpondet Caietanus identificari cum ſpecie, quod ita refellitur, nam potentia comparatur ad ſpeciem, vt receptiua; ad actum verò cognitionis vt actiua; impoſſibile eſt ergo actum eſſe idem cum ſpecie. Maior patet, quia potentia ſolùm recipit ſpeciem, non producit, vt Ariſtoteles ſuprà teſtatur *in textu* 138. & 139. & meritò, ſiquidem obiectum ſolùm eſt, quod producit ſpeciem in ſenſu, vt in ſequentibus videbimus. Probatur deinde minor. Nam de ratione actionis vitalis eſt, vt fiat à principio intrinſeco actiuo; ſi autem actus cognitionis eſſet idem cum ſpecie, fieret ab obiecto, præſertim in externis ſenſibus. Vnde Ariſtoteles *in lib. de ſenſibili, & ſenſu, cap.*2. reprehendit Democritum aſtruentem viſionem eſſe imaginem, id eſt, ſpeciem, vt Sanctus Thomas *ibid.* expoſuit.

4. *Probatur vlterius quoad diſtinctionem à potentia cõtra alios multiplici ratione naturali.*

Quòd etiam actus cognitionis non ſit idem cum potentia, vt alij maluerunt, probatur, explicando prius intentum; aiunt enim authores cognitionem conſiſtere in vitali attentione minimè diſtincta realiter à potentia, ſed modaliter tantùm, idque ſufficere, vt ab illa fiat effectiuè, ſicut etiam animal cùm effectiuè ſe mouet, nihil realiter diſtinctum à ſeipſo efficit. Contra hoc igitur argumentor multipliciter. Primò, ſi actio cognoſcendi eſſet animæ attentio, identificaretur potius cum ipſa anima, quàm cùm potentia, imò ſuperflua eſſet diſtincta potentia, atque ita anima ipſa eſſet potentia, & operatio, quod repugnat rationi creaturæ. Secundò, quia iam ſenſatio eſſet idem cum anima, atque adeò actio eſſet animæ propria, & non coniuncti, conſequentérque ſpiritualis eſſet, ac rei ſubſiſtentis, brutíſque repugnans. Tertiò ad huiuſmodi attentionem receptio ſpecierum non requiritur, attendimus enim etiamſi ſpeciem non recipiamus, veluti cùm expectamus, an aliquid audire poſſimus, quia ſcilicet ad attendendum ſat eſt expeditos eſſe, ac aliis actionibus vacuos. Ex quo vlteriùs ſequitur, primò, ſi auditio ſola eſt attentio, iam tunc ex parte animæ factum eſſe quidquid ad audiendum requiritur, nec tamen audire, ac poſtea ſine noua efficientia auditionem dari. Sequitur ſecundò poſita attentione ex parte animæ, atque obiecto ſonante, fore vt abſque vlla multiplicatione ſpecierum audiatur; ſiquidè auditiua actio, ſcilicet attentio, iam præerat, obiectumque ſimiliter; nihil autem aliud eſt neceſſarium, iuxta aduerſarios, idemque argumeneum vrgetur in viſu. Nam præſente obiecto viſibili anima ſine ſpecie poteſt attendere, atque adeò videre; redundabit ergo ſpecies. Quartò. Aut viſio eſt attentio ad obiectum in ſe, aut ad immutationem, quam ipſum facit in potentia. Si primum; ſanè ad cognoſcendum non requiritur immutatio, cùm poſſit viſus attendere abſque ſpecie, vt eſt explicatum. Secundum verò eſt impoſſibile, cùm immutatio intentionalis neutiquam ſentitur: ergo ex vi attentionis ad illam, obiectum non percipietur. Accedit, quod de intellectu ſaltem explicari nequeat dicta ſententia; hæc enim potentia apprehendit, & iudicat, componit, & diſcurrit ſciendo, opinando, errando, &c. incredibile autem eſt hoſce actus omnes ipſummet eſſe intellectum, aut ſpeciem; quocirca quæ de ta-

A libus actibus experimur, apertè oſtendunt veritatem concluſionis.

Ea etiam, quæ fides docet, idem oſtendunt; intelliguntur enim multo facilius, poſitis actibus realiter diſtinctis à potentiis, & ſpeciebus. Nam ſecundùm fidem in intellectu noſtro actus dantur ſupernaturales credendi, quos intellectus habere nequit ſuis viribus, ipſo etiam obiecto ſupernaturali ſufficiéter propoſito. In patria quoque actus videntis Deum ſupernaturalis eſt, ad quem ſecundùm fidem ponitur lumen gloriæ neceſſarium; qua ergo ratione intelligi poteſt eiuſmodi actus ipſum eſſe intellectum, aut ſpeciem? Eadem autem ratio eſt de vno actu, vel potentia, atque de omnibus; concludendum igitur actum cog-
B nitionis eſſe veram qualitatem, à potentiaque diſtinctam, contra quam ſi quæ fuerint argumenta, ſequenti capite diluentur; allata verò ex Ariſtotele, Diuo Auguſtino, & Diuo Thoma in numero primo, intelligenda ſunt cauſaliter, non formaliter. — 5. *Probatur tandem ex iis quæ fides docet.*

CAPVT IV.

Vtrùm actus cognoſcendi fiat à potentia, in qua recipitur ſimul cum ſpecie.

C DIximus de entitate actionis cognoſcitiuæ, dicendum ſequitur de principio, à quo fit, quod etiam ex parte pertinet ad cognitionem ipſius potentiæ. In hac ergo quæſtione variæ ſunt opiniones; quidam dixerunt in omni virtute cognoſcente eſſe diſtinguendas duas potétias, aliam merè actiuam actus cognoſcendi, aliam receptiuam illius, atque adeò ſenſum dari alium agentem, & patientem alium, intellectúmque ſimiliter. Ita Iandunus 2. *de Anima*, *quæſt*.10. & *tractatu de intellectu agente*, qui hoc tribuit Commentatori, idem ſenſit Apollinaris *quæſt*.11. & 13. qui fortè nituntur illo effato, quòd idem ſecundùm eandem potentiam ſimul agere, & recipere non valeat. 1. *Prima ſententia negans.*

Hæc opinio eſt omnino improbabilis. Primò, 2. *Improbatur dupliciter.*
D quoniam impoſſibile eſt actionem immanentem recipi in vna potentia, & fieri ab altera. Secundò interrogo, quænam potentia cognoſcit, an quæ efficit actum, ánne quæ recipit? Non quæ recipit tantùm, cùm cognoſcere ſit vitaliter operari; ſi fingas Deum intra potentiam immittere entitatem actus, ipſa potentia nihil agente, in eo certè euentu nihil ipſa cognoſcet, cùm primum principium in hac materia ſit vitalem actionem intrinſecè includere proceſſum effectiuum ab agente, ideo enim viuere res dicitur, quæ intra ſe habet principium actionis. Nec etiam cognoſcit potentia, quæ tantùm agit, namque cognitio intrinſe-
E cus actus eſt potentiæ cognoſcitiuæ: ergò impoſſibile eſt illam potentiam cognoſcere, quę actu cognitionis non informatur: impoſſibile ergo eſt in cognitione agere, ac recipere, ſeparari omnino, diuerſiſque potentiis tribui.

Ex his improbatur alia opinio aſſerens potentiam cognoſcentem non efficere actum, ſed ab obiecto illum recipere. Ita de ſenſibus affirmant Paulus Venetus, & Nyphus citati cap. præcedenti *num*.1. idémque putat de intellectu Gotfredus, (vt refert Scot. *in* 1.*diſt*.3. *q*.7.§.*alia eſt opinio*,) dicens intellectionem fieri ab obiecto medio phantaſmate illuſtrato, lumine intellectus agentis; cuius opinionis fundamentum idem eſt, ac prio- 3. *Secunda ſententia etiam negans aliter. Reſpuitur.*

ris

ris opinionis, & argumenta etiam contra illam facta hîc militant, imò fortiora, quòd ſcilicet, iam cognitio eſſet ab extrinſeco, ac mera cognoſcentis potentiæ paſſio, aliundeque tranſiens, actio. Rurſum obiectum potiùs diceretur cognoſcere. Denique cùm cognitio qualitas perfecta ſit, produci non poteſt ab imperfecto obiecto, potiſſimè intellectio, quæ ſpiritualis qualitas eſt, phantaſma autem materialis, nec phantaſmatis illuminatio prodeſſe poteſt, vtpote ficta, & tenebris plena, de quo infrà.

4. *Tertia ſententia variè à Thomiſtis explicata.* Simili ferè modo improbanda eſt alia opinio ſtatuens actum cognoſcendi fieri à potentia ſpecie informata, ita tamen vt potentia ex ſe nullam actiuitatem habeat, ſed tota ratio efficiendi ſit ſpecies, quemadmodum aquæ calidæ tota calefaciendi ratio eſt calor. Hanc opinionem ſic expoſitam tribuit Scotus S. Thomæ, quam certè indicat 1. *p. q.56. art.1. & q.79. art. 3. ad primum, & quæſt.85. art.2. ad tertium*, & aliis locis, fuítque opinio Alberti ſumma de homine, de potentiis ſenſuum, quanuis ſpecialiter de ſenſibus loquatur. Accedit Tienenſis 2. *de Anima, textu 72.* & Iauellus *quæſt.22.* quãtum ad ſenſus attinet, quanuis *lib.3.* aliter ſentiat de intellectu. Eandem ferè opinionem habet Caiet. 1. *p. q.14. art.1. q.79. art.2. 87. art.1.* quanuis aliter rem explicet, dicens cognoſcentem potentiam per ſpeciem fieri ipſum cognoſcibile, atque ita factam elicere actum, ac licèt tota ratio agendi ſit ab ſpecie; tribui nihilominus potentiæ quatenus facta eſt ipſum cognoſcibile.

5. *Impugnatur.* Contra hanc opinionem vtcunque expoſitam procedunt argumenta facta contra præcedentes, cùm fateatur etiam potentiam non habere ex ſe actiuitatem ad actum cognoſcendi; non ergo actus ille procedet à principio intrinſeco actiuo, ſed tantùm ab extrinſeco, quod eſt ſpecies; ſic enim calefactio ab aqua non procedit actiuè tanquam à principio intrinſeco. Eſt autem hoc contra rationem actus vitalis: ergo, &c. Et confirmatur. *Confirm.1.* Nam ſi potentia cognoſcens non concurrit actiuè: ergo neque anima concurret, quia non niſi cum potentiis operatur; non eſt ergo anima principium cognoſcendi, quod eſt euidenter falſum, & contra Ariſtotelem *lib.2. cap.2.* *Confirm.2.* Confirmatur præterea, nam ſi ſola ſpecies eſſet tota ratio agendi, naturaliter ageret, ac adeò ea poſita in potentia naturaliter ſequeretur actio. Conſequens eſt contra experientiam, quia licèt recipiatur in oculis ſpecies, non continuò ſequitur viſio, ſi non detur attentio. Vnde ſæpe diuerſi homines eaſdem ſpecies recipientes in potentiis æquè diſpoſitis, non æquè vident, eo quòd non æquè attendunt, atque in homine vno diuerſis temporibus idem experimur; cauſa nimirum eſt, quia non à ſola ſpecie prouenit actiuitas, ſed maximè ab anima, & potentia, ac de interioribus ſunt argumenta clariſſima. Imaginatio enim habet plures ſpecies ſimul, cùm tamen nunc hoc, nunc illud imaginetur, nunc montem aureum, poſtea chimæram componat. Intellectus etiam tam variè operatur, vt intelligi nequeat, quomodo id præſtet per actiuitatem ſpecierum abſque vlla ſui actiuitate. Præterea ſi potentia per ſpeciem agit tanquam per accidens ſibi inhærens, inſtar aquæ per calorem agentis, planè talis potentia de ſe cognoſcitiua non erit, ſed ab extrinſeca ſpecie id vendicabit; ſícque non per ſe intellectus intelligit, ſed per accidens, ſicut aquam dicimus per ſe non calefacere, ſed per accidens, quod tamen falſum per ſe, & incredibile appa-

A ret. Porrò Caietani expoſitio fingens illam vnionem, falſum ſupponit, & ſuprà eſt improbatum *in cap.2.* ac dato, quòd aliquo modo poſſet intelligi cognoſcentem potentiam fieri ſuum cognoſcibile, fieret ſanè verius per actum cognitionis, per quem dum obiectum cognoſcitur, intimè quodammodo potentiæ imbibitur. Ea ergo ita reddita ipſum cognoſcibile poteſt meliùs, ac veriùs eſſe principium cognitionis.

His ergo reiectis opinionibus, eſt quarta alia Scoti *in 1. diſt.3. q.7.* dicentis actus cognoſcendi effici à potentia ſimul, & ſpecie tanquam à duabus cauſis partialibus integrantibus vnum principium actiuum, quæ probatur primò. Nam ſpecies intentionalis neceſſaria eſt, vt ſuprà oſten- 6. *4. Sententia Scoti.* *1. Argum.*
B dimus: ergo habet efficientiam circa actum cognoſcendi, aliàs fruſtrà neceſſaria diceretur potentia. Deinde etiam habet efficientiam, vt argumenta facta probant: ergo, &c. Minor patet ex dictis, ac maior ex eo ſuadetur, quia non poteſt vſus alius ſpeciei aſſignari. Dicetur fortaſſe requiri ſpeciem ad determinandam potentiam ad cognitionem obiecti. Rectè quidem, ea tamen determinatio cooperatio eſt ſpeciei cum potentia. Et confirmatur, quia ſi ſolus viſus efficit viſionem præſente viſibili, poterit ſanè illam efficere ſine ſpecie. Secundò arguitur. Forma conſtituens rem in actu primo concurrit cum illa ad productionem actus ſecundi; ſed ſpecies conſtituit potentiam in actu primo ad cognoſcendum: ergo cum illa efficit cognitionem. Tertiò in pa- *Confirm.* *2. Argum.* *3. Argum.*
C tria eſſentia diuina, quæ eſt tanquam ſpecies intelligibilis, concurrit ſimul cum potentia ad viſionem: ergo ſpecies creata ita concurrit.

Quinta opinio aſſerit ſpeciem nihil efficere, ſed potentiam habere totam actiuitatem reſpectu actionis. Ita Henricus *quodlib.4 q.7.* ac de intellectu idẽ credit Iauellus *lib.3. de Anima.* Suadetur primò, quia actus cognoſcendi perfectior eſt, quàm ſpecies; non poteſt ergo ſpecies effectiuè ad illum concurrere, quod potiſſimè vrget in ſenſibus exterioribus, in quibus ſpecies imperfectiſſimæ ſunt, cùm producantur à materialibus obiectis. Secundò actus cognoſcendi eſt vitalis; ergo tantùm procedit à principio intrinſeco viuentis, quale non eſt ſpecies, cùm ab externo obiecto imprimatur: ergo, &c. Tertiò potentiæ 7. *5. Sententia.* *Suadetur 1.* *Suadetur 2.* *Suadetur 3.*
D animæ vegetatiuæ ſolæ efficiunt actiones ſuas; neque indigent iuuamine obiectorum: à fortiori ergo id ſortientur potentiæ cognoſcitiuæ, vtpote perfectiores.

Vltima ſententia diſtinguit apprehenſionem à iudicio, ſtatuítque apprehenſionem fieri ab ſpecie, iudicium verò à potentia. Ita Ægidius *lib.8. q.2.* inſinuátque D. Thom. *quodlib.8. q.2.* Sed facilè refellitur opinio. Nam vel per apprehenſionem intelligit actum cognoſcendi, vel tantùm ſpeciei apprehenſionem; hoc ſecundum ad rem non eſt: ſi autem intelligat primum, impoſſibile ſanè eſt potentiam reſpectu illius actus habere ſe merè paſſiuè, vt iam probauimus, præ- 8. *6. Sententia, quæ etiam improbatur.*
E terquam quòd talis apprehenſio non eſt ſemper actus à iudicio diſtinctus, vt infrà videbimus; quare, &c.

In hac ergo controuerſia ſit prima concluſio. Potentia cognoſcens habet propriam, & immediatam actiuitatem circa actum ſuum. Hanc probant argumenta facta cõtra tres opiniones priores, & eſt communis D. Thomæ, & Scoti, & authorum vtriuſque Scholæ, & aperta ſententia Ariſtotelis *lib.2. de Anima, cap.2.* dum ait animam eſſe principium intelligendi, & ſentiendi, ſicut & 9. *1. Aſſertio.*

vegetandi

vegetandi non immediatè, ſed per potentias ſuas, &c. Videtur tamen idem Ariſtoteles *lib.3. text.5.* eidem concluſioni repugnare, vocat ſiquidem intellectum puram potentiam, ac ſubdit, nullam aliam eſſe illius naturam, quàm quòd poſſibilis eſt. Idémque eſt modus loquendi D. Thomæ ſæpe 1.*p.q.*87. *art.*1. Si ergo pura potentia eſt, nullam profectò actiuitatem habet, atque eadem ratio eſt de quauis potentia cognoſcitiua. Præterea arguitur, quoniam ſi potentia eſſet principium actiuum operationis, ipſa inuariata, non variaretur actio: nunc autem eadem potentia melioré actum elicit, ſolùm propter extrinſecum Dei auxilium, aut propter meliorem ſpeciem, vt vnus beatus clarius videt Deum, quàm alius, qui meliorem intellectum naturalem habeat, eo tantùm quòd à Deo magis iuuatur, quod ſignum eſt potentiam non efficere cognitionem, ſed illam aliunde recipere.

Obiectio 1. *Obiectio 2.*

10. *Ad 1. obiectionem.*

Ad Ariſtotelem dicendũ primò Philoponũ ſic legere, *ſed fieri non poteſt, vt alia ſit eius natura, quàm hæc, quæ dicta eſt*, ſcilicet quòd ſit ſeparatus à corpore. Perionius ita vertit, *Ex quo efficitur nullam eius eſſe naturam, niſi eam, quæ vim intelligendi habere dicitur.* Simplicius denique vertit aliter; attamen Argyropili verſio eſt, quam adduximus, & Græca litera conſonat textui conſequenti, qui ita habet. *Is igitur intellectus, qui animus nuncupatur, nihil actu eorum eſt prorſus, quæ ſunt antequam intelligat ipſe.* Reſpondetur ergo Ariſtotelem tantùm ſignificare intellectum, eo quòd non habet ex ſe ſpecies intelligibiles, dici puram potentiam non ſimpliciter, ſed in genere intelligibilium, idque importare verba illa, *nihil eſt actu eorum, quæ intelligit*, & quod infrà ſubdit, intellectiuam partem eſſe locum formarum non actu, ſed potentia; non negat igitur actiuitatem potentiæ; idémque eſt ſenſus D. Thomæ. *Ad 2. obiect.* Alterum argumentum, vtplurimum probat potentias has dependere in agendo à multis conditionibus, ratione quarum melior prodeat operatio, vnde melior ſpecies, vel maius auxilium plurimùm conducit ad melioré actum, ſpecialiter verò de actibus ſupernaturalibus dicimus, licèt concurrant effectiuè ad illos beati, ſe tamen gerere vt inſtrumenta Dei, ex ſe autem non habere connaturalem actiuitatem circa tales actiones, quare in eis inſeruit potiſſimè virtus principalis cauſæ, qui Deus eſt, vtentis inſtrumento, quantum vult, vnde Theologi plerique, qui rectiùs ſentiunt, aiunt maiorem perfectionem naturalis intellectus ad ſupernaturalem Dei viſionem non conducere, ſed maius auxilium. *Lib. 2. de attribut. cap. 21.*

11. *Ad impugnatarum opinionũ commune fundamentum.*

Ad commune fundamentum illarum opinionum negantium actiuitatem potentiis cognoſcentibus, ne idem eſſet agens, & patiens, reſpondetur communiter, potentiam ſolam recipere, at informatam ſpecie efficere, ſicque diſtingui agés à patiente. Alij dicunt actum recipi in potentia informata ſpecie, eſſeque rationem recipiendi illum; quicquid tamen de his ſit, maxima illa ex 8. *Phyſic.* in actibus ſaltem immanentibus non habet locum, vt eo loco diximus. *Vide disp. 18. Metaph. sect. 7. à n. 45.*

12. *2. Aſſertio. Probatur.*

Secunda concluſio. Non tantùm potentia, ſed etiam ſpecies habet aliquam actiuitatem circa actum cognoſcendi. Hanc probant argumenta pro Scoto *in n.6.* Et præterea argumentor. Nam cognitio fit per intentionalem aſſimilationem cognoſcentis ad rem cognitam, vnde quod perfectè volumus cognoſcere, conamur illius ſimilitudinem, quam poſſumus perfectam intra nos formare: ipſa ergo actualis cognitio quædam, eſt actualis aſſimilatio; oportet ergo, vt potentia cognoſcés habeat formam, quæ ſit actiuum principium aſſimilandi; huiuſmodi autem aliud non eſt, quàm ſpecies: ergo, &c. Atque hoc inſinuat Ariſtoteles *lib.2. de Anima, text.60.* vbi ſenſibilia ſenſationũm actiua eſſe affirmat, per vicarias vtique ſpecies. *Ariſtoteles exponitur.* Nec obſtat, quod *in cap.3.* ait ſenſum ex ſe eſſe in actu primo, quaſi ſpecie nõ indigeat, vt in actum ſecundum, ſeu ſenſationem proſiliat. Comparat enim illic Ariſtoteles ſenſum cum intellectu, ac de eorum actuatione per habitum, atque ſenſum non indigere habitibus, ſicut intellectum, cùm ſit potentia omnino determinata; vel certè comparat ſenſum informatum per ſpeciem, & intellectum per habitum, vnde cùm ait primam mutationem ſenſitiui fieri à generante, per generans intelligit obiectum imprimens ſpeciem, nam ſubdit ea, quæ actu ſenſum efficiunt, eſſe exterius, vt viſibile, &c.

13. *3. Aſſertio.*

Tertia concluſio. Principium integrum productiuum actus eſt potentia informata ſpecie. Hæc eſt ſententia Ariſtotelis *locis citatis, & 9. Metaph. cap.9.* D. Auguſt. etiam 9. de Trinitate, cap. vlt. *Liquidò tenendum*, ait, *rem, quam cognoſcimus, generare in nobis notitiam ſui, quòd ab vtroque*, ab obiecto ſcilicet, & potentia, *notitia pariatur.* Et 11. de Trinitat. cap.2. *Ex re viſibili*, inquit, *fit viſio, non tamen ex ſola, niſi adſit viſus, ex vidente enim, & viſibili fit viſio.* Idem docet D. Thom. 1.*p.q.*14. *art.*1. *& q.*54.*a.*2. *&* 1.2.*q.*31.*a.*5. *&* 1. *contra gentes, cap.*20. *& lib.*2. *cap.*1. *& quodlibet.*8. *q.*3. *art.*3. neque aliud intendit Scotus citatus in num.6. Probationes verò ſumendæ ſunt ex prima, & ſecunda concluſione. *Vnde ſit probanda.*

14. *Ad primum argum. in n.7.*

Ad primum pro quinta ſententia communis ſolutio eſt, licèt ſpecies ſit ignobilior, attamen vt inſtrumentum potentiæ attingere poſſe nobiliorem actum. Hæc verò ſolutio vt iacet non conſonat ſupradictis. Aliter ergo reſpondetur, negãdo actum cognoſcendi eſſe perfectiorem qualitatem, quod non facilè poſſet improbari, etſi id ego minùs probem, quia ille actus vitalis eſt; & à perfectiori potentia elicitus, habétque optimum effectum formalé, qui eſt cognoſcere. Quare ad argumentum dicito imperfectum non poſſe attingere productionem perfecti tanquam totale principium immediatum, ac principale naturaliter loquendo, poſſe tamen attingere, vt partialiter complens immediatum inſtrumentum, atque attingendo in effectu aliquid non perfectius ſe. Quam ſolutionem ſic explico; nam potentia cognoſcens ſpecie informata integrum inſtrumentum eſt, per quod anima operatur, ſpecies autem inſtrumentum non eſt potentiæ, non enim hæc ita ſpecie vtitur, vt ſola ipſa ſpecies eliciat immediatè actum cognoſcendi, vt optimè probat argumentum primum pro Henrico, ſed ex potentia, & ſpecie conſtat integrum inſtrumentum, quod immediatè elicit actum. In quo duo etiam conſiderant nonnulli, & ſubſtantiam, & repræſentationem; illámque ſortiri à potentia, hanc verò ab ſpecie, ac proinde ſingula ſingulis tribuendo, imperfectioré deprehendi actum, quàm ipſius principia. Hæc tamen conſideratio neceſſaria non eſt, vt conſtat, quàm vera autem ſit, ex *cap.2. à num.22.* intelligi poteſt. *Ad 2. & 3. argumentum.* Ad ſecundum reſpondetur ſæpe animam in operando vti inſtrumentis extrinſecis, adiunctis propriis, vt calamo ad ſcribendum, quod magis neceſſarium fuit in potentiis cognoſcentibus, quàm in aliis propter modum operandi per aſſimilationem, per quod etiam patet ſolutio tertij.

CAPVT

CAPVT V.

Vtrùm per actum potentiæ cognoſcitiuæ aliquis terminus producatur.

1. HÆc quæſtio tractari ſolet communiter in tertio libro de Anima ſub terminis contractioribus, an per actum intellectus producatur verbum; diſputatur etiam à Theologis *in 1. diſt. 27.* & à D. Thoma, eiúſque diſcipulis *1. p. q. 23. art. 1.* attamen, quia eadem ratio eſt de actione intellectus, & de actibus aliarum potentiarum cognoſcentium, ideo hoc loco in vniuerſum tractanda videtur; nam poſtquam egimus de entitate, & principio actiuo cognitionis, dicendum ſequitur de illius termino. Videtur igitur per illam nihil produci, quoniam cognitio actus immanens eſt, ac proinde minimè productiuus, *9. Metaph. cap. 9.* ſibi ſic legitur, *Quorumcunque itaque aliud quiddam propter vſum eſt id, quo fit, horum actus in eo, quod fit, eſt, vt ædificatio in eo quod ædificatur,* &c. *Quorum verò non aliud quoddam opus propter actionem in ipſiſmet actio eſt, vt viſio in vidente, & ſpeculatio in ſpeculante.* Et *1. Ethicorum ad Nicomachum, cap. 1.* habetur, *quaſdam operationes eſſe fines,* ſcilicet immanentes, *in aliis autem,* addit, *præter has opera quædam.* Contrà verò eſt, quia ſecundùm Theologos per actionem intellectus producitur verbum, quod ſit illius terminus, eadem autem eſt ratio de illa, & de aliis ſimilibus: ergo, &c.

Partis negatiuæ fundamentum ex Ariſtotele.

Fundamentum partis affirmatiuæ ex Theologis.

2. *Generalis reſolutio.*

In hac quæſtione multi Thomiſtæ opinantur, per actum intellectus produci quendam terminum, qui *verbum* dicitur, de ratione tamen, & modo ponendi illum, ac de potentiis aliis cognoſcentibus non conueniunt. Ad intelligendam ergo diuerſitatem opinionum eſt recolenda diſtinctio cognitionis intuitiuæ, & abſtractiuæ: intuitiua obiectum habet ſibi realiter præſens, abſtractiua non item; dicunt ergo Thomiſtarum nonnulli per cognitionem abſtractiuam produci aliquid terminans illam, at per intuitiuam nihil. Ratio ſententiæ eſt, quoniam per actionem cognoſcitiuam ſolùm producitur terminus ex indigentia, cùm nimirum obiectum præſens non habetur; ſola ergo abſtractiua cognitio producet terminum, non autem intuitiua. Vnde talem productionem concedunt, & intellectui, & ſenſui interiori abſtractiuè cognoſcentibus, cum diſcrimine, quòd in intellectu terminum illum vocent verbum, in ſenſu idolum; ſenſibus verò exterioribus terminum denegant, quia eorum cognitio ſemper eſt intuitiua, qua etiam de cauſa in intellectu intuitiuè cognoſcente, vt in beatis Deum videntibus, & in Angelis ſeipſos cognoſcentibus terminum prædictum non agnoſcunt. Quare ſecundùm hanc opinionem verbum, ſeu idolum non eſt, vt terminus productus neceſſariò, ſed vt ſpeculum, & imago, in qua res ipſa cognoſcatur, ac conſequenter aiunt verbum realiter diſtingui ab actu cognoſcendi, ſicut res à re diſtinguitur. Hanc opinionem ſic expoſitam tuetur Caiet. *1. p. loco citato,* & Capreol. *illa diſt. 27.* Ferrar. *1. contra, cap. 53.* quamuis hic minus conſequenter loquatur in non paucis; inſinuat etiam D. Thom. *1. p. q. 34. art. 1. ad 2. de potentia, q. 8. art. 1. q. 9. art. 5. de veritate, q. 4. art. 1. ad 2.* citato etiam Ariſtotele *2. de Anima, text. 59. & 60.* ſcribente, obiectum intellectus debere eſſe intra ipſum, qui locus minimè fauet, cùm ibi loquatur Ariſtoteles de ſpeciebus intelligibilibus, non de cognitionis termino.

Prima illius expoſitio.

A Alia opinio declarat nulla actioi cognoſcitiua produci terminum ab illa diſtinctum; Patres verò cùm aiunt intellectum producere verbum, ipſammet intellectionem vocare verbum, ac tale verbum in omni intelligente dari, imò proportionaliter in omni cognoſcente; rurſus verbum non eſſe id in quo tanquam in ſpeculo obiectum cognoſcatur, ſed actum eſſe, quo cognoſcitur obiectum. Hæc videtur ſententia Scoti, Durandi, & Gabrielis *citata diſt. 27.* Et rurſus Scoti *quodlib. 8.* cuius opinionis motiua in ſequentibus afferemus. 3.

2. Expoſitio.

Prima concluſio. Per omnem actionem cognoſcendi terminus producitur illi intrinſecus, ac modaliter tantùm ab ea diſtinctus. Hæc concluſio eſt à nobis expoſita, & probata olim in B quæſtione de ſex vltimis prædicamentis, vbi oſtendimus in actionibus immanentibus eſſe diſtinguendam rationem qualitatis à ratione productionis, qualitatémque terminum eſſe illius actionis, vt eſt productio, & hoc etiam tetigimus ſuprà *lib. 2. cap. 2.* Vnde non eſt hîc ampliùs immorandum. 4.

1. Aſſertio, vnde probanda.

Videatur author diſp. 48. Metaph ſect. 2.

Secunda concluſio. Præter hunc terminum non producitur alius per actionem cognoſcendi modaliter, aut realiter diſtinctus. Probatur primò, quia in vniuerſum per vnam actionem non producitur, niſi vnus terminus, ergo neque per actionem cognoſcendi. Secundò, vel ille terminus producetur per actum intelligẽdi, vt eſt qualitas, vel prout eſt productio qualitatis; neutrum C verum eſt: ergo, &c. Probatur minor, nam productio illa, vt ſic, producit qualitatem, quæ actus eſt intelligendi; non ergo indiget alio termino, ipſa verò qualitas in primis actio productiua non eſt, neque deinde eſt principium, ſeu forma, per quam potentia cognoſcitiua producit aliam qualitatem, quia intentionales qualitates de ſe productiuæ non ſunt, vt patet in viſu. 5.

2. Aſſertio. Probatur 1.

Secundò.

Dicetur fortaſſe actum cognoſcendi abſtractiuè eſſe productiuum alterius qualitatis, non verò intuitiuum. Sed contra primò, quia intuitiuus actus perfectior eſt abſtractiuo: ergo ſi hic non eſt productiuus, neque ille erit. Secundò, quia fruſtrà ponitur qualitas producta per actum cognoſcendi, qui etiam qualitas eſt. Si occurratur D ſubſtitui pro obiecto, ita facilè refellendum erit; quoniam obiectum, & conſequenter id, quod ſupplet illius vicem, præcedit actum cognoſcendi: non ergo produci per illum valet, principium enim producendi prius eſt natura producto; ſi verò quis fingat actionem aliam priorem intellectione, per quam verbum producatur, vt conſequenter fingendum videtur, iam in primis intentum habetur, per actum ſcilicet cognoſcendi, vt ſic, nihil produci ab ipſo diſtinctum. Deinde iam verbum non producitur per intelligendi actum, quod eſt contra mentem Patrum, & Doctorum de verbo tractantium. Præterea in potentia abſtractiuè cognoſcente duæ actiones erũt E realiter diſtinctæ, vna per quam producatur qualitas, quæ eſt actus cognoſcendi, altera per quam producitur idolum, ſeu verbum, quod de re ipſa formari fingitur; namque vnaquæque actio cum ſuo termino identificatur, duæ autem aſſertæ qualitates realiter ſunt diſtinctæ iuxta aduerſarios: ergo & actiones productiuæ cum eis identificatæ inter ſe realiter diſtinguentur, quod eſt ſuperfluum, cùm actio potentiæ cognoſcitiuæ ſit tantùm cognitio; vel ergo per vtramque illarum actionum potentia cognoſcit, quod eſt ſuperfluum; vel altera actio non eſt potẽtiæ cognoſcitiuæ, 6.

Euaſio obſtruitur dupliciter.

Vlterior euaſio refellitur.

Subterfugium excogitatum impugnatur 1.

Secundò.

Tertiò.

Confirm. 1. tiuæ, quod eſt veriſſimum. Confirmatur, quoniam intelligi nequit potentiam præparare ſibi terminum cognoſcendum, ſi talis termini, ſiue obiecti præparatio non eſt cognitio, ſicut probatum eſt, eſſe non poſſe. *Confirm. 2.* Confirmatur deinde, quia cognoſcere nihil eſt aliud, quàm vitaliter operari formando quodammodo rem ipſam cognitam: illa ergo actio formans idolum, ſeu verbum eſt ipſa cognitio: ergo ſuperflua eſt altera actio, ſeu cognitio. *Confirm. 3.* Tandem confirmatur, quia ſi qualitas producta deſeruiret per modum obiecti, in ea cognoſceretur obiectum ipſum; impoſſibile autem eſt cognoſci obiectum in re aliqua, ipſa non cognita, vt videri rem in imagine non viſa imagine; atqui intellectus non cognoſcit talem qualitatem: ergo neque in ea cognoſcit obiectum aliud.

7. *3. Aſſertio.* Tertia concluſio. Per omnem actionem cognoſcendi in fieri producitur verbum, vel aliquid illi proportionale, quod realiter, & formaliter eſt ipſe actus cognoſcendi in facto eſſe, ſeu vt eſt qualitas, diſtinguitur tamen modaliter ab illa actione, vt eſt productio, vnde verbum non ponitur ex indigentia obiecti, ſed ex vi, & natura cognitionis. Hæc concluſio ſequitur apertè ex præcedentibus; poſita verò eſt ad explicandum quid ſit verbum mentis, quod priùs de intellectu præſtabimus, deinde de ſenſibus. *Explicatur, & comprobatur in intellectu primo ab authoritate.* Prima igitur pars, nempe verbum produci, communis eſt Sanctorum Patrum, & Theologorum, quæ fuit via ad explicandam generationem verbi diuini per actum cognitionis æterni Patris, nam ſicut ibi verbum ſubſtantiale producitur per actum ſubſtantialem, ita in nobis producitur accidentale verbum, quia actio eſt accidentalis, quòd verò illud verbum accidentale non ſit diſtinctum ab actu intelligendi, vt eſt qualitas in facto eſſe, conſtat ex D. Auguſtino *lib. 12. de ciuit. c. 7. & 15. de Trinitate cap. 10.* dum inquit formatam cognitionem à re, quam ſcimus, verbum eſſe, & *lib. 9. cap. 17.* conceptum rerum veracem notitiam tanquam verbum apud nos habere, & dicendo intus gignere, neque à nobis naſcendo diſcedere. Anſelmus quoque *in Monologio, cap. 33.* inquit actum ipſum intelligendi habentem ex ſe imaginem natam, verbum noſtrum eſſe. Damaſcen. lib. 1. fidei, cap. 18. *Verbum noſtrum,* inquit, *eſt naturalis animæ noſtræ motio, ſecundùm quam mouetur, intelligit, aut cogitat.* Iam D. Thomas vbicunque de verbo diſſerit, non illud aſtruit ex indigentia obiecti, ſed ex intrinſeca ratione intellectionis, indeque in omni intelligente verbum admittit, ex intrinſeca autem ratione intellectionis nihil aliud producitur in intellectu, quàm qualitas illa, quæ eſt intelligendi actus: ergo illa ipſa verbum eſt. Maior patet ex *prima parte q. 27. art. 1.* vbi inquit, *Quicunque autem intelligit, ex hoc ipſo, quod intelligit, procedit aliquid intra ipſum, quod eſt conceptio rei intellectæ ex vi intellectiua proueniens,* *Caiet. perperam interpretatur D. Thomam.* quæ verba Caiet. limitat, & exponit contra mentem, & verba authoris. Item *de potentia, quæſt. 9. art. 5.* ait verbum eſſe de ratione ipſius intelligere. Idem *de veritate, q. 4. art. 2. & opuſculo 13. & ſupra Ioannem cap. 1. lectione 1. & lib. 4. contra gent. cap. 11.* ait Angelum etiam dum ſeipſum intelligit, formare verbum: ergo apertè docet verbum non dari ratione abſtractiuæ notitiæ, ſiquidem in Angelo notitia ſui intuitiua eſt, ibi autem non niſi actus intelligendi inuenitur; ille ergo verbum eſt, & productio illius, eſt verbi productio. *Probatur 2. in ſimili.* Secundò patet etiam hoc ex mente Patrum explicantium productionem diuini

A verbi viciſſim per productionem verbi creati, productio autem verbi diuini ex cognitione intuitiua eſt, ac ſine vlla obiecti indigentia, cùm ſit Patri producenti præſentiſſimum, ſed ex vi intellectionis; ſimile ergo erit in nobis.

Tertiò. Si verbum poneretur ex indigentia, ſeu abſentia obiecti, ferè nunquam produceretur. 8. *Probatur 3. ratione.* Et quidem in Deo quantum eſt ex ratione intellectionis ſatis id liquet, atque etiam in Angelis ſe cognoſcentibus, ſed neque quando alij alios cognoſcunt cùm ſpirituales ſint, actúque intelligibiles, ac præſentes omnibus omnes. Nam diſtantia localis nihil impedit, impertinénſque eſt ad intellectionem; poteſt ergo quilibet Angelus immediatè terminare cognitionem de ſe elicitam ab altero Angelo. **B** Dices deſiderari adhuc intimam præſentiam, ſeu veluti penetrationem Angeli cognoſcendi cum cognoſcente potentia. Sed non rectè: nam talis potentia, vt ſupponimus, inſtructa eſt ſpeciebus; ad terminandam verò cognitionem non eſt, cur requiratur obiectum intra intellectum. Eadem ſanè ratione oſtendi poteſt vniuerſim Angelos non indigere verbo ad cognoſcenda quæcunque exiſtunt, eo quòd actus cognitionis terminari ad illa poteſt vbicunque gentium ponantur: ſolùm ergo formabunt Angeli verbum rerum non exiſtentium, quod eſt contra mentem omnium de verbo tractantium.

9. *Extendit præcedens ratio.* Imò non ſolùm de obiectis exiſtentibus, ſed **C** neque de non exiſtentibus oportebit formare verbum, ſi illud res alia ſit quàm actus ipſe cognoſcendi, nam maximè formaretur, vt in eo tanquam in imagine res cognoſceretur. Sed hoc modo iam poneretur verbum ſignum inſtrumentale præter omnium iudicium. *Quorundam effugium obſtruitur.* Alij reſpondent ſpeciem eſſe principium agendi, & ideo non poſſe ſe habere vt terminum, cùm rationes hæ oppoſitæ ſint, & ideo neceſſariam eſſe aliam qualitatem, quæ obiectiuè terminet. Sed neque hoc ſatisfacit. Primò propter nunc dicta de ſigno inſtrumentali. Secundò, quia falſum eſt rationem principij, & termini obiectiui repugnare, nam in videntibus Deum eſſentia principium eſt viſionis, & obiectum ſimul ad quod terminatur, idémque eſt in Angelo ſe cognoſcente. **D** *Aliorum etiam euaſio improbatur multipliciter.* Alij ergo conſequenter concedunt ſpeciem ipſam intelligibilem eſſe verbum inquantum eſt terminus, in quo res cognoſcitur: ſed hi impropriè ſatis loquuntur, & contra mentem Patrum & omnium, qui verbum concedunt, verbum enim poni debet per actionem intellectus, ſpecies autem ſaltem prima non ita producitur. Item quia iam nihil valeret ſimilitudo productionis verbi noſtri ad explicandam productionem diuini verbi, cùm ibi eſſentia ſit per modum ſpeciei, & tamen producitur verbum, non verò eſſentia: ergo ſimiliter, &c. Præterea falſum eſt in ſpecie impreſſa fieri cognitionem, vt in aſpectu patet, videmus enim **E** per ſpeciem, non in ſpecie. Denique ſpecies ipſa non cognoſcitur: ergo neque res in ſpecie, vt ſuprà dicebamus: igitur verbum neque ſpecies impreſſa eſt, neque diſtinctum aliquid ab actu intelligendi: eſt ergo actus ipſe. Quod etiam ex ſecunda concluſione apertè colligitur; probauimus enim per actum cognoſcendi nõ produci aliquid ab ipſo diſtinctum, produci autem verbum: verbum ergo non eſt aliquid diſtinctum ab actu.

10. *Explicatur deinde eadem 3. aſſertio in potentiis ſenſitiuis.* Sic ergo probata concluſione in intellectu, vt explicetur in aliis potentiis, eſt aduertendum, verbum efficere, ſeu dicere primò dictum eſſe de vocibus, tamen hinc tranferri ad ſpecialem loquutionem, quæ intelligendo fit, eſt enim quædam

dam

dam loquutio in mente, qua quis ſubimet loquitur, vnde verbum *dicere* viſitatiſſimè tribuitur loquutioni ſpirituali, iuxta illud Matthæi 9. & Lucæ 1. *Scribæ, & phariſæi dicebant intra ſe*, & Sapientiæ 1. *Dixerunt impij intra ſe cogitantes*, & in Pſalmo 13. *Dixit inſipiens in corde ſuo*, &c. *dicere* ergo, & *loqui* propriè vſurpatur de actibus intellectus, ex quo colligit Auguſt. 15. *de Trinitate, cap.* 10. vocem *verbum* extenſam eſſe ad ſignificandum propriè conceptum mentis, ideo fortè, quia loquutio exterior ex interioti dimanat. At reliquæ potentiæ cognoſcentes non propriè dicunt, aut loquuntur, quia imperfectè cognoſcunt, nihilque affirmant, aut negant, ſed ſimpliciter apprehendunt, & ideo *verbi* vocabulum conceptibus earum propriè non tribuitur; eo ipſo tamen quòd potentiæ cognoſcentes ſunt, vendicant quandam productionem ſimilem productioni verbi mentalis, eliciunt quippe actus cognoſcendi, per quos aſſimilantur rebus cognitis; hoc ergo eſt, quod proportionari dicimus verbo memtis, ac commune eſt ſenſibus exterioribus cum interioribus, vt ex primis concluſionibus conſtare poteſt.

Vide authorem lib. 9. de Trinit. cap. 2. à n. 10.

11\. *Colliguntur ex dictis ſex pronuntiata totam doctrinam de verbo complectentia. Primum. Secundum. Tertium.*

Ex quibus omnibus licet colligere, quid ſentiendum ſit de verbo mentis, quod valde controuerſum eſt apud Theologos. Primò ergo dicendum verè dari. Secundò diſtingui modaliter ab actione intellectus vt productio eſt, ab actu verò vt eſt qualitas producta nullo modo. Tertiò non eſſe id, in quo fit cognitio, aut ſupplere vicem obiecti, ſed eſſe id, quo ipſum obiectum cognoſcitur tanquam conceptu formali rei cognitæ, ſiquidem vt res poſſit intelligi, neceſſe eſt vt in intellectu vitaliter quodammodo formetur, illa ergo forma verbum eſt, atque ita colligitur ex S. Thoma *de potentia, quæſt.* 8. *artic.* 1. *contra gentes, cap.* 53. 1. *part. quæſt.* 107. *artic.* 1. vnde verbum conceptus obiectiuus mentis non eſt ſed formalis; obiectiuus verò eſt id, quod cognoſcitur. *Quartum.* Quartò huiuſmodi verbum produci per actionem intelligendi, vt productio eſt. Vnde tria hæc, dicere mentaliter, producere verbum, & efficere actum intelligendi, idem valent maximè in creaturis. *Quintum.* Quintò verbum eſſe ſimilitudinem obiecti intentionalem, expreſſámque ſpeciem illius; & hoc ipſum vendicare actum intelligendi. Ita D. Auguſt. 9. *de Trinitate à 7. capite vſque ad* 10. *&* 15. *lib.* 10 *à cap. vſque ad* 13. *Sextum.* Sextò in omni intelligendi creato eo ipſo, quòd intelligit, formari verbum ſiue in abſentia, ſiue in præſentia obiecti; atque hæc omnia pronuntiata ſequuntur expoſitis concluſionibus, pro quibus nullam aliam probationem afferre neceſſe erit.

12\. *1. Difficultas contra ſuprà dicta inſurgens.*

Superſunt tamen difficultates aduersùs dicta. Prima, quia videtur verbum eſſe id, in quo res cognoſcitur, atque habere vicem obiecti; artifex enim format ſibi idolum, in quo, & ex quo rei fabricandæ modum contemplatur: illud autem intelligendi actus eſſe non videtur, ſed per actum potiùs formatum; ergo, &c. Et hoc videtur ſenſiſſe D. Thom. *quæſt.* 4. *de veritate, art.* 2. *ad* 3. cùm ſcripſit conceptionem intellectus non ſolùm eſſe id quo, ſed etiam in quo rem intelligimus; idem dicit de potentia *quæſt.* 9. *artic.* 5. illis verbis: *Hoc ergo eſt primò, & per ſe intellectum, quòd intellectus in ſeipſo concipit de re intellecta.* Et ſuper Ioannem *cap.* 1. inquit, verbum comparari ad intellectum, non ſolùm vt id quo, ſed vt in quo; idemque habet duobus opuſculis de verbo.

13\. *Secunda difficultas.*

Hinc verò oritur ſecunda difficultas, videntur

enim intelligendi actus, atque verbum diſtingui realiter, nam in primis habent ſe, vt actus, & obiectum. Secundò, quia ſi verbum eſſet ipſe actus intelligendi formaliter; Verbum diuinum eſſet intellectio ipſa Patris; conſequens eſt falſum: ergo. Sequela valet à proportionali ratione. Minor verò patet; tum quia verbum eſt diſtincta perſona à Patre, intellectio autem communis eſt tribus perſonis, vtpote ad eſſentialia ſpectans; tum quia intellectio eſt formalis perfectio intelligentis, verbum autem diuinum non eſt formalis perfectio Patris, neque actus illius, imò ei oppoſitum relatiuè; atque hoc eſt, quod Auguſt. ait Patrem non ſapere ſapientia à ſe genita. Tertiò arguitur, quia per actum cognoſcendi & intelligendi producitur habitus realiter ab illo diſtinctus: ergo etiam poterit produci verbum; & ita videtur ſentire D. Thom. *ſuprà*, & præcipuè 1. *p. q.* 27. *art.* 1. *quæ.* 34. *art.* 1. *ad ſecundum.*

14\. *Tertia.*

Tertia difficultas, quia *intelligere*, & *dicere* idem eſſe non videntur, vt docuit D. Thomas *dicta q.* 34. *art.* 1. *ad* 3. quod ita oſtenditur. Nam in diuinis *intelligere* commune eſt tribus perſonis, *dicere* autem ſolius eſt Patris: ergo latè diſtinguuntur. Ratio verò eſt, quoniam intelligere ſolam dicit habitudinem intelligentis ad rem intellectam in qua nulla productio importatur, ſed nuda rei apprehenſio, *dicere* autem verbi productionem importat; quare, &c.

15\. *Quarta.*

Quarta difficultas, ſi verbum eſſet actus intelligendi, cùm illud ſimilitudo obiecti ſit, actus quoque ſimilitudo erit, quod falſum apparet, cùm nulla actio ſimilitudo ſit principij, à quo fit, vt inductione conſtat.

16\. *Quinta.*

Quinta difficultas eſt falſum, videri in omni intelligenti dari verbum, aliàs beati illud de Deo formarent, ſicque dari poſſet creata Dei imago. Qua ſola ratione oſtendunt Theologi, neque ſpeciem intelligibilem Dei in beatis inueniri. Et confirmatur primò, quia ſi viſio beatifica eſſet Dei ſimilitudo, poſſet quis beari intuendo illam, cùm in illa videret Deum clarè repræſentatum, quod falſum eſt, cùm nulla creatura queat obiectiuè beatificare. Et confirmatur ſecundò, quia ſi in præſentia obiecti formaretur verbum, etiam exteriores ſenſus formarent ſimile quippiam. Conſequens eſt contra communem Theologorum, ſententiam, videtúrque colligi ex S. Thom. *quodlibeto* 5. *art.* 9 *ad* 2. vbi ait ſenſum externum non formare ſibi aliquam formam rei ſenſibilis, eo quòd eius operatio perficiatur per ſolam immutationem externi ſenſibilis. *At imaginatiua*, inquit, *format ſibi idolum ſimile rei ſenſibili*, idem ferè docuit 1. *p. quæſt.* 85. *art.* 2. *ad* 3. Caiet. & Ferrar. *ſuprà, &* 4. *contra, cap.* 11. Capreolus *ſuprà, quæſt.* 2. *ad* 4. *Durandi.* Torrenſis 1. *part. quæſt.* 27. *art.* 1. *diſput.* 3.

17\. *Ad 1. difficult. in n. 12.*

Ad primam difficultatem reſpondetur, quòd terminatio cognitionis ad obiectum, non eſt materialiter intelligenda eo modo, quo intelligitur terminatio lineæ ad punctum; ſed eſt ſumenda intentionali, ſeu ſpirituali modo; cognitionem ergo terminari ad rem, nihil eſt aliud, quàm rem cognoſci; quod fieri poteſt, etiamſi non exiſtat, nedum abſit; ſic enim amor terminatur ad rem amatam, provt in ſe eſſe poteſt, quanuis actu non exiſtat; ſcientia etiam roſæ ad ipſam roſam terminari dicitur obiectiuè, quãuis ipſa roſa non exiſtat; quando etiam cognoſcitur ens rationis, non terminatur cognitio ad aliquam imaginẽ eius; actus igitur cognitionis ab

intelle

De hac re diſertè author, diſp. 25. Metaph. ſect.2.

intellectu cum ſpecie productus eſt notitia rei,& hoc eſt terminari ad illam, & non ad aliud. Ad exemplum idoli artificis ibidem adductum, dicendum, ipſum eſſe actum, quo res concipitur, & per quod artifex operatur, tanquam per conceptum proprium, neque oportet fingere idolum aliud ab artifice formatum, vnde etiam experimur ſolùm formari dum res cognoſcitur, quod ſignum eſt ſolùm conſiſtere in formali conceptione Latè tamen loquendo res abſens cognoſci dicitur in idolo, quatenus eſt ratio attingendi rem ipſam, & ita eſt vtcunque interpretandus D. Thomas *locis citatis*. Certè in ſua ſumma id nunquam pronuntiauit, quin potiùs 1.*p.q.* 85. *art.*2. ad hoc inſtitutum probat ſpeciem intelligibilem non eſſe, quod intelligitur, ſed rem repræſentatam per ſpeciem primò intelligi, ac probationes illius rem conficiunt; idémque oſtendunt de ſpecie expreſſa, nam ſi in verbo res intelligeretur tanquam in ſupplente vicem obiecti, ipſum diceretur intelligi, ſicut imago dicitur adorari, quia in illa res adoratur. Occurrunt Caiet. & alij per intellectionem cognoſci verbum, vt ſimilitudo eſt, non vt qualitas; ſed hoc improbari poteſt ex dictis *cap.* 2. *numero* 27. Nam qualitas illa eſſentialiter eſt ſimilitudo, & è contra ſimilitudo illa eſt eſſentialiter qualitas; impoſſibile ergo eſt intelligi verbum, vt ſimilitudinem, & non vt qualitatem. Vnde quando per actum reflexum de verbo agimus, ipſum cognoſcimus ſecundùm vtramque rationem, quemadmodum cùm rem quamlibet cõcipimus, in ea rationem entis, & talis entis indiuisè attingimus, per actum verò directum ad obiectum, nullo modo cognoſcitur eius verbum: non ergo eſt id, in quo, ſed id quo obiectum cognoſcitur.

Euaſio Caietani occluditur.

19. *Ad 2. difficult. in n.13.*

Ad ſecundam difficultatem negandum, diſtingui realiter actum intelligendi, & verbum, ac proinde diſtingui tanquam actum, & obiectum. Quod verò de verbo diuino, & actu intelligendi Patris affertur, non eſt huius loci explicare. Breuiter dicendum in Deo dari intelligere abſolutè, ſeu eſſentiale, quod proinde commune eſt tribus perſonis; prout verò per primam Trinitatis ſubſiſtentiam terminatur, & quodammodo contrahitur, eſſe proprium Patris, ſicque dici intelligere notionale, & verbi productiuum. Hinc tamen intelligitur in hac materia argumenta à diuinis ad humana, vel è contrario parum valere. Nam in humanis, actus ipſe intelligendi producitur, ac adeò eſt verbum & terminus productionis, in Deo autem actus intelligendi non eſt productus, cùm ſit ipſa Dei eſſentia. Vnde Filius, & Spiritus ſanctus etiam intelligunt, licèt verbum non producant. Quia cùm in Deo, maximè ad intra, nihil ſuperfluum eſſe poſſit, impoſſibile fuit, intellectionem eſſentialem ab aliis ſubſiſtentiis, præterquam à prima, terminatam, verbi productiuam euadere. Quod de habitibus adducitur, ad rem non eſt, nam habitus non eſt terminus cognitionis, ſed actionis cuiuſdam inde emanantis.

Videtur author lib. 1. de Trinit. cap. 7. à num.10.

Diſcriminavaria inter verbũ creatum, & increatum habes lib. 9. de Trinitate cap.2. num.14.

Ita author diſput. 44. Meta. ſect. 8. contra Burid.

20. *Ad 3. difficult. in num. 14.*

Ad tertiam difficultatem dicito *intelligere*, & *dicere* quadam ratione diſtingui, & alia eſſe prorſus idem; *dicere* enim prout eſt idem, ac verbum producere, ſignificat actionem intellectus, vt productio eſt; vnde ſi *intelligere* ſumatur pro intellectione, vt eſt productio, idem formaliter erunt *dicere* & *intelligere*; ſi verò *intelligere* ſumatur prout ſignificat ipſum actum, per quem intellectus denominatur cognoſcens, ſic planè intelligere diſtinguitur à dicere, ſicut terminus à productione, & hæc eſt mens D. Thom. illo loco, ſicque procedũt rationes eius; aliquando tamen *dicere* vſurpatur pro mentaliter concipere, & tunc etiam idem eſt, ac intelligere, attribuiturque etiam omnibus perſonis diuinis, iuxta illud, *dixit Deus, & facta ſunt*, Pſalm. 148.

21. *Scoti placitum in hac materia quouſque recipiendum. Conſule authorē lib. 1. de Trinit. cap. 7. & lib. 9. cap. 3. à n. 6.*

Et hinc intelligitur quædam Scoti opinio in hac materia, dicentis verbum non produci per intelligere, quod improbatur à Thomiſtis; ſed quidquid de mente Scoti ſit, res ipſa vera eſt, vt ex dictis liquet; aliter tamen aberrauit Scotus *in* 1. *diſt.* 2. *q. vltima, & diſt.* 27. *q.* 2. vbi aſſerere videtur *dicere, & intelligere* actus eſſe realiter diſtinctos, cùm tamen ſolùm diſtinguantur, tanquam productio, & terminus; ſicut enim in viſu ſola datur productio viſionis, & ipſum videre, ita in intellectu noſtro eſt *dicere*, hoc eſt, intellectionem producere, & *intelligere*.

22. *Ad 4. difficult. in num. 15.*

Quarta difficultate preſſus Capreolus *in* 4. *diſtinct.* 44. *quæſt.* 5. *ad primum*, concedit actum cognoſcendi non eſſe ſimilitudinem rei cognitæ; illum communiter ſequuntur Thomiſtæ poſteriores præter Dominicum Soto, qui oppoſitum affirmat *ibidem quæſt.* 2. *artic.* 2. dicendum tamen cognitionem in fieri, ſeu cognitionis in facto eſſe productionem propriè non eſſe ſimilitudinem, ſed viam ad illam; at cognitionem in facto eſſe, per quam ſcilicet potentia formaliter cognoſcit, ſimilitudinem eſſe formalem obiecti, non quidem vniuocam, ſed intentionalem, vt *cap.* 2. *concluſione* 4. dictum eſt; quæ eſt ſententia D. Auguſtini 14. *de Trinitate, cap.* 17. vbi inquit, *Tunc erit perfecta ſimilitudo Dei in mente, quando erit Dei perfecta cognitio.* Sed clariùs Anſelmus *in Monologio, cap.* 31. inquit, nulla ratione negari poſſe cognitionem eſſe ſimilitudinem rei ex eius impreſſione formatam. Argumentum verò in contrarium nihil probat, quia non actionem, ſed terminum actionis dicimus eſſe ſimilitudinem.

Concinit author in diſp. Metaph. ſect. 2. num. 2. & lib. 2. de attribut. c. 11. n. 8.

23. *Ad 5. difficult. in num. 16. Verbum formari à beatis quod ſit Dei ſimilitudo latè author lib. 2. de attribut. cap. 11. De hac ſpecie impreſſa idem author copiosè diſp. 30. Metaph. ſect. 11. & lib. 2. de attribut. cap. 12. & 13. Conſi atur author de Incarnat. diſp. 27. ſect. 3. Explicatur D. Thomas.*

Ad quintam difficultatem negandum abſurdum eſſe, Beatos formare expreſſam Dei ſimilitudinem, imò id omnino fatendum, vt ſatis manifeſtè probatur in materia de viſione Dei. Nec minùs verum eſt poſſibilem quoque eſſe impreſſa ſpeciem, quicquid Thomiſtica ſchola reclamet, etſi de facto eam dari probabile non ſit, prout vtrumque ſuo etiam loco tractatur. Ad primam confirmationem eiuſdem quintæ difficultatis negatur ſequela, nam cognoſcere Deum tanquam in ſimilitudine eſt imperfectè videre, & ideò talis viſio non beatificaret. Nam beatitudo conſiſtit in clara Dei viſione; an verò poſſit viſio illa beatifica perfectè, & quidditatiuè cognoſci, non viſo Deo, quæſtio eſt alibi tractanda. Ad ſecundam confirmationem concedo ſenſus exteriores formare aliquid proportionale verbo, quod probatum eſt in ſuperioribus, deſtructumque oppoſitum fundamentum; loca autem illa Diui Thomæ obſcura quidem ſunt, cùm inſinuet operationem ſenſuum externorum perfici per ſolam immutationem ſenſibilis, imò *quodlibeto* 8. *artic.* 7. addit ſenſus externos non cooperari ad ſui formationem, explicandus tamen eſt non loqui de formatione ſenſus per actum ſecundum, ſed per actum primum, ſeu ſpeciem, in hoc enim eſt differentia, quod ſenſus exterior ſolùm formetur ab obiecto quoad ſpeciem, at verò phantaſia ſæpe ſeipſam format, ex quibuſdam ſpeciebus ſenſibilibus alias eliciens, vt infrà videbimus, quæ expoſitio colligitur ex eodem, *in quodlibeto* 8. *artic.* 3.

Super

24.
Ad fundam. neg. partis in n.1. de diſcrimine actionis immanentis, & tranſeun.
1. Diſcrimen nõ eſt ad rem.

Superſunt ſoluenda ex Ariſt. adducta in principio. Ad primum locum Ariſtotelis ex 9. *Metaph.* variè reſpondent authores, aſſignando plures differentias inter actionem immanentem, & tranſeuntem. Prima eſt, quòd actio tranſiens producat aliquid ad extra, immanens ad intra, quæ differentia vera eſt, non tamen illic aſſignatur ab Ariſtotele, nam æquè excludit operatum intra, atque extra, ait enim actionem propter ſe fieri, & non propter operatum. Secunda differentia, quòd actio tranſiens ad ſuum terminum ordinetur, immanens verò non ordinetur ad ſuum. Hæc verò differentia falſa eſt. Nam fieri ſemper ordinatur ad factum eſſe, teſte Philoſopho 1. *Ethic.cap.*1. & 9. *Metaph.cap.* 9. Tertiam differentiam aſſignat Caiet. quòd actio tranſiens ex ſe ſit productiua, immanens verò nõ item; licèt aliqua hoc habeat propter abſentiam obiecti. Hæc etiam differentia falſo fundamento nititur, ac ſuprà improbato, neque eſt ad mentem Ariſtotelis, qui loquitur de contemplatione Dei, quæ apud ipſum eſt cognitio abſtractiua, cùm in noſtro intellectu non ſit aſſequutus modum alium cognitionis de Deo, nec arbitratus viſionem Dei claram eſſe nobis poſſibilem, & tamen per talem cognitionem dicat nihil produci.

2. Falſum.

3. Etiã falſum.

25.
4. Verum & ad rem accommodum.

Quarta ergo differentia, quòd *ordinariè* per actionem tranſeuntẽ fiat quippiam manens tranſacta actione, vt per ædificationem domus, per calefactionem calor, &c. at verò licèt per actionem immanentem fiat qualitas, non manet tamen, niſi quandiu potentia actu operatur, vnde habere videtur eſſe in fieri, quod proinde ſemper retinet nomen actionis, vulgóque ab ea non diſtinguitur. Hanc ergo differentiam videtur intendere illo loco Ariſtoteles: vnde Perionius addit particulam, *quod relinquitur*, vt expoſitor magis, quàm vt tranſlator, cùm in textu Græco non habeatur. Eandem expoſitionem tribuit Alexandro Aphrod. 9. *Metaph.cap.*9. videtúrque conſona Philoſopho, nam licèt potentia operetur propter terminum, attamen quando terminus non durat plus quàm actio, tunc rectè dicitur potentiam eſſe propter operationem ipſam. Dixi paulo ſuperiùs *ordinarie*, propter exceptionem quæ fieri ſolet de quibuſdam actionibus trãſeuntibus, vt citharizandi, canendi, ſaltandi, quæ nihil permanens relinquunt, ob peculiarem ſui imperfectionem, vt agendo de actione ſuo loco explicatur.

Vide in diſput. 48. Metaph. ſect.2.n.10.

CAPVT VI.

Quid ſint apprehenſio, & iudicium, & quomodo in potentiis cognoſcitiuis reperiantur.

1.

Diximus de actu potẽtiæ cognoſcitiuæ, ac de principio terminóque illius; nunc dicendum de illius diuiſione, quę in omnibus potentiis cognoſcitiuis locum habet. Prius igitur in hoc capite explicabimus quid apprehenſio ſit, & iudicium, deinde quomodo ſingulis potentiis conueniant. Circa apprehenſionem igitur eſt aduertendum in potẽtiis cognoſcẽtibus primùm omnium reperiri receptionem ſpeciei intentionalis, quæ propriè obiecti apprehenſio non eſt, cùm non ſit cognitio; poſt receptionem ſequitur actus quo res primò concipitur vitaliter, dicitúrque apprehenſio, eo quòd potentia recipiat obiectum quaſi trahendo illud. Formatur autem apprehenſio dupliciter. Primò per ſimplices cõceptus non com- A parando vnam rem alteri. Secũdò faciendo comparationem inter res ſimpliciter conceptas. Prima dicitur ſimplex apprehenſio; ſecunda compoſitio, ſeu compoſita apprehenſio. Vnde D.Th.1.*p.q.*58.*art.*4. dixit compoſitionem fieri quando plures conceptus formantur non ſimpliciter, ſed cum ordine quodam inter ſe. Et Ariſtoteles 3. *de Anima, text.*22. docet intellectum plures conceptus componere, & vnum facere, ſcilicet compoſitione; hæc verò collatio vnius ad aliud aut fit ab intellectu, comparando & componendo ſimplices conceptus, aut comparando vnam compoſitionem alteri tanquam illi conſonam, vel ex illa inferibilem, ac primo modo vocatur ſecunda intellectus operatio, ſecundo autem dicitur diſcurſus, B vnde Ariſtoteles 3. *de Anima*, duas tantùm operationes intellectus diſtinxit, ſimplicem ſcilicet, & complexam complectendo ſub complexa duas compoſitiones nunc dictas; eſt ergo apprehenſio in communi mentalis rei formatio, ſeu vitalis conceptio per potentiam cognoſcitiuam, quæ ſimplex, vel compoſita eſſe poteſt, vt explicatum eſt.

Prima pars tituli expeditur.

Circa iudicium eſt ſciendum vno modo ſumi latiſſimè prout ſignificat rei conceptionem etiam ſimplicem; alio modo propriè, quando facta collatione vnius ad aliud, potentia iudicat ita eſſe, vel non eſſe. Diſtinctio eſt D.Auguſtini 11. *de ciuitate, cap.*27. & 8. *lib.cap.*7. Greg. Niſſeni *lib.*4. *de homine, cap.*4. Nemeſij *de natura hominis, cap.*4. Ga- C leni *lib.*5. *de placitis, cap.*2. & *lib.*7. *cap.*16. Iudicium primo modo non eſt actus diſtinctus ab apprehenſione, dicitúrque apprehenſio in quantum eſt quædam tractio rei cognitæ ad potentiam; iudicium verò in quantum potentia cognoſcendo iudicat exercite rem eſſe talem, qualem cognoſcit: ſic oculus videndo album, idolum illius format, ac per ipſum in actu exercito iudicat eſſe album, quod videt non actu diſtincto, ſed eodem. Itaque iudicium hoc priori modo in brutis etiam reperitur. 2.

Pro 2. parte tituli notatio duplicis iudicij proprij & improprij. De quo author diſp. 8. Metap. ſect.4. n.6. & ſequentib.

De iudicio autem ſecundo modo quid ſit, & quomodo fiat, difficilius eſt exponere, multi cenſuerunt eſſe actum reflexum, per quem potentia conceptionem ſuam directam comparat D ad rem conceptam, iudicátque illi eſſe, vel non eſſe conformem. Cuius ſententiæ videtur eſſe Ferrar. 1. *contra cap.* 59. ſed falſa eſt ſententia, tum quia conſtat iudicium dari in ruſticis, & indoctis hominibus, qui tamen fortaſſe nunquam ita reflectuntur, neque prorſus comparare norunt conceptus ſuos ad res conceptas; tum quia ante illam reflexionem poteſt eſſe iudicium, ſiquidem eo ipſo quòd potentia complexè cognoſcit, v. g. hominem eſſe, aut non eſſe animal, ante omnem reflexionem denominatur verum attingens, aut falli: iudicium ergo illi reflexioni non aſtringitur. 3.

Iudicium propriè dictum quid eſſe putauerint. Ferrar & alij. Refelluntur.

Quare dicendum proprium iudicium eſſe adhæſionem potentiæ ad rem cognitam per actum E ab ipſa elicitum, quo circa res antè apprehenſas verſatur. Ad cuius intelligentiam notandum eſt primò tale iudicium ſolùm reperiri in diuiſione, & compoſitione, quoniam non verſatur circa rem nudè, ac ſimplici modo, ſed circa rem ita eſſe, vel non eſſe, quod abſque compoſitione mentali non contingit. Notandum ſecundò intellectum aut comparare res ſimpliciter conceptas componendo tantùm extrema, non ferendo ſententiam de propoſitione à ſe compoſita, id eſt, neque aſſentiendo 4.

Notatio 1. pro vera ſententia.

Notatio 2.

illi, neque diſſentiendo: & hæc certè eſt mera apprehenſio à iudicio diſtincta; aut componere ipſa extrema ferendo ſententiam, id eſt, adhærẽdo, vel non adhærendo tali compoſitioni vt veræ, vel vt falſæ: hæc igitur adhæſio iudicium eſt, quia non materialis, & quantitatiua putanda eſt, ſed vitalis, & intentionalis; ideoque medio actu vitalis potentiæ cognoſcitiuæ fieri debet. Adhuc tamen difficilè exponitur talis actus, cognitionem enim eſſe oportet, non apparet autem quid per illam cognoſci poſſit, quod non iam ſit per apprehenſionem cognitum. Quare tertiò notandum eſt quoties intellectus comparat aliquod prædicatum ſubiecto, vel id præſtare cognoſcendo ei conuenire, vel cognoſcendo non conuenire, vel neutrum cognoſcendo; quando hoc tertio modo comparat, eſt mera apprehenſio ſine iudicio; quando verò comparat primo, vel ſecundo, iam eſt compoſitio iudicatiua. Iudiciũ ergo ille actus eſt, quo intellectus cognoſcit vnum conuenire alteri, quapropter iudicium non eſt actus realiter diſtinctus à compoſitione intellectus cognoſcitiua connexionis extremorum. Vnde iudicare eſt componere cognoſcendo connexionem, & quia in hac compoſitione cognoſcitiua etiam includitur apprehenſio, & formatio rei cognitæ; ideo quando iſto modo fit compoſitio, in illa includitur apprehenſio, & iudicium ratione tantùm, non re diſtincta; quæ omnia ita probantur. Nam iudicium eſt actus intellectus; debet ergo per illum aliquid intelligi: at non niſi qualis connexio ſit extremorum; ergo, &c. Probatur hæc minor, quia non apparet quid aliud cognoſcatur, ipſa enim extrema iam erant cognita: ergo cognoſcere connexionem illam ipſum eſt iudicare. Præterea ſi poſtquam quis formauit propoſitionem, alium diſtinctum actum elicit, quo iudicat ita eſſe, vel non eſſe actus, ille erit ſanè pronuntiare intellectualiter propoſitionẽ eſſe veram, vel falſam, non eſt autem neceſſarium, vt eo modo, id eſt, in actu ſignato, intellectus iudicet talem propoſitionem eſſe veram, quia iam nouam propoſitionem conficeret, de qua iterum eſſet iudicandum, an vera eſſet, quod tamen experientia reprobat: ergo iudicium nihil eſt aliud, quàm cognoſcere hoc ita eſſe, vel non eſſe, qui actus à compoſitione, vel diuiſione mentali non eſt diſtinctus.

Notatio 3.

Concluditur iam vera ſententia de quidditate iudicij.

5\. *An iudicij quidditas ſit ſimplex necne.*

Et ex his ſoluitur aliud dubium, cuius reſolutio exponit ampliùs dicta, nempe an huiuſmodi iudicium ſit ſimplex actus intellectus, an compoſitus, multi enim putant apprehenſionem eſſe compoſitionem, iudicium verò eſſe ſimplicem actum cadentem ſupra propoſitionem iam apprehenſam. Ex dictis tamen colligitur oppoſitum; nam actus ſuperadditus compoſitioni iam factæ non ſatis intelligitur, niſi fortè dicas intellectum, poſt compoſitam à ſe propoſitionem, vnico actu ſimplici attingere ipſam connexionem extremorum, qui ſimplex ſit iudicium; ſed hoc minimè ſatisfacit, nam intellectus cognoſcere nequit cõnexionem extremorum, niſi cognoſcendo extrema eodem actu, ſed extrema nequit cognoſcere ſimplici actu: néque ipſam connexionem Et confirmatur, quia non poſſumus apprehendere ſimplici actu propoſitionem, vt de negatiuis clariùs elucet: ergo nec de illa iudicare, neque videre conformitatem, vel difformitatem prædicari ad ſubiectum niſi actu complexo. Et hæc eſt ſententia Ariſtotelis 1. *Perih. cap.* 1. dum ait veritatem in compoſitione conſiſtere, conſiſtit autem in iudicio: ergo, &c. Idem habet 3. *de Anima, textu* 21. *&* 26. *&* 1. *Poſterior. text.* 33. *&* 9. *Metaph. text.* 22. 2. A *etiam Rhetoric ad Theodectem, cap.* 21. Sententiam vocat enuntiationem, ſententia autem, & iudiciũ idem ſunt, niſi quòd iudiciũ vſurpetur in ſpeculatiuis, ſententia verò in practicis, & 3. *Ethic ad Nicomach. cap.* 3. *& lib.* 6. *cap.* 9. ait, *Simulac conſultauimus, iudicamus, & conſultatio*, inquit, *eſt nondum facta enuntiationis, opinatio verò iam enuntiatio eſt.* Vocat autem opinationem iudicium probabile: ergo iudicium eſt ipſa enuntiatio, & compoſitio. Atque ita conſtat ex dictis quid ſit, & quotuplex apprehenſio, & iudicium.

Vera reſolutio oſtenditur.

Confirmatur.

Conuincit Ariſtot. variis in locis.

Circa vltimam tituli partem certum eſt intellectũ formare poſſe vtrũque actum; apprehenſionem ſcilicet, & iudicium de rebus, ac ſatis ex dictis colligi poteſt. Quoad ſenſus verò ſit primum B pronuntiatum. In omnibus ſenſibus inuenitur ſimplex apprehenſio, & iudicium primò modo, quod ſcilicet in actu cognitionis intrinſecè imbibitur, vt numero ſecũdo explicatũ eſt. Hoc ex hactenus dictis oſtenſum relinquitur, atque in eo ſenſu dixit Ariſtoteles 2. *Topicorũ, cap.* 2. iudicare ſe habere vt genus ad ſentire, & intelligere, & 2. *Poſteriorum, cap.* 18. ſenſum vocauit facultatem iudicatiuam, & 2. *de Anima, cap.* 6. ſenſum ait iudicare. Secundũ pronuntiatum. Nullus ſenſus exterior apprehendit, vel iudicat componendo, vel diuidendo. Ratio eſt, quoniam tales potentiæ imperfectiſſimæ ſunt in genere cognoſcentium; conferre autem vnũ alteri, ac de illa complexione iudiciũ ferre, perfectiſſimæ potentiæ eſt; ſolùm ergo C ſenſus exteriores ſimpliciter cognoſcunt præuiã immutationẽ ſimplicẽ ab obiectus ſuis cauſatam. Inſtabis ex Ariſtotele *lib.* 2 *text.* 144. *&* 149. dicente ſenſum exteriorem diſcernere inter diuerſa ſenſibilia propria, vt viſum inter album & nigrũ, id autem fieri non videtur abſque complexione diuidente album à nigro, & Iob 12. dicitur, *Auris enim verba diiudicat, & fauces comedentis ſaporem*, & cap. 34. *Auris enim verba probat, & guttur eſcas diiudicat guſtu.* Reſpondetur tamen ſenſus iudicare eo modo, quem in primo pronuntiato attulimus, atque ita explicatur. Nam viſus, v. g. ſimplicem actum elicit quo cognoſcit nigrum, & ſimplicem alium quo cognoſcit album, non tamen elicit tertium comparantem vnum alteri, iudi- D cantémque hoc non eſſe illud, ſed cognoſcendo album, & nigrum ſimplicibus actibus exercitè iudicat diuerſos eſſe colores, atque hoc etiam modo iudicat ſenſus communis de differentiis diuerſorum ſenſibilium, vt infrà dicetur.

6\. *Proxima parte tituli varia pronuntiata. Primum.*

Secundum.

Tertium pronuntiatum. In brutis nullis ſenſus interior iudicat componendo, & diuidendo, ſed tantùm ſimpliciter apprehendendo. Hoc etiam pronuntiatum certum eſt, & commune. Ratio eſt, quia ſenſus brutorum ſunt imperfecti, & materiales plurimum, neque poſſunt conferre vnum alteri, aliàs poſſent diſcurrere, & ratiocinari aliquo modo. Quòd ſi in brutis mira quædam opera & aſtutiam, ac ſolertiam obſeruemus, de quibus latè Plinius *lib.* 9. *cap.* 4. *&* 41. *&* E *lib.* 8. *cap.* 12. *&* 50. Ariſtotel. *lib.* 8. *de hiſtoria animalium*, id planè ſola illa ſimplici cognitione ducta operantur. Dices, ſimplex illa cognitio æquipollet noſtræ compoſitæ, cum per illam æquè benè dirigantur bruta ad ſua opera, atque homines ad ſua; erit ergo perfectior inſtar angelicæ cognitionis. Reſpondetur ſimplicem cognitionem perfectiorem eſſe complexa, ſi cætera paria ſint, quod in præſenti non cernitur, homo enim cognoſcit diſtinctè, & clarè obiectum hoc eſſe bonum, aut malum, & ipſam bonitatis, aut diſconuenientiæ ratio

7\. *Tertium pronuntiatum.*

Conſulatur author ſup. lib. 1. *cap.* 5. *num.* 1. *& in Metaph. ad* 1 *ſect.* 6. *à n.* 18. *& diſp.* 23. *ſect.* 10, *à n.* 12.

tationem componendo, Angelus verò idem aſſequitur diſtinctiſſimè ſimpliciſſimo intuitu, & ideo perfectior eſt eius cognitio; at verò brutum ſimplici quidem actu, confusè tamen cognoſcit bonum, aut diſconueniens cognoſcendo tantùm materialem eius rationem: talis ergo cognitio multo eſt imperfectior, quàm cognitio per compoſitionem. Et declaratur ex D. Thoma 1.2.*q.*13. *art.*2. *ad* 3. Nam bruta ſemper, & vbique ſeruant eundem modum operandi, niſi ab extrinſeca aliqua cauſa, vel impedimento diuertantur, quod ſignum eſt limitata quadam cognitione agi, miniméque variabili per alias, atque alias extremorum compoſitiones, & diuiſiones. Videri etiam poteſt Albert.3. *de Anima, tractatu* 1.*cap.*3. Philopon. *ib.fol.*72.*col.*2.& Ariſtoteles *text.*157.

8. *Quartum pronuntiatum.* Quartum pronuntiatum. Nullus etiam ſenſus interior hominis poteſt apprehendere, vel iudicare, ſiue componendo, ſiue diuidendo, vnde tale iudicium excedit limites potentiæ ſenſitiuæ in vniuerſum. *Repugnant huic pronuntiato D. Th. & alij.* In hoc pronuntiato non omnes conſentiunt. Nam S.Th.2.*de Anima, lectione* 13.*&* 1.*p.q.*78. *art.* 4. videtur tribuere humanæ cogitatiuæ compoſitionem, & diuiſionem, atque adeò diſcurſum aliquem circa res particulares. Ita Caiet. *Probatur tamē ex Ariſt.* & Soto 2. *Poſter.cap.vlt.* & ferè reliqui authores *in proœmio Metaphyſicæ*, Nyphus *diſp.*7. Antonius Andr. *quæſt.*5. Iauellus *qu.*6. & alij. Fundamenta huius ſententiæ *in n.*10. ponemus; ſed pronuntiatum ſumitur ex Ariſtotele 3. *de Anima, cap.*6. vbi in intellectu tantùm diſtinguit ſimplicem apprehenſionem, & compoſitionem: ergo cenſet hanc diuiſionem non habere locum in ſenſu, neque vnquam in eo illam aſſignat, & 1. *Periherm. cap.* 2. ait veritatem eſſe in compoſitione, & 6. *Metaph.text.vltim.* addit huiuſmodi veritatem eſſe tantùm in intellectu; ergo apertè ſentit compoſitionem dari in intellectu tantummodo.

9. *Et ratione.* Et ratione etiam probatur. Nam cõferre vnum ad alterum eſt formalis compoſitio, & propria operatio potentiæ ſpiritualis: ergo, &c. *Euaſio impugnatur dilemmate.* Dices participari poſſe à potentia materiali, vt coniuncta ſpirituali. *1. Dilemmatis membrum.* Ego verò quo pacto id explicetur inquiro. Aut enim per illam coniunctionem quaſi extrinſecam eleuatur materialis potentia ad componendum, & diſcurrendum, & hoc falſum eſt, quoniam potentia nequit efficere actum quatenus vitalem propter coniunctionem ad aliam, ſi talem ex ſe non poſſet efficere, vt inductione patet; *2. Membrum.* aut intrinſecè perficitur, vt iam potens ſit ad nobiliorem actum, quàm omnes ſenſus brutorum, quia nimirum oritur ex anima ſenſitiua coniuncta gradui rationali, & ſic reſponſio quidem probabilis eſt, tamen non ſatisfacit, quia illa potentia quantumuis perfecta ſemper manet intra latitudinem potentiæ materialis: ergo non poteſt eleuari ad actum, qui requirit potentiam ſpiritualem; cuiuſmodi ſunt compoſitio, & diſcurſus, quod probatur primò, quia ſi illi actus ſemel concedantur potentiæ materiali, iam poſſent concedi potentiæ brutorum, cùm ex parte materialitatis non repugnet, *Impugnatur primò.* & aliàs bruta etiam in gradu ſenſitiuo perfectiſſima inueniantur. Adde, quòd maiora ſigna obſeruentur in brutis huius compoſitionis, quàm in cogitatiua noſtra, quia in nobis poteſt facilè tribui intellectui, in brutis verò nullo modo. *Secundò.* Secundò arguitur. Nam ad faciendam compoſitionem, præter conceptus rerum, quæ per ſpecies repræſentantur, oportet concipere proprio conceptu coniunctionem pręd icati cum ſubiecto, quę per verbum *eſt* importantur; hoc autem non videtur dandum potentiæ materiali, cum il-

A la collatio arguat magnam perfectionem. Tertiò ſi ſenſus poſſet diuidere, & componere, eadem ratione poſſet diſcurrere, quod alij conſequenter concedunt, & ita probatur. *Tertiò.* Nam qua ratione poſſet prædicatum ſubiecto, eadem poſſet vnam propoſitionem alteri conferre, atque adeò percipere vim conſequentiæ formalis, quod ſanè eſſet cognoſcere, quòd omnis conſequentia ſimilis formæ ſit bona, valeátque ex intrinſeca compoſitione terminorum, id verò impoſſibile eſt potentiæ materiali, cùm potiſſima operatio illa ſit potentiæ ſpiritualis, & ita cognoſcere nihil ſit minus, quam cognoſcere rem vniuerſalem, imò vlteriùs ſi ſenſus poſſet componere, poſſet prædicatum conferre ſubiecto, & conſiderare ordinem inter illa, con-

B fingeréque ibi relationes, quæ munia ſunt propria intellectus: ergo, &c. *Quartò.* Quartò ſi ſenſus poſſet prædicatum cum ſubiecto conferre, poſſet & media cum fine, cùm non ſit maior ratio. Quod ſi concedas; vlteriùs ſequitur ſenſum poſſe cognoſcere rationem boni, ac mali; ac diſcurſum aliquem, & indifferentiam habere circa illa, conſequenterque appetitum ſenſitiuum ex ſe habere aliquam libertatem, ac poſſe peccatum, ſaltem veniale committere, ſecluſa voluntate, quod nonnulli, atque etiam Caietan. perperam concedunt. Tandem ex illo principio ſimilia alia abſurda deducuntur, cùm tamen illud nulla ratione efficaci conſtet; non eſt ergo, cur aſſeratur.

Sed arguunt primò contrariè opinantes. 10. *Proponitur, & ſoluitur primū argumentum aduerſariorum. Vide diſp. 54. Metaph. ſect. 2. n.18.*

C Noſtri ſenſus coniuncti ſunt intellectui; rationabile ergo eſt, vt maiorem aliquam virtutem habeant, quàm ſenſus brutorum. Habent quidem maiorem perfectionem intra latitudinem potentiæ materialis, non tamen ſuperant in compoſitione, aut diſcurſu, cùm illa ſint propria potentiæ ſpiritualis. *Secundum arg.* Secundò arguunt. Reminiſcentia eſt in parte ſenſitiua, ea autem non fit niſi diſcurrendo ab vna re ad aliam, donec perueniatur ad eam, quam inueſtigamus. De reminiſcentia infrà dicemus plura; pro nunc ponendum, fieri quidem in parte ſenſitiua cum iuuamine intellectus, in illa tamen non miſceri propriam compoſitionem, aut diſcurſum partis ſenſitiuæ. *Tertium, de cuius doctrina bene author diſp. 1. meta. ſect. vlt. à. n. 22.* Tertiò arguunt, quia notitia primorum principiorum cauſatur

D multorum ſingularium experimento, teſte Ariſtotele *in principio Metaphyſicæ, & in fine Poſteriorum*; experimentum autem ad potentiam ſenſitiuam pertinet, & tamen eſt vera compoſitio, cùm dicat Ariſtoteles experimentum eſſe *noſſe hãc herbam, curaſſe Socratem, & Calliam.* Reſpondetur experimentum propriè loquendo immediatè fieri in ſenſibus exterioribus, cùm ipſi à rebus obiectis immediatè immutentur, & intuitiuè eas cognoſcant, quod eſt experiri; ſicut tactus experitur ignem calefacere, non aliter, quàm impreſſionem ab igne factam præſentialiter, percipiendo; at verò cognoſcere huiuſmodi experimentalem effectum componendo, & diuidendo, proprium eſt intellectiuæ potentiæ, taliſque cognitio dici-

E tur propriè experimentalis, hoc eſt alicuius effectus exteriùs ſenſibilis ſæpiùs repetita cognitio, vnde Ariſtoteles dixit ex multis memoriis cauſari experimentum, & ex multis experimentis artem, atque inductionem vniuerſalem; tale igitur experimentum actus eſt intellectus, vt ex multis patet. Primò, quia illud experimentum generat ſcientiam, & artem in intellectu; intellectus autem non aſſentitur propoſitioni vniuerſali propter cognitionem ſingularium apud ſenſum: ergo propter propriam cognitionem. Secundò in experimentali propoſitione ſemper prædicatum eſt

eſt vniuerſale, vt hic, & ille ignis calefacit; ergo omnis ignis calefacit;non poteſt ergo eſſe operatio ſenſus,cùm conſtet apud omnes ſenſum non cognoſcere vniuerſale. Atque hoc argumentum concludit, ex nulla experientia colligi, ſenſum formare propoſitionem, ſiquidem talis propoſitio conſtare deberet ex ſubiecto, & prædicato ſingularibus;at ferè nunquam huiuſmodi propoſitiones componimus,aut diſcurſum formamus ex puris ſingularibus, ita vt nullus admiſceatur terminus communis.

Quartum.

Quartò arguunt. Nam Ariſtoteles ſæpè cogitatiuam phantaſiam vocat rationem particularem, vt 6. *Ethicor. cap.* 11.& 3. *de Anima,cap.*5. vocat eam intellectum paſſiuum:ergo aliquam cognoſcit in ea vim participatam ab intellectu. Reſpondetur ſic illam potentiam nominari, tum propter dependentiam intellectus ab illa,tum etiam, quia immediatè mouet intellectum, tum denique, quia ſæpe dirigitur ab intellectu,cui obedit.

CAPVT VII.

Vtrùm eadem potentia cognoſcitiua poſſit ſimul plures actus elicere.

1.

De actibus potentiæ cognoſcitiuæ ſufficienter diſputatum eſt. Solùm ſupererat diſputanda quæſtio, an in huiuſmodi actibus poſſit veritas, & falſitas reperiri; ſed quæſtionem hanc tangemus breuiter, & commodiùs *in cap.* 10. remittendo tamen tractationem de veritate in Metaphyſicam, & ideo de actibus nihil ſupereſt dicendum, ſed de potentia ipſa, de qua diſputari ſolet, an ſit potentia actiua, vel paſſiua, ſed hæc quæſtio ſoluta manet ex dictis *cap.*2.3. & 4. Nam ex 2.habetur cognoſcentem potentiam eſſe receptiuam ſpecierum, atque ex hac parte eſſe paſſiuam; ex tertio verò, & quarto habetur efficere actum,cùm ſit præcipua vis per quam anima operatur, & illi maximè coniuncta,commune autem eſt rebus omnibus operari per potentias ſuas intrínſecas. Habetur præterea ex dictis capitibus eaſdem potentias recipere actus, quos efficiunt, atque adeò eſſe modo aliquo potentias receptiuas,& paſſiuas, paſſione latè dicta, quatenus videlicet omnis receptio paſſio dici ſolet, vt notauit Ariſtoteles *lib.* 2. *de Anima, cap.* 5. & Gregor. Niſſen. *libr.*4.*de viribus animæ,cap.*8. & Damaſc.1. *fidei orthodoxæ, cap.*22. D.Thomas 1.2.*q.*22.*art.*1. Galen. *libello de differentiis ſymptomatum, cap.*1.& *lib.*2.*methodi,cap.*1.Nemeſius,*de natura hominis,cap.* 1.& 15.

Potentia cognoſcens inter paſſiuas & actiuas cenſetur.

Inualuit autem denominatio hæc potentiæ paſſiuæ in cognoſcentibus facultatibus propter duo, vnum eſt, quia ex natura ſua carent ſpeciebus, quas recipere prius debent, quàm agant, vnde prius ſunt ad recipiendum, poſterius ad agendum; in quo latè diſtinguuntur à potentiis Angelorum, quæ ex natura ſua habent complementum omnium ſpecierum; vt notauit D.Tho. 1.*p. q.*54.*art.*4. Alterum eſt, quia dictæ potentiæ duplicem habent rationem recipiendi, ab extrinſeco quidem ſpeciem, à ſe verò actum, agendi autem vnam, & illam minimè completam, ſed complendam per ſpecies.

Cur communius paſſiua vocetur, quàm actiua.

2.

Præſentis capitis pars negatiua ſuadetur. Primò.

Hoc ergo ſuppoſito de actiuitate iſtarum potentiarum ſolùm ſupereſt diſputare de virtute earum, an ſit adeò limitata, & vnum tantùm actum poſſit elicere, videturque pars affirmans vera,primò ex Ariſtotele 2.*Topicorum,cap.*4. dicente,*Contingit plura ſcire, cogitare verò non niſi vnum.*

Secundò.

Secundò, quia virtus potentiæ eſt vna tantùm, & finita; dum ergo operatur, ſatis eſt ſi exeat in vnum actum.

Tertiò.

Tertiò,quia vna potentia vnica tantùm ſpecie intentionali actualiter informari valet,ſic viſus plures hominès per vnicam ſpeciem videt,aliàs plures ſimul ſpecies ſolo numero differentes haberet: ergo vnum tantùm actum poteſt efficere. Quæſtionem hanc tractat D.Thom. 1.*p.q.*85. *art.*4. de intellectu noſtro ſpeciatim, de intellectu autem angelico *q.*58.*art.*2. commodiùs tamen diſputatur in communi, cùm difficultas communis ſit omnibus potentiis cognoſcentibus.

De hac q. latè lib. 2. de Angelis cap.37.

3.

D.Thomæ reſolutio.

Ille igitur reſoluit, plura quidem per modum plurium non poſſe ſimul cognoſci, poſſe tamen per modum vnius; cognoſcere per modum plurium (vt explicat) eſt cognoſcere per plures ſpecies, atque adeò cognoſcere per modum vnius eſt cognoſcere per eandem ſpeciem; ex quo concluditur, potentiam vna ſolùm ſpecie vti poſſe ad cognoſcendum, ſimulque valere cognoſcere quidquid per illam repræſentatur.

Notatio prima pro vera explicatione.

Doctrina hæc expoſitione indiget, vnde notandum primò virtutem animæ, & omnium potentiarum eius finitam eſſe, ac limitatam, proindéque ſi pluribus applicetur, neceſſariò fore in ſingulis minorem. Secundò notandum cognitionem poſſe eſſe perfectam duplici ratione, aut ſcilicet ex parte potentiæ, quia virtuti potentiæ adæquatur, explicante nimirum potentia in eo actu totam ſuam virtutem, aut ex parte obiecti, quando videlicet cognoſcitur obiectum, quantum ipſum cognoſcibile eſt. Vnde è contrario imperfecta cognitio, cùm priuationem dicat, duplici oppoſita ratione talis eſſe poterit, ſcilicet,vel quia non adæquatur virtuti potentiæ, vel quia non adæquatur obiecto.

4.

1. Aſſertio.

Iam dico primò. Impoſſibile eſt vnam potentiam habere ſimul duos actus perfectos ex parte potentiæ. Hæc concluſio eſt euidens ex dictis, & intenta ab Ariſtotele, & D. Thoma ſuprà citatis.

2. Aſſertio.

Dico ſecundò. Non repugnat vnam potentiam cognoſcentem elicere ſimul duos actus, ſiue obiecta cognoſcantur per modum vnius, ſiue plurium.

Probatur ab experientia ſenſuum.

Probatur experientia. Nam ſimul videmus lucem, albedinem, & nigredinem, ſimul etiam audimus differentes ſonos, differentiamque inter hæc omnia obiecta, quod ſignum eſt cognoſci actibus diuerſis, intellectus etiam ſæpe conſiderat duas res, & conuenientiam, vel differentiam inter illas; poteſt ergo vna potentia plura cognoſcere. Quòd autem poſſit per modum plurium probatur. Nam duos homines non intuemur per modum vnius quando nullo modo conferimus vnum ad alium, vt ſæpe contingit, eodémque modo poteſt intellectus eoſdem conſiderare.

Et ratione.

Ratio verò eſt, quia attentio intellectus habet latitudinem, ac ideò poteſt totaliter, vel ex parte applicari: ergo poteſt vnum aliquid cognoſcere veluti dimidiata attentione, aliúdque alia attentionis parte à priori diſcreta, cum obiecta ipſa omnino etiam ſunt diſparatæ, vt ponimus.

Confirmatur.

Et confirmatur,quia intellectus poteſt plura ſimul cognoſcere conſtituendo differentiam inter illa, vel aliquomodo comparando: ergo etiam poteſt eadem abſolutè cognoſcere, ac ſine comparatione.Probatur conſequentia, quia comparatio,illa nihil videtur referre, imò videtur addere difficultatem operationi, nam qui comparat, & extrema cognoſcit, & comparationem facit. Quare hanc concluſionem amplectuntur etiam aliqui Thomiſtæ, vt Caietanus 1.*p.ſuprà*,& Soto 1. *Poſteriorum*, quanuis alij oppoſitum ſentiant, vt Her

Qui ex Thomiſtis conſentiunt, quive diſſentiant.

Herueus *quodl.b.7. quæſt.16. & in 2. diſt.11. quæſt.2.* A Capreol. *in 2. diſt.3. q.2. concluſione 9.* Ferrar. 1. *contra, cap. 55.* Idem Albertus *in 1. diſtinct. 1. artic. 3.* Eorum tamen rationes non vrgent, qualis illa, quòd vnus numero motus ad vnicum tendit terminum, & ab vnico principio vnica actio procedit, dicimus enim, quòd imò ab vno principio poſſunt eſſe plures actiones ad diuerſos terminos, vel obiecta tendentes, ac maximè ſi principium ſit diuerſis affectum formis, vt hîc contingit.

5. *3. Aſſert.* Vnde fit tertia concluſio. Eadem potentia cognoſcitiua poteſt ſimul operari per diuerſas ſpecies intentionales. Patet ex dictis. Nam album, & nigrum per eandẽ ſpeciem repræſentari nequeũt, vt *cap. 2.* oſtenſum eſt, cum tamen ſimul à nobis concipi experiamur; intellectus etiam differen- B tiam inter hominem, & equum ſimul per diuerſas ſpecies illorum conſiderat, quod quia citati Thomiſtæ negare non poſſunt, præceptorem exponunt, non poſſe intellectum plura ſimul per diuerſas ſpecies intelligere, eo quòd diuerſæ ſpecies dicantur illæ, quæ inter ſe nullum ordinem habent, cæterùm ſi cum ordine accipiantur, tanquam vnam cenſeri; cui ſanè expoſitioni repugnare videtur Sanctus Thomas 1. *part. quæſt. 12. artic.10.* dicens, ſi partes eiuſdem totius propriis, & diuerſis ſpeciebus cognoſcantur, non poſſe omnes ſimul intelligi, cùm tamen in eo euentu cognoſcantur cum ordine, quem inter ſe habent. Adde quòd potentia cognoſcitiua, non ſolum poſſit cognoſcere plura cum ordine, ſed etiam ſi- C ne ordine, ac per modum plurium; poterit ergo vti ſimul diuerſis ſpeciebus, vt diuerſæ ſunt, non ordinando illas.

Non rectè quidam explicant D. Thom.

6. *4. Aſſert.* Dico quartò. Contingere poteſt, vt potentia ſimul plura cognoſcat perfectè ex parte obiectorum, id eſt, cognoſcendo illa quantùm cognoſcibilia ſunt à tali potentia. Hæc concluſio potiſſimè verificatur in Angelis, in quibus cognoſcitiua virtus nobiliſſima eſt, & ideo quanuis in plura obiecta (vt ita dicam) diuidatur, ſufficere poteſt vnicuique ad illud perfectè intelligendum, itaque poteſt Angelus naturaliter ſeipſum, & Deum per ſua naturalia, & præterea rem aliquam naturalem ſimul perfectè cognoſcere; de qua re ſuo D loco. Id quod etiam D. Thomas concedit, vnde Thomiſtæ illi etiam explicant, quòd non poſſit intellectus per plures ſpecies eiuſdem ordinis ita operari, poſſit tamen per ſpecies diuerſorum ordinum; ſed expoſitio accommodata non eſt, nam quòd ſint ſpecies eiuſdem, vel alterius ordinis, impertinens eſt, imò per ſpecies eiuſdem ordinis res erit facilior, cùm magis conueniant in vnum. De intellectu tamen humano propter limitatiorem virtutem rarò, aut nunquam verificabitur concluſio, quia non adeò perfectè comprehendit rem, quin poſſit perfectiùs. Vnde quado ad plura attendit, aliquid diminuit de perfecta cognitione vniuſcuiuſque, ſicque non adeò E perfectè cognoſcit vnumquodque. Idémque eſt de ſenſibus, ac maiori ratione, vt etiam experientia confirmat. Atque ita interpretandus eſt D. Thomas, vel ſaltem iuxta primam concluſionem.

7. *Ad 1. & 2. arg. in n. 2.* Vnde iam patet ſolutio primi argumenti ſuprà facta; quòd verò in ſecundo ſumitur, erit quidem verum, ſi intelligatur de actu adæquato potentiæ, non verò de inadæquatis. *Ad 3.* Ad tertium reſpondetur vnam potentiam ſimul habere poſſe duas ſpecies, per illas verò ſimul operari perfectè non poſſe, imperfectè poſſe.

8. *Dubium circa idem 3. arg. de quo etiam author diſp.5. Metaph. ſect. 8 à n.15.* Poſtulat tamen argumentum illud, quo pacto duæ ſpecies intentionales ſolo numero differentes poſſint eſſe in eodem ſubiecto. Reſpondet verò Caietan. 1. *p. quæſt.76. art.2.* differentes numero in eſſe reali non poſſe eſſe ſimul; differentes autem numero in repræſentando, ſi differant ſpecie in eſſe reali, poſſe eſſe ſimul, quod tamen refutat Ferrar. 2. *contra, cap.77.* propterea quòd ſpecies intentionales, quæ in repræſentando tantùm differunt numero, non habent vnde diſtinguantur ſpecies in eſſendo, quia neque ex parte ſubiecti, vt de ſe patet, neque ex parte obiecti, quod tantùm eſt numero diuerſum. Et confirmatur, tum quia ſicut actio ſpecificatur à termino, ita ſpecies à re repræſentata: ſed actiones tendentes ad terminos numero diuerſos tantùm differunt numero; ergo ſimiliter. Tum quia, vt ſuprà diximus, eſſe repræſentatiuum eſt ipſum eſſe ſpecierum; quare ſi in repræſentando ſolùm habent differentiam numericam, ſolam etiam habebunt in eſſendo. Ferrar. ergo reſpondet ſpecies repræſentantes res numero diuerſas diuerſæ ſpeciei eſſe, quia rerum ipſarum conditiones diuerſas admodum repræſentant; ſed hoc etiam improbabile eſt, nam in ſpeciebus duarum, verbi gratia, albedinum in oculo exiſtentibus tales conditiones non repræſentantur directè, ſed modificant repræſentationem, præterquam quòd conditiones eæ poſſunt ſæpe non differre ſpecie, ſed numero tantùm veluti dictæ albedines in quantitatibus eiuſdem figuræ, & æquè intẽſæ inueniantur. Item actuales viſiones duorum hominum ſpecie non differunt: ergo neque eorum ſpecies. Reſpondeo igitur ad dubium nullum eſſe inconueniens duas ſpecies intentionales ſolo numero differentes eſſe in eodem ſubiecto ſecundùm eandem partem. Quæ eſt ſententia communis Diui Thomæ 1. *p. quæſt.76. art.2. de veritate. quæſt.8. art.14* Sonz. 7. *Metaph. quæſt.9. ad 2.* Veneti, & aliorum 2. *de Anima, cap. vlt.* Et ratio eſt, quia ſpecies hæ non indiuiduantur à ſubiectis, ſicut nec actus expreſſi, ſed à differentiis intrinſecis in ordine ad obiecta, ad quę tranſcendentaliter referuntur. Vnde fieri poteſt vt in eodem ſubiecto plures reperiantur, quẽadmodum, & tres paternitates in eodem homine ad tres filios. Quanuis enim, & ſpecies duarum albedinum, & relationes paternitatum ſolo numero differant, tamen intra latitudinem numericam non æquè aſſimilant ſubiectum, cùm ad diuerſa obiecta, & diuerſa munera præſtanda ordinentur.

Caietani reſponſio à Ferrar. reiicitur. *Confirmatur.*

CAPVT VIII.

Vtrùm ſint quædam ſenſibilia per ſe, alia per accidens, quædam propria, alia communia, & in quo conſiſtat eorum ratio.

Potentiæ ſenſitiuæ ad eundem gradum viuentium pertinent, diſtinctum à gradu rerum habentium intellectum, & ideo maiorem inter ſe dependentiam, & conuenientiam habent, quàm cum potentiis intellectiuis, & ob hanc rationem antequam ad ſingulas potentias deueniamus, dicendum eſt de ſenſibus in communi, ſic enim, & facilior, & breuior erit doctrina, qua de re varia habentur pronuntiata apud Philoſophum 2. *de Anima, cap.5. & 6.*

1. In hac verò præſenti materia, ſicut in præcedentibus ab obiecto ſenſus initium ſumimus, illud autem eſt ſenſibile in communi, cuius rationem inueſtigamus. Notandum igitur ſenſibilium

diuiſionem in titulo poſitam potiſſimè tradi ab Ariſtotele reſpectu ſenſuum externorum, vnde & in illis explicabitur, poſtmodumque facilè applicabitur ad ſenſus internos; ſenſibile proprium illud dicitur, quod ab vnico tantùm ſenſu poteſt cognoſci, in illóque propriam ſpeciem imprimit. Vnde ſenſibile proprium, per ſe, ac primò eſt ſenſibile, quia cùm de ratione cognoſcitiuæ potentiæ ſit, vt coniungatur ſuo obiecto, planè quod per propriam actionem poteſt imprimere ſui ſpeciem, erit primum obiectum, ſiue ſenſibile illius potentiæ. Eſt tamen notandum excluſiuam illam, *ſenſibile proprium tantùm cognoſcitur ab vno ſenſu*, excludere alios ſenſus eiuſdem ordinis, & rationis: ſic ſenſibile proprium viſus eſt, quod à nullo alio exteriori ſenſu cognoſci poteſt; nihil ergo prohibet, quòd ab aliquo interno ſenſu cognoſci poſſit. Item excludere, quòd ſentiatur per ſe ab alio ſenſu, non verò quòd per accidens ſentiatur.

Quid ſit ſenſibile proprium.

2. *Quid ſenſibile per accidens.*

Iam ſenſibile per accidens dicitur, quod nullo modo ſenſum immutat, ſed tantùm cognoſcitur per immutationem alterius obiecti, cui coniungitur. Hoc modo ſubſtantia corporea eſt per accidens ſenſibilis, quia ipſa ſui ſpeciem in ſenſu non imprimit, coniungitur tamen ſenſibilibus, quæ illam imprimunt. Sciendum tamen primò, vt res per accidens ſenſibilis dicatur, non eſſe ſatis quod adiungatur ſenſibili per ſe, ſed requiritur præterea, vt ex vi ſenſationis rei per ſe ſenſibilis percipiatur ipſa conſequenter, vt notauit D. Thomas, 2. *de Anima, lectione* 13. *& in* 4. *diſtinct.* 49. *quæſt.* 2. *art.* 2. Vnde quia albedo, verbi gratia, immutat ſenſum non ſeparata, ſed in ſubiecto, ideo ſubiectum per accidens ſentitur, ex vi tamen ſuſtentationis, quam præſtat albedini, adeò vt non albedo præcisè, ſed album videri propriè dicatur.

Notatio prima pro huius ſenſibilis explicatione.

Notatio 2.

Sciendum ſecundò non oportere, vt ſenſibile per accidens diſtinctè cognoſcatur ab eo ſenſu à quo per accidēs ſentiri dicitur, ſed eſt ſatis, vt ex vi cognitionis ſenſus vnius ſtatim quippiam aliud cognoſcatur ab eodem ſentiente; ſic dulcedo lactis dicitur per accidens ſenſibilis viſu, non quia ab ipſo clarè percipiatur, ſed quia ea viſa ſtatim cognoſcit homo illi eſſe coniunctam dulcedinem; oportet tamen, vt hoc fiat ex vi ſenſationis, non verò ex diſcurſu, & indagine ſentientis. Vnde licèt Deus ex ſenſibilibus effectibus cognoſci poſſit, non tamen dicetur ad id per accidens ſenſibilis.

Notatio 3.

Vltimò ſciendum eſt, ac colligitur ex dictis inter ſenſibilia per accidens quædam eſſe, quæ reſpectu nullius ſenſus ſunt per ſe ſenſibilia, veluti ſubſtantiam; alia verò maximè, quæ reſpectu vnius, vt patet de dulcedine lactis, & de odore pomi.

3. *Senſibibile commune, quodnam dicatur.*

Senſibile commune eſt tanquam medium inter propria, & per accidens, quod ferè omnes authores in ſenſibilibus per ſe numerant; in ratione verò eius rei aſſignanda, & in explicando quomodo commune dicatur, non conueniunt.

1. Sententia commentatoris, Appollin. & aliorum.

Commentator 2. *de Anima, textu* 65. putat ſenſibile per ſe dici reſpectu interioris ſenſus, qui communis appellari ſolet, in quem proprias ſpecies imprimit: cùm tamen in externos nullam imprimat, atque hinc vocari ſenſibile commune. Commentatorem ſequitur Appollin. *quæſt.* 18. & perſpectiui quidam, vt Alace *in* 2. *ſuæ perſpectiuæ.* Vitelius *lib.* 4 *Optices*, Ciruelus *lib.* 1. *cap.* 6. *concluſ.* 3.

Reiicitur tripliciter.

Hæc verò ſententia falſa eſt. Nam ſenſus internus ſpecies percipit ſolùm mediis exterioribus. Præterea euidens eſt ſenſibilia communia ab Ariſtotele enumerata cognoſci exteriori ſenſu, vt magni-

A tudinem, motum, &c. Denique in hac ſententia iam ſenſibilia communia eſſent propria ſenſus interioris, reſpectu verò exteriorum eſſent ſenſibilia per accidens, quæ eſt Ariſtotelis ratio *textu* 133. iuxta expoſitionem Philoponi, & Simplicij; probat enim Ariſtoteles ſenſibilium communium non dari proprium ſenſum; quia aliàs iam ſenſibilia communia ab aliis ſenſibus per accidens ſentirentur, & ita Philoponus literam illius loci texuit, quanuis Diuus Thomas aliter exponat.

4. *2. Sententia Iāduni, & Aegidij etiam refellitur.*

Alij verò dicunt ſenſibilia communia imprimere ſuas ſpecies in ſenſibus externis, non in quantum ſunt tales ſenſus, ſed in quantum ſenſus abſolutè; ideóque dici ſenſibilia communia. B Ita Iandunus 2. *de Anima*, *quæſt.* 18. & inſinuat Ægidius *text.* 65. *dub.* 2. ſed facilè refelluntur; tum quia ſenſibile commune percipitur à viſu, vt viſus eſt, & non tantùm vt ſenſus eſt; tum quia ſenſibile, commune non dicitur propter abſtractionem, & prædicationem, ſed propter communitatem realem, qua vna res ſecundùm propriam rationem cognoſci poteſt à multis ſenſibus, ſenſus autem in communi comparatur ad ſenſibile in communi abſtractiùs, ſed in vniuerſali ad ſenſibile commune, de quo hîc eſt ſermo.

5. *3. Sententia Alberti, Scoti, & aliorum.*

Alij tandem dicunt ſenſibilia communia immutare quidem ſenſus per proprias ſpecies, dici verò communia, quia eorum immutatio extendi- C tur ad plures ſenſus. Ita Albertus 2. *de Anima*, *tract.* 3. *cap.* 5. Scot. *in* 4. *d.* 12. *quæſt.* 3. Ægidius *ſupra.*

Arguitur primò contra hanc ſententiã communia ſenſibilia non imprimere propriam ſui ſpeciem.

Verius tamen eſt non imprimere. Quæ eſt Diui Thomæ ſententia *lectione* 13. *citata*, *&* 1. *part.* *quæſt.* 17. *art.* 2. *& quæſt.* 78. *artic.* 3. *ad ſecundum*, Caietani, Iauelli, & aliorum. Probatur primò. Nam ſenſibile proprium, & commune, verbi gratia, lux, & quantitas non conueniunt in eadem ratione ſenſibilis: ergo non poteſt vtrumque immutare eundem ſenſum per propriam ſibi ſpeciem. Antecedens oſtenditur, nam ratio ſenſibilis ita conuenit luci reſpectu viſus, vt non conueniat reſpectu tactus; ratio autem ſenſibilis conuenit quantitati etiam reſpectu tactus: ergo diuerſæ ſunt rationes. Conſequentia quoque ſuadetur, quia v- D nus ſenſus, & in vniuerſum, vna potentia ſolùm poteſt immutari ab vna ratione obiecti, à qua ſpecificatur, & cui coaptatur, aliàs quodlibet à quouis poſſet immutari.

Euaſio excluditur.

Dicetur fortaſſe ſenſum ſecundùm propriam quidem rationem immutari à proprio obiecto, attamen ſecundùm rationem aliam, in qua cum alio ſenſu conuenit immutari à ſenſibili communi, ſed hoc improbatum iam eſt paulo ſuperiùs. Nam ſenſibile commune à viſu, v.g. vt viſus eſt, percipitur. Accedit quoniam nulla eſt ratio communis viſui, & tactui, in qua etiam non conueniant ſenſus alij exteriores: ergo, ſenſibile commune reſpectu duorum ſenſuum, tale neceſſariò erit reſpectu omnium, quod ta- E men falſum eſſe infrà patebit.

6. *Arguitur 2.*

Probatur ſecundò. Nam ſi ſenſibile commune efficit propriam ſui ſpeciem, vel efficit illam eiuſdem rationis in omnibus ſenſibus, vel diuerſæ; ſi primum, quo quæſo modo diuerſi ſenſus actuari valent per ſpecies eiuſdem rationis? Nam ſubſtantia vniuſcuiuſque ſenſus, & eius temperamentum commenſurantur ſuo proprio ſenſibili, & ſpeciebus ab illo profluentibus: ergo diuerſi ſenſus non poterunt actuari per ſpecies eiuſdem rationis. Secundum verò apparet impoſſibile; nam quomodo idem ſenſibile multiplicabit ſpecies diuerſarum rationum, cùm ſit idem, eodémque agens modo?

Tertiò.

Tertiò ſenſibile commune, & proprium

proprium vno actu ſentiuntur: ergo per vnam ſpeciem; illam autem imprimi à ſenſibili proprio, nemo inficiatur: ergo ſenſibile commune propriam non imprimit. Primum antecedens declaratur. Nam quando videmus hominem deambulantem, non vno actu hominem videmus, & alio deambulationem, ſuperflua quippe eſſet talis actuum multiplicatio. Conſequentia verò facilè oſtenditur, quia cùm ſpecies ſit principium

Quartò.

actionis, ad vnum actum vna ſufficit. Denique confirmatur, quia abſque illa ſpecierum multiplicatione ſatis percipi poſſunt ſenſibilia communia; fruſtra ergo inducetur.

7.
Hæc tamen ſenſibilia ſpecies propriorum modificant. Numerantur quinque ab Ariſtotele, ad quæ alia reuocantur.

Hoc ergo ſupereſt explicandum, quo pacto ſine propriis ſpeciebus poſſint hæc ſenſibilia per ſe ſentiri? D. Thomas, ac cæteri communiter aiunt ſentiri per ſpecies propriorum ſenſibilium modificatas aliter, atque aliter pro diuerſitate ſenſibilium, atque ſenſuum ipſorum. Pro cuius rei expoſitione eſt notandum primò, ſenſibilia communia quinque enumerari ab Ariſtotele, magnitudinem, figuram, quietem, motum, & numerum, ad quem vnitas reuocatur, cùm ſit principium illius, vt dicitur *lib. 3. de Anima, cap. 5.* Diſtantia quoque ſenſibile commune eſt, ad magnitudinémque reducitur, quia diſtantia eſt magnitudo actu, vel potentia, intercepta inter ea, quæ diſtant, aſperitas denique & lenitas, quæ *cap. 4.* de ſenſu, & ſenſibili numerantur, ad figuram quoque ſunt reducendæ.

8.
Non omnia ab omnibus ſenſibus, nec modo vno attinguntur.

Secundò notandum non omnia hæc ſenſibilia ab omnibus ſenſibus, aut modo eodem percipi, viſus quidem omnia percipit diſtinctè, tactus item omnia, ſed non ita perfectè. Ex reliquis ſenſibus alij clariùs, alij obſcuriùs, & alij ſimpliciter non percipiunt; magnitudo igitur à quolibet ſenſu clariùs percipitur per modificationem ſpeciei proprij ſenſibilis. Ratio ex D. Thoma eſt, quia omne agens materiale extenſionem aliquam, ſeu magnitudinem requirit ad agendum, vt alibi traditur, omnéſque fatentur: ergo in quolibet ſenſibili proprio interuenit quantitas, vt ſuam ſpeciem agat: ergo in quolibet tali actione, ſeu productione ſpeciei propriæ deuoluitur repræſentatio magnitudinis ipſius. Quia verò figura conſequitur quantitatem, ideo ſpecies, & maximè viſibiles repræſentantes rem cum ſua quantitate repræſentant etiam cum ſua figura: hoc ergo modo repræſentantur priora duo ſenſibilia communia per modificationem ſpeciei proprij ſenſibilis. Reliqua verò tria aliter cognoſcũtur, nam à viſu percipiuntur per cooptationem ad alia, quæ ſentiuntur; ſic numerus videtur, quia ſpecies plures imprimit repræſentantes res diuerſas, vnitas verò, quia vnam imprimit; motus videtur, quia res mota conſpicitur proximior, vel diſtantior ab ipſo viſu, aut corpore alio; quòd ſi viſus maiorem, minorémque diſtantiam non percipiat, nec motum percipiet. Sic qui exiſtit in nauí, eius motum non videt, niſi diſtantiam videat, vel approximationem ad corpus fixum. Percipi deinde poteſt motus per continuam variationem ſpecierum viſualium, aut variationem modi immutandi earum; ſicut è contrario quies cognoſcitur, rem intuendo in eadem ſemper diſtantia manentem, eodémque modo viſum immutantem; ſunt namque in quiete duo, priuatio, & permanentia poſitiua in eodem loco, quarum hæc dicto modo ſentitur, illa non ſentitur.

De viſu.

De tactu.

Iam tactus ad inſtar viſus numerum percipit, quatenus ſcilicet à diſcretis ſenſibilibus afficitur; motum verò quatenus à diuerſis eiuſdem rei tangibilis partibus ſucceſſiuè immutatur, vt in motu rotæ videre licet. Vnde ſi tactus ſimul cum re moueatur, motum non percipit, veluti cùm naui vehimur, quam licèt tangamus, ipſum tamen motum, ſeu vectationem ex vi prædicti tactus non ſentimus. Quies verò contraria ratione percipitur, quia ſcilicet res, quæ tangitur, eodem modo, eandémque partem tactus immutat.

De reliquis tribus.

Deinde tres alij ſenſus numerum cognoſcunt inſtar viſus, & tactus, figuram tamen vix vnquam ſentiunt, motum autem difficilè, niſi forte quatenus ſonus, vel odor per diuerſas lineas applicantur; aut corpus ſonans, atque odoriferum ex maiori, minoríve diſtantia ſentiuntur; at guſtus nihil eiuſmodi diſcernit. Ex his ergo patet, quo modo ſentiantur ſenſibilia communia, nullis eorum propriis ſpeciebus admiſſis, ſed eis tantùm propriorum ſenſibilium ſpecies modificantibus.

9.
In quibus ſenſibile propriũ, & commune differant.

Hinc octo differentiæ inter ſenſibilia communia, & propria colliguntur. Primam iam expoſuimus, quòd ſenſibile proprium ſenſum immutet per ſpecies proprias; commune minimè. *Primò.* Secunda eſt, quòd ſenſus proportionetur ſenſibili proprio, non communi. *Secundò.* Tertia, quòd proprium ſenſibile vno tantùm externo ſenſu cognoſcatur, commune autem multis. *Tertiò.* Quarta quòd ſenſus ſpecificatur per ordinem ad proprium ſenſibile, non verò ad commune. *Quartò.* Quinta quòd ſenſibile proprium per ſe primò ſenſibile eſt; at cõmune tale eſt per ſe ſecundò. *Quintò.* Declaratur. Nam ſenſibile per ſe illud dicitur, quod immutationem aliquam propriam cauſat in ſenſu; cauſat autem primò id, quod ſui ſpeciem propriam imprimit: ergo id dicendum erit ſenſibile per ſe primò; ſenſibile autem commune, quia immutat modo aliquo, diſtinguitur quidem à ſenſibili per accidens, quod nullatenus immutat, quia tamen immutat ſolùm modificando ſpeciem alterius, ideo ſenſibile per ſe ſecundò appellatur. Sexta differentia, quòd ſenſibile commune egeat proprio, vt in eo compleatur in ratione ſenſibilis, nam cùm per ſe ſolùm non poſſit imprimere ſpeciem, oportet vt coniunctum ſit ſenſibili proprio, quod cùm per ſe ſit immutatiuum, communi non eget, niſi fortè, vt conditione aliàs neceſſaria, ſicut agens ad agendum poſtulat extenſionem, approximationem, &c. *Sextò.* Inſtabis ſenſibile commune interdum ſentiri abſque proprio, qui enim tangeret cælum, perciperet ſanè quantitatem, cùm tamen nullum ibi ſenſibile proprium tactus detur. Negandum verò fore, vt ibi ſentiretur quantitas, aut diſcerneretur corpus aliquod, ſed eo tantùm pacto, quo viſus tenebras videt, carendo ſcilicet viſione; itaque tactus non perciperet poſitiuè aliquod tangibile, ſolúſque ſenſus interior perciperet impedimentum extrinſecum dari, propter quod manus non poſſet vltrà moueri; attamen ex vi tactus non perciperet quale eſſet illud impedimentum. Septima differentia, quòd ſenſibilia propria formaliter diuerſa ſenſus arguunt diuerſos, non ſic autem ſenſibilia communia, vt ex quarta differentia liquet. *Septimò.* Nam ſenſibile proprium conſtituit proprium obiectum ſenſus, non ſic autem ſenſibile commune, ſed in proprio imbibitur tanquam modus illius. Octaua, quam Ariſtoteles adduxit, quòd ſenſus non erret circa ſenſibile proprium, erret tamen circa commune, quæ vt intelligenda ſit, infrà dicetur. *Octauò.* Aduertendum tamen in his differentiis ſenſibile commune conuenire aliquo modo cum ſenſibili per accidens, à quo tamen differt prout in quinta differentia expoſuimus. Ex omnibus verò dictis conſtat optimam fuiſſe & ſufficientem diuiſioné

Concluditur tituli huius capitis reſolutio.

Ariſto

Ariſtotelis in titulo huius capitis poſitam. Nam quod ſentitur, vel ſentitur propria vi, quia videlicet ex ſe habet virtutem ad immutandam potentiam, & hoc eſt ſenſibile proprium; vel ſentitur, quia immutat modificando aliud, & hoc eſt ſenſibile commune, vel non ſentitur per immutationem, ſed cognoſcitur propter accidentalem vnionem cum ſenſibili per ſe, &, hoc eſt per accidens ſenſibile; non apparet autem alius modus ſenſibilis: ergo eſt optima diuiſio, ac ſimul conſtat omnium membrorum ratio.

CAPVT IX.

Vtrùm ad productionem ſpecierum ſenſibilium oporteat ponere ſenſum agentem.

1\. *Ratio dubitandi.*

RAtio difficultatis in hac quæſtione eſt, quoniam ſpecies ſenſibiles habẽt quendam modum materialitatis; videtur ergo non poſſe produci à materialibus obiectis ſenſibilibus: ergo ad earum productionem videtur neceſſarium, ſpecialem aliquam virtutem aſſignare. Quæſtio hæc tractanda videretur de potentiis cognoſcentibus abſolutè, at quia longè aliam deciſionem, difficultatémque habet in ſenſibus, quàm in intellectu, hîc particulariter tractanda fuit. Eſt igitur notandum, in ſenſu ſpeciem cõſiderari, & actum, ac reſpectu vtriuſque dari principium actiuum, & paſſiuum; quantum ergo ad actum ſentiendi fuit opinio vnum eſſe ſenſum, qui agat, & alium qui recipiat actionem, quod iam ſuprà relatum, & improbatum fuit. Quare miſſo actu difficultas reſtat circa ſpecies, quæ in ipſo ſenſu recipiuntur, nimirum à quónam fiant.

2\. *1. Opinio.*

Quidam vniuerſim ponunt, nullam ſpeciem ſenſibilem cauſari ab obiecto, ſed ab aliquo ſenſu agente, vel ab intelligentia aliqua propter rationem factam. Et confirmant, quia potentia animæ res eſt perfecta valde, obiecta verò exteriora nimis materialia ſunt, & imperfecta: non poſſunt ergo agere in ſenſum, nam agens debet eſſe nobilius patiente, teſte Ariſtotele 2. *de Anima, cap.* 2. Auguſt. 8. *lib. Geneſis ad literam, & lib.* 12. *cap.* 16. Si dicas illud intelligi ſolùm quòd ratio agentis, vt ſic nobilior ſit ratione patientis, ac nihilominus nobiliorem rem aliquando pati ab ignobiliori, ſi in aliquo ſuperetur ab illa. Contrà arguitur; quia ſaltem effectus non poteſt eſſe nobilior principio agendi, ſed ſpecies intentionalis eſt nobilior, quàm ſenſibilis qualitas, quia eſt immaterialior; ergo non fit ab illa: ergo ab aliquo ſenſu agente fieri oportet. Propter hæc Commentator infrà *cap.* 12. *& text.* 60. vt illi tribuunt Venetus *hîc*, & Iauellus *quæſt.* 51. *art.* 1. *ad primum*, voluit ſpecies ſenſibiles non produci ab obiecto, ſed ab intelligentia aliqua ſpirituali, quæ ſupplet vicem obiecti, idem ſequitur Nyphus *dicto textu* 60. Zimara verò *theoremate* 82. *ad ſecundum Gregor.* conatur oſtendere Commentatorem non hoc ſenſiſſe; iuxta hanc tamen opinionem ad rationem obiecti ſenſibilis per ſe non eſt neceſſe, quòd immutet ſenſum effectiuè efficiendo ſpeciem, ſed ſatis eſt formalis immutatio, id eſt, quòd ſpecies repræſentans talem rem poſſit eſſe in ſenſu à quocunque producatur. Alij tribuunt hanc ſpecierum ſenſibilium productionem cælo in virtute intelligentiæ. Alij dicunt produci ab obiecto, media tamen quadam virtute cæleſti. Attamen iſtæ omnes opiniones ad incognitas cauſas

Conſule authorẽ diſp.26. Metap. ſect.1.

Tribuitur Commentatori.

Duæ aliæ opiniones improbabiles etiam.

A recurrunt ſine neceſſitate, vt videbimus. Item repugnant experientiis, quas ſupra adduximus ad probandum, dari ſpecies.

3\. *Caietani opinio valde difficilis.*

Quapropter Caietanus 2. *de Anima, cap.* 12. ſtatuit res duplicem ſortiri actionem, aliam vt participant naturam ſuperiorum, immaterialiúnque agentium; aliam verò ſecundùm propriam naturam; obiectum ergo ſenſibile ex propriis actiuum non eſſe ſpecierum, maximè tamen vt participat naturam ſubſtantiarum ſeparatarum, quæ doctrina videtur deſumpta ex S. Thoma *quæſt.* 5. *de potentia, art.* 8. vbi ait res materiales in quantum aſſimilantur immaterialibus, illarúmque naturas participant, habere actiones aliquas ſine motu, in quibus proinde à motu cæli non pendent, cuiuſmodi actio, inquit, eſt ſpecierum diffuſio; eſt

Et fauet D. Thomas.

B tamen opinio perdifficilis. Quia non intelligitur quid, qualiſve ſit participatio hæc naturæ ſuperioris. Aut enim eſt participatio alicuius entitatis, & perfectionis, aut nullius; ſi nullius, nihil planè deſeruiet ad actionem; ſi alicuius, éſtne maior, quàm perfectio ſpeciei productæ; an fortè minor (æqualis enim non erit, cùm productio ſit æquiuoca:) ſi minor eſſe ponatur, nõ ſufficiet planè ad ſpeciei productionem; ſi verò maior ſit, quæro rurſus an talis perfectio ſit intrinſeca naturæ illorum obiectorum, quæ ſpecies diffundunt, an verò ſit ſuperaddita tali naturæ. Si primum dicatur, ceſſat quæſtio, inutiliſque diſtinctio allata redditur; nam cùm illa perfectio pertineat ad conſtitutionem naturæ ipſorum obiectorum,

Hæc etiam opinio impugnatur.

C ipſa per propriam naturam poterunt cauſare ſpeciem. Secundum autem dicere fictitium eſſet, cùm oſtendi nequeat, quæ ſit perfectio illa ſuperaddita; quare, &c.

4\. *1. Aſſertio quoad ſenſus externos.*

Sit ergo prima concluſio. In ſenſibus exterioribus ſpecies imprimuntur ab obiectis; nec proinde neceſſarius in illis eſt ſenſus agens. Ita ſumitur ex Ariſtotele *lib.* 2. *de Anima, textu* 121. vbi ait ſenſum pati à ſenſibili, & ex Auguſtino 10. *de Trinitate, cap.* 2. dum ſcribit obiectum ad extra mouere ſenſum. idem cenſet S. Thomas 1. *part. quæſt.* 11. *art.* 4. *&* 1. *contra gentes, cap.* 65. *& in quæſt. de Anima, art.* 4. *ad* 5. Albert. Magn. *Summa de homine, quæſt.* 102. *&* 2. *de Anima tractatu* 3. *cap.* 6. & expoſitores communiter *citato lib. de Anima, cap.* 12. Experientiæ quoque adductæ hanc con-

D cluſionem probant. Ratio verò eſt, quia ſpecies intentionales non ſunt perfectiores obiectis ſuis, ſed potiùs veſtigia quædam ipſorum, tenuioriſque entitatis. Sic albedo, v. g. in ſua quidem ratione perfecta entitas eſt; eius verò ſpecies in eadem ratione non illi æquiparatur; calor etiam, qui & calorem, & ſpecies ſenſibiles agit, actiuus dicitur, non ab actione ſpecierum, ſed ab actione caloris; quod ſignum eſt calorem perfectiorem eſſe, quàm ipſius ſpeciẽ, cùm denominatio à perfectiori deſumatur.

Eius ratio.

Neque obſtat ſpeciem minùs craſſam videri, quàm obiectum; talis enim ſubtilitas ad exilitatem potiùs entitatis, quàm ad immaterialitatem, ſpiritualitatémve refertur, cùm

Soluitur inſtantia.

E non minus materiæ adhæreſcat, ab ipsáque educatur, quàm realitas ſui obiecti. Inſtabis. Quicquid agit ad productionem ſui ſimilis, aut propter conſeruandam ſuam naturam ſpecificam, aut propter ſui perfectionem operatur, ſed obiectum in productione ſpeciei nec ſeipſum perficit, nec conſeruat naturam ſpecificam: ergo illam non agit. Neganda tamen maior, multa enim agunt tantùm, vt ſe communicent, aliaque perficiant, ſol enim, verbi gratia, illuminando neque ſeipſum perficit, neque conſeruat, ſed alia perficit diffu-

Altera inſtantia diluitur.

diffuſione lucis; ita planè colores producunt ſpecies ſui, vt ſe aliquo modo communicent, ac ſenſum perficiant: quia verò proprium eſt ſubſtantiarum ſeparatarum, & rerum incorruptibilium hoc modo agere, fortaſſe D. Thomas ſenſibilia in diffuſione ſpecierum ſubſtantiis ſeparatis comparauit, non verò quòd ab illis participent aliquam virtutem, vt videtur exiſtimaſſe Caietanus, & hæc de externis ſenſibus.

Ad D. Thomam in n. præcedenti.

5. *Notatio pro diſcuſſione quoad ſenſus internos.*

Dicendum ſupereſt de ſenſu interno, in quo diſtingui ſolent tria ſpecierum genera, ſenſatarum; ex ſenſatis compoſitarum; denique inſenſatarum. Species ſenſatas vocant in quibus eodem modo, quo in externis ſenſibus obiecta repræſentantur, qualis ſpecies parietis, quæ ex viſu in imaginatione imprimitur; ſpecies compoſitæ dicuntur, quæ ex ſimplicibus ſenſatis coaleſcunt, veluti cùm imaginatio fingit montem aureum, talis enim ſpecies nunquam præceſſit in viſu, ſed montis, & auri ſeorſum; phantaſia verò componit ſpeciem montis aurei. Vltimò ſpecies inſenſatæ dicuntur, quæ repræſantant rem ſenſibus quidem externis cognitam, attamen ſub quadam alia ratione eis ignotam; ſic dum ouis apprehendit lupum, vt inimicum, ſpecies repræſentans lupum ſub ratione inimicitiæ dicitur inſenſata.

6. *De ſpeciebus ſenſatis quorũdam opinio.*

Hac ſuppoſita diſtinctione magis fortaſſe communi, quàm vera, de ſpeciebus ſenſatis, quas certum eſt dari, aiunt quidam, produci ab ſpeciebus exterioribus, ſeu ab obiecto extrinſeco mediantibus illis. Quæ opinio non aliter probatur, quàm quòd hæc ſit ſufficiens, & facilis cauſa illarum ſpecierum. Habet tamen hæc ſententia difficultates, primam, quòd ſpecies imaginatiuæ ſit multo perfectior, quàm exterioris ſenſus, vt patet, tum ex perfectione maiori potentiæ, in qua recipitur, tum ex actus perfectione maiori, ad quem ordinatur; non ergo poteſt effici ab imperfectiori tanquam à totali principio immediato.

1. Difficultas contra hanc opinionem.

2. Difficultas.

Secunda difficultas ſupponit ſenſum interiorem eſſe in cerebro; tunc ita vrget. Si ſpecies oculis, v. g. impreſſa ab obiecto ſimilem aliam producit in cerebrum diſtans; vel per media interiacentia inter pupillam, & cerebrum, id præſtat vel omnino immediatè, eo quòd ſit ſatis interiorem ſenſum, atque exteriorem in eadem anima radicari, quanuis in diſiunctis organis reſideant. Non primum, tum quia talia media nec diaphana ſunt, nec illuſtrata, vt oportet ad diffuſionem ſpeciei, qualis in pupilla fuit impreſſa, tum quia in tactu id facilè conuincitur falſitatis, quoniam cùm manus, v. g. calefit, ſi ſpecies caloris tranſiret per partes intermedias vſque ad cerebrum, omnes illæ calorem perciperent, cùm omnes tactu polleant. Non ſecundum, quia illa duarum facultatum in eadem anima radicatio conducit ſolùm per modum cuiuſdam ſympathiæ, quatenus operante vna facultate anima inde excitatur ad operandum per aliam, ceſſat autem hæc ratio, ſi externus ſenſus recipiat tantùm ab externo ſenſibili ſpeciem, neque ſenſationem eliciat.

Tertia difficultas.

Tertia difficultas, ſi ſpecies ſenſus exterioris cauſaret ſpeciem interioris ſenſus, ſequeretur quoties exterior ſenſus ſpeciem recipit, eaſdem recipere interiorem; conſequens eſt falſum: ergo, &c. Sequela patet; quia actio illa naturalis eſt, ideoque poſito principio agendi, & paſſo, ſtatim ſequitur. Probatur ergo minor; nam ſi ſenſus exterior recipiendo ſpecies illis non vtatur, planè interior ſenſus non immutabitur, vt patet in eo qui patitur apoplexiam, vel deliquium animæ, ſiue ecſtaſim,

A licèt enim in apertos oculos obiectum externum ſui ſpeciem imprimat, nihil tamen vidiſſe ſe poſtea recordatur, quod ſignum eſt nullam re vera, quanuis ſpeciem haberet, elicuiſſe viſionem. Ex quo apertè conſtat interiorem ſenſum ſpeciem non recipere, ſi exterior non cognoſcat. Vnde *in lib de memoria, & reminiſcentia, cap. 1.* Philoſophus meritò dixit, qui meminit, recordari ſe percepiſſe.

Euaſio obiectionis.

Nec ſatis occurret, qui dixerit cognitionem, vel attentionem externi ſenſus requiri quidem, vt eius ſpecies ſimilem aliam in internum introducat, non tamen vt cauſam, ſed vt conditionem; hoc enim merum videtur effugium, præterquam quòd vitalis attentio requiri iure poteſt, vt potentia per ſpeciem operetur: vt autem ſpeciem B patiatur, nequaquam requiritur, vt in externis ſenſibus videre licet.

7. *1. Pars vnde conſtet.*

Vnde ſit ſecunda concluſio. Species ſenſata interioris ſenſus non fit ab obiecto extrinſeco mediante ſpecie, ſed ab exteriori ſenſu, medio actu cognitionis. Hæc vt probabilis tantùm ponitur, quia in re tam abdita nihil certò definire poſſumus. Prima ergo pars ſuadetur ex num præcedenti; ad intelligendam verò partem ſecundam, oportet reſumere ex capite quinto per actionem cognoſcendi produci intrinſecum terminum, qualitatem ſcilicet repræſentatiuam rei in actu ſecundo: per hanc ergo qualitatem, quam ſenſus quoque exterior in ſeipſo format, probabiliter creditur produci in ſenſu interiori ſpeciem C repræſentatiuam eiuſdem obiecti, ídque propter coordinationem, & vnionem, quam iſtæ potentiæ habent in eadem anima, quod ſuadetur primò. Senſus interior non recipit ſpecies niſi exteriori ſenſu actu cognoſcente, ac eo recipit meliores, quo ipſe exterior meliùs, & exactiùs operatur; ſignum ergo eſt illas imprimi à ſenſu externo, mediante illa qualitate, ſeu actu ſecundo, ſiquidem talis eſt ſpecies interior, qualis eſt externa ſenſatio. Secundò non apparet commodior cauſa productiua ſpecierum, de quibus loquimur: ergo illa credenda eſt, quam aſſignamus.

2. Pars ſuadetur 1.

Suadetur 2.

8. *1. Corollarium.*

Hinc colligitur primò interni ſenſus imagines ab imaginibus externi diſtingui ſpecificè. Proba- D tur ex dictis. Nam ſi eiuſdem ſpeciei eſſent, poſſet vna alteram cauſare, cuius oppoſitum oſtenſum eſt. Præterea ſpecies exterior pendet in fieri, & eſſe ab obiecto ſuo, nõ item interior. Denique ratio ſuprà facta ſuadet probabiliter. Nam ſpecies debet proportionari potentiæ: ergo potentia altior ſortiri debet ſpecies perfectiores. Secundò ſequitur ſpecies illas interiores differre quoque ſpecie ab externis ſenſationibus, idque à fortiori, cùm actus vitalis, & ſpecies conſtituens potentiam in actu primo diuerſi ſint generis. Rurſum ſenſatio externa pendet in fieri & eſſe à ſua potentia, illámque conſtituit in actu ſecundo; ſpecies verò interior nihil iſtorum vendicat; quare, &c.

2. Corollarium.

9. *Obiectio contra proximè dicta ſoluitur.*

E Sed dices. Si hæc vera eſſent, ſequeretur ſpeciem internam perfectiorem eſſe ſenſatione externa, quia actus eſt nobilioris potentiæ, atque adeò ab ea non poſſe produci. Negatur tamen ſequela, nam comparatio appoſitè fieri debet, comparando ſcilicet actus primos vtriuſque potentiæ inter ſe, vel etiam inter ſe ſecundos; ſícque perfectior erit, qui perfectioris fuerit potentiæ; comparando verò actum ſecundum potentiæ minùs perfectæ, ad actum primum perfectioris, ille poterit eſſe perfectior ratione ſui generis.

Inſtantia.

Vrgebis, perfectior eſt ſenſatio externa, quàm interna

ſpecies

ſpecies, hæc ergo iam dependebit ab illa in conſeruari. Quia quoties effectus eſt imperfecta participatio ſuæ cauſæ, ab ea pendet in conſeruari.

Reſponſio pro qua vide etiam in diſp. 21. Metap. ſect. 1. à n. 7. Ad hoc reſpondimus 2. *Phiſicorum, quæſt. 5. de cauſis, diuiſione* 4. dependentiam in conſeruari ſæpe prouenire magis ex natura formæ, & ſubiecti, quàm ex cauſalitate. Ad hæc; ſpecies externa ideo quidem pendet ab obiecto, quia prodit vt quædam imperfecta participatio illius; at ſenſatio exterior producit in ſenſu interiori ſpeciem, tanquam perfectam ſui ſimilitudinem, quam interior ſenſus iuxta naturalem ſuam diſpoſitionem optimè conſeruare poteſt.

10. *3. Aſſertio.* Sit tamen tertia concluſio. Probabile eſt ſpecies interiores reſultare in interiori ſenſu ex propria illius efficientia. Hanc concluſionem probabimus infrà *lib.* 4. *c.* 2. agentes de ſpeciebus intelligibilibus. Nunc verò declaratur ex ſuprà dicta ſympathia, ſeu conſenſione potentiarum cognoſcentium propter radicationem in anima eadem. Nam eo ipſo, quòd anima per externum ſenſum cognoſcit, ad præſentiam talis cognitionis abſque vlla eius actiuitate reſultat ab interno ſenſu effectiuè interna ſpecies: hac enim de cauſa eiuſmodi ſimplices ſpecies ſenſus interior non ſemper efformat, quia videlicet non ſemper datur in exteriori præuia aliqua cognitio obiecti. *Suadetur primò* Hæc concluſio nullam præ ſe fert abſurditatem, redditúrque probabilis primò, quòd nunquam ſatis rationi conſonet putare externam ſenſationem efficere ſpeciem interiorem, cùm cognitio non ſit productiua alterius qualitatis à ſe diſtinctæ realiter; gratis ergo confictum videtur id externæ ſenſationi attribuere. *Secundò.* Secundò, quia non redditur ſufficiens ratio, quare ſpecies interior non pendeat in conſeruari à ſenſatione externa, *Tertiò.* ſi eſt imperfectior effectus. Tertiò, quia ſimiles aliæ conſenſiones reperiuntur in potentiis vitalibus eiuſdem animæ. nam vna operante alia operatur, & non aliter: ergo ſimiliter in præſenti. *Quartò.* Denique hic dicendi modus conſonat cum ſtatuendis infrà de intellectu, ideoque placet magis, quanuis modus alius in ſecunda concluſione poſitus ſit improbabilis.

11. *De ſpeciebus compoſitis ex ſenſatis.* Ex his conſtat quid dicendum ſit de ſpeciebus compoſitis ex ſenſatis, quando ſcilicet internus ſenſus ſpecies ſimplices componit, dum, exempli gratia, montem aureum imaginatur; de tali enim cognitione eſt difficultas, an fiat per duas ſpecies, montis ſcilicet, & auri, an per vnicam tantùm repræſentantem montem aureum. D. Thomas locis citandis infrà *in cap.* 18. affirmare videtur hoc ſecundum, quod probabile fiet, ſi exponatur, non quidem de primo actu, quem certè ſimplices tantùm ſpecies anteceſſerant, ac per modum vnius ad ipſum eliciendum concurrerant, ſed de reliquis in poſterum ob relictam iam ex priori illo actu vnicam ſpeciem. Quod etiam fit credibile ab experientia. Qui enim nunquam cognouit montem aureum, vt illum fingat, priùs concipit ſingulas partes cum quadam ſucceſſione, quod ſignum eſt in ea compoſitione vſum fuiſſe ſpeciebus vtriuſque partis; at deinceps abſque noua compoſitione, & tranſcurſu imaginatur facilè montem aureum ob relictam ſcilicet in potentia ſpeciem vnicam illius repræſentatricem.

12. *De ſpeciebus inſenſatis aliorum placitum.* Denique circa ſpecies inſenſatas, vt in fine numeri quinti dicebamus, notandum dupliciter cognoſci à ſenſu interiori, vel ſub extrinſeca illa ratione, quæ ſenſibus exterioribus obiicitur, vel ſub alia magis abdita ratione. Ex hac ergo dupli- A ci ratione, & cognitione duplex ſolet induci ſpecies in interiori ſenſu, ſenſata ſcilicet, & inſenſata: quòd enim ad repræſentandas has rationes duplex requiratur ſpecies patet, tum ex earum diuerſitate, tum quia ſtat repræſentari vnam, altera non repræſentata; lupus enim habet ſpeciem alterius lupi repræſentantem illum tantùm ſub ratione lupi, ouis verò repræſentantem prætere a ſub ratione inimici; ſunt ergo ſpecies diſtinctæ. Porrò ſi verum eſt ſpecies has inſenſatas dari, non poſſunt ſanè fieri ab obiecto, vt conſtat ex dictis; vnde neceſſariò dicendum fieri à potentia interiori, media cognitione rei ſenſatæ, in qua fundatur illa ſuperior ratio non ſenſata; itaque ſi B ouis, v.g. per ſpeciem ſenſatam lupum cognoſcat, vt ſic, reſultabit, propter naturarum contrarietatem, in eadem, vel alia potentia ſpecies repræſentans illum ſub ratione inimici, quæ in alio lupo non reſultabit, cùm dictam contrarietatem non habeant.

Mihi tamen probabilius videtur ſpecies inſenſatas non diſtingui à ſenſatis, ſed per eandem ſpeciem, quæ oui, v.g. repræſentat lupum cognoſci ab illa ſub ratione inimici; primò quia nulla eſt neceſſitas diſtinguendi, nam ſtatim ac ſentit ouis lupum, ſentit eſſe inimicum; poteſt ergo per eandem ſpeciem vtrumque iudicare; quòd verò in lupo alio poſſit vnum iudicium ſine alio inueniri, non arguit diuerſitatem in ſpeciebus, cùm per C eandem valeat vna potentia plura, quàm altera cognoſcere, & iudicare propter diuerſam virtutem, aut diuerſum inſtinctum naturæ. Et confirmatur primò. Nam auis nondum experta pluuiam (vtpote fortè verno tempore nata) ventum ſentiens ad tutum locum ſe recipit; quis autem credat eam ex cognitione venti elicere ſpeciem repræſentantem pluuiam venturam? per eandem ergo ſpeciem, qua cognouit ventum, naturali inſtinctu iudicat illum eſſe fugiendum, nec talis fugæ rationem quærit; aut pluuiam cognoſcit, quam nullam viderat; ſimile ergo erit in cognitionibus brutorum ſimilibus. Secūdò non ſolùm *Secundò.* ſuperfluum, ſed etiam impoſſibile videtur rationem inimicitiæ repræſentari à ſenſibili ſpecie ab- D ſtracto modo; quo enim pacto ſpecies ſenſibilis repræſentare valet lupum ſub ratione inimici, niſi repræſentando ſub hac figura, hoc colore, odore, &c. ergo impoſſibile eſt, quòd ſpecies repræſentans ſub ratione inſenſata, diſtincta ſit ab ſpecie repræſentante ſub ſenſata: ratio ergo illa inſenſata non eſt repræſentabilis ab ſpecie materiali, vt abſtracta à ratione ſenſata, ſed vt modus quidam in illa fundatus, atque adeò non oportet dictas ſpecies diſtinguere.

Ex quibus omnibus colligitur vltima concluſio, reſpectu ſenſuum internorum neceſſariò eſſe ponēdum aliquem ſenſum agentem intentionales ſpecies. Hæc patet ex dictis. Quòd verò Ari- E ſtoteles hoc nunquam dixerit, non vrget, multa enim alia præteriuit, alia exactè non tractauit; fatemur quidem S. Thomam 1. *part. quæſt.* 79. *art.* 3. *ad primum*, hanc actiuitatem ſpecierum videri denegare omnibus ſenſibus, ſed fortaſſe, vt ſuprà diximus, de ſenſibus loquitur quantum ad primam receptionem ſpecierum, quæ fit ab obiecto, ex qua originatur cuiuſcunque alterius ſpeciei productio.

CAPVT

[Right margin: 13. *Verior ſententia.* — beside "Mihi tamen probabilius…"; 14. *Aſſertio 4.* — beside "Ex quibus omnibus colligitur…"]

CAPVT X.

An ſenſus in cognitione ſua falli poſſit.

1\.

Nomen iudicij in ſimplicibus cognitionibus latè vſurpat author vt patet ſupra c.6.n.2. & in Metaph. diſp.8.ſect.4 n. 6. ſicut & nomē falſitatis in diſp.9. ſect.1.n. 14. Conſulatur etiā author diſp.8. Metaph.

Prima antiquorum opinio.

2. Opinio.

QVæſtio de veritate, & falſitate actus cognoſcendi communis eſt omnipotentiæ cognoſcitiuæ, tamen quia metaphyſica, non eſt exactè de ſenſibus tractanda; ſed ſolùm dicemus de eorum nonnulla cognitione, quoniam Ariſtoteles id etiam tetigit. Eſt ergo ſupponendum veritatem cognitionis conſiſtere in conformitate iudicij, & rei, de qua fertur. Duplex verò eſt iudicium, nempe complexum, & ſimplex, & in vtroque poteſt eſſe veritas ſuo modo, ſcilicet complexa, & incomplexa, vt expoſuimus latè in primo perihermen. Hîc ergo quæſtio ſolùm eſt de veritate, vel falſitate incomplexa, cùm in ſenſibus, de quibus diſputamus, cognitio complexa non reperiatur. Hoc poſito fuit prima opinio Academicorum, nullum ſenſum habere poſſe iudicium certum, contra quos diſputat Cicero *in quæſtionibus Academicis*, Tertullian. *lib. de Anima, cap. de quinque ſenſibus*. Secunda fuit Epicureorum, nunquam decipi ſenſus in ſuo iudicio, contra quos etiam arguit *ibidem* Cicero, & D. Auguſt. 8. *de ciuitate, cap.7*. Ariſtoteles verò 2. *de Anima, cap.7.* ex parte tradit hanc opinionem, dum ait ſenſum circa proprium ſenſibile nunquam errare, & Albertus 2. *de Anima, tractatu* 3. *cap.*1. rationem affert, quia ex natura ſua ſenſus inclinatur ad tale obiectum, inclinatio autem naturæ ſemper eſt ad verum, & nunquam ad falſum, ſicut intellectus non poteſt falli in aſſenſu primorum principiorum, quia ad illa habet naturalem inclinationem. Et confirmatur, quia ſi ſenſus poſſet falli, nulla eſſet certitudo in ſcientiis, maximè in philoſophia, quæ à ſenſibus ducit originem, *primo Poſter.c.*18. & 1. *Ethicorum, cap.*7.

2\. Difficultas potiſſima in præſēti eſt de ſenſibus externis, de quibus Ariſtoteles pronuntiauit circa ſenſibilia tum communia, tum etiam per accidēs, falli poſſe, circa propria verò minimè. Quæ ſententia quoad ſenſibilia per accidēs eſt manifeſta, quia ab illis non immutatur ſenſus, vnde facilè hallucinari poteſt, vt etiam docet experientia. At quoad ſenſibilia cōmunia, & propria eſt difficultas, nam ſicut poteſt falli viſus iudicans rem eſſe tantæ quantitatis, cùm ſit maioris, ita poteſt falli iudicans rem eſſe huius coloris, cùm ſit alterius.

1. Concluſio. Sit tamen prima concluſio. Circa ſenſibile proprium adæquatum non poteſt falli ſenſus, vt viſus non poteſt falli iudicans rem eſſe coloratā, neque auditus iudicans hunc eſſe ſonum. Rationem indicat D. Thomas 1. *p.q.*85.*a.6.* quòd potentia ferri nequeat extra ſuum adæquatum obiectum; ergo id, quod cognoſcit neceſſariò debet contineri intra latitudinē eius; non ergo circa illud falli poteſt. Solùm eſt aduertendum, qualenam ſit adæquatum obiectum, nam in viſu colores etiam apparentes (vt vocant) ad eius obiectum ſpectant. Atque prædicto modo explicant multi differentiam conſtitutam à Philoſopho inter ſenſibile proprium, & commune, quòd in ordine ad proprium adæquatum falli non poſſit, ſenſus, poſſit tamen in ordine ad commune.

3\.

2. Concluſio. Sit tamen ſecunda concluſio. Circa ſenſibile commune abſolutè ſumptum, non poteſt falli ſēſus, quare ex hac parte non videntur differre ſenſibile proprium, & commune. Probatur, nam licèt viſus poſſit decipi iudicando rem tantæ vel tantæ magnitudinis, falli tamen non poteſt, iudicando habere magnitudinem, nec ſimiliter falli poteſt

A iudicando habere figuram, licèt falli poſſit, ſitne illa triangulus, an quadrangulus; at verò in tribus aliis ſenſibilibus etiamſi in communi ſimantur, poteſt falli ſenſus, eo quòd ſunt magis extrinſeca, ſeu remota à propriis obiectis. Reſpōdent tamen, qui vniuerſaliter aſſignant dictam differentiam inter ſenſibile proprium, & cōmune, potentiam ab intrinſeco non poſſe falli circa adæquatū ſenſibile proprium, quia intrinſecum illi eſt, nō poſſe ferri extra illud, circa ſenſibile autem cōmune poſſe falli, per ſe loquendo, licèt per accidens circa aliquod non fallatur, propter intrinſecam connexionem, quam habet cum aliquo proprio, vt quātitas habet cum re viſibile, quæ doctrina probabilis eſt; quanuis cauillū etiam pati poſſit, quia potentia ex propria quoque ratione, ac per ſe extenſionē in obiecto poſtulat, atque adeò ab intrinſeco habet, quòd circa illud falli non poſſit.

Quorundam placitum probabile.

B

Inſtantiam patitur.

4\.

3. Concluſio

Tertia concluſio. Tam circa ſenſibilia propria, quàm circa communia in particulari ſumpta, poteſt falli ſenſus. Vtrumque conſtat experientia; ſed vt intelligatur totius concluſionis ratio, recolendum, in ſenſatione interuenire productionem ſpeciei, deinde ſequi actum ſentiēdi; quoniā ergo ſpecies ipſa principium eſt cognitionis, ideo cognitio ſemper conformis prodit ſpeciei, ſemper enim talis cognoſcitur res, qualis repræſentatur per ſpeciem, atque ad hanc ſolam conformitatem attendens citatus Albertus dixit ſenſum falli nō poſſe; ſed ad pauca reſpexit, eſt enim vltrà recolēdum ſpeciem non ſemper repræſentare obiectū, vt repræſentari deberet, ideoque per talem ſpeciem nō cognoſci obiectum prout eſt, eóque modo ſenſum falli, cùm in eo iudicio, quo res prout à parte rei habet, vel non habet, non autem prout relucet in ſpecie, veritas, & falſitas cōſiſtit, vt notauit optimè D. Thom. 17. *q.*17 *art.2. ad* 1 & *q.*85. Cur autem ſpecies non repræſentet rem, vt repræſentari deberet, vna cauſa eſt organi indiſpoſitio; ſic infirmus iudicat amarā rem dulcem, quia lingua ſuffuſa eſt amarore. Vndè Ariſtoteles 5. *de Generatione animalium, cap.*2. ſcripſit iudicium exquiſitum differentiarū ſoni, atque odoris in ſynceritate ſenſorij poſitum eſſe. Altera eſt medium indiſpoſitum, quæ eſt ſimilis priori, organū enim quaſi medium eſt quoddam intrinſecum. Tertia cauſa eſſe poteſt ſitus, & diſtantia obiecti, ſic colores in collo columbæ apparent, quia ſic poſitā lux ferit eo modo, vt ſpecies illos colores repræſentantes diffundat, cùm tamen ij colores in collo non exiſtant.

C

Cauſa triplex malæ repræſentationis ſpecierum.

D

5\.

4. Concluſio, tripartita.

Quarta concluſio. Facilius decipitur ſenſus circa ſenſibilia communia, quàm circa propria, quæ eſt differentia ab Ariſtotele intentata, quare ſi impedimenta tollantur, omniaque requiſita adſint, circa nullū eorū decipietur. Probatur prima pars cōcluſionis. Nā viſus facilè decipitur circa quantitatem rei, difficilè autem circa colorem; ſic à lōgè rem albam cognoſcit, decipitur autem circa illius quantitatem, vel diſtantiam, vel circa alia ſenſibilia communia multo faciliùs. Ratio verò eſt, quia ſenſibile proprium virtute ſua immutat ſenſum, ſenſibile autem commune non ſic; quare, &c. quam quidem differentiam (vt ſecundæ parti cōcluſionis ſatisfaciamus) explicat Ariſtoteles 3. *de Anima, text.*161. dicens circa ſenſibilia propria errorem non contingere, aut quàm pauciſſimum, idémque ſentit S. Thomas 1. *part. loco citato, & lectione* 13. *lib. de Anima*, dum ait ſenſum falli per ſe circa ſenſibile commune, per accidens verò circa proprium. Vltima verò pars concluſionis patet ex dictis. Nam ablatis impedimentis

1. Pars.

2. Pars.

3. Pars.

M ex

ex parte potentiæ, & medij, atque obiecto debitè applicato, non eſt vnde poſſit irrepere deceptio, obiectum enim naturaliter agit, ac proinde ſi non impediatur, perfectam imprimit ſui ſimilitudinem; ſenſus deinde naturaliter conformatur in cognitione ſpeciei, quam recipit: ergo, &c. Et confirmatur argumentis pro Alberto *in fin. num. primi*, quæ non aliud probant, vnde Alexander 1. *de Anima, cap.* 12. Themiſtius *lib.* 2. *cap.* 21. & Commentator *text.* 65. aiunt ſenſus non falli, ſi ſenſoria, ſitus, & media rectè habeant, & hæc de quæſtione præſenti; nam de modo, quo contingit falli ſenſum interiorem, meliùs dicetur *cap.* 31.

CAPVT XI.

Vtrùm aliquis ſenſus poſſit cognoſcere proprium actum.

1. HÆc quæſtio partim pertinet ad explicationem obiecti ſenſibilis, partim ad explicationem actus potentiæ ſenſitiuæ, & partim ad explicandam vim ipſius ſenſitiuæ potentiæ, inueſtigamus enim an poſſit tanta perfectio in tali potentia reperiri, vt poſſit ſuper ſuum actum reflexionem facere, & videtur affirmandum ex Ariſtotele *de Anima*, *lib.* 3. *cap.* 2. *text.* 138. vbi indicat, quòd viſus ſe videre videat, quia quodammodo eſt colore delibutus. Contrà verò eſt, quia reflexio ſupra proprium actum ad virtutem ſpiritualem ſpectat, Notandum eſt; quòd actus cognoſcendi dupliciter poteſt cognoſci, vno modo propriè tanquam obiectum alterius actus, cognoſcendo videlicet ipſam cognitionem. Alio modo minùs propriè dici poteſt cognoſci actus quaſi in actu exercito, non per alium actum, ſed per ipſummet. Nam quia viſio, verbi gratia, eſt vitalis actio cognoſcitiua, ideo per illam formaliter in actu exercito videmus non videre, non autem quia reflexionem formalem faciamus, ſed virtualem quaſi dum actu videmus, experiendo non videre. Circa priorem modum, notandum vlteriùs, non eſſe ſenſum quæſtionis, an potentia ſenſitiua poſſit quidditatiuè cognoſcere actum ſuum, ſed ſolùm quantum ad an eſt, vt quemadmodum ſentitur ſenſationis obiectum, albedo ſcilicet, vel ſonus, ita ſentiri poſſit ipſa viſio. Licèt autem ſermo ſit præcipuè de eadem potentia, tamen quæſtio vniuerſim decidetur, an actus ſenſitiuæ potentiæ poſſit propriè ab eadem, vel ab alia potentia ſenſitiua cognoſci.

Ratio dubitãdi pro vtraque parte.

Notatio 1.

Notatio 2.

2. Prima eſt opinio Themiſtij *citato loco de Anima, concl.* 4. Auerrois *textu* 136. ſenſus etiam externos poſſe percipere proprias operationes; fuítque ſententia Platonis *in Theeteto* quem ſequuntur Venetus, Ægidius, Caietan. & alij infrà *libro* 3. *cap.* 2. Alia opinio eſt, nullum ſenſum externum poſſe propriam percipere operationem, poſſe tamen internum externas illas percipere. Ita Thomas 1. *part. quæſt.* 78. *art.* 4. *ad ſecundùm quæſt.* 87. *art.* 3. *ad tertium.* 2. *contra gentes*, *cap.* 65. Albertut 2. *de Anima*, *tract.* 4. *cap.* 7. Thienenſis *textu* 138. Atque Scotus *in* 4. *diſt.* 45. *quæſt.* 3. apertiùs ait ſenſationem exteriorem imprimere poſſe ſui ſpeciem ſenſui interiori; imò ipſum quoque ſenſum interiorem poſſe actum ſuum cognoſcere, & memorari. Ariſtoteles autem in hac re dubius videtur, nam *lib. de ſomno, & vigilia*, *cap.* 2. apertè confirmat ſecundam opinionem; at *citato libro* 3. *de Anima, cap.* 2. primam indicat, nam quæſtionem diſputat de ſenſu exteriore, & vtrimque arguit, deinde argumenta ſoluit partis negantis.

1. Opinio Themiſtij, Auerrois, & cæt.

1. Opinio contraria D. Thomæ, Alberti, &c.

Sit verò in hac re prima concluſio. Nulla potentia ſenſitiua cognoſcit primo modo, ſeu actu diſtincto ſuum actum. Ita D. Thomas *ſuprà*, & 1. *part. quæſt.* 14. *art.* 2. *ad primum.* Ferrar. 2. *contra*, *cap.* 66. Iauellus *lib.* 2. *de Anima, quæſt.* 56. Capreol. *in* 3. *diſt.* 44. *quæſt.* 1. *art.* 3. Iandun. 3. *de anima, q.* 35. Apollin. *quæſtion.* 37. qui omnes de ſenſibus exterioribus tantùm loquuntur; attamen concluſio vniuerſalior eſt, & eius ratio, quòd reflecti ſuper ſuum actum excedat limites potentiæ materialis. Vnde Proclus *lib. de element. Theolog.* dixit nullum extenſum eſſe ad ſe conuerſiuum. Hoc verò aſſumitur tanquam primum principium, cùm tamen tale eſſe non appareat. Ratio ergo eſſe videtur, quòd nulla potentia ferri poſſit extra ſuum obiectum, actus autem ſenſus cuiuſuis nō comprehenditur ſub obiecto illius, quod probatur. Quia obiectum ſenſus limitatum eſt, ac determinatum, cùm ipſa quoque potentia ſit limitata etiam in ratione cognoſcitiuæ potentiæ; obiectum autem ſic limitatum, non complectitur ſuæ potentiæ actum, qui altioris eſt ordinis, cùm magis ad ſpiritualitatem accedat, qua ratione etiam ſuprà diximus *cap.* 2. *num.* 32. potentiam materialem non poſſe eſſe partem ſui obiecti. Et explicatur ratio inductione, nam viſus viſionem non videt, quia determinatur ad lucidum, quo ſanè viſio eſt perfectior, idémque de imaginatiua, ac cæteris dicendum; ſolùm ergo potentiæ ſpirituali datum eſt, vt proprium actum alio actu cognoſcat, quia obiectum habet vniuerſaliſſimum, atque omnia comprehendens. Et cõfirmatur hæc ratio primò. Quia nulla potentia ſenſitiua poteſt cognoſcere ſeipſam: ergo nec ſuum actum. Conſequentia valet à paritate rationis ex ſuprà dictis. Secundò potentia ſenſitiua non eſt cognoſcitiua ſui organi, quia iam obiectum intus exiſtens prohiberet cognitionem obiecti extranei, ſed eadem vel maior ratio eſt de actu, vt ab ipſo organo, in quo eſt impediatur, ne terminari poſſit ad alia obiecta: ergo, &c. Ex hac verò concluſione colliges nullum ſenſum eſſe cognoſcitiuum ſuarum ſpecierum, & de externis quidem id cõſtat, de aliis autem probatur, tum quia ſpecies quantùm ad modum, quo ſunt in potentia, eiuſdem ſunt ordinis cum ipſa; tum quia non aſſignabitur modus, quo valeant cognoſci, aut immutare queant ipſam potentiam.

3. *1. Aſſertio.*

Propria aſſertionis ratio.

Confirm. 1.

Confirm. 2.

Extenditur aſſertio ad ſpecies impreſſas.

Secunda concluſio. Nullus ſenſus percipit actum alterius ſenſus per propriam talis actus ſpeciem, ac tanquam partem ſui adæquati obiecti. Hanc cõcluſionem inſinuat Philoponus *lib.* 3. *de Anima, cap.* 2. & Simplicius *ibi*, dum dicunt operationes ſenſuum non percipi ſenſu exteriori, aut interiori, ſed quadam vi animæ rationalis, quæ attentiua nuncupatur, addunt tamẽ, ſenſum vt inſtrumentũ rationis poſſe percipere ſuammet operationem; cõſentit Nyphus *in Collectaneis*, & & Nemeſius *de natura hominis, c.* 7. Hoc tamen additamentũ falſum eſt, vt ex præcedenti concluſione conſtat; nam ſenſus etiam rationi coniunctus non trãſcendit ſuum obiectum, primum verò dictum verum eſt, ſi per vim attentiuam ſignificent intellectiuam, alia enim quęcunque fictitia erit, ac ſuperflua. Probatur ergo concluſio. Quoniam interni ſenſus non percipiunt illo modo ſenſationes externas, qui maximè viderentur eas percipere: ergo, &c. Probatur antecedens. Nam viſio, v.g. non imprimit propriã ſui ſpeciem ſenſui

4. *2. Aſſertio.*

Probatur aſſertio.

ſenſui interno, vt ita valeat ab illo percipi, aliàs videndo album duæ imprimerentur in interiori ſenſu ſpecies, albedinis ſcilicet, & viſionis; quod falſum eſſe inde conſtat, quia iam ſenſus interior duos actus ſimul eliceret iuxta numerum ſpecierum, quod eſt contra experientiam, ac debitum modum operandi ſenſus interioris, nunquam enim poſſet ad vnum aliquid perfectam adhibere attentionem, ſed neceſſariò illam diuideret, cùm naturaliter operetur, nec ſit maior ratio ſe ad hoc, quàm ad illud applicandi. *Confirm. 1.* Et confirmatur primo. Nam ſi cognoſceremus viſionem per propriam ſpeciem, poſſemus formare proprium, & diſtinctum illius idolum, cuius oppoſitum certè experientia demonſtrat; concludendum igitur huiuſmodi ſenſationes actus eſſe, & entitates excedentes ambitum obiectorum ſenſibilium. *Confirm. 2.* Et confirmatur ſecundò; quia ſenſus interior non poteſt cognoſcere ipſam externam potentiam: ergo non poteſt percipere illius actum per propriam ſpeciem, cùm par ſit ratio.

5. *3. Aſſertio probatur.* Sit tertia concluſio. Omnis ſenſus percipit aliquo modo actum ſuum non per reflexionem, ſed imperfecto modo, & quaſi in actu exercito, vt *num. primo* explicatum eſt. Probatur, nam omnis cognitio fit per vitalem attentionem, & immutationem ipſius potentiæ: ergo dum potentia ſentit obiectum extrinſecum, à tali ſenſatione immutatur, & in actu exercito quodammodo experitur ſe ſentire. Confirmatur. Nam eo ipſo, quòd videmus colorem, licèt mente non reflectamur, poſtea experimentalem notitiam habemus, non ſolùm quid color ſit, ſed etiam quid ſit videre colorem: ergo ſignum eſt vidiſſe nos antea modo aliquo ipſam viſionem, non enim aliunde talis notitia relinqui potuit, poſito, quòd nulla habita eſt formalis reflexio.

6. *4. Aſſertio.* Quarta concluſio. Senſus interior cognoſcit operationem ſenſus externi, non quidem per propriam ipſius operationis ſpeciem, ſed per ſpeciem externi ſenſibilis, quam veluti modificatam recipit ab ipſa operatione externi ſenſus. *Suadetur.* Probatur, nam ſenſationes externæ cognoſcuntur ab interiori ſenſu, & non per proprias ſpecies earum, vt probatum eſt: ergo per ſpecies obiectorum ipſarum; cúmque hæ ſpecies non poſſint in interno ſenſu eiuſdem omnino rationis eſſe cum ſpeciebus, quæ de eiſdem obiectis dantur in externis ſenſibus, (diuerſæ namque potentiæ diuerſas modo aliquo ſpecies exigunt) reliquum eſt, vt ſint ſaltem modificatæ, taléſque reſultent ex ſenſatione externi ſenſibilis; cùm alia via non ſuperſit, qua internus ſenſus externas ſenſationes percipiat; ſola ergo maior probatur, nam memoramur noſtrarum ſenſationum externarum, verbi gratia, vidiſſe, vel audiuiſſe tale aliquid. Si dicas memorari nos per intellectiuam memoriam; contrà eſt, quòd experiamur, eadem virtute memorari nos rei viſæ, & viſionis, memoria autem talis rei ſenſitiua eſt; ergo & viſionis illius. Et confirmatur de brutis, quæ videre, & tangere appetunt: ergo aliquo modo percipiunt actus iſtos, quod certè neceſſarium fuit, inquit Albertus, ad complementum naturæ ſenſitiuæ, quia tales actus nociui ſunt, aut proficui parti ſenſitiuæ, & ideo oportuit à brutis cognoſci, vt poſſint nociua fugere, & commoda proſequi. *Species ſenſibilis qualiter modificetur à ſenſu externo.* Dicta autem modificatio poteſt declarari, vt ſicut ſenſus exterior percipit diſtantiam, quia ſpecies à diuerſa diſtantia aliter, & aliter illum immutant, ita ſpecies in ſenſu interiori fiunt tali, vel tali modo, quia miniſtrantur per hunc, vel alium externum ſenſum, per hanc vel illam eius ſenſationem; nam ſpecies, verbi gratia, miniſtratæ per viſum, proueniunt ad ſenſum internum, modo magis, vt ita dicam, ſpirituali, quàm ſpecies quæ per auditum miniſtrantur. Item internæ illæ ſpecies repræſentant rem ipſam quaſi iam intuitiuè perceptam, ſicque modo aliquo repræſentatio earum modificatur à ſenſationibus exterioribus.

7. *Obiectio prima contra proximã concluſionem.* Sed circa concluſionem hanc difficultas reſtat ex Ariſtotele *libr. de inſomniis, cap. vltim.* vbi indicat imaginationem cognoſcere actum ſuum, ſic enim ait: *Cùm ſumma poteſtas, eadémque iudicatrix ſentiebat Coriſcum, ſimulacrum non dicebat, imò per hoc ipſum ſimulacrum, & verum illum Coriſcum animo complectebatur; quod* (vtique ſimulacrum) *item ſentiens hoc ipſum ait non eſſe Coriſcum, ſed illius ſimulacrum*; vbi apertè ait imaginatiuã cognoſcere idolum à ſe formatum, quod certè à ſuo actu non diſtinguitur, vt infrà videbimus; quòd autem de virtute ſenſitiua ibi loquatur, patet; nam ſubdit, *niſi ſanguine impediatur, iudicabit verè illum eſſe Coriſcum.* *Obiectio 2.* Secundò arguitur ex Ariſtotele *libr. de memoria, & reminiſc.* docente memoriam, vtique ſenſitiuam, fieri manente rei imagine in potentia, quæ poſtea percipitur, vt eſt imago. *Tertia.* Ratione arguitur tertiò. Nam intellectus cognoſcit opera phantaſiæ, ſicut experimur: ergo & phantaſia illa cognoſcit, cùm nihil cognoſcat intellectus, quod non etiam phantaſia cognoſcat; atque hæc ratio valet etiam contra ſecundam concluſionem. Vrget quoque locus Ariſtotelis *de ſomno & vigilia*, ſuprà citatus *in num. 2.* aſſerentis ſenſum communem cognoſcere ſenſationes externas.

8. *Ad primam obiectionem.* Ad primum locum reſpondetur, per ſummam poteſtatem iudicatricem intelligi intellectum, nam dicta operatio illius tantùm eſſe poteſt: quærit enim ibi Ariſtoteles principium cuiuſdam operationis in ſomniis fieri ſolitæ, nempe cùm aliquid imaginamur, & poſtea reflexè iudicamus id eſſe ſomnium, & non rem veram, illud namque iudicium fit ab intellectu, qui etiam inter dormiendum non omnino impeditur à diſcurrendo; quòd verò Ariſtoteles ibi de intellectu loquatur, patet primò ex illo, quod ſubdit exemplo, quando res viſa apparet duplex, & intellectus apparentiæ cauſam pernoſcens, iudicat vnam eſſe, ſenſúmque corrigit. Patet ſecundò ex cauſa talis actus, quam idem ſubdit, illam nempe potentiam tunc etiam habere poſſe aliquem diſcurſum: at diſcurrere intellectus eſt, non vllius ſenſus. Neque obſtat, quòd de ſanguine adducatur, nam diuerſa corporis diſpoſitio variat imaginationem, ſicque poteſt iudicium intellectus variare, maximè quando non eſt perfectè ſolutus, & ita ait idem Philoſophus, ſi maxima ſit copia ſanguinis, futuram vehementem ſpeciei impreſſionem in imaginatiua; ſicque defecturam intellectui facultatem iudicandi non ita eſſe. Neque etiam obſtat, quòd Ariſtoteles loquens de intellectiua poteſtate verbo ſentiendi vtatur, hoc enim extendi ſolet etiam ad intellectum. *Ad 2. obiectionem.* Ad ſecundum locum reſpondetur, Philoſophum tractare ibi de modo, quo fit memoria, per imagines ſcilicet relictas à rebus, quibus dum potentia non vtitur, non memoratur; quando verò vtitur,

memoratur, & hoc vocat Ariſtoteles cognoſcere rei ſimulacrum, id eſt, per illud rem repræſentatam attingere, non quòd idolum ipſum cognoſcatur, ſiquidem impertinens eſt ad memoriam.

9. *Ad 3. obiectionem & ad alia in principio adducta.*

Ad rationem reſpondetur non oportere vt idipſum phantaſia cognoſcat, quod intellectus intelligit, ſed eſt ſatis, ſi quippiam cognoſcat, quo intellectus deueniat in cognitionem alterius; veluti ſi phantaſia verſetur circa motum cæli, vt intellectus cognoſcat intelligentiam motricem cæli. In propoſito ergo ſatis eſt, quòd phantaſia operationes ſuas in actu exercito imperfectè cognoſcat, vt intellectus poſſit illas magis propriè, & perfectiùs cognoſcere. Illud verò ex Ariſtotele *de ſomno, & vigilia*, intelligendum iuxta quartam concluſionem, eodémque modo oportet intelligere D. Thomam *in num. ſecundo* etiam allatum. Quando verò Ariſtoteles citato loco de Anima dicere videtur viſum cognoſcere ſe videre, interpretandus eſt iuxta tertiam concluſionem, & ita eſt intelligenda illa eius ratio *in num. primo* tacta, quòd viſus ideo ſentire poſſit ſe videre, quia eſt aliquo modo colore dilibutus, id eſt, quia habet ſpeciem repræſentantem colorem, poteſt exire in actum, quo videat, ac ſimul in actu exercito cognoſcat ſe videre. Qui ſenſus confirmatur ex *textu* 138. vbi ait viſum ita ſentire ſe videre, ſicut tenebras videt, tenebras autem non ſentit proprio actu ſignato, ſed ideo ſolùm, quòd in actum exerciſtum non exit; ſic ergo è contrario, &c. Nonnulli opinati ſunt ſenſum exteriorem per ſe quidem non ſentire ſuam ſenſationem, ſentire tamen vt coniunctus eſt ſenſui communi, & quaſi vnus cum illo. Ita inſinuat Albertus *lib. 2. tractatu* 3. *cap. 8. in fine*, & Ferrar. 2. *contra*, *cap. 66.* Caietan. 1. *part. quæſtion. 75. artic. 2.* Diſtinctio tamen conſiſtit in voce ſolùm, in re autem admittunt ſenſum internum cognoſcere actus exterioris ſenſus, quod etiam quo pacto verum ſit, iam expoſuimus.

Placitum Alberti, &c. quomodo verificandum.

CAPVT XII.

Vtrùm aliqua potentia ſenſitiua poſſit cognoſcere in abſentia obiecti, & quo modo.

1. *Arguitur 1. pro parte negatiua.*

Videtur pars negatiua vera. Primò, quia hæc eſt differentia inter intellectum, & ſenſum, quòd intellectus habere poſſit notitiam abſtractiuam, ſenſus verò non niſi intuitiuam. *Secundò.* Secundò, ſi ſenſus poſſet cognoſcere rem abſentem, poſſet etiam cognoſcere rem præteritam: hoc autem non poteſt, nam cognoſcere præteritum, eſt cognoſcere tempus, quod tamen ſolo intellectu concipitur, 4 *Phyſic. textu* 131. *Tertiò.* Item ſi ſenſus poſſet cognoſcere rem abſentem, poſſet etiam cognoſcere rem non exiſtentem. Conſequens eſt falſum, cùm ſenſus non niſi, quod eſt ſenſibile, ſentiat: quod autem non exiſtit, ſentiri non poteſt, ſed vtplurimum intelligi, cùm ſentire ſit experiri, quod rem actu exiſtentem planè requirit.

Arguitur pro parte affirmante.

Contrà eſt, quia in ſenſu eſt memoria, memoria autem eſt præteriti, vt præteriti, vt dicitur *in lib. de memoria, & reminiſcentia, cap. 1.* Notandum pro reſolutione potentiam eo ipſo, quòd eſt informata ſpecie obiecti, poſſe illud cognoſcere ſiue præſens, ſiue abſens, ſiue exiſtens, ſiue non A exiſtens; namque ex ſuprà dictis conſtat obiectum, & rationem motiui, & terminatiui habere, mouere autem ſpeciem imprimendo, ideoque ſi ſpecies impreſſa ſit potentiæ, præſentiam, vel exiſtentiam obiecti non requiri, vt moueat. Ad terminandum etiam non requiritur, quia terminatio hæc, vt diximus, materialis non eſt, & quantitatiua, ſed intentionalis; ſatis ergo eſt, ſi potentia ſit informata ſpecie obiecti; vnde tota quæſtio ad hoc reducitur, an ſenſus aliquis poſſit conſeruare ſpecies abſentis, vel non exiſtentis obiecti; ſi enim poſſit, poterit etiam cognoſcere; ſin minus, non poterit.

2. *Opinio ſimpliciter affirmans. Fundamentum Ariſtot.*

Hoc poſito eſt opinio affirmans omnem ſenſum poſſe conſeruare ſpeciem in abſentia obiecti, quæ probatur ex Ariſtotele 3. *de Anima*, *textu* 138. vbi ſic habet. *Quocirca ſenſibilibus ipſis ſemotis inſunt in ſenſuum inſtrumentis ſenſus, imaginationéſque*, hoc eſt, ſenſationes tam externæ, quàm internæ. Et textu 156. *Atque nobis (quod paulo antè dicebamus) clauſis quidem oculis viſa videntur, atque apparent*, vbi tacitè indicat quotidianam experientiam, nam cùm quis intentis oculis inſpexit ad rem lucidam, ſi ſubitò oculos claudat, videt adhuc aliqualem lucem, quod etiam apertè refert opuſculo de inſomniis circa medium, & Auguſtinus 11. *de Trinitate*, *cap. 2.* Nec verò poteſt hoc referri ad imaginationem; ſi enim id ex imaginatione proueniret, poſſet multo tempore durare; cùm tamen non niſi breuiſſimo duret, nimirum quia ſpecies viſibilis vtpote tunc debilis facilè euaneſcit.

3. *1. Aſſertio, eiuſque fundamentum. Probatur id fundamentum. 1.*

Nihilominus ſit prima concluſio. Nullus ſenſus exterior poteſt naturaliter ſentire niſi præſenti obiecto cauſante ſpeciem. Fundamentum eſt, quòd eorum ſenſuùm ſpecies ex natura ſua in fieri, & conſeruari pendeant ab obiectis ſuis. Id quod conſtare primò videtur experientia. *Secundò.* Secundò ratione arguitur. Nam ſpecies hæ ſunt imperfectæ quædam participationes obiectorum: ergo pendent in fieri, & eſſe ab illis. *Tertiò.* Arguitur tertiò deſtruendo experientiam ab aduerſariis adductam, nam ſi quis breui tempore lucem intueatur, móxque oculos claudat, nec per inſtans ſpecie lucis intra oculum conſeruatur; ergo neque conſeruabitur, licèt multo tempore intueatur. Probatur conſequentia, quia ſpecies illa eiuſdem ſemper rationis eſt, nec enim propter continuationem maiorem viſionis mutatur ſpecies, aut radicatur magis, ſeu intenditur, cùm in inſtanti fiat, quam perfecta fieri poteſt, vtpote ſine impedimento, & ab agente naturali producta. *Quartò.* Quartò vel eiuſmodi ſpecies habent ex natura ſua dependentiam ab obiecto ſenſibili, vel non habent; ſi hoc dicatur, certè conſeruabuntur ſemper in abſentia illius; ſi habent, ergo nec per inſtans poterunt conſeruari, quantumuis intendantur. Reſpondent ex natura quidem ſua non pendere, diu tamen non manere ex defectu ſubiecti non ſatis illas conſeruantis. Sed reſponſio non ſatisfacit, quia ſubiectum non conſeruat ſpecies effectiuè, materialiter autem affatim poſſet conſeruare ſuſtentando; ergo cùm contrarium non habeant, neutiquam deficient, niſi propter abſentiam obiecti, à quo in conſeruari dependent.

Euaſio aduerſariorum non ſatisfacit.

Ad experientiam quam ipſi adduxerant.

Vnde ad experientiam in numero præcedenti adductam ex Ariſtotele, & Auguſtino, dicitur prouenire id ex vehementi imaginatione excitata ob diuturnam attentionem, & quoniam tanta imaginationis attentio durare

durare multùm nequit, ideo apparentia ipſa parùm durat; enimuerò ſi ex relictis in oculo ſpeciebus id prouenire poſſet, certè quotieſcumque oculos clauderemus, rei viſæ, quæcumque illa eſſet, ſpecies adhuc in ſenſorio permanerent, quod experientiæ repugnat, cùm ſola vehementiora obiecta, eaque magno ſenſuum conatu percepta ſoleant huiuſmodi cauſare imaginationem. Quòd autem Ariſtoteles de cognitione imaginationis loquatur, patet ex *textu* 138. vbi probat ſenſum ſuſcipere ſpecies ſine materia, ex eo quòd illæ abeuntibus ſenſibilibus retineantur, vtique interiùs; hinc enim optimè concluditur fuiſſe prius alias interiùs; in *textu* autem 156. differentiam aſſignat inter ſenſum externum, atque imaginationem, quòd cùm res ſenſu illo exactè percipitur, non dicitur nobis videri, aut apparere; ſic enim potiùs loqui nos, quando non exactè ſentimus; *at cùm percipitur*, inquit, *clauſis oculis* (ſenſu nimirum interno) ſemper dicitur nobis apparere, aut videri.

4. *Obſeruatio duplex pro aſſert. præcedenti.* Sunt tamen in hac concluſione aduertenda duo. Primum eſt, quòd potentia ſenſibilis eſt intelligenda ſecundùm proportionatam diſtantiam ad cauſandam ſpeciem in ſenſu, ſiue directè & immediatè, ſiue media reflexione cauſetur; non enim eſt opus ſenſibile coram ſenſu exiſtere, vnde, & videri poteſt à tergo, vt ſuprà diximus. Secundum eſt, non oportere obiectum præſens eſſe eo modo, quo cernitur, ſed eo tantùm, quo aptum ſit ſpeciem imprimere: quando enim collum columbæ varium apparet, non eſt neceſſe colores illos realiter præſentes eſſe oculis, ſed eſt ſatis, ſi lux ita collum afficiat, vt aptum reddatur ad cauſandas ſpecies talium colorum, quo ſanè in euentu ſenſus exterior percipit quodammodo rem abſentem, colorem ſcilicet, qui non eſt præſens, ſed aliquid aliud potens cauſare ſpeciem illius, quod nihil dictis repugnat.

5. *2. Aſſert.* Secunda concluſio. Senſus externus virtute diuina cognoſcere poteſt rem abſentem. Probatur. Nam Deus conſeruare poteſt in oculo ſpeciem rei abſentis, eáque oculus vti poſſet iuxta dicta in numero primo: ergo, &c. Antecedens patet, quia Deus poteſt ſupplere vicem cauſæ efficientis, ſpecies autem eo tantùm modo pendet ab obiecto. Quod apertius fiet, ſi ponas rem à te longiſſimè diſſitam diuinitùs imprimere ſui ſpeciem in ſpeculum coram te exiſtens, inde enim ad ipſos tuos oculos facilè reſultaret, rémque ita diſtantem, ſiue abſentem facilè videres; quod ergo intelligitur medio ſpeculo fieri poſſe, vtique ſine ſpeculo etiam fiet, ac ipsâ etiam re non exiſtente; an verò talis viſio intuitiua eſſet, an abſtractiua, reſpondendum verè quidem eſſe abſtractiuam vtpote rei abſentis, videns tamen falsò iudicaret, vt præſentem, cùm ita videret, ac ſi eſſet præſens. Vrgebis, ergo iam tunc Deus deciperet. Negandum verò, ſed permitteret tantùm videntem falli, obiectum namque veram ſui ſpeciem diuinitùs immitteret, videns autem ſeipſum falleret putando obiectum ſibi adeſſe.

6. *3. Aſſert.* Tertia concluſio. Senſus aliquis interior poteſt naturaliter cognoſcere rem abſentem; patet experientia, nam eſt in nobis memoria rerum abſentium, quæ non poteſt ad intellectiuam partem tantùm referri, cùm illa ſit nobis, brutiſque communis, recordatur enim beſtia loci ſuæ habitationis, & viæ, per quam decurrerat, timet hominem, qui ipſam percuſſerat, vlciſcitur de inimico, &c. de qua potentia memorandi infrà dicemus, dicítque multa D. Auguſtinus 10. *confeſſionum*, per varia capita.

Quarta concluſio. Illa ſola potentia ſenſitiua cognoſcit abſens obiectum, quæ conſeruat illius abſentis ſpecies. Hæc concluſio contra Auicennam proponitur, qui officium conſeruandi ſpecies, ac per illas obiecta abſentia cognoſcendi diuerſis potentiis tribuebat; ſed immeritò. Primò, quia ipſa potentia elicit actum ſecundum, quæ conſtituta eſt in actu primo. Secundò. Nam ſi vna eſt potentia quæ cognoſcit, & altera quæ conſeruat ſpeciem, vel illa cognoſcit per ſpeciem huius, vel per aliam; prius illud certè eſt impoſſibile, quia per talem ſpeciem non actuatur, cúmque ſpecies ſit accidens, non poteſt migrare de ſubiecto ſuo in aliam potentiam. Poſterius quoque dici non poteſt, quia ad cognoſcendam rem abſentem non datur bona ſpeciei productio. Tertiò, potentia conſeruans ſpecies potentia vitalis eſt, & perfectiſſima, atque adeò cognoſcitiua: ergo, &c. Tandem illa diſtinctio potentiarum ſuperfluè fingitur; non ergo eſt admittenda. Hæc eſt ſententia Ariſtotelis *de memoria, & reminiſcentia, in principio*, vbi Diuus Thomas latè *lectionibus* 1. 2. *&* 3. *&* 1. *parte, quæſtion.* 78. *artic.* 4. *quæſt.* 79. *artic.* 6. *ad* 2. *&* 2. *contra gentes, cap.* 74. & Comment. aliique communiter.

7. *4. Aſſert. contra Auicennam.* — *Primò.* — *Secundò.* — *Tertiò.* — *Quartò.*

8. *Ad 1. in n. 2.* Ad primum argumentum in principio, negatur differentia illa, nam cognitio abſtractiua communis eſſe poteſt ſenſui, & intellectui. *Ad 2.* Ad ſecundum reſpondetur, ſenſum poſſe cognoſcere præteritum in concreto, ſeu in actu exercito, conſiderando ſcilicet rem, quæ præterit, non rationem formalem præteriti, ſicut etiam percipit rem præſentem in actu exercito; conſiderare autem formaliter, & ſignatè temporum differentias proprium eſſe intellectus. *Ad 3.* Ad tertium dico ſenſum etiam poſſe cognoſcere res non exiſtentes, ſi ſpecies illarum habeat, neque ob defectum exiſtentiæ à genere ſenſibilium rerum extrahi, vt notum eſt. *Notandum diſcrimen inter intellectum, & ſenſum circa non exiſtentium cognitionem.* Intereſt tamen inter ſenſum, atque intellectum, quòd hic præſcindere valet exiſtentiam rei, puramque eſſentiam conſiderare, non item ſenſus, qui ſemper concipit rem cum ordine ad exiſtentiam, vel præſentem, vel præteritam, vnde deceptio obrepit, concipiendo ſcilicet, vt exiſtens, quod non exiſtit, niſi intellectu corrigamur. Item cognoſcet ſenſus interior rem præteritam, ſi loci, & temporis, in quo extitit, recordetur; ſi verò apprehendat illam, vt exiſtentem in loco alio, vel tempore, falletur. Similiter imaginatio fingens res impoſſibiles, ſi illas apprehendat, vt exiſtentes, errabit; ſi verò vt fictitias tantùm, non errabit, quod tamen per ſe non valet, ſolúſque intellectus errori medetur, vnde imaginatio ſibi relicta ſemper fallitur in compoſitione impoſſibilium, ſicut in ſomniis ferè ſemper contingit.

CAPVT XIII.

Vtrùm radix, & principium ſentiendi ſit in cerebro, an in corde.

1. DE obiectis, & actibus potentiarum ſenſitiuarum hactenus dictum eſt, ſequitur vt de poten

potentiis ipſis dicamus. Quæ namque de actibus dici poterant, an ſcilicet compoſitio,& diuiſio in ſenſibus reperiatur, an poſſint priuationem cognoſcere, an ſenſus debeat nudari ab omni natura ſenſibili, vt ſenſibilia obiecta percipere queat, an ſingularia tantùm cognoſcere poſſint, an ſenſibile ſuper ſenſum cauſet ſenſationem; hæc, inquam, omnia explicata ſunt præter vltima duo, ex quibus poſtremum opportunius decidetur *cap.* 27. *à numero* 5. penultimum verò de ſe liquet, ac *libr.*4. *cap.* 3. ſimilem dubitationem tractantes de intellectu, de illa dicemus ſufficienter; de actibus ergo, & obiectis ſatis ſint dicta; de potentia quoque ipſa ſenſitiua illud potiſſimè diſputari ſolet, an ſit actiua, vel paſſiua; eius ſolutio data eſt *in cap.*4. vnde nihil dicendum ſupereſt de potentia ſenſitiua in communi, niſi quod propoſitum eſt. Obſeruandum ergo licet vna ſit, eadémque anima ſenſitiua, quæ per diuerſos ſenſus diuerſas operationes ſentiendi exercet, eos tamen ſenſus pendere omnes à quadam præcipua parte corporis ſubminiſtrante vim ſentiendi per ſpiritus, vt vocant animales, quemadmodum in ſequentibus exponemus, cuius rei ratio præter experientiam eſt debitus naturæ ordo, nam quando in vno compoſito reperiuntur virtutes eiuſdem generis, reduci omnes debent ad vnum principium, à quo habeant originem, vt fit in virtute vegetatiua, & vitali, quæ radicatur in corde, vt *lib.*2. *cap.*11. *num.*7. tractatum eſt; eſt ergo vna prima radix ſentiendi, de qua inquirimus, in qua parte reſideat.

Varia de obiectis, actibus, ac potentiis tradi ſolita aliò remittuntur.

Notatio pro reſolutione.

2\. *Ariſtotelis opinio in quæſt. propoſita.*

Opinatur ergo Ariſtoteles in corde reſidere; ita habet 2. *de generatione animalium, cap.*4. *& libr.* 5. *cap.*2. *& lib.*3. *de partibus, cap.* 3. *&* 4. *de iuuentute, & ſenectute, cap.* 1. *&* 2. Rationes illius ex parte adduximus, *citato cap.* 11. *libri ſuperioris*, vbi quæſtionem ſimilem de virtute vegetatiua diſcuſſimus. Ac præterea arguitur primò. Nam cor prius, quàm cerebrum generatur, vt etiam ibi diximus, & Galenus fatetur *lib. de fœtus formatione*, tunc autem iam ſenſus datur in animali, cùm iam palpitet: ergo in corde prima ſentiendi radix exiſtit. Secundò cor eſt principium membrorum miniſtrantium ſenſibus, ſunt enim nerui duriuſculi, conformes ſcilicet ſubſtantiæ cordis, quæ ſubdura, non verò cerebri, quæ mollior eſt, vt docet Ariſtoteles 3. *de hiſtoria, capit.* 5. ergo, &c. Tertiò conueniens valde eſt, vt omnes vires animalis ad vnum primum principium, vt diximus, reducantur; nam hoc optima diſpoſitio, ac rei natura poſtulat; tale autem principium ſolùm cor poſſe eſſe videtur. Eſt ſiquidem in aptiſſimo loco conſtitutum, & calorem ſubminiſtrat, & ſpiritus; quibus vniuerſæ operationes animantis perficiuntur. Quartò dolor, & triſtitia ipſum afficiunt; ibi ergo etiam ſentiendi radix exiſtit. Ariſtotelem ſequitur Commentator 2. *de partibus, capite* 7. & in collectaneis *libr.* 2. *capite* 11. Auicenna *fen.* 1. *primi, doctrina* 6. *cap.* 1. Appollinaris 2. *de Anima, quæſtion.* 37. *articulo* 3. Iandunus *de ſomno, & vigilia, quæſtion.* 9. Eſt tamen notandum, eundem Ariſtotelem *capit.* 1. *de ſenſu, & ſenſibili*, contractiùs aſſeruiſſe radicem, ſcilicet trium ſenſuum, auditus, viſus, & olfactus, in cerebro eſſe, guſtus autem, & tactus eſſe in corde, idémque habet 2. *de partibus, capit.* 11. vbi videtur olfactum partim ad cor, partim ad cerebrum reducere, quod fortè ſic interpretandum, vt cor ſtatuatur ab Ariſtotele principium commune in-

Probatur 1. — *Secundò.* — *Tertiò.* — *Quartò.*

Cum Ariſtotele qui faciant.

Ariſtotelis pugna conciliatur.

A fluens in omnes ſenſus, in guſtum quidem, & tactum immediatè, in reliquos verò tres mediante cerebro, quod proinde eorum principium dicatur. Contrariam ſententiam docuit Galenus 8. *de vſu partium, cap.* 3. *&* 4. *& lib.* 3. *&* 7. *de placitis*, ſequitur Albertus *lib.* 2. *de Anima, tractatu* 4. *cap.* 11. Sanctus Thomas *de veritate, quæſtion.* 18. *artic.* 8. *opuſculo* 43. *artic.* 4. *&* 3. *part. quæſtion.* 8 *artic.* 1. *&* 6. *& quæſtion.* 66. *artic.* 7. *ad tertium, & in* 3. *diſtinct.* 13. *quæſtion.* 2. *artic.* 1. *ad tertium*, citatur etiam Auicenna 6. *naturalium, part.* 4. *cap.*1.

Opinio Galeni, D. Th. & aliorum.

3\. *In quo conueniat vtraque opinio.*

Ad intelligentiam harum opinionum, notandum eas quidem conuenire, quòd cerebrum habeat dependentiam nonnullam à corde, & cor
B à cerebro viciſſim, cor enim tranſmittit ſpiritus vitales, ac calidos ad cerebrum per arterias, teſte etiam Galeno *libro* 3. *de placitis in fine*, cerebrum verò frigiditate ſua moderatur calorem cordis, teſte etiam Ariſtotele 2. *de partibus, cap.* 7. Differentia verò opinionum eſt, quòd Ariſtoteles quidem putet neruos procedere à ſenſibus externis, & ad cor vſque, per illóſque deferri ſenſibiles ſpecies, ibique terminari cognitionem externam, eo quòd ſenſus interior ibidem reſideat; vnde *quinto de Generatione animalium cap.* 2. ſcribit ad cor terminari omnes ſenſorios meatus, & 2. *de partibus, cap.*7. cerebrum nullam habere continuationem cum partibus, quæ vim
C ſentiendi habent. At Galenus vult omnes vias, & vires ſenſitiuas in cerebro terminari, ibique eſſe internos ſenſus, vnde 1. *de placitis, in principio, & lib.* 2. *in fine* ait, cerebrum non pendere à corde in operando.

In quo diſcrepet.

4\. *Vera aſſertio variis experimentis ſuadetur.*

His poſitis ſit concluſio. Initium, & radix ſentiendi eſt in cerebro, & ab illo communicatur ſenſibus exterioribus. Probatur potiſſimè experientia. Primò enim conſtat ex anatome neruos illos, qui viæ ſunt per quas miniſtrantur ſpiritus animales, à cerebro oriri. Secundò conſtat læſo cerebro ſpriuari animal ſenſu, & motu, quia ſcilicet tunc læditur animalis facultas: ergo ſignum eſt eam in cerebro reſidere. Tertiò cùm infirmitas aliqua, ſeu vitium contingit in animali virtute, veluti ſi phantaſia lædatur medi-
D camenta capiti apponuntur, non cordi, vt ſcitè notauit Galenus 3. *libro de locis patientibus, cap.* 4. quod indicio eſt talem virtutem in cerebro morari. Quartò ex vehementi attentione laſſatur, & dolet caput, non cor; illic ergo reſidet principium virtutis ſentiendi. Quintò ſenſus interior in cerebro reſidet, vt infrà dicemus, ac patet experientia; cùm experiamur idola rerum in capite formari: ergo etiam ibi eſt prima radix huius virtutis. Sextò ſomnus eſt priuatio operationis primi ſenſorij, ſomnus autem in capite cauſatur; cor enim à ſua operatione propter ſomnum minimè quieſcit, vt etiam docet ipſe Ariſtoteles *libro de reſpiratione, capite vltimo.* Septimò cerebrum eſt in ſublimi loco poſi-
E tum, nimirum, vt influere poſſit in omnes ſenſus: in illo ergo ſublimis eſt virtus, & prima radix totius corporis. Sed eſt notandum in cerebro præter ſubſtantiam, quæ medulla dicitur, eſſe membranas, & neruos ex ſubſtantia ipſa procedentes, virtutem verò potiſſimè reſidere in ſubſtantia, reliqua deſeruire ad illius conſeruationem, & nutritionem, teſte Galeno 7. *de placitis*, de quo legendus eſt Valles 2. *controuerſiarum, cap.* 13.

Primò. — *Secundò.* — *Tertiò.* — *Quartò.* — *Quintò.* — *Sextò.* — *Septimò.* — *Nota.*

Quærat iam aliquis quomodo cerebrum in 5.
omnes

Cerebrum in ſenſus externos influere qui negant.

omnes ſenſus influat? Nonnulli enim crediderunt cerebrum nihil communicare ſenſibus externis, ſed potiùs hos imprimere cerebro ſpecies rerum, ibique perfici ſenſationes vniuerſas, viſionem, auditionem, &c. ita videtur opinari Themiſtius 3. *de Anima*, & Portius *libr. de dolore, cap.* 13. Gregorius Nyſſenus 1. *libro de viribus animæ, cap.* 1. & Marſilius Ficinus *in principio Theteti*; hoc ipſum tribuit Platoni, idem tenet Manardus *lib.* 6. *epiſtola vltima*, ſed oppoſitum ſine dubio verum eſt, quod tradit Galenus 7. *de placitis, cap.* 15. & *lib.* 1. *de cauſis ſymptomatum, cap.* 8. Nemeſius *de natura hominis, cap.* 8. Fernelius *lib.* 6. *Phyſiologiæ, cap.* 10. Et ratio eſt; quoniam vnaquæque operatio in propria potentia, proprioque eius organo perficitur, vt viſio in oculo, &c. Nam organa externorum ſenſuum non ſunt ſuperflua, ſed ad ſenſitiuas facultates ordinata: ergo in illis ſunt potentiæ ſenſitiuæ: ergo in his perficiuntur ſenſationes. Quod etiam experientia ipſa docet. Videndus eſt Valleſius *lib.* 2. *controuerſiarum, cap.* 26.

Vera ſententia Galeni, Nemeſij, & Fernelij.

6.

Influxum cerebri in ſenſus, quo pacto explicent Valles, & alij.

Suppoſito ergo vniuſcuiuſque ſenſus actionem propriam in proprio ſenſorio effici, dicendum ſupereſt quomodo hæc virtus à cerebro communicetur; quidam ergo aiunt non communicari per influentiam ſpirituum animalium. Primò, quoniam id fieri deberet inſtantaneè, ſpiritus autem non poſſent in inſtanti tranſmitti. Secundò, quia ſi communicatio eſſet per influxum, planè tranſmiſſis ſemel illis ſpiritibus, quamuis cerebrum repentè læderetur apoplexiâ, aliâve cauſa, non illico vis ſentiendi corrumperetur, ſed aliquantulùm poſſet operari, dum ſcilicet ſpiritus illi non abſumerentur; oppoſitum autem conſtat experientia; vnde aiunt virtutem hanc communicari illuſtratione quadam, id eſt, media qualitate intentionali & ſpirituali inſtantaneè diffuſa, atque à cerebro, in fieri, & conſeruari dependente, proindéque læſo cerebro ſtatim corrumpi virtutem ſentiendi. Ita Valles *lib.* 2. *cap.* 14. quod etiam tribuit Galeno 7. *de placitis*.

7.

Impugnatur 1.

Hæc verò ſententia non explicat, quod affirmat, quæ enim eſt illa qualitas ſpiritualis, aut quæ illuſtratio illa; nam ſi intelligat eſſe verè ſpiritualem, improbabile aſtruit, quia ea qualitas communicari nequit à materiali virtute, aut recipi in parte materiali; ſi verò intelligat eſſe intentionalem, & ſubtilem, (ſic enim aliquando vſurpatur vox ſpiritualis, vt 1. *p. q.* 78. *artic.* 3.) quæro an ſit ſpecies aliqua ſenſitiua, necne? Primum dici non poteſt, quia cerebrum ſpecies non imprimit in ſenſus externos; ſi verò ſpecies ſenſitiua non eſt, cur intentionalis ponitur, atque vires conferens ad ſentiendum? Præterea talis qualitas fieri debet à qualitate alia cerebri, in quo tamen inuenitur tantùm primarum qualitatum temperamentum, ac virtus ſentiendi, ab his autem non poteſt fieri illa qualitas. Tandem illuſtratio illa obſcuriſſima eſt, neque ſatis intelligitur, quidnam ſit. Quapropter cenſeo virtutem, de qua loquimur, communicari à cerebro per ſpiritus animales, fouendo ſcilicet organa ſenſuum, illaque conſeruando in diſpoſitione apta ad functiones ſuas, eóſque ſpiritus pendere ab actuali influxu cerebri, ideóque obſtructis viis ad cerebrum ſenſum illicò amittit. Fortaſſe etiam communicatur hæc virtus per modum attentionis, ſenſus namque operari non poteſt, niſi anima attendat, ea autem attentio ex imaginatiua pendet.

Secundò.

Prior explicatur.

8.

Quidnam ſint ſpiritus.

Sed quæres quidnam ſint eiuſmodi ſpiritus, quotque eorum varietates? De quo ſatis diſputant Fernelius 4. *Phyſiologiæ*, & Argenterius *de ſomno, & vigilia, à cap.* 6. Dico breuiter cum Galeno 6. *de vſu partium*, ſpiritus eſſe inſtar exhalationum calore cordis ex puriſſimo ſanguine prodeũtium, darique in vehiculum quo deferri citiſſimè poſſit calor naturalis, ac virtus principalium membrorum ad reliquas partes corporis; quam certè diffuſionem caloris citiſſimè fieri experimur. Porrò ſpiritus ab Ariſtotele ponitur vnius tantùm modi, quia vnum tantùm principale membrum ſtatuit, cuius ſit veluti inſtrumentum ſpiritus ipſe; id quod poteſt colligi ex 5. *de generatione animalium, cap. vltimo*, & ex *lib. de animalium motu in fine*. Alij verò ſicut cum Galeno ponunt tria membra principalia, ita tria genera ſpirituum diſtinguunt nempe vitales, animales, & naturales; verùm naturales ſpiritus ſuperfluè ponuntur, hepar enim per ſpiritus non influit, vt *lib.* 2. *cap.* 11. probauimus: duo ergo ſpirituum genera reſtant; vitalium, qui à corde fiunt in arteriis, & animalium, qui fiunt à cerebro ex ipſis fortè ſpiritibus vitalibus attemperatis; inter hos autem ſpiritus non numerauimus ſpiritum plãtatum in ſemine generationi deſeruientem, quia nunc tantùm agimus de ſpiritibus deſeruientibus ad proprias actiones animalis obeundas.

Vnius tantum generis ſpiritus agnouit Ariſtoteles.

Galenus triplicis, verius tamen eſſe in duplici differentia.

9.

Ad 1. in n. 2.

Ad primum Ariſtotelis argumentum quidam reſpondent, quo tempore cor prius formatur, quàm cerebrum, non habere ſenſum; ſed hoc ſtare non poteſt, cùm iam tunc habeat animam ſenſitiuam, vt ſuprà diximus; ea verò anima abſque tactu eſſe non poteſt, quare reſpondendum, habere tunc imperfectum tactum, conſimilémque illorum animalium, qui perfectam organizationem non vendicant; cùm verò poſtea perfecta anima informatur, perfectiorem ſortiri tactum, ideóque tunc influxum recipere à cerebro. Ad ſecundum: negandum antecedens; nerui enim ad cerebrum terminantur, vt experientia docet, & Galenus *lib. de placitis, cap.* 8. ſunt quippe conformes ſubſtantiæ cerebri, vtpote molles, &c. Ad tertium reſponſum eſt *in libro* 2. iterúmque reſpondetur, operationes eiuſdem ordinis ad vnum principium reduci, non tamen operationes diuerſarum rationum, pertinentes ſcilicet ad diuerſas virtutes principales. Ad quartum dicito illos actus pertinere ad appetitum ſenſitiuum, de cuius ſede dicetur *lib* 5. *cap.* 4.

Ad 2.

Ad 3.

Ad 4.

10.

Somnus quomodo fiat, operationéſque ſenſuum impediat.

Ex dictis colliges breuiter, quomodo per ſomnum ceſſent ſenſitiuæ operationes; aſcendunt ſcilicet vapores calidi, atque humidi ab ſtomacho ad cerebrum, cuius frigiditate denſantur, ad modum quo vapores in regione aëris. & ſicut vapores hi ſæpe impediunt illuſtrationem Solis, ita illi diffuſioni ſpirituum animalium obſtant, quæ fit à cerebro, vnde dicta ceſſatio ab operationibus conſequitur quæ eſt ſomnus. Accedit etiam, quòd vapores illi denſatione iam graues deſcendant, ac per totum corpus ſpargantur, illúdque proinde pigrum reddant ineptum ad operationes. Qua de re Ariſtoteles *de ſomno, & vigilia, cap.* 3. Titelmanus *lib.* 20. *ſuæ phyſicæ, à cap.* 19. *vſque ad* 22. Sicut autem ſternutatio contingit ad excutiendos vapores opprimentes cerebrum, ita pandiculatio ad depellendos, qui per totum corpus ſparſi fuerant, eáque localis expulſio, atque exoneratio delectationem cauſat in tactu, qui in toto corpore reſidet. Et hæc de ſenſibus in communi præmiſiſſe ſufficiat.

***

CAPVT XIV.

Quidnam ſit lumen.

1. DIcendum ſequitur de ſenſitiuis potentiis in ſpeciali, ac primò de externis, de qua materia agit Ariſtoteles *libr.2.de Anima,à cap.7.vſque ad finem,*eſtque tota philoſophica, vnde S. Thomas *1.p.quæſt.78.art.3.* de numero tantùm externorum ſenſuum & collectione ipſius ex obiectis diſputauit; nos verò totam doctrinam præſenti loco complectemur. Incipimus autem à principali ſenſu, nempe viſu, cuius obiectum, vel lumen *1. Opinio antiquata.* eſt, vel certè per lumen completur, & ideo ab explicatione luminis ordimur. In propoſita ergo quæſtione fuit antiqua ſententia, lumen ſecundùm ſe nihil eſſe præter ipſam coloris manifeſtationem, quæ ſententia ſua improbabilitate periit, ſæpe enim contingit videre nos lumen, non viſo colore, quod fieri non poſſet, ſi vera, ac realis entitas non eſſet; præterea ſi lumen colorem manifeſtat, aliquid ſanè eſſe debet, quoniam id, quod nihil eſt, realem effectum habere nequit. *2. Opinio reiicitur.* Alij ergo putarunt lumen eſſe corpus. Ita ſentire videtur Simplicius *2.de cælo,commento ſuo 29.*quod etiam apertè falſum eſt primò. Quia lumen in eodem loco eſt cum corpore illuminato, ſicque daretur naturaliter penetratio. Secundò,lumen per totum hemiſphærium diffunditur in inſtanti,corpus autem ad motum localem requirit tempus ſatis perceptibile, cùm hemiſphæri ſpatium ſit ſatis m gnum. Tertiò quoniam tale corpus annihilari oporteret in abſentia illuminantis, cùm per eius abſentiam nihil poſitiuum producatur,niſi ex Manichæorum errore tenebras aliquid poſitiuum *Obiectio ex Ariſtotele diluitur.* eſſe dixeris. Vrgebis, quòd *ſectione 11.problemate 33.*ait Ariſtoteles, vocem melius audiri nocte, quàm die, eo quòd aer denſior ſit interdiu, vtpote refertus luce, ac radiis ſolaribus, quæ corpora eſſe dixeris. Hæc tamen verba aſſertiuè non proferuntur, ſed more inueſtigantis; poſtea enim *Tertia opinio falſa.* veram deciſionem problematis aſſignat Philoſophus.Videatur D.Thom.1.*part.quæſt.67.art.2.*Alia fuit ſententia lucem eſſe formam ſubſtantialem Solis, quam videtur tenere Philoponus in opere de mundi æternitate contra Proclum *cap.5.& 6.* fallitur tamen, tum quia nulla ſubſtantia per ſe, ſed per accidentia ſentitur. Tum quia nulla etiam ſubſtantia immediatè producit accidens in ſubiecto extraneo,cùm tamen ſol immediatè per ſuam lucem producat lumen in aëre, quod accidens illius eſt, cum ei in ſubſtantia conſtituto adsitque & abſit abſque nulla eius corruptione:tum etiam, quia alioqui duæ eſſent formæ ſubſtantiales in eodem aere luminoſo, nec lux intendi in eo poſſit,nec remitti.

2.
1. Aſſert. bipartita. Ex quibus colligitur iam prima concluſio.Lumen eſt actus accidentalis ad prædicamentum qualitatis pertinens. Prior pars patet ex dictis, quòd lumen nec forma ſubſtantialis ſit, nec corpus aliquod; eſt ergo forma accidentalis. Poſterior ſuadetur,tum quia in nullo alio prædicamento accidentium collocari poteſt. Tum quia habet modum afficiendi ſubiectum ab accidentibus aliis diſtinctum; tum denique quia eſt forma intenſibilis,& remiſſibilis, ac per ſe primò ſenſibilis. Supereſt verò explicandum; cuiuſmodi qualitas ſit. Pro quo notandum ex Auicenna *6. naturalium, part.3.cap.2.* & Diuo Thoma *in 2. diſtinct. 13.art. 3.& lib.2. de Anima, lectione 14.* lucem, & lumen *Lux, lumen, radius,ſplendor, in quo differant.* aliqualiter diſtingui, lux enim dicitur qualitas

A lucens, prout eſt in fonte, ſeu corpore de ſe illuminante,qualis lux Soli inhærens, lumen verò illa qualitas, quæ in medio recipitur; diciturque præterea tum radius in quantum per lineam directam,vel reflexam vſque ad oculum tenditur;tum etiam ſplendor, præcipuè quando huiuſmodi lumen repercutitur ab aliquo corpore terſo, ac perpolito. De luce igitur conſtat eſſe qualitatem illam quæ hæret corpori ex ſe lumen fundenti, in eóque proprium ſuum eſſe naturale retinere.

At de lumine non eſt omnium eadem ſententia, nam Scotus *in 2.diſtinct.13.*vult lumen habere tantùm eſſe intentionale,ac debile non ſolùm, 3. *De lumine opinio Scoti & aliorum.* quia in fieri, & eſſe pendet à luce, ſed quia etiam eius eſt quaſi intentionalis ſpecies,ſimilitudóve repræſentans. B Idem placuit Ægidio *lib. 2. de Anima, text.76. dubio 2. & 3.* Thienenſi *textu 71.* Buridano *quæſt.17* Aſſian *in quæſtionibus perſpectiuæ.* Fundamentum afferunt, quòd lumen habeat effectus omnes, & proprietates ſpeciei intentionalis: *Eius fundamentum ſuadetur primò.* primò enim ſicut per ſpeciem coloris colorem videmus, ipſa autem ſpecies non videtur,ita per lumen lux Solis conſpicitur, non autem lumen.Secundò ſenſibile poſitum ſuper ſenſum ſecúdùm reale eſſe, realem non cauſat ſenſationem, *Secundò.* cauſat autem poſitum ſecundùm eſſe intentionale, at lumen appoſitum oculis viſionem cauſat, teſte experientia, atque Ariſtotele *in libro de ſenſu, & ſenſibili, cap. 2.* habet ergo tantùm intentionale eſſe. C Tertiò, vt ſpecies intentionalis durat tantùm in præſentia cauſæ illam diffundentis, *Tertiò.* ita & lumen in præſentia tantùm lucentis corporis. Quartò vt ſpecies intentionalis contrario vacat, ita & lumen. *Quartò. Quintò.* Quintò vt plures ſpecies intentionales eiuſdem obiecti in eodem ſunt medio, ita & plura lumina,plura ſiquidem luminoſa plures cauſant vmbras. Diuus Thomas nihilominus *Opinio D.Thomæ verior oſtenditur.* ſuprà *art.3.* hanc ſententiam improbat,exiſtimátque lumen eſſe qualitatem veram, habentémque proprium eſſe reale, & non tantùm repræſentatiuum alterius. Eius fundamentum oppoſitum eſt, quòd omnes vendicet proprietates, quas ſolet qualitas in ſuo eſſe reali conſiſtens; *Primò.* primò enim lumen denominat ſubiectum lucens, quod minimè præſtat ſpecies intentionalis. D Secundò phyſicos effectus cauſat, non item ſpecies intentionales, *Secundò.* eſt ſiquidem calefaciendi, ſiccandique principium, &c. Tertiò ſenſu cognoſcitur externo, *Tertiò.* non item ſpecies. Quoniam verò rationes vtriuſque ſententiæ videtur vrgere Caietanus *1.part. ſuprà*, *Vtramque opinionem conciliat Caietan.* quem multi ſequuntur, vtriſque ſuccumbens ait lumen, quòd qualitas ſit nobiliſſima, eminenter habere tum reale eſſe, tum etiam intentionale.

Sit verò ſecunda concluſio. Lumen habet verum eſſe naturale, & reale. 4. *2. Aſſert. communis.* Ita communiter expoſitores *loco citato ex lib.2.de Anima*, Alexander, Simplicius,Themiſtius,Philoponus,& Auerroes, E Albertus *tractatu 3.cap.10.& 11.*& Auicenna ſuprà relatus. Scholaſtici *in 2.diſt.13.* vbi D. Bonauent. Richard.& Durand. *quæſt.2.*Heruæus *quodlibeto 3. q.18.* ac rationes Diui Thomæ ſunt optimæ.Arguoque vlteriùs, nam lumen à ſole productum eiuſdem rationis eſt, quando fit in corpore raro, vt in aëre, ac quando in denſo, vt in luna, aut ſpeculo,ſolúmque differt ex parte ſubiecti, ſed in luna habet verum eſſe reale, lucet enim, ac ſentitur, tanquam proprium viſus ſenſibile,& calefacit:ergo,&c.

Ad maiorem tamen explicationem ſecundæ huius concluſionis addo tertiam. 5. *Tertia aſſert. tripartita.* Lumen in aere eſt qualitas per ſe viſibilis tanquam obiectum,

atque

atque adeò non per ſeipſam, ſed per ſpeciem ſui videtur, neque per eam ſol tanquam per ſpeciem cernitur. Primam partem concluſionis tradunt D. Thomas, Ægidius, & alij *citato libro de Anima, textu 68.* Et probatur experientia, viſus enim non diſcernit obiectum ſolùm in quod terminatur, ſed etiam medium quod nunc lucidius, quàm antea diſtinguit; percipit ergo lumen in ipſo medio. Item, ſi vacuum eſſet, viſus nihil in medio conſpiceret; aliquid ergo nunc in eo, quando lucidum apparet, contuemur, id eſt, lumen. Vnde Ariſtoteles illo loco ſcribit diaphanum non per ſe, ſed per lumen, viſibile eſſe. Iam ſecunda pars concluſionis probatur primò. Nam lumen ſimilitudo non eſt, ſpeciès autem ab authoribus oppoſitæ ſententiæ ponitur ſimilitudo. Secundò, medij illuminati figuram diſcernimus, ac diuerſas eius partes magis, minúſve illuminatas, quod ſignum eſt talis medij lumen non videri per particulam luminis pertingentis ad oculum, (illa enim prædicta omnia non repræſentat) ſed videri per ſpeciem ſui, quam ad oculum tranſmittit. Tertiò quando lumen aëris ſimul, ac lunæ conſpicimus, ſpecie eiuſdem rationis vtimur, cùm ipſa lumina viſa eiuſdem ſint rationis; atqui lumen lunæ hærens videmus per ſpeciem, vt mox oſtendemus: ergo & lumen aëris per ſpeciem quoque intuemur. Quartò, ſi lumen per ſeipſum videri poſſet, non eſſet cur oculus non videret lumen intra ipſum exiſtens, cùm tamen ſi obiiciatur ſpeculum, lumen intra oculum exiſtens contueamur, cuius diſcriminis ratio alia non ſuccurrit, quàm ſpeciei reflexio ab ſpeculo; lumen ergo ſpeciem diffundit, per quam videatur. Tandem poſt viſum à nobis lumen, manet in imaginatione ſpecies, per quam deinceps abſtractiuè cognoſcitur, non manet autem ipſum lumen realiter; non ergo lumen incapax eſt repræſentari per intentionalem ſpeciem ab ipſo diſtinctam. Tertia pars concluſionis perſuadetur ferè iiſdem argumentis; eadem enim ratio eſt de luce Solis, & de lumine in medio aëre. Deinde arguo primò. Lumen, neque luminoſum ipſum, neque figuram illius repræſentat, medium enim pariter illuminatur, cuiuſcunque figuræ ſit luminoſum; repræſentatur ergo per propriam ſpeciem. Secundò lumen non ordinatur ad cognitionem luminoſi, ſed eſt quædam communicatio ſui luminis, ſicut calor calorem efficit, vnde lumen non fit ſolùm in medio ad inſpiciendum idoneo, ſed in re quauis apta ad illud ſecundùm proprium eſſe naturale recipiendam. Tertiò ſi lumen eſſet ſpecies per quam ſol, v. g. videtur, planè recepto lumine in oculo ſpeciem Solis reciperemus, quod cum experientia pugnat; aliàs eo ipſo, quòd oculus lumine illuſtraretur, ſolem videret. Denique huic rei fauet experientia, nam ſpecies, ac radij Solis ad ſpeculum pertingentes, reflexíque ad oculum cauſant Solis ſimilitudinem, ideo certè, quia ſpeciem aliquam diſtinctam à lumine producunt, nam lumen abſque ſpeculo emittebatur à Sole, qui tamen tunc minimè repræſentabatur. Simile experimentum eſt de aqua, quam ſi feriant directè Solis, vel lunæ radij illorum repræſentatio cauſatur. Ex quibus patet ſolam D. Thomæ ſententiam rectè aſſerere lumen eſſe propriam qualitatem naturalem, realémque, & non intentionalem, cùm ſpeciei officium nunquam exerceat; ſolet tamen aliquando intentionalis vocari, quia inter corporeas accedit maximè ad ſpirituales, vtpote perfectior, ac ſubtilior inter corporeas. Quo modo loquẽdi vtitur interdum D. Thomas, vt *in 4. diſt. 1. q. 1. art. 4. de potentia, quæſt. 5. art. 1. ad 5. & q. 6. a. 4.* Vnde & à quibuſdam lumen medium dicitur inter corporalia, & ſpiritualia, videatur Marſilius Ficinus *ad dialogum de conuiuio, cap. 4. & lib. 7. de republica.*

1. Pars D. Thomæ & aliorum probatur. — *Secunda pars oſtenditur primò.* — *Secundò.* — *Tertiò.* — *Quartò.* — *Quintò.* — *Tertia pars ſuadetur multipliciter.* — *Concluditur pro D. Thom.* — *Cur lumen interdum intentionalis qualitas vocetur.*

A

6\. Ad primum ergo Scoti, neganda illa comparatio; ſecundum militat potiùs eſſe contra ipſum Scotum, nam ſi videtur lumen per ſeipſum, ſanè poſitum ſuper ſenſum cauſabit ſenſationem. Reſpondetur tamen lumen exiſtens intra oculum non videri, ſed lumen exterius per ipſius ſpeciem in oculo exiſtentem. Ad tertium negatur etiam ſimilitudo illa, nam talis proprietas communis eſt multis effectibus; ſimiliterque ad quartum negatur, carere contrario, proprium eſſe ſpeciei, cùm multis aliis qualitatibus conueniat, & præcipuè lumini, vtpote qualitati ſuperiorum corporum. Ad quintum multi perſpectiui cenſent duo lumina eſſe ſimul in eodem ſubiecto, de qua re alibi latiùs; nunc tamen neceſſitas nulla eſt id aſſerendi, licèt enim duo luminoſa ponantur efficere lumen vnum intenſius, vt docent D. Thomas *3. part. quæſt. 9. art. 4.* Durandus *ſuprà*, Caiet. *1. part. quæſt. 41. art. 6.* Capreol. *in 2. diſt. 7. quæſt. 2.* Ferrar. *4. cont. a, cap. 26.* duæ tamen vmbræ cauſabuntur, eo quòd duæ medij partes ſint impeditæ, quominus in eis poſſit fieri lumen æque intenſum, ac in cæteris medij partibus, vmbra autem nihil eſt aliud, quàm luminis carentia; quòd autem ab vnico obſtaculo duæ partes aëris impediantur, ratio clara eſt, quia duobus luminoſis opponitur, ac reſpectu diuerſarum partium totalis medij.

Ad 1. pro Scoto in n. 3. — *Ad 2.* — *Ad 3. & 4.* — *Ad 5. Videatur diſp. 5. Metaph. ſect. 8.*

B C

7\. Ex his colligitur, effectum formalem luminis eſſe reddere rem perſpicuam, & claram, quem Ariſtoteles ſua definitione explicuit, dicens, *lumen eſſe actum perſpicui*, &c. Ad eius maiorem intelligentiam notandum, corpus perſpicuum, ſeu diaphanum dici aut in potentia, aut in actu; in potentia quidem, quatenus propter ſuam diaphaneitatem tanquam diſpoſitionem redditur aptum, vt illuminetur; in actu verò quando iam illuſtratur, vel ſecundùm ſe totum, quod tranſparens dicitur, vel tantùm in ſuperficie, quod ſolet dici diaphanum terminatum; effectus ergo formalis luminis eſt conſtituere actu corpus diaphanum.

Luminis definitio ex Ariſtotele enodatur.

D

8\. Atque ex his intelligitur, quódnam ſit ſubiectum luminis, omne enim corpus, quod à lumine manifeſtari poteſt, & perſpicuum redditur, poteſt eſſe ſubiectum luminis. Corpora quidem tranſparentia ſecundùm ſe tota, id eſt, ſecundùm profunditatem etiam lumini ſubiiciuntur; corpora verò opaca ſecundùm ſuperficiem tantùm lumini ſubiiciuntur, quod etſi à nonnullis negetur, eſt tamen aperta ſententia Ariſtotelis *de ſenſu, & ſenſibili, cap. 3.* ac D. Thomæ *ibi lectione 6.* experientiaque conſtat percipit enim viſus rem albam, & illuminatam, ac diſtinguit in ea lumen ab albedine; quanuis verò ob denſitatem, ſeu opacicitatem lumen interiùs non peruadat, attamen cùm attingat ſuperficiem cui hæret color, in eadem poterit ſubiectari. Item lumen aërem illuſtrat vſque ad vltimam eius ſuperficiem, vt liquet experientia: ergo ſuperficies de ſe eſt ſubiectum aptum, cui inhæreat lumen: ergo poterit etiam recipi in ſuperficie corporis opaci, nam partes intra talem ſuperficiem contentæ id non poſſunt impedire. Ex his ergo, & ſubiectum luminis & quidditas eius pateſcit, quo autem modo viſioni deſeruiat, *cap. 16* dicetur.

Subiectum luminis quod?

E

Sed reſtat dubium, an lux, & lumen ſpecie diſtinguantur.

Lumen à luce qui diſtinguant ſpecificè.

ſtinguantur. Et affirmant non pauci, quòd vna ſit qualitas elementaris, altera cæleſtis. Ita Marſilius 2. *de generatione, quæſt.* 1. Ægidius 2. *de Anima, text.* 69. Albertus, Apollinar. & Thienenſ. indicat etiam D.Thomas *in* 4.*d.*44. *q.*2.*art.*1.*quæſtiunc.* 3. *ad tertium.*

Eorum fundamentum nobile variis exemplis reiicitur.

De quantitate vide diſp. 13. *Meth. ſect.* 14. *n.*16.

Fundamentum tamen huius ſententiæ debile eſt; multa enim dantur accidentia communia cælis cum elementis, vt quantitas, figura, &c. Nec dubium, quin lumen, v.g. à ſole productum in aëre, & luna eiuſdem ſint ſpeciei, cùm maximè ſimilia, ac ſine vlla ratione diſtinctionis appareant; non dubium etiam quin lumina à ſole atque igne cauſata eiuſdem ſint naturæ ſpecificæ, imò ſæpe etiam numericæ, cùm vnũ ab altero intendatur.

Fundamentum aliud apparentius.

Aliud ergo fundamentum afferri poteſt pro diſtinctione apparentius, quòd lux ſit proprietas dimanans à forma Solis, aut ignis, lumen autem effectus quidam extrinſecus. Item quia ſi eiuſdem ſpeciei eſſent, poſſet intendi ad æqualitatem lumen aëris à Sole, quod planè falſum videtur; ſimilis difficultas eſt de luce ignis, & Solis, an inter ſe ſpecie differant, non enim videntur poſſe cõuenire.

Indicium authoris.

Nihilominus probabile eſt hæc omnia eiuſdem eſſe ſpeciei, quod ſenſit Caietanus, & Venetus 2. *de Anima, textu* 68. Aſtudillus 2. *de generatione*, D.Thomas 2. *de cælo, lectione* 14. *& de veritate q.*9. *a.*1. Fauétque ſimilitudo, quam inter has qualitates obſeruamus. Quando ergo qualitas actiua (vt proximo fundamento ſatisfaciamus) proprietas eſt, contingit communicari ſecundùm eandem ſpeciem, licèt non cum tanta perfectione: ſic magnes communicat ferro virtutem trahendi ferrum aliud, vt alibi dictum eſt.

Vide diſp. 18. *Metaph ſect.*8. *à n.*34.

Itaque licèt nihil in hac re certum habeam, hoc tamen poſterius videtur veroſimilius.

CAPVT XV.

Quidnam ſit color, & quomodo in ſpecies ſuas diſtinguatur.

1\. NOn ſolùm lumen, ſed colores etiam viſu percipiuntur; poſt lumen igitur dicendum ſequitur de colore, ac primò, quid ſit. Secundò, quas habeat ſpecies. Circa primum, eſt notandum, colorem & afficere ſubiectum, quod per entitatem ſuam præſtat, & viſibilem eſſe; nunc entitatem veſtigamus, ſequenti capite de viſibilitate dicemus.

Circa primam partem tituli opinio quorundam.

Eſt autem certa ſententia colorem ad prædicamentum qualitatis pertinere, quæ tamen qualitas ſit, non ſatis conſtat. Nonnulli autumant colorem non eſſe peculiarem qualitatem in corpore colorato, ſed eſſe lumen ipſum in corpore denſo, & ſolido receptum, nam ſicut corpus diaphanum, & rarum aptum eſt, vt illuminetur à luce, ita corpus opacum, vt ab ea coloretur;

Declaratur hæc opinio.

coloratur autem diuerſo modo, iuxta diuerſas ipſius diſpoſitiones, atque ita opinantes exponunt Ariſtotelem *de ſenſu, & ſenſibili, cap.* 3. cùm ſcribit colorem eſſe extremitatem perſpicui in terminato corpore, terminatum enim vocatur denſum corpus, eo quòd in ipſo ſiſtit, ſeu terminatur viſio: perſpicuitatem ergo exiſtentem in extremitate opaci corporis vult Ariſtoteles eſſe colorem; talis verò perſpicuitas non niſi lumen eſt ibi receptum; ergo, &c. Vel aliter perſpicuum dicitur corpus tranſparens, vt aër, huiuſmodi autem perſpicuum vſque ad corpus aliquod opacum protenditur, ibique terminatur, cùm vacuum dari non poſſit; Ariſtoteles ergo extremitatem ipſam aëris perſpicui, quæ ad corpus opa-

A cum terminatur, vult eſſe colorem, talis autem extremitas lumen eſt: ergo, &c.

Confirmatur.

Confirmatur hæc ſententia, namque experimur colores fieri ex ſola terminatione lucis in nube denſa: ergo reuera color non eſt aliud, quàm lux terminata in denſo corpore. Atque ita ſenſit Auicenna 6. *naturalium* 3. *part. cap.*1. citans Auempace, & Alpharabium. Idem ferè habet Alexander *lib.*1. *quæſtionum naturalium, q.*1. *c.*2. cùm dicat colorem eſſentialiter à luce non differre, ſed lucem ipſam in opaco corpore colorem eſſe. Idem ſequitur Thienenſis 1. *de Anima, cap. de viſu*, Themiſtius, Ægidius, & Caietan. *lib.* 2. *cap.*7. Iauel. *ib. q.*33. Soncinas 10. *Metaphyſicæ, q.*2.

2\. *Contraria aſſertio bipartita.*

Dico tamen, colorem eſſe qualitatem permaB nentem in corpore colorato (etiamſi non illuminetur) reſultantem in illo ex elementorum mixtione.

Suadetur prior pars primò.

Hæc eſt ſententia D.Thomæ vbique, ac ſuadetur primò. Nam viſus diſtinguit in obiecto lucem à colore, cùm enim videat duo corpora æqualiter eſſe illuminata, vtpote in æquali ſitu, magnitudine, ac diſtantia à ſole, diſcernit tamen alterum eſſe album, alterum nigrum.

Secundò.

Secundò docet experientia lumen exiſtens in corpore albo remitti, albedine manente immutata; non ergo albedo eſt lux ipſa; antecedens ita oſtéditur, ſi quis videat rem albam à certa diſtantia remiſſa fortè paululum luce, minùs diſcernet alborem; ſi tamen propiùs ad rem ipſam albam accedat, æquè diſcernet, ac antea, quia quod de luC ce eſt imminutum, ſuppletum acceſſu fuit: tunc ergo viſus percipit lumen eſſe minus, albedinem verò manere eandem, atque adeò percipit lucem à colore diſtingui; imò & alborem in abſentia luminis perſeuerare.

Tertiò.

Tertiò conducunt experientiæ aliæ, res namque eadem eundem ſeruat colorem, niſi ab intrinſeco alteretur, diuerſæ verò diuerſos habent colores: intelligi autem vix poteſt tantam diuerſitatem merè accidentaliter ex parte ſubiecti prouenire.

Quartò.

Quartò incredibile eſt ex ſola abſentia Solis ceſſare in corporibus colorem, qui per ſolam illuminationem reproducatur.

Quintò.

Quintò, ſi colores lux ipſa ſunt, non inter ſe different eſſentialiter, cùm quæ ſunt eadem vni tertio, inter ſe quoque ſint eadem.

Sextò.

Sextò, luD men receptum in corpore opaco non cauſat ſemper colorem, vt patet in luna, quæ lucem aſpectui obiicit, non colorem. Tandem hæc ſententia nullum habet firmum fundamentum, & multa ponit incredibilia.

3\. *Poſterior pars ſuadetur, & explicatur generatio colorum.*

Poſtrema concluſionis pars hinc à poſteriori ſuadetur, color enim in corporibus mixtis inuenitur, quod ſignum eſt reſultare illum ex mixtione, quod ita poteſt explicari. Inter elementa, aër, & aqua diaphana tantùm ſunt, ignis actu lucidus, terra verò opaca, diaphaneitas, vt dictum eſt, ad illuminationem diſponit, opacitas illam impedit; vnde terra illuminari ſecundùm ſe totam non poteſt, ſed vtplurimum in ſuperficie. Mixta ergo, quæ ex elementis quodámodo componuntur, & inter ea media ſunt, quo magis E participant de natura aquæ, vel aëris, eo ſunt magis diaphana, vt patet in vitro, & cryſtallo; mixta verò in quibus dominatur terra magis opaca ſunt, non tamen adeò, vt terra, cùm ex mixtione aliorum elementorum aliquod retineant veſtigium diaphaneitatis; vnde dici ſolent perſpicua terminata, id eſt, in quibus perſpicuitas terminata eſt, & ab opacitate impedita, ne interiùs illabatur, atque hinc eſt, quòd lux elementi ignis in huiuſmodi mixtis non reſultet, propter eorum ſcilicet opacitatem, neque aliàs in eis ignis ipſe

ipſe ſit formaliter. Verùm ſicut in mixtione non totaliter corrumpuntur elementa, ſed modo aliquo in mixto manent, ita lux ignis ſuo modo remanet, in aliam ſcilicet qualitatem degenerando, quam dicimus colorem, quia enim mixtum habet diaphaneitatem nonnullam opacatam, incapax lucis eſt ſecundùm ſe totum; euadit tamen capax ipſius coloris, vtpote lucem quodammodo concernentis; hoc ergo modo dimanat color ex mixtione elementorum ratione lucis, & diaphaneitatis ad opacitatem terminatæ. Quod etiā poteſt explicari ex modo, quo colores etiam generantur in aëre; tria enim in tali generatione concurrunt, lumen participatum à Sole, diaphaneitas aëris, & opacitas nubis, ex quibus color ipſe reſultat hac ſola differentia, quòd quemadmodum illuminatio Solis breui durat, ac mixtio eſt imperfecta, ita colores illi citò euaneſcunt, alij verò colores diuturniores ſunt ob perfectā mixtionem, ex qua reſultat, ita ferè explicat rem hanc Plato *in dialogo de natura*, vbi colores eſſe ait flammas à ſingulis corporibus dimanantes; flammas vocat, quia ſicut lux ex igne, ita è mixto prodit color, quaſi lux quædam opacitate mixti offuſcata. Platoni concinit Ariſtoteles *lib. de coloribus*, accedunt Albertus *ſumma de homine*, in quæſtione de ſubſtantia coloris, D. Thomas 2. *de Anima, lectione* 14. atque ita color eſſentialiter à luce diſtinguitur, licèt quodammodo in illa fundetur, quia ratione illius præſertim reſultat, qua de cauſa Albertus *citato libro de Anima, tractatu* 3. *cap.* 7. dixit lucem eſſe coloris hypoſtaſim, ſimiliterque loquitur D. Thomas *in* 3. *diſt.* 23. *quæſt.* 2. *a.* 1. *ad* 1.

De coloribus nubium.

4. *Coloris definitio ex Ariſtotele diſcutitur.*

Hinc iam explicatur definitio coloris ex Ariſtotele in hunc modum. *Color eſt extremitas perſpicui in corpore terminato.* Terminatum corpus vocat Philoſophus, in quo diaphaneitas propter admixtam opacitatem vltrà non peruadit, ſed in externa ſuperficie ſiſtit, ac terminatur. Vnde tale corpus, qua ex parte perſpicuum eſt, ſiue diaphanum, id eſt, quoad externam ſuperficiem, capax ſit illuminationis; qua verò eſt opacum, terminatum dicitur, ac proinde intimæ illuſtrationis incapax. Ait ergo Ariſtoteles colorem eſſe eam qualitatem, quæ in extremitate perſpicui corporis terminati hæret; perſpicui, inquam, vt ſic, quia videlicet color ipſe ad perſpicuitatem conducit. Adhuc tamen definitio obſcura eſt, minimèque ſufficiens, cùm non deſcribat veram coloris eſſentiam; præterquam quòd non in ſuperficie tantùm, ſed interiùs etiam color inſit, vt patet in ſanguine, lacte & ſimilibus. Quapropter nonnulli exponunt extremitatem metaphoricè ſumi in definitione pro perfectione, ſeu conſummatione; color ergo (inquiunt) definitur extremitas, id eſt, perfectio, ſeu qualitas, quæ opacum quidem corpus, prout tamen perſpicuum eſt, cōſummat, & perficit. Verùm metaphora illa à mēte Ariſtotelis aliena eſt, & in vniuerſum vitioſa in definiendo, vt ille in Topicis monet. Dicendum ergo fortaſſe non intendiſſe definire exactè colorem, ſed modo aliquo explicare, propriè verò definiri poſſe *qualitatem efficientem mixtum corpus quatenus perſpicuitatem aliquam habet opacitate terminatam.* Et hæc de prima parte quæſtionis.

Germana definitio.

5. *Pro 2. parte tituli de ſpeciebus colorum, ac primo de extremis opiniones duæ aduerſæ.*

Circa ſecundam eſt aduertendum inter colores duos eſſe extremos, albedinem, & nigredinem, inter quas aſſignari ſolet diſcrimen, quòd albedo proueniat ex abundantia luminis, exiguáque opacitate, nigredo verò è contra, quod ex effectibus oſtendi poteſt: vt enim lux diſgregat

A viſum, ſic & albedo; multùm ergo de luce participat. Nigredo verò quia congregat, exiguam participat. Habet tamen difficultatem hæc doctrina, nam ſæpe res denſiſſima, & opaciſſima alba eſt valde, vt patet in argento; è contra verò tranſparens, & rarior nigra eſt, vt patet in cornu nigro; non ergo hi colores proueniunt ex opacitate, aut lumine. Alij verò eos referunt ad primas qualitates calori tribuentes nigredinem, frigiditati albedinem, quod videtur experientiæ conſonum. Sed neque hoc ſatisfacit, cùm nullam conuenientiam habeant hæ qualitates cum illis. Item ex calore potiùs dimanaret albedo, quia calor virtus eſt ignis, qui vbi excellens calor eſt, B prædominatur: ergo & lumen, vel ſaltem albedo, quæ de lumine magis participat, potiùs dimanaret. Dicendum verò vtramque opinionem ex parte veram eſſe, nam cùm dicti colores conſurgunt ex mixtione elementorum; albedo quidem conſurget ex maiori participatione lucis ab igne, atque ex maiori conuenientia cum aqua, & aëre quoad tranſparentiam, & claritatem, vnde res aqueæ, vt nix, argentum, & ſimiles, albæ ſunt, nigredo verò conſurget ex prædominio terræ, opacitatéque illius, atque ex defectu luminis. Quare quòd res minùs denſa interdum nigra ſit, ab exigua participatione ignis, ac luminis naſcitur: calor autem nigredinem cauſat, cùm admiſcetur terreſtri materiæ, eámque exſiccat, atta- C men adiunctus humiditati generat potiùs albedinem, vt in lacte, & in nobis ſpeciatim calor flauam bilem adurit, & atram creat, quæ illam inficit, atque obfuſcat, in nobis enim mutatio coloris non raro prouenit ex abundantia humoris, ſed in ea re nihil eſt certum.

Authoris iudicium.

Inter has porrò extremas ſpecies plures ſunt mediæ, quæ ad ſex reducuntur, ſcilicet pallidum, rufum, flauum, rubeum, viride, ac liuidum; quòd ſi aliæ dari videantur, aut fortaſſe ſimplices non ſunt, ſed ex his mixtæ, aut ad eas reducuntur; ſex verò numerati colores, licèt medij dicantur, putandum non eſt ex extremis formaliter componi, ſed potiùs qualitates eſſe ſimplices, ſicut extremas, vt docet Ariſtoteles 3. *de* D *ſenſu, & ſenſibili*, ac patet, quia non fiunt ex mixtione remiſſorum extremorum, ſed reſultant per ſe ex propria elementorum mixtione, vt videre licet in nubibus, vbi diuerſi fiunt colores tam medij, quàm extremi ſecundùm diuerſas mixtiones lucidi, & diaphani ad opacum terminati; dicuntur ergo medij propter ſimilitudinem aliquam maiorem, vel minorem ad alterum extremorum, nam requiſita proportio inter lumen, & perſpicuum terminatum ad generationem albedinis, ex nimia opacitate, & magna luce conſtat, ad generationem verò nigredinis oppoſitum in extremis requiritur; ad cæteros deinde colores exigitur proportio media, vnde & medij appellantur; fa- E temur tamen aliquando etiam dari medium per participationem extremorum, veluti ſi albedo præexiſtens remittatur, miſceatúrque nigredo; tunc enim fuſcus ille color ſimplex non erit, ſed duo extremi in remiſſis gradibus.

6. *De medijs coloribus.*

Vltimò eſt aduertendum inter colores quoſdam eſſe veros, alios apparentes, vt Ariſtoteles notat *libro de coloribus, & de ſenſu, & ſenſibili, cap.* 3. *&* 3. *Meteor. cap.* 4. *Veri* ſecundùm rem dicuntur, qui ſubiectis inſunt; *apparentes*, qui tantùm in eſſe apparent, quales in columbarum collis; ſi enim ex diuerſo ſitu conſpiciantur, diuerſi apparent, quod non contingeret, ſi verè ineſſent, vtroſque autem diſcernendi regula difficilis eſt. Quis

7. *Colores alij veri, alij apparentes.*

In nubibus veros colores dari ſentit D.Thom. & alij.

Quis enim dicat, quales ſint colores apparentes in nubibus; hinc enim tam veri videntur, quàm qui inter nos ſunt; præſertim quia reperitur ibi cauſa ſufficiens ad cauſandum colorem. Vnde hãc partem docuit D.Thomas 3.*Meteor.cap.*4. quem Colonienſes, & alij ſequuti ſunt. Aliunde verò apparentes eſſe ſuadet, quòd citò tranſeant, & facili de cauſa mutentur; atque ita ſentiunt Venetus 3.*Meteor.* & Soncin.7.*Metaph.q.*9.*a.*1. Similiſque difficultas eſt de colore ex reflexione ſolaris radij à vitro colorato; verum enim colorem eſſe inde probari videtur, quòd permanens, fixúſque ſit, atque vndique idem ſemper conſpiciatur; aliunde verò minimè verus putabitur, quia illius cauſa nulla ſe offert, difficile ergo eſt veros colores ab apparentibus diſcernere.

Contra opinantur alij.

8. *Deciſio authoris.*

Dici tamen poteſt, ſi color ſemper, eodémque modo permaneat, verum eſſe, at ſi breui tranſeat, obſeruandam eſſe cauſam illius, quæ ſi proportionata generationi coloris iudicetur, verũ quoque colorẽ iudicandum eſſe, quantumlibet breui euaneſcat, atque huius generis eſſe colores iridis, & nubium, probabilius videtur, cùm ibi ea mixtio qualitatum, licèt diſſipatu facilis, concurrat, quæ in mixtionibus aliis magis permanentibus dari ſolet; ſi verò cauſa non appareat ſufficiens ad producendum colorem, maximè ſi ex parte rei viſæ non ſit facta variatio, ſed ideo tantùm varij colores appareant, quia potentiæ applicatio, ſitúſve fuit variatus, tunc planè deceptio quædam potentiæ eſt; ſicque ſentiendum de coloribus, qui in collo columbæ apparent, ac etiam de illo, qui per reflexionem lucis ex vitro colorato conſpici putatur, vt ſuprà etiã diximus, nam quemadmodum cùm obiectum album cernitur per medium rubrum, apparet rubrum ob confuſionem ſpecierum ipſius obiecti, atque medij, ita in præſenti caſu id quod reflectitur, ſplendor quidam tantùm eſt admixtus ſpeciebus vitri colorati, quæ intenſiores euadunt, atque vehementiores ex inflammatione, ſeu illuſtratione radiorum, quæ vitri ſpecies ſimul cum ſpeciebus lucis reflectuntur vſque ad viſum, vnde apparet ſplendor ille lucis coloratus. Qui plura de coloribus deſiderat, legat Pererium 2 *de Anima, c.*7. *quæſt.*2. ſed obſcurè ſatis loquitur, vt aſſolet.

CAPVT XVI.

Sitne vnum obiectum viſus, & quid ſit illud.

1. *Adæquatum potentiæ obiectũ quod?*

IN quæſtione hac certum eſt, viſum habere aliquod obiectum adæquatum, tale autem dicitur, extra quod ferri nequit potentia, ita tamen vt nihil intra eius ambitum ſit, in quod ferri non poſſit; omnis autem potentia adæquatum obiectum habet neceſſariò, imò & vnam rationem formalem obiecti ſibi adæquatam vendicat, à qua ſumat ſpeciem, & ad quam per ſe primò ordinetur; hoc ergo poſito difficultas eſt in aſſignando viſus obiecto. Nam cùm viſus tum lumen, tum etiam colores percipiat, non conſtat, an horum aliquod, an verò aliquid illis commune ſit obiectum adæquatum viſus, itémque an vtrumque æqualiter videatur, nécne?

2. *Notatio 1. pro reſolutione tituli.*

Ad huius difficultatis deciſionem priùs explicandum eſt quo modo lumen requiratur ad videndum; dupliciter enim, vt ſuprà notauimus, rem videri contingit, aut tanquam terminum viſionis, ſicut obiectus paries videtur, aut tanquam viam, ſicut videtur aër interiectus quaſi in

A tranſitu, cùm viſus non ſiſtat in re diaphana; certum ergo eſt eorum, qui in tranſitu videntur, lumen eſſe videndi rationem, ibi enim lumen primò, & per ſe conſpicitur. Difficultas ergo eſt de iis, quæ videntur vt termini, vbi rurſus notandum, quod terminat viſionem eſſe poſſe, aut lucidum tantùm, vt ignis, vel ſtella, aut etiam coloratum, vt paries. Dico iam primò. Obiectum lucidum videri poteſt ratione lucis tantùm ſibi inhærentis abſque eo quòd requirat lumen in medio. Probatur ex Ariſtotele *libro* 2. *de Anima, cap.*7. *text.*72. dicente, res quaſdam videri in tenebris, quod etiam experientia monſtrat, cùm à longinquo lucernam conſpicimus per denſiſſimas noctis tenebras. Reſpondet tamen Auicen-

Notatio 2.

1. Aſſertio ex Ariſtot.

Auicennæ euaſio, quæ placet D. Thomæ, & Caiet.

B na *libro* 6. *naturalium, part.*3. *cap.*3. hæc ipſa lucida illuminare medium, quantum neceſſe ſit, vt videantur, differentiámque ab Ariſtotele adductam inter ea, quæ in tenebris, aut in luce videntur, interpretatur quòd vtraque quidem videantur per medium lucidum, quædam tamen aliunde lucidum ſupponere, vt ſpecies imprimant, ideoque dici videri in lucido, quædam verò illud efficere, quæ propterea in tenebris videri perhibentur. Quam doctrinam videntur amplecti D.Thomas, & Caietanus *in citato loco* Ariſtotelis. Quod tamen non placet aliis aſſerentibus præfata lucida videri in tenebris, medio nullo colluſtrato, conſonátque experientiæ, nam oculi felium in cubiculo prorſus obſcuro conſpiciuntur,

Aliis diſplicet.

C qui tamen habere non videntur vim illuſtrandi totum cubiculum. Ariſtoteles quoque *de ſenſu & ſenſibili, cap.*2. ſcribit, *corpora nonnulla leuia, atque polita ad fulgendum in tenebris appoſita eſſe, non tamen ad lumen præbendum.*

3. *Authoris iudicium.*

De hac diſceptatione cenſeo actionem rei lucidæ duplicem eſſe, vnam productiuam luminis, alteram ſpecierum viſualium, quæ actiones non videntur ſubordinari, ita vt illuminatiua præcedat natura, ac diſponat medium ad ſpecierum productionem, nam ſicut ipſa illuminatiua immediatè fit circa ſubiectum omnino tenebroſum, ita & actio ſpecierum productiua poſſet immediatè fieri circa medium carens lumine, neque eſt ratio fingendi illuminationem medij prærequiri

D tanquam ſpecierum diſpoſitionem, & hoc eſt quod præcipuè intendimus in concluſione. An verò prædictæ duæ actiones ſemper ſeſe comitentur, ad rem non pertinet, éſtque vtrinque probabile; cùm enim vtraque actio fiat ſine contrario, procedátque à principio agente naturaliter, credi poteſt vtramque ſemper fieri ad æqualem diſtantiam. Aliunde autem apparet poſſe ad maiorem diſtantiam rem lucidam diffundere ſpecies, quàm lumen, cùm illa ſit lumine imperfectior, ac proinde minorem requirens virtutem, vt diffundatur ad maiorem diſtantiam: vtraque ergo pars eſt probabilis, ſed hæc vltima videtur probabilior, quam etiam confirmant adductæ experientiæ.

Species lucidæ aut colorati an pertingant, quò non accedit lux.

4. *2. Aſſertio tripartita.*

Dico ſecundò. Color, vt videri poſſit, ac imprimere in viſu ſpeciem, per ſe exigit, vt ſit illu-

E minatus, ex parte autem medij requirit lumen ex conſequenti magis, quàm per ſe, ex parte tandem potentiæ ſimpliciter non eſt neceſſarium. Hæc concluſio iure tribuitur D.Thomæ; licèt enim 1.*p. quæſt.*79. *art.* 3. *ad ſecundum* dubiè loquatur, attamen *quæſt.* 67. *art.*3. *ad* 3. abſolutè ſcribit lucem colores actu viſibiles efficere. Item *in* 1. *d.*45. *art.*2. *ad primum, & diſt.*48. *art.*2 ait in obiecto viſus colorem ſe habere vt materiale, & lucem vt formale. Idem repetit *in* 2. *diſt.*20. *quæſt.* 2.*art.*

1. Pars ſuadetur ex D.Thom. Albert. & aliis.

2.*art.*2.*ad ſecundum, & 1.contra gentes, c.*76.*& 2.2. q.*1.*art.*3. Idem docet Albertus *de ſenſu, & ſenſibili; tractatu* 2.*c.*1.*&* 2. aliis locis citatis præcedenti capite, aſſerentes colorem eſſe qualitatem diſtinctam à lumine, manereque abſente lumine; addit tamen in ordine ad viſum, colorem non eſſe in actu, ſed in potentia tantùm; fieri verò in actu à lumine, à quo vim accipit immutandi viſum. Idem opinantur Auicenna, Themiſtius, Ægidius, & Caietanus ſuprà citati, conſonat Ariſtoteles *textu* 18. *tertij de Anima*, dicens lumen facere colores actu, vtique viſibiles, quia antea erant in potentia. Sed exponunt aduerſarij, actu facere, quatenus abſque lumine non poſſunt videri. Sed non ſatisfaciunt, nam rem actu facere, eſt proprium formæ, diſpoſitio autem requiſita ex parte paſſi nec facit, nec conſtituit in actu ipſum agens. Idem præterea colligitur ex definitione coloris, dum dicitur extremitas perſpicui, &c. vbi colorem definit Ariſtoteles in ordine ad viſum, atque pronunciat eſſe illum tantùm in extremitate perſpicui, ſeu illuminati; color ergo per lumen conſtituitur in eſſe viſibilis, quod etiam ex toto illo capite tertio de ſenſu, & ſenſibili licet colligere. Tandem *lib.*2.*de Anima, c.*7. ſcribit oportere omnia viſibilia reduci ad vnum, in quo conueniant, non poſſunt autem reduci, niſi ad lumen. Accedunt quoque experientiæ ad hoc confirmandum, nam obiectum coloratum nunquam niſi illuminatum videtur, eóque perfectiùs, quo eſt illuminatius; ſignum ergo eſt, quòd ex ſe requirat lumen, vt poſſit videri. Præterea compertum eſt res lucidas per ſe eſſe viſibiles, neque indigere aliquo extrinſeco, vt videantur, vt ſolem, cæteraque aſtra, ignem, & ſi quæ ſunt alia per ſe lucentia, res autem coloratas omnes indigere illuſtratione; ergo lumen reuera complet rationem viſibilis etiam in ipſis coloribus. Quocirca arbitror ſicut color eſt, veluti vmbra, & participatio lucis, ita ex ſe habere inchoationem quandam viſibilitatis, atque ex ſe aptum eſſe, vt videatur, deeſſe tamen illi complementum virtutis, idque à lumine mutuari, atque adeò cum lumine ſibi inhærente complere vnum perfectum viſibile, in quo ſanè differt color ab aliis qualitatibus, quòd nec per ſe ſolæ, nec cũ luce poſſint videri; color autem ex ſe habeat vt poſſit videri, adiutus ſcilicet virtute lucis; ita ergo interpretandus venit Ariſtoteles, & quicumque aiunt colores per ſe eſſe viſibiles.

Item ex Ariſtot. varijs in locis.

Item ab experientia.

5. *2. Pars aſſertionis exponitur.*

Et hinc liquet ſecunda pars concluſionis, color enim non niſi per aërem illuminatur, & ideo eo ipſo, quòd illuminandum eſt obiectum, conſequenter medium erit illuminandum, quamuis id per ſe non poſtularetur. Itaque ſicut res lucida ex ſe viſibilis eſt, ſeu medium ſit illuminatum, ſeu tenebroſum; ita color illuminatus ratione luminis iam ſibi adhærentis euadit per ſe viſibilis, productiuuſque ſuarum ſpecierum per quodlibet medium; vnde, quòd hoc illuminatum ſit, accidentarium eſt, quamuis fortaſſe deſeruiat illuminatio medij, vt ſpecies efficaciores prodeant, adiuuando nimirum ipſius coloris actiuitatem. Atque ex his liquet probatio concluſionis. Nam color illuminatus, conſtitutus eſt tanquam quoddam lucidum: eodem ergo modo viſibilis erit, ac res lucida; quòd enim ex ſe habeat lumen, vel ab alio, nihil refert; luna enim viſibilis eſt per medium etiam non aliunde illuminatum, licèt non à ſe, ſed à ſole luceat; quare ſicut res lucida per ſe non requirit medium illuminatum, ita nec coloratum lumine perfuſum illud requirit. Et confirmatur experimento, nam res colorata, lumineque affecta ſui

Conficitur iam illius probatio.

Confirmatur.

A ſpeciem fundit per interiectum aërem, etiamſi totum non illuſtretur, cùm videatur ab exiſtente in obſcuro receſſu, vt experientia demonſtrat; non ergo medij illuſtratio per ſe requiritur. Quòd ſi contendas medium ſemper illuminari ſaltem remiſsè, hinc colligemus id per ſe non requiri ad viſibilitatem obiecti, alioquin diminuta in medio luce viſio fieret imperfectior; ſiquidem ſtante ſubiecto imperfectè diſpoſito, forma debilior illi imprimetur; nunc autem licèt lumen minuatur in magna medij parte, dum non remittatur in obiecto illuminato, æquè perfectè ipſum conſpicimus: ergo ſignum eſt illuſtrationem medij per ſe non requiri, vt color illuſtratus ſit actu, ſeu in potentia proxima viſibilis. Et hinc patet etiam vltima B pars concluſionis. Nam ſi lumen ex parte organi poſceretur, id eſſet maximè, quia in eo recipi deberent ſpecies, ac per illud pertingere ad potentiam quaſi per medium, ſed ex parte medij non requiritur, vt oſtendimus: ergo neque ex parte organi, idémque probatur ex aliis argumentis iam poſitis.

3. Pars aſſertionis ſuadetur.

6. *1. Corollarium ex aſſertionibus colligens reſolutionem capitis.*

Ex dictis colligitur deciſio præſentis capitis, nimirum obiectum adæquatum viſus eſſe lumen, & quicquid ex vi luminis manifeſtatur, ſeu res illuminata, vt ſic. Patet ex dictis, quia quicquid eſt viſibile, fit actu tale, & completè, mediante lumine; ſolet verò aliquando color dici obiectum viſus adæquatum, vt patet in D. Thoma ſæpe 1.2.*q.* 8.*art.*2.*q.*10.*art.*2 *&* 1.*p.q.*19.*art.*3. minus propriè C tamen nomine coloris extenſo ad lucem, quod præſtat etiam Ariſtoteles *libro de coloribus, & lib.*2. *de Anima, textu* 69.*& de ſenſu, & ſenſibili, c.*3. dum ait lumen eſſe colorem perſpicui. Alij aſtruunt viſibile eſſe obiectum adæquatum viſus intelligentes per viſibile rationem quandam communem à calore, & luce abſtrahibilem, ſed hoc modo idem ferè per idem explicatur, quare ne circulus fiat, ad ea quæ *lib.*2.*cap.*2. de ſpecificatione potentiarum per obiecta formalia diximus, recurrendum erit.

*Cõſulatur author tractatu de fide diſp.*3.*ſect.*2.*n.*7

7. *2. Corollariũ diuiſionem viſibilium continens.*

Secundò ſequitur intelligentia diuiſionis, quam Ariſtoteles attulit viſibilium in luce, in tenebris, in vtrolibet, quæ ſanè fit ſecundùm ea quæ viſibilibus accidunt, per ſe enim requirunt eſſe actu illuminata, quòd verò in hoc, vel illo medio cer- D nantur, conditio eſt accidentalis quædam: namque ex ſe lucent, ideoque per tenebroſum medium videri poſſunt, alia ab extrinſeco illuminantur, vt colores, vnde per medium videntur, quod ſimul cum eis illuſtratur; quædam denique, quia parum luminis habent, vt quercus putrida, nocticulę, oculi feliũ, piſcium ſquamæ, ac ſimilia perpolita, quæ ideo in tenebris ſolùm diſcernuntur, quia cùm medium perfectè illuminatur, abſorbentur à maiori luce, vt etiam aſtra fulgente ſole; vnde quæ pleniùs lucent, vt ignis, noctu, ac interdiu poſſunt videri, quamuis etiam hæc duo membra reſpectu diuerſorum confundi poſſint, vt exemplis eſt facile videre; credunt tamen alij ea quæ ſolum in te- E nebris videntur, lucem non habere, ſed qualitatẽ, lucem, & colorẽ eminenter continentem, quæ interdiu apparet color, eo quòd à diuino lumine offuſcetur. Ita citatus Themiſtius. Ea tamen eminentia minimè intelligitur; quare dicendũ huiuſmodi res lucentes participare aliquid lucis ſecundũ partes magis perſpicuas, & aliquid coloris ſecundùm magis opacas; noctuque videri ſecundùm priores tantùm, eo quòd poſteriores tunc perfectè nõ illuminãtur, interdiu verò conſpici ſecundũ ipſas poſteriores tantũ, quia iam ſatis illuminãtur, priores verò nõ conſpici, quia à diurna luce abſorbentur.

Themiſtij opinio de lucentibus in tenebris.

D. Thomæ, & aliorum verior opinio. Ita S.Thom.3. *de Anima,text.*72.vbi Commentator,Nyphus,Albertus,& Thienenſ.latiúſque idem Albert.*ſumma de homine,fol.*95.

8. *3. Corollarium de interiecta diſtantia ad videndum* Vltimò ſequitur ex dictis,quale debeat eſſe medium ad videndum;requiritur enim nonnulla inter viſibile, & viſum diſtantia, oſtendit ſiquidem experientia, viſibile ſuper viſum poſitum non videri,diſtantia verò cùm nunquam ſit vacua,occupari debet à corpore ſolùm diaphano;corpus namque opacum productioni ſpecierum obſtaret,ſi tamen diſtantia inanis eſſet, obiectúmque viſibile ſufficienter illuminatum,& viſus etiam ſpecie inſtructus,ac debitè applicatus poſſet fieri viſio,quia nihil eſt quod ad videndi actum ampliùs requiratur; medium enim plenum ad ſpeciei productionem,conſeruationémque in oculo ſolùm requiritur. *Conſule authorē diſp.18.Metaph. sect.8.n.19.* Circa hæc tamen difficultas reſtat de iis qui per medium denſum, & opacum inſpicere dicuntur,quod minimè credo, aut ſi verum eſt, cauſam ignoro,conſulatur Veracruz *lib.2.*Ægid.*Theoremate* 13.Albert.*lib.21.de animalib.*vbi de lynce agens ait fabuloſum eſſe,quod viſu peruadat ſolida,& opaca corpora. *De hac difficultate Conimb. lib. 2.de anim. c.7. q.vlt.*

CAPVT XVII.

Vtrùm viſio fiat extramittendo, an intus recipiendo.

1. *Sententia Platonis* Diximus de obiecto viſus;de ſpeciebus autem illius nihil dicendum ſupereſt,præter ea quæ dicta ſunt in præcedentibus, de actu verò ſpecialis manet difficultas propter antiquam Platonis opinionem, viſionem non fieri intra oculum per receptionem alicuius qualitatis, ſed fieri potiùs per emiſſionem quorundam ſpirituum.Ita docuit Plato *in Timæo*, ſequiturque Aulus Gellius 5. *lib. noctium Atticarum,* Alcinous *lib.de decretis Platonis,* Priſcianus Lydus *lib. de phantaſia*, Plotinus *lib. de viſione*, & nonnulli ex perſpectiuis,id quod diuerſis modis explicatur; quidam ergo aiunt oculos emittere ſpiritum lucidum, ac per illum alterare medium, inde verò vſque ad viſibile pertingere quendam ſplendorem, commiſcerique ſpeciebus viſibilibus,atque ita perfici viſionem abſque vlla reflexione ad oculum; ſed non ita Plato,vt adnotauit Galenus 7. *de placitis*, *in fine*, non enim negat ille ab obiecto deuenire ſpecies vſque ad viſum, vt patet *ex Theteto*, *& ex* 6. *libro de legibus*, eaſdémque admittit Galenus ipſe Platonem ſequutus *ibidem*, *& lib.* 10. *de vſu partium*, *in fine*, *& lib.* 1. *prognoſtico. cap.* 19. Aliter ergo explicatur Platonis ſententia, viſum in primis emittere lucem vſque ad obiectum viſibile,quò cùm appulerit, regredi ſimul cum ſpecie vſque ad oculum, ibique peragi viſionem. Ita Galenus, Plutarchus *lib.* 4. *de placitis*, *cap.* 13. Gregorius Nyſſenus 4. *de viribus animæ*, *cap.*2. Nemeſius *de natura hominis*, *cap.* 7. Macrobius 7. *Saturnalium*, *cap.* 14. Addunt alij lucem emiſſam ab oculo, ſpiritibúſque delatam non peruenire ad viſibile, ſed ad certam vſque diſtantiam ſpatij,ad quam etiam ſpecies viſibiles occurrant,quæ ſpiritibus commixtæ reuertantur ad oculum,vt ibi viſio perficiatur. Alij denique explicant primùm omnium recipi in oculo ſpecies intentionales, deinde verò egredi ſpiritus ab oculo per aërem vſque ad certam diſtantiam, in illiſque eſſe facultatem formandi viſionem, & ideo egreſſos ab oculo, cùm ſufficienter approximantur obiecto,formare viſionem in aëre ipſo; opinionem hanc ita explicatam ſequitur Valles *lib.*2.*cap.*28.

1. Modus illam explicandi. *Non eſt conſentaneus Platoni.* *2. Explicandi modus.* *3. Modus explicandi.*

A Sit tamen concluſio.Receptis in oculo ſpeciebus ibidem formatur viſio abſque illius rei emiſſione.Hæc eſt ſententia Ariſtotelis,quam latè probat de ſenſu,& ſenſibili *c.* 2. ſequunturque omnes Ariſtotelici; atque ita probatur,nam oculus recipit ſpecies ab obiecto, & per hanc receptionem obiectum coniungitur potentiæ viſiuæ, quæ proinde conſtituitur in actu primo ad videndum:ergo ſatis habet,vnde in ſe formet viſionem;omnia verò alia,quæ adduntur,figmenta ſunt, ac ſuperflua. Maior & ab aliis conceditur,& ſuprà eſt probata, ac confirmatur.Nam ad ſenſationes omnium aliorum ſenſuum nihil aliud requiritur,quàm coniunctio cognoſcentis potentiæ,cum cognoſcibili,quæ in ipſa potentia fit,mediis ſpeciebus,in eadémque B formatur ſenſatio, neque in tali aliquo ſenſu inducitur neceſſariò emiſſio alicuius rei; ergo neque in viſu eſt confingenda. 2. *Vera aſſertio.*

Secundò arguitur,expugnando oppoſitã ſententiam,nam vel id,quod emittitur,eſt ſubſtantia, vel accidens,ſi ſubſtantia(vt Plato,& alij vidẽtur aſſerere,dum ſpiritus quoſdam emitti aiunt) aut talis ſubſtãtia generatur in aëre,quod euidenter falſum eſt,cùm inter videndum aër non corrumpatur,aliquidve de nouo generetur; aut ea ab oculis egreditur,ſicque tempus nonnullũ ponet vſque ad obiectum,cùm tamen etiam,quæ nimium diſtant, vt aſtra tam citò conſpiciantur,quã quæ ſunt proxima,quod manifeſtũ ſignum eſt nullam vtrobique localis delationis moram conſumi. Arguit etiam C optimè Ariſt.quoniam ad videndum rem nimiùm diſtantem neceſſarium foret expendere magnam ſpirituum vitalium copiam,qui vel vnico actu videndi conſumerentur omnes.Præterea ſpiritus,cũ ſint corpuſcula,diſſipãtur facilè,nec poſſent rectâ ad multam diſtantiam peruenire,flante præſertim vento,potiúſque interdum cõtingeret videri rem, ad quam non intenderet, ſi fortè ventus ad illam produceret ſpiritus.Quod ſi dicas,ſpiritus pertingere ſolùm ad diſtantiã,in qua conſeruari poſſint ab emittentibus oculis;ergo in tota reliqua diſtãtia, quæ poterit eſſe multo maior, fiet viſio ſine emiſſione:ergo etiam poſſet fieri abſque vlla in reliqua parte. Habet præterea euaſio hæc abſurda, quæ patefient in 3.argum.multaque ex illatis non D poteſt effugere.Eſt quoque ſpecialis difficultas in viſione per vitrum, quod ſpiritus illi nequeunt penetrare, nec recurri poteſt ad poros; tum quia non ſunt adeò ſubtiles, cùm nec ignis ipſe ſubtilior vitrum peruadat,tum etiam quia pori rectilinei non ſunt,vt oporteret ad viſionem. 3. *Probatur 2. per dilemma.* *Prior pars dilemmatis multipliciter vrgetur.*

Si verò dicatur(quæ erat altera dilemmatis pars) non emitti ſubſtantiam, ſed accidens; fingi certè nequit quidnã ſit præter lumen aliquod,vel ſplendorem;quod refellitur, primò,quia aliàs in tenebris poſſet fieri viſio oculis diffundentibus lumen ſuum, cùm contra experientiam ſit hæc luminis diffuſio vſque ad viſibile; lumen quoque tale remiſſum valde eſſet, ideoque ſole plurimũ lucente, ab oculo non poſſet emitti, cùm præueniretur ab E agente fortiori, atque adeò non poſſet fieri viſio. Denique quorſum eſſet illa diffuſio luminis, non certè ad illuminandum obiectum,nam aliunde illuminatum eſſe oportet, alioquin non videbitur; non etiam ad illuminandum medium, vel potentiam,vt conſtat. Fictitia ergo eſt accidentis emiſſio. Vnde licèt oculi aliquantulam vim habeant emittendi lumen,illa certè emiſſio per ſe non concurreret ad viſionem,ſed tantùm per accidens. 4. *Vrgetur altera dilemmatis pars*

Tertiò principaliter arguitur;nam in opinione hac Platonica,vel viſio fit extra oculum,vel intra, nó extra.Primò,quia viſio,cũ ſit actio immanens, fieri 5. *Probatur 3. principaliter per alterum dilemma, vrgeturque 1. membrũ tripliciter.*

A fieri debet in ipſo cognoſcente. Secundò, quia ſi
fortè in externo aëre fieri ponatur, vel ab ipſo ef-
fectiuè fieret, media accidentali virtute recepta ex
oculo, & ſic aër ipſe viſionem eliceret, quod eſt
abſurdiſſimum, vel ab ſpiritu emiſſo fieret tan-
quam ab inſtrumēto oculi illum emittentis, quod
certè emiſſionem ſupponit iam expugnatam; præ-
terquam quòd non ſaluatur ratio vitalis actus,
quem oportet fieri immediatè à vita, quam ſpiri-
tus non habet. Tertiò, viſionem extra potentiam
prope obiectum fieri eſt impoſſibile, maximè cùm
res etiam diſtantiſſimæ videantur; fieri autem in
medio interuallo ſic impugnatur; quia iam ab eo
loco res diſtans concipietur abſque emiſſione vſ-
que ad ipſam; finge ergo ibi eſſe videndi poten-
B tiam, tunc exerceret planè intra ſe viſionem citra
illius rei emiſſionem, ſemel autem data rei diſtan-
tis viſione intra potentiam, fatendum neceſſariò
erit ſemper ita poſſe fieri, cùm eadem ſit ſemper
ratio, reliquaque omnia ſuperflua ſint; maximè,
quia diſtantia, ad quam oculus poteſt emittere ſpi-
ritus, curta eſt; inde verò vſque ad obiectum ſatis
magna. Vnde ſi ex hac magna videre poteſt abſ-
que emiſſione, poterit ſimpliciter ſine vlla.

6. *2. Membrum dilemmatis etiam impugnatur.*

Quòd ſi tandem dicatur viſionem fieri in ocu-
lis, per regreſſum tamen ſpirituum ad illos, in
primis talis emiſſio, ac reflexio ſuperflua erit; per
illam quippe potentia non roboratur, ſed exhau-
ritur potiùs, obiectúmque tali non indiget emiſ-
ſione ad multiplicandas ſui ſpecies, quia de ſe ha-
C bile, ac ſufficiens eſt ad id munus. Vlteriúſque ar-
guitur in hunc modum. Vel emiſſio à potentia vſ-
que ad obiectum viſibile pertingit, indéque regre-
ditur, vel vſque ad certam partem medij vbi oc-
currunt ſpecies, indéque reuertitur ad potentiam;
hoc ſecundum merum eſt figmentum; tum quia
nihil cogit reflexionem fieri, cùm nec ſit obſtacu-
lum alterius procedendi, neque actio libera ſit, vt
poſſit per ſe regredi; tum etiam, quia ſi ſubſtantia
illa ab oculo emiſſa, cùm primùm ad ſpecies ap-
pellit, eas reuehit, ſanè oculo in ea diſtantia collo-
cato, ad quam obiectum diffundere valet ſpecies,
non fiet viſio extramittendo, quare cùm obiectum
ad magnam vſque diſtantiam illas diffundat, ſu-
perflua erit emiſſio ſpirituum à potentia. Iam pri-
D mum illud, quòd ſcilicet emiſſio, ſeu actio poten-
tiæ pertingat vſque ad obiectum viſibile, & inde
regrediatur, falſum eſt, quia ad obiectum nimium
diſtans non poteſt talis actio pertingere, ac regre-
di tam vehementer, argumentaque ſuprà facta hîc
etiam habent locum. Denique ſententiam noſtram
multi perſpectiui demonſtrant, inter quos Vitelius
lib. 3. *perſpectiuæ, propoſitione* 5. & 6.

7. *Obiectio 1. contra aſſertionē diluitur.*

Sed obſtat huic cōcluſioni primò Ariſt. *Meteor.*
*c.*4. vbi adducens experientiam de Antipheronte,
cuius ſemper ante oculos idolum verſabatur, cau-
ſam reddit, quòd viſus ob imbecillitatem aërem
propellere non poſſet, vbi apertè ſentit emiſſionē
fieri ex parte viſus. D. Thom. *ibid.* occurrit, Ariſt.
cauſam reddere ex ſcientia perſpectiuorum ſui ęui.
E Alij aliter reſpondent, dici fortaſſe poſſet, licèt vi-
ſio per extramiſſionem non fiat, oculos tamen
emittere ſui ſpecies, ſicut res alias viſibiles, & de
hac ſpecierum emiſſione loquutum eſſe Ariſt. cùm
dixerit factam ibi fuiſſe reflexionem in aëre tan-
quam in ſpeculo, adeò enim imbecillo aſpectu erat
Antipheron, vt qualiſcunque aëris denſitas eſſet
pro ſpeculo, maximè ſi ex ipſius oculis humor ali-
quis difflueret, quo aër magis craſſeſceret. Adde,
Antipherontem non oculis, ſed fortè læſa imagi-
natione, ſolitum ſeſe velut ſibi in aëre aduerſum
contueri, ac ſi viſu conſpexiſſet.

Secundus locus Ariſtotelis habetur *lib.* 5. *de* 8.
*gener. animal. c.*1. oculos prominentes non poſſe tam *Obiectio 2. ſoluitur.*
procul cernere, quàm qui in cauo ſunt poſiti, quia
horum motus, inquit, in vaſtum non diſſipatur,
ſed rectà meat, vbi videtur emiſſionem aliquam
oculis tribuere. Reſpondetur Ariſtotelem loqui
de immutatione à viſibili in viſum, quæ magis
vnitur, quando oculos in cauo poſitos alterat,
quod Ariſtoteles planè explicauit dicens, ſi ab ocu-
lis veluti fiſtula quædam ad rem vſque cernendam
porrigeretur, nulla ex parte diſſoluendum motum,
qui à re viſibili proficiſceretur, & ad hoc inſtitu-
tum ſubdit, nihil referre, an viſus cernere dicatur
exitū, vt quidam ſentiebant, quaſi dicat talem ſen-
tentiam non eſſe neceſſariam ad illius rei ratio-
nem reddendam; cauſam ergo eſſe, quòd oculi in
cauo immutentur à paucioribus obiectis; pro-
minentes verò immutantur à pluribus, ſicque diſ-
ſipari, debilitaríque vim cernendi, qua etiam ra-
tione ad videndam rem à longè palpebras claudi-
mus, aut inſpectoriam fiſtulam oculis applicamus,
vt à ſola re, quam videre intendimus, quantum
fieri poſſet, oculi immutentur.

Ratione præterea contra hanc concluſionem 9.
arguit Valles. Si viſio perficeretur in oculo ſine *Obiectio 3.*
emiſſione ſpirituum, non poſſet oculus diſcerne-
re magnitudinem, ac diſtantiam obiecti, quod eſt
contra experientiam. Declaratur maior, quia di-
ſtantia per propriam ſpeciem non diſcernitur, nec
verò per modificationem ſpeciei proprij ſenſibilis,
cùm ſpecies non aliter obiectum remotum, quàm
propinquum repræſentet; non ergo reſtat via di-
ſtantiam cognoſcendi, niſi per emiſſionem; idém-
que argumentum fit de magnitudine, non enim
poſſet diſcerni magna vel parua, niſi per emiſſio-
nem propinquior fieret viſio vni corpori, quàm
alteri. Confirmatur. Nam oculi plura, vel multo *Confirmatur.*
tempore contuendo laſſantur, idque non aliunde,
niſi quia videndo ex ſe nonnihil emittunt. Argu- *Obiectionem hanc*
mentum poſitum petit quidem difficultatē opti- *æquè contra op-*
mam, non quæ ex noſtra ſententia oriatur ſpe- *ponentem milita-*
cialiter, ſed quæ communis ſit, atque in Valleſij *re oſtenditur.*
opinione multo maior, nam ſi viſio ſit intra ocu-
lum, ſiue præcedat emiſſio aliqua, ſiue nulla, idem
perſiſtit argumentum. Si verò ſit extra oculum, vt
dictus author opinatur, vel ea ſit in contactu rei
viſibilis, vel in medio; primum non concedit; nec
verò poteſt, aliàs nunquam deciperetur oculus cir-
ca diſtantiam, & magnitudinem rei, ſi iuxta rem
ſemper format viſionem; ſecundum ergo conce-
dit, ſícque reſtat eadem argumenti difficultas.
Nam à diſtantia reliqua vſque ad obiectum, quo
quæſo pacto diſcernitur illius magnitudo, atque
diſtantia? cúmque ipſe velit neutram diſcerni poſ-
ſe per modificationem ſpeciei; nulla ipſi reſtat
via ad difficultatem propoſitam ſoluendam. Præ-
terea, quo modo quæſo poſſet viſus diſcernere vi-
ſibile diſtantius alio? Tandem de auditu eſſet ea-
dem difficultas, cùm etiam agnoſcat diſtantiam,
neque audiat extramittendo; atque idem de ſen-
ſibus aliis vrgeri poſſet.

Quocirca ad difficultatem dicendum primò, 10.
extenſionem, & magnitudinem rei non vide- *Duo certa præ-*
ri per ſpeciei extenſionem, & magnitudinem, *mittuntur ad ſo-*
nam per ſpeciem minimam videtur magnus *lutionem 3. obie-*
mons, & ſæpe ſpecies repræſentat rem maiorem, *ctionis.*
quàm ſit, vt patet in ſenum inſpicillis. Secun-
dò dicendum, magnitudinem, & diſtantiam non
videri per proprias ſpecies, vt *in cap.* 8. oſten-
ſum eſt, ſed videri per modificationem ſpecierum
cuiuſque proprij ſenſibilis. Sed nunc reddenda
cauſa, quare res appareat ſæpe maior, aut etiam

Affertur communis perſpectiuorum ſolutio.

minor, quàm ſit. Communis reſponſio perſpectiuorum eſt ſpecies emitti ab obiecto per modum pyramidis, cuius baſis ſit in obiecto, finiatúrque in pupilla per modum cuſpidis, ſiue anguli: quo igitur angulus maior eſt, vel minor, hoc eſt, obtuſior, vel acutior, eo obiectum maius apparet, aut minus. Ita quoque reſpondent Albertus 2. *de Anima, tract.* 3. *cap.* 14. D. Thomas *lectione* 15. *text.* 74. Reſponſio tamen difficultatem habet. Nam vel ſpecies deſcribunt angulum in determinato puncto medij ſolùm, & hoc dici non poteſt, aliàs ab illo ſolo puncto videri poſſet obiectum; vel deſcribuntur anguli in omnibus punctis ac partibus medij, eſséntque proinde infiniti, quod abſurdum videtur. Sed negandum eſſe abſurdum deſcribi in qualibet parte medij, à qua videri poteſt totum obiectum, atque adeò infinitos in potentia, cùm omnes ſint veluti partes vnius ſpeciei repræſentantes ſingulæ totum obiectum, vt *cap.* 2. diximus.

Inſtantia remouetur.

11\.
Vrgentior inſtantia cõtra perſpectiuorum ſolutionem.

Maior ergo difficultas inſurgit ex hac reſponſione; nam ſi data ex angulis cauſa vera eſt, planè variatâ aliquantulùm diſtantiâ, variaretur & viſio magnitudinis obiecti, cùm angulus in maiorem, vel minorem variaretur, atque adeò obiectum ipſum maius, vel minus appareret; conſequens verò eſt contra experientiam; nam in qua diſtantia obiectum eſt ſufficienter approximatum, cernitur illius eſſe magnitudinis, quam verè habet non maioris, neque minoris. Præterea iam inde ſequeretur, exiſtente duplo maiori diſtantia rem videndam fore duplo minorem, cùm angulus ſit duplo minor, quod tamen eſt contra experientiam. Denique ſequeretur res deſcribentes æqualem angulum in pupilla iudicandas ſemper æqualis magnitudinis, ac adeò rem exiguam propinquam oculo, magnam verò diſtantem iudicandas æquales, ſi in ea proportione ſtatuantur, vt ob inæqualem diſtantiam æquales angulos efficiant in eodem oculo.

12\.
Altera 3. obiectionis ſolutio ab aliis affertur.

Præter hæc ergo alij poſitæ difficultatis cauſam nolunt aſſignare ex angulorum diuerſitate, ſed ſpecierum, nam vſque ad certam diſtantiam (inquiunt) progreditur obiecti ſpecies repræſentans illud cum eadem quantitate & magnitudine, quam in ſe habet, deinde ab illa diſtantia vſque ad certum aliud punctum progrediendo ſpecies repræſentat obiectum idem ſub minori iam quantitate, & ſic in alia, atque alia certa diſtantia tot ſpecies multiplicantur in medio, quot ſunt medij ipſius partes, in quibus obiectum maius apparet, aut minus.

13\.
Proxima ſolutione reiecta verior affertur, conciliaturque cum perſpectiuorum ſolutione.

Sed hæc multiplicatio ſpecierum ſuperflua eſt, nec ſecundùm regulas philoſophiæ inducitur; vnde dicendum exiſtimo, intra certam diſtantiã, in qua obiectum eſt aptum producere perfectam ſui ſimilitudinem, repræſentari perfectè eius magnitudinem, ac intra totam illam diſtantiam perfectè videri, extra illam verò imperfectè, eo quòd ſimilitudo ſenſim debilior euadat, atque ita obiectum ſemper apparere minus, quàm verè exiſtat; hanc ergo imperfectionem ſpeciei explicabant perſpectiui per angulos. Atque hoc ipſum de diſtantiæ cognitione philoſophandum. Ad quam etiam maioris, vel minoris diſtantiæ cognitionem plurimùm conducit medij cognitio; apparet enim res tam diſtans, quàm medium interiectũ huius, vel illius magnitudinis apparet, vnde in conſpiciendo de nocte luminoſo facillimè decipitur viſus circa diſtantiam, eo quòd nihil interiectum conſpiciatur. Ad confirmationem reſpondetur oculum laſſari videndo propter attentionem con-

Ad confirmationem eiuſdem terræ obiectionis in 9.

A tinuam. & debilitatem corporis, ſicut & imaginatio fatigatur, quòd ſi fortè oculi emittunt aliquando ſpiritus, non id præſtant vt perficiatur viſio, ſed defluxus ille ſpirituum conſequenter ſe habet ex applicatione animæ vehementi.

CAPVT XVIII.

Quidnam ſit, & quale organum viſiuæ potentiæ, & potentia ipſa.

SVpererat quæſtio altera etiam de actu, ſicut præcedens, an cuiuſque rei viſæ duplex ſemper formetur viſio ob duplicem pupillam, an vna tantùm, ſed cognito priùs organo, ac loco vbi viſio formatur, in fine commodiùs conſtabit. In 1.
B quæſtione ergo præſenti nihil poteſt certa ratione haberi, ſed ex Ariſtotelis, & medicorum fide, ac præcipuè ab experimento anatomiæ ſupponenda ſunt aliqua circa compoſitiónem oculi, de qua re latè Veſalius *de compoſitione corporis humani, lib.* 2. vbi ponit in oculo tunicas quinque, & tres humores, & muſculos ſeptem, quibus in omnem partem mouetur; porrò muſculi non deſeruiunt proximè viſioni, cæci namque illos habent, mouent ſiquidem oculos ſicut videntes. Quare ad præſens inſtitutum non ſpectant.

Conſule Daudinum lib. 4. de partibus heterog. à c.38

Oculorũ tunicæ quinque, muſculi ſeptem.

Ad intelligendum ergo inſtrumentum proprium potentiæ viſiuæ, cogitanda eſt ſubſtantia oculi orbicularis inſtar oui, in cuius centro eſt 2.
C humor cryſtallinus appellatus, quòd ſit tranſparens, licèt mollior, & hæc eſt ipſa pupilla, circunſcribiturque pellicula, quaſi tunica ad illius conſeruationẽ apta, quæ tum aranea vocatur ob ſimilitudinem telarum aranei, tum etiam ſpecularis tunica, quia idonea eſt ad videndum. Hic porrò cryſtallinus humor ex parte immergitur humori alteri vitreo, vtpote molli, & ſplendenti, ſicut vitrea maſſa dum coquitur in fornace, circundatque cryſtallinum relicta anterius quaſi feneſtra circulari ad recipiendas ſpecies. Nonnulli tamen humorem hunc vitreum non diſtinguunt à cryſtallino, quòd illius nunquam meminerit Ariſtoteles, ſed maior fides eſt habenda Galeno, qui 10. *de vſu partium, cap.* 1. illum diſtinguit, da-
D túmque à natura ait in nutrimentum pupillæ, quæ apta non eſt nutriri ſanguine, vnde vitreum humorem ex interiori parte ambit tunica dicta reticularis, quia intexta eſt multis venis, & arteriis in modum retis, cuius munus, ait Galenus ſuprà *cap.* 2. eſt parare, miniſtrareque alimentum dictis humoribus, qui quoniam molles ſunt, neque venas habent, neque arterias. Poſt hanc verò tunicam ſequitur alia, quæ vuea nuncupatur, quòd ſimilis ſit vuæ follicudo, ambítque ex omni parte pupillam, vitreúmque humorem relicto ſolùm quaſi foramine, per quod cryſtallinus humor apparet; cùm enim vuea hæc tunica aliquo ſemper colore ſubobſcuro affecta ſit, vt in cryſtalloide congregen-
E tur perfectè ſpecies, non potuit eſſe omnino tranſparens, proindéque non debuit vndique pupillam tegere; atque à diuerſis talis tunicæ coloribus varij denominantur oculi, nigri, cæſij, caprini, flauidi, &c. huic contigua eſt alia tunica, quæ cornea dicitur, dura, & tranſparens ad modum laminæ corneæ cingens pupillam omni ex parte, dataque in propugnaculum. Præter hæc omnia eſt alius humor replens totam oculi cauitatem, qui albugineus dicitur, à colore datus ad humectandum, fouendúmque cryſtallinum, qui tandem cingitur tunica, quam

Oculi figuræ circularis ſunt.

Oculi pupilla ipſe eſt humor cryſtallinus.

Humorum, & tunicarum munus, compoſitio, & ordo in oculis.

Diuerſæ oculorũ denominationes vnde proueniant.

quam ordinatam vocant,ſeu pericranium; eſt verò fortis,& pinguis,aptaque ad tuendum memoratos humores omnes , & interiores tunicas,hæc deſumpta ſunt ex Galeno ſuprà, apud quem plura alia videri poſſunt.

3. *Ariſtoteles non omnes oculorum partes perſpectas habuit.*

Ariſtoteles porrò non omnia hæc aſſequutus fuit,nam 1.*de hiſtoria,cap.*9.*&* 4.*libro cap.*8.meminit tunicæ vueæ,& corneæ, *in libro* 5.*de generatione animalium* , *cap.*1. *ad finem* , indicans proximas eſſe pupillæ; aliarum verò nunquam meminit, quia multa de partium humani corporis fabrica, & diſſectione erant per id tempus ignota; quod vitium ætatis illius fuit, non hominis , vt ait Commentator *libro* 4. *de partibus animalium* , *cap. vltimo,& lib.*2.*Collectanearum,cap.*19.videndus verò eſt Theophilus *lib.*4. *de fabrica corporis humani*, vel alius *lib.*14.*cap.*7. Valuerde *lib.*7. Simon Portius *libro de coloribus oculorum* , *cap.*3. Piſſanus *in perſpectiua,propoſitione* 31.

4. *Organum potentiæ viſiuæ eſt pupilla,ſeu humor cryſtallinus.*

His poſitis communis ſententia Philoſophorum habet, proprium potentiæ viſiuæ organum eſſe pupillam,ſeu humorem cryſtallinum. Et hæc ſit præſentis capitis concluſio, quam tradit Ariſtoteles *citatis locis* ; ait enim in priori , *Humor, quo videmus,pupilla eſt*.Idem latè oſtendit Galenus 8. *de vſu partium*, *cap.*6. & patet tum ex ſubſtantia illius humoris , quæ eſt ad videndum aptiſſima, vtpote diaphana, rara, mollis, & tenera, atque adeò accommodata , vt illi imprimantur ſubtiles ſpecies ; tum præterea , quia omnia, quæ in oculo deprehendimus,illi deſeruiunt; ab effectu etiam idem confirmatur , læſa enim pupilla viſio impeditur , non impeditur autem , vel amittitur aſpectus , quòd alij humores lædantur, vt docet Galenus *lib.de morborum differentiis,cap.*6. *& de ſymptomatum cauſis* , *cap.*2. Philoponus , & expoſitores alij 2.*de Anima* , *cap.*2. hinc Piſſanus ſuprà *propoſitione* 36. ſcribit , ſi alij humores , vel tunicæ lædantur ſalua pupilla , poſſe viſum reſtitui,non verò ſi ſemel pupilla corrumpatur, vnde à natura in intimo , quaſi in tutiſſimo loco fuit repoſita.

5. *Viſionem non fieri in pupilla arguitur.*

Sed contra hanc concluſionem ſunt argumenta. *Primò.* Primum pupilla nigra eſſe conſpicitur ; ergo non poteſt eſſe organum viſus,nam per Ariſtotelem intus exiſtens prohibet extranei perceptionem. *Secundò.* Secundum,pupilla aquea eſt , atque humor quidam;organum autem viſus igneum eſſe oportet , cùm ſit puriſſimum, & maximè perſpicuum. *Tertiò.* Tertium , ſi pupilla organum eſſet , cùm duæ pupillæ ſint; potentiæ quoque viſiuæ eſſent duæ, atque etiam viſiones,ſicque res ſemper appareret duplex.

6. *Ad primum argumentum. Pupilla oculi cùm nigra non ſit, cur talis appareat.*

Ad primum negandum , pupillam nigri eſſe coloris;nigricantem verò apparere,quia propter humoris copiam penetrari non poteſt viſu , vt colligitur ex Philoſopho 5. *de generatione animalium* , *cap.*1. tunica autem vuea , quanuis colorata,non impedit viſionem , quia , vt diximus,non circundat anterius pupillam , ac proinde ſpecies quominus ad pupillam vſque perueniant , minimè impedit. Vnde ſpatium ipſum , quod ab vuea tunica anterius liberum relinquitur inſtar foraminis , anguſtius fit ſi oculis introrſum reprimatur,dilatatur verò,ſi emittatur,atque hoc non parum iuuat, vt orbiculus interior niger appareat. Iam tunica interior, & cornea dici ſolet ab Ariſtotele alba 5. *de generatione animalium* , *cap.*1. & alibi,non quia colorem habeat , ſic enim viſioni obſtaret,ſed propter tranſparentiam ; albugineus tandem humor nihil officit viſioni , quia neque medium eſt,neque organum.

7. *Ad ſecundum argumentum.*

A Propter ſecundum argumentum aliqui opinantur pupillam eſſe de natura ignea cum Platone,quod tenet Valles 2. *controuerſiarum cap.*26. ac præterea confirmant,quia oculus aliquando ſcintillare videtur, veluti cum in tenebris oculus digito comprimitur , aut caſu ad corpus aliud durum caput alliditur ; Ariſtoteles tamen *de ſenſu & ſenſibili* , *cap.*2. vult pupillam eſſe aqueæ naturæ,quod probat experientia, nam percuſſo oculo aqueus humor fluit , ac ſi fortè eruatur,apparet humor inſtar aquæ gelatæ,atque ideo natura iuxta hunc humorem alium adhibuit albugineum, vt illum iugiter humectaret , quòd hæc eſſet neceſſaria diſpoſitio illius organi : eſt ergo potiùs naturæ aqueæ. Idem repetit 2. *de partibus,cap.*10.

Pupillæ oculi aqueæ naturæ eſt,non igneæ.

B *&* 5. *de generatione animalium* , *cap.*1. videtúrque rationabilius , nam licèt ignis ſit magis lucidus, aérque magis diaphanus , attamen natura aquæ videtur aptior ad ſuſcipiendas ſpecies, atque etiam vt organum fixum ſit, & conſiſtat. Ad experientiam autem illam de ſcintillatione reſpondet Ariſtoteles,cauſam non eſſe,quòd ignis in oculis exiſtat,ſed quia,quod in eis nigricat,politum eſt, atque terſum,ideo fulget quodammodo , ac dum comprimuntur,exilire ab eis videtur fulgor ille; idémque experimur in corporibus aliis bene terſis , & politis, fulgent enim, quamuis naturæ igneæ non ſint , vt in fungis , & capitibus quorundam piſcium videre licet. Fortaſſe etiam fulgor ille oculorum prouenit ex emiſſione ſpirituum vitalium,qui ignei ſunt,& calidiſſimi,ideoque ſplendidi , apparet enim ſæpè ſplendor ille,

Oculi in tenebris compreſſi cur videantur ſcintillare.

C cùm oculi vehementer conantur ad videndum; vnde & facilè etiam laſſantur , vtpote ſpiritibus, qui exiliunt,deſtituti.Denique felium oculi tunc maximè ſplendent, cùm illi iraſcuntur , eo quòd tunc ſpiritus calidiſſimos,ac feruidos emittant.

8. *Nerui duo viſorij à cerebro ad pupillas proficiſcuntur.*

Circa tertium argumentum prænotandum,vidédi vim dimanare à cerebro ad pupillas per neruos duos,qui optici,ſeu viſorij appellantur;quorum vnus à parte dextera cerebri oritur , alius à ſiniſtra,paulatímque procedendo approximantur. Per hos ergo neruos puriſſima ſubſtantia,ac ſplédidus quidam ſpiritus communicatur à cerebro, organo viſus, vt perficiat viſionem. Ita Ariſtote-

D les 2. *de generatione animalium* , *cap.*4. Galenus *ſuprà,& 7. libro de placitis.* Hoc poſito Auicenna 6. *naturalium part.*3. *cap.*8. Cyruel.*lib.*1.*perſpect.c.*9. *concl.*6. Vitellius *lib.*3. *Theoremate* 2. & Albertus 2. *de Anima* , *Tractatu* 3. *cap.*14. aiunt viſionem fieri in confinio talium neruorum, ibíque reſidere potiſſimum videndi organum , vnde concludunt vnius rei tantùm fieri viſionem vnam.

In eorum congreſſu viſionem fieri qui putent.

9. *Refelluntur.*

Hanc verò ſententiam eſſe falſam demonſtrat Galenus 10.*de vſu partium,cap.*12.quod conſtat ex anatome duos illos neruos , neque in mutuo occurſu ſiſtere,neque ſimul rectà procedere, nec ſe interſecare,ſed poſtquã ſibi occurrerunt,illũ, qui à ſiniſtra parte cerebri procedebat,diuertere ad ſiniſtrũ oculum,qui à dextera diuertere ad dexterũ;

E quo fit, vt ſpiritus viſorij procedant per eos neruos ad pupillam vſque,ibíque forment viſionem, quare coniunctio illa neruorum opticorum non eſt propter vnicam viſionem formandam, ſed ob alias cauſas, quas Galenus proſequitur 10. *de vſu partium,cap.*14. quarum præcipua illa videtur, vt ſpiritus à cerebro manantes poſſint in alterum oculum commeare, ſi alter fuerit impeditus , cui etiam experientia ſuffragatur,nam ſi alter oculus claudatur,alter videt acutiùs, vt etiam notauit Ariſtoteles *ſectione* 31. *problematum* , *q.*4. de qua re latè Veſalius *lib.*4.*cap.*4.& Valuerd.*lib.*7.*cap.*3.

Nerui optici cur ante pupillas conueniant.

10.
Ad tertium argumentum in n.5.
Duæ viſiones in pupillis cur fiat, nec tamen duo, ſed vnum appareat obiectum.

Ad argumentum igitur concedimus potentiam viſiuam aggregari ex duabus, vel potiùs duas eſſe potentias, vt duas manus, conſequentérque duas viſiones formari, obiectum verò non apparere duplex, quòd oculi ſint in æquali ſitu, & ordine poſiti, ac ſimul, codemque modo immutentur ab obiecto. Ita Ariſtoteles 2. *de partibus, cap.9.* & Galenus *ſuprà.* Vnde ſi contingat inæqualitas aliqua in oculis, veluti ſi pupilla vna ſit altior altera, obiectum iam apparet duplex, quia nimirum oculi diuerſo modo immutantur, ideoque diuerſo modo vident obiectum, de quo Galen. *ſuprà* latiſſimè, & Ariſtoteles *ſect.21. problematum q.11. & 18.* Ex dictis verò omnibus conſtat, quid ſit potentia viſiua. Eſt ſcilicet qualitas in pupilla oculi reſidens, percipienſque lucida omnia per proprias ſpecies eorum, neque aliquid aliud de hac potentia dicendum ſupereſt.

CAPVT XIX.

Quid ſonus ſit, & quo modo, & in quo ſubiecto fiat.

1.
Diximus de potentia viſiua hactenus, dicendum ſequitur de auditu, & quoniam euidenti experientia conſtat illius obiectum eſſe ſonum, ideò primùm omnium natura ſoni inueſtiganda eſt, ac omiſſis argumentis ſit concluſio: Sonus eſt qualitas ſenſibilis proueniens ex violenta percuſſione, vel diuiſione in corpore apto ad illam recipiendam.

De 1. definitionis particula.

Quòd qualitas ſit, patet tum ex definitione patibilis qualitatis; nam ſonus paſſionem cauſat in ſenſu. Tum quia eſt accidens, & non alterius prædicamenti; ſi quis verò dicat eſſe motum, facilè conuincetur falſitatis, quoniam ratio motus ſaluatur integra abſque ſono, vt patet in motu cæli; accidentarius ergo eſt motui ſonus, quatenus ex illo reſultat aliquando.

De 2. particula.

Reliquæ particulæ definitionis, præter vltimam, explicant ſoni differentiam; pro qua notandum, ſi ſolus definiretur, vt ſenſibilis eſt, facilè declarari potuiſſe in hunc modum. Eſt qualitas immutatiua auditus per propriam ſpeciem, tamen quia ſenſibilitatis ratio in natura ſoni fundatur, ideo talem naturam præcipuè perquirentes plutibus verbis circũſcribimus; quòd ergo cauſetur ſonus ex violenta percuſſione, aut diuiſione, & non aliàs, probatur experientia; nam ſi cuncta quieſcerent, nullus cauſaretur ſonus; ſi item corpus lentè moueatur in aëre, ita vt aër ipſe ſine violentia diffundatur, non cauſabit ſonum; ſignum ergo eſt eſſe neceſſariam violentam motionem, quod Ariſtoteles expreſſit, dicens, *Quapropter ſi citò, vehementerque percutiatur, ſona; opus enim eſt, quòd percutientis motus diffuſionem præueniat aëris.*

Corpus vt ſonum cauſet, durum eſſe oportet.

Hinc colligitur corpus cauſatiuum ſoni durum eſſe oportere, quia mollia non commouent aërem vehementer, vnde aut nullum, aut minimum ſonum efficiunt.

2.
Obiectio contra proximè dicta diluitur.

Dices. Aër molliſſimũ corpus eſt, atque rariſſimum, cùm tamen vehementẽ cauſet ſonũ. Occurrendum aërem etſi mollem, & durum, eſſe tamen ſolidum, ſeu minimè poroſum, ideoque aptiorem ad cauſandum ſonum, quàm corpora duriora crebris aliàs caua poris, ad quos aër compreſſus recipitur ſine violentia, ſine qua aut nullus, aut minimus reſultat ſonus.

Læuigata corpora & concaua cur maiorem edant ſonum.

Aduertit etiam Ariſtoteles non quælibet dura corpora æquè ſonum efficere, ſed præcipuè læuigata, & terſa, quæ enim aſpera ſunt, partim prominentes, partim lacunoſas habent partes; vnde minùs ſonant, ſicut & poroſa, à læuigatis autem ob æquabilem ſuperficiem aër A percuſſus facile reſilit, ſonúſque proinde faciliùs cauſatur; iuuat etiam figura concaua ſuppoſita ſuperficiei læuitate, quoniam detentus ibi aër ſæpius ad latera repercutitur, proindéque diuturniorem, ac maiorem efficit ſonum. Conſtat ergo ſonum fieri ex ictu, & percuſſione vehementi, maiorémque cæteris paribus, quo magis dictæ conditiones læuitatis, figuræ, &c. intercedent.

3.
Dubium inſurgens ex data explicatione ſecundæ particulæ reſoluitur.

Petes, quo pacto motus, res adeò imperfecta, cauſare valeat qualitatem perfectiorem. Interrogatio hæc illos vrgebit, qui motum per ſe cauſare ſonum aſſerunt; ego verò arbitror eſſe tantùm conditionem requiſitam. Simile quippiam cernitur in proiectis, vbi ex vehemente contactu qualitas impulſiua reſultat, cùm tamen is virtutem B productiuam non habeat, ſed ipſe proiiciens, requirens nihilominus ipſum contactum tanquam approximationem.

Soni cauſa efficiens non motus ſed qualitas rei ſonanti inhærens.

Simile item videre eſt in calore, qui ex vehementi corporum motu reſultat, hic enim conditio ſola eſt, quam requirunt corpora vt vim ſuam calefactiuam exerant; ſic in præſenti virtus productiua ſoni eſt qualitas aliqua exiſtens in re ſonatiua, motio autem, & percuſſio eſt conditio neceſſaria;

Sonus eſt qualitas ſucceſſiua.

hinc verò colligitur ſonum eſſe qualitatem ſucceſſiuam, vtpote incipientem ad inceptionem motus, ac pullulantem cum reſiſtentia ſubiecti percuſſi, vel diuiſi, quæ ſucceſſio in voce conſtat apertè, ideo namque poteſt breuiori, & longiori tempore edi. Quare in ſono, ſicut in rebus aliis ſucceſſiuis, diſtinguendæ ſunt C partes, quæ in ſucceſſione conſiſtunt à continuatiuis earum: incipit ergo ſonus per vltimum non eſſe, & per primum non eſſe deſinit, totóque tempore intermedio, quo continuè durat, diſtinguendus eſt ſonus, qui in temporis partibus diuiduis inuenitur, & qui inuenitur in inſtantibus, non qui ſit completus ſonus, ſed compleat, terminétve partem præcedentem, & inchoet ſubſequentem, vniátque vtramque.

4.
Inſtantia remouetur.

Obiicies. Contactus ſonum efficiens incipit in inſtanti; ergo & ſonus. Antecedens patet, cùm contactus incipiat in primo non eſſe motus corporum ſe contingentium.

Sonus incipit immediatè poſt corporum contactum.

Sed neganda conſequentia, quoniam ſonus non in eo inſtanti eſt, in quo incipit contactus, ſed immediatè pòſt incipit; D ſicut & motus aëris qui ex tali contactu cauſatur, ſicut etiam in proiectis, & vniuerſum in his, qui reſiliunt per fortem contactum, impetus non in eodem inſtanti incipit, in quo contactus, ſed immediatè poſt tale inſtans.

5.
De vltima particula definitionis.

In tertia particula definitionis non explicatur determinatum ſubiectum ſoni, quia illud ſub opinione eſt, definitiones autem debent eſſe receptæ communiter, vnde ad explicationẽ illius particulæ quædam ſunt notanda, & alia dubitanda.

Notatio 1. pro illius expoſitione.

Primum notandum ex Ariſtotele 2. *de Anima, cap.8.* ſonum ſemper eſſe *alicuius ad aliquid, & in aliquo,* quia enim ad ſonũ requiritur motio, ideo neceſſatium eſt corpus mouens, ſeu percutiens, & aliud percuſſum, & hoc ſibi volũt verba, *alicuius ad ali-* E *quid;* requiritur etiã ſubiectum motus, in quo ſonus recipiatur, atque id eſt, *in aliquo.*

Notatio 2.

Secundò eſt aduertendum ſonum aliquando cauſari ex colliſione duorum corporum ſolidorum, aliquãdo verò ex diuiſione vnius, aliquando ex percuſſione aëris, vt in voce, & aliquando ex vehementi eius diuiſione, quos modos recenſet Albertus *ſumma de homine, p.2. in quæſt. quid per ſe ſonat,* vnde colligimus tria, quæ Ariſtoteles numerauit, percutiens, percuſſum, & medium, aliquando eſſe reipſa diſtincta, veluti cùm duo ſolida corpora in aëre percuſſa cauſant ſonum, quemadmodum in cymbalis

balis videre licet; aliquando verò tria hæc non diſtingui, ſed tantùm duo, vt quando ex motione aëris ſonus cauſatur, tunc enim id, ad quod, & id, in quo ſonus efficitur, ratione tantùm diſtingui poſſunt, & ideo *in 2. de Anima, textu* 78. dixit Ariſtoteles vno tantùm exiſtente non fieri ſonum, poſſe verò fieri exiſtentibus duobus. Quare quod vlterius *in textu* 79. ſcripſit fieri ex colliſione duorum ſolidorum in aëre, non tria exigit tanquam neceſſaria, vt Simplicius aduertit, falſúſque eſt Ægidius neceſſaria credens in perfecto ſono; vox enim datur ex ſola percuſſione aëris ad aſperam arteriam, vt infrà videbimus, quæ tamen perfectiſſimus eſt ſonus. Item vt *in textu* 87. ait Ariſtoteles, & lyra, & tibia ſonum habent vocis ſimilem, atque adeò perfectum, cùm tamen ex ſola percuſſione aëris reſultet. *Ægid. reiicitur.*

6. *Quæſtiuncula 1. pro eadem, particula enodanda.* His ſuppoſitis eſt primum dubium, quando motus cauſatur ex colliſione, vel diuiſione alterius corporis in aëre, an in ipſo hæreat ſonus, vel in corporibus diuiſis, aut inter ſe colliſis; ac ſimile dubium eſt quando ſonus fit ex percuſſione aëris, vel eius diuiſione, an ſonus ſit in ipſo aëre, vel in corpore diuidente, vel percutiente? Communis ſententia eſt ſonum tantùm eſſe ſubiectiuè in medio. Ita Albertus, Philoponus, Commentator, S. Thom. Ægidius, & vterque Caietanus *textu* 76. & 77. & alij communiter, fauétque Ariſtoteles *toto cap.* 8. inſinuans ſonum tantùm eſſe in aëre. Atque in principio illius ait, ea corpora habere ſonum in potentia, inter quæ, & auditum ſonus effici poteſt, vbi ea quæ dicit eſſe ſonatiua in potentia, non obſcurè explicat eſſe talia effectiuè, & non materialiter; fauet etiam experientia; nam impoſſibile videtur, ſonum eſſe in fidibus, vel in fiſtulis muſici inſtrumenti, vox etiam ſubiectiuè non eſt in arteria, ſed in aëre. Et ratio à priori pro hac parte eſſe poteſt, quia ſonus generari videtur agitatione vnius corporis; diuiſione, rarefactione, condenſatione, mutuáque ſucceſſione partium in eodem loco, atque ita ex natura ſua videtur poſtulare ſonus ſubiectum facile agitabile, huiuſmodi autem eſt aër, non corpus ſonans, quare, &c. *1. Sententia D. Thom. Alberti, &c.*

7. *2. Sententia oppoſita, eiuſque primum argument.* Oppoſitam nihilominus ſententiam tenent alij, quos refert *in 2. de Anima* Apollinaris *quæſt.* 21. probatúrque primò, diuerſa corpora ſe percutientia diuerſum efficiunt ſonum, quamuis vtraque in aëre parem ſubeant motionem, veluti ſi duæ inter ſe tabulæ lapideæ, ac duo item ligneæ æquali etiam vehementia collidantur: ergo illa corpora non ſunt nudæ cauſæ efficientes, ſed etiam ſubiectiuæ, ſi namque aër ſolùm eſſet ſubiectum, diuerſus ſonus non eſſet, cùm ſubiectum ſit idem, & motio eadem, vt ſupponitur. *2. Argumentum* Secundò ſi ſonus tantùm eſſet in aere, maior ictus aëris maiorem ſonum, & minor minorem ſemper cauſaret. Conſequens eſt contra experientiam, quia in altero cymbalo minor ictus interdum cauſat maiorem ſonum, quàm maior ictus in altero. *Euaſio præcluditur.* Si dicas id contingere ex diuerſitate rei ſonoræ, inquiram quid ſit rem eſſe magis, aut minùs ſonoram, an eſſe magis, meliúſve ſuſceptiuam ſoni? At hoc modo intentum concluditur. An fortè eſſe magis factiuam ſoni? at contra hoc procedit argumentum, quòd ſonus fiat mediante ictu, atque adeò hoc non exiſtente maiore, maior ſonus fieri non poſſit. Idem argumentum vrgetur in diuiſione papyri, vel panni ſciſſione, cauſatur enim ſonus omnino diuerſus, cùm tamen ſit eadem aeris motio. *3. Argumentũ.* Tertiò arguitur. Ex violenta A diuiſione aeris cauſatur ſonus ob illius tantùm violentam diſcontinuationem, atqui talis ſonus in aere tantùm ſubiectatur: ergo etiam quando violenter pannus, aut papyrus ſcinditur, diſcontinuatio partium in ipſiſmet ſonum introducet, par enim videtur ratio. *Euaſio triplicite excluditur.* Dicetur fortaſſe ſonum non cauſari ob diuiſionem, ſed ob velocem ingreſſum aeris inter partes diuiſas; quippe ne vacuum detur impetu vehementi accurrit, collidítque proinde partes alias, atque ita cauſat ſonum. Sed obſtare videtur tum experientia docens ſonum cauſari ex diuiſione ante aeris ingreſſum; tum, quia iam ſimilis fieret ſonus in omni ſciſſione æquè veloci: tum, denique, quia ſi ſonus ille fieret ex motu aeris, minimus foret, quia motus B ille eſt minimi ſpacij, cùm minima ſit panni, aut papyri craſſitudo, cùm tamen in aliis motibus aeris maioribus, tantus ſonus non ſoleat reſultare; ſtat igitur argumentum, nempe ſonum fieri ex violenta ſeparatione partium, in eíſque ſubiectari, atque adeo fore etiam cauſandum in vacuo ſonum ex ſimili aliqua corporis diuiſione, cùm partes illius ſubiectum eſſe poſſent reſultantis ſoni.

In hac diſceptatione mihi certum eſt ſonum præcipuè in corpore medio, qualis eſt aer, inhærere, cùm ipſe præcipuè agitetur, & moueatur. 8. *1. Pronunciatum* Id primò patet in cymbali percuſſione; licèt enim æs illud vniformiter, & conſtanter perſeueret, non ſic tamen ſonus, ſed potiùs quaſi per C diuerſos ictus à nobis percipitur; quia ſcilicet aer intra cauum æris hinc inde ad latera alliſus, variis ictibus varios reddit ſonos; cùm ergo varietas ſoni varietati moti aeris reſpondeat, credendum eſt hunc illius ſubiectum eſſe potiſſimum. Patet ſecundò, quoniam ratione ſolius figuræ capientis aerem fit maior ſonus, cæteris paribus; magis enim æs idem ſonat, ſi concauum ſit, quàm ſi expanſum; eademque ratio eſt de voce, echo, atque ſono inſtrumentorum muſicorum, ob cauitates enim aerem detinentes ſonus redditur maior: in aere igitur reſidet ſaltem præcipuè. *2. Pronunciatum* An verò aliquid ſoni ſubiectetur etiam in corpore ſonante, res obſcura eſt; conſentiendum tamen videtur communi opinioni, quæ experientiis adD ductis aliquanto ſuadetur.

9 *Notatio pro ſoluendis argumentis in n. 7.* Argumenta verò in contrarium facta ſolui poſſunt aduertendo ad efficiendum ſonum, eiúſque diuerſitates non concurrere ſolum aerem medium, ſed etiam incluſum in poris corporum ſe percutientium; in illo enim ſonus etiam recipitur. Item ex violenta corporis vnius diuiſione in aere incluſo cauſatur ſonus. Diuerſus denique modus percutiendi, ſeu comprimendi aerem inter corpora ipſa percuſſa, aut etiam diuidendi, diuerſitatem ſoni cauſat. *Ad 1. argumentũ* Ad primum igitur argumentum negatur, aerem internum, & externum eodem modo agitari, quando diuerſi reſultant ſoni. *Ad 2.* Ad ſecundum licèt ictus ſit æqualis; poteſt ſonus eſſe maior, propter diuerſam figuram, vel diſF poſitionem rei ſonantis, ex qua prouenit aerem percuti, reflectíque diuerſimodè. *Ad 3.* Ad tertium dic ſciſſionem non niſi propter aerem circunſtantem, vel propter incluſum in re quæ ſcinditur cauſare ſonum, neque in re adeò lubrica, & obſcura quærenda eſt maior euidentia.

10. *Quæſtiuncula 2.* Sed tunc reſtat ſecundum dubium, an ſonus tantùm poſſit fieri in aere, an etiam in aqua; & in alio corpore tanquam medio. *Quid in ea ſentiant Commentator. & alij.* Quidam id aeri tantùm deferunt, vt Commentator 2. *de Anima, textu* 76. Albert. *tractatu* 3. & 18. Philoponus *columm.* 1. Iauellus *quæſt.* 73. & alij, inſinuátque Ariſtoteles

Suaſio ex dictis Ariſtotelis.

ſtoteles *textu* 79. dicens ſonum fieri per repercuſſionem ad aerem; & *textu* 81. aerem eſſe qui facit audire, & 82. ſonatiuum dicitur, quod eſt motiuum aeris, & *text.* 88. omne, quod ſonat, in aere ſonare, & 4. *de hiſtoria, cap.* 9. ait animalia tam aquatilia, quàm terreſtria, quæ vocem, vel ſpiritum faciunt percuſſo, verberatóque aere id præſtare, ac ſigillatim per vniuerſa volatilia, & aquatilia diſcurrens oſtendere conatur ſonum fieri ex attritione ſpiritus, ſiue aeris. Item *ſectione* 11. *problematum, quæſt.* 6. dicit ſonum continuè fieri, quia aerem propellit, & *quæſt.* 29. ſtrepitum eſſe aeris affectionem, additque oſcitantes non rectè audire, quia per aures egrediens aer colliditur; & ſonus fit, qui exterioris ſoni auditionem impedit, & *quæſt.* 49. ſtrepitum eſſe ſpiritum quendam, id eſt, attritionem ſpiritus.

Ab experimẽto.

Experientia quoque ſuadetur hæc opinio. Nam piſces licèt ſub aqua magno excurrant impetu, non cauſant ſonum, maximè verò ſi in aquæ ſuperficie aerem attingant.

Ex ratione à priori.

Denique ratio à priori eſſe poteſt, quòd ad ſonum requiratur vehemens contactus corporum ſonantium, ac facilis diuiſio medij, quæ aptè concurrunt in aere, vtpote ſubtiliſſimo; aqua verò quia grauis eſt, & corpulenta, tam facilè diuidi nequit, aut impelli, vnde percuſſio vehemens non fit, priúſque excluditur aqua, quàm ſonus generetur.

11.
Contraria ſententia Auicennæ, & aliorum.

Eſt tamen alia opinio aſſerens ſonum cauſari etiam in aqua. Ita Auicenna 6. *naturalium*, 2. *part. cap.* 6. Theophraſtus & Simplicius, & Themiſtius 2. *de Anima, c.* 26. S. Thomas *textu* 79. & 83. Caiet. & Ægidius *ibidem*, colligiturque ex Philoſopho *textu* 79. ſcribente audiri ſonum in aere, & aqua, fauet experienta, lapides enim ſub aqua, aut demiſſus in puteo lebes, cùm terram attingit, ſonum efficit. Item ranæ ſub aquis ſonant, 4. *de hiſtoria, cap.* 9. demiſſa ſcilicet inferiori mandibula, aquáque modicè rupta in faucibus, vt *ibidem* philoſophatur Ariſtoteles. Naues etiam, & remigia ſub aquis ſonum cauſant, quem piſces percipientes fugiunt, 4. *de hiſtoria, cap.* 8. Ratio à priori erit fortaſſe, quoniam aqua omnes conditiones vendicat, quas aer, vt ſubiectum eſſe dicatur, namque & aqua mollis eſt, ac diuiſu facilis, impetuoſa, comprimíque poteſt violenter; eſt ergo ſufficiens ſubiectum ſoni, licèt minus idoneum, quàm aer.

12.
1. Pronuntiatum in hac quæſtiuncula.

In hac re dicendum videtur primò, præter aërem, ignem quoque ſubiectum ſoni eſſe, cuius tamen videntur authores obliti, omnes enim, aut aërem tantùm, aut aquam etiam ſubiectum ſoni ſtatuunt. Probatur tamen experientia, ſi quis enim violenter diuidat flammam, vel ſi intra illam corpora ſolida ſeſe percutiant, non minor cauſabitur ſonus, quàm in aëre. Ratio deinde rem confirmat. Etenim ignis rarior eſt aëre, & facilis ad diuidendum; ac reliquas vendicat conditiones propter quas aër ſubiectum ponitur ſoni.

2. Pronunciatum

Secundò dicendum aquam quoque eſſe ſubiectum ſoni, experientiæ quippe numero præcedenti adductæ vrgent, neque euaſiones ſolitæ ſatis faciunt, corpora intra aquam colliſa ſonare, quòd aquam moueant, vſque ad aërem; refragatur enim experientia; percipimus enim ſonum non ſuperno, ſed infimo loco. Neque item ſatisfacit cauſari ſonum ob incluſum aërem in poris corporum ſub aquis ſe collidentium, tum quia aër ille exiguus eſt, ſonus autem ſolet eſſe grandis, tum etiam quia aër in poris tunc nec commouetur, nec extra illos reſilit, ictúſque principaliter in aqua recipitur. Quocirca verius eſt ſonum quoque in aqua recipi.

3. Pronunciatum

Vnde colligo tertiò ſonum non tantùm in tribus dictis elementis fieri, ſed etiam in mixtis eandem diſpoſitionem habentibus, vt in liquoribus aquæ ſimilibus in modo ſubſtantiæ, quales in ſublimatoriis deſtillari ſolent, dummodo multæ non ſint pinguedinis, vt oleum. Nubes quoque apta videntur ſoni ſubiecta, quia aeri ſunt conſimiles.

13.
Ad motiua in num. 10.

Ad experimenta pro opinione priore reſpondetur, natantia ſub aquis non cauſare ſonum, quia ſine violentia diuidunt, denſitas enim aquæ celerem diuiſionem non permittit, ſolida tamen corpora, ſi ſub aquis collidantur vehementiùs, cauſabunt ſonum. Iam ad rationem negetur, denſitatem aquæ tantam eſſe, vt omnino ſonum impediat. Ad Ariſtotelem denique reſpondetur ſpecialiter meminiſſe aeris, quòd ſit aptius ſubiectum, & viſitatum, magíſque vt ſic dicam, familiare, præcipuè ad perfectos ſonos.

CAPVT XX.

De diuerſitate ſoni, & ſpecialiter de voce, & echo.

1.
Variæ ſoni diuiſiones proponuntur.

Solet diuidi ſonus in ſonum perfectum, id eſt vocem, & in imperfectum, qui ſcilicet à rebus inanimis cauſatur, ſpiritúſque dici ſolet. Rurſum diuiditur in ſonum directum, & reflexum, ſiue echo. Tertiò in acutum, & grauem; denique in naturalem, & artificialem, quæ omnia membra explicanda ſunt, vt perfecta ſoni notitia habeatur.

De vocis inſtrumentis à natura datis.

De voce Ariſtoteles 2. *de Anima, in fine cap.* 8. nonnulla. Et primò notandum vocem eſſe propriam animalium, quæ pulmonem habent, ac reſpirant; quare primum principium vocis eſt anima, inſtrumenta verò, quibus formatur, ad quinque reduci poſſunt. Primum eſt pulmo aerem intra ſe continens; ſecundum aſpera arteria, quæ ima ſui parte pulmonem attingit, & vſque ad linguam extenditur. Tertium larynx, quæ à parte anteriori colli ſe prodit inſtar nucis, éſtque in ſummitate aſperæ arteriæ; ſunt in ea tres cartilagines veluti vaſa quædam intertexta muſculis, vt facilè poſſint dilatari, & comprimi. Hæc ſcribit Galenus *libro de vocis inſtrumento, cap.* 4. & 7. *de vſu partium, cap.* 4. Veſalius *lib. ſecundo cap.* 21. Quartum inſtrumentum eſt particula quædam, ſeu lingula quaſi operculum laryngis, atque aſperæ arteriæ, ne illuc ſubintrent cibus, potúſve, aut quæcunque in ſtomachum inferenda ſunt; eleuatur autem, ac deprimitur ſuis muſculis ad formandam vocem. Quintò concurrit palatum quaſi quoddam vocis refractorium, vt ait Galenus 7. *de vſu partium, cap.* 5. deſeruiens ad augendam vocem.

Inſtrumentorum vocis & muſica analogia.

Ex his omnibus numeratis aggregatur integrum inſtrumentum formandæ vocis fiſtulæ ſimile, vt idem Galenus *cap.* 13. ſcitè proſequitur, nam oblonga arteria eſt, quaſi fiſtula, pulmo reſpondet buccis aerem mittentibus, laryngis lingula correſpondet foramini ſuperioris partis fiſtulæ, cui os canentis admouetur, ac ſicut immiſſo aere, foraminibúſque modò clauſis, modò apertis, variatur ſonus; ita laryngis rimulâ dilatatâ, vel compreſsâ per ſuos muſculos, varia emittitur vox; ſic igitur deſcripto inſtrumento, vox formatur.

Quo pacto vox formatur.

Aër muſculis thoracis, & pulmonis vehementer compreſſus ſpiratur, qui in larynge, & lingula, anguſtâ planè viâ, ampliùs comprimitur ad aerem ibidem contentum; namque ad formandam vocem oportet, vt aer externus in larynge retineatur, internúſque impellatur,

pellatur, vt ex eorum colliſione maiori, vel minori, maior, vel minor vox efformetur; colliſio autem maior, vel minor exiſtit, prout larynx, lingulaque comprimitur, aut dilatatur; atque ita ex diuerſa affectione eiuſmodi inſtrumentorum oritur diuerſitas in vocibus. Ita Ariſtoteles 5. *de Generatione animalium, cap.* 7. Albertus Magnus *ſumma de homine, tractatu de voce, quæſt.* 4.

2. *Colligitur iam vocis definitio.*

His dictis de inſtrumento vocis, eius definitio, quam ex Ariſtotele collegit Philoponus, ſic habet. *Vox eſt ſonus ab anima eductus, per vocalem partem, cum imaginatione aliquid ſignificandi*; in qua definitione omnes particulæ explicatæ relinquuntur præter vltimam.

Explicatur vltima particula.

Pro qua notandum, vocem emittere commune eſſe homini cum brutis, quæ pulmone, arteriáque donantur, 4. *de hiſtoria, cap.* 9. quales non ſunt piſces, & animalia exanguia, vnde vocem non emittunt, ſed ſonos quoſdam efficiunt non vocali arteria, ſed inſtrumentis aliis, vt branchiis, quanuis Plinius *lib.* 9. *cap.* 18. balænas, & delphinos aſſerat carere branchiis, fiſtuliſque ſpirare, quæ ad pulmonem pertingant; animalia ergo, quæ per propria inſtrumenta vocem emittunt, id ſemper efficiunt cum imaginatione ſignificandi mentem, vel certè affectum aliquem internum, ipſam ſaltem emittendi vocem delectationis gratia, quam inde capiunt; vt hominibus, ac etiam auibus canoris accidit, vnde ad vocem neceſſaria non eſt ſignificatio ad placitum, ſed quæuis naturalis ſignificatio ſufficit.

Tuſsis non eſt vox.

Excluditur autem tuſſis à vocis definitione per dictam particulam, vt Philoponus notat *fol.* 63. *col.* 2. eo quòd non ordinatur ad ſignificandum; quod ſi fortaſſe imponatur, inde participabit officium vocis analogicè, vox autem propriè ordinatur, formatúrque voluntariè; tuſſis autem quædam eſt inordinata, coactaque aeris emiſſio. Atque ita patet vocis definitio, & natura.

3. *Diſcrimen vnum vocis à locutione.*

Eſt tamen vlteriùs notanda differentia vocis à locutione, quòd vox communis ſit irrationalibus, loquutio homini propria, 4. *de hiſtoria, cap.* 9. nimirum loquutio ſuper vocem addit articulationem, diſtinctionémque ſuis terminis, quibus diuerſæ ſyllabæ, & dictiones componi poſſint; vnde per inſtrumenta vocis hactenus expoſita ad loquutionem ſpecialiter concurrunt lingua, & labia; vocales namque litteræ, teſte Ariſtotele, *ſuprà*, ipſáque experientiâ, gutture, & voce ſolùm proferuntur; conſonantes verò linguæ, ac labiorum miniſterium poſcunt; ex his ergo loquutio perficitur;

Diſcrimen alterum.

vnde alia differentia vocis, & loquutionis eſt, quòd ad vocem ſit ſatis, ſi imaginationem ſignificet, ad loquutionem verò requiritur, vt expreſſiua ſit rationalis conceptus; brutis enim, quæ ſenſum iucundi, & moleſti ſolùm vendicant, ſatis fuit vox ad eas affectiones explicandas; homini verò neceſſaria fuit loquutio, vt poſſet interiores conceptus declarare, 1. *Politicorum, cap.* 2. & *ſect.* 11. *problematum quæſt.* 1. Quapropter loquutiones pſittacorum, & ſimilium, imò & hominũ dormientium non vendicant perfectam rationem loquutionis, quanuis materialiter ſumptæ, ſint locutioni ſimiles, vt ſunt etiam ſoni inſtrumentorum muſicæ, cùm enim hi nec vocales ſint, nec loquutiones, diſtinctionem tamen quandam habent, melodiámque, ſeu conſonantiam.

Concluditur 1. diuiſio initio capitis.

Ex quibus patet iam prima diuiſio initio capitis, nam vox eſt ſonus ille, quem explicauimus, alij verò omnes ſoni, quibus ea definitio non quadrat, ſub membro altero comprehenduntur, retinerúntque nomen generis tanquam imperfectiores.

4. *Pro 2. diuiſione, quid nam ſit echo. Videatur Lorin. Sap. 17. verſ. 18.*

A Circa ſecundam diuiſionem eſt, notandum ex Ariſtotele *ſuprà*, echo dici quandam ſoni reflexionem, quæ fuit etiam ſententia Platonis *in Phædone*, vbi echo ſonum eſſe dixit, qui à concauis, & ſolidis corporibus reflectitur inſtar amoris, qui in amantem reuertitur; atque in hoc conueniunt vniuerſi interpretes;

Opinio 1. improbatur.

dubitant verò de modo reflexionis quo pacto fiat; volunt ergo quidem echo fieri parte aeris percuſſi perueniente vſque ad corpus ſolidum, eadémque reflectente inſtar pilæ. Ita Auicenna 6. *naturalium*; hic tamen modus eſt impoſſibilis, quia in aere non eſt vna numero pars, quæ moueatur, ac deferat, referátque ſonum; ſed alia aliam propellit, ſatíſque proinde eſt, ſi pars corpori ſolido proxima ad illud

2. Opinio verior

B allidatur, ſonúmque efficiat, Alij reflexionem hanc fieri dicunt percuſſo aere, atque in circulum moto, ita vt pars vna moueat aliam, imprimendo ei ſimilem ſonum, ſícque deferri ſonum, donec finiatur impulſus, vel obſtaculum offendatur, vnde reflectantur illæ velut vndæ aeris, ſeruata eadem forma ſoni, explicántque appoſito exemplo circulorum aquæ cùm lapis in puteum inijcitur, expanduntur enim circuli vſque ad circundantes parietes, vnde reuertuntur ad medium ordine retrogrado. Ita Philopon. *fol.* 60. *col.* 3. & Auicenna 6. *naturalium, part.* 2. *cap.* 6. Albert. *tract.* 3. *cap.* 19. S. Thomas, Commentator, Ægidius, & alij apud Ariſtotelem *ad textum* 78. & 80. *libri* 2. *de Anima*.

Temperatur hæc opinio.

Quæ ſententia vera apparet, dummodo C neceſſarium non requirat in echo reflecti realem ſonum; nam ſæpe eſt ſatis reflecti ſpecies intentionales: vt enim in ſpeculo videt quis faciem per ſolas ſpecies intentionales reflectentes ad oculos, ita in echo ſuam quiſque audit vocem, quia ſolæ eius ſpecies reflectuntur ad aures; hoc enim ſufficere patet, tum ex ſimilitudine adducta; tum etiam, quia ſæpè fit echo ad magnam diſtantiam, ad quam ſicut nec realis aeris motus peruenire poteſt (nedum inde reuerti) ita nec realis deferri ſonus.

Cur poſteriora verba in echo audiantur.

Et hinc intelligitur, cur in echo audiantur vltima verba tantùm, quia ſcilicet reflexio fit ordine retrogrado, & quoniã ſonus ſucceſſiuus eſt, facilè moritur, atque adeò quando vltima verba perficiuntur, primorum verborum ſonus ſaltem D ſecundùm articulationem vocis euanuerat; hac ergo de cauſa non fit integra reflexio, & ita patet ſecunda diuiſio.

5. *De 3 diuiſione.*

Tertia diuiſio clariſſima eſt & data quaſi per metaphoram, ex tangibilibus deſumpta, vt Philoponus, & Themiſtius aduertunt, dicitur enim ferrum acutum, quod breui tempore altè penetrat, obtuſum quod vix longo penetrando quaſi obtunditur; ſic ſonus acutus dicitur, qui breui peruadit, grauis verò, qui obtundit auditum.

De quarta.

Quarta etiam diuiſio nulla ferè expoſitione indiget; ſolum eſt notandum, omnem ſonum quoad ſubſtantiam, eſſe qualitatem naturalis ordinis; in compoſitione tamen, & proportione ſonorum, artem multum habere locum, quæ differentia accidit ſono, vt ſonus eſt, veruntamen ſecundùm formam illam artis ad prædicamentum quantitatis reduci poteſt, habereque eſſentialem differentiam illius generis. Porrò de diuiſionibus notandum, videri omnes accidentales reſpectu ſoni, cùm accidat illi hoc vel illo inſtrumento fieri propter hunc finem, vel alium.

CAPVT

CAPVT XXI.

Quomodo, & per quod medium ſonus immutet auditum.

1. *Pro poſteriori parte tituli reſolutio aërem, & ignem eſſe media idonea diffuſioni ſoni.*

IN hoc capite agendum iam de ſono, provt eſt audibilis, de quo duo ſunt explicanda. Primum, Quomodo ſonus, qui in longinqua fit, perueniat ad auditum. Secundum, quo medio peruenire poſſit; atque à ſecundo incipiendo, vt faciliori. In quovis obiecto exteriùs ſenſibili poſtulatur ſpatium inter ipſum, & potentiam, expeditum corpore quolibet impediente actionem, vnde in præſenti aër, qui rariſſimus eſt, expeditiſſimum habetur medium, idémque cenſeo de igne; aquam verò nonnulli, inter quos eſt Albertus *ſumma de homine, tractatu de auditu, quæſt. penult.* cenſent ineptam eſſe ad hoc munus, nec poſſe per illam ſonum peruenire ad auditum; ſed oppoſitum mihi certum eſt, ac ſentit Ariſtoteles 2. *lib. de Anima, textu* 79. dicens, *Auditur quidem ſonus in aëre, & aqua*, & 4. *de hiſtoria, cap.* 8. fatetur piſces ſub aqua audire, quod etiam experientia conſtat, nam ſtrepitu in littore terrentur, ac fugiunt. Neque poteſt id attribui viſioni, quia ſi aſtantes ſileant, non fugiunt; & è contra ſub turbida etiam aqua, atque adeò ad videndum inepta, fugiunt propter ſtrepitum. Certè Plinius *lib.* 1. *cap.* 7. refert, fuiſſe in piſcinis Cæſaris piſces adeò perfectum habentes auditum, vt vocati venirent; nos etiam ſonum ſub aquis editum extra illas audimus; ridiculum autem eſt putare in iis euentis ſonum deferri per aërem, cum aquis etiam quieſcentibus, nulláque in eis motione facta, quæ aeri locum præbeat, ſpecies ſoni per illas diffunduntur; ſunt ergo aptum medium. Accedit tandem ratio, tum quia habent aquæ ſufficientem raritatem, tum quia probauimus eſſe ſubiectum ſoni; ergo à fortiori medium illius erunt.

Item & aquam, quicquid Alber. & alij velint.

2. *Contra proximè dicta vnus Ariſtotelis locus.*

Sed obſtare videntur huic veritati duo Ariſtotelis textus. Primus eſt 76. vbi differentiam ponit inter auditum & olfactum, quòd medium auditus ſit aer, olfactus verò tum aer, tum aqua. Commentator *ibidem*, aliique reſpondent loqui Ariſtotelem de medio recipiente obiectum ſecundùm eſſe reale, quæ expoſitio nobis probari non poteſt, qui oſtendimus ſonum recipi in aqua realiter; rurſus non conſonat litteræ, loquitur ſiquidem Ariſtoteles de immutatione medij, quæ deſeruit ſenſationi; hæc autem eſt intentionalis. Adde quòd odor realiter in aqua, aut in aere non recipitur, ſed in exhalatione odorifera, vt infrà dicemus. Aliter ergo reſpondet Caietan. ibi cum Simplicio aerem poni à Philoſopho medium auditus tanquam omnium aptiſſimum. Atque hoc modo nulla eſſet differentia, ſolus enim aer eſt medium aptiſſimum odoratus, maximè reſpectu animantium, qui reſpirando olfaciunt, vt *text.* 8. dicitur. Præterea medium viſus non ponitur aer, ſed perſpicuum in communi, licèt aer tantùm ſit aptiſſimus inter perſpicua. Locus ſanè difficilis eſt, atque cùm de mente Ariſtotelis aliàs conſtet, nec commodior occurrat expoſitio, dicendum, ideo aerem ſimpliciter poni medium auditus, quia ſimpliciter neceſſarius eſt, ac ſine quo auditio non fieret, illo ſaltem qui intra aures exiſtit. Vnde ſub aquis tandiu quis audiet, quandiu in aures non irrepent; ad olfaciendum verò neque aer neceſſarius omnino eſt, neque aqua impedit omnino; intercedit ergo differentia aliqua. Addi etiam poteſt per aquam difficilè ſonum percipi, medium autem dici, per quod fit commodè ſenſatio, fieri verò odorationem per aerem, & aquam ſatis commodè, præſertim ab aquatilibus. Secundò *in textu* 82. ait Ariſtoteles ſonatiuum eſſe motiuum aeris, indicans planè ſolum aerem capacem eſſe recipiendi ſoni. Reſpondetur Ariſtotelem non docere aerem eſſe adæquatum ſoni ſubiectum, vel medium, ſed principale, magíſque vſitatum, quia nullum eſt commune nomen ſignificans ſubiectum adæquatum, itaque poteſt ſonus audiri per aerem, ignem, & aquam, & conſequenter per alia etiam corpora mixta, quæ eiuſdem raritatis erunt.

Reſponſio Commentatoris reiicitur.

Simplicij quoque, & Caietani expoſitio impugnatur.

Commodior interpretatio.

Alter textus.

3. *Diſcutitur, an cætera corpora quamuis denſiſſima ſint ſoni medium.*

An verò per terram, & denſiſſima alia corpora poſſimus audire, difficultatem habet, nam experientia id probare videtur; nam intra cubiculum denſiſſimis, ac craſſiſſimis parietibus vndique ſeptum, audietur externus ſonus, maximè ſi vel leuiter pulſetur paries. Oppoſitum nihilominus habet communis ſententia: ad experientiámque adductam reſpondent quidam, corporibus nunquam deeſſe poros aerem continentes, qui ſpecies recipiat: ſed hæc ſolutio difficilis creditu eſt, quid enim vetat dari corpus ſine poris, vt purum terræ elementum? Caietanus ergo, quem moderni quidam ſequuntur, non negat poſſibile corpus abſque poris, raró tamen, aut nunquam apud nos tale medium inueniri, ac ſi inueniatur nequaquam per illud fieri poſſe auditionem, ſeu ſpecierum ſoni diffuſionem, quæ quidem ſolutio ſatisfaceret vtcunque experientiæ, ſi afferretur ratio ad ſuadendum impoſſibile eſſe ſonum audiri, niſi aer extrinſecus cum intrinſeco continuetur: ſola verò affertur Philoſophi authoritas aſſerentis aquam, & aerem ſoni medium eſſe, qua etiam, ſi efficax ad rem eſſet, ignis excluderetur, quod tamen eſſe falſum iam oſtendimus. Ariſtoteles ergo media vſitata, & communia propoſuit, rariora alia non excluſit. Itaque cùm ratio in contrarium non producatur, experientiaque faueat parti aſſerenti ſonum audiri poſſe per denſum corpus, ea ſanè videtur admittenda. Adde quòd ſoni immutatio per actionem realem fit; ſicut ergo calor ob hanc rationem alterare ſolet medium denſum magis, vel minus, iuxta capacitatem medij, ita & ſonus idipſum poterit. Probabiliter quidem iſta dicuntur, ſed quia vrgentes etiam rationes hîc deſiderantur, aſſentiendum opinioni communiori, pro qua ratio probabiliſſima ſe offert. Nam ſonus ſucceſſiuus eſt, ac citiſſimè tranſit, vnde medium requirit citiſſimè penetrabile, cuiuſmodi non eſt denſum corpus, vt patet etiam ex adducto exemplo, calor enim, qui ſummè eſt actiuus, tardè parietem peruadit. Reſtabat dubium aliud, an per vacuum poſſit ſonus immutare auditum, cui ſimile reſoluimus *in cap.* 16. *n.* 8.

Iudicium authoris.

4. *Pro priore tituli parte variæ opiniones de medio ſoni.*

Cognito medio, inueſtigare ſupereſt, quomodo per illud ſonus perueniat ad auditum, cauſandone in medio pleno aliquid, atque in auditu ipſo, an non? Conueniunt quidem omnes in organo potentiæ auditiuæ produci ſpecies ſoni, ſicut in oculo ſpecies coloris; de medio autem non ita, quidam putant non diffundi ſonum per medium intentionaliter, ſed realiter, vſque ad intrinſecum aerem auditus. Ita opinari videtur Albertus *ſumma de homine, quæſt. de auditu*, referens Auicennam *6. naturalium*, fauet Ariſtoteles 2. *de Anima, textu* 81. dum ait ſonatiuum eſſe, quod facit audire, eo quòd moueat continuè aërem vſque ad auditum, & *textu* 82. addit tunc internum aërem moueri atque agitari, quo non obſcurè indicat realem tranſmutationem. Alij volunt realem

ſonum

ſonum per aërem diffundi, non verò per aquam, eo quòd inepta ſit ad illum recipiendum, & nihilominus poſſe auditum immutari per illam vtrique intentionaliter. Alij aiunt ſonum per aërem tantùm intentionaliter diffundi, quia credunt ſolum eſſe ſubiectiuè in corpore ſonante, quod tamen iam ſuprà excluſum eſt.

5. *1. Aſſertio probatur. Primò.* Vnde dico primò, ſonum multiplicari poſſe etiam intentionaliter per aërem, & aquam; probatur experientia. Primò, nam contingit adeò longè rem ſonantem audiri, vt incredibile ſit realem ſonum ad aures vſque peruenire, cùm non niſi violenta, & ſenſibili aëris motione excitetur, quam tamen nullam in ſimilibus euentis percipimus; ſola ergo tunc fit intentionalis diffuſio ſpecierum, ſaltem propiùs aures. *Secundò.* Secundò ſi ſonus realiter peruenit vſque ad aures, vel idem numero peruenit, qui prima aëris percuſſione fuit genitus, vel ille, qui per ſucceſſiuam partium aëris agitationem generatur prope auditum. Primum impoſſibile videtur; cùm idem ſonus audiatur in locis diſtantibus, non poſſet autem vna numero pars aëris ad tot loca, támque abiuncta deferri. Alterum quoque falſum eſt, nam ſi ille tantùm ſonus qui in aëre fit iuxta aures imprimeret ſpeciem in auditum, profectò ſonus ille audiretur; conſequens verò eſt contra experientiam, omnes quippe eundem ſonum, eundémque vbi fit locum percipiunt. *Tertiò.* Tertiò ſonus eſt per ſe primò, & propriè ſenſibilis; igitur ex ſe immutat auditum, etiamſi longè diſtet dummodo obſtacula non interiaceant, vt patet etiam in coloribus: ergo poteſt ſonus ſpecies ſuas per aërem multiplicare. *Satisfit Ariſtot. 1. præced.* Neque verò hoc negaſſet Ariſtoteles; nam quod ait ſonatiuum mouere aërem vſque ad auditum, non conficit de ratione illius eſſe, quòd illuc realiter pertingat, ſed tantùm eſſe oportere immutatiuum auditus modo aliquo.

6. *2. Aſſertio 2.* Sed nunc exponendum ſupereſt quando incipiat ſonus ſui ſpecies multiplicare per aerem: dico ergo ſecundò ſonum, ſimulac eſſe incipit, multiplicare ſpecies intentionales per medium. Eſt contra non paucos aſſerentes, dum ſonus realiter per medium producitur (producitur autem vbicunque realis medij motio impetuosè cauſatur) non diffundi intentionales illius ſpecies, ſed harum diffuſionem inde inchoari, vbi deſinit realis diffuſio. Ita opinantur Albertus 2. *de Anima, tractatu* 3.*c.*18.*&* 19. Venetus *textu* 78. Thienenſ. *textu* 79.*&* 82. Ægid. *textu* 64. indicántque Caiet. Sanctus Thomas & Alexander. Noſtram verò concluſionem docuit Sanctus Thomas 1. *part. quæſt.*77. *art.*1. *& quæſt.*78. *art.*3. *in* 2. *diſtinct.* 24. *art.* 2. *quæſtiunc.* 1. Suadéntque argumenta facta pro priori aſſertione. Audimus enim ſonum in parte, qua incipit, verbi gratia, in cymbalo, aut ore animantis; is ergo ſonus imprimit ſpecies ſuas in auribus, ſonus enim cauſatus in vltima parte aeris potuit quidem ſui ſpeciem producere, non tamen alterius, cùm oſtenſum ſit *cap.* 2. ſpecies repræſentatiuas obiecti totius, & ſingularum partium eſſe diſtinctas, ſaltem partialiter, & in præſenti oſtenditur, tum quia ipſe ſonus diſtinctus eſt; ergo & ſpecies. Tum quia ſonus à principio eſt obiectum per ſe ſenſibile; ergo à principio multiplicat ſpecies, cùm ſit agens naturale; patetque à ſimili in colore. Confirmatur. Nam primus ſonus aliis etiam non multiplicatis audibilis eſſet, aliorum verò multiplicatio eſt illi per accidens; eſt ergo per ſe diffuſiuus ſpecierum; ergo à principio eas diffundit.

Sed contra hanc doctrinam obiicies primò: ſonus eſt qualitas ſucceſſiua; ergo ſpecies non producit. Patet conſequentia, quia vel produceret per ſui partes præteritas, vel per futuras, quorum neutrum ſtare poteſt, cùm neutræ partes exiſtant, vel produceret per continuatiua indiuiſibilia, & hoc etiam falſum videtur, quia iam illæ tantùm partes audirentur. Quidam concedunt produci ſpecies per indiuiſibilia illa, audirique ſonum ſecundùm illorum aliquod tantummodo, ſed hoc contra experientiam eſt, percipimus enim integram vocem, quæ ſucceſſiuè fit, & ſonum continuè durantem; ergo totius integri ſoni producitur ſpecies. Dicendum ergo, totum ſonum producere ſpecies tum per partes diuiduas, tum per indiuiduas ſuo modo. Itaque ſicut ſonus ſucceſſiuè fit, ita intelligendum ſucceſſiuè immutare potentiam; & hac ratione nihil obſtare quominus res ſucceſſiua agat per partes ſuas; nam ſicut habent verum eſſe reale, ſed in tempore; ita & in tempore, ſui producunt ſpecies. 7. *Prima obiectio.* *Quorundam reſponſio.* *Vera ſolutio.*

8. *Obiectio 2.* Secundò contra ſecundam concluſionem oppones. Si ſonus multiplicaret ſpecies intentionales à principio, in inſtanti audiretur, cùm ea multiplicatio abſque reſiſtentia contrarij fiat, ac patet in viſibilibus ſpeciebus. Nonnulli, vt videre eſt apud Venetum 2. *de Anima, textu* 83. huic obiectioni cedunt; attamen videntur contra experientiam ſentire; auditur enim ſonus tranſacto tempore non minimo, vt quando in ſylua ligna cæduntur, longè priùs audit ſonum qui cædit, quàm qui latè diſtat; fulgur etiam multo antè ferit oculos, quàm tonitruum audiatur, cùm tamen tonitruum priùs erumpat; cuius rei ratio nulla eſt alia, quàm quia ſpecies audibiles multiplicantur ſucceſſiuè. *Si nonnulli ſuccumbunt.*

9. *Pro vera reſponſione notatio triplex.* Quare pro reſponſione notandum, cùm ſonus incipiat per vltimum non eſſe, illius actionem, quæ ſimul cum illo naturali neceſſitate incipit, eodem modo incipere debere; alioquin ſi per primum ſui eſſe inchoaretur, vel antè, vel poſt ſonum inciperet. Secundò eſt obſeruandum magnitudinem rei ſenſibilis plurimum conducere ad multiplicandas longiùs ſpecies, ſicut etiam in aliis agentibus multitudo formæ eorum ſphæram actiuitatis auget; atque experientia etiam conſtat, maius lumínoſum ex loco remotiore immutare viſum efficacius, quàm minus. Tertiò eſt notandum, diſtinguere oportere in ſono quantitatem (vt ita dicam) ex parte ipſius ab ea, quæ prouenit ex parte ſubiecti, non enim ſunt eædem, ſic ſonus, qui fit in vna, & eadem parte aëris, poteſt eſſe maior, vel minor per modum intenſionis, pro ratione maioris, vel minoris ictus, vel cauſæ alterius, & hanc voco quantitatem ex parte ſoni. Eſt etiam ſonus maior per modum extenſionis, quo per partes plures aëris diffunditur, & vtraque magnitudo conducit ad ſphæram actiuitatis augendam, vt ex dictis liquet.

10. *Vera reſponſio.* Dico ergo, conſiderari poſſe certam ſphæram, intra quam ſonus intenſiuæ ſolùm magnitudinis multiplicet ſpecies, etiamſi ſit minimæ extenſionis; intra talem ergo ſphæram totam, quæ curta eſt, multiplicat ſonus ſimulac incipit ſui ſpecies, poſſétque ſimul ab eo audiri, qui intra ſphæram illam exiſteret. Ac certè docere videtur experientia, intra paruam diſtantiam, ſimulac oculus videt contactum corporum ſonantium, percipi ab auribus ſonum, ſicque intra eandem ſphæram tam citò audiri ſonum diſtantem, quàm propinquum; at verò in ſpatio amplo ſpecies ſoni non poterunt propagari longiùs, donec ſonus ipſe pluri

plurimùm etiam multiplicetur extenſiuè; & quia talis multiplicatio ſucceſſiuè fit, ſpecies quoque ad tantam diſtantiam non niſi tranſacto aliquo tempore perueniunt, atque ita ſaluæ ſunt dictæ experientiæ, intelligitúrque Ariſtoteles *de ſenſu, & ſenſibili, cap.* 7. vbi ait ſonum prius immutare medium, quàm auditum.

11. *Difficultas vna ex dicta reſponſione.* Ex hac verò ſolutione inſurgunt difficultates duæ. Prima eſt ſequi ex dictis actionem audiendi poſſe incipere per vltimum non eſſe, atque adeo ſucceſſiuè fieri, quod videtur contra rationem *Difficultas altera.* actus cognoſcitiui, & immanentis. Secunda eſt, datam ſolutionem habere locum non poſſe; nam cùm ſonus ſucceſſiuus ſit, dum pars poſterior fit, præcedens iam non exiſtit; nunquam ergo creſcet *Confirmatur.* ſonus extenſiuè. Et confirmatur. Nam ſi prior pars ſoni non prius auditur, planè tranſacto tempore aliquo audiri non poterit, quia cùm ſucceſſiua ſit, minimè perſeuerat.

12. *Ad 1. difficultatem.* Ad primam difficultatem concedo ſequelam, nàm actus proportionantur obiectis, & præſertim in externis ſenſibus, qui ab obiectis ſuis maximè dependent, Itaque ſicut obiectum auditus ſucceſſiuè fit, ſucceſſiuè etiam cognoſcitur, ac cum ipſo ſucceſſiue multiplicato, continuè multiplicantur *Ad ſecundam.* ſpecies. Ad ſecundam reſpondetur ſonum non eſſe qualitatem adeò ſucceſſiuam, quin in eadem parte durare poſſit aliquo tempore, ſed ſucceſſiuam dici, quia ſucceſſiuè fit, & durat ſolùm, quo tempore durat ſucceſſiua factio illius, nam ſi conſideremus ſonum ſecundùm magnitudinem intenſionis, in eadem parte ſucceſſiuè acquirit totam perfectionem, non tamen ibi permanet, ſed ſtatim incipit corrumpi, breuique tempore ex toto deficit; attamen quo tempore durat multiplicari poteſt extenſiuè, ac fieri ſufficiens ad multi- *Ad confirmationem quid aliqui dicant.* plicandas longiùs ſpecies. Ad confirmationem quidam dicunt, ſpecies ſoni conſeruari aliquantulum poſt deſitionem ſoni, ſed hoc impoſſibile eſt, quoniam ſpecies illæ pendent in conſeruari à ſono, & ſi aliquanto tempore manerent, ſono iam corrupto, ſemper poſſent conſeruari, quod eſt *Verior reſolutio.* contra experientiam; dicendum eſt ergo, ſpecies ſoni tamdiu durare, quandiu ſonus ipſe, atque intra id tempus quo durant, audiri poſſe, & non vltrà; ſimile quippiam reſoluimus ſuperiùs, *cap.* 12. *num.* 3.

CAPVT XXII.

Quodnam ſit organum, & quæ potentia audiendi.

1. *Aſſertio cõmunis organum auditus aëreum eſſe.* DE actione audiendi nihil dicendum occurrit præter ea, quæ in communi dicta ſunt; ſupereſt ergo agendum de ipſius organo, de quo pletique Philoſophorum conueniunt debere eſſe aliquid aëteum, cùm ſubiectum ſoni aptius ſit aër, organumque debeat eſſe quantum fieri poteſt obiecto potentiæ accommodatum; atque ita poſt Ariſtotelem *de ſenſu, & ſenſibili, cap.* 2. & omnes *Notatio 1. pro aſſertione, ſeu explanatione dicti organi.* Philoſophi, & Medici ſenſerunt, quod tamen non ita intelligendum, vt organum auditus ſit purus aër; organum quippe ſenſus pars eſt animantis, cùm nutriri debeat, ac ſentire; puto autem elemento hæc repugnant, cùm animatum non ſit; dicitur ergo auditus organum aëreum à prædominantibus aeris, qualitatibus, quod colligi poteſt ex Ariſtotele 2. *de Anima, text.* 111. Oppones tamen ex eodem Philoſopho 2. *de partibus, cap.* 1. vbi aſtruere videtur ſolius tactus organum eſſe mixtum; in aliis verò eſſe quid ſimplex; verumta-

A men locus de perfecta mixtione intelligitur, quòd nimirum tangendi organum eſſe opoteat attemperatum abſque prædominio alicuius elementi, quantum poſſit fieri, in aliis verò ſenſibus poſſet elementum aliquod prædominari, ac de illius natura dici. Qua de cauſa ſuperiùs aſſeruimus organum viſus eſſe aqueum, ita & nunc dicimus organum auditus eſſe aereum.

Ad hoc tamen explicandum notetur ſecundò aures exteriùs apparentes non eſſe auditus inſtrumentum, ſed datas à natura, vt aër ſono commotus in earum aufractibus refrangatur, ſenſoriúmque auditus minimè lædat, ac meliùs immutet, quo fine auris effecta eſt dura, & cartilaginea, 1. *de hiſtoria, cap.* 11. intra aures verò neruus reſi- 2. *Notatio 2.*

B det deſcendens à cerebro, terminatus ad earum cauitatem, per quem ſpiritus animales auditui communicantur à cerebro, illa autem cauitas plena eſt parte quadam animata ſpitituoſa, & aerea, quæ ob id vitalis aer nuncupatur à Themiſtio, *cap.* 8. & à Simplicio *textu* 82. hæc autem pars tegitur, & cauitas ipſa auris clauditur quadam membranula, quæ tympanum dicitur extra quam reliqua aurium cauitas, aeris cum externo continuati plena eſt. Ex his verò omnibus ſola pars ſpirituoſa ſub membrana contenta organum auditus ponitur ob rationem allatam; membrana autem deſeruit ad tutamentum, ne ſenſorium ab extrinſecis commotionibus immediatè impetitum læderetur facilè. In quo auditio ita per-

C ficitur; ſonus, vel eius ſpecies peruenit vſque ad aerem in extrinſeca cauitate auris contentum, membranamque attingit, per quam in ſenſorio ipſo ſpecies inducitur, ac tandem potentia ibi exiſtens, talique ſpecie informata auditionem elicit.

Sed aduertendum eſt tertiò in ſciſſionibus, & diuiſionibus anatomicis apparere manifeſtè dictum neruum, & membranam, de quo Veſalius *lib.* 1. *de fabrica, cap.* 8. Valuerde *lib.* 1. *cap.* 3. qui diligenter de his ſcribunt, & cuncta auris oſſicula enumerant, negant tamen, partem aeream, quam poſuimus ſenſorium, huc uſque per anatomem fuiſſe deprehenſam, quod ideo fortè contingit, quia diſſoluto à corpore animo pars illa facilè diſ- 3. *Notatio 3.*

D ſipatur; licèt ergo experimento non ſit cognita, neganda non erit, cùm ratio conuincat, organum auditus debere eſſe aereum; cætera enim quæ in auribus reperiuntur terreſtria ſunt; ponendum eſt ergo aliquid aereum, quod ſenſorium ſit audiendi, vnde falſus eſt Albertus *in ſumma de homine, tract. de auditu, quæſt.* 1. qui cum Auicenna dixit ſenſorium auditus eſſe neruum, quibus videtur aſſentire Galen. *lib.* 1. *de cauſis ſymptomatum, cap.* 3 attamen 7. de placitis apertè conſentit Ariſtoteli hac in parte.

Quartò eſt notandum ipſum Ariſtotelem *textu* 83. docere prædictum ſenſorium debere eſſe omnino immobile, vt poſſit percipere omnes differentias ſonorum, at *in textu* 82. aerem auribus 4. *Notatio 4.*

E inſitum moueri exteriori aere moto, & *textu* 84. additur moueri ſemper proprio motu; non ergo ſibi conſtat Ariſtoteles. Quidam intelligunt non de parte aerea, quæ eſt ſenſorium, ſed de vero aere in extrinſeca cauitate aurium exiſtente, húncque dici immobilem, quia nunquam extra talem locum fertur, moueri tamen intra illum. Ita Themiſtius *cap.* 28. Philoponus *fol.* 61. *col.* 3. Auerroes, Ægidius, & alij: ſed obſtat quòd aër ille ſi organum non eſt, erit ſaltem medium audiendi; ſi ergo continuè moueretur, impediret proculdubio auditum. Adde fingi facilè non poſſe, à quo

ſemper

ſemper moueatur. Rectiùs ergo S. Thomas, & A Simplicius aërem auris de ſe eſſe immobilem, ab extrinſeco tamen moueri ob prauam aliquam diſpoſitionem auditus, quæ expoſitio conſonat verbis Ariſtotelis, qui cùm dixiſſet aërem illum moueri, ſubdit, *verùm ipſe ſonus alienus eſt, & non proprius*, ſicque vult eum motum ſignum eſſe deprauati auditus. Quocirca motus intra aurem digito obturatam, non ideo ſentimus, quòd interior aër continuè moueatur, vt alij crediderunt, ſed quòd externus aër vehementiùs intruditur, quem interior pellere nititur, & ſic ſonus reſultat, qui à nobis percipitur.

5. *Notatio 5.* Vltimò aduertendum eſt ex Ariſtotele *lib.* 4. *de hiſtoria animalium*, *cap.* 8. in quibuſdam animantibus imperfectis auditum conſtitui in medio corpore, neque in eis prominere aures, ſed tantùm quendam anfractum dari, cuius foramen extrinſecùs viſitur. In quibuſdam præterea imperfectionibus adhuc non apparere determinatum locum auditus, vt etiam dicitur 2. *de partibus*, *cap.* 12. Hæ tamen differentiæ in iis ſunt, quæ ad melius eſſe ſpectant, ad maiorémque perfectionem, & cuſtodiam huius potentiæ: at ſubſtantia illa, quam diximus eſſe organum, neceſſariò debet reperiri ſaltem proportionaliter in omnibus, quæ verè audiunt. *Cō[c]luditur pars tituli huius capitis.* Ex his ergo omnibus notatis conſtat quod ſit organum auditus, & quæ audiendi facultas; eſt nimirum qualitas in dicto organo reſidens apta ad percipiendum ſonum per propriam ſpeciem ab ipſo impreſſam.

CAPVT XXIII.

Quidnam ſit odor, & quid ſapor, ac de ſpeciebus eorum.

1. *De natura odoris opiniones.* Dicendum ſequitur de olfactu, cuius obiectum eſt odor, & ideo eius natura priùs explicanda eſt: quia verò odor, & ſapor magnam inter ſe conuenientiam habent, ſimul de vtroque agendum. Fuit ergo ſentẽtia Heraclyti apud Ariſtotelem *de ſenſu, & ſenſibili*, *cap.* 5. dicentis odorem eſſe vaporem, ſeu exhalationem; Auicenna 6. *naturalium*, *part.* 2. *capit. de odore*, vult eſſe humidum ſpiritum, & Conciliator *different.* 155. exprimit ſpiritum eſſe medium quid inter fumum, & vaporem, quod tamen Ariſtoteles improbat illo loco.

2. *1. Aſſertio.* Prima concluſio. Odor eſt qualitas tertiæ ſpeciei. Probatur, quoniam eſt accidens per ſe primò ſenſibile, omnia verò ita ſenſibilia in illa ſpecie collocantur, cùm neque aliud prædicamentum detur, neque alia ſpecies illius prædicamenti in qua ponantur; eſſe verò odorem accidens patet, quia adeſt, & abeſt, &c. quòd etiam ſit qualitas, notum videtur; quia non habet modum afficiendi ſubſtantiam diuerſum à qualitatibus aliis.

3. *Secunda.* Secunda concluſio. Odor eſt qualitas ſecunda conſequens ex primarum mixtione, in qua ſiccum vincit humidum, calórque abſolutè dominatur. Ita Ariſtoteles *de ſenſu & ſenſibili*, *cap.* 5. D. Thom. 2. *de Anima*, *lectione* 29. *textu* 95. Albertus *ſumma de homine, tract. de olfactu quæſt.* 9. ſcribit odoris ſubiectum eſſe ignem temperatum, videlicet mixtum corpus, in quo prædominantur qualitates ignis; ſimiliter ſentiunt Alexand. *in lib. de ſenſibili, cap. de odore*, & alij *citato loco de Anima*, Theophraſtus *lib.* 6. *de cauſis plantarum*, *cap.* 1. idem præterea indicant aſſerentes odorem fumum eſſe, vel exhalationem; explicant enim naturam odoris per eius ſubiecta, in quibus ſanè calor, & ſiccitas prædominatur. Probatur deinde concluſio ratione. Nam res odoriferæ calefactæ meliùs odorem efflant, vnde meliùs æſtate, quàm hyeme percipiuntur odores, pleraque etiam vigente calore odorem emittunt, & non aliàs. Quod apertè demonſtrat calorem eſſe præcipuam odoris diſpoſitionem. Vnde etiam experimur rem odoriferam non percipi odoratu, ſi nimium madefiat, ipſum quoque organum odorandi multa è capite diſtillatione obtunditur, atque imperfectè odorem percipit; dulcia tandem minus odo- B rifera ſunt, quia in eis prædominatur humiditas; requirit ergo odor dominium ſiccitatis, non tamen omnino aridis gaudet, nonnullámque humoris admixtionem poſcit.

4. *Varia Ariſtotelis loca conciliantur.* Ex quibus patent, cohærentque diuerſa Ariſtotelis loca in hac materia, nam *cap.* 5. *de ſenſu, & ſenſibili*, ait odorem non eſſe vaporem, neque exhalationem, *ſectione* verò 12. *problematum, quæſt.* 10. dubitat, an odor ſit fumus, vel vapor, & *ſection.* 13. *quæſt.* 5. inquit odoris naturam eſſe vaporem, & *cap.* 2. *de ſenſu, & ſenſibili in fine*, vult odorem eſſe fumoſam vaporationem, ideoque ab igne eſſe; cùm ergo *cap.* 5. negat eſſe exhalationem, interpretandus eſt in ſenſu formali, id eſt, nõ eſſe ipſam C ſubſtantiam exhalationis; cùm verò aliis locis id affirmat, intelligitur ſubiectiuè, id eſt, ſubiectari in re ſimili exhalationi, calida ſcilicet, & ſicca. *Inſtantiæ ſatis fit.* Vrgebis, *dicto cap.* 4. *de ſenſu, & ſenſibili*, impugnat Ariſtoteles Heraclytum, quòd odorem poſuerit exhalationem, qui tamen credendus ſit loquutus ſubiectiuè. Reſpõdetur putaſſe fortè Heraclytum eſſe ſubſtantiam, vel certè dicendum ſæpè Ariſtotelem impugnare verba magis, quàm ſenſum. Alij reſpondent Ariſtotelem eo loco probare odorem non ſubiectari in vero vapore, & exhalatione, quæ mixta imperfecta ſunt, quod quidem verum eſt in ſe, incertum tamen an id intenderit Ariſtoteles; vapor enim, cùm ſit humidus nimium, non eſt capax odoris, neque item exhalatio ob nimiam ſiccitatem, videndus eſt Plinius de D hac *lib.* 10. *cap.* 7c.

5. *3. Aſſertio pro ſapore.* Sit iam tertia concluſio. Sapor eſt qualitas ſecunda reſultans ex mixtione; in qua calor cum humiditate vincunt, ita tamen, vt calor ſit principalior. Et hoc eſt, quod Ariſtoteles ait de ſenſu, & ſenſibili ſaporem cauſari ex materia, in qua humiditas, quæ comprehendit (id eſt, ſuperat) ſiccitatem, calore concoquitur; ſic enim reſultat ſapor; quòd ſi calefactio adeò procedat, vt ex illa materia humida reſoluat materiam ſubtiliorem iam plurimum exſiccatam, cauſabitur odor, quo fit vt omne ſapidum humidum ſit aliquantulum, atque infrà videbimus etiam in organo guſtus reperiri humiditatem, ad ſaporem percipiendum. Quare ſapor, & odor qualitates vicinæ ſunt, quamuis hic E ſubtilior ſit, ac nobilior.

6. *Pro poſtrema parte tituli de ſpeciebus ſaporum, & odorum communiter.* Hinc Ariſtoteles 2. *de Anima, cap.* 9 ait ſpecies ſaporum, & odorum proportione quadam eſſe ſumendas, & *de ſenſu, & ſenſibili, cap.* 5. ſcribit ſicut ſaporum quidam dulces ſunt, alij amari, ita inter odorum alios delectationem cauſare, alios triſtitiam, qui dulces, atque amari proportionaliter dici poſſint. De vtrorunque tamen ſpeciebus in vniuerſum dicimus, ſicut ex dicta proportione qualitatum primarum reſultant, ita ex illius variatione variari, de qua Galen. *lib.* 1. *de ſimplicium medicamentorum facultate*, *cap.* 38. vbi pleráſque ſpecies ſaporum enumerat, & Theophraſtus *lib.* 6. *de cauſis plantarum*, *cap.* 4. Plinius *libr.* 15. *capit.* 27. *De ſaporibus peculiariter.*

tredecim recenſet ſaporum genera; Ariſtoteles verò *de ſenſu, & ſenſibili, cap.* 4. & cum ipſo alij poſt Platonem *in Timæo* octo proponũt, dulcem, & amarum, pinguem, falſum, auſterũ, acrem, acutum, acerbum, ſeu ponticum. Dulcis ſapor conſurgit ex temperatis calido, & humido, qua de cauſa maximè accõmodatur noſtræ naturæ, amarus verò ex calido, & ſicco vehementibus, atque ponuntur extremi ſapores, teſte Ariſtotele, imò & ſenſu ipſo, externè enim afficiũt gulum; ergo & inter ſe diſtant extremè. Præterea licèt in calore non maximè diſtent, maximè tamen in ſiccitate, & humore. Vnde ex parte ſubiecti requirunt etiam temperamenta nimium diſtantia. Relinqui ſapores medij ſunt, de quibus philoſophandum iuxta acceſſum, & receſſum ad extremos illos. Galen. tamen *lib.* 4. *de ſimplicium medicamentorum facultate, cap.* 10. vult acutum potiùs, ac ponticum ſaporem maximè diſtare, quem medici ſequuntur; ſed immeritò, vt ex dictis patet, affirmátque Ariſtoteles, ac Peripatetici non pauci, nominatim Commentator 2. *de Anima, commento* 105. & 5. *Collectanearum cap.* 2. D.Thom. *de ſenſu & ſenſibili, lect.* 11. Auerroes 2. *de Anima, text.* 105. & 5. *Collecta. capit.* 27. Garbius *in ſumma lib.* 1. *tract.* 5. *quæſt.* 71. Contarenus *lib.* 5. *de elementis.* Iauel. 2. *de Anima, quæſt.* 46. Hę itaque ſunt ſaporum ſpecies ſimplices, ex quibus mixti alij congregantur ſapores, quemadmodum de coloribus ſuperiùs diximus, ac tam multi quidem vt promptius fuerit hominum ventri eos in dies miſcere, quàm menti nominibus diſtinguere.

7. *Item de odoribus.* Sed & ipſæ odorum ſimplices ſpecies nõ ſunt nobis adeò notæ propter imperfectionem noſtri olfactus; vnde hoc tantùm diſtinguimus, an res ſit odorifera, nécne, & an ſit odor nobis gratus, an moleſtus; vnde neque illos propriis nominibus diſtinguimus, ſed ex ipſis rebus odoriferis denominationem ſumimus, vt à roſa, à thure, &c. Diſtinguimus etiam odorem à fœtore per illum intelligentes odorem ſuauem, per hunc contrarium; ſolet etiam diſtingui odor acutus, & grauis; acutus dicitur, quia celeriter mouet; grauis, quia tardè, ſeu remiſsè; de quibus Plinius *lib.* 21. *cap.* 7. Oportet tamen aduertere vltimo loco, ex *cap.* 4. *de ſenſu, & ſenſibili,* & ex Galeno *lib.* 4. *de ſimplicium medicamentorum facultate, capit.* 21. odorem quendam eſſe, qui ad alimentum ordinatur, & guſtum prouocat, vnde conſonantiam habet cum ſapore, nam ſuauis, & delectabilis odor coniungitur optimo ſapori, & è contrario, ac ſenſus talium odorum maximè ineſt brutis, quod fuit neceſſarium, cùm quæ ab eis guſtanda ſunt, per ſolum odorem abſque aliis documentis diſcernant, viſui enim ſæpe alimentum eſt delectabile, quod tamen guſtui eſſet nociuum: itaque odorandi facultas neceſſaria fuit maximè brutis, vt prænuntiaret guſtui conditionem cibi; fuit item neceſſaria, vt alimentum diſtans ſentire poſſent. Alij ſunt odores, qui per ſe delectant, neque mouent appetitum, vt paſſim experimur in floribus, atque ſuffitibus: tales verò conſonantiam non vendicant cum ſapore, imò ſæpè ſuauiſſimi ſunt, ſapor autem amariſſimus, quod Galen. *ſuprà* notat, & Ariſtoteles *textu* 95. Plinius *lib.* 15. *cap.* 18.

CAPVT XXIV.

Quo modo odor medium, & olfactum immutet.

A QVanuis præcedenti quæſtione de odore, & ſapore dixerimus, propter eorum affinitatem, in hac tamen quæſtione proſequemur tantùm de odore, ſupereſt autem de illo dicere prout ſenſibilis eſt, de modo videlicet, quo ſenſum immutat. Atque primò ſupponendum odorem à longè immutare poſſe ſenſum, vt experientia docet; neceſſe ergo eſt interiectum medium carere corpore impediente diffuſionem odoris; vnde medium accommodatum eſt aër, imò & aqua, vt Ariſtoteles *ſuprà* teſtatur, & *de ſenſu, & cap.* 3. & 4. *de hiſtoria, cap.* 8. Nam piſces ſub aquis odorem percipiunt, dum nocte mouentur ad alimentum diſtans, non alio ducti ſenſu, quàm olfactu. Idem habetur 2. *de partibus, cap.* 10. Scribitque Plinius *lib.* 10. *cap.* 70. Philoponus *de Anima, fol.* 59. *col.* 3. S. Thom. *de ſenſu, & ſenſibili, lect.* 14. Hoc poſito, quæſtio eſt de modo diffuſionis per medium. Auicenna 6. *naturalium, p.* 2. *cap. de olfactu,* ſentit odorem non aliter poſſe diffundi, quàm realiter. Quæ fuit ſententia Platonis, vt refert Albert. *tractatu* 3. *cap.* 23. Commentator verò *ad textum* 97. ex alio extremo credit rem odoriferam ſolùm emittere ſpecies intentionales, quem ſequitur Nyphus. 1.

Suppoſitio pro priore parte tituli.

Opiniones aduerſæ de diffuſione odoris per medium.

2. *1. Pronuntiatum.* Hac tamen in re duo habentur certa. Vnum, qualitatem odoriferam non poſſe ita diffundi per aërem, aut aquam, vt in eis ſubiectetur, cùm odor non ſit actiua qualitas, ſicut nec color mediúmque incapax illius ſit, cùm in eo requiratur mixtio qualitatum primarum, vnde denuo non producitur, niſi ea mixtione poſita, ad quam conſequitur; cùm autem medium ab odorabili immutatur, illa mixtio non intercedit; ergo, &c. *Secundum.* Alterum eſt à re odorabili diffundi odorem realiter per medium, quare cùm non diffundatur inhærendo aëri, vt dictum eſt, oportet vt exhaletur aliqua ſubſtantia tenuis ad modum fumi deferens ipſam qualitatem. Atque ita intelligitur Ariſtoteles 2. *de Anima, textu* 127. dicens aërem pati ab odore, non quòd recipiat ſubiectiuè in ſe odorem, ſed quòd per aërem deferatur. Atque hoc euidentiſſimis experientiis patefit. *Probatur 1.* Primò quia ablata re odorifera medium per multum temporis conſeruat odorem; non poſſet autem conſeruare ſolas ſpecies, quia pendent in conſeruari ab obiectis; ergo manet ipſa qualitas in aliqua tenui ſubſtantia. *Secundò.* Secundò, ſæpe non redolet materia odorifera, niſi calefiat, & fumum quendam, vel halitum ſpiret, vt patet in thure, ideoque meliùs odorem percipimus vere, quàm hyeme, quia frigus impedit exhalationem. *Tertiò.* Tertiò experimur odorem inuolucris conſeruari, & aliàs facilè difflari, namque ſola emiſſio ſpecierum abſque ſubſtantię vaporatione non minueret qualitatem, vt in colore patet, hác enim de cauſa roſa euaporando marceſcit, & poma corrugantur. *Quartò.* Quartò manus rem odoriferam attrectans redolet, non ob ſpecies ſolas, vt patet; non ob productum odorem in manibus, vt ex dictis liquet; ergo ob aliquam ſubſtantiam odoram, quæ illis adhæſit, vnde & abluendo facilè odor perditur. *Quintò.* Quintò odores nonnunquam plurimùm cerebro proſunt, cuius cauſam reddit Ariſtoteles *de ſenſu, & ſenſibili, capite primo,* quia cerebrum frigidum vapore odoro, vtpote calido, temperatur, ac fouetur, qua de re Ariſtoteles *ibidem cap.* 2. & *ſectione* 13. *problematum, quæſtione prima,* atque in hoc conueniunt ferè authores; imò propter hanc euaporationem Pythagorici dixerunt odorem nutrire, quod Ariſtoteles *Odorem alere fabuloſum.*

impro

improbat *eodem lib. de ſenſu, cap.5.* nam ſubſtantia illa nutritioni idonea non eſt, neque ad ſtomachum deſcendit, vnde fabuloſum videtur, quod Plinius *libr. 7. capit. 2.* refert quoſdam ore caſſos, odore tantùm ali, quem naribus trahunt.

3. *Circa 2. partem tituli diffuſionē realem vſque ad olfactum alij requirunt, alij verius non requirunt.*

His ita ſtatutis difficultas reſtat, an ad odorem ſentiendum oporteat illum realem vaporem ſubſtantiæ peruenire vſque ad olfactum, nam Auicenna *ſuprà*, & alij affirmant, D. Thom. *lect. 20. in ſecundo de Anima*, ſcribit hoc poſſe quidem contingere aliquando propter vehementiam odoris, non tamen eſſe neceſſarium, ſufficereque ſpecies intentionales. Idem docet *in 2. diſtinct. 2. quæſtion. 2. artic. 2. ad 5.* Philoponus 2. *de Anima, fol 63. col. 1. & 2.* Ægidius *text. 100. dub. 2.* vterque Caiet. & Iauellus, denique Colonienſes *de ſenſu, & ſenſibili, cap. de odoratu*; quæ ſententia mihi probabilior eſt, & probatur primò. *Suadetur 1.* Senſatio odoris fit ad longiſſimam diſtantiam, de vulture enim ſcriptores produnt olfacere ad 50. milliaria, non eſt autem credibile ſubſtantiam odoram ita longè poſſe diffundi, atque Albertus Magnus 2. *de Anima, cap. 25.* refert in Græcia, alij apud Troiam tantam fuiſſe ſtragem, vt Tygrides, & vultures odore cadauerum allicerentur ab ſpatio leucarum 500. *Euaſio.* Reſponderi ſolet tunc quidem deferri exhalationes odoriferas, vento præſertim calido eas conſeruante, & fouente, ſic enim tempore peſtis vitiatum aërem peruenire longiſſimè. *Inſtatur.* Sed obſtat, quoniam licet integra cadauera reſoluerentur in rariſſimam materiam, non poſſent tantum ſpatium exhalationibus implere; maximè quia odor versùs omnem partem in ſphæram funditur. *Secundò.* Secundò probatur, quia ſi odor multiplicaretur realiter vſque ad olfactum, ſpecies intentionalis illius produceretur ſolùm à vapore naribus proximo, ſícque non ſentiretur odor exiſtens in obiecto præcipuo vnde realis odor difflatur, quod eſt contra experientiam. *Tertiò.* Tertiò odor eſt per ſe primò ſenſibilis; ergo eſt productiuus ſpecierum vbicunque hæret; ergo illas producet exiſtens in obiecto odorifero, atque adeò ad nares vſque, ſi proportionata fuerit diſtantia. Confirmatur, quia aliàs nullum eſſet medium extrinſecum ad ſentiendum odorem, ſempérque ſentiretur per contactum phyſicum inter rem odorabilem, & olfactum, eſſétque olfactus quidam tactus, ſicut de guſtu aſſeruit Ariſtoteles 2. *de Anima, cap. 10.* *Quartò.* Vltimò ſenſatio odoris per aquam neceſſariò fit per ſpecies intentionales, quia exhalatio odorifera non poteſt in aqua conſeruari propter frigiditatem, & humorem, teſte Ariſtotele, *de ſenſu, & ſenſibili, cap. 5.* ergo, &c.

4. *Diffuſio ſpecierū intentionalium odoris ab obiecto incipit, ſicut & ſoni.*

Supereſt verò dubium ſimile ei, quod de ſono tractauimus, an ſpecies odoris incipiant multiplicari à principio à re ipſa odorifera, an verò ſolùm vnde ceſſat multiplicatio odoris realis. Reſpondetur à principio multiplicari, quòd verò ſimul exhaletur ſubſtantia tenuis, accidentarium eſſe; etenim res odorabilis non ſentitur per exhalationem ab ipſa diſtinctam, ſed per propriam ſpeciem, quam producit à principio. Rationes etiam factæ de ſono hîc procedunt; obiectióque in contrarium, quia iam odor in inſtanti perciperetur contra Ariſtotelem *de ſenſu, & ſenſibili, cap. 7.* ac contra ipſam experientiam. Sed obiectio ſicut ibi de ſono, ita hîc ſimiliter ſoluenda eſt; nimirum eſſe certam ſphæram, intra quam res odorifera ſua virtute mul-

A tiplicare valet ſpecies, & intra illam percipi in inſtanti; eſſe autem ſphæram aliam ad quam perueniant ſpecies ratione exhalationis adiunctæ, vel ratione calefactionis rei odorabilis per quam multiplicatio ſpecierum fit ſucceſſiuè, quia exhalatio, & calefactio ſucceſſiuè, fiunt. Offert ſe *Obiectio duplex diluitur.* tamen adhuc duplex argumentum; vnum, quia ſenſatio odoris perturbatur contrario vento; non fit ergo per multiplicationem ſpecierum intentionalium, quæ ita planè non perturbantur, vt de viſualibus liquet, quibus non obſtat agitatio aëris, quominus per diaphanum propagentur. B Alterum, quia odor ſemper moleſtus eſt, aut iucundus; ergo non tantùm peruenit ad potentiam per ſpecies intentionales. Ad primum dic quamlibet agitationem medij, perceptionem ſenſibilis perturbare, licèt non perturbentur ſpecies; id tamen minus apparet in viſu, quia immutatio viſus eſt magis perfecta, ac minus materialis. Ad ſecundum negatur conſequentia, vt de viſione etiam patet, quæ cùm purè intentionalis ſit, recreat tamen, aut contriſtat.

5. *Vltima in præſenti cap. dubitatio reſoluitur.*

Reliquum eſt vltimum dubiolum, an ad ſentiendum odorem ſit ſimpliciter neceſſaria progreſſio odoriferi vaporis per aliquam diſtantiam. Reſpondemus hanc ſæpè requiri propter C imperfectionem odoratus, aut rei odorabilis, per ſe tamen loquendo non eſſe neceſſariam, ſed ſufficere multiplicationem ſpecierum, quod tantùm fortè voluere Commentator *ſuprà*, & Venetus *textu 97.* adducta experientia cupreſſi, & quorundam aliorum corporum, quæ longo tempore æquè redolent, ac ſine diminutione: non ergo euaporantur alioquin diminuerentur, vt in pleriſque docet experientia. Et hæc videtur mens Ariſtotelis *ſectione 22. problematum quæſtion. 10.* vbi quærens, an à re odorabili progrediatur aliquid ad ſenſum, negatiuè concludit, quia aliàs, inquit, oporteret rem minorem reddi, nunc autem ea, quæ odoratiſſima ſunt, eadem videmus durare. Eſt & alia experientia; nam res odorifera intra aquam ſentitur, vbi tamen nihil exhalat. D Accedit tandem ratio, ſenſus enim à ſolis ſpeciebus immutantur, ſpecies autem fieri poſſunt abſque exhalatione, per ſe loquendo, cùm non habeant neceſſariam connexionem.

6. *Oppoſitio ex Ariſtotele, & D. Thom.*

Oppones Ariſtotelem *de ſenſu, & ſenſibili, cap. 2.* aſſerentem, organum olfactus non debere eſſe calidum, eo quòd odorabile, cùm fumoſa euaporatio ſit, calidum eſt; immutatur ergo ab ipſo vapore, vtpote à diſſimili alioquin ratio non procederet, & *capit. 5.* docet vaporationem odoris illabi in ſenſorium. Diuus Thomas etiam 1. *part. quæſtion. 78. artic. 3.* ſcribit oportere obiectum olfactus moueri ſecundùm alterationem caloris, vt inſpiret odorem. Neuter tamen exigit vaporationem hanc vt ſim- E pliciter neceſſariam, ſed tantùm vt magis con- *Explicantur.* ducentem; quia etiam communiter, & regulariter fit, neceſſaria dici poteſt, maximè in nobis, in quibus olfactus eſt obtuſiſſimus.

CAPVT XXV.

De organo, & potentia olfactus, ac etiam de medio actúque odorandi.

1. DE organo huius ſenſus varia eſt Philoſophorum ſententia, ad quam diuerſitatem intelligendam, notandum, quòd in anteriori parte cerebri ſunt quaſi duæ cellulæ, quæ ventriculi cerebri dicuntur, à quibus progrediuntur duo nerui, mamillares appellati, quòd eorum extrema ſunt quaſi pupillæ; eſt prætereà naſus duabus patulus viis, quibus rectà itur ad illos neruos. Igitur ſententia Galeni eſt organum odoratus reſidere in ventriculis cerebri. Ita habet 8. *de vſu partium*, *& lib. de inſtrumento odoratus.* Idem tenet Auicenna 6. *naturalium*, *part.* 1. *cap.* 5. Albertus 2. *de Anima*, *cap.* 16. Philoponus *fol.* 65. *col.* 2. *&* 4. At Veſalius *lib.* 4. *cap.* 3. vult organum hoc conſiſtere in oſſiculis mamillaribus, quem plerique moderni ſequuntur, Magneſius verò *lib. de ſenſu particulari*, *cap.* 22. ſentit per cartilagines narium deriuari neruos, in quibus conſiſtit ſenſorium odoratus; Ariſtotelis ſententia obſcura eſt in hac parte, nam *ſection.* 13. *problematum, quæſt.* 5. ait in animalibus reſpirantibus fieri odorationem, accedentibus odoribus ad cerebrum, vbi tamen non affirmat in cerebro exerceri odorandi actum, ſed explicat id, quod ſæpe talem actum comitatur. *Primo* autem *de hiſtoria animalium, cap.* 11. ſolùm dixit per vias nariũ ſubminiſtrari olfactũ, & *lib.* 2. *cap.* 12. de naribus pronuntiauit continere meatus odorandi, & *libr.* 4. *cap.* 8. quòd ſicut externorum ſenſuum, ita olfactus conſtitutum eſt diuerſorium, id eſt, organum, nam auium, inquit, generi foramina tantùm ſunt odorandi, cùm aliis etiam nares inſint, quo indicat in naribus conſtitui organum, & 2. *de partibus cap.* 16. oſtendit diuerſitatem organorum olfactus ex diuerſitate narium, & 2. *de Generatione animalium*, *cap.* 4. ſignificat organum odoratus oriri à cerebro, ſicut organum auditus, atque adeo alibi reſidere.

Diuerſæ ſententiæ de organo olfactus.

Ariſtotelis in hac re ſententia obſcura.

2. In hac re non poteſt ſtatui certa concluſio; at imprimis ſententia Galeni odorationem fieri in cerebro, non videtur probanda, & idem exiſtimo de ſententia Veſalij, illæ enim partes de ſubſtantia cerebri ſunt, cùm tamen cerebrum ſit fons omnium ſenſuum, & ideo nullius organum; ſed omnibus caret, niſi fortè tactu aliquo, vnde ab eodem Galeno *lib.* 3. *de cauſis ſymptomatum*, organum non ſentiens cerebrũ appellatur, quòd optimè illi obiicit Commentator *lib.* 1. *Collectanearum*, *cap.* 7. *& lib.* 2. *cap.* 17. Prætereà non eſt maior ratio cur in cerebro collocetur organum olfactus, quàm viſus, vel auditus: ergo, &c. Probabilior itaque videtur ſententia, aſſerens organum odorandi iacere in interiori parte naſi, quam etiam amplectitur Valles *lib.* 2. *cap.* 24. ac confirmat primò, quia odoratio fit in naſo; ibi ergo ſenſorium exiſtit. Probat antecedens, quia ibi eſt ſenſatio vbi voluptas, ſed hæc in naſo percipitur; ergo. Secundò cùm vapores odoriferi aſcendant vſque ad cerebrum confortandum, conſonum rationi eſt, vt olfactus, quaſi explorator vaporum locetur ante cerebrum, ſicut in guſtu obſeruatum videmus, eſſe ſcilicet in ore collocatum, quaſi in ianua, vt poſſit de cibis iudicare, antequam ad ventriculum demittantur. Addit tamen Valles odorationem non tantùm in naribus fieri, ſed in ipſis viſceribus etiam, ac tota ea parte, per quam, & ad quam reſpiratio protenditur, quod putat ſenſiſſe Platonem *dialogo de natura.* Hoc tamen falſum videtur, arbitrórque ante

Excluditur Galeni opinio.

Valleſij opinio magis arridet.

Falſa tamen extenſio Valleſij.

A partem illam, in quam incurrunt meatus oris, & naſi ad pulmonem, organum olfactus reſidere, non vltrà; aliàs ſicut reſpirando per nares odoramur, ita reſpirando per os perciperemus odores, quod contra experientiam eſt, ac Philoſophos omnes.

Vltimò aduertendum eſt olfaciendi organum diuerſimodè diſponi in diuerſis animalibus, de quo latè Ariſtoteles 4. *de hiſtoria cap.* 10. 2. *de partibus, cap.* 16. *de ſenſu, & ſenſibili, cap.* 2. Etenim quædam habent olfactum opertum, alia verò minimè, quæ differentia, per ſe loquendo, non eſt eſſentialis, vt aduertit S. Thomas *de ſenſu, & ſenſibili, lection.* 14. Quæret verò aliquis, quod elementum in hoc ſenſorio prædominetur, diximus B namque organum viſus eſſe aqueum, auditum aëreum; Ariſtoteles ergo *de ſenſu, & ſenſibili, capit.* 2. indicat organum olfactum eſſe igneum, *in* 2. *de Anima, textu* 130. docet igneum in nullo organo ſenſuum prædominari, ſed oculus, ait, ex aqua, auris ex aere, olfactus ex horum altero conſtat; probabilius itaque videtur temperamentum huius organi eſſe quaſi medium inter aquam, & ignem, atque aerem, vt ſubſtantia organi conſonet obiecto ſenſus, eſt enim odor in calido, & ſicco temperatis; vnde quandam temperiem requirit: probabile ergo eſt ſimilem requiri ab ipſo ſenſu. Sed intereſt, quia organum eſſe non debet affatim calidum, ac ſiccum, cùm ſit in potentia ad actionem obiecti; atque hæc eſt C mens Ariſtotelis *in citato loco de Anima*; cùm verò alibi illud tribuit igni non ſignificat ei prædominari ignem, ſed quando actum elicit ignem prædominari, quia nimirum calefit à vapore odorifero, vt exponit S. Thomas, & hæc de organo. Ex quibus licet colligere quid ſit ipſa potentia odorandi, eſt enim facultas quædam reſidens in explicato ſenſorio intra nares, apta, vt immutetur ab odoribus, illóſque ſentiat.

3. *Varietas organorum olfactus.*

Quódnam elementum ibi prædominetur.

Odoratus definitio.

Circa actum huiuſce potentiæ prærdicta in communi, ſolùm reſtat aduertendum, animalia tantùm reſpirantia olfacere reſpirando, atque adeò in aere tantùm olfacere, non in aqua, vt docet Ariſtoteles 2. *de Anima, textu* 100. cauſámque reddit, quia intra naſum datur operculum in D via ad ſenſum, quòd non niſi per reſpirationem eleuatur. Galenus ſuprà hoc irridet operculum, cùm ex anatomia non deprehendatur; vnde cauſam aliam affert, non poſſe ſentiri odores, niſi reſpirando, quia nequeunt aliter penetrare vſque ad ventriculos cerebri; hæc verò ratio falſum ſupponit, éſtque inſufficiens, quia ſi via ad olfactum non eſſet occluſa, nulla eſſet ratio cur non penetrarent ſpecies odôris ſemel intra naſum poſitæ vſque ad cerebrum, etiam reſpiratione ceſſante; eſt ergo occluſa via; operculum autem non eſt pars aliqua ſicut palpebra in oculo, ſed via arctiſſima in parte interiori naſi, quæ reſpiratione dilatatur; compreſſio ergo illius dicitur operculum, vnde *eodem textu* 100. Ariſtote- E les ait, quod in reſpirantibus amouetur operculum dilatatis venis, ac meatibus, & ex hoc colligit Ariſtoteles animalia reſpirantia non olfacere in aqua, quod de terreſtribus intelligendum eſt, nam quædam ſunt aquatilia, quæ reſpirant, vt ranæ, 4. *de hiſtoria*, *cap.* 7. & delphines capite demiſſo etiam ſub aquis odorantur, mouentur etiam ad eſcam de nocte, cùm illam videre non poſſint; tunc ergo olfactu ducuntur; quando autem Ariſtoteles 2. *de Anima textu* 98. videtur homini olfactum propriè tribuere reſpi

4. *Animalia terreſtria reſpirantia, non niſi in aëre odorantur.*

Olfactus operculum perperã impugnat Galenus.

Reſpirantia aquatilia ſub aquis odorantur.

reſpirando, idem de reliquis animantibus ſentit, quæ ſimilem naſi compſitionem habent, vt ſtatim *textu centeſimo* exponit.

CAPVT XXVI.

Vtrùm obiecta guſtus, & tactus immutent potentias realiter, vel intentionaliter.

1. DE his duobus ſenſibus, quoniam inter ſe magnam vicinitatem habent, & vt breuitati etiam conſulamus, ſimul dicendum eſt. De obiectis autem eorum ſecundùm naturam, dictum à nobis eſt, obiectum quippe guſtus eſt ſapor, obiectum verò tactus ſunt qualitates primæ, aliæque nonnullæ ex eis profluentes, de quibus *in 2. de Generatione* egimus; ſolùm ergo reſtat explicare modum, quo hæc obiecta immutant ſenſus; opinantur enim aliqui immutare illos ſola materiali alteratione, quam ſententiam defendit Valleſ. *lib. 2. cap.* 29. *Opinio Valleſij & aliorum hos ſenſus agere tantùm per ſpecies reales. Probatur 1.* Quæ probatur primò, nam dicti ſenſus, quoties ſentiunt materialiter alterantur, vt experientia conſtat: hoc autem ſufficit, vt obiectum ſentiri dicatur; ergo. *Secundò.* Secundò ſi tactus ſentiret per ſpecies intentionales, etiamſi in organo tactus eſſet calor, vt quatuor, poſſet nihilominus tactus percipere calidum aliud, vt quatuor; conſequens eſt falſum: ergo. Patet ſequela, quia realis calor, & ſpecies caloris non repugnant eſſe ſimul; ergo licèt habeat calorem, vt quatuor realiter, recipere poterit ſpecies alterius caloris, vt quatuor: ergo, &c. *Tertiò.* Tertiò ſi per ſpecies intentionales eiuſmodi ſenſus agerent, vtique in inſtanti agerent; nam productio ſpecierum inſtantanea eſſe poteſt. Conſequens eſt falſum, cùm ignis, verbi gratia, applicatur ſucceſſiuè, magis, ac magis, ſentiatur: ergo, &c.

2. Difficultas huius quæſtionis potiſſimè habet locum in tactu, pendétque eius deciſio ex alio puncto, an quando manus, verbi gratia, ſentit calorem, illum ſentiat, quem ſubiectat inhæſiuè, an eum, qui eſt in calefaciente; nam ſi calorem percipit inhærentem ſibi, ipſe erit ſufficiens ad cauſandam ſenſationem ſui abſque ſpecie alia; ſi verò ſentit in altero ſubiecto exiſtentem, neceſſaria erit ſpecies; hinc ergo incipiendo ſit prima concluſio. *1. Aſſer. ac præambula. Probatur quoad guſtum.* Guſtus, & tactus non ſentiunt qualitates ſuis organis inhærentes, ſed qualitates rerum eos alterantium. Hæc concluſio, quod ad guſtum attinet, eſt mihi certa; experientia quippe euidenter docet, guſtum non percipere ſaporem ſibi inhærentem; ſed rei ſapidæ, ac diſtinctæ. Et ratio id demonſtrat, ſapor enim qualitas actiua non eſt, ſicut neque odor, ſolúmque reſultat ex mixtione primarum, vnde quando Ariſtoteles 2. *de Anima, textu* 126. ait corpora inſenſibilia pati nonnihil à re guſtabili, materialiter intelligendum venit, id eſt, non rem guſtabilem, vt ſic, per ſaporem aliquid agere in rem inſenſibilem, ſed per humorem ſapori coniunctum. *Notatio pro probatione quoad tactum.* Quod verò ad tactum attinet, aduertendum, illum per multa membra extendi, quæ inæqualiter affecta eſſe poſſunt à qualitatibus tangibilibus. Eſt ergo ſenſus concluſionis quoad hanc tangendi facultatem, nullam partem tactu præditam ſentire calorem, vel alias qualitates ſibi inhærentes; poſſe tamen ſentire calorem partis vicinæ, ſi ſit excellentior. Quo certè modo aliquando ſentimus calorem ab intrinſeco; ſem-

A per ergo his qui ſentitur calor, alterius rei eſt, vel partis calefacientis, non is qui inhæret parti ſentienti.

3. *Probatur 1.* Probatur ergo concluſio ſic declarata primò à paritate rationis aliorum ſenſuum, nullus enim eorum ſentit ſibi inhæretem qualitatem; ergo neque tactus ſentiet calorem inhærentem ſibi. *Secundò.* Secundò, quia iam tactus continuò ſentiret, quia ſemper aliquæ qualitates primæ ei inhærent; conſequens verò eſt contra experientiam. *Euaſio excluditur.* Dicetur fortè non ſentire qualitates ſecundùm gradus ſibi connaturales, ſed ſecundùm exceſſum. At hinc ſaltem ſequitur quoties calor, vel frigus inhæſerint in gradu præternaturali, continuam ſenſationem in tactu dari, quod repugnat experientiæ; B nam ſi quis manum igni applicet, ſentit calorem, ſi remoueat, non ſentit, & tamen aliquandiu durat calor manus intenſior, quàm ſit ipſe naturalis. *Et impugnatur.* Præterea arguitur contra euaſionem. Nam ſi calor naturalis remittatur, & poſtea intendatur vſque ad debitam intenſionem naturalem, talis calefactio ſentietur; ergo calor in naturali intenſione tactu percipitur, atque adeò, ſi calor inhærens, & connaturalis ſentitur, ſemper planè ſentietur. *Altera euaſio refellitur.* Occurrunt alij tactum non ſentire calorem in facto eſſe, ſed in fieri, hoc verò falſum eſt, nam quod ſentitur primò, & per ſe, qualitas ſenſibilia eſt, hæc autem calor eſt ipſe in facto eſſe, nam in fieri motus vocatur, atque inter C ſenſibilia communia ponitur. *Tertiò.* Tertiò arguitur principaliter, nam tactus maiorem calorem percipit, quàm ſibi inhæreat; ergo non percipit ſibi inhærentem, ſed potiùs rei calefacientis, ſi enim proprium ſentiret, illum certè, & non maiorem ſentiret. Antecedens verò oſtenditur. Nam cùm quis igni applicatur, ſentit illicò vehementem, ac moleſtum calorem: & tamen totum nondum recepit; tum quia longiori egeret mora; tum etiam quia ſi ab igne moueatur, protinus illam caloris vehementiam non ſentiret. *Quartò.* Quartò arguitur, nam tactus ſentit duritiem, & mollitiem, & ſimiles alias, euidens verò eſt non ſentire eas ſibi inhærentes, ſed inhærentes rei tactæ, vt duritiem lapidis; ergo idem modus ſentiendi datur reſpectu D qualitatum primarum, nam vnius ſenſus vnus eſt ſentiendi modus. *Confirmatur.* Et confirmatur, quia calor igni inhærens qualitas ſenſibilis eſt: ergo potens immutare tactum ſufficienti modo, vt ſentiatur; ipſe ergo eſt, qui verè ſentitur.

4. *Obiectionis cuiuſdam expeditio.* Sed contrà. Qui à ſole calefit, calorem ſentit, non Solis, quia nullus in illo eſt; ergo ſibi inhærentem. Negatur tamen conſequentia, ac dicendum vnamquamque corporis partem ſentire calorem ſibi proximum, omnes verò calorem tum corporis circunſtantis, tum etiam ſanguinis, qui intenditur, effunditúrque ad partes exteriores. Denique ſentiri etiam calorem exhalationum, quæ à ſole generantur. *Non ſatisfacit.* Verùm hæc omnia mi- E nimè ſatisfaciunt, finge enim nos immediatè à ſole calefieri, tunc planè ex vi actionis illius calorem ſentiremus, non quidem hærentem nobis, tum propter rationes pro concluſione adductas, tum quia ad ſolem applicati maiorem ſentimus calorem, quàm ſit in corpore; nam à ſole dimoti minorem ſentimus; cùm tamen totus perſiſtat, qui hærebat corpori. *Vera reſponſio.* Ad obiectionem igitur dico ſentiri ipſammet Solis virtutem calefactiuam, vt vicem caloris ſubit, quod ſic explico; nam virtus illa producendo calorem in nobis, producit etiam in tactu intentionales ſpecies eiuſdem rationis cum iis, quas ipſe calor ignis produceret;

ſic ergo à nobis Soli expoſitis ſentitur calor, qua etiam ratione ſuprà oſtendimus viſum aliquando intueri ſub ratione coloris, id quod verè coloratum non eſt, habet tamen virtutem ad coloris ſpecies producendas. Vnde ſicut ea viſione fallemur, ſi non corrigamur intellectu, ita tactu illo labemur iudicando ſolem calere, ſi non ſuccurrat intellectus.

5. 2. Aſſertio. Probatur 1.

Ex his ſequitur ſecunda concluſio. Senſu, tactus, & guſtus immutantur à ſuis obiectis per ſpecies intentionales. Probatur primò; quoniam hi ſenſus qualitates extrinſecas ſenſibilium cognoſcunt: ergo recipiunt ab illis ſimilitudines ad cognoſcendum. *Secundò.* Secundò arguitur ſpeciatim de guſtu, nam vt percipiat ſaporem, immutari ab illo debet, non immutatur autem materialiter à ſapore ipſo, vt oſtenſum eſt; ergo immutatur intentionaliter. *Tertiò.* Tertiò arguitur ſimiliter de tactu, non enim percipit ſuum obiectum per alterationem realem, & phyſicam, vt hactenus eſt probatum; ergo per intentionalem. *Inſtantia.* Dicetur fortè hactenus tantùm eſſe probatum à tactu non percipi calorem, verbi gratia, ſibi inhærentem, non tamen eſſe oſtenſum calorem inhærentem non eſſe rationem ſentiendi externum; *Exercitur.* ſed hoc eiſdem rationibus probatum manet, tum primò in qualitatibus aliis à primis, vt duritie, & mollitie, &c. quæ ſibi ſimiles non producunt in tactu; talium ergo ſenſatio fiet per ſpecies, vel certè per earum modificationem; tum ſecundò, quia calor, qui ſentitur, maior eſt, quàm qui inhæret, vnde non poteſt ille per hunc ſentiri. Denique vniuerſalis ratio eſt quod eiuſmodi qualitates reales nimis materiales ſunt, vt per illas poſſint actuari ſenſus efficereque ſenſationes; ergo per ſpecies intentionales id præſtatur.

6. Difficultas ſuborta ex dictis.

Sed hinc difficultas ſuboritur. Nam ſi res ita habet, cur calor inhærens organo tangendi non efficit in eo ſui ſpecies, ac ſentitur? Si quidem eas poteſt efficere in ſubiecto alio. Huius argumenti ſolutio, & eorum, quæ initio poſuimus, pendet ex declaratione modi, quo fit immutatio in his ſenſibus, præſertim in tactu. *Notatio duplicis actionis pro ſoluenda hac difficultate, argumentiſque in n. 1.* Eſt ergo notandum, qualitates primas, duas vendicare actiones circa organum tactus, aliam naturalem, productionem ſcilicet ſui ſimilis, aliam intentionalem, ſpecierum videlicet; inter quas actiones hic naturalis ordo eſſe videtur, vt intentionalis ſupponat naturalem, neque fiat ſolitariè non enim tactus calorem percipit, niſi quando actu calefit, quod ſignum eſt tunc ſolùm intentionaliter etiam immutari; idque docet experientia, rationem verò à priori non video aliam, quàm quòd hic eſt naturalis modus, & ordo iſtarum qualitatum in agendo, fortaſſe ortus ex imperfectione tum ipſius tactus, qui purè intentionaliter immutari non valet, tum qualitatum tangibilium, quæ ſpecies intentionales non niſi per mixtas materiali actioni diffundere poſſunt; hac igitur de cauſa calor ſui ſpeciem non efficit in ſubiecto, cui hæret, quia non poteſt illud materialiter alterare; hac item de cauſa non poteſt tactus percipere qualitates, niſi ſecundum exceſſum, quia non poteſt à minori, vel æquali alterari, & ex conſequenti nec intentionaliter immutari. Hac denique de cauſa productio eiuſmodi ſpecierum fit ſucceſſiuè, quia ſucceſſiuè intenditur, verbi gratia, in organo calor. Non tamen ita procedit actio, vt nunquam plus repræſentet ſpecies, quàm alteratum ſit organum: oppoſitum enim contingere oſtendimus ſuprà; procedit ergo actio ſeruata proportione quadam iuxta multitudinem, & intentionem formæ agentis, nam ſpecies vtrumque repræſentant, ac proinde plus valent repræſentare, quàm pro organi ipſius materiali alteratione. Eſt etiam ſucceſſiua productio earundem ſpecierum ſecundùm partes diuerſas, ad quas ſucceſſiuè diffunditur calefactio, & per hæc patet ſolutio ad argumenta initio poſita.

CAPVT XXVII.

Quænam ſint organa ſenſuum, guſtus, & tactus.

1. De prima parte tituli.

DE actibus horum ſenſuum nihil dicendum ſupereſt, præter quæ in communi dicta ſunt, & ideo ad organa, & potentias accedendum. Ac de guſtu notandum, conuenire Philoſophos, eius organum eſſe linguam. Ita Ariſtoteles 1. *de hiſtoria, cap.* 11. *&* 15. 2. *de partibus, cap.* 17. non tamen intellige exteriorem partem linguæ ſenſorium eſſe, ſed neruum interiorem, ac mollem, diſperſúmque per interiores linguæ partes, teſte Galeno *libr.* 16. *de vſu partium, cap.* 3. ipſa verò pars exterior, vtpote poroſa, eſt inſtar medij in hoc ſenſu; vt docet Ariſtoteles *lib.* 2. *de Anima, cap.* 10. *&* 11. Sed de compoſitione linguæ videndus Veſal. 2. *de fabrica, cap.* 19. *& lib.* 4. *cap.* 6.

2. De 2. parte opiniones variæ.

De organo tactus maius eſt dubium, quidam putant eſſe in corde, alias verò partes corporis eſſe medium: Hanc tribuunt Ariſtoteli Nyphus *citato loco de Anima*, & Simplicius *textu* 166. Themiſtius *cap.* 40. & inſinuat Ariſtoteles *de ſenſu, capit.* 2. *de Iuuentute, cap.* 2. *de ſomno, cap.* 2. *&* 2. *de partibus, cap.* 10. Hæc tamen ſententia falſa eſt, ſi velit ſenſum tactus in corde tantùm reſidere, calor enim in manu etiam, & non ſemper in corde ſentitur, nec eſt credibile Ariſtotelem id putaſſe, ſed vt plurimùm vigere in corde ſenſum tangendi. Alij dixerunt ſenſorium tactus eſſe neruum per totum corpus diſperſum, qui ſubeſt carni, & cuti. Ita Themiſtius *cap.* 39. Albertus *tractat.* 31. & 34. Auerroes *textu* 108. Diuus Thomas *lection.* 22. Ægidius, & Thienenſis *textu* 112. Ariſteles etiam *textu* 116. *&* 2. *libr. de partibus, cap.* 2. ſcribit carnem eſſe medium tangendi; intus tamen eſſe ipſum ſenſorium. Diuus Thomas autem *Opuſc.* 3. *cap.* 3. vult carnem non eſſe purè medium, ſed quodammodo organum, eo quòd in illa fiat apprehenſio rei tangibilis, in neruo tamen integrari iudicium; & ferè idem ait Auicenna 6. *naturalium, p.* 2. *cap* 3. Algazelus *lib.* 2. *tract.* 3. *cap.* 4. dum aiunt organum hoc non eſſe ſolam carnem, aut ſolum neruum, ſed carnem neruoſam. Aliter tamen opinatur Galenus 1. *de temperamentis, cap.* 10. *&* 9. *de placitis, cap.* 2. ſtatuens organum tactus in cute, quod ſit temperatior, carnem enim eſſe nimium ſanguineam, & calidam, neruum frigidum nimis, & exanguem, cutem verò medio ſe habere modo. Aliorum denique opinio eſt omnes partes corporis eſſe ſenſorium tactus, exceptis his, quæ terreſtres nimium ſunt, ac duræ, vt oſſa, dentes, & vngues, experientia namque conſtat, ſi nudum os diuidatur, non ſentiri dolorem, quæ enim in his partibus ſentiri creditur, in adiacentibus reuera ſentiri aiunt. Hanc videtur docuiſſe Ariſtotel. 1. *de hiſtoria, cap.* 4. 2. *de partibus, cap.* 1. 5. *&* 8. Alexand. 1. *de Anima, cap. de contactu*, Philopon. *fol.* 69. *col.* 2.

Auer

Auerrois 2. *Collectanearum*, *cap.* 8. quæ ſententia A mihi ver or videtur.

3. *Authoris reſolutio.*

Sit ergo concluſio. Organum tactus eſt ipſa caro, ſub qua cutem complectimur. Hanc profectò tenet Galen. Nam *locis citatis* tantùm ſignificat in cute vigere perfectiſſimè ſenſum tactus, id quod eius ratio ſolùm cõcludit, neque inficiatur in aliis etiam partibus inueniri. Tenent deinde Fernelius 5. *Phyſiologiæ*, *cap.* 7. Portius *lib. de dolore*, *cap.* 1 . Probatúrque primò, (*Probatur 1.*) quia experimur carnem, & cutem ſentire, ſi pungantur, & in vlcere patet apertè, quòd ſentiat caro. Reſpondet tamen Ariſtoteles *cap.* 11. tendi ibi pelliculam valde tenuem, ideoque facilè fieri ſenſationem per illam, quod etiam exempla illius confirmant; hæc tamen euaſio mera videtur fuga, atque experientia B negari non debet, vbi ratio non vrget, experimur verò, quòd in cute, & in carne detracta cute ſentimus. (*Secundò.*) Secundò probatur. In quibuſdam corporis partibus fit ſenſatio, in quibuſdam dicti nerui non reperiuntur, neque in eis diſtingui poteſt caro, quæ ſit medium, & quippiam aliud, quod ſit organum, vt in ſtomacho, & venis; ergo, &c. (*Tertiò.*) Tertiò. Organum cuiuſque ſenſus in ea parte reſidet, in qua viſitur temparamentum ei debitum, ſed temperamentum optimum tangendi in cute datur, deinde in carne, tum in aliis partibus: ergo in eis reſidet organum tactus. Probatur minor: nam tactus circa qualitates primas verſatur; vnde temperamentum eius accommodatum erit, in C quo tales qualitates magis ad æqualitatem fuerint redactæ, ſunt autem redactæ magis in cute, carne, &c. quàm in neruis: ergo, &c. (*Quartò.*) Quartò arguitur à fine quoniam tactus datus eſt animantibus, vt tueri poſſent vitam ab externis nocumentis; ergo oportuit diffuſum eſſe per partes omnes corporis capaces illius. (*Obiectio remouetur.*) Nec dicas hoc argumento probari poſſe oſſa quoque habere tactum; conſiderandum enim eſt in membrorum generatione, & compoſitione naturam ſemper agere quàm bene poteſt, attento ſcilicet modo vniuſcuiuſque membri, & fine, ad quem corporis partes ordinat, oſſa autem ordinantur, vt ſuſtineant totam corporis molem, & ideo oportuit fuiſſe duriſſima, atque inepta ad ſenſum tactus; prouidit autem natura, vt partes, quæ non ſentiunt, muniren- D tur iis, quæ ſentiunt ad illarum bonum, & tutelam, vnde rationabiliter poteſt concludi cutem qua natura totum corpus veſtiuit ſenſum etiam habere, vt poſſit totum defendere.

4. *Obiectio triplex contra concluſionem.*

Contra concluſionem autem ſunt argumenta aliarum opinionum. Primum eſt authoritas Ariſtotelis, ſecundum quia multa animalia tactum habent, non tamen carnem, vt exanguia, de quibus Ariſtoteles 4 *de hiſtoria*, *cap.* 1. Tertium ex Ariſtotele, quia ſenſibile ſuper ſenſum non cauſat ſenſationem, ſed calor ſuper cutem, & carnem poſitus ſentitur; ergo non à cute, ſed ab interno organo fit ſenſatio. (*Ad 1.*) Ad primum reſpondetur Ariſtotelem mutaſſe ſententiam, nam prius ſcripſit libros de Anima, quàm de animantibus, vt ordo E illorum docet, vnde in poſterioribus ſæpe citat priores. (*Ad 2.*) Secundum argumentum etiam militat contra arguentes, ſunt enim multa animalia habentia tactum, quæ neruum illum non habent; dicendum ergo cum Ariſtotele in eiuſmodi animantibus aliquid proportionale carni eſſe organum tactus, vt palàm explicatur, quo magis exprimit 1. *de hiſtoria*, *cap* 4 & 2. *de partibus*, *cap.* 1. Albert. 2. *de Anima* inquiens additum *proportionale* propter animalia, quæ carnem non habent, tum etiam propter partes alias, quæ caro non ſunt, ſed carni ſimiles, aut ei commixtæ, vt dentes, quos ait ſentire iuxta Galenum, & Ariſtotelem *ſect.* 34. *problematum*, *q.* 2. & 3. quod fortè verum eſt, atque experientiæ conſonum; (*Quæ partes cenſeantur carere tactu.*) aliunde tamen videntur duriores, quàm vt ſenſum habere poſſint; de cerebro porrò ait Albertus tactum nullo modo habere, Ariſtoteles verò 2. *de partibus*, *cap.* 7. & 10. habere ſtupidiſſimum; ait Galenus *lib. de plenitudine*, *cap.* 5. ſcribit cerebrum, & ſpinalem medullam inter ea cenſeri, quæ tactum obtinent, quanuis *lib.* 3. *de cauſis ſymptomatum*, cerebrum appellet organum non ſentiens, quòd parum ſentiat. Iam de neruis, cartilagine, & ſimilibus Ariſtoteles 2. *de partibus*, *cap.* 8. indicat ea non ſentire, ac ſimiliter *cap.* 7. & 10. *de membris exanguibus*, & *lib.* 1. *de hiſtoria*, *cap.* 16. & *lib.* 3. *cap.* 4. inter exanguia membra hæc numerat; quare in hac re nihil poteſt certum eſſe, & ideo in concluſione poſuimus cutem nomine carnis comprehendi, quia in vtraque reſidet apertiùs tactus propter moderatum earum temperamentum; aliæ verò partes magis, vel minus ſentiunt ſecundum quod magis, vel minus accedunt huic temperamento. Itaque ſolæ illæ carent tactu, quæ denſiſſimæ ſunt, & terreſtres.

Tertium argumentum eſt potiſſimum fundamentum ſententiæ, quam tenuerat Ariſtoteles 5. *Pro 3. argum. opinio faventium ſenſibile ſupra ſenſum non ſentiri.* in 2. *de Anima*, & ſequentium illum, putant enim eſſe impoſſibile obiectum ſenſus ſi contiguum ſit organo, ſentiri, ita intelligẽtes proloquium, quod in argumento aſſumitur, ac ſanè ea videtur mens Ariſtotelis *textu* 75. 98. & 116. ait enim inter ſenſum, & obiectum ſemper debere eſſe aliquod medium, ea tamen differentia, quòd in viſu, auditu, & olfactu medium ſit extrinſecum, id eſt, corpus diſtinctum, vt aer, vel aqua, in guſtu autem, & tactu ſit intrinſecum, nimirum, pars aliqua animantis; ſed vniuerſa hæc doctrina falſa videtur. Et in primis illud, inter obiectum, & organum debere medium aliquod intercedere; (*Oppoſitum verum probatur inductione per externos ſenſus.*) in primis enim contigua ſibi ſentit cutis vt calorem ignis, ſi intra illum exiſtat, vt euidens eſt nihil mediate; in odoratu etiam euaporatio odorifera ſubit aliquando vſque ad cerebrum, atque adeò vſque ad organum odoratus, vt colligitur ex Ariſtotele *ſectione* 16. *problematum*, *quæſt.* 5. & *de ſenſu*, & *ſenſibili*, *cap.* 2. & 5 tunc verò etiam ſentitur odor; ſonus quoque vehemens prope aures, realiter illabitur vſque ad membranam, & fortaſſe per poros vſque ad auditum, & tamen percipitur. De guſtu patet euidentius, ait ſiquidem Ariſtoteles *textu* 104. ad ſaporem percipiendum requiri humiditatem, vt guſtabile humeſcat, & in ſubſtantiam quodammodo liquidam abeat, vt ſubintret poros linguæ vapor deferens ſaporem, quo meliùs queant tactum immutare: ergo licet ſubintrent ipſum organum meliùs immutabunt. Hinc humor ſaliuæ datus à natura, vt ſcilicet cibos humectet; hinc etiam caro linguæ poroſa eſt, quo ſapores facilè ſubintrent, vt Ariſtoteles *ibidem* ait, & 1. *de hiſtoria*, *cap.* 15. & 2 *de partibus*, *cap.* 17. ac D. Thomas, & alij, vnde & ipſius linguæ humectatio requiritur, qua rarior, ſolutiórque fiat; contrariáque ratione infirmi arente lingua ſaporem non percipiunt; hinc denique ciborum comminutio, quod integri ad organum vſque penetrare nequeant; conſtat ergo guſtabile quoque meliùs percipi, quando realiter ad guſtum pertingit; illud ergo proloquium falſum eſt, quod ratione etiam oſtenditur, (*Probatur etiam ratione.*) nam ad ſentiendum requiritur obiecti applicatio, vt immutet ſenſum per ſpecies: hæc autem immutatio non

non impeditur, eſto obiectum contiguum ſit organo; quare, &c. atque ita frequentiùs opinantur ſcriptores, inſinuátque D. Thomas 1. *p.quæſt.* 78. *art.*3. *ad* 4.*&* *in* 2.*diſt.*1.*q.*2.*art.*2.*ad* 4.*&* 2. *de Anima,lectione* 14. Caietan. *ibidem*, Albertus *ſum. de homine, tract. de tactu q. penult.* *&* 2. *de Anima, tract.*3.*cap.*1. Durand.*in* 2.*d.*13.*q.*2.*n.*10.

Et authoritate.

6. *1. Corollarium.* Ex quo colligitur primò falſam quoque eſſe illam differentiam tactus,& guſtus reſpectu aliorum ſenſuum, neque enim in his duobus ſenſibus intercedit neceſſariò medium intrinſecum, vt ex dictis liquet, nec in reliquis ſemper intercedit extrinſecum,aut ipſi tantùm valent per medium extrinſecum ſentire, nam tactus quoque ſentire poteſt calorem rei diſtantis, immutaríque per aërem, aut corpus aliud. Nec dicas tunc etiam medium intrinſecum immutari,nam quando ſola cutis percipit calorem ignis, ſolum ibi eſt medium extrinſecum. Item adducta differentia non ſaluatur, nam viſus quoque cum intrinſeco medio ſimul, & extrinſeco intuetur, guſtus tamen, quoniam ſapor qualitas actiua non eſt,non immutatur fortaſſe per medium extrinſecum,niſi dicamus aërem in poris linguæ, medium extrinſecum eſſe; adde quòd nec proprium ſit harum duarum facultatum ſentire per medium intrinſecum, id enim vendicat etiam auditus, & viſus.

7. *2. Corollarium.* Secundò colligitur, quàm verum ſit dictum proloquium, ſi namque intelligatur ſenſibile inhærens organo ſenſus, ab eo non ſentiri verum eſt, atque in auditu, olfactu & guſtu patet, cùm ſenſibilia eorum inepta ſint adhærere organo, ſonus ſcilicet tantùm ineſt aëri, odor verò, & ſapor, quia actiuæ qualitates non ſunt, ſubiectum ſibi non diſponunt, ſed ſibi accommodatum ſupponunt, qualia non ſunt odorandi, guſtandíque organa, tactus deinde qualitatem ſui organi non percipit propter rationes ſupradictas; viſus denique non percipit lumen exiſtens in pupilla, quia illius ſpeciem non recipit. Et hæc eſt vniuerſalis ratio, quia obiectum inhærens organo non actuat ſenſum intentionaliter. Quòd ſi proloquium velit ſenſibile contiguum ſenſui ab illo non percipi,in rigore verificatur ſolùm in viſu,eo quòd ad videndum requiritur obiectum illuminatum,non poteſt autem illuminari niſi per medium;quia ſi fortè obiectum contiguum viſui ponatur, aut ipſe læderetur, aut claudentur palpebræ. Lumen tamen interni medij, attigniúque viſui fortaſſe conſpicitur per modum medij, ſicut ſuprà diximus de lumine externi aëris. In aliis porrò quatuor ſenſibus, nec proloquium habet verum, nec ratione probatur. Dices, obiectum debet immutare ſenſum per ſpecies intentionales; ergo medium requiritur, in quo ſpecies reddantur quodammodo ſpirituales. Neganda tamen conſequentia, ſpecies enim non fiunt intentionales ex medio, ſed quia obiectum vim habet illas producendi, ſenſúſque illarum eſt capax.

Senſib'le inhærens organo non ſentitur.

Contiguum autem ſentitur ab aliis ſenſibus præter viſum.

8. *3. Corollarium.* Tertiò colligitur quódnam ſit medium guſtus, & tactus, nam per ſe loquendo, nullum eſt neceſſarium, licèt aliquando intercedat. Reſpectu quidem tactus id omne eſt medium quod poteſt recipere primas qualitates; aliis verò quæ primæ non ſunt, vt durities, &c. non quodlibet tale medium deſeruit, nam nec per aërem poſſet ſentiri durities, nec item per corpus aliud nimis durum; nullus enim tangeret duritiem lapidis tangendo ferrum. Ita Ariſtoteles *textu*113. vbi exemplum adhibet, ſi clypeo tectus enſe percutiaris;

A oportet ergo vt medium ſit tantillum molle, non tamen fluens, vt aër, ſed magis conſiſtens, vt pellis, per tale enim corpus fieri poteſt rei duræ impreſſio neceſſaria,vt percipiatur durities. Oppones tactum nunquam poſſe percipere duritiem ſine medio, cùm dicat Ariſtoteles 2. *de Anima, textu* 108. corpora dura ſe immediatè non tangere, tactus autem in corpore duro eſt; ergo non poteſt tangere durum aliud ſine medio. Aſſumptum tamen eſt falſum, poſſunt enim duo corpora ſolida immediatè ſe tangere, & maximè in aëre, lapis enim ſuper terram cadens eam immediatè tangit cùm non detineatur in aëre. Vide Thienenſem *textu* 113. Apollinarem *q.*31. *art.*1.
B Idem & in aqua patet, poſſunt enim duo corpora ita eſſe coniuncta ſub aqua, vt nihil eius interiaceat; ſi tamen corpus ſolidum ſub aqua exiſtat, corpus cadens (ait Ariſtoteles) illud non tangeret immediatè, quod fortè ita euenit, quia aqua, vtpote fluida facilè adhæret corpori. De guſtu fortaſſe verum, non poſſe percipere obiectum niſi realiter coniunctum, eo quòd ſapor qualitas actiua non ſit, ſed potiùs nimium materialis, ideóque diffuſiua ſpecierum non videatur, citra materialem contactum, imò requirit vlteriùs quod guſtabile fricetur intra os, quódque humefiat ſaliua.

Quartò collige ex dictis, horum ſenſuum notiones: guſtus ergo definitur qualitas perceptiua ſaporum reſidens in neruo linguæ tanquam in C proprio organo; tactus verò eſt qualitas cognoſcitiua tangibilium qualitatum reſidens in toto ferè corpore animantis. Et hæc de ſingulis ſenſibus exterioribus dixiſſe ſufficiat. 9. *Concluduntur guſtus & tactus definitiones.*

CAPVT XXVIII.

De numero externorum ſenſuum in ſe, & in ordine ad ſubiecta in quibus ſunt.

POſtquam dictũ eſt de ſenſibus exterioribus, ſingulatim agendum ſupereſt de eorum ſufficientia. At primò ſint ne plures, vel pauciores, quàm quinque. Deinde quot eorum ſingulis ani- D malibus inſint. Circa primum ſit cõcluſio. Quinque tantùm ſunt exteriores ſenſus. Probatur experientia,& ratione, nam quinque ſunt ſenſibilia, quæ per ſe primò immutãt diuerſo modo ſenſus; nec eorũ aliquod pluſquam ab vno ſenſu externo percipi poteſt; tot ergo erunt ſenſus eis correſpondentes. Antecedens explicat D. Thomas 1.*p.q.*78.*art* 3. hunc in modum. Obiectum ſenſibile per ſe & propriè eſt immutatiuum ſenſus; ergo diuerſa ratio ſic immutandi diuerſum ſenſibile conſtituet, & ex conſequenti diuerſum ſenſum poſtulabit. Porrò dicta immutatio quinque modis variatur, quoddam enim obiectum immutat ſenſum purè intẽtionaliter, ac ſine mixtione materialis actionis,& huiuſmodi eſt obiectum E viſibile; aliud immutat intentionaliter, facta tamen materiali immutatione in ipſo obiecto, idque dupliciter, nam vel ea materialis immutatio eſt tantùm latio, & ſic conſtituit obiectum audibile, vel eſt etiam alteratio, & ſic conſtituit odorabile, quod ordinariè prius calefit, quàm immutet potentiam. Aliud tandem eſt obiectum intentionaliter etiam immutans admixta ſimul materiali immutatione ſubiecti, ſeu organi, quod adhuc dupliciter poteſt contingere; nam vel materialis hæc immutatio eſt per eandem qualitatem ſenſibilem, & ita conſtituitur obiectum tangibile,

1. *Duplex præſentis capitis punctum.*

De 1 puncto 1. Concluſio.

Quinque eſſe externos ſenſus oſtenditur.

gibile, vel per diuerſam aliam, & ita conſtituitur guſtabile; illius enim immutationi intentionali admiſcetur realis humectatio; hoc ergo modo diſtinguuntur quinque ſenſibilia, & conſequenter ſenſus quinque. Deductio hæc D. Thomæ eſt quidem probabilis, neque in tali materia ſuccurrit ratio euidentior, ſolùm aduertatur, licèt materialis immutatio per accidens admiſceatur intentionali; ex coniunctione tamen ferè inſeparabili ipſius cum intentionali, rectè argui diuerſitatem eiuſdem intentionalis, nam quò magis talis immutatio admixta eſt actioni materiali, eo imperfectior deprehenditur, quo verò eſt purior, eo eſt perfectior.

2\. *Non plures eſſe probatur.*

Porrò diſcurſus hic, ſiue argumentum probat optimè non eſſe pauciores ſenſus, quàm quinque; iam plures non eſſe probatur à forma, quia forma, ſeu modus alius immutandi non inuenitur. Item à ſubiecto, quia præter quinque organa iſtorum ſenſuum nullum experimur aliud. Item à fine, nam quinque ſenſus ſufficiunt animantibus, vt patet experientia; his enim inſtructi nullam deprehendimus indigentiam vlterioris ſenſus; quolibet autem deſtituti ſentimus non minimam; ergo ſignum eſt hos ſufficere, & eſſe neceſſarios, quam rationem proſequitur Albertus *lib. 2. tract. 4. cap. 5.* Denique in homine eſt natura ſenſitiua in ſuprema perfectione; habet ergo in ea omnes potentias, quas exigit perfecta natura ſenſitiua; non ergo plures ſunt in rerum natura.

3\. *Difficultas duplex contra 1. aſſertionem.*

Circa hanc tamen primam concluſionem inſurgunt difficultates duæ ex Ariſtotele *lib. 2. de Anima.* Prima *in cap.* 10. quòd guſtus ſit quidam tactus, idque etiam repetit 2. *de partibus, cap.* 3. non ergo putat Philoſophus tot dari ſenſus. Secunda difficultas ſumitur ex *cap.* 11. vbi aſſerere videtur duos eſſe ſenſus tactus, atque adeò plures omnino, quàm quinque.

Ad 1. difficultatem communis ſolutio.

Ad primam Venetus fatetur guſtum & tactum eſſe idem realiter, differre verò connotatione terminorum. Verùm vniuerſi interpretes iudicant eſſe realiter diſtinctos. D. Thomas *lectione* 21. Albertus *ſuprà cap.* 27. & *in ſumma de homine, tractatu de guſtu, q.* 2. Philoponus *fol.* 63. *col.* 2. Ægidius *textu* 101. *dub.* 2. & vterque Caietanus, & apertè Ariſtoteles *textu* 112. & *lib. 4. de hiſtoria, cap.* 8. & *lib.* 3. *de Anima, cap.* 1. ait quinque eſſe ſenſus externos, & illorum ſufficientiam inueſtigat. Idem patet ex obiectis, & ex diuerſo modo immutandi eorum, vt vidimus. Item ex diuerſitate organorum, tactus enim organum per totum corpus diſtenditur; organum guſtus certam, & determinatam ſedem habet. Patet denique ex diuerſitate actionum; ſunt ergo ſenſus diuerſi.

Guſtus quomodo ſit quidam tactus.

Illud autem Ariſtotelis dictum variè exponitur. Primò, quia guſtus materialiter etiam, ſicut tactus, & non ſolùm intentionaliter tangit obiectum ſuum. Iuxta quam expoſitionem tactus dupliciter ſumi videtur, & ſtrictè pro ſenſu perceptiuo primarum qualitatum, quo pacto guſtus, tactus non eſt, & latè vt ſignificat ſenſum, qui præuio aliquo materiali contactu ſentit, & ita guſtus dicitur quidam tactus. Hæc eſt expoſitio D. Thomæ, ac vera. Addi poteſt & altera, quòd guſtus ſit quidam tactus non formaliter, ſed ſuppoſitiuè quatenus ſemper ſupponit tactum. Quæ certè expoſitio coincidit cum prima. Alias verò omitto, quia minùs ad rem faciunt.

Replica.

Replicabis tamen. Organum guſtus eſt etiam organum tactus, lingua enim ſentit etiam calorem, in vno autem organo vnus eſt ſenſus: coincidunt ergo guſtus, & tactus in vnum ſenſum.

Quorundam reſponſio impugnatur.

Reſpondent nonnulli in organo guſtus non dari ſenſum tactus, qui magis terreum organum, quàm guſtus poſtulat; hic enim humido gaudet & aqueo, teſte Galeno 7. *de placitis, cap.* 13. & *libro de inſtrumento olfactus.* Probabilius tamen videtur oppoſitum: namque docet experientia in eadem parte ſaporem, & calorem ſentiri. Præterea quæuis pars corporis non nimiùm dura eſt organum tactus, vt ſuprà vidimus, huiuſmodi autem eſt neruus ille in quo ſedet guſtus; ergo ibi etiam eſt tactus. Neque verum eſt tactum ita exigere organum terreum, vt ſub alio temperamento non poſſit conſeruari. Dicitur ergo terreſtre, quia in illo magis, quàm in alio organo qualitates illius elementi miſceantur, nihilominus non ſemper ibi prædominatur terra, imò ad ſui perfectionem requirit temperamentum æquale, licèt poſſit etiam ſub temperamento inæquali minus perfectè conſeruari, vt liquet in membris diuerſarum complexionum, quorum alia ad has, alia ad illas qualitates tangibiles declinant. Sic Galenus 9. *de placitis, cap.* 2. & 1. *de temperament. cap.* 10. ait in vola manus tactum eſſe perfectiſſimum, quòd videlicet in ea parte corporis præ aliis ad mediocritatem redacta ſit mixtura qualitatum, quam etiam D. Thomas *in* 4. *d.* 23. *q.* 1. *art.* 3. *quæſtiunc.* 2. vigere maximè in pulpis digitorum affirmat.

Verior reſponſio ad replicam.

Ad argumentum ergo reſpondetur, nihil repugnare in eodem organo eſſe ſenſum tactus, & guſtus, nam tactus eſt quaſi vniuerſalis ſenſus, vnde in organis etiam aliorum ſenſuum reperitur.

4\. *Circa 2. difficultatem opinio 1.*

Circa ſecundam difficultatem, eſt varietas opinionum, quidam enim admittunt diuerſos ſpecie tactus. Ita Auicenna 6. *natural. p.* 2. *de tactu.* Themiſtius *cap.* 39. Auerroës 2. *de Anima, textu* 108. Ægid. *ibid.* D. Thom. *lect.* 23. Albert. *ſumma de homine, tractatu de tactu, quæſt.* 2. Apollinaris *in* 2. *lib. de Anima, quæſt.* 3. Valles 2. *controuerſiarum.*

Eius ratio.

Ratio eorum eſt, quia vnus ſenſus vnius eſt primæ contrarietatis; ſed in tangibilibus qualitatibus dantur duæ primæ contrarietates; ergo duo ſunt ſenſus tactus. Iuxta quos authores conſequenter dicendum eſſet diuiſionem vulgatã ſenſus externi in quinque ſenſus, non eſſe generis in ſpecies infimas, ſed in ſubalternas, ita vt tactus, v.g. ſubdiuidatur adhuc in duas ſpecies, &c. præſertim cùm non deſint qui humanis ſenſibus ob coniunctionem cum gradu rationali diuerſitatem ſpecificam à ſenſibus belluarum tribuant, vt *lib. ſequenti cap.* 1. *n.* 7. attingemus.

5\. *Opinio 2. probabilior.*

Contraria ſententia videtur verior, quam tenet D. Thomas 1. *p. q.* 78. *art.* 3. *ad* 3. vbi apertè ait ſenſum tactus vnicum eſſe in ſpecie. Idem Philoponus 2. *de Anima, fol.* 69. *col.* 2. Simplicius *textu* 108. Alexand. *in paraphraſi de Anima, cap. de contactu,* Venetus *textu* 108. Magneſius *de ſenſu particulari, cap.* 23. Fern. 5. *phyſiologiæ, cap.* 7. & colligitur ex Ariſtotele *lib.* 3. *cap.* 1. dicente tantùm eſſe quinque ſenſus. Quod verè non diceret ſi plures eſſent in ſpecie vltima. Idem colligitur *ex* 2. *de partibus, cap.* 1. vbi legimus idem eſſe ſenſorium, in quo percipiuntur vniuerſæ contrarietates tangibiles, & ſubditur, vnius ſenſorij, (ſcilicet adæquati) vnum eſſe ſenſum, quod etiam repetitur in 2. *de Anima, textu* 112. Potiſſima ratio huius ſententiæ eſt hanc diſtinctionem tactuum neceſſariam non eſſe, cùm omnes primæ qualitates tangibiles habeant eundem modum immutandi ſenſum, organúmque tangendi ſit vnum, temperamentúmque quantum poſſit fieri, vnius rationis requirat; ſuperfluè igitur diſtinctio inuehitur.

Ad rationem prioris opinionis reſponſio vna.

Neque ratio facta vrget. Primò, quia nulla cauſa eſt, cur vnus ſenſus tantùm ſit vnius contrarie-

trarie

trarietatis, licèt enim viſus, v. g. vnam percipiat contrarietatem, ſcilicet albedinis, & nigredinis, at ſenſus olfactus tam multos percipit odores bonos, & malos, vt non vna in eis contrarietas, ſed plures fortè reperiantur; nos enim ſolùm odorem bonum à malo diſtinguimus, vt contraria, cùm tamen non omnes odores boni, & mali habeant eandem rationem bonitatis & malitiæ, vt ipſo etiam ſenſu notum eſt; in hac ergo diuerſitate quis audeat affirmare multas contrarietates non inueniri. Hoc enim modo qualitates etiam tangibiles reduci poſſunt ad vnam contrarietatem primam, quaſi genericam, ſcilicet qualitatem nociuam, & proficuam, ſub qua tamen ratione plures dantur contrarietates primæ quaſi ſpecificæ, nimirum calidum, & frigidum, humidum & ſiccum; ſic rurſus in ſaporibus fortaſſe aliquot erunt contrarietates ſpecificæ, quarum vna ad aliam non reducatur ſub vna generica; quanuis probabilius etiam ſit dulce & amarum, eſſe ſapores extremos.

Reſponſio altera. Secũdò reſpondetur, quatuor illas primas qualitates, conuenire in vno genere communi, quod ſit adæquatum obiectum tactus continens ſub ſe duas primas contrarietates, quod nihil obeſt vnitati rationis ſenſibilis, quia in omnibus dictis ſpeciebus eſt eadem ratio ſenſibilis. Ita S. Thom. *ſuprà, & q. de Anima, art.* 13. *ad* 17. *& opuſc.* 43. *cap.* 3. alias verò qualitates tangibiles, quæ 2. *de generatione* recenſentur, ad has primas reduci ab ipſo Ariſtotele *ibidem*, ac adeò per illas ſentiri, fortaſſeque per illarum ſpecies, non per proprias, ad modum ſenſibilium communium. Ad Ariſtotelem itaque reſpondetur loqui ſolùm dubitatiuè, ac diſputando, quia tamen ſic ſolet ipſe probare ſuam ſententiam, fortè ibi cenſuit eſſe probabilius, quod non probamus.

6. *De 2. puncto in titulo capitis quoad tactum.*

In ſecunda parte huius capitis breuiter dicendum eſt de numero ſenſuum ſingulorum animalium, ac dico primò. Nullum eſt animal tactu caſſum, hoc repetit ſæpe Ariſtoteles *in lib. de Anima*, idémque ſentiunt omnes Philoſophi. Eſt ſiquidem ſenſus hic quaſi fundamentum aliorum, vtpote maximè neceſſarius ad conſeruationem vitæ vegetatiuæ. Eſt rurſum imperfectiſſimus, atque adeò facilè communis. Denique organum illius in quadam conſiſtit mixtione primarũ qualitatum per totum corpus diffuſa, ac proinde inuentu facillima in omni animali.

Quoad guſtum opinio non improbabilis. De guſtu verò res eſt dubia, quidam volunt etiam eſſe communem omnibus animãtibus. Ita Venetus *Summa de Anima, cap.* 34. Apollinaris *lib.* 2. *textu* 29. vbi duplicem diſtinguit guſtum; vnum perfectum, qui in determinata parte conſiſtit, diſcernítque differentias ſaporum, & hunc non eſſe omnibus communem; alterum imperfectum, qui deſeruit ſumptioni alimenti, diſcernendo tantùm conueniens à diſconuenienti, & hunc eſſe communem, neceſſariúmque animantibus, ſicut & tactus; tum quia animal poteſt lædi à noxio cibo, quæ fuit ratio concedendi tactum omnibus. Tum quia animantia perfectiùs percipiunt alimẽtum, quàm purè vegetabilia; hæc autem perfectio in eo eſt, quòd cum delectatione recipiant, diſcretioneque vtilis à noxio, quod certè munus pertinet ad guſtum. Atque huic opinioni conſonat Ariſtoteles 2. *de partibus, cap.* 17. ſcribens omnia animalia tam ſanguinea, quàm exanguia habere eam partem, qua ſapores ſentire poſſint. Idem docet. 3. *de Anima, cap. penultimo, textu* 64. Eſtque probabile; ſed oppoſitum videtur probabilius.

7. Vnde dico ſecundò. Quædam ſunt animalia ſolo tactu donata. Ita Ariſtoteles *de ſenſu, & ſenſibili, cap.* 1. vbi ſic ait, *Tactum autem, & guſtum omnia habent, niſi quod eſt animalium imperfectorum.* Clariùs lib. 3. de Anima, cap. vltimo de tactu, *Neque ſi animal eſt, alium ſenſum præter hunc habere neceſſe eſt.* Et *lib.* 2. *textu* 17. ſenſum tactus à reliquis omnibus ait poſſe ſeparari; & *textu* 23. quædam animalia habere omnes ſenſus, quædam aliquos, quædam tantùm vnum. Conſentiunt Comment. *lib.* 2. *de Anima, text.* 31. S. Thom. *lect.* 5. Ægid. *lib.* 3. *cap. vlt.* Thienenſ. *lib.* 2. *textu* 31. Ratio verò eſt, quia ſunt etiam animalia imperfecta, quæ ſapidis non nutriuntur, ſed calidis, & humidis; atque ita per tactum delectationem cibi percipiunt, diſcernúntque vtilem ab inutili, neque vrget ratio, cur alius ſenſus illis tribuatur. *2. Aſſertio quæ opinio præcedenti probabilior ſtatuitur.*

8. *3. Aſſertio.* Dico tertiò. Omnia ferè animalia perfecta ſenſibus quinque donantur. Hanc concluſionẽ proſequitur latè Ariſtoteles 4. *de hiſtoria, cap.* 8. vbi quæ animalia perfecta ſint ſtatuit, dicens eſſe terreſtria. Idem docet 3. *de Anima, cap.* 12. talia autem vniuerſim habent ſenſus quinque: ergo, &c. Excipit verò Philoſophus talpam, quòd viſu careat, 1. *de hiſtoria, cap.* 9. quem Themiſtius, Auicenna, & D. Thom. ſequuti ſunt. Addit verò Ariſtoteles ſuprà habere talpam ſub cute requiſita organa ad viſum, impediri autem ne videat ab ipſa cute, vtpote corpulenta, obſtanteque introductioni ſpecierum. Concinit Galen. 14. *de vſu partium, cap.* 6. Ratióque à fine deſumi poteſt, quòd ex viſceribus terræ eruat alimentum, inutiléſque proinde eſſent oculi in tam denſo elemento, faciléque à terra exſiccarentur. At Simplicius, & Philoponus *in* 2. *de Anima*, & Albertus 22. *de animalibus, cap. vltimo*, contendunt videre talpam, probántque, quia ſi oculos habet, ei certè fruſtrà non ſunt conceſſi. Albertus quoque alias affert experientias. Equidem duo illa quæ Ariſtoteles pronuntiat talpam non videre, at habere organum videndi minimè conſonant, vt quid enim natura daret organum omnino actum negatura? Vnde Albertus affirmat expertum ſe talpas extra cauernas quæritaſſe alimentum, ſicut ea quæ videndo quæritant.

9. *4. Aſſertio.* Dico quartò. Inter animalia imperfecta quædam habent quinque ſenſus, quædam non item. Sic apis ſolo caret auditu. 1. *Met. cap.* 1. ſuprà verò dictis locis de hiſtoria probat Philoſophus ſenſus quinque reperiri in piſcibus, ac in formicis. Eſt autem notandum primò, præter tactũ omnes alios ſenſus dari ad melius eſſe, & ideo poſſunt plura vel pauciora participari iuxta diuerſitatem perfectionis animantis. Notandum ſecundò animalia, quæ alimento etiam non coniuncto, ſicut vegetabilia vtuntur, ſed quærunt, ſi diſtet, neceſſariò habere auditum, aut viſum, aut olfactum; illis enim percipitur diſtans ſenſibile, vnde quæ animalia habent potentiam de ſe motiuam ad locum diſtantem, vendicant etiam aliquem iſtorum ſenſuum; & è contrario, quæ eorum aliquem habent, poſſunt moueri ad diſtans, nam ex ſenſu ſequitur appetitus, & ex appetitu motus.

CAPVT XXIX.

De comparatione quinque ſenſuum inter ſe, & in ordine ad ſubiecta in quibus ſunt.

TRia in hoc capite ſunt videnda; primum de abſoluta comparatione externorum ſenſuum 1.

ſuum

ſuum inter ſe; ſecundum de comparatione ſenſuum eiuſdem ſpeciei in diuerſis animalibus; tertium de comparatione eorundem provt ſunt in homine. Circa primum ſit concluſio. Perfectiſſimus ſenſus eſt viſus, deinde auditus, poſtea olfactus, deinde guſtus, vltimò tactus. Probatur primò de viſu, qui nobiliſſimum obiectum ſortitus eſt, lux enim eſt nobiliſſima qualitas inter ſenſibiles. Deinde nobiliſſimo modo ab obiecto immutatur, vt ex ſupradictis patet: actu etiam ſuo ad maiorem diſtantiam attingit, quàm ſenſus alij, idque in inſtanti, quod non præſtant cæteri Conſiderando quoque ſenſibilia communia nullus tot, ac tam perfectè cognoſcit, ſicut viſus: ſimiliter quoad ſenſibilia per accidens, multùm excedit, nam extenditur viſus ad cælos, ad motum, magnitudinem, figurámque eorum, quæ nullus alius ſenſus nouit. Organum denique viſus perfectiſſimum eſt, vt patet ex illius ſubtilitate, ingenioſóque artificio, vnde perfacilè læditur; hæc ergo omnia manifeſtant perfectionem huius ſenſus ſupra alios. De auditu id etiam patet tum ex obiecto, à quo immaterialius præ reliquis tribus immutatur, atque ex delectatione quam ab eo capit quodammodo ſpiritualem; tum ex organo, quod ſubtiliùs eſt, vtpote aëreũ. De odoratu ſimiliter oſtẽditur, nam ſuperat duos alios in modo, quo immutatur, minus enim habet de materialitate, qualitas quoque immutans perfectior aliis eſt, ob eaſdémque rationes guſtus tactum vincit.

Circa primum punctum in præſenti capite aſſertio prima. Videatur author diſp. 1. Metaph. ſect. 6. n. 12.

2\. *Obiectioni occurritur.*

Obiicies primò, organum auditus nobilius eſſe, quàm viſus, cùm illud ſit aërium, hoc verò aqueum, ob hanc fortè rationem Plato poſuit organum viſus igneum eſſe, quod eſt probabile. Occurrendum tamen non ſemper mixtum illud in quo prædominatur nobilius elementum eſſe perfectius, ſed illud in quo perfectior exiſtit mixtio: hac ergo ratione organum viſus, organum auditus ſuperat. Secundo oppones, obiectum auditus imperfectiſſimum eſſe videri, cùm ſit qualitas facilè tranſiens; ergo & auditum ipſum videri imperfectiſſimum. Reſpondetur ſonum in eſſe qualitatis imperfectiorem eſſe, at in eſſe ſenſibilis præſtare aliis tribus, quod immaterialiori modo immutet, vt dictum eſt, & ideo potentiam ipſam ſimpliciter eſſe perfectiorem, vt colligitur etiam ex modo, quo attingit obiectum, perfectiori ſci licet, quàm in aliis ſenſibus, vt etiam ex dictis conſtat.

Altera obiectio ſoluitur.

3\. *Circa punctũ 2. aſſertio 2.*

Secundo loco occurrit comparatio inter ſenſum hominis, & brutorum, ſingulas verò horum ſpecies inter ſe conferre nimis prolixum eſſet. Vnde ſit ſecunda concluſio. In omnibus ſenſibus exterioribus ſuperat homo cætera animalia ſimpliciter, & abſolutè loquendo, quamuis ſecundùm quid ſuperetur in nonnullis. Probatur ſingulatim. In primis enim habet homo perfectiſſimum tactum ſimpliciter, & quoad omnes conditiones, vt Ariſtoteles docet 2. *de anima*, *cap.* 10. & experientia teſtatur, atque etiam ratio, quia tactus vt ſit perfectus, requirit temperamentum primarum qualitatum; ergo tactus temperatiſſimi corporis, nempe humani, erit perfectiſſimus, vtpote magis denudatus ab obiecto, cùm propter moderationem ad nullam qualitatem magis accedat, quàm ad aliam. Idem eſt de guſtu philoſophandum, quoniam proximè conuenit cum tactu; & à fine etiam concluditur, nam hominis perfectior complexio perfectiori eget cibo; ergo & perfectiori guſtu. Odoratum ait Ariſtoteles *in cap.* 9. in homine eſſe hebetiorem, quàm in pleriſque animalium; ſed intelligendum hoc eſt ſecundùm quid, quoad facilitatem, videlicet percipiendi meliùs odores, vel à diſtantia maiori, in quo certè multa animalia excedunt hominem, vt ſuperiùs de vulture notatum eſt. Canes etiam de nocte mirè diſcernunt inter homines, vt latronem à domeſtico, & ſimilia pleraque. Ratio verò redditur optima ab Albert. 2. *de Anima*, *cap.* 13. Ægidio *textu* 92. *ex lib. de ſenſu*, *& ſenſibili*, *cap.* 4. 5. quòd cerebrum hominis ſit frigidiſſimum, & humidum nimis, vnde & ſomno eget longiore. Ita verò factum eſt, vt meliùs deſeruiret cognitioni; calor enim conturbat animales ſpiritus; quia ergo organum olfactus iuxta cerebrum ſitum eſt, olfaciendi viæ obturantur, continua cerebri diſtillatione frigida, & humida, vnde quo plura eiuſmodi excrementa per nares defluunt, minùs olfacimus; at verò cætera animalia cerebrum habent calidius, vnde in hominibus ipſis odoratus acutior caliditatem, & ſiccitatem cerebri indicat, & ex conſequenti ruditatem, & obſcuritatem ingenij. At verò his non obſtantibus olfactus hominis ſimpliciter perfectior eſt, quàm brutorum, cum ſe extendat ad nobiliora obiecta, bruta enim, vtplurimum olfaciunt odores, qui ſunt coniuncti ſaporibus, nam ad hoc potiſſimè illis data eſt vis odorandi, vt diſcernant alimenta; odores verò reliquos per ſe delectantes ſine coniunctione ad ſapores, vt florum, bruta vel nullo modo percipiunt, vel in eis non delectantur, cùm tamen homo perfectiſſimè ſentiat eiuſmodi odores, in eiſque nimiùm ſatis delectetur. Cuius rei ratio eſt apud Ariſtotelem *de ſenſu*, *& ſenſibili*, *cap.* 5. quòd nimiùm calidi ſint, temperéntque proinde frigiditatem noſtri cerebri. Vnde iam acutè percipi poſſunt: ac triſtare, ſi ſint diſſentanei; aut delectare, ſi conſentanei. Idem colligitur ex eodem Ariſtotele 1. *de generatione animalium*, *cap.* 2. & Galeno 8. *lib. de vſu partium*. Omnibus ergo penſatis perfectior cenſetur olfactus hominis, cùm perfectius ſit poſſe extendi potentiam ad vniuerſalius, & nobilius obiectum, quàm intensè, vel facilè partem obiecti cognoſcere. De auditu liquet in nobis eſſe perfectiſſimum; nimirum percipit perfectiſſimas ſonorum differentias, non tantùm naturales, ſed etiam artificiales, habétque perfectiſſimum, & ſubtiliſſimum organum. De viſu id facilè intelligitur ob eaſdem rationes. Accedit hos duos ſenſus diſciplinæ eſſe, ac dici; quod eſt proprium hominis. Ita patet concluſionis probatio, cuius ratio à priori eſt; quia natura ſenſitiua in homine coniungitur rationali; eſt ergo perfectior ſimpliciter; ergo & talis naturæ etiã potentiæ ſimpliciter erunt perfectiores, licèt quoad aliqua ſuperentur ex indigentia corporis, eò quòd ſæpè diſpoſitio neceſſaria ad operationem vnius membri impedit aliquo modo operationem alterius, non enim potuit tanta diuerſitas membrorum ſtare, ſine vllo prorſus inter ſe impedimento. Et hæc de ſecundo puncto.

De tactu. *De guſtu.* *De odoratu.* *Olfactus acutior hebetioris ingenij ſignum.* *De auditu.* *De viſu.*

4\. *Circa 3. punctũ comparatio duplex. De priori comparatione 3. concluſio in ordine.*

Circa tertium punctum notandum eſt primò in ſenſibus hominis duplicem perfectionem, & commoditatem poſſe conſiderari. Prima eſt intrinſeca ipſorum in ordine ad proprios actus, ac ſenſibilia propria. Secunda eſt vtilitas acquirendæ ſcientiæ. Pro priori conſideratione ſit tertia concluſio. Quinque ſenſus eundem ordinem perfectionis habent in homine, quem ex ſe habent. Hæc facilè patet, quia is ordo conſiſtit in ſpecifica perfectione, ſecundùm quam vnus excedit alium, qui profectò ordo in homine non deſtruitur: ergo, &c. Eſt tamen concluſio intelligenda

ii com

ſi comparatio abſolutè fiat, vt intendimus; proportionaliter namque hoc eſt loquendo de quouis ſenſu in ſua proportione, ſeu ſpecie, perfectiſſimus hominis ſenſus erit tactus. Sicut enim conſiderando hominem ad equum, ſimpliciter, quilibet homo eſt perfectior equo, in ſua tamen quemque ſpecie comparando, fieri poteſt, vt aliquis equus in ſua ſpecie inueniatur perfectior, quàm in ſua homo; ita dicetur, imperfectiſſimum hominis ſenſum eſſe olfactum, perfectiſſimum autem eſſe tactum, nam habet ſummam perfectionem, quam intra ſpeciem habere poteſt, & fortè idem eſt de guſtu; viſus autem & auditus non adeò ſunt hoc modo perfecti, à multis enim animalibus ſuperatur homo in acumine, aut firmitate horum ſenſuum, atque ita venit intelligendus Ariſtoteles *de ſenſu & ſenſibili, cap.*4. D.Th. *ibi lectione* 9. & authores alij.

5.

De poſteriori cõparatione 4. concluſio tripartita. Legatur author diſp 1 Metaph. ſect.6. à n.11.

Si verò comparentur hi ſenſus ſecundùm vtilitatem ad ſcientiam, ſit quarta concluſio. In homine imperfectiſſimus eſt odoratus, deinde guſtus, alij verò tres mutuò ſe excedunt, ſimpliciter tamen excedit viſus. Prima pars de odoratu & guſtu experientia eſt nota. Circa tres alios ſenſus, quæ eſt ſecunda concluſionis pars, recolendus duplex modus acquirendi ſcientiam, per inuentionem ſcilicet, & diſciplinam; quantum ergo ad hunc poſteriorem, vtiliſſimus eſt auditus, quia percipit voces explicantes conceptus ad viuum; ad priorem verò magis deſeruiunt tactus, atque viſus, quia ad plura obiecta ſe extendunt, vnde ſimpliciter, & per ſe ſunt vtiliores, tum quia modus acquirendi ſcientiam per diſciplinam eſt quaſi per accidens, & in ipſa inuentione fundatus, tum etiam quia quodammodo per accidens eſt auditui diſciplinam fieri mediante illo, ſignificatio enim vocum accidit obiecto auditus, neque auditus ipſe ſignificationem capit, ſed ſonum materialem. Inter tactum autem, & viſum obſeruandum eſt illum hunc excedere, quòd ſit vniuerſalior ex parte ſubiecti, eſt enim diffuſum per corpus; ideóque perfectior tactus arguit in toto corpore optimum temperamentum, & complexionem. Vnde D.Thomas 2.*de Anima*, rectè dixit exceſſum in tactu, exceſſum eſſe in virtute ſenſitiua ſimpliciter, quia ſenſus eſt vniuerſalis: hac ergo ex parte ſenſus hic aptiſſimus eſt ad ſcientias, vnde etiam Ariſtoteles ob id ſcripſit molles carne aptos eſſe ingenio, & 3.*de partibus, cap.*4. quo ſenſu hebeti ſunt durum habere cor, cuius rationem reddũt S.Thomas *lectione* 32. & Philoponus *folio* 6.*col.*3. quia mollities corporis arguit corporis temperamentum, & optimam compoſitionem in organis ſenſuum. Itẽ tale corpus deſeruit optimè ad miniſtrationem virtutis animalis, nam cùm corpus molle eſt, ſpiritus animales ſubtiliores ſunt, diſcurrúntque celeriter per corpus: non ſic autem quando corpus durum eſt; hoc tamen eſt intelligendum, vt ait D.Thomas, & Themiſtius de mollitie naturali, non de ea, quæ cura, & arte adquiritur. Additque Albertus inter ipſas naturales mollities aquoſam, ac prouenientem ex pituita, vt in fœminis, non arguere aptam complexionem, nec idoneum ingenium, ſed quæ prouenit ex puro ſanguine, quia ſic temperatiorem complexionem cauſam habet, vt citato loco de generatione etiam dicitur; hac ergo ex parte tactus ſuperat viſum.

Tactus qua ratione viſum ſuperet.

6.

Qua è contra ſuperetur à viſu.

Attamen viſus è cõtra ſuperat tactum in multis. Primò, quia eſt vniuerſalior ex parte obiecti, percipit enim cæleſtia, & terreſtria ſenſibilia propria, & communia, multóque faciliori modo,

A quàm tactus. Item eſt certiſſimus inter omnes ſenſus, vtpote immaterialior, minúſque proinde deceptioni obnoxius, ideoque maxime deſeruiens inuentioni, atque atteſtationi veritatis. Vnde Plato *in Timæo* ait rerum ſublimium notitiam oculos nobis attuliſſe, & Ariſtoteles 1.*Metaph.cap.*1. ideo nos viſum maximè diligere, quia maximè cognitioni ſubſeruit. Ex quibus iam patet tertia concluſionis pars, exceſſus enim ille tactus non in intrinſecis cernitur, ſed in iis, quæ tactum comitantur, vnde magis tãquam ſignum arguit perfectionem, quàm per ſe ipſe afferat, viſus verò in intrinſecis, magiſque propriis ſuperat tactum, ac reliquos ſenſus; quare, &c. ſic ergo intelligendus Ariſtoteles 1.*de generatione animalium, cap.*20. ſcri-

B bens non prouenire prudentiam ex tactu, nimirum tanquam ex proprio inſtrumento, quamuis deſeruiat non minimè ad prudentiam propter complexionem, quam arguit optimam, niſi alioquin natura deerret.

7.

Obiectio 1. cõtra proximè reſoluta.

Oppones primò, *in ſectione* 30.*problematum* narrat Ariſtoteles quicunque ingenio, vel ſtudiis, vel Reipublicæ adminiſtratione, vel in carmine pangendo, aliiſve partibus claruere, fuiſſe melancholicos; hæc ergo complexio ſecũdùm Ariſtotelem apta eſt ad ingenium, inepta verò ad tactum, cùm humor ille, vtpote terreſtris, duriores efficiat carnes, ac proinde organum tactus obtundat. Fatetur quidem Ariſtoteles *illo loco* melancholiam, ſi dominetur, ſua naturali frigiditate, & ſiccitate impedimento eſſe, talémque complexionem na-

Reſponſio ex Ariſtot.

C ctos, ſtolidos fieri, & ignaros. Contingere tamen (inquit Ariſtoteles) atram bilem, ſi moderata ſit, per totum corpus diſperſam calefieri ab humore alio, vel complexione calida, ſícque vehementem concipiẽdo calorem calefacere; quemadmodum etiam experimur ferrum, & aquam ex ſe frigida, ſemel tamen calefacta multum concipere calorem, vtreque velociter; ſic ergo melancholia à propria natura extracta conducit ad ingenium, optimè diſponendo corpus ad diffuſionem ſpirituum animalium, temperandóque nimiam ſanguinis viuacitatem; tandémque hominem ſtudioſum, ac ſi ſit ad mediocritatem redacta, efficit prudentiorem; vnde licèt melancholici, inquit Ariſtoteles, in aliquo excedantur ab aliis; multis tamen in rebus ſunt illis præſtantio-

Melancholici quomodo ingenioſi.

D res, alij quidem in ſtudiis literarum, alij in artibus, alij in Republica; atque ſi in exceſſu humor hic calefiat, facit hominem loquacem, & poëtam, aliaque non pauca ibidem videre licet.

8.

Obiectio 2.

Oppones ſecundò contra reſoluta pro viſu, nam tactus videtur certior ſenſus, vt experientia colligitur, & ex Ariſtotele *lib. de ſenſu, & ſenſibili, cap* 3. & 2.*de partibus, cap.*16. Certitudo autem maximè ad ſcientiam exigitur; ergo tactus eſt vtilior. Et confirmatur, quoniam tactus eſſe videtur magis diligibilis, quia magis neceſſarius. Reſpondendum licèt tactus certior eſſet, viſum alioquin haberi vtiliorem, propter vniuerſalitatem, ſed & certiorem eſſe negandum eſt. Etenim

Confirmatur.

Ad obiectionẽ.

E ſi comparentur ad obiecta propria, non minùs certus eſt viſus, quàm tactus, ac fortè certior; ſi verò ad obiecta communia, faciliùs hallucinatur tactus, applicatis illis in proportione æquali; quòd enim aliquando viſus decipiatur, ex nimia diſtantia prouenit, id verò non derogat eius certitudini, quæ penſanda eſt penes obiectum debitè applicatum. Ad confirmationem dicito amorem tactus, & viſus non eſſe aptè comparabiles, quia vnius amor alterius amorem includit; tactus enim eſt fundamentum aliorum ſenſuum, atque

Ad confirmationem.

atque

atque adeò illo deſtructo deſtruerentur alij, qua certè conſideratione maximè diligitur; ſi verò præciſè conſiderentur, ac inuicem ſeparari, ac ſeparatim conſeruari poſſent, ſic planè magis diligibilis eſt viſus de ſe, ac præcipuè ad vtilitatem ſcientiæ; quamuis alij ſenſus ſint diligibiles ad percipiendam ſenſibilem delectationem, vt tactus, & guſtus, qui tamen amor nimium eſt imperfectus, & animalis, prior autem perfectior & conformior homini, vt homo eſt, ſicut loquutus fuit Ariſtoteles 1. *Metaph. cap.* 1.

CAPVT XXX.

An ſit vnus tantùm ſenſus interior, an plures.

1. EXplicatis ſenſibus exterioribus, dicendum ſupereſt de interioribus, qua de re egit Ariſtoteles 3. *de Anima, cap.* 2. & 3. & interpretes *ibi.* D.Thomas tum alibi, tum 1. *parte q.* 78. *art.* 4. vbi præcipua quæ explicat, ſed paulo latiùs hic erunt diſſerenda. In hac verò dubitatione ſuppono dari ſenſum interiorem, pro qua re notandum ſeptem hæc vocabula, *ſenſus communis, phantaſia, imaginatio, æſtimatiua, cogitatiua, memoria, reminiſcentia*, ſignificare potentiam ſenſitiuam à quinque ſuprà explicatis diſtinctam, ſiue multiplicem, ſiue eandem, prout eſt principium diuerſorum actuum, de quo ſtatim agendum: ſenſus ergo communis eſt potentia interior cognoſcens obiecta propria ſenſuum exteriorum, diſcernénſque inter illa, ex qua diſcretione potiſſimè ſenſus communis à Philoſophis deprehenſus eſt, illa ſiquidem operatio maximè neceſſaria eſt naturæ ſenſitiuæ, nec poterat conuenire eidem exteriori ſenſui, cùm ad diſcernẽdum inter duo oporteat vtrunque cognoſcere; viſus autem diſcernit quidẽ inter duos colores, & auditus inter ſonos duos, at inter ſonum, & colorem neuter diſcernit, quia neuter vtrumque cognoſcit; neceſſarius ergo fuit ſenſus communis. Nec dici poteſt eandem animam per diuerſos ſenſus diſcernere; illa enim non niſi per potentiam cognoſcit; per eandem ergo potentiam oportet cognoſcat, vt illa diſcernat. Aliam rationem affert Ariſtoteles *de ſomno, & vigilia, cap.* 1. vt ſcilicet cognoſcat operationes ſenſuum externorum, quæ ratio ſano modo eſt acceptanda iuxta dicta *cap.* 11.

Senſus interior communis qua ratione probatur.

Altera Ariſtotelis ratio quatenus admittenda?

2. Aliam quoque rationem probandi ſenſum communem inuexerunt Albertus *ſumma de homine, tractatu* 2. *de ſenſu communi, q.* 2. S. Thom. *opuſculo* 43. *cap.* 4. nimirum vt percipiat ſenſibilia communia per proprias ſpecies, quæ certè ratio falſum ſupponit; quia ſenſus interior non aliter cognoſcit ſenſibilia communia, quàm exterior, vt *cap.* 8. monuimus, ac etiam notant D. Thomas 2. *part. quæſt.* 1. *art.* 3. *ad ſecundum*, Auicenna 6. *naturalium, part.* 3. *cap.* 8. *in fine, & part.* 4. *cap.* 1. Sola ergo prima illa ratio concludit dari ſenſum communem, neque verò communis dicitur communitate prædicationis, cùm ſit potentia quædam particularis in animante, ſed communitate obiecti, quatenus ſenſibilia cuncta externa percipit, in omnéſque ſenſus exteriores influit tanquam commune eorum principium. Ita S.Thomas 1. *p. q.* 78. *art.* 4. *ad primum*, Albertus *lib.* 2. *tract.* 4. *cap.* 12.

Alberti ratio atque olim D. Thomæ excluditur.

Qua ſignificatione dicatur communis.

3. Dubitabit aliquis, quomodo potentia vna, ac corporea queat attingere ſenſibilia adeò diuerſa, & ſæpè contraria. Quidam aiunt ſenſum communem eſſe quidem indiuiſibilem, attamen cùm ſit in organo extenſo ſecundùm diuerſas illius partes recipere ſpecies diuerſorum ſenſibilium. Ita Philoponus *de Anima, folio* 79. Quæ reſponſio primò ſupponit ſpecies recipi in organo, & non in potentia, quod ſuprà improbatum eſt. Secundò aſſerit dictam potentiam eſſe indiuiſibilem, quod repugnat accidenti materiali, ac in ſubiecto extenſo exiſtenti. Tertiò fingit diuerſas ſpecies recipi ſemper in diuerſis partibus; aliter ergo reſpondet Themiſtius *lib.* 2. *de Anima, cap.* 8 ſenſum communem in ſe non recipere ſpecies ſenſibilium, ſed iudicare de iis, quæ coram ſe ponuntur in ſenſibus externis, quod etiam videtur ſentire Galenus 7. *de placitis in fine*, Ægidius 2. *de Anima etiam in fine*, ſed eſt falſa ſententia, nam ſenſus communis iudicat cognoſcendo, non poteſt autem id præſtare, niſi ſpecies in ſe recipiat, iuxta ſuperiùs tractata. Reſpondendum ergo ſenſum communem tam varia cognoſcere, quia eſt potentia perfectior, atque adeò vniuerſalior vniens in ſe virtutem ſenſuum externorum, quod ex ſupradictis *libr.* 2. *cap.* 2. conſtare poteſt, vnde Diuus Auguſtinus 12. *ſuper Geneſim ad literam, cap.* 26. quinque ſenſus totidem comparat riuulis ab vno communi ſenſu tanquam à fonte manantibus, illud autem de contrarietate ſpecierum ſolutum iam ſuperiùs eſt *in cap.* 2.

Dubium circa ſenſum communem quod Philopono expeditur.

Impugnatur.

Impugnatur expeditio Themiſtij.

Vera ſolutio.

4. Phantaſia eſt ſenſus interior potens cognoſcere ſenſibilia exteriora in eorum abſentia; hæc quippe operatio nobis eſt cum brutis communis; ideóque alicui ſenſui tribuenda; illi certè, qui ſpecies rerum ſenſatarum in abſentia valet conſeruare, ac per illas abſtractiuè cognoſcere, quique propterea phantaſia nuncupatur, etymologia ſumpta à lumine, vt Ariſtoteles notat iuxta tranſlationem Argyropili, & Petionij, expoſitionémque D. Thomæ, Commentatoris, Simplicij, & Themiſtij in paraphraſi; lumen enim dicitur Græcè φῶς; quia verò lumen facit apparere colores, inde deriuatur φανὸς, id eſt, *prima apparitio*, ac deinde phantaſia, quia ſcilicet res abſentes facit apparere. Addit Philoponus phantaſiam dici quaſi ſtatus eorum, quæ apparent, vnde ait deriuari à φανὸς & στάσις, quod Græcè ſignificat *permanentiam*; retinet enim phantaſia ſpecies permanenter, etiam abſente obiecto, atque ita textum interpretatur.

Phantaſiæ deſcriptio, & etymon ex ſententia authoris.

5. Definiturus autem Ariſtoteles phantaſiam, priùs eam diſtinguit ab aliis potentiis, & primò à ſenſibus nimirum externis, vt in textu conſtare poteſt; adhibet autem tres differentias. Prima eſt, quia licèt ſenſus, neque actu, neque potentia detur, eſt tamen phantaſia; vt in ſomniis. Inſtabis in ſomniis ſenſum dari in potentia. Occurrit primò Themiſtius *in paraphraſi libri tertij, de Anima* id verificari conditionaliter, eſto non manerent ſenſus etiam potentia, vt in cæco ſaluari poſſe phantaſiam. Secundò occurrendum verificari quando in ſomniis impoſſibile aliquid fingimus, cuius neque ſenſus actus eſt, neque potentia; addit verò Ariſtoteles ſenſum ſemper adeſſe, non phantaſiam, quæ verba Themiſtius in paraphraſi omittit, tanquam difficilia, habentur tamen in Græca litera, quæ Diuus Thomas ita exponit, vt intenta inter ipſas potentias differentia, nulla euadat; ait enim ſenſum, id eſt: facultatem ſentiendi ſemper adeſſe, non tamen phantaſiam, id eſt, actum eius. Iam vero Simplicius, & Philoponus

Differentia triplex phantaſiæ à ſenſibus externis ex Ariſtotele. Prima.

loponus exponunt in pueris eſſe ſenſum exteriorem aptum ad operandum, non verò phantaſiam; ſed repugnant experientiæ, nam infantuli ſomniant, & imaginantur, licèt imperfectè, ſicut & per ſenſus exteriores imperfectè operantur. Quare Auicennæ expoſitio placet ſenſum ſemper adeſſe obiecto ſuo, quia nõ niſi illud præſens cognoſcit; phantaſiam autem non ita, cùm etiam cognoſcat obiectum abſens; vnde verba illa nõ addunt nouam differentiam, ſed iam poſitam exponunt. Secunda ergo differentia eſt; quòd ſenſus cunctis inſit animalibus, imaginatio verò non item, de qua quomodo ſit intelligenda inferiùs dicetur. Tertia differentia, quòd ſenſus ſemper ſit verus circa proprium ſenſibile, imaginatio autem ſemper ſit falſa, quia de re ſuprà *in cap.*10. Oppones verò textum 161. in quo Ariſtoteles ait imaginationem eſſe veram, aut falſam, quia ſenſus talis eſt; ſentit ergo imaginationis falſitatem habere originem ex falſitate ſenſus, atque adeò nullam eſſe hanc tertiam differentiam. Reſpondet benè Philoponus, phantaſiam iam in cognitione ſimplicium ſenſibilium tam vera, quàm falſa ſaltem occaſionaliter, ſenſum ſequi, à quo illam acceperat, quia tamen ſenſibilia componit, & impoſſibilia fingit, in eo differre à ſenſu.

Secunda. *Tertia.*

6\. *Differẽtia imaginationis ab opinione.*

Secundo loco aſſignat differentiam inter imaginationem, & opinionem, quòd opinio moueat appetitum, non verò imaginatio. Dicet aliquis. Imaginatio ſæpè cauſat timorem, etiamſi nulla ſit opinio, vel apparentia mali euenturi, vt experientia docere videtur. Ob hanc obiectionẽ nonnulli exponunt differentiam, vt ex opinione ſemper ſequatur motio appetitus; ex imaginatione non quidem ſemper, ſed aliquando, veluti, cùm fortis eſt, & vehemens, quod indicat Ariſtoteles in exemplo de pictura, viſio enim per ſe non mouet appetitum, mouet autem, ſi ſit pulchra, vel horribilis; dicendum tamen phantaſiam ſolam nunquam mouere appetitum, niſi illi miſceatur opinio mali, vel boni, ſaltem vt poſſibilis; vehemens quippe apprehenſio efficit, vt malum tanquam nobis poſſibile conſideremus, vnde iam, ne eueniat formidanus. Alias differentias aſſignat Philoſophus ibidem faciliores. Vltimò ponit differentiam inter phantaſiam, opinionem, fidem, ſuaſionem, & rationem, nam quatuor hæc poſteriora, vel idem ſunt, vel ſe comitantur, quia vbi opinio eſt, ibi eſt, vel ſemper eſſe poteſt fides, & ſuaſio, & ratio; phantaſia autem ſine iiſdem inuenitur.

Differentia phantaſiæ ab opinione, fide, &c.

7\. *Phantaſiæ deſcriptio ex Ariſtotele.*

Ex his omnibus concludit Philoſophus definitionem phantaſiæ. *Eſt motus factus à ſenſu in actu*, vbi potius phantaſiatio definitur, quàm phantaſia, imò definitio cõpetit etiam actui ſenſus communis, niſi hunc actum ſub *ſenſu in actu* comprehendas, vt Philoponus exponit; fortaſſe tamen id opus non eſt, eo quòd diſtinctæ potentiæ non ſunt, vt infrà dicemus; definitur ergo clariùs, vt *n.* 4. dicebamus, phantaſia *potentia, quæ ſpecies ſenſibilium externorum recipit & conſeruat, ac per illas operatur in abſentia obiecti*; alias definitiones tradit Commentator illo in libro *textu* 106. Albertus 3. *de Anima, tractatu primo, cap.*8. Cicero 1. *Academicarum quæſtionum*. Iam verò imaginatio coincidit ferè cum phantaſia, ſolúmque addit vim componendi poſſibilia, ac fingendi impoſſibilia. Æſtimatiua deſcribitur ſenſus interior potens apprehendere ſub ratione conuenientis, & diſconuenientis, ſeu, vt communiter loquuntur, ſub ratione inſenſata; hæc ſiquidem operatio communis etiam eſt omnibus animantibus, nullíque ſen-

Imaginatiua. *Æſtimatiua.*

A ſui externo deputari valet, cuius munus eſt mouere appetitum ſenſitiuum, qui non niſi à ratione cõuenientis, & diſconuenientis mouetur; ideo ergo æſtimatiua dicitur, quia in rebus ipſis aliud æſtimat, quàm quod exterius appareat. Cogitatiuam multi putant eſſe potentiam ſenſitiuam propriam hominis valentem ratiocinari circa particularia, & componere, atque diuidere; hoc tamen excedit limites virtutis ſenſitiuæ, vt ſuprà dixi; cogitatiua ergo nihil aliud ſignificat, quã ipſammet potentiam ſenſitiuam interiorem diſcernentem inter conueniens, & diſconueniens, prout ſpeciali quodam modo in homine exiſtit, habétque in ipſo maiorem aliquam perfectionem, quia non ex ſolo inſtinctu naturæ dicitur, ſed etiam

Cogitatiua.

B ex nobiliori cognitione, & experientia, ac ſæpe etiam à ratione dirigitur. Memoria ab Ariſtotele *cap.*1. *de memoria, & reminiſcentia*; dicitur potentia, quæ cognoſcit præterita, vt iam cognita, ſpeciatim verò à quibuſdam memoria deſcribitur potentia apta cognoſcere idem quod æſtimatiua, in abſentia tamen obiectorum, cognoſcit enim brutum rem ſub ratione conuenientis, vel diſconuenientis, licèt illam non habeat præſentem, & canes dormientes ſæpè latrant propter ſimilem cognitionem, & apprehenſionem. Reminiſcentia definitur potentia, quæ rerum particularium præteritarum memoratur, non ſimplici modo, ſed cum quadam indagatione, & diſcurſu. Vnde multi credunt hanc virtutem non pertinere ad partem ſenſitiuam, ſed ad intellectum, inſinuátque

Memoria. *Reminiſcentia.*

C Ariſtoteles *in principio libri de memoria, & reminiſcentia*, dicens eos, qui ſunt hebetes ingenio, ſolere memoria præſtare, verùm ipſe Ariſtoteles *cap.*2. apertè docet virtutem eſſe ſenſitiuã, quod à ſigno etiam probat; quoniam, qui per reminiſcentiam conantur recordari, laſſantur capite, quòd ſi indagatio ceſſet, ſolet interdum, quod laborando non potuit, inueniri; hoc verò indicium fallax eſt, ad hoc enim ſatis eſt concomitantia operum inter ſe intellectus, atque ſenſus. Exiſtimo ergo reminiſcentiam potiſſimè fieri ab intellectu, ſaltem quantùm ad diſcurſus, & compoſitiones, quę illi commiſcentur; quia verò ſenſus comitatur ſemper intellectum, ideo quando hic per diuerſa loca, & tempora diſcurrit, ſenſus etiam per quandam ſucceſſiuam apprehenſionem ab vna

D in aliam procedit, deſcribíque poteſt talis eius reminiſcentia, operatio ſenſus à præuio diſcurſu intellectus, ideoque dixit, qui pollent ingenio (vtpote qui facilè diſcurrant) pollere reminiſcentia.

8\. *1 Opinio in præſenti capite.*

His poſitis. Circa quæſtionem huius capitis diuerſæ ſunt ſententiæ, quidam enim duos tantùm ponunt ſenſus interiores diſtinctos, diuerſo tamen modo id declarant; nam eorum aliqui volunt ſenſum communem per ſe ſolùm eſſe vnam potentiam, phantaſiam verò eſſe alteram identificatam æſtimatiuæ, cogitatiuæ, memoriæ, &c. ita Pererius *lib.* 3. *de Anima*, *cap.* 3. *quæſt.* 1. citans Thuriſanum *libro* 2. *in artem Galeni*, *commento* 17. item Venet. *ad citatum locum de*

E *Anima*. Alij dicunt ſenſum communem, & phantaſiam facere eandem potentiam, æſtimatiuam verò, cogitatiuam, memoriam, &c. alteram conſtituunt. Ita Marcellus *lib.* 4. *ſuarum traditionum*. Secunda opinio principalis, ac tertia in ordine aſtruit potentias tres interiores; phantaſiam, quam dicunt identificari cum ſenſu communi; cogitatiuam, quam rationem vocant; & memoriam. Ita Galenus *lib. de different. ſymptomatum*, *cap.* 3. Gregorius Niſſenus

2. Opinio. *3. Opinio.*

de

de viribus animæ, *cap.6. & 7.* Damaſcen *lib.2. fidei*, *cap.* 17. & 2. Nemeſius de natura hominis *cap.6.* Valles 2. *controuerſiarum.* Sed oportet animaduertere, Galenum rationis vocabulo intellectum ipſum ſignificare, quem falsò credidit eſſe potentiam organicam, vt patet ex 7. *de placitis, cap.* 4. vbi ſcribit cerebrum habere in ſe munus efficiendi imaginationem, memoriam, atque intellectionem, non eſt verò credibile reliquos authores catholicos in hoc ſenſu ſequi Galenum, ſed fortè rationis voce intelligitur ipſam cogitatiuam, quæ à pleriſque ratio particularis nuncupatur. Quarta opinio diſtinguit ſenſus quatuor interiores, nimirum ſenſum communem, phantaſiam, æſtimatiuam, ſeu cogitatiuam, & memoriam. Hanc docuit S. Thom. 1. *part. quæſt.* 78. & *quæſt. de Anima*, *art.* 13. & *opuſculo* 43. *cap.* 4. ſequitúrque illius Schola, & tenuerat antea Auerroes 3. *de Anima, text.* 6. Iandun. 2. *de Anim. quæſt.* 73. & alij communiter. Quinta opinio, præter quatuor nunc dictos ſenſus, addit imaginatiuam, quam ponit à phantaſia diſtinctam. Tribuitur Auicennæ *fen.* 1. 1. *doctrina* 6. *cap.* 65. Sequitúrque Albertus *in ſumma de homine tract.* 4. *de imaginatione*, & 2. *de Anima tract.* 4. *cap.* 7. Sexta opinio ſex inducit ſenſus interiores addendo proximè dictis reminiſcentiam à memoria diſtinctam.

4. Opinio. *5. Opinio.* *6 Opinio.*

9. Inter has opiniones, prima ſine fundamento loquitur, nam oſtendemus, qua ratione diſtinctus aſſeritur communis ſenſus à phantaſia, eàdem diſtinguenda eſſet à reliquis phantaſia. Secunda opinio probabile fundamentum habet; quod coincidit cum fundamento quartæ, vt paulo pòſt videbimus. Tertia deinde non placet, quia nititur ſolùm experientia deſumpta ex medicina, non verò procedit ex propriis rei principiis, obiecto ſcilicet, & actibus diſtinguendo potentias; fundamentum autem ſoluetur ſequenti capite. Iam quarta opinio, quæ inter citatas probabilior habetur, duplex habet fundamentum. Primum; cognitionem ſenſitiuam interiorem, aliam fieri per ſpecies ſenſatas, aliam per non ſenſatas, ac potentias per eas cognoſcentes eſſe diuerſas; ſiquidem potentiæ cognoſcentes per ſpecies diuerſarum rationum, diuerſas eſſe oportet. Et confirmatur, nam iudicium practicum, & ſpeculatiuum pertinent ad diuerſas potentias, ſed potentia cognoſcens per ſpecies ſenſatas cognoſcit ſpeculatiuè, ſine ordine ad proſequutionem, vel fugam, cognoſcens verò per ſpecies non ſenſatas practicè indicat eſſe fugiendum, vel proſequendum, cùm rem attingat ſub ratione conuenientis, vel diſconuenientis; ergo, &c. Secundum fundamentum eſt, ſenſitiuam potentiam cognoſcentem in præſentia obiecti debere eſſe facilè mutabilem, & apprehenſiuam; potentiam verò cognoſcentem in abſentia debere eſſe retentiuam ſpecierum; iſta autem duo non poſſe conuenire potentiæ materiali, cùm facilis apprehenſio in corporalibus proueniat ex humiditate, retentio verò ex ſiccitate, quæ duo prædominari ſimul nequeunt in vno organo. Et confirmatur ex vulgato proloquio, *quæ in ſuperioribus ſunt vnita, in inferioribus diuiduntur*: quare, &c.

Auctoris iudicium de 1. opinione. *De 2.* *De 3.* *4. Sententiæ fundamentum primum.* *Fundamentum 2.*

10. Ex his fundamentis apertè colligitur ſententia D. Thomæ, nam ad congnoſcẽdũ intuitiuè per ſpecies ſenſatas omnium externorum ſenſuũ neceſſarius eſt vnus interior ſenſus, nimirum communis; ad cognoſcendum verò abſtractiuè alter requiritur, iuxta ſecundum fundamentum, & hic eſt phantaſia. Deinde ad cognoſcendum intuitiuè per inſenſatas ſpecies alius ſenſus poſtulatur ex eodem ſecundo fundamento, qui æſtimatiua nuncupatur, ſeu cogitatiua. Denique ex hoc ipſo fundamento ad cognoſcendum abſtractiuè per eaſdem illas ſpecies alius ſenſus requiritur, ponitúrque memoria; ergo, &c. Et hinc colliges quantum valeat fundamentum ſecundæ opinionis, quod in hac quarta primum fuit. Quinta opinio, præter hæc omnia, conſiderauit duplicem cognitionem ſenſibilium in nobis inuentam, aliam ſimplicem, quam phantaſiæ propriè attribuit, aliam verò compoſitam, ſeu imaginariam, qua fingimus, v.g. montem aureum chimæram, & ſimilia, atque ad hanc compoſitiuam operationem addidit tertiam potentiam. Et conſimili ratione ſexta opinio aliam addit potentiam propter diuerſum modum memorandi reminiſcendo.

Ex aliis fundam. ſupra. opinio eruitur. *De 5. opinione.* *De ſexta.*

11. Pro deciſione veritatis eſt aduertendum ſenſus internos non eſſe multiplicandos ex eo, quod vnus poſſit plura, quàm alius, ſed quod alter alterius actum edere nequeat, nam ſi duo ſenſus interni ſtatuantur, quorum vnus valeat quidquid alius, ac plura operari ſuperfluè, ſanè hic poſterior ſtatuetur, ad operationes ergo incompoſſibiles eidem potentiæ eſt recurrendum, ac pro varietate huiuſmodi operationum tot multiplicandi erunt ſenſus interni. Neque inferas, ſuperfluè iam poni ſenſus exteriores, cùm quidquid illi poſſunt, internus poſſit. Namque in primis non eſt id ſimile; ſenſus enim exteriores sũt quaſi particulares virtutes, quibus addi debuit vniuerſalis, quæ particulares ipſas roboraret, ac de omnibus iudicaret; internis autem non occurrit talis neceſſitas. Reſpondetur deinde antecedens falſum eſſe; immutatur enim ſenſus exterior ab obiecto immediatè non internus, atque adeò quanuis ſenſus interior cognoſcat quidquid exterior, non tamen per immutationẽ immediatam ab obiecto, ideóque fuerunt neceſſarij externi ſenſus, quia niſi immutarentur illi, non poſſet interior potentia quidquã percipere. Sit ergo conſtitutum fundamentum receptum communiter, per eas tantum actiones eſſe multiplicandos ſenſus internos, quæ ad eandem potentiam non poſſunt reduci.

Notatio 1. pro deciſione.

12. Secundò eſt notandum non eſſe in homine inducendos plures ſenſus internos, quàm in brutis perfectis, ſiquidem in his reperitur natura ſenſitiua, qua poteſt perfectione intra eum gradũ; quòd ſi aliqua operatio in homine viſitur perfectior, non continuò eſt in illo multiplicanda potentia, cùm ea perfectio maior dari valeat intra eandem potentiæ ſpeciem. Ex quo fundamento excludit D. Thom. quintam opinionem Auicẽnæ, nã operatio illa compoſitiua ſolùm in nobis experitur, attribuíque poterit intellectui, vel certè ad illam eliciendam ſatis erit, quod phantaſia hominis ponatur nobilior; ex quo etiam fundamento diſtinctio memoriæ à reminiſcentia excluditur.

Notatio 2.

13. His ſuppoſitis ſit prima concluſio. Probabilius videtur ſenſum communem, & phantaſiam non eſſe potentias realiter diſtinctas, idémque dicendum de æſtimatiua, & memoria, & in vniuerſum de potentia intuitiuè, & abſtractiuè cognoſcente. Probatur concluſio. Nam potentia cognoſcens abſtractiuè, obiecti ſpeciem debet recipere: vel ergo recipit in præſentia obiecti, vel in abſentia: hoc ſecundum eſt impoſſibile, quia externa ſenſibilia tantùm immutant ſenſus, cùm illis præſentia exiſtunt. Vnde neque ſpecies, aut actus durant; niſi in eorundem præſentia: ergo cùm phantaſia, & memoria aliter non poſſint

1. Aſſertio. *Probatur 1.*

ſint immutari, quàm media immutatione ſenſus externi, immutari neceſſe eſt in præſentia obiecti; poſſunt ergo immutari, ac operari in præſentia obiecti. Vltima hæc conſequentia liquet; nam potentia quæ immutari valet ab obiecto præſente, poteſt attentè immutari, ac proinde in actum prodire, idque neceſſariò cùm ſit potentia naturaliter agens non impedita, quare potentia in abſentia obiecti cognoſcẽs poteſt cognoſcere in præſentia; non ergo propter hos actus multiplicari debent potentiæ; atque hinc deſtruitur fundamentum contrariæ ſententiæ.

Probatur ſecundò.

Et confirmatur concluſio, quoniam hæ potentiæ ideo diſtinguendæ eſſent, quòd vna facilè apprehendat, altera retineat; hæc autem ratio deſtructa eſt, quia ſimulac immutatur ſenſus internus, immutatur phantaſia, atque adeò quàm poteſt facilè; non ergo oportet iſta diſtinguere. Quod amplius oſtenditur, primò, nam ſi phantaſia non ſimul cum ſenſu immutatur, ſanè tranſacto aliquo tempore immutabitur, interim verò quid quæſo factum eſt in phantaſia, ex quo magis diſpoſita euaſerit ad immutationem, quàm antea? nihil certè poteſt aſſignari, neque item agens indicari, à quo producta ſit diſpoſitio, vel ablatum impedimentum.

Confirmatio vna.

Secundò experientiæ quoque aduerſatur, alioquin vt ſpecies rei in memoria maneret, oporteret vt per tempus aliquod res ipſa præſens ſenſui adeſſet, quod falſum eſt, quia licèt ſubitò rem videamus, ſi ſatis attendimus, facilè poſtea memoramur.

Altera.

Tertiò, quia officium ſenſus communis eſt attendere, & concurrere cum externis ſenſibus ad eorum ſenſationes; ſed hoc idem eſt munus imaginatiuæ, vt patet experientia, nam ſi imaginemur circa eandem rem, quam præſentem habemus, minimè illam ſentimus, vt etiam D. Thomas, & Themiſtius fatentur.

Tertia.

Ex his ergo concluditur, ſenſum communem, & imaginationem non diſtingui, maximè enim diſtinguerentur, vt in præſentia, & abſentia cognoſcerent: ad hoc autem non oportet diſtingui, vt oſtenſum eſt: ergo, &c. Quæ ratio probat etiam æſtimatiuam, & memoriam non diſtingui, fingere autem diuerſos ſenſus internos, vt vnus cognoſcat in præſentia tantùm, alius verò tum in præſentia, tum in abſentia, ſuperfluum eſt, & contra ſuprapoſitum fundamentum.

Concluditur cõtra diſtinctionẽ ſenſus communis à phantaſia, Et contra æſtimatiuæ, ac memoriæ diſtinctionem.

14\. *Satisfit fundamento 2. quartæ ſententiæ in n. 9.*

Ad ſecundum verò fundamentum quartæ ſententiæ occurritur à quibuſdam, in materialibus idem eſſe poſſe, recipiens, & conſeruans, vt plumbum ſigillationem. Reſpondetur tamen, in præſenti immutationem hanc non eſſe omnino materialem, ſed intentionalem, fierique proinde ſine reſiſtentia. Adde ſpecies ipſas non tantùm recipi in organo, ſed etiam in potentia ipſa, ex cuius natura prouenit, vt in ea meliùs, vel deteriùs conſeruentur, quamuis nonnihil conducat organi diſpoſitio; atque experientia docet in parte cerebri in qua collocatur ſenſus interior, non dari illam diuerſitatem diſpoſitionum, quæ à prædicta ſententia exigitur. Ad confirmationem reſpondetur illud axioma verum eſſe, quando neceſſitas deprehenditur diuidendi potentias, hîc verò deprehendi nullam.

Ad confirmationem ibidem.

15\. *2. Aſſertio. Probatur 1.*

Secunda concluſio. Probabilius eſt æſtimatiuam & memoriam non diſtingui realiter à phantaſia. Probatur primò; quia diſtinctio ſpecierum in ſenſatas, & non ſenſatas, vana eſt, vt ſuprà oſtendimus; ergo & potentiarum. Secundò eſto illa ſpecierum diſtinctio admittatur, potentia cognoſcens rem ſub ratione inſenſata, cognoſcere illam debet neceſſariò ſub ratione etiam ſenſata:

Secundò.

A ergo potentiæ tales non diſtinguuntur. Probatur antecedens, nam potentia cognoſcens lupum, vt inimicum, non alia ratione, aut modo ita cognoſcit, niſi cognoſcendo accidentia exteriora illius, ac adeò ſub ratione ſenſata, debet ergo ita neceſſariò cognoſcere. Dices ſat eſſe, ſi vna potentia cognoſcat lupum, vt ſic, vt alia potentia iudicet eſſe inimicum; hæc tamen euaſio non intelligitur, nam iudicium illud, *hic eſt inimicus*, includit intrinſecè cognitionem ipſius, qui inimicitiam gerit; non ſunt ergo actus ſeparabiles, , ad diuerſaſque potentias pertinentes.

Euaſio excluditur.

Confirmatur: nam ſenſus communis non poſſet iudicare inter diuerſa ſenſibilia, niſi cognoſceret vtrumque extremum, ſecundùm Ariſtototelem, & omnes Philoſophos: ergo nec æſtimatiua poſſet iudicare hũc eſſe inimicum niſi ipſum cognoſceret. B Tertiò argumentor. Rationes conuenientis, vel diſconuenientis ſunt non ſenſatæ, ſed phantaſia cognoſcit rem ſub tali aliqua ratione; ergo vna, eadémque potentia ad vtrumque ſufficit, atque adeò æſtimatiua non ſecernitur. Vltima conſequentia valet ex notationibus ſuprapoſitis; minor verò probatur, nam phantaſia mouet appetitum ſenſitiuum, ad quem comparatur, ſicut intellectus practicus ad voluntatẽ, teſte Ariſtotele 3. *de Anima, cap.6. textu* 44. *& cap.7 per totum*; appetitus autem mouetur à ratione conuenientis, vel diſconuenientis; ergo ipſa phantaſia rationem eiuſmodi propoſuit, ac cognouit. Atque hinc ſoluitur fundamentum primum quartæ opinionis *in n.9.* C negatur enim diſtinctio illa ſpecierum ſenſatarum, & non ſenſatarum; negatur item cognitionem talium rationum tam diuerſam eſſe, vt diuerſas arguat potentias; negatur denique iudicium practicum, & ſpeculatiuum fieri à potentiis diuerſis, cùm melius multo fiant ab eadem, vno ſcilicet in altero fundamentum habente.

Ad 1. fundamentum 4. opinionis in n. 9.

Tertia concluſio. Probabilius videtur ſenſum interiorem vnum tantùm eſſe realiter. 16.

3. Aſſertio.

Hoc ex dictis ita concluditur: ſenſus communis, & phantaſia in vnam coincidunt potentiam, æſtimatiua item, ac memoria inter ſe, cogitatiua autem, reminiſcentia, & imaginatio non ponunt in numero, vt ſuprà eſt obſeruatum, ſolúmque ſignificant diD uerſas perfectiones eiuſdem ſenſus in homine: ergo, &c. Et hæc planè fuit ſententia Ariſtotelis, cum capite primo de memoria dixerit, phantaſma non eſſe affectum ſenſus communis, atque in vno eo capite de ſenſu communi, ac phantaſia, imò & de virtute tota interna ſentiendi tanquam de vna loquitur, ibidémque pronuntiat eadem nos parte cognoſcere magnitudinem motum, ac tempus, & ſubdit, *vnde patet hæc omnia ad primarium illum principem ſenſum pertinere*, de quo inferiùs addit, ipſum eſſe qui memoratur, &c. vnum ergo tãtùm ponit primum ſenſum principem interiorem, & *lib. de inſomniis, cap.1.* ſcribit vim imaginandi eandem numero eſſe cum potentia ſentiendi, eſſentia tamen, & ratione diuerſam, vbi imaginationem E comparans ſenſibus externis, vult eſſe eandem numero vim, quatenus imaginatio, & ſenſus exterior per modum vnius virtutis conueniunt ad perfectè ſentiendum; quod certè munus proprium eſt ſenſus communis, vt omnes tradunt. Tribuit ergo Ariſtoteles munus ſenſus communis imaginatiuæ, atque adeò udicat non diſtingui; ibidem quoque ait ſenſus externos immutare principem ſenſum communem in vigilia, & in inſomniis diuerſimodè, in vigilia nimirum actualiter, in inſomniis autem per ſpecies iam antè acceptas, docet ergo ſenſum communem conſeruare acceptas

Probatur ex dictis. Atque etiam ex Ariſtotele.

ceptas ſpecies, quod eſt munus phataſiæ, & hoc inſinuat etiam Diuus Thomas 1. *parte*, *quæſtion.* 84. *art.* 8. *ad ſecundum*, aiens, quòd in inſomnio aliquando ſoluitur communis ſenſus, ac iudicat, cùm tamen 1.2. *quæſtion.* 15. *artic.* 1. & *quæſtio.* 17. *artic.* 7. *ad tertium*, ſcribat ſenſum communem immutari ſolùm in præſentia obiecti, & ideo ille locus primæ partis ab illius diſcipulis exponitur, ne ſibi aduerſari videatur. Item quòd phantaſia ab æſtimatiua non diſtinguatur ſecundùm Ariſtotelem patet, quoniam æſtimatiua ponitur facultas cognoſcens rationem conuenientis, ac diſconuenientis, mouenſque appetitum. Vnde Diuus Thomas 1. *parte*, *quæſtion.* 78. *artic.* 4. & clariùs *in* 2. *diſputation.* 24. *quæſtion.* 2. *artic.* 1. *in corpore*, & alibi, ait æſtimatiuam comparari ad appetitum ſenſitiuum, ſicut intellectum practicum ad voluntatem; oſtenſum eſt autem, quòd ſecundùm Ariſtotelem phantaſia cognoſcat rationem conuenientis, moueátque appetitum, comparetúrque ad illum, ſicut intellectus practicus ad voluntatem; ergo ſecundùm illum phantaſia ab æſtimatiua non diſtinguitur. Denique, quod phantaſia, & memoria non diſtinguantur, eſt ſententia Ariſtotelis *de memoria cap.* 1. vbi palàm ait imaginatiuam eſſe memoriam conſeruantem ſpecies, quod omnes admittunt de ſenſatis, non ſunt verò aliæ non ſenſatæ, vt probauimus; ergo, &c.

17. *Duplex obiectio contra proximam aſſertionem remouetur.*

Nec aliquid obſtat huic concluſioni, quod iam ſolutum non ſit, niſi fortaſſe illud; proprium eſſe potentiarum materialium, vt determinentur ad particularia obiecta, diuidíque in plures. Item illud, traditam concluſionem non ſolum communem non eſſe, ſed potius communi aduerſari. Ad primum reſpõdeo in potentiis quidem ſenſitiuis particularibus inueniri determinationem, & diuiſionem per particularia obiecta; in potentia autem intra gradum etiam ſenſitiuum vniuerſali neceſſitatem non dari, aut rationem fingendi diuiſionem; ſolúmque comparando hanc potentiam ad altiorem, hoc eſt, intellectum, deprehendi limitatam ad obiectum magis particulare; idque conſonum eſſe imperfectioni potentiæ materialis, ac perfectioni, quam in ſuo genere habere poteſt. Ad ſecundum reſpondeo primò nullam eſſe partem noſtræ ſententiæ, quæ à multis non aſſeratur, cúmque ipſi inter ſeſe diſſentiãt, locum nobis dari comprehẽdendi ex quolibet id quod nobis verius videatur, ac nulli eorum in totum conſentire. Adde ſecundò Ariſtotelem ſtare à nobis.

18. *4. Aſſert. diſtinctionem etiam formalem negans in ſenſibus internis.*

Dubitabis tamen, an formalis ſaltem diſtinctio ſenſuum internorũ ſit admittenda? Videtur enim affirmandum, quia poſſunt ibi diuerſæ definitiones tradi; ſenſus enim communis dicitur potentia iudicans de omnibus ſenſibilibus in eorum præſentia, phantaſia iudicans de eiſdem in abſentia, &c. definitiones autem diuerſæ diſtinguent potentias ſaltem formaliter. Sit tamen quarta concluſio. Senſus interior vna eſt adæquata potentia realiter, & formaliter, ſolúmque in adæquatis rationibus diſtincta, quatenus ſcilicet ad diuerſos actus comparatur, & conceptibus inadæquatis concipitur. Probatur, quoniam illa potentia eſt formaliter vna prædicto modo, quæ vnum habet obiectum formale adæquatum, circa quod exercet certum genus actuum; partialia namque obiecta, particularéſque rationes actuum diuerſorum diuerſas rationes formales potentiarum non arguunt; ſic autem res habet in potentia ſenſitiua interiori: ergo, &c. Explicatur ampliùs, & confirmatur, nam in parte intellectiua plura ſunt nomina ſignificantia intellectum, vt ratio, memoria, intellectus practicus, ſpeculatiuus, &c. Et tamen ibi vna tantùm eſt potentia formaliter, & ſimile eſt de voluntate. Denique illo modo potentiæ formaliter vltra ſex numerari poſſent, vt facilè patebit conſideranti diuerſitatem actuum interni ſenſus. Concludendum ergo vnum eſſe ſenſum omnes hos actus exercentem, qui à nobis diuerſis nominibus nuncupatur, inadæquatíſque definitionibus circunſcribitur.

CAPVT XXXI.

De obiecto, actibus, ſubiecto, & organo ſenſus interioris.

Cognita veritate interioris ſenſus facile eſt omnia, quæ ad illum pertinent, explicare; obiectum ergo illius eſt omne ſenſibile per externos ſenſus. Nam obiectum adæquatur potentiæ, ſed hic ſenſus vniuerſaliſſima potentia eſt in ſuo ordine; ergo habet vniuerſaliſſimum obiectum in eo gradu; illud autem eſt prædictum ſenſibile; ergo, &c. Notandum verò eſt, quòd ſicut in externis ſenſibilibus inueniuntur communia, quæ attinguntur ab eis tanquam modi ſenſibilium propriorum; ita apud internum ſenſum aliquid dari inſtar ſenſibilis proprij, quod per ſe primò, ac per propriam ſpeciem cognoſcatur, quod vocamus ſenſibile abſolutè, miniméque limitatum ad ſenſibile alicuius exterioris ſenſus; aliquid verò dari, ac cognoſci tanquam modificans dictum obiectũ, atque hoc modo cognoſci rationes non ſenſatas, ipſas etiam ſenſationes ſenſuum externorum, & quæcunque per ſpecies ſenſuum externorum non repræſentantur, ab illóque nihilominus propriè cognoſcuntur. 1. *De obiecto.*

Actus huius ſenſus ſunt omnium ſenſibilium cognitio, diſcretióque illorum, iudiciũ practicum, vel ſpeculatiuum, & memoria præteritorum, vt patet ex dictis. Eſt tamen notandum (quod etiam pro explicato iam obiecto addimus) nullum brutum quamlibet imperfectum ſenſu interiore carere, cùm nullum careat appetitu tendente ad vtile, & refugiente nociua. Quæ ſanè rationes obiectiuæ ab externo ſenſu non attinguntur; neceſſarius ergo eſt ſenſus internus, qui hæc iudicet, qua ratione concludit Ariſtoteles *lib.* 2. *de Anima*, *c. vltimo*, & *lib.* 3. *textu* 56. animantia habere phantaſiam, quod omnes philoſophi approbãt. Notandum ſecundó, etſi in omnibus animantibus detur ſenſus internus, non eiuſdem perfectionis eſſe in omnibus, quia nec in omnibus poteſt eaſdẽ operatione elicere, nec circa idem adæquatũ obiectum verſari, in iis enim quæ ſolo pollẽt tactu, & fortè etiam guſtu, imperfectiſſimus eſt internus ſenſus, nec ſpecies cõſeruat in abſentia obiecti, Vnde Ariſtoteles *l.* 3. *c.* 15. docet hæc animalia phantaſiam non habere, in quo ſecũ non pugnat, dum alibi (vt modò indicauimus) eam cõcedit, illic enim phantaſiæ nomine latè vtitur ad ſignificandum qualemcunque internum ſenſum. Atque idẽ ſtatuendum de animantibus, quæ licet plures habeant ſenſus externos, attamẽ modo quodam determinato mouentur, ſolùm videlicet ad obiectum præſens; hæc enim habent quidem ſenſum internum aliquantulum perfectiorem, quòd extendat ſe ad plura etiam ſenſibilia, adhuc tamen minus perfectum, quòd ad rationem memoriæ non attingat; at verò alia perfectiora animantia ſenſum hunc perfectum poſſident; in ratione ſcilicet memoriæ æſtimatiuæ, ſenſúſque communis; imò per illum quandam materialem 2. *De actibus.* *Notatio 1.* *Notatio 2.* *Bruta memoria pollere oſtenditur.*

prudentiam oſtendunt, & aliquando etiam docilitatem. Quòd autem prædictam habeant rationem memoriæ, negari non poteſt, quicquid Scotus dicat *in 4. diſt. 45. quæſt.* 3. quia euidentes experientiæ illam ſuadent. Elephantus enim poſt multos dies vindictam ſumit de illo, qui ſe læſerat, *bos etiam cognouit poſſeſſorem ſuum*, &c. Iſai. 1. quaſi memor illius, id quoque ex eo patet, quia determinato certóque motu ad rem abſentem mouentur; ergo propter apprehenſionem, quam memoria retinent.

3. *Obiectio duplex impugnans memoriam in brutis.*

Obiicies primò. Memoria eſt cognitio præhabitæ cognitionis, iuxta Ariſtotelem *lib. de memoria, & reminiſcentia, cap.* 1. talis autem cognitio impoſſibilis eſt ſenſui interno; ergo, &c. Secundò ſi aliqua animantia haberent memoriam, haberent certè apes, & formicæ, cùm ſigna omnia memoriæ oſtendant, his autem negat memoriam Ariſtoteles *lib. 3. de Anima, cap.* 3. ergo, &c.

Ad 1. obiectionem.

Ad primum dicito ſenſum internum cognoſcere reuera externas ſenſationes, non quidem vt obiecta propria, ſed vt modos eorum, ſicque in ſenſu dari memoriam de re vt iam cognita, contingit tamen non rarò phantaſma exiſtens in memoria remitti, vel ex parte corrumpi, ac proinde non repræſentare exactè, ex quo fit non rarò, vt qui rei memoratur, memoriam perdiderit circunſtantiarum, de quo videndus Ariſtoteles *lib. de memoria, cap.* 2. hoc verò de memoria ſenſibilium intelligi debet; nam eorum, quæ ſub ſenſu cadere non poſſunt, memoria ad intellectum pertinet, vt dicetur infrà *lib. 4. cap.* 10.

4. *Ad 2. obiectionem de qua idem author disp. 1. Metaph. sect. 6 à n. 19.*

Ad ſecundum affirmat Themiſtius *in 2. de Anima, cap.* 11. apes, & formicas habere memoriam. Idem fatentur Albertus *tract. 1. cap.* 7. Diuus Thomas 1. *Metaphyſicæ lect.* 1. Auerroes *cap.* 3. Et ratione patet, quoniam hæc animalia arte quadam naturali valent, de quibus Ariſtoteles 7. *de hiſtoria, cap.* 38. Diuus Thomas 3. *contra cap.* 134. Et opera eorum indicia ſunt cognitionis rerum abſentium, formica ſiquidem eandem ſemitam repetit, ac fortè perditam veſtigat, quia identidem ingreditur, apes ad eoſdem redeunt flores, quos ſemel guſtarunt: videtur ergo certum, habere memoriam atque prudentiam. Ad Ariſtotelem reſpondet Simplicius negare ſolùm iis animantibus memoriam perfectam, hoc tamen interpretamentum apertè falſum eſt, Auerroes occurrit ad exemplum non requiri veritatem. Philoponus *folio* 81. *col.* 3. duplicem diſtinguit memoriam: aliam recordatiuam præteritorum, & à natura prudentem, aliam verò docilem; apibus ergo, & formicis negari ſecundam, non verò primam, quæ doctrina ex Ariſtotele ſumitur 1. *Metaph. cap.* 1. vbi ſcribit animalia, quæ cum memoria habent auditum, prudentiam quoque habere, non vt ſignificat habitum conſultandi de agendis ſecundùm rectam rationem, ſicut 6. *Ethicorum* definitur, ſed vt importat iudicium naturale operum ita agẽdorum, ac ſi per propriè dictam prudentiam agerentur, qua de re D. Thomas 2. 2. *q.* 47. *art.* 15. Animalia ergo, quæ cum prudentia habent auditum, diſciplinabilia dicuntur, non ſumpta diſciplina in rigore, vt ſignificat inſtructionem ſumptam ab alio ad operandum ſecundùm rationem, ſed latè vt ſignificat inſtructionem manentem ex conſuetudine. Inter illa verò, quæ memoriam habent ſine auditu, numerat Ariſtoteles apes, & ita conſtat experientia habere memoriam, prudentiámque naturalem; quòd tamen auditu careant, certum non eſt; nam ipſe Ariſtoteles 9. *de hiſtoria, cap.* 4. dubius eſt, vbi refert apes, cùm dormiunt, à vi-

A gili excitari, vno, aut altero edito ſtrepitu; quod ſi ita eſt, coniectura fit illas audire, ac patet vlteriùs experientia, quia ſonitu quodam congregari ſolent, atque vocari ad tecta, neque dici poteſt cum D. Thoma *citato loco Metaph.* nõ auditu moueri, ſed motione aëris, quam tactu ſentiunt, non enim motio tanta eſt, imò & aliquando nulla ad apes pertingit; nec euincit ratio illa motione magis congregari apes, quàm diſpergi; denique ad tactum quæcunque aëris motio etiam incondita ſat eſſet, cùm tamen non niſi ad modulatum quodammodo ſonum accurrant apes, quare probabilius credo illas audire, vnde ad naturalem prudentiam eiuſmodi animalium, quanuis neceſſaria ſit memoria, cùm pars ſit prudentiæ,
B non tamen eſt neceſſaria carentia auditus.

Circa organum eiuſdem interni ſenſus, credidit Ariſtoteles radicem ſentiendi in corde eſſe, ac adeò in eo ponendum organum, *lib. de iuuentute, cap.* 1. *&* 2. nos verò conſequenter dicimus ponendum in cerebro, quæ eſt ſententia Hippocratis, Galeni, & aliorum, quos ſuprà *cap.* 13. citauimus, ac patet, quoniam experimur imaginationes in capite formari. Vnde, & imaginando fatigatur, læſio quoque ſenſuum ex læſione cerebri naſcitur, inſomniaque fiunt in capite. Nam Danielis 2. dicitur, *Somnium tuum, & viſiones capitis tui huiuſmodi ſunt*, & cap. 4. *Cogitationes meæ in ſtatu meo, & viſionem capitis mei*, &c. Dices in
C Euangelio legi, *à corde exire cogitationes.* Et iterum, *Quid cogitatis mala in cordibus veſtris?* vnde Sanctus Hieronymus *citato loco Daniel.* animaduertit propter diuerſa hæc ſacræ paginæ verba diuerſas fuiſſe ſententias. Reſpondetur tamen in ſermonibus Euangelij non agi de cogitationibus nudi intellectus, vt ita cor illius organum debeat exiſtimari; vſurpatur ergo ibi cor pro anima, vel pro appetitu, qui verè in corde eſt, vt infrà dicemus, dicunturque cogitationes cordis, id eſt, procedentes ex cuiuſque affectibus.

5. De organo ſenſus interni varia opinio Galeni, quam Ariſtotel.

Obiectio ex Euang. expeditur.

Quæres tamen, in qua parte cerebri ſit ſenſus iſte, in cerebro enim tres obſeruantur cellulæ; prima in parte anteriori; ſecunda in parte media; tertia in poſteriori.
D Qui ergo Galenum ſequuntur de diſtinctione trium ſenſuum internorum, primam cellulam ponunt organum ſenſus communis, & phantaſiæ medium cogitatiuæ, vltimam verò memoriæ, quod confirmat experientia deſumpta ex eodem Galeno *lib. de differentiis ſymptomatum*, læſo enim organo ſenſus interni læditur ſenſus, cauſatúrque inſania tripliciter: primò quando accidit error in ſenſu externo, quando nimirum pars anterior cerebri læditur, quoniam tunc infirmatur ſenſus communis à quo vis ſentiendi ad externos deriuatur. Secundò quando iudicium, aut ratiocinatio læditur, quod accidit ex læſione mediæ cellulæ. Tertiò quando læditur memoria, quod ex infirmitate vltimæ cellulæ procedit; quòd ſi omnes eiuſmodi partes
E lædantur, omnes operationes prauè excercentur, ſicut in phreneſi contingit; ex hac ergo experientia, quam Galenus ibi confirmat, concludunt ſequaces has potentias diſtingui, ſubiectáſque in dictis partibus.

6. De loco dicti organi quorundam opinio.

Statuendum tamen non omnes illas cellulas eſſe organum ſenſus interni, niſi quaſi triplicem partem potentiæ illius æſtimamus; quia ſi vna ſimplex eſt, in tribus cellulis reipſa diſtinctis eſſe non poterit. Præterea in multis animalibus eſt ſenſus communis, memoria, & phantaſia, in quibus tamen cellulæ diſtinctæ non deprehendũtur.

7. Verior opinio.

Denique

Denique hi authores contra Galenum ſentiunt, qui 8 *de vſu partium, cap. 6.* aliter vult conſtitutas eſſe illas cellulas, námque in anteriori parte duas collocat, in poſteriori vnam, & communem meatum, qui cellula media dicitur; atque vſum illarum aliter exponit, duas enim anteriores ait eſſe organum olfactus, quod ſuprà reiecimus, addit verò deſeruire etiam vt in eis elaborentur ſpiritus animales ad ſentiendum requiſiti; per intermedium autem ventriculum exiſtimat fieri tranſitum horum ſpirituum, & in vltimo vigere vim ſenſitiuam, ac verum fortaſſe eſt vltimum illum ventriculum eſſe organum interni ſenſus, lege Veſalium 7.*de fabrica, cap.6.* Nec experientia allegata conuincit, quia eadem potentia variè lædi ſolet, viſus enim læditur aliquando, ita vt non percipiat indiſtans; aliquando aliter; quarum læſionum cauſæ ſunt ignotæ; ſic ergo in præſenti ſenſus interior diuerſimodè læditur, quia cum habeat organum aptè temperatum, ſicut diuerſimodè poteſt ſolui temperamentum, ita diuerſæ poſſunt cauſari læſiones, ita Ariſtoteles *lib. de inſomniis, cap.3.* vbi diuerſarum ſpecierum phreneſis diuerſas reddit cauſas, nullam tamen certam ſatis.

8. Dubitabis autem primò, an ſenſus internus lædi poſſit non læſo externo. Multi negant; verior tamen eſt affirmatio: patet enim experiétia phreneſim occupare hominem integris etiam externis ſenſibus, dementes quoque à natiuitate non rarò viſuntur iiſdem ſenſibus valentes. Ratio à priori eſt, quoniam vis ſentiendi à ſenſu interno deriuatur ad externum, vnde hic potius ab illo pendet, quàm è contra. Rurſum internus ſenſus propriam diſpoſitionem vendicat, quæ poteſt vitiari organis externorum ſenſuum ſaluis manentibus. Vide Valeſ.9.*controuerſiarum, cap.3.* *Dubium vnum circa prædicta.*

9. *Dubium alterum.*

Dubitabis iterum, an imaginatio efficiat caſum, D. Thomas 3. *contra Gentes, cap.99.* docet imaginationem aliquando eſſe cauſam ægritudinis, ac ſanitatis; ſtatuendum ergo ita poſſe contingere eo quòd operante imaginatiua commouentur animales ſpiritus, diffunduntúrque per copus, ac proinde ſi imaginatio vehemens ſit, magna quoque ſpirituum erit commotio. Adde etiam calorem vehementem ſæpe excitari, vnde varij effectus in corpore contingunt. Denique imaginatio appetitum etiam mouet, excitatus autem commouet humorem, illius paſſioni cooperantem; his ergo modis ex imaginatione prouenit realis effectus, ſeu caſus in corpore, atq; per hactenus dicta facilis euadit queſtio 78.primę partis apud D.Th

---

ELENCHVS
CAPITVM LIBRI QVARTI.

CAP. I. *QVodnam ſit adæquatum obiectum intellectus noſtri.*

I I. *An ſit neceſſarius intellectus agens ad producendas ſpecies.*

I I I. *An intellectus noſter intelligat vniuerſalia, an ſingularia tantùm in rebus materialibus.*

I V. *Quomodo cognoſcat noſter intellectus ſubſtantiam materialem, & alia ſenſibilia per accidens.*

V. *Quomodo intellectus cognoſcat ſe, & animam, & quæ in ipſa ſunt.*

V I. *Quomodo Deum, & Angelos pro hoc ſtatu cognoſcat.*

V I I. *An intellectus noſter pro hoc ſtatu pendeat ab operatione phantaſiæ.*

V I I I. *Quid ſit intellectus agens, & poßibilis.*

I X. *De diſtinctione intellectus practici, & ſpeculatiui.*

X. *An in parte intellectiua ſit memoria, vel aliqua potentia ab intellectiua diſtincta.*

Quæ de ſpeciebus intelligibilibus & verbo mentis, iudicio, &c. in hoc libro quæri poſſent, in 3. præcedenti à cap.2. habentur

LIBER QVARTVS

DE POTENTIA INTELLECTIVA.

De materia huius libri multa habentur lib.2. de Angelis ferè per totum.

DISPVTAVIT Ariſtoteles de hac materia 3.*lib.de Anima*,*à c.*4.ſecundùm diuiſionem Græcorum, iuxta diuiſionem autem Commentatoris *à textu primo*; etſi verò pleraque de intellectu pronuntiet, multo verò plura Theologi, ac Philoſophi Chriſtiani, nominatim D.Thomas 1.*part.quæſt*.79.*&* 84. *& ſequentib.* tradere ſolent.

CAPVT I.

An, & quodnam ſit adæquatum obiectum intellectus noſtri.

1. *Conſule authorē lib.2. de Angelis cap.2.*

HÆc controuerſia plurimum pendet ex ſequentibus, vbi in particulari videbimus, quæ ab intellectu noſtro cognoſcantur, quæ illum effugiant; hîc tamen prætermitti non potuit propter doctrinæ ordinem, videtur autem pars negatiua quæſtionis vera, nam ſi intellectus noſter aliquod haberet adæquatum obiectum, eſſet maximè ens in communi, hoc autem non eſt;ergo, &c. Probatur minor, nam ens obiectum eſt intellectus angelici;ergo non humani. tenet conſequentia,tum quia intellectus humanus, cùm ſit imperfectior potentia, habere debet obiectum contractius, tum etiam quia aliàs intellectus, angelicus, & humanus eiuſdem ſpeciei eſſent,cùm haberent obiectum vnum. Secundò ens eſt obiectum metaphyſicæ; ergo non intellectus, aliàs potentia, & peculiaris quidam alius habitus haberent idem adæquatum obiectum, quod eſt abſurdum. Tertiò intellectus, & voluntas verſantur circa idem, nam in id omne ferri poteſt voluntas ſuo actu, quod intellectus cognoſcit; ergo tam verſatur circa ens voluntas, quàm intellectus; non ergo poteſt ens obiectum eſſe intellectus, cùm oporteat diuerſum eſſe ab obiecto voluntatis.

Arguitur primò intellectum non habere ens pro obiecto. *Arguitur 2.* *Arguitur 3.*

2. *Quid opinetur D.Th.*

In hac re D. Thomas opinatur obiectum intellectus humani eſſe quidditatem rei materialis. Ita docet 1.*p.q.*12.*art*.4. *quæſt*.84. *art*.7.*q*.85.*art*.1. ſequunturque Caietanus *ibidem*, & Capreolus *in* 1.*diſt*.2 *quæſt*.1.quam tamen ſententiam impugnat Scot. *in* 1.*diſt*.3. *q*.3 dicens obiectum intellectus noſtri eſſe potiùs ens in quantum verum. *Quid Scotus.*

1.Aſſert. Prima concluſio: quicquid entitatem aliquam habet, poteſt ab intellectu noſtro cognoſci. Hæc eſt certa apud omnes, ac experientia conſtat, & inductione; nam intellectus noſter cognoſcit Deum, Angelos, & res materiales, earumque accidentia, & eſſentiam; ergo, &c. Secundò, quicquid eſt intelligibile, poteſt intellectu cognoſci, nam intelligibile, & intellectus ſibi mutuò reſpondent,atque adæquantur, ſed quicquid habet entitatem eſt intelligibile; ergo idipſum poteſt intellectus noſter cognoſcere aliquo mo-

A do. Tandem de anima ſeparata id conſtat omnino, quia cognoſcit Deum,Angelos,&c.non mutat autem intellectus naturam, & ſpeciem ſuam per ſeparationem;ergo,&c.

Secunda concluſio. Obiectum adæquatum intellectus noſtri ſecundùm ſe conſiderati eſt ens in tota latitudine ſua ſpectatum. Patet ex præcedente, nam obiectum adæquatum ambit omnia, circa quæ poteſt verſari potentia; ſed intellectus poteſt cognoſcere quidquid habet rationem entis; id ergo erit obiectum totale ipſius.Si quæras, an ſub tali obiecto adæquato comprehendantur quoque entia rationis? Affirmant nonnulli propter rationem factam, quòd obiectum adæquatum continere debeat omnia quæ potentia cognoſcit, intellectus autem cognoſcat entia rationis; aliàs cognoſcendo illa extra obiectum ferretur. 3. *2.Aſſert.*

B

Tertia nihilominus concluſio ſit. Entia rationis non cōprehenduntur directè ſub ente,quod eſt obiectum adæquatum intellectus. Probatur, nam obiectum potentiæ debet eſſe vnum formaliter modo aliquo,ſub quo contineantur omnia, circa quæ verſatur talis potentia, ſed reale ens, & rationis non habent rationem formalem vnam vllo modo, cùm ens rationis nihil ſit,ſolaque entis voce conueniat cum reali ente; ergo ens,vt illis commune, non poteſt eſſe obiectum adæquatum intellectus. Et declaratur. Nam ens rationis ad ſuam qualemcunque exiſtentiam, quæ non niſi obiectiua eſt, ſeu per operationem intellectus datur, omnino præſupponit ens reale;ergo eius intelligibilitas eſt veluti ſecundaria, ac adeò non eſt talis directè, ac per ſe. Ad rationem adductam in numero præcedenti dicendum eiuſmodi entia rationis à nobis fingi,& cognoſci modo aliquo,ſemper tamen per ordinem ad realia, vt & priuationes per habitum, teſte Ariſtotele *lib.3.de Anima*, *cap.6.* Præterea vt etiam D. Thomas *quodlibet*.11.*art*.2. notauit, vnumquodque cognoſcitur ſicut eſt, entia autem rationis nihil de ſe ſunt aliud, quàm quædam apparentiæ entium; per vera igitur entia, aut proportionem ad illa debent fingi. Nec verò quidquid à potentia cognoſcitur, debet ſub illius proprio obiecto comprehendi,vt in argumento addebatur Sed eſt ſatis, ſi ad illud aliqualiter ordinetur,vel referatur; ſicut etiam de habituum obiectis ſæpius diximus, & in ſenſibus etiam ſuperiùs notauimus. Statutum ergo ſit, obiectum intellectus eſſe ens verum, & reale, nihilque cognoſci poſſe, quod tale non ſit verè, vel apparenter: ſimile quid dicemus infrà de voluntate, quod etiam de bono, quod voluntatis obiectum ponitur, dixit Ariſtoteles, atque infrà ſuo loco occurret *libr.*5. *cap.*2. 4. *3.Aſſert.*

C

Concinit author in Metaph. diſp. 1. ſect.1. n. 5.

D

Quarta concluſio. Obiectum proportionatum intellectui humano ſecundùm ſtatum naturalem ſuum eſt res ſenſibilis,ſeu materialis. Probatur, nam anima noſtra ſecundùm naturalem ſuam 5. *4.Aſſert.*

ſuam conditionem poſtulat eſſe in corpore, cuius forma eſt, vnde intellectus noſter etiam ex ſe vendicat intelligere per ſpecies à ſenſibus acceptas; ergo ex ſe vendicat tantùm cognoſcere res ſenſibiles, vtpote illi proportionatas. Conſequentia valet, quoniam harum tantùm rerum poteſt intellectus recipere ſpecies per ſenſus, vt notum eſt. Illud autem eſt obiectum proportionatum intellectui, quod ab illo per propriam ſpeciem poteſt cognoſci; quare, &c. Atque hæc eſt mens D. Thomæ *in loco citato*, & Ariſtotelis 3. *de Anima, textu* 10. dicentis intellectum noſtrum percipere quidditates ſenſibilium, & *cap.* 7. & 8. intelligibilia à nobis ea eſſe, quæ phantaſmatis repræſentantur. Eadem denique eſt ſententia communis etiam Scoti *in* 4. *diſt.* 49. *quæſt.* 11. cui non repugnat id quod ex eodem *in num.* 2. attulimus.

De hac bene authore diſp. 8. Metaph. ad finem.

6.

Dubium ad præcedentia reſoluitur.

Poſſet hîc dubitari, quid rerum ſenſibilium nomine intelligamus, an ſola accidentia per ſe ſenſibilia propria, vel communia, an etiam ſubſtantiam materialem ſub illis accidentibus latentem? Sed quia hoc pendet ex ſequentibus, breuiter dico, dupliciter poſſe aliquid eſſe proportionatum intellectui noſtro; vno modo, quia cognoſcibile per propriam ſpeciem ipſum clarè repræſentantem, atque hoc modo ſola accidentia per ſe ſenſibilia proportionari intellectui noſtro. Altero modo res proportionata dicitur, quia poteſt quidditatiuè cognoſci ab intellectu per effectus ſaltem, ſi adæquati fuerint, hócque modo ſubſtantiam materialem eſſe quoque proportionatam humano intellectui, cuius doctrinæ probatio inferiùs, vt diximus, afferetur. Dices intellectus ſpiritualis eſt; ergo res materialis non poteſt ei fieri proportionata. Eſt quidem ſpiritualis, quia tamen potentia eſt formæ corporis, inde quodammodo demittitur, vt corporalibus proportionetur, at verò ratione ſuæ immaterialitatis vendicat, vt illa intelligat immateriali modo.

7.

Ad 1. argumentum in n. 1.

Ad primum argumentum reſpondetur intellectum humanum, & angelicum eſſe in eodem genere potentiarum, differreque intra illud tanquam magis, minúſque perfectum, vt ſentit D. Thom. 1. *part. quæſt.* 79 *art.* 8. *ad primum*, ac proinde in generalitate obiecti non diſtingui; poſtulat tamen argumentum, qua ratione differant. Putãt ergo nonnulli potentias has, vt potentiæ ſunt, non differre ſpecie, differre verò, vt proprietates ſunt à diuerſis eſſentiis manantes. Quæ diſtinctio etiam tradi ſolet de ſenſibus hominis, & brutorum. Eſtque Alberti 1. *de Anima, cap. penultim.* quem ſequitur Caietan. 3. *part. quæſt.* 77. *art.* 3. & Ferrar. 2. *contra, cap.* 94. Thienenſis 2. *de Anima, textu* 9. Sed diſplicet diſtinctio, nam potentiæ non ſunt proprietates eſſentiæ, niſi vt potentiæ ſunt; ergo ſi in quantum potentiæ non differunt ſpecie, neque etiam in quantum proprietates different. Præterea rogo, vt proprietates ſunt, ad quam ſpeciem qualitatis ſpectant? Ad nullam certè aliam, quàm naturalem potentiam; nulla ergo diſtinctio intercedit. Deinde potentiæ illæ, qua potentiæ ſunt, in accidentibus numerantur, & non in communibus; ergo in propriis; ergo vt potentiæ ſunt, proprietates ſunt; ruit ergo allata diſtinctio. Denique conſiderando potentias illas ſecundùm entitates ſuas, abſtrahendóque ab emanatione ex hac vel illa eſſentia, ſunt ne eiuſdem ſpeciei, an non? Si eiuſdem, planè ex hoc, vel illo ſubiecto, non variabunt ſpeciem; ſi diuerſæ etiam in quantum potentiæ, erunt diuerſæ. Ita-

A que arbitror diſtinctionem eſſe nullam, ſed potentias, quæ vt potentiæ, eiuſdem ſunt ſpeciei, non differre, vt ſunt proprietates.

8.

Opinio Scoti de conuenientia intellectus angelici, & humani. Non placet.

De intellectu ergo angelico, & humano Scotus *in* 2. *diſt.* 1. *quæſt. vltima*, videtur ſentire eiuſdem eſſe ſpeciei, quod certè credibile non eſt, vt patet ex diuerſo ſatis modo intelligendi vtriuſque; dicendum ergo differre ſpecie, tum ex diuerſo modo attingendi obiectum, aut perfectè, & ſimplici intuitu, aut cum diſcurſu, & imperfectè: tum ex parte obiecti proportionati; angelicus enim intellectus rem ſpiritualem, ac præcipuè propriam eſſentiam, vt proportionatum obiectum ſortitur; noſter verò rem materialem. Porrò diuinus intellectus multo magis differt ab vtro-
B que, cùm ſit ipſa Dei eſſentia, per quam intuetur vniuerſa. Videndus D. Thomas 2. *contra Gentes, cap* 9. & 2. *part. quæſt.* 79. *art.* 2. & Caiet. *art.* 7. Inferes: ergo ſenſus hominis, & brutorum ſpecie differunt; atque etiam intellectus Angelorum inter ſe. Verum de ſenſibus interioribus hominis, & brutorum, id iam ſuperiùs conceſſimus, conſtatque ex magna eorum diuerſitate; in exterioribus non tanta apparet differentia: imò eundem operandi modum præ ſe ferunt; atque ita Caiet. ſenſit *lib.* 2. *de anima, cap. de tactu*, atque alij *ibi*, & Apollinaris *quæſt.* 4. *art.* 1. palàm ait non differre ſpecie; potéſtque ſuaderi, quia ſenſus illi naturam animalis, vt ſic, conſequuntur, præſertim, quia ſæpe contingit res differentes ſpecie proprietates
C aliquas eiuſdem ſpeciei habere communes, quia ſcilicet conſequuntur ex natura, in qua res illæ conueniunt, non ex ea, in qua differunt. Opinio hæc probabilis eſt ſed fortè verior, ſenſus ſaltem hominis differre ſpecie à brutorum ſenſibus, eo quòd habeant altiorē, perfectiorémque modum cognoſcendi, ac nobilitatem quandam maiorem propter coniunctionem ad animam rationalem. Quæſtio verò de intellectibus angelicis inter ſe alterius eſt loci.

Senſus hominis & bruti an ſpecie differant.

Conſulatur author lib 2. de Angelis cap. 2. à n. 15.

9.

Ad 2. arg. in eodem n. 1. de quo latè diſp. 1. Metaph. maximè ſect. 2.

Ad ſecundum argumentum reſpondetur aliter ens obiectum dici Metaphyſicæ, & aliter intellectus; metaphyſicæ enim eſt obiectum prout ſignificat rationem quandam abſtrahentem à materia ſecundùm eſſe; intellectus autem, prout
D omnia comprehendit, quo fit, vt ens obiectum metaphyſicæ diſtinguatur ab ente mobili; ens verò, quod obiectum eſt intellectus, omnia comprehendat. Ad tertium dic intellectum verſari circa ens, vt cognoſcibile eſt, voluntatem verò in quantum bonum, & appetibile, atque ita diſtingui ſaltem formaliter, quod ſatis eſt in præſenti.

Ad 3. arg.

CAPVT II.

Vtrùm ad productionem ſpecierum intelligibilium admittere oporteat intellectum agentem.

1.

Vetus opinatio excludens præſentem refellitur à D. Thoma.

E OStendimus in ſuperioribus *lib.* 3. *cap.* 1. in omni cognitione eſſe neceſſariam vnionem obiecti cum potentia, quam coniunctionem antiqui Philoſophi aſſerebant fieri per eſſentiam animæ, exiſtimabant enim animam ex natura ſua eſſe ſimilem rebus cognitis, atque adeò ſufficientem ex ſe ad cognoſcendas illas: quam poſitionē D. Tho. ſatis ex eo improbat, quòd licèt anima ſit aliquo modo ſimilis rebus ſecundùm cõuenientiam genericam, aut analogam, non tamen ſecundùm propriam ſimilitudinem; id enim proprium eſt illimitatæ eſſentiæ, qualis eſt diuina, quia eminenter

nenter continet perfectiones omnium rerum, ideóque omnium eſt repræſentatiua; ánimæ autem eſſentia, cùm ſit finita, non omnia continet, nec repræſentat: ac adeò non poteſt illas cognoſcere; vnde ſuprà concluſimus intellectum indigere ſpeciebus, & ſimilitudinibus rerum ad cognoſcendum, vtique neceſſariò ſpiritualibus, cùm ipſe intellectus eas recipiens ſpiritualis ſit. Hinc verò oritur quæſtio propoſita; nam intellectus non mouetur niſi ab obiecto interiùs in phantaſmate repræſentato, phantaſma autem materiale eſt: ergo non poteſt agere in intellectum ſpiritualem, ſpirituales ſpecies: aliud ergo principium accommodatius quærendum eſt, quem vocant agentem intellectum.

2.
Platonis quoque placitum exploditur ab Ariſtotele.

Cuius certè quæſtionis difficultas facilè ſolueretur in opinione Platonis, qui in Menone ex Socratis, & diuinorum hominum teſtimoniis aſſeruit animas immortales, & omnium cognitione pollentes fuiſſe creatas ante corporum formationem, ſed poſtea in corpora demiſſas, obſcuritate corporis obliuiſci eorum, quæ ſciuerát; deinde verò non addiſcere, ſed reminiſci. Hæc autem ſententia paſſim ab Ariſtotele impugnatur. Vnde *in lib.3. de Anima*, ponitur intellectus noſter à principio, tanquam tabula raſa, in qua nihil eſt depictum; imò ipſe Plato videtur propriam deſeruiſſe ſententiam in Phileno, vbi intellectum comparat libro, in quo ſenſus, & imaginatio deſcribunt, quaſi ab illis intellectus ſumat ſpecies: atque ita eſſe conſtat ratione. Nam primò, ſi intellectus ſpecies omnium rerum infuſas haberet, ex ſe haberet completum principium intelligendi: ergo ex vnione ad corpus non impediretur à tali operatione, quia naturale eſt animæ corpori vniri: nulla autem forma impeditur à naturali ſua operatione ex ſtatu ſibi etiam naturali; imò nec à ſenſibus in tali operatione penderet; nam ſi in prima receptione ſpecierum ab illis non dependet, non eſt, cur deinde in operatione dependeat. Secundò, quia iam organa ſenſuum, quæ in miniſterium animæ rationali data ſunt, potiùs illam impedirent: retardaret enim alligatio ad corpus animam ad operationem aliàs ſufficienter inſtructam. Tertiò, ſi haberet anima inditas ſpecies, haberet etiam habitus illas conſequentes: ergo propoſita qualibet re ſcibili ſtatim haberet ſcientiam de illa. Conſequens eſt contra experientiam: ergo. Tandem ſi Plato fateretur animam à principio carere ſpeciebus, vt verè caret, non alio modo addiſceret ſcientiam, & cognitionem rerum, quàm nunc, cùm à Platone ponitur inditis ſpeciebus inſtructa: ergo ſignum euidens eſt carere illis à principio. Plato itaque ductus fuit falſo principio, animam antequam actuet corpus, & exiſtere, ac non eſſe veram formam corporis. Attamen ponendo, quod certiſſimum eſt, animam primò in corpore creari, ac tanquam veram eius formam, conſequens eſt, vt vniatur illi, atque vt eo vtatur ad ſuas operationes, & potiſſimè ad intellectuales, ad quas plurimum corpus deſeruire poteſt, miniſtrando ſpecies.

Primò. *Secundò.* *Tertiò.*

Falſum Platonis fundamentum.

3.
Pars affirm. Ariſtotelis, & communis in quæſtione hac.

Conſtat ergo, animam ſine ſpeciebus creari, & illas in corpore acquirere, ſicque perſtat difficultas de modo acquirendi illas, quæ coëgit Ariſtotelem, & omnes Philoſophos ad aſſerendum eſſe in nobis virtutem quandam ſpiritualem, quam intellectum agentem vocant, cuius munus ſit illuſtrare phantaſmata, eóque pacto efficere ſpecies intelligibiles. Quam poſitionem intellectus agentis Theologi omnes approbant, ſolus verò

A Durand. *in 1. diſt. 3. in 2. p. diſtinctionis quæſt. 5.* irridet, & vehementer impugnat, ſequutus in hac Iſaac quendam Narbonenſem, vt refert in ſuis concluſionibus Picus Mirandula. Et Durandus quidem conſequenter procedit, negauit enim ſuprà ſpecies intelligibiles, & ideo apud illum nulla reſtat neceſſitas ponendi intellectum agentem: quia tamen fundamentum eius falſum eſt, vt vidimus ſuprà *lib. 3. cap. 2.*

Vbi refutatur Durandus.

4.
Vera reſolutio.

Concluſio certa ſit, neceſſariam eſſe virtutem ſpiritualem, cuius vi fiant ſpecies intelligibiles; ſiquidem effectus quidam producibiles ſunt, atque immateriales. Reſtat verò difficultas, quomodo ea virtus efficiat ſpecies; conſtat enim non
B ſolùm illam, ſed etiam phantaſma in ſenſu interiori exiſtens eſſe neceſſarium, & aliquo modo concurrere ad talem productionem; nam ſi ſola virtus ſpiritualis id poſſet ſine vlla omnino dependentia à phantaſmate, ſimul, & à principio poſſet efficere ſpecies omnium rerum, neque in ea re haberet dependentiam à ſenſu aliquo; cuius contrarium experientia demonſtrat: eſt ergo certa res, phantaſma eſſe neceſſarium, & concurrere aliquo modo ad productionem ſpeciei. Quia verò ſolum illud non eſt ſufficiens, vt ratio facta oſtendit, ideo ſuperadditur virtus ſpiritualis. Difficultas ergo ſupereſt circa modum, quo intellectus agens, & phantaſma conueniunt ad productionem ſpeciei. Atque hîc mirè variant au-
C thores; Caiet. *1. part. quæſt. 79. a. 3. & quæſt. 85. art. 1.* vult intellectum agentem habere actionem quádam circa phantaſma, nimirum illuminando illud, non formaliter, ſed obiectiuè, hoc eſt, non per lumen in ipſo phantaſmate receptum, quomodo illuminatur aër, quod dici non potuit in phantaſmate: nam ipſum materiale eſt, lumen autem intellectus agentis eſt ſpirituale; non poterat ergo formaliter inhærere materiali phantaſmati; illuminatio verò obiectiua, inquit, contingit, quando ex aſſiſtentia extrinſeca luminoſi aliquid in obiecto alio apparet, & hoc modo, ait Caietan. illuminatur phantaſma; vnde addit ſecundò per hanc actionem apparere in phantaſmate quidditatem rei materialis ſine conditio-
D nibus indiuiduantibus; ſicque ante productionem ſpeciei intelligibilis aſtruit factam abſtractionem vniuerſalis à ſingulari, quod videtur ſumpſiſſe ex Henrico *quodlibeto 4. quæſt. 7. 8. & 21. & quodlib. 5. quæſt. 14.* vbi negando ſpecies intelligibiles, ait intellectum poſſibilem ſpeculari quidquid eſt in phantaſmate relucens vniuerſaliter, ſub lumine intellectus agentis. Addit tamen tertiò Caietan. phantaſma dicto modo illuminatum reddi intelligibile in actu, ac producere ſpecies intelligibiles in intellectu poſſibili: námque ante eam illuminationem erat phantaſma intelligibile in potentia tantummodo, quia ſufficiens non erat ad mouendum intellectum. Hanc etiam Ca-
E ietani opinionem ſequitur Iauellus *3. de Anima, quæſt. 3.* de intellectu agente, & quidam alij præſertim de Thomiſtis.

1. Expoſitio datæ reſolutionis à Caietano, & aliis triplici dicto continetur. Primò. *Secundò.* *Tertiò.*

Hos refert Fonſ. 5. Metaph. c. 28. q. 9 ſect. 2.

5.
Contra 1 Caietani dictum.

Sed eſt falſa opinio Caietani in vniuerſum. Primò enim actio illa illuminatiua phantaſmatis, quam Caiet. ponit ante productionem ſpeciei intelligibilis, minimè eſt intelligibilis; peto enim, an per illam actionem ſit aliquid impreſſum phantaſmati, atque adeò an ipſum phantaſma ſit realiter immutatum? Neutrum enim dici poteſt, nam tota actio intellectus agentis eſt ſpiritualis; ergo nihil materiale phantaſmati imprimere poteſt; ergo non immutat illud realiter: ergo nullo modo illuminat; quo enim modo in-

telligi poteſt, quòd phantaſma, eodem modo, ac ſine mutatione perſiſtens, aliter repræſentet, illuminatúmque dicatur? Deinde quæ eſt aſſiſtentia illa intellectus agentis, vel in quo conſiſtit ſua eius luminis ſpiritualis applicatio ad phantaſma. Præterea illuminatio illa phantaſmatis actio realis eſt intellectus agentis: ergo per illam aliquid reale producit: ergo vel in phantaſmate, vel in intellectu poſſibili; non primum, vt probatum eſt. Si autem dicatur ſecundum: ergo dicta illuminatio eſt ipſa ſpeciei productio; nam intellectus agens in poſſibilem, non agit niſi ſpeciem. Hinc etiam oſtenditur, falſum eſſe ſecundum Caietani dictum: tum quia ſi phantaſma nullo modo eſt mutatum, neque intellectus agẽs habet actionem realem circa illud; planè non poteſt eius repræſentatio variari: tum quia repræſentatio phantaſmatis permanet ſemper materialis; ergo ſemper eſt rei ſingularis: tum tertiò, quoniam repræſentari vniuerſale abſtractum nihil aliud eſt, quàm repræſentari rationẽ communem, non repræſentatis indiuiduis conditionibus. Eſt autem hoc impoſſibile in phantaſmate materiali; ergo, &c. Tandem, ſi phantaſma ipſum repræſentaret vniuerſale, phantaſia vtique poſſet vniuerſalia cognoſcere; conſequens autem falſum eſt: ſequela probatur. Quia phantaſia cognoſcit quicquid per phantaſma relucet; atque eo modo, quo relucet. Ex quo etiam conſtat, falſum eſſe tertium eiuſdem Caietani dictum: nam phãtaſma ſemper materiale, atque in ſe immutatum perſeuerat: ergo non poteſt cauſare ſpeciem intelligibilem ſeipſo perfectiorem. Occurres non quidem phantaſiam, ſed naturam vniuerſalem in phantaſmate repræſentatam efficere ſpeciem ſui, ſed non rectè; etenim natura vniuerſalis nihil poteſt agere, niſi ſecundum illud eſſe quod habet; non habet autem eſſe in ſe, ſed cùm maximè in ſpecie repræſentante; id autem totum eſt materiale: ergo, &c.

Contra ſecundum.

Contra tertium.

6.
2. Expoſitio Capreoli, at que etiam Caietani, & vulgaris inter Thomiſtas.

Omiſſa ergo hac Caietani opinatione, eſt alia ſatis vulgata, phantaſma cum intellectu agente vniri tanquam inſtrumentum cum ſuo agente principali; atque vtrumque concurrere ad productionem ſpeciei. Ratio ita aſſerendi hæc eſt. Nam conſtat phantaſma neceſſarium eſſe ad productionem ſpeciei: oritur ergo hæc neceſſitas ex concurſu aliquo phantaſmatis, aliàs quorſum poneretur neceſſarium; nullum autem alium poteſt habere concurſum, quàm effectiuum, & inſtrumentalem: ergo &c. Confirmatur. Nam ſpecies producenda eſt, vt vera obiecti ſimilitudo: conuenit ergo, vt ex parte principij producturi detur etiam aliqua ſimilitudo, quod per ſe ſatis manifeſtum videtur. Porrò autem modus explicandi hanc opinionem eſt, quòd ſicut agens quodlibet principale primò vnitur ſuo inſtrumento, ac mediante illo inducit formam, ita intellectus agens coniungitur phantaſmati per quendam virtualem contactum, & ita ſibi coniunctum mouet, regit, virtutémque impertit ad efficiendam ſpeciem, atque per hanc vnionem aiunt etiam quodammodo illuminari phantaſma ab intellectu agente. Sic expoſitam opinionem amplectitur Capreol. *in 2. diſt.3. quæſt.2.* ad argumenta Durandi contra octauam concluſionem: Caietanus item *1. part. quæſt.55. art.2. in fine 3. part. quæſt.8. art.1. & 3. de Anima, cap.2.* & vbicunque communi via Thomiſtarum procedit, qua etiam procedit Ferrar. *1. contra, cap.65. circa finem, & 2. contra, cap. 77. & 96.* Apollinaris *3. de Anima, quæſt.6.* Thienenſis *c.5.* Iandunus *quæſt.15.* Ægid.

A *quodlibeto 5. quæſt.21.* Albertus *3. de Anima, tract.2. de intellectu, & intelligibili, cap.3.* inſinuátque S. Th. multis in locis.

Habet hæc ſententia eaſdem difficultates, quã proinde multi ex poſterioribus Thomiſtis deſerunt, facit enim contra illam communis ratio, quòd inſtrumentum inferioris ordinis non poteſt naturaliter attingere effectum perfectioris ordinis, ac tam ſuperioris, quàm eſt natura ſpiritualis ad materialem collata. At verò cruciantur Theologi, vt oſtendant, quo pacto Deus de potentia abſoluta poſſit mediante re materiali agere in ſpiritualem, cùm de torſione ignis in dæmones, animáſque damnatorum diſputant: qui ergo fieri tale aliquid naturaliter poterit? Vnde
B Auguſtin. 12. ſuper Geneſim ad literam cap.16. *Non eſt putandum* (inquit) *aliquid agere corpus in ſpiritum, tanquam ſpiritus corpori facienti materiæ vice ſubdatur, omni enim modo præſtantior eſt, qui facit ea re, de qua aliquid facit.* Præterea quando dicitur phantaſma in virtute intellectus attingere ſpeciem ſpiritualem, quid, quæſo, additur phantaſmati ex illa vnione ad intellectum agentem? Si nihil omnino additur, non plus efficiet, quàm antea; ſi additur, aut erit res ſpiritualis, & hoc falsò dicetur, quia ſpirituale recipi nequit in materiali, aut erit materialis, ſicque eadem redit difficultas: ergo, &c. Ad hæc inter phantaſma, & intellectum agentem non poteſt cogitari alia, vel maior vnio, quàm quòd radicentur ambo in ea-
C dem anima, & ſuppoſito, tanquam inſtrumenta illius, quod quidem Capreol. & Ferrar. *ſuprà* vel inuiti concedunt. Nam quod fingitur vniri intellectum agentem phantaſmati per aſſiſtentiam, & contactum virtualem, verba nuda ſunt, quoniam re ipſa nullam aliam vnionem concipit intellectus præter dictam radicationem, illa autem minimè ſufficiens eſt, quippe ex qua nulla virtus phantaſmati accreſcit; præterquam quod pariter inferri poſſet, eo ipſo, quòd phantaſma radicatum eſt in anima ſpirituali, fieri potens ad cauſandam ſpeciem in intellectu, atque adeò neceſſarium non eſſe intellectum agentem. Patet illatio; quoniam ſicut aduerſarij aſſerunt, intellectum agentem vti phantaſmate, tanquam inſtrumento,
D phantaſmaque fieri potens virtute illius; faciliùs certè dici poſſet ipſam animam immediatè vti phantaſmate, illiúſque virtute ſpirituali potens euadere; neque enim oberit iuxta eoſdem authores, imperfectum inſtrumentum concurrere ad perfectiorem effectum in virtute cauſæ nobilioris. Vltimò argumentor. Quia naturæ ordo poſtulat, vt ad productionem rei cuiuſque deſtinetur virtus eiuſdem, vel ſuperioris ordinis cum re producenda: ergo ſupra ordinem naturæ erit rem materialem aſſumi ad efficiendam ſpiritualem. Et confirmatur: nam multo difficilius eſt, cæteris paribus, animam efficere ſpiritualem effectum per inſtrumentum materiale, quàm illam efficere mediante ſola virtute ſpirituali; ipſa autem diſpoſi-
E tio naturæ poſtulat faciliorem agendi modum, abhorrétque difficiliorem: ergo, &c.

7.
Diſplicet tamen poſterioribus alijs.
Primò.

Secundò.

Tertiò.

Quartò.

Ad hæc verò reſpondent quidam, in ſpecie intelligibili conſiderari tum entitatem ſpiritualem, tum etiam vim repræſentatiuam ſui obiecti, atque vtriuſque aſſignari debere efficientem cauſam; & intellectum quidem agentem efficere valere entitatem ſpiritualem, non tamen vim repræſentandi, ad hæc enim requiri phantaſma, quod hac ex parte minimè vincitur ab ſpecie producta: ad eum ferè modum, quo *lib.3. cap.9. à n.7.* tradebamus de ſpecie, & actu ſenſitiuæ cognitionis.

8.
Quorundam euaſio ad ſuperiores impugnationes.

tionis. Quam euaſionem indicat S. Thomas *de veritate quæſt.* 10. *art. 6. ad ſeptimum*, vbi ait effectum, ſpeciem ſcilicet intelligibilem, relinqui in intellectu poſſibili ſecundùm conditiones vtriuſque, id eſt, intellectus agentis, ac phantaſmatis, nam phantaſma (inquit) efficit, vt ſpecies ſit rei determinatæ.

9. *Confutatur per dilemma.*

Verùm nec modus hic dicendi ſatisfacit; etenim quidquid in ſpecie intelligibili reipſa inuenitur ſpirituale eſt, ipſa etiam repræſentatio, quam neceſſariò altiori modo fieri oportet, quàm poſſit per phantaſma: impoſſibile ergo eſt ipſum efficere quidquam in ſpecie, ſiue partialiter, ſiue totaliter.

1. Pars dilemmatis.

Probatur conſequentia; nam vel partialem actionem haberet phantaſma propria efficacitate, vel in virtute intellectus agentis. Non primum, quia impoſſibile eſt rem materialem ex propriis viribus efficere rem ſpiritualem educendo illam de potentia ſpiritualis ſubiecti, cùm nullum agens tranſcendat in modo agendi modum ſui eſſe: ergo res materialis, quæ in modo eſſendi extenſa eſt, dependentiámque habet à ſubiecto, multo magis eam habebit in agendo.

2. Pars.

Secundum verò, quòd nimirum in virtute intellectus agentis id præſtet phantaſma, iam ſuprà improbatum eſt. Confirmatúrque ratione deſumpta ex S. Thoma 1. *part. quæſt.* 45. *art.* 5. Quæ apud illius Scholam ſaltem valeat: nam inſtrumentum quodlibet ſemper aſſumitur ad agendum, mediante aliqua actione ſibi propria, & connaturali; prout in inſtrumentis naturalibus inductione, ac ratione vtcunque ſuaderi poteſt; inſtrumentum enim eleuari nequit ad actionem ſibi ſuperiorem, niſi ex ſe poſſit nonnihil circa ipſum effectum, ſed res materialis ex ſe nihil poteſt agere circa rem ſpiritualem, neque habere actionem propriam circa illam: ergo neque vt inſtrumentum valet ad illam actionem eleuari.

10. *Vltima expoſitio probabilior.*

Propter hæc ergo nonnulli etiam ex Thomiſtis aiunt phantaſma non concurrere effectiuè, ſed materialiter ad productionem ſpeciei, ſolúmque intellectum agentem illam efficere, quod non ita intelligunt, vt ipſum phantaſma ſit materia, ex qua educatur ſpecies, id enim impoſſibile eſſet. Primò, quia ſpiritualis forma educi nequit ex ſubiecto materiali. Secundò, quia forma inde educitur, vbi recipitur; ſpecies autem non recipitur in phantaſmate, ſed in intellectu poſſibili: ergo de potentia talis intellectus educitur, non autem de potentia phantaſmatis. Neque rurſum dicitur phantaſma materialiter concurrere quaſi exiſtat propria materia, circa quam operatur intellectus agens, hic enim operatur circa ſubiectum, in quo eius actio recipitur, recipitur autem in intellectu poſſibili; non in phantaſmate: ergo, &c. Dicitur ergo phantaſma materialiter concurrere, eo quòd præbet veluti materiam intellectui agenti ad efficiendam ſpeciem intelligibilem. Quæ opinio rectè explicata videtur in præſenti probabilior.

11. *1. Aſſertio in gratiam proximæ expoſitionis.*

Sit ergo concluſio prima. Intellectus agens nunquam efficit ſpeciem, niſi à phantaſiæ cognitione determinetur. Hæc patet ex dictis, & experientia illa, ex qua philoſophus collegit oportere intelligentem phantaſmata ſpeculari. Ratio autem eſſe poteſt; quoniam intellectus agens indifferens eſt ad efficiendas ſpecies: vt ergo efficiat has, vel illas, eget aliquo determinante; nihil eſt autem à quo poſſit determinari, niſi ſenſitiua cognitio: quare, &c.

12. *2. Aſſertio biſida.*

Secunda concluſio. Prædicta determinatio non fit per influxum aliquem ipſius phantaſmatis, ſed materiam, & quaſi exemplar intellectui agenti præbendo, ex vi vnionis, quam habent in eadem anima. Prima concluſionis pars probata relinquitur ex dictis circa refutatas opiniones. *1. Pars.* Secunda verò explicatur etiam ex dictis de ſenſibus interioribus *lib.* 3. *cap.* 9. *2. [illegible]* Nam ad eum modum, quo ibidem poſtremo loco dixi fieri ſpecies in interiori ſenſu, iudico fieri in intellectu; eſt enim notandum phantaſma, & intellectum hominis radicari in vna eadémque anima; hinc enim prouenit, vt mirum habeant ordinem, & conſonantiam in operando, vnde (quod patebit infrà) eo ipſo quòd intellectus operatur, imaginatio etiam ſentit: ad hunc ergo modum arbitror intellectum poſſibilem de ſe nudum eſſe ſpeciebus, in eſſe tamen animæ rationali vim ſpiritualem ad efficiendas in intellectu poſſibili ſpecies earum rerum, quas per ſenſum cognoſcit, ipſa ſenſibili cognitione minimè concurrente efficienter ad eam actionem, ſed habente ſe inſtar materiæ, aut excitantis animam, aut verò ad inſtar exemplaris; atque ita fit, vt anima cùm primùm phantaſiando cognoſcit rem aliquam, per virtutem ſpiritualem, quam intellectum agentem vocamus, quaſi depingat rem eandem in intellectu poſſibili, atque adeò per actionem tranſeuntem, quæ proinde cognitio non eſt. Concluſio ſic expoſita haberi videtur ex D. Thoma 1. p. quæſt. 84. art. 6. in fine corporis. *Suadetur ex D. Thoma, & ratione.* *Non poteſt* (inquit) *dici, quòd ſenſibilis cognitio ſit totalis, & perfecta cauſa intellectualis cognitionis, ſed magis quodammodo eſt materia cauſæ.* Ratio verò pro eadem concluſione ſumitur à ſufficienti partium enumeratione, quoniam alij modi dicendi impugnantur ſufficienter, & nulla reſtat via aſſignandi phantaſmatis neceſſitatem: ergo, &c. A ſimili etiam poteſt explicari, tum in ſenſibus interioribus, tum in potentiis appetitiuis: eſt enim appetitus totalis cauſa ſui actus, vt infrà dicetur *lib.* 5. *cap.* 3. pendénſque præſuppoſitiuè tantùm in operatione ſua à potentia cognoſcente; ſi namque cognitio non præcedat, agere appetitus non poteſt; poſita autem cognitione exercitatur per ſe appetitus ad operationem propriam.

Contra hanc concluſionem facere videtur S. Thom. 1. *part. quæſt.* 85. *art.* 1. *ad* 3. dum dicit phantaſma virtute intellectus agentis imprimere ſpeciem in intellectu poſſibili. 13. *Obiectio 1.* Idem poteſt colligi ex *quæſt.* 84. *art.* 6. *ad* 1. *&* 2. *contra gentes*, *c.* 77. & alibi aliquoties, & de veritate loco ſuprà citato vocat phantaſma inſtrumentum productionis ſpeciei. Ratione quoque arguitur. *Obiectio 2.* Nam ſi phantaſia nullam efficientiam haberet, intellectus agens poſſet efficere ſpecies ſine phantaſmate. Patet conſequentia; habet enim virtutem actiuam ſufficientem, & in ea actione agens naturale, & paſſum (quod eſt intellectus poſſibilis) ſufficienter approximant; neque vlla ibi apparet indiſpoſitio: ſequetur ergo effectus ſine phantaſmate. Sed contra hoc palàm arguitur; nam agens vniuerſale non determinatur ad ſpecialem effectum, niſi à cauſa particulari, vel ab inſtrumento aliquo, vel certa quapiam paſſi diſpoſitione; phantaſma autem non eſt diſpoſitio paſſi: ergo ſi determinat, id ſanè præſtat, vt inſtrumentum coagens cum intellectu agente, quod eſt impugnatum. Ad D. Thomam reſpondetur ipſum loqui latè de ratione inſtrumenti, *Ad 1. obiectionem.* quia enim phantaſma aliquo modo concurrit, & determinat intellectum agentem, ideo dicitur mouere, vel inſtrumentum eſſe in eo opere; remotè tamen, nec admodum propriè. Ad rationem dicendum agens *Ad 2.*

etiam

etiam vniuerſale determinari poſſe ab aliquo tanquam exemplari, atque hanc determinationem phantaſmatis ad exemplarem reduci; licèt enim actio libera non ſit, cognitionem tamen ſupponit, ac fit ab anima, mediante illa, ſuo modo. Secundò dicendum, in potentiis animæ eſſe modum alium determinationis, in quantum vna potentia præparat materiam alteri; vel in quantum actio vnius potentiæ habet neceſſariam connexionem, & coniunctionem cum actione alterius, atque huiuſmodi eſſe hanc, de qua diſputamus.

14. *3. Aſſert.*

Tertia concluſio. Intellectus agens, vt ſic, nullam aliam actionem habet, quàm ſpeciei intelligibilis effectionem diuerſis nominibus ſignificatam. Ad probationem eſt notandum intellectui agenti triplicem tribui operationem; primam illuminare phantaſmata; ſecundam efficere res actu intelligibiles; tertiam abſtrahere ſpecies à phantaſmatibus: ſolet etiam quarta tribui, illuſtrare ſcilicet prima principia; de hac tamen quid ſit dicendum, infrà tangetur. Nunc verò de ſolis tribus agimus, quarum meminit S. Thomas 2. *contra Gentes, cap.* 77. vbi ait ineſſe animæ vim actiuam in phantaſmata facientem ea intelligibilia in actu, quam actionem eius diſcipuli volunt eſſe illuminationem phantaſmatis. Et infrà addit animam intellectiuam eſſe in potentia ad ſimilitudines rerum, non quales ſunt in phantaſmate, ſed quales eleuantur ad aliquid altius, id eſt, quales inde abſtrahuntur. Eadem doctrina colligitur ex locis ſupra citatis *numer. præcedenti*, & ex Commentatore *in* 3. *de Anima textu* 17. & 18. qui id colligi putat ex Ariſtotele *eo loco*. Eaſdem operationes agentis intellectus omnes Thomiſtæ agnoſcunt: & ferè Doctores cæteri, neque ego inficior. Eſſe autem tres diſtinctas non exiſtimo, ſed vnam, & eandem diuerſimodè nominatam, quod probo explicando ſingulas.

Notatio triplicis muneris intellectus agentis pro aſſert.

Hæc munera non re ſed nomine tria ſunt.

15. *De 1. munere.*

Etenim illuminatio phantaſmatis actio non eſt circa ipſum, vt *numero* 5. contra Caietanum oſtendimus: ergo ſi aliqua actio eſt phantaſmatum illuminatio, planè non niſi circa intellectum poſſibilem exercetur; circa talem verò intellectum nullam aliam actionem exercet agens præter ſpeciei productionem: ergo hæc ipſa eſt actio, quam dicimus phantaſmatum illuminationem ſic appellatam, quia per illam apparet intellectui, quod in phantaſmate repræſentabatur; atque hoc modo intelligitur facilè eiuſmodi actio, alia verò quæcumque aff ratur, ficta eſt, ac minimè intelligibilis. Scio Sanctum Thomam *dicto cap.* 77. *libri* 2. *contra Gentes*, appellaſſe intellectum agentem actiuum circa phantaſma, & ſubdidiſſe actionem intellectus agentis circa phantaſmata præcedere receptionem intellectus poſſibilis, ac 1. *part. quæſt.* 85. *art.* 1. *ad* 4. ſcripſiſſe, quod phantaſmata illuminentur ab intellectu agente, & iterum ab eis per virtutem intellectus agentis ſpecies intelligibiles abſtrahantur; viderique proinde S. Doctorem diſtinguere actionem circa phantaſmata ab actione circa intellectum poſſibilem, & illuminationem ab ſpeciei productione. Nihilominus verus ſenſus eſt, quem propoſuimus, ad ipſúmque verba S. Thomæ ſunt trahenda, vel certè non ſunt in rigore accipienda.

16. *Te... [illegible] explicatio.*

Iam ad intelligendam ſecundam actionem, eſt notandum, dupliciter dici rem quampiam intelligibilem: potentia nimirum, & actu, quod ex ſenſibilibus explicari poteſt; dicitur enim aliquid viſibile in actu, eo quòd eſt actu immutatiuum viſus ſecundùm actualem diſpoſitionem, vt color luce iam perfuſus; viſibile verò in potentia

A dicitur, quod ſecundum actualem diſpoſitionem, quam habet, non poteſt immutare viſum, ſi tamen diſponatur, poterit immutare, vt color in tenebris. Sic in præſenti res quælibet veram habens entitatem intelligibilis eſt; ac ſi ſit in actuali diſpoſitione ad mouendum intellectum dicitur actu intelligibilis, & huiuſmodi ſunt res purè ſpirituales; ſi verò non ſit in tali aliqua diſpoſitione ad mouendum intellectum, dicitur in potentia intelligibilis, cuiuſmodi ſunt res materiales, quæ fieri dicuntur actu intelligibiles virtute intellectus agentis; quod quidem Thomiſtæ nonnulli ſic explicant; vt intellectus agens illumi-
B nando phantaſmata det illis virtutem ad mouendum intellectum, ſicque reddat naturam in phantaſmate repræſentatam actu intelligibilem, quod etiam volebat Caietanus, vt ſuprà vidimus. Sanctus Thomas quoque 2. *contra Gentes, cap.* 62. ratione tertia ſcribit, intellectum pati, & recipere ſpeciem ab intelligibili in actu, *& quæſtione de Anima, art.* 15. intellectum agentem per phantaſmata actu iam intelligibilia effecta cauſare efficientiam ab intellectu, imò Ariſtoteles *lib.* 3. *textu* 2. & 3. affirmat; ſi ipſum intelligere ſit, vt ſentire, aut pati quoddam, id certè ab intelligibili, aut tali aliquo prouenire.

Ego verò certum puto, non aliter fieri rem 17.
C actu intelligibilem, quàm per productionem ſpeciei, in qua res ſpiritualiter repræſentatur, quod ex dictis patet: namque in ipſum phantaſma nullam prorſus actionem habet intellectus agens, neque etiam phantaſma actiuè concurrit ad productionem ſpeciei. Vnde S. Thom. 1. *part. quæſt.* 54. *artic* 4. *ad* 2. docet intellectus agentis eſſe illuminare intelligibilia in potentia, quatenus per abſtractionem ea intelligibilia in actu efficit; eſt autem certum intellectus agentis abſtractionem fieri per productionem ſpeciei; quare per illa verba apertè ſignificat S. Thomas tria munia ſuprà dicta non eſſe tres actiones, ſed eſſe vnam. Vnde notanda eſt differentia in modo, quo ſenſibile in actu immutat; effectiuè nimirum, & formaliter: nam & ſpeciem efficit in ſenſu, & ſpecies ipſa, in qua ipſum ſenſibile repræſentatiuè conti-
D netur, formaliter immutat ſenſum in formando ipſum. At verò res intelligibilis non immutat intellectum noſtrum effectiuè; quia actu, & in ſe intelligibilis non eſt; immutat tamen formaliter, per ſpeciem, in qua continetur ſpiritualiter: atque ita poſſunt exponi alia Diui Thomæ adducta loca, & Ariſtotelis, vel certè exponi quod intelligibile in actu moueat intellectum, non ad actum primum, ſed ſecundum; conſtat ergo rem non aliter fieri actu intelligibilem ab intellectu agente, quàm quia modo aliquo fit ſpiritualis; fit autem huiuſmodi in ſpeciei productione.

Authoris iudicium.

D. Th. ciſauit.

Senſibile aliter immutat potentiam, aliter intelligibile.

De tertia tandem operatione, id eſt abſtractione, eſt obſeruandum, ſpeciem non dici abſtrahibi- 18.
E lem, vel abſtrahi à phantaſmatibus, quaſi ipſa ſpecies prius eſſet immixta phātaſmatibus, vnde poſtea ſeparetur ab intellectu agente, ac transferatur in poſſibilem; hoc enim puerile eſſet cogitare, quo enim modo ſpirituale mixtum eſſet materiali? quo item migraret accidens de ſubiecto in ſubiectum? Intellectum ergo abſtrahere ſpeciē, nihil eſt aliud quàm virtute ſua efficere ſpeciem ſpiritualem repræſentantem eandem naturam, quam phantaſma repræſentat, modo tamen quodam ſpirituali; illaque eleuatio à materiali repræſentatione phantaſmatis ad ſpiritualem repræſentationem ſpeciei intelligibilis dicitur abſtractio; ex quo apertè conſtat abſtractionem non eſſe actionē di-

De 3. munere.

ſtinctam à productione ſpeciei; atque ad hunc modum intelligédum eſt, quod Ariſtoteles *lib.* 3. *textu* 32.& 39. iudicat, obiectum intellectus agentis eſſe phantaſma, hoc eſt, rem eſſe, quæ in phantaſmate repræſentatur, non prout ibi, ſed prout iam in ſpecie repræſentatur, ſic deinde intelligitur, quod *cap.* 5. ait intellectum agentem comparari ad poſſibilem, ſicut artem ad materiam, quia ſicut per artem recipit materia formam; ad quam ſolùm erat in potentia, ita intellectus poſſibilis recipit ab agente ſpecies, ad quas ſimiliter erat tantùm in potentia, de quo S. Thomas 2. *contra gentes, cap.* 76.77. Patet vlteriùs ex his ſuprà poſita concluſio: patet quæ ſit neceſſitas, quod munus, quæ actio intellectus agentis, ac denique quod ſit eius obiectum: nimirum ſpecies intelligibilis; ſuprà enim dictum eſt obiectum potentiæ actiuæ eſſe id, quod poteſt efficere: cùm ergo intellectus agens potentia actiua ſit, eius obiectum erit forma, quam valet producere: hæc autem eſt intelligibilis ſpecies; quare, &c. De ipſa verò virtute quid ſit, infrà dicetur *in* 8. *capite.*

Exponitur Ariſtot.

Concluduntur, quæ de intellectu agente dici verè poſſunt.

CAPVT III.

An intellectus noſter in rebus materialibus cognoſcat ſingularia, an vniuerſalia tantùm.

1\. *Pro totius capitis doctrina conſulendus author diſp. 6. Metaph. ſect. 6.*

POſtquam expoſitum eſt, quid ſit obiectum cõmune intellectus, & quomodo intellectui vniatur, oportet in particulari exponere, qua ratione intellectus percipiat, quæ ſub tali obiecto continentur; hæc autem ſunt materialia, & immaterialia, ac medium inter illa, quod eſt anima noſtra, & quæ ei inſunt, de quibus ſigillatim eſt dicendum: ergo circa res materiales propoſita quæſtio difficultatem habet, quoniam Ariſtoteles 2. *de Anima, cap.* 5. conſtituit differentiam inter intellectum, & ſenſum, quòd ſenſus ſit ſingularium, intellectus vniuerſalium. Eandem diſtributionem refert 1. *Poſteriorum, cap.* 20. 5. *Metaph. cap.* 6. ex qua colligi videtur, ſicut ſenſus eſt ſingularium, & non vniuerſalium, ita è conuerſo quòd intellectus ſit vniuerſalium, non ſingularium, quod ſic exponit, ſequitúrque Alexander Aphrodiſ. *lib. de intellectu agente*, ac ratione arguitur. Nam intellectus noſter non habet propriam ſpeciem rei ſingularis: ergo non poteſt ſingulare cognoſcere, ſiquidem intellectus non niſi per ſpecies cognoſcit. Antecedens probatur, cùm enim intellectus ſit ſpiritualis, abſtrahit ab hîc, & nunc, ſeu à loco, & tempore: ergo & ſpecies illius in modo repræſentandi abſtrahit à conditionibus indiuiduantibus: quare, &c. Confirmatur, quoniam ſpecies repræſentans ſingulare materiale ſpiritualis eſſe poſſe non videtur: nam repræſentatum materiale eſt, modus etiam repræſentandi, cùm ſit contractus, eſt ſimiliter materialis: non ergo habet ſpecies, vnde euadat ſpiritualis. Tertiò arguitur. Si intellectus cognoſceret directè ſingularia, prius illa conciperet, quàm vniuerſalia; conſequens eſt contra omnes philoſophos, etiam Ariſtotelem dicentem 1. *phyſic.* 1. vniuerſaliora eſſe nobis notiora: ergo, &c. Quartò. Ad hoc ponitur intellectus agens, vt abſtrahat ſpecies repræſentantes vniuerſalia à phantaſmatibus repræſentantibus ſingularia: non ergo hæc, ſed illa tantummodo nouit.

Quòd ſingularia nõ cognoſcat, ſuadetur primò.

Secundò.

Tertiò.

Quintò.

2\. In hac quæſtione conueniunt authores ſingulare aliquo modo cognoſci ab intellectu noſtro, quoniam id euidentiſſima conſtat experientia, vt ſtatim probabimus. Attamen difficultas eſt, & diſ-

A ſenſio circa modum, quo ſingulare ab intellectu cognoſcitur; S. Thomas ergo ad loca citata opinatur, ſingularia non cognoſci directè, ſed reflexè tantùm, id eſt, non cognoſci per propriam ſpeciem, ſed per ſpecié rei vniuerſalis, facta quadam conuerſione ad phantaſmata. Idem habet *quodlibet* 12. *quæſt.* 8. & *in quæſt. de Anima, art.* 20. Idem omnes Thomiſtæ *lib.* 2. *de Anima*, Ægid. *lib.* 3. *textu* 10. Ferrar. 2. *contra, cap.* 65. Sit tamen

Opinio D. Thomæ, & aliorum quo modo intellectus noſcat ſingularia materialia.

Prima concluſio Intellectus cognoſcit ſingulare formando proprium, & diſtinctum conceptum illius. Ita ſentiunt Scotus *in* 4. *diſt.* 45. *q.* 3. Richard. *in* 2. *diſt.* 14. *q.* 4. *circa tertium principale.* Arimin. *in* 1. *diſt.* 3. *q.* 1. *art.* 1. *concl.* 3. Durand. 2. *diſt.* 3. *q.* 7. Argent. *in* 4. *diſt.* 19. *art.* 3. *q.* 1. Iandun. 3. *de* B *Anima, quæſt.* 11. Apollinar. *ibid. q.* 12. Palat. *ibidem, c.* 4. 5. Ferrar. *quæſt.* 13. Burlæus 1. *Phyſicorum*, & alij. Probatur. Quoniam intellectus format propoſitionem ex ſingulari, & vniuerſali termino: ergo concipit vtrunque extremum proprio conceptu. Quod verò quidam volunt in tali aliqua propoſitione, v.g. *Petrus eſt homo*, ſubiectum eſſe in cogitatiua, & prædicatum in intellectu, omnino eſt alienum à ratione, nam vbi queſo erit copula? aut quomodo vna ipſa potentia poterit comparare prædicatum ſubiecto, niſi vtrunque cognoſcat? Præterea intellectus diſtinguit hominem à Petro: ergo vtriuſque habet diſtinctam cognitionem; vt enim docet Ariſtoteles 3. *de Anima cap.* 2. *textu* 145. & 146. nulla potentia diſcernere valet inter duo, niſi vtrunque norit, & eſt ſatis euidens, quî enim diſcernet inter incognita? Item C prudentia verſatur circa ſingularia, hoc ſcilicet, aut illud eſſe proſequendum, vitandum, &c. Sed prudentia eſt intellectualis virtus: ergo, &c. Rurſum fides diuina ſæpe ſingularium eſt, vt B. Virginem matrem eſſe Dei, Chriſtum paſſum eſſe, & tamen fides eſt virtus intellectus: ergo, &c. Similiter charitas ad ſingularia materialia tendit, & eſt in voluntate, quæ intellectum ſequitur; concipit ergo intellectus proprio actu hæc ſingularia. Ratio à priori ſumitur ex vniuerſalitate potentiæ, eſt enim ſuperior, & potẽs omnia, quæ inferiores ſenſus, imò dirigens illos, & errores illorum corrigit: multo ergo melius ſingularia nouit, quàm ſenſus. D

3\. *1. Aſſertio affirm. multipliciter oſtenditur.*

Contrarium tamen huius concluſionis tenent Philopon. & Alexand. 3. *de Anima, c.* 8. Themiſtius *c.* 20. Auerroes *comment.* 9. Mirandulan. *lib.* 23. *de euerſione ſingularis certaminis, à ſectione* 4. Aureolus *in* 1. *diſt.* 35. *quæſt.* 4. *art.* 1. Capreolus *ibid. quæſt.* 2. Caietan. 1. *p. quæſt.* 86. *art.* 1. Ægid. *quodlib.* 1. *quæſt.* 9. & alij. Aiunt ergo, maximè Caiet. intellectum non formare proprium cõceptum rei ſingularis, ſed illam tantùm confuſè cognoſcere ad hunc modum. Concipit intellectus priùs hominem, v.g. intelligénſque illũ non poſſe abſtractè ſubſiſtere, arguit eſſe contractum in ſingulari aliquo: cognoſcit ergo indefinitè eſſe aliquod ſingulare humanæ naturæ, modo alio ſingulari diſtinctius cõcepto. Sed falſi ſũt in hac opinione ij authores, E neque ratio adducitur apparens, nec ſuprà factæ rationes diſſoluuntur. Nam verè ad tam euidẽtes diſcurſus, quales ſũt illi, quos circa ſingularia habemus, nõ ſufficit illa arguitiua, & cõfuſa cognitio. 4.

Secunda concluſio. Intellectus noſter cognoſcit ſingulare materiale per propriam ipſius ſpeciem. Hanc negant nonnulli ex citatis pro prima cõcluſione authoribus, duplici tamen medio probare poſſumus. Primũ eſt, quia nihil repugnat dari ſpeciem ſpiritualem impreſſam repræſentatiuam ſingularis rei materialis, vt ſic: ergo talis ſpecies

5\. *2. Aſſertio duplici via oſtenditur.*

2. Via multipliciter ſuadetur. Primò.

preduci valet ab intellectu agẽte:ergo à poſſibili iam cognoſcetur ſingulare per propriam ſpeciem. Antecedens ſuadetur primò. Nam poteſt dari ſpecies expreſſa, ſeu proprius cõceptus rei ſingularis, vt probatũ eſt:ergo & ſpecies impreſſa, ac propria iuxta dicta ſuprà *lib.3.c.5.* circa quantam difficultatem. Probatur ſecundò idem antecedens. Nam in Angelis, vt in proprio loco tradimus, dantur ſpecies ſpirituales, & ſingulares repræſentantes propria ſingularia materialia, vt ſic: ergo non repugnat materiale ſingulare repræſentari per ſpeciem ſpiritualem. Tertiò res vniuerſales materiales repræſentãtur per ſpeciem ſpiritualem: ergo & ſingulares poterũt repræſentari. Nam ſi ſemel per ſpiritualem qualitatẽ poteſt repræſentari res materialis, nihil intereſt, ſingularis ne ſit, an vniuerſalis. Dices: hoc intereſſe, quòd in cõmuni repræſentatur ſpirituali modo, in particulari autem modo materiali. Sed contrà; quia in primis res materialis, atque indiuidua poteſt etiam repræſentari ſpirituali modo ex parte ſpeciei repræſentantis, vt patet in Angelis. Deinde probatur primò conſequentia, quia ſi repugnaret fieri talem ſpeciem in noſtro intellectu paſſiuo, vel repugnaret propter illius incapacitatem; vel quia licèt capax ſit recipere, intellectus tamen agens non poteſt illam producere. Non primum, intellectui enim, vt intellectus eſt, non repugnat habere ſpeciem propriam rei ſingularis, vt patet in angelico: ergo nec repugnat humano; non enim eſt maior ratio, quin potiùs humanus videtur aptior, quia magis accedit ad materialitatem. Secundum etiam dici non poteſt. Nam virtus actiua intellectus agentis debet eſſe adæquata capacitati intellectus poſſibilis: ergo ſi non repugnat ex parte intellectus poſſibilis, non repugnat ex parte agentis, ſin minùs aſſignetur ratio aliqua eiuſmodi repugnantiæ intellectus agentis, cur etiam poſſit efficere ſpecies vniuerſalium, non verò ſingularium, quandoquidem poſſibiles admittuntur. Confirmatur hæc ratio. Nam in anima ſeparata manet cognitio rerum ſingularium, & actionum particularium, quas geſſit in vita, vt patet ex colloquio diuitis cum Abrahamo, quod refertur *Luc.* 15. tractabitúrque infrà *lib. 6. cap.* 7. agendo de anima ſeparata: manent ergo ſpecies in ea anima rerum ſingularium, non enim dicendum videtur à Deo denuo infundi, tum quia ſuperfluum id videretur, neque etiam ratio vlla daretur, cur infunderentur horum potius, quàm aliorum ſingularium ſpecies. Tum quia ſi tunc primò infundantur, non id ſanè continget propter capacitatem ſolummodo obedientialem intellectus, aliàs animæ ſeparatæ ſupernaturaliter cognoſcerent ſingularia materialia, quod eſt abſurdum: infunduntur ergo ob naturalem capacitatem: ergo animus noſter de ſe eſt capax ſpecierum rerum ſingularium: ergo illa aptitudo, & potentia virtute intellectus agẽtis in hac vita actuari, explerique poteſt. Atque hæc de primo medio.

Secundò. Lib.2. de Angelis cap. 6. & 13.

Tertiò.

Euaſio oſtenditur.

Confirmatur.

6.
2. Via probandi aſſertionem.

Secundum medium ad oſtendendam concluſionem ita habet. Si intellectus noſter careat ſpecie rei ſingularis, non poterit formare proprium, & diſtinctum eius conceptum: hinc enim Caiet. ſuprà citatus potiſſimè negauit intellectui noſtro conceptionem propriam rei ſingularis, quòd ſcilicet careat propria illius ſpecie: ergo à contrario, ſi habet propriam, vt eſt probatum, neceſſe eſt propriam efformet conceptionem. Probatur conſequentia, quia non valet intellectus de re cogitare amplius in actu ſecundo, quàm datum ei ſit in actu primo, ſeu per ſpeciem: ergo ſi non habet propriam ſpeciem de re ſingulari, neque pro-

A priam formabit conceptionem. Tandem confirmatur magis conſequentia hæc excludendo modos, qu bus dici ſolet ſingulare cognoſci ab intellectu reflexè. Vnde ſit

Tertia concluſio. Intellectus noſter cognoſcit directè ſingularia materialia abſque reflexione. 7.
3. Aſſertio vnde probetur primo.
Probatur ex præcedenti concluſione. Nam omne, quod cognoſcitur per propriam ſpeciem, per illam valet directè cognoſci: oſtendimus autem ſingularia, de quibus agimus per propriã cognoſci ſpeciem, ea igitur directè attinguntur ab humano intellectu. Deinde probatur, excludendo modos omnes cognoſcendi tantùm per reflexionem. Ac primum Caietani iam refellimus. Secundus ex S. Thoma 1.*p. loco citato, & de veritate, q.2.a.6.* eſt ſin-

Probatur 2. excludendo varios modos reflexionis.
Modus D. Thomæ excluditur per dilemma.

B gulare cognoſci quatenus intellectus cognita priùs natura vniuerſali reflectitur ad phantaſma ipſum, à quo rei vniuerſalis ſpecies fuerat abſtracta, ac per illud rem ſingularem cognoſcere. Rogo autem, qua ratione per conuerſionẽ hanc ad phãtaſma ſingulare cognoſcatur, & per quam ſpeciẽ. Nam vel cognoſcitur per phantaſma, tanquam per obiectum, ſeu medium cognitum; vel tanquam per ſpeciem. Tanquam per obiectum cognoſci, eſt impoſſibile primò, quia alioquin prius foret cognoſcendum ab intellectu phantaſma ipſum, quam ſingulare in eo repræſentatum, quod eſt contra experientiam, multi ſiquidem ſingularia norunt, ac de illis ratiocinantur, qui nihil nouerunt de phantaſmatibus. Secundò, quia rationi diſſonum eſt, vt

1. Pars dilemmatis probatur 1.

Secundò.

C intellectus in re materiali, & inferioris ordinis, tanquam in obiecto quippiam cognoſcat. Eſſet enim magna quædam illius imperfectio, nullaque cogens ratio ad illam aſſerendam, imò in omnibus aliis etiam brutorum potentiis cognoſcentibus inſolita. Tertiò, quia phantaſma ipſum eſt quid ſingulare, ac materiale: ergo ſi cognoſcitur, ac in illo res ſingularis tanquam in obiecto repræſentatur, iam ſingulare ipſũ materiale directè cognoſcitur. Quartò ſi cognoſcitur ſingulare in phantaſmate, aſſignanda erit intelligibilis ſpecies, qua illud cognoſcat, non quidem ſpecies rei vniuerſalis, quia indifferens eſt, nec magis hoc, quàm illud ſingulare repræſentans. Iam verò cognoſci ſingulare per phantaſma tanquam per ſpeciem, ſeu medium nõ

Tertiò.

Quartò.

D cognitum, dici nullo modo poteſt. Quia res materialis, & inferioris ordinis non poteſt concurrere ad actum ſpiritualem. Tertium tamen modum aſſignat Soto 1.*lib. Phyſic. q.2.a.2* dicens ſingulare cognoſci ab intellectu per determinationem ad particulare phantaſma, ſed vel modus hic coincidit cum procedenti, vel illud certè nouum continet, quòd phantaſia operante circa tale aliquod ſingulare ita determinetur intellectus, vt per ſpeciem vniuerſalem poſſit iam ſingulare attingere; quod tamen impoſſibile eſt, namque operatio phantaſiæ impertinens eſt, atque inſufficiens, ſi intellectus ipſe intra ſe non habet ſufficiens principium cognitionis, qualis non eſt rei vniuerſalis ſpecies, ſed ſola ſpecies rei ſingularis: ergo, &c. Alij tandem

Excluditur modus Soti.

E ponunt cognoſci ſingulare cognita integra collectione accidentium illius. Atque tunc redit quæſtio de accidẽtibus, an in vniuerſali, an in ſingulari potiùs cognoſcantur. Si primum, per illa profecto nõ deueniemus in cognitionem huius ſingularis. Si ſecundũ, ergo accidentia ſingularia cognoſcuntur directè per propriam ſpeciẽ, quod eſt intentũ.

Vltimus aliorũ modus excluditur.

Præterea contra prædictas reflexiones omnes in vniuerſum ſunt argumenta. Primum ab experientia: nam antequam ſciat vnuſquiſque reflecti deſcendendo à natura vniuerſali ad ſingularia, nouit ipſa ſingularia. Ruſticus enim cognoſcit 8.
Arguitur cõtra omnes ſimul modos reflexionis.

 Petrum,

Petrum, réſque cæteras indiuiduas, ac circa illas ratiocinatur immediaté, cùm prorſus ignoret naturas vniuerſales, quod etiam doctus quilibet valet in ſe experiri, ſi conſideret modum, quo ſingularia nouerat, antequam philoſophiam per diſceret, aut etiam dialecticam.

Secundò.

Secundum argumentũ ſit; quia ſi in intellectu eſſet tantùm ſpecies vniuerſalis naturæ ſpecificæ, vel genericæ, per quam cognoſceret ipſam, ſequeretur dari in intellectu vnam tantùm ſpeciem repræſentantem hominem in communi; namque vna producta omnes aliæ eſſent ſuperfluæ; ergo ſpecies hominis ſemel tantùm abſtraheretur ex phantaſmate ſingularis hominis primò cogniti: ergo occurrentibus ſenſui aliis hominibus, intellectus nullam de cætero ſpeciem acquireret: ergo nõ poſſet illos diſtinctè cognoſcere, cùm ibi nulla eſſet conuerſio ad phantaſmata, ſiquidem intellectus nullam haberet ſpeciem deſumptam ab eorum phantaſmatibus.

Tertiò.

Tertium argumentum. Nulla ratio, aut experientia ſe offert ad denegandam intellectui directam cognitionem ſingularis, quia aut negatur propter ipſius intellectus imperfectionem, aut propter perfectionem. Si hoc poſterius dicatur, ſanè multo perfectiores ſunt intellectus Angelorum, ac Dei, qui tamen ſingularia directè noſcunt; ſi prius illud aſſeratur, multo imperfectiores ſunt ſenſus, & tamẽ etiam illa percipiunt.

Euaſio remouetur.

Quòd ſi occurratur, impotentiam prouenire ex imperfectione alterius rationis, nimirũ, quoniam intellectus noſter in gradu, & ordine intellectuum eſt imperfectiſſimus, ideóque valere quidẽ naturas vniuerſales cognoſcere, non tamen indiuidua; hoc certè non rectè dicetur; intellectus enim quantumuis imperfectus eleuatur ſuprà perfectionem ſenſus; qua de cauſa nullus ſenſus, ſolus verò intellectus ad vniuerſalium cognitionem potuit attingere. Habere ergo debet quicquid perfectionis eſt in potentiis inferioribus, cuiuſmodi eſt directa ſingulorum perceptio.

Notatio.

Obſeruandum tamen, non omnia ſingularia æqualiter cognoſci ab intellectu, ſed præcipuè naturarum, quas per proprias ſpecies cognoſcunt, ac de his procedere concluſiones, quæ autem ſint eæ naturæ, in ſequentibus dicendum erit.

9. *Soluitur obiectio contra proximè reſoluta, & ſatisfit 1. ſuaſioni in num. 1.*

Contra noſtram tamen ſententiam depromitur argumentum ex Ariſtotele 3. *de Anima*, *textu* 10. ſic ſcribente. *Senſitiua ergo pars calidum diſcernit, & frigidum, quorum quædam eſt ratio, caro; alia verò eſſe carnis diſcernit, aut ſeparabili, aut ſeſe habente ad ſeipſam, perinde ac ſe habet cùm ſeſe extendit linea reflexa.* Ex quo loco infertur communiter ſingulare ab intellectu cognoſci actu quaſi reflexo. Sed non vrget locus: quippe Ariſtoteles intendit ſolùm eundem eſſe intellectum, qui cognoſcit ſingulare, & vniuerſale; nam ſicut eadem linea curua eſt, & recta, habens ſe tantùm diuerſimodè, ita & intellectus duo illa cognoſcens. Sic exponit Philoponus, & inſinuat Themiſtius *in paraphraſi 3. de Anima, cap. 19. ad finem*: quandocunque ergo Ariſtoteles pronuntiat intellectum eſſe vniuerſalium, ſenſum autem ſingularium, interpretandus erit, quòd ſenſus cognoſcat tantùm ſingularia, intellectus verò non tantùm, ſed vltrà ſingularia ad vniuerſalia quoque conſcendat.

10. *Ad 2. ſuaſionẽ in eodem n. 1.*

Ad primam rationem, quæ erat ſecunda ſuaſio in numero primo, dic, intellectum dici, & eſſe potentiam ſpiritualem abſtrahentem à conditionibus materiæ, non obeſſe quominus poſſit cognoſcere res materiales cum omnibus conditionibus indiuiduantibus, vt in Angelis patet; ſolúmque poſſe inferri ſpeciẽ, per quam intellectus cognoſcit ſingularia, debere eſſe ſpiritualem, cum quo ſtat repræſentare poſſe rem ſingularẽ, vt oſtenſum eſt.

Ad 3. & 4.

Ad tertiam ſuaſionem poſtea dicetur. Ad quartam, intellectus agentis abſtractionem intelligi non debere productionem ſpeciei repræſentantis naturam communem ſine conditionibus indiuiduantibus, quas phantaſma repræſentat, vt plerique voluerunt: ſed intelligi productionem ſpeciei ſpiritualis abſtrahentis in ſuo eſſe à materialitate phantaſmatis, ſicut iam ſuprà expoſuimus. Et hæc de modo cognoſcendi ſingularia.

11. *4. Aſſertio conſtat experientia, & ratione.*

Supereſt iam, vt explicemus modum, quo intellectus cognoſcit vniuerſalia, qua de re ſit quarta concluſio. Intellectus cognoſcit proprio conceptu vniuerſalia, abſtrahendo à ſingularibus, ſeu non curando de illis. Hæc conſtat experientia, cõſideramus enim hominem non conſiderando Petrum, aut Paulum. Conſtat ratione. Nimirum hæc eſt vis intellectus ſupra ſenſum, vt proprias rerum quidditates cognoſcere poſſit, quæ planè vniuerſales ſunt, & communes, quare, &c.

Dubia aliquot ex dictis reſoluuntur, an ſingulare, & vniuerſale per diſtinctas ſpecies cognoſcantur.

Dubium I.

12. Ex dictis in hoc capite ſoluuntur quæſtiones aliæ incidentes. Quod ad hanc primã attinet, iam ex dictis habemus ſingularia cognoſci per propriam ſpeciem repræſentantem nimirum conditiones rei indiuiduantes; vniuerſale autem cognoſcitur per ſpeciem repræſentantem naturam abſque iis conditionibus: per ſuam ergo vnumquodque attingitur.

Probatur concluſio in hoc dubio oſtenditur.

Probabilius tamen apparet, cùm primò intellectus percipit vniuerſale, id præſtare per ſpeciem repræſentantem rem ſingularẽ, quod probatur in hunc modum. Poſito phantaſmate Petri, v. g. intellectus agẽs producit ſpeciem Petri in intellectu poſſibili, habet ſiquidem virtutem ad illam efficiendam; éſtque naturale, ac vniuerſale agens non impeditum: ergo nõ efficit ſpeciem hominis vniuerſalis. Poſterior hæc conſequentia oſtẽditur primò; quia ſpecies Petri repræſentare nequit hunc hominem, quia repræſentet hominem: per illam ergo poteſt homo abſolutè cognoſci, atque adeò ſuperflua eſt ſpecies alia.

Secundò.

Secundò. Si intellectus agens duas ſpecies abſtrahit, vnam repræſentãtem hominem, alteram verò Petrũ, abſtrahet ſimiliter aliam, atque aliam animalis, viuentis, cæterorúmque ſuperiorum generum, cùm æqua ſit diſtinctio omnium inter ſe graduum, etiam vſque ad indiuiduam differentiam; conſequens autem falſum eſt, iam enim multiplicabuntur intelligibiles ſpecies abſque neceſſitate; cuius ratio à priori eſt, quoniam in inferiori omnia ſuperiora continentur, ſicque ſpecies repræſentans illud, ſufficiens principium eſt cognoſcendi iſta.

Tertiò.

Tertiò, quia ſi omnium prædicatorum producerentur ſpecies diſtinctæ, poſſet facillimè res diſtinctè cognoſci quantùm ad omnia prædicata ſua, quod tamen falſum eſt, cùm ignoremus quãplura genera, & differentias rerum ſingularum.

Quartò.

Quartò, ſi quis ſolam vidiſſet albedinem, non diſcerneret inter illam, & colorem, quia ignoraret differentiam albedinis ab aliis coloribus; vnde ignoraret etiã, an albedo, & color modo aliquo diſtinguerentur: ergo ſignum eſt non fuiſſe productas duas ſpecies albedinis, aliam, & aliam coloris. Si namque fuiſſent, cognoſci vtique poſſent tanquam diuerſa ea, quæ ab illis repræſentarentur.

Quintò.

Quintò, ſi intellectus agens quoties occurrit indiuiduũ omniũ eius

eius graduum ſpecies ſẽper imprimeret in poſſibilem, ſemper ipſe poſſibilis plures actus ſimul eliceret; quia non eſſet ratio, cur potius hac, quam ipſa ſpecies vteretur. Conſequens autem abſurdum eſt, atque etiam experientiæ contrarium: ergo intellectus agens à principio imprimit tantùm ſpeciem rei ſingularis, per illámque poſſibilis attingit tam ſingulare ipſum, quàm vniuerſalia in eo contenta.

13. *Modus cognoſcendi vniuerſalia.* Modus autem vniuerſalia cognoſcendi hîc eſſe videtur. Namque dum intellectus cognoſcit diuerſa ſingularia etiam eiuſdem rationis, ſiue ſimul, ſiue ſucceſſiuè (hoc enim parum ad rem intereſt) per diuerſas planè ſpecies ea intelligit, cùm à diuerſis phantaſmatibus fuerint abſtractæ; ſpecies autem eiuſmodi partim in repræſentatione conueniunt, dum eadem prædicata communia repræſentant, partim differunt, quia repræſentant diuerſimodè contracta: intellectus ergo vim habet tum ad conſideranda indiuidua ipſa, vt talia ſunt: tum etiam id, quod commune illis per ſpecies repræſentatur, quod eſt conſiderare vniuerſalia: atque hoc eodem modo cognoſcit genera per conuenientiam ſcilicet ſpecierum.

14. *Exponitur concluſio tradita n. 12.* Sed notandum eſt, nos in concluſione tantum dixiſſe ad primam conceptionem rei vniuerſalis non eſſe neceſſariam ſpeciem repræſentantem vniuerſaliter, & abſtractè. Namque habita prima conceptione rei vniuerſalis: dubium eſſe poteſt, an ex vi illius cognitionis maneat in intellectu ſpecies repræſentans ipſum vniuerſale abſtracte, atque vniuerſaliter, & eo modo, quo fuerat cognitum; quod dubium problema eſſe poteſt vtrinque probabile, nam vna ex parte non videtur occurrere neceſſitatem ponendi talem ſpeciem, cùm cuiuſcunque ſingularis propria ſpecies ſufficiat, vt ſufficere potuit pro prima conceptione. Ex altera verò parte, quæ probabilior apparet, poteſt aſſignari vtilitas, & neceſſitas; nempe vt intellectus poſſit facilè, & promptè abſque dependentia ſingularis, propriam quidditatem generis, differentiámque concipere; vnde experientia videtur habere, poſtquam intellectus formauit ſemel conceptum rei vniuerſalis, multo faciliùs concipere illud abſque memoria alicuius ſingularis, quod ſignum eſt relictam eſſe in intellectu ipſius ſpeciem. Confirmatur. Quia ſimiliter ſuprà diximus de imaginatiua, licèt in prima compoſitione rerum ſimplicium non vtatur vnica ſpecie rei compoſitæ, attamen relinqui poſtea vnicam; ſimile ergo erit in intellectu.

Quid prius cognoſcatur ab intellectu, vniuerſale ne, an ſingulare.

DVBIVM II.

15. *De præcedentia cognitionis inter ſingulare, & vniuerſale.* QVæſtio ſecunda incidens, atque ex dictis reſoluenda eſt, quid priùs cognoſcatur ab intellectu, vniuerſale ne, an ſingulare. S. Thomas, & qui eum in ſuperiori opinione de cognitione ſingularium reflexa ſequuntur, cohærenter aiunt prius formari conceptum vniuerſalis. Idem tenet Richardus *in 2. diſt. 24. q. 3.* licèt aliàs dicat ſingulare cognoſci directè. Scotus *in 1. diſt. 3. quæſt. 2.* vult ſpeciem infimam prius cognoſci, quàm ſingulare, licet *in 4. diſt. 45. quæſt. 3.* nobiſcum ſentiat dari propriam ſpeciem intelligibilem ſingularis materialis ſenſati, Durandus verò *in 2. diſt. 3. quæſt. 7.* & Gregor. *in 1. diſt. 3. quæſt. 3. art. 1.* volunt prius concipi ab intellectu ſingulare, quàm vniuerſale,

A quod eſt mihi probabilius, ſumiturque ex dictis, ac ſuadetur primò. Intellectus poteſt directè cognoſcere ſingulare; at prima ſpecies, quæ in intellectu imprimitur, eſt rei ſingularis: ergo id, quod priùs concipitur, ipſum eſt ſingulare. Patet conſequentia, quia potentia id priùs concipit, cuius prius recipit ſpeciem, vt inductione conſtat, & ratione; tunc enim eſt potentia conſtituta ſufficiẽter in actu primo ad cognoſcendum id, quod per ſpeciem repræſentatur; ipſum ergo illicò cognoſcit. Secundò. Eo ipſo, quòd ſenſus cognoſcit ſingulare, poteſt intellectus facillimè illud cognoſcere, vniuerſale verò non ita facilè, ſiquidem priùs requiritur cognitio ſingularium, & conuenientia illorum, vt ab illis abſtrahatur B natura communis: ergo prius concipitur ſingulare, quàm vniuerſale. Confirmatur. Nam rudes, quia vnicum vident ſolem, conceptum Solis in communi non formant, ſed illius tantùm, quem vident, vt quiſque etiam apud ſe compertum habebit, antequam haſce abſtractiones nouerit: ergo formatur prius conceptus huius Solis, quàm Solis in communi, ille autem conceptus apud intellectum eſt, cùm ridiculum ſit exiſtimare ruſticos homines nunquam intellectu ſolem concipere, eùm circa illum vtcunque ratiocinentur, &c. Tertiò cognitio noſtra à ſenſu incipit: ergo quod faciliùs ſenſu percipitur, faciliùs etiam concipitur intellectu, ſi id alioquin non repugnet: C ergo, &c. Quæ ſanè ratio eſt Ariſtotelis 1. *Poſteriorum, cap. 2.* vbi ait notiora nobis ea eſſe, quæ ſunt ſenſui proximiora, talia verò ſunt ſingularia; vbi de ſingularibus in rigore loquitur, ſicut olim eo loco expoſuimus.

Notandum porrò hanc doctrinam minimè contradicere iis, quæ 1. *Phyſicorum* traduntur, vniuerſaliora eſſe priora cognitione minus vniuerſalibus, ibi enim comparatio fit vniuerſalium inter ſe, hîc verò vniuerſalium ad ſingularia. Vnde ſi ſingularia quoque inter ſe comparemus, quæ magis communia ſunt, faciliùs cognoſcentur, vt ibidem etiam docuimus; dici etiam poteſt, cùm Ariſtoteles ſcribit vniuerſaliora eſſe cognitione priora, intelligi ordine doctrinæ, quoniam in D qualibet ſcientia præmittuntur quæ communia ſunt, ne poſtea inepta fiat repetitio dictorum; non tamen intelligitur abſolutè particularia non poſſe, quantum eſt de ſe, priùs cognoſci. Neque contra hanc reſolutionem vlla reſtant argumenta, quæ difficultatem habeant. 16.

An cognitio vniuerſalium poſſit ſenſui competere.

DVBIVM III.

E DVbium hoc ſimiliter reſoluitur ex dictis negatiuè iuxta communem doctrinam Ariſtotelis 1. *phyſ. text. 49.* & alibi non rarò. D. Thomæ 1. *p. q. 12. art. 4.* & aliorum, dicendum enim eſt ſoli intellectui id conuenire, ſenſus enim non cognoſcunt rem, niſi indutam accidentibus, nec peruadunt ad nudam rei quidditatem, vniuerſale autem à conditionibus accidentalibus liberum eſt; & ideo eius cognitio eſt immaterialis, quia ſcilicet abſtracta ab omnibus conditionibus materiæ, ac præterea non fit ſine aliquo diſcurſu, & ratiocinatione. Oppones primò. Obiecta ſenſuum ſunt vniuerſalia, verbi gratia, color abſolutè, non hic, aut ille primariò, ſed vnaquæque potentia cognoſcit ſuum obiectum: cognoſcit 17. *Reſolutio negatiua.* *Obiectio 1. contra reſolutionem.*

ergo ſenſus res communes. Secūdò viſus à longè non diſcernit determinatè hunc, vel illum hominem, ſed aliquem; aliquis autem homo communius quippiam eſt, quam hic homo: ergo, &c. Tertiò, quia in ſenſu dari poteſt abſtractio, percipit enim oculus in pomo colorem abſtrahendo à ſapore, & odore, cùm eos non attingat; ergo & abſtractio vniuerſalis dari poterit in ſenſibus.

Secunda.

Tertia.

18. *Ad 1.* Ad primam reſpondetur ex Sancto Thoma 1. 2. *quæſt.* 29. *art.* 6. obiectum ſenſus eſſe quidem vniuerſale, non ſecundæ intentionis, ſed primæ, id eſt, naturam communem in multis indiuiduis contentam; huiuſmodi autem vniuerſale non attingi à ſenſu in ſua vniuerſalitate, ſed particulariter contractum; ſic obiectum viſus eſt lucidum abſolutè, quia quidquid videtur, luce perfunditur, exercitè verò numquam conſpicitur color in communi, ſed hic, vel ille color determinatè. Vnde talis determinatio, ſeu contractio obiecti ſenſibilis eſt veluti neceſſaria conditio, vt ſentiri poſſit, natura autem communis, quaſi ratio formalis obiecti ſenſibilis, & ideo Ariſtoteles 2. *Poſteriorum* ſcripſit ſenſum eſſe vniuerſalis, ſentire verò ſingularis. *Ad 2.* Ad ſecundum reſpondetur oculum cernere ſingulare determinatum, hanc ſcilicet rem coloratam, vel figuratam, quieſcentem, vel motam, &c. Dubitatio verò ipſa, an ſit Petrus, an potiùs Paulus, &c. vt ego exiſtimo, apud intellectum eſt, non apud ſenſum. *Ad 3.* Ad tertium reſpondetur in ſenſu propriè non inueniri abſtractionem formalem, prouenientem ſcilicet ex virtute potentiæ: quòd ergo ſenſus illo modo abſtrahat, cognoſcendo nimirum colorem abſque ſapore, limitatio eſt virtutis ipſius, quòd nequeat vltrà colorem ampliùs aliquid attingere, non autem propria, ac præciſiua abſtractio. Negatur igitur argumenti conſequentia: nam abſtractio vniuerſalis ex virtute, & immaterialitate potentiæ prouenit, ille autem modus abſtractionis non item.

6.

Quid ſit abſtractio intellectus, & quomodo fiat.

Dvbivm IV.

19. *Abſtractio alia eſt ſpeciei intelligibilis, alia naturæ communis. Illa fit ab intellectu agente.* QVarta dubitatio ex ſuperioribus quoque ita reſoluenda; conſtat nimirum ex dictis abſtractionem, vel poſſe referri ad ſpeciem ipſam, vel ad naturam repræſentatam in ſpecie: ſi ad ſpeciem referatur, operatio eſt intellectus agentis, qui abſtrahere dicitur ſpecies à phantaſmatibus propter rationem in præcedentibus allatam; ſi verò referatur ad naturam repræſentatam, communiter etiam aſſeritur huiuſmodi abſtractionem fieri virtute intellectus agentis producentis ſpeciem repræſentantem nudam vniuerſalis naturam. Verùm ex dictis liquet intellectum agentem talem aliquam ſpeciem non producere. *Hæc à poſſibili.* Ea ergo abſtractio operatio eſt intellectus poſſibilis, qua naturam vniuerſalem conſiderat abſque conditionibus indiuiduantibus, ſic enim per actum illum repræſentatur natura, vt vniuerſalis, atque abſtracta.

20. *Abſtractio formalis quid?* Eſtque hoc loco notandum, abſtractioné aliā dici vniuerſalem, aliam formalem; per hanc vniuſcuiuſque rei propria ratio concipitur, non attendendo ad cætera ſibi fortè adiuncta; quomodo in ſcientiis abſtrahimus eſſentiam à proprietatibus, genus à differentia, &c. vt vniuſcuiuſque propriam rationem inueſtigemus. Atque hæc formalis abſtractio diſtinctionem aliquam ſupponit inter rem abſtractam, & cætera, à quibus abſtrahitur, vel ſine quibus conſideratur, vnde propriè non cauſat diſtinctionem, ſed concipit. Abſtractio vniuerſalis, vt ſic, fit ab inferiori; dico autem, *vt ſic*, quia ſuperius abſtrahi etiam poteſt præciſiuè, ſeu abſtractione formali, conſiderando illud ſecundum ea, quæ ex propriis actualiter habet, non conſideratis inferioribus. *Quid abſtractio vniuerſalis.* Alio ergo modo abſtrahitur ſuperius, ita vt in potentia claudat inferiora, & hæc dici ſolet abſtractio vniuerſalis, vt ſic, quia in ea concipitur res, vt vniuerſalis, & communis. *Vtraque ad quid inſeruiat.* Præter has verò abſtractiones nulla alia in intellectu reperitur, vt experientia conſtat; fuerúntque neceſſariæ, & ſufficientes ad res perfectè cognoſcendas, nam abſtractio vniuerſalis fuit neceſſaria ad aſtruenda obiecta ſcientiarum perpetua: formalis quoque fuit neceſſaria ad perfectè comprehendum obiectum, diſtinguendo omnia, quæ illi conueniunt. Vnde hæ duæ abſtractiones ſe inuicem iuuant, & ſibi deſeruiunt; vtraque autem illarum ex virtute, & immaterialitate intellectus prouenit, quia enim intellectus immaterialis eſt, minimè ſubiicitur materialitati obiecti, ſed vincit illam, & quantum fieri poteſt ipſum ſpiritualizat. Rurſum, quia immaterialis eſt, ſubtilitatem habet ad diuidendum cuncta, & penetrandum quid ſit vniuſcuiuſque eorum proprium; ac denique quia incorruptibilis eſt, poteſt incorruptibili modo res vniuerſales concipere.

An vniuerſale fiat per comparationem, an verò per abſtractionem.

Dvbivm V.

21. *Vltima dubitatio enucleatur.* VLtima dubitatio ex dictis quoque decidenda eſt, quo modo vniuerſale fiat ab intellectu, per abſtractionem ne, an verò per comparationem? Quæ verſari ſolet latiſſimè in principio logicæ; ſed immeritò, ibi enim multis etiam verbis intelligi vix poteſt; hic verò perfacile. Notandum eſt, naturam, quæ ab intellectu vniuerſalis concipitur in rebus ipſis reperiri, & à parte rei habere vniuerſalitatem quandam, quæ in vnitate eiuſdem naturæ in multis exiſtentis ſita eſt. Vnde natura ſub hac vniuerſalitate non fit, ſed potiùs cognoſcitur ab intellectu: hæc porrò vniuerſalis natura à parte rei non ſubſiſtit abſtracta ab indiuiduis, imò exiſtit facta particularis; intellectus autem cognoſcit illam abſtractè, cognoſcendo ſcilicet ſolitariam, ac ſine indiuiduis, & in ea quidem ſic abſtracta duo poſſunt conſiderari. Primum eſt eſſentia: ſecundum modus eſſendi, quem in intellectu habet, nimirum eſſe abſtractum. Primum realiter datur in natura, ſeu ipſa eſt natura, cognoſciturque ab intellectu directa cognitione, quæ ſolet dici prima intentio, ſeu conceptus formalis; natura verò ſic cognita prima intentio obiectiua, ſiue obiectiuus conceptus. Secundum autem non eſt quidem in natura ipſa realiter, quia natura, vt diximus, realiter non eſt abſtracta; neque tamen eſt ſecunda intentio, ſeu relatio rationis, quia eiuſmodi entia non niſi dum cognoſcuntur, exiſtunt: quādo autem primò natura abſtracta concipitur, nullum adhuc ens rationis ab intellectu concipitur; nullum ergo tunc ens rationis eſt à quo natura dicatur abſtracta; talis ergo denominatur extrinſecè ab actu intellectus, in quo abſtracta repræsētatur, & per quem ſic abſtracta cognoſcitur, quemadmodū res viſa dicitur,

vel

vel amata denominatione extrinſeca: cùm ergo in natura abſtractè cognita duo illa reperiantur, natura videlicet, eiúſque abſtractio, intellectus directa operatione cognoſcit naturam ipſam, per virtutem autem reflectendi non ſiſtit in ea directa cognitione naturæ, ſed vltrà procedit conſiderando modum, quem natura ipſa habet, vt eſt cognita, deprehenditque nudatam omni contractione, ac nuditatem ipſam quaſi formam quandam talis naturæ conſiderat, ratione cuius plura ipſa reſpicit, à quibus fuerat denudata, ſiue abſtracta. Atque hæc vocatur notitia comparatiua, ſeu ſecunda intentio formalis; natura verò, vt ſic, cognita, appellatur ſecunda intentio obiectiua. Eſt ſcilicet hæc vis intellectus noſtri, vt quoties deprehendit rem ab aliquo extrinſeco denominari, quo exactiùs denominationem ipſam comprehendat, ſic eam fingat, ac ſi rei denominatæ forma aliqua denominans adhæreret, & hoc modo innumeras fingit relationes rationis, vt relationem creatoris in Deo, relationem viſi in pariete: idem ergo fit in propoſito.

22.
Vniuerſale triplex de quo luculenter in diſp. 6. Metaph. ſect. 8. à n. 3.

Ex his conſtat triplicem poſſe conſiderari vniuerſalitatem in natura. Primam, qua à parte rei dicitur vniuerſalis: alteram, quam habet ab intellectu per extrinſecam denominationem, & abſtractionem, iuxta quam ipſa natura repræſentatur, vt communis, & indifferens: tertiam relationis, quæ eſt quaſi applicatio ſecundæ vniuerſalitatis ad naturam ipſam, ac ſi in illa exiſteret realiter. Natura primo modo ſolet dici vniuerſale phyſicum, quia vt ſic eſt ſubiecta motui, & accidentibus ſenſibilibus. Secundo modo dicitur vniuerſale metaphyſicum. Tertio vniuerſale logicum; quanuis appellationes eiuſmodi non ſint omnino neceſſariæ; prima enim vniuerſalitas poteſt optimè metaphyſica dici, quia à metaphyſico conſideratur, & quia in rebus metaphyſicis abſtrahentibus à materia ſecundùm eſſe reperitur. Secunda quoque vniuerſalitas, quanuis metaphyſica dicatur, eo quòd ad metaphyſicum pertineat inquirere, an natura abſtracta ſit à parte rei, nec ne; attamen dici etiam poteſt phyſica, quia cùm illa abſtractio ſit opus intellectus, phyſicus diſſerendo de operibus intellectus debet etiam de illa abſtractione agere; quod logico quoque incumbit ea ratione, qua operationes intellectus conſiderat, ac denominationes ſimul ab eis prouenientes; ſicut conſiderat rationem prædicati ſubiecti, & ſimilium. Vniuerſale denique tertio modo logicum vocari conſueuit, quia communiter cenſetur, artificem dialecticum præcipuè agere de entibus rationis; ſed reuera magis proprium eſt Metaphyſici, cuius eſt entia rationis à realibus diſtinguere, & illorum entitatem inueſtigare; dialectici verò non item, quin potiùs nimis id extrinſecum eſt primario fini illius; ſed quidquid ſit de nominibus, vtendum illis erit cum pluribus.

Concinit Author diſp. vlt. Metaph. initio.

23.
Dubitationis reſolutio.

Ex dictis patet ſolutio huiuſce dubitationis poſtremæ, quæ tribus concluſionibus continetur. Prima. Vniuerſale primo modo non fit ab intellectu, ſed illius cognitioni ſupponitur. Hæc in logica probata eſt à nobis, atque etiam inferiùs magis probanda. Secunda. Vniuerſale ſecundo modo per abſtractioné intellectus efficitur. Tertia. Vniuerſale tertio modo, quod logicum vocatur, in relationéque rationis conſiſtit per actum reflexum, qui etiam notitia comparatiua dicitur, ſolummodo datur. Vniuerſale primo modo ens reale eſt. Tertio modo eſt ens rationis pro formali, ac tale quoque cenſetur à multis vniuerſale A ſecundo modo, quoniam illa etiam vniuerſalitas per intellectum efficitur, nihílque ponit in re abſtracta; re vera tamen rationis relatio non eſt, ſed natura ipſa realis, vt exiſtens ſub directa conceptione mentis, atque vt à tali conceptione denominata. Vnde vniuerſale primo modo reale quippiam eſt, rebúſque intrinſecum; tertio modo non niſi quid per rationem fictum, ac tanquam intrinſecum rei cogitatum. Vniuerſale denique ſecundo modo reale aliquid eſt, rem tamen extrinſecè denominans.

24.
Quo pacto quidam reſoluant.

Ex his conciliantur diuerſæ opiniones in hac materia. Alij enim dicunt, vniuerſale fieri per abſtractionem, quod inſinuat S. Thomas 1. *p. q.* 16. *art.* 7. *ad* 2. *q.* 85. *art.* 1. *& art.* 3. *ad* 4. *& opuſculo* 42. *cap.* 5. *& opuſculo* 55. *de ente, & eſſentia, cap.* 4. B 7. *Metaph. lect.* 13. indicat etiam Commentator 1. *de Anima, textu* 8. dicens intellectum facere vniuerſalitatem in rebus, quod communiter accipitur de intellectu agente producente ſpecies vniuerſales; nam Commentator ipſe 2. *de Anima, textu* 10. ait intellectum moueri ad vltimam perfectionem à rebus vniuerſalibus; mouetur autem ab ſpeciebus. Et 3. *de Anima, textu* 8. ſcribit, ſi vniuerſalia eſſent extra animam, fruſtrà ponendum intellectum agentem, quaſi ipſe ea faciat. Similem ſententiam indicat Durand. *in* 1. *diſt.* 3. *quæſt.* 5. *num.* 27. *& in* 2. *diſt* 3. *q.* 7. *num.* 22. Flandria 7. *Metaph. q.* 16. *art.* 1. *& in* 3. *Metaph. q.* 3. *art.* 2. Soto C *in logica quæſt.* 2. *&* 3. *vniuerſalium.* Alij opinantur vniuerſale fieri per notitiam comparatiuam; ſicut etiam ſentire videtur D. Thom. 1. *Periherm. lectione* 10. vbi inquit, intellectum formare intentiones, attribuendo illas rei intellectæ, dum ipſam comparat ad res, quæ ſunt extra animam. Et apertiùs 1. *p. quæſt.* 28 *art.* 1. *in corpore, & ad* 4. atque *ibidem* Caietanus. Et rurſus S. Thomas *de potentia quæſt.* 7. *art.* 1. *& opuſculo* 48. *cap.* 1. *&* 2. *atque etiam* 4. *Metaph. textu* 5. Caiet. *in cap. de Genere, & de ente, & eſſentia, cap.* 3. *&* 4. *paulo ante quæſtionem* 7. & iterum *in ipſa quæſt.* 7. Item Ferrar. 4. *contra, cap.* 11. Soncin. 10. *Metaph. quæſt.* 15. Scot. 7. *Metaph. quæſt.* 18. Antonius Andreas 16. *quæſt.* 17. Antonius Trombet. *in quæſtionibus Metaphyſicis q.* 2. *art.* 1. Viguerius, & copulata Louanienſ. *cap.* D *de genere.*

Quo pacto alij.

25.
Quouſque admittenda ſit 1. opinio.

Vtraque verò opinio poteſt ad veritatem conciliari, vel etiam ad falſitatem trahi, ſi perperam exponatur; ſi enim prima tantùm velit, naturam, eo ipſo quòd abſtrahitur, habere modum aliquem vniuerſalitatis, quem non haberet in rebus, rectè exponitur, ſiue vniuerſalitas illa vocetur Metaphyſica, ſiue logica, id quod in hunc modum ſuadetur. Primò, ſi vera eſſet poſitio Platonis, ideaque hominis eſſet in rerum natura ſubſiſtens abſtracta ab indiuiduis, proculdubio haberet alium modum vniuerſalitatis, quàm nunc habeat: ergo etiam quando concipitur illo modo, videlicet tanquam abſtracta ab indiuiduis, planè vt ſic repræſentata, & concepta habet mo- E dum vniuerſalitatis, quem reipſa non habet. Confirmatur, quoniam illa natura concepta, vna eſt obiectiuè, & præſcindit ab inferiori multitudine, éſtque communis multis: eſt ergo tunc vniuerſalis alio modo, quàm in rebus. Secundò. Natura vt abſtracta habet alium modum, quàm in rebus habeat, id eſt, non eſt ſingularitatis, ſed potiùs indifferentiæ, & communitatis: ergo. Tertiò. Natura per cõtractionem fit ſingularis: ergo dum à contractione liberatur, accipit modum eſſendi contrarium ſingularitati: ergo fit aliquo modo vniuerſalis: ſi ergo prima opinio hoc tantùm dicat,

dicat vera erit, ſi ſecunda idipſum neget, erit falſa.

26. *Quouſque ſecunda.* Quòd ſi prima opinio intelligat, ſecundam intentionem, ſeu relationem vniuerſalitatis fieri per abſtractionem, ſine dubio falſa eſt, cùm fiat per comparationem, & in hoc verum habet ſecunda opinio, hócque negare eſſet ignorare differentiam inter relationem realem, & rationis. Primò, quia ſi facta abſtractione, illicò natura abſtracta refertur ad inferiora, certè refertur realiter. Probatur: nam vel refertur realiter, vel fingitur referri; at verò referri non fingitur, niſi dum ad ipſa inferiora comparatur, vt ex ſupradictis patet: ergo ſi refertur realiter, ſanè refertur. Secundò. Per meram cognitionem abſtractiuam non cognoſcitur relatio aliqua vniuerſalitatis: ergo nec inde conſurgit, vllumve eſſe habet. Patet conſequentia; quoniam relatio rationis aliud non habet eſſe, quàm cognoſci; ſolum enim exiſtit, cùm obiicitur intellectui, eſſe autem obiectiuè nihil eſt aliud; quàm cognoſci. Certè, ſi eiuſmodi entia rationis exiſterent etiam quando non cognoſcuntur, realia planè eſſent; non enim medium datur inter eſſe fictum, & reale; eſſe autem fictum, non eſt niſi dum fingitur. Tertiò explicatur idem per relationes alias rationis; etenim paries, v. gr. denominatur viſus ante operationem interllectus, & ſimiliter Deus denominatur creator, & tamen neque paries refertur relatione viſi, nec Deus relatione creatoris, niſi quando intellectus ea actualiter comparat, & refert; nam ſi ante hanc comparationem referrentur, planè à parte rei referrentur: ergo idem eſt in præſenti dicendum. Quocirca rectè intellecta natura relationis relationis, eſt in hoc ſenſu ſecunda opinio planè euidens; neque vlla alia hîc ſupereſt difficultas.

CAPVT IV.

Quo pacto intellectus noſter cognoſcat ſubſtantiam materialem, & alia per accidens tantùm ſenſibilia.

1. *Exponitur difficultas.* EST inter alias lata differentia ſenſuum, ac intellectuum, quòd illi in externorum accidentium ſenſibilium cognitione ſiſtant; intellectus verò ex accidentium cognitione ad contemplanda ea, quæ ſub accidentibus cadunt, atque latent, ingreditur; vnde intellectus nuncupatur, quaſi intus legens: de accidentalibus ergo per ſe ſenſibilibus nulla difficultas eſt, qua ratione ab intellectu cognoſcantur, nam cùm ea ſpecies ſuas ſenſibus imprimant, conſequenter etiam imprimunt in intellectu poſſibili virtute agentis intellectus; de aliis verò rebus, vt de ſubſtantia, & de accidentibus iis, quæ per ſe non cadunt ſub ſenſum, difficultas reſtat. Pro qua ſit prima concluſio. *Prima aſſert. eiuſque probatio.* Senſibilia per accidens non cognoſcuntur primò ab intellectu per proprias ſpecies. Probatur: nam ſpecies, quæ primò fit ab intellectu, eſt omnino ſimilis in repræſentatione phantaſmati, ſed per phantaſmata tantùm repræſentatur res ſecundùm accidentia per ſe ſenſibilia: ergo eandem rem, & eodem modo repræſentat ſpecies intelligibilis facta ab intellectu agente. Maior patet, quia cognitio ſenſitiua eſt principium cognitionis intellectiuæ, nam determinat intellectum agentem ad productionem talis ſpeciei: ergo talis eſt repræſentata per ſpeciem intelligibilem

A productam ab intellectu agente, qualis fuerat per ſenſuum cognita repræſentatáque in phantaſmate. *Euaſio probationis impugnatur.* Ocurretur fortaſſe phantaſma non repræſentare tantùm accidentia ſenſibilia, ſed etiam aliquo modo ſubiectum eorum; ſiquidem illa non abſtractè repræſentantur, ſed concretè, atque adeò deuoluendo in tali repræſentatione ſubiectum, idque eſſe ſatis, vt intellectus agens poſſit inde propriam ſubiecti ſpeciem, nimirum ſubſtantiæ, eruere. Sed falsò occurretur. Primò, quia intellectus agens ſpeciem producit determinatus à cognitione phantaſiæ, quæ non nudum ſubiectum percipit, ſed accidentibus affectum, ſeu hoc album, hoc quantum, &c. hoc ergo ipſum per ſpeciem intelligibilem ſpiritualiter repræſen-
B tatur. Secundò. Si data reſponſio vera foret, iam ſequeretur, apprehenſo per proprium phantaſma homine, verbi gratia, confeſtim intellectum agentem producere ſpeciem repræſentantem ſubſtantiam hominis, atque adeò materiam illius, & formam. Conſequens, & falſum eſt, & contra experientiam: ergo, &c. Sequela patet; quia etiam in eo phantaſmate confusè repræſentatur hominis ſubſtantia. Confirmatur inſtitutum: nam ideo Angelorum, & Dei non poteſt dari in intellectu noſtro ſpecies, per quàm primò, directéque intelligantur, quia non cadunt ſub cognitionem alicuius ſenſus: ergo eadem ratione res materiales, quæ ſub cognitionem alicius ſenſus non cadunt, non poterunt primò cognoſci ab intellectu per pro- *Confirmatur aſſertio.*
C priam ſpeciem. Atque hæc concluſio magis exponetur in ſequenti.

2. *2. aſſert. exponitur.* Secunda concluſio. Intellectus noſter non format proprium, & diſtinctum conceptum rerum, quæ ſenſibiles per ſe non ſunt. Explicatur. Nam proprius conceptus alicuius rei dupliciter dici poteſt. Vno modo ſi rei conueniat, vt non conueniat aliis, quo ſenſu conceptus proprius diſtinguitur contra communem, neque de hoc procedit concluſio, ſic enim proprium conceptum formare etiam de Deo poſſumus, cùm prædicata quædam, ſiue attributa de eo concipiamus, quæ nulli alij conueniant. Altero modo dicitur rei conceptus proprius, quando formatur ex propria rei ſimilitudine abſque analogia, vel negatione:
D res ergo, quæ ſub ſenſum cadunt, propriis conceptibus ſecundo modo à nobis concipiuntur, vt experientia conſtat; quæ verò non cadunt, eſto materiales ſint, non ita à nobis concipi valent pro hoc ſtatu. Sic ergo explicata concluſio probatur primò. *Probatur 1.* Si rei materialis non ſenſatæ haberemus talem aliquem conceptum proprium, eſſet maximè ſubſtantiæ materialis, eiuſque autem non habemus: ergo nullius. Maior propoſitio eſt manifeſta: nam ſubſtantia huiuſmodi maiorem præ omnibus aliis coniunctionem habet cum accidentibus per ſe ſenſibilibus, quorum proprios formamus conceptus. Minor verò probatur; quoniam materialis ſubſtantia ex materia, & forma conſtat, neutrius autem habemus conce-
E ptum proprium: materiam namque cognoſcimus per analogiam ad artificialium materiam, ſubiectúmque accidentium: formam verò ex effectibus multipliciter diſcurrendo deprehendimus, ac tandem explicamus per ſimilitudinem ad accidentales formales. Confirmatur, quia ex vi conceptus, quem de ſubſtantia exprimimus, diſcernere non valemus, an ſimplex ſit, vel compoſita; *Confirm.* hoc enim explicandum venit per effectus, & analogiam ad compoſita accidentalia: ergo, &c. Secundò probatur concluſio. *Probatur 2.* Par eſt de homine, ac de aliis ſubſtantiis ratio ad proprium formandum

con

conceptum; atqui de homine non formamus proprium, cùm de ipſius anima nullum talem formemus, ſed tantùm per ordinem, & analogiam ad eius operationem: quare, &c.

Tertiò.

Denique experientia ipſa demonſtrat nos propriam ſubſtantiæ rationem non concipere; cùm non niſi per ordinem ad accidentia illam declaremus, affirmemúſque id, quod accidentibus primò ſubſtat, eſſe ſubſtantiam, explicemus ſimiliter res inſenſibiles per ordinem ad ſenſibilia, quod apertum indicium eſt eorum, quæ per ſe ſenſibilia non ſunt, proprios conceptus in nobis non gigni.

Confirmatur ſimul vtraque concluſio primo.

Atque hinc etiam confirmatur prior concluſio. Etenim ſi intellectus reciperet propriam ſpeciem ſubſtantiæ materialis actione intellectus agentis, poſſet vtique illam proprio conceptu cognoſcere: hoc autem non poteſt; ergo, &c. Maior propoſitio liquet. Nam cùm ſpecies ſit ratio concipiendi rem, cuius eſt propria, dari etiam poterit proprius conceptus.

Secundò.

Confirmatúrque vtraque concluſio ex myſterio Euchariſtiæ, in illo quippe eodem modo ſubduntur ſenſui accidentia panis, quo res aliæ ſenſibiles, neque in rebus aliis ſentitur magis ſubiectum accidentium, quàm in Euchariſtia, ibi autem ex phantaſmate panis conſecrati non producitur in intellectu ſpecies propria ſubſtantiæ panis, nec proprius illius conceptus, cùm ibi verè non ſit talis ſubſtantia: ergo neque in rebus aliis ſenſibilibus acquiretur illa ſpecies, formabitúrve talis conceptus, aliàs poſſet intellectus diiudicare, ſubeſſetne his accidentibus ſubſtantia, an non?

3. *Progreſſus noſtri intellectus in principio cognoſcendi.*

Quare proceſſus intellectus noſtri in cognoſcendo eſſe videtur, vt primò quidem accipiat ſpeciem ſpiritualem repræſentantem rem ſenſibilem, & materialem eandem ipſam, quæ repræſentatur in phantaſmate, atque adeò primò repræſentantem accidentia ſenſibilia propria ſubſtantiæ alicuius: tum etiam ſenſibilia communia, quæ propriorum modificant cognitionem, ac tandem in confuſo repræſentãtem ſubiectum accidentium, cùm accidentia illa repræſentet in concreto. Intellectus ergo tali formatus ſpecie proprio conceptu attingit ſenſibilia propria, atque etiam communia, quæ aliquo modo per ſe in ſpecie relucent; quia verò natus eſt adunata diuidere, poteſt talia ſenſibilia propriis, & diſtinctis conceptibus apprehendere: ſubiectum tamen accidentium, ac cætera, quæ per ſpeciem non repræſentantur, diſcurſu colligit, quatenus conſiderans ipſa accidentia, ac præcipuè cognoſcens illorum tranſmutationem, quæ fit circa idem ſubiectum (nunc enim calidum, nunc frigidum expetitur, nunc lucidum, nunc tenebroſum, &c.) diſcurſu colligit aliquid ſubſtare illis, ſícque concipit ſubſtantiam per modum ſubiecti ſubſtantis, & ita de reliquis.

4. *3. Aſſertio vnde conſiet.*

Porrò ex his tertia hæc deducitur concluſio. Quando intellectus per diſcurſum peruenit in cognitionem ſubſtantiæ, ſpeciem elicit repræſentantem modo aliquo ſubſtantiam ipſam; & idem eſt de ſimilibus iudicium. Ita optimè colligitur ex iis, quæ de cognitione vniuerſalis dicta ſunt, nimirum quòd priùs concipiatur per ſpeciem ſingularis. Deinde verò propria illius formetur ſpecies, quod etiam de imaginatiua verum eſt; illa enim primò concipit ſenſibilia compoſita per ſpecies ſimplicium, poſteáque format eorum ſpecies. Ad hunc ergo modum intelligendum, in præſenti contingere, nam intellectus res à ſenſibus non perceptas primò non concipit per proprias earum ſpecies, ſed per ſpecies ſenſi-

A bilium diſcurſu peruenit in illarum cognitionem: túncque demum intra ſe earundem format ſpecies tali cognitioni reſpondẽtes; id quod perſuadetur ſimilibus argumentis ſuperiùs adductis, nempe quia intellectus & capax eſt illarum ſpecierum, quas cùm nondum habeat, ex cognitione rerum ipſarum neceſſariò reſultabunt, & quia poſtea faciliùs eaſdem cognoſcit, quod indicium eſt relictas fuiſſe proprias, cùm per alienas tam promptè id præſtare non poſſet.

5. *De præcedentia cognitionis inter accidens, & ſubſtantiam.*

Ex doctrina huius capitis quæſtio duplex reſolui poteſt, vna illa eſt, quídnam ab intellectu noſtro concipiatur primò via originis, ſubſtantia ne, an accidens? Conſtat ergo prius formari conceptum accidentis, quàm ſubſtantiæ; illius quip-
B pe rei prius format conceptum intellectus noſter, cuius ſpeciem priùs recipit; priùs autem recipit ſpeciem accidentis, cùm recipiat actione intellectus agentis immediatè, & ſine diſcurſu aliquo; per illam ergo formare poterit conceptum accidentis, ſubſtantiæ verò non item.

Obiectio 1.

Obiicies tamen primò; quia ſubſtantia, iuxta Ariſtotelem 7. *Metaph. textu* 4. eſt prior cognitione accidenti. Quod ratione etiam probatur.

Secunda.

Secundò. Nam accidens intrinſecum ordinem vendicat ad ſubſtantiam: impoſſibile ergo eſt formari conceptum accidentis, niſi cum ordine ad ſubſtantiam: ergo debet præconcipi ſubſtantia.

Tertia.

Tertiò modus ille cognoſcendi ſubſtantiam ſuprà à nobis poſitus videtur impoſſibilis: cognitio namque ſubſtan-
C tiæ ſub ratione ſubſtantis relatiua eſt; ſupponit ergo abſolutam: præcedere ergo debet abſoluta, ac adeò propria ſubſtantiæ cognitio.

Quarta.

Quartò, quia ſequeretur ſubſtantiam non cognoſci à nobis quidditatiuè, quia res ita ſolùm cognoſcitur, cùm proprio conceptu attingitur. Conſequens autem falſum eſt, homo enim quidditatiuè cognoſcitur, cùm animal rationale definitur.

6. *Qui noſtram ſententiam reſpuant, qui amplectantur.*

Propter hæc argumenta Thomiſtæ vulgò ſequuntur oppoſitum noſtræ ſententiæ, vt videre eſt in Soncin. 7. *Metaph. quæſt.* 13. *&* 14. Iauello *quæſt.* 3. Ea tamen verior eſt, quam docuit Scot. *in* 1. *diſt.* 3. *quæſt.* 1. *&* 3. *&* *diſt.* 8. *quæſt.* 2. Richard. *in* 2. *diſt.* 24. *quæſt.* 3. *art.* 3. Heruæus *quodlib.* 3 *quæſt.* 12. Antonius Andreas 7. *Metaph. quæſt.*
D 4. Iandunus *quæſt.* 3. ac rationes factæ illam verè conuincunt.

Ad 1. obiect.

Quapropter ad Ariſtotelem reſpondendum, ſubſtantiam ſecundùm ſe eſſe priorem cognitione, non tamen quoad nos. Secundò dicito, diſtincta, & quidditatiua cognitione ſubſtãtiam eſſe priorem accidente, cùm hoc ab illa pendeat in eſſendo, & cognoſcendo perfectè, cognitione verò confuſa, & imperfecta, accidens prius eſſe cognitione; quia primum eſt, quod ſenſibus obiicitur.

Ad 2.

Ad ſecundam obiectionem dicendum, primam cognitionem accidentis non terminari ad abſtractum, ſed ad concretum, quod non dicit ordinem ad ſubiectum, ſed illud potiùs in confuſo includit, ſícque ſubſtantiam quodammodo cognoſci ſimul cum accidenti, hoc eſt, in
E confuſo, in quantum videlicet pars eſt talis concreti accidentalis, non tamen proprio ſubſtantiæ conceptu; ſimile videre eſt in ipſa cognitione phantaſiæ.

Ad 3.

Ad tertiam dicitur, ſubſtantiam primò concipi, vt ſubſtantem, in quo cognoſcendi modo includitur, quòd ipſa ſubſiſtat, atque ita in confuſo cerni ibi abſolutum conceptum ſubſtantiæ, tunc tamen non concipi ſubſtantiam illo conceptu præciſo & proprio, ſed vt ſubeſt alteri rationi notiori nobis.

Ad 4.

Ad quartam dicitur, ſubſtantiam cognoſci à nobis quidditatiuè modo humano, ſcilicet à poſteriori, & per effectus, &

hoc

hoc modo cognoſci materiam , animámque noſtram, &c. nunquam verò iſta concipi propriis,& abſolutis conceptibus.

7. *De vtilitate cognitionis accidentium ad cognitionem ſubſtantiæ, de quo author diſp. 38. Metaph. ſect.2.*

Altera quæſtio eſt , quónam pacto accidentia conferant ad cognitionem quidditatis ſubiecti, ſicut Ariſtoteles docuit *in prologo lib.1.de Anima*; quia enim intellectus noſter ab accidentibus incipit,indéque ad ſubſtantiam vſque penetrat,ideo cognitio accidentis ad cognitionem quidditatis ſubſtantiæ magnopere confert;quod maximè verum habet, vt D. Thomas , & Philoponus ibi notant, de cognitione propriorum accidentium, operationum, & potentiarum ſubſtantiæ. Ex his enim colligimus rerum differentias, & perfectionem, quod faciunt ſæpiſſimè philoſophi, præſertim Ariſtoteles,vt videre eſt *in libris de Anima*, & 1.*Phyſic.* dum principia rerum naturalium inquirit , & *in* 4. vbi eſſentiam loci inueſtigat , & *in* 1. *de generatione*,cùm naturam generationis ſubſtantialis explorat. Quod etiam aduertit S.Thom.2. *contra gentes* , *cap.* 56. Oportet autem obſeruare, vtilitatem hanc cognitionis accidentium ad rerum quidditates aſſequendas , in principio tantùm habere locum , quando ſcilicet via inquiſitionis proceditur,ideóque non requiri integram, exactámque ipſorum accidentium cognitionem; talis namque cognitio magna ex parte pendet ex cognitione ſubiecti,& principij,à quo dimanant: requiritur ergo ſolùm aliqualis cognitio accidentium,per quam paretur via ad habendam perfectam cognitionem quidditatis ſubſtantialis, ex qua rurſus à priori procedendo perfectiùs cognoſcuntur paſſiones ipſæ, ac de eſſentia ipſa demonſtrantur.

Notatio.

CAPVT V.

Quomodo intellectus cognoſcat ſeipſum, animam , & quæ in ipſa reperiuntur.

1. *Arguitur in vtramque partem.*

IN hac quæſtione ſpeciatim loquimur de anima rationali,ac de his , quæ illi inhærent ; ſunt autem potentiæ actus , & habitus ſpirituales. Ac ratio dubij eſt , quia cùm omnia hæc ſpiritualia ſint, atque adeò actu intelligibilia, poterunt ſanè per ſeipſa cognoſci, neque indigebūt vlla ſpecie, aut extrinſeco aliquo, vt cognoſcantur;hac enim de cauſa ita rectiùs ſentiunt Theologi de Angelis diſputantes. In contrarium verò eſt , quia ſi intellectus ita ſeipſum , animámque cognoſceret, apertè omnino,atque perfectè cognoſceret,imò, & iugiter in actualem cognitionem incumberet: vtrumque autem eſt contra experientiam : ergo, &c. Propter hæc non defuerunt , qui dicerent animam ſeipſam perpetuò cognoſcere, & intelligere,quod tenuit Plato *in Alcibiade*, ſic explicans illud Delphici oraculum, *Noſce teipſum*, quod videtur amplecti D.Auguſtin.10.*de Trinitate per totum*, præcipuè *cap.*89.& *lib.*14. *cap.*8 & 10. Idem ſentit Ariminenſis *in* 1.*diſt.*5. *q.*2. Picus Mirandula *in ſuis concluſionibus*. Hæc tamen opinio contra experientiam militat , nullus enim in ſe experitur continuatam animæ ſuæ cognitionem, quin etiam ignorant plurimi , animām ne habeant ; quod verò occurrunt , minimè diſcerni hanc cognitionem ob illius aſſiduitatem , quaſi in ea mens occalluerit, ridiculum planè eſt, & ſimile placito Pythagorico, cælum longè, latéque ſonum edere , non audiri verò ob aſſuetudinem, quod alibi refellendum eſt : ſtabilitum ſit ergo

Vide lib.3. de Angel.c.4. per totum.

Platonis, & aliorum opinio in hac quæſt.

Impugnatur.

Vide Conimbricenſ. 2. de cælo c.9.q.1.

A animam noſtram nō ſemper ſeipſam cognoſcere.

2. *2. Pronuntiatū pro reſolutione huius capitis.*

Ex quo ſequitur primò ipſam non cognoſcere ſe per ſuam ſubſtantiam ; alioquin planè ſeipſam perpetuò cognoſceret,quemadmodum & Angeli,vtendo videlicet ſubſtantia pro ſpecie ; quod ſi ita eſſet , non à ſenſibus , non ab extrinſeco alio penderet in intelligendo ; quia apud ſe haberet omnia neceſſaria ad cognoſcendum;ſemper ergo cognoſceret , quod eſt abſurdiſſimum : non ergo ſe cognoſcit per ſuam ſubſtantiam;atque idem eſt de potentia intellectiua comparatione ſuiipſius propter eandem rationem philoſophādum. Hinc ſecundò ſequitur animam vt ſe cognoſcat egere ſpecie ſuperaddita : ſi namque ex ſe ſufficienter actuata non eſt , nec habet ſufficiens principium B ſe cognoſcendi, actuari oportet principio cognoſcendi, ſiue ſpecie. Vnde tertiò ſequitur,animam neque ſeipſam , neque ſuas potentias per proprias ſpecies,ſed per alienas cognoſcere.Nulla quippe ſpecies poteſt ab intellectu agente formari , quæ aut animam , aut potentias , prout in ſe,referat. Ratio eſt,quia anima non per ſeipſam, vt diximus, ſe cognoſcit , ſed in cognitionem ſui deuenit per effectus,ſeu actus proprios : ergo per alienas ſpecies , nempe ipſorum actuum ſe intelligit, potentiáſque proprias,atque habitus : alioquin ſi hæc omnia per ipſorummet eſſentias attingeret, diſtinctè omnino,atque intuitiuè intelligeret,quod experientiæ aduerſatur. Ratio verò horum omnium eſt , quia anima, cùm ſpiritualis ſit, intellectiua eſt, quia verò infima eſt in eo gra- C du , infima quoque eſt in ratione intellectiuæ,in ſufficiētérque actuata,vt intelligatur,vnde actualitate aliqua eget,quam in ſpecie aſſequitur ; hoc autem totum prouenit ex dependentia,quam habet à ſenſibus corporis , cuius, ex natura ſua , eſt actus.Quæ doctrina tota eſt D.Thomæ ſuprà *art.* 1. ac per ſe aperta ſatis, Caietanus verò ibi prolixa quadam expoſitione obſcuram reddit, & falſis nonnullis miſcet , quale illud , intellectum noſtrum non in genere ſolùm intelligibilium, ſed etiam intellectiuorum eſſe puram potentiam;hoc enim poſterius ſtare non poteſt, cùm intellectus noſter actualiter,& eſſentialiter ſit potentia intellectiua:ergo intrinſecè vendicat actiuam vim ad intelligendum , quod etiam patet ex iam dictis *lib.* 3. *cap.*5. non ergo in hoc genere eſt pura po- D tentia.

Secundum.

Tertium.

3. *4. Pronuntiatum.*

Vnde conſequenter (quod iam tetigimus) conſtat, quo modo anima cognoſcat habitus ſibi inhærentes , non enim poſſidet illorum proprias ſpecies , ſed ſicut potentias , ita & habitus,vtpote tenentes ſe ex parte earum , per actus ipſos faciliter elicitos cognoſcit. De actibus verò eſto quidam velint cognoſci per ſeipſos,non per ſpecies, eo quòd ſint immediatè, ac per ſe coniuncti potentiæ intellectiuæ ; nihilominus alij rectiùs pronuntiant cognoſci per ſpecies. Primò , quia ſi intellectus per ſeipſum ſe nequit cognoſcere, multo minùs eos actus, eo modo cognoſcet. Secundò,quia tranſacto actu recordatur intellectus E ſe hoc,vel illud intellexiſſe : relicta ergo eſt in illo ſpecies actus , atque adeò per illam cognoſcitur. Tertiò,ſi actus per ſe cognoſceretur,apertius vtique cognoſceretur , quàm ſolet ; iuxta hanc verò ſententiam eo ipſo , quòd intellectus operatur, reſultat in illo ſpecies talis actus , imperfecta tamē,vt videtur,vnde imperfectè confuſéque cognoſcitur. Ad hunc fortè modum ſentiendum de cognitione actus voluntatis : itaque quando voluntas exit in actum , fit in intellectu ſpecies aliqua illius. Sunt verò qui dicant actum voluntatis

5. Pronuntiatum.

Extenditur.

tatis cognoſci ab intellectu per eum actum intellectus, per quem obiectum fuit voluntati propoſitum; quod mihi non placet: nam facta etiam propoſitione illa obiecti poteſt adhuc voluntas proprium actum non elicere: non ergo ex vi illius valet intellectus actum voluntatis cognoſcere: aliud ergo principium eſt neceſſarium, quod aliud fingi nequit, quàm ſpecies.

4. *Sextum pronunciatum.* De ipſis tandem ſpeciebus intelligibilibus quidam ſimiliter volunt per ſeipſos cognoſci, quia cùm ſint principia cognoſcendi, alia poſſunt eſſe principia ſe cognoſcendi. Oppoſitum tamen cenſeo verum, aliàs euidentiſſimè cognoſcerentur; quod tamen non ita eſſe ſatis intelligitur ex controuerſia *in lib. ſuperiore cap.* 2. Ita dico cognoſci eiuſmodi ſpecies per effectus ſuos, hoc eſt, per actus, in quos influunt; námque ex illis colligimus dari ſpecies, & non modo alio. Si autem inquiras, cur hæc omnia, per quæ diſcurrimus, per ſeipſa clarè, atque diſtinctè non cognoſcantur, cùm ſint ſpiritualia, & animæ ipſi ſatis coniuncta, eſt in promptu ratio; impedimentum ſcilicet corporis, & dependentia, quam pro hoc ſtatu habent vires animæ ſpirituales ab ipſis ſenſibus, vnde cùm illorum nihil percipiatur ſenſibus, intellectus etiam formare nequit clarum, diſtinctúmque conceptum earum. Hinc vltimò colligitur, quod Ariſtoteles 3. *de Anima, textu* 15. ait in rebus, quæ vacant materia, idem eſſe quod intelligit, & quod intelligitur, exponendum eſſe de iis, quæ adeò vacant materia, vt neque ordinem habeant ad illam: quales ſunt intelligentiæ, non verò intellectus noſter pro hoc ſtatu, de quo proinde ibidem ſubdit, intelligere ſemet, ſicut alia intelligibilia extra ipſum. De cognitione animæ reſpectu ſui in ſtatu ſeparat. *infra lib.6. cap.5.*

CAPVT VI.

Quomodo poſſimus Deum, & ſubſtantias ſeparatas pro hoc ſtatu cognoſcere.

1. *2. Aſſertio.* IN hac quæſtione ſit prima concluſio. Intellectus pro hoc ſtatu poteſt deuenire in aliquam cognitionem Dei, ſubſtantiarúmque ſeparatarum. Ita Ariſtoteles *9. Metaph. cap.* 12. vbi apertè affirmat non poſſe cognoſcere ſubſtantias ſeparatas, (licet illud ſub dubio reliquerit *lib.* 3. *de Anima, c.7. in fine.*) In *lib.* etiam 12. *Metaph.* illas inueſtigat. Idem docet D.Thom. *ſuprà, & 3. contra Gentes a c.41. vſque ad* 45. Albertus 3. *de Anima, textu* 30 *à cap.6. vſque ad* 11. Commentator *citato loco de Anima.* Eſt denique ſatis aperta doctrina Pauli *Rom.* 1. dum Gentiles philoſophos arguit, quòd Deum, & inuiſibilia nouerint, nec tamen coluerint. Eſt autem primò notandum duplici modo poſſe rem cognoſci. Vno quantùm ad an eſt; altero quantùm ad quid eſt. Ipſum deinde an eſt dupliciter adhuc poteſt cognoſci, aut quoad actualem exiſtentiam, aut quoad aptitudinem; longè enim differunt noſſe rem actu eſſe, vel tantùm poſſe eſſe. Denique quidditatem rei cuiuſuis poſſumus attingere perfectè, atque adæquatè, vel imperfectè, cognoſcendo ſcilicet prædicata aliquot quidditatiua, non verò integram quidditatem. Secundò notandum, perfectam cognitionem, aut comprehenſiuam eſſe, quando nimirum tota quidditas diſtinctiſſimè, ac per eam proprietates eius vniuerſæ percipiuntur. Qui cognoſcen-

Notationes aliquot pro ſequentibus concluſionib.

A di modus Angelorum proprius eſt, non hominis, vnde res perfectè cognoſci perhibetur, quando propria eius eſſentia claro conceptu percipitur, & ex illa affectiones aliquot propriæ, & non tantùm communes; qui quidem modus perfectæ cognitionis haberi poteſt per ſpeciem rei, vel etiam per effectum eius proprium, ſeu qui à ſola illa cauſari poteſt. Imperfectè autem res cognoſcitur, quando ſolùm ſecundùm communia attingitur. Tertiò obſeruandum, in præſenti dubitatione diuerſam nimiùm rationem eſſe de ſubſtantia infinita, quæ Deus eſt, ac de aliis ſubſtantiis ſpiritualibus, quæ vocantur Angeli.

His poſitis ſit ſecunda concluſio. Nulla ſubſtantia ſpiritualis poteſt à nobis pro hoc ſtatu 2. *2. Aſſertio.*
B mortali cognoſci provt in ſe eſt, ſeu per propriam eius ſpeciem, ſed tantùm per effectum aliquem. Probatur. Nam intellectus noſter ſpecies intelligibiles acquirit mediis ſenſibilibus obiectis, ac mediis actibus, qui inde procedunt, ſed nulla ſubſtantia ſpiritualis obiici poteſt ſenſibus: non ergo poteſt imprimere ſui ſpeciem intellectui. Confirmatur experientia, nemo enim nunquam de Deo, aut Angelis naturaliter quippiam nouit, quàm per effectus, neque perfectè aſſequutus eſt illorum notitiam, vnde D.Dionyſius 7. *de diuinis nominibus, & de cæleſti Hierarchia, cap* 1 dixit Deum à nobis cognoſci ſolùm ex ſenſibilibus, idémque celebrant Auguſt. 15. *de Trinitate, cap.*8. Damaſc. & alij Patres exponentes illud 1. Corinth c.13.
C *Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate*; nimirum per creaturas.

Tertia concluſio. Deus quantum ad an eſt, poteſt euidenter cognoſci per creaturas; poteſt item eius quidditas, confuſè tamen, & imperfectè; ſed de hac concluſione videndus D.Thom. 1. *p.q.*2.12. 13. & 88. vbi de hac re latiùs agitur, & apud Ariſtotelem, & in Metaphyſica, poteſt etiam, ac ſolet hîc tractari, & 8. etiam Phyſicorum *q.*17. nonnulla diximus. Ratio verò concluſionis eſt, quia Deus, cùm ſit prima cauſa, à qua effectus omnes pendent in eſſe, & fieri, quæque omnia gubernat, & omnibus prouidet, habet neceſſarium quandam connexionem cum effectibus, & ideo ex illis euidenter cognoſcimus dari aliquam talẽ primam cauſam omnium, quã Deum vocamus.
D Ruſſus autem, ex eiſdem effectibus naturam huius cauſæ inueſtigamus, cognoſcimúſque illam eſſe, ſuum eſſe per eſſentiam, quia non poteſt ab alia cauſa ipſum recipere; aliàs non eſſet prima; cognoſcimus etiam eſſe infinitam, bonam, ſapientem, &c. Atque ita formamus quendam conceptum proprium Dei, quo eius quidditatem aliquo modo aſſequimur; nunquam tamen clarè, & diſtinctè; eo quòd effectus ipſi Deum non repræſentant, provt in ſe eſt, neque totam virtutem, eſſentiámque illius explicant.

3. 3. Aſſertio.

Videndus, & ipſe author tum diſp.30. Metap. præſertim ſect. 11. & 12. tum lib. 2. de attributis a cap.7.

Obiicies tamen contra concluſionem. Intellectus noſter finitus eſt, Deus autem infinitus: non ergo poteſt ab illo cognoſci, cùm inter intelle-
E ctum, & intelligibile debeat inueniri proportio; finiti verò ad infinitum nulla talis poteſt cogitari. Et confirmatur ex 3. *Phyſ. textu* 65. vbi Philoſophus pronuntiat, infinitum, qua infinitum eſt, ignotum eſſe. Reſpondeo infinitum duplex eſſe, aut ſecundùm eſſentiam, aut ſecundùm molem, neutrúmque valere à nobis perfectè percipi in hac vita, quia neutrius habemus propriam, adæquatámque ſpeciem, neque infinito modo nobis competit cognoſcere, poſſe tamẽ intellectum noſtrum naturali ſuo lumine, finito modo, infinitum attingere, cùm ad cognitionem non requiratur proportio

4. Obiectio contra hanc 3. concluſionem diluitur.

proportio certa in ratione entis, ſed in ratione obiecti, & potentiæ tantummodo, vt D. Thomas obſeruat 1. *part. quæſt.* 12. *art.* 1. *ad quartum.* Quidquid autem entitatem habet, comprehenditur adæquatè ſub obiecto intellectus noſtri, vt *cap.* 1. viſum eſt; ideóque eſt aliquo modo proportionatum cognitioni illius, proindéque poteſt ab illo vtcunque intelligi. Ad confirmationem dic loqui ibi Ariſtotelem de infinito, vt importat negationem, quæ non per ſe, ſed per formam negatam cognoſcitur. Sic ergo non finitum per finitum aliquid intelligitur. Vide D. Thomam *ibidem ad* 2.

4. *4. Aſſertio bipartita, de qua latè in diſp. 35. ſect. 1. & lib. 1. de Angelis c. 1.*

Quarta concluſio. Aliæ ſubſtantiæ ſeparatæ quantùm ad actualem exiſtentiam poſſunt optimis rationibus cognoſci, non tamen demonſtrationibus conuincentibus intellectum, quidditas etiam earum imperfectè poteſt cognoſci quãtùm ad communia quædam prædicata, nõ verò quantùm ad propria. *Oſtenditur 1.* In prima concluſionis parte loquor de actuali exiſtentia, nam de poſſibili tantùm demõſtrabiles fortaſſe ſunt creaturæ aliquæ ſpirituales. Primò, quia nos euidenter cognoſcimus animam noſtram ſpiritualem eſſe, atque in illo genere incompletam ſubſtantiam; euidenter quoque Deum eſſe ſubſtantiam intellectualem, & ſpiritualem, ſummam, & primam in illo ordine, ac tandem ſcimus euidenter gradum ſubſtantiarum intellectualium eſſe omniũ perfectiſſimum: ex quibus præmiſſis euidenter inferri poteſt poſſibiles eſſe ſubſtantias ſpirituales, & intellectuales integras in ſuo genere, mediáſque inter ſubſtantiam Dei, atque animæ noſtræ. Secundò argumentari poſſumus poſſibiles eſſe prædictas ſubſtantias, quia nec ex parte rei poteſt reperiri implicatio, neque ex parte Dei impotentia; ex quo rectè etiam colligimus dari actu exiſtentes, cùm illæ ſint, quæ maximè aſſimilantur Deo, & quæ complent ſupremum gradum creaturarum intellectualium, qui in anima noſtra inchoatus tantùm fuit, atque imperfectus; naturæ autem ordo poſtulat ad complementum vniuerſi, vt ſubſtantiæ completæ, & perfectæ in illo gradu inueniantur. Tertiò effectus plurimi dantur in vniuerſo, qui non niſi his ſubſtantiis poſſunt attribui, vt cælorum motus, quos non decet Deo tribui immediatè, quicquid Ariſtoteles hac in re dixerit, de quo alibi. *Vide in diſp. 35. Metaph. ſect. 1. n. 20.* Dixi tamen hoc non poſſe demonſtratione conuinci, quia nullus eſt effectus in vniuerſo, qui neceſſariam omnino connexionem habeat cum ſubſtantiis ſeparatis; nam omnes poſſunt à Deo fieri; vnde cùm tales ſubſtantiæ non habeant ab intrinſeco neceſſariam exiſtentiam, vt ſuis etiam locis demonſtratur, ſed illam debeant recipere ex libera Dei voluntate, effectúſque non omnino demonſtrent euidenter, Deum illas feciſſe; iam ſequitur non poſſe oſtendi illas eſſe actu, demonſtratione cogente intellectum; oſtenditur tamen euidentia quadam morali, qua homo minimè peruicax conuincetur. *Diſp. 35. Metap. ſect. 1. à n. 53. & lib. 1. de Angel. c. 2.*

5. *Oſtenditur 2. pars.*

Secunda pars concluſionis experientia euidenti patet; intellectus enim neque proprium conceptum alicuius Angeli format, neque vnũ ab alio per proprias differentias diſtinguit, ſed concipit tantùm ſub communi ratione ſubſtantiæ incorporeæ, & cùm maximè diſtinguit per conceptus accidentales in ordine ad effectus, veluti ſi hunc Angelum diſtinguas, quia hoc cælum, v. g. lunæ mouet; ſic enim Gabrielem concipimus ſub ratione nuntij incarnationis, Michaëlem ſub ratione ducis, &c. alium ſub ratione cuſtodis, &c. *Conſule lib. 1. de Angel. c. 13. per totum.* Quibus ferè modis diſtinguunt Patres, ac Theologi Angelorum Hierarchias, & choros. At propriis conceptibus ipſos concipere naturaliter eſt impoſſibile. Ratio eſt, quia nullus eiuſmodi ſubſtantiarum effectus nobis innoteſcit, qui oſtẽdat proprias earum proprietates, nec etiam prædicata, quæ non ſint omnibus communia. In quo latè differunt à Deo; de illo enim plura cognoſcimus, quæ ſoli conueniunt, ac differentiæ cauſa eſt, quia licèt Deus ſit multo altior, & perfectior, habet tamen longè plures effectus in vniuerſo, maiorémque connexionem cum illis. *Plura de Deo etiam naturaliter nouimus, quam de Angelis.* Vnde magis cognoſcibilis euadit eius ſubſtantia, quàm Angelorum. Solùm ergo in hac vita ſubſtantiarum ſeparatarum quidditatem in communi, & confusè cognoſcere valemus; porrò harum concluſionum doctrina Ariſtotelica eſt *in* 3. *lib. de Anima*; *Hæc aſſertio Ariſtotelica eſt.* nam *cap.* 4. docet obiectum proportionatum intellectui noſtro eſſe quidditatem materialem, & *cap.* 7. *atque* 8. ſine phantaſmate nihil nos intelligere. Secũdo etiam Metaphyſicæ comparat intellectum noſtrum oculis noctuæ, quibus ſicut intueri ſolem nequit, ita nos intellectu manifeſtiſſima naturæ, quales ſunt ſpirituales ſubſtantiæ. Denique 1. de partibus animal. cap. 5. *Partem illam*, inquit, *nobilem, atque diuinam minùs contemplari valemus, quia admodum pauca illius ſenſibus patent, quorum beneficio, tum de ea ipſa parte diuina, tum de aliis, quæ noſſe cupimus, facultas nobis cogitandi, indagandíque ſuppeditatur.* Et infrà: *Res namque illas ſuperiores tametſi leuiter attingere poſſumus, tamen ob eius generis cognoſcendi excellentiam ampliùs oblectamur, quàm ſi hæc inferiora omnia teneamus*; conſtat ergo ex Ariſtotelis ſententia illas ſubſtantias non poſſe à nobis perfectè cognoſci.

6. *Quid aberrauerint Platonici circa præcedentẽ concluſionem.*

Contra probatam verò concluſionem Plato, Platonicíque omnes opinati ſunt, ſubſtantias has poſſe à nobis perfectè intelligi, ponebat enim ipſe quidditates rerum materialium ſeparatas dari ab indiuiduis, vnde conſequenter aiebat, ſicut rerum materialium quidditas poteſt à nobis perfectè cognoſci, ita, & poſſe ſeparatas ideas, in quarum contemplatione beatitudo noſtra conſiſteret, vt videre eſt 1. *Ethicorum, cap.* 6. Sed fundamentum Platonis inane eſt, & paſſim ab Ariſtotele confutatum. *Quid nonnulli Peripatetici.* Ex Peripateticis etiam multi voluerunt ſubſtantias ſeparatas poſſe à nobis in hac vita perfectè cognoſci, vt Alexand. Aphrod. *lib. ſuo de Anima, &* 9. *Metaph. cap. vltimo, & lib.* 12. Item Themiſtius, Philoponus, & Simplicius *in* 3. *de Anima*, atque iterum Simplici. *lib. de Animæ immortalitate*, Themiſtius *paraphraſi in* 3. *de Anima, cap.* 3. *&* 51. Commentator *textu* 35. *&* 36. Auicenna, & Auemp. quos refert Commentator, ac, quod mirum eſt, idem tenuit Albert. Magn. 12. *Metaph. tract.* 2. *cap.* 15. & in libello de intellectu, & intelligibili, qui omnes diuerſis procedebant viis, quas S. Thomas *ſuprà, &* 3. *contra gentes* elegantiſſimè impugnat. Eorum ergo plures hoc nitebantur fundamento, quòd intellectus agens non potentia animæ noſtræ ſit, ſed ſubſtantia quædam ſeparata, quæ diſcurſu temporis efficiat neſcio quam vnionem cum intellectu poſſibili, qua mediante intellectus poſſet aſſurgere in cognitionem ſubſtantiarum ſeparatarum; confirmántque ex Ariſtotele 9. *Metaph. c.* 12. vbi diſertè affirmat poſſe nos cognoſcere ſubſtantias ſimplices, & ſeparatas, ac intelligendus videtur de perfecta, & quidditatiua cognitione. *Libro* item 12. *Metaph. cap.* 7. *&* 9. loquens de Deo, de intellectionéque diuina diſputans, talem ait ineſſe illi perpetuò contemplationem, qualis ineſt nobis exiguo

exiguo tempore, & 12. *Ethicorum, cap.7.* felicitatem noſtram ſitam eſſe in contemplatione diuinorum. Atenim fundamentum allatum tam falſum eſt, quàm quod falſiſſimum, vt ex dicendis conſtabit *in 8. capite.* Atque poſitio ipſa manifeſtè militat contra experientiam, modúmque naturalem intelligendi animæ, quem nunc exercemus, contra rationes etiam ſuprafactas, ac denique contra ipſum Ariſtotelem; in locis autem citatis hauddubiè loquitur de cognitione illa, quam humano modo poſſumus aſſequi.

7. *Quid denique circa illam diſſidij inter Thomiſt. & Scotiſt.*

Circa eandem etiam concluſionem Scoti, ac D. Thomæ ſectatores diſſenſionem quærunt, Scotus quippe, vt refert Anton. Andreas 2. *Metaph.q.* 3. vult ſubſtantias ſeparatas poſſe à nobis quidditatiuè cognoſci, quod etiam habet Ioannes de Gandauo 3. *de Anima, quæſt.* 37. Thomiſtæ verò contendunt hoc impoſſibile, vt videre eſt in Caiet. 1. *p. q.* 12. *art.* 2. *de ente, & eſſentia, cap.* 1. *q.* 14. Capreol. in 1. *diſt.* 2. *q.* 2. Ferrar. 3. *contra, c.* 55. in Ianduno 2. *Metaph.q.* 3. Ægidio 3. *de Anima, text.* 36. Quæ certè diſſenſio de nomine tantùm eſt. Nam omnes admittunt haud poſſe nos propriam, & diſtinctam quidditatem Angelorum cognoſcere, quod, velint, nolint, experientia docet; omnes etiam fatentur poſſe nos attingere quidditates Angelorum confuſè, atque in vniuerſali: de nomine ergo diſſident, nam Scotiſtæ eiuſmodi cognitionem licèt confuſam, quidditatiuam appellant, Thomiſtæ autem quidditatis, non quidditatiuam appellandam eſſe reclamant.

8. *Notatio vna pro eadem cõcluſione.*

His verò relictis, in gratiam datæ doctrinæ, notandum primò, prædictarum ſubſtantiarum intelligẽdi modos varios afferri. D. enim Dionyſius *cap.* 2. de myſtica Theologia, & de diuinis nominibus *cap.* 7. de Deo loquens aſſignat triplicem. Primus eſt per attributionem, attribuendo ſcilicet Deo quicquid in creaturis perfectũ deprehendimus, quod etiam in Angelis locum habet, illis enim tribuimus, ſi nõ omnes rerũ aliarum perfectiones, certè ſupremum illarũ gradũ, affirmamúſque dandas eſſe ſubſtantias, in quibus gradus ille in ſua perfectione eluceat. Secundus modus eſt per negationem earum rerum, quæ puram perfectionem non habent. Quo etiam modo de intelligentiis philoſophari ſolemus. Namque intellectus concipiens generalem rationem entis, ac ſubſtantiæ, conatur eas contrahere ad genus quoddam entium, ſuperans hæc inferiora, & tunc vocibus negantibus vtitur, vt immateriali, incorporeo, &c. Tertius modus eſt per effectus, quo potiſſimè vſus fuit Ariſtoteles 8. *Phyſicorum, &* 12. *Metaph.* ac docuit Paulus ad Roman. 1. *Inuiſibilia enim Dei per ea ea quæ facta ſunt conſpiciuntur.* Poteſt autem addi quartus modus cognoſcendi, per intellectum videlicet noſtrum, in quo cum ſuperiori illo ſubſtantiarum ordine conuenimus. Vnde S. Auguſt. 8. *de ciuitate Dei, cap.* 5. & 6. docet ratione intellectus noſtri demonſtrari, eſſe ſubſt antias intellectuales; aſſentiúntque Commentator, S. Thomas, & alij. Quintus modus ex perfectione vniuerſi; & ſic plures alij poſſent excogitari. Vide S. Thomam *ſuprà, &* 1. *p. & quæſt de ſpiritualibus creaturis, & quæſt. de Anima, art.* 10. *opuſculo* 70. ſupra Boëtium *de Trinitate, q.* 4. 2. *Metaph. lect.* 1. Potiſſima verò difficultas circa hoc reſtabat, quia anima ſeparata poteſt ſubſtantias ſpirituales apertè intelligere; ergo & coniuncta corpori, aliàs impediretur à nobiliſſima operatione per exiſtentiam in corpore, proindéque illud informaret præter naturam ſuam; hæc tamen difficultas tangit modum cognoſcendi animæ ſeparatæ, quod proprium locum habet infrà *lib.* 6.

Notatio altera. 9.

Notandum ſecundò, licèt alias ſubſtantias ſpirituales imperfectè cognoſcamus, attamen animam noſtram à nobis attingi quantum fas eſt humano intelligendi modo. Nam euidentiſſimè ſcimus illam eſſe, & quidditatem eius etiam vſque ad vltimam differentiam ſpecificam; proprietates denique, & paſſiones. Ratio eſt, quia actus animæ noſtræ proprij, potiſſimi effectus illius ſunt, nobíſque notiſſimi; illi verò explicant nobis propriam ſuæ cauſæ virtutem, vt ex hactenus dictis conſtat; at de Angelis nullum talem effectum cognoſcimus. Quare, &c.

CAPVT VII.

Vtrùm intellectus noſter pro hoc ſtatu pendeat in operatione ſua ab operatione phantaſiæ.

Prætereo hic c. videndus author lib. 2. *de Gra c.* 4. 1.

DE ſubſtantia actus intellectus noſtri nihil dicendum ſupereſt, præter tradita *in lib.* 3. de compoſitione autem, & artificio actuum intellectus ſufficienter in dialectica dictum eſt; ſolùm ergo reſtat dicendum de modo operandi, quem intellectus noſter habet; eritque ſermo de intellectu in ſtatu animæ coniunctæ corpori: nam de modo intelligendi in ſtatu altero, infrà dicetur *lib.* 6. Eſt autem in præſenti quæſtione certum intellectum dependere à ſenſibus in acquiſitione ſpecierum, vt ſuprà oſtenſum eſt. Inueſtigandum tamen ſupereſt, an poſt acquiſitionem poſſit liberè illis vti abſque vlla dependentia à ſenſibus? Et quidem ſenſibus externis nihil operantibus, plana eſt reſponſio affirmans, vt experientia docet, & maximè in viris contemplatiuis, qui extaſim patiuntur. Ariſtoteles enim 1. *Ethicorum, cap.* 8. docet viros diuinos & heroicos ita ſubditos eſſe contemplationi, vt nulla alia ſenſuum actio, ſeu affectio illis ſuperſit tribuenda; an verò intellectus ab interno ſenſu, ſeu phantaſia dependeat, videtur pars negatiua etiam vera. Primò, quia intellectus conſtitutus iam eſt in actu primo per ſpecies, vt ponimus, eſtque potentia perfectior ipſa phantaſia; habénſque ex ſe virtutem, & lumen ſufficiens ad operandum, non eſt ergo cur à phantaſia dependeat; vnde Ariſtoteles 3. *de Anima, textu* 8. *& lib.* 2. *cap.* 5. ait intellectum acquiſita iam ſcientia poſſe operari cùm vult, neque indigere extrinſeco motiuo. *Arg.* 1. *partis neg.* Secundò intellectus ſæpe intelligit ea, quorum phantaſia nullas habet ſimilitudines veluti rerum communem ſpiritualium, &c. ergo in ea operatione ſaltem non pendet a phantaſia. *Arg.* 2. Tertiò, quia aliàs impediretur ſaltem intellectus à ſua operatione ligatis externis ſenſibus, tunc enim, & phantaſia ligabitur, imò exterior ipſe ſenſus ligari non poſſet, niſi ligata phantaſia, quæ eſt quaſi principium omnis exterioris ſenſationis. Conſequens autem eſt contra dicta: ergo, &c. *Tertium.*

Variæ auctorum placita. 2.

Hac in re Albertus *libro* 3. *de Anima, tract.* 2. *cap.* 19. opinatur intellectum acquiſitis ſpeciebus non habere dependentiã à ſenſibus, maximè in cognitione ſpiritualium. Idem credit Philoponus *textu* 30. *& libro* 3. *cap.* 4. Thienenſ. *textu* 39. conſentiunt *in* 3. *de Anima.* Auerroes Auicenna, Simplicius, Themiſt. locis citatis cap. præcedenti, aiunt enim in communibus operationibus pendere intellectum à phantaſia,

in cognitione verò abſtractiſſima Dei & Angelorum minimè. Bonauent. quoque aſſeruit in altiſſima contemplatione poſſe intellectum omnino abſtrahi à ſenſibus etiam interioribus, ac ſine vlla prorſus imagine Deum contemplari. Alij dixerunt in cognitione ſaltem ſui, ac ſuarum ſpecierum non pendere intellectum à phantaſia. Venetus *in textu* 33. voluit, quoties intellectus per ſpecies elicitas à phantaſmatibus operatur, pendere quidem à phantaſia, non item quando operatur per eas, quas ipſe ſibi formauit.

3. *Communis concluſio.* Communis tamen ſententia oppoſitum docet, quod Ariſtotelis phraſi dici ſolet, intellectum nihil niſi conuerſione, non quidem ſui, ſed animæ, ſeu phantaſiæ ad phantaſmata intelligere. Ita S. Thomas 1. *p. q.* 84. *art.* 7. Caiet. *ibidem*, Ferrar. 1. *contra*, *cap.* 65. *& lib.* 2. *cap.* 73. Scot. *in* 4. *diſt.* 45. *quæſt.* 2. Ægidius 3. *de Anima, textu* 38. Sit ergo concluſio: Anima dum corpori vnitur, intrinſecam dependentiam habet à phantaſia, quatenus videlicet per intellectum minimè operatur, niſi actu etiam per phantaſma aliquod operetur, quod Ariſtoteles 3. *de Anima, text.* 39. expreſſit dicens: *Qui contemplatur, neceſſe eſt vnà cum phantaſmate contempletur.* Idem ſentit D. Dionyſ. *cap.* 7. *de diuinis nominibus.* & de cæleſti Hierarch. cap. 10. *Impoſſibile*, inquit, *eſt nobis ſuperlucere diuinum radium, niſi varietate ſacrorum velaminum circumuolutum.* Idem D. Auguſt. 4. *ſupra Geneſim ad literam cap.* 7. dum ait, quando numerum cognoſcimus, aliud corporeum ſenſum, aliud rationem attingere; & Nazianz. *orat.* 2. *de Theologia.* Experientia quoque ita docet, primò, quia læſa phantaſia, læditur & rationis vſus, eadémque impedita ſomno, impeditur & intellectus: habet ergo manifeſtam dependentiam. Secundò, quando aliquid perfectè intelligere conamur, ſenſibilem imaginem illius intra nos formamus; quando alterum docere, ſenſibilia exempla quærimus quaſi materiam phātaſiæ ſuppeditantes, à qua intellectus in docendo pendet, quæ profectò experientiæ à D. Thoma *citato art.* 7. allatæ oſtendunt concluſionem certam à poſteriori: attamen ratio à priori difficilè redditur. Idem S. Thomas hanc adducit, quòd obiectum intellectus noſtri ſit quidditas materialis rei; quæ ab intellectu noſtro cognoſci nequit ſecundùm modum, quem in ſingularibus habet abſque ſenſus iuuamine, ideóque ad perfectam rei cognitionem poſtulari concomitantiam ſenſitiuæ operationis. Quæ ratio multis impugnatur ab Scoto *in* 1. *diſt.* 3. *q.* 3. neque ſatis mihi arridet; fundatur ſiquidem potiſſimè in eo, quòd intellectus ſingularia directè non cognoſcat, quod *cap.* 3. improbatum eſt. Præterea quanuis ea non ita cognoſcat, attamen adducta ratione non poteſt haberi neceſſaria concomitantia inter operationē intellectus, & phantaſiæ; ſed cùm maximè valet ea ratio ad ſuadendum, egere intellectum iuuamine ſenſus ad perfectam cognitionem rei ſingularis, ac materialis ad ſuam vſque ſingularitatem; hinc autem quomodo poteſt intelligi aut colligi tanta dependentia, quanta eſt inter ſenſum, & intellectum? Quomodo item haberi ratio; quare læſa phantaſia lædatur intellectus in ſuis operationibus vniuerſim?

Probatur authorit. — *Item experient.* — *Ratio à priori ex S. Thoma impugnatur ab Scoto.*

4. *Neque quæ Scot. adducit, placent.* Quare Scot. rationes alias inuexit. Prima eſt in pœnam peccati datam fuiſſe hanc dependentiam, falsò tamen ſupponit ratio dictam dependentiam naturalem non eſſe, ſed ex peccato deſcendere; cùm in ipſo etiam innocentiæ ſtatu locum ha-

A beret. Secunda, eiuſmodi dependentiam ſolùm naſci ex ſubordinatione potentiarum animæ, ratione cuius naturalem connexionem habent talem, vt operante vna potentia circa aliquod obiectum operentur & aliæ, quæ idem obiectum natæ ſunt attingere. Sed nec ratio hæc videtur ſatisfacere. Primò, quia principij petitione quodammodo laborat: nam huius ordinis, & connexionis cauſam quærimus. Secundò, quia hinc, vtplurimum haberi poſſet, intellectum operātem excitare phantaſiam, vt cum ipſo ſimul operetur, non tamen haberi, quòd in ſua ipſius operatione pendeat intellectus à phantaſia, vt experimur; neque item ratio redditur cur læſio vnius redundet in alterum. Quapropter illa occurrit commo-

Vide lib. 6. de oper. ſex dierū, c. 9. n. 7.

Cōmodior ratio. B dior, & euidentior ratio, quòd dependentia, de qua tractamus, proueniat ex imperfectione ſtatus, in quo intellectus non recipit ſpecies, niſi dum actu phantaſia operatur, & ambæ potentiæ in eadem anima radicantur, ſibíque proinde mutuò deſeruiunt, atque etiam ſunt impedimento. Vnde quando phantaſia læditur, & inſanit, ſecum trahit intellectum, & animæ attentionem, qua ſolùm ratione læſio in intellectum, vtpote incorruptibilem, redundare potuit; perfectio quoque imaginationis prodeſſe poteſt intellectui, quia quanto meliùs imaginatiua apprehendit, eo meliores ſpecies imprimuntur intellectui; ſed & intellectus ipſe operando mouet, ac ſecum trahit imaginationem. Hinc ergo oritur inter potentias

C has tam naturalis concomitantiæ, quæ eſſentialis non eſt, ſed ex actuali operatione proueniens, ſiquidem in anima ſeparata, aut poſt corporum reſurrectionem neceſſaria dependentia intellectus à phantaſia nulla erit.

5. *Ad primum in n. 1.* Ad primum argumentum in principio factum reſpondetur intellectum in actu primo conſtitutum non indigere motore extrinſeco ad operandum, propter coniunctionem tamen cum corpore, habere naturalem concomitantiam cum corporea potentia. *Ad 2.* Ad ſecundum, quando intellectus verſatur circa ſpiritualia, imaginatio negotiatur circa ea, ex quibus ſemper intelligit, aut quæ formaliter repræſentantur in phantaſmate, aut quæ ex illo modo aliquo deduci poſſunt. Ita

D S. Thomas *ſuprà*, Philoponus quoque 3. *de Anima ad textum* 21. notat diuina intelligentibus concurrere imaginationem typos, & figuras opponentem; quod certè ſonant verba Dionyſij ſuperiùs adducta. *Ad 3.* Ad tertium dic, ſi ſenſus externi ſimul & interni impediantur à ſua operatione, fore vt etiam impediatur intellectus, quemadmodum contingit in dormientibus, ſi tamen ſenſus externi ligentur non propter imaginatricis impedimentum, ſed ob vehementem attentionem illius ad rem diſparatam, tunc intellectum minimè impeditum iri, ſícque in ecſtaſi contingere.

6. *Inſtantia diluitur.* Vrgebis. Intellectus dormientis aptior eſt ad recipiendas impreſſiones ſpecierum à ſubſtantiis

E ſeparatis, ac reuelationes etiam diuinas, vt S. Thomas tradit 2. *contra gentes, cap.* 81. & ſacra Scriptura confirmat, communiter docens reuelationes in ſomniis factas fuiſſe Prophetis, & tamen tunc ligata eſt phantaſia; non ergo inter vtramque potentiam ſemper intercedit concomitātia. Occurrendum, eſſe quidem in ſomno intellectū aptiorem ad recipiendas ſpecies à Deo; tum propter quietem maiorem, tum ne illa impreſſio ſpecierum referatur ad ea, quæ exteriùs ſentiuntur, vel proprio diſcurſui tribuatur, quod idē D. Thomas

2.2.q.173.art.3.& de veritate q.12.art.3.ad primum explicuit; eſſe tamen minùs aptum ad ferendum iudicium de rebus reuelatis, quia inter dormiendum liberum vſum rationis de lege ordinaria non habemus, ſicut idem doctor *1.p.q. 84.art. 3.ad* 2.notauit.

CAPVT VIII.

Quid ſit intellectus agens, quid poſsibilis.

1. *Vide lib.2. de Ang.c.1.à num, 14.*

Notatio pro reſolutione.

DIximus de obiectis, & actibus intellectus agentis, & poſſibilis, dicendum ſupereſt de ipſis potentiis. Et quoniam vna ſine altera perfectè non cognoſcitur, de vtraque breuiter agendum. Eſt ergo in parte intellectiua animæ noſtræ duplex productio, nempe ſpeciei, & actus, dupléxque receptio correſpondens, vtraque verò debet fieri ab ſpirituali virtute, & in potentia ſpirituali, vt ex dictis patet. Eſt autem potentia eadem receptiua ſpeciei, productiuaque actus intelligendi, quæ intellectus poſſibilis vocatur, quia ex natura ſua eſt potentia, vt ſpeciebus rerum omnium informetur, & per eas intelligat; at verò virtus productiua ſpecierum, quia recipiendi munus non habet, ſed tantùm agendi, ideo ab actione denominatur agens, dicitúrq; intellectus, non quia intelligat; cùm ſolùm producat ſpecies, quæ productio intellectio non eſt (obiectum enim ſenſibile ſpecies quoque producit, nec tamen ſentit) ſed quia res intelligibiles reddit.

2. *Differentia duplex inter intellectum poſſib. & agentem.*

Hinc porrò duæ colliguntur differentiæ inter has potentias. Prima, quòd altera ſit cognoſcitiua, altera minimè. Secunda, quòd actio intellectus poſſibilis vitalis ſit, atque immanens, cùm ſit actio cognoſcendi; at intellectus agentis operatio ex ſe, & ex propriis non item; productio quippe ſpeciei ex ſuo genere poſſet à re non viuente fieri, vt proximè de obiecto ſenſibili diximus. Actio ergo intellectus poſſibilis ex propriis vendicat eſſe à principio intrinſeco actiuo; non verò intellectus agentis actio; & hinc eſt, quòd actio intellectus poſſibilis de ſe ſit immanens, actio verò agentis ex modo ſuo tranſiens eſſe queat; conſtat ergo ratio, & diuerſitas vtriuſque potentiæ, ſaltem quantùm ad quid nominis. Ad explicandum autem quid rei earum, alia dubia ſunt enodanda.

3. *1. Dubium in præſenti c. quid ſit vterque intellectus. Externorum philoſophorum varia placita.*

Primum eſt; an vterque iſtorum intellectuum ſit vera animæ potentia? In qua re Græci ferè omnes hallucinati ſunt, ponentes intellectum agentem, & poſſibilem eſſe ſubſtantias ſeparatas, concedentéſque animæ noſtræ tantùm cogitatiuam, quam intellectum paſſiuum vocant. Ita Theophraſtus, & Themiſtius *lib.3. de Anima,* Alexand. autem *lib.2.* inquit intellectum agentem eſſe Deum ipſum, ac quòd ſaltem ſit ſubſtantia aliqua ex ſeparatis, putarunt Arabes, Auempace, & quos refert Albertus *3. de Anima, tract.1.cap. 4.* Auerroes *3.de Anima textu 5.& 20.& 12.Metaph.textu 17.* Auicenna quoque *9.Metaph.cap.4.* credit intelligentiam vltimam, quæ præſidet ſphæræ actiuorum, & paſſiuorum eſſe intelligentiam agentem, quæ gubernat animas noſtras, & *6. naturalium part.5. cap.5.& 6.* addit ſpecies intelligibiles eſſe in ea ipſa intelligentia, ex illáque deriuari in eaſdem animas. Huic ſententiæ fauere videtur Ariſtoteles *3.de Anima, textu 19.& 20.* vbi de intellectu agente ait, quòd paſſione vacat, ac ſeparabilis eſt, cùm ſit ſubſtantiæ actus; & infrà ait,

A *Non quandoque intelligit, quandoque verò non intelligit, ſeparatus verò, id eſt, ſolùm quod eſt, atque id ſolum eſt immortale,* &c. Et Alexander ex mente Ariſtotelis ipſius probat intellectum agentem, Deum eſſe, cùm doceat intellectum agentem omnia facere, quod ſolius Dei eſt.

4. *Improbatur.*

Atenim, quod ad intellectum poſſibilem attinet, ſententia hæc erronea eſt in fide, & in philoſophia delirium, quod ſuprà latè probauimus *lib.1.à cap.9.* tum abſolutè, tum etiam in ſententia Ariſtotelis. Quod verò pertinet ad intellectum agentem, certum etiam habetur eſſe veram animæ potentiam. Ita D.Thomas *1.p.q.79. art.4.* Colligitur etiam ex eodem *in q.84.art.4.* vbi opinionem Auicennæ improbat, & Platonis ſpecies
B intelligibiles fieri ab ideis: certum non dico, quòd putem de fide. Nam quòd intellectus agens, aut etiam ſpecies intelligibiles dentur, de fide non eſt: nec prætereà vllus error in fide eſſet ſentire illas à Deo, vel intelligentia aliqua produci. Ruſus non dico certum quod euidenti demóſtratione habeatur, niſi quantum res philoſophica, eaque tam abdita patitur.

Ratio ex Ariſto

Probatur ergo ratione Ariſtotelis *in 3. de Anima, cap.5.* nam cùm anima noſtra ab intrinſeco ſit intellectualis, ab intrinſeco habere debet neceſſaria ad exercendas intellectuales operationes, natura enim non deficit in neceſſariis, nec ordinat rem ad actionem, pro qua exercenda non cōferat requiſita, vnū autem ex requiſitis ad intellectus opera, eſt maxi-
C mè productiua vis ſpecierum intelligibilium, cùm ſine eis intellectio non fiat; habet ergo anima noſtra hanc virtutem, ſiue potentiam. Quam rationē S.Thomas optimè proſequitur:

Confirm.1.

confirmatúrque primò. Nam ſi virtus productiua ſpecierum eſſet ſubſtantia ſeparata, non penderet in illarū productione à phantaſmate, neque à corpore, quia actio intelligentiæ ſeparatæ ſuperioris rationis exiſtit; conſequens autem eſt falſum, & contra dicta; ergo, &c.

Confirm.2.

Confirmatur ſecundò; quoniam in ſenſibus non deſideratur aliquod ens ſeparatum, quod perficiat ſpecies, ſed in exterioribus ipſa externa ſenſibilia eas efficiunt, in interioribus autem virtus aliqua ipſius ſentientis; idem ergo erit in intellectu poſſibili, probatio tamen Ariſtotelica po-
D tiſſima eſt, atque à priori.

5. *Inſtatur Ariſtotelis ratio.*

At dices, illa ratione concludi non valet, intellectum agentem eſſe potentiam animæ, ſed eſſe tantùm virtutem quandam neceſſariam, ideóque à natura prouiſam pro illa ipſius actione, quemadmodum ſenſus etiam indigent virtute mouente, quæ tamen potentia animæ non eſt, ſed externum ſenſibile; cælum quoque indiget mouente aliquo, qui tamen potentia cœlo interna dici non poteſt.

Suſtinetur tamen.

Reſpondetur verò Ariſtotelis rationem concludere propriam animæ potentiam ex illo principio in philoſophia manifeſto, *Naturam perfectam ab intrinſeco habere cuncta neceſſaria ad ſuas actiones exercendas,* quod planè inſtantiam non habet; adducta verò ad rem non faciunt; cœlum enim non
E indiget motu ad propriam actionem, & perfectionem, vt etiam diximus *in lib. de cœlo, quæſt. 8.*

Dictum etiam eſt diſp. 35. Metaph. ſect. 1. n.17.

Quòd ſi indigeret, argumentum certè concluderet motum illius à virtute intrinſeca proficiſci, vt etiam ibi diximus; ſenſus porrò externus cùm proprium obiectum ſibi proportionatum vendicet, non eget actiua vi ſpecierum, neque obiectum ipſum cenſendum eſt extrinſecum agens, ſed potiùs maximè connaturale potentiæ cognoſcitiuæ, vnde ſi poſſibilis intellectus obiectum ſibi proportionatum ſortiretur, non egeret planè intellectu

intellectu agente;atque hinc etiam concludi poteſt hanc eſſe Ariſtotelis mentem, cùm credendum non ſit plus illum ſua ratione conficere,quàm intenderit; quod patet etiam ex ipſius verbis, quæ ſcitè notauit Philoponus primò, quia poſtquam docuit in omni natura eſſe agens, & patiens,ſubdidit in citato cap.5. text. 17.*Neceſſe eſſe has eaſdem differentias animæ ineſſe*; apertè igitur ſignificat agentem intellectum in anima reſidere,atque adeò potentiam illius eſſe;intelligentia verò ſeparata in anima non exiſtit. Secundò, quia ſi intellectus agens intelligentia aliqua foret, actu ſeparata eſſet; Ariſtoteles verò ſolùm dixit intellectum agentem eſſe ſeparabilem:non ſentit ergo eſſe intelligentiam; quare cùm infrà intellectum agentem ſeparatum vocat, intelligit apertè ſeparatum ab organo corporeo, cùm ſentiat eſſe potentiam ſpiritualem,ac minimè organicam; cùm verò ait eſſe ſeparabilem, intelligit omnino à corpore per ſeparationem animæ, cui inhæret.

6. *Enodatur totus Ariſtotelis textus circa vtrumque intellectum.*

Verba tamen,quæ de hoc intellectu agente Ariſtoteles *in textu* 19. addit, *immixtus eſt, & impatibilis,cùm ſit ſubſtantia actu ens*,difficillima ſunt,& ideo diuerſimodè transferuntur, & exponuntur. Argyropolus dicto modo verti. Philoponus legit,*& affectione vacuus cum ſubſtantia ſit actu*.Simplicius ita, *ex ſubſtantia actio exiſtens.* Itaque duo hi poſteriores Philoſophi exponũt operationem potentiæ eſſe eius ſubſtantiam, cúmque intellectus agens potentia ſit actiua, ideo ſubſtantiam eius dici actionem; hoc verò falſum eſt, quia in ſolo Deo eius operatio eſt ſubſtantia,vt alibi docetur.S. Thomas,quem plerique ſequuntur, exponit, *eſt ſubſtantia actus*, id eſt, ſecundùm eſſentiam ſuam (quæ ibi ſubſtantia appellatur) actus eſt,ſeu potentia actina.Ratio expoſitionis redditur, quòd illis verbis afferatur ab Ariſtotele cauſa, cur in illis actibus paſſione vacet intellectus, nempe quia non concurrit ad intelligendum, vt potentia recipiens;ſed vt agens tãtummodo,vnde ſubſtãtia eo loco non importat rem de prædicamento illo,ſed eſſentiam,vel entitatem,vt ſenſus ſit;*eſt ſubſtantia actus*,id eſt, ſecundùm entitatẽ ſuam actus eſt.Quæ expoſitio omnium probabiliſſima videtur,ſtante cõmuni illa Agyropoli trãlatione;poſſunt verò aliter transferri verba Philoſophi vt ſubſtantia non nominandi,ſed gignedi caſu legatur; hoc modo, *eſt ſubſtantia actus*, id eſt,animæ,cui principium agendi confert, videtúrque id literæ Græcæ cõſonum,nam vox Græca ſignificans ſubſtantiam non abſolutè ponitur, vt ſolet,in recto, ſed ei additur articulus ſequentis caſus. Verba autem ſubiecta, nimirum, *non quandoque intelligit, quandoque non intelligit*, referenda non ſunt ad intellectum agentem, de eo enim iam docuerat Philoponus minimè intelligere, eo quòd non eſſet, *omnia fieri*, ſed referenda ad ſcientiam in actu,dixerat enim ſcientiam in actu poſteriorem eſſe ſcientia in potentia in eodẽ ſubiecto, addit tamen, non ſimpliciter, & abſolutè, pro qua limitatione probanda ſubdit ſcientiam in actu, id eſt, actu ſcientem ſemper intelligere;nam licèt vnus,& idem non ſemper intelligat,abſolutè tamen inter habentes ſcientiam nunquam deeſt, qui actu intelligat, atque ita ſimpliciter loquẽdo non eſt prior ſcientia,quàm ſciendi actus.Sic exponunt *in citato loco* Philoponus,& S.Thomas, ac rurſum *de ſpiritualibus creaturis art.* 10. *ad* 3. *& de Anima art.* 5. *ad* 1. Aliam quoque expoſitionem tradit idem S. Doctor 1. *p.q.* 79. *a.* 4.*ad* 2.*q.* 10.*de veritate,a.*8.*ad vltimum*, quæ tamen non videtur adeò conſona literæ.

7. *Vlterior enodatio.*

Sunt & alia, quæ Ariſtoteles eo in capite ſubiicit in hæc verba, *Separatus autem, id eſt, ſolum quod eſt, atque id ſolum eſt immortale, perpetuúmque,qui tamẽ non recordatur,quia eſt impaſſibilis; intellectus autem paſſibilis corrumpitur, ſine quo nihil intelligit anima*;difficilia valde. Etenim non conſtat, quid intelligat per verbum *ſeparatus*, an ne intellectum agentem, an verò poſſibilem; vnde etiam obſcurum eſt, cui tribuat immortalitatem, cui verò mortalitatem; videntur ergo interpretanda citata verba in hunc modum. Sola pars animæ, quæ intellectiua eſt, & ſeparata manet, immortalis eſt, ſub qua certè parte intellectus agens,atque poſſibilis comprehenduntur; atque adeò dictio *ſolum* partes cæteras animæ excludit, ſenſitiuam ſcilicet,ac vegetatiuam; prædictaque pars eſt id, quod eſt, ſeu eſt ſubſiſtens, & per ſe intelligens, quæ cùm ſeparata inuenitur, non recordatur,eo ſcilicet modo quo in corpore;cùm non intelligat miniſterio phãtaſiæ;ſiquidem iſta in ſeparatione animæ corrumpitur. Vnde nõ malè dicitur intellectus ille patibilis,qui corrumpitur,intellectus quidem,quia intellectui miniſtrat,

Phantaſia quæ ſenſu appelletur intellectus patibilis.

& nonnihil rationis participat,dum rationi ſubditur,& ab ea dirigitur, vt idẽ Ariſtoteles obſeruauit 1.*Ethic.cap.vlt.& lib.*6.*cap.*1.patibilis autem, vel quia propriè pati poteſt,phantaſmata impreſſa,expreſſaq; recipiẽdo,vel quia eius operatio nõ ſine paſſionibus amoris,vel odij exercetur,&c.vt 1.*de Anima textu* 66.habetur. Atque ita exponunt Philoponus,& S.Thomas. In qua tamen expoſitione vnus reſtat ſcrupulus, quòd eiuſdem vocis æquiuocationem admittit in vno contextu;nam in principio capitis intellectus paſſibilis accipitur pro vera potentia intellectiua, & ſpirituali;in fine autem pro imaginatione, ſeu phantaſia corruptibili, & corporea. Occurrendum verò nunquam intellectum ſpiritualem dici *patibilem*, ſed abſolutè intellectum, *qui ſit omnia fieri*,poſtea verò addi vocem *patibilis*,ad oſtendendum, non ibi iam ſermonem haberi de priori intellectu,ſed de phantaſia: quod patet etiam ex adiunctis verbis, *& ſine hoc nihil intelligit anima*,quæ otioſa eſſent ſi loqueretur Philoſophus de potentia verè intellectiua: clariſſimum quippe erat ſine intellectu neminem poſſe intelligere: loquitur ergo de phantaſia, ſine qua etiam nihil intelligimus in in hac vita:alia de hac re adduxi *lib.*1.*cap.*11. tractando de ſpiritualitate, immortalitateque principij intelligendi hominis; ſed nunc data expoſitio videtur potiſſima.

8. *Corol. triplex ex dictis.*

Ex deciſione huius dubij ſequitur primò,intellectum agentem, & poſſibilem non eſſe vnum, eundémque in omnibus hominibus, ſed multiplicari pro multiplicatione animarum, de quo etiam ſuperiùs *citato libro* 1. *cap.* 12. meminimus; nam multiplicata forma, multiplicantur conſequenter eius potentiæ. Secundò ſequitur intellectum agentem potentiam organicam non eſſe, ſicut de intellectu poſſibili *eodem in lib. cap.*9.oſtendimus,ſicut nimirum ſpirituales,quoniam ad actus ſpirituales immanenter eliciendos ordinantur. Tertiò ſequitur intellectum agentem vt ſic eſſe tantùm potentiam actiuam;poſſibilem verò eſſe paſſiuam ſimul, atque actiuam, vt dictum eſt *lib.*3.*cap.*4.

9. *2. Dubium huius capitis.*

Dubium deinde ſecũdum eſt de iiſdem intellectibus,an vterque ſit lumen? Ariſtoteles quidem agentem intellectum lumẽ vocat,idem verò ſentiendum

tiendum de poſſibili, licèt diuerſa ratione: notandum eſt enim ex D.Thoma 1.*p.q.*77.*art.*1. licèt lumen primò ſit dictum de materiali hoc, atque tangibili, nomen tamen tranſlatum fuiſſe ad ſpiritualia, non metaphoricè, ſed propriè, cùm lumen propriè ſit quicquid manifeſtatiuum eſt, iuxta illud ad Epheſ. 5. *Omnia, quæ arguuntur, manifeſtantur à lumine*; manifeſtatio autem etiam in rebus ſpiritualibus propriè reperitur. In primis ergo intellectus agens lumen dicitur manifeſtans rem poſſibili intellectui, nimirum in actu primo, quatenus producit in illo ſpecies rerum; quo etiam modo dicitur manifeſtare, ſeu illuſtrare phantaſma, vt *c.*2. huius libri expoſitum eſt, neque alia profectò illuminatio procedit ab intellectu agente, quia neque in phantaſmate lumen aliquod producit, B neque itẽ in medio, cùm nullum tale ſit, per quod cognitio intellectualis diffundatur; nec verò in intellectu poſſibili lumen aliud producit, quàm ſpecies; quia neque ipſe poſſibilis alio indiget, neque illuminatio materialis in rebus ſpiritualibus fingenda eſt. Inferes: ergo etiam quodlibet obiectum ſenſibile dici poterit lumen, quatenus producendo ſpecies ſui ſeipſum ſenſui manifeſtat. Illatio quidem in rigore admittenda eſſet, ſi vſus ferret. Fortaſſe tamen lumen magis dicitur de his, quæ alia, non quæ ſeipſa manifeſtant. Deinde intellectus poſſibilis lumen quoddam eſt manifeſtans veritatem in rebus, & iudicium ferens de illis.

10. *Obiectio.* C Dices, ergo etiam intellectus agens tale aliquod lumen erit; is namque intellectus communiter dicitur illuminare prima principia, & ex conſequenti concluſiones, illis mediantibus. Hinc Sanctus Thomas *in* 3.*diſt.*14. *q.*3.*art.*1. ſcribit lumen intellectus agentis, & intelligibilia in actu efficere, & perficere intellectum poſſibilem ad cognoſcendum; *prima* etiam *part.q.*97.*ar.*5.*ad* 3. ait cognitionem primorum principiorum eſſe communem nobis omnibus, quia illius actionis cauſa, qua eſt intellectus agens, omnibus ineſt, & *q.*106.*art.*1. docet lumen, quod ad intellectum pertinet, nihil eſſe aliud, quàm manifeſtationem quandam veritatis, & 2.*contra gentes, c* 78.*ratione* 3. ait habitum principiorum, intellectus agentis effectum eſſe.

Solutio. Intellectus agens quomodo dicatur illuminare prima principia. D Occurrendum tamen intellectum agentem circa principia prima nullam aliam cauſalitatem vendicare, quàm vt producat ſpecies repræſentãtes eorum terminos, manifeſtare autem, atque oſtendere neceſſariam connexionem talium extremorum eſſe munus intellectus poſſibilis; atenim manifeſtatio hæc, aut actualis eſt, ſicque formaliter efficitur per actũ cognoſcẽdi (ipſa quippe actualis cognitio manifeſtatio eſt;) aut eſt habitualis, & effectiua, atque ita à ſolo fit intellectu poſſibili ſpecie informato; ipſe enim actum cognitionis elicit, intellectus verò agens remotè ſolùm concurrit producendo ſpecies. Quod etiam confirmatur, tum quia intellectus agens, vt ſic, potentia non eſt cognoſcitiua, tum quia principia cognitis terminis cognoſcuntur. 1.*Poſteriorum, c.*2. non cognoſcuntur E autem ab intellectu agente, ſed à poſſibili, poſita ſolùm productione ſpecierum per ipſum agẽtem, ad quam ſolam exercendam introductus fuit à Philoſophis, neque aliter cognitioni deſeruire dici poteſt: tum denique, quia intellectus poſſibilis eſt ſufficiens ad aſſentiendũ primis principiis, ſicut voluntas ad amandum finem vltimum, nec ratio vlla vrget in contrarium; & S.Thomas interpretandus erit, vt primo in loco agat de perfectione in actu primo, quam intellectus poſſibilis

A ab agente recipit. In ſecundo, vt velit intellectum agentem eſſe quidem principium illius actionis, quatenus tamen miniſtrat ſpecies terminorum, quibus cognitis principia cognoſcuntur; eodémque modo loquitur in quarto loco, vt ſe ipſe exponit, dum ait habitum principiorum effectum eſſe intellectus agentis, quatenus ab illo phantaſmata illuminantur. Iam verò in tertio loco manifeſtè procedit de lumine intellectus poſſibilis: quare, &c.

Tertium dubium eſt, quis prædictorum intellectuum ſit perfectior potentia, nam Ariſtoteles *citato cap.* 5. *libri tertij de anima*, agentem præferre videtur, *Agens enim*, inquit, *in omni natura præſtabilius eſt patiente*; quod etiam vſurpat D.Auguſt. 12.*ſuper Gen.ad liter. cap.* 16. Et ratione arguitur. Nam potentia, quæ ordinatur ad præſtandum alteri complementum, perfectior eſt, intellectus verò agens complementum poſſibili præſtat. Atque ita credunt nonnulli Thomiſtarum, inter quos eſt Ferrar. 3. *de Anima, quæſt.* 9. quibus patrocinatur D.Thom. *in* 2.*d.*20.*q.*2. *art.*2.*& q.*10.*de verit.ar.*8. Reſoluendum tamen poſſibilem ſimpliciter eſſe nobiliorem. Primò, quia eius actio, nimirum intellectio, nobiliſſima eſt, nec talis vlla prodit ab intellectu agente. Secundò per intellectum poſſibilem eſt noſter animus capax diuinæ viſionis, in qua beatitudo hominis conſiſtit. Tertiò intellectus agens non niſi vt inſtrumentum quoddam datum eſt præparandis poſsibili ſpeciebus. Quartò ſecundùm intellectum poſsibilem maximè Deo, & Angelis aſsimilamur. Et ipſe per ſe loquendo conſequitur naturam ſubſtantiæ ſpiritualis, intellectus verò agens veluti per accidens, vt ſcilicet defectum obiectorum materialium ſuppleat. Eſt ergo ſine dubio intellectus poſsibilis abſolutè perfectior, quanquam prout in potentia eſt, ad ſpecies, quas agens producit, vendicet hic non multum exceſſum, quod planè ſufficit inſtituto Ariſtotelis. non enim ſemper agens ſimpliciter perfectius eſt patiente, ſed qua agens eſt tantummodo. 11. *3. Dubium huius capit.5.* *Cõſulatur author diſp.18. ſect. & diſp.43. ſect. 2. n.14.*

Quartum dubium eſt, an hi duo intellectus realiter diſtinguantur; nam dicta omnia id ſupponere videntur. Certè Ariſtoteles, ac S.Thomas de his loquuntur, quaſi de rebus diſtinctis. Ratione probatur; quoniam actus harum potentiarum ſunt longè diuerſi, principium enim agendi, & patiendi realiter diſtinguuntur, ſed intellectus agens eſt principium agendi, poſsibilis patiendi: ergo, &c. Probabilis quidem opinio hæc quam innuit Sanctus Thomas *quæſt.* 79. *art.* 7.*in* 1. *part.* *& in* 2. *diſtinct.* 17. *quæſt.* 2. *art.* 1. tenentque vniuerſa eius ſchola, & Marſil.Ficinus *lib.* 15.*de Theologia Platonis.* Poteſt etiam ex dictis explicari, & confirmari: nam potentia cognoſcitiua ſolùm eſt receptiua ſpecierum, & operatiua per eaſdem, non autem actiua illarum, ſed principium agendi illas, eſt diuerſum à potentia cognoſcente, prout hæc omnia patent in ſenſibus: ergo idem credendum erit in intellectu; nam ex ſenſibus intelligibilia ſunt inueſtiganda. 12. *4. Dub.huius c.* *Pars affirm.*

Oppoſita tamen ſententia eſt valdè probabilis, quam tenent alij non ignobiles ſcriptores. Maior *in* 2.*diſt.*16.*quæſt.vnica*, Abul.*Exod.* 23 *q* 70. Niphus *lib. de intellectu, tractat.*4. *cap.* 21. Eo fundamento, quòd abſque diſtinctione reali facilè poſsit intelligi munus intellectus agentis, eadem enim potia actiua eſſe valet ſpecierum, & vt ſic intellectus agens appellari: & rurſum operatiua per illas, ſicque dici intellectus poſsibilis, neque in actibus ſpiritualibus principium agendi, & recipiendi oportere 13. *Pars negat. probabilior.*

…nde in diſp. 18. …etaph. ſect. 7.

oportere diſtingui, vt alibi traditur. Secundò, quia multarũ rerũ ſpecies poteſt intellectus poſſibilis ſibi formare, vt ex ſupradictis patet: ergo ſi vim actiuam habet ſpecierũ quarundam, omniũ planè habere poterit. Tertiò intellectus noſter quaſi medius eſt inter intellectum angelicum, & ſenſum, ille enim natura ſua inditas habet ſpecies omnium rerum, ac ſi ab intellectu inſtar paſſionum dimanarent, potentiæ autem ſenſitiuæ maximè exteriores, & ſpeciebus carent, & illas ab extrinſecis obiectis recipiunt, intellectus verò noſter, & ſpeciebus caret à principio, in quo à perfectione Angeli declinat, & quandam habet conuenientiam cum illo; ſtatim enim, ac anima ipſa quippiam cognoſcit per phantaſiam, ab ipſo intellectu manat ſpecies id repræſentans. Quare efficientia hæc quodammodo ſe habet inſtar emanationis ſpeciei ab intellectu, atque ita à potentia diſtincta non procedit talis efficientia. Confirmatur, quoniam intellectus agens poſt hanc vitã ſemper actione carebit, quod inconueniens cenſetur ſi potentia eſt diſtincta realiter; erit ergo virtus eiuſdem potentiæ. Itaque vniuerſa, quæ de vtroque intellectu dicuntur, de duplici eiuſdem potentiæ vi facilè dici poſſunt, quæ certè opinio verior apparet, quanuis nihil certum ſe offerat; an autem diſtinctio formalis ſaltem ſit admittenda, dicetur inferiùs.

CAPVT IX.

Vtrùm intellectus practicus, & ſpeculatiuus ſint potentiæ diſtinctæ.

1. HAnc quæſtionem tractat Ariſtoteles *lib. 3. de Anima, cap. 9. & 10.* Eſtque valde neceſſaria ad explicanda diuerſa munera intellectus noſtri, diſputat præterea de intellectu practico, & ſpeculatiuo *lib. 6. Ethicorum, à cap. 1.* per ſequentia, *& lib. 1. magnorum moralium, cap. 35. Metaph. cap. 1. & 6. Metaph. c. 1.* Pro expoſitione ergo primò notandum practicum, & ſpeculatiuum potiſſimè differre ex parte finis, vt Ariſtoteles *dictis locis* docet: nam finis ſpeculationis eſt veritas, & perfectio ipſius intellectus vt ſic, finis verò practici eſt opus; & ideo ſpeculatio propter ſeipſam eſt appetibilis; practicum verò tantùm in ordine ad opus, & propter bonum, quod in operatione reperitur. Ad cuius differentiæ declarationem eſt ſecundò notandum intellectum noſtrum circa duo verſari; primò quidem circa cognitionem rerum tam externarum, quàm propriæ etiam naturæ; ſecundò circa operationes proprias, inter quas aliæ ſunt in poteſtate hominis, quoad vſum, & exercitium, atque etiam quoad rectitudinem, & prauitatem, aliæ verò fiunt neceſſariò, quæ proinde in poteſtate hominis non exiſtunt. Circa priores autem operationes dupliciter poteſt intellectus verſari; aut cognoſcendo illas ſecundùm entitates ſuas naturales, aut regulando, conſtituendóque in illis modum, quo optimè fiant. Quando ergo intellectus noſter verſatur circa rem quamlibet ſibi extrinſecam, vel intrinſecam, cognoſcendo tantùm naturam, & proprietates illius, ea cognitio ſpeculatiua eſt, quando verò circa operationem hominis ipſius, regulando, ponendóque illi modum, talis actio erit communiter practica. Quapropter cognitio ſpeculatiua vendicat pro materia proxima circa quam verſatur, rem cognitam; pro fine autem ipſam veritatem, quæ de re illa poteſt demonſtrari; at verò cognitio practica pro materia, & obiecto ſortitur operationem humanam, & pro fine rectitudinem illius, &, vt ita dicam, regulationem in facto eſſe; quod intelligendum venit, quando operatio ipſa eſt praxis, vt ſtatim explicabo. Et hac de cauſa intellectus practicus rem conſiderat, vt operabilem, quia nimirum immediatè conſiderat, vt operationes hominis, ac res alias, vt ſub talibus cadunt operationibus.

Prima differentia inter practicum, & ſpeculatiuũ.

Explicatur 2.

Hinc altera ſumitur differentia practici, & ſpeculatiui, quòd ſpeculatiuum verſatur potiſſimè circa vniuerſalia, vnde ſcientia maximè ſpeculatiua, qualis eſt metaphyſica, maximè vniuerſalia contemplatur; practicum verò potiſſimè intendit in particularia: qua de cauſa prudentia habitus B intellectus eſt maximè practicus, quia particularia conſiderat. Ac ratio à priori eſt, quia circa actiones verſatur, quæ ad ſingularia terminantur. Et quanuis practicum circa vniuerſalia ſæpe verſetur, id tamen non niſi in ordine ad ſingularia. Vnde ſuboritur tertia differentia, quòd ſpeculatiuum eſt maximè de æternis, ac neceſſariis; quòd ſi attingit etiam corruptibilia, ea planè abſtrahit, & quaſi perpetua conſiderat; practicum verò de contingentibus, quia reſpicit ſingularia particularéſque circunſtantias eorum, quæ facilè mutabiles ſunt. Eſt & alia differentia, quòd ſpeculatiuum res contemplatur ex earum principiis; practicum verò conſiderat eaſdem, quaſi ponens in ſeipſo principium illarum; ſic philoſophus naturalis C cognoſcit paſſiones animæ conſiderando quid in ſe ſint, & quomodo oriantur à tali natura, & hoc ipſum eſt conſiderare rem ſpeculatiuo modo; philoſophus autem moralis obſeruat animæ paſſiones, vt reducendæ ſint ad mediocritatem per virtutes, quod eſt agere de illis modo operabili. Vltima tandem differentia, ad quam numeratæ omnes reducuntur, poſita eſt in diuerſitate obiecti formalis, nam practicum reſpicit operabile, vt ſic, ſpeculatiuum autem veritatem, vt ſic, quæ eſt differentia ex parte finis, vt rectè notauit Caiet. *1. par. quæſt. 14. art. 16.* Quapropter ſuperflua eſt quorundam diſputatio, an practicum, & ſpeculatiuum differant ex obiecto, an ex fine, quam excitant Antonius Andreas *6. Metaph. q. 1.* Soncin. *quæſt. 4.* Iauellus *quæſt. 5.* ſi enim ſermo ſit D de obiecto materiali, in eo planè non differunt, cùm circa idem obiectum materiale practicum, & ſpeculatiuum poſſint verſari; ſi verò de obiecto formali, idem prorſus eſt cum fine; nulla ergo exiſtit controuerſia.

2. 2. Differentia. *Tertia.* *Quarta.* *Quinta.*

3. Ex dictis de practico, & ſpeculatiuo in communi colligitur primò reſolutio illius quæſtionis, an ſcientia practica, & ſpeculatiua differant ex fine ipſius ſcientiæ, multi enim putant habitum practicum non eſſe abſque fine ſcientis, vt Soncin. & Iauellus paulo antè citati, quibus videtur fauere D. Thom. *1. p. q. 14. art. 16. & q. 79. ar. 2.* Dicendum eſt tamen, habitum ex ſe habere practicum eſſe, vel ſpeculatiuum, neque finem ſcientis poſſe variare huiuſmodi rationẽ in habitibus; ſic ſcientia, E qua cognoſcitur Deus cum attributis ipſius ſpeculatiua eſt, quantumlibet ipſe ſciens finem aliquem extrinſecum per illam ſibi proponat acquirendum. Alioquin vana foret diuiſio ſcientiarum in practicas, & ſpeculatiuas, nam quælibet poſſet practica euadere, aut ſpeculatiua iuxta placitum addiſcentis, quod eſt ridiculũ. Ac ratio à priori eſt, quia habitus practicus dicitur, eo quòd directiuus ſit operationis, quòd verò actu non dirigat per directionem, & intentionem addiſcentis, per accidens eſt, nec illius mutat naturam, ſicut regula ſemper talis

1. Coroll. ex doctrina data.

lis eſt, quanuis ad regulandum non applicetur. Ita Caietanus *citato art. 16. primæ partis*, Ferrar. 3. *contra gentes, cap. 20.* Soto *quæſt. 4. procemialium in logicam.* Fatemur tamen finem ſcientis modum mutare in acquiſitione ſcientiæ, operationémque & habitum practicum reddere, non quidem per ſe, ſed quaſi per accidens, & occaſionaliter; veluti ſi quis acquirat ſcientiam de re operabili, non animo operandi, ſed cognoſcendi naturam illius, procedit quidem ex accidenti, ſpeculatiuo modo; qui verò addiſcit animo operandi, procedit practico, atque adeo cognitio hæc practica erit, illa ſpeculatiua, quod quidem ex fine ſcientis ortum habuit, occaſionaliter tamen id habent ex intrinſeco modo procedendi, & ita eſt intelligendus Sanctus Thomas; ſi tamen quis non variaret modum acquirendi ſcientiam, quanuis variaret propoſitum, & finem ſuum, ratio ſcientiæ non mutaretur, & ita per ſe loquendo finis ſcientis non variat rationem habitus practici, vel ſpeculatiui.

Finis ſcientis poteſt per accidens variare rationem practici, vel ſpeculatiui: non verò per ſe.

4. *In dubio ſub orto 1. ſententia.*

Sed an in actibus ipſis requiratur actualis intentio operandi vt conſideratio practica dicatur, dubitari poſſet. Quidam affirmant, aſſerentes nullam conſiderationem actualem eſſe practicam ſimpliciter, niſi illi addatur actus voluntatis intendentis operationem, habitus enim, inquiunt, dicitur practicus, quia eſt directiuus, talis autem eſt abſque operantis directione, & ideo eſt etiam practicus abſque tali directione; at verò actus practicus dicitur, quia actu dirigit, non poteſt autem dirigere actu niſi voluntatis intentio accedat: quare, &c. Alij addunt requiri voluntatem rectam, quod falſum puto, nam à voluntate errante procedere poteſt actus practicus prauus; & imprudentia practica planè eſt, ſicut contraria prudentia, imò & error practicus dari valet, vnde *ex 3. Ethicorum, cap. 1.* celebratur omnem prauum ignorare quid agat, ignorantia practica videlicet, ignorantia quippe ſpeculatiua minimè ignorat.

2. Sententia reiicitur.

5. *1. Quoque exploditur.*

At enim non ſolùm ſententia hæc, verùm etiam prior diſplicet, namque vt actus intellectus dicatur practicus, non pendet à voluntate, vt à mouente; quod probatur, quia omnis actus intellectus, qui de ſe tendit ad mouendum appetitum, & regulandum actum illius, practicus eſt; actus autem, à quo mouetur appetitus, antecedit omnem appetitum; non ergo actus practicus per ſe requirit voluntatis intentionem. Maior patet; quia non intellectus ſpeculatiuus, ſed practicus mouet appetitum, vt docet Ariſtoteles; minor verò oſtenditur, quia appetitus non tendit niſi ad obiectum cognitum, ideoque prima cognitio practica appetitum mouens præire debet omnem actum appetitus, aliàs in infinitum procederetur, vt notauit Ariſtoteles 7. *Ethicorum ad Eudemum*, & nos infrà dicemus *lib. 5. cap. 3.* hic verò actus, *omne malum eſt fugiendum*, practicus eſt, ſiquidem vim habet mouendi appetitum, imò primum principium cenſetur rationis practicæ; vt D. Thom. notat 1.*p.q.*79.*art.*12. vnde *in* 2.2.*q.*49.*art.*2. habitum elicitiuum talis actus inter partes prudentiæ collocat.

6. *Replica pro eadē 1. ſententia.*

Sed occurrunt aduerſarij, actus eiuſmodi non eſſe perfectè practicos, cùm poſſit mens in eorum cognitione ſiſtere; & ſpeculari tantùm omne malum eſſe deteſtabile, & omne bonum diligibile, vnde à quibuſdam ſimiles actus vocantur ſpeculatiuè practici. Fortaſſe tamen quæſtio de nomine erit, atque ita actus ille poteſt ſimpliciter practicus cenſeri. Vnde S. Thomas *q. 17. de veritate, art. 1.* ſynderesim vocat ſimpliciter habitum practicum. Ratio eſt, quia licèt poſſit intellectus in cognitione illa ſiſtere, ex natura tamen ſua actus ipſe mouere appetitum valet, media concluſione practica, quæ ex illo infertur, aſſenſus namque principiorum naturaliter tendit ad aſſenſum concluſionum, eiuſdémque ordinis eſt cum illo; vnde confirmatur inſtitutum, nam actus hic in particulari, *malum hoc*, v. g. furtum, *eſt fugiendum*, practicus eſt; ergo, & vniuerſalis ille, *omne malum eſt fugiendum*, practicus erit. Antecedens ſuadetur, quia talis habet pro obiecto rem operabilem, modoque operabili circa illam verſatur, cùm proponatur facienda, & actus ipſe ſufficiens ſit ad mouendum voluntatem, & ad hoc ex ſe dirigatur. Iam conſequentia ſuadetur; quia eadem eſt ratio de actu vniuerſali, & particulari. Hinc ergo formatur argumentum. Actus hic, *omne malum eſt fugiendum*, practicus eſt, non pendet autem ex voluntate operantis: ergo, &c. Tandem actus conſcientiæ, dictus murmuratio intellectus de actu malo, ex quo ſequitur remorſus in voluntate, ille, inquam, actus practicus eſt; vtpote quædam ſynderesis, mouetque voluntatem, & tamen præuenit omnem appetitum, quia nobis etiam nolentibus intra nos excitatur; ergo actus practicus non tantùm ille eſt, qui à voluntate procedit, vel qui actu dirigit operantem, ſed qui de ſe eſt ſufficiens ad mouendum appetitum, & ad id ex ſe tendit natura ſua.

Vera enodatio.

Suadetur.

Eſt quidem verum inter practicos actus eſſe nonnullos magis practicos, quàm alios: namque ſermones vniuerſales nonnihil magis ſpeculationis participant, & inter actus proſecutionis, vel fugæ ij, qui exercitè ad illam dirigunt, quale imperium, magis practici ſunt, quàm qui in actu ſignato ſolùm iudicant fugiendum eſſe, vel perſequendum; omnes tamen poſſunt dici practici abſolutè, quia omnes habent pro fine opus. Inferes, ergo omnis actus intellectus practicus eſt, ſiquidem omnis de ſe excitat voluntatem ſaltem delectando, cognitioque Dei practica eſt, quoniam motiua etiam eſt voluntatis ad illum amandum. Neganda tamen ſequela, actio enim practica non ea dicitur, ex qua ſequi poteſt affectus in voluntate, vt S.Thom. notat *de veritate, q.14. art.4.* ſed quæ directiua eſt operum, ad hócque tendit ex genere ſuo, huiuſmodi verò eſt omne dictamen intellectus circa res agendas, vel fugiendas; ſunt item conſilij, qui planè inducunt ad operandum, quanuis efficaciter id non efficiant, id enim de ratione omnium practicorum actuum non eſt, ſed quod ad id tendant ex ſeſe.

7. *Doctrina proxima temperatur.*

Secundò colligitur ex dictis, quídnam ſit actus practicus, quídnam praxis, de quo plurimi plurima diſputant tam metaphyſici, quàm Theologi, quidam autem affirmant praxim debere eſſe operationem intellectus; alij verò, vt Scot. & Soncin. definiunt praxim neceſſariò eſſe operationem alterius potentiæ ab intellectu; eſt verò, vt exiſtimo, diſſenſio de nomine, nam actus practicus eſt, vt diximus, quo intellectus ordinat, aut dirigit operationem, praxis verò dicitur operatio ipſa quæ regulatur, & ordinatur per actionem practicam intellectus; nam praxis nomen Græcum eſt, Latinè operationem ſignificans; atque hic videtur communis vocabulorum vſus, vnde communiter praxis putatur actus alterius potentiæ ab intellectu, practicus verò actus ab intellectu ipſo elicitur, atque intra illum inuenitur.

8. *2. Corollar.*

Sed, an praxis ſit etiam interdum actus ab intellectu elicitus communiter negari ſolet, dicendum tamen actum intellectus conſiderari, aut vt operatio

9. *Dubij cuiuſdam enodatio.*

operatio eſt ſecundùm ſuam ſubſtantiam tantùm, ſicque verum, vel falſum eſſe, ac ſpeculationem quandam. Aut conſiderari, vt obiicitur actui voluntatis, ab eáque elicitur, & à prudentia imperatur, & vt ſic intellectum bonum eſſe, vel malum, atque eius actus praxes, cùm ſint actus voluntarij, & morales, proindéque virtutis, vel vitij; quapropter cùm S. Thomas 1.2.*q*.57. *art*.1. *ad* 1. ait habitum practicum dirigere opus exterius, ſeu alterius potentiæ ab intellectu, non contendit dirigere ſemper, ac neceſſariò, ſed communiter. Etenim prudentia dirigit etiam actus intellectus quantùm ad vſum; vel certè intelligendus erit, quòd immediatè dirigat actum alterius potentiæ, nempe voluntatis; mediatè enim dirigere poterit actum intellectus, in quantum ſub voluntatis electionem cadit.

10. *3. Corollar. continens aſſertionem principalem.* Tertiò colligitur deciſio quæſtionis propoſitæ, cuius tandem concluſio ſit. Intellectus practicus, & ſpeculatiuus non duæ ſunt, ſed vna potentia tantùm realiter, atque formaliter. Ita S. Thomas ſuprà dum aſſerit hoſce intellectus differre tantùm ſecundùm modum concipiendi noſtrum. Ratio concluſionis eſt, quia obiectum intellectus adæquatè eſt vnum formaliter, nempe *intelligibile*; ſub quo continentur practicum, & ſpeculatiuum, & eorum actus tanquam obiecta partialia, quod ſuprà *lib*. 3. *c*.30. in ſimili dicebamus de ſenſu interiori, & patet ampliùs. Nam ſpeculatio eſt quaſi fundamentum actus practici, à cognitione enim ſpeculatiua ſæpe deſcendimus ad cognitionem practicam; præterea ſi intellectus practicus, & ſpeculatiuus formaliter differant propter diuerſitatem actuum, quælibet potentia haberet innumeras ferè diſtinctiones formales, nam quod habet actus diuerſos, tot conceptibus diuerſis poteſt concipi. Tandem, quia potentia intellectiua eſt vniuerſaliſſima in ſuo genere, ideo vna tantùm meritò ponenda eſt.

11. *Obiectio contra aſſert. ex Ariſt.* Huic concluſioni repugnare videtur Ariſtoteles 6. *Ethicorum, cap*. 1. *& libro magnorum moralium, cap*.35. vbi intellectum practicum, & ſpeculatiuū duas partes animæ genere diuerſas vocat, aſſignata etiam diſtinctione ex obiectis, & 3. *de Anima, textu* 53. intellectum practicum virtutem deliberantem appellat, intellectum verò ſpeculatiuum principium intelligendi, additque diſtingui inter ſe magis, quàm iraſcibilem, & concupiſcibilem, quæ vtique potentiæ ſecundùm penè omnes diſtinguuntur realiter: quare, &c. *Ex ratione.* Accedit ratio, quia diuerſa obiecta, & actus horum intellectuum veram arguunt diſtinctionem. *Satisfit.* Ad Ariſtotelem reſpondendum; ſi, vt verba ſonant, opinetur, non eſſe probandum; exponi tamen poſſet, voluiſſe tantùm in intellectu noſtro duplicem vim partialem intelligi, duplexque munus eiuſdem potentiæ, veluti ſi in luce Solis diſtinguamus virtutem calefaciendi, atque illuminandi ad oſtendendos diuerſos effectus eiuſdem potentiæ. Ad rationem dicitur illa omnia, quæ receuſentur partialia eſſe ſub obiecto adæquato comprehenſa.

12. *Inſtantia ex ſententia Capreoli, & quorundam Themiſt. Excluditur.* Sed obſtat adhuc, ſi intellectus practicus, & ſpeculatiuus eſſentia non diſtinguantur, nec habitus ſcientiæ practicæ, & ſpeculatiuæ diſtinguentur. Ita quidem aſſeruerunt Sonc. Iauellus, & alij cum Capreolo *in prologo*. Eorum tamen ſententia falſa videtur, quoniam prædicti habitus per proprios, & intrinſecos fines, & obiecta formalia ſeparantur, vt ſuprà oſtendimus, neque eſt ſimile de potentia, & habitibus; nam, vt etiam alibi monuimus, potentia multo vniuerſalior eſt,

A quàm habitus eam perficientes, cùm ſit ſuperior, & eminentior, vnde licet vna potentia ſit, quæ ſpeculatur veritates, & dirigit operationes humanas; alter tamen habitus eſt, qui potentiam hanc perficit in primo munere, alter, qui in ſecundo; qua de cauſa diſtinctio habituum non eſſentialis ſolùm, ſed etiam generica dici ſolet; vt notauit Sotus *in logica ſupra*, & Caiet. 1.*p*. *quæſt*.1. *art*.1. non quòd in nullo genere conueniant, vt nos etiam in poſterioribus apud Ariſtotelem docuimus, ſed quòd conſtituant duos habituum ordines valde inter ſe diuerſos, diſtinctáſque rationes ſcientiarum ſub ſe continentes. Vnde ſub priori ordine continetur tota latitudo principiorum, concluſionúmque ſcientiarum ſpeculatiuarum, B quæ ex variis abſtractionibus diſtinguuntur, de quibus etiam in proprio loco plura diximus, ſub poſteriori verò tota latitudo habituum practicorum coercens omnes practicas ſcientias, artes, prudentiam, &c. qui habitus inter ſe per actiuum, factiuúmque diſtinguuntur ab Ariſtotele 6. *Metaph*. *&* 6. item *Ethicorum.*

Ad cuius diſtinctionis intelligentiam eſt notandum, primò, quòd habitus practicus ille dicitur, qui ponit modum, & rectitudinem in dirigenda actione humana, quæ quidem dirigi poteſt, aut quantùm ad vſum moralem, vt ſcilicet ſtudioſè fiat, aut quantùm ad rectitudinem naturalem, id eſt, vt nimirum in proprio genere operatio illa perfecta prodeat; ſic ars pingendi vel C ſcribendi hominem dirigit ad rectè exercendam illam operationem in ordine ad picturam, vel ſcripturam bonam. Prima rectitudo operationis eſt rectitudo ad bonum ſimpliciter, quia eſt bonum hominis, vt homo eſt. Secunda rectitudo eſt ad bonum ſecundùm quid, quia eſt bonum hominis, non vt homo eſt, ſed vt talis, vel talis artifex. Rurſum prima rectitudo pertinet ad prudentiam, & actus illam comitantes, tendit enim ad rectitudinem ſimpliciter voluntatis, & appetitus. Secunda verò rectitudo pertinet ad artes, vnde ſcitè ſcripſit Ariſtoteles, prudentem magis vituperari, ſi volens errauerit, quàm ſi nolens, at verò artificem è contrario plus vituperari, ſi errauerit nolens, quàm ſi volens; quia in prudente D requiritur rectitudo appetitus, non item in artifice. 13. *Notatio 1. pro doctrina proxima.*

Secundò eſt notandum inter operationes humanas, quaſdam eſſe, quæ tranſeunt in exteriorem materiam, efficiúntque aliquid manens tranſacta actione, alias verò, quæ non tranſeunt in talem materiam, ſub quibus comprehenduntur, quæ nihil operis relinquunt, cùm tranſierint, veluti citharizatio, ſaltatio, &c. primi generis operationes factiones propriè vocantur; Ariſtoteles ergo dictis locis agibile vocat, id quod eſt agibile ſimpliciter, & ita ſolam prudentiam ait vocari, verſarique circa agibile, & artem omnem circa factibile; vnde prudentiam vocat habitum cum ratione actiuum, artem verò habitum cum ratio- E ne factiuum, idem habet *libro magnorum moralium, cap. vlt.* Atenim Alexander Aphrod. 6. *Metaph. cap*. 1. quem ſequi videtur S. Thomas 1.2.*q*.57. *art*.4. duplices artes diſtinguit, alias, quæ verſantur circa agibile, dicuntúrque liberales, cuiuſmodi ſunt quæcunque circa actiones immanentes verſantur, & alias, quæ circa factibile occupantur, ac dicuntur ſeruiles; prioris generis artes diſtinguuntur à prudentia, quæ circa agibile ſimpliciter verſatur, dirigendo bonitatem, rectitudinémque ſimpliciter in actionibus; artes verò circa agibile ſecundùm quid, vt diximus. Vrgebis 14. *Notatio 2.*

Dialectica practica ne ſit, an ſpeculatiua.

bis. Dialectica igitur ſcientia practica erit, cùm ars directiua ſit operationum humanarum, & earum regula. Occurrendum tamen quantùm ad modum quidem practicam eſſe, attamen excipi à numero artium, & ſpeculatiuam dici poſſe, quia ſpeculationem, vt ſpeculatio eſt, dirigit, vt alibi diximus.

15. *Quæſtiuncula expeditur.*

Supereſt breue dubium, an vnus, idémque habitus eſſe queat practicus, & ſpeculatiuus, ac negandum videbitur, cùm dixerimus diſtingui eſſentialiter. Cenſeo tamen inter habitus infuſos aliquos eſſe practicos, & ſpeculatiuos ſimul, eo quòd perficiunt intellectum ſecundùm operationes aliquas vtriuſque generis; cuiuſmodi ſunt fides ſupernaturalis, Spiritus ſancti dona, quæ fidei correſpondent, vt docet D. Thomas 2.2.*q.* 4.*art.*2.*ad* 3.*& q.*8.*&* 9. Scientia denique Theologiæ. Ratio eſt, quia tales habitus cùm habeant ſupremum obiectum, nempe Deũ, ad quem omnia ordinantur, tractando de Deo ſummam ſpeculationem attingunt; quia verò ſimul agunt de iis, quæ ad Deum ordinantur, inter quæ operationes humanæ numerantur, aliquid etiam practici participant, inter alios verò inferiores habitus quidam ſunt merè ſpeculatiui, vt metaphyſica; quidam merè practici, vt prudentia; quidam aliquid ex vtroque vidétur communicare, vt moralis philoſophia, quæ quidem practica videtur eſſe, partímque ſpeculatiua, vt inſinuat Ariſtoteles *in principio Ethicorum.* Quapropter ſpeculatiuum, & practicum differentiæ erunt eſſentiales, quando habitus eis adæquantur: at quando habitus ſuperiorem quendam modum ſortitur, poteſt nonnihil ex vtroque participare, & intellectum ſub vtraque ratione perficere.

De hoc argumẽto videndus Author diſp. 44. Metaphyſicæ ſect. vltima. à num.28.

CAPVT X.

Vtrùm in parte intellectiua ſit memoria, vel aliqua potentia ab intellectu diſtincta.

1. *Tria hic explicanda puncta.*

IN hoc capite ſupereſt explicemus reliqua, quæ ad potentiam intellectiuam pertinent; quorum primum illud eſt, quomodo intellectus noſter præterita cognoſcat, & obiter etiam attingemus de modo cognoſcendi futura, ac tandem diuerſæ denominationes explicabuntur, quæ intellectui accommodantur. Circa primum experimento cõſtat, intellectum noſtrum cognoſcere præterita, de modo tamen eſt difficultas, circa quam fuit opinio Auicennæ poſt actum intelligendi, intellectum non conſeruare ſpecies, ſed quandocunque cognoſcit abſens obiectum, fieri nouam productionem ſpeciei à phantaſmate, & intellectu agente. Ratio eius eſt, quia ſi potentia cognoſcitiua conſeruaret ſpecies, ſemper cognoſceret, quia ſemper præſtò eſſet cognoſcendi cauſa, nimirum potentia, atque ſpecies.

Primum punctũ.

Auicennæ placitum circa hoc punctum.

2. *1. Aſſertio contra Auicennam.*

Sit tamen prima concluſio. Species intelligibiles conſeruantur in anima trãſacto intelligendi actu. Eſt communis Theologorum, de qua D. Auguſt. 10.*lib.confeſſionum, à cap.*8.& vltrà, Magiſt. *in* 2.*diſt.* 3. & ibi expoſitores D. Thom. 2. *contra gentes, cap.*74. Cicero *Tuſculana prima*; colligitúrque ex Ariſtotele *lib.* 2. *de Anima, cap.*5. vbi docet intellectum permanere poſſe in actu primo abſque ſecundo, & *l.b.de memoria, & reminiſcentia, cap.*2. fatetur dari memoriam intelligibilium; id quod experientia patet; nam recordamur actuum præteritorum Dei, & beneficiorum eius; item cùm volumus, conſideramus ea,

Suadetur experimento.

A quæ habitualiter nouimus: eſt autem ſuperfluum nouam ſemper productionem ſpecierum inducere, quia rerum plurimarum ſpecies multo diſcurſu, & labore comparantur, eáque ratione tolleretur ſcientia habitualis, quæ magna ex parte conſiſtit in ordine ſpecierum. Cauſa à priori eſt, quia intelligibiles ſpecies non pendent in conſeruari à præſentia obiecti, nec ab actu intelligendi, quia nullum eſt talis dependentiæ veriſimile fundamentum; neque nullum genus cauſæ aſſignabitur in quo pendere dicantur, aut contrarium, à quo iam productæ corrumpantur, cùm tam ipſa quàm ſubiectum ſpiritualia ſint. Et confirmatur, quia intellectus angelicus conſeruat ſpecies, & pars ſenſitiua interior ſimiliter; cur ergo non in-

Et ratione.

B tellectus noſter, qui in ſuo genere habere debet virtutem completam cognoſcendi? ea verò magna ex parte completur ex hac perfectione retimendi ſpecies; aliàs anima ſeparata non recordaretur rerum, quæ geſſit in corpore, cuius oppoſitum Scriptura ſacra non obſcurè teſtatur, docens animam ſeparatam memorari rerum huius vitæ, vt *Lucæ* 16. *Iſaiæ vltimo.* de quo iterum *lib.* 6.*cap.* 3. fundamentum tamen Auicennæ ſolutum eſt *lib.*3.*cap.*3. de quo videndus D. Thom. *de memoria, & reminiſcentia, lect.*2.

Satisfit Auicennæ.

Reſtat verò dubium, quænam ſit potentia cõſeruans, haſce ſpecies, nam Magiſt. *ſuprà* putat diſtinctam ab intellectu. Sit tamen ſecunda concluſio. Potentia ſpecierum ſeruatrix ipſe eſt intel-

3. *2. Aſſertio contra Magiſtrum.*

C lectus. Suadetur primò, quia eadem eſt potentia cognoſcens in præſentia, & abſentia obiecti, vt de ſenſibus interioribus vidimus *in lib.* 3. quod maiori ratione verum habet in intellectiuis potentiis, quæ ſunt vniuerſaliores, ac minùs limitatæ. Secundò, quia ſuperfluum eſt multiplicare potentias ſine neceſſitate; rationes deinde pro prima concluſione factæ probant ſpecies intelligibiles in ea potentia conſeruari, in qua primò recipiuntur. Dubium tamen vlteriùs ſuboritur, an intellectus conſeruans, vt probatum eſt, ſpecies, propriam rationem vendicet memoriæ. S. Thomas ſuprà *art.* 6. negat, quoniam memoria (inquit) debet eſſe præteriti, vt præteritum eſt, intellectus autem non poteſt cognoſcete præteri-

Probatur 1.

Secundò.

Dubij incidentis dilatio ex ſchola Thomiſt. minus placet.

D tum vt ſic, id enim importat tempus determinatum in particulari, quod pertinet ad conditiones indiuiduas, quas ignorat intellectus, qui vniuerſalia tãtùm attingit. Hoc idem ſentit ipſius Schola, ſed iam excluſum eſt ex ſupradictis; etenim intellectus rem cognoſcit cum affectionibus, ſeu conditionibus peculiaribus perfectius multo, quàm ſenſus. Alij ergo putant intellectum non ſortiri perfectam rationem memoriæ, eo quòd non habeat pro obiecto adæquato præteritum, vt ſic, ſed indifferens ſit ad præſens, & præteritum cognoſcendum. Hoc tamen momentum non habet, quia memoria etiam ſenſitiua non verſatur adæquatè circa præterita, ſed etiam præſen-

Aliorum reſponſio exploditur.

E tia nouit, vt oſtendimus; præterquam quòd non ſit, cur ad rationem perfectæ memoriæ ſpectet adæquari præterito: Angeli namque & Deus perfectiſſimè memoratur. Gen. 9. *Recordabor fœderis mei*, &c. Ierem. 2. *Recordatus ſum tui.* Nimirum Deus memoriam habet, non vt potentiam tantùm importat, ſed actualem cognitionem omnium præteritorum, qua tamen etiam præſentia intuetur.

Tertia itaque concluſio ſit. Intellectus eſt propriè admodum memoria, & multo perfectior, quàm in parte ſenſitiua inueniatur. Hæc ex ipſa definitione oſtenditur. Nam memoria eſt poten-

4. *3. Concluſio contra prædictos authores probatur.*

tia

tia cognoſcens præteritum vt præteritum, ſed intellectus hoc multo perfectius percipit, quàm ſenſus; quippe qui nouit tantùm præteritum materialiter, intellectus verò etiam formaliter, cùm cognoſcat ipſam temporis rationem: ergo, &c.

Instantia ex Ariſtotele ſoluitur.

Oppones in hunc modum, Ariſtoteles *lib. de memoria, & reminiſcentia*, videtur aſtruere memoriam per ſe eſſe primi ſenſitiui, per accidens verò eſſe intellectiuæ partis. Experientia quoque liquet memoriam intellectiuam maximè pendere à ſenſibus: quare, &c. Reſpondendum; cùm intellectus in hac vita pendeat in cognoſcendo à phantaſmate, eorum tantùm memorari, quorum phantaſmata apud ſenſum reperiuntur, ideóque memoriam dici exiſtere in primo ſenſitiuo, ortúmque habere dependentiam memoriæ intellectiuæ à ſenſibus; vnde rerum, quæ altiùs imaginationi imprimuntur, faciliùs memoramur, qua de cauſa Cicero *in lib. Rhetericorum* monuit, ſi ſubtilium rationum memorari volumus, eas ſenſibus alligemus.

5. *Notationes pro cognitione futurorum.*

Pro cognitione futurorum non poſſumus hoc loco multa diſſerere, videri poſſunt aliis in locis in Theologia, hîc breuiter eſt notandum, eiuſmodi futura, vt futura ſunt, non poſſe à nobis certò cognoſci per vim natiuam intellectus. Secundò notandum inter contingentia quædam eſſe libera, vtpote quæ à libertate pendent; alia verò contingétia dici à cauſis quidem naturalibus; ſed quia aliquando impediuntur, ideo ſuam etiã contingentiam habere cenſentur. Et in vtriſque alia dantur, quæ ſæpè eueniunt, alia quæ raro, vel quæ ad vtrumlibet; atque in confuſo loquendo ea, quæ frequẽter eueniunt, iudicari probabiliter poſſunt euentura, & ſic de aliis proportione ſeruata. At verò deſcendendo ad particulares effectus conſiderandæ ſunt circunſtantiæ, & ſigna omnia, ex quibus coniectari poſſit quidnam ſi euenturum, nunquã tamen determinato iudicio cognoſci valent, ea præcipuè, quæ ſunt libera; vnde qui huiuſmodi futura prædicunt, vt certa, ſæpiſſimè decipiuntur, & ſpiritu dæmonis aguntur. Aliæ tandem ſunt res futuræ ſatis certæ; aut quia ſunt à Deo reuelatæ vt extremum iudicium; aut quia habent determinatas cauſas naturales, quæ proinde poſſunt à nobis determinatè, ac certò cognoſci, cum ſubordinatione tamen ad diuinam poteſtatem, quæ facilè omnes poteſt inuertere.

6. *Varia munera vnius intellectus percurruntur, & nomina.*

Vltimo loco eſt in hoc capite notandum, intellectum noſtrum varias habere denominationes, quarum omnium ſignificata explicare oportet, quia non diuerſas potentias important, ſed vnam, & eandem ſub rationibus diuerſis. Ad illarum ergo omnium explicationem recolendum ex ſuperioribus intellectum ſecundùm ſe nudum quidem eſſe ſpeciebus, & habitibus, potentem verò vtraque recipere, & vt ſic dici poſſibilem, cúmque primò recipiat ſpecies rerum, vel habitus, ideo intellectum vocari *in actu primo*, hoc eſt, habitualiter; poſtmodum verò cùm iam actu operatur, dici intellectum *in actu ſecundo.* Porrò in hac operatione multipliciter variatur; nam res quaſdam cognoſcit ſimplici intuitu, vt de primis principiis indicat naturali lumine ſine diſcurſu, ſub qua conſideratione *intellectus* ſimpliciter nominatur, eo quòd in tali operatione aſſimilatur intelligentiis angelicis. Ex principiis deinde ratiocinando concluſiones colligit; eóque modo appellatur *ratio.* Vnde iam cõſtat rationem, & intellectum eandem eſſe potentiam. Deinde ratiocinatio hæc verſari poteſt, aut circa res diuinas, & æternas, aut circa humanas, & caducas. Circa

A diuinas dupliciter, vel cognoſcendo, atque in ſe ipſas contemplando, vel per eas regulando actiones humanas, veluti ſi ex bonitatis Chriſti conſideratione colligamus peccatum non debere regnare in mortali corpore noſtro, quod fecit Paulus *ad Roman.* 6. Ratio ergo hoc vtroque modo diuina conſiderans *ratio ſuperior* nominatur. Similiter circa res humanas verſari poteſt intellectus cognoſcendo, aut etiam actiones hominis regulando, quo pacto dicitur *inferior ratio.* Atque ita conſtat etiam inferiorem rationem, ac ſuperiorem vnam eſſe inter ſe potentiam, eandémque cum intellectu, de qua diſtinctione optimè D. Auguſtin. *de Trinitate*, *cap.* 3. Vlteriùs verò dici ſolet intellectus *mens*, qua voce potentia alia non B importatur, ſed explicatur dignitas intellectus noſtri, mens enim quandam eminentiam ſignificat in ipſa potentia intellectiua, quaſi à metiendo dicta, metitur enim veritatem in rebus, quídque vnicuique conueniat, aut non conueniat. Diſtingui præterea ſolet in anima noſtra pars *opinatiua*, & *ſcientifica*, Ariſtoteles enim 6. *Ethicorum*, *cap.* 1. ait eſſe in anima poteſtates, & vires rationis participes, alteram per quam contemplamur neceſſaria, ad quam habitus ſcientiæ pertinent, alteram per quam contemplamur contingentia, ad quam pertinet habitus opinionis, quo loco intelligentiæ non ſunt diuerſæ potentiæ, ſed vnus intellectus vtraſque complectens vires, diſcurrendi ſcilicet tum in rebus euidentibus, tum C etiam in probabilibus, vnde diuerſas recipiat denominationes. Eodémque modo eſt interpretandus Auguſtinus 10. *de ciuitate*, ferè per totum. Denique dici interdum ſolet intellectus noſter *adeptus*, id eſt, in eo ſtatu conſtitutus, in quo conſequutus ſit quæcunque habere poteſt, quem ſtatum ſolùm in gloria habebit. Atque hæc ſunt officia, quæ intellectui tribuuntur. De aliis enim vocibus, practico ſpeculatiuo, & memoria iam à nobis eſt dictum.

Ex dictis omnibus conſtat potentiam intellectiuam eſſe vnicam, ſignificatam diuerſis nominibus iuxta diuerſos cõceptus inadæquatos intellectus noſtri. Dices, ſi hæc omnia, nec diſtinctionem quidem formalem, ſeu eſſentialem arguunt D in intellectu poſſibili, certè neque agens intellectus ab eo diſtinguetur eſſentialiter, ſi ſemel demus non diſtingui realiter. Admitti totum in primis poſſet, neque magnum id eſſet inconueniens. Secundò neganda eſt æquiparatio: namque intellectus poſſibilis, & agens obiecta adæquata vendicant, actúſque adæquatos omnino diſtinctos; in modo etiam operandi longè differunt, quia vnus operatur cognoſcendo, & non alter; vnus eſt in potentia ad actum primum, alius verò eſt in actu primo conſtitutus ex natura ſua, ac tandem rationes habent diſtinctas, quarum altera non eſt pars alterius; at verò rationes illæ, quas in intellectu poſſibili conſideramus, partiales ſunt, & inadæquatæ, integrantes vnam per- E fectam rationem potentiæ cognoſcitiuæ, & ideo non eſt par ratio. 7. *Obiectio dupliciter remouetur.*

Præter dicta circumferuntur alia nomina, quæ non tam ipſam potentiam intellectiuam, quàm actum aliquem, vel habitum eius ſignificant, quorum primum eſt *intelligentia*, quæ propriè actualem dicit operationem, qua rem ſimplici intuitu cognoſcimus, vnde ſimplex primarum veritatum cognitio *intelligentia* dicitur, cùm verò talem cognitionem ad alia cognoſcenda adhibemus, *diſcurſus* vocatur, ab aliis verò *attentio*; cùm autem circa aliquid inquirendum inſiſtimus, 8. *Alia intellectus nomina vlterius afferuntur.*

cogi

cogitatio nuncupatur, & in practicis *conſultatio*, A cùm cognitionem aſſequimur, nominatur *ſapientia*, vel *rectum iudicium*, cùm res cognitas diſponimus, vt aliis manifeſtemus, quædam *interior locutio* cenſetur, & per hæc pleraque nomina alia internoſcemus; vniuerſa enim exponere eſſet ſuperfluum.

3. *Duo alia tãdem exponuntur de quibus author 1. 2. tract. 3. diſp. 12. ſect. 1.*

Duo tamen non prætermittam, *ſynderesim*, & *conſcientiam*: *ſynderesis* nomen eſt non intellectus, ſed habitus in eo exiſtentis, facilémque reddit ad aſſentiendum principiis practicis, vnde Latinè ſonat conſeruationem, fortaſſe quia iudicio talis habitus plura ſunt conſeruanda, vel certè, quia illius munus eſt conſeruare in nobis officium rationalis naturæ. De hoc habitu, atque altero, B qui circa ſpeculatiua verſatur, intellectúſque principiorum dicitur, videantur dicta apud Ariſtotelem in poſterioribus. Iam conſcientia ſignificat habitum quendam dimanantem à ſynderesi immediatè, vel mediante iudicio alicuius concluſionis practicæ, eſt enim conſcientia quoddam actuale examen noſtrarum operationum, quo iudicamus illas malas, eſſe, aut bonas; ſi fortè iudicamus malas, è veſtigio ſequitur in voluntate remorſus, & triſtitia quædam, quæ *vermis* appellatur. Si autem nihil reprehenſibile in illis inuenimus, ſubſequitur quies quædam, & gaudium. Vnde 2. *Corinthiorum* 1. dicitur, *Gloria noſtra eſt teſtimonium conſcientiæ noſtræ.* Qua de cauſa Durãd. *in* 2. *diſt.* 9. *q.* 2. putauit *conſcientiam* eſſe habitum voluntatis, ſed minus verè, nam, vt ex ipſo nomine conſtat, conſcientia cognitionem ſignificat, id autem, quod in voluntate ſequitur, affectus eſt bonæ, vel malæ conſcientiæ. Solet etiam aliquando ſumi conſcientia pro ipſo habitu ſynderesis, quo ſenſu Damaſc. vocat noſtri intellectus lucem; Baſilius verò eſſe naturale iudicatorium, Hieronym. ſupra Ezechiel. appellat ſynderesim, prout hæc omnia refert S. Thomas 1. *p. q.* 79. *art.* 13. & optimè exponit.

ELENCHVS
CAPITVM LIBRI QVINTI.

CAP. I. *AN in quouis cognoſcente requiratur ſpecialis potentia appetitiua.*
II. *An obiectum appetibile debeat neceſſariò eſſe bonum aliquod.*
III. *An appetitio fiat à ſola potentia appetitiua, & quid per illam producatur.*
IV. *An in appetitu ſenſitiuo ſint plures potentiæ habentes plura obiecta.*
V. *Quot, & quales ſint actus appetitus ſenſitiui.*
VI. *An appetitus ſenſitiuus ſubdatur motioni partis rationalis.*
VII. *De obiecto, & actibus voluntatis.*
VIII. *An voluntas libera in omnibus ſuis actibus remittatur.*
IX. *Quæ ſit perfectior potentia, intellectúſne, an voluntas.*
X. *De potentia motiua localiter, ſítne actiua, & ab aliis animæ potentiis diſtincta.*

LIBER

LIBER QVINTVS

DE POTENTIA APPETENDI TAM IN communi, quàm in ſpeciali, ac loco mouendi.

1. QVINQVE diſtinxit Ariſtoteles in principio ſecundi libri de Anima potentiarum animæ genera, ex quibus tria ſunt à nobis explicata, ſcilicet potentiæ vegetatiuæ, ſenſitiuæ & intellectiuæ; ſupereſt, vt de potentiis appetitiuis dicamus, atque adeò de potentia motiua ſecundùm locum, quæ cum appetitiuis magnam affinitatem habet, de quibus idem Ariſtoteles indiſtinctè egit in reliqua parte tertij de Anima, methodicè verò D. Thomas 1. *p. à q.* 80. & vltrà, aliíque Scholaſtici Chriſtiani.

CAPVT I.

Vtrùm in qualibet cognoſcente ſit neceſſaria ſpecialis potentia appetitiua.

1. *Dubitandi ratio.* MAteriam hanc aggredimur à quæſtione an ſit, quoniam appetitus commune aliquid eſſe videtur animatis, & inanimis; vnaquæque enim res inclinationem aliquam vendicat; appetitus autem, & inclinatio non rarò confunduntur, & ideo non eſt cur hæc potentia ſpecialiter animantibus tribuatur. Vt ergo diuerſitatem appetituum breuiter explicemus, eſt notanda diſtinctio appetitus in naturalem, & elicitum, de quo diximus 1. *Phyſicorum, cap.* 8. *q.* 4. circa quartam materiæ proprietatem. Appetitus naturalis dicitur quælibet propenſio cuiuſuis rei in ſuum proprium bonum, quæ propenſio non eſt propriè appetitus, ſed metaphoricè, neque eſt ſpecialis potentia, neque fit per actionem ipſius appetentis, ſed eſt coaptatio naturalis quam quæque res habet cum ea, ad quam ordinatur, vnde talis appetitus non ſupponit cognitionem, nec fit ab ipſo appetente, ſed illi datur à natura, & ad proprium commodum tendit; quare appetitus naturales tot multiplicantur, quot ſunt diuerſæ inclinationes naturales: de hoc ergo appetitu diſputatio hoc loco ſuſcipitur.

Appetitus naturalis, & elicitus. Concinit. diſp. 1 metaph. ſect. 6. n. 30.

2. *1. Aſſertio, eiuſque ratio ex D. Thoma.* Prima concluſio. Præter appetitum naturalem eſt in re qualibet cognoſcente ſpecialis potentia animæ, per quam actu ſibi proprio vitaliter appetit. Hæc conſtat experientia, cuius rationem reddit optimè D. Thomas, quòd appetitus ſequatur formam, ideoque iuxta diuerſum modum, rationémque formæ, diuerſa ratio appetitus conſequatur. Vnde cùm inanimatæ res informantur ſolùm naturali forma, ſolam habent inclinationem naturalem, conſequentem naturalem formam; res autem cognoſcentes, cùm informentur etiam per cognitionem, etiam aliarum rerum formis intentionaliter ſuperiori quodam modo, fiúntque res ipſæ cognitæ vitaliter, & intentionaliter, ideo altiorem nactæ ſunt appetitum, hoc eſt, vitalem, qui conſequitur cognitionem. Quæ ratio aliis et- A iam modis exponitur; ac probatur ſecundò. Quia res cognoſcentes prius intendunt propria bona, quàm quærant, & exequantur media, quibus illa ſunt conſequuturæ; quo fit, vt in ſuis operibus cognitione ducantur: neceſſaria ergo eſt potentia ad appetenda bona, quæ intendunt conſequi, parum enim eſſet bona intenta cognoſci niſi etiam appeterentur. Quare ſi non daretur appetitus, conſecutio planè non daretur; appetitus enim cauſa eſt executionis, mediat ſiquidem inter cognitionem & executionem, cùm illam ſequatur, & hanc præcedat. Tertiò probatur. Res cognoſcentes apprehendunt quid nociuum ſit toti animali, ſingulíſque eius partibus, vt capiti, pedi, &c. ergo neceſſaria eſt vna potentia ſpecialis animæ, quæ hanc cognitionem ſequatur, ordinetúrque ad conſequendum bonum, & fugiendum malum totius, ac ſingularum partium, in quo differt appetitus naturalis ab appetitu elicitiuo, nam cùm B appetitus naturalis nihil aliud ſit, quàm res ipſa, vt inclinata, per ſe primò tantummodo ordinatur ad bonum particulare ſui: at appetitus elicitiuus ſpecialis potentia eſt reſpiciens bonum totius, & ſingularium partium; hac enim de cauſa animantibus communicatur non niſi ſecundùm gradum cognitionis eorum, vt videbimus, appetitus autem naturales tot multiplicantur, quot ſunt res appetitæ. Videatur Caiet. 1. *part. q.* 10. *art.* 3. Quartò probatur ex differentia inter res cognoſcentes, & non cognoſcentes, quòd hæ non ſe moueant propriè, ſed potiùs moueantur, vel ſaltem ferantur pondere quodam naturali ad perfectiones ſuas, quando illis carent: at verò res cognoſcentes ſe mouent non ſolùm ex pondere naturali, ſed cognitione. Ex qua oritur in eis pondus aliquod, ſeu appetitus, ratione cuius ad per- C fectiones non habitas ſponte mouentur. Confirmatur vltimò, quia in animali diuerſæ ſunt potentiæ, & inſtrumenta operationum; erit ergo neceſſaria vna potentia applicans reliquas ad operationes ſuas, & hæc eſt appetitus.

2. Ratio. *3. Ratio.* *4. Ratio.*

3. *Secunda aſſertio. Explicatur, & ſuadetur.* Secunda concluſio, quæ ex præcedente ſequitur, ſecundùm diuerſos gradus rerum cognoſcentium, ſunt etiam diuerſi gradus appetituum; vnde ſicut eſt duplex gradus cognoſcentium, ſcilicet, ſentientium, & intelligentium, ita duplex eſt appetitus, ſenſitiuus ſcilicet, & rationalis, materialis, & ſpiritualis. Concluſio eſt omnium Theologorum, & philoſophorum: etenim ſi cognitio radix eſt, & origo huius appetitus, ex diuerſo genere cognitionis diuerſum ſequitur genus appetitus. Quod vlteriùs oſtenditur, nam ap- D petitus ſequens cognitionem ſenſitiuam, nequaquam ſuperat talem gradum, vnde tantùm verſatur circa res ſingulares, ac materias concretas; appetitus autem conſequens intellectiuam cognitionem non debet eſſe ordinis inferioris, quàm ſit cognitio, ideóque verſari poteſt circa res ſpiritua-

rituales, & vniuerſales: ſunt ergo iſti duo appetitus diſtincti, quorum primus in brutis, ſecundus in Angelis, & vterque ſimul in homine reperitur; nã in ſolo homine inuenitur cognitio ſenſitiua ſimul atque intellectiua, & in qualibet vendicat complementum ei debitum, ſeu quicquid ex vi vtriuſque conſequitur. Vnde de fide etiam certum eſt dari in homine hos duos appetitus, quorũ repugnãtia deſcribitur ad Roman. 7. *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ*, &c. ad Gal. 5. *Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, ſpiritus autem aduerſus carnem, hæc enim inuicem aduerſantur.* Matth. 17. *Qui vult venire poſt me, abneget ſemetipſum*; alius enim eſt appetitus, qui abnegat, &

Item experientia. alius qui abnegatur. Et c. 26. *Spiritus quidẽ promptus eſt, caro autem infirma.* Eccleſiaſtici 2. *Nec prohibui cor meum, quin omni voluptate frueretur*; prohibere enim voluntatis eſt, voluptas verò appetitus ſenſitiui. Et c. 18. *Poſt concupiſcentias tuas ne eas.* Experientia quoque docet taliũ appetituum diſtinctionem, nam ſenſitiuo ſenſibilia proſequimur, rationali ſupernaturalia, & diuina. Notandum tamen, de fide non eſſe, hoſce appetitus realiter inter ſe, & ab anima diſtingui, hoc enim ad opiniones philoſophicas pertinet, ſed tantùm haberi certum eſſe in nobis potentias ad efficiendos actus vtriuſque appetitus, ſiue diſtinctæ ſint entitates, ſiue indiſtinctæ; eſſe tamen entitates diſtinctas multo verior eſt, ac fidei conformior ſententia.

4. *Obiect. contra 1. aſſert.* Sed arguet quis primò contra primam concluſionem. Si in omni natura cognoſcẽte datur appetitus elicitiuus, dabitur etiam in Deo, cùm ille ſit etiã cognoſcens. Conſequens falſum eſt, quoniam appetere indigentis eſt, & carentis bono, quod appetit, vnde appetitio imperfectionem

Contra ſecundam. ſupponit. Circa ſecundam concluſionem etiam arguitur, quoniam ſuperfluè ponitur in homine duplex appetitus, cùm vnus ſit ſatis ad omnia illa, pro quibus diximus neceſſarium eſſe appeti-

Ad 1. tum. Ad primum reſpondetur appetitum, vt ſic, videri quidem ſignificare deſiderium de bono nõ poſſeſſo, huiuſmodíque appetitũ non eſſe in Deo, maximè quantum ad proprium ſibi bonũ, quantum autem ad bona noſtra, ſolere illi tribui deſiderium, ſed metaphoricè magis, quam propriè. Nunc verò appetitum non ſumimus eo modo, ſed vt ſignificat virtutem amandi vitaliter bonũ aliquod: talis porrò virtus in Deo eſt, non à ſua eſſentia diſtincta, ſed ipſamet eſſentia, quatenus ſeipſam amat, & in propriis gaudet bonis, ex quo

Ad 2. etiam creaturas amat. Ad ſecundum negatur eſſe ſuperfluum duplicem aſtruere appetitum in nobis, cùm debitus ſit naturæ noſtræ, quæ ſuperiora, & inferiora in ſe quodammodo complectitur, ſicut etiam ſuperfluum non eſt habere duplicem cognitionem, intellectiuam ſcilicet, & ſenſitiuam, quia ſenſitiua intellectiuæ deſeruit; ac ſimiliter appetitus ſenſitiuus rationali, vt vehementiùs afficiatur, quòd ſi illi cõtrariatur, id quoque vſui eſt, in exercitium videlicet, & meritum, eſt quoque vtilis, vt proſpiciat bonis corporis tãquam illi maximè connaturalibus, voluntas verò quando oportet hunc refrænat, & dirigit.

CAPVT II.

Vtrùm obiectum appetibile debeat neceſſariò eſſe bonum aliquod.

1. *Negantis partis arg. cum probatione quintuplici.* PRo negatiua parte arguitur primò. Obiectum potentiæ eſt circa quod potentia elicit actus,

A ſed appetitus non tantùm elicit actus circa bonum, ſed etiam circa malum; ergo non bonum, ſed aliquid abſtrahens à malo, & bono, eſt obiectum appetitus. Minor patet primò in actu odij, qui verſatur circa malum, vt malum eſt. Secundò in actu deſiderij; quo alteri malum, vt malum eſt, ſimiliter expe itur. Tertiò damnati quædam volunt ea ſolùm ratione, quia contra diuinam volũtatem militant, quæ eſt ſumma peruerſitas, ac ratio mali. Quartò voluntas ad experiendam ſaltem libertatem ſuam expetere malum poteſt ſub ratione mali. Quintò damnati maximè vellent non eſſe, atqui non eſſe merum malum eſt: ergo, &c. Secundò principaliter arguitur. Appetitus re- *2. Argum.* ſpuere valet bonum ſibi propoſitum, vt patet ex-

B perientia maximè in libero appetitu: poteſt ergo appetere malum oppoſitum ſibi. Tertiò: po- *Tertium.* teſt quiſpiam etiam efficaciter appetere non eſſe, vt patet de homine ſe occidente, at verò in non eſſe nulla poteſt inueniri ratio boni, cùm bonum ipſum eſſe præſupponat. Quartò, appetitus poteſt *Quartum.* ferri circa impoſſibilia, ſed in impoſſibili nulla eſt ratio boni: ergo, &c.

In hac quæſtione opinio Nominalium fuit, *2. Opinatio Ochami & aliorum.* appetitum poſſe ferri in malum ſub ratione mali appetendo illud, quanuis ſpecialiter loquantur de voluntate. Ita Ocham *in 3. diſt. 13. dub. 3.* Gabr. *in 2. d. 6. q. 1. art. 3. dub. 20.* Scot. verò *in 1. diſtinct. 1. q. 4.* credit non ſatis probari à Theologis voluntatem non niſi bonum velle poſſe, & *in 2. diſt. 6. quæſt. 2.* ſentit Angelos potuiſſe appetere æqualitatem diuinam, quanuis iudicarent eam ſibi eſſe

C impoſſibilem, & *diſtinct. 43. quæſt. 3.* opinatur peccare ex malitia, nihil eſſe aliud, quàm velle malum, quia malum.

Sit tamen concluſio prima. Obiectum adæ- *3.* quatum appetitus eſt bonum, vel aliqua boni ratio. *1. Concluſ probatur ex Ariſtot.* Hæc habetur ex Ariſtotele *in principio Ethicorum.* Vnde *in 3. lib. cap. 1.* illud celebre pronuntiat, quòd omnis prauus ſit ignorans, eo quòd malum admittat ſub ratione boni, & *lib. 5. cap. 8.* amabile quidem eſſe bonum, vnicuique autem proprium; & Seneca *lib. 4. de beneficiis cap. 17.* ſcribit, neminem vſpiam adeò à lege naturali diſcedere, vt animi cauſa malus ſit. D. etiam Dionyſius de diuinis nominibus, cap. 4. & 6. *Nemo*, inquit, *malum aſpiciens operatur*, ſub-

D ſcribit D. Thom. 1. 2. *quæſt. 8. art. 1.* & videtur communis animi conceptio, ac primum principium in morali philoſophia, nam bonum, & appetibile idem ſunt, tantundémque res habent de appetibilitate, ac de bonitate. Hinc prima principia practica extant, *omne malum eſſe fugiendum, & omne bonum eſſe proſequendum.* Ratione ar- *Probatur item ratione. Primò.* guitur: nam impoſſibile eſt appetitum naturalem ad malum dari ſub ratione mali, quia ſemper datur ad perfectionem ſuppoſiti, atque appetitus elicitiuus datus eſt animantibus ad appetendum modo perfectiori: ergo impoſſibile eſt, quòd feratur in malum ſub ratione mali, ſed tantùm ad perfectionem ſuppoſiti; alioquin res cogno-

E ſcentes eſſent hac in parte deterioris conditionis, quàm inanimes, quæ ſuapte natura in bonum feruntur. Secundò arguitur inductione. Namque *Secundò.* de appetitu ſenſitiuo notum eſt ſemper tendere in perfectionem ſuppoſiti; ac de eo quidem id omnes admittunt, quia cùm naturaliter operetur, ſemper fertur ex inclinatione naturali, quæ cùm data ſit ab authore Deo qui ſummè bonus eſt, nõ ad malum eſſe poteſt, ſed ad bonum ſub ratione boni. De voluntate autẽ idem probatur, ea enim agit ex natiua propenſione, atque vniuerſali ad

bonum; quando verò fertur ad malũ, ideo fertur, A quia rationẽ boni applicat ad particulare, in quo apparet ratio boni, cùm verè ibi nõ exiſtat; procedit ergo etiã tunc ſub ratione boni; vnde illud,

Iuuen. *Quiſquis amat Thaidem, Thaidẽ putat eſſe Dianã.*

Tertiò arguitur experientia; experimur enim à nobis ſemper aliquã rationẽ boni quæri in opere quouis, imò & in perditis hominibus deprehẽdimus eos mala patrare propter bonum aliquod. *Quintò.* Quartò quod quis appetit, illud quærit, & illo inuento quieſcit, ac delectatur: nemo autem quærit malum, vt ſic, vel acquiſito malo conquieſcit, aut delectatur: nõ ergo illud valet appetere ſub ratione mali. B Cõfirmatur; quia malũ ex ſe fugat appetitũ, nec in ſe habet, cur appetatur, omniaque naturaliter vitant ſibi malũ. Denique nemo poteſt appetere nõ eſſe beatum; hoc verò non poteſt, niſi quia malum eſt, beatum non eſſe; quare, &c.

4. *Notatio 1. per explicando concluſ.* Notandũ circa concluſionem, quòd non ſimpliciter dixerimus adæquatũ obiectum appetitus eſſe bonũ, ſiquidẽ potentia appetitiua verſari poteſt circa malum, odio habendo illud, vt primum argumentum probat; potentia tamen appetitiua aliter verſatur circa bonum, quàm circa malum: circa bonum quidem appetendo, & inclinando in illud, circa malum autem reiiciendo; quia verò actus poſterior fundatur in priore (nam ideo odio habetur malũ, quia contrariatur bono, vnde actus C odij quaſi per accidens conſequitur) ideo obiectũ ſimpliciter adæquatum potentiæ appetitiuæ, vt proſequutiuæ cenſetur bonum. *Notatio 2.* Notandũ eſt ſecundò non eſſe ſenſum concluſiònis potentiam appetitiuã habere pro obiecto bonũ ſub abſoluta ratione boni, hoc enim proprium eſt voluntatis, vt infrà dicetur: ſenſus ergo eſt omnem potẽtiam appetitiuam habere pro obiecto formali rationem boni communis, vel particularis; ad hoc enim tendunt rationes factæ ſi perpendantur.

5. *Ad 1. in n. 1. eiuſque probationes quinque.* Ad argumentũ primum initio capitis reſpondendũ negando maiorẽ, prima verò minoris probatio expedita eſt. Ad ſecundã dicito impoſſibile eſſe velle malum alteri, niſi in obiecto, vel in actu reperiatur aliqua ratio boni; ſic Deus vult malum D pœnæ iniuſtis, quia in tali actu reperitur bonum iuſtitiæ, & ita de ſimilibus. Ad tertiam, eſſe contra voluntatem Dei; ratio quidem formalis eſt mali inhoneſti, id tamen malum appetit damnatus veſtitum velamine vindictæ, quam ſumere conatur de Deo; quia verò in hoc explet appetitum, quem de malo diuino elicit, ideo ibi inuenit aliquã boni rationem. Ad quartam reſpõdetur id falſum eſſe, & impoſſibile, cùm voluntas ferri nequeat extra ſuũ obiectũ, imò in illo actu cernitur quædam implicatio, cùm experientia libertatis quoddam ſit bonũ: qua ergo ratione in argumento ſu- *Conſimne Author diſput. 13. metaphyſ. ſect. 6. num. 19.* mitur velle appeti tunc poſſe malum ſub ratione mali? Quinta probatio petit difficultatem non leuem, an ſcilicet poſſit quiſpiam appetere non eſſe ſimpliciter; & quoniã quæſtio huius loci non eſt, E dico breuiter partem affirmantem videri probabiliorem, ſic damnati potius vellent nõ eſſe, quàm tales eſſe; tunc tamen ipſum nõ eſſe ſub ratione boni haud dubiè appetitur, ſcilicet tanquam cõducens ad partem ſaltem beatitudinis habendam, carentiam videlicet miſeriæ, quando alterã, quæ eſt boni poſſeſſio, nequeunt adipiſci; carere autem miſeria nõ datur dũ exiſtunt, ideoque nõ eſſe volunt, vt malũ illud fugiant. Vrgebit aliquis. Qui vult non eſſe, vult etiam non eſſe beatus, nam qui tollit fundamentum, tollit ædificium. Reſpõdetur negando damnatum velle ſimpliciter non eſſe, ſed ſuppoſito ſtatu miſeriæ, ac itẽ ſuppoſito, quòd aliter nequeat illum euadere, vnde nequaquã appetit non eſſe beatus, ſed permittit tãtummodo, cùm aliter nõ poſſit vltimam effugere miſeriam, ac velit, nolit, nunquam beatus euadet.

Iam ad ſecundũ principale argumentũ reſpondetur voluntatẽ non poſſe reſpicere poſitiuè bonum aliquod, niſi in quantum in illo excogitatur aliqua mali ratio. 6. *Ad 2. principale arg. in eodem num. 1.* Ad tertium ſimilis datur reſpõſio, nõ enim appetitur deſtructio ipſius exiſtẽtiæ, niſi in dicta mali alicuius carẽtia. *Ad 3.* *Ad 4.* Ad quartum dic impoſſibilia putata poſſibilia poſſe appeti, quia apprehenduntur ſub ratione boni, impoſſibilia verò cognita, vt impoſſibilia appeti non poſſe, niſi fortè voluntate conditionali, *ſi fierent poſſibilia*, tũc autem ſicut conditionaliter appetuntur, ita etiam illis apponitur aliqua boni conditio. *Videndus Author lib. 7. de Angelis c. 12. à num. 14.*

7. *Quæſtiuncula expeditur per duas concluſ.* Quæres tamen vtrùm bonũ appetibile debeat neceſſariò eſſe bonũ ipſiuſmet appetentis, ait nãque Ariſtoteles ſuprà citatus amabile eſſe bonũ, vnicuique tamẽ propriũ. Pro quo ſit ſecunda cõcluſio. Impoſſibile eſt appeti, quod non reſpiciat bonũ proprium ipſius appetentis, vel illud includat aliquo modo. Colligitur concluſio ex relato Ariſtotele, videtúrque ſatis experientia nota. *Eius ratio.* Et ratione explicatur in hunc modũ. Quod appetimus vel eſt bonũ proprium, vel alterius, ſi propriũ habetur inſtitutum. Alterius autem bonum non appetimus, niſi vel quia in actu appetendi rationem aliquam boni proprij inuenimus, vel certè quia, cui tale bonum appetimus, aliquo modo ad nos pertinet, ſiue vnus nobiſcum eſt aliqualiter. Nam aut creatura eſt, aut creator; ſi creator, eatenus illi bonum volumus, quatenus ipſe Deus eſt vniuerſale bonum rerum omniũ, atque adeò noſtrum. Et hac de cauſa charitas magis Deum amat, quàm amantẽ, quia in Deo includitur bonũ ipſius amantis tanquam in fonte, atque origine; ſi verò eſt creatura, volumus illi bonum, vel quia amicus eſt, vel quia propinquus, vel quia homo, in quo bonitatem noſtræ naturæ conſideramus; quòd ſi non ſit creatura rationalis, bonũ ei optamus, vel quia ad nos attinet, vel quia aliqualiter in natura eſt nobis ſimilis; vnde D. Thomas 1.2.*q*.27.*a*.3. reſoluit ſimilitudinem cauſam eſſe amoris, vt etiam Plato dixerat, & indicatur ſatis *Eccleſiaſtici* 13. quia nimirum ſimilitudo efficit, vt bonũ alterius mihi ſimilis apprehendatur tanquam meum, & *in eadẽ quæſtione, a. 1. q. 26.* docet in tantum eſſe aliquid bonum, & appetibile, in quantum eſt proportionatum bonum amantis. Horum cauſa inde ſumitur, quia licèt ratio boni non reſpiciat hunc vel illum, tamen ratio appetibilis ab hoc vel illo includit, quòd bonum eius ſit, nam appetitus eſt inclinatio quædam ad propriam perfectionem tendens, neque hoc deſtruit communem diuiſionem amoris in amicitiam, ſeu beneuolentiam, & concupiſcentiam, vt alibi tractatur.

CAPVT II.

Vtrùm actus appetendi fiat à ſola potentia appetitiua, & quidnam per illum producatur.

1. POſtquam dictũ eſt de obiecto potentiæ appetitiuæ, dicẽdum ſequitur de illius actu, de cuius ſubſtantia, & quidditate eodem modo ſentiẽdum eſt, ac de actu potentiæ cognoſcitiuæ; argumenta enim quibus *lib. 3. cap. 3.* confirmauimus actus eſſe qualitates à potentia diſtinctas, idem conuincunt in præſenti: quare hoc ſuppoſito, dicendum eſt de principio, & termino iſtius actus.

De

1\. *Præſentis capitis punctum de quo duæ opiniones abſurdæ.*

De principio ergo elicitiuo variæ fuerunt ſententiæ, quidam cenſuerunt huiuſmodi actum fieri ab obiecto appetibili apprehenſo; recipi verò in potentia appetitiua, quam merè paſſiuam eſſe credunt. Alij voluerunt fieri à quadam potentia appetitiua merè actiua, recipi verò in appetitiua, quã merè paſſiuã eſſe ponebant; hæc tamen impoſſibilia ſunt, vt ſatis in ſimili eſt oſtenſum *in citato lib.* 3. de potentiis cognoſcentibus in communi, eſt enim actus amãdi vitalis, & immanens, qui neceſſariò fieri debet ab ipſa potentia, in qua recipitur.

2\. *Opinio alia, variique modi illius.*

His ergo omiſſis, ac poſito potentiã appetitiuã effectiuè efficere ſuum actũ, difficultas eſt, an ſola illa actiuè ad ipſum concurrat? Multi opinãtur obiectum habere efficiẽtiam ſimul cum potentia. Gregor. *in* 2. *diſt.* 35. *q.* 1. *&* 2. Gabr. *q.* 1. *dubio* 3. Palud. *in* 4. *diſt.* 43. Henricus *quodlib.* 3. qui tamen in modo opinandi varij ſunt. Eorum enim quidam vniuerſaliter aſſerunt; alij verò limitant, ad actus quidem neceſſarios concurrere obiectum effectiuè, non tamen ad liberos. Alij obiectum apprehẽſum concurrere effectiuè ſub ratione apprehenſi; alij apprehenſionem ipſam; Caietan. verò 1. *p.q.* 80. *ar.* 2. *& in* 1. 2. ſæpiſſimè inculcat obiectũ appetibile non concurrere effectiuè ad ſubſtantiam actus appetẽdi, concurrere tamen effectiuè ad ſpecificationem eius. Pro reſolutione ergo notandũ

Notatio pro reſolutione.

actus humanos eſſe poſſe elicitos, & imperatos ſimul, vt actus videndi elicitus eſt à potentia viſiua, à qua immediatè, & phyſicè exercetur; & in vniuerſum actus vocantur eliciti reſpectu ſimilis potentiæ; at imperati reſpectu ſuperioris potentiæ, à qua moraliter originantur, tanquam ab applicante, ſeu conſentiente: hîc ergo non quærimus principium efficiens hoc ſecundo modo, imperans ſcilicet actum appetendi, hoc enim ſpectat potiùs ad philoſophiam moralem, quamuis aliquid attingemus in ſequentibus: inueſtigamus ergo principium elicitiuum actus appetendi, ſicut tractauimus circa actum cognoſcendi *in lib.* 3.

3\. *Vera concluſio.*

Hoc ſuppoſito ſit noſtra concluſio. Potentia appetitiua abſque efficientia appetibilis cogniti elicit actum ſuum. Eſt ſententia D. Thomæ 1. *p.q.* 82. *ar.* 4. *& de veritate q.* 22. *art.* 11. Idem habet Scot. *in* 2. *diſt.* 25. *q.* 1. Capreol. *in* 2. *diſt.* 24. *&* 25. Ferrar. 1. *contra, c.* 44. Ad probandam autem concluſionẽ recolenda eſt diſtinctio illa de actu quoad exercitium, & quoad ſpecificationem obiecti. Effectiuus igitur concurſus obiecti ad exercitium altero è duobus modis explicari poteſt. Primò ſi fingamus obiectum producere aliquid in potentia, quo ipſa iam inſtructa per ſeſe exeat in actum; ſic obiectũ viſibile efficit, vt potentia vidẽdi exeat in actum, producendo ſolum ſpeciem in illa, vt de cætero per ſeipſam in viſionem prorumpat. Secundò, vt obiectum per ſe quoque ad ſubſtantiam ipſam actus concurrat, vt ſenſit Caiet. Primum admitti non poteſt; nam conſtat apertè obiectum appetibile non poſſe talem efficientiam ſortiri, ac præcipuè circa voluntatem, quæ liberè ſe mouet in actũ, nec niſi à ſolo Deo illo modo moueri poteſt effectiuè. Ac præterea arguitur in hunc modum primò. Si obiectum cognitum ita moueret appetitum, vel moueret efficiendo in appetitu formam aliquam, per quam in actu primo conſtitueretur, quo ſanè pacto obiectum potentiæ cognoſcitiuæ ipsã mouet; vel mouetur nihil omnino producẽdo, ſed quaſi trahendo, impellendóve potentiam ad actum ſecundum. Priùs illud dici nullo modo poteſt, tum quia potentia appetitiua ex ſe eſt primo conſtituta, vt notat D. Th. 1. *p.q.* 27. *a* 4. Nimirum quia appetitio quædam eſt vitalis, & actualis

Concurſus effectiuus duplici modo excogitatur.

Excluditur primus modus concurſus.

A inclinatio ad obiectum; potentia autem appetitiua de ſe inclinatur ad bonum, proindéque nulla eget forma, per quam in actu primo conſtituatur, niſi fortè habitu, nõ ſimpliciter, ſed ad meliùs operandũ; tum quia ſi obiectum quippiam in potentia efficeret, fortaſſe aliquam ſimilitudinẽ ſui, quid enim aliud efficiatur? at ſimilitudo quæcunque illa fingatur, impertinens eſſet, quoniam appetitio nõ per aſſimilationẽ efficitur, ſed per propẽſionem in rem amatam. Poſterius quoque dici non poteſt, cum tractio illa, ſiue impulſo potentiæ ab obiecto facta nõ niſi obiectiua dici, aut concipi valeat, in quo certè nulla inuoluitur efficientia, præterquam quod iam aliàs potentia haberet ſe merè paſſiuè, & ab obiecto actum reciperet, quod

B improbatũ eſt; primus ergo modus efficiendi actũ quoad exercitium ſufficienter excluditur.

Alter quoque Caietani modus, quòd obiectũ per ſe, ac proximè concurrat effectiuè ad ſubſtantiam actus, falſus eſt. Primò; quia id tantùm concurrit effectiuè ad actum alicuius potentiæ, quod illam in actu primo ad agẽdum conſtituit, ſed potentia appetitiua ex ſe eſt conſtituta in actu primo, & non per obiectum, vt ex D. Thom. adduximus: ergo illa efficit actum ſuum abſque obiecto. Quòd ſi reſpondeas potentiam appetitiuã, & obiectum non concurrere quidem tanquam potentiã, & formam actuãtem, ſed tanquam duo partialia agentia; id in primis ſine ratione fingitur, quia cùm appetitus ipſe ex ſe habeat ſufficiẽtem incli-

4\. *Excluditur* 2. *modus.*

C nationem ad obiectum, ex ſe eſt ſufficiens elicere proprium actum; ſuperfluè ergo fingitur efficiẽtia in obiecto. Deinde induci videtur quippiã impoſſibile; cùm enim appetitio ſit vitalis, elici aliter nõ poteſt, quã à potẽtia cuius eſt actus, quòd ſi cauſa alia concurreret, non alia ſanè foret, quã præuius cognitionis actus, in quo etiam vitalitas ineſt; appetitus autem, ſicut non poteſt vti obiecto cognito, ita neque ipſa formali eius apprehẽſione, cùm in alia potentia exiſtat; nihil ergo horum concurrit effectiuè ad ſubſtantiam actus appetendi.

5\. *Impugnatur efficientia obiecti quoad ſpeciem actus.*

Ex his verò excluditur membrum aliud initio numeri tertij adductũ de ſpecificatione actus. Atque ante omnia rogo ex Caietano, quidnam ſibi velit obiectum efficere actum quoad ſpecificatio-

D nem, & non quoad exercitium? Nam vel ſic intelligit, vt obiectum quidem non efficiat, vt in actũ exeat potentia, ſed per ſe ipſa exiens, illud quoque exire faciat in actum certæ cuiuſdam ſpeciei. Vel ſic intelligit, vt obiectum cauſet in actu vltimam eius differentiam, non efficiendo rationem genericam, neque reliquam ſubſtantiam actus: hoc ſecundum inauditum eſt, quòd ſcilicet cauſa aliqua efficiat vltimam differentiam ſui effectus, non autẽ gradus ſuperiores: cũ vniuerſa hæc vna ſit entitas, & quod phyſicè cauſat rei entitatẽ, nõ poſſit nõ cauſare quæ ſunt de eſſentia illius, & è cõtra, ſi vel vnum gradum non efficit, nullum efficiat. Præterea contra hoc idem procedunt argumenta facta; quia actus appetendi etiam prout in tali ſpecie conſtituitur, eſt actio vitæ, reſpectu cuius

E potentia de ſe conſtituta eſt in actu primo. Denique quia res ab eo fit effectiuè in tali ſpecie, à quo recipit ſubſtantiam ſuam, vt patet in homine, & inductiuè in reliquis omnib. naturæ effectis; obiectum autem efficienter non concurrit ad ſubſtãtiam actus: ergo neque ad ſpecificationem. Iã verò primum, ſi non de efficientia propria, ſed de metaphorica procedat, vt nimirũ obiectum præſens ad ſeipſũ in certa ſpecie conſtitutũ moueat alliciãtque appetitũ, quia ad actũ mouet circa ipsũ, id quidem verũ eſt, ſed nõ obſtat concluſioni. Quòd ſi

ſi de propria procedat efficientia,non poteſt eſſe verum,quia nihil aſſignari poteſt,quod obiectum valeat efficere:non actum primum,non ſecundũ, non denique ſpecificã eius differentiam,vt oſtenſum eſt:quare,&c.

6. *Extenſio prædictæ impugnationis.*

Atque hæ rationes concludunt tam de actibus liberis,quàm de naturalibus , & in his quodammodo vrgent magis , quia ad illos eſt potentia magis propenſa; quodammodo verò magis in liberis,quia circa illos habet dominium ipſa potẽtia , ideóque effici nequeunt ab extrinſeco principio ; procedunt autẽ dictæ rationes tam de obiecto apprehenſo,quàm de apprehenſione,vt patet ex dictis. Et confirmatur ampliùs primò.Obiectum appetibile abſtrahit ab efficientia; non ergo poteſt efficere. Secundò,ſi efficeret,nõ diſtingueretur iam concurſus cauſæ formalis ab efficienti. Tertiò,appetitio eſt quaſi motio quædã in appetibile tanquam in terminum , terminus autẽ ſpecificat motum; non verò efficit. De apprehenſione quoque ſunt argumenta. Vnum eſt , quia actus potentiæ vitalis actum alterius non efficit. Alterum , quia apprehenſio eſt conditio obiecti tantùm requiſita,& applicans illud potentiæ;non ergo efficit actum ipſius potentiæ.

7. Sed contra concluſionem ſunt argumẽta, quæ opinionibus initio poſitis fauent,& quidem priores duæ, quas vt improbabiles reliquimus *in n.*1. fundabantur in proloquio illo , *Nihil poteſt ſe de potentia in actum reducere*, quod ſæpe expoſitũ eſt, & ſolutum argumentum:opinio verò vlteriùs allata *in n.*2. tribuénſque obiecto , vel eius apprehenſioni efficientiam nititur primò.

Argumentum 1. pro opinione in n. 2.

Quòd apprehenſio illa ſimpliciter neceſſaria ſit ad appetẽdũ, atque adeò aliquo modo efficiat actum.

Secundò.

Secũdò, quia ſi dicamus appetitum moueri ad præſentiam appetibilis, eadem ratione dici poterit de intellectu , déque aliis potentiis , quòd ſe moueant ad præſentiam obiectorum, nullóque modo moueri ab illis effectiuè.

Tertiò.

Tertiò obiectum præſens magis excitat appetitum, quàm abſens; ergo aliquid efficit, aliàs non eſſet cur magis mouere diceretur.

Quartò.

Quartò poteſt argui;quoniam in voluntate dantur actus tum circa finem, tum circa media;atqui actus circa finem cauſat actum circa media;ergo nõ ſola voluntas efficit omnes actus ſuos.

Quintò.

Quintò arguit Caiet. Quoniam verbũ diuinum , quod eſt conceptus Patris , concurrit per modum efficientis ad productionem amoris,ſeu Spiritus ſancti,producit enim illum , vt verum ipſius principium , licèt efficiens cauſa propriè non ſit : ergo etiam in nobis verbum conceptum concurrit effectiuè producendo amorem , ſolúmque intereſt, quòd ſit accidens,diuinum verò realis ſubſtantia, quod certè diſcrimen non variat modum cõcurſus, ſed tantùm rei productæ rationem.

Sextò.

Sextò,fauet huic opinioni Ariſtoteles 12.*Metaph.text.*36. vbi reducit omnes cauſas mouentes ad primũ appetibile; reductio verò ad cauſam efficientem eſſe debet,aliàs æquiuocatio committeretur in argumento, quo loco Auerroes commentatur balneũ in anima cauſare deſiderium, ac D.Auguſt. etiam 15.*de Trinitate, cap.*23. docet amorem procedere à ſcientia,& *cap.*26. amorẽ procedere de *gignente, & de genita notione , tanquam de parente , ac prole.* D.Thomas 1.*p.q.*14.*a.*5.*&* 3.*&* 1.*contra gentes, cap.*49.*&* 1. 2.*q.*1.*art.* 3. ſcribit actionem ſumere ſpeciem à forma,quæ eſt principiũ agendi, ideóque actiones voluntatis ſpecificari à fine ; ſentit ergo finem eſſe principium agendi in voluntate, & 1.*p.q.*80.*art.*2.docet appetitũ eſſe potentiã paſſiuã,quia mouetur ab appetibili,quod Ariſtoteles A dixerat *lib.*3. *de Anima,cap.*7. idem ſumitur ex 1.2. *q.*9.*art.*1.*& q.*22.*art.*3.*ad* 2.*& quæſt.*30. *art.*2.

Ad primum occurrunt quidam, apprehenſionem obiecti non eſſe ſimpliciter neceſſariam ad appetendum , hoc tamen falſum eſt,cùm primum principium ſit, *Nihil eſſe volitum, quin præcognitum:* ac ſuprà oſtendimus appetitum elicitum oriri ex cognitione; vnde appetitus,qui cognitionem non ſupponit,quodammodo mortuus eſt,non elicitus & vitalis,de quo nunc loquimur. 8.

Ad 1. reſponſio quorundam non placet.

De hoc principio in diſput.23. metaph.ſect. 7. & lib. 2. de Orat. ment. cap. 13.

Melior reſponſio.

Admitto igitur apprehenſionem requiri, non vt efficientem cauſam, ſed vt applicationem obiecti , bonum enim mouet quidem appetitum , debet tamen ei applicari per cognitionem , ob ídque D. Thom. 1.*p.q.* 82.*artic.*4. dixit intellectum mouere voluntatem B proponendo obiectum.Apprehenſio itaque obiecti tantùm concurrit ad amorem, vt cauſa per accidens loquendo phyſicè.Eſtque nihilominus neceſſaria; quæ duo certè non repugnant,in quo falluntur non pauci reprehendentes Capreolum *in diſt.*25.*q.*1.*ad* 1.Henric. contra tertiam concluſionem,quòd dicat apprehenſionem obiecti requiri per accidens ad actum appetitus , non enim vſurpat *per accidens*,quòd neceſſariam non putet, ſed quòd non per ſe influat in actionem appetitus.

Capreol. immeritò carpitur.

Ex quo obiter colligitur, quæ coniunctio neceſſaria ſit inter appetibile,& appetitum,vt ſequatur operatio , cui rei ſimilem tractauimus *lib.* 3. *c.*1. oportet enim vt vitaliter vniantur in eadem anima ; in quo differt à cognoſcitiua potentia, quæ vnionem obiecti cum potentia poſtulat, C appetitiua autem poſtulat tantùm ſui obiecti vnionẽ cum alia potentia cognoſcitiua , eiuſdem licèt animæ.

Ad 2.

Ad ſecundùm reſpondetur terminationem potẽtiæ ad hunc,vel illum actum non ſat eſſe,vt obiectum effectiuè concurrat ,ſed verò in potentiis cognoſcẽtibus potiſſimam rationem ſumi ex modo operandi earum , videlicet aſſimilando, vnde maior in eis indeterminatio cernitur , quia de ſe omni actuali principio carent per quod aſſimilentur,appetitus verò eo modo non operatur,ſed inclinãdo in obiectum, cúmque de ſe ſit inclinatio, & pondus ſaltem in actu primo,actiuitate obiecti minimè eget.

Ad 3.

Ad tertium dices,obiectum præſens magis excitare appetitum,quia clariùs, & fortiùs apprehẽditur,atque adeò meliùs applicatur appetitui,magiſque mouet illum.

Ad 4.

Ad quartum totum D admitto,quod nimirum voluntas ex intẽtione finis determinetur ad electionem mediorum, ſicut intellectus ex aſſenſu principiorum ad aſſenſum concluſionum determinatur,id tamen contra cõcluſionem nõ militat, in qua tantùm excludimus efficientiam obiecti , vel alterius potentiæ ab appetitu. Non negamus verò, quin poſſit voluntas, vno actu medio, alium efficere.

Ad 5.

Quintum argumentum ad rem non facit,nam verbum diuinum intelligens eſt, atque amãs, ideóque potuit amorem producere,verbum autem noſtrum,cùm non amet,amorem non producit.

Ad 6.

Ad vltimum reſpondetur Ariſtotelem illo loco docere primum mouens mouere, vt primum appetibile; ne aliàs E moueret propter finem alium,ſicque apertè loqui de cauſalitate finali ; Auerroes verò agit de motione metaphorica,de qua etiam interpretandus erit D. Thomas vbicunque de eo tractat,quando autem finem vocat principium actionis, intelligit moraliter,non phyſicè:ſimiliter appetitus potentia paſſiua dicitur , metaphoricè, ſicut motio finis metaphorica eſt, & hæc de principio actus appetitus. Quod erat primum punctum initio propoſitum.

9. De termino verò appetitus , quod erat ſecundum punctum,authores diſſentiunt,Scotus enim

in

a Huius capitis punctum, de quo variant authores.

in 1. diſtinct. 6. & 10. & ibidem Gregor. & Durand. negant per actum voluntatis terminum produci, quod videtur ſentire D. Thom. *de veritate, quæſt. 4. artic. 2. ad 7.* Capreolus tamen *in 1. diſt. 10. quæſt. 1.* Caietan. 1. *part. q. 27. art. 3.* Ferrar. 4. *contra, cap. 19.* aiunt per actum appetitus produci nonnihil, inſinuantque eſſe realiter diſtinctum ab actu ipſo.

Facilis reſolutio de qua videdus author diſp. 48. Metaph. ſect. 2.

Reſolutio tamen apud nos facilis eſt ex ſuprà dictis *libr. 3. cap. 5.* certum enim iudico in actu appetitus reperiri aliquid per modum operationis, & aliquid per modum operati, atque terminum, & viam in tali actu modaliter ſolùm diſtingui. Quæ eſt opinio Diui Thomæ 1. *part. quæſt. 27 artic. 3.* & clariùs *quæſt. 37. artic. 1.* Ratio communis eſt, quia vbi qualitas datur nouè producta, productio illius debet exiſtere, actus autem appetitus qualitas quædam eſt; porrò autem aſtruere in appetitu qualitatem productam per actionem ab illo realiter diſtinctam, mihi non probatur, quia ſine vlla neceſſitate, & ratione aſtruitur; quod ergo appetitu producitur, ipſe eſt actus, quo amat, quíque pondus quoddam eſt in rem amatam, iuxta illud ex Auguſtino vulgatum, *Amor meus pondus meum, illo feror, quocunque feror.* Qua etiam de cauſa dicitur amans eſſe in re amata, & quidam alius inuexit animam eſſe potius, vbi amat, quàm vbi animat; & Matth. 5. *vbi eſt theſaurus tuus, ibi & cor tuum.* Atque de actu appetitus hæc dicta ſint, de potentia verò ipſa iã in principio loquuti fuimus.

CAPVT IV.

Vtrùm in appetitu ſenſitiuo ſint plures potentiæ habentes obiecta diuerſa.

Acceptiones appetitus.

DVos diſtinximus appetitus ſuprà, rationalẽ, & ſenſitiuum; poſtquam ergo dictum eſt in communi de appetitu, partes illius ſubiectiuæ ſequuntur explicandæ. Ac primò de appetitu ſenſitiuo tanquam nobis notiori agendum, qui ſenſualitas quoque dici ſolet, quanuis ſub hac voce in malam ferè partem ſumatur, vt nimirum ſignificat ipſum appetitum, quatenus contra rationem inſurgit, & illam præuenit. Vnde Auguſtinus 12. *de Trinit. cap. 3.* ſenſualitatem ſerpenti comparat, quia ſuggeſtione allicit rationem. Eáque de cauſa talem motum ſequentes, ſenſuales vocamus; certa tamen res eſt ſenſualitatem non eſſe diſtinctam potentiam ab appetitu ſenſitiuo; quare perinde erit de ſenſualitate, ac de appetitu ſenſitiuo diſputare. Primò ergo quærimus de vulgari diſtinctione appetitus ſenſitiui in concupiſcibilem, & iraſcibilem.

1. *Quorundam opinio exponitur.*

In qua quæſtione eſt antiqua ſententia diſtinguens appetitum ſenſitiuum in duas potentias, quarum alia concupiſcibilis, & alia iraſcibilis dicitur; duo enim munera exercere debet appetitus naturæ. Primum eſt, proſequi bona appetendo, quia verò bona ſæpè à cõtrariis impediuntur, opportunè occurrit ſecundum munus contraria obſtacula remouendi, adeptáque iam bona tuendi. Pro primo actu inducitur vis concupiſcibilis, cuius obiectum eſt bonum concupiſcibile, ſeu delectabile. Ad ſecundum verò actum ponitur iraſcibilis, quam Damaſcen. 2. *lib. fidei, cap. 16.* iram vocat, cuius obiectum ſit bonum ſenſibile arduum; hæc enim potentia non fertur in bonum propter delectationem illius, cùm proſequatur non rarò per triſtitiam ſenſui moleſtam; ſed tendit in bonum arduum, quia defendendum eſt à contrariis. Sic expoſitam opinionem tuetur D. Thomas

A *ſuprà, & de veritate, q. 15. art. 3.* Idem tenuit Pythagoras, & Plato: quos refert Plutarchus 4. *de Placitis philoſophorum, cap. 4.* Idem Gregor. Niſſen. *lib. 4. ſuæ philoſophiæ, cap....* ac tribuitur communiter Auguſtino, & Hieronymo, idem ſenſit Galenus 6. *de vſu partium, cap. 18.* Prima horum authorum ratio eſt. In potentiis materialibus quælibet diſtinctio obiectorum formalium ad eas diſtinguendas abundè ſufficit, cùm non ſint potentiæ adeò vniuerſales; allata ergo diſtinctio obiectorum ſat erit in præſenti. Secundò. In potentiis cognoſcentibus ſenſitiuis datur multitudo potentiarum: ergo etiam in appetitiuis. Tertiò ſępe iraſcibilis appetit contra inclinationem concupiſcibilis: ergo potentiæ diſtinctæ ſunt omnino. B Antecedens patet, quia iraſcibilis ſemper amat triſtia, vt repugnet contrariis, amare autem triſtia inclinationi concupiſcibilis aduerſatur. Quartò paſſiones harum virium ſunt contrariæ, nam ardens ira minuit concupiſcentiam: ergo, &c.

Eius authores quibus accedunt Conimbr. in lib. Ethic. diſp. 6. q. 1 a. 2.
1. Argum.
Secundum.
Tertium.
Quartum.

2. *Contraria opinio probabilior, & concinit author. 12. tract. 4. diſp. 1. ſect. 3. n. 2.*
1. Eius ratio.

Rationes propoſitæ non videntur certè concludere diſtinctionem realem inter has potentias, facilè enim dici poſſet vnicam eſſe potẽtiam ſenſitiuam ordinatam ad bonum, quod per ſenſum apprehẽditur, illámque habere actus, quibus proſequatur, atque vt ſic dici concupiſcibilem; actus item, quibus tueatur à contrariis, eóque pacto iraſcibilem nuncupari. Probatur autem primò; quia in potentiis cognoſcẽtibus ſenſitiuis vna eſt C potentia vniuerſalis in illo genere, quæ apprehendit obiectum omne ſenſibile: ergo illi correſpõdet vna appetitiua, vniuerſalis etiam in tali gradu, quæ amat, & proſequitur omne bonum ſenſibile. Antecedens probatũ eſt ſuperiùs. Conſequentia valet: tum à pari ratione, tum quia appetitus non ſequitur cognitionem ſenſus exterioris, vt ſuo loco vidimus, cùm ſolus interior ſenſus cognoſcat rationem conuenientis; ergo ſi potentia mouens appetitum eſt vna, appetitiua quoque vna erit. Confirmatur: nam conſuetum naturæ eſt amare vnitatem quoad poteſt; nihil autem repugnat dari potentiam vniuerſalem intra latitudinem obiecti ſenſibilis; ergo, &c. Secundò arguitur; quia actus iraſcibilis, & concupiſcibilis adeò inter ſe connexi D ſunt, & ordinati, vt non poſſint commodè ſeparari, & diuerſis potentiis attribui: rectiùs ergo attribuuntur eidem; ſimili enim argumento ſuprà cõcluſimus vnicum dari ſenſum interiorem, neque vllatenus multiplicari realiter. Antecedẽs probatur; quia iraſcibile verſatur circa bona iam concupita, iuxta illud Iacobi, *Vnde bella, & lites inter vos, nónne ex concupiſcentiis veſtris, &c.* Et Ariſt. 8. *de Animalibus*, ſcribit animantium pugnas de rebus concupiſcibilibus ſuſcipi, de cibis, de venereis, &c. nihil ergo defendit iraſcibilis, quàm prius concupita; ergo congruum, ac neceſſarium eſt, vt eadem ſit potentia concupiſcens, & defendẽs, ſi namque tota ratio tuendi bonum eſt, quia appetitur, qua E quæſo ratione vna potentia tuetur, quod appetit altera? Explicatur, & confirmatur ampliùs. Nam iraſcibilis inſurgit contra impedientem concupiti boni aſſecutionem; ergo appetit cognoſcere quod ipſam aſſecutionem impedit: ergo etiam appetit aſſecutionem eandem: ergo vna eſt potentia appetens bonum, atque ipſius obſtacula ſimiliter. Tertiò arguitur. Si hæ potentiæ diſtinctæ ponantur, quænam illarum erit perfectior? hinc enim perfectior apparet iraſcibilis, quia illi tribuitur obiectum altius, atque nobilius: illinc videtur minùs perfecta cùm tota ordinetur ad bonum cõcupiſcibile, ſeu ad defẽſionem illius, vnde paſſiones concupiſcibilis credũtur nobiliores, ſcilicet

Confirmatur.
2. Ratio.
Confirm.
3. Ratio.

amor,& deſiderium,&c, Neutrum ergo poteſt dici conuenienter. Quartò rationes diſtinctionem tradentes non vrgent,& diſtinctio rerum ſine ſufficienti ratione non debet admitti:ergo,&c. *4. Ratio.*

3. *Ad 1. in n. 1.* Ad primum ergo argumentum prioris opinionis negandum, rationes illas diuerſas obiectorum ſufficientes eſſe ad diſtinguendas potentias, eo quòd comprehendantur ſub vna ratione adæquati obiecti, cùm inter ſe ita ſubordinentur, vt nequeant commodè diuerſis potentiis tribui. *Ad 2.* Ad ſecundum argumentum reſpondetur, non rectè ſumi ex ſenſibus exterioribus, quia non mouent appetitum immediatè, ſed ſumendum potius eſſe ex interiori ſenſu, vt iam fecimus. *Ad 3.* Ad tertium dicito cùm iraſcibilis ſit tota propter concupiſcibilem, nunquam poſſe illi totaliter contrariari; quòd ſi appetitus ſenſitiuus interdum amat triſtia, ex eo amat, vt conſequatur delectabilia, quæ magis appetit, quod non aduerſatur inclinationi ipſius concupiſcibilis, ſed potiùs ſtat pro illa, cùm pro concupitis laboret. *Ad 4.* Ad quartum occurres, allatum ſignum non eſſe ſufficiens, cùm non proueniat ex diuerſitate potentiarum, ſed ex pluralitate actuum; vna quippe potentia dum actum aliquem exercet diſtrahitur ab aliis; vnde etiam contingit, vt ipſamet concupiſcentia vehemens circa rem vnam diminuatur, ex concupiſcentia circa rem aliam; poteſt etiam id ſignum oriri ex aliqua repugnantia inter actus inuenta: ſic amor odium remouet, quia actus ſunt contrarij, licèt vterque pertineat ad concupiſcibilem; non ergo illud eſt ſignum ſufficiens. *Iudicium authoris concilians.* Quocirca rationes pro ſecunda parte factæ probabiliores videntur. Ac nec fortè antiqui ipſi voluerunt diſtinctionem realem aſtruere, ſed diſtinxerunt ſolùm duo nomina eiuſdem appetitus ad exponendum faciliùs eius actus, & paſſiones, ſicut etiam partiti ſunt intellectum in practicum,& ſpeculatiuum, quanuis vnica potentia ab eis conſtituatur. Atque hãc ſentẽtiam indicat Ariſtoteles *lib.3. de Anima, textu 29.*& eandem docuit Scot. & ſequaces, quanuis alio ex fundamento.

4. *1. Corollarium de obiecto appetitus. Vnum placitũ.* Ex deciſione huius capitis licet colligere, quo pacto aſſignandum ſit obiectum appetitui ſenſitiuo. In qua re varij ſunt, qui diſtinctionem realem inter iraſcibilem,& concupiſcibilem poſuerunt. Etenim concupiſcibili aſſignant bonum delectabile, quod etiam vocant concupiſcibile. De iraſcibili eorum quidam philoſophantur ad inſtar ſenſitiuæ cognitionis, quæ duplex aſſeritur, nimirum ſecundùm rationes ſenſatas,& ſecundùm non ſenſatas; ita ergo de duplici appetitu correſpondente iudicant, quod etiam Caietan. indicat *1. part. quæſt. 81. artic. 2. in fine*; *Caiet. reiicitur.* hæc tamen philoſophia diſplicet. Nam ratio boni, & conuenientis nunquam eſt ſenſata ratio, ſeu aliquo ſenſu exteriori cognita, vt ex dictis liquet, neque enim ſenſus exterior rationem nouit conuenientis. Item amor, quo ouis filium proſequitur, ad concupiſcentiam ſpectat, & ſimiliter timor lupi, cùm tamen notio filij ſub ratione amici, & lupi notio ſub ratione inimici ad rationem inſenſatam attineat. *Alterum placitum impugnatur.* Alij ergo aiunt inter bona quædam eſſe delectabilia ſecundùm ſenſũ; alia ideo bona cenſeri, non quia delectant, ſed quia ad victoriã conſequendam faciunt; huiuſmodique bona ponunt obiecta iraſcibilis. Sed verò interrogo, quænam ſit ratio boni, ſub qua iraſcibilis feratur in obiectum? non enim ratio eſt boni in communi, quia hæc ad voluntatem pertinet. Neque item boni honeſti; quia huiuſmodi ratio ex conformitate ad rationem rei ſumitur: ideóque tantùm poteſt appeti ab illa potentia, quæ à ratione mouetur. Neque rurſum poteſt eſſe ratio boni vtilis; nam talis ratio conſiſtit in ordine medij ad finem, quam comparationem ſenſus efficere non poteſt, vt ex ſupradictis patet. Ergo vel ratio eſt boni delectabilis ſenſui, ſicque obiectum iraſcibilis cum obiecto concupiſcibilis confundetur, vel erit aliqua ſuperior ratio boni ab his diſtincta, quam aſſignare difficile erit, ne dicam impoſſibile, & contra omnes ſcribentes.

Atque eiſdem argumentis oppugnatur opinio dicentium obiectum iraſcibilis eſſe bonũ arduũ, peto enim quódnam bonum contrahat particula *arduum*; non certè bonum in communi, quia iraſcibilis non fertur in omnia bona ardua, vt de ſe conſtat: contrahit ergo aliquam determinatam rationem boni: ergo contrahit bonum delectabile, nam hæc eſt ratio maximè ſenſibilis: ergo bonum delectabile arduum erit obiectum iraſcibilis; conſequens autem falſum eſt, quia bonum omne delectabile ſenſui, ſiue grande ſit, ſiue exiguum, amari valet per concupiſcibilem: atque ſi iraſcibilis appetere poteſt bona delectabilia, quæ ardua ſunt, multo faciliùs poteſt appetere, quæ non ſunt ardua, atque adeò vnica erit potentia, quæ feratur in delectabile bonum, ſiue arduum ſit, ſiue non arduum. Quapropter in noſtra ſententia dicendum eſt, obiectum adæquatum appetitus ſenſitiui eſſe bonum ſenſibile, ſeu quidquid bonum ẽſt ſenſitiuæ naturæ, atque vt tale per ſenſum apprehendi poteſt. Reſolutio hæc cõſtat ex dictis, nam tam vniuerſalis potentia eſt appetitus ſenſitiuus in ſuo ordine, ſicut interior ſenſus in ſuo: ergo quidquid apprehendi valet ſenſu interiori ſub aliqua ratione boni, appetitus ſenſitiuus appetere valebit ſub eadem, quanuis confusè; quoniam non oportet, vt ſenſus diſtinctè percipiat, & quaſi abſtractè rationes ipſas conuenientis, & diſconuenientis, vt ſæpe aliàs obſeruaui, viderique poteſt D.Thom. *1. p. q. 78. art. 4. & 1. 2. q. 24. art. 3. & q. 30. art. 1.* 5. *3. Placitum confutatur.* *Reſolutio authoris.*

Supereſt hoc loco dubium, quænam ſit ratio boni per ſenſum appetibilis; an ne ſit tantùm delectabilitas, an etiam vtilitas, vt Caiet. ſuprà credidit, an verò dari poſſit ratio aliqua boni conuenientis naturæ ab iis diſtincta? At verò hoc dubium explicari in præſentia non poteſt ſufficienter, namque oporteret ſingulas rationes boni,& earum ſufficientiam ad vnguem exponere, quod metaphyſicum negotium eſt. Quapropter ſatis ſit interim tenere bonum quodcunque ſenſibile obiectum adæquatum eſſe huius potentiæ. 6. *Ratio boni appetibilis.* *Habentur hæc in diſp. 10. Metaph ſect. 2.*

De diſtinctione quoque obiectorũ iraſcibilis, & concupiſcibilis, cùm eas realiter nõ diſtinguamus, non multùm curandũ eſt; quia verò ratione ſaltẽ diſtingui poſſunt, proindéque de illis loquẽdũ tanquã de multis, in hunc modũ poſſunt illis aſſignari obiecta, vt vtraque verſetur quidẽ circa bonum ſenſibile; at concupiſcibilis illud reſpiciat tantùm, vt in ſe appetibile eſt, atque in ordine ad conſecutionẽ; iraſcibilis autẽ reſpiciat, vt defenſabile; vnde fit, vt iraſcibilis immediatè verſetur circa media, quibus defendendum eſt tale bonũ, ſiue ea cognoſcantur formaliter in ratione mediorum, ſiue tantùm materialiter. Atque ita debet exponi D.Th. ſuprà. Quò etiam tendit ſententia aſſerentiũ iraſcibilem verſari circa bonum arduũ, quia ſcilicet ipſum reſpicit ſub ratione defenſabilis; vnde planè confirmatur potentias has non diſtingui, ſiquidem amare bonũ, ac defenſionem illius, ſunt veluti amor medij,& finis, qui ad diuerſas potentias referri non poſſunt. 7. *De diſtinctione obiecti concupiſc. & iraſcibilis.*

Vltimò

8.

2 Coroll principale.
De ſubiecto, ſeu organo appetitus, aliorum ſententia.

Vltimò licet ex dictis colligere organum potentiæ appetentis. Qui namque in duas diuidunt, concupiſcibilem in hepate, iraſcibilem verò in corde locant. ita Galenus, & alij, nominatim Fernelius *lib.* 5. qui eſt de animæ facultatibus *cap.* 5. putátque in *in lib.6.cap.* 12. ad finem fuiſſe Platonis ſententiam. Experientia etiam hoc videtur confirmari; cùm enim iraſcimur, cor inualeſcit; cũ delectamur, incaleſcunt præcordia, in quibus hepar numeratur. Sed hæc experientia fallax eſt. Nã ex vehementi timore etiam præcordia alterantur, cùm tamen timor in iraſcibili ponatur ab iis authoribus; gaudio etiam cor dilatatur, cùm tamen gaudium ad concupiſcibilem pertineat. Dicendum ergo eam potentiam reſidere in corde, quod licèt Ariſtoteles nunquam expreſſerit, in eius certè doctrina videtur exploratum, namque in corde cum ſenſus omnes, & præcipuas quaſque potentias conſtituit, ac *in* 3. *de Anima libro, textu* 29. ſcribit ſenſum, & appetitum eſſe idem, quod de identitate ſaltem ſubiecti eſt verificandum, conſonúmque eſt experientiæ, & communi conceptioni. Nimirum cordi tribuitur amor, & deſiderium, aliique actus concupiſcibiles: ergo potentia ipſa ibidem reſidet; reddíque poteſt ratio. Eſt namque appetitus potentia, à qua originem trahit omnis motus, vt infrà dicetur; cor autem eſt primum principium, & inſtrumentum motus: rectè igitur appetitus ſenſitiuus in corde locatur, quæ eſt ſententia Fracaſtorij *lib.* 2. *de intellectu.*

Vera ſententia.

Alios citant Conimb. in libr. Ethicor. diſp. 6. q. 3. a. 2.

CAPVT V.

Quotnam ſint, & quales actus ſenſitiui appetitus.

1.

De hoc arg. auctor. 1. 2. tr. 4. diſp. 1. ſect. 3. Notatio 1.

DIximus capite præcedenti de potentia appetitus ſenſitiui, & de obiecto, atque organo illius, ſupereſt dicamus de actibus. In qua re primò notandum huiuſmodi actus communiter vocari paſſiones, quoniam ſimul cùm illis excitatur paſſio aliqua materialis in corpore, vt aſcenſio ſanguinis ad cor. Nomen verò *paſſio* communiter in malam partem accipitur, pro actu inordinato, & maximè apud Stoicos, qui paſſiones ponebant animi perturbationes à recta ratione diuerſas, ex quo colligebant illas non cadere in virum ſapientem, vt videre eſt in Cicerone *Tuſculana* 4. & in Seneca *libr. de Anima ad Nouatum*, quæ acceptio vſitata reuera eſt, iuxta quam D. Hieronym. in illud Matth. 5. *Qui viderit mulierem*, &c. & *cap.* 25. circa illud, *Cœpit contriſtari, & mœſtus eſſe*, ait in Chriſto non fuiſſe paſſiones, ſed propaſſiones, hoc eſt, actus appetitus ſenſitiui ſubordinatos rationi. Nunc tamen latè ſumitur nomen *paſſio* prout cõmune eſt, atque indifferenter in bonam, & malam partem ſumi poteſt. De qua re videndus Damaſcen. *lib.* 3. *fidei, cap.* 20. Notandũ ſecundò quidquid de diſtinctione iraſcibilis, & concupiſcibilis opinemur, ad diſtinguendos tamen actus appetitus loquendum eſſe de eis, ac ſi plures eſſent, ſiquidem aliquam diſtinctionẽ habent in obiectis, quæ ſufficiens eſt, diſtinguere actus ipſos, quamuis non diſtinguat potentias, vt in ſimili diximus ſuprà dũ de intellectu practico, & ſpeculatiuo ageremus. Supponendum eſt eſt tertiò, actus iraſcibiles ſupponere actus concupiſcibiles, ex eiſque naſci, vt ex hactenus dictis conſtare poteſt.

Vide de incarn. diſp. 24.

Notatio 2.

Notatio 3.

2.

Paſſionum in concupiſcibili numerus, & collectio.

His ſuppoſitis, actus ſeu paſſiones ad concupiſcibilem pertinentes, numerantur ſex à D. Thoma 1. 2. *q.* 23. *artic.* 4. Amor, odium, deſiderium, fuga, delectatio, & triſtitia, quorum actuum ſufficientia, diſtinctio, & ordo hoc modo facilè deſumitur. Appetitus enim circa bonum verſatur, conſequentérque circa malum; circa bonum quidem proſequendo illud; circa malum verò fugiendo. Vnde bonum, & malum obiecta ſunt prædictorum actuum, quæ diuerſis modis reſpici poſſunt ab appetente, reduci tamen poſſunt ad tres omnino. Namque aut reſpiciuntur abſolutè, aut vt præſentia, aut vt futura; tacetur verò præteritum, quia vt ſic rationem boni, vel mali non vendicat, niſi fortè abſolutè, vel in quantum præſens conſideratur, nam vt præteritum iam non eſt, atque adeò, vt ſic non habet rationem mali. Bonum ergo, & malum vel abſolutè, vel vt præſens, vel vt futurum apprehendi poteſt; atque his diuerſis modis apprehenſum diuerſos cauſat motus in appetitu, quia ratio illius aliquo modo variatur. Ex his ergo patet diſtributio ſufficiens dictorum actuum. Nàm circa bonum abſolutè, & ſecundùm ſe conſideratum verſatur amor; deſiderium verò circa futurum gaudium, & delectatio circa poſſeſſum, ſeu præſens; econtra odium eſt de malo abſolutè conſiderato, fuga de futuro, triſtitia de præſenti, vel vt præſente apprehenſo. Quia verò obiecta hæc aliter variari non poſſunt, ideo nec plures actus multiplicantur, de quibus latè D. Thomas 1. 2. *à q.* 22. *vſque ad* 48.

De paſſionibus concupiſcibilis.

Porrò circa hos actus notanda ſunt nonnulla circa tendentes quidem ad bonum, quòd amor ſit pondus quoddam, & affectio ad rem cognitam, vt bonam, & conuenientem. Vnde amare rem formaliter loquendo non eſt deſiderare, ſed quaſi complacere in illa, & coaptari illi, ſecundùm interiorẽ affectionem; ſicut enim in naturalibus, antequam graue moueatur ad centrum, intelligimus quandam coaptationem inter graue, & locum ſuum, quæ coaptatio per grauitatem expletur, ſic in animantis appetitione, ante omnia intelligitur quædam vnio inter appetibile, & appetentem, quæ per amorem formaliter fit. Ex hoc deinde amore oritur in appetitu motus quidam in rem amatam, quo appetit ei coniungi, dicitúrque deſiderium; habita autem iam re in illa vitaliter, & affectuosè quieſcit, & hæc quies gaudium, ſeu delectatio dicitur. Ex quo intelliges hallucinatum fuiſſe Scotum *in* 1. *diſt.* 1. *q.* 3. & *in* 4. *diſt.* 49. *q.* 4. & 7. dum ſenſit delectationem eſſe meram paſſionem cõſequentem ex amore, & poſſeſſione rei, non autem eſſe verum actum elicitum ab appetitu; conſtat enim delectationem eſſe quid vitale, nam vitaliter delectamur; ergo eſt ſpecialis actus elicitus à potentia vitali; impoſſibile autem eſt intelligere actum vitæ ſine efficientia intrinſeca à potentia animæ. Neque verò eſt actus alterius potentiæ, quàm appetentis, cùm verſetur circa bonum cognitum, & ex cognitione ipſa conſequatur.

3.

Qua circa bonum.

Vide authorem in tract. de paſſionib. diſp. 1. ſect. 1. n. 2.

De actibus, quæ circa malum verſantur, eſt notanda differẽtia inter res cognoſcentes, & quæ cognitione carent, quòd iſtæ, cùm pondere tantùm naturali ferantur ad bonum ſuum, eodem ferè pondere virtualiter fugiant malum contrarium, neque pondere alio donentur, quo ferantur in bonum, atque alio quo recedant à malo. At verò res cognoſcentes, quia media cognitione appetunt, & appetendo efficiunt in ſeipſis actuale quoddam pondus, quo ferantur in rem 4.

Qua circa malum.

apprehenſam, vel ab illa fugiant; ideo ſicut diuerſis actibus cognoſcunt bonum, & oppoſitum malum, vniuſcuiuſque rationem propriam cognoſcendo, ita per appetitum non vnico tantùm actu inclinantur ad bonum, & virtualiter fugiunt malum, ſed diſtinctos actus expromunt, quibus proſequuntur bona, & fugiunt mala, non quòd potentia bonum appetens, & malum fugiens ſit diuerſa, vt quidam putarunt, quos referunt Ægidius, & D.Thom. 3. *de Anima*, *textu* 42. hoc enim impoſſibile eſt, quia nulla potentia verſatur primò circa malum, ſed ex conſequenti tantùm, quatenus ſcilicet bono aduerſatur, in quod ipſa directè tendit; eadem ergo eſt potentia, quæ ſicut proprio, & formali actu bono afficitur, ita proprio, & formali actu à malo auertitur, ac vocatur odium directè amori contrarium, ex illóque ſequitur fuga, quæ deſiderio opponitur, éſtque veluti appetitio quædam carendi malo illo; quòd ſi malum præſens adſit, conſequitur triſtitia, quæ delectationi aduerſatur.

5. *Triſtitiæ paſſio ſiue dolor vbi reſideat.* Circa quam triſtitiam eſt ſpecialiter notandum, eam cum dolore non coincidere prorſus, quamuis ad hanc animæ paſſionem vterque actus pertineat: triſtitia ergo de malo apprehenſo eſt, quatenus præſenti, quod tamen ſenſum tactus minimè lædit, atque eiuſmodi triſtitiæ actus manifeſtè hæret in appetitu; at verò dolor de malo præſenti etiam eſt, quod tamen realiter nocet corpori, ac ſenſui tactus. De quo non facile explicatu eſt, an in membro, quod dolet, an verò in appetitu reſideat. *Varia placita.* Experientia enim videtur docere in ipſo membro reſidere dolorem, cùm ibi ſentiatur: id, quod etiam indicat S.Thom. *in* 3. *diſt* 15 *q*. 3. & Scot, *in diſt*.13. *q*.7. Durandus *q*.3. Gabriel *q*.1. Paludanus 1. & 2. Contrarium autem ſuadet ratio. Namque dolor eſt de malo, vt ſic: malum autem ad appetitum pertinet: ergo actus illius eſt; ergo in corde excitatur, vbi reſidet appetitus. Ita D.Thom.1.2.*q*.38.*art*.2. (vbi Conr. & Caietanus ſubſcribunt) *& in* 4. *diſt*. 44. Simon Portius *lib. de dolore*, *cap*.10. Et confirmatur, dolor enim delectationi contrariatur; ſunt ergo in ſubiecto eodem, atque adeò vtraque eſt paſſio appetitus.

6. *Valleſij & aliorum iudicium.* Nonnulli, in quibus eſt Valleſius *controuerſia* 4. *cap*. 4. vtramque ſententiam tuetur, ponendo dolorem non eſſe actum appetitus, ſed ipſas rei noxiæ ſenſationes. Alij volunt, appetitum ſenſitiuum eſſe per corpus diſperſum ſicut & tactum, ideoque poſſe dolorem eſſe actum appetitus, atque à membro non diſtare, in quo ſentitur. Hoc tamen difficile apparet, vtpote contra Ariſtotelem, ac reliquos authores: præterea oporteret etiam phantaſiam collocare in toto corpore, cùm ſine eius cognitione ſequi dolor non poſſit, illaque rei diſconuenientiam diſcernat; fortaſſe autem non malè diceretur, perfectam vim eiuſmodi potentiarum reſidere in parte corporis determinata; *Opinio Richardi.* communicari verò aliqualiter vniuerſo corpori, poſſétque ſuaderi exemplo animalium imperfectorum, & ita videtur opinari Richard. *in* 3. *diſt*.15. *art*.4. *quæſt*.

7. *Authoris reſolutio.* Quidquid verò ſit de probabilitate huius vltimæ ſententiæ, dicendum breuiter, in dolore duo conſiderari, ſcilicet cognitionem ſenſitiuam obiecti diſconuenientis, & diſplicentiam, ſeu amaritudinem quandam de tali obiecto; cognitionem ergo in membro exiſtere, quod patitur, ſentítque dolorem, hunc verò perfici in appetitu; vnde propriè loquendo cauſa doloris, ac cognitio talis cauſæ in exteriori membro eſt; dolor ve-

A rò in appetitu. Quod explicatur per analogiam ad dolorem ſpiritualem peccatorum, ibi enim duo ſunt, & peccatorũ cognitio, & dolor de illis, cauſa doloris ſunt peccata ipſa cognita, ſícque talis cognitio in intellectu datur, dolor verò in voluntate: idem ergo cenſemus in præſenti.

Quæret tamen aliquis, quídnam illud ſit, quod in membro ſentitur, vbi eſt cauſa doloris? Multi putant ſolam diſſolutionem cõtinui eſſe ſufficientem cauſam doloris. 8. *De obiecto doloris & opinio.* Nam Ariſtoteles 7. *Topicorum*, *cap*.3. dolorem deſcribit diuiſionem, ſeu ſolutionem partiũ. Galenus quoque aſſentiri videtur *in lib. de inæqualitate, & intemperie, & lib*.4. *de ſimplicium medicamentorum facultate*, *c*.2. *& lib*.2. *de locis patientibus*, *cap*.10. ac ſequitur Portius *lib. de dolore cap*.3. & 4. Argenterius *lib. de cauſis ſymptomatum*, *cap*.15 & 16. hoc tamen placitum optimè

B improbatur ab Auerroë *lib*.2. *Collectaneorum*, *cap*. 21. *Impugnatur ab Auerroe.* Nam cauſa doloris debet tactu percipi; diuiſio autem continui ſola non percipitur tactu, cùm ſit ſenſibile commune quod per ſe, & abſque proprio ſenſibili non percipitur à ſenſu, vt *lib*.3. dictum eſt: non ergo ſciſſio dolorem cauſat, niſi fortaſſe remotè, proximè autem proprium aliquod ſenſibile tactus illum cauſare oportet. Item quia ſæpe dolor cauſatur abſque diuiſione vlla. *Quorundam cauſa non ſatisfacit.* Occurrunt alij diuiſionem non eſſe quidem adæquatam doloris cauſam, attamen aliquando cauſam eſſe proximam, ac ſentiri cognito proprio ſenſibili rei cauſantis diuiſionem, veluti,

C cùm cognoſcimus ferri acutiem, vulnus inflictum, ſeu carnis diuiſio, doloris excitati cauſa eſt proxima. Sed non ſatisfaciunt; patet enim experientia dolorem non ex ſenſatione ferri acuti, ſed alicuius rei alterius cauſari. Item tranſacto contactu gladij, v. g. vel inſtrumenti cuiuſlibet diuidentis ſentitur vehemens dolor, cùm tamen iam tunc non percipiatur acuties gladij. Item quando dolor ex diuiſione cauſatur, tactus multoties non cognoſcit diuiſionem, niſi cùm fortè ipſe vulneratus oculos conuertit ad locum vulneris: ac ratio eſt, quia diuiſionem cognoſcere, nihil eſt aliud, quàm numerum noſſe partium reſultantium ex diuiſione, quèm certè numerum nequit tactus percipere, quia ſicut ſeipſum tactus

D non percipit, ita neque numerum ſuarum partium valet percipere.

9. *2. Opinio.* Alij ergo ſtatuunt doloris cauſam eſſe intemperiem quandam in organo tactus exurgentem, quæ dum ſentitur dolorem cauſat. Hæc eſt Auerrois ſententia ſuprà *ea cap. de Anima*, *textu* 21. Idem opinatur Conciliator *differentia* 72. indicátque Galenus 12. *Methodi cap*.7. *& lib. de inæquali intemperie*, referens Hippocratem, Valleſius quoque non abnuit 4. *controuerſ. cap*. 5. tribuitur denique Auicennæ, & Fernelio; *Refellitur.* habet tamen difficultatem eiuſmodi ſententia; namque ſi intemperies eſſet cauſa doloris, cùm illa conſurgat ex vnius, vel plurium qualitatum primarum exuberantia, tactus planè dolorem ſentiens, ſenti-

E ret quoque illam intemperiem, conſequentérque perciperet, cuiúſnam, vel quarum qualitatum ratione conſurgeret, an ſcilicet ex caloris exuberantia, an verò frigiditatis, non enim aliter ſentiri valet intemperies, niſi qualitatis exceſſum ſentiendo, cùm in hoc formaliter conſiſtat intemperies, talem autem exceſſum à tactu non cognoſci patet experientia; quippe dolorem ſæpiſſimè percipimus ignari à calore ne, an à frigiditate proueniat, conſequentérque dubitamus, quod remedium ſit applicandum.

Quapropter dicendum, in dolore non calorem 10.
tantùm

Probatio reſoluta.

tantùm, vel frigus ſentiri, nec ſolam diuiſionem, aut commotionem, ſed qualitatem inde reſultantem, quæ dolorifera qualitas dici poteſt, veluti cùm ex calefactione vehementi fit dolor, quem tactus ſentit, eius obiectum non calor eſt, nec calefactio, nam ſi à calefactiuo ſepares manum, ceſſat calefactio, & tandem dolor ſentitur, ac fortè vehementior; eſt ergo obiectum qualitas aliqua tangibilis, quæ ex calefactione, ſeu intemperie inducta reſultat: ſimiliter cùm per diuiſionem cauſatur dolor, non ipſa diuiſio eſt, quæ ſentitur, cùm citò tranſeat, nec ferè dum fit, vllus ſit dolor, ſed ea facta aliquis humor accurrit diſtemperamentum cauſans, vnde reſultat dolorifera qualitas ſecunda quæ ſentitur, vtpote per ſe potens immutare tactum, violentiámque ac dolorem inferre. Ita rem hanc ſanè difficilem explicat Portius, neque explicari poſſe meliùs videtur. Vnde hæc eſt potiſſima huius rei probatio, à ſufficienti ſcilicet enumeratione, cùm nequeat fingi aliquid aliud, quod dolendo ſentiatur, vt patet ex dictis. Et proportionaliter videtur loquendum de delectatione tactus, quæ dolori opponitur. Non eſt tamen improbabilis prima illa Argenterij, & aliorum ſententia, quia licèt ſæpe abſque diuiſione continui dolor excitetur, non tamen abſque compreſſione, vel immodica tactione, luxationéve membri alicuius, vel ſimili alio effectu, quod totum medici illi ſub diſſolutione complectuntur, ac tale aliquid per ſe quidem quanuis ſecundariò (ratione ſcilicet qualitatis primariò ſenſibilis) percipi, ídque ſatis eſſe, vt dolor conſequatur.

De 1. opinione iudicium.

11\. *De paſſione riſus, in quo conſiſtat.*

Vltimò notandum eſt circa hos duos actus concupiſcibilis, ex illis quidem, ſed præcipuè ex dolore, & delectatione cauſari in corpore humano duplicem effectum, riſus nimirum, ac fletus, quos hîc breuiter explicare neceſſe eſt, vt nihil in hac materia indiſcuſſum prætermittatur. Riſum conſtat proximè conſiſtere in vibratione quadam ſepti tranſuerſi, & muſculorum thoracis, atque oris: cauſatur autem is motus ex interiori aliqua animi motione; quæ verò illa ſit, non conuenit inter authores. Illud certum, huiuſmodi motum oriri ex delectatione, & gaudio, riſus namque ſignum eſt huiuſce paſſionis, neque res vlla vnquam riſum mouet, niſi delectet. Sed an ne gaudium ſit ſufficiens, & adæquata cauſa riſus, dubitatum eſt. Valeriola quidem affirmauit; oppoſitum verò ſentit Fracaſtorius *lib. de Sympathia cap.* 20. ſtatuens gaudium ſine admiratione ad riſum non ſufficere, quod etiam opinatur Valleſ. *lib.* 5. *controuerſiarum, cap* 9 Quod certè verius apparet, nam experientia docet quantumuis iucunda non cauſare riſum, ſi nouitatem aliquam præ ſe non ferant; & ideo Sapiens dixit, riſum nimium ſignum leuitatis eſſe, & ſtultitiæ, qua etiam de cauſa amentes, & pueri rident magis, quia magis admirantur, & faciliùs delectantur. Ad hæc comedendo delectamur, cùm tamen ea delectatio riſum non cauſet, quia cum admiratione non coniungitur; oritur ergo riſus ex admiratione ſimul, & gaudio.

Vnde cauſetur, altercantur Valeriola, & Fracaſtor.

Accedit Valleſ.

12\. *Valeriolæ argumentum.*

Argumenta autem Valeriolæ difficultatem non habent, arguit namque, ex titillatione cauſatur riſus, titillatio autem non cauſat admirationem, & gaudium: ergo, &c. Et confirmatur primò ex eo quod refert Ariſtoteles 3. *de partibus, cap.* 10. accidiſſe aliquando in præliis traiecta præcordia vulnere riſum attuliſſe. Confirmatur ſecundò. Nam ſæpe res delectabiles, & admiratione cauſantes non cauſant riſum. Ad argumentum quidam reſpondent, riſum ex titillatione cauſatum non eſſe verum, ſed hoc gratis, & contra experientiam ponitur. Ariſtoteles verò *citato loco* videtur ſentire latere ibi aliam riſus cauſam, calefactionem videlicet ſepti tranſuerſi ex titillatione cauſatam, namque pars illa calefacta, *Senſum* (*inquit*) *aperit celeriter, vnde qui ex titillatione ad riſum mouentur, celeriter rident*, hoc tamen verum non apparet: quomodo enim titillatio in plantis pedum cauſabit calorem in ſepto trãſuerſo? Dicẽdum ergo titillationem, vt cauſet riſum, furtiuam eſſe oportere, & repentinam, atque ita ſimul admirationem cauſare, & delectationem; nam partes, in quibus fit titillatio, ſunt acutioris tactus, atque hoc inſinuat Ariſtoteles *ſect.* 35. *problematum, q.* 6. vbi diſquirens, cur nemo poſſit in ſeipſo ex titillatione riſum mouere, cauſam eſſe, ait, quòd titillatio furtiua non ſit, quæ ſi aliquando etiam præcognita riſum mouet, non niſi remiſsè mouet, atque tunc etiam effectus ex tali titillatione proueniens apparet quaſi nouus, & inſperatus; ſemper ergo interuenit nonnulla admiratio. Ad primam confirmationem dic, riſum, quem interdum moribundi præ ſe ferunt, non verum, ſed apparentem eſſe quoad exteriorem formam oris. Ad ſecundam, non quamlibet admirationem, & gaudium cauſam eſſe riſus, ſed quæ ſint de re iocoſa, & gracili, de re enim ſeria riſum non ciebit, oportet quoque, vt admiratio vehemens non ſit, alioquin ſtuporem cauſabit potius, quàm riſum.

1. Confirm.

2. Confirm.

Ad prædictum argumentum reſponſio ex Ariſtotele non placet.

Verior reſponſio ex eodem Ariſtotele.

Ad 1. confirm.

Ad 2.

13\. *Admiratio, & gaudium qua ratione cauſent motum riſus.*

Explicandum verò reſtat, quomodo ex admiratione, & gaudio ſequatur motio in ſepto tranſuerſo, atque etiam riſus? Ac dicendum, cauſam eſſe naturalem conſenſionem, & ſympathiam facultatum naturalium, vitalium, & rationalium. Eſt quippe admiratio partis rationalis actus, cùm in ea ſola eſſe queat admiratio, ſicut & diſcurſus, vt optimè docet D. Thomas 4. *contra, cap.* 33. delectatio deinde ſenſitiuæ etiam partis affectio, ſiue paſſio eſſe poteſt. Ex illis ergo excitatur motus in parte illa, ſepto ſcilicet tranſuerſo; ac propterea ſanguis dilatatur, ſícque riſus expromitur. Vnde colliges paſſionem hanc animi liberam eſſe, dependentémque à voluntate, aliquando tamen eſſe adeò vehementem, vt vix cohiberi poſſit, vel ratione obiecti plurimum excitantis, vel ex leuitate hominis, qui facilè ex cauſa mouetur.

Paſſio riſus libera eſt.

14\. *De paſſione fletus.*

De fletu ſciendum breuiter, opponi riſui, & ex contraria cauſa prouenire, id eſt, triſtitia, vel dolore, nam ſicut delectatione cor dilatatur, & cùm illo thorax, & oris muſculi, ita triſtitia conſtringitur cor, & partes oculis vicinæ, ex quo motu ſimul, & calore nonnullo excitato, humor aliquis ſoluitur in lacrymas. Hinc pueri, ac fœminæ faciliùs lacrymantur; quia & humidiores ſunt, & paſſionibus magis afficiuntur; eſt autem materia lacrymarum humor quidam ſanguinis veluti ſerum, vt docet Ariſtoteles *ſectione* 31. *problematum*, ex eo indicio, quòd ſalſus ſit, excitetúrque calore, qua de cauſa ex vento etiam, ex fumo, vehementíque riſu lacrymæ funduntur. Sed de his ſatis.

De paſſionibus iraſcibilis.

15\. Poſt actus concupiſcibilis dicendum breuiter eſt de actibus iraſcibilis, qui quinque omnino enumerantur, ſpes, deſperatio, audacia, timor, ira; eorum verò ratio ſic declaratur, iraſcibilis circa defenſionem boni concupiti verſatur, quia tamen cum bonitate inuenitur difficultas, quæ ex reſiſten

reſiſtentia contrarij oritur, ideo licèt bonũ ipſum deſideretur, neceſſarius eſt vlterior actus, quo appetitus animetur, ne à difficultate obiecti vincatur, qui ſpes dicitur. Quod ſi contingat appetitum ſuperari à difficultate boni, ac ceſſet à pugna, vel è proſecutione illius actus reſultat, qui deſperatio vocatur; idémque contingit reſpectu naturæ, cui malum aliquod futurum imminet, reiiciendúmque eſt, ac vincendum; aut enim appetitus accenditur, & animatur contra illud, ſícque concipitur audacia; aut ſuccumbit, & deſiſtit, & ſic oritur timor. Atque hi quatuor actus ex varia apprehenſione boni, vel mali, ardui, poſſibilis diuerſificantur. Nam quando bonum apprehenditur, ita arduum, vt non poſſit obtineri, cauſatur deſperatio; ſi apprehendatur, vt poſſibile, ſpes naſcitur; ſimiliter ſi malum apprehendatur, vt ineuitabile, vel difficile, exurgit timor; ſi verò vt ineuitabile, faciliùs concipitur audacia; præter hos tamen eſt quintus actus cauſatus, ex apprehenſione mali iam præſentis, & illati; ex qua apprehenſione oritur appetitus vindicandi malum illud, & hic actus eſt ira, cui non reſpondet ſimilis actus pro obiecto bono. Nam ſi quis reſpõderet, eſſet maximè deſiderium in appetitu remunerandi benefactorem; at hic actus non potentiæ iraſcibilis eſt, ſed concupiſcibilis, quoniam eo ipſo, quòd quis obiicitur, vt benefactor, ardui ratio tollitur, atque adeò obiectum iraſcibilis deſtruitur, tantúmque manet deſiderium ad concupiſcibilem pertinens. Neque rurſum circa malum habet ira actum contrarium in appetitu ſenſitiuo, eſſet enim maximè patientia illati mali, at hic actus poſitiuus eſſe nequit ex parte appetitus ſenſitiui, ſed eſt in voluntate actus, quo ipſa reprimit iram appetitus, in appetitu autem ſenſitiuo nihil eſt, quod illo actu poſſit amari, quia in malo illato nulla ibi repræſentatur ratio boni, quòd ſi fortè ex prædominio rationis, & voluntatis ira vertatur in amorem, ob aliquam rationem boni inuentam in ipſa perpeſſione mali, iam talis actus, cùm ſit amor, ad concupiſcibilem pertinebit, ſicque contrariabitur propriæ iræ. Conſtat ergo dari ſolos quinque actus in appetitu iraſcibili; conſtat etiam diſtinctio illorum, de quibus plura apud D. Thomam ſuprà.

16\. *Diſcrimen duplex inter vtraſque paſſiones.*

Ex dictis autem colliges primò duplicem differentiam inter actus concupiſcibilis, & iraſcibilis. Prima eſt, in concupiſcibili actus contrariari ex parte obiecti, vt amorem boni, odium mali, in iraſcibili verò contrariari per acceſſum, & receſſum ad idem obiectum, vt in ſpe, & deſperatione, quanuis eſſe quoque poſſit contrarietas ex parte obiectorum, vt in timore, & ſpe. Ratio eſt, quia concupiſcibilis reſpicit bonum, & malum abſolutè, & ad bonum tantùm ferri poteſt, & à malo recedere; quare in illius actibus non poteſt dari contrarietas in acceſſu, & receſſu ad idem obiectum, at verò iraſcibilis reſpicit bonum coniunctum arduitati, ideóque ratione difficultatis poteſt recedere ab illo, quanuis ratione bonitatis poſſit accedere, & idem proportionaliter intelligendum de malo. Secunda differentia eſt, in concupiſcibili omnes actus habere contrarium, in iraſcibili verò vnus inuenitur ſine contrario; cuius rationem vidimus paulo antè, redditúrque à D. Thoma 1.2.*q*.23.*a*.3.

17\. *Earum ordo inter ſe.*

Secundò colliges ex dictis ordinem horum actuum inter ſe. Nam in concupiſcibili datur primus, atque vltimus inter omnes, amor quippe eſt primus, & radix etiam aliorum; delectatio verò eſt quaſi vltimus terminus, paſſiones reliquæ

A ſunt mediæ, de quarum ordine in particulari videndus eſt D. Thom. ſuprà *q*.25.

18\. *Cur, & quomodo paſſiones pẽdeant ex complexione. Galenus ab Auerroë exploditur.*

Vltimò eſt notandum, paſſiones has pendere plurimùm ex complexione corporis, & abundantia alicuius humoris, quem excitant, & à quibus etiam excitatur; ſic melancholia congenea eſt triſtitiæ, timoris, & deſperationis, cuius rationem Galen. *lib*.3. *de locis patientibus*, *cap*.8. videtur afferre, quòd nigri ſit coloris, nam ſicut tenebræ exteriores metum incutiunt, ita melancholia; idem repetit *lib. de cauſis ſymptomatum, cap. vltimo*. Quæ ratio friuola eſt, vt notauit Auerroës 3. *Col.ectaneorum*, *cap*.40. nigredo enim actiua non eſt, ſed neque obiectiuè interiùs cauſare triſtitiam valet, cùm non videatur, iam ſanguis qui melancholiæ contrariatur, audaciam, B gaudium, & ſpem parit: flaua bilis iram excitat ac reliquas ſanguineas paſſiones, pituita declinat potius ad actum timoris. Horum omnium ratio eſſe videtur, quòd appetitus ſenſitiuus reſideat in corporali organo, proindéque egeat temperamentis ad diuerſos actus eliciendos; fortaſſis etiam diſtincti humores diſtinctam cauſant diſpoſitionem in corpore, efficiúntque vt ſpiritus animales alio, atque alio modo per corpus diffundantur, ac diuerſimodè communicetur animalis virtus, vnde etiam fit vt humores quoque maximè conducant ad rerum apprehenſiones vno, vel alio modo concipiendas.

CAPVT VI. C

Vtrùm appetitus ſenſitiuus in operibus ſubdatur motioni voluntatis & rationis.

HÆc quæſtio ſolùm habet locum in homine, de quo ſuprà diximus habere duplicem appetitum, rationalem, & ſenſitiuum; de quibus neceſſarium eſt ſcire, qua ratione, & modo alter alteri ſubordinetur, neque enim ſine ordine eſſe poſſunt; aliàs confuſa eſſet, & inordinata hominis compoſitio; conſtat autem apertè appetitum ſenſitiuum eſſe inferiorem, atque adeò ſubordinatum, & ſubditum ſuperiori: reſtat ergo videre D quo modo obediat. Pro reſolutione eſt notandum dupliciter vnum alteri ſubdi. Primò principatu quodam deſpotico, & ſeruili, vt ſubditur ſeruus domino, & inſtrumentum artifici. Porrò in hac ſubiectione is, qui ſubditur, renuere nullatenus poteſt. Alter modus eſt ſubiectionis ciuilis, & politicæ, qualis eſt ciuium ad regem, ciuis enim licet obedire teneatur, non tamen cogitur, ac modo aliquo renuere, & excuſare ſe poteſt. Secundò notandum eſt appetitum ſenſitiuum duplices actus ſortiri, nimirum elicitos, quales præcedenti capite numerauimus, & imperatos, vt motum localem. In hoc ergo capite ſermo eſt de actibus elicitis, nam de motu locali *in cap*. 10. agendum. 1.

Notatio 1. *Notatio 2.*

2\. *Concluſio bipartita. Obſeruatio 1. pro ſecunda concluſ.*

E Hoc ſuppoſito, ſit concluſio: Appetitus mouetur à voluntate media ratione, cui proinde ſubditur politicè, non deſpoticè. Ita Ariſtoteles 1. *Politicorum*, *cap*.3. ac D. Thomas optimè 1. 2. *q*.17. *art*.7. Ex cuius doctrina breuiter obſeruandum primò, appetitum ſenſitiuum non niſi in rem cognitam per ſenſum tendere poſſe. Namque obiecti propoſitio per intellectũ ei minimè proportionatur; hinc ergo eſt, cur volũtas mouere appetitum ſenſitiuum nequeat immediatè; cùm enim voluntas non agnoſcat, obiectum proponere non valet; id ergo efficiat, oportet, media potentia cognoſcen

gnoſcente, qualis eſt ratio, ſed neque iſta immediatè mouet appetitũ, ſed medio interiori ſenſu.
Obſeruatio 3. Pro qua re notandum eſt ſecundò. Licèt intellectus noſtri cognitio à ſenſu incipiat; quia tamen ille ſuprema potentia eſt inter cognoſcentes, altiùs penetrat res cognitas, quàm inferiores reliquæ, ob idque directiua earum eſt. Vnde fit, vt illuſtrare poſſit cogitatiuam, ac perſuadere quodãmodo demonſtrando in obiectis maiorem rationem boni, vel mali, quàm eouſque aſſequeretur. Hæc ergo intellectus perſuaſio efficit, vt cogitatiua ipſa aliter apprehendat obiectum, alitérque iudicet de illo; quia verò ab obiecto apprehenſo mouetur appetitus, ideo ratio cogitatiuam perſuadens mediante illa dirigere dicitur appetitum.
Deducitur prior pars concluſionis. Atque ita patet concluſionis probatio. Ex qua ſequitur altera pars. *Oſtenditur poſterior.* Nam voluntas appetitum mouet, quaſi conſilium præbendo mediante ratione, non mouet autem neceſſitando; eſt ergo motio, & obedientia politica, non deſpotica. Et confirmatur experientia. Namque renuente voluntate multi inſurgunt motus in appetitu ſenſitiuo, quos tamen ratio, quæſitis hinc inde ſuaſionibus, refrænat; conſulendo quidem, & politicè regendo, non cogendo.

3. *Obiectio 1. contra concluſ. ablatur.* Sed contrà obiici poteſt, quia ſequitur primò appetitum noſtrum eſſe ignobilioré appetitu brutorum, qui nulli ſubiacet; negatur tamen ſequela, cùm potiùs aptitudo humani appetitus, vt ſubiiciatur rationi magna perfectio eius ſit, ſiquidem melius eſt nobiliſſimo obedire, quàm eſſe infimũ in imperando; vnde ob hanc ſubiectionem is appetitus capax eſt virtutis, & vitij, vt cum D. Thoma traditur 1. 2. *q.* 50. & 56. quemadmodum etiam voluntas noſtra multo perfectior eſt, quando Spiritus ſancti motioni ſubditur, quàm cùm ipſa ſe mouet, namque *vbi ſpiritus Domini, ibi libertas*, ait Paulus 2. Corinth. 3.

4. *Obiectio 2.* Rurſus obiicies, ſequi ſecundò, in appetitu ſenſitiuo humano reperiri aliquam libertatem, quod falſum eſſe patet, quoniam poſita motione voluntatis, aut appetitus poteſt renuere, aut non poteſt. Si hoc ſecundum admittatur, iam ſeruiliter obediet. Si primum, iam liber exit. Quod ſanè videntur ſentire, qui dicunt politicè obedire; nam politica obedientia in libertate fundatur.
Caietani reſponſio. Caiet. 1. 2. *q.* 74. *art.* 4. planè concedit in appetitu ſenſitiuo libertatem ex propriis; idque deduci putat ex S. Thoma eo loco docente in appetitu ſenſitiuo poſſe eſſe veniale peccatum, atque apertè loqui de appetitu ſecundùm ſe: nam ſi de illo ageret, prout regitur à voluntate, non negaret peccatum quoque mortale eſſe in illo poſſe. Et confirmatur vlteriùs, quia appetitus ſenſitiuus ob coniunctionem cum rationali capax eſt virtutis, atque vitij: eſt ergo aliquo modo liber.
Videatur auctor 1. 2. tract. 5. diſp. 5. ſect. 4. & 5.

5. *Refellitur.* Hæc tamen ſententia falſa omnino eſt, & contra ſanctum Thomam 1. 2. *q.* 24. *art.* 1. *ad tertium*, docenté in paſſionibus appetitus ſecundùm ſe nõ eſſe malitiam: ergo neque libertas erit. Et *in q.* 34. *art.* 1. ſcribit omne peccatum in voluntate manere, & *in* 2. *diſt.* 24. *q.* 3. *art.* 2. nullum motum eſſe de genere moris, niſi ex libertate voluntatis. Atque doctores vniuerſi, & Patres in hoc conuenire videntur, vt nullum peccatum ſit niſi in volũtate conſentiente: ergo nullus etiam actus liber eſt niſi ex voluntatis libertate, cùm eò tantùm actus quilibet peccatum eſſe poſſit, quod eſt à potentia libera. Vnde ſi in appetitu ſenſitiuo eſſet libertas, actus illius bonus eſſet, vel malus, ſecluſa voluntate, quod Caietanus conſequenter quidé admittit, ſed tamen contra doctorum torrentem,

A vt diximus, Auguſtinus enim 1. *retractationum, cap.* 9. & 14. & *lib* 3. *de libero arbitrio*, *cap.* 18. palàm docet voluntate nos delinquere, aut rectè viuere. Idem ſcribit *in lib. de duabus animabus contra Manichæum, cap.* 10. & *de vera*, & *falſa religione*, *cap.* 14. & *ſermone* 43. *de verbis Domini*, Chryſoſtom. *homilia* 2. *Imperfecti*, & *homilia* 13. *ad Romanos*, Baſilius *in inſtructione eorum*, *qui vitam ducere perfectam volunt*, Anſelmus in illud Pauli Rom. 6. *Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore.* Origenes *homilia* 29. *in Numeros*. D. Thomas *ſupra*, & D. Bonauent. *in* 2. *diſt.* 24. Quod etiam ratione probatur: nam ſi actus appetitus ſenſitiui ex propriis eſſet liber, ac poſſet malus eſſe abſque voluntate, ſequeretur hominem peccare ſæpe con-
B tra voluntatem, imò ſæpe peccare ſimul, ac benè agere circa obiectum idem; veluti ſi voluntas renueret, appetitus verò cuperet turpe obiectum, ſimiliaque abſurda ſequi facilè intelligetur. Ratio autem a priori eſt, quoniam appetitus ſenſitiuus ſequitur cognitioné ſenſus, in qua neque diſcurſus eſt, neque ratiocinatio, aut inquiſitio diuerſorum mediorum, neque item vniuerſalitas in cognitione, ex qua proinde poſſit oriri libertas in ipſo appetitu, etenim libertas oritur ſemper ex indifferentia aliqua cognitionis, vt latiùs dicemus *cap.* 8.

Ad argumentum ergo aliter reſpondẽdum, appetitum ſcilicet dici politicè obedire, non quod 6. *Vera reſponſio.*
obediat liberè, neque enim in omnibus ad vnguẽ
C ſeruanda eſt ſimilitudo, ſed quia renuere poteſt: dum namque bonitas aliqua in obiecto apparet, moueri poteſt ad illius appetẽtiam, præcipue ſi ex parte qualitatum naturalium & paſſionum incitetur, vt enim notauit D. Thom. 1. 2. *q.* 17. *a.* 7. alterationes eæ, quæ ſequuntur ex paſſionibus, ſæpe rationem præueniunt, ſæpe etiam phyſicæ alterationes ſunt præuenientes etiam actum ipſum ſenſitiui appetitus, ſũntque proinde naturales vndequaque, atque appetitum excitantes: liquet igitur, quomodo appetitus rationi obediat.

Reſtat verò dubium, an appetitus obediat rationi circa obiecta ſupernaturalia verſanti. Ap- 7. *Dubium ſuboritur.*
paret enim id impoſſibile; nam bona ſpiritualia, vt ſic cognitionem ſenſitiuam excedunt, præci-
D puè ſi vt ſupernaturalia conſiderentur; ſic enim ad Deum, vt ſpiritualis finis eſt, ordinem habent, atque ita ſenſu percipi minimè poſſunt. Dicen- *Eius reſolutio.*
dum breuiter, appetitum ſenſitiuum non poſſe moueri à ſupernaturalibus, vt ſupernaturalia ſũt, ob rationem factam; attamen ex cognitione, & amore rerum ſupernaturalium in intellectu, & voluntate exiſtentibus moueri ſæpe appetitum, quod docet D. Thomas 1. 2. *q.* 31. *art.* 1. *ad* 1. & adducens illud Pſalmi 83. *Cor meum & caro mea* *Vide lib. 2. de Orat. c. 18.*
exultauerunt in Deum viuum. id quod etiam experientia confirmat, nam ex conſideratione ſupernaturalium oritur ſenſibilis delectatio in appetitu etiam vſque ad lacrymas, quod indicio eſt, ipſummet appetitum ferri per amorem in res il-
E las, quod exponi poteſt in hunc modum. Nãque dum intellectus ſupernaturalia cõſiderat, formãtur in cogitatiua phantaſmata nonnulla repræſentantia obiecta eadem ſub ratione aliqua ſenſibili, tanquam propria bona ipſius appetentis, vnde iam appetitus ipſe mouetur, cogitatione ſcilicet illarum rerum, atque adeò ferri aliquo modo in Deum ipſum valet; ſic mens Deum cõcipit ſub aliqua ratione ſenſibili, túncque pariter imaginatio format ſibi idolum cuiuſdam boni ſibi maximè conuenientis ſub ratione ſenſibili, vt creantis, ſeu conſeruantis: hoc ergo modo poteſt

teſt moueri appetitus ex cognitione ſupernaturalium.

CAPVT VII.

De obiecto, & actibus voluntatis.

1. DOctrina de voluntate, ſi radicitus eſſet inculcanda, oporteret totã ferè philoſophiam moralem huc aduocare, quod præter inſtitutum eſſet. Ne tamen omnino indiſcuſſa relinquatur nobiliſſima potentia, de illa breuiter dicemus, quæ maximè ad rem pertinere videbantur. Eſt autem ſupponendum, voluntatem eſſe potentiam animæ rationalis, vt ſic, atque adeò eſſe potẽtiam ſpiritualem, quæ comitatur intellectum, & organo caret, provt omnia ex ſupradictis *lib. 1. cap. 9.* & ſequentibus facilè conſtare poſſunt; atque etiam colligi in hac potentia non eſſe diſtinguendas iraſcibilem, & concupiſcibilem ſecundùm rem, ſed ratione ſolùm, quod hîc multo certius habetur; quoniam potentia hæc immaterialis eſt, atque adeò vniuerſalis in ſuo genere: his ergo poſitis reſtat dicendum de obiecto, & actibus huiuſce potentiæ.

Notatio pro materiæ diſcuſſione.

Vide lib 3. de Ang. c. 1. n. 2. & 8.

2. In qua quæſtione materiam de actibus, & obiecto voluntatis ſimul comprehendimus; ſiquidem quod ad philoſophum naturalem attinet, nihil ferè de his dicendum reſtat. Quare circa obiectum ſit prima concluſio. Obiectum voluntatis eſt bonum in communi. Ita patet ex dictis ſuprà *in cap. 2.* Nam obiectum potentiæ appetitiuæ oportet eſſe quippiam ſub ratione boni, ſed volũtas appetitiua potentia eſt: ergo obiectum illius al quam rationem boni induit, & non peculiarem aliquam boni rationem, cùm nullum ſit bonum, in quod voluntas ferri non poſſit; tendit ergo in communem rationem boni. Confirmatur primò; quia voluntas eſt in ſupremo gradu potentiarum appetentium: ergo eſt potentia vniuerſaliſſima in illo genere; ergo habet vniuerſaliſſimum obiectum, quod eſt bonum in communi. Confirmatur ſecundò; quia voluntas conſequitur intellectum: ergo eius actus eò ſe extendit, quò apprehenſio intellectus; ſed hic poteſt apprehendere omne bonum: ergo & voluntas ipſum proſequi. Quomodo autem voluntas verſari queat circa malum, patet ex 2. *cap.* iam citato.

1. Aſſertio ſuadetur de qua conſule lib. 3 de Ang. c. 5. n. 3.

Confirmatur 1.

Confirmatur 2.

3. Sed arguit Scotus, ens etiam non bonum obiectum eſſe voluntatis, quoniam ens vniuerſalius eſt, quàm bonum; nam malum etiam rationẽ entis habet, voluntas autem potentia vniuerſaliſſima eſt: ergo, &c. Occurrendum primò, voluntatem eſſe potẽtiam vniuerſaliſſimam in ſuo genere, nempe in ratione potentiæ appetitiuæ, atque intra illud genus habere vniuerſaliſſimum obiectum; huiuſmodi autem eſt bonum tãtummodo, vt patet ex dictis. Secundò occurrẽdum tam vniuerſale eſſe bonum, quàm ens ipſum, cùm ſit eius paſſio conuertibilis, malum autem potiùs entitate priuat, ſolúmque dicitur ens quatenus ſuo modo fundatur in bono. Vrgebis vlteriùs. Sicut intellectus ſe habet ad verum, ita voluntas ad bonum, ſed intellectus obiectum non aſſignatur verum, ſed ens: ergo neque volũtatis debet aſſignari bonum. Reſpondeo quæſtionem eſſe de nomine, quia obiectum etiam intellectus poteſt aſſignari *verum*, communiter tamen ponitur *ens*, quia eſt clarior eius ratio. Intereſt nihilominus inter intellectum, & voluntatem, quòd ille non quolibet actu nouit diſtinctè rationem veritatis in actu ſignato, licèt quolibet noſcat rationem entis in re qualibet, attingendóque entitatem, attingit etA iam veritatẽ; per actus tamen aſſentiendi cognoſcit intellectus diſtinctè veritatem, ac ratione talium aſſenſuum propriè dictum eſt intellectum verſari circa verum, nam ſimpliciter cognoſcẽdo circa ens potius tanquam circa rationem cognitã verſatur. At verò voluntas ad amandum non ſolùm requirit cognitionem rei, vt res eſt, ſed etiam cognitionem obiecti ſecundùm bonitatem, nam niſi ratio boni non cognoſcatur, voluntas non appetit, quód indicio eſt, voluntatem ferri in rationem boni, tanquam in rationem volitam. Eſt ergo inter vtramque potentiam patens diſcrimen hac in parte. Et hæc de obiecto voluntatis.

Obiectio 1. ex Scoto diluitur.

Obiectio 2.

Enodatur.

Circa actus deinde oportet notare eos omnes 4
B in voluntate reperiri, qui reperiuntur in appetitu ſenſitiuo, amor, deſiderium, ſpes, &c. licèt modo altiori, quoniam in voluntate ſpirituales ſunt, neque dependentes quoad eſſe à paſſionibus corporis etiam naturalibus; ac ferri poſſunt circa finem, & circa media, cùm vtraque habeant rationem boni, & vtraque ab intellectu ſub propria ratione ſuæ bonitatis, medij ſcilicet atque finis cognoſcantur. Hinc iam colligitur prima diuiſio actuum voluntatis. Nam alij circa finẽ verſantur, alij circa media; quia verò finis poteſt conſiderari, vel provt bonum abſolutè, vel provt habendum, vel vt habitum, ideo circa finem poteſt eſſe in voluntate amor, ac deſiderium conſequendi illum, qui actus aliàs dicitur intentio finis, & tan-
C dem fruitio, ſeu gaudium de fine iam obtẽto. Medium verò duplex eſſe poteſt, aliud quod ſolùm habet rationem medij, quia eſt primum medium, ad quod nullum aliud ordinatur, nec propter ſe eſt appetibile, ſed tantùm in ordine ad finem. Aliud eſt medium, quod videlicet mediat inter finem vltimè intentum, & media priora, ac reſpectu aliorum eſt finis, reſpectu verò vlterioris finis, eſt medium; ſi ergo huiuſmodi medium conſideretur vt finis, habet eandem rationem, quam finis vltimus, nam intendi poteſt, & deſiderari, & delectare ſi obtineatur. At circa medium, vt medium, duo verſantur propriè actus voluntatis; nimirum electio, & vſus, nam poſtquam voluntas intendit finem, ſtatim intellectus conciliatur
D de mediis congruentibus, ac voluntati proponit, circa quæ ipſa duo præſtat. Primum eſt acceptare aliquod illorum, quod eſt conſentire, vel eligere; conſentire enim quadam ratione eſt commune nomen conueniens cuicunque volitioni, & amori, ſiue ſit circa finem, ſiue circa media, quomodo communiter dicimus peccatum conſummari per conſenſum voluntatis; attamen conſenſus propriè ſignificat applicationem illam voluntatis ad aliquod medium, quæ ſequitur ex præmiſſa conſultatione intellectus, quæ acceptatio ſi ſit efficax, & ſeparans vnum medium ab aliis, illudque præferens, dicitur electio: facta autem electione neceſſarium eſt, vt id medium executio-
E ni mandetur, cui deſeruit vſus; qui actus quidam eſt, quo voluntas applicat potentias omnes ad operationes ſibi neceſſarias; nam medium electum propter executionem certè eligitur. Quare ſi fortè exequendum ſit à manu, habet voluntas poteſtatem ad eam operi applicandam, & ſimiliter de aliis; nam cùm voluntas reſpiciat vniuerſale bonum, neceſſe eſt apud ſe habeat vim mouendi omnes vires animæ, & applicandi illas ad propria earum munia: hæc ergo applicatio, vſus vocatur, atque hi ſunt ferè omnes actus voluntatis: de quibus plura apud D. Thomam 1. 2. *q. 11.* quæ tamen ab hoc loco ſunt aliena, propria verò moralis diſciplinæ.

Qu tnam ſint voluntaiis actus. de quo latè lib. 3. de Angel. c. 1. à n 6.

1. Eorum partitio.

De ſubdiuiſione amoris in amicitiam & concupiſc. author 1. 2. tract 4. diſp. 1. ſect. 5.

Ex

5. *Altera partitio.*

Ex his portò colligitur diſtinctio communis de duplici actu voluntatis, elicito ſcilicet, & imperato. Elicitus eſt,qui ab ipſa voluntate immediatè fit ; imperatus eſt alterius potentiæ humanæ, quæ ſubditur vſui,& motioni voluntatis;nã actio partis vegetatiuæ,& motio cordis continua actus imperati non ſunt , vtpote quæ ſub poteſtatem noſtram per ſe, ac directè loquendo non cadunt, (quod ideo addimus, quoniam remotè ſubdi aliquomodo poſſunt voluntati;ſi aut alimentum nobis ipſis ſubtrahamus, aut fortè violentia alia vitam eripiamus.) Simile verò eſt de quibuſdam membrorũ motibus naturalibus generatiuæ partis, quæ proueniunt multoties ex alteratione naturali , neque in poteſtate hominis exiſtunt, teſte Ariſtotele de animalium motu circa finem,& ſancto Thoma *ibid lect.* 10.*in princ.*Iam verò ſenſuum externorum actus quodammodo ſunt imperati à voluntate,quoad applicationem ſcilicet potentiæ ad obiectum ; at facta ſemel applicatione ſenſus neceſſariò exit in actum , neque ea in re obedit voluntati : ſenſus deinde interior veluti imaginatio pendet etiam in actu ſuo à voluntate , quæ poteſt illum mouere ad operandũ,ſæpe tamẽ imaginatio ipſa voluntatem præuenit,offertque obiecta plurima,voluntate renuente;vnde proueniunt importunæ cogitationes ; communiter tamen ſi intellectus , & voluntas aduertant , illas valent reprimere, quanuis non ſine difficultate; ſæpiſſiméque non valent propter corporis indiſpoſitionem , vel certè quia impoſſibile eſt intellectum nunquam omnino diſtrahi, operationes etiam intellectus ſunt à voluntate imperatæ,quia exercentur voluntariè,vt experientia conſtat,quod etiam S.Thomas docet 1.*par. q.*82. *art.*4. cuius rei ratio vniuerſalis tacta iam eſt;quia ad voluntatem ſpectat finem intendere, atque adeo mouere potentias omnes, quæ conducere poſſunt ad finem, tales verò ſunt,quas numerauimus. Atque hoc modo fit reductio potentiarum humanarum ad vnum primum mouens cæteras omnes,vt recta ſit,& ordinata inſtitutio naturæ ; qua de cauſa voluntas comparatur cordi. Ad Rom.6. *Charitas Dei infuſa eſt in cordibus noſtris.*Et in Pſal.36.*Lex Dei in corde ipſius*:nam ſicut cor eſt principium motiuum corporis , ita voluntas eſt principium operationum humanarum,& ideo illæ tantùm operationes cenſentur propriæ hominis , & dignæ præmio , vel pœna,quæ à voluntate procedunt.

Voluntas cur nuncupetur cor.

6. *Vter actus ſit prior ſimpliciter voluntatis ne, an intellectus cor.*

Circa intellectum tamen,& voluntatem eſt difficultas;nam ſuprà diximus appetitum ſequi cognitionem , & potentiam cognoſcentem mouere appetitiuam : mouet ergo intellectus voluntatem: ergo non poteſt moueri ab illa. Reſpondet ſanctus Thom.*ſup.& opuſc.*43.*c.*5.intellectum mouere voluntatem per modum cauſæ finalis applicando obiectum , voluntatem verò intellectum mouere effectiuè,applicando ſcilicet illum ad operandum. An autem poſsit intellectus aliquando effectiuè applicare voluntatem ad opus,quæſtio eſt moralis 1. 2. *q.* 9. *art.* 13. vbi de imperio agitur, quæ certè controuerſia ab illa diſtat,quam ſuprà tractauimus hoc ipſo libro *cap.* 3. vbi tantùm definiuimus ad actum voluntatis,neque intellectum,neque obiectum eliciriuè concurrere. An verò imperatiuè, alia quæſtio eſt,de qua cẽſeo breuiter intellectum ex ſe non poſſe efficaciter imperare voluntati,niſi fortè ſuppoſito actu alio eiuſdem voluntatis, ſic poſtquam voluntas eligit,valet intellectus efficaciter ei imperare executionem ; tota verò illa intellectus efficacitas prouenit ex electione voluntatis, à qua ſi voluntas fortè deſiſtat, imperium efficax non erit. Quapropter ſimpliciter,& abſolutè loquendo intellectus tantùm poteſt mouere finaliter voluntatem;voluntas verò intellectũ effectiuè.Ex quo colliges inter actus harum potentiarum præire primò oportere actum intellectus, cùm appetitus vbique ſupponat cognitionem,vnde quoad primum actum non mouetur à voluntate,ſed vel ab inclinatione naturali,vel ab extrinſeca aliqua propoſitione obiecti.Vnde primus intellectus actus ſpecialiter tribuitur Deo à D.Thoma 1.*p.q.*63.*ar.*5.fortaſſe quia Deus ſpeciali prouidentia gubernat creaturam rationalem, ad illúmque proinde pertinet inclinare ipſam ad hoc , vel illud obiectum,maximè in principio ſui eſſe,quod deſumptum eſt ex Ariſtot. 7. *Ethicorum, ad Eudemum , c. penult.* ſcribente dari conſilium quoddam naturale ab interiori quodam mouẽte procedens; in negotiis quippe agendis ſæpe experimur actus quoſdam apud intellectum noſtrum,qui à voluntate neutiquam procedunt,ſed vel ex peculiari inſtinctu Spiritus ſancti,vel Angelorum miniſterio, vel certè ex ſuggeſtione dæmonum, quos oportet cautè diſcernere, vt monet S.Ioan. *prima canonica, c.*4.& Bern.*ſerm.* 1.*Pentecoſtes.* Motio ergo voluntatis non eſt adeo neceſſaria in his potentiis ad agendum, vt ſine illa operari omnino nequeant. Sæpe enim aliæ potentiæ in actionibus ſuis hanc motionem intellectus præcurrunt.

Vide lib. 3. de Ang. c.4.n.17.

7. *Motio voluntatis reſpectu aliarum potentiarũ qualis ſit.*

Vltimò aduertendum eſt, illam motionem voluntatis à qua dicuntur effectiuè moueri potentiæ reliquæ,non ſic intelligendam eſſe,quaſi voluntas aliquid eis imprimat,vel modo aliquo immediatè concurrat ad eliciendos ipſarum actus , eſt nimirum ſola moralis motio,quæ in philoſophia naturali,efficientia eſt accidentaria,in morali verò cenſetur per ſe,ac prouenit ſolùm ex conſenſione potentiarum,quæ in eadem anima radicantur, & habent inter ſe dictam ſubordinationem naturalem.

CAPVT VIII.

Vtrùm voluntas ſit libera potentia in omnibus ſuis actibus.

Caput hoc integrum ex autographo præteriuimus,quoniam latè tractatur in priori tomo de Gratia *Prologomeno* 1. & in Metaph.*d.*19.*à ſect.* 2. & vltrà,tum etiam non pauca pro eodem argumento videri poſſunt *in opuſc.* 4. *de libertate diuinæ voluntatis.* 1.

Quæri autem vlteriùs poſſet primò, an appetitus rationalis, ſiue voluntas ſit ſpecies infima, an potiùs in homine,atque Angelo ſpecie diſtinguátur,quod diſputant recentiores 1.*p. q.*59. *ar.*1. vbi Cumel.item Franciſc.de Herrera *in* 2. *diſt.*13. *q.*1. & ipſe author *lib.*3.*de Angelis,c.*1. Secundò quæri poſſet,an voluntas,ſeu appetitus rationalis diſtinguatur in homine in concupiſcibilem,& iraſcibilem , ſicut appetitus ſenſitiuus diſtingui à multis ſolet.De quo videndus author *lib.*3.*de Angelis,c.*1. poſt Scotum, & Gabr.*in* 3.*d.*26.*&* 34. Henricum *quodlib.*8.*q.*15. 2.

CAPVT IX.

Quanam ſit perfectior potentia,intellectus ne , an voluntas.

HÆc quæſtio vltima eſt de potentiis animæ rationalis , nam poſtquam de illis ſigillatim dictum eſt , complementum doctri- 1.

næ poſtulat, vt eas inter ſe conferamus, id, quod etiam de potentiis ſenſitiuis tractari poſſet, reiecta tamen in hunc locum eſt, quoniam in potentiis ſpiritualibus apertior erit difficultas, ac facilè poterit reliquis accommodari. Arguitur itaque voluntatem præeminere intellectui primò, quia habet nobiliſſimum obiectum, ipſam ſcilicet rationem boni, prima autem, & potiſſima perfectio rei eſſe videtur bonitas ipſius. Confirmatur: nam bonum dicit ordinem ad exiſtentiam; verum autem, quod eſt obiectum intellectus, ab exiſtentia abſtrahit, perfectius autem videtur, quod ordinem habet ad exiſtentiam, cùm hæc ſit prima, & potiſſima rei cuiuſque perfectio: ergo, &c. Secundò arguitur ex actibus: nam perfectior eſt actus voluntatis, quàm intellectus, ſi perfectiſſimum vnius actum ad perfectiſſimum alterius comparemus: ergo & voluntas perfectior erit; illa ſiquidem potentia perfectior creditur, quæ meliori actu ſe explicare poteſt. Antecedens patet; quia perfectiſſimus actus voluntatis eſt dilectio Dei, ac perfectiſſimus intellectus eſt Dei cognitio, melior autem eſt amor Dei, quàm cognitio, iuxta illud Pauli 1. Cor. *Maior autem horum eſt charitas.* Confirmatur: nam ordines Angelorum diſtinguuntur ſecundùm eorum perfectiones, ac Seraphini ſuperiori gradu, quàm Cherubini locantur; quia hi excellunt in cognitione, illi in amore: ergo amor eſt perfectior. Tertiò libertas eſt maxima perfectio, voluntas autem eſt potentia libera, non intellectus: ergo, &c. Confirmatur; quoniam voluntas regit intellectum, ac totum hominem, adeo vt reliquæ omnes potentiæ ad nutum voluntatis agantur: ergo ipſa tenet primatū inter potentias. Quartò, voluntas totum hominem bonum, vel malum reddit; neque enim ſcientia hominem bonum facit, vel malum, ſed virtus, & vitium; hæc autem ex voluntate maximè pendent, quia libertate propria non dantur. Confirmatur, quia hac ratione appetitus ſenſitiuus eſt perfectior, quàm imaginatio, quia ille capax eſt virtutis: non autem imaginatio.

Argumentum 1. pro voluntate. — *Confirm.* — *2. Argum.* — *Confirm.* — *3. Argum.* — *Confirm.* — *4. Argum.* — *Confirm.*

2\. *Diſſidium in hac quæſtione.*

In hac quæſtione Schola S. Thomæ, & Scoti diſcrepant, Scotus enim *in 4. diſt. 49. q. 4.* ſtatuit voluntatem eſſe ſimpliciter perfectiorem intellectu, quem diſcipuli ſequuntur. Idem ſentit Alenſ. 3. *p. q.* 80. *memb.* 1. *diſtinct.* 1. *cap.* 14. Bonauent. Ægidius, Argentinas, Gabriel, & Maior *in 4. diſt.* 49. Albertus *in primo diſt.* 1. *q.* 14. Aureol. apud Capreolum *ibid. q.* 1. At D. Thomas 1. *p. q.* 82. *ar.* 3. è contra opinatur, licèt ſecundùm quid, ſeu in quibuſdam actibus voluntas ſuperet; ſequuntur eum ſui, ac Durand. *in 4. diſt.* 49. *q.* 4. Paludanus *q.* 3. Heruæus *quodlibeto* 8. *q.* 9. Capreol. *in* 1. *diſt.* 1. *q.* 2. *& diſt.* 3. *q* 3. *ar.* 2. Abulenſ. *ad c.* 5. *Matthæi, quæſtione* 30. & Venetus 3. *de Anima, textu* 58. videtúrque ſententia probabilior. Vnde ſit noſtra concluſio. Intellectus eſt perfectior potentia. Hanc concluſionem declarat S. Thomas ex obiectis in hunc modum Nam obiectum intellectus ſimplicius eſt, & abſtractius, quàm obiectum voluntatis, ac modo aliquo immaterialius: ergo ipſa potentia perfectior eſt; nobilitas namque potentiæ ex nobilitate obiecti deſumitur, illud autem obiectum nobilius eſt, quod eſt abſtractius, & immaterialius. Oſtenditur verò antecedens, quoniam intellectus attingit obiectum ſub abſtractione ab exiſtentia, conſiderando ſcilicet nudam rei quidditatem, voluntas verò non niſi in rem, prout habet ordinem ad actualem exiſtentiam terminatur; nihil enim appetitur, niſi vel prout actu exiſtit, vel extiturum eſt. Hanc rationem Scotus cauillatur multipliciter; eam verò prolixè defendit Caiet. ſuprà, quem

Aſſertio affirmãs intellectum præcellere. — *Eius ratio 1. ex D. Thoma.* — *Caiet. Scoto reſiſtit.*

videre licet. Verè autem ratio ſubtilis eſt, optiméque oſtendens perfectionem intellectus. Enimverò intellectiuæ potentiæ vis ea eſt, vt rem quamlibet poſſit ſub omni præciſione conſiderare, eſſentiam ipſam ab exiſtentia ſeparando, & vniuſcuiuſque propriam rationem veſtigando. Quod ſanè vim magnam arguit, immaterialitatémque intellectus ipſius, voluntas autem ſimplici modo fertur in obiectum appetendo exiſtentiam illius; qui certè modus operandi minùs ſubtilis eſt, minúſque immaterialis. Secundò arguitur. Potentia intellectiua immediatiùs ſequitur ex animæ eſſentia, voluntas verò medio intellectu; hic ergo eſt perfectior. Conſequentia exponitur: nam quando paſſio vna ex alia ſequitur, ſeu potiùs mediante alia, quæ immediatiùs ſequitur ex eſſentia præſtat ei, quæ ſequitur mediatè, cùm ſit veluti principium alterius. Antecedens autem ſuadetur, tum ex communi ratione potentiæ appetitiuæ, quæ ex potentia cognoſcitiua conſequitur, ſicut appetitio ſequitur ex cognitione: tum ex propria ratione voluntatis, cuius libertas, vt diximus, ex indifferentia, & perfectione intellectus naſcitur. Tertiò. Dignitas hominis potiſſimè ex intellectu deſumitur, & ideo tanquam differentiam eſſentialem illius aſſignamus, quòd intellectiuus ſit, ſeu rationalis, id verò principaliter habet ab intellectu, cùm voluntas rationalis ſit ex participatione illius: præcellit ergo intellectus. Id quod etiam inde oſtenditur, quoniam voluntatis radix ipſe intellectus cenſetur; ſiquidem eo ipſo, quòd aſſerimus hominem eſſe rationalem, quaſi virtute, & radice pronunciamus volitiuum eſſe, ac liberi arbitrij: quare, &c. Vnde etiam confirmatur ratio, namque potentia per eſſentiam rationalis, cuiuſmodi eſt intellectus, perfectior eſt, quàm quæ tantùm per participationem eſt rationalis, qualis voluntas, quæ potentia cæca eſt, nec niſi ratione ducatur operari valet. Quartò intellectus eſt regula omnium operationum voluntatis, & in tantum voluntas malè, vel bene procedit, in quantum rationi conformatur; tota ſiquidem bonitas, & malitia moralis ſumitur ex ordine ad rationem rectam, & ideo tanto voluntas eſt melior, quanto eſt rationi ſubiectior, teſte Ariſtotele 1. *Ethicorum, cap.* 3. Cicerone 2. *officiorum*, Auguſtino *de libero arbitrio, cap.* 9. & 10. ergo perfectior eſt ratio ipſa, quàm voluntas. Quintò, in ſuppoſitis intelligentibus differentia perfectionis naturalis potiſſimè attenditur ex parte intellectiuæ potentiæ; nam voluntas ferè eiuſdem eſt rationis in iis ſuppoſitis, vel ſaltē non poteſt tam facilè diſtingui in eis ex diuerſitate operandi ſicut intellectus; & intra latitudinem Angelorum maior perfectio maximè relucet in modo cognoſcendi, vnus enim altiori modo, & per vniuerſaliores ſpecies cognoſcit, quàm alter, in voluntatibus autē difficile inuenietur diſtinctio, quæ in modo operandi, vt dixi, parum differunt; ſignum ergo eſt perfectionem naturæ intellectualis potiſſimè ſe explicare in potentia intellectiua, atque adeò eſſe perfectiſſimam potentiam in tali ſubiecto. Sextò, potentia cognoſcitiua ex ſuo genere eſt perfectior, quàm appetitiua: ergo ſi conferamus perfectiſſimam potentiam cognoſcentem cum appetente perfectiſſima; illa hanc ſuperabit in perfectione, ſiquidem ex ſuo genere excedit, & in ſpecie proportionaliter accreſcit, ſic autem ſe habent intellectus, & voluntas: ergo, &c. Antecedens primum probatur (reliqua enim nota ſunt) namque appetitus quædam inclinatio eſt appetentis, vnde ex vi, & modo operationis appetitus non explicat perfectio

Defenditur allata ratio ex D. Thoma. — *2. Ratio.* — *Tertia.* — *Confirmat.* — *Quarta.* — *Quinta.* — *Sexta.*

fectionem ſuam in tali opere, imò neque ad hoc principaliter ordinatur, ſed tantùm ad bonum quærendum; at potentia cognoſcens de ſe eſt vis quædam explicans maximè perfectionem, & immaterialitatem rei cognoſcendæ; per hanc quippe virtutem res cognoſcens fit quodammodo res ipſa cognita, ſicque cognitio ex ſuo genere magis propter ſe eſt, quàm appetitus: ergo perfectior potentia eſt ex ſuo genere.

3.
Ad 1. arg. in n. 1

Ad argumentum primum prioris ſententiæ negatur antecedens. Nam ſi obiecta intellectus, & voluntatis conſiderentur in ratione rei, ſunt ferè æqualis perfectionis, quia vtraque ex his potentiis vniuerſaliſſima eſt. Nihilominus abſolutè conſideratis obiectis, vt obiecta ſunt, intellectus obiectum altiùs deprehenditur, cùm nobiliori modo attingatur ab intellectu, quàm à voluntate bonum, vt diximus.

Ad confirm.

Ad confirmationem reſpondetur etiam intellectum conſiderare res, quæ habent ordinem ad exiſtentiam, imò & exiſtentiam ipſam, ac rationem boni, eaque omnia perfectiori quodam modo attingere; vt explicatum eſt.

4.
Ad 2. communis reſponſio.

Ad ſecundum communis ſolutio eſt, intellectum, & voluntatem ſpectari poſſe in ſtatu viæ, & in ſtatu patriæ; ac priori modo actum voluntatis eſſe perfectiorem actu intellectus reſpectu rerum ſuperiorum, ſicque charitatem præcellere; cuius rei ratio redditur, quòd intellectus attingat res provt ſunt intra ipſum, voluntas autem ad eas feratur provt in ſeipſis exiſtunt. Quoniam verò in via Deus, ac ſuperiora omnia in intellectu noſtro exiſtunt imperfectè, atque obſcurè, ideo cognitio eorum eſt nunc imperfecta, & amor perfectus ex contraria ratione, quòd in res tendat in ſe conſideratas. Quod etiam ſentit Hugo de S. Victore *lib. 6. in cœleſtem Hierarchiam*, D. Dionyſius *cap. 7.* in hæc verba, *Dilectio ſupereminet ſcientiæ, plus enim diligitur, quàm intelligitur, & intrat dilectio, vbi ſcientia foris eſt*: atque de hoc amore, & cognitione procedit illud Anſelmi in lib. cur Deus homo cap. 1. *Perverſus ordo eſt velle amare, vt intelligas, rectitudo mentis eſt velle intelligere, vt ames.* At verò in ſtatu patriæ excedit actus intellectus actum voluntatis, quia tunc videtur Deus provt in ſe eſt, iuxta illud 1. Ioan. 3. *Cùm apparuerit, ſimiles ei erimus, quia videbimus eum ſicuti eſt.*

5.
Data reſponſio duplici vrgetur difficultate.

Hæc verò reſponſio difficultates patitur. Primò enim rogo, quomodo voluntas in via poſſit magis, perfectiúſque diligere, quàm intellectus cognoſcit, cùm appetitus non niſi in cognitum, atque eo modo quo eſt cognitum feratur? Secundò, quo item modo intellectus res cognoſcit provt in ipſo ſunt? imò non niſi provt in ſeipſis habent, agnoſcit; alias in ſua cognitione deciperetur, atque aberraret.

Soluitur prior difficultas.

Pro priori difficultate diſtinguenda eſt res cognita, & amata à modo, quo ea cognoſcitur, & amatur; namque ex parte rei cognitæ, ac ſimiliter rei amatæ, voluntas non amat quidem niſi rem cognitam ab intellectu; quoad modum tamen differentia intercedit: intellectus enim per aſſimilationem operatur, cognoſcítque obiecta per ſpecies eorum, quas in ſe habet, & ideo quaſi in ſeipſo ſpeculatur obiecta, & hac ratione cohæret, rem cognitam eſſe maximè cognoſcibilem, ac ſimul imperfectè & obſcurè cognoſci, atque adeò ſimul verum, in ſeipſa rem cognoſci, & provt intra intellectum repræſentatur.

Pro hac reſponſione vide nos auctiùs lib. 2. de oratione c. 13.

At voluntas operatur per modum impulſus, & inclinationis ad res cognitas, ideoque non attendit modum, quo cognoſcuntur, ſed in res ipſas cognitas abſolutè fertur, ſicque ferri in res provt in ſe ſunt, appoſitè dicitur.

Franc. Suarez de Anima.

6.
Ad 2. diff. ie. quid dicant nonnulli.

A Poſterior verò difficultas circa eandem ſolutionem oritur ex data nunc ſolutione prioris; ſequitur quippe ex ea etiam in patria amorem perfectiorem eſſe viſione, cùm ibi etiam amor feratur in Deum provt in ſe eſt, intellectus verò non niſi provt in ſe illum habet. Propter hanc inſtantiam quidam ex Thomiſtis ſentiunt amorem in patria ſecundùm quid perfectiorem eſſe; ſed falſum ſentiunt, namque ibi intellectus, & voluntas feruntur in Deum provt in ſe eſt, cùm Deus ſecundùm ſuam eſſentiam intellectui beati ſit intimus, neque in ſe melius exiſtat, quàm in intellectu illo, ac ſicut voluntas Deum in ſe totum amat, ita & intellectus Deum totum videt in ſeipſo. Rurſus quemadmodum intellectus non totaliter Deum videt, ita nec voluntas totaliter amat.

Reiciuntur.

Suboritur 3. difficultas.

B Sed iam tertia naſcitur, & maior difficultas, etenim quanuis hæc habeant verum in ſupernaturalibus actibus, at in naturalibus ſequi videtur actum amoris naturæ viribus elicitum perfectiorem eſſe, quàm ſit naturalis cognitio intellectus, ille namque amor in Deum tendit prout in ſe eſt, illúmque attingit ſuper omnia, at cognitio imperfecta eſt, & obſcura; vnde ſequi planè videtur, voluntatem intellectui præſtare, nam perfectio potentiæ ex naturalibus eius viribus penſanda eſt.

Soluitur 1.

Reſpondeo primò aliquam fortaſſe cognitionem Dei naturalem perfectiorem eſſe, quàm ſit amor naturalis, vt naturalis; quanuis vt moralis, amor ſit perfectior. Enimuerò naturæ viribus cognoſcere Deum, & attributa illius, C inuoluit etiam cognitionem de diligẽdo Deum ſuper omnia, quod totum intellectus naturaliter aſſequitur, & maioris perfectionis eſſe oſtenditur, quàm amare illum poſſe imperfecto quodam modo; præcipuè, quia prædicta cognitio non ſupponit actum alterius potentiæ, à qua iuuetur; at verò talis ille amor cognitionem ſupponit intellectus à qua ferè totam ſuam perfectionẽ haurit.

Soluitur 2.

Reſpondeo ſecundò licèt amor naturalis perfectior eſſe admittatur, nihilominus intellectũ perfectiorem potentiam eſſe, eo quòd eleuari poteſt ad perfectiorem actum, quàm voluntas. Pro quo notandum, licèt actus viſionis, & charitatis ſint ſupernaturales, nihilominus tamen habere fundamentum aliquod in natura potentiarum, à D quibus exercentur, verè enim intellectus ex natura ſua nonnihil valet circa cognitionem Dei, quẽ planè ſub obiecto ſuo comprehendit, alioquin non poſſet eleuari ad illam viſionem; idémque dicendum de voluntate, quocirca intellectus de ſe habet non repugnantiam, vt ad illum perfectiſſimum actum eleuetur, idcóque de ſe perfectior eſt, quàm voluntas; quòd autem voluntas poſſit vnum aliquem meliorem actum naturalem exponere, quàm intellectus, non propterea perfectior abſolutè cẽſenda eſt, tum ob ea, quæ diximus, tum quia ſat eſt intellectum communiter, & in cæteris actibus excellere, & hactenus de ſecundo argumento.

Ad confirmationem 2. argumenti in eodem n. 1.

Ad confirmationem verò eius ibidem adductam, reſpondetur ſicut Seraphini perfectius E amant, quàm Cherubini, ita etiam perfectiùs videre, certum enim eſt abſque controuerſia ex perfectiori Dei viſione ſequi perfectiorem amorem, difficultas ergo cõmunis eſt in vtraque ſententia, dicendúmque denominationem illam non ſumi ex his, quæ in ipſis Angelis inueniuntur, ſed quæ in nobis efficiunt. Seraphim itaque dicuntur ardentes, & incendentes, vt D. Dionyſius ait 7. *cap. cæleſtis Hierarchiæ*, quia illorum munus eſt accendere in charitate Dei hominum voluntates, nam quia charitas in via perfectiſſima eſt, ideo hoc eſt perfectiſſimum Angelorum munus, quod

quod Seraphinis tribuitur, Cherubini verò munus habent illuminandi intellectus, ex eoque denominantur, quo pacto interpretandus venit D. Thomas 1.*p.q.*108.*art.*4.*ad* 6.

7. *Ad 3.argum. in eodem num.1.*

Ad tertium argumentum principale reſpondetur, quanuis in libertate voluntas ſuperet intellectum, intellectum ſuperare voluntatem in ratione & diſcurſu, multo verò maior perfectio eſt potentiam rationalem eſſe per eſſentiam, quàm eſſe liberam, hæc enim perfectio ex illa oritur tanquam minor. *Ad confirm.* Vnde ad confirmationem negatur antecedens; potiùs enim intellectus regit voluntatem, totúmque hominem, quàm è contra; nam licèt applicatio ad operandum ſit à voluntate, rectitudo tamen operandi ab intellectu proponitur. Ex quo negare non poſſumus has potentias inter ſe dependentiam habere, ſéque mutuo iuuare, plus tamen eſt, quod voluntas intellectui debet, quàm quod intellectus voluntati.

8. *Ad 4.ibidem.*

Ad quartum dicito in intellectu potiùs conſummari perfectionem hominis, cùm per actum intellectus homo fiat beatus, at voluntaté reddere hominem bonum diſpoſitiuè in via, quia eſt principium merendi, ideóque bonitatem moralem conſummari in voluntate, id tamen habere in quantū conformatur ſuæ regulæ, quæ eſt recta ratio. Vnde priùs, ac perfectiùs moralis bonitas oritur ab intellectu, qua de cauſa etiam dependentia, quę inter virtutes morales perfectiſſima eſt, in intellectu reſidet. *Ad confirmat. 1. ſolutio.* Ad confirmationé quidam putant in potentiis ſentientibus appetitum eſſe perfectiorem qualibet cognoſcente, eo quòd actus omnes virium ſenſitiuarum ordinantur ad appetitum ſenſitiuum, ſeu ad delectationem, cùm vis ſenſitiua non niſi delectabile bonū attingat. Præterea ſenſitiua virtus ex natura ſua ordinatur ad obediendum rationi, ad hoc autem viciniùs accedit appetitus inferior (nam bruta ex concupiſcentia potius quàm ex eruditione ducuntur) in natura autem intellectuali, quæ ſecundùm ſe capax eſt vniuerſalis, & ſummi boni, meliúſque illud aſſequitur contemplatione, quàm delectatione, & operatio appetitus ad operationé intellectus ordinatur, ideo intellectus perfectior aſſeritur. Et hæc reſponſio ex S. Thoma colligitur 1.2.*q.*4. *ar.*2. *ad* 2. *2. Solutio.* Reſpondetur tamen ſecundò etiam in ſenſitiua parte ſenſum interiorem appetitui præcellere, cùm habeat nobiliores operationes, nobilioremque operandi modum; ac pleræque ex rationibus factis pro intellectu in ſenſu etiam procedunt, neque vllæ ſunt, quæ contrarium perſuadeant.

CAPVT X.

De potentia motiua ſecundùm locum, an actiua ſit, atque ab aliis animæ potentiis diſtincta.

Motus localis abſolutè ſumptus communis eſt rebus etiam inanimatis; in animalibus tamen artificioſo quodam modo editur à principio intrinſeco actiuo per cognitionem, & appetitum; in aliis verò non ita. Quæ differentia quod attinet ad rationem motus localis, non videtur eſſentialis, & ideo de ipſo motu, qui eſt actus huius potentiæ nihil ſupereſt dicendum pręter ea, quæ in phyſicis dicta ſunt, neque etiam de termino huius motus, nempe de vbi, quod tanquam obiectum ad hanc potentiam comparari poteſt; ſolùm ergo reſtat dicendum de potentia ipſa, & de inſtrumentis, quibus hic motus executioni mandatur.

Ad lib.3.Phyſic. q.5. & diſp 51. Metaph.& lib.4 de Angelis.

1. Hæc porrò quæſtio difficultatem habet propter Ariſt. *in* 3. *de anima*, aſſerentem virtutem mouendi eſſe phantaſiam cum appetitu, ex quo ſequi videtur, potentiam hanc non eſſe diſtinctam ab iis, de quibus hactenus diximus. In contrarium verò eſt, quia actus, & obiectum motiuæ potentiæ diſtincta ſunt ab actibus, obiectíſque aliarum potentiarum animæ. *Notatio 1.pro reſolutione.* Pro reſolutione notandum primò, motum localem duplicem inueniri in animantibus; naturalem ſcilicet, qui vitalis etiam dicitur, & animalem, ex appetitu nimirum pendentem. Primus eſt tum continuus motus cordis, tum etiā dilatatio, ac compreſſio pulmonū, ex quibus prouenit reſpiratio, & arteriarum pulſus; hi enim motus omnes naturales dicuntur, quia in noſtra poteſtate non ſunt, vnde Ariſt. *lib. de communi animalium motu, ad fin.* ſpirationem inter motus non voluntarios numerat; poteſt quidem per appetitum aliquantulum detineri, & impediri ſpiratio; id verò non niſi quantum ad ingreſſum, vel exitum aëris; attamen motus ipſe cordis interior nequaquam: ſicut neque motus partis vegetatiuæ. Iam verò motus alter, animalis nuncupatus, ipſe eſt, quem progreſſiuum appellant, quemque præcipuè hoc loco intendimus.

2. *1. Aſſertio.*

De primo ergo motu ſit prima concluſio. Potentia ad motum naturalem ſpecialis eſt in anima, diſtinctaque ab appetitu ſenſitiuo, ac reſidens in corde, & pulmonibus. *Probatur.* Probatur, quoniam ille motus ab actione appetitus, vel ſenſus non pendet; his enim ceſſantibus exercetur nihilominus prædictus motus: ergo ab ſpeciali alia potentia animæ procedit. Antecedens experientia notum eſt; conſequentia verò videtur euidens, nam talis motus à potentia actiua animæ debet fieri, non à ſenſu, aut appetitu, ſiquidem his ceſſantibus ille non ceſſat: ergo, &c.

3. *Ad motum progreſſiuum cōcurrunt cognitio, appetitus, & membra externa.*

Circa motum progreſſiuum, de quo principaliter inquiritur, eſt notandum, ad illum concurrere cognitionem, appetitum, externa membra, eorumque diſpoſitionem. De cognitione res liquet; tum quia progreſſio determinata eſſe debet, ad certúmve terminum tendens, vnde eam oportet dirigi ab aliqua vi cognoſcente; tum quia appetitus non eſt abſque cognitione. De appetitu quoque ſimiliter liquet; animal enim ſeipſum mouet, cùm appetit, & homo item quando vult; ac præterea quoniam motus ille naturalis non eſt; erit ergo ab appetitu. Denique quòd membrorum diſpoſitio neceſſaria ſit, conſtat, quia ſi prauè diſpoſita ſint, non procedet motus, quantunuis animal appetat; idem ampliùs conſtat ex naturali compoſitione talium membrorum, ideo enim iuncturis inuicem colligantur, conuexúmque in concauo includitur, vt poſſit vnum in altero volui tanquam in cardine, quod obſeruat Ariſtot. 3. *de anima, textu* 32. & *lib. de communi animalium motu, in princip.* D. Thom. *ibid. lect.* 1. ait enim eo loco Ariſtot. iuncturas ad hunc finem fabricatas, vt quieſcente parte vna altera moueatur, ac mota nitatur quieſcēti. Sic dum manus mouetur, quieſcit brachium, quòd ſi brachium torqueatur, humerus quieſcit, ad alia verò munia membrorum, & per illorum extenſionem, & retractionem membra mouentur. Ita patet tria hæc ad progreſſionem eſſe neceſſaria; patet vlteriùs potentiam cognoſcentem ſolùm concurrere ad hunc motum tanquam dirigentem appetitum, appetitum verò immediatè attingere executionem motus.

4. *Membra externa quomodo concurrant. 1. Opinio.*

Quo autem modo externa membra concurrant, dubitari ſolet. Nonnulli volunt in eis dari tantùm diſpoſitionem paſſiuam ad motum localem, obediendo ſcilicet appetitui mouenti, in iſto autem

tem reſidere totam virtutem actiuam illius motus ad eum modum, quo in motu cœlorum alibi diximus ex parte corporis tantùm inueniri aptitudinem paſſiuam, vt moueatur, vímque actiuam totam eſſe in intelligentia mouente. Hanc ſententiam tradere videtur Ariſtot. *citato libro de anima, & lib. de animalium motu*, vbi aſtruit appetitum eſſe principalem cauſam eiuſmodi motus; ſi autem immediatè non cauſaret, non magis eſſet principium motus, quàm viſionis, v. g. vel intellectionis. Idem ſentire videtur S. Thomas 1. *p. q. 75. art. 3. ad 3.* dum ait vim appetitiuam eſſe effectricem; vim verò motiuam exiſtentem in membris, motum exequi; per eámque membra reddi habilia ad obediendum appetitui, *cuius actus*, inquit, *non eſt mouere, ſed moueri.* Idem docet 2. *contra Gentes, c. 82.* B vbi Ferrar. *in fine*, ac latè Capreolus *in 2. diſt. 1. q. 2.* ad argumenta Aureoli, Caiet. 3. *de anima, ſuo c. 6.* Ratione quoque arguitur; quia hic modus concurrendi ad progreſſionem ſufficiens eſt, ac maximè conſonus naturæ appetitiuæ, perfectionique animantis: ergo, &c. Aſſumptum oſtenditur quoad primam partem. Nam poſita efficacia in appetitu ad efficiendum motum, poſita item in membris diſpoſitione ad obediendum, nihil aliud apparet neceſſarium; atque exemplum de Angelo mouente cœlum idem confirmat. Secunda deinde pars ſuadetur. Quia appetitus potentia eſt inclinans ad aliud: ergo conſonum illi eſt, vt etiam moueatur ad illud conſequendum; eiuſdem quippe potentiæ eſt in finem tendere, & ad conſecutionem illius conari. Tertia denique pars probatur, tum quia quo pauciora principia concurrunt ad actionem aliquam, eo melius eſt operanti, tum quia operari per potentiã animalem, ac per actionem immanentem multo perfectius eſt, quàm per potentiam extrinſecam. Et confirmatur, quoniam motus variatur pro ratione appetitus, ſi enim hic vehemens ſit, motus quoque velox eſt, ſi ſit remiſſus, motus etiam tardiùs editur: ergo ſignum eſt illum ab appetitu procedere.

5. *2. et probabilior opinio.* Contrariam ſententiam tenet Henricus *quodl. 1. q. 6.* Gotfredus *quodlib. 1. q. 4.* Thienenſis 3. *de Anima, textu 54.* negantes appetitum principium eſſe immediatè elicitiuum motus localis, darique putant in membris ipſis animalis virtutem aliam, D quæ actiuè exequatur motum; quia tamen potentia hæc in actione ſua omnino ab appetitu pendet, ideo motum ab appetitu prouenire. Conſonat huic opinioni Ariſtoteles *in 3. de anima, textu 54.* quatenus ait dari organum quoddam corporeum, quo appetitus perficit motum. Idem inſinuat D. Thom. *opuſculo 43. c. 5.* dicens, appetitum imperare motum, æſtimatiuam dirigere, potentiam motiuam exequi, & 1. *p. q. 78. art. 1. ad 4.* ſenſum, & appetitum non ſufficere ad mouendum niſi ſuperaddatur vis aliqua, motiuam enim ſolùm eſſe in appetitu, vt in imperante motum, in ipſis autem partibus corporis eſt, vt fiant habiles ad obediendum appetitui. Ex quo loco rationes deducuntur

Probatur 1. pro hac parte. Prima. Virtus motiua, potentia eſt F animæ ab aliis diſtincta, in partibúſque ipſius corporis ſubiectata: ergo potentia actiua eſt, non paſſiua tantùm. Conſequentia valet, eo quòd potentiæ animæ, vt anima eſt, actiuæ ſunt, cùm actus earum ſint vitales, atque adeò à principio intrinſeco actiuo procedentes. Vnde confirmatur intentum. Nam actus, quo ſcribo, v. g. non ſolùm eſt actus vitæ, prout ab ipſo appetitu elicitur, & appetitur, ſed etiam prout ab ipſa manu executioni mandatur, nam ipſemet motus manus eſt verè vitalis; ergo reſpectu illius motus non ſe ha-

A bet manus merè paſſiuè, ſed actiuè etiam: ergo eſt in manu potentia aliqua illius motus ab appetitu diſtincta.

Secunda ratio. Appetitus non immediatè elicit actum localem, ſed imperat: concedenda ergo eſt diſtincta potentia actiua immediatè efficiens illum. Conſequentia eſt clara ex illorum ſententia, atque ex ratione actus imperati ſuperiùs explicata. Antecedens verò eſt S. Thomæ, probatúrque, quoniam ſicut appetitus membra ciet ad motum localem, ita ſingulas partes impellit ad ſuas actiones; ſed nulla actio aliarum partium eſt elicita ab appetitu, ſed imperata tantùm: ergo motus localis nonniſi imperatus erit, cùm nulla particularis ratio detur, cur aliter contingat in illo. Confirmatur: nam ſicut per motum localem exequitur quiſquis proprium appetitum, ità per viſum, vel intellectum exequitur quidquid appetit: ergo nulla eſt ratio, cur vnus ſit actus elicitus ab appetitu magis, quàm alius. 6. *Probatur 2.*

Tertia ratio. Si appetitus elicit motum, nullaque alia virtus eſt actiua illius, per quem actum quæſo edit appetitus talem motum? aut enim per actum edit, quo vult ipſum motum fieri, aut fortaſſe per alium; hoc poſtremum fingi non poteſt, omnis ſiquidem voluntatis actus eſt volitio, aut nolitio, idémque proportionaliter aſſerendum in appetitu, atque in Angelo motore cõſtat illo actu cœlum mouere, quo vult mouere, nec cogitari poteſt actus accommodatior ad hunc mouendi effe- C ctum; ſi ergo per actum aliquem appetitus mouet, maximè per talem aliquem mouet: eſſe autem hoc falſum oſtenditur. Nam experimur ſæpè in nobis motus non paucos, abſque eorum appetitione actuali, quales non rarò motus oculorũ, & palpebrarum, qui nobis inconſiderantibus fiunt: motus etiam pedis, aut manus indeliberatè, & ſine aduertentia paſſim fiunt, circa quos euidens eſt, appetitum non expromere ſpecialem actum: fiunt ergo à potentia motrice actiua ſpeciali. Eadémque ratio eſt de motibus aliis. Vnde ſumitur nouum argumentum; nam ſi motus localis eſſet actus immediatè ab appetitu editus, non poſſet talis motus præuenire appetitum, & cognitionem; conſequens eſt contra experientiam: ergo, &c. 7. *Probatur 3.*

Vltima ratio. Si membra paſſiuè tantùm ſe haberent ad motum, poſſent ſemper, & ad nutum moueri ab appetitu, eorum ſiquidem indiſpoſitio ſufficiens non eſſet ad impediendam motionem appetitus, quia cùm motus localis imperfectæ rationis ſit, ferè nullam diſpoſitionem requirit, vt recipiatur in ſubiecto: ergo ſi nihilominus diſpoſitio poſtulatur, nonniſi propter vim actiuam exiſtentem in membris. Atque hæc opinio mihi probabilior apparet, quam etiam indicat D. Thomas 2. *contra Gent. cap. 35.* in ſolutione ſecundi argumenti, dum ait in locali motu animalis inter actum voluntatis, ſeu appetitus, & effectum mediare actionem facientem motum: ergo & potentia actiua mediabit. 8. *Probatur 4.* *Hæc opinio præfertur, pro qua videndus in ſimili author lib. 4 de Angelis c. 29.*

Ad argumenta verò in contrariũ dices, Ariſtotelem, & S. Thomã non negare in membris virutem motiuam actiuam, ſed apertè illam agnoſcere; attamen quia inter omnes alias potentias, quæ appetitui ſubordinantur, hæc maximè ſubditur illi (nam eſt quaſi quoddam inſtrumentum per ſe ordinatum ad ſeruiendum illi) ideo motum localem appetitui tribuere, duo quippe ſunt genera potentiarum animæ, quas mouet appetitus, cognoſcentes videlicet, & motrices. Circa priores non ſe gerit appetitus vt motor tantùm, ſed vt mobile etiam ab illis, ideoque illarum actio non adeò attri- 9 *Ad arg. in n. 7.*

buitur appetitiui, at potentia motiua tantùm ſe habet vt mota, & ſubordinata appetitui, quem neceſſariò ſupponit, ſi ordinatè, ac rectè exire debeat in actum. Vnde communiter appetitus ponitur tanquam principale principium localis motus, atque ita ſunt interpretandi Ariſtoteles, & ſanctus Thomas, quandoquidem de illorum mente aliàs conſtat. Ad rationem verò reſpondeo appetitum ſolum minimè ſufficere, vt ex dictis conſtare poteſt.

10.
Dubium 1. circa ſuperiorem doctrinã, quodnam ſit ſubiectũ motricis virtutis. Subiectum particularis virtutis.

Sed iam dubia inſurgunt circa hanc potentiam. Primum, in qua parte corporis reſideat? Pro quo notandum, ſicut in potentiis ſenſitiuis quædam peculiaris inuenitur in particulari organo reſidens, quædam vniuerſalis influens in potentias reliquas ſenſitiuas, eáſque gubernans, ita in præſenti diſtingui poſſe, atque dicendum, organum motricis potentiæ particulare eſſe in muſculis, ſeu neruis copulantibus inter ſe oſſa, in quibus eſt ipſe veluti cardo motus. Ratio verò eſt, quia localis motus illis partibus maximè exercetur; nam dum contrahuntur, vel tenduntur muſculi, ipſe motus perficitur, vnde & læſis partibus impeditur progreſſio. Ita Ariſt. 5. *lib. de Generat. animal um, c. 6. & lib. de communi animalium motu*, ac S. Thom. *d. opuſc.* 43. Eſt autem vis alia motiua aliarum partium per quandam contractionem, & dilatationem vt in palpebris, oculorum ſuperciliis, & carnoſa cute frontis, &c. Et hæc etiam vis in muſculis reſidet, quibus dictæ partes texuntur, & gubernantur; huc etiam pertinet motus localis quarundam partium, vt fit in riſu, cuiuſvis effectrix in ſepto tranſuerſo hæret, & muſculis thoracis, atque oris.

11.
Subiectum virtutis generalis.

De virtute vniuerſali Ariſtoteles vbique teſtatur eſſe in corde, in quo ſemper collocat principalem virtutem, & eſt probabile, nam appetitus in corde hæret, motus autem localis appetitum conſequitur. Alij volunt eſſe in cerebro, quia virtus hæc motiua, & conſequitur ſenſitiuam, & vtraque ad eundem finem ordinatur. Vide Valeſium 2. *controuerſiarum, c.* 20. Quod etiam inde confirmatur, quia quandocunque ex infirmitate aliqua, aut paralyſi ſenſus amittitur, motus etiam membrorum ceſſat, quod indicio eſt, motum quoque ex ea radice naſci ex qua ſenſus oritur, qua vitiata vterque perit. Antecedens conſtat experientia, de qua vide eundem Valeſium *lib. 5. controuerſiarum, c.* 10. contingit tamen aliquãdo amitti motum remanente ſenſu, quia motus plures diſpoſitiones requirit in membris; potentiaque motiua perfectionem addit ſupra ſenſum: probabilis quidem hæc pars, ſed Ariſtotelis ſententia arridet magis.

12.
2. Dubium.

Secundum dubium eſt, vtrùm virtus motiua, de qua tractamus, communis ſit omnibus animantibus. Dico breuiter eam immediatè naſci ex ſenſitiua, ambas quippe ad eundem finem ordinari, perfectiorem ſcilicet vitam animalis. Vnde ſenſus, appetitus, & potentia motiua proportionaliter ſe habent in illo, & perfectiorem ſenſum perfectior virtus motiua comitatur. Quo fit, vt quædam moueantur ad diſtantia loca, quia à diſtantibus ſenſibilibus immutari poſſunt, & inter ipſa quædam mouentur per aërem volando, alia per aquam natando, alia verò per terram reptando, vel gradiendo, & quæ gradiuntur perfectiora inter omnia cenſentur, animalibus autem imperfectiſſimis, & conchyliis, quia fixa etiam mouentur ſecundùm partes, non omnino deeſt motrix potentia, vt ſanctus Thomas notauit *lib. 3. de Ani. c.* 8. & ſuo *c. 6.* Caiet. Nam habent potentiam ad dilatandum ſe & conſtringendum, quod cum imaginatione, & appetitu efficiunt, & ideo talis potentia motrix animalis etiam eſt, quod etiam Ariſtot. docet 3. *de Anima, textu* 57. ſcribens, ſicut illis animalculis ineſt motus, ita ineſſe imaginationem, quod liquet, quia puncta contrahuntur, & delectatione expandunt ſeſe; cum imaginatione igitur, & appetitu id exequuntur.

13.
Dubium 3.

Tertium dubium eſt, an in homine poſſit aliquando voluntas mouere localiter immediatè abſque appetitu ſenſitiuo, vel appetitus ſenſitiuus abſque voluntate. S. Thom. 1. *p. q.* 80. *art. 2. ad* 3. ſentire videtur voluntatem non niſi medio appetitu ſenſitiuo mouere, & *q.* 81. *ar.* 1. ait, appetitum ſenſitiuum abſque voluntate non mouere. Dico tamen primò. Appetitus ſenſitiuus ſecluſis impedimentis mouere non poteſt renuente voluntate.

1. Pronunt.

Probatur, quia motio localis in nobis liberè fit, exceptis quibuſdam motionibus, quæ naturali quadam alteratione fiunt, & ab appetitu etiam ſenſitiuo non pendent, vt ſuprà notaui: ergo talis motus exerceri non poteſt renuente voluntate. Secundò ita exigit debita hominis compoſitio, in quo voluntas tanquam primum mouens, & tanquam primum principium humanarum operationum ſe habet.

14.
2. Pronuntiat.

Dico ſecundò. Appetitus ſenſitiuus de ſe ſufficiens eſt ad mouendum ſi voluntas non contradicat. Pro expoſitione notandum, volunratem multis modis poſſe ſpectari. Primò, quando impedita eſt ad perfectè operandum, ſicut in pueris ante rationis vſum, & in amentibus; tunc verò ipſa nec impedit appetitum, nec impellit, proïndéque appetitus valet interim cauſare motum, vt experientia docet, & ratione patet. Nam in brutis appetitus ſufficit ad cauſandum motum: ergo etiam in nobis ſufficiet, niſi impediatur. Altero modo ſpectari poteſt voluntas, vt apta eſt ad renuendum, vel conſentiendum, nec à quoquam impedita, ita tamen vt indifferenter ſe habeat, nec in actum exeat, in quo etiam ſtatu poterit appetitus mouere, abſque voluntate; tum propter eandem cauſam; tum etiam, quia licèt tunc voluntas explicitè non conſentiat, virtute ſaltem conſentire cenſetur. Raro autem, aut nunquam fortaſſe poterit ſic ſe habere voluntas, quando fit actus. Tertio denique modo poteſt ſe habere voluntas, vt poſitiuè moueat, vel impediat, tunc verò conſtat ſatis quid dicendum ſit in propoſito dubio. Atque ita patet vniuerſim, quomodo appetitus poſſit mouere, vel non mouere abſque voluntate.

15.
3. Pronuntiatũ.

Iam dico tertiò. Voluntas de ſe poteſt mouere abſque appetitu, imò ipſo contradicente mouere. Probatur, quia potentia libera eſt, & principium omnis motus, vt ſuprà diximus. Item, quia nulla ſe offert ratio, quare hac in parte pendeat ab appetitu, id quod ſatis videtur docere experientia. Crediderim tamen cemmuniter paulatim appetitum trahi ad conſenſum voluntatis, ſimulque cum illa mouere, cùm id exigat ſuauis rerum diſpoſitio, vt ſuperiora regant inferiora per media, ſi tamen media ipſa non repugnent, ſed debitè exequantur influxum ſuperioris; vnde poteſt intelligi, localem motum non elici immediatè ab appetitu, ſed imperari; voluntas enim impedire nequit actum elicitum appetitus, ipſo renuente, licèt tunc eidem voluntati non imputetur, motum autem localem impedire efficaciter poteſt, vt experientia conſtat.

ELENCHVS

CAPITVM LIBRI SEXTI.

CAP. I. AN per ſeparationem à corpore aliquid acquirat, vel amittat anima.
II. Quomodo anima ſeparata ſit in loco, & moueatur.
III. Quæ potentiæ ſpecies, & habitus moueant in anima ſeparata.
IV. An anima ſeparata habeat ſolas ſpeciès, quas hîc acquiſiuit.
V. An & quomodo anima ſeparata ſe cognoſcat.
VI. Quomodo Deum, & alias ſubſtantias ſeparatas.
VII. An, & quomodo res materiales.
VIII. An anima ſeparata perfectius intelligat quàm coniuncta.
IX. An in corpore, an potiùs extra illud anima ſit magis connaturaliter.
X. An anima ſeparata appetat reuniri corpori.

LIBER SEXTVS

DE STATV ANIMÆ SEPARATÆ.

ABSOLVTIS libris de his, quæ ad eſſentiam Animæ, & illius proprietates pertinent, dicendum ſupereſt tantùm de ſtatu, quem anima noſtra habebit poſt receſſum à corpore, quæ diſceptatio in ſola illa locum habet, quia ſola immortalis eſt; de qua re Ariſtoteles nihil ſcripſit, non tamen ideo res hæc aliena cenſenda eſt ab hoc tractatu, quoniam verè pertinet ad perfectam notitiam habendam de anima noſtra, & ideo S. Thomas 1. p. in fine tractationis de anima, hanc etiam materiam diſputauit *quæſt.* 29.

CAPVT I.

Vtrùm anima per ſeparationem aliquid ſubſtantiale acquirat, vel amittat.

DE ſubſtantia animæ ſeparatæ ferè nihil dicendum ſupereſt, cùm eadem numero ſit anima, quæ in corpore erat, & ſeparata manet; eiuſdem ergo ſubſtantiæ erit in vtroque ſtatu, de ſe enim ad viuificandum quidem corpus eſt ordinata, non tamen de eſſentia eius eſt, quòd actu viuificet. Sed licèt hoc ſit verum quod ad eſſentiam attinet, dubium tamen ſupereſt, vtrùm quoad aliquid ſubſtantiale mutetur per ſeparationem, & difficultas conſiſtere poteſt in duobus, ſcilicet in exiſtentia, & ſubſtantia, ſeu perſonalitate ſaltem partiali. Ac de exiſtentia certum eſt, quòd conſeruet eandem, quam habebat in corpore, ſi enim illam amitteret, corrumperetur; tum etiam, quia idem eſt eſſe exiſtentiæ cum eſſentia. Vtrùm verò eſſe, quod anima ſeparata retinet, ſit idem cum eſſe totius hominis, alia difficultas eſt ſuprà definita *lib.* 1. *cap.* 12. Tantùm ergo reſtat difficultas de perſonalitate, quam tangit Caiet. 3. *part. quæſt.* 6. *art.* 3. ac putat animam poſt ſeparationem eſſe ſemiperſonam, quod antea non vendicabat, & licèt obſcurè loquatur, mens illius hæc videtur eſſe; ponit ſcilicet in natura humana præter corpus, & exiſtentiam, quandam aliam entitatem, quæ perſonalitas dicitur, à qua natura habet quòd ſubſiſtat, & quia dum homo viuit, vnicum eſt ſubſiſtens, ideo ait, anima dum eſt in corpore non ſubſiſtit, nec propria perſonalitate terminatur. At verò, cùm primùm ſeparatur, incipit ſubſiſtere, reſultatque propria entitas per quem terminatur; inde ergo habet quodammodo rationem perſonæ, quia tamen natura completa non eſt, ſed pars, ſemiperſona meritò dicitur, in corpore verò, quia non ſubſiſtebat, ſemiperſona non erat, addit tamen Caiet. in reſurrectione, cùm anima reunietur corpori euaſuram ſubſiſtentem, & ſemiperſonam; ſed non explicat diſtinctè Caietan. vtrùm ne entitas, per quam anima ſubſiſtit, & ſemiperſonatur, ſit diſtincta à perſonalitate totius, inſinuat tamen diſtinctam eſſe.

Animæ ſeparata, & coniunctæ eadem exiſtentia.

Quid de ſubſtantia ſentiat Caiet.

A Hæc ſententia in multis diſplicet. Ac ſuppono primò, animam noſtram etiam in corpore ſubſiſtere partiali ſubſiſtentia ſpirituali, quæ illi identificatur; ſubſiſtere etiam materiam partialiter, vtrumque verò alibi oſtendimus. Et ratio obiter eſt; quia anima etiam dum eſt in corpore exiſtit per ſe non ſuſtentata ab alio; hæc nimirum eſt differentia inter homines, & reliqua viuentia, quòd in aliis eorum animæ non ſubſiſtant, ſed affectiones quædam ſint materiæ affixæ. Vnde ſubſiſtentia illorum viuentium in materia potiſſimè fundatur, & inchoatur, completur verò per actuationem formæ. At in rationali compoſito licèt quod præcipuè ſubſiſtit ſit homo, tamen ſubſiſtentia hęc præcipuè obuenit ratione animæ, quæ vnitur corpori, non vt ſuſtentetur ab illo, ſed potiùs vt vtatur illo, vt inſtrumento coniuncto; B ſubſiſtere enim tantùm eſt per ſe, & independenter ab alio ſuſtentante exiſtere; & hinc fit, vt ſubſiſtentia hominis perfectior ſit, quàm aliorum compoſitorum; hæc enim completur ex duabus partibus ſubſiſtentibus, illorum verò, minimè. Hoc ſuppoſito, ſit concluſio: 2.

Notatio pro vera ſententia. Habetur in diſp. 34. Metaph. ſect. 5. à n. 27.

Anima ſeparata eandem habet ſubſiſtentiam, quam habebat in corpore, nec per ſeparationem mutat entitatem, ſed tantùm modum eſſendi. Probatur primò; quia ſuperflua eſt illa variatio entitatum. Secundò, quia anima etiam in corpore per propriam entitatem, licèt incompletam, eſt ſubſiſtens, vt poſuimus, ſeparata verò multo minus ſuſtentatur à corpore: ergo in vtroque ſtatu manet cum eadem ſubſiſtentia. C Deinde, quòd nullam entitatem amittat, probatur; quia in animæ ſubſtantia non eſt alia entitas præter ipſam animam (corpus enim, & omnia alia pertinent ad modum eſſendi, nos autem de entitate ſubſtantiali agimus) anima verò non amittit propriam entitatem; quia eſt incorruptibilis: ergo, &c. Item anima per ſeparationem non amittit entitatem eſſentiæ, aliàs corrumperetur; neque exiſtentiæ, tum quia hæc diſtincta non eſt ab eſſentia, tum quia ſimiliter corrumperetur: corrumpi nãque idem eſt, atque exiſtentiam perdere; neque amittit entitatem perſonalitatis, quia diſtincta à natura non eſt realiter; quin etiam licèt diſtincta eſſet talis entitas, in homine planè ſpiritualis eſſet; ſiquidem primò deberet conuenire animæ, & D ab illa communicari corpori, ſicut de exiſtentia philoſophatur D. Thomas, de quo alibi; eſſet ergo independens à corpore, ſicut anima ipſa; ergo maneret in anima ſeparata: nulla eſt ergo entitas ſubſtantialis, quam anima perdat, cùm ſeparatur. Quòd verò nullam acquirat, patet eiſdem rationibus, neque enim acquirit entitatem eſſentiæ, neque exiſtentiæ, neque perſonalitatis; ſolùm ergo variat modum eſſendi, ſcilicet informationem; antè enim informabat, & communicabat ſe corpori, cui erat vnita, poſtea verò caret tali modo eſſendi; mutat ergo modum. 3.

Concluſio probatur multipliciter.

In Metaph. diſp. 31. per totam.

Diſp. 34. ſect. 4. n. 33.

Diſp. 36. ſect. 1. de Incarnat.

Ex quo deducitur primò, dictam mutationem non eſſe ab vno modo poſitiuo in alium, ſed in 4.

priua

1. Corollar. ex dictis. priuationem illius. Nam animam eſſe corpori vnitam, poſitiuum modum importat, ſcilicet informationem, ſeu vnionem; ſeparari verò non eſt nouum modum acquirere, maximè enim acquireretur ſubſiſtentia, hanc tamen non acquirit anima, quia iam in corpore illam habebat; ſeparatio ergo tantùm priuat modo, quem anima antea habebat. Et confirmatur, nam ſi agens impediatur ab actione, non acquirit modũ poſitiuum, ſed caret cauſalitate, ita verò eſt in anima; ſeparari enim nihil eſt, quàm ab illa remoueri cauſalitatem formalem circa corpus. Declaratur ampliùs: nam anima ſeparatur per corruptionem hominis, corruptio verò nihil affert, ſed potiùs aufert: ergo anima in corruptione hominis poſitiuo aliquo priuatur, neque poſitiuum aliud acquirit.

5. *2. Corollar. de quo ſup. lib. 1. c. 12.* Deducitur ſecundò, animam ſeparatam non magis eſſe perſonam, quàm vnitam, & ideo vtrobique dici poſſe ſemiperſonam. Probatur primò; quia ratio perſonæ tantùm per poſitiuum completur, vt tradimus in Metaphyſica, ſed anima per ſeparationem ſolùm habet negationem *Habetur iam diſp 38. maximè ſect. 4.* nouam: ergo non magis eſt perſona quàm antea. Secundò, anima in corpore, & extra illud eſt ſubſiſtens communicabiliter reſpectu corporis, incommunicabiliter verò reſpectu inferiorum, hoc tantùm differens, quòd actu ſe communicet, vel non communicet, quod non variat rationem ſemiperſonæ: dicitur autem ſemiperſona, tum quia eſt tantùm pars naturæ, cùm tamen de ratione perſonæ ſit, vt connaturalis ſit terminus naturæ integræ, indiuiduæ ſcilicet ſubſtantiæ: tum quia non eſt omnino incommunicabilis, quod tamen de ratione perſonæ eſſe, notiſſimum eſt, cùm oporteat eſſe integrum ſuppoſitum.

6. *3. Corollar.* Ex quo deducitur vltimò, ſi anima poſt ſeparationem corpori vniatur, minimè comparaturam alium modum eſſendi, quàm eum quem nunc quoad ſubſtantiam ſuam habet, reunietur ſiquidem per veram informationem, & ita acquiret modum eſſendi, quem nunc vnita habet, quémque per ſeparationem amiſerat; non ergo eſt, in quo differre poſſit, nec contra hoc affert Caietanus argumenta vlla; ſolúmque arguet quiſpiam, ſequi in morte hominis omnino nihil corrumpi, occurrendum verò corrumpi hominem, atque in re tantùm deſtrui realem vnionem inter animam, & corpus.

CAPVT II.

Quomodo anima ſeparata ſit in loco, & moueatur.

1. QVando de ſubſtantia animæ ſeparatæ dictũ eſt, agendum ſequebatur de conditione illius ſtatus, an ſcilicet naturalis ei ſit, vel violẽtus, quia tamen hoc pendet ex multis, quæ in ſequentibus tractanda ſunt, commodiùs de hoc agetur in fine libri: nunc antequam deueniamus ad potentias, & actus animæ ſeparatæ, dicendum de motu illius, & exiſtentia in loco, videtur enim *Ratio alterutrius partis.* non poſſe in loco exiſtere. Ratio enim eſſendi in loco eſt quantitas, anima verò quantitate caret; ſimilíque ratione videtur nõ poſſe moueri localiter, quia motus localis exiſtentiam in loco ſupponit, & ad illum tendit; de aliis autem motibus nutritionis, accretionis, &c. certum eſt eos non conuenire animæ ſeparatæ: ergo, &c. In cõtrarium eſt, quia dicimus animas eſſe in cælo, aut inferno, per quod ſignificamus eas in loco exiſtere, & cùm ſeparantur à corpore, ad illa loca moueri credimus, imò fides docet, animam Chriſti deſcendiſſe ad inferos.

Notandum primò locum in rigore philoſophorum pertinere ad ſubſtantias quantitate præditas, & ideo commune axioma ſapientum eſſe, incorporea in loco non eſſe. Atenim quia eſſe hîc, vel alibi, tribuitur etiam ſpiritualibus ſubſtantiis, meritò quæritur, quídnam illis hoc ſignificet, quod licèt non ſit eiuſdem rationis cum vbi corporalium, ſit tamen aliquid illi proportionale. 2. *Notatio 1. pro reſolutione.*

Notandum eſt ſecundò, animam ſeparatam naturaliter loquẽdo ſortiri non poſſe circa corpora actionem, aut paſſionem vllam, quia cùm ſpiritualis ſit, à corporibus pati non poteſt; cùm verò ſit pars compoſiti, & imperfectum quippiam, actionem circa corpora exercere non valet; ſi quã enim, localem maximè motionem ederet, hanc verò non poſſe oſtẽditur, quia ſpiritualis res non poteſt mouere corporalem, niſi, aut informando illam, aut quaſi exteriùs impellendo. Primo quidem modo corpus noſtrum mouet anima, quo certè modo non poteſt mouere quidquam, quando ſeparata exiſtit, cùm nihil informet. Secundo modo mouent planè Angeli corpora, non verò anima, quia ad actiones merè externas, qualis eſt motus in rem alteram, non niſi medio corpore, quaſi exteriori inſtrumento poteſt exire, cùm natura ſua interna ſit forma corporis. Dixi *naturaliter*, quoniam ſupernaturaliter poteſt anima à corpore pati, vt apud inferos; poteſt etiam mouere corpus, vt anima Moyſis *Matth.* 17. corpus aſſumpſit, & in illo loquebatur in transfiguratione, vti docet D. Thomas 3. *p. q.* 45. *art.* 3. *ad* 2. Abulenſ. *Matth.* 17. *q.* 54. *&* 55. D. Gregor. 4. *Dialogorum*, referens pleraſque animas apparuiſſe, locutáſque fuiſſe in corporibus, quod diuina virtute feciſſe, & non naturaliter, docet D. Thomas *ſuprà*, & 1. *p q.* 110. *ar.* 3. *& q.* 117. *art.* 4. Vnde falſus eſt Ægidius *quodlibeto* 4. *q.* 7. tribuens animæ ſeparatæ virtutem naturalem ad mouendum corpora. 3. *Notatio 2.* *In Metaph. diſp. 35. ſect. 4. n. 28.* *Conſule authorē in 3. p. tom. 2. diſp. 32. ſect. 2. §. Cùm igitur.*

His poſitis ſit prima concluſio. Concedendum aliquo modo eſt animas ſeparatas eſſe in loco, licèt non eo modo, quo res corporales, nam ſecundùm fidem partim in cælo ſunt, partim in inferno, & purgatorio. Nec ſolùm dicendum eſt eſſe in cælo, id eſt, beatas eſſe; conſtat quippe in loco illo deputato præmium bonorum, vel malorum operum à Deo recipere. Item Deus dicitur aliquo modo eſſe in loco, *cælum, & terram ego impleo*, Ierem. 23. & Angeli ſimpliciter: ergo & anima ſeparata in loco eſſe rectè dicetur. 4. *Aſſertio pro qua vide authorem in 3. p. tom. 2. diſt. 43. ſect. 2.*

Secunda concluſio. Anima non eſt in loco per aliquam actionem, vel paſſionem, neque per applicationem virtutis ad agendum, vel patiendum. Probatur. In primis enim anima in loco non eſt per actionem immanentem, intellectionem ſcilicet, aut volitionem, quia talis actio omnino independens eſt à loco, nec per illam anima ordinatur ad locum, cùm ſit actio merè interior, & ſpiritualis. Deinde neque anima in loco eſt per actionem tranſeuntem, vt patet ex ſecundo notabili *in num.* 3. Quia naturaliter nullam actionem, vel paſſionem tranſeuntem poteſt habere, & tamen naturaliter poteſt eſſe in loco ſuo modo, & de facto animæ, quæ ſunt in cælo empyreo, nullam actionem tranſeuntem habent circa illud, cùm nec illud localiter moueant, nec alterent, nec ab eo aliquid patiantur. Similiter, quæ in limbo detinentur, nullam actionem tranſeuntem, vel paſſionem habent, non enim pœna ſenſus afficiuntur 5. *2. Aſſertio.*

ficiũtur. Ex quibus colligitur neque animas damnatas in loco eſſe per paſſionem illam tormentorum, quod etiam probatur, quia licèt non paterentur, poſſent intelligi ibi exiſtere; non ergo per paſſionem ſunt primò, & per ſe; & confirmatur: Quando enim res alicubi patitur, non ideo ibi eſt, quia ibi patitur, ſed potiùs è contra. Nam, & animæ damnatorum ideo in inferno exiſtunt, vt ibi patiantur; non ergo eſt anima per actionem, vel paſſionem in loco, nec per applicationem virtutis, quia ſi illam virtutem tranſeunter agendi non habet, applicare illam non poteſt, de Angelis verò id diſputandum ſuo loco relinquimus.

Vide lib. 4. de Angelis à c.1.

6. *Aſſertio.*

Tertia concluſio. Anima ſeparata per præſentiam tantùm ſuæ ſubſtantiæ eſt in loco. Probatur; quia in ſubſtantia ſpirituali inueniuntur ſolùm ſubſtantia, potentia, & actiones, sed oſtenſum eſt animam ſeparatam non eſſe in loco per virtutem, nec per actionem: ergo ſola reſtat præſentia ſuæ ſubſtantiæ, per quam in loco eſſe poſſit. Explicatur concluſio: nam anima paruuli decedentis in originali dicitur in limbo eſſe, quia ſubſtantia animæ illius ibidem præſentialiter concluditur, ita vt ſi videri poſſit illi ſpatio præſens, & non alteri videretur, ac per conditionalem ita explicatur, ſi talis anima eſſet, quanta repleret ſua præſentia illum locum, & non alium; ſi paſſibilis eſſet ab agente, ibi præſente pateretur, & non ab aliis. Item per relationem, nam anima, quæ in limbo eſt, verè diſtat ab anima, quæ apud nos eſt, & propinqua eſt animæ alteri in limbo fortè exiſtenti. Denique exemplo explicatur. Si enim Deus ab aqua in vaſe auferret quantitatem, neque permitteret illam localiter moueri, ea certè ablata quantitate, non exiſteret propriè localiter in vaſe, cùm non repleret illud; tamen verè eſſet ibi per præſentiam ſubſtantiæ penetratiuè cum corpore illuc ſubintrante; per ſimilem ergo ſuæ ſubſtantiæ præſentiam, modúmve locali mutatione ab ipſa ſubſtantia acquiſibilem, & amiſſibilem dicuntur animæ ſeparatæ in loco eſſe. Atque hæc concluſio, quoniam æquè de Angelorum modo eſſendi in loco procedit, ſuo loco vberiùs explicatur.

Habetur iam doctrina hæc de præſentia, ſeu vbi ſubſtantiæ ſpiritualis lib. 4. de Ang. à principio.

7. *4. Aſſertio.*

Hinc verò colligitur iam quarta concluſio. Anima ſeparata etiam aliquo modo localiter mouetur, dum ſubſtantiæ præſentiam mutat. Ita patet ex illo argumento, quòd anima Chriſti deſcendit ad inferos, & animæ ſanctæ deferuntur ad cœlos, damnatæ verò ad inferos, quæ omnia pertinent ad motum localem. Item, quia eſſe in loco, & mutare locum ſe mutuò conſequuntur in ſubſtantiis, quæ non replent omnia loca, cuiuſmodi ſunt creatæ omnes: quare, &c.

8. *Quæſtiunculæ ſubortæ pars altera ſuadetur tripliciter.*

Dubium tamen eſt, an anima ſeparata poſſit ſe mutare à loco in locum, an neceſſariò debeat ab alio deferri. Quidam affirmant hoc poſterius, & confirmant primò ex illo *Luc. 16.* Quòd mendicus portatus ſit ab Angelo in ſinum Abrahæ. Secundò, quia aliàs anima ſi vellet poſſet egredi à corpore. Tertiò, quia animæ ſeparatæ liberè poſſent ad nos venire. Veriùs tamen multo eſt, animam ſeparatam habere virtutem ſe mouendi. Námque in corpore virtutem motiuam poſſidet, eámque corpori communicat: ergo & ſeparata eam habebit ſuo modo, cur enim illam amittet? Præterea animæ noſtræ ſeparatæ poſſent inter ſe naturaliter ſociatim viuere, hoc enim proprium eſt creaturæ rationalis: ergo poſſent mutare locum, aliàs perpetuò manerent in certo loco, quod eſt imperfectio conchyliorum, ac ſimilium imperfectiſsimum gradum vitæ poſſiden-

Verior enodatio.

A tium: at vita animæ noſtræ ſeparatæ perfectiſſima eſt: ergo, &c.

9. *Ad 1. in num. præced.*

Ad illud *Lucæ 16.* reſpondetur notando, animas in inſtanti ſeparationis à corpore agnoſcere, vtrùm cælo, vel inferno deputentur, vel etiam purgatorio. Vnde ſimul ac id cognoſcunt propria virtute, illuc mouentur, honoris tamen gratia ſociantur animæ iuſtæ ab Angelis, ſaltem à cuſtode, quo quidem modo deportata fuit anima Lazari, animæ verò deputatæ ad infernum vi dæmonum illuc deferuntur. *Ad 2.* Ad primam rationem dic, ſicut anima non poteſt, cùm vult, vniri ad corpus, ſed per naturalem tantùm generationem, ita nec poteſt ab eo diſſolui, niſi per naturalem corruptionem, quia etſi illa propriam & ſpiritualem potentiam ſui motiuam habeat, tamen dum in corpore
B adſunt diſpoſitiones ad informandum neceſſariæ, ita eſt per naturalem vnionem veluti religata, vt nequeat aliter ſeſe mouere quàm moto ſimul per potentiam materialem corpore. Vnde nec prius deſerere corpus poterit quàm diſſoluantur diſpoſitiones; ex eo tantùm quòd naturalis eius forma ſit, & conſequenter illa vnio nullo modo libera. *Ad 3.* Ad ſecundam reſponde, animas ſeparatas regulariter ex lege Dei à ſuis receptaculis non egredi, vel quia inuitè detinentur, vel quia liberè obediunt diuinæ voluntati; aliquando huc venire, quem euentum D. Thom. 1. *p. q.* 89. *art.* 1. *ad* 2. cum Aug. *lib. de cura pro mortuis agenda*, docet eſſe inter miracula computandum. Alia verò hîc reſtabat quæ-
C ſtio, quomodo anima moueatur, tranſeundóne ab extremo ad extremum ſine medio in inſtanti ne, an in tempore. Sed quæſtio communis eſt in Angelis, & ideo in ſuum locum relinquenda.

Vide lib. 4. de Angelis à c.18.

CAPVT III.

Quænam potentiæ, ſpecies, & habitus maneant in anima ſeparata.

DIcto de ſubſtantia animæ ſeparatæ, & de motu illius, dicendum ſequitur de proprietatibus, & conſequenter de actibus, & habitibus eiuſdem, & loquimur præcipuè de anima ſepara- 1.
D ta ſecundum ea, quæ illi naturalia ſunt, quæ verò Deus circa illam ſupernaturaliter operatur, hîc tantùm obiter attingemus. Sit ergo prima concluſio. In anima ſeparata manent ex potentiis ſolus intellectus, voluntas, & motiua ſui potentia. Eſt certa ex dictis ſuprà de potentiis animæ. Nam inter omnes, hæ tantùm ſunt ſpirituales, & in anima ſubiectatæ, nullo autem modo in organo corporeo, ſicut reliquæ. Et de potentia ſui motiua, de qua aliqua eſſe poterat dubitatio, ſpeciatim probatur, quia ſicut in Angelis, eo quòd ſe moueant, potentia motiua admittitur; ita & anima etiam, quæ ſeparata ſeſe ipſam localiter mouet, vt cap. præcedenti vidimus, ſpecialem depoſcit faculta-
E tem; ergo illæ tres manent in anima, à qua naturaliter fluunt, & in qua recipiuntur ſine dependentia à corpore. Aliæ verò omnes, cùm ſint in corpore, deſtruuntur. Eſt etiam communis Theologorum, & Philoſophorum. Solus Greg. de Arimino falſus eſt in hoc, putans in anima ſeparata manere potentias ſenſitiuas, quia credit ſubiectari in anima, aut ab ea non diſtingui, quem ſuprà impugnauimus *lib. 2. cap. 3. à num. 2.*

1. Aſſertio.

Ariminenſis reiicitur.

2. *2. Aſſertio bipartita.*

Secunda concluſio. In anima ſeparata manent, quantùm eſt ex natura ſua, omnes ſpecies intellectuales, & habitus intellectus, & voluntatis, quos in vita hac acquiſiuit; non tamen manent ſpecies,

cies, aut habitus, qui erant in portione inferiori. Probatur prior pars ex præcedenti: ſpecies enim, & habitus intellectus, & voluntatis ſunt ſpirituales, cùm ſint in ſubiecto ſpirituali, nec pendent à corpore vllo modo, cùm hoc non ſit cauſa illarum materialis, neque efficiens, vtpote inferioris ordinis, nec poteſt fingi alius modus dependentię: ſi ergo non pendent à corpore, manebunt planè in anima ſeparata. Dixi, *quantum ex natura ſua*, quia cùm anima ſeparata in hoc rerum ordine non maneat in puris naturalibus, ſed vel præmio gloriæ, vel pœna inferni afficiatur, de facto non manent in illa multa ex iis, quæ hîc acquiſiuit: nam in beata non manebunt imperfecti habitus, quia illum ſtatum non decent, damnatæ verò animæ nihil ſupernaturale retinebunt, etiamſi maneant habitus naturales; vt cedant illis in pœnam. An autem in anima beata maneant Theologia, & fides, non eſt huius loci; puto tamen ſciētias omnes euidentes manere in patria, alios verò habitus obſcuros, minimè; quia cùm in illo ſtatu nequeant elici actus imperfecti, ſuperfluè ibi habitus obſcuri admitterentur. Dices 1. *ad Corinth.* 13. haberi, quòd *ſcientia deſtruetur*. D. Thomas ſuprà intelligit de dicta humana ſcientia. Sed contrà: nam actus ſcientiæ acquiſitæ manebit: ergo & habitus. Occurretur fortaſſe, manere quoad ſubſtantiam, ſed deſtrui quoad modum, quia non elicietur cum phantaſmatis. At certè non eſt hic ſenſus Pauli; cùm ibi non loquatur de conuerſione ad phantaſmata, ſed de dono ſcientiæ, quod comitatur fidem, & eſt obſcurum, ſicut illa, vt patet ex 2.2. *q.9. art.1. & 3.* Ac quòd hæc ſit mens Pauli, patet ex contextu, ibi enim comparat charitatem donis, & illam excellentiorem eſſe oſtendit, *ſiue prophetiæ euacuabuntur, ſiue linguæ ceſſabunt, ſiue ſcientia deſtruetur.*

Prior pars oſtenditur.

Limitatio aſſertionis.

Obiectio ex Paulo diluitur.

Conſule authorem lib.2. Grat. præſertim c.20.

2.

Oſtenditur poſterior pars.

Secunda pars concluſionis patet ex dictis, corruptis enim nobis, corrumpuntur quæ ſunt in nobis, vt dixit Ariſtoteles, ſed ſeparata anima corrumpuntur potentiæ ſenſitiuæ: ergo omnes habitus, & ſpecies illarum. Vnde licèt fortè in parte ſenſitiua ſint virtutes infuſæ, & dona Spiritus ſancti, omnia conſequenter eſſe deſinent; nec ſunt neceſſaria dum anima corpore caret; reſtituentur tamen omnia in reſurrectione propter gratiam in anima manentem, quæ quaſi in virtute omnia continet. Hinc colliges, in anima ſeparata non manere actus ad partem ſenſitiuam pertinentes, quòd ſi aliquando in Scriptura illi tribuuntur, vt ſentire, refrigerari, &c. figurata locutio eſt ad explicandas actiones, vel paſſiones ſpirituales, ac reales ipſius.

Conſectarium explicans Scripturam.

4.

3. Aſſertio de fide.

Tertia concluſio. Anima ſeparata poteſt intelligere, & amare. Eſt de fide, in Scriptura enim animę defunctorum introducuntur vt loquentes, & ratiocinantes. Luc.16. *Pater Abraham*, &c. Sapientiæ 5. *Dicentes intra ſe, hi ſunt*, &c. Et animæ beatæ vident, & amant Deum, & damnati cognoſcunt perditionem ſuam, habéntque vermem cōſcientiæ. Et ratio eſt euidens, anima enim principium eſt intelligendi, & in ea manet intellectus cum ſpeciebus intelligibilibus: ergo nihil deeſt ad intelligendum. Dices deeſſe ſenſum à quo in cognitione dependet, dependet quidem non vt ab organo, ſed à miniſtrante ſpecies in hac vita, ac propter quandam concomitantiam operationum, quæ non eſt eſſentialis intellectui, ſed accidit illi dum eſt in corpore propter actualem colligationem harum inter ſe potentiarum; ablatis verò potentiis ſenſitiuis, ceſſat dependentia. Et confirmatur: nam ſi anima ſeparata non poſſet intelli-

Inſtantia diluitur.

A gere, otioſa maneret.

5.

Obiectio, ex Eccleſiaſt. 9. vt diluatur à D. Hieronymo, & aliis.

Oppones. Eccleſiaſtes 9. dicitur, *mortui verò nihil nouerunt*. Et infrà, *Nec opus, nec ratio, nec ſapientia, nec ſcientia erunt apud inferos*. Reſpondet ibi D. Hieronymus proſopopœiam eſſe in perſona hominis ſuadentis alium, vt ſe tradat voluptatibus, vnde ſubdit, *vade ergo, & comede in lætitia panem tuum*. Alij reſpondent, Sapientem loqui ironicè, quaſi referendo, & irridendo ea, quæ mali apud ſe arbitrantur. Alij exponunt, quòd nihil nouerunt mortui eorum quæ in hac vita geruntur, quod verum eſſe de animabus non glorificatis habetur in additionibus ad D. Thomam *q.72. art.1. ad 1. & 2.* ex D. Auguſtino *de cura pro mortuis agenda*. Vera tamen expoſitio eſt, damnatos nihil B nouiſſe eorum, quæ illis deberent prodeſſe; nec eſt illis ratio, vt ſuam ſalutem quærant, vnde cùm ſubditur, *vade ergo*, &c. non ſignificatur, trade te voluptatibus, *ſed comede cum lætitia*, id eſt, cum teſtimonio bonæ conſcientiæ; & ideo ſubditur, *Quia Deo placent opera tua*; ita Nicolaus de Lyra, *ibi*, & conſonat totus contextus, manent tamen circa hanc concluſionem multa dubia, & præcipuè ex parte intellectus: nam ex parte voluntatis nihil eſt, quod inquiramus, ferè enim eodem modo ſe habet quo in hac vita, ac ſemper intellectum comitatur. De intellectu ergo multæ ſunt difficultates; quæ ſingulas quæſtiones petunt.

Planior dilutio.

CAPVT IV.

C

Vtrùm anima ſeparata habeat ſolas ſpecies, quas in hac vita acquiſiuit.

1.

Quorundam placitum in hoc capite.

VIdetur quidē non habere alias, quia non apparet modus acquirendi illas, contrà verò eſt, quia ſi alias non habet, nimis imperfecta erit eius cognitio. In hoc ferè omnes Doctores conueniunt, animam ſeparatam non tantùm habere ſpecies hîc acquiſitas, ſed etiam quaſdam alias; licèt aliqui id explicent, nō de anima ſecundùm purè naturalia, ſed vt de facto eleuatur ad aliquid ſupernaturale. Nam ex natura ſua, inquiunt, anima noſtra forma eſt corporis, ideóque ex natura ſua recipit ſpecies ad intelligendum per corporales D ſenſus, quare ſi à corpore ſeparetur, ſtatū obtinet præternaturalem, in quo proinde non poteſt naturaliter acquirere ſpecies: intelliget ergo ſolùm per eas, quas in hac vita habuit. Quod ſi nunc aliter contingit, ſupra naturam animæ profectò cōtingit. Hæc tamen ſententia contra D. Thomam & communem militat. Nam apertè loquitur ſanctus Doctor de anima ſecundùm naturam ſuam, & non ſecundùm ſupernaturalem aliquem ſtatū ſpectata, non videtur præterea rationalis opinio, ex illa enim ſequitur, animam pueri decedentis abſque ſpeciebus, debere ex natura perpetuò carere cognitione, & vtplurimum poſſe ſe cognoſcere, & ſi fortè alia intelligeret, non niſi imperfectè, & E confusè id præſtaret, atque adeò de facto anima pueri decedentis in originali, ſub ea imperfectiſſima conditione in perpetuum relinqueretur, cū Deus nihil gratuitum illi conferat, ſed tantùm ea quæ naturalia ſunt. Præterea, licèt ſtatus ille ſit aliquo modo pręter naturam animę, tamē abſolutè ſequitur ex cōditione ipſius. Quia enim anima, & forma eſt ſubſiſtens, & corporis corruptibilis, neceſſariò manere debet aliquando ſeparata, & cùm neceſſe ſit hominem corrumpi, imò diutiùs manere ſeparata, quàm in corpore naturaliter loquēdo; eſt autem inconueniens, quòd pro ſtatu breuiſſimo habeat anima naturalem modum acquirendi

Reiicitur.

rendi ſpecies,& non pro diuturno ſtatu ſeparationis: ergo, &c.

2. *Quomodo anima ſeparata nouas ſpecies comparet.* *Scoti, & Gabr. opinio, & ratio.*

Quare probabilius videtur, animam ſeparatam habere ſpecies rerum præter eas, quas in hac vita acquiſiuit, ſed difficultas eſt de modo, quo illas comparet. Scot. *in 4.diſt.45.46.q.2.* credit, animas ſeparatas accipere ſpecies à rebus per abſtractionem intellectus agentis. Idem Gabr. *in canone lect.* 32. Ratio Scoti eſt, quia ſi anima coniuncta corpori poteſt abſtrahere ſpecies à phantaſmatibus, ſeparata poterit abſtrahere illas ab obiectis, ſicut enim in corpore conuertit ſe ad phantaſmata, ita ſeparata poteſt ſe conuertere ad res obiectas. *Confirm.* Confirmatur, quia aliàs, vt dicebamus, anima ſeparata imperfectiſſima eſſet, ſi non poſſet in actum exire per intrinſeca ſibi, ſed ab extrinſeco tãtùm ſpecies ei infunderentur. *Impugnatur Scotus.* Hæc Scoti ſententia procedit ex falſa doctrina circa modum, quo intellectus agens producit ſpecies; certum quippe eſt illum non eſſe productiuum ſpecierum niſi ab aliquo determinetur, dum autem vnitur corpori, determinatur quidem à phantaſmate, ſeparatus verò iam determinari nequit, quia determinatio per hoc perficitur, quod vtrumque in eadem anima radicetur, ſícque anima operante per phantaſiam, verſantéque circa hoc obiectum trahitur intellectus ipſe ad efficiendam ſpeciem illius, atque hoc eſt ad phantaſmata conuerti: nihil autem horum locum habet in anima ſeparata, quia phantaſia caret. Nec verò fingi poteſt modus, quo ab externis obiectis intellectus determinetur, vt Scotus autumat. Etenim anima non conuertitur ad res, niſi cognoſcendo, vel amando illas, hæc autem conuerſio ſupponit ſpecies in intellectu: non ergo per talem conuerſionem determinatur intellectus ad producendas ſpecies. Vide ſup. *in lib.4.c.7.* vnde conſtabit dari non poſſe in anima ſeparata intellectus agentis operationem, eo quòd habeat intrinſecam dependentiam à cognitione phantaſiæ.

3. *Opinio altera D. Thom.*

Aliter ergo 1.*p.q.*89.*art.*1. opinatur D. Thomas: nimirum animam noſtram in corpore ideo cognoſcere per conuerſionem ad phantaſma ſenſibile, quia tunc habet modum eſſendi formarum ſenſibilium; at extra corpus, cùm habeat modũ eſſendi ſubſtantiarũ ſpiritualium, intelligere per conuerſionem ad ea, quæ ſunt intelligibilia ſimpliciter, ſicut aliæ ſubſtantiæ ſeparatæ, nimirum Angeli; tum quia ſemper (inquit) modus operandi ſequitur modum eſſendi; tum quia non eſt poſſibilis alius modus intelligendi, niſi duplex ille; cúmque animæ ſeparatæ non conueniat operari conuerſionem ad phantaſmata, neceſſariò modus alter conuenire debet; cognoſcere porrò per conuerſionem ad res actu intelligibiles, idem valet, atque cognoſcere recipiendo ſpecies per infuſionem à ſubſtantiis ſeparatis, quæ ſunt intelligibiles actu, & maximè à Deo, qui author totius naturæ eſt, vt exponunt Thomiſtæ, colligitúrque ex illo *art.*1.& præcipuè in ſolutione ad 3. quare ſecundùm D. Thomam, animæ ſeparatæ non niſi per infuſionem, ſpecies conquirunt.

4. *1. Difficultas contra opinionem D. Thomæ.*

Sed iam occurrunt difficultates non paucæ contra hanc ſententiam. Prima eſt, quia hîc loquimur de anima ſecundùm ordinem naturalem, non de his, quæ Deus circa illam poteſt ſupernaturaliter operari; hæc autem infuſio ſpecierum, quæ dicitur fieri à Deo, non videtur naturalis eſſe, ſed ex libera voluntate Dei pendens, atque adeo ſupernaturalis, & gratuita. *Secunda.* Secunda: quarûmnam rerum infundátur ſpecies animæ in puris naturalibus exiſtenti, ſeu in beatitudine naturali? Ac de facto habet locum difficultas in puero decedente in originali; nam licèt in pœnam ſit carentia viſionis Dei, attamen aliam non habet pœnam, & aliàs habere poteſt omnem perfectionem naturæ conſentaneam. *Tertia.* Tertia, an fiant dictæ ſpecies immediatè à Deo, vel mediis Angelis. *Quarta.* Quarta, quomodo anima intelligat per illas.

5. *Prima difficultatis enodatio.*

Ad primam reſpondet, ad naturalem Dei prouidentiam ſpectare, vt infundat animæ ſeparatæ neceſſarias ſpecies ad cognoſcendũ naturaliter, ideoque illam infuſionem ſupernaturalem non eſſe, ſed intra ordinem naturæ contineri, ſicut eiuſdem animæ infuſionem in corpus, quod probat illa confirmatio Scoti, quia aliàs malè eſſet prouiſum animæ noſtræ, ſi nec ab intrinſeco eſſet in actũ primo cõſtituta, nec ſecundùm naturalem ordinẽ poſſet ab aliquo agente in actu primo conſtitui ad operandum. Adde naturalem rerum ordinem eſſe, vt ſuperiora iuuent inferiora, & præcipuè quòd vnaquæque res iuuetur ab authore ſuo, & ab illo recipiat complementum neceſſarium. *Inſtantia dupliciter remouetur.* Dices: ſi hoc naturale eſt, recipiet etiam anima damnata influxum ſpecierum, cùm Deus non deneget prouidentiam naturalem. Reſpondendum, in pœnã peccati, poſſe Deum illam perfectionem naturalem non tribuere, ſatis enim eſſe non auferre naturalia, quæ ſemel contulit. Secundò reſpondendum, fortè recipere ſpecies ad maiorem certè pœnam. *Quid de aliis difficultatibus.* Reliquæ difficultates ſoluentur meliùs in ſequentibus.

CAPVT V.

An, & quomodo anima ſeparata cognoſcat ſe.

1. *Anima ſeparata ſe cognoſcit. etiam quidditatiuè.*

QVòd anima ſeparata cognoſcat ſeipſam aliquo modo, certiſſimum eſt. Nam ſi in hac vita dum eſt corpori immerſa id poteſt, meliùs poterit ſeparata, & à corpore non impedita, quin potiùs quòd non tantùm vtrunque, ſed etiam quòd intuitiuè, & quidditatiuè ſe cognoſcat, videtur ſatis credibile primò, quia in eo ſtatu nihil eſt, quòd animæ impediat cognitionem. Secundò, quia inconueniens eſt animam ſemper habere naturale deſiderium ſe cognoſcendi perfectè, quod illi impoſſibile per naturam complere. Tertiò, quia animæ eſſentia, & perfectio eſt limitata, comprehenſibiliſque ab intellectu creato: ergo etiam à proprio intellectu. Nam rationabile eſt, vt virtus intellectiua adæquetur perfectioni ipſius animæ; ſic enim, & Deus ſe comprehendit, quia intellectus diuinus adæquatur ſuæ eſſentiæ infinitæ: habet ergo intellectus noſter ſufficientem virtutem naturalem ad intelligendum perfectè animã ipſam, atque adeo inconueniens eſt, potentiam hanc ſemper otioſam manere, nec in actũ reduci poſſe: ergo naturaliter loquendo anima poteſt ſe dicto modo cognoſcere: ergo maximè ſeparata poterit.

2. *Modus ſe ita cognoſcendi, vt explicetur à D. Thom.* *Arguitur contra hunc modum.*

Quapropter hoc ſuppoſito, vt probabiliori, difficultas reſtat de modo, quo anima ſeparata ſe cognoſcat. D. Thom. 1.*p.q.*87. docet non cognoſcere ſe per ſpeciem aliquam ſui, ſed per ſubſtantiam ſuam, quod eſt difficile; intellectus enim noſter eſt in pura potentia, & non eſt de ſe conſtitutus in actu primo ad cognoſcendum alia: ergo anima ſeparata non poteſt ſe cognoſcere, niſi eius intellectus ad hoc conſtituatur in actu primo: ergo debet priùs recipere ſpeciẽ ſui. *Confirm. 1.* Et confirmatur primò: nam de Angelo ideo dicitur, quòd cognoſcit ſe per ſuam ſubſtantiam, quia eius intellectus eſt conſtitutus ex natura ſua in actu primo ad cognoſcendum ſe: ergo cùm intellectus noſter hoc non habeat, non poteſt anima ſe per ſeipſam intelligere. *Confirm. 2.* Confirmatur ſecundò: nam ſi hoc poſſet anima

ſepa

ſeparata, etiam quando eſt coniuncta corpori, A poſſet; ſi enim de ſe conſtituta eſſet in actu primo ad hanc cognitionem, nõ dependeret vtique à ſenſu, nam in tantum intellectus pendet à ſenſu, in quantum per illum actuatur. Confirmatur tertiò. Anima per ſeparationem priuatur ſolùm modo eſſendi in corpore, vt in capite primo oſtẽſum eſt: ergo ex vi præciſè ſeparationis, ſeu quin tribuatur ei aliquid poſitiuum, non poteſt intelligere, quod in corpore non poterat. Dices, quòd aufertur ſaltem ab illa impedimentum, ſed non rectè. Contrà, ſi enim virtutem ſufficientem ad talem cognitionem habebat, quo quæſo modo poterat corpus illi eſſe impedimentum, maximè cùm naturale illi ſit eſſe in corpore?

Terti. — *Replica tollitur.*

3. *Quo pacto rem expediat Caiet.*

Hanc difficultatem tangit Caiet. *1.p. q.89.a.2.* reſpondétque obſcurè ſatis, animam ſecundùm propriam naturam eſſe intelligibilem in potentia, eo quòd ſecundùm propriam naturam ſit forma corporis, & imitetur modum formarum materialium. Vnde ſicut illæ ſunt intelligibiles in potentia, ita & animam noſtram; & hinc eſſe, quod in corpore non poſſit cognoſcere ſe niſi per conuerſionem ad phantaſmata. At verò dum à corpore ſeparatur, abſque extrinſeco influxu fieri actu intelligibilem, quia participat naturam ſubſtantiarum ſeparatarum, modúmque eſſendi earum habet. Nam ſicut ex natura animæ, vt corpori vnitæ, ſequitur naturaliter conuerſio ad ſenſibilia, ita, inquit, ex vi ſeparationis ſequitur naturaliter cõuerſio ſui, & omnium virium ſuarum ad ſe, ſicque intellectus agens conuertitur primò ad illuſtrandam ſubſtantiam animæ, ac proinde anima, quæ antea erat intelligibilis in potentia fit actu intelligibilis ſine alia ſpecie per conuerſionem luminis intellectus agentis ſupra illam.

4. *Arguitur contrà, & probatur animam ſe intelligere per ſpeciem.*

Sed hæc nec ſatisfaciunt, nec intelliguntur ſatis. Nam animam ex intelligibili in potentia, fieri intelligiblem actu per hoc tantum, quod deſinat informare corpus, minimè videtur poſſibile, primò, quoniã ſiue anima informet, ſiue non, ſemper habet eãdem entitatem ſpiritualem; ergo ſemper habet eandem intelligibilitatem, intelligibilitas enim ex entitate prouenit, non ex modo eſſendi. Si reſpondeas, quod inſinuat Caiet. fieri intelligibilem actu, non per ſolam ſeparationem, ſed per illuſtrationem intellectus agentis, quæ inde conſequitur; ea certè illuſtratio non eſt intelligibilis: nam vel per illam poneretur aliquid in anima, quod non eſſet facile fingere; vel nihil, vt Caiet. ipſe cõcedit, & ſic illa illuſtratio nihil efficiet, quia ſicut non entis nullæ ſunt proprietates, & ita effectus nulli. Secundò, ſi intellectus agens illuſtrat ſubſtantiam animæ ſeparatæ, cur non etiam coniunctæ; cur item non poteſt conuerti ad illã? licèt enim conuertatur ad ſenſibilia, nihilominus ſi poſſet ſeparata conuerti ad ſe, poſſet & coniuncta. Tertiò, quænam quæſo eſt hæc cõuerſio? non enim eſt cognitio, quia cognitionem antecedit, neque eſt actio aliqua; eſt ergo omnino nihil. Quartò, per illam illuſtrationem, vel fit anima tãtùm obiectiuè intelligibilis; vel etiam formaliter. Si primum, id certè non eſt ſufficiens, vt anima ſe cognoſcere dicatur, nam quantumuis obiectum in ſe ſit illuſtratum, ſi non vniatur potentiæ, non poterit cognoſci. Secundum: ergo iam per productioné ſpeciei illuſtratur; hæc enim eſt formalis illuſtratio, quam intellectus agens efficit, imò nulla eſt alia, vt ſuprà dictum eſt: ergo cognoſcit anima ſe per ſpeciẽ, quod eſt intentum. Denique non rectè dicitur à Caietano ſpeciem hanc ab intellectu agente animæ ſeparatæ fieri, vt arguméta facta contra Scotum probant: habebitur ergo per infuſionem. Atque hæ rationes partem hanc faciunt probabilem.

5. *Inſtan. ad contra ſ proximè dicta.*

Argues tamen. Angelus ad cognoſcendum ſeipſum non indiget ſpecie, ſed per ſuam ſubſtantiam ſe cognoſcit: ergo & anima. Patet cõſequentia, quia ideo Angelus id poteſt, quia eſt forma actu intelligibilis, atque ſubſiſtens, quod etiam vendicat anima. Secundò, intelligibile per ſeipſum præſens intellectui, per ſe etiã intelligi poteſt, ſuperfluáque eſt media ſpecies; ſed animæ ſeparatæ ſubſtantia eſt præſentiſſima ipſius intellectui, & illi coniunctiſſima: ergo ſuperuacanea eſt B ſpecies. Ad primum dicito antecedens non eſſe omnino certũ. Secundò conſequentia quoque nõ valet, dupliciter enim poteſt intelligi Angelum ſe per ſuam ſubſtantiã cognoſcere. Primò, vt per ſubſtantiam actuet intellectum, concurrátque cũ illo ad intellectionem ad modum, quo eſſentia diuina dicitur habere locum ſpeciei in beatis. Altero modo poteſt intelligi, quòd angelicus intellectus dimanet ab eſſentia conſtitutus iam in actu primo ad intelligendum ſe, neuter tamen modus videtur habere locum in anima ſeparata; ac de ſecundo patet ex dictis in ſuperioribus, cùm oſtendimus intellectum humanum de ſe eſſe nudam potentiam, ac tabulam raſam. De primo oſtendi- C tur, quia anima adeò eſt imperfecta, vt verè ſit forma corporis; non ergo habet immaterialitatem requiſitam, vt ſupplere poſſit rationem ſpeciei intelligibilis, vnde non actu intelligibilis eſt, ſed potentia; ſiquidem per ſe minimè actuare poteſt intellectum. Ad ſecundum dices, licèt anima ſeparata ſuo intellectui coniunctiſſima ſit realiter, non tamen intelligibiliter, & ideo neceſſariam eſſe ſpeciem, ſicut etiam lumen, quod intra viſum exiſtit, non poteſt per ſe videri, nec calor intra tactum poteſt ſentiri, eo quòd illa materialis coniunctio non ſufficit ad cognitionem, niſi adſit intentionalis.

Secunda. — *Ad 1. inſtant. De hoc tamen antecedente vide diſp. 35. Metaph. ſect. 4. & lib. 2. de Angelis cap. 4.* — *Ad 2.*

6. *D. Thomæ ſententia commodè explicatur. Cfr. ſile authorem in Metaph. diſt. 35. ſect. 2. num. 7.*

Hæc pars eſt quidem probabilis, in re tamen obſcura, & opinio D. Thomæ probabiliter defendi ſolet: credi ergo poteſt animam ſeparatam, ſe D intelligere immediatè abſque ſpecie inſtar Angelorum, quia verò difficultas huius ſententiæ ſita eſt in explicanda ratione, cur in corpore non ita ſe intelligat, aut quid illi conferat ſeparatio; notandum, animam ſe intelligere dupliciter dici poſſe, vt paulo antè de Angelo. Ac quoad primum modum, dicendum, animam non poſſe habere tale munus dum eſt in corpore, quia cùm ſic habeat modum formæ materialis, non poteſt exercere effectum formæ intentionalis, eaque de cauſa in corpore exiſtens dicitur intelligibilis in potentia, quia non per ſe intelligit, ſed per alienas ſpecies; quoad ſecundum verò modum dicendum eſt intellectum in actu primo ex natura ſua eſſe conſtitutum ad cognoſcendum ſe, atque E animam; dum tamen eſt in corpore, exire non poſſe in actum ſecundum, propter colligationem, quam habet à ſenſibus, vnde pendet in operari, ſicut ad intelligenda obiecta alia externa; namque licèt intellectus ſit conſtitutus per ſpecies intelligibiles, non poteſt illis vti, niſi ſenſus comitetur intellectum; quia ergo ſenſus nequeunt comitari intellectum circa cognitionem animæ, ideo non poteſt ipſe in corpore talem habere cognitionem; extra corpus verò maximè. Atque hic ſecundus modus facilior eſſe videtur, ac ſoluit difficultates, illà exceptà, quòd anima à corpore impediri videatur, de qua infrà. Iuuatur porrò data ſolutio ex multis, quæ ſuprà diximus

lib. 4. *c.7.* de modo intelligendi animæ in corpore, vbi reddidimus rationem huius colligationis, quam intellectus cum ſenſibus habet in vita mortali.

CAPVT VI.

Quomodo anima ſeparata intelligat Deum, & res alias immateriales.

1. DIximus iam quomodo anima ſeparata ſe cognoſcat, quoniã cognitio ſui eſt prima operatio naturalis in vnaquaque re ſpirituali. Nũc eſt videndũ, quomodo alia à ſe cognoſcat, quomodo item Deũ, & ſubſtantias reliquas immateriales, ſiue Angelos, ſiue animas ſeparatas. Supponendũ verò eſt, animam ſeparatam cognoſcere aliqualiter Deũ, & ſubſtantias alias ſeparatas, quia id euidés eſt; inquirimus autem modum, quo illas cognoſcit. *1. Aſſertio.* Sit ergo prima concluſio. Anima ſeparata per ſuammet eſſentiam cognoſcit Deum, ſicut cognoſcit ſeipſam: loquimur porrò in hoc capite de cognitione, quam anima habere poteſt ex propria natura; nõ de illa, quam Deus infundere valet. Anima ergo per naturalem ſcientiam nequit Deum cognoſcere per illius eſſentiam increatã, quia hæc eſt ſupernaturalis cognitio, quæ per ſolam gratiam habetur: cognoſcit ergo illũ per ſui eſſentiam. A poſteriori probatur conſequentia, quia naturale eſt, cognito effectu deuenire in cognitionẽ cauſæ, ſed anima eſt effectus Dei, ſéque ſeparata cognoſcit euidenter, & comprehenſiuè, atque adeò eſſe ſe creaturam producibilem per creationẽ: ergo cognoſcit per ſe creatorẽ ſuum. Confirmatur: nam animã nõ tantùm eſt effectus, ſed quædã non vulgaris imago, & ſimilitudo Dei; anima ergo ſe intuens intuetur quandam Dei ſimilitudinem; ergo per illã cognoſcet Deũ ſaltem imperfecto modo. Verum eſt tamen animan non tantùm per ſe, ſed etiam per cognitionem aliarũ creaturarum, & præcipuè animarũ, atque Angelorum poſſe Deum cognoſcere, cùm æqualiter de eis procedant rationes factæ. An verò naturaliter loquendo poſſet anima ſeparata habere maiorem aliquam Dei cognitionem tributã illi à Deo ſpeciali prouidentia naturali, in qua eius beatitudo naturalis conſiſteret, alia quæſtio eſt, quæ ex multis principiis alterius loci propriis pendet.

2. *2. Aſſertio.* Secunda concluſio. Anima ſeparata cognoſcit Angelos, & alias animas per ſpecies illorum, non tantùm per eſſentiam ipſius. Animæ. Videtur eſſe contra D. Thomam *q.89. art.2. in corpore*, vbi ait animam ſeparatam habere cognitionem aliarum animarum, & Angelorum per modum ſubſtantię ſuæ, ſed verè non eſt contra illam. Nam ad ſecũdum docet, animam ſeparatã intelligere Angelos per ſimilitudines diuinitùs impreſſas; de aliis verò animabus nihil docet. Pro intelligentia ergo concluſionis recolendũ, animas ſeparatas eiuſdẽ eſſe inter ſe ſpeciei, cùm Angelis verò conuenire ſolùm in gradu eſſendi, illúmque non habere cõpletum; atque hinc naſci quòd ipſa anima ex vi cognitionis, quam de ſe habet, valeat alias animas quoad vtriſque communem & eſſentialem rationem quidditatiuè comprehendere, cùm eadẽ ſit, & in omnibus aliis ratio. At quòd alias animas in particulari diſtinctè cognoſcat, non poteſt per eſſentiam ſuam; quippè quæ non repræſentat illi propriam ſingularitatem aliarum animarum, vel illũ tantùm communem rationem. Vnde neceſſariò indiget propriis ſpeciebus repræſentantibus ſingulas animas. *Obiectio.* Dices. Per ſpeciem vniuerſalem

A poteſt anima ſeparata cognoſcere ſingularia; ergo cùm anima per eſſentiam poſſit cognoſcere rationem communem, per illam etiam poterit cognoſcere omnia ſingularia. Argumentum tamen procedit in opinione negãtium ſpecies ſingularium, & ideo dixi ſuperiùs maius in hoc dubium eſſe, attenta opinione D. Thomæ; in noſtra enim antecedens falſum eſt, vt patet ex *lib. 4. cap. 3.* *Diluitur.* Sed & in opinione D. Thom. dici poſſet argumentum nõ procedere; antecedenſque habere verum, quando vniuerſale cognoſcitur per ſpeciem abſtractam à phantaſmate rei ſingularis, quia in ea ſpecie vniuerſale repræſentatur abſtractè, per quam fortaſſe non poſſunt ſecundùm D. Thomam cognoſci omnia ſingularia, ſed illud tantùm, ex cuius phantaſmate fuerat abſtracta. B Quo certè modo anima ſeparata per eſſentiam ſuam non poteſt alias animas in particulari diſtinctè cognoſcere, ac videtur colligi ex quæſtione de Anima *artic. 12. ad 4.* quod de aliis intelligentiis maiori ratione erit philoſophandum, anima enim per ſuam eſſentiam cùm maximè, poteſt arguitiuè cognoſcere habere ſe infimum locum in intellectualibus, in eóque incompletum eſſe ſortiri, atque inferre ad perfectionem vniuerſi pertinere tales ſubſtantias dari, non tamen cognoſcere valeret per ſubſtantiam ſuam diſtinctius aliquid de intelligentiis, ad id ergo peculiares ſpecies erunt neceſſariæ.

3. *Inſtantia vna.* Inſtabis non oportere, vt anima habeat diſtinctam cognitionem ſingularum animarum, nec C perfectiorem cognitionem intelligẽtiarum, ideóque ſpeciebus non egere. *Altera.* Vel certè inſtabit alius, licèt habeat eam cognitionem anima, nõ indigere tamen ſpeciebus, quia quamlibet animam, & intelligentiam poteſt per propriã illius ſubſtantiam cognoſcere, ſicut ſe cognoſcit per ſuam, cum par ſit ratio; nã omnes eiuſmodi ſubſtantiæ actu ſunt intelligibiles. *Ad 1. inſtat.* Ad primam inſtantiam reſpõdetur, aſſumptum non eſſe veriſimile. Primò, quia anima cùm rationalis ſit ex natura ſua, eſt etiam ſociabilis, habet autem conſortium cum aliis animabus, & cum intelligentiis: ergo neceſſe eſt, habeat propriam cognitionem illarum, atque adeò proprias ſpecies earundem. Secundò, quia anima ex ſe habet lumen ſufficiens ad perfectiorem co- D gnitionem animarum, & Angelorum, quàm ſit illa communis, & confuſa: ergo eſt illi naturale habere ſpecies, quæ illi lumini adæquentur; aliàs ſuperfluum eſſet, tale lumen, ſicut cognitio Dei per eſſentiam, non eſt quidem animæ naturalis, eo quòd non habet lumen naturale ſufficiens ad illam cognitionem, tamen naturale eſt animæ, vt habeat medium ſufficiens ad cognoſcendum Deũ tam perfectè, quantum ſuo lumine naturali poteſt aſſequi. *Ad ſecundam.* Ad ſecundã inſtantiam reſpondetur, manaſſe opinionem illam ex Durando *diſt. 3. q. 6.* dicente Angelum quemlibet cognoſcere alium per eſſentiam eius, quæ opinio falſa eſt, vt *in 1. p. q. 56. art. 2.* tractatur. *Vide authorem in 2. lib. de Angelis cap. 5.* Ratio verò inde ſumitur, quia ſubſtantia finita non poteſt per ſe vniri intellectui alterius, nec actuare illum, cum illóve concurrere, E id enim ſoli Deo tribuitur propter ſuam infinitam virtutem, de quo etiam à nobis difficilè ſatis intelligitur. *Lib. 2. de attribut. negat. cap. 12.* Adde nos à ſenſibilibus ad intelligibilia aſcendendo debere proportionaliter loqui; cùm ergo res actu ſenſibiles non per ſe moueant ſenſus, ſed per ſpecies, ſic & intelligibiles non per ſe, ſed per ſpecies intellectum ab eis diuerſum mouere poterunt. Denique, quia iam anima ſeparata non intelligeret aliam animam, quoties vellet; ſed tunc ſolùm cùm vellet ipſa intelligenda ei vniri, qui ſanè ordo

do rectus non eſſet:intelligit ergo ſubſtantias immateriales per ſpecies earum.

4. *Habeat ne animæ ſpecies à Deo, an ab Angelis, de quo nouè author lib. 2. de Angelis c. 5. & ſi placet in Metaph. diſp. 9. ſect. 3. n. 9.*

Vnde verò habet anima tales ſpecies? Communiter reſpondetur habere per infuſionem à Deo. quod inſinuat T. Dh. *ſupra*, probabiliter etiam dici poſſet animam ſeparatã eas recipere ab ipſis ſubſtantiis ſpiritualibus eo modo, quo albedo imprimit ſpecies in viſu, aut quoduis ſenſibile in proprium ſenſum: probatúrque à paritate rationis; albedo enim imprimit ſpeciem ſui in viſu, quia actu viſibilis eſt, vt probatum eſt *lib.* 3. cùm agremus de viſu; ſed Angelus eſt etiam actu intelligibilis: ergo poteſt imprimere ſui ſpeciem in anima ſeparata. Patet conſequentia à fortiori; obiectũ enim ſenſibile efficit ſpeciem ſui, licèt illa quodammodo ſit immaterialior, ſed Angelus, vel anima ſeparata immaterialior fortaſſe eſt, quàm ſpecies eius: ergo poterit illam efficere. Confirmatur primò, quoniam ideo aſtruitur intellectus agens ad efficiendas ſpecies, quòd phantaſia ſit materialior, nec proinde efficere poſſit ſpecies immateriales, poſſet autem ſi phantaſma ſpirituale fuiſſet, neque iam intellectus agens admitteretur: ergo obiecta, quæ de facto ſpiritualia ſunt, poterũt efficere ſpecies ſui in intellectu. Confirmatur ſecundò, quia res actu talis, poteſt imprimere ſui ſimilitudinem in id, quod eſt potentia tale: ſed ſubſtãtiæ ſpirituales ſunt actu intelligibiles, & intellectus eſt in potentia ad earum ſimilitudines: ergo, &c. Cõfirmatur tertiò, quoniam intentionales ſpecies res imperfectæ ſunt, producibiléſque propria actione, ex præſuppoſito ſubiecto; ergo non eſt cur ab Angelo non poſſint produci.

5. *Obiectio 1. contra proximè dicta.*

Sed contra hæc arguitur primò, quia talis productio ſpeciei deberet eſſe naturalis, & fieri immediatè à ſubſtantia Angeli, videtur autem impoſſibile, creaturam immediatè operari per ſubſtantiam ſuam: ergo, &c. *Secunda.* Secundò ſequeretur, quòd de facto vnus Angelus imprimeret ſpeciem ſui in alterum. Conſequens falſum eſt: ergo, &c. *Tertia.* Tertiò ſolus Deus mouet efficaciter voluntatem, ſed intellectus non eſt nobilior voluntate; ergo neque in intellectum agens aliud, præter Deum, imprimere poteſt ſpeciem. *Quarta.* Quartò ſpecies debet eſſe immaterialior, quàm obiectum repræſentatũ, cùm ſit forma actu intelligibilis; ergo non poteſt produci à ſubſtantia etiam ſpirituali. *Ad 1.* Ad primum dic nullũ eſſe inconueniens Angelum immediatè per ſubſtantiam ſuam efficere ſpecies intentionales, vt patet etiam in colore aliiſque ſenſuum externorum obiectis; quæ ſui ſpecies, & vt propriè agentia immediatè producunt, neque rurſus inconueniẽs vllum eſt ſubſtantiam eſſe immediatũ principium alicuius actionis præcipuè aſſimilatiuæ in eſſe intentionali. *Ad 2.* Ad ſecundum negatur ſequela, quoniam de facto omnes Angeli receperunt totam ſuam perfectionẽ à principio, omnéſque ſpecies intelligibiles, vnde non eſt cur aliunde recipiant. Neque inferas; ergo animam quoque debuiſſe perfici à Deo tantùm, cùm ab illo tãtùm creetur, & conſeruetur; negandum enim antecedens, multæ ſiquidem res creantur à Deo quæ in actionibus ſuis de cætero iuuantur ab aliis cauſis; hac enim ratione Angelus, etiam Angelũ illuminat. *Ad 3.* Tertium argumentum non eſt ſimile; voluntas enim nõ mouetur ab alio effectiuè, quoad actũ primũ, intellectus verò in actu primo ab obiecto ſuo conſtituitur. *Ad 4.* Ad quartum negatur antecedẽs, ſubſtantia quippe ſpiritualis immaterialior eſt quolibet accidente. Deinde antecedente admiſſo, negatur cõſequentia, habétque inſtantiam in obiectis ſenſibilibus; ex his ergo probabilis fit hæc

A ſententia, ac tribuitur Alenſi. Certè rationes pro illa factæ in numero præcedenti vrgentiores videntur, quàm quæ pro oppoſita parte proximè factæ ſunt, atque diſſolutæ.

Dubium tamen primum eſt, an per eas ſpecies cognoſcat anima ſeparata alias animas, atque Angelos; in quo videtur planè certum, quantum præſens materia patitur, animam ſeparatam perfectè comprehendere alias ſicut ſeipſam; primò, quia eiuſdem ſunt perfectionis eſſentialis, gradus verò indiuiduales facilè poſſunt intelligi, quippe qui parum addãt ſupra eſſentialem perfectionem. Secundò, rationes, quibus ſuprà probauimus, animã ſe perfectè cognoſcere, de aliis animabus, quantum ad naturalia, etiam valent; quantùm verò ad B ſupernaturalia, actuſque liberos, alia eſt ratio, cùm harum rerum menſura non ex natura pendeat, ſed ex gratia, atque libertate. De cognitione verò Angelorum eſt maius dubium. Diuus Thomas ſuprà loquendo de cognitione naturali, vult animam ſeparatam habere imperfectam, & deficientem cognitionem Angelorum, & articulo tertio indicat, eſſe tantùm veluti in genere, ſeu in confuſo, idémque colligitur ex articulo primo. 6. *Dubium vnum expeditur.* *Dubiĩ alterius reſponſio ex D. Thom.*

Hæc tamen ſententia difficilis eſt. Ac dico primò animam ſeparatam habere propriam cognitionẽ, & intuitiuã cuiuſcunque Angeli. Primò, quia quemlibet Angelum propriam ſpeciem illius nouit, tum quia ſpecies rerum ſpiritualium ab obiectis manant: ergo ſpecies propria à proprio illius C obiecto; tum quia licèt ſpecies hæ infundãtur à Deo, nulla ratio eſt, cur non infundantur animæ propriæ ſpecies cuiuſque Angeli, vt per illã poſſit cognoſcere ſingulos. Secundò, ratio vna propter quam anima ſeparata ex natura ſua vendicat cognitionem intelligentiarum, eſt ſocietas, quam cum illis habet, teſte D. Thoma quæſtione de anima *articulo* 17. Sed ad hanc ſocietatem non ſatis eſt cognitio cõfuſa, niſi ſingulas perſonas cognoſcat; quibus aſſociari debeat, ne anima inter Angelos inſtar cæci hominis ſe gereret, qui alios cõfusè cognoſcit homines eſſe, nihil in particulari de illis diſcernendo; hoc autem magna eſſet imperfectio. Tertiò, quia ad confusè Angelos cognoſcendum non indigeret ſpeciebus, cùm per ſuam D ſubſtantiam ita poſſet cognoſcere, vt ſuprà dictum eſt; recipit autem ſpecies Angelorum, vt ipſe D. Thomas docet; ergo habet propriam eorum cognitionem. 7. *1. Authoris pronuntiatum in hoc dubio probatur.* *Primo.* *Secundò.* *Tertiò.*

Dico ſecundò, hæc Angelorũ cognitio in anima ſeparata quidditatiua eſt, & diſtincta; an verò ſit comprehenſiua, certò ſciri non poteſt. Prima pars probatur, intellectus enim noſter cognoſcitiuus eſt quidditatũ, neque in ſolis accidentibus ſiſtit; cùm ergo habeat proprias ſpecies Angelorum, repræſentãtes propriam cuiuſque eſſentiam, cognoſcit ſanè illam lumine naturali; maximè quia eſſentiæ Angelorum finitæ ſunt, nec eſt cur ab intellectu noſtro ſeparato cognoſci nõ poſſint quidditatiuè; cùm ſic aſſimiletur Angelis, tũ in modo E eſſendi, tum in ſpeciebus. Secunda pars ſuadetur, comprehenſio multùm addit ſupra cognitionem quidditatiuã, ad hãc enim ſat eſt cognoſcere prædicata omnia eſſentialia; ad comprehẽſionem verò oportet cognoſcere cunctas rei proprietates, omnéſque rationes illius penetrare. Vnde beati Deũ quidditatiuè cognoſcunt, non verò comprehendunt; cùm ergo Angeli ſint excellentiores ipsâ animâ, atque habeant altiorem modum cognoſcendi, vt pote ſine diſcurſu, & per vniuerſaliores ſpecies, excedunt fortaſſe capacitatem animæ, ne ab ea comprehendi poſſint. 8. *Secundum pronuntiatum ſtatuitur.* *Eius prior pars oſtenditur.* *Oſtenditur poſterior.*

Alia verò ex parte, cùm ſint finitæ naturæ, videri poterunt comprehendi poſſe ab intellectu habente perfectas ſpecies illorum, præcipuè inferiores Angeli, qui non multum in perfectione animam excedunt; in hoc ergo nihil eſt certum, ſed prior pars videtur probabilior.

9.

Dubium 3. mu triplex. Aliò remitti-tur.

Dubitatur rurſum, an anima ſeparata poſſit cum alia colloqui, aut etiam cum Angelis, & quis ſit modus locutionis eorum. Item quomodo anima ſeparata cogitationes, & operationes liberas cognoſcat. In hoc tamen eadem eſt ratio de anima, & Angelis, & ideo quæſtiones iſtæ in materiā de Angelis tranſmittuntur; ſatis ſit monere, animam ſeparatam non poſſe cognoſcere cogitationes, neque operationes liberas, niſi ex voluntate illius, cuius ſunt operationes, atque hinc eſt neceſſaria animabus ſeparatis locutio, qua proprios conceptus explicent, aliàs non poſſent ciuiliter viuere, neque eſſet reſpublica bene ordinata, loquuntur verò modo angelico, quis porrò ſit, docet D. Thomas *prima parte quæſt.* 101. & in citata materia de Angelis explicari vtcunque ſolet, eſt enim res nobis in hac vita ſatis abdita.

Videatur auctor lib. 2. de Angelis à cap. 26. & in Metaph. diſp. 18. ſect. 8. à n. 45.

CAPVT VII.

Quid anima ſeparata cognoſcat in rebus materialibus, & quomodo.

1.

PRo expoſitione quæſtionis, Nota res materiales diuidi in tria genera, quædam ſunt ſingulares, aliæ vniuerſales, aliæ ſunt effectus, & operationes rerum ſingularium. Vnde triplex hîc eſt quæſtio, prima, an, & quæ ſingularia anima ſeparata cognoſcat. Secunda, an cognoſcat facta, quæ contingunt in hac vita. Tertia vtrùm habeat ſciētiam naturalem rerum. Circa primam D. Thomas, & diſcipuli illius ſentiunt animam ſeparatam cognoſcere ſingularia; de modo autem ſunt anxij, cùm non ponant in illa ſpecies ſingularium. Vnde D. Thomas ſuprà *art.* 4. ait eam cognoſcere quædam ſingularia, nō tamen omnia, cognoſcere autem illa per ſpecies infuſas à Deo, quæ determinantur ad hæc, vel illa ſingularia, per præcedentem cognitionē, & per aliquam affectionem, vel per naturalem habitudinem, vel per diuinam ordinationem; qua de cauſa eo loco ad primum, docere videtur, animam ſeparatam per ſpecies, quas ex hac vita detulit non poſſe poſtea cognoſcere ſingularia ſenſibilia, quæ in vita cognouit; idem credit Caietanus *ibi.* Rurſus D. Thomas *quæſt. de Anima, articulo* 20. *in corpore, & ad vndecimum.* Ac videtur conſequenter loqui, nam illæ ſpecies acquiſitæ tantùm repræſentant naturam vniuerſalem, & ideo per illas non poſſet anima cognoſcere ſingularia, manet tamen apud D. Thomam eadem difficultas in ſpeciebus infuſis, quales ipſe ponit, non repræſentantes ſcilicet directè ſingularia; omnes verò allati modi determinandi ſpecies, nec bene intelliguntur, nec ſatisfaciunt, & iidem fingi poſſent in ſpeciebus acquiſitis; quare hac in re ſit

1. Quæſtio huius capitis ac D. Thomæ circa eam reſolutio.

2.

1. Aſſertio.

Prima concluſio. Anima ſeparata cognoſcit omnia ſingularia, quæ in vita cognouit, per ſpecies illorum acquiſitas. Hæc conformis eſt valde modo loquendi Scripturæ, ac ſequitur ex dictis ſuprà. Anima enim ſeparata cōſeruat ſpecies, quas in hac vita comparauerat, & per eas poteſt cognoſcere quicquid illæ repræſentant, repræſentant autem directè ſingularia; ergo, &c. Conſequentia eſt euidens, antecedens autem iam in ſuperioribus oſtenſum eſt; quare, &c.

A Sit tamen ſecunda concluſio. Loquendo ex natura rei, anima ſeparata non cognoſceret alia ſingularia materialia, niſi ea, quæ in vita cognouit, quorúmque ſpecies detulit, de facto tamen cognoſcit alia, iuxta diſpenſationem Dei infundentis ſpecies illa repræſantantes. Explicatur, & probatur. Nam ſi anima in puris naturalibus ſeparata maneret, conſeruaret vtique ſpecies ſingularium, quas acquiſiuit coniuncta; alia verò ſingularia haud propriis conceptibus attingeret, niſi per proprias eorum ſpecies, quas tamen à rebus deſumere non valet, vt ſuprà probatum eſt; oporteret ergo illas à Deo recipere. Non videtur autem neceſſarium, neque ad naturalem Dei prouidentiam ſpectare, talium ſpecierū infuſio, cùm B rerum ſingularium cognitio, per ſe ſumpta, minimè neceſſaria ſit ad perfectionem intellectus, ſed ad praxim tantùm, quæ in ſeparatis animis locum non habet, cùm in eo ſtatu, nec deberent animæ cum aliis hominibus conuerſari, nec aliis rebus materialibus vti, qua etiam de cauſa anima coniuncta corpori cognitionem non poſſidet rerum ſingularium alterius vitæ. At verò de facto, beatæ quidem animæ cognitionem participant multorum ſingularium, vel per diuinam eſſentiam, quam vident, vel per ſpecies eorum, ídque vel ratione ſtatus beatitudinis ad plenum gaudium animarum, vel propter bonum hominum viatorum, vt iuuari modo aliquo poſſint ab animabus illis. Animæ quoque damnatæ recipiunt cogni- C tionem ſingularium, quæ inſeruierit ad debitum ſupplicium earum; animæ denique paruulorum decedentium in originali nullam obtinent cognitionem ſingularium materialium, quantum coniicere poſſumus, quia illis neceſſaria non eſt, nec naturaliter debita, & hæc de prima quæſtione.

5.

3. Aſſertio. Explicatio ſuadetur.

De ſecunda quæſtione proportionaliter loquendum videtur, vnde ſit tertia concluſio. Anima ſeparata non cognoſcit particulares actiones, & effectus materiales, & ſingulares huius Vniuerſi, niſi fortè aliquas cognoſcat referentibus Angelis. Prima pars ſuadetur à quibuſdam, quia diſtantia localis impedit cognitionem, eſt tamen ridicula ratio, quia di- D ſtantia localis, vtplurimum impedit actionem localem, non purè ſpiritualem, quia non pendet à loco, in ſenſibus verò impedit, quia recipiunt ſpecies ab obiecto, quæ neceſſariò per medium diffunduntur, ſi tamen ſenſus apud ſe haberet ſpecies, profectò diſtantia non impediret ſenſationem. Ratio ergo ſumitur ex defectu ſpecierum; anima enim ſeparata tantùm defert ſpeciem illarum rerum, quas hîc cognouit; vnde illarum tantùm recordatur: effectuum verò, qui eueniunt poſt diſceſſum illum, nec ſpecies defert, nec illas à rebus deſumere valet, nec denique eſt cur à Deo infundantur ex natura rei loquendo, quia illarum cognitio non eſt neceſſaria ad perfectionem naturalem ani- E mæ debitam, cùm ſit cognitio nimis accidentaria, & extranea, nec pertineat ad illum ſtatum noſſe, quæ hîc geruntur. Addidi ſecundam partem concluſionis, quia non eſt inconueniens Angelos, vel animas poſteriùs decedentes referre poſſe animabus antea ſeparatis nonnulla de geſtis mortalium. Dixi paulo antè *ex natura rei*, id eſt, ſecluſa gubernatione ſupernaturali, quæ de facto eſt circa animam, quoniam hac prouidentia ſpectata dicendum aliud eſt. Animæ quippe damnatorum, quæ hîc geruntur, non niſi per dæmones, vel

4.

2. Quæſtio, cius reſolutio per tertiam aſſert. bipartitam.

De hac re nonnihil lib. 2. de attributis c. 28. n. 14.

Prima pars ſuadetur ridiculè à quibuſdam.

Vera probatio.

2. Pars aſſert.

vel ex Dei ordinatione norunt, ad maiorem pœnam illarum. Animæ etiam in limbo nihil cognoſcunt de hac vita, cùm nihil ad eas attineat. Beatis denique animabus pleraque reuelantur. Vide Gregorium 12. *Moralium, capite* 13. *& 15. & Pſalm.* 108. Auguſtinum *de cura pro mortuis*, D. Thomam *ſecunda ſecundæ quæſtione* 83. *articulo* 4. *ad* 2. *& prima parte, quæſtione* 89. *articulo* 8. qui Patres docent animam beatam cognoſcere omnia præſentia, quæ hîc fiunt, & Caietanus in proximo loco ponderat dixiſſe D. Thomam, *omnia præſentia*, vt denotaret, quòd non cognoſcit futura, atque ita vox *omnia*, vt inquit Caietanus, diſtribuit tantùm pro effectibus naturalibus, vt excludátur ſupernaturalia, & libera Dei, Angelorum, & hominum. Vnde non quilibet beatus cognoſcit preces omnes, quæ ad animam alterius beati funduntur, quæ limitationes veræ communiter videntur. Addo tamen illam cognitionem omnium effectuum præſentium, quam D. Thomas tribuit beatis, non fieri per viſionem beatificam, licèt contrarium inſinuet Caietanus *ibidem*, ac Ferrar. 3. *contra, cap.* 59. quia iam in viſione beatifica daretur frequens mutatio, ſiquidem videret beatus nunc res præſentes, quas, antequam fierent, nō videbat; quapropter ſi aliquos effectus cōtingentes denuò videt beatus in verbo, illos planè videbat, antequam fierent. Quando ergo dicitur, beatos cognoſcere omnes effectus naturales, accipiendum id eſt, per viſionem, quæ fit propriis ſpeciebus extra verbum; ſicque non oportet, vt actu omnia cognoſcant, quia non neceſſariò per ſpecies omnibus attendunt, ſatíſque eſt poſſe cognoſcere, cùm voluerint. Addit quoque Caietanus eo loco poſt iudicium omnes beatos viſuros quæcunque Deus videt ſcientia viſionis, de quo alibi: mihi certè nec videtur verum, nec multum probabile.

Lib. 2. de attributis Dei cap. 28. & 3. p. tom. 2. diſp. 26. ſect. 2.

5. *3 Quæſtio duo habet certa.*

Circa tertiam quæſtionem, primò certum eſt, animam beati habere, ex natura ſua loquendo, ſcientias, quas hîc acquiſiuit, vt patet ex ſuperioribus. Secundò eſt certum habere omnem ſcientiam rerum naturalium non tantùm per viſionem Dei, ſed proprias ſpecies; cùm hoc pertineat ad perfectionem illius ſtatus. Vtrùm verò intra limites naturæ anima ſeparata habeat ſcientiam omnium rerum licèt hîc illam non acquiſierit, dubium eſt. Diuus Thomas ſuprà reſpondet habere cognitionem naturalium per ſpecies infuſas; addit tamē habere imperfectam. Primum dictum videtur quidem rationabile, tum propter rationes ſuprà factas, tum quia anima ex natura ſua habet lumen intellectuale ſufficiens ad cognoſcendas res naturales; ergo ad prouidentiam Dei ſpectat dari illis ſpecies neceſſarias ad operandum cum illo lumine, ne illud ſit perpetuò otioſum. Secundò, quia cognitio rerum naturalium per ſe loquendo eſt magna perfectio animæ, ac naturalis illi; ergo connaturale eſt, vt conferantur ei ſpecies ad res has cognoſcendas. Tertiò oſtenſum eſt ſuprà, infundi animæ nonnullas ſpecies: nulla eſt autem ratio, cur illi magis harum rerum, quàm aliarum conferantur; ergo omnium conferuntur. Quartò, quia ſine cognitione naturalium rerum, non poteſt anima ſe perfectè cognoſcere, cùm enim ſit forma materiæ, vt perfectè comprehendat ſe, oportet vt materiam cognoſcat, & cùm ſit media inter formas merè ſpirituales, & materiales, oportet, vt vtrumque extremum attingat, vt ſe perfectiùs cognoſcat; probabile ergo eſt habere illam ſpecies omnium materialium per infuſionem, & non à rebus acceptas.

Tertium ambiguum enodatur à D. Thom duplici dicto. 1 Dictum Probatur 1.

Secundò.

Tertiò.

Quartò.

A Vtrùm verò dictæ ſpecies infundantur immediatè à Deo, an per Angelos, D. Thomas *de Anima articulo* 20. ad vndecimum, per Angelos infundi arbitratur, & idem *prima parte quæſtione* 89. *articulo primo*, vbi ait animam ſeparatam intelligere per conuerſionem ad res actu intelligibiles, ſub quibus comprehenduntur Angeli, & conſentiunt Caietanus *ibi ad tertium*, & Ferrar. *tertio contra gent. cap.* 68. *col.* 4. Et videtur probabile, quæ enim poſſunt fieri per cauſas ſecundas, Deus non facit ſe ſolo; in præſenti verò effectus, de quo loquimur, poteſt fieri per Angelos, producuntur ſiquidem ſpecies per actionem intentionalem, quæ non requirit tranſmutationem ſubiecti, qua etiam de cauſa poteſt Angelus mouere corpus localiter, & illuminare alium Angelum ſimiliter; ergo, & producere ſpecies. Contrarium opinantur multi, eo quòd Angelus nequeat educere formam de materia, niſi fortè illiuſmet repræſentatiuum, quæ tamen ratio non conuincit, quanuis enim Angelus nequeat producere qualitates materiales; quippe, quas eminenter non continet; valet tamen qualitates intentionales, quia ſui ſunt ordinis, illáſque aliquo modo continet, cùm ſit plenus ſpecierum; ſine qua virtute non apparet, quomodo explicanda ſit loquutio, aut illuminatio Angelorum.

6. *Quæſtiuncula incidens, vt reſoluatur à D. Th. & ſuis.*

B

Aliorum placitum non conuincit.

Quod verò ſecundo loco Diuus Thomas *num.* 5. allatus addit, prædictam ſcilicet cognitionem eſſe imperfectam, dubium habet. Eius verò ratio colligitur ex articulo primo illius quæſtionis Pro cuius intelligentia notandum, ſpecies dupliciter poſſe eſſe infuſas; per ſe nimirum, aut per accidens: per ſe infuſæ dicuntur, quæ ex naturali modo productionis poſtulant infundi: per accidens verò, quæ ex natura ſua poterant fabricari per intellectum agentem, ex accidente tamen per infuſionem dantur; vnde ſpecies per ſe infuſæ alterius rationis ſunt ab acquiſitis; per accidēs verò infuſæ cum eiſdem ſunt eiudem rationis. Supponit ergo Diuus Thomas ſpecies quæ animæ infunduntur eſſe per ſe infuſas, & alterius rationis; vnde iā arguit. Vnaquæque natura intelligens diſtinctè cognoſcit per ſpecies illi naturales, & adęquatas capacitati ſuæ; per ſpecies verò vniuerſaliores, & quæ adæquatè conueniunt ſuperiori naturæ, imperfectè cognoſcit natura inferior; quia non habet virtutem ſufficientem ad vtendum illis; cùm ergo anima noſtra in infimo ſit gradu intellectualium, & connaturale illi ſit, cognoſcere per ſpecies imperfectas, vtpote per ſenſus acceptas, ſi extra hunc ſtatum conſtituatur, illíque infundantur ſpecies ſuperioris rationis capacitatem illius excedentes, non poterit ſanè per illas diſtinctè intelligere; hæc ergo ſententia eſt valde dubia.

7. *2. Dictum D. Thom. valde dubium.*

C

D

Vnde ſit quarta concluſio. Probabilius videtur, animam ſeparatam habere diſtinctam cognitionem rerum naturalium per ſpecies illi iufuſas, ita Ægidius *quodlib.* 5. *quæſt. vlt.* Probatúrque primò, quia nulla eſt neceſſitas ponendi cognitionem confuſam; rationes autem *n.* 5. factæ ad probandum animam cognoſcere naturalia, videntur etiam probare de cognitione diſtincta; vel ergo non concedatur animæ cognitio naturalium, vel concedatur diſtincta, quia naturalis animæ perfectio non conſiſtit in cōfuſa cognitione, ſed in diſtincta, illi naturaliter poſſibili, nec naturale deſiderium animæ ſiſtit in incōfuſa. Secundò lumen naturale intellectus potens eſt ad cognitionem diſtinctam, non tantùm ad confuſam; ergo illi debentur ſpecies ad talem cognitionem.

8. *4. Aſſert. circa proximum dictum.*

E

Probatur. 1.

Tertiò Deus ſupplet vicem cauſæ naturalis; ergo perfectius operabitur, quàm inferiora agentia; ergo dabit animæ ſeparatæ ſpecies illi proportionatas, perfectio enim operātis, non in eo tantùm eſt, vt agat res perfectas, ſed etiam proportionatas. Quartò, vel eſt poſſibile concedi animæ ſeparatæ ſpecies proportionatas eius viribus, vel vel impoſſibile? ſi primum, ergo dantur illi; hoc enim eſt magis conſonum naturæ, proindéque iudicandum eſt Deum operari ea, quæ rerum naturis magis conſonant, ac ſunt poſſibilia; ſine fundamento autem exiſtimabuntur tales ſpecies impoſſibiles: ergo de facto communicantur huiuſmodi ſpecies ſeparatæ animæ. *Euaſio pro D. Thom.* Dices, impoſſibile eſſe animæ ſpecies per ſe infuſas ponere, ac ſimul proportionatas. *Excluditur dupliciter.* Sed contra primò, quia ſi hoc impoſſibile eſſet, iam non rectè poneretur Deus conferre animæ ſpecies per ſe infuſas, ſed infundere ſolùm eiuſdem rationis cum acquiſitis ad ſupplendam vicem earum; namque melius eſt habere ſpecies proportionatas, quàm nimis perfectas cum improportione. Secundò nulla ratione probari poteſt eſſe impoſſibile Deo efficere ſpecies perfectiores, quàm quas efficit intellectus agens, minus tamen perfectas, quàm angelicas, quæque proportionentur animæ ſeparatæ, quin potiùs videtur contra rationem, animam in ordine ſubſtantiarum ſeparatarum conſtitutam habere non poſſe ſpecies pro illo ſtatu proportionatas; cùm enim ſtatus ille ſit perfectior, vtpote à materialitate expeditus, licet ſpecies ſint aliquantulùm perfectiores, quàm noſtræ, erunt illi proportionatæ; ſunt itaque poſſibiles ſpecies mediæ inter angelicas, ac noſtras, quæ proportionatæ ſint animæ ſeparatæ habenti ſtatum medium inter Angelos, & ſtatum eſſendi in corpore; manet ergo probata concluſio, & ſolutum fundamentum contrariæ ſententiæ.

CAPVT VIII.

Vtrùm anima ſeparata perfectiùs intelligat, quàm coniuncta.

1. *Quid D. Thom. ſentiat in præſenti.*

POſtquam dictum eſt de cognitione animæ ſeparatæ, ſupereſt comparemus modum cognoſcendi illius, cum modo animæ coniunctæ, vt colligamus quis horum ſtatuum ſit melior. Diuus Thomas ſuprà reſpondet, licèt modus cognoſcendi animæ ſeparatæ ſecundùm ſe ſit melior, nō tamen animæ, quia improportionatus. Itaque videtur ſentire animam coniunctam meliùs cognoſcere. Ratio illius eſt, quia animæ vniuntur corporibus, vt perfectiorem cognitionem rerum habere poſſint. *Quid Scotus.* Scotus *in 4. diſtinctione 45. quæſt ſecunda* vult cognitionem quoque animæ coniunctæ eſſe perfectiorem, atque adeò cognitionem ſine dependentia à phantaſmate non eſſe ſimpliciter meliorem cognitione cum dependentia; ſed ex dictis videtur aliter dicendum, & *1. Suppoſitio pro reſolutione.* primo ſuppono contra Scotum cognitionem ſine dependentia à corpore, & phantaſmatibus perfectiorem eſſe, quàm cum dependentia. Quod D. Thomas poſuit, nec poteſt negari ab Scoto, quia illa cognitio eſt perfectior ſimpliciter, vtpote Deo conueniens, & Angelis; quare ſi animæ non congruit, non ideo eſt, quòd non ſit melior, ſed quòd anima minùs capax ſit illius, quemadmodum cognitio ſine diſcurſu perfectior eſt, quàm cum diſcurſu; licèt animæ non ſit melior, quia illi impoſſibilis. *2. Suppoſitio.* Secundò ſuppono, dictam comparationem fieri abſolutè, vel etiam circa res determinatas.

A Prima concluſio. Abſolutè loquendo, melius intelligit anima ſeparata, quàm coniuncta. 2. *1. Aſſert. oſtenditur multipliciter.* Patet ex dictis, primò quia intelligit ſe quidditatiuè, quod in corpore non præſtat. Secundò concipit intelligentias propriis conceptibus, & non per negationes, quod nō ſic in corpore. Tertiò Deum meliùs cognoſcit, quia cognoſcit meliùs effectus illius, & meliores. Quartò, cùm ſit libera à corpore, aptior eſt ad intelligendum, & ad perſeuerandum in actibus intellectus, vt Diuus Thomas *artic. 2. ad 1.* docet, & colligitur ex illo Sapientiæ *9. Corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit ſenſum multa cogitantem.*

Secunda concluſio. 3. *2. Aſſert. explicans varias comparationes circa titulum capitis.* Comparando etiam cognitiones, melius intelligit anima ſeparata res etiam B materiales, quàm coniuncta. Pro qua obſerua, in anima ſeparata dari ſpecies materialium rerum, quas hîc acquiſiuit, dari etiam ſpecies infuſas, vtique per ſe: quæ namque infuſæ ſunt per accidens, neutiquam infunderentur de iis rebus, quarum iam anima in corpore ſpecies acquiſierat, ſed ſupplerentur tantùm, quæ deeſſent; ſupponendo ergo per ſe infuſas eſſe (quod eſt probabile, neque ad præſens refert) comparatio intenta fieri poteſt multis modis, quibus omnibus anima ſeparata melius intelliget, quàm coniuncta. Prima comparatio. Anima ſeparata melius intelligit per ſpecies acquiſitas, quàm coniuncta, quia eſt liberior, & lumen intellectus expeditiùs. Secunda comparatio. Per infuſas meliùs intelligit, quàm per acquiſitas, quia infuſæ ſunt per- C fectiores, atque animæ pro illo ſtatu magis proportionatæ, quàm acquiſitæ; éſtque rationabile, vt anima per conuerſionem ad ſuperiora meliùs intelligat, quàm per conuerſionem ad inferiora. Vnde patet quòd ſeparata per infuſas melius intelliget, quàm coniuncta per acquiſitas, quæ eſt vltima comparatio. Itaque modis omnibus meliùs intelliget ſeparata.

CAPVT IX.

Vtrùm magis naturale ſit animæ eſſe in corpore, quàm extra corpus.

1. *1. Arg. pro ſtatu ſeparationis.*

HÆc quæſtio oritur ex præcedenti; omnis D enim forma vnitur materiæ, vt melius illi ſit quàm ſi extra corpus maneat, atque vt meliùs exerceat operationes ſuas, animæ verò rationali non ſic contingit, potiùs enim vnio ad corpus illi deterior eſt, quia impeditur valde ab operatione ſua: ergo melius illi eſt, eſſe ſeparatam. Secundò animæ ſtatus in corpore eſt contra naturalem eius inclinationem, inclinatur ſi quidem vehementer ad cognoſcendum Deum, & Angelos, & ad perfectè intelligenda omnia; quæ certè inclinatio impeditur in corpore: eſt ergo ibi violenter, atque adeò naturale ei eſt eſſe extra corpus. *Platonis & Auicennæ ſentent.* Hæc fundamenta coēgerūt Platonem in Timæo, Phædro, & Phædone ad dicēdum animas noſtras E non eſſe exiſtimandas, ſicut formas naturales, quæ ideo naturali vinculo vniuntur materiæ, quia earum eſſe eſt materiale, & imperfectum, noſtras verò eſſe immortales, & ſubſiſtētes, ac proinde quaſi inuitas teneri in corpore, indéque egredi optare. Ita etiam Auicenna *9. Metaph. c. 1.* dicens propriam perfectionem animæ noſtræ eſſe, vt deſcribatur in ea forma totius vniuerſi, ac fiat ſeculum intelligibile, corpus verò multum nocere animæ ad hanc perfectionē obtinendā, quam naturaliter deſiderat; *In quo diſcrepent.* differt autē Auicēna à Platone, quòd nō neget

neget eſſe naturale animæ noſtræ in principio vniri corpori, ſed ait eſſe ſtatum naturalem imperfectum, ſicut ſtatus pueritiæ homini eſt naturalis, licèt imperfectus, ſtatum tamen ſeparationis eſſe animæ magis naturalem, magiſque perfectum. Ita quoque Scotus *in 4. diſt.46. quæſt.2.*

Accedit Scotus. Hæc ſententia D.Th. diſplicet.

Non placet autem D.Thom. hæc ſententia, quoniam eſſentia animæ tota eſt ad informandũ corpus. Vnde aptitudo, & inclinatio ad corpus omnino eſt inſeparabilis ab illa, & quidquid huic inclinationi repugnat, præternaturale eſt ipſi animæ. Qua de cauſa *in q.81.art.1.* ſcribit intelligere animæ ſeparatæ præternaturale ei eſſe, cùm & ſtatus ipſe præternaturalis ſit; licèt ad tertium addat, naturale eſſe, prout diſtinguitur contra ſupernaturale. Vnde conatur S.Doctor ſaluare intelligẽdi modũ animæ in corpore illi potiorẽ eſſe quàm extra corpus, quia cenſuit inconueniens intelligendi modum præternaturalẽ præſtare naturali. Verùm ſuperiùs oſtenſum eſt, intelligere extra corpus eſſe melius, ſícque integrum manet dubium, ac planè non facile. Nec eſt mirabile in hac mirabili hominis compoſitione difficultatem obtrudi. Nam in materia quoque morali, & naturali grauiſſima dubia oriuntur ex illa corporis, & ſpiritus copulatione. Quomodo, inquam, anima noſtra ſpiritualis ſit, & corpori immerſa, quomodo ſubſiſtens, ſimúlque verè informans, quomodo intellectiua, & ſenſibus alligata, quæ repugnantiam quandam includere videntur. Ex quibus vlteriùs aliæ oriuntur ſalebræ in eo potiſſimè fundatæ, quòd humanam compoſitionẽ velimus ad modum aliarum compoſitionum naturalium metiri, quod tamen nec ſtare ſemper poteſt, nec eſt cur ſtet, quia ſi compoſitio hominis ſingularis eſt, & mirabilior aliis, non eſt mirum, ſi aliquid ex illa ſequatur ſingulare.

2. *1. Aſſert. probatur tripliciter.*

Dico ergo primò certiſſimum eſſe animam naturaliter vniri corpori, & hanc eſſe naturalem conditionem illius. Probatur, quia, vt dictum eſt ex D.Thoma, anima eſſentialiter eſt forma, omnis verò forma naturaliter informat. Secundò, quia naturale eſt, ac maxima perfectio naturæ, quòd in ſenſibili mundo exiſtat homo, propter quem totus fabricatus fuit, conſurgit autem homo ex informatione animæ; ergo talis informatio naturalis eſt. Tertiò, anima ex ſe eſt imperfectum ens ad aliud conſtituendum, ſeu perficiendum ordinatum; conſtituere ergo naturale illi eſt, aliúdque componere, ac perficere.

3. *2. Aſſer. tripartita.*

Dico ſecundò, videri certum, ex vnione ad corpus animam non reddi imperfectiorem in ſubſtantia ſua, quin potiùs explicare perfectionem perficiendo aliud; quare licèt ſubſtantialiter non perficiatur, habere tamen in corpore modum eſſendi magis conformem ipſi ſubſtantiæ. Hæc concluſio quoad omnes partes liquet ex dictis.

Vnde probetur omnino.

Nam tota ſubſtantia animæ quæ eſt in corpore, manet extra corpus: non ergo perficitur anima, nec fit imperfectior propter communicationem, vel ſeparationem. Atenim dum corpori vnitur, totum perficit hominem, in eóque explicat perfectionem ſuam, cùm omnis cauſa, dum effectum cauſat, virtutem ſuam declaret; quia verò cauſalitas per intrinſecam fit informationem, ad quam anima ex ſe ordinatur, ideò ſubſtantia animæ naturaliter apta eſt ad corporis informationem; vnde tandem actualis informatio maximè conſonat ſubſtantiæ animæ, ſicut in vniuerſum actus proportionatur potentiæ, perfectióque illius cenſetur; conſiderando ergo ſubſtantiam animæ, non dubium, quin melior ſit illi ſtatus in corpore, A quàm extra corpus.

4. *3. Aſſert. etiam tripartita. Eius duæ partes oſtẽduntur.*

Tertia concluſio. In ordine ad operationes, extenſiuè perficitur anima in corpore, quoad modum tamen efficiendi perfectiores operationes non eſt ei melius eſſe in corpore corruptibili, ſed potiùs ex illo impeditur, quod contra naturam animæ non eſt, ſed naturalis potiùs imperfectio, quæ imperfectam conditionem illius comitatur. Prima pars ſuadetur: namque anima in corpore principium eſt operationis vegetatiuæ, & ſenſitiuæ, & cæterarum omnium, quas per corpus ſolùm exercet. Secunda pars habetur ex dictis. Tertia declaratur inductione, multa enim conueniunt rebus inſeparabiliter, non vt perfectiones

3. Pars oſtenditur inductione.

B earum, ſed potiùs vt imperfectiones, & vt ita dicam, miſeriæ, quæ ex imperfectione ſubiecti conſequuntur, ſic naturale eſt homini eſſe mortalem, non vt perfectio, ſed vti mperfectio, ſic in præſenti propria conditio eſt animæ noſtræ vniri corpori corruptibili, naturaliſque modus inceptionis eius. Ex quo ſi aliquod detrimentum patitur in operando, naturalis profectò perfectio eius eſt, ac miſeria, non violentia; quemadmodum melius eſſet animæ ſemper ratione vti, nec carere vnquam vſu rationis, & tamen naturale illi eſt per aliquot annos eo vſu carere, neque hoc violentum dici poteſt, ſed quædam naturalis imperfectio. Declaratur ratione, cùm enim aliquid intrinſecè ordinatur ad finem, huius conſecutio

Item ratione.

C perfectio eſt illius, & ſtatus in tali fine maximè naturalis, quæ verò inde incommoda fortaſſe ſequuntur, non violenta putantur, ſed naturales ſequelæ ex tali conditione naturæ, ſic finis naturalis pedum eſt totum corpus ſuſtinere, ex quo planè ſequitur eſſe illos debere in infimo loco, patíque oportere incommoda, quæ non contra illorum naturam ſunt, ſed eorum comitantur imperfectionem; cum ergo animæ noſtræ finis ſit, conſtituere naturale compoſitum omnium perfectiſſimum, id attenditur magis: ex quo ſi aliquod detrimentum patitur, naturalis conditio eſt, non violenta. Dices: ergo infelicior eſt conditio animæ noſtræ inter omnes formas corporis, cùm omnes aliæ perficiantur in corporibus, non verò noſtra. Sed non rectè, potiùs enim felicior eſt aliis, quia, & in corpore perfectiores operationes exercet, & præterea à corpore ſepa-

Inſtantia reiicitur.

D ratæ alium perfectum modum operandi habere poteſt, quæ non infelicitas, ſed felicitas magna eſt; cùm nequeat ab illa auferri tota perfectio, ſicut ab aliis formis, quæ in ſeparatione deſinunt eſſe, ſed dum illi aufertur perfectio: quàm habebat in corpore, alia ſuccedit.

5. *Ad 1. in n. 1.*

Ad primum argumentum initio poſitum dicito animam ex vnione ad corpus in multis perfici; quòd verò in aliquo impediatur, ſingulare illi eſt, nec mirum, quia ſingularis eſt inter omnes, neque debet imputari Deo, quòd hanc naturam noſtram cum multa intra ſe pugna conſtituerit, cùm non fuerit modo alio naturaliter factibilis.

Ad 2.

Ad ſecundum dices, ſtatum in corpore eſſe naturalem, vtpote conformem eſſentiæ, licèt non expleat omnes illius naturales inclinationes, non

E tamen propterea eſt omnino violentus ſeparationis ſtatus, ſed aliquo modo etiam naturalis, cùm anima ex ſua eſſentia ſubſiſtens ſit, & incorruptibilis. Rurſus ex conditione naturæ ſuæ vendicat vniri corpori corruptibili, ex quo naturaliter ſequitur debere tandem ab illo ſeparari, poſt ſeparationem verò naturale quoque illi eſt ita manere, id eſt, ex ſe habet vires ad manendum, ac de facto manet in ſtatu ſatis perfecto, vbi ex-

plet quandam inclinationem naturalem perfectiſſimam; vnde ſtatus ille ſecundùm hæc omnia naturalis illi eſt, licèt ex parte, qua non habent eſſentialem finem, id eſt, informationem, ad quam ordinatur, ſit præternaturalis. Petes igitur quiſnam ſtatus illorum ſit ſimpliciter magis naturalis, neuter enim videtur ita naturalis, vt totam capacitatem animæ, & omnes eius inclinationes expleat. Pro quo ſit

Quæſtiuncula ſuborta.

6. Quarta concluſio. Abſolutè loquendo ſtatus in corpore eſt magis naturalis animæ. Declaratur: nam licèt ſtatus extra corpus magis naturalis ſit ea ratione, qua anima cum intelligentiis conuenit, ac ſecundum ea, quæ propria illius ſunt, ac ſecundùm differentiam vltimam eſſentialem, qua eſt forma corporis, magis naturalis eſt illi ſtatus in corpore, atque adeò ſimpliciter magis naturalis; cum magis naturalia ſint abſolutè, quæ conueniunt rei ſecundùm eſſentialia, quàm quæ conueniunt ſecundùm communia. Dices: Magis naturale eſt, quod diuturnius eſt, eſſe autem in corpore eſt temporarium, at extra corpus æternum, naturaliter loquendo; hoc ergo eſt magis naturale. Reſpondetur primò, magis naturale diuturnius eſſe ex parte rei, cui eſt naturale, ſecus ſi ab extrinſeco impediatur, vt in præſenti cernitur, anima enim in corpore ſemel creata ſemper in eo de ſe maneret, hinc enim illa tam inſita inclinatio hominum ad viuendum 2. Corinth. cap. 5. *Nolumus exſpoliari, ſed ſuperueſtiri*; attamen quia ab extrinſeco impeditur à contrariis agentibus, ideo non permittitur perpetuò manere in ſtatu corporis. In alio verò ſtatu perpetuò manet, quia abeſt à contrariis. Secundò reſpondetur, ſtatum maximè conſonum inclinationi animæ noſtræ eſſe perpetuam cum corpore vnionem corruptioni non obnoxiam, & à cognitione perfecta rerum omnium non impedibilem, quem ſtatum habebunt animæ beatorum poſt reſurrectionem, quæ certè reſurrectio, ſi naturalis eſſet, ceſſaret difficultas præſens, diceretur quippe annimam quaſi ab imperfecto ad perfectum procedere, vt primò naturale ei eſſet reſidere in corpore, in quo pro aliquo tempore non vteretur ratione, deinde, vt paulatim acquireret corpus, in quo vti poſſet ratione, ſed adhuc imperfectè, & quaſi in via ad ſtatum perfectiorem; poſtmodum verò à corpore ſeparatam, ſubire naturalem conditionem maiorémque intellectus perfectionem acquirere, vt ita omnem eſſendi modum experiretur. Denique corpori reunitam à Deo nanciſci omnem ſuam perfectionem. Atenim quia reſurrectio naturalis non eſt, ſed ex gratia, ideo in hac euaſione non quieſcit intellectus. Dici ergo poſſet licèt reſurrectio eo modo, quo nunc fit, & reſpectu finis, ad quem ordinarur, ſit abſolutè ſupernaturalis, attamen etiam intra leges naturæ ſiſtendo, videri naturalem conditionem hominis poſtulare, vt habeat finem aliquem perpetuum, non ſolius animæ, ſed totius compoſiti, & quod aliqua detur retributio malorum, & bonorum, non tantum in animabus, ſed etiam in compoſitis; ſi quidem homines ipſi ſunt, qui benè, vel malè operantur. Vnde conſequenter dicendum eſſet, ad prouidentiam Dei, vt author naturæ eſt, pertinere reunite animam ſeparatam corpori aliquo modo incorruptibili, in quo poſſit totam ſuam naturalem perfectionem obtinere, & complerè beari, quod quidem apparenter dictum eſt. Sed illud lõgius examinari alibi ſolet, maximè enim pendet ex cognitione naturalis finis animæ noſtræ. Quod ſi hoc non credatur, aſtrui neceſſariò debet, naturam

4. Aſſertio ſatisfaciens proximæ quæſtiunc.

Inſtatur.

Solutour primò

Soluitur 2.

Iudicium authoris de proximæ ſolutione.

In 3. p. tom. 2. diſp. 44. ſect. 7. & in tract. de Beatitud. diſp. 4. ſect. 2. concl. 5. nonnihil in prolegom. 4. de gratia c. 2.

A humanam talis eſſe conditionis, vt intra leges naturæ ſtando, nequeat perfectum ſtatum naturalem habere, ſed per gratiam perfici, nec poſſe ſeparari à gratia cum tota ſua perfectione naturali, & ideo à Deo ad finem ſupernaturalem eleuatam eſſe, & per grariam ei concedi, quod per naturam deerat, nec hoc ex imperfectione humanæ naturæ prouenire, ſed ex perfectione, quia enim talis natura multa ambit, non potuit naturaliter tota eius capacitas repleri, ſed neceſſaria fuit gratia.

CAPVT X.

Vtrùm anima ſeparata appetat iterum reuniri corpori.

B HÆc quæſtio facilè reſoluitur ex dictis, Scotus enim ſuprà conſequenter negat talem appetitum, tum quia, inquit, anima ex vnione nihil perficitur; tum quia illa reunio eſt impoſſibilis per naturam, inclinatio verò naturalis non eſt ad impoſſibile, vel dicendum falsò eſſet reſurrectionem eſſet naturalem, D. Thomas vbique tradit contrarium; nominatim 1. *p. q.* 26. *ar.* 1. *ad* 6. colligitúrque ex *quæſt.* 4. *artic.* 5. *de ſpiritualibus creaturis art.* 2. *ad* 5. *de potentia, q.* 5. *art.* 1. *ad* 5. *in* 4. *diſt.* 43. *q.* 1. *a.* 1. *quæſtiuncula* 3. *ad* 4. *diſt.* 49. *q.* 1. *a.* 1. *quæſtiuncula* 1. Eſt autem pro reſolutione notandum, appetitum duplicem eſſe, naturalem ſcilicet, & elicitum. Notandum item corpus animæ poſſe reuniri, idem quod antea, atque eodem modo, ſcilicet corruptibiliter, ac miſeriis obnoxium, & impediens perfectam cogitionem ſuperiorum; poſſe denique perfectiori modo diſponi liberatum ſcilicet à corruptione; de anima ſimiliter loqui poſſumus, vel ſecundùm præciſam cognitionem naturalem, vel abſolutè prout nunc res habet.

1. *Opinio Scoti duplici arg. ſuadetur.*

Opinio D. Tho. contraria.

Notatio pro reſolutione.

C

His poſitis ſit prima concluſio. Appetitu naturali anima ſeparata appetit corpus. Probatur, quia appetitus naturalis eſt ſolùm rei quædam aptitudo naturalis, quæ metaphoricè nomine appetitus explicatur, vt dictum à nobis eſt 1. *phyſicor.* & alibi non ſemel, ſed anima ſeparata ſemper retinet eãdem aptitudinem ad corpus, ſempérque eſt pars ex natura ſua ad perficiendum aliud: ergo, &c. Neque verò contra hoc procedunt argumenta Scoti. D Ad primum enim negatur conſequentia. Nam appetitus naturalis partis non ſemper reſpicit neceſſariò bonum partis, ſed bonum totius: ſatis ergo eſt, animam perficere hominem, vt corpus appetere dicatur. Secundò reſpondeo in illa etiã vnione perfici aliquo modo animam, vt ſuprà oſtenſum iam eſt. Ad ſecundum dicito, vnionem animæ ad corpus abſolutè eſſe naturalem, & hanc reſpici ab appetitu naturali. Quòd verò illa ſit reunio, & non prima vnio, nihil referre ad appetitum naturalem, atque hoc eſt, quod aliter dici ſolet, licèt reunio ad corpus quoad modum ſit præternaturalis, quoad terminum tamen, id eſt, vnionem eſſe naturalem, inclinationem autem ad terminum dirigi, ideóque naturalem eſſe ſimpliciter. E

2. *1. Aſſert.*

Ad 1. Scoti in num. preced.

Ad 2.

Secunda concluſio. Valde probabile eſt, animam ſeparatam ratione naturali ductam non appetere appetitu elicito reunionem ad corpus, niſi fortè velleitate quadam, & ſub conditione, quam putaret impoſſibilem per naturam. Hanc concluſionem ſic explico. Anima ſeparata ratione naturali ducta iudicaret eſſe impoſſibile iterũ reuniri per naturam, niſi fortè attenta Dei potentia abſoluta iudicaret, etiamſi vnio eſſet iterum facienda, fore ad corpus eiuſdem rationis cũ priore.

3. *2. Aſſert. bimembris.*

Conſule authorem in tom. 2. diſp. 44. ſect. 8.

Anima

1.Membrum. Anima ergo ſeparata hoc cognoſcens nollet, vt A cenſeo, reunionem ad corpus. Probatur, quoniam rectè iudicaret hoc illi cedere in malum potius, quàm bonum, in eóque magis perdere, quàm acquirere, quia licèt ſtatum magis naturalem acquireret, amitteret tamen ſtatum magis ſpiritualem, & liberum ab omni grauamine corporis; & licèt edere poſſet denuo quaſdam operationes, amitteret certè perfectiſſimas alias, & conſortium ſubſtantiarum ſeparatarum. Confirmatur primò: nam licèt homo naturaliter ſit mortalis, ſi ſemel à mortalitate liberaretur, non illam appeteret, quia licèt magis naturalis ſit, non tamen eſt maior perfectio: magis autem appetitur, quod perfectius eſt. Confirmatur ſecundò, quia vel anima reunionem appeteret propter bonum ſuum, vel propter perfectionem vniuerſi, ad cuius perfectionem homo ſpectat. Non primum, vt oſtenſum eſt; non B ſecundum, quia licèt nulla anima reuniretur corpori, non deeſſet mundo ſpecies humana per cōtinuam hominum generationem. 2.Membrum. Secunda pars concluſionis patet ex dictis in præcedenti quæſtione. Nam ſi animæ ſeparatæ daretur corpus obnoxium corruptioni, à quo non impediretur in operationibus intellectualibus, tale corpus quidem appeteretur ab anima. Vnde anima ſeparata elicere poſſet eiuſmodi actum, *Si mihi daretur immortale corpus, ei vnirer*; quia tamen putaret impoſſibilem informationem, eam non appeteret efficaciter, & abſolutè. Contra primam partem concluſionis inferret quiſpiam. Ergo nunc naturaliter deſideraret anima exire à mortali corpore, cuius contrarium experimur. Reſpondeo nunc quidem alligatam eſſe animam appetitui ſenſitiuo, qui maximè reluctatur morti, per quam deſtruitur. Ad hæc cognitio futuræ vitæ curta eſt, & ſtatus dubius; meritò igitur formidatur exitus. Denique amor præſentium trahit animam; & futura bona, quia futura minùs æſtimantur: non ergo eſt eadem ratio animæ coniunctæ, & ſeparatæ.

Quarta concluſio. Nunc de facto animæ ſeparatæ, ac iuſtæ appetunt reuniri appetitu elicito, & 4. 4. Aſſertio.
abſoluto. Apocalypſ. 6. *Vidi ſubtus altare animas, & clamabant, vſquequo Domine nō iudicas*, &c. Et ratio in promptu eſt, quia cognoſcunt fore vt reuniantur corporibus, in quibus omnem perfectionem aſſequentur, & nulla priuabuntur, quæ quidem cognitio ſupernaturalis eſt, & ideo hac ex parte appetitio etiam ſupernaturalis, licèt ex parte termini, vt dixi, abſolutè ſit naturalis, nec tamen ob id nunc violentiam patiuntur, quòd illis corpora non tribuuntur, ſed libenter obediunt, & certò ſciunt ſuo tempore propria corpora recuperaturas, in quibus perpetuò Deo fruentur; cui ſoli honor, & gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

Finis librorum de Anima.

INDEX

INDEX RERVM NOTABILIVM, QVÆ IN HOC TRACTATV CONTINENTVR.

A.

Abſtractio.

1. ABSTRACTIO intellectus quid ſit,& quomodo fiat,lib. 3.cap.3.num.19.& 20.
2. Per abſtractionem intellectus, an verò per conceptum comparatiuum reddantur res vniuerſales. ibid. latè à num.21.
3. Abſtractiua cognitio in ſenſu interno reperitur.lib.3.cap.12.n.6. In externo ſaltèm diuinitùs dari poteſt.ibid.num.5.

Accidens.

1. Accidens ne an ſubſtantia prius à noſtro intellectu concipiatur,lib.4.cap.4.num.5. & 6.
2. Accidentium cognitio qualiter ad cognitionem ſubſtantiæ inſeruiat. ibid.n.7.

Actio.

1. Actio vitalis an neceſſariò immanens. lib. 1. cap.4.n.13.
2. Actiones immanentes in duplici differentia quarum quælibet vitalis eſſe poteſt.ibid.
3. Actioni vitali non repugnat fieri per qualitates elementares.ibid. num.14.
4. Actio vitalis & non vitalis circa eundem terminum an ſint eiuſdem ſpeciei.ibid.n.16.
5. Actio vitalis elici nequit à potentia ſeparata. lib.2.cap.1.n.8.
6. Actio immanens, à tranſeunte in quo differat. lib.3.cap 5.num.24.& 25.
7. Actio omnis eſt productiua termini.lib.3.cap. 5 n.4.

Vide etiam verbo *Operatio.*

Actus.

1. Actum eſſe primum dupliciter intelligi poteſt.lib. 1. c. 4. n. 5. Anima eſt actus primus. ibid,num.4.
2. Actus quomodo per obiecta ſpecificentur.lib. 2.c.2.num.15.
3. Actus ſpecie diſtincti ab eadem potentia elici poſſunt.ibid.num.17.
4. Actum cognoſcendi ab ſpecie vel potentia qui non diſtinguant.lib.3.c.3.num.1. Ab vtraque,re ipſa,differre verior & communior ſententia.ibid à n.2.
5. Plures actus eiuſdem ſpeciei quomodo poſſint ſimul in eadem potentia conſiſtere. lib.3. c.6.num.8.
6. Actus ſuos vel etiam voluntatis quomodo intellectus in hac vita cognoſcat. lib.4. cap.5. num.3.
7. Actus appetitus cur dicantur paſſiones. lib.5. c.5.num.1.

Admiratio.

Admiratio & gaudium qua ratione cauſent riſum.lib.5.c.5.n.13.

Alimentum.

1. Alimentum quotupliciter dicatur. lib. 2. c. 4. num.2.
2. Primum alimentum quid, & quomodo in cibum & potum partiatur ibid.num.2.& 3.
3. Alimentum non effectiuè, ſed naturaliter alit. num.5.
4. Alimentum vltimũ eſt ſanguis in venis decoctus.ibid.n.6. Quid alimentum medium. ibid.
5. Alimentum quomodo obiectum potentiæ generatiuæ.ibid.num.8.
6. A conuerſione alimenti in ſubſtantiam ſuam an poſſint aliquando viuentia ceſſare. lib. 2. cap.6.à num.3.

Angelus.

1. Angelorum cognitio non ita accommodè nos ad cognitionem Dei perducit,ac propriæ animæ cognitio in proœmio tractatus.num.2.
2. Angelus cur nequeat informare corpus. lib.1. c.12.n.17.Cur ſibi ſimilem non generet.lib.2. c....num.8.
3. De Angelis quantam in hac vita notitiam habere poſſit intellectus humanus. lib.4.c.6.n.4. & ſequentibus.
4. De Angelis cur minus, quàm de Deo naturaliter cognoſcamus.ibid.num.5.
5. Angelos an,& quomodo cognoſcat anima ſeparata.lib.6.c.6 à num.2.
6. Angeli an ſpecies infundant animæ ſeparatæ, vel Deus ipſe immediatè.lib.6.c.7.num.6.

Anima in communi.

1. Animæ duplex definitio ex Ariſtotele expenditur.lib.1.c.1.num.1.
2. Anima eſt forma ſubſtantialis, & actus primus materiæ.ibid. num.9. non accidens, aut accidentium harmonia.num.10.
3. Anima eſſentialiter eſt vera & ſubſtantialis forma. n 8.& 9.an forma informans vel tantùm aſſiſtens.num.12.& 13.
4. Anima tantùm aſſiſtens, an forma dici poſſit. ibid.num.14.
5. Anima cuius corporis forma ſit.lib.1.cap.2.latè à num.1.
6. Ab anima an proueniat organizatio materiæ. Vide *Organizatio.*
7. Animarum aliæ indiuiſibiles, aliæ ſectiles.lib. 1.cap 2.num.16.
8. Animę diuiſibiles habent partes heterogeneas pro varietate organorum.lib.1.cap.2.num.19. 20.& 21.
9. Anima quo ſenſu dicatur actus corporis organici.ibid.num.25.
10. De ratione animæ an ſit, eſſe ſemper in aliquo actu ſecundo, nec ne; eodem cap. 2. à num.37.
11. Anima perfectiùs ab operatione ceſſat, quàm reliquæ

reliquæ formæ non viuentes.num.40.& 41.

12. Anima an rectè definiatur principium primum nutriendi,ſentiendi,intelligendi,& loco mouendi.lib.1.cap.3.à n.2.

13. Poſterior hæc animæ definitio quomodo differat à priori. ibidem à num.7. An & quomodo vna per alteram demonſtretur? latè à num.13.

14. De ratione animæ eſt quòd ſit forma corporis,& principium actionum vitalium.lib.1.c.4. à num.4.

15. Animæ ratio in vegetantem,ſenſitiuam,& rationalem rectè quadrat.ibid.

16. Anima vegetans, ſenſitiua,& rationalis quomodo inter ſe ſeparabiles ſint. lib.1.cap.5.n.1. & ſequentib. Quomodo inter ſe ordinentur? à num.4.

17. Animæ partitio ſitne in tria dicta membra, vt re,an ſolâ ratione diſtincta.lib.1.cap.6.n.13. & 14.

18. Animarum tres tantùm ſunt gradus,nec plures,nec pauciores,lib.1.cap.7.à n.3.

19. Animarum non quilibet gradus eſt æquè vniuerſalis ibid.num.7.

20. Cùm plures ſint potentiæ cur non item animæ.ibid.n.8.& 9.

21. Animarum diuiſio Platonica qualis in concupiſcibilem, iraſcibilem, & rationalem. eodem cap.7.num.15.

22. Animæ diuiſio in vegetatiuam & ſenſitiuam vniuoca eſt.lib.1.cap.8.num.1. An etiam in rationalem, duplex opinio extrema à n.2. Vera reſolutio affirmans,num.7.& ſequentibus.

23. Animæ diuiſio prædicta an ſit generis in ſpecies,vel qualis ſit.ibid.à num.16.

24. Anima diuiſibilis & extenſa tota totam informat materiam,& pars partem. lib.1.cap.14. num.2.

25. Anima indiuiſibilis omnis & ſola,eſt tota in tota materia,& tota in qualibet eius parte.ibid. n.9.Vide verbo *Viuens.*

26. Anima indiuiſibilis an moueatur ad motum ſolius brachij, vel pedis. lib.1. cap.14. num.10.

27. Animarum ſucceſſio in vtero qualis. lib.2. num.5.6.& 7.

Anima rationalis.

1. Animæ rationalis cognitio accommodatius quàm Angelorum, ad Dei nos cognitionem perducit,in proœmio num.2.

2. De anima differenter tractat Philoſophus ac Theologus.ibid.num.4.

3. Anima rationalis quid ſignificet.lib.1. in præludio.Dari animam rationalem,fundamentum eſt totius Theologiæ, ac vitæ Chriſtianæ. ibidem.

4. Anima rationalis & eſt actus corporis, & principium vitalium operationum.lib.1.cap.1. num.4.

5. Anima rationalis ſeparari nequit à ſentiente & vegetante.lib.1.cap.5. num.2. Illæ tamen à rationali ſeparantur.ibid.n.2.& 3.

6. Animam rationalem eſſe veram corporis formam,fide conſtat.lib.1.cap.8. num.4. vniuocè conuenit cum reliquis in ratione Animæ. ibid. à num.7.

7. Anima rationalis non eſt corporea conſtans phyſicè materia capaci quantitatis. lib.1. cap. 9.num.2.nec materia per quantitatem extenſa. num.3.

8. Animam hominis immortalem eſſe, ſed tamen corpoream, qui dixerint. ibid. num.4. & 5.

9. Animam hominis ſpiritualem eſſe iuxta principia fidei conſtat. lib.1. cap.9. num.8. & ſequentibus. Item ſecundùm rectam rationem. ibid latiſſimè à num.13.

10. Animam hominis non extingui cum corpore fide conſtat.lib.1. cap.10.à num.1. Imò perpetuò eſſe duraturam.ibid.à n.4.

11. Animam rationalem de ſe, & ab intrinſeco incorruptibilem eſſe fide conſtat. ibid. latè à num.9.

12. Animæ immortalitatem plures antiqui Philoſophi agnouerunt. eodem cap.10. à numer.13.

13. Animæ immortalitas ratione naturali demonſtratur.ibid.à num.16.

14. Anima ſeparata, etiamſi foret ex aliqua materiâ compoſita,eſſet nihilominus incorruptibilis.eod.cap.10.à num.26.

15. Animæ immortalitatem rationes morales vt demonſtrent.ibid.à n.29.

16. Circa animæ immortalitatem non erraſſe Ariſtotelem latè probatur. lib.1. cap.11. à num.6.

17. Animam, ſi habeat operationem propriam, ſeparabilem eſſe,quo ſenſu verum,& Ariſtotelicum.ibid.à num.11.

18. Animam rationalem non eſſe veram corporis formam qui docuerint. lib.1. cap.12. num.1.

19. Animam rationalem eſſe veram corporis formam de fide eſſe latè oſtenditur. ibidem à num.4. demonſtratur ratione naturali à num. 8. Imò hoc ipſum demonſtrarat Ariſtoteles num.16.

20. Anima rationalis eſt entitatiuè indiuiſibilis. lib.1. cap.13. num.1. Eſt tota in toto, & tota in quauis parte corporis.lib 1.cap.14. numer.9.

21. Anima rationalis an moueatur,moto vel ſolo brachio,vel pede.ibid.num.10.

22. Animam ex natura ſua eſſe ſimilem rebus per eam cognitis vetus quorundam opinatio reiicitur.lib.4.cap.2.num.1.

23. Animas rerum ſpeciebus conſignatas fuiſſe ante corporum informationem error Platonis reiicitur.ibid.num.2.

24. Anima quomodo ſe in hac vita cognoſcat. lib.4.cap.5.n.6.

25. Anima etiam in corpore partialiter ſubſiſtit. lib.6.cap.1.n.2.

Anima ſeparata.

1. Anima ſeparata etiamſi admittatur ex aliquali materia conſtare, eſſet adhuc incorruptibilis. lib.1.cap.10.à n.26.

2. Animæ ſeparatæ, & coniunctæ eadem eſt exiſtantia. lib.6. cap.1.n.1. & eadem ſubſiſtentia. num.2.& 3.

3. Anima per ſeparationem, ſolùm eſſendi modum immutat,non ſubſtantiam.ibid.

4. Animæ ſeparatio eſt mutatio à modo poſitiuo vnionis in priuationem illius. numer.4.

5. Anima ſeparata non magis perſona,quàm coniuncta.n.5.

6. Anima reunita eundem quem antea modum eſſendi ſortietur.n.9.

7. Anima ſeparata nullam poteſt naturaliter circa corpora actionem elicere. lib.6. cap.8. num.3. ſupernaturaliter poteſt.ibid.

Animæ

8. Animæ ſeparatæ ſunt in loco, etſi non eo modo quo res corporales. ibid. n. 4.
9. Anima ſeparata non eſt in loco per actionem vel paſſionem, nec per applicationem virtutis ad agendum vel patiendum. eodem cap. 2. num. 5. Sed per præſentiam tantum ſuæ ſubſtantiæ motu locali acquiſibilem & amiſſibilem, num. 6.
10. Anima ſeparata localiter mouetur dum præſentiam mutat. n. 7. Non neceſſariò ab alio defertur, ſed ſeſe ipſa mouet. n. 8. & 9.
11. Anima ſeparata an moueatur tranſeundo ab extremo ad extremum ſine medio; in inſtanti, an in tempore. eod. num. 9. remiſſiuè.
12. In anima ſeparata tres tantum remanent facultates: intellectus, voluntas & potentia ſui motiua. lib. 6. c. 3. n. 1.
13. In anima ſeparata remanent ex natura ſua omnes ſpecies & habitus intellectus & voluntatis quos in hac vita acquiſiuit. ibidem num. 2. De facto tamen non omnes permanent. ibid.
14. In anima ſeparata non manent ſpecies aut habitus qui erant in portione inferiori. eodem cap. 3. num. 3.
15. Anima ſeparata poteſt intelligere, & amare. ibid. n. 4. & 5.
16. Anima ſeparata, ex natura ſua, eſt receptiua ſpecierum intelligibilium de nouo. lib. 6. c. 4. num. 1. Non eas ab obiectis medio intellectu agente recipit. n. 2. ſed immediatè à Deo authore naturæ à num. 3.
17. Anima ſeparata ſeſe ipſam quidditatiuè & intuitiuè cognoſcit. lib. 6. cap. 5. n. 1. an per ſuam ipſius ſubſtantiam, vel per ſpecies ſuperadditas. ibid. à n. 2.
18. Anima ſeparata per ſuam ipſius naturam, vel etiam per cognitionem aliarum creaturarum, Deum naturaliter cognoſcit. lib. 6. c. 6. num. 1.
19. Anima ſeparata cognoſcit Angelos & alias animas, tum per ſuam ſubſtantiam, tum per ſpecies ſuperadditas. ibid. num. 2.
20. Anima ſeparata recipiat ne ſpecies à Deo, vel ab ipſis obiectis intelligibilibus. n. 4. & 5.
21. Anima ſeparata alias animas, ſicut & ſeipſam, comprehendit. eodem cap. 6. num. 6. Angelos cognoſcit quidditatiuè & intuitiuè. num. 7. & 8. an etiam comprehenſiuè. eodem numer. 8.
22. Anima ſeparata poſſit ne cum alia vel cum Angelis colloqui, & cogitationes, ac operationes liberas cognoſcere. eodem c. 9. n. 9.
23. Anima ſeparata cognoſcit per ſpecies acquiſitas omnia ſingularia quæ in hac vita cognouit. lib. 6. cap. 7. num. 2. Nec ex natura rei alia cognoſceret, quamuis de facto alia cognoſcat ex diſpenſatione Dei ſpecies infundentis. numer. 3.
24. Anima ſeparata ex ſe non cognoſcit particulares actiones & effectus materiales huius vniuerſi. ibid. n. 4. de facto tamen multa ei reuelantur ſupernaturali virtute, vel aliter. ibid.
25. Anima Beati ex natura ſua habet omnem ſcientiam, quam hîc acquiſiuit. eod. cap. 7. n. 5. Imò ſcientiam omnium rerum naturalium per proprias ſpecies infuſas. ibid.
26. Anima ſeparata ſpecies infuſas an recipiat immediatè à Deo, vel mediis Angelis. ibidem num. 6.
27. Animæ ſeparatæ, ſpecies aliæ per ſe, aliæ per accidens infunduntur. ibid. num. 7. Per ſpecies infuſas diſtinctam elicit rerum naturalium cognitionem. n. 8.
28. Anima ſeparata abſolutè loquendo perfectius intelligit, quàm coniuncta. lib. 6. cap. 8. num. 2. & per ſpecies infuſas melius, quàm per acquiſitas. n. 3. Item ſeparata melius per acquiſitas, quàm per eaſdem coniuncta, & per infuſas melius, quàm coniuncta per acquiſitas. eodem num. 3.
29. Animæ ſtatus vnionis naturalis eſt. lib. 6. c. 9. numer. 2. Nec per vnionem ad corpus imperfectior redditur in ſubſtantia; quin potiùs ſuam quodammodo magis explicat perfectionem. num. 3.
30. Anima in corpore extenſiuè perficitur in ordine ad operationes, non intenſiuè. ibidem num. 4.
31. Animam in corpore non operari ita perfectè ac ſeparata naturalis eius imperfectio eſt, non aliquid contra naturam. ibid.
32. Animæ vterque ſtatus, vnionis, & ſeparationis, eſt naturalis num. 5. Abſolutè ſtatus vnionis eſt magis naturalis. num. 6.
33. Anima ſeparata appetitu innato appetit corpus. lib. 6. cap. 10. num. 2. An etiam elicito. num. 3. & 4.

Anima ſenſitiua.

1. Anima ſenſitiua & eſt actus corporis, & principium actionum vitalium. lib. 1. cap. 4. num. 5. & 6.
2. Anima ſenſitiua ſeparabilis eſt à rationali. lib. 1. cap. 5. num. 2. Non tamen è contra. ibid. n. 4.
3. Animam ſenſitiuam in brutis non dari, quorundam error. ibid. num. 5.
4. Animæ ſenſitiuæ tantùm, aliæ ſpecie, aliæ ſolo numero differunt. lib. 1. cap. 6. n. 5.
5. Anima ſenſitiua cur dicatur operari per qualitates non materiales. lib. 1. cap. 7. num. 5.
6. Anima ſenſitiua nuſquam ſeparatur omnino à loco motiua. ibid. num. 11.
7. Animam omnem ſenſitiuam indiuiſibilem & inextenſam quidam ponunt. lib. 1. capit. 13. num. 3.
8. Animæ imperfectorum viuentium ſectiles omnes ſunt. num. 3. 4 & 5. Imò etiam perfectorum quidam probabiliter cenſent. n. 6. quidam oppoſitum. n. 7. ſtatuitur concluſio pro ſecunda opinione n. 9. & ſequentib.

Anima vegetatiua.

1. Formam vegetatiuam præcisè ſpectatam non eſſe animam qui teneant. lib. 1. cap. 4. num. 7. Pars affirmans ſtatuitur latè à num. 11.
2. Anima vegetans poteſt dari ſine ſentiente. lib. 1. c. 5. n. 1. non tamen è contra, n. 6.
3. Animarum vegetantium aliæ ſpecie, aliæ ſolo differunt numero. lib. 1. c. 6. n. 2.
4. Eiuſdem animæ gradus non differunt inter ſe realiter num. 3.
5. Anima vegetans in communi per quas differentias contrahatur ad eam, quæ eſt in equo, verbi gratia, & eam, quæ in oliua. lib. 1. cap. 6. à num. 7.
6. Anima eadem conſtituit brutum in eſſe vegetabilis, & viuentis. ibid. n. 10. imò & hominem. num. 12.
7. Anima vegetatiua cur dicatur operari per qualitates materiales; non item ſenſitiua. lib 1. c. 7. num. 4. & 5.
8. Animæ vegetabiles tantùm ſunt diuiſibiles & extenſæ. lib. 1. c. 13. n. 2.

Animal.

Animal.

1. Animal omne tactu pollet. 3. cap.28.num. 6. & probabiliter guſtu. ibid. oppoſitum tamen probabilius.n.7.
2. Omnia ferè animalia perfecta quinque ſenſibus donatur.n.8.Ex imperfectis quædam quinque ſenſus obtinent, alia non item.ibid.n.9. Vide etiam verbo *viuens*,& verbo *generatio*.num.11. & 12.

Apes.

Apes memoria & auditu pollere, probabilius. lib.3.c.31.n.4.

Appetitus.

1. Appetitus naturalis & elicitiuus in quo differant.lib.5.c.1.n.1.
2. Præter appetitum naturalem eſt in quauis re cognoſcente ſpecialis potentia vitaliter appetitiua.ibid.n.2.
3. Appetitus elicitiuus,alius eſt materialis,& ſenſitiuus;alius immaterialis & rationalis.ibid.n.3. Vtrumque in homine reperiri fide conſtat. ibid. & reipſa differre fidei magis conſonat. ibid.
4. Appetitus rationalis in Deo qualiter admittendus.eod.c.1.n.4.
5. Appetitus obiectum adæquatum eſt bonum, vel aliqua boni ratio. lib.5. cap.2.à num.3.
6. Appetere non eſſe ſimpliciter an aliquis ſibi poſſit? ibid.num.5. an impoſſibile?num.6.
7. Appetibile bonum an neceſſariò eſſe debeat ipſius appetentis? ibid.n.7.
8. Appetitus abſque efficiẽtia appetibilis cogniti ſuum elicit actum.lib.5.c.3.n.3.& ſequentibus.
9. Appetitus nunquam fertur in incognitũ. ibid. num.8. cognito non effectiuè concurrit, ſed vt cauſa applicans vel conditio omnino neceſſaria. ibid.
10. Vnus actus appetitus in alium effectiuè influit. ibid.
11. Per actum appetendi produci terminum modaliter diſtinctum contra nonnullos conuincitur.n.9.
12. Appetitum ſenſitiuum diuidi in iraſcibilem, & concupiſcibilem,tanquam in duas potentias realiter diſtinctas, quorundam opinio. lib.5. cap.4. num.1.Oppoſita probabilior.num.2. & 3.Vtriuſque appetitus quódnam ſit obiectum? ibid.à num.4.
13. Appetitus ſenſitiuus in corde reſidet.ibid.n.8.
14. Actus appetitus cur dicantur paſſiones?lib.5. cap.5.n.1.
15. Actus appetitus ſenſitiui quot ſint, & quomodo colligantur, ac diuerſificentur? vide verbum *Paſſio*.
16. Appetitus ſenſitiuus mouetur à voluntate, media ratione. lib.5. cap. 6. num. 2. Subditur politicè, non deſpoticè.ibid.
17. Appetitum ſenſitiuum libertate donari ad peccatum ſaltem veniale, error Caietani impugnatur.ibid.num.4.& 5.
18. Appetitus an obediat rationi circa obiecta ſupernaturalia verſanti?ibid.num.7.
19. Appetitum ſenſitiuum immediatè elicere motum progreſſiuum,qui velint.lib.5.cap.10.n.4. Oppoſitum probabilius.ibid.à num.5.
20. Appetitui ſenſitiuo qualiter ſubiaceat motiua potentia quoad progreſſum? ibid.à num.13.

Apprehenſio.

1. Apprehenſio & iudicium in potentiis cognoſcentibus quomodo differant? lib.3.c.6.à n.1.
2. Apprehenſio ſimplex in omnibus ſenſibus, & potentiis cognoſcitiuis reperitur.ibid.n.6.

Ariſtoteles.

Ariſtotelem erraſſe circa animæ immortalitatem, plures docuerunt. lib. 1. cap. 11. n. 1. Communior ſententia non erraſſe latè probatur.ibid.à num.6.

Auditus. Auris.

1. Auditus organum eſt quippiam aerium, non purus aer.lib.3. c.22. n.1. nec neruus à cerebro ad aures deſcendens.n.3.
2. Aurium anfractus ad quid à natura inſtituti.ibidem.n.2.
3. Auditus organum quomodo,iuxta Ariſtotelem, immobile?num.4.
4. Auditus in quibuſdam animantibus medio in corpore reſidet.ibid.num.5.
5. Auditu pollere apes probabilius. lib.3.c.31.n.4. Vide plura verbo *Senſus exterior*,&verbo *Sonus*.

B.

Brutum.

1. BRuta pollere ratione quorundam error refellitur.lib.2.cap.5.num.2. Nec vi ſentiendi pollere aliorum extremus error.num.3.
2. Bruta non iudicant componendo, & diuidendo.lib.3.cap.6.num.7.
3. Bruta per eandem animam conſtituuntur in eſſe vegetabilis,& viuentis. lib.1. cap.6.à n.10. vide *Animal*,& *Viuens*.

C.

Calor.

1. CAloris diuiſio in cæleſtem, elementarem, & vitalẽ apud quoſdam.lib.2.cap.9.n.9.
2. Calor omnis eiuſdem ſpeciei. ibid.num. 8. & 10.
3. Non ſolus calor,ſed aliæ etiam primæ qualitates ad nutritionem concurrunt.num.11.& 12. calor autem principaliter.num.13.
4. Calor naturalis, & vitalis, influens, & innatus, quid?lib.2.cap.11. num.6.

Capilli.

Capilli an viuant & nutriantur. lib.2.cap.11. num.5.

Cerebrum.

1. Cerebrum eſt fons & prima ſentiendi radix. lib.3.cap.13.à n.4.
2. Cerebrum in ſenſus externos influere qui negent?n.5.
3. Cerebrum in ſenſus influit non immitendo intentionalẽ qualitatem. n.6.ſed mediis ſpiritibus animalibus fouendo organa ſenſuum.n.7.
4. Cerebri influxus in ſenſus quomodo per ſomnum impidiatur?ibid.num.10.
5. In cerebro reſidet ſenſus internus, & qua eius parte?lib.3.cap.31. à num.5.

Chilus.

1. Chilus eſt obiectum nutritionis in ventriculo. lib.2.cap.4.num.8.
2. Chilus propriam habet formam, non tamen viuentem.lib.2.cap.5.num.1.

Cogitatiua,vide Senſus internus.

Cognitio.

1. Cognitionem extranei intus exiſtens quo pacto pacto prohibeat. lib.3. cap.2.à num.30.
1. Cognitio actualis à potentia & ſpecie recepta realiter differt.lib.3.cap.3.à n.2.
3. Omnis cognoſcitiua actio eſt productiua vnius tantùm termini modaliter diſtincti. lib.3. cap. 5.n.4.5.& 6.
4. Omnis actio cognoſcendi eſt productiua verbi, vel alterius termini proportionati. n.7. & ſequentibus.vide *Verbum*.

5. Cognitio apprehenſiua & iudicatiua, vide *Apprehenſio*, & *Iudicium*.
6. Cognitio experimentalis, propriè loquendo, immediatè fit à ſenſibus externis. lib.3. cap.6. num. 10. Quomodo ſit etiam in intellectu? ibid.
7. Cognitio abſtractiua in ſenſibus internis reperitur.lib.3.cap.12. num. 6. non in externis. n.3. poteſt tamē in externis diuinitus dari.n.5.
8. Cognitione quid prius, ſubſtantia ne, an accidens? vniuerſale an ſingulare? vide *Intellectus*. num....
9. Cognitio Animæ ſeparatæ, vide *Anima ſeparata*.

Color.

1. Colorum alij veri, alij apparentes.lib.3.cap.15. n.7.
2. Colores etiam veros in nubius & iride reperiri, probabilius.ibid.
3. Colores veri ab apparentibus quomodo diſcernantur.ibid.
4. Colores etiam veros à luce qui non diſtinguant? eodem cap.5. num.1.
5. Colores veri ſunt qualitates permanentes in corpore colorato reſultātes ex primarum qualitatum permixtione.ibid.à num.2.
6. Colorum generatio qualiter fiat? num.3.
7. Coloris definitio ex Ariſtotele explicatur, & germana traditur.ibid.num.4.
8. Colorum duo extremi, albedo & nigredo, & quam vtraque tēperiem ſequatur? ibid. num.5.
9. Quid de coloribus mediis? ibid.num.6.
Vide *Viſus*. n.1.

Conſcientia.

Conſcientia quid.lib.4.cap.10.n.9.

Compoſitum.

In quouis compoſito phyſico vna tantùm forma eſt, per quam realiter & phyſicè in eſſe talis compoſiti conſtituitur.lib.1.cap.6.n.4.

Comprehenſio.

Vide *Anima ſeparata*.num.21.

Cor.

1. Cor hepate poſterius in animali fabricatur, & informatur.lib.2.cap.7.num.3.& 5.
2. Cor cùm primùm fabricatur, anima tantùm ſenſitiuâ informatur.num.5.& 6.
3. Non in corde, ſed in cerebro eſt principium ſentiendi, & gignuntur ſpiritus animales. lib. 2.cap.13.à num.4.

Corpus.

1. Corpus organicum potentiâ vitam habens quid? lib.1.cap.2. latè à num.1. vide *Organicæ partes*.
2. Corporeum aliquid dupliciter dicitur. lib. 1. cap.9.num.2.
3. Corpora viuentium ſucceſſiuè fabricantur, & quo ordine? lib.2.cap.7.à n.2.

D.

DEfinitio animæ, vide *Anima in communi*. n.1.12.& 13.

Dentes.

Dentes viuunt & nutriuntur. lib. 2. cap. 11. num.5.

Deus.

1. Deum aliqualiter cognoſcere naturali lumine intellectus noſter poteſt.lib.4.c.6.n.1.non per propriam ſpeciem, ſed tantùm per effectus. n.2.
2. Deus quoad an eſt poteſt euidenter cognoſci per creaturas; item quoad quid eſt, confusè tamen & imperfectè.ibid.num.3.& 4.
3. De Deo plura naturaliter nouimus, quàm de aliis ſubſtantiis ſeparatis.ibid.n.5.
4. Varij modi cognoſcendi Deum ex Dionyſio. ibid.n.7.
5. Deum quomodo cognoſcat anima ſeparata. lib.6. cap.6.num.1.
6. Species impreſſa Dei eſt poſſibilis. lib.3.cap.5. num.23.

Dialectica.

Dialectica an ſcientia practica, vel ſpeculatiua. lib.4.cap.9.num.14.

Dolor.

Dolor vbi reſideat. lib. 5. cap. 5. n.5. 6. & 7. Quódnam illius obiectum? ibid.à num.8.

E.

Echo.

ECho eſt ſoni reflexio. lib.3. cap.20. n.4. Hæc reflexio quomodo fiat. ibid. cur poſtrema tantùm verba referat? ibidem.

Ens.

1. Ens in tota ſua latitudine eſt adæquatum humani intellectus obiectum.lib.4.cap. 1. num. 3. An ens etiam rationis. ibid.num.3.& 4.
2. Entia rationis per quas ſpecies cognoſcantur? lib.3.c.2.n.28.

F.

Falſitas.

FAlſitas in ſenſu an reperiatur circa ſenſibile proprium vel commune? vide *Senſus*.

Fames.

Fames quid, & quomodo in animali excitetur? lib.2.cap.7.num.4.

Fletus.vide Paſſio.n.5.

Fœtus.

Fœtus in vtero quam habeat animarum ſucceſſionem? lib.2.cap.7.à num.5.

Forma.

1. Forma ſubſtantialis vna numero eſt in quouis compoſito phyſico.lib.1. cap.6.num.3. & 4.
2. Forma hominis ſpecie differt à formis brutorum.lib.1.cap.12.num.10.vide *Anima*.

G.

Generans.

A Generante quomodo dicantur produci proprietates & potentiæ. lib.2. cap.3. n.11.

Generatio.

1. Generatio ſubſtantialis eſt peculiariter propria viuentium. lib. 2. cap.7. num.2. Solis, non tamen omnibus competit.num.4.
2. Generationis preſsè ſumptæ germana definitio explicatur.ibid.n.3.
3. Generatio ſui ſimilis quomodo naturaliſſimum opus viuentium? ibid.à num.4.
4. Generationi non ſunt propenſiora viuentia, quàm nutritioni.n.6.
5. Generatio non eſt eſſentialiter nutritione perfectior.ibid.
6. Generare cur nequeant ſubſtantiæ ſeparatæ? ibid.n.8.
7. Generatio perfectorum viuentium, quo modo, & ordine perficiatur? lib.2.c.8.à n.2.
8. Generare ſibi ſimile non omnia viuentia poſſunt.lib.2.c.12.n.1.
9. Generandi potentia quæ viuentia careant? ibid. n.4.& 5.vide *Potentia*.
10. Generationem an etiam fœmina effectiuè attingat? ibid.n.2.& 3.
11. Quæ per generationem ex ſemine fiunt, an eiuſdem ſpeciei cum his, quæ ex putri materia? ibid.n.5.

12.An

12. An quæ generantur ex ſemine poſſint fieri ex putri materia. n.6.

Guſtus.

1. Guſtus non ſentit ſaporem organo inhærentem, ſed rei ſapidæ ac diſtinctæ. lib.3.cap.26. num.2.
2. Guſtus immutatur ab obiecto per ſpecies intentionales. ibid.n.5.
3. Organum guſtus non exterior linguæ pars, ſed neruus interior. lib.3.c.27.n.1.
4. Guſtus medium quódnam ſit.ibid.num.8.eius definitio.n.9.
5. Guſtus à tactu an re ipſa differat. lib.3.cap.28. numer. 3. Guſtus quomodo quidam tactus. ibid.
6. Nullum animal guſtu carere probabile. lib.3. cap.28.num.6. Oppoſitum tamen probabilius. num.7. Vide etiam *Senſus externus.*

H.

Habitus.

1. HAbitus ſibi aut voluntati inhærentes quomodo intellectus in hac vita cognoſcat.lib.4.c.5.n.3.
2. Habitus practicus, vel ſpeculatiuus, vide *Praxis.*
3. Quos habitus ſecum deferat anima ſeparata. Vide *Anima ſeparata.* n.13.& 14.
4. Habitus ſcientiarum hominibus congenitus dogma Platonicum exploditur. lib. 4. cap. 2. num.2.

Hepar.

3. Hepar ante omnia membra in animalibus perfectis fabricatur & animatur. lib. 2. cap. 6. num.3.&5.
2. Hepar primò informatur anima tantum vegetatiua.num 6.

Humores.

Quatuor humores corporis, ab anima non informantur.lib.2.c.5.à n.6.

I.

Ignis.

1. IGnis accretio fit per iuxtapoſitionem ad extra lib.1.cap.4.num.17. Cur non ſit illa actio vitalis ſicut in plantis. ibid. & num. 18.& 19
2. Ignem ali & nutriri,quo ſenſu dicatur.n.20.

Imaginatio.

Imaginatio quomodo efficiat caſum, vel ægritudinem in corpore.lib.5.c 3.n.9.
Vide *Senſus internus.*
Immortalitas Animæ, vide Anima rationalis à num.10.

Infinitum.

Infinitæ non eſſent generationes, eſto homo ab æterno crearetur lib.1.c.11.n.24.

Intellectus.

1. Intellectum eſſe ſpiritualem quomodo ex cognitione ſpiritualium colligatur. lib. 1. cap.9. num.21.& 22. Quomodo ex cognitione corporalium.n.23.& ſequentib.
2. Intellectum eſſe ſpiritualem ex obiecto eius adæquato conuincitur. lib. 1. cap. 9. num.33. & 34.
3. Ex intellectu & intelligibili fieri imagis vnum quàm ex materia & forma, falsò docuit Caietanus lib.3.c.2.n.5 & 6.
4. Intellectus an, & quomodo plura vt plura ſimul concipiat.lib.3.c.6.à n.4.
5. Intellectus humanus poteſt cognoſcere quidquid entitatem habet.lib.4.c.1.n.2.
6. Intellectus humani adæquatum obiectum eſt ens in tota ſua latitudine comparatum.num.3. An etiam rationis. ibid. & num.4.
7. Obiectum proportionatum humano intellectui ſecundùm ſtatum naturalem eſt res ſenſibilis. ibid.n.5. An etiam ſubſtantia materialis ſub accidenti ſenſibili latens.n.6.
8. Intellectum humanum & Angelicum differre ſpecie in ratione potentiæ, non autem in ratione proprietatis, opinio Caietani impugnatur. eod.cap.1.num.7.
9. Intellectus humanus ab Angelico ſpecie differt. ibid.n.8. An etiam Angelici inter ſe. ibid. remiſſiuè.
10. Intellectus eſt ſimpliciter voluntate præſtantior.lib.5.cap.9.latè à n.2.
11. Intellectusne an voluntatis actus ſit ſimpliciter prior. lib.5.c 7.n.6.
12. Intellectus humanus cognoſcit ſingulare etiã materiale, proprium ac diſtinctum de eo conceptum efformando. lib.4.cap.3.n.3. idque per propriam illius ſpeciem. n.5.& 6. & cognitione directa abſque reflexione. ibid.n.7.& 8.
13. Intellectus humanus cognoſcit vniuerſalia proprio conceptu, abſtrahendo illa à ſingularibus.lib.4.c.3.n.11.
14. Intellectus primò percipit naturam communem, per ſpeciem rei ſingularis. ibid.n.12. quo pacto eam percipiat.n.13.
15. Ex cognitione rei vniuerſalis manétne in intellectu ſpecies propria & memoratiua naturæ communis. n.14.
16. Intellectus quid prius concipiat, naturam ne communem, an verò ſingularem. eod. cap.3. num.15.& 16.
17. Solus intellectus naturam vniuerſalem concipit.ibid.num.17.& 18.
18. Intellectus an faciat vniuerſalia per actum abſtractiuum,aut per comparatiuum. eod. c.3. à num.21.
19. Intellectus non percipit primò ſenſibilia per accidens, per propriam ſpeciem. lib. 4. cap.4. num. 1.
20. Intellectus non efformat proprium ac diſtinctum conceptum de his quæ per ſe non ſunt ſenſibilia ibid.n.2.
21. Intellectus quo ordine procedat in prima rerum cognitione.n.3.
22. Intellectus deueniens per diſcurſum in cognitionem ſubſtantiæ, vel alterius ſimilis, eius in ſe ſpeciem efformat.ibid.n 4.
Intellectus quid primò concipiat, ſubſtantiam ne,an accidens.n 5.& 6.
Intellectus humanus neque ipſam animam aut potentias ſpirituales per ſe ipſas, aut per proprias ſpecies cognoſcit. lib. 4. capit. 5. numer. 2.
23. Intellectus quomodo cognoſcat actus aut habitus ſibi vel voluntati inhærentes ibid numer. 3. Quomodo ipſas intelligibiles ſpecies. num. 4.
24. Intellectus pro huius vitæ ſtatu in aliqualem Dei cognitionem peruenire poteſt.lib.4.cap.6. n.1. per aliquem effectum, non per propriam ſpeciem. n.2.
25. Intellectus Deum, quoad an eſt, per creaturas euidenter cognoſcit; quoad quidditatem, confusè & imperfectè. ibidem numero 3. & 4.
26. Intellectus humanus in hac vita, qua certitudine,& euidentia cognoſcat Angelos. num. 4. & ſequentibus. Qua animam rationalem. num.9.
27. Intellectus etiam in ſtatũ animæ coniunctæ operari

operari poteſt, nullo operante ſenſu externo. lib.4.cap.7.nu.1. Non autem ſine conuerſione ad phantaſmata.num.3.& ſequentibus.

28. Intellectus conſeruat ſpecies intelligibiles peracta cognitione.lib 4.cap.10.n.3.

29. Intellectus noſter eſt propriè admodum memoria,& multò perfectior, quàm in parte ſenſitiua reperiatur. ibid.n.4.

30. Intellectus noſter quomodo cognoſcat futura.ibid.num.5.

31. Intellectus varia nomina explicantur. eodem cap.nu.6.7.& 8. Eſt vnica tantùm potentia diuerſis nominibus appellata.ibid.num.7.

32. Intellectus animæ ſeparatæ. Vide *Anima ſeparata*, latè à nu.12.vſque ad 28.

33. Intellectus non eſt ſubſtantia ſeparata. lib.4. c.8.à n.4. Nec vnus & idem in omnibus hominibus.n.8.

Intellectus agens, & patiens.

1. Intellectus agens ad producendas ſpecies intelligibiles admittendus.lib.4 cap.2.nu.3.& 4.

2. Intellectus agens quomodo illuſtret phantaſmata iuxta Caietanum.num.4.Refellitur.n.5.

3. Intellectum agentem ſimul cum phantaſmate effectiuè producere ſpecies intelligibiles quorundam ſententia examinatur.ibid à num.6.

4. Intellectus agens nunquam efficit ſpeciem,niſi à phantaſmate determinetur.n.11. hæc determinatio non effectiuè fit,ſed ad modum exemplaris.num.12.& 13.

5. Intellectus agens vt ſic nullam exercet actionem præter productionem ſpeciei,diuerſis hominibus ſignificatam.ibidem num.14.

6. Intellectus agentis tria munera ſolo nomine differunt.num 14.& ſequentib.

7. Abſtractio ſpeciei intelligibilis fit ab intellectu agente;naturæ communis à poſſibili.lib.4.c.3. num.19.

8. In intellectu poſſibili alia eſt abſtractio formalis:alia viuerſalis.ibid. num.20. Quid vtraque,& ad quæ inſeruiat.ibid.

9. Intellectus agentis, & poſſibilis, dublex differentia, lib.4.cap.8.num.2.

10. Intellectum agentem, ac poſſibilem eſſe ſubſtantias ſeparatas qui putarint.lib.4.cap.8.num. 3. Refelluntur à nu.4. Quid in hac re ſenſerit Ariſtoteles enucleatur.ibid.num.6.& 7.

11. Intellectus agens eſt ſpiritualis potentia tantùm actiua: poſſibilis actiua ſimul & paſſiua. ibid.nu.8.

12. Intellectus vterque qua ratione lumen appelletur.ibid.n.9.& 10.

13. Intellectus poſſibilis eſt perfectior, quam agens,eod.cap.8.num.11.

14. Intellectus agens an re ipſa à poſſibili differat, num.12.& 13. An ſaltem formaliter.lib.4.c.10. num. 7.

Intellectus practicus, & ſpeculatiuus.

Intellectus practicus,& ſpeculatiuus nec realiter, nec formaliter differunt.lib.4.c.9.à num.10. Vide verbo *Practicum.*

Intelligibile.

1. Res quomodo ſint actu vel potentia intelligibiles.lib.4 c.2.n.16.& 17.

2. Intelligibile aliter immutat potentiam,ac ſenſibile.ibid.n.17.

3. Ex intelligibili, & intellectu fieri magis vnum quàm ex materia & forma, perperam docuit Caietanus.lib.3.cap.2.num.5.& 6.

Iudicium.

1. Iudicium in cognoſcitiua potentia, aliud proprium, aliud improprium.lib.3. cap.6. nu.2.

2. Iudicium propriè in quo conſiſtat.n.3.& 4. An ſit vna ſimplex qualitas, necne.n.5.

3. Iudicium impropriè ſumptum in omnibus ſenſibus reperitur. num. 6. non item compoſitio, aut diuiſio.ibidem.

4. Iudicare componendo, aut diuidendo bruta animantia non poſſunt n.7.Imò nec vllus ſenſus etiam interior homine ibid.n.8.& 9.

L.

Lapis.

Lapis quo pacto nutriri, & augeri dicatur.lib. 1.cap.4.num.17.& 20.

Lumen, lux, lucidum.

1. Lumen nihil eſſe aliud præter ipſam coloris manifeſtationem antiquata quorundam opinio. lib.3.ca.14.nu.1. Eſſe corpus vel formam ſubſtantialem cæli falſa etiam aliorum opinatio. ibid.

2. Lumen eſt actus accidentalis ad qualitatem ſpectans. ibid. num. 2. Eſſe qualitatem intentionalem falſa Scoti opinio: eminenter realem ſimul, & intentionalem ficta Caietani. ibid.num 3.

3. Lumen habet verum eſſe naturale ac reale.ibid. n. 4. Eſt qualitas non per ſeipſum, ſed per ſui ſpeciem viſibilis. n.5.

4. Per lumen non videtur Sol, tanquam per ſpeciem,ibid.

5. Lumen cur interdum vocetur qualitas intentionalis.eod.num.5.

6. Luminis definitio ex Ariſtotele explicatur ibid, num.7.

7. Luminis ſubiectum eſt corpus tranſparens ſecundùm ſe totum;opacum verò ſecundùm extimam ſuperficiem.ibidem. n.8.

8. Lumen omne eſſe eiuſdem ſpeciei probabilius.n.9.

9. Lumen, lux, radius, ſplendor in quo differant eod.cap.14 num.2.

10. Lumen eſt obiectum viſus, vel certè illud complet.eod.c.14.n.1.& cap.16. n.5.& 7.

11. Lumen non omnino requiritur ex parte medij, vt oculus videat.lib.3.cap.16.n.2.& 3 Requiritur autem ex parte obiecti.num.4 Ex parte medij conſequenter magis,quàm per ſe.n.5. Ex parte potentiæ non eſt ſimpliciter neceſſarium.eod.n.5.

12. Lumen & res illuminata eſt adæquatum viſiuæ potentiæ obiectum.lib.3.cap.16.num.6.

13. Sola lucida in tenebris videntur,& non colorata.ibid.num.7.

14. Lumen intellectuale,quid,& quotuplex.lib.4. cap.8.n.9.& 10.

M.

Memoria.

1. Memoria ſenſitiua pollent bruta. lib.3.c. 31.n.2.3.&4.An apes & formicæ.n.4.

2. Memoria perfectior in intellectiua parte quàm in ſenſitiua reperitur.lib.4.cap.10.n.4.

Mors.

Mors animalibus multipliciter contingit.lib.2 ca. 6. num.7.

Motiua potentia.

1. Motiua potētia,& motu pollent omnia animalia,etſi non æquè perfectè.lib.1. c.7.n.11. & 12.

2. Potentia ad motum naturalem ſpecialis eſt in anima,

anima, diſtincta ab appetitu ſenſitiuo, & reſidens in corde ac pulmonibus.lib.5.c.10.n.2.
3. Motiua potentia ad motum progreſsiuum paſsiuam tantùm eſſe,non actiuam,qui dixerint.lib. 5.c.10.n.4.Refelluntur.ibid.à n.5.
4. Motiua hæc potentia vbi ſubiectetur. n. 10. & 11.An ſit communis omni animanti.n.12.
5. Motiua potentia quomodo ſubſit voluntati aut appetitui ſenſitiuo.ibid.à n.13.
6. Motiua potentia ſpiritualis in anima rationali, etiam dum corpus informat.lib.6.c.2.n.9.Animam in ſtatu ſeparationis comitatur.ib.c.3.n.1

Motus.

1. Mouere ſeipſum,quomodo proprium viuentis. lib.1.c.8.n.14.
2. Motus localis in animantibus,alius eſt naturalis,alius animalis.lib.5.c.10.n.1.
3. Ad motum progreſsiuum concurrunt cognitio, appetitus, & externa membra ſufficienter diſpoſita,ibid.n.5.
4. Membra ad motum non concurrere efficiendo, ſed patiendo tantùm,qui velint. ibid. n.4. Oppoſitum probabilius à n.5.
5. Motus nequit ab appetitu ſenſitiuo imperari, renuente voluntate ibid.n.13. Secùs ſi voluntas non repugnet.n.14.
6. Motum imperare poteſt voluntas immediatè abſque appetitu:imò illo etiã repugnante.n.15.

N.

Neruus opticus.

1. NErui optici à cerebro in oculos promanant lib.3.c.18.n.8.
2. In iis viſionem fieri qui putent.ibid.Refelluntur.n.9.
3. Nerui optici cur ante oculos inter ſe conueniant.eod.n.9.

Notitia abſtractiua.

Vide verbo *Abſtractio*,n.3.
Nutrimentum, *Vide* Alimentum.
Nutritiua potentia, *Vide* Potentia.

Nutritio.

1. In nutritione quæ & quot interueniant decoctiones.lib.2.c.4.n.7.
2. Nutritionis quódnam obiectum.n.8.
3. Nutritio continua an omni viuenti neceſſaria. lib.1.c.6.n.3.4.& 5.
4. Nutritio in quo eſſentialiter conſiſtat. lib. 2. c.9.n.3.
5. Nutritio mediatè elicitur ab anima.ib.n.4.Diſpoſitiuè fit à temperamento primarum qualitatum.ibid.n.5.11.& 12.
6. Nutriuntur membra omnia viuentis.lib.2.c.11. num 3.
7. Nutriuntur in arbore radices,truncus,rami,folia,& fructus. ibid. n.5.
8. Nutriuntur in animali, ſed diuerſimodè, caro, oſſa,nerui,membranæ,arteriæ,&c.item dentes, cartilago, & vngues. ibid. Quid de pilis, & capillis. ibid.

O.

Obiectum.

1. OBiectum potentiæ adæquatum quod.lib.3. c.6.n.1.

2. Obiecti coniunctionem cum potentia cognoſcente qui negent.lib.3.c.1.n.2.& 3.
3. Obiectum vniri potentiæ in omni cognitione requiritur.ibid.n.4.& ſeqq.
4. Obiectum vnitur mediante ſpecie inhærente ipſi potentiæ,non organo.n.8.
5. Obiectum aliquandò ipſum vnitur ſine ſpecie. lib.3.c.2.n.8.
6. Obiectum in ſpeculo videtur,non ſpecies.ibid n.14.& 15.
7. Obiectum intra potentiam ſenſitiuam exiſtens quomodo impediat cognitionem. ibid. à n.30.
8. Obiectum cognoſcibile excellens adeò non corrumpit potentiam, vt etiam perficiat. ibid. n.34.& 35.Qualiter dicatur etiam corrumpere. num.35.
9. Obiectum ſenſibile non poſſe ſpecies producere virtute propria,ſed prout participat virtutem ſuperiorum agentium, impugnatur. lib.3. c.9.n.3.
10. Obiectum ſpecies elicit ſenſuum externorum, nullo medio ſenſu agente.ibid.n. 4.
11. Obiectum ſenſibile ſenſui inhærens non ſentitur.lib.3.c.27.n. 7. contiguum tamen organo ab omni ſenſu,excepto viſu,percipitur. ib. n. 5 6.& 7.

Oculus.

1. Oculorum tunicæ quinque,muſculi ſeptem.lib 3.c.18.n.1.
2. Oculorum figura orbicularis.n.2.Oculi pupilla ipſe eſt humor cryſtallinus. ibid.
3. Oculorum humores, & tunicæ quam habeant connexionem,& compoſitionem.ibid.
4. Oculorum diuerſæ denominationes vnde oriantur.ibid.
5. Omnes oculorum partes non erant Ariſtoteli notæ.ibid.n.3.
6. In oculi pupilla reſidet organum viſus. eod. c 18.n.4.
7. Oculorum pupilla cur nigra appareat, cùm tamen colorata non ſit.n.6.
8. Oculi natura aqueæ naturæ eſt, non ignitæ. ib. num.7.
9. Oculi in tenebris compreſsi cùm videantur ſcintillare.ibid.
10. Oculis, cùm duo ſint, cur quodvis obiectum geminum non appareat.n.10.
11. Ante oculos, nerui optici cur conueniant. ib. num.9.
12. Oculi cani cur acutiùs videant. lib.3.c.17.n.8

Odor.

1. Odor non eſt formaliter fumea exhalatio, ſed qualitas ſecunda,orta ex primarum mixtione,in qua ſiccum vincit humidum,calórque abſolutè dominatur.lib.3.c.23.n.2.& 3.
2. Odorum ſimplices ſpecies quæ.n.7.
3. Odorum quidam alementitij,alij non item,ſed per ſe ſolùm delectant. eod.n.7.
4. Odoris medium accommodatum eſt non ſolus aër,ſed etiam aqua.lib.3.c.24.n.1.
5. Odor neque in aëre, nec in aqua inhæſiuè ſubiectatur.n.2.
6. Odor non eſt qualitas actiua alterius odoris. ibid.
7. Odor extenditur realiter per medium in exhalatione fumea.ibid.
8. Odorem alere fabuloſum.ibid.
9. Odor ſine exhalatione per ſpeciem tantùm intentionalem aliquando ſentitur.ibid.n.3.

10. Odor ſpecies intentionales diffundit ab initio, etiam dum multiplicat odorem realem. ibid. num. 4. An aliquando in inſtanti immutet olfactum. ibid.
11. Odoriferi vaporis exhalatio an ſimpliciter neceſſaria vt odor percipiatur. ibid. n. 6.
12. Odores non alimentitios, vel bruta non percipiunt, vel iis ſaltem non delectantur. lib. 3. cap. 29. num. 8.

Olfactus.

1. De organo olfactus variæ authorum ſententiæ. lib. 3. c. 25. n. 1. Vera reſolutio. n. 2.
2. Organorum olfactus varitas. n. 3.
3. In olfactu quódnam elementum prædominetur. ibid.
4. Olfactus definitio. ibid.
5. Terreſtria reſpirantia non niſi in aëre: aquatilia etiam in aquis odorantur. n. 4.
6. Olfactus operculum quod, & quàm malè à Galeno impugnetur. ibid.
7. Olfactu homo cæteris animantibus præcellit. lib. 3. c. 29. n. 3.
8. Olfactus acutus habetioris ingenij indicium. ibid.
Vide etiam *Senſus externus.*

Operatio.

1. Ab omni operatione an ceſſare anima poſſit. lib. 1. c. 2. à n. 38.
2. Ab operatione ceſſare excellentiori modo dicitur Anima, quàm reliquæ formæ non viuentes. ibid. n. 40. & 41.
3. Propter ſuam operationem quomodo vnumquodque ſit. lib. 1. c. 3. n. 23.
4. Operationem aliquam eſſe animæ propriam, dupliciter intelligi poteſt. lib. 1. c. 11. n. 10.
5. Ex operatione Animæ propria quomodo eius colligatur immortalitas. ibid. à n. 12.
6. Vnica operatio propria ſufficit vt Anima iudicetur ſeparabilis. ibid. n. 15. & 16.

Organicum, Organizatio.

1. Organicum corpus quid. lib. 1. c. 2. n. 6. 31. & 32.
2. Organizatio alia accidentalis: ſubſtantialis altera. ibid. n. 7. Organicum corpus in definitione animæ vtram importet. ibid. à n. 8.
3. Prima organizatio materiæ ab accidentibus cauſatur. lib. 1. c. 2. n. 12.
4. Organizatio qualitatum paſſibilium priùs natura ſunt in materia, quàm actiuarum. n. 14.
5. Organizatio fit etiam ab anima ſaltem effectiuè. num. 15. An etiam formaliter. à num. 16. vſque ad 21.
6. Organa diuerſa eiuſdem viuentis non habent partiales formas ſubſtantiales ab anima diuerſas. num. 17. habent tamen diſſimilares animæ partes, ſi illa ſit diuiſibilis. num. 19. 20. & 21.
7. Organicæ partes in homine, & ſi quæ ſunt alia animalia habentia animas indiuiſibiles, non ſolùm in accidentibus, ſed in ſubſtantiali etiam organizatione differunt. eod. cap. 2. num. 23. & 24.
8. Organici corporis actus qualiter dicatur anima. ibid. n. 25.
9. Organicum corpus quomodo potentia vitam habeat: ibid. n. 26. 30. 31. & 33.
10. Organicum corpus dici etiam poteſt non vltimò diſpoſitum ad animam, verbi gratia, Embrio aut cadauer. ibid. num. 32.

P.

Partes organicæ, vide Organicum.

Paſſio.

1. PAſſionum in appetitu concupiſcibili numerus & collectio. lib. 5. c. 5. n. 2.
2. Quæ verſentur circa bonum. num. 3. quæ circa malum. n. 4.
3. Triſtitiæ paſſio ſiue dolor vbi reſideat. lib. 5. c. 5. num. 5. 6. & 7. Obiectum doloris quod. ibid. à num. 8.
4. Paſſio riſus in quo conſiſtat. ibid. n. 11. & 12. Admiratio & gaudium qua ratione cauſent riſum. n. 13.
5. Paſſio riſus libera eſt. eod. n. 13. Quid de paſſione fletus. n. 14.
6. Paſſiones iraſcibilis quot ſint, & quomodo colligantur. eod. c. 5. n. 15.
7. Inter paſſiones iraſcibilis, & concupiſcibilis quid interſit. n. 16. Qui inter eas ordo. n. 17.
8. Paſſiones cur, & quomodo ex complexione pendeant. ibid. n. 18.
Vide *Proprietates.*

Phantaſia, Phantaſma.

1. Phantaſiam nonnunquam vocat Ariſtoteles intellectum paſſiuum, & cur. lib. 1. c. 11. n. 22. & lib. 4. c. 8. n. 7.
2. Phantaſia nec in homine quidem componit, aut diuidit. lib. 3. c. 6. n. 8. & ſeq. Cur ab Ariſtotele appelletur ratio. n. 10.
3. Phantaſiæ deſcriptio & etymon. lib. 3. c. 3. n. 4.
4. Phantaſiæ à ſenſibus externis triplex differentia ex Ariſtotele. ibid. n. 5. Vide *Senſus interior.*
5. Phantaſma ſine ſpecie intellibili non determinat ſufficienter intellectum. lib. 3. c. 1. n. 9.
6. Phantaſma quomodo ab intellectu agente illuſtretur opinio Caietani reiicitur. lib. 4. cap. 2. n. 4. & 5.
7. Phantaſma vt inſtrumentum intellectus agentis concurrere effectiuè ad productionem ſpeciei intelligibilis vulgata opinio impugnatur. ibid. à n. 6.
8. Phantaſma ſolum materialiter, ſiue exemplariter ad ſpeciem intelligibilem concurrit. num. 10. & 12.
9. Sine conuerſione ad phantaſmata an poſſit intellectus coniunctus quidquam operari, diuerſa authorum placita. lib. 4. c. 7. n. 2. Vera reſolutio negatiua. n. . . & ſeqq.
10 Conuerſio ad phantaſmata an daretur etiam in ſtatu innocentiæ. ibid. n. 4.

Planta.

1. Plantis ſenſum antiqui tribuebant. lib. 1. c. 4. n. 9
2. Plantis vitam qui negent. ibid. n. 7.
3. Plantas viuere, & in Theologia certum, & in Philoſophia euidens eſt. ibid. n. 11. & ſeqq.
4. Plantas animam ſenſitiuam non habere oſtenditur. lib. 1. c. 5. n. 1.

Poeentia.

1. Potentia, alia eſt actiua, altera paſſiua, & quid vtraque. lib. 2. c. 2. n. 4. In quo differant. n. 6.

2. Potentia nec omnino abſolutum quid eſt, nec omnino reſpectiuum.ibid.n.7.
3. Potentias animæ ab ea eſſe omnino indiſtinctas qui velint? lib.2.cap.1.n.2. diſtinctionem formalem qui admittant? ibid. Qui etiam realem? ibid.
4. Potentiæ animæ accidentales, & propriæ viuentium diſtinguuntur ab anima ex natura rei. lib.2.c.1.n.4. Imò probabilius eſt diſtingui etiam realiter.n.5.
5. Potentiæ animæ an poſſint ab ea ſaltem diuinitùs ſeparari? lib.2.c.1.à n.6.
6. Potentia animæ ſeparata non poſſet vitaliter operari? ibid.n.8.
7. Omnis animæ potentia ſpecificatur intrinſecè ex coaptatione ad operandum circa ſuum obiectum.lib.2.c.2.n.8.
8. Potentia quomodo per obiecta ſpecificetur? ib. à n.10.
9. Potentiarum aliæ vniuerſaliores in obiecto, aliæ magis limitatæ.ibid.n.12.
10. Potentia paſſiua quò vniuerſalior, eò eſt imperfectior.ibid.n.11.
11. Potentiarum diſtinctio realis vnde ſumenda? lib.2.c.2.n.19.
12. Potentia, actus, & habitus, etiam circa idem obiectum, ſpecie differunt.ibid.n.20.
13. Potentiarum cauſa finalis, & materialis quæ? lib.2.c.3.n.1.2.& 3.
14. Potentias effectiuè eſſe ab anima probabilius. ibid.n.5.& 9.
15. Potentiæ per nouam & diſtinctam actionem emanant ab ipſa anima.n.10.
16. Potentiæ quo ſenſu dicantur produci à generante, vel principali agente? n.11.
17. Potentia vna ablata, cur alia naturaliter non reſultet? eod.c.3.n.12.
18. Inter potentias animæ aliquis intercedit ordo. lib.2.c.3.n.14.
19. Inter potentias eiuſdem animæ nullus eſt ordo durationis.ibid.n.15.
20. In ordine generationis, potentiæ quæ conſequuntur gradum imperfectiorem, ſunt aliis natur â priores.ibid.
21. Potentiæ ſequentes gradum eiuſdem animæ imperfectiorem, ſunt etiam imperfectiores, quàm quæ gradum ſuperiorem conſequuntur. eod.n.15.
22. Potentiæ inferiores eiuſdem animæ ordinantur ad miniſtrandum ſuperioribus: ſuperiores verò ad iuuandum inferiores.ibid.
23. Inter potentias ad eundem animæ gradum ſpectantes eſt etiam aliquis ordo.ibid.
24. Potentiam vnam ab alia emanare opinio D. Thomæ. lib.2.c.3.n.16.
25. Potentiæ omnes ſiue eiuſdem ſiue diuerſi gradus ſint, ab anima immediatè profluunt, non ab alia potentia.ibid.à n.17.
26. Inter potentias ſubordinatas ſola intercedit cauſalitas Metaphyſica quæ ad demonſtrationem à priori ſufficit.ibid.n.20.

Potentia cognoſcitiua in communi.

1. Potentia cognoſcitiua quomodo debeat eſſe denudata à natura ſui obiecti. lib.1. c.9.à n.23. & lib.3.c.2.à n.29.
2. Potentia cognoſcitiua ab actu cognoſcendi re ipſa differt.lib.3.c.3.à n.2.
3. Potentia cognoſcens habet propriã & immediatam actiuitatem circa actũ ſuum.lib.3.c.4.à n.9.
4. Potentia infirmata ſpecie eſt principium integrum cognoſcendi.ibid.n.12.& 13.
5. Potentia cognoſcitiua inter actiuas & paſſiuas recenſetur.lib.3.c.7.n.1.cur frequentiùs paſſiua dicatur, quàm actiua.ibid.
6. Potentia cognoſcens an plura ſimul per modum plurium attingat.lib.3.c.6.à n.4.
7. Potentiæ eidem quomodo inhærere ſimul poſſint plures ſpecies eiuſdem naturæ? ibid.n.8.
8. Potentia cognoſcens quomodo ab excellenti obiecto lædi poſſit? lib.3. c.2.34.& 35.
Potentia ſenſitiua, *Vide* Senſus.
Potentia intellectiua, *Vide* Intellectus.
Potentia volitiua, *Vide* Appetitus, & Voluntas.

Potentiæ animæ vegetantis.

1. Potentiæ animæ vegetantis quot? lib.2. cap.9. n.1.& c.10.n.8.
2. Potentia nutritiua quænam ſit. lib.2.c.9.à n.4.
3. Potentia quomodo ab augmentatiua differat? ibid. n.17. & 19. An & quomodo à generatiua? c.10 à n.2.
4. Potentia nutritiua non eſt determinata ad aliquod membrum particulare, ſed per corpus diffuſa.lib.2.c.11.n.4.
5. Potentia nutritiua principaliter in hepate reſidet.n.7.& 8.
6. Potentia attractiua, retentiua, & expulſiua, vna eſt, ab anima, & quatuor primis qualitatibus realiter diſtincta.lib.2.c.9.n.14.
7. Potentia generatiua non omnia viuentia pollent.lib.2.c.12.n.1.
8. Potentia generatiua an ſolis viris inſit, vel etiam fœminis? ibid. n.2.& 3.
9. Potentia generandi quibuſnam viuentibus competat? ibid. n.4.& 5.
10. Potentia generandi in qua animantis parte reſideat? ibid. n.7.& 8. Vide *Semen.*
Potentia motiua, *Vide* Motiua potentia.

Practicum, & ſpeculatiuum.

1. Practici, & ſpeculatiui variæ differentiæ. lib.4. cap.9.n.1.& 2.
2. Practica & ſpeculatiua ſcientia an differant ex fine ſcientiæ, an ipſius ſcientis? n.3.
3. Ad praxim actualem an requiratur actualis intentio operandi? à n.4.
4. Inter practicos actus alij aliis ſunt magis practici.n.7.
5. Practicus actus, & praxis quid? n.8.
6. Praxis an ſit aliquando ipſa intellectus operatio? n.9.
7. Practicus & ſpeculatiuus intellectus nec realiter, nec formaliter differunt.à n.10.
8. Practicus habitus à ſpeculatiuo an eſſentialiter differat? à n.12.
9. Practica ſcientia an ſit Dialectica? n.14.
10. Idem habitus an ſimul poſſit eſſe practicus & ſpeculatiuus.n.15.
Pupilla oculi, *vide* Oculus.

R.

Reminiſcentia.

1. Reminiſcentia quid? lib.3.c.5 o.n.7.
2. Reminiſcentia potiſsimè fit ab intellectu, concomitante interno ſenſu. ibid.
Riſus, *Vide* Paſsio, n.4.& 5.

S.

Sanguis.

1. SAnguinem anima informari, qui dicant? lib.2.c.5.n.2. Qui negent? n.3.
2. Sanguis Chriſti Domini fuit hypoſtaticè vnitus verbo. ibid.n.4.& in eius reſurrectione aſſumptus.ibid.
3. Sanguis in omnibus Beatorum corporibus poſt reſurrectionem futurus.ibid.
4. Sanguis non ſolum in alimentum, ſed ad perfectam etiam corporis humani organizationem requiritur.ibid.n.5.& 9.
5. Sanguinis duplex munus. eod.n.5.
6. Sanguis ab anima non informatur. ibid. n. 6. 7.& 8.
7. Sanguis ab hepate conficitur.lib.2.c.11.n.8.
8. Sanguis an poſsit ab alio, quàm ab hepate generari? n.10.
9. Sanguis alium ſimilem in venis generare poteſt. ibid.

Sapor.

1. Sapor eſt qualitas ſecunda, reſultans ex primarum mixtione.lib.3.c.23.n.5.
2. In ſapore calor, & humor dominatur, ſed præcipuè calor.ibid.
3. Saporum ſpecies diuerſæ quot? & quomodo ex diuerſa primarum qualitatum temperie oriantur.n.6.
4. Sapores extremi, dulcis, & amarus.ibid.

Scientia practica, vel ſpeculatiua, vide verbo Practicum.

Semen.

1. In ſemine alia eſt pars craſſior, purior altera,& immaterialior.lib.2.cap.10.n.1.
2. Seminis pars craſſior ab ipſa viuentis nutritiua virtute, in quadam corporis parte, producitur. ibid.n.2.Pars ſpiritalior à quo producatur.ibid. n.8.& c.12.n.8.
3. In ſemine virtus organizans quid ſit,& an differat à nutritiua.eod.c.10.à n.3.
4. Semen decidi ab omnibus membris falsò docuit Hippocrates.lib.2.c.12.n.7.
5. Semen in qua corporis parte ſubiectetur? n.8. quali materia & forma conſtet?n.9.
6. Seminis pars ſubtilior viuit. eod.n.9.
7. Semina, cùm viuant, cur diutiſſimè abſque nutritione ſeruentur? ibid. n.10.
8. Semen quid efficiat in generatione viuentis, & an formæ introductionem attingat? ibid. remiſſiuè.

Senſibile.

1. Senſibile proprium quid? lib.3. cap.8. num.1. Quid ſenſibile per accidens? n. 2. quid commune? ibid. à n.3.
2. Senſibile commune non imprimit propriam ſpeciem n. 5. & 6. ſed alias ſpecies modificat. à n.7.
3. Senſibilia communia non omnia ab omnibus ſenſibus, nec eodem modo attinguntur.n.8.
4. Senſibile commune à proprio in quibus differat, vel conueniat? n.9.
5. Circa ſenſibile proprium & adæquatum ſenſus falli nequit.lib.3.c.10.n.2. Nec circa ſenſibile commune abſolutè ſumptum.n.3.
6. Circa ſenſibile, tùm proprium, tùm commune in particulari ſumptum decipi ſenſus poteſt.ib. n.4. faciliùs tamen circa commune, quàm circa proprium.n.5.
7. Circa ſenſibile commune, vel proprium, poſitis omnibus requiſitis, ſublatiſque impedimentis, non poteſt ſenſus errare.ibid.
8. Senſibile ſupra ſenſum poſitum ſentiri poſſe oſtenditur in pleriſque ſenſibus externis. lib.3. c.27.n.5. Quomodo verum ſit non ſentiri. n.7.
9. A ſenſibili excellenti quomodo ſenſus lædatur? lib.3.c.2.n.34.& 35.
10. Senſibile aliter immutat potentiam, quàm intelligibile.lib.4.c.2.n.17.

Senſus in communi.

1. Senſus agens ad producendas ſpecies ſenſuum externorum non requiritur. lib.3.c.9.n.4. Requiritur tamen ad ſpecies ſenſuum internorum.ibid.n.14. Vide *Species* à n.20.
2. Senſus nec externus, nec internus cognoſcit ſuum actum, aut ſpeciem impreſſam, propriè tanquam obiectum alterius actus. lib.3.cap.11. num.3. Nec actum alterius ſenſus, per propriam eius ſpeciem, ac tanquam partem ſui adæquati obiecti.ibid.n.4.
3. Omnis ſenſus percipit ſuum actum imperfecto modo.n.5.
4. Senſus poteſt cognoſcere præteritum in concreto, non verò formaliter. lib.3.c.12.n.6.& 8.
5. Senſus, & intellectus in quo differant circa non exiſtentium cognitionem.eod.n.8.
6. Senſus conſeruans rei abſentis ſpeciem, rem illam abſentem cognoſcit.eod.c.12.n.7.
7. Sentiendi radix in cerebro reſidet, non in corde.lib.3.c.13.n.4.
8. In omnes ſenſus cerebrum influit. ibid.num.5. Non immittendo qualitatem intentionalem. n.6.& 7. Sed fouendo organa ſenſuum, per ſpiritus animales; aut etiam per modum attentionis.eod.n.7.
9. Senſus circa proprium, aut commune ſenſibile an, aut quomodo errare poſsit. Vide *Senſibile.* à n.5.
10. Senſus ab excellenti ſenſibili quomodo labefactetur.lib.3.c.2.n.34.& 35.
11. Senſus hominis, & bruti an differant ſpecie? lib.4.cap.1.num.8.

Senſus externus.

1. Senſus externi quinque ſunt, nec plures, nec pauciores. lib.3.c.28.à n.1.
2. Omnia ferè animalia perfecta ſenſibus donantur. ibid. n. 8. Ex imperfectis aliqua quinque ſenſus habent, alia non item.n.9.
3. Senſuum externorum perfectiſsimus eſt viſus, deinde auditus, poſtea olfactus, quem ſequitur guſtus,& poſtremo tactus. lib.3.c.29.n.1. vide omnia ſuis locis.
4. Senſus an perfectiores in homine quàm in bruto? ibid. n.3.
5. Senſuum externorum in homine quis ordo perfectionis,& neceſsitatis ad diſciplinas? ib.à n.4.
6. Nullus ſenſus exterior poteſt cognoſcere naturaliter niſi ad præſentis obiecti cauſantis ſpeciem.lib.3.c.12.n.3. Poteſt tamen diuina virtute.n.5. An'tunc eius cognitio futura erat abſtractiua? ibid.
7. Senſus externi vnde ab operatione impediantur? lib.3.c.13.n.10.

Senſus

Senſus internus.

1. Dari ſenſum internum communem qua ratione probetur?lib.3.cap.30.num.1. Qua dicatur communis?n.2.
2. Senſus communis,cùm materialis ſit, quomodo ſenſibilia adeò diuerſa cognoſcat? ib.n.3.
3. Phantaſia quid,& quomodo iuxta Ariſtotelem à ſenſibus externis differat? ib. n.4.& 4.Quomodo ab opinione, fide, ſuaſione, & ratione? num.6.
4. Phantaſia, imaginatiua, æſtimatiua,cogitatiua, memoria,& reminiſcentia quomodo definiantur?n.7.
5. De numero ſenſuum internorum variæ opiniones.ibid.n.8.Quid de iis ſentiendum?à n.9.
6. Senſum communem à phantaſia non diſtingui realiter,probabilius.lib.3. cap.30.num.13. Nec item æſtimatiuam,& memoriam.ibid.num.15.
7. Senſum internum vnum tantùm eſſe realiter. probabilius n.16. & 17. An ſaltem ſit formaliter multiplex?n.18.
8. Senſus interni quódnam obiectum? qui actus? lib.3.cap.31.n.1.& 2.
9. Senſu interiori nullum brutum caret:non eſt tamen in omnibus eiuſdẽ perfectionis. ib.n.2.
10. Senſus internus in cerebro reſidet.eod.cap.31. n.6.In qua eius parte? n.6.& 7.
11. Senſus internus an lædi poſſit non læſo externo? ib.n.8.
12. Senſus interior cognoſcit operationem ſenſus externi, per ſpeciem externi ſenſibilis modificatam ab operatione ſenſus externi. libr.3. cap.11.n.6.
13. Senſus interior percipit naturaliter rem abſentem.lib.3.cap.12.n.6.
Separatio,vide Anima ſeparata.

Seraphin.

Seraphini non ſolùm amore, ſed etiam cognitione ſuperant Cherubinos.lib.5.cap.9.n.6.

Similitudo.

1. Similitudo alia eſt realis,& hæc multiplex:alia intentionalis lib.3.cap.21.25.
2. Similitudo formalis obiecti non eſt eſt ſpecies impreſſa,ſed ſola expreſſa.ib.latè à n.20.

Singulare.

1. Singularia cognoſcitintellectus per propriũ, ac diſtinctum conceptum.lib.4.c.5.n.3.
2. Singularia cognoſcit intellectus directè & per propriam eorum ſpeciem.n.5.6.7.& 8.
3. Singularia prius percipit intellectus,quàm vniuerſalia.ib d.n.14.& 16.

Sitis.

Sitis quid? & quomodo in animali excitetur?lib. 2.ca.4.n.4.

Somnus.

1. Somnus quomodo fiat,& operationes ſenſuum impediat?lib.3.cap.13.n.10.
2. Somni tempus quomodo ad diuinas illuſtrationes recipiendas ſit accommodatius? lib.4. ca.7. nu.6.

Sonus.

1. Soni definitio explicatur.lib.3.cap.19.n.1.
2. Sonus à duris corporibus cauſatur.ibid.
3. Sonum cur maiorem edant corpora concaua,& leuia.ib.n.2.
4. Soni cauſa effectiua non eſt ipſe corporum motus ſed qualitas illis inhærens.n.3.
5. Sonus eſt qualitas ſucceſſiua.ib.n.3 & 4.incipit immediatè poſt corporum contractum.n.4.
6. Sonus aliquando fit ex colliſione duorum corporum ſolidorum; aliquando ex diuiſione vnius:nonnunquam ex promiſſione ſolius aëris.eod.cap.19.n.5.
7. Sonus præcipuè in corpore medio. v. g. aëre ſubiectatur.ib.n.8.
8. Sonus non in ſolo aëre, ſed in aqua etiam,& igne ſubiectari,& edi poteſt.ibi.n.12.
9. Soni variæ diuiſiones explicantur. lib 3.cap.20. à n.1.vide *Vox*,& *Echo*.
10. Sonus per aërem,ignem,& aquam diffunditur. lib.3. c.21. n.1. & 2.An per alia etiam corpora quantumuis denſa? n.3.
11. Sonus multiplicatur intentionaliter per aërem & aquam.n.5.idque ſimul ac ſonus ipſe ſecundùm eſſe reale alicubi incipit. ib.n.6.8.9.& 10.
12. Sonus multiplicatur etiam aliquantulùm,ſecundùm eſſe reale.eod.n.6.
13. Sonus ſicut ſucceſſiuè fit,ita & ſucceſſiuè ſpecies emittit,& auditur.ib.n.10.& 12.An etiam aliquando in inſtanti? eod.n.10.

Species.

1. Species intentionales qui vniuerſum negant? lib.3.c.1.n.2.Qui ſaltem intellectiuas? n.3.
2. Species intentionales admittendas eſſe, latè oſtenditur.ib à n.7.ſpeciatim intellectiuas.n.9.
3. Species omnes intentionales ſunt entia realia. lib.3.cap.2.n.1.& accidentalia.n.2.3.& 4.
4. Speciei ad potentiam realis, & accidentalis eſt vnio ib.n.5.6.& 7.
5. Speciei effectum formalem eſſe, intelligere falsò docuit Caietanus.ib.n.7.
6. Species intelligibilis non requiritur ſi obiectũ immediatè intellectui vniatur.ib.n.8.
7. Species non ſunt eiuſdem rationis cum obiectis,contra Durandum.n.9.& ſeq.
8. Species ſenſibiles multiplicantur cum obiectis. ib.n.10.
9. Species nec in ſpeculo nec alibi videtur. lib.3. c.2.n.14.& 15.
10. Species intentionales in ſolo intellectu ſunt ſpirituales & indiuiſibiles.lib.3.c.2.n.16.
11. In ſpecie extenſa,licèt exigua,qualiter repræſententur obiecta maiora?ib.n.17. & 18.
12. Quælibet pars obiecti producit ſui ſpeciem diuerſam in quauis parte medij.ib.n.18.
13. Species intentionales impreſſæ non formaliter,ſed effectiuè tantum obiecta repræſentant lib.3.c.2 n.20.& ſequentib.
14. Species quomodo diſtinguantur in eſſe qualitatis,& in eſſe repræſentatiui. ib.n.26.
15. Speciei ad obiectum non exiſtens non eſt relatio realis.n.28.
16. Per quas ſpecies cognoſcantur impoſſibilia, entia rationis,& priuationes.eod.n.28.
17. Species impreſſa concurrit effectiuè, ſed partialiter ad cognitionem. lib.3.c.4.n.12.& 13.
18. Species impreſſa diuinæ eſſentiæ eſt poſſibilis.lib.3.c.5.n.23.
19. Duæ ſpecies intentionales, eiuſdem ſpecificæ rationes,quomodo ſimul eſſe poſſint in eodem ſubiecto? lib.3.c.6.n.8.

20.Spe

20. Species ſenſuum externorum ab obiectis nullo mediante ſenſu agente imprimuntur.lib.3. cap.9.n.4.
21. Species ſenſatæ,inſenſatæ,& ex ſenſatis compoſitæ in ſenſibus internis quæ dicãtur?ib.n.3.
22. Probabile eſt, ſpecies ſenſatas interioris ſenſus non fieri ab obiecto extrinſeco mediatè ſui ſpecie, ſed ab interiori ſenſu, medio actu cognitionis.eod.cap.9. n.7 vel etiam immediatè per efficientiam ipſius potentiæ.n. 10.
23. Species ſenſuum internorum, ab externorum ſpeciebus, & ab externis ſenſationis ſpecificè differunt ib.n.9.
24. Species compoſitæ ex ſenſatis, & inſenſatis an ſit vna ſimplex?n 11.
25. Species inſenſatæ,ſi quæ dantur, fiunt à potentia interiore,media cognitione rei ſenſatæ. n.12. Probabilius tamen eſt ſpecies inſenſatas à ſenſatis non diſtingui.n.13.
26. Species externorum ſenſibilium qualiter modificatæ perueniant ad ſenſum internum?lib.3. cap.11.n.6.
27. Species ſenſuum externorum pendent in fieri & conſeruari à præſenti obiecto ſenſibili. lib.3.cap.12.n.3.
28. Species rei abſentis ſi detur, poterit per eam res abſens cognoſci. n.7.
29. Species rei viſibilis non requirunt, per ſe loquendo lumen in medio, vt diffundantur ab obiecto lib.3.cap.16.à n.2.
30. Species emitti ab obiecto per modum pyramidis,quomodo intelligendum?lib.3.cap.17.à num.10.
31. Species intelligibiles ante informationẽ corporis, hominum mentibus conſignatas, dogma Platonicum reiicitur.lib.4.cap.2.n.2.
32. Species intelligibiles ab intellectu agente producuntur.ib.n 3.& 5.
33. Species intelligibilis à phantaſmate qualiter in productione pendeat?ib.late à n.4.
34. Species intelligibiles rerum ſingularium admittẽdas eſſe late oſtenditur.lib.4. cap.6.à n.5.
36. Species ſibi inhærentes quomodo intellectus in hac vita cognoſcat?lib.4.c 5. n.4.
36. Species intelligibiles tranſacta cognitione in intellectu perſeuerant.lib 4 c.10.n.2. & 3.
37. Species intelligibiles quomodo acquirat anima ſeparata.lib.6 cap.2.à n.3.
38. Species Angelorum, & aliarum animarum an acquirat anima ſeparata ex obiectis, vel ab ipſo Deo.lib.6.cap.6.à n.4. vide verbo *Anima ſeparata*,à n.13.& n.25.26 27.& 28.
Speculatio,Speculatiuum,vide Practicum.

Spiritus.

1. Spiritus vitales in corde: animales in cerebro fiunt.lib.3.cap.13.n.8.
2. Spiritus ſunt inſtar exhalationum ex ſanguine prodeuntium.ibid.
3. Spiritus naturales nulli,præter vitalem & animalem.ibid.
4. Spirituum vitalium diffuſio ad ſenſus externos quomodo in ſomno impediatur?ibid.n.9.

Synderesis.

Synderesis quid?lib.4.cap.10.num.5.

T.

Tactus.

1. Quæ ſolo tactu pollent non eſſe ſimpliciter animalia, quidam, ſed falsò, dixerunt.lib.1.cap.7.n.14.
2. Tactus non ſentit qualitatem ſibi inhærentem, ſed quæ eſt in corpore alterante. lib.3.cap.16. n.2.3.& 4.
3. Tactus immutatur à ſuo obiecto per ſpecies intentionales. num.5.
4. Tactus intenſiorem ſentit calorem, quàm ſitis;qui in organo inhæret.ibid.num.3.
5. Tactus non informatur ſpecie, quin ſimul recipiat qualitatem realem. num.6.
6. Tactus non recipit ſpeciem à calore inhærente. ibid.
7. De organo tactus variæ ſententiæ. lib. 3. cap. 27.num.2.
8. Organum tactus eſt ipſa caro,& cutis.ibid.n.3.
9. Quæ partes cenſeantur tactu carere?n.4.
10. Tactus ſine medio, vel externo, vel interno poteſt obiectum ſentire.ibid.n.5.& 6.
11. Tactus ſenſibile inhærens organo non ſentit,ſed contiguum.ibid.n.7.
12. Tactus medium quod? num. 8. Quo modo percipiat duritiem?ibid.
13. Tactus quomodo definiatur? eod.cap.27.n.9.
14. Tactus quomodo differat à guſtu. lib. 3.c.28. num.3.
15. Tactus an vnus ſpecie?ibid.à num.4.
16. Tactum maximè in vola manus, & in pulpis digitorum vigere.ibid.num 3.
17. Tactu nullum animal caret.ibid.num.6. Aliqua ſolo tactu donantur.num.7.
18 Tactus qua ex parte viſum excedat? lib.3.cap. 29.num.5. Qua item ex parte ſuperetur? n.6. Vide etiam verbo *Senſus externus.*

Talpa.

Talpa an viſu polleat?lib.3. cap.28.num.8.

V.

Vegetabile.

IN parè vegetabilibus dantur animæ,quæ ſpecie; aliæ, quæ ſolo differunt numero.lib.1. cap.6. num. 2. Vide verbo *Anima,* & verbo *Potentia.*

Verbum.

1. Verbum ab omni actione cognoſcitiua producitur, non ex indigentia obiecti,ſed ex natura cognitionis.lib.3.cap.5.à num.7.
2. Verbum diſtinguitur modaliter ab actione intellectus,non itẽ à termino producto. ib.n.11.
3. Verbum eſt conceptus formalis rei cognitæ. ibid. nec non ſimilitudo formalis ipſam repræſentans.ib.& n.22.
4. Verbum etiam à Beatis formatur.ibid.n.23.

Viſio, viſus.

1. Viſus obiectum adæquatum eſt lux & color illuminatus.lib.3.cap.16.num.6.
2. Viſibile aliud in luce, aliud in tenebris, aliud in vtrolibet, quid apud Ariſtotelem?ibid.numero 7.
3. Videntur in tenebris ſola lucida, non colorata.eod.num.7.
4. Viſio opaca corpora non peruadit, ſed diaphana.num.8.

5. Viſionem fieri extramittendo varia Philoſophantium placita.lib.3.c.17.n.1.
6. Viſio formatur receptis in oculo ſpeciebus,abſque vllius rei emiſſione. ibid. à n.2.
7. Videritne ſeſe Antipheron ſemper ſibi in aëre obiectum? ibid.n.7.
8. Quomodo videatur diſtantia aut magnitudo rei viſæ? ibid.à n.10.
9. Res, quo magis à viſu diſtant, cur eo minores appareant? ibid. n.13.
10. Viſio in pupilla oculi fit.lib.3.c.18.n.4.Non in neruis opticis. n.9.
11. Obiectum cur geminum non ſemper appareat,cùm gemina ſit in oculis viſio? n.10.
12. Solus viſus cur ſenſibile contiguum non percipiat? lib.3.c.27.n.7.
13. Viſus inter ſenſus externos perfectiſſimus.lib. 3.c.29.n.3.
14. Viſus in quo à tactu ſuperetur? n.5.In quó viciſſim ſuperet? n.6.
Vide *Senſus externus.*

Vita.

1. Vita ſubſtantialis quid? lib.1. c.2. n.27. & 28. Quid vita accidentalis? n.29.
2. Vitam potentiâ quomodo habeat corpus organicum? ibid. n.30.
3. Vitam Dei quo pacto viuentia quæque participent? lib.1.c.4.n.21.
4. Vita animalis quomodo in calido, & humido conſiſtat? lib.2.c.6.n.6.
Vide *Anima.*

Viuens.

1. Viuentium tres tantùm ſunt gradus non ſolum ſubſtantialiter, ſed etiam accidentaliter. lib.1. c.7.n.13.
2. Viuentia ſenſum tantùm tactus habentia, non eſſe ſimpliciter animalia,quorundam opinio, refellitur.ibid.n.14.
3. Viuentis quomodo proprium ſit ſeipſum mouere? lib.1.c.8.n.14.
4. Viuentium imperfectorum formæ ſectiles ſunt. lib.1. c.13. n.2. & 3.perfectorum, indiuiſibiles. n.4.& ſeqq.
5. Viuentia imperfecta vnam habent formam totalem.lib.1.c.14.n.2. Partialem multiplicem & diuerſimodam.n.3.
6. Viuentibus perfectis multiplicem animam qui tribuerint.lib.1.c.14.n.4.& 5.
7. In viuentibus perfectis eadem anima eſt,& nulla alia forma, quæ informat eas partes continuas, in quibus aliqua eſt viuentis operatio. ibid. à n.6.
8. Viuens ſtatim à principio vitæ incipit diſponere alimentum,non tamen id ſtatim in ſe ſubſtantialiter conuertit.lib.2.c.6.n.3.Nec ſubſtantialem nutritionem neceſſariò continuat.n.4.
9. Viuens nequit diu à conuerſione ſubſtantiali alimenti ceſſare.n.5.
10. Viuentia vnde corrumpantur? ibid.n.6.& 7.
11. Viuentium cur alia breui, alia diuturno temre degant? ibid.n.7.
12. Viuentium propria actio an, & quomodo ſit generatio? Vide *Generatio.*

Vngues.

Vngues an viuant & nutriantur? lib.2.c.11.n.5.

Vniuerſale.

1. Vniuerſalia cognoſcit intellectus proprio conceptu ea abſtrahendo à ſingularibus.lib.4.c.3.n.11.
2. Vniuerſale non aliter prima vice cognoſcit intellectus, quàm per ſpeciem repræſentatiuam rei ſingularis. n.12. Quomodo id fiat? n.13.
3. Poſt primò conceptam rem vniuerſalem maneat ne in intellectu propria eius ſpecies?n.14.
4. Vniuerſale poſterius cognoſcitur, quàm ſingulare.n.15.
5. Vniuerſalia iuxta Ariſtotelem cognitione priora.n.16.
6. Vniuerſalium cognitio nulli ſenſui competit. ibid.n.17.& 18.
7. Vniuerſalis naturæ abſtractio qualis?ibid.n.21. & 22.
8. An fiat natura vniuerſalis per conceptum comparatiuum, an verò per meram abſtractionem. ibid. latè à num.21.

Voluntas.

1. Voluntatem hominis ſpiritualem eſſe quomodo ex eius libertate colligatur? lib.1. c.9.n.35.
2. Voluntas in iraſcibilem & concupiſcibilem non diſtinguenda.lib.5.c.7.n.1.
3. Voluntatis humanæ obiectum eſt bonum in communi.ibid.n.2.& 3.
4. Voluntatis actus quot ſint? n.4.
5. Voluntatis actus alij circa finem, alij circa media verſantur.n.4. alij imperati, alij eliciti, n.5.
6. Voluntas quarum potentiarum actus imperet, vel non imperet? ibid.
7. Voluntas cur nuncupetur Cor? ibid.
8. Voluntatis ne an intellectus actus ſit ſimpliciter prior? n.6.
9. Voluntas non mouet alias potentias phyſicè, ſed moraliter influendo.n.7.
10. Voluntati qualiter ſubiiciatur motus progreſſiuus? lib.5.c.10.à n.13.
11. Voluntas an ſit libera in omnibus ſuis actibus. lib.5.c.8.remiſſiuè.
12. Voluntatem nobiliorem eſſe intellectu qui ſentiant.lib.5.c.9.n.2. Qui oppoſitum? ibid.
13. Voluntatem intellectus dignitate excellit, eod.n.2.& ſeqq.
Vide *Appetitus.*

Vox.

1. Vox eſt propria animantium quæ pulmones habent,& reſpirant.lib.3.c.20.n.1.
2. Ad vocem quæ inſtrumenta concurrant. ibid. Quo pacto formetur? ibid.
3. Vocis definitio explicatur.ibid.n.2.
4. Tuſſis cur non ſit vox? ibid.
5. Vox à locutiones in quo differat? ibid. n.3.

FINIS.

[illegible]

[illegible]
[illegible]